NƏNɨMWI NARI ME

Kwamera New Testament

Contents

Nənɨmwi Nari Me 1
INT 2
Matiu 4
Mak 57
Luk 88
Jon 142
Wok Me 182
Rom 233
Fas Korin 259
Seken Korin 283
Kalesia 299
Efesas 308
Filipae 317
Kolosi 323
Fas Tesalonaeka 329
Seken Tesalonaeka 334
Fas Timoti 337
Seken Timoti 344
Taetas 349
Filimon 353
Hipru 355
Jemes 373
Fas Pita 380
Seken Pita 388
Fas Jon 393
Seken Jon 399
Nampa Tri Jon 400
Jut 401
Revelesen 403
. 430
Diksonari 436
. 442

NƏNŁMWI NARI ME

The New Testament in the Kwamera (Nəfe) language of Southeast Tanna, TAFEA Province, Vanuatu

Niutestamen long lanwis Kwamera blong Vanuatu.

Le Nouveau Testament dans la langue Kwamera de Vanuatu.

copyright © 2013 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Nəfe (Kwamera)

Translation by: Wycliffe Bible Translators

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the actual words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2014-12-12

ISBN 978-1-5313-0642-7

PDF generated on 21 Sep 2016 from source files dated 21 Sep 2016

26b0f540-c192-5878-be67-18ede9ab1416

This print-on-demand edition of Scripture is designed, produced, and provided at cost by the Digital Bible Society. This is made possible through partnerships with the Bible League of Canada, Open Doors International and other missions and translation agencies. We are deeply grateful for the sacrifices made in translating this edition of Scripture and the generosity of others in making this Bible available to you.

To order additional copies of this Bible or hundreds of translations like it or to learn more about our ministries and the mission of Scripture distribution in every language, we invite you to visit www.DBS.org (USA), www.BibleLeague.ca (Canada), and www.OpenDoors.org (Europe). May God bless your work in sharing and teaching these Scriptures, until, as it is written, the earth is *"filled with the knowledge of the glory of the LORD, as the waters cover the sea."* (Habakkuk 2:14)

Nənɨmwi Nari Me
The New Testament in the Kwamera (Nəfe) language of Southeast Tanna, TAFEA Province, Vanuatu
Niutestamen long lanwis Kwamera blong Vanuatu.
Le Nouveau Testament dans la langue Kwamera de Vanuatu.

Nənɨmwi Nari Me
The New Testament in the Kwamera (Nəfe) language of Southeast Tanna, TAFEA Province, Vanuatu
Niutestamen long lanwis Kwamera blong Vanuatu.
Le Nouveau Testament dans la langue Kwamera de Vanuatu.
[tnk]

Translation: © 2013, Wycliffe Bible Translators

Web version: 2016, Wycliffe Bible Translators, Inc.
www.Wycliffe.org

http://pngscriptures.org

www.ScriptureEarth.org

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons license (Attribution-Noncommercial-No Derivative Works).
http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0

Your are free to share — to copy, distribute and transmit the text under the following conditions:

- Attribution. You must attribute the work to *Wycliffe Bible Translators* (but not in any way that suggests that they endorse you or your use of the work).
- Noncommercial. You may not use this work for commercial purposes.
- No Derivative Works. You may not alter, transform, or build upon this work.
- In addition, you have permission to port the text to different file formats, as long as you don't change any of the text or punctuation of the Bible.

Notice — For any reuse or distribution, you must make clear to others the license terms of this work.

Tok Orait
Dispela Buk Baibel i kam wantaim tok orait na lo bilong Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivative Works license. Em i tok olsem yu ken givim kopi long narepela manmeri. Yu ken wokim kopi na givim long husat i laikim. Tasol, yu mas tok klia dispela samting i kam long *http://tokplesbaibel.org.* Yu no ken kisim mani na salim dispela. Yu mas givim nating. Na tu, yu no ken senisim Tok.
Ol piksa i kam wantim ol Baibel na narapela buk i stap long dispela sait i gat tok orait long usim wantaim dispela samting tasol. Sapos yu laik narapela tok orait, yu mas askim husat i papa bilong copyright long dispela ol piksa.
Sapos yu laik stretim samting i no orait long dispela tok orait, stretim tok, salim Buk Baibel, o tainim Tok bilong God long nupela tok ples, yu ken askim mipela.
Olgeta tok orait na lo long tok ples English i stap long *http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/legalcode.*
Sapos yu gat askim long dispela, plis askim mipela.

Table of Contents

page

Preface

This publication is the New Testament in the Nəfe language. The 3000 speakers of Nəfe live in Southeast Tanna, which is located in TAFEA province in southern Vanuatu.

The New Testament in the Nəfe language was translated during the years 2003 to 2013 by the South Tanna Translation and Literacy Project.

*N*əgkiariien sə rakupwən

*In i n*əgkiariien səvəi translesen rɨnostat mo wok irə meste ro sampam

Fwe kupwən aposol me səvəi Iesu Kristo mɨne nərmama me nepwɨn ipaka tɨ nirəha həmərai nəkukuə me səvəi Niutestamen. Irəha həmərai nəkukuə me nəha ia nəgkiariien i Krik. Ro iamɨnhi irə tɨ nəri nə mə nəgkiariien səvəi nəkur Kris rəmwhen ia kampani nəgkiariien ia kwopun nəha Metel Ist fwe kupwən. Fwe kupwən nərmama me ia Metel Ist nəgkiariien me səvənraha hənətui pehe irə səpəmsəpə, mətə ko krai nəkukuə riti ia nəgkiariien i Krik irəha pam həvsini mhəukurən nɨpwran tɨ nəri nə mə in nə kampani nəgkiariien səvənraha. Ipwet mɨne ko ikəvsini nəgkiariien i Krik ikətə mə ro iamɨnhi irə mɨne: Ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ λόγος, καὶ ὁ λόγος ἦν πρὸς τὸν θεόν, καὶ θεὸς ἦν ὁ λόγος. (Jon 1:1)

Kuvərai raka Niutestamen fwe kupwən ia nəgkiariien Krik, kurirə irə nəgkiariien amasan səvəi Iesu Kristo ruvirɨs mevən mwi meste nari fwe kwopun me nepwɨn nərmama həreirei nəgkiariien Krik ikɨn. Ro iamɨnhi irə nərmama me ia kwopun me nəha hənaməmwur mənamhəuvsini nəgkiariien Krik ia Niutestamen ruvehe ia nəgkiariien me səvənraha səpəmsəpə.

Ia nuk 2001 nəkur ia Tənə səməme kamhəni nəgkiariien i Nəfe həmter ia kusen riti səvənraha səvəi nuvsiniien nəgkiariien ruvehe ia Nəfe. Kani nəghi kusen nəha mə Saot Tana Translesen mo Litresi Projek. Kurirə irə nərmama ia kusen nəha hərhi pen nəresien riti revən tɨ Vanuatu Baebol Translesen (VBT) fwe ia Vila. Nərmama ia kusen səvəi nuvsiniien nəgkiariien ruvehe ia Nəfe rəres VBT mə trətui ro iərmama riti truvehe masitu ia nirəha tɨ noien wok. Iərmama sə trasitu iamɨnha irə kani wok səvənhi mə in rəmwhen ia advaesa. Ia 2003 VBT rərhi pen advaesa riti revən marə tegɨn nərmama fwe ia rukwənu nəha Ienmarei. Nəpɨn advaesa nəha ruvəuvehe raka, nənə rukwənu me mɨne nimwəfwaki me fwe Irupou meste nari fwe Krinpoen hərhi pen nərmama me səvənraha həuvən kəru kəru mhousəsɨmwɨn irəha me ia Kwamera. Ia nəkureien nəha səvənraha, irəha hərpwi rəgɨnraha ia nirəha me nepwɨn mə tuhamowok ipaka tɨ advaesa, mamhəuvsini nəgkiariien ia Niutestamen ruvehe ia nəgkiariien i Nəfe. Ia nuk 2004 kusen səvəi nuvsiniien nəgkiariien ruvehe ia Nəfe roeite mwi nərmama me haməuku pen ia rukwənu me mɨne nimwəfwaki me pam. Nərmama me nəha həuvehe mhəseni noien tukrai nəgkiariien Nəfe irə. Ro iamɨnhi irə kusen səvəi nuvsiniien nəgkiariien ruvehe ia Nəfe rɨnamo vi wok səvənhi ia nuk 2004, mərki meste mo sampam ia Niutestamen ia nuk 2013. Ia nuk 2013 kusen səvəi nuvsiniien nəgkiariien ruvehe ia Nəfe roeite mwi nərmama ia rukwənu me mɨne nimwəfwaki me pam həuvehe kəvsini irapw Niutestamen irəha pam həregi fwe Matiu meste Revelesen. Nəpɨn həuvəregi pam həseni mə ramasan pam.

Suatuk sə transleta me hənesi pen tɨ nuvsiniien nəgkiariien ia Niutestamen ruvehe ia nəgkiariien i Nəfe

Nəgkiariien i Krik kɨmərai Niutestamen irə fwe kupwən ropə ia nəgkiariien i Nəfe nərmama ia Saot Tana kamhəni ipwet mɨne. Ko transleta me həuvsini nəgkiariien Krik ruvehe ia nəgkiariien i Nəfe resi pen noien səvəi nəgkiariien nəkur Kris kamhəni fwe kupwən, mətə saon səvənhi trɨpkatukwatukw mhə. Ro iamɨnhi irə, nəpɨn transleta me ho pəri wok irəha advaesa, irəha həmwur mə (1) translesen səvənraha trɨni irapw nɨpwrai nəgkiariien səvəi nəgkiariien Krik, nənə (2) translesen səvənraha tresi pen atukwatukw nəgkiariien i Nəfe mɨne suatuk sə nərmama kamhəni nəgkiariien i Nəfe ipwet mɨne. Nəpɨn transleta me ho pəri wok irəha advaesa, irəha həti pen pɨk ia Niutestamen kɨmərai ia nəgkiariien Krik kupwən. Mətə həti pen mwi ia translesen me nepwɨn. Translesen me nəha həti pen pɨk ia nirəha irəha i Revised Standard Version (RSV), Good News Bible (GNB), mɨne Bislama (BSL).

*N*əgkiariien mi nəha kani irau mə futnot mɨne refrens

Tikəvsini Niutestamen i ia nəgkiariien i Nəfe, mətoni ia kwopun me nepwɨn leta riti kɨmərai raməmak utə ia nusvenhi nəgkiariien riti. Tikətoni mə ro iamɨnhi irə (*). Leta nəha ramahatən pen mə nəgkiariien riti raməmak inhərɨpw anan ia nɨmwai nəkukuə nəha ikaməvsini. Tikəvsini nəgkiariien nəha inhərɨpw anan ramahatən nɨpwrai nəgkiariien riti uə suatuk riti mwi tɨ nuvsiniien nəgkiariien nəha ruvehe ia Nəfe. Kani nəgkiariien sə ro iamɨnha irə mə futnot.

Kwopun kɨmərai pen futnot me ikɨn ia nɨmwai nəkukuə tikətoni mwi inhərɨpw irə nəgkiariien me nepwɨn kamhəni vas me nepwɨn mwi ia Nəkukuə Ikinan. Kani vas me nəha mə refrens. Tikəvsini refrens me nəha trahatən vas me nepwɨn mwi ia Nəkukuə Ikinan kamhəgkiari ia nari riti rəmwhen ia vas nəha kɨno mak irə raməgkiari mwi irə.

*N*ənɨmwi nari me

Tikəvsini pam Niutestamen i ia nəgkiariien i Nəfe, marə mətoni mwi nɨpəri nəkukuə riti mwi nəha ikɨn nənɨmwi nari me həpɨk irə. Nənɨmwi nari me nəha trasitu ia niram mə tikukurən amasan mwi narimnari me nepwɨn Nəkukuə Ikinan raməgkiari irə mətə nepwɨn riwən ia Vanuatu. Tikəti pen ia nənɨmwi nari me nəha mətoni narimnari me rəmwhen ia nei me, uə nərimɨru me, uə narimnari me nepwɨn səvəi narəien i nəkur Isrel mɨne nəkur Rom hənarə irə fwe kupwən mətə riwən ia Vanuatu.

Map me

Tikəvsini Niutestamen i ia nəgkiariien i Nəfe, mətoni map me nepwɨn. Ia map me nəha tikətoni kwopun me nepwɨn Iesu ramavən ikɨn fwe kupwən. Map me nepwɨn mwi kamhahatən navənien me səvəi Pol nəpɨn in ramavən irə mamevən ia kwopun me maməvisau irapw nəgkiariien amasan səvəi Iesu Kristo.

*N*əkukuə sə rani irapw nɨpwrai nəgkiariien me (Diksonari)

Trɨni mɨnuə ikətoni nəgkiariien riti ia Niutestamen sə ikreirei nɨpwran ramasan mə tikəmwur mətoni mə kɨmərai pen nəgkiariien nəha ia diksonari uə rekəm. Diksonari nəha in nɨpəri nəkukuə sampam, mamɨni irapw nɨpwrai nəgkiariien me nepwɨn.

*N*ɨpwrai nɨniien me

Trɨni mɨnuə ikokeikei mə tikahatən nərmama ia nari riti sə Nəkukuə Ikinan raməgkiari irə, ramasan mə tikətoni nɨpəri nəkukuə sə rani nɨpwrai nɨniien me.

* 0:: Hemia nao wan futnot.

Matiu

Nəgkiariien sə rani mə nəfe i nəkukuə

Nəkukuə i Matiu rɨmərai raməgkiari ia nəgkiariien amasan səvəi Kumwesən mamɨni mə iəmə i kani mə Mesaea sə profet kupwən me həməni mə truvehe ruvəuvehe raka. Mesaea nəha in nəha Iesu sə ruvehe mə truvehimɨru nəkur Isrel mɨne nərmama rɨpko mhə irəha nəkur Isrel. Matiu in riti ia twelef nərmama me səvəi Iesu in rɨmərai nəkukuə i. Matiu rɨmərai raka nəkukuə i kurirə nəkur Rom housi testesi nimwə səvəi Kumwesən fwe Jerusalem ia nuk 70. Mak mɨne Luk irau mwi krɨmərai nəkukuə sə raməgkiari ia nɨmɨruien səvəi Iesu. Mətə nəkukuə səvəi Matiu raməgkiari ia narimnari me nepwɨn səməme hopə ia nəkukuə səvənrau. Matiu raməgkiari pɨk ia Iesu mə in Mesaea sə nəkukuə səvəi Oltestamen rɨnaməgkiari irə. Nəgkiariien sə Matiu raməgkiari pɨk irə in i: "Nɨtətə sə Kumwesən ramərɨmənu irə" uə "Nɨtətə ia neiai." Ikəvsini nəgkiariien nəha fwe ia Oltestamen. Ro iamɨnhi irə mɨne nərmama həpɨk rerɨnraha rɨrhi mə Matiu rɨmərai nəkukuə i ramevən tɨ nəkur Isrel. Matiu rɨmərai ia nəkukuə səvənhi mə Iesu Kristo in iahatən asori. Iesu rahatən kɨtaha ia loa səvəi Kumwesən mɨne nɨtətə sə Kumwesən ramərɨmənu irə.

Kaha kupwən me səvəi Iesu Kristo

1 ✡Kwopi nəgkiariien i rani nəghi kaha kupwən me səvəi Iesu Kristo. In kwənəkwus səvəi Kig Tevɨt mɨne kwənəkwus səvəi Epraham.
2 Epraham in tata səvəi Aesak,
Aesak in tata səvəi Jekop,
Jekop in tata səvəi Juta mɨne piəvni me,*
3 ✡Juta in tata səvəi Peres mɨne Sara. Mama səvənrau nə Tamar.
Peres in tata səvəi Hesron,
Hesron in tata səvəi Ram,
4 Ram† in tata səvəi Aminatap,
Aminatap in tata səvəi Nason,
Nason in tata səvəi Salmon,
5 ✡Salmon in tata səvəi Poas. Mama səvəi Poas nə Rehap.
Poas in tata səvəi Opet. Mama səvəi Opet nə Rut.‡
Opet in tata səvəi Jese,
6 ✡Jese in tata səvəi Kig Tevɨt.
Kig Tevɨt in tata səvəi Solomon. Mama səvəi Solomon nə Patsepa pran səvəi Uria kupwən.
7 Solomon in tata səvəi Rehopoam,
Rehopoam in tata səvəi Apia,
Apia in tata səvəi Asa.§
8 Asa in tata səvəi Jehosafat,
Jehosafat in tata səvəi Joram,
Joram i tata səvəi Usia,
9 Usia in tata səvəi Jotam,
Jotam in tata səvəi Ahas,
Ahas in tata səvəi Hesekia,
10 Hesekia in tata səvəi Manase,
Manase in tata səvəi Amon,
Amon in tata səvəi Josaea,
11 ✡Josaea in tata səvəi Jekonaea mɨne piəvni me. Ia nəpɨn nəha kɨnərhi irapw nəkur Isrel həier mhəuvən ia tənə Papilon.
12 ✡Ia nəpɨn nəha nəkur Isrel həməier irə mhəuvən ia tənə Papilon, Jekonaea in tata səvəi Sealtiel,
Sealtiel in tata səvəi Serupapel,
13 Serupapel in tata səvəi Apiut,
Apiut in tata səvəi Eliakim,
Eliakim in tata səvəi Asop,
14 Asop in tata səvəi Jatok,
Jatok in tata səvəi Akim,
Akim in tata səvəi Eliut,
15 Eliut in tata səvəi Eleasar,
Eleasar in tata səvəi Matan,
Matan in tata səvəi Jekop,
16 Jekop in tata səvəi Josef.
Josef nə in iərman səvəi Meri. Meri nə in pran nə mama səvəi Iesu. Iesu nə kani nəghɨn nə Kristo.
17 Ro iamɨnhi irə fwe Epraham meste pehe Kig Tevɨt tata me irəha pam fotin. Fwe Kig Tevɨt meste pehe kɨnərhi irapw nəkur Isrel həier mhəuvən ia tənə Papilon tata me irəha pam fotin. Fwe ia nəpɨn nəha nəkur Isrel həməier irə mhəuvən ia tənə Papilon meste pehe Kristo rətui tata me irəha pam fotin.

✡ 1:1: Jen 22:18, 1Kron 17:11, Luk 3:23-38 * 1:2: Juta mɨne piəvni me irəha pam twelef. Irəha nəha kaha kupwən me səvəi nəkur Isrel. ✡ 1:3: Jen 38:29-30, Rut 4:18-22 † 1:4: Nəghɨn riti mwi Aram (1Kron 2:9) ✡ 1:5: Rut 4:13-17 ‡ 1:5: əvsini nəkukuə nəha Rut ia Oltestamen ✡ 1:6: 2Saml 12:24 § 1:7: Nəghɨn riti mwi mə Asaf ✡ 1:11: 2King 24:14-15, 2Kron 36:10, Jer 27:20 ✡ 1:12: Esra 3:2 ✡ 1:18: Luk 1:27,35

*Iesu Kristo r*ətui

18 ✡In i nəgkiariien sə rani Iesu Kristo
mə rɨnəfo mətui. Mama səvənhi nəghɨn
nə Meri. Fwe kupwən kəsisəg in mə tresi
pen iərman riti nəghɨn nə Josef. Nəpɨn irau
krouəpwəh narə pəriien ihi, Meri rətoni
mə rɨno tɨpwɨn ia nəgse Nənɨmwɨn Ikinan. 19 Josef in iərmama riti sə noien
səvənhi ratukwatukw, rəpwəh nokeikeiien
mə Meri traurɨs ia nəmri nərmama. Ro pen
nətərɨgien səvənhi mə trəpwəh afafa a in.
20 Mətə nəpɨn Josef ramətərɨg mə tro
iamɨnhi, agelo riti səvəi Iərɨmənu rier pen
tukwe ia nəməkrəhaien, mɨni mə, "Josef,
kwənəkwus səvəi Kig Tevɨt. Tikuvehi
Meri mə pran səim, məpwəh nehekɨrien.
Iəkunouihi nəha ia tɨpwɨn ruvehe ia nəgse
Nənɨmwɨn Ikinan. 21 ✡Meri trərəhi tɨni
iərman, tikaməkeikei mɨsegi pen nəghɨn
nə mə Iesu,* tɨ nəri nə mə in truve-
himɨru nərmama me səvənhi, muvehi raka
nərəhaien me səvənraha."
22 Narimnari me pam i həier pehe
iamɨnhi mə nəgkiariien i truvehe mukuə
sə Iərɨmənu rɨməni irapw ia tərhui profet
riti səvənhi fwe kupwən. 23 ✡In rɨməni mə,
"Həregi ro. Prən i rɨreirei ihi iərman tro
tɨpwɨn, mərəhi tɨni iərman. Nənə irəha
tuhəsegi pen nəghɨn nə mə Emanuel."
(Nɨpwrai nəhag nəha in i mə Kumwesən
ramarə tukutaha.)
24 Nəpɨn Josef rətui ia napriien səvənhi, ro
nəfe agelo nəha səvəi Iərɨmənu rɨməni pen
tukwe in, muvehi Meri mə pran səvənhi,
25 ✡mətə rɨpkapri pəri mhə irau min meste
rərəhi tɨni iərman. Nənə Josef rɨsegi pen
nəghɨn nə mə Iesu.

2

*N*əmə həukurən amasan noien səvəi
kəməhau me

1 Nəpɨn Iesu rɨnətui raka ia rukwənu
Petlehem ia tənə Jutia, ia nəpɨn nəha Kig
Herot ramərɨmənu, nərmama me nepwɨn
səməme həukurən amasan noien səvəi
kəməhau me həuku pen fwe meri rautə
ikɨn, mhəuvehe ia Jerusalem, 2 mamhəres
mə, "Iəkunouihi nəha rɨpkətui a i, in
kig səvəi nəkur Isrel, in pəku? Kɨmaha
iahənətoni kəməhau səvənhi fwe ia
kwopun meri rautə ikɨn, nənə iahaməuvehe
mə taheiwaiu ia nənimen, mhəuvei pen
nɨsiaiien səkɨmaha min."
3 Nəpɨn Kig Herot rɨregi nəgkiariien
nəha, in mɨne nəkur Jerusalem me pam
hərkərinari mhehekɨr. 4 Nənə Kig Herot
rəkwein pris asori me mɨne nahatən me
səməme kamhahatən nəkur Isrel ia Loa
səvəi Moses, nənə məres pen irəha i mə,
"Iəmə nə kani mə Kristo trətui pəku?"
5 Mɨregi irəha həni pen tukwe in mə, "Ia
rukwənu Petlehem ia tənə Jutia. Kɨmaha
iahəukurən mə tro iamɨnhi irə tɨ nəri nə mə
profet riti fwe kupwən rɨmərai nəgkiariien
i mə:
6 ✡'Mətə ik Petlehem ia tənə Jutia
rɨpko mhə ik rukwənu auər a ia
rukwənu asori me ia tənə Jutia.
Iərman riti truku pen ia niram, mərɨmənu
ia nərmama.
In trətui amasan tɨ sipsip me səiou
nəkur Isrel.' "
7 Ia nəpɨn nəha Kig Herot rəkwein afafa
nəmə me nəha həukurən amasan noien
səvəi kəməhau me həuvehe. Rəres pen
irəha i nəfe nəpɨn atukwatukw hənətoni
kəməhau nəha rutə vi a irə. 8 Nəpɨn həni
pam, in rərhi pen irəha, mɨni mə, "Kɨmiaha
tihəuvən fwe Petlehem, mhətui amasan ro
iəkunouihi nəha mə in pəku. Nəpɨn hiətoni,
tihəuvehe mhəni sas pehe tukw iou i, pwəh
iou mwi iakevən meiwaiu ia nənimen, mu-
vei pen nɨsiaiien səiou min."
9 Nəmə me nəha hətərɨg pam nəgkiariien
səvəi Kig Herot, nənə mhəier. Ia suatuk
hətoni kəməhau nəha hənətoni nəpɨn
rautə vi a fwe ia kwopun meri rautə ikɨn
rakupwən ia nirəha, mamevən meste
rərer atukwatukw məhiəpwɨn kwopun
nəha iəkunouihi ramarə ikɨn. 10 Nəpɨn
irəha hətoni kəməhau nəha, rerɨnraha
ragien, hagien pɨk. 11 ✡Nənə həuvnimwə ia
nəkwai nimwə nəha, mhətoni iəkunouihi
nəha irau mama səvənhi Meri, mhənɨmwi
nukurhunraha, mhəuvei pen nɨsiaiien
səvənraha min. Ia nəpɨn nəha həsevər ia
tənərɨpw me səvənraha, mhəuvei pen nari
amasan me min. Həuvei pen kol mɨne nɨse
nei mi nə kani mə fragkinsens mɨne mɨr.
12 Nənə ia nəpɨn irə, Kumwesən rɨnise irəha
ia nəməkrəhaien mə tuhəpwəh nɨrərɨgien
mhəuvən tɨ Kig Herot. Ro pen irəha həier,
mamhesi pen suatuk əpə, mamhəuvən fwe
imwənraha.

✡ 1:21: Luk 1:31, 2:21 * 1:21: Nɨpwrai nəhag nəha mə "Iərɨmənu rauvehimɨru nərmama."
✡ 1:23: Aes 7:14 ✡ 1:25: Luk 2:7, 21 ✡ 2:6: Maeka 5:2, Jon 7:42 ✡ 2:11: Sam 72:10-15, Aes 60:6

*Josef m*ine Meri krouvehi Iesu, rouap, rouevən fwe Ijip

13 Nənə nəpin nəmə me nəha həukurən
amasan noien səvəi kəməhau me həuvəier
raka, agelo riti səvəi Iərimənu rier pen ti
Josef ia nəməkrəhaien, mini mə, "Əskəmter,
mərəhi iəkunouihi i irau mama səvənhi,
mharap, mharevən fwe ia tənə Ijip,
mamhararə fwe ikin meste iou takini
mə tiharrərig. Ripko mhə tui Kig Herot
trətui iəkunouihi i mə trousi əpune." 14 Ro
iaminhi irə Josef riskəmter ia nəpin, mərəhi
iəkunouihi i irau mama səvəi iəkunouihi,
mharevən fwe ia Ijip. 15 ✡Nənə irəhar
hararə fwe ikin meste Kig Herot remhə.
Nəri nəha rier pehe iaminhi mə nəgkiariien
i truvehe mukuə sə Iərimənu rimənі irapw
ia tərhui profet riti səvənhi fwe kupwən.
In rimənі mə, "Iakəkwein nərik rier ia tənə
Ijip muvehe."

*Naruag*ən me səvəi Kig Herot housi
əpune nəkwərhakwərha me

16 Nəpin Kig Herot rətoni mə nəmə
me nəha həukurən amasan noien səvəi
kəməhau me həneikuə irə, niemaha rəpi
pik in. In rərhi pen naruagən me səvənhi
həuvən mhousi əpune nipwnəti nərman
me pam fwe ia Petlehem mine ia kwopun
me ipaka səməme nuk səvənraha kəru mei-
waiu. In ramesi pen a nəpin atukwatukw
kəməhau nəha rutə vi a irə rəmwhen
nəmə me nəha həukurən amasan noien
səvəi kəməhau me həməni pen tukwe in.
17 Narimnari me nəha ro nəgkiariien i Profet
Jeremaea rimənі ruvəuvehe muvəukuə:

18 ✡"Kamregi pran riti fwe ia Rama
ramasək maməkwein əpwəmwis.
Rejel nə ramasək ti nipwnətin me,
nənə mipkokeikei mhə mə iərmama
riti trəgkiari vivi min,
ti nəri nə mə nipwnətin me həuvəiwən."

*Josef m*ine Meri mine Iesu harevən fwe
ia Nasaret

19 Nəpin Kig Herot remhə, Josef in fwe
Ijip, nənə agelo riti səvəi Iərimənu rier
pen tukwe in ia nəməkrəhaien, 20 ✡mini
mə, "Əskəmter, mərəhi iəkunouihi i mine
mama səvənhi mharevən fwe ia tənə Isrel.
Nərmama me nəha kənamhətui iəkunouihi
i mə tuhousi əpune həuvamhə."

21 Ro iaminhi irə Josef riskəmter irau
mama səvəi iəkunouihi, mharevən fwe
ia tənə Isrel. 22 Mətə nəpin Josef riregi
mə Akeleas ruvehi təmwki tata səvənhi
Herot, mamərimənu ia tənə Jutia, in re-
hekir nevənien fwe ikin. Nənə ti nəri nə mə
Kumwesən rinise mwi in ia nəməkrəhaien
mə trəpwəh nevənien fwe ikin, in rier
mevən fwe ia tənə Kalili. 23 ✡Ia kwopun
nəha revən mamarə ia taon riti kani mə
Nasaret. Nəri nəha rier pehe iaminhi mo
nəgkiariien i profet me həməni fwe kupwən
ruvəuvehe muvəukuə. Irəha həgkiari ia
Kristo, mhəni mə, "Tukəkwein in mə iəmə
Nasaret."

3

*Jon Paptaes ram*əvisau fwe ia kwopun
akwesakwes ikin

1 Nuk me nepwin ruvehe mukurau, nənə
Jon Paptaes ruvehe ia kwopun akwesak-
wes ikin fwe ia tənə Jutia, maməvisau m
nərmama mə, 2 ✡"Kimiaha tihaməkeikei
mhərərig ia noien ərəha me səkimiaha
ti nəri nə mə nitətə ia neiai* ruvəuvehe
ipaka." 3 ✡Jon nəha in iəmə Profet Aesea
rəgkiari irə fwe kupwən nəpin rini mə,

"Reri iərmama riti raməkwein əpwəmwis ia
kwopun akwesakwes ikin, mamini
mə,
'Kimiaha tihaməkeikei mhəpərhi suatuk
səvəi Iərimənu səkitaha,
mhəmri atukwatukw suatuk ouihi me
səvənhi.' "

4 ✡Jon ramarkahu ia tinari kino ia
nimwheri kamel, mamətoti ia teki
nərimiru, maməni kinhə mine kwənipwət
ia sukapak. 5 Nərmama me həpik həier ia
Jerusalem mine kwopun me ia tənə Jutia
mine kwopun me ipaka ti nui aris Jotan,
mamhəuvən ti Jon, 6 mamhəni irapw noien
ərəha me səvənraha, nənə in ramo paptaes
ia nirəha ia nui aris Jotan.

7 ✡Mətə nəpin Jon rətoni Farisi me mine
Satusi me həpik kamhəuvehe mə in tro
paptaes ia nirəha, in rini pen ti nirəha i mə,
"Kimiaha hiəmwhen ia snek me kamhahi
əpune nərmama. Kumwesən niemaha rəpi.
Ripko mhə tui in trərpwin noien ərəha

✡ 2:15: Hos 11:1 ✡ 2:18: Jer 31:15, Jen 35:19 ✡ 2:20: Eks 4:19 ✡ 2:23: Luk 2:39, Aes 11:1, 53:2, Jon 1:46 ✡ 3:2: Mat 4:17, Mak 1:15 * 3:2: Nəpin ripik Matiu rani nəgkiariien i mə "Nitətə ia neiai." Nipwrai nəgkiariien i in i "Nitətə sə Kumwesən ramərimənu irə." ✡ 3:3: Aes 40:3 ✡ 3:4: 2King 1:8 ✡ 3:7: Mat 12:34, 23:33

me səkɨmiaha. Sin rɨni pehe tukumi-
aha i mə tihap raka irə? 8 Kɨmiaha ti-
haməkeikei mho noien amasan me tra-
hatən pen mə hiənəpwəh pərhien noien
ərəha me səkɨmiaha. 9 ✡Rərəha tihəni
pen tukumiaha me i mə Epraham in kaha
səkɨmiaha. Iakani pehe tukumiaha i mə
Kumwesən rukurən nuvehiien kəruəterei
me i, mo nɨpwnəti Epraham me ia nirəha.
10 ✡In rɨnərpwi pen raka paha səvənhi ia
nuai nei me na trərai. Nei me pam səməme
həpkukuə mhə nukwai nei amasan in trərai
əmwesi, mousə pen irəha ia napw.

11 ✡Iou iakamo paptaes ia kɨmiaha ia nui
tɨ nəri nə mə hiənəpwəh noien ərəha me
səkɨmiaha. Mətə iərmama nəha rauvehe
kurirə ia nirak nɨskaiien səvənhi rasori
məpi raka iou. Iou iapkəmwhen mhə mə
takuvehi raka put səvənhi. In tro paptaes ia
kɨmiaha ia Nənɨmwɨn Ikinan mɨne ia napw.
12 ✡Fok səvənhi, in rarukwi utə nuni nari
me irə, rɨnəmak raka ia rəgɨn. Na trɨrukwi
utə nuni nari me səvənhi irə tɨ nuaiien
nunɨn mɨne tekɨn. Nuni nari me sə ramasan
in trɨpeki pen irəha ia nimwə səvənhi sə
ramoeite nəvegɨnien ikɨn, mətə tekɨn sə
rərəha in trɨhiai pen napw irə, napw sə
trɨpkɨfwə mhə."

Jon ro paptaes ia Iesu

13 Ia nəpɨn nəha Iesu ruku pen ia tənə
Kalili, muvehe ia nui arɨs Jotan mə Jon
tro paptaes irə. 14 Mətə Jon raməmwur
mamɨnise in, mamɨni mɨnuə, "Kwa ik i tiko
paptaes ia nirak. Rəfo ikuvehe tukw iou mə
tako paptaes ia niram?"

15 Mətə Iesu rɨni pen tukwe in mə,
"Rekəm. Tikaməkeikei mo paptaes ia nirak
təkwtəkwuni. Ratukwatukw tɨ nəri nə mə
ia noien nəha krau trauo narimnari me pam
sə Kumwesən rokeikei həuvehe mhəukuə."
Ro pen Jon rəseni, mo paptaes irə.

16 ✡Nəpɨn Jon rɨno raka paptaes ia
Iesu, Iesu rutə pehe ia nui, təkwtəkwuni
a kəpuapen rəkwag tukwe, in rətoni
Nənɨmwɨn səvəi Kumwesən rameiwaiu
pehe rosi mak inhərɨpw, muvehe məkure
irə. 17 ✡Nənə reri Kumwesən ruku pen ia
neiai, mɨni mə, "In i nərɨk keikei. Rerɨk
ragien tukwe."

4

*Setan ramə*mwur mə tro Iesu rɨmwei ia
nərəhaien

1 ✡Nənə Nənɨmwɨn Ikinan riri pen Iesu
revən ia kwopun akwesakwes ikɨn. Ia
kwopun nəha Setan raməmwur mə tro Iesu
rɨmwei ia nərəhaien. 2 ✡Iesu rɨpkəni mhə
nari meste pen nəpɨn foti ia nəpɨn mɨne
ia ran. Kurirə ikɨn nukumhə rɨnahi pɨk in.
3 Nənə Setan sə raməmwur mə tro nərmama
həmwei ia nərəhaien, ruvehe, mɨni pen tɨ
Iesu i mə, "Trɨni mɨnuə ik Tɨni Kumwesən
pərhien, ni pen tɨ kəruəterei me i mə
tuhəuvehe mho nəvegɨnien* ia nirəha."

4 ✡Mətə Iesu rɨni mə, "Kɨmərai pen ia
Nəkukuə Ikinan mə, 'Iərmama trɨpkɨmɨru
mhə ia nəvegɨnien əpa, mətə trɨmɨru ia
nəgkiariien pam sə raku pen ia tərhui
Kumwesən.' "

5 Nənə Setan ruvehi Iesu, mevən fwe
ia taon ikinan nəha Jerusalem, mukurei
pen in ia kwopun riti irənhə anan ia
təkure nimwə səvəi Kumwesən, 6 nənə mɨni
pen tukwe in mə, "Trɨni mɨnuə ik Tɨni
Kumwesən pərhien, ivə irapw. Kɨmərai pen
ia Nəkukuə Ikinan mə,

'Kumwesən trɨni pen tɨ nagelo me səvənhi
mə irəha tuhaməkeikei mhətui
amasan tukw ik,
mhəuvehi utə ik ia rəgɨnraha,
kamo ikouini nɨsum ia kəruəterei riti.' "

7 ✡Mɨregi Iesu rɨni pen tukwe in mə,
"Mətə kɨmərai pen mwi ia Nəkukuə Ikinan
mə, 'Tikəpwəh neipweipwiien Iərɨmənu
Kumwesən səim.' "

8 Nənə Setan ruvehi mwi in muvehi
mevən fwe ia təkuər riti sə rəpwəmwɨs
anan, mahatən irapw nɨtətə me pam kig
me ia tɨprənə i kamhərɨmənu ia nirəha,
mahatən irapw mwi nautə amasan me pam
ia nɨtətə me nəha, 9 mɨni pen tɨ Iesu i mə,
"Narimnari me pam nəha takuvei pehe mik
trɨni mɨnuə ikɨsiai iou, mɨnɨmwi nukurhum
mi ia nənimek."

10 ✡Mətə Iesu rɨni pen tukwe in mə, "Evən
isipwɨn, Setan! Kɨmərai pen ia Nəkukuə Iki-
nan mə, 'Tikɨnɨmwi nukurhum mi ia nəmri
Iərɨmənu Kumwesən səim, mɨsiai in. In əpa
nə tiko nəkwan.' "

✡ 3:9: Jon 8:33,39, Rom 2:28-29, 4:12 ✡ 3:10: Mat 7:19, Luk 13:6-9 ✡ 3:11: Jon 1:26-27,33, Wok Me 1:5
✡ 3:12: Mat 13:30 ✡ 3:16: Jon 1:32 ✡ 3:17: Sam 2:7, Aes 42:1, Mat 12:18, 17:5, Luk 9:35 ✡ 4:1: Hip 2:18,
4:15 ✡ 4:2: Eks 34:28, Jen 3:1-7 * 4:3: Uə bred ✡ 4:4: Dut 8:3 ✡ 4:7: Dut 6:16 ✡ 4:10: Dut 6:13
✡ 4:11: Hip 1:6,14

11 ✡Ia nəpɨn nəha Setan rəpwəh Iesu
mamevən. Nənə Iesu rətoni nagelo me
həuvehe, mamho tukwini nari min.

*Iesu r*ɨnaməvisau ia tənə Kalili
12 ✡Ia nəpɨn nəha kəkwtəmhiri Jon
Paptaes kuvehi puvnimwə in ia kalapus.
Nəpɨn Iesu rɨregi, in rəpwəh kwopun nəha,
mɨrərɨg mevən ia tənə Kalili, 13 ✡nənə mier
ia taon nəha Nasaret, mevən mamarə ia
Kapaneam. Kapaneam in taon riti ipaka tɨ
nui asori Kalili fwe ia tɨprənə səvəi Sepulun
mɨne Naftali. 14 Nəri nəha rier pehe iamɨnhi
mə nəgkiariien səvəi Profet Aesea truvehe
mukuə. In rɨməni mə,
15 "Tənə səvəi Sepulun mɨne tənə səvəi Naf-
tali,
ipaka tɨ nui asori Kalili fwe ia nɨkare
nui arɨs Jotan pen,
in i tənə Kalili kwopun nərmama rɨpko
mhə irəha nəkur Isrel kamharə ikɨn.
16 Nərmama səməme kamharə ia nəpitəvien
tuhətoni nukuraanien asori riti.
Nərmama səməme kamharə ia təmwkəmwi
nemhəien
nukuraanien riti trutə məhiəpwɨn
irəha."
17 ✡Ia nəpɨn nəha Iesu rɨnaməvisau,
mɨnamɨni mə, "Kɨmiaha tihaməkeikei
mhərərɨg ia noien ərəha me səkɨmiaha
tɨ nəri nə mə nɨtətə ia neiai ruvəuvehe
ipaka."†

*Iesu r*əkwein nərmama nepwɨn mə
tuhəkurirə in
18 Nəpɨn Iesu ramavən ia nɨkare nui asori
Kalili, in rətoni iərmama kəru, Saemon
(iəmə kani mwi nəghɨn mə Pita) mɨne
piəvni nəghɨn nə Antru. Krauerukw net
ia nui tɨ nəri nə mə irau iərmama mi
kravi nəmu. 19 ✡Iesu rɨni pen tɨ nirau
i mə, "Rouvehe roukurirə iou. Pwəh
iou tako kɨmirau iərmama mi sə kravi
nərmama." 20 ✡Təkwtəkwuni a krouəpwəh
net me səvənrau roukurirə in.
21 Kurirə ikɨn Iesu ravən ouihi a mwi,
mətoni iərmama kəru mwi, Jemes mɨne
piəvni nəghɨn nə Jon. Irau tɨni Sepeti
mi. Krauəkure ia nəkwai nɨtətə ouihi riti
irəhar tata səvənrau kamharɨtiri net me
səvənrahar. Iesu rəkwein irau, 22 nənə
təkwtəkwuni a krouəpwəh nɨtətə ouihi
mɨne tata səvənrau, rouevən roukurirə in.

*Iesu ro n*ərmama me həpɨk həuvehe
mhəsanɨn
23 ✡Iesu revən ia kwopun me pam
ia tənə Kalili, mamahatən nərmama ia
nəkwai nimwəfwaki me səvəi nəkur Isrel,
maməvisau irapw nəgkiariien amasan
ia nɨtətə sə Kumwesən ramərɨmənu irə,
mamomasan nərmama me pam səməme
kamhemhə ia nemhəien me səpəmsəpə
mɨne səməme nemhəien rouraha nɨpəri
nɨpwranraha. 24 ✡Ro pen nərmama
kamhəni pɨk nəghi Iesu. Nəgkiariien
səvənraha rauvirɨs mamevən ia kwopun
me pam ia tənə Siria. Nənə irəha həuvehi
nərmama me pam səməme kamhemhə,
mhəuvehi mhəuvehe tukwe. Irəha
kamhemhə ia nemhəien me səpəmsəpə.
Nepwɨn nɨpwranraha raməmisə. Nepwɨn
nəremhə me kamharə ia nirəha. Nepwɨn
nemhəien nəha nɨkəvan ramo irəha.
Nepwɨn nɨpəri nɨpwranraha remhə. Nənə
Iesu ro irəha həuvehe mhəsanɨn. 25 ✡Nənə
nərmama həpɨk kamhəkurirə ia Iesu.
Nepwɨn həuku pen ia tənə Kalili, nepwɨn
həuku pen fwe Tekapolis, kwopun taon
ten ikɨn, nepwɨn həuku pen ia Jerusalem
mɨne tənə Jutia. Nənə nepwɨn həuku pen ia
nɨkare nui arɨs Jotan pen mwi.

5

*Iesu ramahat*ən nərmama me ia təkuər
1 Nəpɨn Iesu rətoni nərmama me
həuvəpɨk, rutə ia təkuər riti məkure.
Nərmama me səvənhi həuvehe tukwe,
2 nənə in rɨnamahatən irəha, mɨnamɨni mə,
3 ✡"Nərmama səməme hətə sas ia rerɨnraha
mə irəha həmwhen ia nərmama
nautə səvənraha riwən, rerɨnraha
tragien,
tɨ nəri nə mə nɨtətə ia neiai*
səvənraha.
4 ✡Nərmama səməme kamhəregi rərəha
mamhasək, rerɨnraha tragien,
tɨ nəri nə mə Kumwesən truvehi utə
nətərɨgien səvənraha.

✡ 4:12: Mak 6:17, Luk 3:19-20 ✡ 4:13: Jon 2:12 ✡ 4:17: Mat 3:2 † 4:17: Nəpɨn rɨpɨk Matiu rani nəgkiariien i mə "Nɨtətə ia neiai." Nɨpwrai nəgkiariien i in i "Nɨtətə sə Kumwesən ramərɨmənu irə." ✡ 4:19: Luk 5:1-11, Mat 13:47 ✡ 4:20: Mat 19:27 ✡ 4:23: Mak 1:39, Mat 9:3, Wok Me 10:38 ✡ 4:24: Mak 6:55 ✡ 4:25: Mak 3:7-8 ✡ 5:3: Aes 57:15 * 5:3: Nəpɨn rɨpɨk Matiu rani nəgkiariien i mə "Nɨtətə ia neiai." Nɨpwrai nəgkiariien i in i "Nɨtətə sə Kumwesən ramərɨmənu irə." ✡ 5:4: Aes 61:2-3, Rev 7:17 ✡ 5:5: Sam 37:11

5 ✡Nərmama səməme həpkəfiəutə mhə ia
nirəha, rerɨnraha tragien,
tɨ nəri nə mə Kumwesən truvei pen
tɨprənə i mɨnraha.
6 ✡Nərmama səməme hokeikei pɨk mə
tuhətoni noien atukwatukw,
mamhəregi nokeikeiien nəha rəmwhen
ia iərmama nukumhə ramahi,
maməkwakwa, rerɨnraha tragien,
tɨ nəri nə mə Kumwesən tro irəha
həregi həkuvəutə.
7 ✡Nərmama səməme kamhapi tɨ nərmama,
rerɨnraha tragien,
tɨ nəri nə mə Kumwesən trapi mwi tɨ
nirəha.
8 ✡Nərmama səməme nətərɨgien səvənraha
rəmher, rerɨnraha tragien,
tɨ nəri nə mə irəha tuhətə Kumwesən.
9 ✡Nərmama səməme kamhəmri
nəmərinuien, rerɨnraha tragien,
tɨ nəri nə mə tukɨni irəha mə nɨpwnəti
Kumwesən me.
10 ✡Nərmama səməme kamometə irəha tɨ
nəri nə mə kamho noien atuk-
watukw, rerɨnraha tragien,
tɨ nəri nə mə nɨtətə ia neiai səvənraha.
11 ✡Kɨmiaha i rerɨmiaha tragien nəpɨn
nərmama tuharɨs əkenhɨn ia kɨmiaha,
mhometə kɨmiaha, mhəni nəgkiariien
ərəha me səpəmsəpə mɨne neikuəien
me, mhousi kɨmiaha irə tɨ nəri nə mə
kɨmiaha nərmama me səiou. 12 ✡Kɨmiaha
tihaməkeikei mhəregi ramasan, mhagien
pɨk, tɨ nəri nə mə nərəkuien səkɨmiaha
rasori fwe ia neiai. Kɨmiaha hiəukurən mə
nərmama me hənometə profet kupwən me
ia noien a mwi nəha."

Iesu rəgkiari ia sol mɨne nukuraanien

13 "Kɨmiaha nə hiəmwhen ia sol ia tɨprənə
i. Mətə trɨni mɨnuə sol nəsienien səvənhi
ruvəiwən, tukəfo mwi rəsien mwi? Sol nə
rɨpkəmwhen mhə mə tuko nari amasan riti
mwi irə. Ramasan mə tukərarki a i, nənə
nərmama tuhavən irə.
14 ✡Kɨmiaha nə hiəmwhen ia nuku-
raanien ia tɨprənə i. Taon riti fwe ia təkure
təkuər ko rɨpkərkwafə mhə. 15 ✡Nərmama
me həpkɨhiai pen mhə napw ia laet mhəuiui
ia nari riti, mətə irəha tuhaməkeikei
mhəkurei utə i ia nəri kakurei utə laet irə
mə nərmama ia nəkwai nimwə tuhətoni
raməhiapw. 16 ✡Rəmwhen a mwi ia kɨmiaha
tihaməkeikei mho laet səkɨmiaha ruək asori
ia nəmri nərmama pwəh hətoni noien
amasan me səkɨmiaha nənə mhəgnəgɨni
Tata səkɨmiaha fwe ia neiai."

Iesu rəgkiari ia Loa səvəi Moses

17 ✡"Rerɨmiaha trəpwəh nɨrhiien mə
iakuvehe mə takərarki Loa səvəi Moses
mɨne nəgkiariien səvəi profet kupwən
me. Iapkuvehe mhə mə takərarki
nəgkiariien me səvənraha, mətə iakuvehe
mə tako nəgkiariien me səvənraha
həuvehe mhəukuə. 18 ✡Iakani nɨpərhienien
tukumiaha i mə loa nəha trɨpkiwən
mhə meste tɨprənə mɨne neiai trouiwən.
Nəgkiariien kwakwa uə nɨpəri nəgkiariien
kwakwa kɨmərai pen ia loa nəha trɨpkiwən
mhə meste narimnari me pam tuhəier
irapw. 19 ✡Ro pen iərmama sə trərui loa riti
rouihi ia loa me i, mamahatən nərmama
me mə tuho mwi iamɨnhi, tukəkwein in
mə iəmə auər a ia nɨtətə ia neiai. Mətə
iərmama sə tresi pen loa me i, mamahatən
nərmama me irə, tukəkwein in mə iəmə
asori ia nɨtətə ia neiai. 20 Iou iakani
pehe tukumiaha i mə noien səkɨmiaha
traməkeikei matukwatukw məpi raka
noien səvəi nahatən me səvəi Loa mɨne
noien səvəi Farisi me. Mə rekəm, kɨmiaha
tihəpwəh nuvnimwəien ia nɨtətə ia neiai ia
nəpɨn riti."

Iesu rəgkiari ia noien səvəi niemaha

21 ✡"Kɨmiaha hiəuvəregi raka kɨməni pen
tɨ kaha kupwən me səkɨtaha mə, 'Tikəpwəh
nousi əpuneien iərmama. Trɨni mɨnuə
iərmama riti rousi əpune iərmama riti
ratukwatukw mə tuko nərpwɨnien min.'
22 ✡Mətə iou iakani pehe tukumiaha i
iərmama sə ramo niemaha m piəvni, ratuk-
watukw mə tuko nərpwɨnien min. Iərmama
sə trɨni pen tɨ piəvni mə, 'Ikamarməri,'
ratukwatukw mə tukuvi irapw in ia nəmri
nəmə asori me. Iərmama sə trəskiari ərəha
anan ia piəvni, ratukwatukw mə trevən ia
kwopun napw asori rauək ikɨn.
23 ✡Ro pen trɨni mɨnuə ikamərer pen
ia nɨfatə səvəi Kumwesən mə tikuvei pen
nari riti min, nənə ia kwopun nəha rerɨm

✡ 5:6: Aes 55:1-2 ✡ 5:7: Jem 2:13 ✡ 5:8: Sam 24:3-4, 51:10, 73:1 ✡ 5:9: 1Jon 3:2-3 ✡ 5:10: Hip 12:4, 1Pit 3:14 ✡ 5:11: 1Tes 4:14, Jem 1:2 ✡ 5:12: 2Kron 36:16, Wok Me 7:52, Hip 11:32-38, Jem 5:10 ✡ 5:14: Jon 8:12, 9:5 ✡ 5:15: Mak 4:21, Luk 8:16, 11:33 ✡ 5:16: Efes 5:8-9, 1Tes 2:12 ✡ 5:17: Mat 3:15, Rom 3:31, 10:4 ✡ 5:18: Luk 16:17, 21:33 ✡ 5:19: Jem 2:10 ✡ 5:21: Eks 20:13, 21:12, Lev 24:17, Dut 5:17 ✡ 5:22: 1Jon 3:15 ✡ 5:23: Mak 11:25

rɨrhi mə piam niemaha raməpi in tɨ nari
riti ikɨno min, 24 tikəpwəh nəri nəha ikuə
tikuvei pen m Kumwesən pwəh raməmak
ia nɨkare nɨfatə, nənə mevən. Tikaməkeikei
mukupwən mevən tɨ piam rouamasan
kɨmirau min, nənə kurirə ikrərɨg, muvei
pen narimnari me səim ia təkure nɨfatə
ramevən tɨ Kumwesən.
25 ✡Trɨni mɨnuə iko noien ərəha riti ia
iərmama, nənə in rokeikei mə kɨmirau min
tirouərer ia nəmri nəmə asori me pwəh
həkiri noien səim, ramasan mə tikevən
akwauakw, rouəmri atukwatukw nəri
nəha nəpɨn kɨmirau irauesi pen ihi suatuk
rauevən ia kwopun kaməkiri nəgkiariien
ikɨn. Rərəha mə iərmama nəha ikɨno noien
ərəha irə trəmri pen ik ia rəgi iəmə asori
sə raməkiri nəgkiariien, nənə iəmə asori
sə raməkiri nəgkiariien trəmri pen ik ia
rəgi polis, nənə tukuvehi puvnimwə ik ia
kalapus. 26 Iakani nɨpərhienien tukw ik i mə
tikəpwəh nierien ia kalapus meste ikərəku
pen pam faen me səim."

Iesu rɨni mə iərman rerɨn trəpwəh
nakresien pran

27 ✡"Kɨmiaha hiəuvəregi raka kɨməni mə,
'Tikəpwəh nakresien pran səvəi iərməpə.'
28 ✡Mətə iou iakani pehe tukumiaha i
trɨni mɨnuə iərman riti rətoni pran riti,
nənə rerɨn rakres i, iəmə nəha rɨnərui
raka nəgkiariien nəha ia rerɨn. 29 ✡Trɨni
mɨnuə nənimem mwatuk ramo ik ikamwei
ia nərəhaien, tikukumwiri raka, mərarki.
Nənimem nɨpəri nɨpwram a. Trɨni mɨnuə
ikouraha nɨpəri nɨpwram ramasan pɨk məpi
raka mə tukərarki pen nɨpwram me pam
ia kwopun napw asori rauək ikɨn. 30 ✡Nənə
trɨni mɨnuə rəgɨm mwatuk ramo ik ikamwei
ia nərəhaien, tikərai raka, mərarki. Rəgɨm
nɨpəri nɨpwram a. Trɨni mɨnuə ikouraha
nɨpəri nɨpwram ramasan pɨk məpi raka mə
tukərarki pen nɨpwram me pam ia kwopun
napw asori rauək ikɨn."

Iesu rɨni mə iərman trəpwəh
nəpwəhien pran səvənhi

31 ✡"Nəgkiariien riti mwi kɨməni fwe
kupwən in i mə, 'Iərman sə rokeikei mə
trəpwəh pran səvənhi pwəh ruvei pen
nɨmwai nəkukuə riti m pran səvənhi rani
mə in rɨnəpwəh in.' 32 Mətə iou iakani pehe
tukumiaha i trɨni mɨnuə iərman riti rəpwəh
pran səvənhi, pran sə rɨpko əpnapen mhə
nari irau iərməpə, ramouraha səvənhi
pran, mamo in revən mamətui iərməpə riti
mə triri in. Trɨni mɨnuə prən nəha resi
pen iərməpə riti iamɨnhi, in ramo noien
ərəha. Iərman nəha in ramesi pen rɨpko
mhə iərman atukwatukw səvənhi. Nənə
iərman sə ramiri pran sə iərman səvənhi
rɨnəpwəh in ramo noien ərəha. Prən nəha
in ramiri səvəi iərməpə."

Iesu rɨni mə tikəpwəh nahatən penien
nari, muvehi kwəsuahi

33 ✡"Nəgkiariien riti mwi kɨmiaha
hiəuvəregi raka kɨməni pen tɨ kaha kupwən
me in i mə, 'Tikəpwəh nuvehiien kwəsuahi
ia nəmri Iərɨmənu meikuə irə, mətə
tikaməkeikei mo nəfe ikɨməuvehi kwəsuahi
mɨni mə tiko.' 34-35 ✡Mətə iou iakani
pehe tukumiaha i mə tihəpwəh nuvehiien
kwəsuahi iamɨnhi. Tikəpwəh nahatən
penien neiai uə tɨprənə uə Jerusalem
muvehi kwəsuahi ia nirəhar, tɨ nəri nə mə
neiai in nə kwopun Kumwesən raməkure
ikɨn mamərɨmənu, tɨprənə in nə nəri
Kumwesən ramərpwi utə tɨpage nɨsun mi
irə, nənə Jerusalem in nə taon səvənhi,
in Iərɨmənu Asori. 36 Tikəpwəh nahatən
penien kəmkapwə, muvehi kwəsuahi irə, tɨ
nəri nə mə ko ipko mhə nɨmwai nukwənem
riti ruvehe məpsan uə ruvehe mɨpitəv.
37 ✡Mətə nəgkiariien səim pwəh ro iamɨnhi.
Tikɨni a 'Ouəh' uə 'Rekəm.' Nəgkiariien sə
rəpi raka nəgkiariien mi nəha ruku pen tɨ
Setan."

Iesu rɨni mə tikəpwəh nərpwɨnien
noien ərəha səvəi nərmama

38 ✡"Kɨmiaha hiəuvəregi raka kɨməni mə,
'Trɨni mɨnuə iərmama rouraha nənimek
riti tukaməkeikei kouraha mwi nənimen
riti. Trɨni mɨnuə iərmama rouraha revɨk
riti tukaməkeikei kouraha mwi revɨn riti.'
39 ✡Mətə iou iakani pehe tukumiaha i
mə tihəpwəh nəvisəien kɨmiaha iərmama
rərəha, mhəpwəh nərpwɨnien tai noien
ərəha səvənhi iamɨnhi. Trɨni mɨnuə
iərmama riti rəpwi nɨkare nɨkapwɨm
mwatuk, ikuvei pen mwi nɨkaren mour
min. 40 ✡Trɨni mɨnuə iərmama riti ruvi

✡ 5:25: Mat 6:14-15, Mat 18:34-35 ✡ 5:27: Eks 20:14, Dut 5:18 ✡ 5:28: 2Tes 2:14 ✡ 5:29: Mat 18:9, Mak 9:47, Kol 3:5 ✡ 5:30: Mat 18:8, Mak 9:43 ✡ 5:31: Dut 24:1-4, Mak 10:4, 1Kor 7:10-11 ✡ 5:33: Eks 20:7, Lev 19:12, Nam 30:2, Dut 23:21 ✡ 5:34-35: Aes 66:1, Jem 5:12, Mat 23:22, Wok Me 7:49, Sam 48:2, Aes 66:1 ✡ 5:37: Jem 5:12 ✡ 5:38: Eks 21:24, Lev 24:20, Dut 19:21 ✡ 5:39: Lev 19:18, Jon 18:22-23 ✡ 5:40: 1Kor 6:7

irapw ik ia nəgkiariien asori mə truvei raka
səim karkahu, ikuvei pen mwi səim kot min.
41 Trɨni mɨnuə iərmama riti raməkeikei mik
mə tikəvrani narimnari me səvənhi mavən
kilometa kuatia, ikavən kilometa kəru
kɨmirau min. 42 Trɨni mɨnuə iərmama riti
rəres ik nari riti, ikuvei pen min. Tikəpwəh
nɨniseien iərmama sə rokeikei mə truvehi
ouihi a səim narimnari me."

*Iesu r*ɨni mə tikokeikei nərmama
səməme haməmwəki ik
43 ✡"Kɨmiaha hiəuvəregi raka kɨməni
mə, 'Tikaməkeikei mokeikei piam nənə
məmwəki iərmama sə raməmwəki ik.'
44 ✡Mətə iou iakani pehe tukumiaha i mə
kɨmiaha tihaməkeikei mhokeikei nərmama
səməme haməmwəki kɨmiaha, nənə
mhəfwaki tɨ nərmama səməme kamhometə
kɨmiaha. 45 ✡Noien nəha trahatən pen mə
Tata səkɨmiaha fwe ia neiai nɨpwnətɨn me
nə kɨmiaha, tɨ nəri nə mə in ramo meri
səvənhi rautə nukwəsikər raməhiəpwɨn
nərmama ərəha me mɨne nərmama amasan
me. In ramərhi irapw mwi nesən raməfwi
nərmama atukwatukw mɨne nərmama
həpkatukwatukw mhə. 46 Kɨmiaha
hiaməfətərɨg irə? Trɨni mɨnuə kɨmiaha
hiokeikei a nərmama səməme hokeikei
kɨmiaha, Kumwesən trəgnəgɨni kɨmiaha
tɨ nəfe? Nərmama kamərəku pen takis
minraha irəha mwi kamho noien nəha!
47 Nənə trɨni mɨnuə kɨmiaha hiaməgkiari
pen m piəvmiaha me a, nəfe noien amasan
hiamo mhəpi raka nərmama me nepwɨn?
Nərmama me səməme hərеirei Kumwesən
irəha mwi kamho noien nəha! 48 ✡Ro
pen kɨmiaha tihaməkeikei mhatukwatukw
rəmwhen ia Tata səkɨmiaha fwe ia neiai in
ratukwatukw."

6

*Iesu r*əgkiari ia nəriari penien nari m
nərmama nautə səvənraha riwən
1 ✡"Kɨmiaha tihaməsiari nəpɨn hi-
amo noien atukwatukw me səkɨmiaha,
mhəpwəh noien ia nəmri nərmama me mə
irəha tuhətoni. Trɨni mɨnuə hiamo iamɨnhi
irə, nərəkuien səkɨmiaha sə truku pen tɨ
Tata səkɨmiaha fwe ia neiai triwən.
2 Nəpɨn ikuə tikuvei pen nari riti mə
trasitu ia nərmama nautə səvənraha
riwən, ikəpwəh nukupwənien məse kisɨpw
rəmwhen kəuətkəsuə me kamho ia nəkwai
nimwəfwaki me səvəi nəkur Isrel mɨne
ia suatuk me mə nərmama tuhətoni
mhəgnəgɨni irəha. Iakani nɨpərhienien
tukumiaha i nərmama me nəha həuvəuvehi
raka nərəkuien səvənraha. 3 ✡Mətə nəpɨn
tikuvei pen nari riti mə trasitu ia nərmama
nautə səvənraha riwən, ikəpwəh nəseniien
rəgɨm mour rukurən nəfe rəgɨm mwatuk
ramo. 4 Ro iamɨnhi irə tiko afafa nəriariien
səim, nənə səim Tata sə ramətə narimnari
me kamo afafa truvei pehe nərəkuien mik."

*Iesu r*əgkiari ia nəfwakiien
5 ✡"Nənə nəpɨn kɨmiaha tihəfwaki,
hiəpwəh noien rəmwhen ia kəuətkəsuə
me kamho. Irəha kamhərer ia nəkwai
nimwəfwaki me səvəi nəkur Isrel mɨne
ia kwopun me suatuk me həuvehe
mamhəvsiek ikɨn, mamhəfwaki mə
nərmama tuhətoni irəha. Irəha hokeikei
pɨk noien nəha, mətə iakani nɨpərhienien
tukumiaha i mə nərmama me nəha
həuvəuvehi raka nərəkuien səvənraha.
6 ✡Mətə nəpɨn tikəfwaki, ikevən ia nəkwai
rum səim mərəpinhə, məfwaki m Tata
səim sə nərmama həpkətoni mhə. Nənə
Tata səim sə ramətə narimnari me kamo
afafa truvei pehe nərəkuien mik. 7 ✡Nənə
nəpɨn kɨmiaha tihəfwaki, hiəpwəh nɨniien
nəgkiariien me rɨpɨk rəmwhen ia nərmama
səməme hərеirei Kumwesən kamho.
Irəha rerɨnraha rɨrhi mə kumwesən me
səvənraha tuhəregi irəha tɨ nəri nə mə
kamhəni nəgkiariien me rɨpɨk. 8 ✡Kɨmiaha
tihəpwəh noien rəmwhen ia nirəha tɨ
nəri nə mə nəpɨn kɨmiaha hiəpkəres mhə
ihi Tata səkɨmiaha, in ruvəukurən raka
narimnari me sə həiwən təni kɨmiaha.
9 ✡Ro pen kɨmiaha tihaməkeikei mhəfwaki
iamɨnhi irə:
'Tata səkɨmaha ia neiai,
Pwəh nərmama həsiai nəghɨm ro ikinan i.
10 ✡Pwəh nɨtətə sə ikamərɨmənu irə ruvehe.
Pwəh ko nəkwam ia tɨprənə rəmwhen kamo
nəkwam ia neiai.
11 Tikuvei pehe nəvegɨnien sənəmaha
rəmwhen səvəi nəpɨn ipwet.
12 ✡Tikenouenou noien ərəha me səkɨmaha
rəmwhen kɨmaha iahamenouenou
noien ərəha me səməme nərmama
hamo ia kɨmaha.

✡ 5:43: Lev 19:18 ✡ 5:44: Eks 23:4-5, Luk 23:34, Wok Me 7:60, Rom 12:14,20 ✡ 5:45: Efes 5:1 ✡ 5:48: Lev 19:2, Dut 18:13 ✡ 6:1: Mat 23:5 ✡ 6:3: Mat 25:37-40 ✡ 6:5: Mat 23:5, Luk 18:10-14 ✡ 6:6: 2King 4:33 ✡ 6:7: Aes 1:15, 1King 18:26-29 ✡ 6:8: Mat 6:32 ✡ 6:9: Jon 17:6 ✡ 6:10: Mat 7:21, 26:39, Luk 22:42 ✡ 6:12: Mat 6:14-15, Mat 18:21-35

13 ✡Tikəpwəh niri penien kimaha ia kwopun
tahəmwei ia nərəhaien ikin,
mətə tikinise Setan mə trəpwəh
nourahaien kimaha.'
14 ✡Trini minuə kimiaha hienouenou noien
ərəha me səvəi nərmama, Tata səkimiaha
fwe ia neiai in mwi trenouenou noien
ərəha me səkimiaha. 15 Mətə trini minuə
kimiaha hiəpwəh nenouenouien noien
ərəha me səvəi nərmama, Tata səkimiaha
trəpwəh mwi nenouenouien noien ərəha
me səkimiaha."

*Iesu r*əgkiari ia nəpwəhien nəveginien
ti nəfwakiien

16 ✡"Nənə nəpin tihəpwəh naniien nari
mə tihəfwaki, hiəpwəh noien nənimemiaha
rəpou rəmwhen ia kəuətkəsuə me kamho.
Irəha kamho nənimenraha ruvehe mopəiti
mə nərmama me tuhətoni mhəukurən
mə kamhəpwəh naniien nari. Iakani
nipərhienien tukumiaha i nərmama
me nəha həuvəuvehi raka nərəkuien
səvənraha. 17 Mətə nəpin ikuə tikəpwəh
nəniien nari mə tikəfwaki, ikaikuas ia
nənimem, mahakwi oel ia nukwənem.
18 Nənə nərmama tuhəpwəh nətoniien mə
ikəpwəh nəniien nari, mətə Tata səim sə
nərmama həpkətoni mhə trətoni. Nənə
Tata nəha səim sə ramətə narimnari me
kamo afafa truvei pehe nərəkuien mik."

*Iesu r*əgkiari ia noeiteien nautə ia neiai

19 ✡"Kimiaha tihəpwəh noeiteien nautə
səkimiaha ia tiprənə i. Ia kwopun i uvne
me mine nopweiien krauouraha nari. Ia
kwopun i rakres me kamheitehi nimwə,
mamhəuvnimwə, mamhakres. 20 ✡Mətə
kimiaha tihaməkeikei mhoeite nautə
səkimiaha ia neiai. Ia kwopun nəha uvne
me mine nopweiien kroupkouraha mhə
nari. Rakres me həpkeitehi mhə nimwə mə
tuhəuvnimwə mhakres. 21 Iakani iaminhi
irə ti nəri nə mə kwopun nautə səim
raməmak ikin, nətəriigien səim traməmak
mwi ikin."

*Iesu r*əgkiari ia nəmri iərmama

22 "Nəmri iərmama in nə rauvei pen
nukuraanien m nipwran. Ro iaminhi irə
trini minuə nənimem ramasan, nipwram
pam trukuər ia nukuraanien. 23 Mətə mə
nənimem rərəha, nipwram pam trukuər
ia nəpitəvien. Trini minuə nukuraanien
ia rerim ro nəpitəvien irə, ikamarə ia
nəpitəvien pərhien."

*Iesu r*əgkiari ia iəmə asori kəru

24 "Iərmama riti riwən ramo tukwini nari
ko ro nəkwai iəmə asori kəru. Trini minuə
ro iaminhi irə, trokeikei riti, məmwəki riti,
uə trisiai riti mipkisiai mhə riti. Kimiaha
ko hiəpkuvehi pəri mhə Kumwesən mine
mane mho iəmə asori mi irə səkimiaha mə
tiho pəri nəkwanrau."

*Iesu r*əgkiari ia nətəriig pikien ia narim-
nari me səvəi tiprənə i

25 ✡"Ro pen iakani pehe tukumiaha i
mə tihəpwəh nətəriig pikien ti nimiruien
səkimiaha, mamhəres nəfe tihani uə nəfe
tihənimwi. Tihəpwəh nətəriig pikien ia
nipwramiaha, mamhəres nəfe tiharkahu
i. Nimiruien ripko mhə səvəi nəveginien
əpa. Nipwrai iərmama ripko mhə səvəi
tinari əpa. 26 ✡Hətə ro menu me i ia
nimagouagou. Irəha həpwəh nəpweiien
nari, mhəpwəh nesiien nukwan, mhəpwəh
noeiteien nəveginien ia nimwə sə kamoeite
nəveginien ikin. Mətə Tata səkimiaha ia
neiai raməkwməni irəha. Nənə ia nənimen
kimiaha hiamasan pik mhəpi raka irəha.
27 Sin ia kimiaha ko ro nimiruien səvənhi
rəpwəmwis mwi səvəi nəpin ouihi a trini
minuə ramətəriig pik tukwe? Kimiaha riti
ko ripko mhə nəri nəha.

28 Ro iaminhi irə rəfo hiamətəriig pik ti
tinari? Hətoni ro tihinari me ia kwopun
me mə kamhəfəutə irə. Irəha həpwəh
noien wok, mhəpwəh nitiriien tinari.
29 ✡Mətə iakani pehe tukumiaha i Kig
Solomon fwe kupwən nautə səvənhi rasori
pik, mamarkahu tinari amasan me, mətə
tinari səvənhi ripkamasan mhə rəmwhen
ia tihinari me i. 30 Kimiaha nahatətəien
səkimiaha ripkiskai mhə. Kumwesən
rauvei pen tinari amasan me m tihinari me,
nəri auər a tihinari me kamhəmiru ipwet
mətə trakwakwi haukei, mhəsas, kuvani ia
napw. Mə Kumwesən ramo iaminha irə,
in truvei pehe mwi tinari m kimiaha məpi
raka. 31 Ro pen tihəpwəh nətəriig pikien,
mamhəres mə, 'Tsani nəfe?' uə 'Tsənimwi
nəfe?' uə 'Tsarkahu ia nəfe?' 32 ✡Nərmama
səməme həreirei Kumwesən kamhətui
əmisə nəveginien mine tinari. Nənə

✡ 6:13: Luk 22:40, Jem 1:13, Jon 17:15, 2Tes 3:3, 2Tim 4:18, 1Kron 29:11-13 ✡ 6:14: Mak 11:25-26 ✡ 6:16: Aes 58:5-9 ✡ 6:19: Jem 5:1-3 ✡ 6:20: Mat 19:21, Luk 18:22, Kol 3:1-2 ✡ 6:25: Fil 4:6, 1Tim 6:6-8, Hip 13:5, 1Tes 5:7 ✡ 6:26: Mat 10:29-31, Luk 12:6-7 ✡ 6:29: 1King 10, 2Kron 9 ✡ 6:32: Mat 6:8 ✡ 6:33: 1King 3:13-14, Sam 37:4,25, Rom 14:17

Tata səkɨmiaha ia neiai ruvəukurən raka
narimnari me i mə tihaməkeikei mhəuvehi.
33 ✡Mətə kɨmiaha tihəkupwən mhətui əmisə
nɨtətə sə in ramərɨmənu irə mɨne noien
atukwatukw me səvənhi, nənə in truvei
pehe mwi narimnari me pam i m kɨmiaha.
34 ✡Ro pen kɨmiaha tihəpwəh nətərɨg pɨkien
tɨ nəfe trakwakwi. Narimnari me səvəi
trakwakwi səvəi trakwakwi. Nəsəsauien
me səvəi nəpɨn kuatia nəmwhen raka.”

7

*Iesu r*əgkiari ia nəkiriien nərmama tɨ
noien ərəha me səvənraha

1 ✡“Kɨmiaha tihəpwəh nəkiriien
nərmama tɨ noien ərəha me səvənraha
kamo Kumwesən rəkiri mwi kɨmiaha tɨ
noien ərəha me səkɨmiaha. 2 ✡Nəkiriien
səkɨmiaha sə hiaməkiri nərmama irə,
tukəkiri mwi kɨmiaha irə. Nərpwɨnien
səkɨmiaha sə hiamo m nərmama tukərpwɨn
pehe mwi m kɨmiaha.
3 Rəfo ikamətə nɨmwəkmwəki nei sə
raməmak ia nəmri piam, mətə ipkətə
mhə nɨpəri nei asori sə raməmak ia
nənimem? 4 Trɨni mɨnuə nɨpəri nei asori
raməmak ia nənimem, rəfo iakamɨni pen
tɨ piam mə, ‘əseni iou, pwəh iakɨskəri
raka nɨmwəkmwəki nei sə raməmak
ia nənimem’? 5 Ik iərmama sə ikamo
kəuətkəsuə tikaməkeikei mukupwən
muvehi raka nɨpəri nei asori sə raməmak
ia nənimem, kurirə irə ikətə amasan nari
mə tikɨskəri raka nɨmwəkmwəki nei sə
raməmak ia nəmri piam.
6 ✡Kɨmiaha tihəpwəh nuvei penien nari
sə ro ikinan m kuri me. Rərəha mə kuri me
nəha hərari mhahi testesi nɨpwramiaha.
Tihəpwəh nərarki penien nəri amasan
nənimen rutə pɨk revən tɨ pɨkə me. Rərəha
mə pɨkə me nəha havən irə ia nɨsunraha.”

*Iesu r*ɨni mə tikəres nari, mətui nari,
mɨkunkun ia təpinhə

7 ✡“Trɨni mɨnuə hiokeikei nari riti, ra-
masan mə tihəres, nənə tukuvei pehe m
kɨmiaha. Tihətui əmisə i, nənə tihətoni.
Tihəkunkun ia təpinhə, nənə tukəsevər
tukumiaha. 8 ✡Iərmama sə raməres nari,
truvehi nari. Iərmama sə ramətui əmisə
nari, trətoni. Iərmama sə rakunkun ia
təpinhə, tukəsevər tukwe.
9 Sin ia kɨmiaha nəpɨn iəkunouihi səvənhi
rəres bred, truvei pen kəruəterei min,
10 uə rəres nəmu truvei pen snek? Rekəm!
11 ✡Kɨmiaha tihəməkeikei mhəuvei pen
narimnari amasan me m nəkwərhakwərha
me səkɨmiaha. Mə kɨmiaha i nəkur ərəha
hiəukurən noien iamɨnhi, hiaməfətərɨg
ia Tata səkɨmiaha ia neiai? In truvei
pen narimnari amasan me rasori mwi m
nərmama səməme kamhəres in tukwe.
12 ✡Ro pen nəfe noien kɨmiaha hiokeikei mə
nərmama tuho ia kɨmiaha, kɨmiaha mwi
tiho ia nirəha, tɨ nəri nə mə in i nɨpwrai
nəgkiariien me ia Loa səvəi Moses mɨne
nəkukuə me səvəi profet kupwən me.”

*Iesu r*əgkiari ia suatuk kəru

13 ✡“Kɨmiaha tihəməkeikei mhəukurau ia
ket ouihi. Iakani iamɨnhi irə tɨ nəri nə mə
ket asori mɨne suatuk sə rɨməru ramevən tɨ
nemhəien. Nərmama həpɨk kamhəukurau
ia ket nəha. 14 ✡Mətə ket ouihi mɨne suatuk
əknekɨn ramevən tɨ nɨmɨruien. Nərmama
houihi a kamhətə suatuk nəha.”

*Iesu r*əgkiari ia noien səvəi profet eikuə
me

15 ✡“Kɨmiaha tihəməsiari tɨ profet eikuə
me. Irəha tuhəuvehe tukumiaha mhəvi sip-
sip me ia nirəha, mətə rerɨnraha rəmwhen
ia kuri əprmɨn me. 16 ✡Kɨmiaha tihətə
irəha, mhəukurən mə irəha profet eikuə
me, tɨ nəri nə mə noien səvənraha tra-
hatən pen. Rəfo, ko kesi nukwai krep
ia rəhi, uə nukwai niemɨs ia nəkwus sə
ro rɨrevɨn me? Rekəm! 17 Nei amasan
raukuə kwənkwai nei amasan, mətə nei
ərəha raukuə kwənkwai nei ərəha. 18 Nei
amasan ko rəpwəh nukuəien kwənkwai nei
ərəha. Nei ərəha ko rəpwəh nukuəien
kwənkwai nei amasan. 19 ✡Nei me pam
səməme həpkukuə mhə kwənkwanraha sə
ramasan kamərai əmwesi irəha, kamərarki
pen ia napw. 20 ✡Ro pen kɨmiaha tihətə
irəha mhəukurən mə irəha profet eikuə me
tɨ nəri nə mə noien səvənraha trahatən pen.

✡ 6:34: Eks 16:4,19, Mat 6:11 ✡ 7:1: Rom 2:1, 1Kor 4:5, Jem 4:11-12 ✡ 7:2: Mak 4:24 ✡ 7:6: Mat 10:11 ✡ 7:7: Mak 11:24, Jon 14:13, 15:7, Jon 16:23-24 ✡ 7:8: Jem 1:5, 1Jon 3:22, 1Jon 5:14-15 ✡ 7:11: Jem 1:17 ✡ 7:12: Mat 22:39-40, Luk 6:31, Rom 13:8-10 ✡ 7:13: Jon 10:7,9 ✡ 7:14: Wok Me 14:22 ✡ 7:15: Mat 24:4,24, Wok Me 20:29, 2Tes 2:1 ✡ 7:16: Kal 5:19-22, Jem 3:12 ✡ 7:19: Mat 3:10, Luk 3:9, Jon 15:6 ✡ 7:20: Mat 12:33 ✡ 7:21: Luk 6:46, Mat 21:31, Rom 2:13, Jem 1:22,25 * 7:21: Nəpɨn rɨpɨk Matiu rani nəgkiariien i mə “Nɨtətə ia neiai.” Nɨpwrai nəgkiariien i in i “Nɨtətə sə Kumwesən ramərɨmənu irə.”

21 ✡Nərmama həpik kamhəkwein iou mə,
‘Iərimənu, Iərimənu,’ mətə ripko mhə irəha
pam tuhəuvnimwə mhə ia nitətə ia neiai.*
Iərmama sə ramo nəkwai Tata səiou sə ra-
marə ia neiai in truvnimwə. 22 Ia nəpin nəha
nərmama həpik tuhəni pehe tukw iou i
mə, ‘Iərimənu, Iərimənu, ia nəghim kimaha
iahənəvisau m nərmama. Ia nəghim
kimaha iahənəkoui irapw nəremhə me ia
nərmama. Ia nəghim kimaha iahəno
nimtətien asori me ripik. Rəfo ia kimaha?’
23 ✡Mətə iou takini pen atukwatukw ti
nirəha i mə, ‘Iou iapkukurən raka mhə
kimiaha ia nəpin riti. Kimiaha nərmama
me hiamo noien ərəha, həuvən isipwin
tukw iou.’ ”

*Iesu r*əgkiari ia iərmama mi sə krau-
vrhəkin nimwə

24 “Iərmama sə riregi nəgkiariien me i
səiou, mamo nəfe iakiməni, in trəmwhen
ia iərmama riti rukurən nari muvrhəkin
nimwə səvənhi ia təkure kəruəterei.
25 Nəpin nesən rauər, iapiwən raiu, nimətagi
rəsuə ia nimwə nəha, mətə nimwə
nəha rəpwəh nimweiien ti nəri nə mə
kiməuvrhəkin pen ramərer əknekin ia
təkure kəruəterei. 26 Mətə iərmama sə riregi
nəgkiariien me i səiou, məpwəh noien nəfe
iakiməni, in trəmwhen ia iərmama riti
rireirei nari muvrhəkin nimwə səvənhi ia
nipəkir. 27 Nəpin nesən rauər, iapiwən raiu,
nimətagi ruvehe məsuə ia nimwə nəha,
nənə nimwə nəha rimwei. Nəpin rimwei
irə ruvehe mərəha pam.”

28 Nəpin Iesu rini pam nəgkiariien me
i, nərmama me hərkəri asori nari ia na-
hatənien səvənhi, 29 ✡ti nəri nə mə in ra-
hatən irəha rəmwhen iərmama sə rauvehi
nasoriien ruku pen ti Kumwesən. In ropə
ia nahatən me səvənraha səməme kamha-
hatən Loa.

8

*Iesu ro i*ərmama riti nemhəien skai ro
tekin ruvehe məsanin

1 Nəpin Iesu reiwaiu ia təkuər nəha,
nərmama həpik kamhəkurirə i. 2 Nənə
iərmama riti nemhəien skai riti ro tekin
ruvehe tukwe in, minimwi nukurhun mi ia
nənimen, mini mə, “Iərimənu. Mə rerim
ragien, ko iko iou iakəmher?”

3 Nənə Iesu rosə pen rəgin, mirapi
in, mini mə, “Rerik ragien. Tikuvehe
məmher.” Təkwtəkwuni a nemhəien səvəi
iərmama nəha raraka irə. Nipwran ruvehe
məmher mwi. 4 ✡Nənə Iesu rini pen tukwe
in mə, “Tikətui amasan tukwe, məpwəh
ninniien nəfe iakino mik ti iərmama riti.
Mətə tikevən atukwatukw ti pris* pwəh
rətoni nipwram mə rəmher. Tikuvei
pen nəfe m Kumwesən sə Moses riməni.
Nərmama me tuhətoni həukurən mə
nemhəien i ruvəiwən ia nipwram.”

*Iaru*agən riti səvəi nəkur Rom rama-
hatətə ia Iesu

5 ✡Iesu revən mapirapw ia taon nəha
Kapaneam. Iaruagən riti səvəi nəkur Rom
nəha ikin in rasori ia naruagən me irəha
pam hantret. Ruvehe ti Iesu, məres mə,
6 “Iərimənu. Ko ikasitu ia nirak? Iərmama
sə ramo tukwini nari miou raməmak fwe
ia nəkwai nimwə səiou, mamregi rərəha
anan, ko ripkavən mhə.”

7 Miregi Iesu rini pen tukwe in mə, “Iou
takuvehe mo in ruvehe məsanin.”

8 Mətə iəmə asori səvəi naruagən me
rini mə, “Iərimənu. Ripko mhə iou iəmə
amasan riti. Iapkəmwhen mhə mə tikuvehe
muvnimwə ia nimwə səiou. Mətə tikini a
nəkwam, nənə pwəh iərmama sə ramo tuk-
wini nari miou ruvehe məsanin. 9 Iou mwi
iərmama riti sə iakamarə tegin nəmə asori
me. Naruagən me nepwin mwi kamharə
tegin iou. Nəpin iakini pen ti riti mə ‘Evən,’
in trevən. Nəpin iakini pen ti riti mwi mə
‘Uvehe,’ in truvehe. Nəpin iakini pen ti
iərmama sə ramo tukwini nari miou mə ‘O
nəri,’ in tro.”

10 ✡Nəpin Iesu riregi nəgkiariien nəha,
rərkərinari, mini pen ti nərmama səməme
kamhəkurirə in mə, “Iakani nipərhienien
tukumiaha i mə iou iapkətə raka mhə
iəmə Isrel riti nahatətəien səvənhi riskai
rəmwhen ia nahatətəien səvəi iəmə Rom i.
11 ✡Iakani pehe tukumiaha i mə nərmama
həpik ripko mhə irəha nəkur Isrel tuhəuku
pen ia nikaren parei mine nikaren peraha
mhəuvehe mhani pəri nari irəha Epraham

✡ 7:23: Sam 6:8, Mat 10:33, 25:41, Mat 13:41-42, 2Tim 2:19 ✡ 7:29: Mak 1:22, Luk 4:32, Jon 7:46 ✡ 8:4: Lev 14:1-32, Mat 9:30, Mak 7:36, Luk 17:14 * 8:4: Pris me nəha Iesu raməgkiari ia nirəha, irəha nimwipwi Eron me. Fwe kupwən irəha kamho wok ia nimwə səvəi Kumwesən fwe Jerusalem. ✡ 8:5: Jon 4:47 ✡ 8:10: Mat 15:28 ✡ 8:11: Sam 107:3, Luk 13:29 † 8:11: Nəpin ripik Matiu rani nəgkiariien i mə “Nitətə ia neiai.” Nipwrai nəgkiariien i in i “Nitətə sə Kumwesən ramərimənu irə.”

mine Aesak mine Jekop ia Nitətə ia Neiai.†
12 ✡Mətə nəkur Isrel, irəha nipwnəti nitətə
nəha, tukərarki irapw irəha həpik fwe iruə
ia kwopun ripitəv ikin. Ia kwopun nəha
tuhasək, mhahi tərini revinraha."
13 Nənə Iesu rini pen ti iəmə asori səvəi
naruagən me mə, "Evən. Iərmama sə ramo
tukwini nari mik trəsanin rəmwhen ikini
nipərhienien mə tako mik." Təkwtəkwuni
a irə iərmama sə ramo tukwini nari m iəmə
asori səvəi naruagən me ruvehe məsanin.

Iesu ro mama səvəi Pita ruvehe məsanin
14 ✡Kurirə ikin Iesu revən muvnimwə
ia nimwə səvəi Pita, mətoni kaka pran
səvəi Pita raməmak maməkwiei fifa. 15 Iesu
rirapi rəgin, nənə nemhəien raraka irə.
Prən nəha riskəmter, minaməpnəpenə
nəveginien sənəni.
16 Ia nəpin nəha ia nəruarəv meri ruvəivə
irəha həuvehi nərmama həpik nəremhə
me kamharə ia nirəha həuvehi irəha
mhəuvehe ti Iesu. In rini a nəgkiariien
səvənhi, məkoui irapw nənimwin ərəha
me irə, mo mwi səməme kamhemhə irəha
pam həuvehe mhəsanin. 17 Narimnari me
i həier pehe iaminhi mə nəgkiariien səvəi
Profet Aesea truvehe mukuə. In rimənі
mə, "In ruvehi nemhəien me səkitaha mine
nəmisəien me səkitaha."

Iərmama kəru krouokeikei mə
troukurirə Iesu
18 Nəpin Iesu rətoni mə nərmama me
həpik hərer kurau kurau irə, rini pen ti
nərmama me səvənhi mə, "Pwəh səuvən
mhəpi simwin pen fwe ia nikare nui asori."
19 Ia nəpin nəha iahatən riti səvəi Loa ruvehe
mini pen tukwe in mə, "Iahatən, takukurirə
ik kwopun pəku tikevən ikin."
20 ✡Miregi Iesu rini pen tukwe in mə,
"Kuri əprmin me səvənraha nipəg rarə.
Menu me ia nimagouagou təpwagenraha
rarə. Mətə iou, Iəməti Iərmama, kwopun
səiou riwən mə takapri ikin."
21 ✡Nənə iərmama riti mwi sə ramərer
ia kwopun nəha irəha nərmama me
səvəi Iesu rini pen tukwe in mə,
"Iərimənu. Takukurirə ik, mətə pwəh
iakukupwən mevən minimwi raka səiou
tata." 22 Miregi Iesu rini pen tukwe in
mə, "Nərmama səməme həpkukurirə
mhə iou rəmwhen mə həuvamhə raka.
Tikukurirə iou, məpwəh irəha. Pwəh irəha
hənimwi nərmama me səvənraha səməme
həuvamhə."

Iesu rinise nimətagi asori
23 Ia nəpin nəha Iesu rəputə ia nitətə ouihi
riti. Nərmama me səvənhi həkurirə in.
24 ✡Irəha həier mənamhəuvən. Ripko mhə
tui nimətagi asori riti riskəmter ia təkure
nui mo peiau peiau me rasori minakuər ia
nitətə ouihi səvənraha. Mətə Iesu ramapri.
25 Ro pen irəha həuvən, mhəsuəpwiri in,
mamhəni mə, "Iərimənu! Tikuvehimiru
kitaha! Na tsəmwhenimw!"
26 ✡Miregi Iesu rini pen ti nirəha i
mə, "Rəfo kimiaha hiamhekir? Kwa
nahatətəien səkimiaha ripkiskai mhə."
Nənə in riskəmter minise nimətagi
mine nui asori mini minuə troueiwaiu.
Təkwtəkwuni a mwi narimnari me pam
həuvehe mhəmərinu.
27 Nərmama me səvənhi nənimenraha
rier. Irəha həni mə, "Nəfe i iərmama
nimətagi mine nui krauo nəkwan?"

Iesu rəkoui irapw nəremhə me nepwin
ia iərmama Katara kəru
28 Nəpin Iesu rier pen ia nikare nui asori
ia tənə səvəi nəmə Katara, iərmama kəru
krouier ia kwopun kanimwi nərmama ikin,
rouvehe tukwe in ia suatuk. Nəremhə me
kamharə ia nirau, mamho irau krauousi
nərmama. Iərmama riti riwən ko ruku-
rau ia suatuk ia kwopun nəha. 29 ✡Nəpin
irau krouətə Iesu, krouəkwein əpwəmwis,
rouni mə, "Tini Kumwesən, ikuvehe mə
tiko nəfe ia kimaha? Rosi tiko nəmisəien
m kimaha, mətə ripko mhə ihi nəpin atuk-
watukw səvənhi uə?"
30 Mətə toue pikə me həpik kamhərku
ia kwopun nəha isipwin kwopti ti nirəha.
31 Nəremhə me nəha hase Iesu, mhəni mə,
"Trini minuə ikəkoui irapw kimaha, pwəh
ikərhi pen kimaha iahəuvən ia reri pikə me
nəha."
32 Miregi Iesu rini pen ti nirəha i mə,
"Həuvən!" Ro pen irəha həier ia iərmama
mi nəha, mhəuvən ia reri pikə me.
Təkwtəkwuni a mwi pikə me pam haiu,
mheiwaiu ia nəpatu, mhəsas pen ia təmwei
nui asori, mhəmwhenimw. 33 Nərmama
səməme kamhətui ti pikə me hap, mhəuvən
ia taon səvənraha, mhəni irapw narimnari
me pam nəha irəha hənətoni. Irəha
həgkiari pik ia nəfe Iesu rino ia iəmə
mi nəha nəremhə me hənarə ia nirau.

✡ 8:12: Mat 22:13, 25:30, Luk 13:28 ✡ 8:14: 1Kor 9:5 ✡ 8:20: 2Kor 8:9 ✡ 8:21: 1King 19:20, Jon 5:25
✡ 8:24: Sam 4:8 ✡ 8:26: Mat 14:31, 16:8, Sam 89:9 ✡ 8:29: Mak 1:24, Luk 4:34,41

34 Nərmama me pam ia taon nəha həier mə
tuhətə Iesu ia suatuk. Nəpɨn hətoni, hase
in mə trəpwəh tənə səvənraha mamevən.

9

*Iesu ro i*ərmama riti nɨsun mi krouemhə
ruvehe məsanɨn

1 ✡Nənə Iesu rəputə ia nɨtətə ouihi,
məpi sɨmwɨn mwi ia nui asori, muvehe
ia taon səvənhi.* 2 Ia kwopun nəha
nərmama nepwɨn həuvehi iərmama riti
mhəuvehi mhəuvehe tukwe. Iərmama
nəha ramapri ia nɨməhan səvənhi nɨsun mi
krouemhə. Nəpɨn Iesu rətoni nahatətəien
səvənraha, rɨni pen tɨ iərmama sə nɨsun
mi krouemhə mə, "Nərɨk. Tikəpwəh ne-
hekɨrien. Iakɨnenouenou raka noien ərəha
me səim."
3 Nəpɨn Iesu rɨni nəgkiariien nəha
nahatən me nepwɨn səvəi Loa həgkiari
mɨnraha me, mhəni mə, "Iəmə i rani ərəha
Kumwesən."
4 ✡Mətə Iesu ruvəukurən raka nətərɨgien
səvənraha, mɨni mə, "Rəfo rerɨmiaha ram-
rhi ərəha iou iamɨnhi irə? 5 Nəgkiariien
mi sə pəku nəha rɨməru tukw iou tɨ
nɨniien: nəgkiariien i mə, 'Iakɨnenouenou
raka noien ərəha me səim,' uə nəgkiariien
i mə, 'Ərer mavən'? 6 ✡Mətə iakokeikei
mə kɨmiaha tihəukurən mə iou, Iəməti
Iərmama, iakauvehi nasoriien ia tɨprənə i.
Iakukurən nenouenouien noien ərəha me."
Nənə Iesu rɨni pen tɨ iərmama sə nɨsun
mi krouemhə mə, "Ərer, muvehi nɨməhan
səim, mavən mamevən fwe imwam." 7 Iəmə
nəha rərer, mavən, mevən fwe imwəni.
8 Nəpɨn nərmama hətoni nəri nəha, həhekɨr,
nənə həuvehi utə nəghi Kumwesən tɨ nəri
nə mə in ruvei pen nasoriien m nərmama
mə tuho iamɨnhi irə.

*Iesu r*əkwein Matiu mə trukurirə in

9 Nəpɨn Iesu rəpwəh kwopun nəha
mamevən, rətoni iərmama riti nəghɨn
nə Matiu raməkure ia nimwə kamərəku
pen takis ikɨn. Iesu rɨni pen tukwe in
mə, "Kurirə iou." Nənə Matiu rɨskəmter
mukurirə in.
10 Kurirə irə Iesu revən maməni nari ia
nəkwai nimwə səvəi Matiu. Nərmama
kamərəku pen takis mɨnraha mɨne
nərmama ərəha me nepwɨn mwi həpɨk
həuvehe mamhani pəri nari irəha min mɨne
nərmama me səvənhi. 11 ✡Nəpɨn Farisi me
hətoni, həni pen tɨ nərmama me səvənhi
mə, "Rəfo iahatən səkɨmiaha raməni pəri
nari irəha nərmama kamərəku pen takis
mɨnraha mɨne nərmama ərəha me nepwɨn
mwi?"
12 Mətə nəpɨn Iesu rɨregi, rɨni mə,
"Nərmama həsanɨn tuhətui tokta tɨ nəfe?
Mətə nərmama kamhemhə kamhətui tokta.
13 ✡Ramasan mə kɨmiaha tihəuvən kahatən
kɨmiaha ia nɨpwrai nəgkiariien i Kumwesən
rɨməni ia Nəkukuə Ikinan mə, 'Iakəpwəh
nokeikeiien mə nərmama tuhousi əpune
nərimɨru me mhəuvehi pehe miou, mətə
iakokeikei mə irəha tuhapi tɨ nirəha me.' "
Nənə Iesu rarə mɨni mwi mə, "Iakani
iamɨnhi irə tɨ nəri nə mə iapkuvehe mhə mə
takəkwein nərmama atukwatukw me, mətə
iakuvehe mə takəkwein nərmama ərəha
me."

*Noien vi ko r*ɨpkuvehe mhə mo kuatia
irau noien ivɨs

14 ✡Ia nəpɨn nəha nərmama me səvəi
Jon Paptaes həuvehe tɨ Iesu, mamhəni mə,
"Rəfo kɨmaha mɨne Farisi me iahaməpwəh
naniien nari tɨ nəfwakiien, mətə nərmama
me səim həpwəh noien iamɨnhi irə?"

15 ✡Mɨregi Iesu rɨni pen tɨ nirəha i mə,
"Nərmama ia nəvegɨnien i kamo tɨ narə
viien səvəi iərman mɨne pran tuhaməkeikei
mhani nari, mamhagien, tɨ nəri nə mə
iərman sə rɨpkarə vi a irau pran səvənhi
ramarə irəha mɨnraha. Rɨpkatukwatukw
mhə mə rerɨnraha trəpou ia nəpɨn nəha.
Mətə trɨpkuvehe ia nəpɨn sə tukuvehi raka
iərman sə rɨpkarə vi a irau səvənhi pran
trɨpkarə mhə mwi irəha mɨnraha. Ia
nəpɨn nəha irəha tuhəpwəh naniien nari tɨ
nəfwakiien.

16 ✡Iərmama riti riwən ko ruvehi nɨpəri
tɨnari vi mɨtiri tukuahag ia ruei tɨnari ivɨs.
Trɨni mɨnuə ro iamɨnhi irə, tɨnari vi truvi
tərini nənə meitehi asori mwi. 17 Iərmama
riti riwən ko rətəgi pen waen vi ia tɨki
waen tui me sə kɨno ia teki nəni. Trɨni
mɨnuə ro iamɨnhi irə, tɨki waen tui me
tuhəsisi mhəpəruə tɨ nəri nə mə həuvəskai
raka. Waen trarɨs pam, nənə tɨki waen me
tuhərəha. Mətə waen vi tukətəgi pen ia tɨki
waen vi me sə hamərməru ihi mə waen vi

✡ 9:1: Mat 4:13 * 9:1: Taon nəha Iesu revən ikɨn nəghɨn nə Kapaneam. ✡ 9:4: Mat 12:25, Luk 9:47, Jon 2:25 ✡ 9:6: Jon 17:2, 5:8 ✡ 9:11: Luk 15:2, 19:7 ✡ 9:13: Mat 12:7, Hos 6:6 ✡ 9:14: Luk 18:12 ✡ 9:15: Jon 3:29 ✡ 9:16: Jon 1:17

mine tiki waen vi me irau pəri trouəmak
amasan.”†

*Iesu romasan pran riti mar*ə momasan
mwi prən ouihi riti
18 Nəpin Iesu rani narimnari me nəha ti
nirəha i, təkwtəkwuni a mwi iəmə asori
riti səvəi nimwəfwaki səvəi nəkur Isrel
ruvehe tukwe in, minimwi nukurhun mi
ia nənimen, mini mə, “Prənouihi səiou
ripkemhə a i, mətə tiko muvehe, məmrutə
rəgim irə, nənə in trimiru mwi.” 19 Ro pen
Iesu riskəmter irəha nərmama me səvənhi,
mhəkurirə iəmə nəha.
20 Pran riti fwe ikin ramemhə ia nemhəien
səvəi nipran. Nemhəien nəha rinarə rerin
irə muvehi nuk twelef. Təkwtəkwuni nəha
rukurirə Iesu, muvehe, mirapi nusvenhi
tinari səvənhi. 21 ✡In ro iaminhi irə mine
ti nəri nə mə rerin ramrhi mə, “Rosi
ko iakrapi tinari səvənhi, ko iakuvehe
məsanin.”
22 Nəpin ririapi tinari səvəi Iesu, Iesu
ruvsini, mətoni prən nəha, mini mə, “Prən
i. Tikəpwəh nehekirien. Nahatətəien
səim rino raka ik ikuvehe məsanin.”
Təkwtəkwuni a prən nəha ruvehe məsanin.
23 Kurirə irə Iesu revən mapirapw ia
nimwə səvəi Jaeras, mətoni nərmama
səməme kamhani nipu səvəi nemhəien
mine nərmama həpik kamho nuriqriqien
asori. 24 ✡In rini mə, “Həier. Prənouihi nəha
ripkemhə mhə, mətə ramapri a.” Irəha
həregi haris ia Iesu. 25 Mətə nəpin həməier
irapw irə, in ruvnimwə, muvehi rəqi prən
ouihi nəha, nənə in rimiru mərer. 26 Nənə
nəvisauien səvəi nəri i revən ia kwopun me
pam ia tənə nəha.

*Iesu romasan i*ərmama kəru
nənimenrau rifwə
27 ✡Nəpin Iesu rəpwəh kwopun nəha
mamevən, iərmama kəru nənimenrau
rifwə kroukurirə in, rouəkwein əpwəmwis,
rouni mə, “Kwənəkwus səvəi Kig Tevit! Api
tukumrau!”
28 Nəpin Iesu ruvnimwə ia nəkwai nimwə,
iərmama mi nəha nəmrinrau rifwə krou-
vehe tukwe in. Nənə Iesu rini pen ti ni-
rau i mə, “Kimirau irouni nipərhienien mə
iakukurən noien nəri i uə rekəm?”

Miregi irau krouni mə, “Ouəh,
Iərimənu.”
29 ✡Ro pen in ririapi nəmrinrau, mini
mə, “Itə. Pwəh iakomasan nənimemirau
rukurirə pen a nahatətəien səkimirau.”
30 ✡Nənə nənimenrau rətui, irau krouətə
nari. Nənə Iesu rinise pen əknekin ti
nirau i mə, “Kimirau tirouətui amasan
tukwe, rouəpwəh niniien nəfe iakino m
kimirau ti iərmama riti.” 31 Mətə irau
krouəpwəh in, rouevən rouəvisau nəfe Iesu
rino minrau nəgkiariien səvənrau ruviris
mevən ia kwopun me pam ia tənə nəha.

*Iesu romasan i*ərmama riti sə iəremhə
rarə irə
32 Nəpin iərmama mi nəha krouərari
rauevən, təkwtəkwuni nəha nərmama
nepwin həiri iərmama riti, mhəiri
mhəuvehe ti Iesu. Iərmama nəha ko
ripkəgkiari mhə ti nəri nə mə iəremhə
rarə irə. 33 ✡Nəpin Iesu rəkoui irapw raka
iəremhə nəha, iərmama nəha rinaməgkiari.
Nənə nərmama me hətoni hərkərinari irə,
mamhəni mə, “Kitaha səpkətə raka mhə
nari riti iaminhi ia tənə Isrel.”
34 ✡Mətə Farisi me həni mə, “In rau-
vehi niskaiien səvəi iəremhə sə in rasori
ia nəremhə me, maməkoui irapw nəremhə
me irə.”

*Iesu rer*in rərkwəpir ti nərmama
35 ✡Ia nəpin nəha Iesu revən ia taon
me mine rukwənu me pam, mamahatən
nərmama ia nəkwai nimwəfwaki me
səvəi nəkur Isrel, maməvisau nəgkiariien
amasan ia nitətə sə Kumwesən ramərimənu
irə, mamomasan nərmama me pam
səməme kamhemhə ia nemhəien me
səpəmsəpə mine səməme nemhəien
rouraha nipəri nipwranraha. 36 ✡Nəpin
in rətoni nərmama həpik anan, rerin
rərkwəpir ti nirəha, ti nəri nə mə
haməmwur pik, mhənəpou. Irəha
həmwhen ia sipsip me nepwin iərmama
riwən trətə amasan irəha. 37 ✡Ro iaminhi
irə Iesu rini pen ti nərmama me səvənhi
mə, “Nəveginien sə ruvəmruə raka fwe
ia nəmhien rasori pik, mətə nərmama
səməme kamhəpeki pehe houihi a.

† 9:17: Iesu rusipekin ia nipəri tinari vi mine tinari ivis, marə mini mwi tiki waen tui me mine tiki waen vi me. Nusipekinien mi nəha nipwranrau mə nahatənien vi səvəi Iesu tripkesi pen mhə nahatənien tui sə nəkur Isrel kamharə irə. ✡ 9:21: Mat 14:36 ✡ 9:24: Jon 11:11 ✡ 9:27: Mat 20:29-34 ✡ 9:29: Mat 8:13 ✡ 9:30: Mat 8:4 ✡ 9:33: Mak 2:12 ✡ 9:34: Mat 12:24, Mak 3:22, Luk 11:15 ✡ 9:35: Mat 4:23, Mak 1:39 ✡ 9:36: Mat 14:14, Nam 27:17, 1King 22:17, Esik 34:5 ✡ 9:37: Sek 10:2, Mak 6:34, Luk 10:2

38 Ro iamɨnhi irə kɨmiaha tihaməkeikei
mhəfwaki m Kumwesən sə ramərɨmənu
ia nəmhien, mhəres in mə trərhi pen
nərmama nepwɨn mwi həuvən fwe ia
nəmhien səvənhi mhəpeki nəvegɨnien sə
ruvəmruə, mhəpeki mhəuvehe.”‡

10

*Iesu r*ərhi pen nərmama səvənhi twelef
həuvən mhəvisau

1 ✡Iesu rəkwein pen nərmama səvənhi
twelef həuvehe tukwe. Nənə in ruvei
pen nasoriien mɨnraha. Ia nasoriien nəha
irəha həukurən nəkoui irapwien nənɨmwɨn
ərəha me ia nərmama, mhəukurən mwi
nomasanien nərmama me pam səməme
kamhemhə ia nemhəien me səpəmsəpə.
2 Aposol me nəha irəha pam twelef
nəghɨnraha me i: Sə rukupwən Saemon
(iəmə sə kani mə Pita), mɨne Antru piəvi
Saemon, mɨne Jemes tɨni Sepeti, mɨne
Jon piəvi Jemes, 3 mɨne Filip, mɨne Pa-
tolomiu, mɨne Tomas, mɨne Matiu (iəmə
sə kupwən kamərəku pen takis min), mɨne
Jemes tɨni Alfeas, mɨne Tateas, 4 mɨne Sae-
mon (iəmə sə kupwən rakurirə ia nəmə
me nəha kamhəmwur mə tuhəkoui irapw
nəkur Rom), mɨne Jutas Iskariot (iəmə sə
ruvei pen Iesu ia rəgi nərmama səməme
haməmwəki in).
5 ✡Nəmə me nəha twelef Iesu rərhi pen
irəha, maməvəhag mɨnraha, mani mə,
“Kɨmiaha tihəpwəh nevənien tɨ nərmama
rɨpko mhə irəha nəkur Isrel, mhəpwəh
mwi nuvnimwəien ia taon riti səvəi nəkur
Sameria. 6 ✡Mətə kɨmiaha tihaməkeikei
mhəuvən əpa tɨ nəkur Isrel. Irəha
həmwhen ia sipsip me hənəruei. 7 ✡Nəpɨn
kɨmiaha hiamesi pen suatuk səkɨmiaha
mamhəuvən, tihəni irapw iamɨnhi irə
mə, ‘Nɨtətə ia neiai ruvəuvehe ipaka.’*
8 ✡Kɨmiaha tihaməkeikei mho nərmama
səməme kamhemhə həuvehe mhəsanɨn.
Səməme həuvamhə, kɨmiaha tiho irəha
hətui mwi. Səməme nemhəien skai ro
tekɨnraha, kɨmiaha tiho irəha həuvehe
mhəmher. Səməme nəremhə me kamharə
ia nirəha, kɨmiaha tihəkoui irapw nəremhə
me nəha ia nirəha. Nasoriien i iakauvei
pehe m kɨmiaha hiəpkuvehi mhə nənimen.
Ro pen kɨmiaha tihasitu ia nərmama me
irə, mhəpwəh nəresien nərəkuien tukwe.
9 ✡Kɨmiaha tihəpwəh nuvehiien kol uə
silva uə kapa uə mane riti mwi mhəvai
pen ia pəket me səkɨmiaha. 10 ✡Kɨmiaha
tiharkahu karkahu kuatia a, mhəuvei
pen put, mhəuvehi tənərɨpw mɨne kaskɨn
səvəi navənien səkɨmiaha, mətə tihəpwəh
nuvehiien sə rəkwaku. Iakani iamɨnhi irə tɨ
nəri nə mə kɨmiaha hiəmwhen ia nərmama
kamhowok. Ratukwatukw mə nəkur me
nəha tuhəkwməni kɨmiaha, mhəuvei pehe
nəfe riwən təni kɨmiaha.
11 Nəpɨn kɨmiaha tihəuvən ia taon riti
uə rukwənu riti, tihətui iərmama riti sə
in rerɨn ragien mə truvehi puvnimwə
kɨmiaha ia nimwə səvənhi, nənə tihamarə
ikɨn meste nəpɨn tihəier irə. 12 ✡Nəpɨn
tihəuvnimwə ia nimwə nəha tihəkwein
amasan ia nirəha mhəni mə, ‘Nəmərinuien
ramarə tukumiaha.’ 13 Nənə trɨni mɨnuə
nərmama ia nəkwai nimwə nəha rerɨnraha
ragien mə tuhəuvehi puvnimwə pehe
kɨmiaha, nəmərinuien nəha səkɨmiaha
tramarə tɨ nirəha, mətə mə rerɨnraha
rɨpkagien mhə tukumiaha, nəmərinuien
nəha səkɨmiaha trɨrərɨg mwi tukumiaha.
14 ✡Nənə trɨni mɨnuə nərmama nepwɨn
həpwəh nəsevərien ia rerɨnraha tukumiaha
uə həpwəh nətərɨgien ia nəgkiariien me
səkɨmiaha, nəpɨn kɨmiaha tihəier ia nimwə
səvənraha uə taon səvənraha, tihaməkeikei
mhounouini raka nɨməkwrur ia nɨsumiaha,
mhahatən pen mə irəha həno noien ərəha.
15 ✡Iakani nɨpərhienien tukumiaha i ia
nəpɨn nəha Kumwesən trərpwɨn noien
ərəha me irə nərpwɨnien səvəi nərmama
ia taon nəha trɨskai məpi raka nərpwɨnien
səvəi tənə Sotom mɨne Komora fwe
kupwən.”

*Iesu r*ini mə tukometə nərmama me
səvənhi

16 ✡“Həregi ro. Iakamərhi pen kɨmiaha
mə tihəuvən mhəmwhen ia kwəti sipsip

‡ 9:38: Iesu rusipekɨn ia nəvegɨnien sə ruvəmruə ia nəmhien. Nusipekɨnien nəha nɨpwran mə nərmama həpɨk hənoraka rere mə tuhəuvehe tɨ Iesu, mətə nərmama səməme tuhasitu ia nirəha, mhəiri irəha mhəuvehe houihi a. ✡ 10:1: Mak 6:7, Luk 9:1 ✡ 10:5: Wok Me 13:46 ✡ 10:6: Jer 50:6, Mat 15:24 ✡ 10:7: Mat 3:2, 4:17, Luk 10:9,11 * 10:7: Nəpɨn rɨpɨk Matiu rani nəgkiariien i mə “Nɨtətə ia neiai.” Nɨpwrai nəgkiariien i in i “Nɨtətə sə Kumwesən ramərɨmənu irə.” ✡ 10:8: Wok Me 20:33 ✡ 10:9: Luk 10:4 ✡ 10:10: Nam 18:31, Luk 10:7, 1Kor 9:14, 1Tim 5:18 ✡ 10:12: Luk 10:5-6 ✡ 10:14: Luk 10:10-12, Wok Me 13:51, 18:6 ✡ 10:15: Mat 11:24, Jut 7 ✡ 10:16: Luk 10:3, Jon 10:12, Wok Me 20:29, Rom 16:19

me sə kamhərer ia kurkwai kuri əprmɨn
me. Ro pen kɨmiaha tihaməkeikei mho
rəmwhen ia nərimɨru sə rukurən nari
mɨne nərimɨru sə noien səvənhi rəmher.
17 ✡Kɨmiaha tihaməsiari nərmama me.
Irəha tuhəuvei pen kɨmiaha ia rəgi nəmə
asori me mə irəha tuhəkiri nəgkiariien
səkɨmiaha. Irəha tuhərisi mwi kɨmiaha ia
nəkwai nimwəfwaki me səvəi nəkur Isrel.
18 ✡Tɨ nəri nə mə kɨmiaha nərmama me
səiou, irəha tuhəuvehi kɨmiaha, mhərpwi
irapw kɨmiaha ia nəmri kig me mɨne ia
nəmri nərmama səməme kamhərɨmənu.
Mətə mə irəha ho iamɨnha irə kɨmiaha
tihəuvehi nəpɨn riti səkɨmiaha tihəni irapw
nəgkiariien səiou irə ia nəmrɨnraha mɨne
ia nəmri nərmama rɨpko mhə irəha nəkur
Isrel. 19 Nəpɨn nərmama tuhəuvei pen
kɨmiaha ia rəgi nəmə asori me mə irəha
tuhəkiri nəgkiariien səkɨmiaha, tihəpwəh
nətərɨg pɨkien mə kɨmiaha tihəfni irə uə
nəfe nəgkiariien tihəni. Kɨmiaha tihəpwəh
nətərɨg pɨkien iamɨnhi tɨ nəri nə mə ia
nəpɨn atukwatukw nəha tihəgkiari irə
tukuvei pehe m kɨmiaha nəfe nəgkiariien
tihəni. 20 ✡Rɨpko mhə nəgkiariien atukw
səkɨmiaha tihəni, mətə Nənɨmwɨn səvəi
Tata səkɨmiaha trəgkiari ia tərhumiaha.

21 ✡Iərmama truvei pen piəvni anan ia
rəgi nərməpə mə tukousi əpune. Tata
me tuho mwi iamɨnhi ia tɨnɨnraha me.
Nəkwərhakwərha me tuhəskəmter mhəni
ərəha səvənraha me tata me mɨne mama
me, mhəuvei pen irəha mə tukousi əpune
irəha. 22 ✡Nərmama me pam tuhəmwəki
kɨmiaha tɨ nəri nə mə kɨmiaha nərmama
me səiou. Mətə iərmama sə trərer
əknekɨn ia nahatətəien səvənhi meste
nərəhaien me i həuvehe mhəukurau pam,
Kumwesən truvehimɨru in. 23 ✡Nəpɨn irəha
tuhometə kɨmiaha ia taon riti, kɨmiaha
tihaməkeikei mhap mhəuvən ia taon əpə
riti. Iakani nɨpərhienien tukumiaha i
kɨmiaha tihəpkəuvən pam mhə ia taon me
ia tənə Isrel kurirə iou, Iəməti Iərmama,
iakuvehe.

24 ✡Iərmama sə kamahatən in rɨpkasori
mhə ia iahatən səvənhi. Iərmama sə
ramo tukwini nari rɨpkasori mhə ia iəmə
asori səvənhi. 25 ✡Trɨni mɨnuə iərmama
sə kamahatən in ruvehe mɨnəmwhen ia
iahatən səvənhi, uə iərmama sə ramo tuk-
wini nari ruvehe mɨnəmwhen ia iəmə asori
səvənhi, rerɨnrau tragien. Iou iəmə asori
səkɨmiaha, mətə irəha həməni ərəha iou mə
iou iəremhə asori Pielsepul. Ro iamɨnhi irə
hiəukurən mə irəha tuhəni ərəha anan mwi
kɨmiaha nərmama me səiou.

26 ✡Ro pen kɨmiaha tihəpwəh nehekɨrien
irəha. Narimnari me pam səməme
hamərkwafə tuhaməkeikei mhəier irapw.
Narimnari me pam səməme haməmak
afafa tukaməkeikei kətoni kuvehi irapw
ia nukuraanien. 27 Nəfe nəgkiariien iakani
pehe tukumiaha ia nəpitəvien, kɨmiaha
tihaməkeikei mhəni irapw ia nukuraanien.
Nəfe nəgkiariien hiamregi kaməsiwən
irə, kɨmiaha tihaməkeikei mhəni irapw ia
təkure nimwə me. 28 ✡Kɨmiaha tihəpwəh
nehekɨrien nərmama səməme həukurən
nousi əpuneien nɨpwramiaha, mətə ko
həpwəh nousi əpuneien nənɨmwɨmiaha.
Mətə kɨmiaha tihaməkeikei mhehekɨr
Kumwesən tɨ nəri nə mə in rukurən
nouraha pəriien nɨpwramiaha mɨne
nənɨmwɨmiaha ia kwopun napw asori
rauək ikɨn. 29 Rerɨmiaha rɨrhi ro kwəti menu
me. Nənimenraha reiwaiu. Kauvehi kəru
ia silin sə rouihi anan kuatia. Mətə mə Tata
səkɨmiaha rɨpkəseni mhə menu me nəha ko
riti rəpwəh nɨmweiien ia tɨprənə memhə.
30 Hətə ro nɨmwai nukwənemiaha, mətə
Kumwesən rɨnəvsini pam raka irəha. 31 ✡Ro
iamɨnhi irə kɨmiaha tihəpwəh nehekɨrien.
Ia nənimen kɨmiaha hiamasan mwi mhəpi
raka kwəti menu me nəha həpɨk.

32 Iərmama sə trɨni irapw ia nəmri
nərmama mə in iərmama riti səiou, iou
mwi takɨni irapw ia nəmri Tata səiou ia
neiai mə in iərmama riti səiou. 33 ✡Mətə
iərmama sə trɨni irapw ia nəmri nərmama
mə in rɨreirei iou, iou mwi takɨni irapw ia
nəmri Tata səiou ia neiai mə iakreirei in.”

Iesu rəgkiari ia nəmərinuien mɨne
nəvisəien

34 “Rərəha mə rerɨmiaha ramrhi iou mə
iakuvehe mə tako nərmama ia tɨprənə i
harə ia nəmərinuien. Iapkuvehe mhə mə
tako nərmama harə ia nəmərinuien, mətə
iakuvehe mə tako nərmama həuai irəha me,
mhəvisə. 35 Iakuvehe mə tako

✡ 10:17: Mak 13:9-11, Luk 12:11-12, Luk 21:12-15 ✡ 10:18: Wok Me 25:23, 27:24 ✡ 10:20: Jon 14:26, 1Kor 2:4 ✡ 10:21: Maeka 7:6, Mat 10:35, Mak 13:12, Luk 21:16 ✡ 10:22: Mat 24:9,13, Mak 13:13, Luk 21:17, Jon 5:18-21 ✡ 10:23: Mat 16:28 ✡ 10:24: Luk 6:40, Jon 13:16, 15:20 ✡ 10:25: Mat 9:34, 12:24, Mak 3:22, Luk 11:15 ✡ 10:26: Mak 4:22, Luk 8:17 ✡ 10:28: Jem 4:12 ✡ 10:31: Mat 6:26, 12:12 ✡ 10:33: Mak 8:38, Luk 9:26, 2Tim 2:12

‘iərmama rəvisə irau tata səvənhi,
pran rəvisə irau mama səvənhi,
prisini pran rəvisə irau kaka pran səvənhi.
36 Iərmama riti trətoni
mə nərmama səməme kamharə
ia nəkwai nimwə səvənhi
tuhaməmwəki in.’
37 ✡Iərmama sə rokeikei pik tata səvənhi
uə mama səvənhi məpi raka in rokeikei
iou, rəpwəh nəmwhenien mə truvehe mo
in iərmama riti səiou. Nənə iərmama sə
rokeikei pik tini iərman uə tini pran məpi
raka in rokeikei iou rəpwəh nəmwhenien
mə truvehe mo in iərmama riti səiou.
38 ✡Iərmama sə ripkuvehi utə mhə nei ka-
markuaui səvənhi, məvrani mukurirə iou,
rəpwəh nəmwhenien mə truvehe mo in
iərmama riti səiou. 39 Iərmama sə rokeikei
mə trəkwtəmhiri nimiruien səvənhi trarfai
irə. Mətə iərmama sə traraka ia nimiruien
səvənhi tukw iou truvehi nimiruien rerin.”

*Iesu r*əgkiari ia nərəkuien səvəi nəkur atukwatukw me

40 ✡“Iərmama sə raməsevər ia rerin
tukumiaha rəmwhen mə raməsevər mwi
ia rerin tukw iou. Nənə iərmama sə
raməsevər ia rerin tukw iou rəmwhen
mə raməsevər mwi ia rerin ti Kumwesən
sə rinərhi pehe iou iakuvehe. 41 Iərmama
sə raməsevər ia rerin ti iərmama riti ti
nəri nə mə in rukurən mə iərmama nəha
in profet, in truvehi nərəkuien səvənhi
rəmwhen ia nərəkuien səvəi profet. Nənə
iərmama sə raməsevər ia rerin ti iərmama
riti ti nəri nə mə in rukurən mə iərmama
nəha in iərmama atukwatukw, in truvehi
nərəkuien səvənhi rəmwhen ia nərəkuien
səvəi iərmama atukwatukw. 42 ✡Nənə
iərmama sə truvei pen nui əkwiei a m
iərmama riti ti nəri nə mə in rukurən mə
iərmama nəha in iərmama riti səiou, nəri
auər a mə in reiwaiu ia nərmama nepwin
səiou, mətə iakani nipərhienien tukumiaha
i mə iərmama nəha traməkeikei muvehi
nərəkuien səvənhi.”

11

*N*ərmama me səvəi Jon Paptaes həuvən mhətə Iesu

1 Nəpin Iesu rəvəhag pam m nərmama
səvənhi twelef, in rier ia kwopun nəha,
mevən ia taon me səvəi nəkur Kalili mə
trahatən irəha məvisau minraha.
2 ✡Ia nəpin nəha Jon Paptaes raməmak
ia kalapus. Nəpin riregi narimnari me Iesu
Kristo ramo, in rərhi pen nərmama nepwin
səvənhi 3 ✡həuvən mə tuhəres pen Iesu i
mə, “Ik i in i profet kupwən me kamhəni ik
mə tikuvehe uə rekəm? Mə ripko mhə ik i
rosi kimaha tahətui səpə iti uə?”
4 Miregi Iesu rini pen ti nirəha i mə,
“Kimiaha tihəuvən mhəni pen ti Jon
nəfe hiəregi mhətoni. 5 ✡Nərmama me
nəmrinraha rifwə hətui mhətə nari, nənə
səməme nisunraha rərfe həvi atukw i
mhavən. Nərmama səməme nemhəien
skai ro tekinraha həuvehe mhəmher, nənə
səməme nəkwəreginraha ruvisimw rəkwag
həregi nari. Nərmama me nepwin səməme
kupwən həuvamhə, təkwtəkwuni nəha
həuvəmiru mwi, nənə nərmama me nautə
səvənraha riwən kaməvisau nəgkiariien
amasan minraha. 6 ✡Iərmama sə ramətə
iou, trini minuə in ripkimwei mhə ia
nahatətəien səvənhi ti nari riti iakamo,
rerin tragien.”

*Iesu r*əgkiari ia Jon Paptaes

7 ✡Nəpin nərmama me səvəi Jon hənərari
mənamhəuvən, Iesu rinaməgkiari ia Jon,
minamini pen ti nərmama me i mə, “Fwe
kupwən, kimiaha hiəier ia taon me mine
rukwənu me mhəuvən ia kwopun akwesak-
wes ikin mə tihətə nəfe? Iərmama riti sə
rəmwhen ia kwənkwai nig ripkərer atuk-
watukw mhə nəpin mətagi rauini? Rekəm.
8 Kimiaha hiəier mhəuvən mə tihətə nəfe?
Iərmama riti sə rauvei pen tinari amasan
me? Rekəm. Nərmama səməme kamhəuvei
pen tinari amasan me kamharə ia nimwə
me səvəi kig me. 9 ✡Kimiaha hiəier
mhəuvən mə tihətə nəfe? Profet riti? Ouəh,
nipərhienien. Kimiaha hiəier mhəuvən
mə tihətə profet riti. Mətə iakani pehe
tukumiaha i mə iəmə i in rasori məpi raka
profet. 10 ✡In iərmama sə Nəkukuə Ikinan
raməgkiari irə, nəpin rini mə,
‘Ətə ro, takərhi pen iərmama sə trəgkiari
tukwini səiou,
in trukupwən ia niram mevən,
məpərhi səim suatuk.’
11 Iakani nipərhienien tukumiaha i mə
nərmama me səməme nipran me hərəhi
irəha ia tiprənə i riti riwən rasori məpi

✡ 10:37: Dut 33:9 ✡ 10:38: Mat 16:24-25, Mak 8:34-35, Luk 9:23-24, Luk 17:33, Jon 12:25 ✡ 10:40: Mak 9:37, Luk 10:16, Jon 13:20 ✡ 10:42: Mat 25:40 ✡ 11:2: Mat 14:3 ✡ 11:3: Mal 3:1 ✡ 11:5: Aes 35:5-6, Aes 61:1 ✡ 11:6: Mat 13:57, 26:31 ✡ 11:7: Mat 3:5 ✡ 11:9: Luk 1:76 ✡ 11:10: Mak 1:2, Jon 3:28

raka Jon Paptaes. Mətə nərmama me
pam ia nɨtətə ia neiai* sə in reiwaiu anan
ia nirəha in rasori məpi raka Jon. 12 ✡Ia
nəpɨn nəha Jon Paptaes rɨnaməvisau irə
ruvehe meste pehe ipwet mɨne, nɨtətə ia
neiai rauvirɨs mamevən ia nɨskaiien, nənə
nərmama skai me kamhəkwtəmhiri.† 13 Fwe
kupwən meste pehe nəpɨn səvəi Jon, profet
me pam mɨne Loa səvəi Moses kamhəni
irapw narimnari me sə tuhəuvehe. 14 ✡Nənə
trɨni mɨnuə rerɨmiaha ragien tɨ nɨregiien
nəgkiariien i səiou, iakani pehe tukumiaha
i mə Jon in nə Elaeja sə profet me həməni
mə truvehe mwi. 15 Iərmama sə nəkwəregɨn
rarə tɨ nɨregiien nari traməkeikei mətərɨg
amasan.

16 Takɨni nəfe nəgkiariien musipekɨn
ia noien səvəi nərmama ipwet mɨne?
Irəha həmwhen ia nəkwərhakwərha me
kamhəkure ia kwopun kamapɨr ikɨn,
mamhəkwein pen ia irəha me nepwɨn mə,
17 'Kɨmaha iahani nɨpu səvəi nagienien tuku-
miaha,
mətə kɨmiaha hiəpko mhə tanis.
Iahani nɨpu səvəi nemhəien,
mətə kɨmiaha hiəpkasək mhə.'
18 ✡Iakani iamɨnhi irə tɨ nəri nə mə Jon
rɨməuvehe, mɨpkəni mhə nari, məpwəh
nənɨmwiien waen, nənə irəha həni mə,
'Iəremhə rarə irə.' 19 ✡Iou Iəməti Iərmama
iakɨməuvehe, maməni nari, mamənɨmwi
rəmwhen a ia nirəha, nənə irəha həni
mə, 'Hətə ro iəmə nəha, in raməni pɨk
nari, mamənɨmwi mamakonə i, mamavən
pəri irəha nərmama səməme kamərəku
pen takis mɨnraha mɨne nərmama ərəha
me nepwɨn mwi!' Mətə noien amasan
me səvəi nərmama səməme kamhesi pen
nukurənien səvəi Kumwesən kamhahatən
pen mə nukurənien nəha ro nɨpərhienien."

*Iesu ram*əgkiari skai m nərmama
nepwɨn

20 Ia nəpɨn nəha Iesu rɨnaməgkiari skai
m nərmama me ia taon me sə in rɨno
nɨmtətien asori me səvənhi rɨpɨk ikɨn, tɨ
nəri nə mə irəha həpkəpwəh mhə noien
ərəha me səvənraha. 21 ✡In rɨni mə,
"Trərəha anan tukumiaha nəkur Korasin!
Trərəha anan tukumiaha nəkur Petsaeta!
Iakɨno raka nɨmtətien asori me ia taon mi
səkɨmiaha, mətə kɨmiaha hiəpkəpwəh mhə
noien ərəha me səkɨmiaha. Rɨpɨni mɨnuə
iakɨno nɨmtətien me nəha ia taon mi nəha
Taea mɨne Saeton, tui raka ko nərmama me
ikɨn hənarkahu raka tɨnari ivɨs, mhəkure
ia nɨmwrakw, mhəpwəh noien ərəha me
səvənraha. 22 ✡Mətə iou iakani pehe tuku-
miaha i ia nəpɨn nəha Kumwesən trərpwɨn
noien ərəha me irə nərpwɨnien səkɨmiaha
trɨskai məpi raka nərpwɨnien səvəi nəkur
Taea mɨne Saeton. 23 ✡Nənə kɨmiaha nəkur
Kapaneam. Tukəfo ia kɨmiaha? Ko kuvehi
utə kɨmiaha hiəuvən ia neiai? Rekəm!
Tukuvehi irapw kɨmiaha hiəuvən inhərɨpw
ia Imwei Nəkur Həuvamhə. Iakɨno raka
nɨmtətien asori me ia taon səkɨmiaha, mətə
kɨmiaha hiəpkəpwəh mhə noien ərəha me
səkɨmiaha. Rɨpɨni mɨnuə iakɨno nɨmtətien
me nəha ia taon nəha Sotom fwe kupwən
ko ramarə ihi meste ipwet mɨne. 24 ✡Mətə
iou iakani pehe tukumiaha i ia nəpɨn nəha
Kumwesən trərpwɨn noien ərəha me irə,
nərpwɨnien səkɨmiaha trɨskai məpi raka
nərpwɨnien səvəi tənə Sotom fwe kupwən."

*Iesu r*əgnəgɨni Tata səvənhi

25 ✡Ia nəpɨn nəha Iesu rɨni irapw mə,
"Tata səiou Iərɨmənu ia neiai mɨne tɨprənə,
iakani tanak tukw ik, tɨ nəri nə mə
ikɨnərkwafə narimnari me i. Nərmama
səməme həukurən nari mɨne səməme
kɨnahatən amasan irəha həpkətoni mhə.
Mətə iko pui pen m nərmama səməme
həmwhen ia nɨpwnəti nəkwərhakwərha
me hətoni. 26 Ouəh, Tata, nəri nəha ikɨno
ramesi pen a nətərɨgien amasan səim."

*Iesu r*əkwein nərmama mə tuhəuvehe
tukwe

27 ✡Iesu rarə mɨni pen mwi tɨ nərmama
me i mə, "Tata səiou rɨnəmri pehe raka
narimnari me pam ia rəgɨk, iou Tɨni. Nənə
iərmama riti riwən rukurən iou, mətə
Tata səiou əpa. Nənə iərmama riti riwən
rukurən səiou Tata, Iou əpa mɨne nərmama

* 11:11: Nəpɨn rɨpɨk Matiu rani nəgkiariien i mə "Nɨtətə ia neiai." Nɨpwrai nəgkiariien i in i "Nɨtətə sə Kumwesən ramərɨmənu irə." ✡ 11:12: Luk 16:16 † 11:12: Suatuk riti mwi tɨ nɨniien vas 12 in i mə: "Ia nəpɨn nəha Jon Paptaes rɨnamostat maməvisau muvehe meste ipwet mɨne nəmə skai me kamhousari mə tuhouraha nɨtətə ia neiai. Nənə nərmama səməme kamhousari əknekɨn həuvnimwə pen irə." ✡ 11:14: Mal 4:5, Mat 17:10-13, Mak 9:11-13 ✡ 11:18: Mat 3:4 ✡ 11:19: Mat 9:14 ✡ 11:21: Jon 3:6 ✡ 11:22: Aes 23, Esik 26–28, Joel 3:4-8, Amos 1:9-10, Sek 9:2-4 ✡ 11:23: Aes 14:13-15, Jen 19:24-28 ✡ 11:24: Mat 10:15, Luk 10:12 ✡ 11:25: 1Kor 1:26-29 ✡ 11:27: Mat 28:18, Jon 3:35, 17:2, Fil 2:9, Jon 1:18, 10:15

me nəha səməme rerik ragien mə tako pui
pen in minraha.
28 ✡Həuvehe tukw iou kimiaha i səməme
hiamo pik wok mamhəvrani nari pəmpəm
me nənə pwəh iakuvei pehe napwisien m
kimiaha. 29 ✡Kimiaha tihəuvehi nəgkiariien
me səiou səməme iakamahatən kimiaha
irə, mhatipə pen ia nuramiaha rəmwhen
ia nəri katipə pen ia nurai kau mə trərar.
Pwəh iakahatən kimiaha ia noien me səiou.
Iou iəmə afafa. Rerik reiwaiu. Nənə
kimiaha tihətoni napwisien ia nimiruien
səkimiaha. 30 ✡Kimiaha tiho iaminhi irə
ti nəri nə mə nəgkiariien sə iakamahatən
kimiaha irə riməru, nənə narimnari me
sə takuvei pehe m kimiaha mə tihəuvehi
həpwəh nipamien."

12

*Iesu in ram*ərimənu ia Sapat

1 ✡Ia nəpin nəha, ia Sapat riti, Iesu ra-
mavən maməpi simwin ia nimei wit me
nepwin. Nərmama me səvənhi nukumhə
rinamahi irəha, nənə hənamesi kwənkwai
wit mənamhani. 2 ✡Mətə nəpin Farisi
me hətoni, həni pen tukwe in mə, "ətə
ro. Nərmama me səim kamho noien riti
ripkatukwatukw mhə ia Loa səkitaha mə
tuko ia Sapat."
3 ✡Miregi Iesu rini pen ti nirəha i mə,
"Rosi kimiaha hiəpkəvsini raka mhə ia
Nəkukuə Ikinan nəfe Kig Tevit rino fwe
kupwən uə? Ia nəpin nəha in mine
nərmama me səvənhi nukumhə ramahi
irəha, 4 ✡Kig Tevit ruvnimwə ia nimwə
səvəi Kumwesən, məni bred ikinan sə
raməmak ia nifatə. Ripkatukwatukw mhə
ia Loa səkitaha mə in mine nərmama me
səvənhi tuhani bred nəha, mətə pris me
əpa həukurən naniien. 5 ✡Uə rosi kimiaha
hiəpkəvsini raka mhə ia Loa səkitaha mə
ia Sapat me pris me fwe ia nimwə səvəi
Kumwesən kamhərui loa səvəi Sapat mətə
Kumwesən rətə mə irəha həpwəh noien
nari riti rərəha? 6 ✡Iakani pehe tukumiaha
i nari riti rasori məpi raka nimwə səvəi
Kumwesən in i ia kwopun i. 7 ✡Kumwesən
rimməni mə, 'Iakəpwəh nokeikeiien mə
nərmama tuhousi əpune nərimiru me
mhəuvehi pehe miou, mətə iakokeikei
mə irəha tuhapi ti nirəha me.' Ripinuə
kimiaha hiəukurən nipwrai nəgkiariien i
ko hiəpwəh nini ərəhaien nərmama me
səiou. Irəha həpwəh noien nari riti rərəha.
8 ✡Iakani iaminhi irə ti nəri nə mə iou,
Iəməti Iərmama, iakamərimənu ia Sapat."

*Iesu romasan r*əgi iərmama riti

9 Iesu rəpwəh kwopun nəha, mevən, mu-
vnimwə ia nimwəfwaki səvəi nəkur Isrel.
10 ✡Iərmama riti ia nəkwai nimwəfwaki
nəha rəgin rərfe. Ko ripkuvi atukw mhə
i. Farisi me hərəs pen Iesu i mə, "Ratuk-
watukw ia Loa səkitaha mə ia Sapat tuko-
masan iərmama sə ramemhə uə rekəm?"
Kamhətərig ia Iesu mə trəfni irə. Trini
minuə rəseni, tuhəni ərəha in tukwe.
11 ✡Iesu rini pen ti nirəha i mə, "Sin
ia kimiaha, trini minuə sipsip riti səvənhi
rivə pen ia ruei tənə ia Sapat trəpwəh
raməmak? In traməkeikei məkwtəmhiri,
muvehi utə. 12 Mətə iərmama in ramasan
məpi raka sipsip! Ro iaminhi irə ratuk-
watukw ia Loa səkitaha mə tuko noien
amasan ia Sapat."
13 Nənə Iesu rəgkiari m iərmama sə
rəgin rərfe, mini mə, "Tiko muvi atukw
rəgim." Iərmama nəha ruvi atukw rəgin.
Rəgin ruvehe mamasan mwi məsanin
rəmwhen ia nikare rəgin. 14 ✡Mətə Farisi
me həier irapw, mhousəsimwin irəha
me, mənamhəni ərəha Iesu, mənamhətui
suatuk mə tuhousi əpune in.

*Iesu in i*əmə sə Kumwesən ruvərfi raka
in
15 ✡Iesu ruvəukurən raka nətəriqien
səvənraha, ro pen rier ia kwopun nəha.
Nərmama həpik həkurirə in. Səməme
kamhemhə in ro irəha pam həuvehe
mhəsanin, 16 ✡nənə minise pen ti nirəha
i mə tuhəpwəh niniien nəghin kamo
nərmama hərəgi həukurən in. 17 Narimnari
me i həier pehe iaminhi mə nəgkiariien
səvəi Profet Aesea truvehe mukuə. In
rimməni mə,
18 ✡"Hətə ro iərmama sə ramo tukwini nari
miou. Iakimərfi raka in.
Iakokeikei pik in, rerik ragien tukwe.
Takəmri pen Nənimwin səiou ramarə irə,

✡ 11:28: Jer 31:25 ✡ 11:29: Jer 6:16 ✡ 11:30: 1Jon 5:3 ✡ 12:1: Dut 23:25 ✡ 12:2: Eks 20:10 ✡ 12:3: 1Saml 21:1-6 ✡ 12:4: Lev 24:5-9 ✡ 12:5: Nam 28:9-10 ✡ 12:6: Mat 12:41-42, Luk 11:31-32 ✡ 12:7: Hos 6:6, Mat 9:13 ✡ 12:8: Mat 8:20 ✡ 12:10: Luk 14:3 ✡ 12:11: Luk 14:5 ✡ 12:14: Jon 5:16 ✡ 12:15: Mak 3:7-10 ✡ 12:16: Mat 8:4, Mak 3:12 ✡ 12:18: Mat 3:17

nənə in trɨni irapw noien atukwatukw
tɨ nərmama rɨpko mhə irəha nəkur
Isrel.
19 In trɨpkəvisə mhə uə trəpwəh
nətəpaharien.
Nərmama tuhəpwəh nɨregiien rerɨn ia
suatuk me.
20 In truvehi məru nərmama səməme
həpkɨskai mhə
rəmwhen kauvehi məru kwənkwai nig
sə rərkwəpɨr,
nənə səməme nəgsenraha rɨnamiwən in
truvehi məru irəha
rəmwhen kauvehi məru nukumheəv
ia napw sə na trɨfwə.
Tro iamɨnhi irə mamevən meste in
tro narimnari me pam həuvehe
mhatukwatukw.
21 Nənə nərmama me rɨpko mhə irəha
nəkur Isrel tuhəmri pen əknekɨn
nətərɨgien səvənraha irə."

*N*ərmama kamhəni ərəha Iesu mə iəremhə rarə irə

22 ✡Nəpɨn riti nərmama nepwɨn
həiri iərmama riti mhəiri mhəuvehe tɨ
Iesu. Iərmama nəha nənimen rɨfwə ko
rɨpkəgkiari mhə tɨ nəri nə mə iəremhə
rarə irə. Nənə Iesu ro in ruvehe məsanɨn.
Iərmama nəha rəgkiari, mətə mwi nari.
23 Nənə nərmama me pam nənimenraha
rier. Həni mə, "Nərmama. Rosi iəmə
i in i kwənəkwus səvəi Kig Tevɨt kɨtaha
sameitenhi uə?"
24 ✡Mətə nəpɨn Farisi me həregi, həni mə,
"Rekəm! Iəmə nəha rauvehi nɨskaiien səvəi
iəremhə asori nəha Pielsepul, maməkoui
irapw nəremhə me irə."
25 Mətə Iesu rukurən nətərɨgien
səvənraha, mɨni pen tɨ nirəha i mə, "Trɨni
mɨnuə ieni riti ruai narəien səvənhi ro kəru
irə, nərmama me səvənhi kamhousi irəha
me, nɨtətə sə ieni nəha ramərɨmənu irə
truvehe mərəha. Trɨni mɨnuə nərmama ia
rukwənu riti uə ia nəkwai nimwə riti həuai
irəha me ia kusen kəru, kamhousi irəha
me, irəha ko həpkarə amasan mhə. 26 Nənə
mə nɨpərhienien i Setan raməkoui irapw
nəremhə me səvənhi ia nərmama, noien
nəha ramahatən pen mə narəien səvənhi ro
kəru. In ramousi atukw a in. Mə ro iamɨnhi
irə nɨtətə sə in ramərɨmənu irə trəfərer
əpwəmwɨs? 27 Kɨmiaha hiaməni iou mə
iakaməkoui irapw nəremhə me ia nɨskaiien
səvəi Pielsepul. Trɨni mɨnuə nəgkiariien
nəha səkɨmiaha ro nɨpərhienien, rəfo ia
nərmama me səkɨmiaha? Irəha kamhəkoui
irapw nəremhə me ia nɨskaiien səvəi sin?
Səvəi Setan? Rekəm! Ro pen ramasan
mə irəha tuhəkiri nəgkiariien i səkɨmiaha.
28 ✡Mətə iou iakaməkoui irapw nəremhə
me ia nɨskaiien səvəi Nənɨmwɨn səvəi
Kumwesən. Noien nəha ramahatən pen
mə nɨtətə sə Kumwesən ramərɨmənu irə
ruvəuvehe raka tukumiaha.
29 ✡Uə iərmama riti trəfo muvnimwə,
makres narimnari me ia nəkwai nimwə
səvəi iəmə skai riti? In traməkeikei
mukupwən məkwtəmhiri iəmə skai nəha,
mərihi rəgɨn mi mɨne nɨsun mi. Kurirə irə
in rukurən nevənien makres narimnari me
fwe ia nəkwai nimwə səvənhi.
30 ✡Iərmama sə rɨpkukurirə mhə iou
in raman əpə ia nirak. Nənə iərmama
sə rɨpkasitu mhə ia nirak, mamiri
pehe nərmama həuvehe tukw iou, in
raməkoui kɨrkɨri irəha. 31 ✡Ro pen
iakani pehe tukumiaha i. Kumwesən
rukurən nenouenouien nərəhaien me pam
səməme nərmama tuho uə tuhəni irə,
məpwəh nərpwɨnien. Mətə iərmama sə
trɨni ərəha Nənɨmwɨn Ikinan, Kumwesən
trɨpkenouenou mhə nərəhaien səvənhi ia
nəpɨn riti. 32 Iərmama sə trɨni nəgkiariien
ərəha riti, muəsi Iou Iəməti Iərmama
irə, Kumwesən rukurən nenouenouien
nərəhaien səvənhi, məpwəh nərpwɨnien.
Mətə iərmama sə trɨni nəgkiariien ərəha
riti muəsi Nənɨmwɨn Ikinan i, Kumwesən
trɨpkenouenou mhə nərəhaien səvənhi
ia nəpɨn riti. Nərpwɨnien səvənhi trarə
ia nɨtətə ipwet mɨne mɨne ia nɨtətə sə
trɨpkuvehe."

Iesu rəgkiari ia kwənkwai nei me

33 ✡"Nei amasan rukuə nukwai nei
amasan, mətə nei ərəha rukuə nukwai nei
ərəha. Nei amasan uə nei ərəha tihətə sas
a ia kwənkwanrau. 34 ✡Kɨmiaha hiəmwhen
ia kuse snek me səməme kamhahi əpune
iərəmə! Kɨmiaha nəkur ərəha tihəfo mhəni
nəgkiariien amasan? Ko hiəpko mhə, tɨ
nəri nə mə iərmama raməgkiari, ramɨni
irapw a nəfe nətərɨgien rerɨn rukuər irə.
35 Iərmama amasan rani irapw nəgkiariien
amasan tɨ nəri nə mə rerɨn rukuər ia
nətərɨgien amasan. Iərmama ərəha rani

✡ 12:22: Mat 9:32-33 ✡ 12:24: Mat 9:34, 10:25 ✡ 12:28: Wok Me 10:38, 1Jon 3:8 ✡ 12:29: Aes 49:24, 1Jon 4:4 ✡ 12:30: Mak 9:40, Luk 9:50 ✡ 12:31: 1Tim 1:13, Hip 6:4-6, 10:26 ✡ 12:33: Mat 7:16-20 ✡ 12:34: Mat 3:7, 15:18, Mat 23:33, Luk 3:7

irapw nəgkiariien ərəha tɨ nəri nə mə rerɨn
rukuər ia nətərɨgien ərəha. 36 Iakani pehe
tukumiaha i ia nəpɨn nəha Kumwesən
trəkiri nərmama me irə tɨ noien me
səvənraha, in trəres nəgkiariien ərəha me
pam sə nərmama me həməni əpnapen,
nənə irəha tuhaməkeikei mhəni pen tukwe
in mə hənəfo irə mhəni. 37 Nəgkiariien
me səim sə ikamɨni, Kumwesən trəkiri
nəgkiariien me nəha mətə sas ia niram
mə ik iərmama atukwatukw uə ik iərmama
ərəha."

*Farisi me m*ɨne nahatən me səvəi Loa
kamhəres nɨmtətɨen riti

38 ✡Nənə nahatən me nepwɨn səvəi Loa
mɨne Farisi me həni pen tɨ Iesu i mə,
"Iahatən. Kɨmaha iahokeikei mə tiko
nɨmtətɨen riti pwəh iahətoni ro."

39 ✡Mətə Iesu rɨni pen tɨ nirəha i mə,
"Kɨmiaha nərmama ipwet mɨne hiamətui
a nɨmtətɨen tɨ nəri nə mə noien səkɨmiaha
rikou. Kɨmiaha hiənəpwəh Kumwesən
rəmwhen pran sə rəpwəh iərman səvənhi
mamesi pen iərməpə. Kumwesən trəpwəh
nuvei peheien nɨmtətɨen riti mwi m
kɨmiaha, mətə nɨmtətɨen əpa səvəi Profet
Jona. 40 ✡Fwe kupwən Profet Jona raməmak
ia tɨpwi nəmu asori nəpɨn ia ran kahar mɨne
nəpɨn ia nəpɨn kahar. Rəmwhen a mwi
iou, Iəməti Iərmama, takarə ia reri tɨprənə
nəpɨn ia ran kahar mɨne nəpɨn ia nəpɨn
kahar. 41 ✡Ia nəpɨn nəha Kumwesən trəkiri
nərmama me irə tɨ noien me səvənraha,
nəmə Nineve tuhərer irəha nərmama ipwet
mɨne, nənə mhəni mə irəha nəkur ərəha
me. Iakani iamɨnhi irə tɨ nəri nə mə
nəpɨn nəmə Nineve həregi Profet Jona
raməvisau, irəha hərərɨg ia noien ərəha
me səvənraha. Mətə hətə ro! Iərmama
riti in rasori ia Profet Jona in i ia kwopun
i. 42 ✡Ia nəpɨn nəha Kumwesən trəkiri
nərmama me irə tɨ noien me səvənraha,
prən asori sə rɨnamərɨmənu ia tənə Sipa
fwe kupwən trərer irəha nərmama ipwet
mɨne, nənə mɨni mə irəha nəkur ərəha
me. Iakani iamɨnhi irə tɨ nəri nə mə prən
nəha ruku pen ia nɨkare tənə fwe isipwɨn
anan muvehe mə trɨregi nukurənien səvəi
Solomon. Mətə hətə ro! Iərmama riti in
rasori ia Solomon in i ia kwopun i.

43 Nəpɨn kɨnəkoui irapw nənɨmwɨn ərəha
riti ia iərmama, nənɨmwɨn ərəha nəha trəfo
irə? Trevən mavən ia kwopun me sə nui
riwən ikɨn, mamətui kwopun trapwɨs ikɨn.
Mətə mə rɨpkətoni mhə, 44 trəgkiari iamɨnhi
irə mə, 'Takrərɨg mwi mevən tɨ nimwə
fwe səiou sə iakɨməier irə.' Nənə nəpɨn
rɨrərɨg muvehe, trətoni mə nimwə nəha ro
tekɨn, kɨnaies amasan irə, narimnari me
pam kamhəmrɨmər a ia təmwhekɨnraha.
45 Nənə in trevən miri mwi nənɨmwɨn ərəha
me sefen səməme hərəha mhəpi raka in,
miri irəha mhəuvehe, mhəuvnimwə mwi,
nənə mharə ia reri iərmama nəha. Nənə
nɨmɨruien səvəi iərmama nəha truvehe
mərəha anan məpi raka sə kupwən. Nəri
nəha iakani truvehe meste nərmama ərəha
me i ipwet mɨne."

*Mama me s*əvəi Iesu mɨne piəvni me
mɨni kɨtirɨməni me

46 ✡Nəpɨn Iesu raməgkiari m nərmama,
nərmama nepwɨn hətoni piəvni me
mɨne mama səvənhi kamhərer fwe iruə
mamhəres in mə tuhəgkiari ro min. 47 Nənə
iərmama riti rɨni pen tɨ Iesu i mə, "Ətə
ro! Səim mama mɨne piam me kamhərer
fwe iruə, mamhətui ik. Irəha hokeikei mə
tuhəgkiari mik."

48 Mətə Iesu rɨni mə, "Sin nəha səiou
mama? Nɨsɨmə nəha piak me?" 49 In ruini
rəgɨn ia nərmama me səvənhi, mɨni mə,
"Kɨmiaha i mama me səiou. Kɨmiaha i piak
me. 50 ✡Iərmama sə ramo nəkwai Tata səiou
fwe ia neiai, in nə piak mɨne kɨtirimak mɨne
mama səiou."

13

*Iesu rusipek*ɨn ia iərmama sə rauini nuni
nari

1 Ia nəpɨn nəha Iesu rier ia nimwə mevən
məkure ia nɨkare nui asori. 2 ✡Nərmama me
həpɨk həuvehe mhousəsɨmwɨn pen irəha
me tukwe. Ro pen Iesu rəputə ia nɨtətə
ouihi riti fwe peraha məkure irə. Nərmama
me pam kamhərer parei ia nɨpəkɨr. 3 Nənə
in rani narimnari me rɨpɨk tɨ nirəha i,
mausipekɨn, mamɨni mə, "Həregi ro. Nəpɨn
riti, iərmama riti revən mə truini nuni nari
me ia nəmhien səvənhi. 4 Nəpɨn rauini nuni
nari me, nuni nari me nepwɨn həsas pen
ia suatuk, nənə menu me həuvehe mhani
pam. 5 Nepwɨn həsas pen ia təkure kəpwier
tɨprənə rouihi ikɨn. Həuverə akwauakw a
tɨ nəri nə mə nuanraha rɨpkeiwaiu amasan
mhə ia tɨprənə. 6 Mətə nəpɨn meri rəkwiri,

✡ 12:38: Mat 16:1, Luk 11:16, Jon 6:30, 1Kor 1:22 ✡ 12:39: Mat 16:4 ✡ 12:40: Jon 1:17 ✡ 12:41: Jon 3:5
✡ 12:42: Mat 12:6, 1King 10:1-10 ✡ 12:46: Mat 13:55 ✡ 12:50: Jon 15:14, Rom 8:29 ✡ 13:2: Luk 5:1-3

mənhi, haukei pam tɨ nəri nə mə nuanraha
rouihi. 7 Nuni nari me nepwɨn həsas pen
ia tɨprənə sə nəkwus ərəha rauvirɨs ikɨn.
Nəkwus ərəha me həuvirɨs mhəuvehe
mhousəman pam irəha. 8 Nənə nuni nari
me nepwɨn həsas pen ia tɨprənə amasan,
nənə mhəukuə. Nepwɨn kwənkwan
hantret, nepwɨn kwənkwan sikisti, nepwɨn
kwənkwan toti. 9 Iərmama sə nəkwəregɨn
rarə tɨ nɨregiien nari traməkeikei mətərɨg
amasan."
10 Kurirə irə nərmama me səvəi Iesu
həuvehe, mhəni pen tukwe in mə, "Rəfo
ikaməgkiari m nərmama ia nusipekɨnien
me?"
11 Mɨregi Iesu rɨni pen tɨ nirəha i mə,
"Kɨmiaha nərmama me səiou kɨnəsevər ia
suatuk tukumiaha hiəukurən narimnari me
i ia nɨtətə ia neiai* hənamərkwafə fwe
kupwən. Mətə nərməpə me, kɨpkəsevər
mhə ia suatuk tɨ nirəha mə tuhəukurən
narimnari me nəha iamɨnhi. 12 ✡Ro iamɨnhi
irə tɨ nəri nə mə iərmama sə kuvei pen
nari riti min, ro wok irə, tukuvei pen sə
rəkwaku min, nənə in truvehi rəmwhen
məpi raka. Mətə iərmama sə kuvei pen nari
riti min, ro nəri auər a irə, tukuvehi raka
pam tukwe. 13 ✡Iou iakaməgkiari mɨnraha
ia nusipekɨnien me tɨ nəri nə mə kamhətui,
mətə həpkətə mhə nari. Kamhəregi, mətə
həpkregi mhə nari mhəukurən. 14 ✡Noien
səvənraha ro nəgkiariien i səvəi Profet Ae-
sea ruvəuvehe muvəukuə. Rɨni mə,
'Kɨmiaha tihəregi, mhəregi, mhəregi,
mətə tɨ nəpɨn riti tihəpkregi mhə
mhəukurən.
Tihətoni, mhətoni, mhətoni, mətə
tɨ nəpɨn riti tihəpkətoni mhə
mhəukurən.
15 Tro iamɨnha irə, tɨ nəri nə mə reri
nərmama me i ruvəskai raka.
Hənəsisəg raka ia nəkwəregɨnraha
mɨne nənimenraha.
Mətə trɨni mɨnuə həpwəh noien iamɨnha
irə,
nəfe nəghɨn tuhəukurən nətoniien ia
nənimenraha
nənə mhəregi ia nəkwəregɨnraha,
uə tuhəukurən ia rerɨnraha,
nənə mhərari mhəuvehe tukw iou, nənə
tako irəha həuvehe mhəsanɨn.'
16 ✡Mətə kɨmiaha nəmrɨmiaha ramətə
nari, nəkwəregɨmiaha ramregi nari. Ro
iamɨnhi irə rerɨmiaha traməkeikei magien.
17 Iakamɨni nɨpərhienien tukumiaha i mə
fwe kupwən profet me həpɨk mɨne nəkur
atukwatukw me həpɨk hokeikei mə tuhətə
narimnari me i hiamətə, mətə həpkətə
mhə. Hokeikei mə tuhəregi nəgkiariien
me i hiamregi, mətə həpkregi mhə.
18 Hətərɨg iou pwəh iakɨni irapw nɨpwrai
nusipekɨnien səvəi iərmama sə rauini
nuni nari me. 19 Nuni nari sə rəsas
pen ia suatuk rəmwhen ia iərmama sə
ramregi nəvisauien ia nɨtətə sə Kumwesən
ramərɨmənu irə, mətə in rɨreirei nɨpwran.
Ro pen Setan ruvehe akwauakw, muvehi
raka nəgkiariien nəha ia nətərɨgien
səvənhi. 20 Nuni nari sə rəsas pen ia təkure
kəpwier rəmwhen ia iərmama sə ramregi
nəgkiariien amasan, nənə təkwtəkwuni a
ruvehi, magien tukwe. 21 Mətə nəgkiariien
nəha rɨpkeiwaiu amasan mhə ia rerɨn
rəmwhen ia nuai nei me. In truvehi
nəgkiariien nəha səvəi nəpɨn ouihi a.
Nəpɨn nərmama tuho nəmisəien min, uə
tuhometə in tɨ nəgkiariien amasan, traraka
akwauakw a irə. 22 ✡Nuni nari sə rəsas
pen ia tɨprənə nəkwus ərəha rauvirɨs ikɨn
rəmwhen ia iərmama sə rɨregi nəgkiariien
amasan, mətə ramətərɨg pɨk ia narimnari
me səvəi tɨprənə i. Mane rameikuə irə,
mavi raka nətərɨgien səvənhi. Nətərɨgien
me nəha housəman nəgkiariien amasan.
Rəpwəh nukuəien. 23 Mətə nuni nari sə
rəsas pen ia tɨprənə amasan rəmwhen ia
iərmama sə rɨregi nəgkiariien amasan,
mukurən nɨpwran, mukuə. Riti nukwan
toti, riti nukwan sikisti, riti nukwan
hantret."

*Iesu rusipek*ɨn ia nurhi ərəha

24 Nənə Iesu rɨni nusipekɨnien riti mwi
tɨ nirəha i mə, "Nɨtətə ia neiai rəmwhen
ia iərmama sə ruini nuni nari amasan
me ia nəmhien səvənhi, 25 mətə nəpɨn
nərmama me səvənhi kamhapri, iərmama
sə raməmwəki in ruvehe, muini pen mwi
nuni nurhi ərəha ia nəkwai nəmhien nəha,
nənə mier mamevən. 26 Nəpɨn nuni nari
amasan me həutə pehe, mətə nurhi ərəha
mwi rutə ia rerɨnraha.

* 13:11: Nəpɨn rɨpɨk Matiu rani nəgkiariien i mə "Nɨtətə ia neiai." Nɨpwrai nəgkiariien i in i "Nɨtətə sə Kumwesən ramərɨmənu irə." ✡ 13:12: Mat 25:29, Mak 4:25, Luk 8:18, 19:26 ✡ 13:13: Dut 29:4 ✡ 13:14: Jon 12:40, Wok Me 28:26-27 ✡ 13:16: Luk 10:23-24 ✡ 13:22: Mat 6:19-34, Luk 12:16-21, 1Tim 6:9-10,17

27 Iəmə asori nəha səvənhi nərmama
nepwɨn kamho tukwini nari min. Irəha
həuvehe, mhəni pen tukwe in mə, ‘Iəmə
asori. Ikɨnəpwei nuni nari amasan me ia
nəmhien səim. Mətə rəfo nurhi ərəha mwi
fwe ikɨn?’
28 Mɨregi in rɨni pen tɨ nirəha i mə, ‘Kwa
iərmama sə raməmwəki iou rɨno.’
Mɨregi nərmama səməme kamho tuk-
wini nari min həni pen tukwe in mə, ‘Ro
iamɨnhi irə ikokeikei mə kɨmaha tahəuvən
mheivi raka nurhi ərəha?’
29 Mətə in rɨni mə, ‘Rekəm. Rərəha
mə kɨmiaha hiameivi utə nurhi ərəha,
nənə mheivi utə pekɨn sə ramasan me.
30 ✡Pwəh irəha həutə pəri meste nəpɨn
nəha tuhəmruə irə. Ia nəpɨn nəha takɨni
pen tɨ nərmama me səiou səməme tuh-
esi kwənkwai nari amasan me nəha mə,
Kɨmiaha tihəkupwən mhousəsɨmwɨn nurhi
ərəha, mhərihi tərini ia kusen me mə
tukərarki pen ia napw. Mətə kwənkwai nari
amasan me kɨmiaha tihəpeki, mhəuvehe,
mhəmri ia nimwə səiou sə iakamoeite
nəvegɨnien ikɨn.’ ”

*Iesu rusipek*ɨn ia nuni nei sə rouihi anan

31 Iesu rɨni irapw nusipekɨnien riti mwi tɨ
nirəha i, mɨni mə, “Nɨtətə ia neiai rəmwhen
ia kwənuni nei nəha mastat. Iərmama
riti ruvehi, məpwei ia nəmhien səvənhi.
32 Nuni mastat in rouihi anan ia nuni nei me,
mətə nəpɨn rutə, rasori məpi raka nəpɨgɨn
me pam, muvehe mo nei irə, menu me ia
nɨmagouagou həuvehe mho pen kwətəpag
me səvənraha ia rəgɨn me.”

*Iesu rusipek*ɨn ia yis

33 Nənə Iesu rɨni pen nusipekɨnien riti
mwi tɨ nirəha i, mɨni mə, “Nɨtətə ia neiai
rəmwhen ia yis sə pran riti ruvehi, mərapi
irau flaoa rɨpɨk, nənə məpwəh meste yis
rəse floa me pam rəsisi.”
34 Iesu rəgkiari m nərmama me ia
nusipekɨnien me a. Nəgkiariien riti mwi
riwən rɨni mahatən irəha irə. 35 Iesu ro
iamɨnhi irə mə nəgkiariien i profet riti səvəi
Kumwesən rɨməni fwe kupwən truvehe
mukuə. Rɨni mə,
“Takəgkiari ia nusipekɨnien me,
mɨni irapw narimnari me sə iakɨnərkwafə
i nəpɨn nəha iakɨno tɨprənə i meste
pehe ipwet mɨne.”

*N*ɨpwrai nusipekɨnien səvəi nurhi
ərəha

36 Iesu rəgkiari pam, məpwəh nərmama
me, muvnimwə ia nəkwai nimwə. Nənə
nərmama me səvənhi həuvehe tukwe,
mhəni mə, “Tikəusiəre pui pehe ro nɨpwrai
nusipekɨnien nəha ikɨməni ia nurhi ərəha
sə rutə ia nəmhien.”
37 Mɨregi Iesu rɨni mə, “Iərmama sə rauini
nuni nari amasan me in nə iou, Iəməti
Iərmama. 38 ✡Nəmhien in nə tɨprənə i.
Nuni nari amasan me irəha nə nɨpwnəti
nɨtətə sə Kumwesən ramərɨmənu irə. Nurhi
ərəha me irəha nə nɨpwnəti Setan, iəremhə
ərəha. 39 Iərmama sə rəmwəki iəmə asori
səvəi nəmhien, muini pen nurhi ərəha in nə
Setan. Nəpɨn nuni nari amasan me həmruə
irə in nə nəpɨn sampam. Nənə nərmama
me nəha həuvən mhesi kwənkwan irəha nə
nagelo me.
40 ✡Rəmwhen mə nərmama housəsɨmwɨn
nurhi ərəha, nənə mhəuvani ia napw, ia
nəpɨn sampam tro mwi iamɨnhi irə. 41 ✡Iou,
Iəməti Iərmama, takərhi pen nagelo me
səiou, həuvən ia kwopun me səiou sə
iakamərɨmənu ikɨn. Nənə irəha tuhəpeki
raka narimnari me pam səməme kamho
nərmama kamhəmwei ia nərəhaien mɨne
nəkur ərəha me pam, 42 ✡nənə mhərarki
pen irəha ia napw asori. Ia kwopun nəha
nərmama tuhasək, mhahi tərini revɨnraha.
43 ✡Nənə nəkur atukwatukw tuhəuvnimwə
ia nɨtətə sə Tata səvənraha ramərɨmənu
irə, nənə mhəhiapw rosi meri. Iərmama
sə nəkwəregɨn rarə traməkeikei mətərɨg
amasan.”

*Iesu rusipek*ɨn ia mane asori sə kɨnɨmwi
ia tɨprənə

44 ✡“Nɨtətə ia neiai rəmwhen ia mane
asori kɨnɨmwi ia tɨprənə riti. Iərmama riti
raman mətoni mane nəha, rarə mɨnɨmwi
mwi. Tɨ nəri nə mə rerɨn ragien pɨk, in
rəmri pen nəmri nari ia narimnari me pam
səvənhi, muvehi mane irə, nənə mevən
muvehi nəmri tɨprənə nəha.”

*Iesu rusipek*ɨn ia kəruəterei amasan riti
kani mə pel

45 “Nənə riti mwi. Nɨtətə ia neiai
rəmwhen ia iərmama riti sə ramətui
kəruəterei amasan me nəha kani mə pel
mə trəmri pen nəmri nari ia nirəha, nənə
muvehi mane. 46 Nəpɨn rətoni pel riti

✡ 13:30: Mat 3:12 ✡ 13:38: 1Kor 3:9 ✡ 13:40: Mat 7:16, Jon 15:6 ✡ 13:41: Mat 24:31, Mat 25:31-46, Mak 13:27 ✡ 13:42: Mat 8:12 ✡ 13:43: Dan 12:3 ✡ 13:44: Mat 19:29, Luk 14:33, Fil 3:7

nənimen rutə pɨk, revən məmri pen nəmri nari ia narimnari me pam səvənhi, muvehi mane irə, nənə mevən muvehi nəmri pel nəha.”

*Iesu rusipek*ɨn ia net

47 “Nənə riti mwi. Nɨtətə ia neiai rəmwhen ia net sə kərarki pen ia nəkwai təsi, ruvehi nəmu me səpəmsəpə. 48 ✡Nəpɨn net ruvəukuər, nərmama həvi parei, mhəkure, mənamhəuai nəmu me. Sə ramasan me kamhəvai pen ia tənərɨpw me, mətə sə rərəha me kamhərarki. 49 Tro mwi iamɨnhi irə ia nəpɨn sampam. Nagelo me tuhəuvən, mhəpeki raka nəkur ərəha ia reri nəkur amasan, 50 ✡nənə mhərarki pen irəha ia kwopun napw asori rauək ikɨn. Ia kwopun nəha nərmama tuhasək, mhahi tərini revɨnraha.”

51 Iesu rəgkiari pam, nənə mərəs pen nərmama me i səvənhi mə, “Narimnari me i iakɨni pehe tukumiaha i hiəregi mhəukurən nɨpwranraha uə rekəm?”

Mɨregi irəha həni mə “Ouəh. Kɨmaha iahəukurən.”

52 Mɨregi Iesu rɨni pen tɨ nirəha i mə, “Ro iamɨnhi irə iərmama sə kupwən in iahatən səvəi Loa, mətə kurirə irə kahatən amasan in ia nɨtətə ia neiai, in rəmwhen ia iəmə asori riti nautə me rɨpɨk fwe ia nəkwai nimwə səvənhi. In rukurən nuvnimwəien mɨpeki raka nautə me sə vi irau nautə me sə tui.”†

*N*əkur imwei Iesu həpwəh nɨsiaiien in

53 ✡Nəpɨn Iesu rɨni irapw pam nusipekɨnien me i, in rəpwəh kwopun nəha, 54 ✡mevən ia Nasaret, imwəni atukwatukw, mɨnamahatən nərmama ia nəkwai nimwəfwaki səvəi nəkur Isrel. Irəha nənimenraha rier. Həni mə, “Iəmə i ruvehi nukurənien nəha pəku? Raməfo mamo nɨmtətien me i? 55 ✡Kwa tɨni Josef i iəmə sə rɨməuvrhəkɨn nimwə! Səvənhi mama nə nəghɨn nə Meri. Piəvni me nə Jemes, Josef, Jutas, mɨne Saemon. 56 Kɨtiriməni me pam hamarə ia rukwənu i kɨtaha mɨnraha. Ro iamɨnhi irə iəmə i ruvehi narimnari me nəha pəku?” 57 ✡Nənə rerɨnraha rɨpkagien mhə tɨ Iesu. Həpwəh nɨsiaiien in.

Mətə Iesu rɨni pen tɨ nirəha i mə, “Nərmama ia kwopun me kamhəsiai profet riti, mətə nəkur imwəni me mɨne nərmama səməme kamharə ia nəkwai nimwə səvənhi ko həpwəh nɨsiaiien in.”

58 Nənə Iesu rɨpko mhə nɨmtətien me rɨpɨk ia kwopun nəha, tɨ nəri nə mə nəkur imwəni me həpwəh nɨniien nɨpərhienien irə.

14

Jon Paptaes remhə

1 Ia nəpɨn nəha nərmama kamhəni pɨk nəghi Iesu. Nəpɨn Kig Herot rɨregi nəgkiariien səvənraha, 2 rɨni pen tɨ nərmama səməme kamho tukwini nari min mə, “In nəha Jon Paptaes. Rɨnətui mwi ia nemhəien səvənhi ro pen rauvehi nɨskaiien mamo nɨmtətien me.”

3 ✡Kig Herot rɨni iamɨnhi irə tɨ nəri nə mə fwe kupwən in rəkwtəmhiri Jon, mərihi in, muvehi puvnimwə ia kalapus tɨ Herotias, pran səvəi piəvni nəghɨn nə Filip. 4 ✡Niemaha raməpi prən nəha tɨ nəri nə mə Jon rɨni pen tɨ Kig Herot i mə, “Ikakres pran səvəi piam noien nəha rɨpkatukwatukw mhə ia Loa.” 5 ✡Kig Herot rokeikei mə trousi əpune Jon, mətə rehekɨr nərmama tɨ nəri nə mə irəha həni mə Jon in profet riti.

6 Mətə nəpɨn ko nəvegɨnien asori riti sə rahatən pen nəpɨn Kig Herot rɨnətui irə, prən ouihi səvəi Herotias ruvehe motanis ia nənimenraha, mo Kig Herot rerɨn ragien. 7 Ro pen Kig Herot rɨni nəkwan muvehi kwəsuahi tukwe mə truvei pen nəfe nəghɨn prən ouihi i trəres i. 8 Ia nəpɨn nəha mama səvəi prən ouihi rəgkiari min, mɨni pen nətərɨgien səvənhi tukwe. Nənə prən ouihi nəha revən mɨni pen tɨ Kig Herot i mə, “Tikevən muvehi kənkapwə Jon Paptaes ia tikiplet muvehi muvehe ia kwopun i muvei pehe miou.” 9 Nəpɨn Kig Herot rɨregi nəresien nəha, rerɨn rəpou. Mətə tɨ nəri nə mə rɨməuvehi kwəsuahi ia nəmri nəmə asori me səməme kamhani pəri nari irəha min in rɨni nəkwan mə tukuvei pen. 10 ✡In rərhi pen iaruagən riti səvənhi revən ia kalapus, mərai raka kənkapwə Jon, 11 məmri pen ia tikiplet, muvehi muvehe, muvei

✡ 13:48: Mat 22:9-10 ✡ 13:50: Mat 13:42, Luk 13:28 † 13:52: Iesu rusipekɨn ia nautə me sə vi mɨne nautə me sə tui. Nautə me sə vi rəmwhen ia nəgkiariien sə rəmak ia Niutestamen. Nautə me sə tui rəmwhen ia nəgkiariien sə rəmak ia Oltestamen. ✡ 13:53: Mat 7:28 ✡ 13:54: Jon 7:15 ✡ 13:55: Jon 6:42 ✡ 13:57: Jon 4:44 ✡ 14:3: Mat 11:2 ✡ 14:4: Lev 18:16, Lev 20:21 ✡ 14:5: Mat 21:26 ✡ 14:10: Mat 17:12

pen m prən ouihi. Prənouihi nəha ru-
vehi mevən, muvei pen m mama səvənhi.
12 Nənə nərmama me səvəi Jon həuvehe,
mhəuvehi nɨpwran, mhəuvən, mhənɨmwi.
Kurirə irə həuvən mhəni pen tɨ Iesu.

*Iesu rə*kwməni nərmama me irəha pam
faef-taosen

13 Nənə nəpɨn Iesu rɨregi nəgkiariien i,
rəputə ia nɨtətə ouihi, məpwəh kwopun
nəha, mevən in əpa ia kwopun riti
nərmama həiwən ikɨn. Mətə nərmama
me həregi, həier ia taon me, mhavən a,
mhəkurirə in. 14 ✡Nəpɨn in ruvarei, rətoni
nərmama həpɨk, nənə rerɨn rərkwəpɨr tɨ
nirəha. Nənə in ro nərmama me səvənraha
səməme kamhemhə həuvehe mhəsanɨn.
15 Nəpɨn rɨnaməruarəv meri na trivə,
nərmama me səvəi Iesu həuvehe mhətə
in, mhəni mə, "Rɨnaməpitəv. Kwopun i
nəvegɨnien riwən ikɨn. Ramasan mə tikərhi
pen nərmama me i həuvən ia rukwənu
me pwəh həuvehi nəmri nəvegɨnien
sənənraha."
16 Mətə Iesu rɨni pen tɨ nirəha i mə, "Irəha
tuhəuvən tɨ nəfe? Kɨmiaha nə tihəuvei pen
nəvegɨnien mɨnraha."
17 Mɨregi irəha həni pen tukwe in
mə, "Nəvegɨnien sənətaha rəpwəh
nəmwhenien. Bred krirum mɨne nəmu
kəru a i."
18 Mɨregi Iesu rɨni mə, "Həuvehi irəha
mhəuvehe tukw iou." 19 ✡In rɨni nəkwan
mə nərmama tuhəkure ia nurhi. Ruvehi
bred krirum mɨne nəmu kəru, məkwətə
ia nɨmagouagou, məfwaki mɨni vivi
Kumwesən tukwe, məkwsen bred me,
muvei pen m nərmama me səvənhi,
nənə irəha həpeki pen m nərmama.
20 ✡Nərmama pam hani nari tɨpwɨnraha
rəsisi. Nənə nərmama me səvəi Iesu
həvai pen nɨpərpəri nəvegɨnien me nəha
sə hənani mhəpwəh rukuər ia tənərɨpw
me irəha pam twelef. 21 Nərmama me
nəha həpɨk hani nari nərman nɨpran mɨne
nəkwərhakwərha. Kəvsini nərman me əpa
ipaka faef-taosen.

*Iesu ravə*n ia təkure nui asori Kalili

22 Kurirə irə Iesu rɨni pen tɨ nərmama
me səvənhi mə tuhəputə ia nɨtətə ouihi,
mhəkupwən mhəpi sɨmwɨn ia nui asori.
In tramo mərhi pen nərmama həuvən
fwe imwənraha me. 23 ✡Iesu rəsəkɨr raka
mɨnraha, mutə ia təkuər riti mə trəfwaki
in əpa. Nəpɨn rɨnəpitəv in əpa ia kwopun
nəha, 24 mətə nɨtətə ouihi nərmama me
səvənhi kamhəsuə i ruvan raka isipwɨn tɨ
tənə nəha. Peiau peiau me kamhəpwi tɨ
nəri nə mə irəha kamhaiu mamhəuvən ia
nəmri mətagi mwatuk.
25 Ia nəpɨn nəha rɨnamran Iesu ruvehe tɨ
nirəha, mamavən ia təkure nui. 26 ✡Mətə
nəpɨn nərmama me səvənhi həti pen
mhətoni mə in ravən ia təkure nui, həhekɨr,
mhəni mə, "Kwa iəremhə nəha." Nənə
irəha həkwein əpwəmwɨs tɨ nəri nə mə
həhekɨr asori.
27 Mətə təkwtəkwuni a Iesu rəgkiari
mɨnraha mɨni mə, "Kɨmiaha tihəpwəh
nɨregiien rərəha. Kwa iou i. Tihəpwəh
nehekɨrien."
28 Mɨregi Pita rɨni pen tukwe in mə,
"Iərɨmənu. Trɨni mɨnuə ik nə tikɨni
nəkwam tukw iou i mə takavən ia təkure
nui muvehe tukw ik."
29 ✡Mɨregi Iesu rɨni mə, "Uvehe." Ro
pen Pita reivə irapw ia nəkwai nɨtətə
ouihi, mavən ia təkure nui mevən tɨ
Iesu. 30 Mətə nəpɨn rətoni nɨmətagi, re-
hekɨr, mɨnaməmwhenɨmw, mɨnaməkwein
əpwəmwɨs mə, "Iərɨmənu! Uvehimɨru iou!"
31 ✡Təkwtəkwuni a Iesu rosə pen rəgɨn
muvehi Pita, mɨni pen tukwe in mə, "Ik
iərmama nahatətəien səim rɨpkɨskai mhə.
Rəfo nətərɨgien səim ro kəru iamɨnhi irə?"
32 Nəpɨn irau krouəputə ia nɨtətə ouihi,
nɨmətagi reiwaiu miwən. 33 ✡Nənə
nərmama me səvəi Iesu ia nəkwai nɨtətə
ouihi hənɨmwi nukurhunraha, mhəuvei
pen nɨsiaiien səvənraha min, mhəni mə,
"Nɨpərhienien ik Tɨni Kumwesən."

*Iesu ro n*əkur Kenesaret səməme
kamhemhə həuvehe mhəsanɨn

34 Irəha həpi sɨmwɨn ia nui asori,
mhəuvən mhəuvarei ia tənə Kenesaret.
35 Nəpɨn nərmama ia kwopun nəha hətoni
mhəukurən mə Iesu nəha, hərhi pen
nəgkiariien revən ia rukwənu me pam
ia kwopun nəha. Nənə irəha həuvehi
nərmama me pam səməme kamhemhə
mhəuvehi mhəuvehe tɨ Iesu, 36 ✡mamhəres
in mə ko irəha hərapi a nusvenhi tɨnari
səvənhi. Nənə irəha pam səməme hərapi
həuvehe mhəsanɨn.

✡ 14:14: Mat 9:36 ✡ 14:19: Mat 15:35-39, Mak 8:6-10 ✡ 14:20: 2King 4:44 ✡ 14:23: Luk 6:12, 9:28
✡ 14:26: Luk 24:37 ✡ 14:29: Jon 21:7 ✡ 14:31: Mat 8:26 ✡ 14:33: Mak 4:39 ✡ 14:36: Mat 9:20-21,
Mak 5:27-28, Luk 8:44

15

*N*ərmama me i kamhəsiai Kumwesən ia tərhunraha əpa

1 Ia nəpɨn nəha Farisi me mɨne nahatən me səvəi Loa həier ia Jerusalem, mhəuvehe tɨ Iesu, mhəni mə, 2 ✡"Rəfo nərmama me səim kamhərui nɨtətə səvəi kaha kupwən me? Nəpɨn hani nari, həpkukupwən mhə mhərkwerɨg."

3 Mɨregi Iesu rɨni pen tɨ nirəha i mə, "Rəfo kɨmiaha hiamətefi nəgkiariien səvəi Kumwesən mə tihesi pen narəien səkɨmiaha? 4 ✡Kumwesən rɨməni nəkwan mə, 'Tikɨsiai tata mɨne mama səim.' In rɨməni mwi mə, 'Trɨni mɨnuə iərmama riti rani ərəha tata mɨne mama səvənhi, tukaməkeikei kousi əpune in.' 5 Mətə kɨmiaha hiaməni mə, 'Trɨni mɨnuə iərmama riti rɨni pen tɨ səvənhi tata mɨne mama mə, Səiou narimnari me sə trasitu ia kɨmirau ro ikinan i səvəi Kumwesən, 6 ramasan mə in trəpwəh nuvei penien nari riti m səvənhi tata mɨsiai in irə.' Ia noien nəha kɨmiaha hiamousi raka nəgkiariien səvəi Kumwesən ia narəien səkɨmiaha. 7 Kɨmiaha kəuətkəsuə me. Fwe kupwən, Profet Aesea rɨməni atukwatukw kɨmiaha, mɨni mə,

8 'Nərmama me i kamhəsiai iou ia tərhunraha,
mətə rerɨnraha rəmak isipwɨn tukw iou.
9 Kamhəfwaki auər a miou.
Nəpɨn kamhahatən nərmama,
həni mə kamhahatən nəgkiariien səiou, mətə rekəm.
Kamhahatən nəgkiariien sə ruku pen a tɨ nərmama.' "

*N*əfe nari tro iərmama ruvehe məmkemɨk ia nəmri Kumwesən

10 Nənə Iesu rəkwein nərmama me həuvehe tukwe. Rɨni pen tɨ nirəha i mə, "Kɨmiaha tihətərɨg amasan ia nirak, mhəukurən nəfe takɨni. 11 ✡Rɨpko mhə nəri sə ruvnimwə ia nəkwai iərmama ramo in rəmkemɨk ia nəmri Kumwesən, mətə nəri sə ruku pen ia nəkwan mamier in nə ramo in rəmkemɨk ia nəmri Kumwesən."

12 Nənə nərmama me səvənhi həuvehe, mhəni pen tukwe in mə, "Ikukurən mə nəpɨn Farisi me həregi nəgkiariien nəha niemaha rəpi irəha."

13 Mɨregi Iesu rɨni mə, "Nei me pam səməme Tata səiou fwe ia neiai rɨpkəpwei mhə tɨ nəpɨn riti keivi utə irəha. 14 ✡Kɨmiaha tihəpwəh irəha. Irəha nərmama kamhəiri pen nərmama ia suatuk sə tuhesi, mətə nəmrɨnraha rɨfwə. Trɨni mɨnuə iərmama riti nənimen rɨfwə mamiri pen iərmama riti mwi nənimen rɨfwə ia suatuk sə trouesi, irau pəri trouivə irapw ia ruei tənə."

15 Mətə Pita rɨni pen tukwe in mə, "Ni pehe ro tukumaha i nɨpwrai nusipekɨnien nəha ikɨməni."

16 Mɨregi Iesu rɨni mə, "Kɨmiaha mwi hiamreirei ihi? 17 Hiəpkukurən mhə mə nəfe nari revən ia nəkwai iərmama, ramevən ia tɨpwɨn, mamier. 18 Mətə nəri sə ramier ia nəkwai iərmama raku pen ia rerɨn fwe imwə nənə in nə ramo in rəmkemɨk ia nəmri Kumwesən. 19 ✡Iakani iamɨnhi irə tɨ nəri nə mə nətərɨgien ərəha ruku pen ia reri iərmama fwe imwə, mamier: nousi əpuneien iərmama, nakresien pran səvəi iərməpə, noien sə nərman mɨne nɨpran kamhəiri əpnapen irəha me, nakresien, neikuəien, nɨni ərəhaien iərmama. 20 Noien me i ramo iərmama rəmkemɨk ia nəmri Kumwesən. Mətə trɨni mɨnuə iərmama rɨpkərkwerɨg mhə, maməni nari, noien nəha ko rɨpko mhə in ruvehe məmkemɨk ia nəmri Kumwesən."

*Pran Kenan riti r*ɨni nɨpərhienien ia Iesu

21 Nənə Iesu rier, məpwəh kwopun nəha, mevən ipaka tɨ taon mi nəha Taea mɨne Saeton. 22 Nənə təkwtəkwuni a pran Kenan riti sə ramarə ia kwopun nəha ruvehe, mamasək, mamɨni mə, "Iərɨməmu, kwənəkwus səvəi Kig Tevɨt, tikapi tukw iou! Iəremhə ramarə ia prən ouihi səiou, mamo in raməmisə pɨk!"

23 Mətə Iesu rəpwəh nɨniien nəgkiariien riti tɨ prən nəha. Nənə nərmama me səvənhi həuvehe mamhəgkiari min, mhəni mhənuə, "Ərhi pen prən i ramevən, tɨ nəri nə mə rakurirə kɨtaha, mamasək."

24 ✡Mɨregi Iesu rɨni mə, "Kumwesən rərhi pehe iou mə takuvehe əpa tɨ nəkur Isrel. Irəha həmwhen ia sipsip me hənəruei."

25 Mətə prən nəha ruvehe mɨnɨmwi nukurhun mi ia nənimen, mɨni mə, "Iərɨmənu. Tikasitu ia nirak."

26 Mɨregi Iesu rɨni mə, "Rəpwəh namasanien mə takuvehi nəvegɨnien sənəi

✡ 15:2: Luk 11:38 ✡ 15:4: Eks 20:12, Eks 21:17, Dut 5:16 ✡ 15:11: Mat 12:34 ✡ 15:14: Mat 23:16,24, Luk 6:39, Rom 2:19 ✡ 15:19: Jen 8:21, Mat 12:34 ✡ 15:24: Mat 10:6

nəkwərhakwərha mərarki pen i m kuri me.”
27 Mɨregi prən i rɨni mə, “Nɨpərhienien,
Iərɨmənu. Mətə kuri me mwi kamhani
nɨmwəkmwəki nəvegɨnien sə raməsas
irapw ia ruei tepol səvəi iəmə asori
səvənraha.”
28 ✡Mɨregi Iesu rɨni pen tukwe in mə,
“Prən i ikamahatətə pərhien. Pwəh iako
mik rəmwhen sə ikokeikei.” Təkwtəkwuni
a mwi prən ouihi səvənhi ruvehe məsanɨn.

*Iesu ro n*ərmama həpɨk həuvehe
mhəsanɨn
29 ✡Iesu rier ia kwopun nəha, mavən
ia nɨkarkare nui asori Kalili, mevən
mutə ia təkuər riti məkure fwe ikɨn.
30 Nənə nərmama həpɨk həuvehe tukwe,
mamhəuvehi nərmama me səməme
kamhemhə. Nepwɨn nɨsunraha rərfe.
Nepwɨn nənimenraha rɨfwə. Nepwɨn
nemhəien rouraha nɨpəri nɨpwranraha.
Nepwɨn ho iəpou ko həpwəh nəgkiariien.
Həuvehi mwi nərmama həpɨk mwi, mhəmri
pen irəha ia nɨsui Iesu, nənə in ro
irəha həuvehe mhəsanɨn. 31 ✡Ia nəpɨn
nəha nəpou me haməgkiari. Nərmama
nemhəien rouraha nɨpəri nɨpwranraha
həuvehe mhəsanɨn. Nərmama səməme
nɨsunraha rərfe, həvi atukw a nɨsunraha
mamhavən. Nənə nərmama nənimenraha
rɨfwə hətui mamhətə nari. Nəpɨn nərmama
me hətoni, nənimenraha rier. Nənə
həgnəgɨni Kumwesən səvəi nəkur Isrel.

*Iesu r*əkwməni nərmama irəha pam fo-
taosen
32 ✡Ia nəpɨn nəha Iesu rəkwein nərmama
me səvənhi həuvehe. Rɨni pen tɨ nirəha
i mə, “Rerɨk rərkwəpɨr tɨ nərmama me i.
Hənarə raka nəpɨn kahar kɨtaha mɨnraha,
nənə sənənraha nəvegɨnien ruvəiwən.
Iakəpwəh no keikeiien mə takərhi pen
irəha fwe imwənraha nəpɨn nukumhə
ramahi irəha. Rərəha mə kamhəuvən
nəmrɨnraha rɨpitəv həmwei ia suatuk.”
33 Mɨregi nərmama me səvənhi həni
pen tukwe in mə, “Tsəuvehi bred pəku
rəmwhen tsəkwmənu nərmama me i? Kwa
həpɨk anan. Kɨtaha samarə ia kwopun
nəvegɨnien riwən ikɨn.”
34 Mɨregi Iesu rɨni pen tɨ nirəha i mə,
“Sənəmiaha bred kevə?”
Mɨregi həni mə, “Sefen mɨne kwopnəti
nəmu me nepwɨn mwi fwe ikɨn.”
35 Iesu rɨni nəkwan mə nərmama me nəha
sənənraha nəvegɨnien riwən tuhəkure ia
tɨprənə. 36 Nənə ruvehi bred nəha sefen
mɨne kwopnəti nəmu me, məfwaki mɨni
vivi Kumwesən tukwe. Nəpɨn rəfwaki
pam, maməkwsen bred me, mauvei pen
m nərmama me səvənhi, həpeki pen m
nərmama me. 37 Nərmama me pam hani
nari tɨpwɨnraha rəsisi. Nəpɨn hənani
raka nari, həvai pen nɨpərpəri bred mɨne
nəmu me hənani mhəpwəh rukuər ia
tənərɨpw sefen. 38 Nərmama me nəha
hani nari həpɨk anan nərman nɨpran mɨne
nəkwərhakwərha. Kəvsini nərman me əpa
irəha pam fo-taosen. 39 Nənə Iesu rərhi pen
irəha kamhəuvən imwənraha me. Kurirə
irə rəputə ia nɨtətə ouihi riti, mamevən fwe
kwopun riti nəghɨn nə Makatan.

16

*Farisi me kamh*əres nɨmtətien riti
1 ✡Ia nəpɨn nəha Farisi me mɨne Satusi
me həuvehe, mhəres pen Iesu i mə, “Ko
iko ro nɨmtətien riti sə ruku pen ia neiai
pwəh iahətoni mhəukurən mə ik pərhien
Kumwesən rərhi pehe ik?”
2 Mɨregi Iesu rɨni mə, “Nəpɨn meri na
trivə, kɨmiaha hiəni mə, ‘Rosi trakwakwi
rukwəsikər tɨ nəri nə mə nɨmagouagou
rəruerəv.’ 3 Nənə ia nəpnəpɨn kɨmiaha
hiəni mə, ‘Rosi nesən trauər ipwet tɨ nəri
nə mə nɨmagouagou rəruerəv, məpuə.’
Kɨmiaha hiəukurən nətəien nɨmagouagou,
nənə mhəukurən nəfe nari nɨmagouagou
ramahatən pen. Mətə rəfo hiəreirei
nɨpwrai nɨmtətien me i kamo ipwet mɨne?
4 ✡Kɨmiaha nərmama ipwet mɨne hiamətui
a nɨmtətien tɨ nəri nə mə noien səkɨmiaha
rikou. Kɨmiaha hiənəpwəh Kumwesən
rəmwhen pran sə rəpwəh iərman səvənhi
mamesi pen iərməpə. Kumwesən trəpwəh
nuvei peheien nɨmtətien riti mwi m
kɨmiaha, mətə nɨmtətien əpa səvəi Profet
Jona.” Iesu rɨni nəgkiariien nəha, məpwəh
irəha, mamevən.

*Naha*tənien səvəi Farisi me mɨne Satusi
me
5 Ia nəpɨn nəha Iesu revən irəha nərmama
me səvənhi, mhəuvən mhəpi sɨmwɨn ia nui
asori. Nərmama me səvənhi hənenouenou
mə tuhəuvehi bred. Nəpɨn irəha həuvarei
ia nɨkaren pen, 6 ✡Iesu rɨni pen tɨ nirəha i

✡ 15:28: Mat 8:10,13 ✡ 15:29: Mak 7:31 ✡ 15:31: Mak 7:37 ✡ 15:32: Mat 14:14 ✡ 16:1: Mat 12:38, Luk 11:16 ✡ 16:4: Mat 12:39, Luk 11:29 ✡ 16:6: Luk 12:1

mə, “Kɨmiaha tihətui amasan, mhəsiari tɨ
yis səvəi Farisi me mɨne Satusi me.”
7 Mɨregi irəha hənaməgkiari mɨnraha me
i mə, “Rosi raməgkiari iamɨnhi irə tɨ nəri nə
mə kɨtaha sənenouenou bred uə?”
8 Nənə nəpɨn Iesu rɨregi, rɨni mə,
“Kɨmiaha nahatətəien səkɨmiaha rɨpkɨskai
mhə. Rəfo hiaməgkiari m kɨmiaha me
mə sənəmiaha bred riwən? 9 ✡Kɨmiaha
hiəreirei ihi? Rerɨmiaha rɨpkrhi mhə bred
krirum sə iakɨnəkwməni nərmama faef-
taosen irə mɨne tənərɨpw kevə hiəməuvehi
kurirə? 10 ✡Rerɨmiaha rɨpkrhi mhə bred
sefen sə iakɨnəkwməni nərmama fo-taosen
irə mɨne tənərɨpw kevə hiəməuvehi kurirə?
11 Rəfo həreirei nɨpwrai nəgkiariien səiou?
Iapkəgkiari mhə ia bred, mətə iakamɨni mə
kɨmiaha tihaməsiari tɨ yis səvəi Farisi me
mɨne Satusi me.” 12 Ia nəpɨn nəha nərmama
me səvəi Iesu həuvehe mhəukurən mə Iesu
rɨpkɨni mhə mə tuhəsiari tɨ yis səvəi bred,
mətə tuhəsiari tɨ nahatənien səvəi Farisi
me mɨne Satusi me.

Pita rɨni irapw mə Iesu in Kristo

13 Nəpɨn Iesu ruvehe ipaka tɨ taon nəha
Sisaria Filipae, rəres pen nərmama me
səvənhi mə, “Nərmama kamhəni iou,
Iəməti Iərmama, mə iou sin?”
14 ✡Mɨregi həni mə, “Nərmama nepwɨn
kamhəni ik mə Jon Paptaes. Nepwɨn
kamhəni ik mə Profet Elaeja. Nepwɨn mwi
kamhəni ik mə Jeremaea uə profet riti mwi
fwe kupwən.”
15 Mɨregi Iesu rɨni pen tɨ nirəha i mə,
“Mətə kɨmiaha hiaməni mə iou sin?”
16 ✡Mɨregi Saemon Pita rɨni mə, “Ik
Kristo. Kumwesən sə ramɨru, tɨni nə ik.”
17 ✡Mɨregi Iesu rɨni pen tukwe in mə,
“Saemon, tɨni Jon, rerɨm tragien! Rɨpko
mhə iərmama riti rahatən ik irə mə
tikukurən nəri i, mətə Tata səiou fwe ia
neiai rahatən ik irə ikukurən. 18 ✡Nənə
iakani pehe tukw ik i mə ik nə Pita. Nɨpwrai
nəhag nəha mə kəpwier. Ia təkure kəpwier
i takuvrhəkɨn nakalasia me səiou rəmwhen
sə kauvrhəkɨn pen nimwə irə, nɨskaiien
səvəi nemhəien ko rɨpkouraha mhə irəha.
19 ✡Takuvei pehe ki me səvəi nɨtətə ia neiai*
mik. Nəfe nari ikərihi tərini ia tɨprənə
i, tukərihi tərini fwe ia neiai. Nəfe nari
ikɨfi raka ia tɨprənə i, tukɨfi raka fwe ia
neiai.” 20 ✡Nənə Iesu rɨnise pen əknekɨn
tɨ nərmama me səvənhi mə, “Kɨmiaha
tihəpwəh nɨniien tɨ iərmama riti mə iou
Kristo.”

*Iesu rukupw*ən mɨni irapw mə in tremhə
nənə mətui mwi

21 Ia nəpɨn nəha mamevən, Iesu
rɨnamahatən nərmama me səvənhi mə,
“Takaməkeikei mevən fwe Jerusalem.
Nəmə asori me mɨne pris asori me mɨne
nahatən me səvəi Loa tuho nəmisəien me
rɨpɨk ia nirak, mhousi əpune iou. Mətə ia
nəpɨn səro kahar irə takətui mwi.”
22 Ia nəpɨn nəha Pita riri raka Iesu ia
nɨkarenraha, mɨnanise pen tukwe in mə,
“Iərɨmənu, pwəh Kumwesən trapi tukw ik,
məpwəh nəseniien nərmama tuho noien
nəha ia niram ia nəpɨn riti.”
23 Mətə Iesu ruvsini, mɨni pen tɨ Pita i
mə, “Setan, evən ia təkutak! Ikaməmwur
mə tiko iakapəti mɨmwei iamɨnhi irə tɨ nəri
nə mə nətərɨgien səim rɨpkesi pen mhə
nətərɨgien səvəi Kumwesən, mətə ikamesi
pen a nətərɨgien səvəi nərmama.”

*I*ərmama traməkeikei məvrani nei ka-
markuaui

24 ✡Nənə Iesu rɨni pen tɨ nərmama me
səvənhi mə, “Iərmama sə rokeikei mə
truvehe mo iərmama riti səiou traməkeikei
məpwəh nətərɨgien səvənhi, muvehi
utə nei kamarkuaui səvənhi, məvrani
mukurirə iou. 25 ✡Iərmama sə rokeikei
mə trəkwtəmhiri nɨmɨruien səvənhi trarfai
irə, mətə iərmama sə traraka ia nɨmɨruien
səvənhi tukw iou truvehi nɨmɨruien rerɨn.
26 ✡Trɨni mɨnuə iərmama riti rɨpeki pam
narimnari me ia tɨprənə i mo səvənhi i,
nənə kurirə ikɨn remhə, mətə rɨpkuvehi
mhə nɨmɨruien rerɨn, noien nəha trəfasitu
irə? Uə iərmama truvei pen nəfe mərpwɨn
tai nɨmɨruien səvənhi? 27 ✡Iou Iəməti
Iərmama takuvehe ia nɨskaiien səvəi Tata
səiou kɨmaha nagelo me səiou. Ia nəpɨn
nəha takərpwɨn noien səvəi nərmama
me kuatia kuatia. Nərpwɨnien sə takuvei
pen mɨnraha tresi pen a nəfe nari irəha

✡ 16:9: Mat 14:17-21 ✡ 16:10: Mat 15:34-38 ✡ 16:14: Mat 14:1-2, Mak 6:14-15, Luk 9:7-8 ✡ 16:16: Jon 6:69 ✡ 16:17: Mat 17:5, Kal 1:15-16 ✡ 16:18: Jon 1:42, Efes 2:20 ✡ 16:19: Mat 18:18, Jon 20:23 * 16:19: Nəpɨn rɨpɨk Matiu rani nəgkiariien i mə “Nɨtətə ia neiai.” Nɨpwrai nəgkiariien i in i “Nɨtətə sə Kumwesən ramərɨmənu irə.” ✡ 16:20: Mat 17:9, Mak 9:9 ✡ 16:24: Mat 10:38, Luk 14:27 ✡ 16:25: Mat 10:39, Luk 17:33, Jon 12:25 ✡ 16:26: Mat 4:8-9 ✡ 16:27: Mat 25:31, Sam 62:12, Prov 24:12, Rom 2:6, Rev 22:12

həno. [28] Iakani nɨpərhienien tukumiaha
i nərmama nepwɨn kamhərer ia kwopun
i tuhəpkemhə mhə meste tuhətoni iou,
Iəməti Iərmama, iakauvehe rəmwhen ia
kig mə takərɨmənu ia nɨtətə səiou."

17

*N*ɨpwrai Iesu ruvehe mopə

[1] Nəpɨn sikis rukurau, nənə Iesu riri əpa
Pita mɨne Jemes mɨne piəvni Jon, həutə
parei ia təkuər əpwəmwɨs riti. [2] ✡Ia kwopun
nəha irəhar harətoni ia nənimenrahar
nɨpwrai Iesu ruvehe mopə. Nənimen
rəhiapw rəmwhen ia meri. Tɨnari səvənhi
ruvehe məpsan rəmwhen ia nukuraanien.
[3] Təkwtəkwuni a irəhar harətoni Profet
Elaeja mɨne Moses krouier pehe, rouəgkiari
irəhar Iesu.

[4] Nənə Pita rɨni pen tɨ Iesu i mə,
"Iərɨmənu. Ramasan mə kɨmrahar
iaharuvehe i. Mə ikokeikei tako tənimwə
kahar, riti səim, riti səvəi Moses, riti səvəi
Profet Elaeja."

[5] ✡Pita raməgkiari ihi, təkwtəkwuni a
mwi nəpuə əpsan riti ruvehe muvegi irəha.
Reri Kumwesən ruku pen ikɨn, mɨni mə,
"In nəha nərɨk keikei. Rerɨk ragien tukwe.
Tihətərɨg in."

[6] Nəpɨn Pita mɨne Jon mɨne Jemes harregi
nəgkiariien nəha, harhekɨr, mharmwei,
mharnɨmwi irapw nənimenrahar ia
tɨprənə. [7] Mətə Iesu ruvehe mɨrapi
irəhar, mɨni mə, "Harərer, mharəpwəh
nehekɨrien." [8] Nənə irəhar harəkwətə,
harəpwəh nətoniien Moses mɨne Profet
Elaeja, mətə Iesu əpa irəha min.

[9] ✡Nəpɨn irəha kamheiwaiu pehe ia
təkuər, Iesu rɨni pen tɨ nirəhar i mə,
"Kɨmirəhar tiharəpwəh nɨniien tɨ iərmama
riti nɨmtətien nəha hiarnətoni, meste iou,
Iəməti Iərmama, iakətui mwi ia nemhəien
səiou."

[10] ✡Nənə Pita mɨne Jemes mɨne Jon
harəres pen in i mə, "Rəfo nahatən me səvəi
Loa kamhəni mə Profet Elaeja traməkeikei
mukupwən muvehe?"*

[11] Mɨregi Iesu rɨni mə, "Nɨpərhienien.
Profet Elaeja truvehe məmri amasan pam
narimnari me rəmwhen ia sə fwe kupwən.
[12] ✡Mətə iou iakani pehe tukumirəhar i
mə Profet Elaeja ruvəuvehe raka nənə
nərmama me həpkətə sas mhə in, mətə
hesi pen nətərɨgien səvənraha, mho
rərəha irə. Iou mwi, Iəməti Iərmama,
takaməkeikei mevən ia rəgɨnraha, nənə
irəha tuho nəmisəien miou." [13] ✡Ia nəpɨn
nəha Pita mɨne Jemes mɨne Jon haruvehe,
mharukurən mə Iesu raməgkiari ia Jon
Paptaes.

Iesu rəkoui irapw iəremhə ia iəkunouihi

[14] Nəpɨn irəha hərərɨg pehe mwi tɨ
nərmama me, iərmama riti ruvehe tɨ Iesu,
mɨnɨmwi nukurhun mi ia nənimen, [15] mɨni
mə, "Iərɨmənu. Tikapi tukw iou, masitu
ia nərɨk. Nemhəien i nɨkəvan ro in. In
raməmisə pɨk. Nəpɨn rɨpɨk ramwei pen ia
napw, mamwei pen ia nui. [16] Iakuvehi in
muvehe tɨ nərmama me səim, mətə irəha
ko həpko mhə in ruvehe məsanɨn."

[17] ✡Mɨregi Iesu rɨni mə, "Kɨmiaha nəkur
ipwet mɨne nahatətəien səkɨmiaha riwən.
Noien səkɨmiaha rikou. Tsarə kɨtaha miou
mesite nəfe nəpɨn? Tɨnesən mɨne iakapwɨs
kɨmiaha? Kɨmiaha tihəuvən mhəuvehi
iəkunouihi nəha mhəuvehi mhəuvehe."
[18] Nəpɨn həuvehi mhəuvehe, Iesu rɨnise pen
tɨ iəremhə i mə, "Tikier ia iəkunouihi i."
Nənə təkwtəkwuni a rier, iəkunouihi nəha
ruvehe məsanɨn.

[19] ✡Kurirə irə nərmama me səvəi Iesu
həuvehe tɨ Iesu, mhəres pen in əpa mə,
"Rəfo kɨmaha iahəreirei nəkoui irapwien
nənɨmwɨn ərəha nəha?"

[20] ✡Mɨregi Iesu rɨni pen tɨ nirəha i mə, "Tɨ
nəri nə mə nahatətəien səkɨmiaha rɨpkɨskai
mhə. Iakani nɨpərhienien tukumiaha i
trɨni mɨnuə kɨmiaha hiahatətə pərhien ia
Kumwesən, nəri auər a mə nahatətəien
nəha səkɨmiaha rouihi anan rəmwhen ia
kwənuni nei nəha mastat, mətə hiəukurən
nɨniien tɨ təkuər i mə, 'Təkuər i tikaraka
ia kwopun i mevən məkure pen fwe,' nənə
trier mevən. Narimnari me pam trɨməru
tukumiaha." [21] †

[22] ✡Nəpɨn nərmama me səvəi Iesu
housəsɨmwɨn irəha me ia tənə Kalili, in rɨni
pen tɨ nirəha i mə, "Trɨpko mhə tui kuvei

✡ 17:2: 2Pit 1:16-18 ✡ 17:5: Sam 2:7, Aes 42:1, Mat 3:17, Mak 1:11, Luk 3:22, Dut 18:15 ✡ 17:9: Mat 16:20 ✡ 17:10: Mal 4:5 * 17:10: Mal 4.5 Profet Malakae rɨməni mə Profet Elaeja trukupwən muvehe kurirə irə Kristo ruvehe. ✡ 17:12: Mat 11:14, 14:10 ✡ 17:13: Luk 1:17 ✡ 17:17: Dut 32:5,20, Jon 14:9 ✡ 17:19: Mat 10:1 ✡ 17:20: Mat 21:21, Mak 11:23, Luk 17:6, 1Kor 13:2 † 17:21: Nəkukuə me rɨpɨk kɨmərai pen Niutestamen irə ia nəgkiariien səvəi nəkur Kris kupwən kwopi nəgkiariien ia vas 21 riwən. ✡ 17:22: Mat 16:21

pen iou, Iəməti Iərmama, ia rəgi nərmama.
23 Irəha tuhousi əpune iou, nənə Kumwesən
tro iakətui mwi ia nemhəien səiou ia nəpɨn
səro kahar irə.” Nənə nərmama me səvənhi
həregi rərəha anan.

Iesu ruvehi silin ia nəkwai nəmu mərəku
pen nəmri takis irə

24 ✡Nəpɨn Iesu mɨne nərmama səvənhi
me həuvehe ia Kapaneam, nərmama
səməme kamhəuvehi takis səvəi nimwə
səvəi Kumwesən həuvehe tɨ Pita, mhəni
mə, “Rosi iahatən səkɨmiaha rɨpkərəku mhə
takis səvəi nimwə səvəi Kumwesən uə?”
25 Mɨregi Pita rɨni mə, “Ouəh. In
ramərəku.”
Nəpɨn Pita revən muvnimwə, Iesu
rukupwən məgkiari min, mɨni mə,
“Saemon, ikaməfətərɨg irə? Kig me ia
tɨprənə i kamhəkeikei m nəfe nərmama
me mə tuhərəku pen nəmri takis mɨnraha,
tɨnɨnraha me uə nərməpə?”
26 Mɨregi Pita rɨni mə, “Nərməpə.”
Mɨregi Iesu rɨni pen tukwe in mə, “Ikani
nɨpərhienien. Nɨpwnəti kig me həpkərəku
mhə nəmri takis, 27 mətə pwəh sərəku pen
rərəha kɨtaha tso niemaha rəpi nərmama
me i səməme kamhəuvehi takis. Tikevən
fwe ia nui asori, mosəperaha. Nəmu sə
rukupwən məgher ia kwərvinari, tikɨvi utə,
məti pen ia nəkwan, nənə tikətoni silin
riti. Tikuvehi muvei pen mərəku pen takis
səkrau mɨnraha.”

18

*I*ərmama əfo nə in rasori ia nərmama
nepwɨn

1 ✡Ia nəpɨn nəha nərmama me səvəi Iesu
həuvehe tukwe in, mhəni mə, “Ia nɨtətə ia
neiai* sin rasori məpi raka nərmama me
nepwɨn?”
2 Nənə Iesu rəkwein iəkunouihi riti
ruvehe, rərpwi irapw in ia kurkwanraha,
3 nənə mɨni mə, “Iakani nɨpərhienien tuku-
miaha i mə kɨmiaha tihaməkeikei mhərari
mhəuvehe mhəmwhen ia nəkwərhakwərha
me. Mə hiəpwəh tihəpkuvnimwə mhə ia
nɨtətə ia neiai ia nəpɨn riti. 4 Iərmama
sə treiwaiu rəmwhen ia iəkunouihi,
mɨpkəfiəutə mhə in, in rasori məpi raka
nərmama me nepwɨn ia nɨtətə ia neiai.
5 ✡Iərmama sə trəsevər ia rerɨn tɨ
iəkunouihi riti sə ro iamɨnhi ia nəghɨk
rəmwhen mə raməsevər mwi ia rerɨn tukwe
iou.”

*Iesu r*əgkiari ia narimnari me səməme
tuhəuvehe mho nərmama həmwei

6 ✡“Nəkwərhakwərha me i səməme
kamhahatətə ia nirak, trɨni mɨnuə iərmama
riti ro riti rɨmwei ia nərəhaien, Kumwesən
trərpwɨn noien ərəha səvənhi. Iərmama
nəha trɨregi rərəha anan məpi raka kərihi
pen kəruəterei asori ia nɨpətəkinuan kosə
irapw i ia təmwei təsi. 7 Trərəha anan
tɨ nərmama ia tɨprənə i tɨ nəri nə mə
narimnari me kamhəuvehe tuho irəha
həmwei ia nərəhaien. Narimnari me i
tuhaməkeikei mhəuvehe, mətə trərəha
anan tɨ iərmama sə truvehi narimnari
me i muvehe. 8 ✡Mə rəgɨm uə nɨsum
ramo ikamwei ia nərəhaien, tikərai raka,
mərarki. Mə rəgɨm rɨpɨp uə nɨsɨm rɨpɨp
mətə ikuvehi nɨmɨruien, ramasan pɨk tukw
ik. Rərəha mə rəgɨm kəru uə nɨsum kəru
mətə tukərarki pen ik ia kwopun napw
asori rauək rerɨn ikɨn. 9 Mə nənimem ramo
ikamwei ia nərəhaien, tikukumwiri raka,
mərarki. Mə nənimem kuatia mətə ikuvehi
nɨmɨruien, ramasan pɨk tukw ik. Rərəha
mə nənimem kəru mətə tukərarki pen ik ia
kwopun napw asori rauək ikɨn.”

*Iesu rusipek*ɨn ia sipsip sə rəruei

10 ✡Nənə Iesu rɨni mə, “Kɨmiaha tihətui
amasan tukumiaha me mhəpwəh noien
nəri auər a ia nəkwərhakwərha me i
riti. Iakani pehe tukumiaha i mə fwe ia
neiai nagelo me səvənraha kamhətə rerɨn
nəmri Tata səiou sə ramarə fwe ia neiai.
11 ✡Iou, Iəməti Iərmama, iakuvehe mə taku-
vehimɨru nərmama səməme kamhəruei.†
12 Kɨmiaha hiaməfətərɨg irə? Trɨni mɨnuə
iərmama riti sipsip me səvənhi irəha
pam hantret, nənə riti ia nirəha rəruei,
trəfo pen irə? In trəpwəh naenti-naen
kamhani nurhi ia təkuər, mevən mamətui
sə nəha rɨnəruei. 13 Nənə trɨni mɨnuə
rətoni, iakamɨni nɨpərhienien tukumiaha
i mə rerɨn ragien pɨk tɨ sipsip nəha məpi

✡ 17:24: Eks 30:13, Eks 38:26 ✡ 18:1: Luk 22:24 * 18:1: Nəpɨn rɨpɨk Matiu rani nəgkiariien i mə “Nɨtətə ia neiai.” Nɨpwrai nəgkiariien i in i “Nɨtətə sə Kumwesən ramərɨmənu irə.” ✡ 18:5: Mat 10:40, Luk 10:16, Jon 13:20 ✡ 18:6: Luk 17:1-2 ✡ 18:8: Mat 5:29-30 ✡ 18:10: Hip 1:14 ✡ 18:11: Luk 19:10 † 18:11: Nəkukuə me rɨpɨk kɨmərai pen Niutestamen irə ia nəgkiariien səvəi nəkur Kris kupwən kwopi nəgkiariien ia vas 11 riwən.

raka naenti-naen səməme həpkəruei mhə.
14 Ia noien nəha rəmwhen a mwi Tata
səkɨmiaha ia neiai rəpwəh nokeikeiien mə
nəkwərhakwərha me i riti trəruei."

Iesu rəgkiari mə tiko nəfe ia piam nəpɨn ro rərəha ia niram

15 ✡"Trɨni mɨnuə piam ro rərəha ia ni-
ram, evən mətoni kɨmirau əpa. Nənə ikɨni
pen nəfe rɨno rərəha. Trɨni mɨnuə rətərɨg
ik, nəgkiariien səim tro piam rɨrərɨg pehe
səkɨmirau min tramasan. 16 ✡Mətə trɨni
mɨnuə rəpwəh nətərɨgien ik, iri iərmama
kuatia uə kəru mharevən mwi pwəh irau
krouregi rouətoni nəgkiariien me pam
nəha ikɨni pen tɨ piam ro nɨpərhienien.
17 ✡Trɨni mɨnuə rerɨn rəpwəh nətərɨgien
irəha, ni irapw tɨ nakalasia me səvəi
nəfwakiien. Nənə trɨni mɨnuə rəpwəh
mwi nətərɨgien irəha, tiko irə rəmwhen
iərmama sə rɨreirei Kumwesən uə iərmama
sə kamərəku pen takis min.

18 ✡Iakani nɨpərhienien tukumiaha i nəfe
nari tihərihi tərini ia tɨprənə i tukərihi
tərini fwe ia neiai, nənə nəfe nari tihəfi raka
ia tɨprənə i tukɨfi raka fwe ia neiai.

19 ✡Iakani pehe mwi nɨpərhienien tuku-
miaha i trɨni mɨnuə kəru ia kɨmiaha ia
tɨprənə i krouni sɨmwɨn nari riti, rouəres
i, Tata səiou ia neiai in tro nəkwanrau,
20 ✡tɨ nəri nə mə pəku ikɨn iərmama kəru uə
kahar harousəsɨmwɨn ia nəghɨk, iakamarə
tɨ nirəha ia kwopun nəha."

Iesu rɨni mə tikaməkeikei menouenou nərəhaien səvəi piam

21 Nənə Pita rutə pehe mɨni pen tɨ Iesu
i mə, "Iərɨmənu. Trɨni mɨnuə piak ramo
noien ərəha miou, nəpɨn kevə takenouenou
i? Rosi sefen uə?"

22 ✡Mɨregi Iesu rɨni mə, "Iou iapkɨni pehe
mhə tukw ik i mə tikenouenou nərəhaien
me səvəi piam m sefen, mətə tikenouenou
nərəhaien me səvənhi nəpɨn me pam.

23 Iakamɨni iamɨnhi irə tɨ nəri nə mə
nɨtətə ia neiai rəmwhen ia iəmə asori riti sə
rokeikei mə nərmama me i kamho tukwini
nari min tuhərəku pam kaon me səvənraha
sə in rɨməuvei pen mɨnraha. 24 Nəpɨn
rəkwein irəha mə tuhəuvehe, həuvehi riti
ia nirəha mhəuvehe. Kaon səvənhi rasori
pɨk anan. 25 Ko rɨpkərəku mhə. Ro pen
iəmə asori səvənhi rɨni mə tukəmri pen
nəmri nari m iəmə i mɨne pran səvənhi
mɨne nɨpwnətɨn me mɨne narimnari me
pam səvənhi. In truvehi mane ia nirəha,
mərəku kaon səvəi iəmə nəha.

26 Ia nəpɨn nəha iəmə nəha sə ramo tuk-
wini nari m iəmə asori rɨnɨmwi nukurhun
mi, mamasək, mɨni pen tɨ iəmə asori
səvənhi mə, 'Tikapi tukw iou, muvei pehe
nəpɨn miou, nənə takərəku pehe pam mik.'
27 Nənə iəmə asori rerɨn rərkwəpɨr tɨ iəmə
i ramo tukwini nari min. Ro pen in re-
nouenou kaon səvənhi, mɨni mə trəpwəh
nərəkuien, məseni in rier mamevən.

28 Mətə nəpɨn iəmə nəha rier irapw,
rətoni iərmama riti sə ramo tukwini
nari irau min. Kaon riti səvənhi ramarə
tukwe in. Rouihi pɨk anan. Nənə in
ruvehi iərmama nəha, məkwtəmhiri
nɨpətəkinuan, mɨni mə, 'Ərəku pehe pam
səim kaon.'

29 Nənə iərmama nəha ramo tukwini nari
irau min rɨmwei irapw, mamasək, mɨni pen
tukwe in mə, 'Tikapi tukw iou, muvei pehe
nəpɨn miou, nənə takərəku pehe pam mik.'

30 Mətə iəmə nəha iəmə asori
rɨnenouenou kaon səvənhi rəpwəh
nokeikeiien. In revən muvehi iərmama
nəha muvehi puvnimwə ia kalapus mə
trarə meste trərəku pam kaon səvənhi.
31 Nəpɨn nərmama nepwɨn səməme kamho
tukwini nari m iəmə asori hətoni noien
nəha, həregi rərəha anan. Həuvən mhəni
pen tɨ iəmə asori səvənraha narimnari me
pam iəmə nəha rɨno.

32 Ro iamɨnhi irə iəmə asori rəkwein
iərmama nəha ramo tukwini nari min ru-
vehe. Rɨni pen tukwe in mə, 'Ik iəmə
ərəha. Iakamo tukwini ərəha nari miou.
Iakɨnenouenou kaon me pam səim, tɨ nəri
nə mə ikɨnasək tegɨn iou. 33 Mətə rəfo
ikəpwəh napiien tɨ iərmama nəha sə ramo
tukwini nari miou kɨmirau min rəmwhen
iou iakɨnapi tukw ik?' 34 ✡Ro pen iəmə asori
niemaha rəpi. In ruvehi puvnimwə iəmə
nəha ia kalapus mə tuko nəmisəien min
meste trərəku pam kaon səvənhi.

35 ✡Ia noien nəha rəmwhen a mwi
Tata səiou ia neiai tro ia kɨmiaha kuatia
kuatia trɨni mɨnuə hiəpwəh nenoue-
nouien nərəhaien səvəi piəvmiaha me ia
rerɨmiaha."

✡ 18:15: Lev 19:17, Luk 17:3, Kal 6:1 ✡ 18:16: Dut 19:15, Jon 8:17 ✡ 18:17: 1Kor 5:13 ✡ 18:18: Mat 16:19, Jon 20:23 ✡ 18:19: Mak 11:24, Jon 15:7 ✡ 18:20: Mat 28:20, Jon 14:23 ✡ 18:22: Luk 17:4 ✡ 18:34: Mat 5:25-26 ✡ 18:35: Mat 6:15, Mak 11:25, Efes 4:32, Kol 3:13

19

Iesu rɨni mə iərman mɨne pran trouəpwəh nəpwəhien irau me

1 Iesu rɨni pam nəgkiariien me nəha,
nənə məpwəh tənə Kalili, mier mevən ia
tənə Jutia fwe ia nɨkare nui arɨs Jotan pen.
2 Nərmama həpɨk həkurirə i. Nənə in ro
səməme kamhemhə həuvehe mhəsanɨn ia
kwopun nəha.

3 ✡Nənə Farisi me həuvehe tukwe in
mhəres pen nari riti min mə tuhəregi ro
Iesu mə trəfni irə. Irəha həni mə, "Ratuk-
watukw ia Loa səkɨtaha mə ko iərman riti
rəpwəh səvənhi pran uə rekəm?"

4 ✡Mɨregi Iesu rɨni mə, "Rosi kɨmiaha
hiəpkəvsini raka mhə nəgkiariien i ia
Nəkukuə Ikinan rɨni mə fwe ia nukune
narəien 'Kumwesən rɨno iərmama kəru
riti iərman riti pran,' 5 ✡rarə mɨni mwi
mə, 'Ro iamɨnhi irə iərman traraka
ia tata mɨne mama səvənhi, mevən
rouarə pəri irau pran səvənhi, nənə
irau trouvehe rouəmwhen ia nɨpwrai
iərmama kuatia.' 6 Nəgkiariien nəha rɨni mə
iərman mɨne pran səvənhi krouəpwəh ihi
noien iərmama kəru i, mətə krouvəuvehe
rouəmwhen ia nɨpwrai iərmama kuatia.
Tɨ nəri nə mə Kumwesən rɨrɨpɨn iərman
mɨne pran səvənhi iamɨnhi irə, ro pen
rɨpkatukwatukw mhə mə iərman trəpwəh
səvənhi pran, mətefi narəien səvənrau."

7 ✡Mɨregi Farisi me həni pen tɨ Iesu i
mə, "Mə ro iamɨnhi irə rəfo Moses rɨməni
mə iərman sə rokeikei mə trəpwəh pran
səvənhi trɨrai nɨmwai nəkukuə m pran
səvənhi rani mə in rɨnəpwəh in, nənə mərhi
pen i ramevən?"

8 Mɨregi Iesu rɨni pen tɨ nirəha i mə,
"Moses rɨnəseni kɨmiaha mə tihəpwəh
nɨpran me səkɨmiaha tɨ nəri nə mə
kəmkapwəmiaha rɨskai, mətə fwe ia
nukune narəien rɨpko mhə iamɨnhi irə.
9 ✡Iou iakani pehe tukumiaha i iərman
sə rəpwəh pran səvənhi miri pran əpə
riti mwi ramo noien ərəha. Prən nəha
in ramiri rɨpko mhə pran atukwatukw
səvənhi. Mətə mə pran ramo əpnapen
nari irau iərməpə, iərman səvəi prən nəha
rukurən nəpwəhien in."

10 ✡Nənə nərmama me səvəi Iesu həni
pen tukwe in mə, "Trɨni mɨnuə ro iamɨnhi
irə nəpɨn iərman rəpwəh pran səvənhi, ra-
masan mə iərman rəpwəh a niriien pran."

11 Mətə Iesu rɨni pen tɨ nirəha i mə, "Rɨpko
mhə nərmama me pam həukurən nuve-
hiien nəgkiariien i səiou mharə irə, mətə
səməme əpa Kumwesən rəsevər ia suatuk
tukunraha irəha nəha tuhəuvehi mharə
irə. 12 Nərman nepwɨn tuhəpwəh niriien
pran tɨ nəri nə mə hənətui pehe mwatukw
səvənraha rəpou. Ro pen rerɨnraha riwən
ia pran. Nərman nepwɨn tuhəpwəh niriien
pran tɨ nəri nə mə kərai irəha rəmwhen
kamo ia kau kərman. Ro pen rerɨnraha
riwən ia pran. Nənə nərman me nepwɨn
mwi tuhəpwəh niriien pran tɨ nəri nə
mə irəha hokeikei nətərɨgien səvənraha
trəmak əpa ia nɨtətə ia neiai.* Iərmama
sə rukurən nuvehiien nəgkiariien i səiou
traməkeikei muvehi marə irə."

*Pw*əh nəkwərhakwərha me həuvehe tɨ
Iesu

13 Nəpɨn riti nərmama nepwɨn
kamhəuvehi nəkwərhakwərha me
səvənraha mamhəuvehe tɨ Iesu mə trəmri
utə rəgɨn mi ia nirəha məfwaki. Nərmama
me səvənhi hənise irəha.

14 ✡Mətə Iesu rɨni mə, "Pwəh nɨpwnəti
nəkwərhakwərha me həuvehe tukw iou.
Tihəpwəh nɨniseien irəha tɨ nəri nə mə
nɨtətə ia neiai səvəi nərmama səməme
həmwhen ia nəkwərhakwərha me i."
15 Nənə Iesu rəmri utə rəgɨn mi ia nirəha,
məfwaki tɨ nirəha, nənə məpwəh irəha
mamevən.

*I*ərmama riti nautə səvənhi rasori

16 Ia nəpɨn nəha iərmama riti ruvehe tɨ
Iesu, mɨni mə, "Iahatən, nəfe noien amasan
takaməkeikei mo mə takuvehi nɨmɨruien
rerɨn?"

17 ✡Mɨregi Iesu rɨni pen tukwe in mə,
"Rəfo ikaməres iou nari riti ia nɨkaren səvəi
noien amasan? Kumwesən əpa ramasan.
Trɨni mɨnuə ikuə tikuvehi nɨmɨruien, ikesi
pen loa me səvənhi."

18 ✡Mɨregi iərmama nəha rɨni pen tukwe
in mə, "Nəfe loa me takesi pen?"

Mɨregi Iesu rɨni mə, "Tikəpwəh nousi
əpuneien iərmama, məpwəh nakresien

✡ 19:3: Mat 16:1 ✡ 19:4: Jen 1:27, 5:2 ✡ 19:5: Jen 2:24, Efes 5:31 ✡ 19:7: Dut 24:1-4, Mat 5:31 ✡ 19:9: Mat 5:32, 1Kor 7:10-11 ✡ 19:10: 1Kor 7:1-2,7-9 * 19:12: Nəpɨn rɨpɨk Matiu rani nəgkiariien i mə "Nɨtətə ia neiai." Nɨpwrai nəgkiariien i in i "Nɨtətə sə Kumwesən ramərɨmənu irə."
✡ 19:14: Mat 18:2-3 ✡ 19:17: Lev 18:5, Luk 10:28 ✡ 19:18: Eks 20:12-16, Dut 5:16-20 ✡ 19:19: Lev 19:18

pran səvəi iərməpə, məpwəh nakresien,
məpwəh neikuəien. 19 ✡Tikaməkeikei mɨsiai
səim tata mɨne mama, nənə mokeikei piam
rəmwhen ikokeikei atukw a ik.”
20 Mɨregi iərmama nəha rɨni pen tɨ Iesu i
mə, “Loa me pam i iakamesi pen. Nəfe mwi
nəha ikɨn takaməkeikei mo?”
21 ✡Mɨregi Iesu rɨni pen tukwe in mə,
“Trɨni mɨnuə ikuə tikuvehe matukwatukw
pam, evən, məmri pen nəmri nari ia səim
narimnari me. Nəpɨn kuvehi nənimen,
tikuvehi mane, muvei pen m nərmama
nautə səvənraha riwən. Nənə səim nautə
trɨpɨk fwe ia neiai. Nəpɨn ikɨno pam, iku-
vehe mukurirə iou.”
22 Nəpɨn iərmama nəha rɨregi nəgkiariien
nəha, in rəpwəh Iesu, mamevən. Rerɨn
rəpou tɨ nəri nə mə nautə səvənhi rasori.
23 Ro iamɨnhi irə Iesu rɨni pen tɨ səvənhi
nərmama me i mə, “Iakamɨni nɨpərhienien
tukumiaha i rɨskai tɨ iərmama nautə
səvənhi rasori mə truvnimwə ia nɨtətə ia
neiai. 24 Takɨni mwi tukumiaha i. Iərmama
nautə səvənhi rasori rəknekɨn tukwe in
mə truvnimwə ia nɨtətə sə Kumwesən
ramərɨmənu irə. Rəknekɨn məpi raka
nərimɨru nəha kamel rasu pen ia ruei nitel
mier.”
25 Nəpɨn nərmama me səvənhi hərегi
nəgkiariien nəha nənimenraha rier. Həni
mə, “Mə rəknekɨn iamɨnhi, nɨsɨmə nəha ko
həuvehi nɨmɨruien?”
26 ✡Mətə Iesu rətə irəha mɨni mə, “Nəri
nəha rəknekɨn iərmama ko rɨpko mhə, mətə
Kumwesən rukurən noien. Narimnari me
pam rɨməru tɨ Kumwesən.”
27 Mɨregi Pita rɨni pen tukwe in mə, “Ətə
ro. Kɨmaha iahənəpwəh pam narimnari me
səkɨmaha mamhəkurirə ik. Ro iamɨnhi irə
kɨmaha tahəuvehi nəfe?”
28 ✡Mɨregi Iesu rɨni pen tɨ nirəha i mə,
“Iakamɨni nɨpərhienien tukumiaha i ia
nɨtətə vi sə truvehe narimnari me pam
tuhəuvehe mhərməvi. Ia nəpɨn nəha iou,
Iəməti Iərmama, takəkure ia jea asori səiou
mərɨmənu. Kɨmiaha i səməme hiaməkurirə
iou ipwet mɨne tihəkure mwi ia jea me
twelef mhərɨmənu ia kwənəkwus me twelef
səvəi nəkur Isrel. 29 ✡Nənə nərmama me
pam səməme hənəpwəh narimnari me
səvənraha tɨ nəri nə mə irəha nərmama
me səiou tuhəuvehi tain. Trɨni mɨnuə
iərmama riti rəpwəh nimwə me, uə piəvni
me, uə kɨtiriməni me, uə tata mɨne mama
səvənhi, uə nəkwərhakwərha me səvənhi,
uə tɨprənə səvənhi, in truvehi tain rasori
mwi rəmwhen hantret, nənə muvehi mwi
nɨmɨruien rerɨn. 30 ✡Mətə nərmama həpɨk
kamhəkupwən tuhəuvehe mhəkurirə.
Nənə səməme kamhəkurirə tuhəuvehe
mhəkupwən.”

20

Iesu rusipekɨn ia nərmama səməme
kamhowok ia nəmhien
1 ✡“Iakamɨni iamɨnhi irə tɨ nəri nə mə
suatuk sə Kumwesən ia neiai ramərɨmənu
ia nɨtətə səvənhi rəmwhen iəmə asori riti
nəmhien səvənhi rasori. Nəpɨn riti rier
ia nəpnəpɨn anan mə trɨpeki nərmama
nepwɨn tuhəmhu səvənhi. 2 Rɨni mə irəha
kuatia kuatia tuhəmhu nəpɨn pekɨn nənə
mhəuvehi silin kuatia kɨno ia silva.* Nənə
nəpɨn irəha həseni raka, in rərhi pen irəha
həuvən fwe səvənhi nəmhien.
3 Nənə ia naen klok ia nəpnəpɨn, iəmə
asori rier mwi, mətoni nərmama nepwɨn
kamhərer ia kwopun kamo maket ikɨn,
mhəpko mhə nari riti. 4 In rɨni pen
tɨ nirəha i mə, ‘Kɨmiaha mwi hiəuvən
mhəmhu fwe nəmhien səiou, nənə nəfe
nərəkuien atukwatukw səkɨmiaha takuvei
pehe m kɨmiaha.’ 5 Ro pen irəha həuvən.
Ia twelef klok, nənə ia tri klok ia nəruarəv,
iəmə asori nəha rɨrərɨg mo mwi nəghi nari
riti a. 6 Nənə ia faef klok ia nəruarəv in rier
mwi, mətoni nərmama nepwɨn kamhərer
ihi ia kwopun nəha. Nənə rɨni pen tɨ nirəha
i mə, ‘Rəfo kɨmiaha hiamərer ia kwopun i
nəpɨn pekɨn hiəpko mhə nari riti?’
7 Mɨregi həni pen tukwe in mə, ‘Iərmama
riwən rəkwein kɨmaha ipwet mə tahowok
səvənhi.’
Mɨregi iəmə asori rɨni pen tɨ nirəha i
mə, ‘Kɨmiaha mwi hiəuvən mhəmhu fwe ia
nəmhien səiou.’
8 ✡Nənə ia nəruarəv iəmə asori səvəi
nəmhien rɨni pen tɨ iərmama səvənhi sə
trərəku nərmama mə, ‘Əkwein nərmama
me nəha kamhəmhu səiou həuvehe
nənə ikuvei pen nərəkuien səvənraha.
Tikukupwən ia səməme haməkurirə

✡ 19:21: Mat 6:20, Luk 12:33, Wok Me 2:45, Wok Me 4:34-37 ✡ 19:26: Jen 18:14, Job 42:2 ✡ 19:28: Mat 25:31, Luk 22:30, Rev 3:21 ✡ 19:29: Hip 10:34 ✡ 19:30: Mat 20:16, Luk 13:30 ✡ 20:1: Mat 21:33 * 20:2: Nəghi silin nəha tenarius. Fwe tui tenarius kuatia nərəkuien atukwatukw sə kuvei pen m iərmama sə rowok nəpɨn pekɨn ia nəpnəpɨn meste ia nəruarəv. ✡ 20:8: Lev 19:13, Dut 24:15

mhəuvehe men mo sampam ia səməme
haməkupwən mhəuvehe.’
9 Nənə nəpɨn nərmama səməme iəmə
asori rərhi pen irəha ia faef klok ia nəruarəv
həuvehe, irəha kuatia kuatia həuvehi silin
riti kɨno ia silva. 10 Nəpɨn nərmama səməme
iəmə asori rərhi pen irəha ia nəpnəpɨn anan
həuvehe, rerɨnraha rɨrhi mə tuhəuvehi ra-
sori mwi, mətə irəha kuatia kuatia həuvehi
mwi silin riti kɨno ia silva. 11 Irəha həuvehi,
rerɨnraha rɨpkagien mhə. Həni pen tɨ iəmə
asori i 12 mə, ‘Səməme i həuvehe kurirə
həmhu aoa kuatia a, mətə kɨmaha iahəmhu
nəpɨn pekɨn ia nukwəsikər asori. Rəfo
ikərəku kɨmaha rəmnəmwhen a?’
13 Mətə iəmə asori rɨni pen tɨ nirəha
riti mə, ‘Iapko mhə nari riti rərəha ia ni-
ram. Ikɨnəseni raka mə tikəmhu nəpɨn
pekɨn nənə muvehi silin kuatia kɨno ia
silva. 14 Tikuvehi nərəkuien səim mu-
vehi mamevən. Iərmama i ruvehe kurirə
rerɨk ragien tɨ nuvei penien nərəkuien
səvənhi rəmwhen a mwi iakuvei pehe mik.
15 Ikukurən mə ko iako nəfe iakokeikei mə
tako ia mane səiou? Rəfo rerɨm ram-
rhi ərəha iou tɨ namasanien nəha iako
mɨnraha?’ ”
16 ✡Nənə Iesu rɨni mə, “Ro iamɨnhi
irə nərmama səməme həuvehe kupwən
tuhəuvehe mhəkurirə, nənə səməme
həuvehe kurirə tuhəuvehe mhəkupwən.”

*Iesu r*ɨni irapw mwi mə tremhə

17 Nəpɨn Iesu rautə mamevən fwe ia
Jerusalem, riri raka əpa nərmama səvənhi
twelef. Ia suatuk rɨni pen tɨ nirəha
i mə, 18 ✡“Hərегi ro. Kɨtaha saməutə
mamhəuvən fwe ia Jerusalem. Ia kwopun
nəha tukuvei pen iou, Iəməti Iərmama, ia
rəgi pris asori me mɨne nahatən me səvəi
Loa. Irəha tuhəni mə takaməkeikei memhə.
19 Tuhəuvei pen iou ia rəgi nərmama rɨpko
mhə irəha nəkur Isrel. Nənə irəha tuharɨs
əkenhɨn ia nirak, mhərisi iou, mhərui tərini
pen iou ia nei kamarkuaui. Takemhə, nənə
Kumwesən tro iakətui mwi ia nəpɨn səro
kahar irə.”

*Jemes m*ɨne Jon krouəres pen nari riti m
Iesu

20 Ia nəpɨn nəha pran səvəi Sepeti riri
tɨni mi kəru, muvehe tɨ Iesu, mɨnɨmwi
nukurhun mi ia nənimen, maməres pen
nari riti min.
21 ✡Nənə Iesu rɨni pen tɨ prən i mə,
“Ikokeikei nəfe?”
Mɨregi rɨni pen tukwe in mə, “Ni mə
iəkunouihi mi kəru səiou trouəkure riti
ia nɨkarem mwatuk riti ia nɨkarem mour
nəpɨn tikərɨmənu ia nɨtətə səim.”
22 ✡Mɨregi Iesu rɨni mə, “Kɨmirau
iroureirei nəfe nari irouəres i. Ko kɨmirau
irouənɨmwi kap i iou takənɨmwi?”
Mɨregi irau krouni mə, “Kɨmrau
iarouəmwhen.”
23 Mɨregi Iesu rɨni pen tɨ nirau i mə,
“Nɨpərhienien kɨmirau tirouənɨmwi kap i
səiou, mətə iou ko iakəpwəh nəseniien
kɨmirau irouəkure riti ia nɨkarek mwatuk
riti ia nɨkarek mour. Mətə kwopun nəha
səvəi iərmama mi nəha səiou Tata rɨmərfi
raka irau mə trəkure fwe ikɨn.”
24 Nəpɨn ten mwi nərmama me səvəi Iesu
həregi nəresien nəha səvəi Jemes mɨne
Jon, niemaha rəpi irəha. 25 ✡Mətə Iesu
rəkwein irəha həuvehe tukwe. Rɨni mə,
“Kɨmiaha hiəuvəukurən raka noien səvəi
nərmama rɨpko mhə irəha nəkur Isrel.
Nəmə asori me səvənraha sə kamhərɨmənu
ia nirəha, kamhəfiəutə ia irəha, mamho
nərmama kamho nəkwanraha. 26 ✡Mətə
kɨmiaha tihəpwəh noien iamɨnhi irə ia
kɨmiaha me. Trɨni mɨnuə kɨmiaha riti
rokeikei mə truvehe masori ia kɨmiaha, in
traməkeikei muvehe mo iərmama sə ramo
tukwini nari m kɨmiaha. 27 Trɨni mɨnuə
kɨmiaha riti rokeikei mə trasori makupwən
ia kɨmiaha, in traməkeikei muvehe mo
iərmama sə ramo auər a wok səkɨmiaha
pam. 28 ✡Kɨmiaha tiho rəmwhen a ia nirak.
Iou, Iəməti Iərmama, iapkuvehe mhə mə
nərmama tuho tukwini nari miou, mətə
iakuvehe mə tako tukwini nari mɨnraha,
muvei pen nɨmɨruien səiou trərəku suatuk
tɨ nɨfi rakaien nari ia nərmama həpɨk.”

*Iesu romasan n*əmri iərmama kəru

29 Nəpɨn Iesu mɨne nərmama me səvənhi
həier ia Jeriko, mamhəuvən, nərmama
həpɨk kamhəkurirə ia Iesu. 30 ✡Ia
kwopun nəha iərmama kəru krouəkure
ia nɨkare suatuk. Nənimenrau rɨfwə.
Nəpɨn krouregi mə Iesu rauvehe mə
trukurau, krouəkwein əpwəmwɨs, rouni
mə, “Iərɨmənu, kwənəkwus səvəi Kig Tevɨt!
Api tukumrau!”

✡ 20:16: Mat 19:30, Mak 10:31, Luk 13:30 ✡ 20:18: Mat 16:21, Mat 17:22-23 ✡ 20:21: Mat 19:28, Luk 22:30 ✡ 20:22: Mat 26:39, Jon 18:11 ✡ 20:25: Luk 22:25-26 ✡ 20:26: Mat 23:11, Mak 9:35, Luk 9:48 ✡ 20:28: Luk 22:27, Fil 2:7, 1Tim 2:6 ✡ 20:30: Mat 9:27, 15:22

31 Mɨregi nərmama həgkiari skai mɨnrau
mə, “Rouafafa.” Mətə irau krourɨpɨn
rouəkwein əpwəmwɨs mwi, rouni mə,
“Iərɨmənu, kwənəkwus səvəi Kig Tevɨt! Api
tukumrau!”
32 Nənə Iesu rərer, məkwein irau krou-
vehe, rɨni mə, “Irouokeikei mə tako nəfe m
kɨmirau?”
33 Mɨregi krouni pen tukwe in mə,
“Iərɨmənu. Iarouokeikei mə nəmrɨmrau
trouətui pwəh iarouətə nari.” 34 Iesu rerɨn
rərkwəpɨr tɨ nirau. Rɨrapi nənimenrau.
Nənə təkwtəkwuni nəha nənimenrau
ramasan. Krouətə nari. Nənə Iesu ramesi
suatuk mamevən, irau krouəkurirə i.

21

*N*əkur Jerusalem kamhəgnəgɨni Iesu

1 Irəha həuvən ipaka tɨ Jerusalem, mhəier
pen ia Təkuər Olif ia kwopun nəha ipaka
tɨ rukwənu Petfas, nənə Iesu rərhi pen
iərmama kəru səvənhi, 2 mɨni pen tɨ nirau
i mə, “Kɨmirau tirouevən fwe ia rukwənu
nəha samarəti pen i. Nəpɨn tirouapi-
rapw fwe ikɨn, tirouətə togki riti kɨnəkwi
tərini irau tɨni. Tiroufi raka nari ia
nirau, rouəsɨgi irau, rouvehe tukw iou.
3 ✡Trɨni mɨnuə iərmama riti rəres kɨmirau
mə iroufi raka nari irə tɨ nəfe, tirouni
mə ‘Iərɨmənu səkɨtaha raməres togki mi i,
mətə trɨpkəpwəmwɨs mhə trərhi pehe mwi
irau.’ ”
4 Nəri nəha rier pehe iamɨnhi irə mə
nəgkiariien səvəi Profet Aesea truvehe
mukuə. In rɨməni mə,
5 ✡“Kɨmiaha tihəni pen tɨ nəkur Saeon mə,
‘Hətə ro kig səkɨmiaha rauvehe tuku-
miaha,
mɨpkəfiəutə mhə in, raməkure ia togki,
togki i in kwəti togki a.’ ”
6 Iərmama mi nəha səvəi Iesu krouevən,
rauo nəfe in rɨməni pen tɨ nirau i.
7 Krouəsɨgi togki nəha irau tɨni, rouəsɨgi
rouvehe, rouəpənə pen karkahu əpwəmwɨs
mi səvənrau ia təkutai togki mi nəha, nənə
Iesu rəkure irə. 8 ✡Nərmama həpɨk həpənə
pen karkahu əpwəmwɨs me səvənraha
ia suatuk. Nərmama nepwɨn mwi hərai
nɨmwai nei me, mhəpənə pen ia suatuk.
9 Nərmama səməme kamhəkupwən mɨne
səməme kamhəkurirə ia Iesu kamhəkwein
əpwəmwɨs, mamhəni mə,
“Səgnəgɨni iəmə i ruku pen ia kwənəkwus
səvəi Kig Tevɨt!
Səkwein amasan irə rauvehe ia nəghi
Iərɨmənu səkɨtaha!
Kəgnəgɨni Kumwesən fwe irənhə anan!”
10 Nəpɨn Iesu ruvnimwə ia Jerusalem,
nərmama pam ia taon nəha kamhəni
nəgkiariien me rɨpɨk, mamhəres mə, “Nəfe
nəha iərmama?”
11 ✡Mɨregi nərmama səməme
kamhəkurirə in həni mə, “In i profet nəha
nəghɨn nə Iesu. Ruku pen fwe Nasaret ia
tənə Kalili.”

*Iesu r*əkoui irapw nərmama ia nimwə
səvəi Kumwesən

12 Nənə Iesu revən ia nimwə səvəi
Kumwesən, mɨnaməkoui irapw nərmama
səməme kamhəmri pen nəmri nari ia
narimnari me mɨne səməme kamhəuvehi
nəmri narimnari me. Rəvsini tepol me
səvəi nərmama kamhəvriwei mane me.
Rəvsini jea me səvəi nərmama səməme
kauvehi nəmri menu me tɨ nirəha. 13 ✡In
rɨni pen tɨ nirəha i mə, “Kɨmərai pen
ia Nəkukuə Ikinan mə, ‘Tukani nimwə
səiou mə nimwəfwaki,’ mətə kɨmiaha
hiəno ruvəuvehe kwopun sə rakres me
kamhərkwafə ikɨn.”
14 Ia nəpɨn nəha nərmama səməme
nənimenraha rɨfwə mɨne səməme
nɨsunraha rərfe həuvehe tɨ Iesu ia nimwə
səvəi Kumwesən, nənə in ro irəha həuvehe
mhəsanɨn. 15 Mətə pris asori me mɨne
nahatən me səvəi Loa rerɨnraha rɨpkagien
mhə ia narimnari amasan me sə in ramo.
Irəha həregi mwi mə nəkwərhakwərha me
ia nimwə səvəi Kumwesən kamhəkwein
əpwəmwɨs mə, “Səgnəgɨni iəmə i ruku
pen ia kwənəkwus səvəi Kig Tevɨt!” Irəha
hətoni niemaha rəpi irəha.
16 Nənə həni pen tɨ Iesu i mə, “Ikregi
nəgkiariien nəha kamhəni?”
Mɨregi Iesu rɨni pen tɨ nirəha i mə,
“Ouəh, iakamregi. Rosi hiəpkəvsini
raka mhə nəgkiariien i ia Nəkukuə
Ikinan rɨni mə, ‘Ikɨnəpnəpenə raka ia
tərhui nəkwərhakwərha me mɨne tərhui
nəkwərhakwərha əmtəmetə me mə
tuhəgnəgɨni ik?’ ” 17 Nənə Iesu rəpwəh
irəha, mier ia Jerusalem, mevən fwe Petani,
mapri ikɨn.

*Iesu r*əkwein ərəha ia niemɨs riti

✡ 21:3: Mat 26:18 ✡ 21:5: Sek 9:9 ✡ 21:8: 2King 9:13 ✡ 21:11: Mat 21:46 ✡ 21:13: Aes 56:7, Jer 7:11 ✡ 21:19: Luk 13:6

18 Kɨni rakwakwi irə, ia nəpnəpɨn Iesu
rɨrərɨg mamevən mwi fwe Jerusalem mɨregi
nukumhə rɨnahi. 19 ✡Nənə in rəti pen
mətoni niemɨs riti ramərer ia nɨkare su-
atuk. Revən ipaka tukwe mətə nɨmwan me
a. Nukwan riwən. Ro pen in rəgkiari ia
nei nə mɨni mə, “Tikəpwəh mwi nukuəien
ia nəpɨn riti.” Nənə təkwtəkwuni a niemɨs
nə ruvehe maukei.

20 Nəpɨn nərmama me səvənhi hətoni,
hərkərinari, mhəni mə, “Niemɨs nəha
rəfɨmhiə akwauakw iamɨnhi irə?”

21 ✡Mɨregi Iesu rɨni pen tɨ nirəha i
mə, “Iakani nɨpərhienien tukumiaha i
trɨni mɨnuə kɨmiaha hiahatətə pərhien
ia Kumwesən, mhəpwəh nəmkiəmkiien,
hiəukurən noien rəmwhen iakɨno ia niemɨs
i. Mətə rɨpko mhə in əpa i. Trɨni mɨnuə
kɨmiaha hiəni pen tɨ təkuər i mə, ‘Təkuər i,
tiko mier mivə pen fwe ia təsi,’ nənə təkuər
nəha tro nəkwamiaha. 22 ✡Trɨni mɨnuə
kɨmiaha hiahatətə pərhien ia Kumwesən,
nəfe nəghɨn tihəfwaki mhəres i, tihəuvehi.”

*Iesu ramo narimnari me n*əha ia nəkwai
sin

23 ✡Iesu revən ia nimwə səvəi Kumwesən,
mamahatən nərmama me. Nənə pris asori
me mɨne nəmə asori me səvəi nəkur Isrel
həuvehe tukwe, mhəni mə, “Ikamo narim-
nari me i ia nəkwai sin, uə sin rəseni ik mə
tiko narimnari me i?”

24 Mɨregi Iesu rɨni pen tɨ nirəha i mə, “Iou
mwi takəres kɨmiaha nəresien riti. Trɨni
mɨnuə hiəni atukwatukw tukw iou i, takɨni
pehe tukumiaha i mə iakamo narimnari
me i ia nəkwai sin. 25 Fwe kupwən, sin
rərhi pehe Jon mə tro paptaes ia nərmama,
Kumwesən uə iərmama riti?”

Nənə irəha həgkiari pəri, mamhəni mə,
“Tsəfni irə i? Tuko səni mə Kumwesən
rərhi pehe Jon mə tro paptaes ia nərmama,
Iesu trɨni pehe tukutaha i mə, ‘Ro iamɨnhi
irə rəfo hiəpwəh nɨniien nɨpərhienien ia
nəgkiariien səvəi Jon?’ 26 ✡Mətə ko səni
mə iərmama riti rərhi pehe Jon uə?” Mətə
irəha həhekɨr nɨniien iamɨnhi, tɨ nəri nə mə
nərmama me həni nɨpərhienien ia Jon mə
in profet pərhien riti.

27 Ro pen həni pen tɨ Iesu i mə, “Kɨmaha
iahəreirei.”

Mɨregi Iesu rɨni pen tɨ nirəha i mə, “Iou
mwi ko iakəpwəh nɨniien tukumiaha i mə
iakamo narimnari me i ia nəkwai sin.”

*Iesu rusipek*ɨn ia iərmama riti tɨni kəru

28 ✡Nənə Iesu rɨni pen tɨ nirəha i mə,
“Kɨmiaha hiaməfətərɨg irə? Iərmama riti
tɨni kəru. Nəpɨn riti revən mɨni pen
tɨ nəmritaik səvənhi mə, ‘Nərɨk. Ipwet
tikevən məmhu ia nəmhien səkrau.’

29 Mɨregi rɨni mə, ‘Iakəpwəh.’ Mətə kurirə
irə rərari ia nətərɨgien səvənhi, mevən.

30 Nənə tata səvənhi revən tɨ piəvni mɨni
pen nəgkiariien kuatia.

Mɨregi rɨni mə, ‘Ramasan tata, pwəh
iakevən.’ Mətə in rəpwəh nevənien.

31 Sə pəku ia nirau ro nəkwai tata
səvənhi?”

Mɨregi irəha həni mə, “Nəmritaik.”

Mɨregi Iesu rɨni pen tɨ nirəha i
mə, “Iakamɨni nɨpərhienien tukumi-
aha i nərmama səməme kamərəku
pen takis mɨnraha mɨne nɨpran me
səvəi suatuk kamhəkupwən ia kɨmiaha,
mamhəuvnimwə ia nɨtətə sə Kumwesən
ramərɨmənu irə. 32 ✡Iakɨni iamɨnhi irə
tɨ nəri nə mə Jon Paptaes rɨməuvehe
tukumiaha mahatən suatuk atukwatukw sə
tihesi pen, nənə kɨmiaha hiəpwəh nɨniien
nɨpərhienien irə. Mətə nərmama səməme
kamərəku pen takis mɨnraha mɨne nɨpran
me səvəi suatuk həməni nɨpərhienien irə.
Kurirə irə hiətoni, mətə hiəpwəh nɨrərɨgien
ia noien ərəha səkɨmiaha, mamhəni ihi
neikuəien irə.”

*Iesu rusipek*ɨn ia nɨmei krep səvəi iəmə
asori

33 ✡“Kɨmiaha tihətərɨg iou pwəh iakɨni
irapw nusipekɨnien riti mwi. Iəmə asori
riti rəpwei nəkwus nəha krep ia nəmhien
səvənhi, mukurei pen nəpai rukurau kurau
irə, muəsi kəpwier mo nəkwan sə tukeivə
testesi tɨpwei krep ikɨn tɨ nuvehiien nɨsen,
mo mwi nəpai rəpwəmwɨs mutə tukətui tɨ
krep ikɨn. Nəpɨn ro sampam irə, rəseni
nərmama nepwɨn həuvehe mhətui tɨ nɨmei
krep səvənhi. Irəha tuhəmhu ikɨn, mh-
esi kwənkwai krep, mhəuai, mhəuvei pen
nɨpərɨn m iəmə asori. Iəmə asori rəmri
pen nɨmei krep səvənhi ia rəgɨnraha, mier,
mevən ia tənə əpə iti. 34 Nəpɨn kwənkwai
krep rɨmruə, iəmə asori rərhi pen nərmama
me nepwɨn səməme kamho tukwini nari

✡ 21:21: Mat 17:20, Luk 17:6, 1Kor 13:2, Jon 14:12 ✡ 21:22: Mat 7:7-11, Mat 18:19, Jon 14:13-14 ✡ 21:23: Jon 2:18 ✡ 21:26: Mat 14:5, 21:46 ✡ 21:28: Luk 15:11 ✡ 21:32: Luk 3:12, Luk 7:29-30 ✡ 21:33: Aes 5:1-2, Mat 25:14

min həuvən mhətə nəmə hamətui tɨ nɨmei krep səvənhi. In rokeikei mə tuhəuvei pen kwənkwai krep me nepwɨn mɨnraha.

35 ✡Mətə nəmə kamhətui tɨ krep
həkwtəmhiri iotukwininari me səvənhi,
mhəuəsi riti, mhousi əpune riti, nənə
mhəkwi riti ia kəruəterei. 36 Iəmə asori
rərari, mərhi pen mwi nərmama nepwɨn
mwi kamho tukwini nari min həuvən. Nənə
nəmə kamhətui tɨ krep ho mwi nari kuatia
ia nirəha. 37 Sampam iəmə asori rərhi pen
tɨni, mɨni mə, 'Irəha tuhəsiai nərɨk.'

38 ✡Mətə nəpɨn nəmə kamhətui tɨ krep
hətoni tɨni iəmə asori, həni pen tɨ nirəha
me i mə, 'Kwa tɨni iəmə asori nəha. Nəpɨn
tata səvənhi tremhə, nɨmei krep i ru-
vehe mo səvənhi. Həuvehe, pwəh sousi
əpune nənə nɨmei krep səvənhi truvehe mo
səkɨtaha i.' 39 ✡Nənə irəha həkwtəmhiri,
mhousi əpune, mhərarki irapw ia taniruə.
40 Ro iamɨnhi irə nəpɨn iəmə asori səvəi
nɨmei krep truvehe, tro nəfe ia nəmə
hamətui tɨ nɨmei krep səvənhi?"

41 Mɨregi nəmə asori me həni pen tɨ Iesu i
mə, "In trousi əpune nəmə ərəha me nəha
ia noien riti rərəha anan, məseni nərməpə
me həuvehe mhətui tɨ nɨmei krep səvənhi.
Irəha tuhesi kwənkwai krep ia nəpɨn atuk-
watukw səvənhi, mhəuai, mhəuvei pen
nɨpərɨn min."

42 ✡Mɨregi Iesu rɨni pen tɨ nirəha i
mə, "Rosi kɨmiaha hiəpkəvsini raka mhə
nəgkiariien i ia Nəkukuə Ikinan rɨni mə,
'Kəruəterei nəha nəmə kamhəuvrhəkɨn
nimwə hənuə rərəha, mhəpwəh,
təkwtəkwuni nəha ruvəuvehe mɨno
kəruəterei sə rəpi raka pam
kəruəterei me,
məkwtəmhiri əknekɨn pam nimwə.
Iərɨmənu səkɨtaha rɨno nəri i,
sətoni nəmrɨtaha rier tukwe'?

43 Ro pen iakani pehe tukumiaha i
mə nɨtətə sə Kumwesən ramərɨmənu irə
raməmak ia rəgɨmiaha, tukamevən kuvehi
raka tukumiaha kuvei pen m nərmama
nepwɨn səməme tuhəukuə kwənkwan me.
44 ✡Iərmama sə trɨmwei pen ia kəruəterei
nəha, nɨkəkrin me trərkwəpɨrərkwəpɨr.
Trɨni mɨnuə kəruəterei nəha rɨmwei
pen ia iərmama riti, iərmama nəha
trɨpwarɨspwarɨs."

45 Nəpɨn pris asori me mɨne Farisi
me hərегi nusipekɨnien me nəha Iesu
rani, həukurən mə raməgkiari ia nirəha.
46 ✡Hokeikei mə tuhəkwtəmhiri in, mətə
hənhekɨr nərmama me tɨ nəri nə mə irəha
kamhəni mə in profet pərhien riti.

22

*Iesu rusipek*ɨn ia nəvegɨnien asori

1 Nənə Iesu rəgkiari mwi mɨnraha,
musipekɨn mɨni mə, 2 "Suatuk sə Kumwesən
ia neiai ramərɨmənu ia nɨtətə səvənhi
rəmwhen ia kig riti sə ro nəvegɨnien asori
səvəi tɨni tɨ nəri nə mə tɨni rɨpkiri a pran
səvənhi.* 3 Rərhi pen nərmama səməme
kamho tukwini nari min həuvən mhəkwein
nərmama səməme in ruvəni pen raka tɨ
nirəha i mə tuhəuvehe, mətə irəha həpwəh
nokeikeiien mə tuhəuvehe.

4 ✡Ro pen kig rərari mərhi pen nərmama
nepwɨn mwi səməme kamho tukwini nari
min, rɨni pen tɨ nirəha i mə, 'Kɨmiaha
tihəuvən mhəni pen tɨ nərmama səməme
iakuvəni raka tɨ nirəha i mə tuhəuvehe
mə hətə ro iakɨnəpnəpenə raka səiou
nəvegɨnien. Iakɨnousi əpune raka kau
me səiou mɨne kwəti kau me səiou həsisi
amasan. Narimnari me pam i iakameitenhi
a kɨmiaha. Tihəuvehe tɨ nəvegɨnien asori
səiou sə iakamo səvəi nərɨk tɨ nəri nə mə
rɨpkiri a pran səvənhi.'

5 Mətə irəha ho nəri auər a ia nəgkiariien
səvəi kig, mamhəuvən. Riti revən tɨ
səvənhi nəmhien. Riti revən tɨ səvənhi
stoa. 6 ✡Nərmama me nəha nepwɨn
həkwtəmhiri nərmama səməme kamho
tukwini nari m kig, mho naurɨsien
mɨnraha, mhousi əpune irəha. 7 Ia
nəpɨn nəha kig niemaha rəpi. Ro pen
rərhi pen naruagən me səvənhi, həuvən
mhousi əpune nərmama me nəha səməme
hənousi əpune səvənhi me nərmama, nənə
mhəuvani taon səvənraha.

8 Kurirə irə kig rɨni pen tɨ nərmama
səməme kamho tukwini nari min mə,
'Nəvegɨnien asori səiou sə iakamo tɨ
nərɨk sə rɨpkiri a pran i iakɨnəpnəpenə
pam tukwe, mətə səməme iakuvəni
raka tɨ nirəha i mə tuhəuvehe həpwəh
nəmwhenien. 9 Ro iamɨnhi irə, kɨmiaha

✡ 21:35: Mat 22:6 ✡ 21:38: Mat 27:18 ✡ 21:39: Hip 13:12 ✡ 21:42: Wok Me 4:11, Rom 9:33, 1Tes 2:6-8 ✡ 21:44: Dan 2:44-45 ✡ 21:46: Mat 21:26 * 22:2: Suatuk riti mwi tɨ nɨniien nəgkiariien i ro iamɨnhi irə: "Nɨtətə ia neiai rəmwhen ia kig riti sə ro nəvegɨnien asori səvəi tɨni tɨ nəri nə mə tɨni rɨpkiri a pran səvənhi. ✡ 22:4: Mat 21:36 ✡ 22:6: Mat 21:35

tihəuvən fwe suatuk me, mhəni pen tɨ
nərmama me pam səməme hiətoni irəha
mə tuhəuvehe ia nəvegɨnien səiou.' [10] Nənə
nərmama me nəha kamho tukwini nari
m kig həier, mhəuvən ia suatuk me,
mhəkwein nərmama me pam səməme
hətoni irəha, nəkur ərəha mɨne nəkur
amasan, həuvehi irəha mhəuvən tɨ
nəvegɨnien asori səvəi kig. Nənə nimwə
sə kaməni nari ikɨn rukuər ia nərmama.
[11] Mətə nəpɨn kig ruvnimwə pehe
mə trətoni nərmama me nəha səməme
həuvehe, rətə iərmama riti raməni nari
mɨpkarkahu mhə tɨnari atukwatukw sə
kamarkahu i ia nəvegɨnien sə ro iamɨnhi.
[12] Nənə kig rɨni pen tukwe in mə, 'Iou riti!
Ikəfuvnimwə pehe irə məpwəh narkahuien
tɨnari atukwatukw sə kamarkahu i ia
nəvegɨnien iamɨnhi?' Nənə iərmama nəha
rɨreirei mə trɨni nəfe.
[13] ✡Nənə kig rɨni pen tɨ nərmama me
nəha kamho tukwini nari min mə, 'Hərihi
rəgɨn mi mɨne nɨsun mi, mhərarki irapw
iruə ia nəpitəvien. Kwopun nəha nərmama
tuhasək ikɨn, mhahi tərini revɨnraha.' "
[14] Nənə Iesu rarə mɨni mwi mə,
"Kaməkwein nərmama həpɨk mə
tuhəuvehe, mətə houihi a Kumwesən
ruvərfi raka irəha mə səvənhi me."

Ratukwatukw mə tukərəku pen takis m
Kig Sisa uə rekəm?

[15] ✡Ia nəpɨn nəha Farisi me həuvən,
mhəgkiari pəri, mamhəres mə tuhəfo mho
Iesu rəfwəkour ia nəgkiariien səvənhi.
[16] Nəpɨn həgkiari pam, hərhi pen nərmama
nepwɨn səvənraha tɨ Iesu həuvən irəha
nərmama nepwɨn səvəi Kig Herot, nənə
mhəni mə, "Iahatən. Kɨmaha iahəukurən
mə ik iəmə sə ikani nɨpərhienien. Ikama-
hatən atukwatukw suatuk sə Kumwesən
rokeikei mə nərmama tuhesi pen. Ikəpwəh
nehekɨrien nərmama, mətə nəmə asori uə
nəmə auər a ikahatən rəmnəmwhen a tɨ
nirəha. [17] Ro iamɨnhi irə tiko mɨni pehe ro
tukumaha i nətərɨgien səim. Ratukwatukw
ia Loa səkɨtaha mə tsərəku pen nəmri takis
m Kig Sisa uə rekəm?"
[18] Mətə Iesu ruvəukurən raka nətərɨgien
ərəha səvənraha, rɨni mə, "Kɨmiaha
kəuətkəsuə me. Rəfo hiameipweipwi iou
iamɨnhi irə? [19] Həuvehi silin riti mhəuvehi
mhəuvehe, pwəh iakətə ro." Nənə irəha
həuvei pen silin riti min. [20] Nənə Iesu rɨni
pen tɨ nirəha i mə, "Nənɨmwi iərmama sin
i ia silin? Nənə nəghi sin i?"
[21] ✡Mɨregi həni mə, "Nənɨmwi Kig Sisa
mɨne nəghi Kig Sisa."
Mɨregi Iesu rɨni pen tɨ nirəha i mə, "Ro
iamɨnhi irə narimnari me səvəi Kig Sisa
hiəuvei pen m Kig Sisa. Narimnari me səvəi
Kumwesən hiəuvei pen m Kumwesən."
[22] Nəpɨn irəha həregi nəgkiariien səvənhi,
nənimenraha rier. Nənə həpwəh Iesu
mamhəuvən.

Iərɨmənu in Kumwesən səvəi nərmama
səməme kamhəmɨru
[23] ✡Ia nəpɨn nəha mwi Satusi me nepwɨn
həuvehe tɨ Iesu. (Satusi me irəha kamhəni
mə iərmama sə ruvamhə ko rɨpkətui
mhə mwi.) Irəha həuvehe mhəres Iesu
nəresien riti, [24] mhəni mə, "Iahatən, Moses
rɨməni mə, 'Trɨni mɨnuə iərman riti remhə,
məpwəh səvənhi pran, mətə tɨnɨnrau
riwən, piəvi iərman nəha traməkeikei
miri pran nəha rouərəhi nəkwərhakwərha
me, rouəsihagɨn piəvi iəmə nəha.' [25] Mətə
nərman me nepwɨn səkɨtaha, irəha pam
sefen. Irəha piəvnraha me. Sə rasori riri
pran riti, rouəpwəh nərəhiien iəkunouihi
riti, remhə, məpwəh səvənhi pran. Nənə
piəvi iərman nəha riri. [26] Piəvni sə resi
pen in mwi ro iamɨnhi irə. Nənə piəvni
sə ro kahar in mwi ro iamɨnhi irə mamevən
meste sampam. [27] Nərman me nəha sefen
hemhə pam. Nənə prən nəha remhə mwi.
[28] Ni pehe ro tukumaha i. Ia nəpɨn nəha
Kumwesən tro nərmama hətui mwi ia
nemhəien, prən nəha səvəi sin ia nərman
me nəha sefen, tɨ nəri nə mə irəha pam
həməiri in?"
[29] Mətə Iesu rɨni pen tɨ nirəha i mə,
"Kɨmiaha hiəreirei nɨpwrai nəgkiariien me
ia Nəkukuə Ikinan, mhəreirei mwi nɨskaiien
səvəi Kumwesən. Ro iamɨnhi irə mɨne
nahatənien səkɨmiaha rɨpkatukwatukw
mhə. [30] Nəpɨn nərmama tuhətui mwi
ia nemhəien, nərman tuhəpwəh niriien
nɨpran, nɨpran tuhəpwəh nesi penien
nərman. Mətə irəha tuhəmwhen ia nagelo
me ia neiai. [31] Nənə nəgkiariien səvəi
nəgkiariien i hiaməni mə iərmama ko
rɨpkətui mhə mwi ia nemhəien. Rosi
kɨmiaha hiəpkəvsini raka mhə nəgkiariien
i Kumwesən rɨməni pehe tukumiaha i
uə? Rɨməni mə, [32] ✡'Iou Kumwesən səvəi
Epraham mɨne Kumwesən səvəi Aesak

✡ 22:13: Mat 8:12, 25:30, Luk 13:28 ✡ 22:15: Mak 3:6 ✡ 22:21: Rom 13:7 ✡ 22:23: Wok Me 23:8 ✡ 22:32: Eks 3:6, Mat 8:11

mine Kumwesən səvəi Jekop.' In ripko mhə
Kumwesən səvəi nərmama me səməme
həuvamhə, mətə in Kumwesən səvəi
nərmama me səməme kamhəmiru."
33 Nəpin nərmama me həregi nəgkiariien
nəha Iesu ramahatən nərmama me irə,
nənimenraha rier.

*N*əfe loa in rasori ia loa me nepwin?
34 Mətə nəpin Farisi me həregi mə Iesu
rəsisəg tərhui Satusi me ia nəgkiariien
səvənhi, irəha housəsimwin irəha me.
35 Irəha riti in iahatən səvəi Loa rəres pen
nari riti min mə tririegi ro Iesu mə trəfni irə.
In rini mə, 36 "Iahatən. Nəfe loa ia Loa səvəi
Moses in rasori?"
37 ✡Miregi Iesu rini pen tukwe in
mə, " 'Tikaməkeikei mokeikei Iərimənu
Kumwesən səim ia rerim me pam, mokeikei
in ia nimiruien me pam səim, mokeikei in
ia nətərigien me pam səim.' 38 Loa nəha
in rasori makupwən ia loa me. 39 ✡Nənə
loa sərо kəru irə rakurirə pen loa nəha
rəmwhen irə. Rini mə, 'Tikaməkeikei
mokeikei piam rəmwhen ikokeikei atukw
a ik.' 40 ✡Nəgkiariien me pam kimərai pen
ia Loa səvəi Moses mine nəkukuə me səvəi
profet kupwən me həgher pen ia loa mi
nəha."

*Kristo in t*ini sin?
41 Farisi me housəsimwin irəha me, nənə
Iesu rəres pen irəha i 42 ✡mə, "Kimiaha
hiaməfətərig irə mə Kristo in tini sin?"
Miregi irəha həni pen tukwe in mə, "In
tini Kig Tevit ti nəri nə mə truku pen ia
kwənəkwus səvənhi."
43 ✡Miregi Iesu rini pen ti nirəha i
mə, "Mətə rəfo nəha Kig Tevit rinəkwein
Kristo mə Iərimənu səvənhi? Ia nəpin
nəha Nənimwin Ikinan rinarə irə Kig Tevit
rimənі mə,
44 'Kumwesən rini pen ti Iərimənu səiou mə,
əkure ia nikarek mwatuk
mesite tako nərmama səməme haməmwəki
ik həuvehe,
tikərpwi utə tipage nisum mi ia
nirəha.'
45 Mə Kig Tevit rinəkwein Kristo mə
Iərimənu səvənhi rəfo kimiaha hiaməni
mə in tini Kig Tevit?"† 46 Nəpin Iesu rəres
nəresien nəha, iərmama riti riwən ko
riripwen pen min. Ia nəpin nəha mamevən,
nərmama pam həhekir nəresien nəresien
me min.

23

*Iesu r*əgkiari skai m Farisi me mine na-
hatən me səvəi Loa
1 Iesu rəgkiari m nərmama me mine
nərmama me səvənhi, mini mə, 2 "Nahatən
me səvəi Loa mine Farisi me kamhəkure
ia təmwki Moses. 3 ✡Ro iaminhi irə
kimiaha tihaməkeikei mhəsiai irəha, mho
nəfe nəghin irəha həni pehe tukumiaha
i. Mətə tihəpwəh noien rəmwhen ia
nirəha. Irəha kamhəvisau, mətə həpko mhə
nəfe kamhəni. 4 Kamhəkeikei m nərmama
me mə tuhesi pen loa skai me səməme
həmwhen ia katipə sə ripam, mətə irəha
həpkuvei pen mhə nəkwai rəginraha riti
mhasitu ia nirəha ti natipəien.
5 ✡Kamho noien amasan me pam
səvənraha mə nərmama tuhətoni
həgnəgini irəha. Kwəti tənəripw me i
kiməvai pen nəgkiariien səvəi Kumwesən
irə, nərmama kamhərihi tərini pen ia
nipwənanraha mine rəginraha, nahatən
me səvəi Loa kamhəkwusi səvənraha sə
pwinari, mho mwi nusvenhi karkahu me
səvənraha həpwəmwis. 6 ✡Ia nəvegінien
asori me irəha hokeikei mə tuhəkure ia
kwopun kamsiai nərmama me ikin. Ia
nəkwai nimwəfwaki me səvəi nəkur Isrel
hokeikei mə tuhəkure ia kwopun amasan
me. 7 Ia kwopun kamo maket me ikin
hokeikei mə nərmama tuhəkwein irəha
ia nisiaiien, mhokeikei nəpin nərmama
həkwein irəha mə, 'Iahatən.'
8 Mətə kimiaha tihəpwəh nəseniien
nərmama həkwein kimiaha mə 'Iahatən,'
ti nəri nə mə iahatən səkimiaha kuatia
a, nənə kimiaha piəvmiaha me. 9 Nənə
tihəpwəh nəkweinien iərmama riti ia
tiprənə i mə 'Tata,' ti nəri nə mə Tata

✡ 22:37: Dut 6:5 ✡ 22:39: Lev 19:18 ✡ 22:40: Mat 7:12, Rom 13:10, Kal 5:14 ✡ 22:42: Jon 7:42
✡ 22:43: Mat 26:64 † 22:45: Nəkur Isrel me fwe kupwən həuvəukurən raka mə profet me səvəi Kumwesən həməni mə iərmama riti truku pen ia kwənəkwus səvəi Kig Tevit mərimənu ia nirəha. Iəmə nəha kani nəghin mə 'Kristo' uə 'Mesaea' uə 'Tini Tevit.' Ia kwəti nəgkiariien i, Iesu rokeikei mə nəmə asori me tuhətə sas Kristo mə in ripko mhə tini Kig Tevit əpa, mətə in Tini Kumwesən. Sətoni mhəukurən mə in Tini Kumwesən ti nəri nə mə Kig Tevit rəkwein in mə Iərimənu səvənhi. ✡ 23:3: Mal 2:7-8 ✡ 23:5: Mat 6:1, Eks 13:9, Dut 6:8, Nam 15:38-39
✡ 23:6: Mat 6:5, Luk 14:7

səkɨmiaha kuatia a. In ramarə fwe ia
neiai. 10 Nənə tihəpwəh nəseniien nərmama
həkwein kɨmiaha mə ‘Iərɨmənu,’ tɨ nəri
nə mə səkɨmiaha Iərɨmənu kuatia a. In i
iou, Kristo. 11 ✡Iərmama sə rokeikei mə
trasori ia kɨmiaha in traməkeikei muvehe
mo iərmama sə ramo tukwini nari m
kɨmiaha. 12 ✡Mətə iərmama sə rauvehi utə
in, Kumwesən truvehi irapw in. Iərmama
sə rauvehi irapw in Kumwesən truvehi utə
in.

13 Trərəha anan tukumiaha nahatən
me səvəi Loa mɨne Farisi me. Kɨmiaha
kəuətkəsuə me. Hiaməsisəg ia təpinhə ia
nɨtətə ia neiai* ia nəmri nərmama. Kɨmiaha
hiəpwəh nuvnimwəien ia nɨtətə nəha,
nənə hiaməsisəg mwi nərmama səməme
hokeikei mə tuhəuvnimwə irə. 14 †

15 Trərəha anan tukumiaha nahatən
me səvəi Loa mɨne Farisi me. Kɨmiaha
kəuətkəsuə me. Hiəsuə ia nɨtətə me mhəpi
sɨmwɨn ia təsi mɨne tənə mhəuvən isipwɨn
mə tihəvi iərmama kuatia ruvehe mukurirə
ia kɨmiaha. Nənə nəpɨn in ruvehe mukurirə
ia kɨmiaha, hio ruvehe mərəha anan məpi
raka kɨmiaha. Nɨpwnəti kwopun napw
asori rauək ikɨn irəha nə kɨmiaha.

16 ✡Trərəha anan tukumiaha. Kɨmiaha
nərmama hiaməiri pen nərmama ia suatuk
sə tuhesi, mətə nənimemiaha rɨfwə.
Hiaməni mə ‘Trɨni mɨnuə iərmama riti
rahatən nimwə səvəi Kumwesən, muvehi
kwəsuahi irə, nəgkiariien nəha ro nəri
auər a. Mətə trɨni mɨnuə rahatən kol ia
nəkwai nimwə nəha, muvehi kwəsuahi
irə, in traməkeikei mo nəfe in ramɨni.’
17 Kɨmiaha hiəreirei nari. Nənimemiaha
rɨfwə. Sə pəku nəha ro ikinan məpi raka,
kol nəha uə nimwəfwaki sə ro kol ruvehe
mo ikinan i? 18 Nənə kɨmiaha hiaməni mə,
‘Trɨni mɨnuə iərmama riti rahatən nɨfatə
səvəi Kumwesən, muvehi kwəsuahi irə,
nəgkiariien nəha ro nəri auər a. Mətə trɨni
mɨnuə rahatən nari riti sə kɨnəmri utə ia
təkure nɨfatə nəha, in traməkeikei mo nəfe
in ramɨni.’ 19 Kɨmiaha nənimemiaha rɨfwə.
Sə pəku nəha ro ikinan məpi raka, nəri
sə raməmak utə ia təkure nɨfatə uə nɨfatə
səvəi Kumwesən sə ro nəri nəha ruvehe
mo ikinan i? 20 Ro iamɨnhi irə iərmama
sə ramahatən nɨfatə səvəi Kumwesən,
mauvehi kwəsuahi irə, in ramahatən nɨfatə
nəha mɨne narimnari me pam səməme
kamhəmak ia təkuren kauvei pen m
Kumwesən, mauvehi kwəsuahi ia nirəha.
21 Nənə iərmama sə ramahatən nimwə
səvəi Kumwesən, mauvehi kwəsuahi irə, in
ramahatən nimwə nəha mɨne Kumwesən
sə ramarə fwe ia nəkwan, mauvehi
kwəsuahi ia nirau. 22 ✡Nənə iərmama
sə ramahatən neiai, mauvehi kwəsuahi
irə, ramahatən Kumwesən mɨne jea sə
Kumwesən raməkure irə mamərɨmənu,
mauvehi kwəsuahi ia nirau.

23 ✡Trərəha anan tukumiaha nahatən
me səvəi Loa mɨne Farisi me. Kɨmiaha
kəuətkəsuə me. Hiaməuai narimnari me
səkɨmiaha ia kusen ten, mamhəuvei pen
riti m Kumwesən. Hiamo iamɨnhi irə ia
nəri ouihi rəmwhen ia nɨmwai nei me
səməme kavi rərəgi pen ia nəvegɨnien.
Mətə hiənenouenou nəgkiariien me həpam
mwi. Kɨmərai pen ia Loa səvəi Kumwesən
mə iərmama traməkeikei mo noien
atukwatukw, mamapi tɨ iərmama, nənə
mamahatətə ia Kumwesən. Ramasan mə
kɨmiaha hiamo nəgkiariien asori me nəha,
mhəpwəh nenouenouien mwi nəgkiariien
ouihi me. 24 Kɨmiaha nərmama hiaməiri
pen nərmama ia suatuk sə tuhesi, mətə
nənimemiaha rɨfwə. Nəpɨn hiənɨmwi nui,
hiəpeki raka manman irə, mətə hiəpkətə
mhə nərimɨru nəha kamel raməmak irə,
nənə hiətɨgai.

25 ✡Trərəha anan tukumiaha nahatən
me səvəi Loa mɨne Farisi me. Kɨmiaha
kəuətkəsuə me. Noien səkɨmiaha rəmwhen
ia kap mɨne tikinari kaikuas irə iruə
rəmher mətə nəkwan rəmkemɨk. Fwe
imwə rerɨmiaha rukuər ia nərəhaien mɨne

✡ 23:11: Mat 20:26, Mak 9:35, Luk 22:26 ✡ 23:12: Job 22:29, Prov 29:23, Esik 21:26, Luk 14:11, 18:14 * 23:13: Nəpɨn rɨpɨk Matiu rani nəgkiariien i mə “Nɨtətə ia neiai.” Nɨpwrai nəgkiariien i in i “Nɨtətə sə Kumwesən ramərɨmənu irə.” † 23:14: Ia Niutestamen me nepwɨn kɨmərai tui anan ia nəgkiariien səvəi nəkur Kris nəgkiariien səvəi vas 14 riwən. Mətə ia Niutestamen me nepwɨn sə kɨmərai kurirə nəgkiariien ia vas 14 raməmak ia nirəha. Kamhəni mə, “Trərəha anan tukumiaha nahatən me səvəi Loa mɨne Farisi me. Kɨmiaha kəuətkəsuə me. Hiameikuə ia nɨpran me səməme nərman me səvənraha həuvamhə, mamhakres narimnari me səvənraha, nənə mamho mwi nəfwakiien əpwəmwɨs me mə nərmama tuhətoni həsiai kɨmiaha tukwe. Kumwesən trərpwɨn noien ərəha me səkɨmiaha məpi raka nərmama nepwɨn.” ✡ 23:16: Mat 15:14 ✡ 23:22: Aes 66:1, Mat 5:34 ✡ 23:23: Lev 27:30, Maeka 6:8 ✡ 23:25: Mak 7:4

nakresien. Hiamətərɨg əpa tukumiaha me. [26] Ik Farisi, nənimem rɨfwə pərhien. Kupwən maikuas ia nəkwai kap mɨne plet kurirə ikəpərhi tekɨn iruə rəmher.

[27] ✡Trərəha anan tukumiaha nahatən me səvəi Loa mɨne Farisi me. Kɨmiaha kəuətkəsuə me. Kɨmiaha hiəmwhen ia nɨpəgi kəruəterei sə kərkwafə pen iərmama sə remhə ikɨn kəfəri iruə rəpsan. Nəpɨn nərmama hətoni iruə, rerɨnraha rɨrhi mə ramasan, mətə fwe imwə rukuər ia nɨkəkri iərmama mɨne nɨpwran sə rɨmərɨr məmkemɨk. [28] ✡Ia noien nəha rəmwhen a mwi nəpɨn nərmama hətə nɨpwramiaha iruə, rerɨnraha rɨrhi mə kɨmiaha hiatukwatukw, mətə fwe imwə rerɨmiaha rukuər ia neikuəien mɨne noien ərəha me.

[29] Trərəha anan tukumiaha nahatən me səvəi Loa mɨne Farisi me. Kɨmiaha kəuətkəsuə me. Hiəuvrhəkɨn kref me səvəi profet me mɨne nəmə atukwatukw me, mamhərukwi utə tihinari me ia nirəha. [30] Kɨmiaha hiaməni mə, ‘Rɨpkɨni mɨnuə samarə ia nəpɨn kupwən səvəi kaha me, ko səpwəh noien rəmwhen irəha həno, mhousi əpune profet me.’ [31] ✡Ia nəgkiariien nəha kɨmiaha hiaməni pui atukw a kɨmiaha mə nɨpərhienien i nɨmwɨpwi nərmama me nəha səməme hənousi əpune profet kupwən me irəha nə kɨmiaha. [32] Ramasan mə kɨmiaha tihərɨpɨn noien ərəha me nəha kaha kupwən me səkɨmiaha həno stat mho, mho sampam irə.

[33] ✡Kɨmiaha snek me, hiəmwhen ia nɨpwnəti snek me kamhahi əpune iərmama! Tihəfo mhap mə Kumwesən trəpwəh nərpwɨnien noien ərəha me səkɨmiaha ia kwopun napw asori rauək ikɨn? [34] ✡Tɨ nəri nə mə kɨmiaha hiamo noien me nəha, iou takərhi pehe profet me, mɨne nərmama səməme həukurən nari, mɨne nahatən me həuvehe tukumiaha. Kɨmiaha tihousi əpune nepwɨn, mhərui tərini pen nepwɨn ia nei kamarkuaui, mhousi nepwɨn ia nəkwai nimwəfwaki me səkɨmiaha, mhərɨpwi irəha ia taon me. [35] ✡Takərhi pehe irəha tukumiaha iamɨnhi irə mə kɨmiaha nərmama ipwet mɨne tihəuvehi nərpwɨnien tɨ nɨte nəkur atukwatukw me pam sə rɨnaiu ia tɨprənə i rostat ia nɨte Epel, iəmə sə rɨpko mhə nərəhaien riti, muvehe meste nɨte Sekaraea tɨni Perekia sə kɨmiaha hiənousi əpune ia nimwə səvəi Kumwesən ia nɨmwrhenhi nɨfatə mɨne kwopun sə ro ikinan. [36] Iakani nɨpərhienien tukumiaha i narimnari me pam i treste kɨmiaha nərmama ipwet mɨne.”

*Iesu ras*ək tɨ nəkur Jerusalem

[37] ✡“Jerusalem, Jerusalem! Ik taon i ikamousi əpune profet me, maməkwi əpune nərmama səməme Kumwesən ramərhi pehe irəha tukw ik. Nəpɨn rɨpɨk iakokeikei mə takousəsɨmwɨn nɨpwnətɨm me rəmwhen ia rɨnhi menu ramo ia tɨni me mauiui irəha ia tərəgɨn mi. Mətə kɨmiaha hiəpwəh nokeikeiien. [38] ✡Hətə ro. Təkwtəkwuni nəha Kumwesən trəpwəh nimwə səkɨmiaha‡ ro tekɨn a. [39] ✡Iakamɨni pehe tukumiaha i mə kɨmiaha tihəpwəh mwi nətoniien iou meste tihəni mə, ‘Səgnəgɨni iərmama i rauvehe ia nəghi Iərɨmənu səkɨtaha.’ ”

24

*Iesu r*ɨni irapw mə tukousi testesi pam nimwə səvəi Kumwesən

[1] Iesu rier ia nimwə səvəi Kumwesən mamevən. Ia nəpɨn nəha nərmama me səvənhi həuvehe mhahatən pen nimwə nəha mɨne nimwə me nəha kɨməuvrhəkɨn pen mwi irə mə in trətoni. [2] ✡Nənə Iesu rɨni pen tɨ nirəha i mə, “Kɨmiaha hiamətə nimwə me i? Iakani nɨpərhienien tukumiaha i mə tukamevən tukousi testesi pam, kəruəterei riti ko rəpwəh nərer əknekɨnien ia riti.”

*Nuveheien s*əvəi Iərɨmənu mɨne nəpɨn sampam

[3] Kurirə irə Iesu raməkure ia Təkuər Olif, nənə nərmama me səvənhi həuvehe tukwe. Nəpɨn irəha min əpa hərəs pen in i mə, “Tiko mɨni ro tukumaha i mə narimnari me i tuhəuvehe tɨnesən? Nəfe nɨmtətien truvehe mahatən pen mə nuveheien səim mɨne nəpɨn sampam krouvəuvehe ipaka?”

[4] Mɨregi Iesu rɨni pen tɨ nirəha i mə, “Kɨmiaha tihaməsiari kamo iərmama riti reikuə ia kɨmiaha. [5] ✡Nərmama həpɨk

✡ 23:27: Wok Me 23:3 ✡ 23:28: Luk 16:15 ✡ 23:31: Wok Me 7:52 ✡ 23:33: Mat 3:7, 12:34, Luk 3:7 ✡ 23:34: 1Tes 2:15, Mat 10:23 ✡ 23:35: Jen 4:8, Hip 11:4, 2Kron 24:20-21 ✡ 23:37: Wok Me 7:59, 1Tes 2:15 ✡ 23:38: 1King 9:7-8, Jer 12:7, 22:5 ‡ 23:38: Rosi nəgkiariien i mə ‘Nimwə səkɨmiaha’ raməgkiari ia nimwə səvəi Kumwesən. Fwe tui anan nimwəfwaki nəha ramərer fwe Jerusalem. ✡ 23:39: Sam 118:26, Mat 21:9 ✡ 24:2: Luk 19:44 ✡ 24:5: Mat 24:23-24, Wok Me 5:36-37, 1Jon 2:18

tuhəuvehe ia nəghɨk, mhəni mə irəha
Kristo. Tuheikuə ia nərmama həpɨk.
6 Kɨmiaha tihəregi nərmama tuhəvisau ia
naruagənien me mə ‘naruagənien riti fwe’
uə ‘naruagənien trutə.’ Tihətui amasan
rərəha hiəhekɨr, tɨ nəri nə mə nəri nəha
traməkeikei muvehe, mətə rɨpko mhə ihi
nəpɨn sampam. 7 ✡Iakamɨni iamɨnhi irə
tɨ nəri nə mə nərmama ia kwənəkwus riti
tuhəskəmter mharuagən irəha nərmama ia
kwənəkwus əpə. Nərmama səvəi kig riti
tuhəskəmter mharuagən irəha nərmama
səvəi kig əpə. Nukumhə trahi nərmama.
Kwopun me nepwɨn nɨmwnɨmwien trɨkiu.
8 Mətə narimnari me pam i rəmwhen a ia
pran sə rɨnamregi təkutan rɨnaməmisə tɨ
nərəhiien iəkunouihi.
9 ✡Ia nəpɨn nəha tukuvei pen kɨmiaha ia
rəgi nərmama mə irəha tuho nəmisəien m
kɨmiaha, mhousi əpune kɨmiaha. Nərmama
ia tənəmtənə me pam tuhəmwəki kɨmiaha
tɨ nəri nə mə kɨmiaha nərmama me səiou.
10 Nərmama həpɨk nahatətəien səvənraha
trɨmwei. Irəha tuhəseni pen irəha me ia
rəgi nəmə ərəha me, mhəmwəki irəha me.
11 ✡Profet eikuə me həpɨk tuhəskəmter,
mheikuə ia nərmama me həpɨk. 12 Nənə tɨ
nəri nə mə noien ərəha truvehe masori,
nərmama həpɨk nokeikeiien səvənraha
truvehe məkwiei. 13 ✡Mətə iərmama sə
trərer əknekɨn ia nahatətəien səvənhi
meste nərəhaien me i həuvehe mhəukurau
pam, Kumwesən truvehimɨru in. 14 ✡Tukɨni
irapw nəgkiariien amasan i raməgkiari
ia nɨtətə sə Kumwesən ramərɨmənu
irə. Nərmama ia tənəmtənə me pam
tuhaməkeikei mhəregi kurirə irə nəpɨn
sampam truvehe.”

*Iesu ram*əgkiari ia nərəhaien sə treste
nəkur Jerusalem

15 ✡“Kɨmiaha tihətoni nəri nəha Profet
Taniel rɨməni kani mə ‘Nəri sə rərəha
anan mamouraha narimnari ikinan.’
Tramərer ia kwopun ikinan fwe ia
nəkwai nimwə səvəi Kumwesən. Nəpɨn
kɨmiaha tihətoni, iərmama sə raməvsini
nəkukuə i traməkeikei mukurən nɨpwran.
16 Nərmama ia tənə Jutia tuhaməkeikei
mhap mhərkwafə ia təkuər me. 17 ✡Trɨni
mɨnuə iərmama riti ramapwɨs ia təkure
nimwə səvənhi, traməkeikei meiwaiu map
akwauakw, məpwəh nuvnimwəien mə
truvehi nari riti sə rəmak ia nəkwai nimwə
səvənhi. 18 Nənə trɨni mɨnuə iərmama riti
raməmhu ia nəmhien səvənhi, traməkeikei
map akwauakw, məpwəh nɨrərɨgien
mevən imwəni mə truvehi səvənhi tɨnari.
19 Trərəha anan tɨ nɨpran me səməme
tuhəpəmpəm mɨne səməme tuhaməuvei
pen kənunu m nəkwərhakwərha əmtəmetə
me ia nəpɨn nəha. 20 Tihəfwaki mə nəpɨn
nəha tihap irə trəpwəh nuveheien ia nəpɨn
səvəi nəkwieiien uə ia Sapat riti, 21 ✡tɨ nəri
nə mə nəpɨn nəha nəpɨn səvəi nərəhaien.
Nərəhaien nəha trasori məpi raka
nərəhaien me pam səməme həuvəuvehe
raka fwe nukune narəien mesite pehe ipwet
mɨne. Nənə nərəhaien riti mwi riwən
truvehe məpi raka. 22 Ko nərəhaien nəha
ravən əpwəmwɨs, nərmama me hemhə
pam. Mətə Iərɨmənu tro nəpɨn sə nərəhaien
nəha travən irə rukwakwa. In tro iamɨnhi
irə mə truvehimɨru nərmama me səvənhi
səməme in ruvərfi raka irəha. 23 ✡Ia nəpɨn
nəha, trɨni mɨnuə iərmama riti rɨni pehe
tukumiaha i mə, ‘Hətə ro, Kristo i’ uə
‘Hətə ro, Kristo nəha,’ kɨmiaha tihəpwəh
nɨniien nɨpərhienien irə. 24 ✡Nərmama
tuhəskəmter. Nepwɨn tuhəni mə irəha
Kristo, mətə neikuəien. Nepwɨn tuhəni
mə irəha profet, mətə neikuəien. Tuho
nɨmtətien asori me mɨne narimnari me
nərmama tuhətoni mhərkəri asori nari irə.
Irəha tuhəmwur mə tuheikuə ia nərmama
səməme Kumwesən ruvərfi raka irəha, trɨni
mɨnuə irəha həukurən noien. 25 Hətə ro.
Narimnari me pam iakukupwən muvəni
raka tukumiaha i.

26 ✡Ro iamɨnhi irə trɨni mɨnuə nərmama
me nepwɨn həni pehe tukumiaha i mə,
‘Hətə ro. Kristo in fwe ia kwopun ak-
wesakwes ikɨn,’ tihəpwəh nevənien fwe
ikɨn. Trɨni mɨnuə həni mə, ‘Hətə ro.
In i ia nəkwai nimwə,’ tihəpwəh nɨniien
nɨpərhienien irə. 27 ✡Nəpɨn rouapɨr irə
nərmama hətoni nəhiapwien səvənhi fwe
pesu meste nari fwe prehi. Iou, Iəməti
Iərmama, nuveheien səiou tro mwi iamɨnhi
irə. 28 ✡Ia kwopun pəku nɨpwrai nəri remhə
ikɨn menu me nəha kamhani nɨpwrai nəri
sə remhə tuhəuvehe mhousəsɨmwɨn irəha
me, mhani.”

✡ 24:7: 2Kron 15:6, Aes 19:2 ✡ 24:9: Mat 10:22, Jon 15:18 ✡ 24:11: Mat 24:5,24, 1Jon 4:1 ✡ 24:13: Mat 10:22 ✡ 24:14: Mat 10:18, 28:19 ✡ 24:15: Dan 9:27, 11:31, Dan 12:11 ✡ 24:17: Luk 17:31 ✡ 24:21: Dan 12:1, Joel 2:2, Rev 7:14 ✡ 24:23: Mat 24:5,11 ✡ 24:24: Dut 13:1-3, 2Tes 2:8-9, Rev 13:13-14 ✡ 24:26: Luk 17:23-24 ✡ 24:27: Mat 24:37-39 ✡ 24:28: Luk 17:37

*I*əməti Iərmama truvehe mwi

29 ✡"Nəpɨn nərəhaien nəha trukurau
pam, təkwtəkwuni a mwi meri truvehe
mɨpitəv, məkwə trəpwəh nəhiapwien,
kəməhau me ia nɨmagouagou tuhəsasəsas,
narimnari me ia nɨmagouagou həskai pɨk,
Kumwesən trɨkiukiu ia nirəha. 30 ✡Ia nəpɨn
nəha nɨmtətien səiou Iəməti Iərmama trier
irapw ia nɨmagouagou. Nənə nərmama
ia kwənəkwus me pam ia təkure tɨprənə
i tuhəregi rərəha mhasək tukwe. Irəha
tuhətoni iou, Iəməti Iərmama, ia nəpuə
fwe ia nɨmagouagou iakauvehe ia nɨskaiien
mɨne nukuraanien asori. 31 ✡Ia nəpɨn nəha
kisɨpw riti trasək asori, nənə takərhi raka
nagelo me səiou, həuvrehi, mhəuvesu,
mhəuveraha, mhəuvarei, mhəuvən ia
kwopun me pam ia tɨprənə i, mhəpeki
nərmama me səməme iakɨmərfi irəha mə
səiou, mhəpeki irəha mhəuvehe."

*Iesu rusipek*ɨn ia nei niemɨs

32 "Həregi ro nusipekɨnien səvəi nei
nəha niemɨs. Nəpɨn rɨnarkwi pen tukun
sə rɨmərməru mɨnaməpɨrpɨr, kɨmiaha
hiəukurən mə nəpɨn səvəi nəpnəpanien
ruvəuvehe ipaka. 33 Rəmwhen a mwi,
nəpɨn kɨmiaha tihətoni narimnari me
i, tihəukurən mə iou, Iəməti Iərmama,
iakuvəuvehe ipaka, rəmwhen a iakamərer
ia kwəruə ia nimwə mə takuvnimwə
pehe. 34 ✡Iakani nɨpərhienien tukumiaha
i mə nərmama səməme kamhəmɨru
təkwtəkwuni mɨne tuhəpwəh nemhə
pamien meste narimnari me pam i həier
pehe. 35 ✡Neiai mɨne tɨprənə trouiwən,
mətə nəgkiariien me səiou tuhəpkiwən
mhə."

*I*ərmama riti riwən rukurən nəfe nəpɨn
Iərɨmənu truvehe irə

36 ✡"Mətə nəpɨn səvəi nəri nəha uə
aoa səvənhi iərmama riti riwən rukurən.
Nagelo me ia neiai mɨne iou mwi, Tɨni
Kumwesən, iahəreirei. Mətə Tata səiou
əpa rukurən. 37 ✡Nəpɨn nəha iou, Iəməti
Iərmama, takuvehe irə trəmwhen ia nəpɨn
səvəi Noa. 38 Nəpɨn nesən asori rəpwəh
ihi nauərien, nərmama me kamhəvegɨn,
mamhənɨmwi. Nərman me kamhəiri
nɨpran. Nɨpran me kamhesi pen nərman.
Irəha kamho noien me nəha mamhəuvən
meste Noa ruvnimwə ia nɨtətə asori
səvənhi. 39 ✡Irəha hərеirei mə tuhemhə
meste nesən asori rauər, nənə iapiwən
raiu mɨpeki raka irəha həmwhenɨmw. Iou,
Iəməti Iərmama, nuveheien səiou tro mwi
iamɨnha irə. 40 Ia nəpɨn nəha iərman kəru
trouəmhu ia nəmhien, tukuvehi raka riti,
kəpwəh riti. 41 Pran kəru trouvənari ia
kwopun kuatia, tukuvehi raka riti, kəpwəh
riti.

42 ✡Ro iamɨnhi irə kɨmiaha tihamətui a
mhəpwəh napriien tɨ nəri nə mə hiəreirei
nəfe nəpɨn Iərɨmənu səkɨmiaha truvehe
irə. 43 ✡Mətə kɨmiaha tihaməkeikei
mhəukurən nəri. Trɨni mɨnuə iərmama
riti rukurən mə ipwet ia nəpɨn iərmama
riti truvehe muvnimwə ia nəkwai nimwə
səvənhi makres, in tramətui a məpwəh
napriien. Ko in rəpwəh nəseniien iərmama
riti reitehi nimwə səvənhi muvnimwə
makres. 44 Rəmwhen a mwi kɨmiaha mwi
tihaməkeikei mhəpnəpenə tɨ nəri nə mə
iou, Iəməti Iərmama, takuvehe ia nəpɨn riti
tihakiraka iou.

45 Iotukwininari sə rukurən nari, mamo
nəkwai iəmə asori səvənhi ia nəpɨn me
pam, iəmə asori səvənhi truvehi utə in
ruvehe masori ia nimwə səvənhi mə
trəkwməni nərmama me səvənhi ia nəpɨn
atukwatukw kamhani nari irə. 46 Trɨni
mɨnuə iəmə asori səvəi iotukwininari
nəha ruvehe mətoni mə ramo wok me
iamɨnha irə, iotukwininari nəha rerɨn
tragien. 47 ✡Iakani nɨpərhienien tukumiaha
i iəmə asori nəha truvehi utə iotukwininari
nəha ruvehe masori ia narimnari me pam
səvənhi. 48 Mətə mə iotukwininari nəha
rerɨn rɨnamrhi mə iəmə asori səvənhi ramo
tanpen, məpwəh nuvehe akwauakwien,
49 nənə rɨnamousi nərman mɨne nɨpran
səməme kamho tukwini pəri nari irəha
min, maməvegɨn, mamənɨmwi, mamakonə
irəha nərmama kamhənɨmwi pɨk, 50 iəmə
asori səvənhi truvehe ia nəpɨn riti in
trakiraka in, uə ia aoa riti sə in rɨreirei.
51 ✡Nənə iəmə asori səvənhi trərpwɨn noien
ərəha me səvənhi, məmri pen in ramarə
irəha kəuətkəsuə me. Ia kwopun nəha irəha
tuhasək, mhahi tərini revɨnraha."

25

*Iesu rusipek*ɨn ia nɨprən ouihi me irəha

✡ 24:29: Esik 32:7, Joel 2:10,31, 2Tes 3:10 ✡ 24:30: Rev 6:12-13, Sek 12:10, Rev 1:7, Dan 7:13 ✡ 24:31: Aes 27:13, 1Kor 15:52, 1Tes 4:16 ✡ 24:34: Mat 16:28 ✡ 24:35: Mat 5:18 ✡ 24:36: Wok Me 1:7, 1Tes 5:1-2 ✡ 24:37: Jen 6:5-8 ✡ 24:39: Jen 7:21-23, 2Tes 3:6 ✡ 24:42: Mat 25:13 ✡ 24:43: Luk 12:39-40, Rev 16:15 ✡ 24:47: Mat 25:21, 23 ✡ 24:51: Mat 8:12

pam ten

1 ✡"Nəpɨn nəha nɨtətə ia neiai* truvehe
irə trəmwhen ia nɨprən ouihi me irəha
pam ten. Həuvehi laet me səvənraha
mhəuvən mə tuhətoni iərman sə triri vi a
pran səvənhi. Iərman nəha triri prən nəha
krouevən fwe imwəni rouarə pəri. 2 Prən
ouihi me nəha krirum həreirei nari. Krirum
həukurən nari. 3 Nəpɨn səməme həreirei
nari həuvehi laet me səvənraha, həpwəh
nuvehiien oel laet rauək irə irəha mɨnraha.
4 Mətə səməme həukurən nari həuvehi laet
me səvənraha, mhəuvehi mwi tɨkinari me
nepwɨn həukuər ia oel laet rauək irə. 5 Nənə
tɨ nəri nə mə iərman sə rɨpkiri a pran
səvənhi ramo tɨpwə irəha həregi napriien
ruvehi irəha hapri.

6 Mətə ia kurkwai nəpɨn iərmama riti
rəkwein, mɨni mə, 'Iərman sə rɨpkiri a pran
səvənhi rauvehe! Həuvehe mhətoni!'

7 Ia nəpɨn nəha nɨprən ouihi me nəha ten
hətui, mhəpərhi laet me səvənraha. 8 Nənə
səməme həreirei nari həni pen tɨ səməme
həukurən nari mə, 'Həuvei pehe səkɨmiaha
riti oel laet rauək irə. Laet me səkɨmaha
hənaməfwə.'

9 Mətə səməme həukurən nari həni mə,
'Rekəm. Oel i laet rauək irə trɨpkəmwhen
mhə tukutaha pam. Həuvən fwe ia stoa me
mhəuvehi nəmri səkɨmiaha me nepwɨn.'

10 Nəpɨn irəha kamhəuvən mə tuhəuvehi
nəmri oel laet rauək irə, iərman sə rɨpkiri
a pran səvənhi rapirapw. Nɨprən ouihi
me nəha krirum səməme hənəpnəpenə,
həuvnimwə irəha min ia nəkwai nimwə
sə tukəni nəvegɨnien asori ikɨn. Nənə
nərmama həsisəg ia təpinhə.

11 ✡Kurirə irə nɨprən ouihi me nəha
səməme həpkəpnəpenə mhə hərərɨg mwi,
mhəuvehe, mamhəkwein mə, 'Iərɨmənu,
Iərɨmənu, əsevər ia təpinhə tukumaha.'

12 ✡Mətə iərman sə rɨpkiri a pran səvənhi
rɨni mə, 'Iakamɨni nɨpərhienien tukumiaha
i iakreirei kɨmiaha.' "

13 ✡Nənə Iesu rɨni mə, "Ro iamɨnhi
irə kɨmiaha tihaməkeikei mhətui amasan,
mhəpwəh napriien, tɨ nəri nə mə hiəreirei
nəfe nəpɨn uə aoa Iərɨmənu səkɨmiaha tru-
vehe irə."

*Iesu rusipek*ɨn ia nərmama kamhətui tɨ
mane səvəi iəmə asori

14 ✡"Nuveheien səvənhi trəmwhen
iərmama riti sə rauvehi navənien
əpwəmwɨs səvənhi. Kurirə rier imwəni
rəkwein nərmama səməme kamho tukwini
nari min həuvehe. Nənə rəmri pen mane
səvənhi ia rəgɨnraha mə tuhətui amasan
tukwe. 15 ✡Ia riti ruvei pen tənərɨpw me
krirum mane rukuər irə, nənə tənərɨpw
kəru m riti, nənə tənərɨpw kuatia m riti.
Ruvei pen kuatia kuatia mɨnraha rəmwhen
in rukurən mə trətui amasan tukwe.
Kurirə irə in rier mamevən. 16 Iərmama sə
ruvehi tənərɨpw krirum revən atukwatukw
mowok irə, nənə muvehi mane asori
rukuər ia tənərɨpw krirum mwi. 17 Nənə
iərmama sə ruvehi tənərɨpw kəru ro mwi
iamɨnhi, nənə muvehi mane asori rukuər
ia tənərɨpw kəru mwi. 18 Mətə iərmama sə
ruvehi tənərɨpw kuatia revən meri tɨprənə,
mɨnɨmwi mane səvəi iəmə asori səvənhi.

19 Nəpɨn əpwəmwɨs rukurau, iəmə asori
səvəi nərmama me nəha rɨrərɨg muvehe,
nənə mokeikei mə trəskun mane me nəha
rɨməuvei pen mɨnraha. 20 Nənə iərmama sə
rɨməuvehi tənərɨpw krirum ruvehe mərer
ia nəmri iəmə asori səvənhi, mɨni mə, 'Iəmə
asori, fwe kupwən ikɨməuvei pehe tənərɨpw
krirum miou mane rukuər ia nirəha. Ətə ro,
iakɨnowok irə rəkwəhi mwi masori iakuvai
pen ia tənərɨpw krirum mwi.'

21 ✡Nənə iəmə asori səvənhi rɨni pen
tukwe in mə, 'Ik iəmə amasan. Ikamo
tukwini amasan nari miou ia nəpɨn me.
Ikɨnətui amasan tɨ nəri ouihi i iakɨnəmri
pehe ia rəgɨm, mo pen tako ik ikuvehe ma-
sori mətui tɨ narimnari me rɨpɨk. Uvnimwə
pehe ia nəkwai nimwə səvəi iəmə asori
səim. Pwəh krau krauagien pəri.'

22 Nənə iərmama sə rɨməuvehi tənərɨpw
kəru in mwi ruvehe mərer ia nəmri iəmə
asori səvənhi, mɨni mə, 'Iəmə asori, fwe
kupwən ikɨməuvehi pehe tənərɨpw kəru
miou mane rukuər ia nirau. Ətə ro,
iakɨnowok irə rəkwəhi mwi masori iakuvai
pen ia tənərɨpw kəru mwi.'

23 Nənə iəmə asori səvənhi rɨni pen tukwe
in mə, 'Ik iəmə amasan. Ikamo tukwini
amasan nari miou ia nəpɨn me. Ikɨnətui
amasan tɨ nəri ouihi i iakɨnəmri pehe ia
rəgɨm, mo pen tako ik ikuvehe masori
mətui tɨ narimnari me rɨpɨk. Uvnimwə

✡ 25:1: Rev 19:7, Luk 12:35 * 25:1: Nəpɨn rɨpɨk Matiu rani nəgkiariien i mə "Nɨtətə ia neiai." Nɨpwrai nəgkiariien i in i "Nɨtətə sə Kumwesən ramərɨmənu irə." ✡ 25:11: Luk 13:25-27 ✡ 25:12: Mat 7:23 ✡ 25:13: Mat 24:42 ✡ 25:14: Mak 13:34 ✡ 25:15: Rom 12:6 ✡ 25:21: Mat 24:45-47, Luk 16:10

pehe ia nəkwai nimwə səvəi iəmə asori
səim. Pwəh krau krauagien pəri.’
24 Nənə iərmama sə ruvehi tənəripw kua-
tia in mwi ruvehe mərer ia nəmri iəmə asori
səvənhi, mini mə, ‘Iəmə asori. Iakukurən
mə ik iərmama riti noien səim riskai. Ik
ikapeki nəvegінien ia nəmhien sə ipkəmhu
mhə irə, nənə mamesi mwi nukwai nei
me ia kwopun ipkəpwei mhə nuni nari
ikin. 25 Ro iaminhi irə, iakihekir, mevən,
minimwi tənəripw səim sə mane rukuər irə
ia tiprənə. Ətə ro in i mane səim.’
26 Mətə iəmə asori səvənhi rini pen tukwe
in mə, ‘Ik iəmə ərəha. Ikamo tukwini
ərəha nari miou, mamarpaha. Ikuvəukurən
raka mə iakapeki nəvegінien ia nəmhien
sə iapkəmhu mhə irə, nənə mamesi mwi
nukwai nei me ia kwopun iapkəpwei mhə
nuni nari ikin. 27 Mətə rəfo ikəpwəh nəmri
penien mane səiou fwe ia pag? Kamo
ipkəmri pen ko iapkuvehe mipkuvehi ihi
mane səiou mine sə rəkwaku pag rəkwəhi.’
28 Nənə iəmə asori rini pen ti nərmama
səməme kamho tukwini nari min mə,
‘Həuvei raka tənəripw tukwe, mhəuvei pen
m iərmama sə riməuvehi tənəripw ten.
29 ✡Iərmama sə kuvei pen nari riti min, ro
wok irə, tukuvei pen mwi rasori mwi min,
nənə in truvehi rəmwhen məpi raka. Mətə
iərmama sə kuvei pen nari riti min, ro
nəri auər a irə, tukuvehi raka pam tukwe.
30 ✡Mətə iərmama i sə ramo tukwini ərəha
nari miou hərarki irapw i iruə ia nəpitəvien.
Ia kwopun nəha nərmama tuhasək, mhahi
tərini revinraha.’ ”

*Iesu rə*gkiari ia sipsip me mine nəni me

31 ✡“Nəpin nəha iou, Iəməti Iərmama,
takuvehe irə ia nukuraanien asori kimaha
nagelo me, takəkure ia jea səiou mərimənu.
32 ✡Nərmama ia tənəmtənə me pam
tuhəuvehe mhousəsimwin pehe irəha me
ia nənimek, nənə iou takuai irəha rəmwhen
iərmama sə ramətui ti sipsip me muai sipsip
me mine nəni me. 33 Takuai pen sipsip me ia
nikarek mwatuk, mətə nəni me ia nikarek
mour.
34 Nənə iou kig səvənraha takini pen ti
nərmama me nəha ia nikarek mwatuk mə,
‘Həuvehe kimiaha i səməme Tata səiou
raməkwein amasan ia kimiaha. Nəpin
tiprənə namiwən ihi, in rinəpnəpenə
raka kwopun səkimiaha ia nitətə sə in
ramərimənu irə. Həuvehe mharə irə.
35 ✡Nəpin nukumhə rahi iou hiəuvei pehe
nəvegінien miou. Nənə nəpin iakakwakwa
hiəuvei pehe nui miou. Nəpin iakamavən
rəmwhen ia iərmama pwispwis, hiəuvehi
puvnimwə iou ia nəkwai nimwə me
səkimiaha me. 36 Nəpin tinari səiou riwən,
hiarkahu pehe miou. Nəpin iakamemhə,
hiəuvehe mhəti pehe iou. Nəpin iakamarə
ia kalapus, hiəuvehe tukw iou.’
37 Miregi nəkur atukwatukw me nəha
tuhəni pehe tukw iou i mə, ‘Iərimənu.
Mətə nəfe nəpin nəha kimaha iahənətoni
nukumhə rahi ik, nənə iahəuvei pehe
nəvegінien mik, uə ikakwakwa nənə
iahəuvei pehe nui mik? 38 Nəfe nəpin
kimaha iahətoni ikamavən rəmwhen ia
iərmama pwispwis riti, nənə iahəuvehi
puvnimwə ik ia nimwə me səkimaha me,
uə səim tinari riwən, nənə iaharkahu
pehe mik? 39 Nəfe nəpin kimaha iahətoni
ikamemhə, uə ikamarə ia kalapus, nənə
iahəuvehe mhəti pehe ik?’
40 ✡Miregi iou kig səvənraha takini pen ti
nirəha i mə, ‘Iakamini nipərhienien tuku-
miaha i nəpin kimiaha həno noien nəha ia
piak riti sə in iəmə auər a ia piak me, hiəno
noien nəha ia nirak.’
41 ✡Kurirə irə iou takini pen ti nərmama
me nəha ia nikarek mour mə, ‘Kimiaha i
Kumwesən raməkwein ərəha ia kimiaha
haraka ia nənimek mhəuvən ia napw sə
rauək rerin. Kinəse napw nəha ti Setan
mine nagelo me səvənhi. 42 Nəpin nukumhə
rahi iou kimiaha hiəpwəh nuvei peheien
nəvegінien miou. Nəpin iakakwakwa
hiəpwəh nuvei peheien nui miou. 43 Nəpin
iakamavən rəmwhen ia iərmama pwispwis
riti, hiəpwəh nuvehi puvnimwəien iou ia
nəkwai nimwə me səkimiaha me. Nəpin
tinari səiou riwən, hiəpwəh narkahu
peheien miou. Nəpin iakamemhə uə
iakamarə ia kalapus, hiəpwəh nəti peheien
iou.’
44 Miregi irəha mwi tuhəni pehe tukw
iou i mə, ‘Iərimənu, mətə nəfe nəpin
nəha kimaha iahənətoni nukumhə rahi ik,
uə ikakwakwa uə ikamavən rəmwhen ia
iərmama pwispwis, uə tinari səim riwən,
uə ikamemhə, uə ikamarə ia kalapus, nənə
kimaha iahəpwəh nasituien ia niram?’
45 Miregi iou takini pen ti nirəha i mə,
‘Iakani nipərhienien tukumiaha i nəpin

✡ 25:29: Mat 13:12, Mak 4:25, Luk 8:18 ✡ 25:30: Mat 8:12 ✡ 25:31: Mat 16:27, 19:28, Rev 20:11-13 ✡ 25:32: Rom 14:10, Esik 34:17 ✡ 25:35: Aes 58:7 ✡ 25:40: Prov 19:17, Mat 10:42, 18:5, Mak 9:41 ✡ 25:41: Mat 7:23, Rev 20:10

kɨmiaha hiəpwəh noien nəha ia piak riti sə
in iəmə auər ia piak me, hiənəpwəh noien
nəha ia nirak.'
46 ✡Nənə nərmama me nəha tuhəuvən
ia kwopun Kumwesən trərpwɨn rerɨn
noien ərəha me səvənraha ikɨn. Mətə
nərmama atukwatukw tuhəuvən mhəuvehi
nɨmɨruien rerɨn."

26

*N*əmə asori me hərai sun mə tuhəuvən
afafa mhəkwtəmhiri Iesu
1 Nəpɨn Iesu rɨni pam nəgkiariien me
nəha, in rəgkiari m nərmama me səvənhi,
mɨni mə, 2 ✡"Kɨmiaha hiəukurən mə nəpɨn
kəru mwi tuko Pasova. Ia nəpɨn nəha
tukuvei pen iou, Iəməti Iərmama, ia rəgi
nərmama me mə irəha tuhərui tərini pen
iou ia nei kamarkuaui."
3 Ia nəpɨn nəha pris asori me mɨne nəmə
asori me səvəi nəkur Isrel housəsɨmwɨn
irəha me ia nəkwai nimwə səvəi pris asori
anan. Nəghɨn nə Kaeafas. 4 Nənə hərai
sun mə tuhəuvən afafa, mhəkwtəmhiri
Iesu, mhousi əpune. 5 Mətə həni mə,
"Pwəh kɨtaha səpwəh nəkwtəmhiriien Iesu
ia nəpɨn səvəi nəvegɨnien asori. Rərəha
mə nərmama niemaha trəpi irəha kamho
nurɨgrɨgien asori tukwe."

*Pran riti r*ətəgi pen senta ia nukwəne
Iesu
6 Nəpɨn Iesu ramarə ia rukwənu nəha
Petani, ruvnimwə pen ia nəkwai nimwə
səvəi Saemon (Saemon nəha kupwən
nemhəien skai ro tekɨn.) 7 ✡Nənə pran riti
ruvehe tɨ Iesu mauvehi potel riti kɨno ia
kəruəterei riti kani mə alapasta.* Fwe ia
nəkwai potel nəha senta riti nənimen rutə
pɨk. Prən nəha rətəgi pen senta nəha ia
nukwəne Iesu nəpɨn raməkure ia kwopun
kaməni nari ikɨn.
8 Nənə nəpɨn nərmama me səvəi Iesu
hətoni, niemaha rəpi irəha. Həni mə, "Rəfo
ramouraha senta iamɨnhi? 9 Rɨpkəmri pen
a nəmri nari irə, ko ruvehi mane asori irə,
muvei pen m nərmama nautə səvənraha
riwən."
10 Mətə nəpɨn Iesu rɨregi nəgkiariien
nəha, rɨni pen tɨ nirəha i mə, "Rəfo kɨmiaha
hiamo iamɨnhi irə ia prən i? In ramo
noien amasan riti miou. 11 ✡Nərmama
nautə səvənraha riwən tuhamarə kɨmiaha
mɨnraha ia nəpɨn me, mətə iou tapkarə
mhə kɨtaha m kɨmiaha nəpɨn me. 12 Rəfo
prən i rətəgi pehe senta i ia nɨpwrak? In ro
mə trəpnəpenə ia nɨpwrak mə tukɨnɨmwi.
13 Iakamɨni nɨpərhienien tukumiaha i
kwopun pəku ia tənəmtənə me tukɨni
irapw nəgkiariien amasan səiou ikɨn tukɨni
irapw nəfe prən i rɨno miou mə nərmama
rerɨnraha tramrhi."

Jutas tro noien ərəha
14 ✡Nərmama me səvəi Iesu irəha pam
twelef, riti ia nirəha nəghɨn nə Jutas Iskar-
iot. Revən tɨ pris asori me, 15 ✡mɨni
mə, "Trɨni mɨnuə iakuvei pehe Iesu ia
rəgɨmiaha, kɨmiaha tihəuvei pehe nəfe
miou?" Irəha hərəku in silin me kɨno ia
silva irəha pam toti. 16 Ia nəpɨn atukwatukw
nəha Jutas rɨnamətui suatuk mə truvei pen
Iesu ia rəgɨnraha.

*Iesu m*ɨne nərmama me səvənhi hani
pəri nəvegɨnien səvəi Pasova
17 ✡Neste atukwatukw nəpɨn nəha tuhani
bred sə yis riwən irə. Nərmama me
səvəi Iesu həuvehe tukwe in, mhəni mə,
"Kwopun pəku nəha ikokeikei mə kɨmaha
tahəpnəpenə nəvegɨnien səvəi Pasova ikɨn,
nənə ik tikəni?"
18 ✡Mɨregi Iesu rɨni mə, "Həuvən fwe
Jerusalem, mhətoni iərmama riti fwe
ikɨn, mhəni pen tukwe in mə, 'Iahatən
səkɨtaha rɨni mə nəpɨn səiou ruvəuvehe
ipaka. Tahani pəri nəvegɨnien səvəi Pasova
kɨmaha nərmama me səiou ia nəkwai
nimwə səim.' " 19 Nərmama me səvəi Iesu
həuvən mho nəfe rɨməni pen tɨ nirəha i,
mhəpnəpenə tɨ nəvegɨnien səvəi Pasova.
20 Ia nəruarəv Iesu mɨne twelef nərmama
me səvənhi kamhəkure 21 mamhani pəri
nari. Nənə Iesu rɨni pen tɨ nirəha i mə,
"Iakamɨni nɨpərhienien tukumiaha i mə
kɨmiaha riti truvei pen iou ia rəgi nərmama
səməme kamhəmwəki iou."
22 Nəpɨn irəha həregi nəgkiariien nəha,
rerɨnraha rəpou. Həuvehe kuatia kuatia
mamhəres Iesu i mə, "Iərɨmənu, sin nəha
ikani? Iou?"
23 ✡Mɨregi Iesu rɨni mə, "Iakani iərmama
sə rameitesi bred ia tikiplet kuatia kɨmrau
min. In truvei pen iou ia rəgi nərmama

✡ 25:46: Dan 12:2, Jon 5:29 ✡ 26:2: Eks 12:1-27, Mat 20:18 ✡ 26:7: Luk 7:37-38 * 26:7: Alapasta kəruəterei riti nənimen rutə pɨk. Fwe kupwən nərmama həuvehi mhəvi pen senta irə. ✡ 26:11: Dut 15:11 ✡ 26:14: Jon 11:57 ✡ 26:15: Sek 11:12 ✡ 26:17: Eks 12:14-20 ✡ 26:18: Mat 21:3 ✡ 26:23: Sam 41:9

səməme kamhəmwəki iou. 24 Iou, Iəməti
Iərmama, takaməkeikei memhə rəmwhen
kɨmərai pen ia Nəkukuə Ikinan, mətə
trərəha anan tɨ iərmama sə truvei pen iou
ia rəgi nərmama səməme kamhəmwəki iou.
Ramasan pɨk mə rɨpkəpwəh a nətuiien."
25 Nənə Jutas, iərmama sə truvei pen Iesu
ia rəgi nərmama kamhəmwəki in, rɨni mə,
"Iahatən, sin nəha ikani? Iou?"
Mɨregi Iesu rɨni pen tukwe in mə, "Ik nə
ikani."
26 ✡Nəpɨn nəha kamhani nari irə,
Iesu ruvehi bred, məfwaki mɨni vivi
Kumwesən tukwe, nənə məkwsen, muvei
pen m nərmama me səvənhi, mɨni mə,
"Tihəuvehi, mhani. In i nɨpwrak."
27 Kurirə irə in ruvehi kap waen, məfwaki
mɨni vivi Kumwesən tukwe. Məfwaki
pam, nənə muvei pen mɨnraha, mɨni mə,
"Kɨmiaha pam tihənɨmwi. 28 ✡In i nɨtek
sə trərihi tərini əknekɨn nəgkiariien vi
səvəi Kumwesən. Traiu tɨ nərmama həpɨk
mə Kumwesən trəpwəh nərpwɨnien noien
ərəha me səvənraha. 29 Iakani pehe tukumi-
aha i tapkənɨmwi mhə mwi waen i meste
nəpɨn nəha takənɨmwi waen vi kɨtaha m
kɨmiaha ia nɨtətə sə Tata səiou ramərɨmənu
irə."
30 ✡Nənə irəha hani nɨpu riti, mho sam-
pam irə, mhəier mhəuvən ia Təkuər Olif.

*Pita tr*ɨni m kahar mə in rɨreirei Iesu

31 ✡Ia kwopun nəha Iesu rɨni pen tɨ
səvənhi nərmama me i mə, "Ipwet ia nəpɨn
kɨmiaha pam tihap raka ia nirak. Iakani
iamɨnhi irə tɨ nəri nə mə kɨmərai pen ia
Nəkukuə Ikinan mə Kumwesən rɨni mə,
'Iou takousi iərmama sə ramətui tɨ sipsip,
nənə sipsip me səvənhi tuhaiu kɨrkɨri.'
32 ✡Mətə in tro iakətui mwi ia nemhəien
səiou. Takətui raka, mevən fwe ia
tənə Kalili. Iou takukupwən kɨmiaha
tihəkurirə." 33 Mətə Pita rɨni pen tɨ Iesu i
mə, "Irəha pam tuhap raka ia niram, mətə
rɨpko mhə iou."
34 ✡Mɨregi Iesu rɨni pen tukwe in mə,
"Iakani nɨpərhienien tukw ik i ipwet ia
nəpɨn, kurirə rəiə rakaka, ik tikɨni m kahar
mə ikreirei iou."
35 ✡Mətə Pita rɨni pen tukwe in mə, "Trɨni
mɨnuə həni mə takəməkeikei memhə krau
mik, mətə ko iakəpwəh nɨniien mə iakreirei
ik." Nənə nərmama me pam səvənhi həni
nəgkiariien kuatia.

*Iesu ram*əfwaki ia Ketsemane

36 Iesu mɨne nərmama me səvənhi həuvən
ia kwopun riti nəghɨn nə Ketsemane. Nənə
Iesu rɨni pen tɨ nirəha i mə, "Kɨmiaha ti-
haməkure ia kwopun i. Pwəh iou iakevən
kwərha məfwaki." 37 Nənə in riri Pita mɨne
tɨni Sepeti kəru irəhar harevən irəha min.
Ia nəpɨn nəha in rɨnamregi rərəha, rerɨn
rəpou pɨk. 38 ✡Nənə rɨni pen tɨ nirəhar i
mə, "Rerɨk rəpou pɨk ipaka iakemhə tukwe.
Tiamharo i, pwəh kɨtaha m kɨmirəhar
tsəpwəh napriien."
39 ✡Nənə Iesu revən ouihi a mwi
mɨmwei ia tɨprənə məfwaki, mɨni mə,
"Tata səiou. Tikuvehi raka kap i pwəh
iakəpwəh nənɨmwiien. Mətə tikəpwəh
noien rəmwhen sə iakokeikei, mətə tiko
rəmwhen sə ikokeikei."
40 Nənə Iesu rəfwaki pam, mɨrərɨg
pehe mətoni Pita mɨne Jemes mɨne Jon
kamharapri. Nənə in rɨni pen tɨ Pita
i mə, "Rəfo, ko hiəpkətui mhə nəpɨn
ouihi a uə? 41 ✡Kɨmirəhar tiharətui
mharəfwaki mə tiharəpwəh nɨmweiien ia
nərəhaien. Nɨpərhienien rerɨmiaha ragien
mə tihəfwaki, mətə nɨpwramiaha rəpou."†
42 Nənə Iesu revən səro kəru irə, məfwaki,
mɨni mə, "Tata səiou. Trɨni mɨnuə kap i
ko rɨpkiwən mhə meste iakənɨmwi, tako
rəmwhen sə ikokeikei."
43 Nənə Iesu rɨrərɨg pehe mwi mətə irəhar
harnapri mwi, tɨ nəri nə mə napriien
ruvəuvehi irəhar. 44 ✡Ro iamɨnhi irə in
rəpwəh mwi irəhar, mevən səro kahar irə,
məfwaki, mɨni a mwi nəgkiariien kuatia.
45 Kurirə irə ruvehe mwi tɨ nərmama me
səvənhi, mɨni pen tɨ nirəhar i mə, "Rəfo,
hiamarapri, mamharuvehi ihi napwɨsien
səkɨmiahar? Həregi ro. Nəpɨn nəha
ruvəuvehe. Iərmama riti truvei pen iou,
Iəməti Iərmama, ia rəgi nəmə ərəha me.
46 ✡Tiharo mharərer. Pwəh saməuvən. Hətə
ro, iərmama nəha trɨni pui iou ruvəuvehe
ipaka."

*N*ərmama səməme kamhəmwəki Iesu
həuvehe mhəkwtəmhiri in

✡ 26:26: Mat 14:19 ✡ 26:28: Eks 24:8, Jer 31:31-34, Sek 9:11, 1Kor 10:16 ✡ 26:30: Luk 22:39, Jon 18:1 ✡ 26:31: Sek 13:7 ✡ 26:32: Mat 28:7,16 ✡ 26:34: Mat 26:69-75 ✡ 26:35: Mat 26:56 ✡ 26:38: Jon 12:27 ✡ 26:39: Hip 5:7-8, Mat 6:10 ✡ 26:41: Mat 6:13, Hip 2:14, 4:15 † 26:41: Suatuk riti mwi tɨ nɨniien nəgkiariien i in i mə, "Nɨpərhienien Nənɨmwɨn rerɨn ragien mə tihəfwaki, mətə nɨpwramiaha rəpou."
✡ 26:44: 2Kor 12:8 ✡ 26:46: Jon 14:31

47 Nəpɨn Iesu raməgkiari ihi, Jutas, in
riti ia twelef nərmama me səvəi Iesu,
ruvehe irəha nərmama həpɨk. Nepwɨn
kamhəuvehi nau. Nepwɨn kamhəuvehi
nɨpəri nei. Pris asori me mɨne nəmə
asori me səvəi nəkur Isrel hənərhi pen
irəha. 48 Jutas rɨnəgkiari raka mɨnraha mə,
"Iərmama sə takakei min, iəmə nə in nə.
Kɨmiaha tihəkwtəmhiri." 49 Nənə Jutas ru-
vehe, mevən atukwatukw tɨ Iesu, mɨni mə,
"Ramasan tukw ik, iahatən." Nənə rakei
min.
50 Mɨregi Iesu rɨni pen tukwe in mə, "Iou
riti. Tiko mo nəfe ikɨməuvehe tukwe."
Nənə nərmama me həuvehe mhəmri pen
rəgɨnraha ia Iesu, mhəkwtəmhiri. 51 ✡Mətə
iərmama riti sə ramərer ipaka tɨ Iesu reivi
raka nau səvənhi, mərai iərmama riti sə
ramo tukwini nari m pris asori anan, mərai
raka nɨkare nɨfregɨn.
52 ✡Nənə Iesu rɨni pen tukwe in mə,
"Uvehi nau səim mɨvai pen ia təmwhekɨn,
tɨ nəri nə mə nərmama me səməme
kamhəuvehi nau mə tuharuagən irə tukərai
əpune irəha ia nau. 53 Kɨmiaha hiaməfətərɨg
irə mə ko iapkəkwein mhə Tata səiou nənə
təkwtəkwuni a irə in trərhi pehe nagelo
me taosen m taosen həuvehe mhasitu ia
nirak? 54 Mətə trɨni mɨnuə iako iamɨnhi
irə nəgkiariien i sə Nəkukuə Ikinan rani
mə kɨmiaha tihəkwtəmhiri iou iamɨnhi irə
trəfuvehe mukuə irə?"
55 ✡Ia nəpɨn nəha Iesu rɨni pen tɨ
nərmama me i mə, "Rəfo hiaməuvehi nau
me mɨne nɨpərpəri nei me mamhəuvehe mə
tihəkwtəmhiri iou iamɨnhi irə? Nətərɨgien
səkɨmiaha rɨnuə iou rakres riti uə? Ia
nərineiv m neis mɨne iakamarə fwe ia
nimwə səvəi Kumwesən, mamahatən
nərmama. Rəfo hiəpwəh nəkwtəmhiriien
iou ia nəpɨn nəha? 56 ✡Mətə narimnari
me i hiamo haməier pehe iamɨnhi irə
mə nəgkiariien me nəha profet kupwən
me həmərai pen ia Nəkukuə Ikinan
tuhəuvehe mhəukuə." Nəpɨn nərmama me
i həkwtəmhiri Iesu, nərmama me səvənhi
həpwəh in mhap.

Iesu rərer ia nəmri pris asori anan mɨne
nəmə asori me
57 Nərmama me nəha səməme
həkwtəmhiri Iesu həiri in mhəuvən tɨ
Kaeafas. Kaeafas in pris asori anan.
Nahatən me səvəi Loa mɨne nəmə asori
me səvəi nəkur Isrel hənousəsɨmwɨn
raka irəha me ia nimwə səvənhi. 58 Pita
rakurirə ia Iesu, mamavən isipwɨn tukwe
meste nari fwe nɨkare nimwə səvəi pris
asori anan. Nənə muvnimwə, məkure
irəha iotukwininari me, mə trətoni mə
tukəfo irə ia Iesu. 59 Nənə pris asori me
mɨne nəmə asori me səvəi nəkur Isrel
kamhətui nərmama nepwɨn mə tuheikuə,
mhəni irapw nəri ərəha riti sə Iesu rɨno
uə rɨməni. Nəmə asori me hokeikei mə
tuhəregi pwəh housi əpune in tukwe. 60 Nəri
auər a mə nərmama həpɨk həskəmter
mamheikuə ia nəfe hənətoni Iesu rɨno
uə həməregi in rɨməni, mətə nəmə asori
me həpkətə mhə nari riti. Mətə irəha
kamhəmwur mamhəuvən meste iərmama
kəru krouvehe, 61 ✡rouni mə, "Iəmə i rɨməni
iamɨnhi irə mə, 'Iou iakukurən nourahaien
nimwə səvəi Kumwesən, marə muvrhəkɨn
mwi ia nəpɨn kahar.' "
62 Nənə pris asori anan rərer, mɨni pen tɨ
Iesu i mə, "Nəgkiariien riti riwən tikɨni?
Rəfo ia nəgkiariien nəha irau krouni
rauuəsi ik irə?" 63 ✡Mətə Iesu rəpnapen.
Nənə pris asori anan rɨni pen tukwe in mə,
"Iakəres pehe ik i ia nəghi Kumwesən sə
ramɨru. Ni pehe ro tukumaha i. Ik Kristo,
Tɨni Kumwesən, uə rekəm?"
64 ✡Mɨregi Iesu rɨni pen tukwe in mə, "Ik
ikɨni, mətə iakani pehe tukumiaha i mə
nəha təkwtəkwuni mɨne mamevən tihətoni
iou, Iəməti Iərmama, takaməkure ia nɨkare
Kumwesən mwatuk sə in nɨskaiien səvənhi
rasori. Tihətoni mwi iou takauvehe ia
nəpuə me ia nɨmagouagou."
65 ✡Nənə nəpɨn pris asori anan rɨregi,
reitehi tɨnari səvənhi, mɨni mə, "Kɨtaha
tsətui iərmama riti mwi tro pui iəmə i tɨ
nəfe? Kɨmiaha hiəuvəregi raka mə in rɨni
ərəha Kumwesən. 66 ✡Nətərɨgien səkɨmiaha
mə tsəfo irə?" Mɨregi irəha həni mə, "In
traməkeikei memhə."
67 ✡Nənə hərgəvəsi pen nənimen,
mamhəuəsi in. Nepwɨn həpwi in,
68 mamhəni mə, "Mə ik Kristo pərhien, ni
pehe ro tukumaha i nəgkiariien sə ruku
pen tɨ Nənɨmwɨn mə sin ruəsi ik!"

Pita rɨni mə in rɨreirei Iesu

✡ 26:51: Jon 18:26 ✡ 26:52: Jen 9:6, Rev 13:10 ✡ 26:55: Luk 19:47, 21:37 ✡ 26:56: Mat 26:31 ✡ 26:61: Jon 2:19-21 ✡ 26:63: Aes 53:7, Mat 27:12 ✡ 26:64: Sam 110:1, Dan 7:13, Mat 24:30 ✡ 26:65: Wok Me 14:14, Mat 9:3, Jon 10:33 ✡ 26:66: Lev 24:16, Jon 19:7 ✡ 26:67: Aes 50:6, 53:5

69 Ia nəpɨn nəha Pita fwe inhərɨpw ia
nɨkare nimwə səvəi pris asori anan. Nənə
pran riti sə ramo tukwini nari m pris asori
anan ruvehe ipaka tukwe, mɨni mə, “Ik mwi
ikɨnamavən pəri kɨmirau Iesu iəmə Kalili.”
70 Mətə ia nəmrɨnraha pam Pita rɨni mə,
“Rekəm. Iou iakreirei nəfe i ikamɨni.”
71 Pita rəpwəh nɨkare nimwə nəha
mier mevən ipaka tɨ təpinhə asori riti sə
nərmama kamhəuvnimwə pehe irə. Nənə
pran riti mwi sə ramo tukwini nari rətə in,
mɨni pen tɨ nərmama səməme kamhərer ia
kwopun nəha mə, “Iəmə i rɨnamavən pəri
irau Iesu iəmə Nasaret.”
72 Mɨregi Pita rɨni mwi mə, “Rekəm.
Iakani pehe tukw ik i kwəsuahi anan mə iou
iakreirei iəmə nəha ikani.”
73 Nəpɨn ouihi a rukurau, nənə nərmama
səməme kamhərer ia kwopun nəha
həuvehe, mhəni pen tɨ Pita i mə,
“Nɨpərhienien. Ik riti ia nirəha tɨ nəri nə
mə ik iəmə Kalili.”
74 Mɨregi Pita rɨni mə, “Mə iakameikuə
pwəh Kumwesən rərpwɨn noien ərəha
səiou. Iakani pehe tukumiaha i kwəsuahi
anan mə iou iakreirei iəmə nəha kɨmiaha
hiaməni.”
Pita rɨni iamɨnhi irə, nənə təkwtəkwuni
a rəiə rakaka. 75 ✡Nənə Pita rerɨn rɨrhi
nəgkiariien səvəi Iesu. Rɨməni mə, “Kurirə
rəiə rakaka, ik tikɨni m kahar mə ikreirei
iou.” Pita rerɨn rɨrhi. Nənə rier mevən
mɨrapi nasəkien.

27

Jutas remhə

1 Ia nəpnəpɨn pris asori me mɨne nəmə
asori me səvəi nəkur Isrel irəha pam hərai
sun mə tuhousi əpune Iesu. 2 Irəha həiri
in, mhəuvən, mhəmri pen in ia rəgi Paelat.
Paelat nəha in iəmə Rom sə ramərɨmənu ia
kwopun nəha.
3 ✡Nəpɨn Jutas iəmə i sə rɨməuvei
pen Iesu ia rəgi nərmama səməme
kamhəmwəki, in rətoni mə irəha həni
mə Iesu traməkeikei memhə, in rərari
ia nətərɨgien səvənhi, muvehi silin me
nəha kɨno ia silva irəha pam toti, muvehi
muvehe, muvei pen m pris asori me mɨne
nəmə asori me səvəi nəkur Isrel, 4 mɨni
mə, “Iakɨno noien ərəha i, muvei pehe
iərmama sə in ratukwatukw a ia rəgɨmiaha
mə tihousi əpune in.”
Mɨregi irəha həni mə, “Rəfo ikuvehe
masək tegɨn kɨmaha? Səim atukw a nə
noien.”
5 Nənə Jutas rərarki irapw silin me kɨno ia
silva fwe ia nəkwai nimwə səvəi Kumwesən,
nənə mier mevən, mɨrukwi utə atukw a in
ia kwənəkwus.
6 Mətə pris asori me həuvehi silin
me nəha kɨno ia silva, mhəni mə,
“Rɨpkatukwatukw mhə ia Loa səkɨtaha mə
kɨtaha tsousəsɨmwɨn mane i irəha mane
səvəi nimwəfwaki tɨ nəri nə mə mane i
kuvei pen mə tukuvehi nəmri iərmama i mə
tukousi əpune.” 7 Ro iamɨnhi irə irəha hərai
sun mhəuvehi mane nəha, mhəuvehi nəmri
tɨprənə riti. Fwe kupwən kani tɨprənə nəha
mə Tɨprənə sə kamo tekinari me irə. Irəha
həuvehi nəmri tɨprənə nəha mə tukɨnɨmwi
nərmama pwɨspwɨs me ikɨn. 8 Ro pen ipwet
mɨne kamsegi pen ihi nəghi tɨprənə nəha
mə Tɨprənə sə netə rɨnaiu ikɨn. 9 ✡Ia nəpɨn
nəha nəgkiariien səvəi Profet Jeremaea
ruvəuvehe muvəukuə. In rɨməni mə,
“Irəha həuvehi silin me kɨno ia silva irəha
pam toti.
In nə mane sə nəkur Isrel me nepwɨn
həni mə tuhəuvei pen tɨ nuvehiien
nəmri iərmama nəha.
10 Irəha həuvei pen mane nəha mhəuvehi
nəmri tɨprənə sə kamo tekinari me
irə
rəmwhen ia Iərɨmənu rɨni pehe tukw
iou i mə tako.”

Iesu rərer ia nəmri Paelat

11 Nəpɨn Iesu ramərer ia nəmri Paelat,
Paelat rəres pen in mə, “Ik kig səvəi nəkur
Isrel?”
Mɨregi Iesu rɨni mə, “Ik ikani.”
12 ✡Ia nəpɨn nəha pris asori me mɨne
nəmə asori me səvəi nəkur Isrel həskəmter,
mamhəni ərəha Iesu, mətə Iesu rəpwəh
nɨniien nəgkiariien riti tɨ nirəha i. 13 Ro
pen Paelat rɨni pen tukwe in mə, “Rəfo
ikaməpnapen? Ipkregi mhə nəgkiariien me
rɨpɨk nəha kamhəni ərəha ik irə?” 14 ✡Mətə
Iesu rɨpkɨni mhə nəgkiariien riti tukwe in,
mɨpkərpwɨn mhə nəgkiariien riti sə irəha
kamhəni. Nənə Paelat rətoni mərkəri asori
nari irə.

Paelat rəseni pen Iesu ia rəgi naruagən
me mə tuhousi əpune

15 Ia nuk me pam nəpɨn kamo nəvegɨnien
asori nəha Pasova irə, iəmə Rom sə

✡ 26:75: Mat 26:34 ✡ 27:3: Mat 26:14-15 ✡ 27:9: Sek 11:12-13 ✡ 27:12: Aes 53:7, Mat 26:63 ✡ 27:14: Jon 19:9

ramərɨmənu ia kwopun nəha rukurən
nuvehi rakaien iərmama riti ia kalapus sə
nəkur Isrel həmərəs i, nənə məseni in rier
mamevən. 16 Ia nəpɨn nəha iərmama riti fwe
ia nəkwai kalapus nərmama pam həukurən
in nəghɨn nə Parapas. 17 Ro iamɨnhi irə
nəpɨn nərmama housəsɨmwɨn irəha me,
Paelat rɨni pen tɨ nirəha i mə, “Kɨmiaha
hiokeikei mə takəseni sin rier ia kalapus
mamevən, Parapas uə Iesu sə kani mə
Kristo?” 18 ✡Paelat rəres pen irəha iamɨnhi
irə tɨ nəri nə mə in rukurən mə nəmə asori
me səvəi nəkur Isrel həməuvei pen Iesu ia
rəgɨn tɨ nəmwəkiien səvənraha.
19 Nari riti mwi, nəpɨn in raməkure ia
kwopun sə raməkiri nəgkiariien ikɨn, pran
səvənhi rərhi pen nəgkiariien riti revən
tukwe mɨni mə, “Tikəpwəh noien nari riti ia
iəmə atukwatukw nəha. Ia nəpɨn rɨran pehe
ipwet iakəməkrəha irə. Nənə təkwtəkwuni
iakregi rərəha tukwe.”
20 Mətə pris asori me mɨne nəmə asori me
səvəi nəkur Isrel kamhəkeikei m nərmama
mə tuhəres Paelat i mə trəseni Parapas rier
ia kalapus mamevən, mətə trousi əpune
Iesu.
21 Nənə Paelat rəres pen mwi irəha i mə,
“Iəmənmi i sə pəku kɨmiaha hiokeikei mə
takəseni rier ia kalapus mamevən?”
Mɨregi irəha həni mə, “Parapas.”
22 Mɨregi Paelat rɨni pen tɨ nirəha i mə,
“Ro iamɨnhi irə takəfo ia Iesu sə kani mə
Kristo?”
Mɨregi irəha pam həni mə, “Pwəh hərui
tərini pen in ia nei kamarkuaui.”
23 Mɨregi Paelat rɨni mə, “Tɨ nəfe? Nəfe
nəha nərəhaien in rɨno?”
Mətə irəha həni asori mwi mə, “Pwəh
hərui tərini pen in ia nei kamarkuaui.”
24 ✡Nəpɨn Paelat rətoni mə ko rɨpko
mhə rerɨnraha rəpwiuən, mətə hənamo
nurɨgrɨgien asori, in ruvehi nui, maikuas ia
rəgɨn mi ia nəmrɨnraha pam, mɨni mə, “Iou
iakiwən ia nemhəien səvəi iəmə i. Nɨten
riwən ia nirak. Ramarə a ia kɨmiaha.”
25 ✡Mɨregi nərmama me pam həni mə,
“Pwəh nɨten rəmak pehe a ia kɨmiaha mɨne
nəkwərhakwərha me səkɨmaha.”
26 Nənə Paelat ro nəkwanraha, məseni
Parapas rier ia kalapus mamevən, mətə rɨni
nəkwan mə tukərisi Iesu. Nəpɨn naruagən
me səvənhi hərisi pam in, Paelat ruvei pen
in ia rəgɨnraha mə tuhərui tərini pen ia nei
kamarkuaui.

*Naruag*ən me harɨs əkenhɨn ia Iesu

27 Naruagən me səvəi Paelat həiri Iesu
mhəuvnimwə ia nimwə asori səvəi Paelat
nəghɨn nə Praetoriam. Irəha həkwein
irəha me nepwɨn ia kusen səvənraha
həuvehe mhousəsɨmwɨn irəha me ipaka tɨ
Iesu, 28 ✡mhəuvehi raka karkahu səvənhi,
mharkahu pen karkahu əruerəv min
rəmwhen ia karkahu səvəi kig. 29 Həuvehi
rəhi, mhəuvnhi kəfəfau səvəi kig irə,
mhəfəfau pen ia kənkapwə, mhəuvei pen
mwi rɨgi nei riti ia rəgɨn mwatuk rəmwhen
ia nəri sə kig rauvehi rahatən pen nasoriien
səvəi kig. Hənɨmwi nukurhunraha ia
nənimen, mamharɨs əkenhɨn irə, mamhəni
mə, “Ik kig səvəi nəkur Isrel kɨmaha iahəsiai
ik!” 30 ✡Irəha hərgəvəsi in, mhəuvehi raka
rɨgi nei nəha ia rəgɨn, mhousi kənkapwə irə.
31 Nəpɨn hənarɨs əkenhɨn raka irə, həuvehi
raka karkahu əruerəv nə mharkahu pen
tɨnari ihi səvənhi, mhəiri in mhəuvən mə
tuhərui tərini pen ia nei kamarkuaui.

*Naruag*ən me hərui tərini pen Iesu ia
nei kamarkuaui

32 Nəpɨn naruagən me nəha hənaməier,
hətoni iəmə Saerin riti nəghɨn nə Saemon.
Irəha həkeikei min mə trəvrani nei
kamarkuaui səvəi Iesu. 33 Irəha həuvən ia
kwopun riti nəghɨn nə Kolkota (nɨpwrai
nahag nəha kwopun səvəi kerhə ia
iərmama). Ia kwopun nəha irəha 34 ✡həuvei
pen waen m Iesu mə trənɨmwi. Kəvti
pen nɨmwai nari riti rəfiə trasitu muəsi
nəmisəien. Mətə nəpɨn Iesu rəpwasi
əghan, rəpwəh nokeikeiien mə trənɨmwi.
35 ✡Nəpɨn irəha hərui tərini pen raka in
ia nei kamarkuaui, həuai kɨrkɨri tɨnari me
səvənhi, mhəuini nari riti sə trahatən pen
mə sin truvehi nəfe tɨnari səvənhi. 36 Nənə
həkure ia kwopun nəha, mamhətui tukwe.
37 Ia kənkapwə irənhə irə irəha hərui pen
nəkukuə riti kɨmərai mə Iesu tremhə tɨ
nəfe. Rɨni mə: *Iesu I Kig S*əvəi Nəkur Isrel
38 ✡Ia nəpɨn nəha həuvehi rakres
mi kəru, mhərui tərini pen mwi irau
ia nei kamarkuaui, riti ia nɨkare Iesu
mwatuk, riti ia nɨkaren mour. 39 ✡Nənə
nərmama səməme kamhəukurau ia

✡ 27:18: Jon 11:47-48, Jon 12:19 ✡ 27:24: Dut 21:6-9, Mat 27:4 ✡ 27:25: Mat 23:35, Wok Me 5:28 ✡ 27:28: Luk 23:11 ✡ 27:30: Aes 50:6 ✡ 27:34: Sam 69:21 ✡ 27:35: Sam 22:18 ✡ 27:38: Aes 53:12 ✡ 27:39: Sam 22:7, Sam 109:25 ✡ 27:40: Mat 26:61, Jon 2:19

suatuk kamhounouini kənkapwənraha me,
mamhəni ərəha Iesu, 40 ✡mamhəni mə, "Ik
nə iəmə ikiməni mə tikouraha nimwə səvəi
Kumwesən marə muvrhəkin mwi ia nəpin
kahar. Itə, uvehimiru ik! Trini minuə
ik Tini Kumwesən pərhien, araka ia nei
kamarkuaui meiwaiu pehe."
41 Ia noien a mwi nəha pris asori me mine
nahatən me səvəi Loa mine nəmə asori
me səvəi nəkur Isrel haris əkenhin irə,
mamhəni mə, 42 ✡"In riməuvehimiru raka
nərmama həpik, mətə ko ripkuvehimiru
atukw mhə in. Mə in kig səvəi nəkur
Isrel pərhien, ramasan mə raraka ia nei
kamarkuaui meiwaiu pehe, pwəh kitaha
sətoni mhəni nipərhienien irə. 43 ✡Iəmə
i rahatətə ia Kumwesən mini mə in
Tini Kumwesən. Pwəh sətoni ro mə
Kumwesən rerin ragien tukwe truvehimiru
in təkwtəkwuni." 44 Iərmama mi nəha sə
krauakres kinərui tərini pen irau ia nei
kamarkuaui irəhar Iesu, irau mwi krauni
ərəha in rəmwhen nepwin həməni.

Iesu remhə

45 Ia kurkwai nəpin ia ran nəpitəvien ru-
vehe mousəman kwopun me pam ia tənə
nəha meste aoa kahar rukurau. 46 ✡Nənə
raripwi tri klok ia nəruarəv Iesu rəkwein
əpwəmwis, mini minuə, "Eloi, Eloi, lama
sapaktani?" Nipwrai nəgkiariien nəha in
i mə "Kumwesən səiou, Kumwesən səiou,
rəfo ikap raka ia nirak iaminhi?"
47 Nərmama me nepwin səməme
kamhərer mamhəspau ia Iesu həregi
nəgkiariien nəha, mhəni mə, "Iəmə i
raməkwein Profet Elaeja."
48 ✡Nənə təkwtəkwuni a riti ia nirəha raiu
muvehi nipəri koton, meitesi ia waen sə
rəfiə, mipiri pen ia nusvenhi rəgi nei riti,
muvehi pen mə Iesu trənimwi. 49 Mətə in me
nepwin həni mə, "Pəpim ro pwəh sətoni mə
Profet Elaeja truvehe muvehimiru iəmə i uə
rekəm."
50 Nənə Iesu rəkwein əpwəmwis mwi,
məseni pen nimiruien səvənhi, memhə.
51 ✡Təkwtəkwuni a mwi tinari sə rəgher
tukuahag kwopun ikinan anan fwe ia
nəkwai nimwə səvəi Kumwesən reitehi
nipərin kəru fwe irənhə meste nari fwe
inhəripw. Nənə tiprənə rikiu, meitehi
kəruəterei me. 52 Nipəgi kəruəterei me
nepwin sə kinərkwafə nipwrai nərmama
ikin həuvehe mhəkwag, nənə Kumwesən
ro nərmama me səvənhi həpik hətui mwi
ia nemhəien səvənraha. 53 Kurirə irə
nəpin Iesu rətui mwi ia nemhəien səvənhi
irəha həier irapw ia nipəgi kəruəterei me
səvənraha, mhəuvən ia taon ikinan nə
Jerusalem, nərmama həpik hətoni irəha.
54 Iaruagən riti nəha in rasori ia naruagən
me irəha pam hantret. In mine naruagən
me nepwin səvənhi kamhətui ti Iesu.
Nəpin irəha hətoni nimwnimwien nəha
mine narimnari me nəha sə həməier pehe,
həhekir asori, mhəni mə, "Nipərhienien
iəmə i in Tini Kumwesən."
55 ✡Nənə nipran me həpik ia kwopun
nəha kamhərer isipwin kwopti ti Iesu
mamhəspau irə. Nipran me nəha həməier
ia tənə Kalili, mamhəkurirə ia Iesu, mamha-
situ irə. 56 ✡Meri Maktala, mine Meri mama
səvəi Jemes mine Josef, mine mama səvəi
tini Sepeti mi kamharərer irəha minraha.

*Josef r*ərkwafə nipwrai Iesu

57 Iəmə Aramatia riti nəha ikin nəghin
nə Josef. Nautə səvənhi rasori. In mwi
iərmama riti səvəi Iesu. Ia nəruarəv
58 ✡revən ti Paelat, mərəs pen mə ko Pae-
lat rəseni in ruvehi nipwrai Iesu. Ro
pen Paelat rini nəkwan mə tukuvehi pen
min. 59 Josef revən muvehi nipwrai Iesu,
muvegi ia tinari əmher riti kino ia linen,
60 ✡nənə məmri pen ia nipəgi kəruəterei
riti səvənhi sə in rinərai ərori raka. Nəpin
rinəmri raka, rəsəkwuəsəkwu kəruəterei
asori riti mərəpinhə pen kwəruə irə, nənə
mamevən. 61 Meri Maktala, mine Meri
mama səvəi Jemes mine Josef krauəkure
fwe ikin, rouəti pen nipəgi kəruəterei nəha
kinərkwafə nipwrai Iesu ikin.

*Naruag*ən me nepwin həsisəg əknekin
nipəgi kəruəterei

62 Kini rakwakwi irə, nəpin kaməpnəpenə
irə ti Sapat, pris asori me mine Farisi
me həuvən mhousəsimwin irəha me
ia nəmri Paelat, 63 ✡həni pen tukwe
in mə, "Iəmə asori. Rerimaha ramrhi
nəgkiariien riti səvəi iəmə nəha rameikuə.
Nəpin ramiru ihi, rimənə mə nəpin kahar
trukurau nənə in trətui mwi ia nemhəien
səvənhi. 64 Ro iaminhi irə tikərhi pen
nərmama me nepwin səim pwəh həuvən
mhəsisəg əknekin ia nipəg sə kinərkwafə

✡ 27:42: Jon 11:50 ✡ 27:43: Sam 22:8 ✡ 27:46: Sam 22:1 ✡ 27:48: Sam 69:21 ✡ 27:51: Eks 26:31-33, Hip 10:19-20 ✡ 27:55: Luk 8:2-3 ✡ 27:56: Mat 20:20 ✡ 27:58: Dut 21:22-23 ✡ 27:60: Aes 53:9 ✡ 27:63: Mat 12:40, 16:21, Jon 2:19-21

nipwran ikin meste nəpin kahar haruvehe
mharukurau. Rərəha nərmama me səvənhi
həuvən, mhakres nipwran, mhəni pen ti
nərmama mə in rinətui mwi ia nemhəien
səvənhi. Tuko ro iaminhi irə neikuəien
nəha səvənraha trərəha məpi raka sə fwe
kupwən."
65 Miregi Paelat rini pen ti nirəha i mə,
"Iakəseni naruagən me nepwin səiou. Tiho
mhəiri irəha mhəuvən mhəsisəg əknekin
ia nipəgi kəruəterei nəha." 66 ✡Ro pen
irəha həuvən mhəmri pen nari riti ia
kəruəterei sə ramərer tukuahag ia nipəg
nəha mə iərmama riti rikiu irə irəha
tuhətoni mhəukurən. Nənə naruagən me
nepwin kamhərer tukuahag tukwe.

28

*Iesu r*ətui mwi ia nəmhien səvənhi

1 Nəpin Sapat ruvəukurau, ipaka
rinamran ia Sante, Meri Maktala mine Meri
mama səvəi Jemes krouevən mə trouətə
nipəgi kəruəterei kinəmri pen nipwrai Iesu
irə.
2 Nənə təkwtəkwuni a irə, nimwnimwien
asori rikiu, ti nəri nə mə agelo riti
səvəi Iərimənu rier ia neiai meiwaiu
pehe, məsəkwu raka kəruəterei nəha
kinəsisəg pen ia nipəg, nənə məkure
utə irə. 3 ✡Nipwran ramser rəmwhen
ia nouapirien. Tinari səvənhi rəpsan
anan. 4 Nəpin naruagən me nəha səməme
kamhərer tukuahag ti nipəg hətoni agelo
nəha, həhekir mhətəmnimwin, həuvehe
mhəmwhen ia nərmama həuvamhə.
5 Mətə agelo nəha rini pen ti prən mi nəha
mə, "Rouəpwəh nehekirien. Iakukurən
mə irouətui Iesu sə kinərui tərini pen ia
nei kamarkuaui. 6 ✡In riwən i. In rinətui
mwi ia nemhəien səvənhi rəmwhen mə in
rimənі. Rouvehe, rouətə kwopun nipwran
rinamapri ikin, 7 ✡nənə rouevən akwauakw
rouni pen ti nərmama me səvənhi mə in
rinətui mwi ia nemhəien səvənhi, nənə
təkwtəkwuni in rakupwən ia kimiaha
mamevən ia tənə Kalili. Kimiaha tihətoni in
fwe ikin. Irouregi iakuvəni raka narimnari
me i tukumirau i."
8 Nənə irau krouəpwəh akwauakw
nipəg, rouhekir, mətə rerinrau ragien pik
mwi. Krouaiu, rouevən mə trouni nəri
nəha ti nərmama me səvəi Iesu. 9 Nənə
təkwtəkwuni a Iesu rier irapw ti nirau,
mini mə, "Ramasan tukumirau!" Nənə irau
krouvehe tukwe, rounimwi nukurhunrau ia
nənimen, rouəkwtəmhiri nisun mi, rousiai
in. 10 ✡Nənə Iesu rini pen ti nirau i mə,
"Rouəpwəh nehekirien, rouevən, rouni
pen ti piak me mə irəha tuhəuvən fwe tənə
Kalili. Ia kwopun nəha irəha tuhətə iou."

*N*əgkiariien səvəi naruagən me

11 Nəpin irau krourərig, təkwtəkwuni
a mwi, naruagən me nepwin səməme
hənamərer tukuahag nipəg həuvən fwe
taon, nənə mhəni pen narimnari me nəha
ti pris asori me. 12 Nənə pris asori me
hoeite nəmə asori me səvəi nəkur Is-
rel mamhərai sun irəha minraha. Nənə
nəpin həuvərai sun raka, həuvei pen mane
asori m naruagən me nəha, 13 ✡mhəni
mə, "Kimiaha tihəni irapw ti nərmama
me mə nəpin kimiaha hiamapri ia nəpin
nərmama me səvəi Iesu həuvehe mhakres
nipwran. 14 Nənə trini minuə Paelat riregi
nəgkiariien nəha, kimaha tahəgkiari min
mə in trəpwəh nourahaien kimiaha." 15 Ro
iaminhi irə naruagən me həuvehi mane,
mhəuvən, mho nəfe pris asori me həməni
pen ti nirəha i. Nənə nəgkiariien nəha
ruviris ia tənə Isrel. Kamini ihi ipwet mine.

*N*əgkiariien sampam Iesu ruvei pen m
nərmama me səvənhi

16 ✡Ia nəpin nəha nərmama me səvəi
Iesu irəha pam eleven həuvən fwe tənə
Kalili ia təkuər riti sə Iesu rimənі pen ti
nirəha i kupwən. 17 Nəpin irəha hətoni
in, hənimwi nukurhunraha ia nənimen,
mhəsiai in. Mətə nepwin hərеirei amasan
ia rerinraha mə Iesu pərhien i. 18 ✡Nənə
Iesu ruvehe, mini pen ti nirəha i mə,
"Kumwesən ruvei pehe nasoriien miou
iakamərimənu ia narimnari me pam ia
neiai mine tiprənə. 19 ✡Ro pen kimiaha
tihaməkeikei mhəuvən mhəvi nərmama ia
tənəmtənə me pam pwəh irəha həuvehe
mho nərmama me səiou ia nirəha. Kimiaha
tihaməkeikei mho paptaes ia nirəha ia
nəghi Tata mine Tini mine Nənimwin
Ikinan, 20 ✡mamhahatən irəha mə irəha
tuhaməkeikei mho nəgkiariien me pam sə
iakinahatən kimiaha irə. Nənə hərегi ro

✡ 27:66: Dan 6:17 ✡ 28:3: Mat 17:2, Wok Me 1:10 ✡ 28:6: Mat 12:40, 16:21 ✡ 28:7: Mat 26:32 ✡ 28:10: Hip 2:11 ✡ 28:13: Mat 27:64 ✡ 28:16: Mat 26:32, Mat 28:7,10 ✡ 28:18: Dan 7:14, Jon 13:3, Efes 1:20-22 ✡ 28:19: Mak 16:15-16, Wok Me 1:8, 8:16, 19:5, Rom 6:3, 1Kor 1:13, 10:2, Kal 3:27 ✡ 28:20: Wok Me 18:20, Jon 14:23

nəri i. Iou takamarə rerɨn tukumiaha meste
nəpɨn sampam.”

Mak

Nəgkiariien sə rani mə nəfe i nəkukuə

Mak in rɨməkupwən mɨrai narimnari me ia nɨmɨruien səvəi Iesu. Nətərɨgien səvəi nərmama mə Mak in iərmama riti sə rɨnakurirə ia Pol mɨne Panapas nəpɨn krouəvisau irapw nəgkiariien amasan ia kwopun me. Mak in raməgkiari pɨk ia narəien səvəi Iesu Kristo. Matiu, Mak, Luk, Jon, irəha pam haməgkiari ia narəien səvəi Iesu Kristo, mətə nəkukuə səvəi Mak rukwakwa mamrai kwərhakwərha nəgkiariien iərmama rəvsini mukurən. Mak raməgkiari ia wok səvəi Iesu Kristo maməgkiari mwi ia nɨmtətien me səməme in rɨno. Mak ramahatən mə Iesu rəmwhen ia iərmama sə ramo wok mauvehi nasoriien. Ikəvsini nəkukuə səvəi Mak nɨpərɨn kahar, nɨpərɨn kuatia raməgkiari ia nəfe kɨno ia Kristo ia nəfwakiien sampam ia nɨmɨruien səvənhi ia təkure tɨprənə i, maməgkiari irə mamo sampam ia nemhəien səvənhi mɨne nəpɨn rɨnətui mwi ia nemhəien.

*Nukune n*əgkiariien amasan

1 Nukune nəgkiariien amasan sə raməvisau Iesu Kristo, Tɨni Kumwesən.

2 ✡Kɨmərai pen nəgkiariien riti ia nəkukuə səvəi Profet Aesea fwe kupwən. Nəgkiariien nəha rani iamɨnhi irə mə,

"Ətə ro, takərhi pen iərmama sə trəgkiari tukwini səiou,
in trukupwən ia niram mevən, məpərhi səim suatuk."

3 "Reri iərmama riti raməkwein əpwəmwɨs ia kwopun akwesakwes ikɨn mamɨni mə,
'Kɨmiaha tihaməkeikei mhəpərhi suatuk səvəi Iərɨmənu səkɨtaha,
mhəmri atukwatukw suatuk ouihi me səvənhi.' "

4 ✡Ro iamɨnhi irə Jon rier irapw ia kwopun akwesakwes ikɨn, maməvisau irapw tɨ nərmama mə, "Kɨmiaha tihaməkeikei mhərərɨg ia noien ərəha me səkɨmiaha, mho paptaes, nənə Kumwesən trəpwəh nərpwɨnien noien ərəha me səkɨmiaha."

5 Nərmama pam ia tənə Jutia mɨne Jerusalem həuvən tɨ Jon, mamhəni irapw noien ərəha me səvənraha, nənə in ramo paptaes ia nirəha ia nui arɨs Jotan. 6 ✡Jon ramarkahu ia tɨnari kɨno ia nɨmwheri kamel, mamətoti ia teki nərimɨru, maməni kinhə mɨne kwənipwət ia sukapak. 7 ✡Ramɨni irapw mə, "Kurirə ia nirak, iərmama riti fwe rauvehe. Nɨskaiien səvənhi rasori məpi raka iou. Iapkəmwhen mhə mə takərpəsuk mɨfi raka nəkwus ia səvənhi put. 8 Iou iakamo paptaes ia kɨmiaha ia nui, mətə in truvehe mo paptaes ia kɨmiaha ia Nənɨmwɨn Ikinan."

Jon ro paptaes ia Iesu

9 Ia nəpɨn nəha Iesu ruku pen fwe ia taon nəha Nasaret ia tənə Kalili, muvehe, nənə Jon ro paptaes irə ia nui arɨs Jotan. 10 Nəpɨn atukwatukw Iesu rutə pehe ia nui, rətoni kəpuapen rəkwag, Nənɨmwɨn Ikinan rosi mak inhərɨpw reiwaiu pehe məkure irə. 11 ✡Nənə reri Kumwesən ruku pen ia neiai mɨni mə, "Ik nərɨk keikei. Rerɨk ragien tukw ik."

*Setan ram*əmwur mə tro Iesu rɨmwei ia nərəhaien

12 Jon rɨno raka paptaes ia Iesu. Nənə Nənɨmwɨn Ikinan rərhi pen Iesu revən ia kwopun akwesakwes ikɨn. 13 ✡Rarə ikɨn meste nəpɨn foti. Ia nəpɨn nəha Setan raməmwur mə tro Iesu rɨmwei ia nərəhaien. Iesu ramarə irəha nəri əprmɨn me. Nagelo me hamo tukwini nari min.

*Iesu r*ɨnaməvisau irapw nəgkiariien amasan səvəi Kumwesən

14 ✡Kəkwtəmhiri Jon, kuvehi puvnimwə ia kalapus. Kurirə ikɨn Iesu ruvehe ia tənə Kalili, maməvisau irapw nəgkiariien amasan səvəi Kumwesən, mamɨni mə, 15 ✡"Təkwtəkwuni rɨno nəpɨn atukwatukw. Nɨtətə sə Kumwesən raməɨrɨmənu irə ruvəuvehe ipaka. Tihərərɨg ia noien ərəha me səkɨmiaha, mhəni nɨpərhienien ia nəgkiariien amasan səiou."

16 Nəpɨn Iesu ramavən ia nɨkare nui asori Kalili, rətoni Saemon irau piəvni nəghɨn nə Antru krauerukw net ia nui. Irau krauerukw net ia nui tɨ nəri nə mə irau iərmama mi kravi nəmu. 17 ✡Iesu rɨni pen tɨ nirau i mə, "Rouvehe roukurirə iou, pwəh tako kɨmirau tirouvehe iərmama mi sə kravi nərmama." 18 Nənə təkwtəkwuni a krouəpwəh net səvənrau roukurirə in.

✡ 1:2: Mat 11:10 ✡ 1:4: Wok Me 13:24, 19:4 ✡ 1:6: 2King 1:8, Mat 11:8 ✡ 1:7: Wok Me 13:25 ✡ 1:11: Sam 2:7, Aes 42:1, Mat 12:18, Mak 9:7 ✡ 1:13: Sam 91:11-13 ✡ 1:14: Mak 6:17 ✡ 1:15: Mat 3:2, Kal 4:4 ✡ 1:17: Mat 13:47, Luk 5:1-11

19 Kurirə ikɨn Iesu ravən ouihi a mwi,
mətoni tɨni Sepeti Jemes mɨne piəvni
nəghɨn nə Jon. Krauəkure ia nəkwai nɨtətə
ouihi riti rautiri net me. 20 Iesu rətoni irau,
məkwein irau. Nənə krouəpwəh səvənrau
tata Sepeti raməkure ia nəkwai nɨtətə ouihi
irəha nərmama səməme ramərəku irəha tɨ
noien wok səvənhi, rouevən roukurirə Iesu.

*Iesu r*əkoui irapw nənɨmwɨn ərəha ia
iərmama riti

21 ✡Iesu mɨne nərmama me səvənhi
həuvən ia taon riti nəghɨn nə Kapaneam.
Ia Sapat Iesu ruvnimwə ia nəkwai
nimwəfwaki səvəi nəkur Isrel mamahatən
nərmama me. 22 ✡Irəha hərkəri asori nari
ia nahatənien səvənhi, tɨ nəri nə mə in
ramahatən irəha rəmwhen iərmama sə
rauvehi nasoriien ruku pen tɨ Kumwesən.
In ropə ia nahatən me səvəi Loa. 23 Nənə
təkwtəkwuni a iərmama riti sə nənɨmwɨn
ərəha ramarə irə ruvnimwə pehe ia nəkwai
nimwəfwaki səvənraha, 24 ✡məkwein
əpwəmwɨs, mɨni mə, "Iesu, ik iəmə Nasaret!
Ikuvehe mə tiko nəfe ia kɨmaha? Ikuvehe
mə tikouraha kɨmaha uə? Iakukurən ik. Ik
iəmə ikinan səvəi Kumwesən."

25 Mətə Iesu rɨnise nənɨmwɨn ərəha, mɨni
mə, "əpwəh nəgkiariien, mier ia iərmama
i." 26 ✡Nənə nənɨmwɨn ərəha rəkwein
əpwəmwɨs, mɨkiukiu ia nɨpwran, mier.

27 Kurirə irə nərmama me nənimenraha
rier. Haməres irəha me i mə, "Nəfe nəha?
Nahatənien vi riti uə? Iəmə i rauvehi na-
soriien, mamɨni nəkwan tɨ nənɨmwɨn ərəha
me, nənə irəha ho." 28 ✡Təkwtəkwuni a mwi
nəgkiariien kamɨni ia Iesu rier mevən ia
kwopun me pam ia tənə Kalili.

*Iesu ro n*ərmama həpɨk nemhəien rarə
ia nirəha həuvehe mhəsanɨn

29 Iesu rier irapw ia nimwəfwaki səvəi
nəkur Isrel irəha Jemes mɨne Jon mɨne
Saemon mɨne Antru. Irəha həuvən atuk-
watukw mhəuvnimwə ia nəkwai nimwə
səvəi Saemon mɨne Antru. 30 Nəpɨn hapi-
rapw fwe ikɨn, nərmama həvisau pen m
Iesu mə kaka pran səvəi Saemon ramapri,
maməkwiei fifa. 31 Ro iamɨnhi irə Iesu revən
mətoni, muvehi rəgi prən nəha, mɨvi utə.
Təkwtəkwuni a mwi nemhəien raraka ia
prən nəha. Rəsanɨn mevən mɨsui raka
nəvegɨnien muvei pen mɨnraha.

32 Raməruarəv meri ruvəivə. Nənə
nərmama me həuvehi pam nərmama
səməme nemhəien rarə ia nirəha mɨne
səməme nəremhə me kamharə ia
nirəha həuvehi irəha mhəuvehe tɨ Iesu.
33 Nərmama pam ia rukwənu səvəi Saemon
housəsɨmwɨn pen irəha ia kwəruə ia
nimwə səvənhi. 34 ✡Nənə Iesu ro nərmama
həpɨk nemhəien səpəmsəpə rarə ia nirəha
həuvehe mhəsanɨn. In rəkoui irapw
nəremhə me həpɨk ia nərmama, mətə
rɨnise nəremhə me nəha mə tuhəpwəh
nəgkiariien tɨ nəri nə mə irəha həukurən
mə in sin.

35 ✡Ia nəpnəpɨn anan, rapitəv ihi, Iesu
rətui mevən fwe ia kwopun riti sə nərmama
həiwən ikɨn, maməfwaki fwe ikɨn. 36 Nənə
Saemon mɨne in me nepwɨn kamhətui in.
37 Nəpɨn hətoni Iesu, həni pen tukwe in mə,
"Iesu, nərmama pam fwe kamhətui ik."

38 Mɨregi Iesu rɨni pen tɨ nirəha i mə,
"Pwəh səuvən mwi ia rukwənu me nəha
ipaka tukutaha. Takəvisau mwi mɨnraha,
tɨ nəri nə mə səiou atukwatukw nəha
wok iakɨməuvehe tukwe." 39 ✡Nənə Iesu
revən mukurau ia tənə Kalili, maməvisau
ia nəkwai nimwəfwaki me səvəi nəkur Isrel,
maməkoui irapw nəremhə me ia nərmama.

*Iesu romasan i*ərmama riti sə nemhəien
skai raməmak ia tekɨn

40 Iərmama riti nemhəien skai riti
raməmak ia tekɨn. In ruvehe tɨ Iesu,
mɨnɨmwi nukurhun mi ia nənimen, mɨni
pen tukwe in mə, "Mə rerɨm ragien ko iko
iakəmher?"

41 Nənə Iesu rerɨn rərkwəpɨr tukwe. In
rosə pen rəgɨn, mɨrapi in, mɨni mə, "Rerɨk
ragien. Tikuvehe məmher."

42 Nənə təkwtəkwuni a nemhəien raraka
irə. Iesu ro nɨpwran ruvehe məmher
mwi, 43-44 ✡mərhi pen i, mɨnise pen tukwe
in mə, "Tikətui amasan tukwe, məpwəh
nɨniien nəfe iakɨno mik tɨ iərmama
riti, mətə tikevən atukwatukw tɨ pris
pwəh rətoni nɨpwram mə rɨnəmher.
Tikuvei pen nəfe m Kumwesən sə Moses
rɨməni. Nərmama tuhətoni həukurən
mə nemhəien i ruvəiwən ia nɨpwram."
45 Mətə nəpɨn iərmama nəha rəpwəh Iesu
mier, rɨnani irapw nəfe Iesu rɨno min tɨ
nərmama me. Nəgkiariien səvənhi ruvirɨs
ro pen rɨskai tɨ Iesu mə travən mevən
mwi ia rukwənu riti mwi. Mətə ramavən

✡ 1:21: Mat 4:13 ✡ 1:22: Mat 7:28-29 ✡ 1:24: Mak 5:7 ✡ 1:26: Mak 9:26 ✡ 1:28: Mat 4:24 ✡ 1:34: Mak 3:11-12 ✡ 1:35: Mat 14:23, Mak 6:46 ✡ 1:39: Mat 4:23, 9:35 ✡ 1:43-44: Mak 3:12, 7:36, Lev 14:1-32

a ia kwopun me nərmama həiwən ikɨn.
Nərmama pam ia kwopun me kamhəuvehe
tukwe.

2

*Iesu romasan i*ərmama riti nɨsun mi
krouemhə
1 Nəpɨn me nepwɨn rukurau, nənə
Iesu rɨrərɨg pehe mwi ia Kapaneam.
Nərmama me həregi kaməvisau mə in
fwe ia nəkwai nimwə. 2 Ro iamɨnhi irə
irəha həuvən mhousəsɨmwɨn pen irəha me
tukwe. Nəkwai nimwə rukuər ia nərmama.
Kwopun səvəi nəkureien riwən fwe imwə
mɨne ia kwəruə. Iesu raməvisau irapw
nəgkiariien amasan mɨnraha. 3 Ia nəpɨn
nəha nərmama kefə həuvehi iərmama riti
mhəuvehe tɨ Iesu. Iərmama nəha nɨsun mi
krouemhə. Ko rɨpkavən mhə. 4 Həuvehi
pehe, mətə ko həpkəuvən mhə ipaka tɨ
Iesu tɨ nəri nə mə nərmama həpɨk anan.
Ro iamɨnhi irə irəha həputə ia təkure
nimwə, mho ruei nimwə riti ratukwatukw
ia kwopun nəha Iesu raməkure ikɨn. Ho
pam ruə, həuvehi irapw nɨməhan sə
iərmama nɨsun mi krouemhə ramapri irə
reiwaiu. 5 ✡Nəpɨn Iesu rətoni nahatətəien
səvənraha, rɨni pen tɨ iərmama sə nɨsun mi
krouemhə mə, "Nərɨk, iakɨnenouenou raka
noien ərəha me səim."
6 Nahatən me nepwɨn səvəi Loa
kamhəkure fwe ikɨn, rerɨnraha ramrhi mə,
7 ✡"Rəfo iəmə nəha raməgkiari iamɨnha
irə mɨne? Nəgkiariien nəha rərəha.
Kumwesən əpa rukurən nenouenouien
noien ərəha me. Sin mwi rukurən noien?"
8 Təkwtəkwuni a Iesu rukurən nətərɨgien
səvənraha, mɨni pen tɨ nirəha i mə, "Rəfo
rerɨmiaha ramrhi iamɨnhi? 9 Nəgkiariien mi
sə pəku nəha rɨməru tukw iou tɨ nɨniien tɨ
iərmama i nɨsun mi krouemhə: nəgkiariien
i mə, 'Iakɨnenouenou raka noien ərəha
me səim,' uə nəgkiariien i mə, 'Ərer, mu-
vehi nɨməhan səim, mavən mamevən'?
10 Mətə iakokeikei mə kɨmiaha tihəukurən
mə iou, Iəməti Iərmama, iakauvehi na-
soriien ia tɨprənə i. Iakukurən nenoue-
nouien noien ərəha me." 11 Nənə Iesu rɨni
pen tɨ iərmama sə nɨsun mi krouemhə
mə, "Iakani pehe tukw ik i mə ərer, mu-
vehi nɨməhan səim, mavən mamevən fwe
imwam." 12 ✡Təkwtəkwuni a rərer, mu-
vehi nɨməhan səvənhi ia nəmri nərmama,
mavən mamevən. Nənə irəha nənimenraha
rier. Həgnəgɨni Kumwesən mə, "Səpkətə
raka mhə nari riti iamɨnhi irə ia nəpɨn riti!"

*Iesu r*əkwein Livae mə trukurirə in
13 Iesu revən mwi mamavən ia nɨkare
nui asori Kalili. Nərmama həpɨk həuvehe
tukwe, nənə in ramahatən irəha. 14 ✡Ia
nəpɨn nəha ramavən mətoni Livae tɨni
Alfeas raməkure ia nimwə kamərəku
pen takis ikɨn. Iesu rɨni pen tukwe in
mə, "Kurirə iou." Nənə Levi rɨskəmter
mukurirə in.
15 Kurirə irə Iesu revən maməni nari
ia nəkwai nimwə səvəi Livae. Nərmama
kamərəku pen takis mɨnraha mɨne
nərmama ərəha me nepwɨn mwi həpɨk
kamhani pəri nari irəha min mɨne
nərmama me səvənhi. (Ro iamɨnhi irə mɨne
tɨ nəri nə mə nərmama kamərəku pen takis
mɨnraha mɨne nərmama ərəha me nepwɨn
mwi həpɨk kamhəkurirə ia Iesu.) 16 ✡Nənə
nahatən me səvəi Loa, irəha mwi Farisi me,
həuvehe mhətoni Iesu raməni nari irəha
nərmama kamərəku pen takis mɨnraha
mɨne nərmama ərəha me nepwɨn mwi.
Irəha hères nərmama me səvənhi mə, "Rəfo
in raməni nari irəha nərmama kamərəku
pen takis mɨnraha mɨne nərmama ərəha
me nepwɨn mwi?"
17 Nəpɨn Iesu rɨregi nəgkiariien
səvənraha, rɨni pen tɨ nirəha i mə,
"Nərmama həsanɨn tuhətui tokta tɨ nəfe?
Mətə nərmama kamhemhə kamhətui
tokta. Iou iapkuvehe mhə mə takəkwein
nərmama atukwatukw me, mətə iakuvehe
mə takəkwein nərmama ərəha me."

*Noien vi ko r*ɨpkuvehe mhə mo kuatia
irau noien ivɨs
18 Nəpɨn riti nərmama me səvəi Jon Pap-
taes irəha Farisi me kamhəpwəh naniien
nari tɨ nəfwakiien. Nərmama nepwɨn
həuvehe mhères Iesu i mə, "Rəfo nərmama
me səvəi Jon mɨne Farisi me kamhəpwəh
naniien nari tɨ nəfwakiien, mətə səim
nərmama me həpko mhə?"
19 Mɨregi Iesu rɨni pen tɨ nirəha i mə,
"Nərmama ia nəvegɨnien i kamo tɨ narə
viien səvəi iərman mɨne pran tuhaməkeikei
mhani nari, mamhagien, tɨ nəri nə mə
iərman sə rɨpkarə vi a irau pran səvənhi
ramarə irəha mɨnraha. Rɨpkatukwatukw
mhə mə irəha tuhəpwəh naniien nari
tɨ nəfwakiien ia nəpɨn nəha. 20 Mətə
trɨpkuvehe ia nəpɨn sə tɨpkuvehi raka

✡ 2:5: Luk 7:48 ✡ 2:7: Aes 43:25, 1Jon 1:9 ✡ 2:12: Mat 9:33 ✡ 2:14: Jon 1:43 ✡ 2:16: Mat 11:19, Luk 15:1-2

iərman sə rɨpkarə vi a irau pran səvənhi trɨpkarə mhə mwi irəha mɨnraha. Ia nəpɨn nəha irəha tuhəpwəh naniien nari tɨ nəfwakiien.
21 Iərmama riti riwən ko ruvehi nɨpəri tɨnari vi mɨtiri tukuahag ia ruei tɨnari ivɨs. Trɨni mɨnuə ro iamɨnhi irə, nɨpəri tɨnari vi truvehe mɨkɨmkɨm, meitehi tɨnari ivɨs mo ruen rasori. 22 Iərmama riti riwən ko rətəgi pen waen vi ia tɨki waen tui sə kɨno ia teki nəni. Trɨni mɨnuə ro iamɨnhi irə, waen vi trəse tɨki waen tui rəsisi məpəruə. Nənə tɨki waen tui mɨne waen vi irau pəri krouərəha. Mətə waen vi tukətəgi pen ia tɨki waen vi me."

*Iesu in Iə*rɨmənu səvəi Sapat

23 Nəpɨn riti ia Sapat Iesu ramavən maməpi sɨmwɨn ia nɨmei wɨt me nepwɨn. Nərmama me səvənhi kamhəkurirə in, mamhesi kwənkwai wit, mamhani. 24 ✡Ro iamɨnhi irə Farisi me həni pen tɨ Iesu i mə, "ətə ro. Nərmama me səim kamho noien riti rɨpkatukwatukw mhə ia Loa səkɨtaha mə tuko ia sapat. Rəfo kamho iamɨnha irə?"
25-26 ✡Mɨregi Iesu rɨni pen tɨ nirəha i mə, "Rosi kɨmiaha hiəpkəvsini raka mhə ia Nəkukuə Ikinan nəfe Kig Tevɨt rɨno fwe kupwən uə? Ia nəpɨn nəha Apiatar rauvehi wok irə səvəi pris asori anan, Kig Tevɨt mɨne nərmama me səvənhi nəvegɨnien riwən tɨ nirəha, nukumhə rɨnahi irəha. Nənə Kig Tevɨt ruvnimwə ia nimwə səvəi Kumwesən, muvehi bred ikinan sə raməmak ia nɨfatə. Rɨpkatukwatukw mhə ia Loa səkɨtaha mə in trəni bred nəha, pris me əpa həukurən naniien. Mətə Kig Tevɨt rəni, muvei pen mwi m nərmama me səvənhi hani."
27 ✡Nənə Iesu rɨni pen tɨ nirəha i mə, "Kɨno Sapat tɨ iərmama. Kɨpko mhə iərmama tɨ Sapat. 28 Ro pen iou, Iəməti Iərmama, iakamərɨmənu ia Sapat."

3

*Iesu romasan r*əgi iərmama riti

1 Iesu revən muvnimwə mwi ia nimwəfwaki səvəi nəkur Isrel. Iərmama riti ia nəkwai nimwəfwaki nəha rəgɨn rərfe ko rɨpkuvi atukw mhə i. 2 Nəmə asori me kamhətə Iesu mə trəfo irə mɨne. Trɨni mɨnuə romasan iərmama nəha ia Sapat, tuhəni ərəha in tukwe. 3 Iesu rɨni pen tɨ iərmama sə rəgɨn rərfe mə, "Ərer ia kurkwai nərmama."
4 ✡Nənə Iesu rəres pen irəha i mə, "Ratukwatukw ia Loa səkɨtaha mə ia Sapat tuko noien amasan uə tuko noien ərəha? Ratukwatukw mwi mə tukuvehimɨru iərmama uə tukousi əpune?" Iesu rəres pen irəha i, mətə həpwəh nəgkiariien.
5 ✡In rəti ərari mamətə irəha. Niemaha rəpi. Rerɨn rəpou tɨ nəri nə mə kənkapwənraha rɨskai. Nənə in rɨni pen tɨ iərmama sə rəgɨn rərfe mə, "Tiko muvi atukw rəgɨm." Iərmama nəha ruvi atukw rəgɨn. Rəgɨn ruvehe mamasan mwi. 6 ✡Nənə Farisi me həier irapw, mhəuvən akwauakw tɨ nərmama me səvəi Kig Herot. Irəha housəsɨmwɨn irəha me mhəni ərəha Iesu, mamhətui suatuk mə tuhousi əpune in.

*N*ərmama həpɨk kamhəkurirə ia Iesu

7 Iesu rier irəha nərmama me səvənhi, mevən fwe ia nui asori Kalili. Nəkur Kalili həpɨk həkurirə i. 8 ✡Nərmama həpɨk mwi nəha ikɨn nəpɨn hərегi narimnari me nəha Iesu ramo həuvehe mhətoni in. Nepwɨn həuku pen ia tənə Jutia mɨne Jerusalem, nepwɨn həuku pen ia tənə Itumia, nepwɨn həuku pen ia nui arɨs Joten pen, nepwɨn mwi həuku pen ia kwopun me nəha ipaka tɨ taon mi nəha Taea mɨne Saeton. 9 ✡Tɨ nəri nə mə nərmama me nəha həpɨk anan, Iesu rɨni pen tɨ nərmama me səvənhi mɨnuə tuhəpnəpenə ia nɨtətə ouihi riti pwəh in rəkure irə kamo nərmama həsɨgəsɨgi in. 10 ✡In rɨni iamɨnhi irə mɨne tɨ nəri nə mə in rɨnomasan raka nərmama həpɨk mo pen səməme kamhemhə kamhəuvehe ipaka tukwe mə tuhərapi in. 11 ✡Nənə ia nəpɨn me, nəpɨn nənɨmwɨn ərəha me səməme kamharə ia nərmama kamhətoni in, kamhənɨmwi nukurhunraha ia nənimen, mamhəkwein asori, mamhəni mə, "Ik Tɨni Kumwesən."
12 ✡Mətə Iesu ranise pen əknekɨn tɨ nirəha i mə tuhəpwəh nəkwein əpwəmwɨsien nəghɨn iamɨnhi kamo nərmama hərегi həukurən in.

*Aposol me s*əvəi Iesu Kristo

13 Iesu rutə ia təkuər riti, məkwein nərmama me səvənhi səməme in rokeikei mə irəha tuhəuvehe tukwe, nənə irəha

✡ 2:24: Dut 23:25 ✡ 2:25-26: 1Saml 21:1-6, Lev 24:5-9 ✡ 2:27: Dut 5:14 ✡ 3:4: Luk 14:3 ✡ 3:5: Jon 11:33 ✡ 3:6: Mat 22:15-16 ✡ 3:8: Mat 4:25 ✡ 3:9: Mak 4:1, Luk 5:1-3 ✡ 3:10: Mat 14:36 ✡ 3:11: Luk 4:41 ✡ 3:12: Mak 1:34

həuvehe. [14] In rərpwi rəgɨn ia nirəha
pam twelef, mɨsegi pen nəghɨnraha mə
aposol me.* Irəha tuhamarə pəri irəha
Iesu. In trərhi pen irəha həuvən mhəvisau
irapw nəgkiariien amasan. [15] In truvei pen
nasoriien mɨnraha. Ia nasoriien nəha irəha
tuhəkoui irapw nəremhə me ia nərmama.
[16] ✡Nəghi aposol me nəha ro iamɨnhi irə:
Saemon (iəmə Iesu rɨsegi pen nəghɨn sə
vi mə Pita). [17] ✡Nənə Jemes mɨne piəvni
nəghɨn nə Jon (irau tɨni Sepeti mi. Iesu
rɨsegi pen nəghɨnrau sə vi mə Poanejes.
Nɨpwrai nəgkiariien nəha in nə mə tɨni
karuəruə mi). [18] Nənə Antru, mɨne Filip,
mɨne Patolomiu, mɨne Matiu, mɨne Tomas,
mɨne Jemes tɨni Alfeas, mɨne Tateas, mɨne
Saemon (iəmə sə kupwən rakurirə nəmə
me nəha kamhəmwur mə tuhəkoui irapw
nəkur Rom).† [19] Nənə Jutas Iskariot (iəmə sə
ruvehi pen Iesu ia rəgi nərmama səməme
kamhəmwəki in).

*Nahat*ən me səvəi Loa həni ərəha Iesu

[20] Kurirə irə Iesu revən muvnimwə ia
nimwə riti. Nərmama me həuvehe mwi
tukwe. Irəha həpɨk. Ro pen Iesu mɨne
nərmama me səvənhi nəpɨn səvənraha
riwən tɨ nəniien nari. [21] ✡Nəpɨn nəkur
imwəni me həregi nəfe Iesu ramo, həuvən
mə tuhəuvehi raka in, mhəni mə, "In ra-
marməri."
[22] ✡Ia nəpɨn nəha nahatən me nepwɨn
səvəi Loa həuku pen fwe ia Jerusalem,
mhəni ərəha Iesu, mhəni mə, "Pielsepul
ramarə ia iəmə nəha. Iəmə nəha raməkoui
irapw nəremhə me ia nɨskaiien səvəi
iəremhə sə in rasori ia nəremhə me."
[23] Irəha həni ərəha Iesu iamɨnhi irə
ro pen Iesu rəkwein pen irəha həuvehe.
Rəgkiari mɨnraha, mɨni nusipekɨnien riti tɨ
nirəha i mə, "Rəfo irə? Ko Setan rəkoui
irapw nəremhə me səvənhi ia nərmama
uə rekəm?‡ [24] Trɨni mɨnuə ieni riti ruai
narəien səvənhi ro kəru irə, nərmama
me səvənhi kamhousi irəha me, nɨtətə
sə ieni nəha ramərɨmənu irə ko rɨpkərer
əpwəmwɨs mhə. [25] Trɨni mɨnuə nərmama
səməme kamharə ia nəkwai nimwə riti
həuai narəien səvənraha ro kəru irə, kam-
housi irəha me, irəha ko həpkarə amasan
mhə. [26] Nənə trɨni mɨnuə Setan ruai
narəien səvənhi ro kəru irə, raməkoui
irapw nəremhə me səvənhi ia nərmama,
noien səvəi Setan ko rɨpkərer əpwəmwɨs
mhə. Trəsas miwən. [27] Iərmama riti
riwən ko revən ia nəkwai nimwə səvəi iəmə
skai riti, makres narimnari me səvənhi.
In traməkeikei mukupwən məkwtəmhiri
iəmə skai nəha, mərihi rəgɨn mi mɨne
nɨsun mi. Kurirə irə in rukurən nevənien
makres narimnari me fwe ia nəkwai nimwə
səvənhi.
[28] Iakani nɨpərhienien tukumiaha
i. Kumwesən rukurən nenouenouien
nərəhaien me pam səməme nɨpwnəti
nərmama me tuho uə tuhəni irə, məpwəh
nərpwɨnien. [29] Mətə iərmama sə trɨni
ərəha Nənɨmwɨn Ikinan, Kumwesən
trɨpkenouenou mhə nərəhaien səvənhi
ia nəpɨn riti. Nərpwɨnien səvənhi trarə
rerɨn."
[30] Iesu rɨni nəgkiariien nəha tɨ nəri nə
mə nahatən me səvəi Loa haməni mə,
"Nənɨmwɨn ərəha ramarə irə."
[31] ✡Ia nəpɨn nəha piəvi Iesu me mɨne
mama səvənhi həuvehe mamhərer fwe
iruə, mhərhi pen nəgkiariien tɨ Iesu mə
truvehe. [32] Nərmama həpɨk kamhəkure
kurkurau ia Iesu. Irəha həni pen tukwe in
mə, "Ətə ro! Səim fwe mama mɨne piam me
kamhərer fwe iruə mamhəres ik."
[33] Mɨregi Iesu rɨni mə, "Sin nəha səiou
mama? Nɨsɨmə nəha piak me?" [34] In
rəti ərari mamətə səməme kamhəkure
kurkurau i, mɨni pen tɨ nirəha i mə,
"Kɨmiaha i səiou mama me. Kɨmiaha i piak
me. [35] Nərmama səməme kamho nəkwai
Kumwesən, irəha həmwhen ia mama me
mɨne piak me səiou."

4

*Iesu rusipek*ɨn ia iərmama sə rauini nuni
nari ia nəmhien

[1] ✡Iesu rɨnamahatən mwi nərmama ia
nɨkare nui asori. Nərmama me həpɨk
həuvehe mhousəsɨmwɨn pen irəha me
tukwe. Ro pen Iesu rəputə ia nɨtətə ouihi

* 3:14: "Aposol" Nɨpwrai nəgkiariien nəha in i mə, "Iərmama sə kamərhi." ✡ 3:16: Jon 1:42 ✡ 3:17: Luk 9:54 † 3:18: Nəmə me nəha səməme kamhəmwur mə tuhəkoui irapw nəkur Rom rerɨnraha rɨpkagien mhə mə nəkur Rom kamhərɨmənu ia nəkur Isrel. Ro pen kamharuagən, mamhousi nəkur Rom tukwe. ✡ 3:21: Jon 10:20 ✡ 3:22: Mat 9:34, 10:25 ‡ 3:23: Nəgkiariien səvəi nəkur Kris kupwən rɨni mə, "Rəfo, ko Setan rəkoui irapw Setan?" ✡ 3:31: Mak 6:3, Jon 2:12, Wok Me 1:14 ✡ 4:1: Mak 3:7-9, Luk 5:1-3 ✡ 4:2: Mat 13:34, Mak 4:33-34

riti fwe peraha, məkure irə. Nərmama me
pam kamhərer parei ia nikare nui asori.
2 ✡Iesu ramahatən irəha narimnari me
ripik ia nusipekinien me. Nəpin ramahatən
irəha, rani mə, 3 "Tihəregi ro! Iərmama
riti revən mə truini nuni nari ia nəmhien
səvənhi. 4 Nəpin rauini pen nuni nari me,
nuni nari me nepwin həsas pen ia suatuk.
Menu me həuvehe mhani pam. 5 Nuni nari
me nepwin həsas pen ia təkure kəpwier
sə tiprənə rouihi ikin. Həutə akwauakw ti
nəri nə mə nuanraha ripkeiwaiu amasan
mhə ia tiprənə. 6 Nuanraha rouihi. Ro
pen nəpin meri rəkwiri, mənhi, haukei
pam. 7 Nuni nari me nepwin həsas pen
ia tiprənə sə nəkwus ərəha rautə irə.
Nəkwus ərəha me nəha həuviris mhəuvehe
mhousəman pam. Ro pen nuni nari me
həpkukuə mhə. 8 Nuni nari me nepwin
həsas pen ia tiprənə amasan, mhəutə
amasan, mhəukuə. Nepwin kwənkwan
toti, nepwin kwənkwan sikisti, nepwin
kwənkwan hantret."
9 Iesu rini mə, "Iərmama sə nəkwəregin
rarə ti niregiien nari traməkeikei mətərig
amasan."

*N*ərmama me səvəi Iesu hères nipwrai
nusipekinien me
10 Nəpin Iesu əpa, nərmama səvənhi
twelef həuvehe irəha nərmama me nepwin
mwi səməme kamharə ipaka ti Iesu, mhères
pen mə rəfo in ramahatən nərmama ia
nusipekinien me. 11 Iesu rini pen ti nirəha i
mə, "Kimiaha nərmama me səiou kinəsevər
ia suatuk tukumiaha hiəukurən nitətə sə
Kumwesən ramərimənu irə mə in rəfo irə.
Mətə nərmama iruə me, iakamahatən irəha
ia nusipekinien me a, 12 ✡mə irəha tuhətə,
mətə tuhəpwəh nətəien mhəukurən.
Irəha tuhəregi, mətə tuhəpwəh niregiien
mhəukurən. Ro iaminhi irə ko irəha
həpwəh nirərigien mhəuvehe ti Kumwesən
minuə in trenouenou noien ərəha me
səvənraha."

*Iesu r*ini irapw nipwrai nusipekinien
13 Iesu rəres pen nərmama me səvənhi
mə, "Rəfo? Kimiaha hiəreirei nipwrai
nusipekinien səvəi iərmama sə rauini nuni
nari? Ro iaminhi irə tihəfo mhəukurən mwi
nusipekinien me nepwin mwi? 14 Iərmama
sə rauini nuni nari rəmwhen ia iərmama
sə raməvisau irapw nəgkiariien amasan.
15 Nərmama nepwin həmwhen ia nuni nari
sə həsas pen ia suatuk. Nəpin hamətərig
iərmama raməvisau irapw nəgkiariien
amasan, təkwtəkwuni a mwi Setan ruvehe
muvehi raka nəgkiariien nəha hamregi.
16 Nərmama nepwin həmwhen ia nuni nari
sə həsas pen ia təkure kəpwier. Nəpin
hamregi nəgkiariien amasan, həuvehi,
mhagien tukwe. 17 ✡Mətə nəgkiariien
nəha ripkeiwaiu amasan mhə ia rerinraha
rəmwhen ia nuai nei me. Irəha tuhəuvehi
nəgkiariien nəha səvəi nəpin ouihi a. Nəpin
nərmama tuho nəmisəien minraha, uə
tuhometə irəha ti nəgkiariien amasan,
tuharaka akwauakw a irə. 18 Nərmama
nepwin həmwhen ia nuni nari sə həsas pen
ia tiprənə nəkwus ərəha rautə irə. Həregi
nəgkiariien amasan, 19 ✡mətə hamətərig
pik ia narimnari me səvəi tiprənə i. Mane
rameikuə ia nirəha, mavi raka nətərigien
səvənraha. Hokeikei mə tuhəuvehi nautə
me nepwin mwi. Nətərigien me nəha
həuvnimwə ia rerinraha mhousəman
nəgkiariien amasan rəpwəh nukuəien.
20 Mətə nərmama nepwin mwi həmwhen
ia nuni nari sə həsas pen ia tiprənə
amasan. Irəha həregi nəgkiariien amasan,
mhəuvehi, mhəukuə. Riti nukwan toti, riti
nukwan sikisti, riti nukwan hantret."

*Laet s*ə kousəman
21 ✡Iesu rini pen ti nirəha i mə, "Trini
minuə iərmama riti ruvehi laet, muvn-
imwə pehe, ko rəuiui ia nari riti uə
rukurei pen ia kwopun afafa ikin? Rekəm!
Traməkeikei mukurei pen ia nəri kakurei
pen laet irə. 22 ✡Narimnari me pam səməme
hamərkwafə tuhaməkeikei mhəier irapw.
Narimnari me pam səməme haməmak afafa
tuhaməkeikei mhəuvehe ia nukuraanien.
23 Kimiaha nərmama nəkwəregimiaha rarə
ti niregiien nari, tihətərig amasan."
24 ✡Iesu rarə mini pen mwi ti nirəha i mə,
"Tihətərig amasan ia nəfe hiamregi. Nəfe
nari hiəuvehi pen tukuvehi pehe rəmwhen
rirərig mwi tukumiaha nənə kuvehi pehe
sə rəkwaku. 25 ✡Ro iaminhi irə ti nəri nə
mə iərmama sə kuvei pen nari riti min, ro
wok irə, tukuvei pen sə rəkwaku min. Mətə
iərmama sə kuvei pen nari riti min, ro nəri
auər a irə, tukuvehi raka pam tukwe."

*Iesu rusipek*in ia nuni nari sə rutə

✡ 4:12: Jon 12:40, Wok Me 28:26-27 ✡ 4:17: Mat 26:31 ✡ 4:19: Mat 19:23-24 ✡ 4:21: Mat 5:15 ✡ 4:22: Mat 10:26, Luk 12:2 ✡ 4:24: Mat 7:2 ✡ 4:25: Mat 13:12 ✡ 4:27: Jem 5:7

26 Iesu rɨni mə, “Nɨtətə sə Kumwesən
ramərɨmənu irə rəmwhen ia iərmama riti
sə ruini nuni nari rəsas pen ia tɨprənə.
27 ✡Ruini pam nuni nari, mevən mapri.
Mapri ia nəpɨn meste rɨran. Revən ma-
mavən. Nənə nuni nari rɨruəruə mutə.
Mətə iərmama nəha rɨreirei mə rəfo mo
iamɨnhi irə. 28 Tɨprənə a ro nuni nari rutə,
merɨp tukun, mɨfi tihin, mo kwənkwan.
29 ✡Mətə nəpɨn kwənkwan rɨmruə, iərmama
nəha revən mesi, tɨ nəri nə mə nəpɨn atuk-
watukw nəha səvənhi.”

*Iesu rusipek*ɨn ia nuni nari sə rouihi

30 Iesu rɨni mə, “Tsəfni ia nɨtətə sə
Kumwesən ramərɨmənu irə? Rəfo irə?
Nəfe nəha nəgkiariien tsəni mhəusipekɨn
irə? 31 Nɨtətə sə Kumwesən ramərɨmənu
irə rəmwhen ia kwənuni nei nəha mastat.
Nəpɨn kɨnɨmwi pen ia tɨprənə, nuni mastat
rouihi anan ia nuni nei me. 32 Mətə nəpɨn
kɨnɨmwi pen pam, rutə masori məpi raka
nəpɨgɨn me pam. Rəgrəgɨn rasori. Menu
me ia nɨmagouagou ho pen kwətəpag me
səvənraha irə, mhəkure afafa irə.”
33 Iesu rɨni irapw nusipekɨnien me rɨpɨk
mwi həmwhen ia səməme i, mamahatən
nərmama me ia nəgkiariien amasan,
mɨni pen atukwatukw rəmwhen mə irəha
tuhəregi mhəukurən. 34 Iesu rəpwəh
nɨniien nəgkiariien əpə iti mwi tɨ nirəha,
nusipekɨnien me a. Mətə kurirə ikɨn, nəpɨn
Iesu mɨne nərmama me səvənhi irəha əpa,
rɨni irapw pam nɨpwrai nəgkiariien.

*Iesu r*ɨnise nɨmətagi asori ia nui asori
Kalili

35 Ia nəpɨn nəha rɨnaməruarəv, Iesu
rɨni pen tɨ nərmama me səvənhi mə,
“Pwəh səpi sɨmwɨn pen fwe ia nɨkare
nui.” 36 Nənə irəha həpwəh nərmama me,
mhəputə ia nəkwai nɨtətə ouihi sə Iesu
raməkure irə, mamhəuvən. Nɨtətə ouihi
me nepwɨn mwi kamhəkurirə irəha. 37 Ia
nəpɨn nəha nɨmətagi asori riti rɨskəmter.
Peiau peiau raməpwi nɨtətə ouihi mamati
pen mɨnakuər. 38 Iesu raməsauə mamapri
fwe ia kurirə ia nɨtətə ouihi. Nərmama me
səvənhi həsuəpwiri in mhəni pen tukwe in
mə, “Iahatən, ətə ro! Na tsəmwhenɨmw!
Iko nəri auər a ia kɨtaha mik uə?”
39 Iesu rərer mɨnise nɨmətagi, məgkiari m
nui mə, “Tikeiwaiu, məmərinu.” Nɨmətagi
reiwaiu. Nui rəmərinu. Narimnari me
pam həuvehe mhəmərinu. 40 Nənə Iesu
rɨni pen tɨ nərmama me səvənhi mə,
“Rəfo hiamhekɨr iamɨnhi irə? Kɨmiaha
hiəpkahatətə mhə ihi ia nirak uə?”
41 Mətə irəha həhekɨr pɨk, mhəres pen
irəha me i mə, “Nəfe nəha iərmama?
Nɨmətagi mɨne nui krauo nəkwan!”

5

*Iesu r*əkoui irapw nənɨmwɨn ərəha ia
iəmə Karasa riti

1 Irəha həier pen ia nɨkare nui asori ia
tənə səvəi nəmə Karasa. 2 ✡Nəpɨn nɨtətə
ouihi ruvehe mərer, Iesu ruvarei, nənə
iərmama riti ruku pen ia kwopun kanɨmwi
nərmama ikɨn mier pehe tukwe. Nənɨmwɨn
ərəha ramarə irə. 3 Iərmama nəha ra-
marə ia kwopun kanɨmwi nərmama ikɨn.
Iərmama riti mwi riwən nɨskaiien səvənhi
rəmwhen mə trəkwtəmhiri iərmama nəha
mərihi mwi in. Jen rəpwəh nəmwhenien.
4 Nəpɨn rɨpɨk hənərihi raka rəgɨn mi mɨne
nɨsun mi ia jen, mətə rəvi əmwsəmwesi
jen sə rəkwtəmhiri rəgɨn, mousi testesi jen
sə rəkwtəmhiri nɨsun. 5 Ia nəpɨn mɨne ia
ran ramavən ia kwopun kanɨmwi nərmama
ikɨn mɨne ia təkure təkuər me, maməkwein
əpwəmwɨs, maməkwi testesi atukw a in ia
kəruəterei.
6 Nəpɨn iərmama nəha rəti pen mətoni
Iesu isipwɨn kwopti ramavən mauvehe,
raiu muvehe mɨnɨmwi nukurhun mi ia
nənimen, 7 ✡maməgkiari asori, mamɨni
mə, “Iesu. Kumwesən sə rasori anan tɨni
nə ik. Ikuvehe mə tikəfo iou irə? Ia
nəghi Kumwesən iakase ik tikəpwəh noien
nəmisəien miou.” 8 In raməgkiari iamɨnhi
irə tɨ nəri nə mə Iesu ruvəni pen raka
tukwe in mə, “Ik, nənɨmwɨn ərəha, tikier
ia iərmama i.” 9 Iesu rəres pen in i mə,
“Nəghɨm sin?”
Mɨregi rɨni mə, “Iou nəghɨk Nəkuər tɨ
nəri nə mə kɨmaha iahəpɨk.” 10 In ra-
mase Iesu, maməgkiari asori mə trəpwəh
nərhiien irəha həuvən isipwɨn.
11 Mətə toue pɨkə me həpɨk anan
kamhərku ia kwopun nəha. 12 Nənɨmwɨn
ərəha me nəha hamase Iesu i mə, “Tikərhi
pen kɨmaha iahəuvən ia pɨkə me. Pwəh
iahəuvnimwə ia rerɨnraha.” 13 Iesu rəseni
irəha. Ro pen nənɨmwɨn ərəha me həier
ia iərmama nəha mhəuvnimwə ia reri pɨkə
me. Pɨkə me, ipaka irəha pam 2000, haiu,
mheiwaiu ia nəpatu, mhəsas pen ia təmwei
nui asori, məmwhenɨmw.

✡ 4:29: Joel 3:13, Rev 14:15 ✡ 5:2: Mak 1:23 ✡ 5:7: Mak 1:24

14 Nərmama səməme kamhətui tɨ pɨkə me
hap, mhəuvən ia taon səvənraha mɨne ia
rukwənu me, mhəni irapw nəfe hənətoni.
Nəpɨn nərmama me həregi, həuvən mə
tuhəspau i mə rəfo irə. 15 Irəha həuvehe
tɨ Iesu, mhəti pen mhətoni iərmama sə
nənɨmwɨn ərəha me həpɨk hənarə irə.
Rarkahu, maməkure, nətərɨgien səvənhi
rɨnəmak amasan. Irəha hətoni həhekɨr.
16 Nənə səməme hənətoni həni irapw tɨ
nirəha i nəfe kɨno ia iərmama nəha mɨne
pɨkə me. 17 Nənə irəha hənamase Iesu mə
trəpwəh tənə səvənraha mamevən.
18 Nəpɨn Iesu rɨnaməputə ia nɨtətə ouihi,
iərmama sə nəremhə me hənarə irə
ramərəs in mə trəseni in pwəh revən irau
min. 19 Mətə Iesu rɨni pen tukwe in mə,
"Rekəm. Tikevən fwe imwam, mətoni ik
me nepwɨn, məvisau mɨnraha narimnari
me Iərɨmənu rɨno mik, mɨni mə rerɨn
rərkwəpɨr tukw ik." 20 ✡Nənə iərmama
nəha revən fwe ia Tekapolis, kwopun taon
ten ikɨn, maməvisau narimnari me nəha
Iesu rɨno min. Nərmama pam həregi,
hamərkərinari irə.

*P*rənouihi riti sə remhə mɨne pran riti
sə nemhəien rɨnəmak tui irə
21 Iesu rəputə ia nɨtətə ouihi, məpi
sɨmwɨn mwi ia nui asori Kalili, muvarei
ia nɨkaren pen. Nəpɨn rauvarei ihi,
nərmama həpɨk həuvehe mhousəsɨmwɨn
pen irəha me tukwe. 22 Nənə iəmə asori
riti səvəi nimwəfwaki səvəi nəkur Isrel
ruvehe. Nəghɨn nə Jaeras. Nəpɨn rətə Iesu,
ruvehe mɨnɨmwi nukurhun mi ia nənimen,
23 ✡mamase in mə, "Prənouihi səiou na
tremhə. Tikuvehe məmrutə ro rəgɨm ia
nɨpwran pwəh ruvehe məsanɨn, mɨmɨru."
24 Nənə Iesu rukurirə in rouevən.
Nərmama həpɨk həukuraukurau irə,
mamhəkurirə i. 25 Pran riti fwe ikɨn
ramemhə ia nemhəien səvəi nɨpran.
Nemhəien nəha rɨnarə rerɨn irə muvehi
nuk twelef. 26 Ruvavən raka tɨ tokta me
həpɨk, mɨregi nəmisəien me səpəmsəpə ia
rəgɨnraha, mouraha pam mane səvənhi
ia nemhəien, mətə nemhəien səvənhi
rəpwəh neiwaiuien. Ruvehe mamasori.
27 In ruvəregi raka nərmama kamhəvisau
Iesu. Ro pen ruvehe ia reri nəkuər səməme
kamhəkurirə ia Iesu, mɨrapi tɨnari səvənhi.
28 ✡Rerɨn ramrhi mə, "Rosi ko iakrapi tɨnari
səvənhi, nemhəien səiou triwən." 29 Nəpɨn
rɨrapi tɨnari səvəi Iesu, təkwtəkwuni a
mwi nɨmwapw rama. Prən nəha rɨregi mə
nɨpwran rɨnəsanɨn.
30 ✡Ia nəpɨn nəha Iesu rɨregi mə nəgsen
rier irə mevən mo nari riti. Rəti kurirə
ia reri nərmama, mamərəs mə, "Sin rɨrapi
tɨnari səiou?"
31 Mɨregi nərmama me səvənhi həni pen
tukwe in mə, "Ikətə nərmama me i həpɨk
kamhousəsɨmwɨn pehe ipaka tukw ik. Rəfo
ikamərəs mə sin rɨrapi ik?"
32 Mətə Iesu rəti ərari mamətui mə sin
rɨrapi in. 33 Pran sə rɨrapi Iesu rukurən
nəfe Iesu rɨno min. Ro iamɨnhi irə ruvehe
mɨnɨmwi nukurhun mi ia nəmri Iesu,
mehekɨr mətəmnɨmwɨn, mɨni irapw pam
nɨpərhienien səvənhi. 34 ✡Iesu rɨregi, mɨni
pen tɨ prən i mə, "Nərɨk, nahatətəien
səim rɨno raka ik ikuvehe məsanɨn.
Nəmərinuien ramarə tukw ik. Evən!
Nemhəien səim ruvəiwən."
35 Nəpɨn Iesu raməgkiari ihi, nərmama
nepwɨn həuku pen ia nimwə səvəi iəmə
asori nəha Jaeras, mhəuvehe, mhəni mə,
"Səim prən ouihi ruvamhə raka. Ramasan
mə ikɨni pen tɨ iahatən i mə in trəpwəh
pehe."
36 Mətə Iesu ro nəri auər a ia nəfe irəha
haməni, mɨni pen tɨ Jaeras i mə, "Tikəpwəh
nehekɨrien, mɨni a nɨpərhienien ia nirak."
37 Ia nəpɨn nəha Iesu rɨnise pen tɨ
nərmama mə tuhəpwəh nukurirəien in.
Mətə rəseni a Pita, Jemes, mɨne Jon piəvi
Jemes. 38 Nəpɨn irəha həuvən mhapirapw
ia nimwə səvəi Jaeras, Iesu rəti pen
mətə kamho nurɨgrɨgien asori. Nərmama
kamhapi mamhasək əpwəmwɨs. 39 Mətə
Iesu ruvnimwə ia nəkwai nimwə məres pen
irəha i mə, "Rəfo hiaməurɨgrɨg mamhasək?
Prənouihi nəha rɨpkemhə mhə, mətə
ramapri a."
40 ✡Irəha həregi, harɨs ia Iesu. Mətə
in rərhi irapw irəha həuvən fwe iruə,
miri tata mɨne mama səvəi prən ouihi
irəhar nərmama kahar səvənhi həuvən
fwe ia kwopun prən ouihi raməmak ikɨn.
41 ✡Nənə in ruvehi rəgi prən ouihi nəha,
mɨni pen tukwe in mə, "Talita kum."
Nɨpwrai nəgkiariien nəha rɨni iamɨnhi irə
mə, "Prənouihi, iakɨni pehe tukw ik i
mə ərer." 42 Təkwtəkwuni a prən ouihi
rɨskəmter mavən. (Prənouihi nəha nuk
səvənhi twelef.) Nəpɨn nərmama hətoni

✡ 5:20: Mat 4:25, Mak 7:31 ✡ 5:23: Mat 8:3, Mak 7:32 ✡ 5:28: Mat 14:36 ✡ 5:30: Luk 6:19 ✡ 5:34: Mak 10:52, Luk 7:50, 17:19 ✡ 5:40: Jon 11:11 ✡ 5:41: Luk 7:14

nəfe Iesu rino, nənimenraha rier pik.
43 ✡Mətə Iesu rinise pen ti nirəha i mə,
"Tihəpwəh nəvisauien noien i m nərmama.
Həuvei pen nəveginien riti min pwəh rəni."

6

*N*əmə Nasaret həpwəh nisiaiien Iesu

1 Iesu rəpwəh kwopun nəha mevən fwe
imwəni. Nərmama me səvənhi irəha mwi
həkurirə in mhəuvən fwe ikin. 2 ✡Nəpin
Sapat ruvehe, Iesu rinamahatən nərmama
ia nəkwai nimwəfwaki səvəi nəkur Isrel.
Nərmama həpik səməme kamhətərig Iesu
hərkərinari irə, mamhəres mə,
"Iəmə i ruvehi narimnari me nəha pəku?
Muvehi nukurənien nəha pəku? Raməfo irə
mamo nimtətien asori me? 3 ✡Kwa kapenta
i tini Meri! Piəvni me nə Jemes, Josef,
Jutas mine Saemon. Kitirimənі me hamarə
ia rukwənu i kitaha minraha." Irəha
rerinraha ripkagien mhə ti Iesu. Həpwəh
nisiaiien in.
4 ✡Ro iaminhi irə Iesu rini pen ti nirəha
i mə, "Nərmama ia kwopun me kamhəsiai
profet riti, mətə ia imwəni atukwatukw,
nəkur imwəni me mine nərmama səməme
kamharə ia nəkwai nimwə səvənhi ko
həpwəh nisiaiien in." 5 Nənə Iesu ripko mhə
nimtətien ripik fwe imwəni. Ro kəru uə
kahar a, məmrutə rəgin mi ia nərmama
səməme nemhəien rarə ia nirəha, mo irəha
həuvehe mhəsanin. 6 In ramərkərinari ia
nəkur imwəni me ti nəri nə mə irəha
həpkini mhə nipərhienien irə.

*Iesu r*ərhi pen nərmama səvənhi
twelef həuvən mhəvisau irapw nəgkiariien
amasan

Iesu ramevən ia rukwənu me mama-
hatən nərmama me. 7 ✡Ia nəpin nəha in
rəkwein nərmama səvənhi twelef həuvehe.
Nənə in rinamərhi pen irəha kəru kəru ia
kwopun me, muvei pen nasoriien minraha.
Ia nasoriien nəha irəha tuhəkoui irapw
nənimwin ərəha me ia nərmama.
8-9 ✡Iesu rini pen ti nirəha i mə,
"Tihəpwəh nuvehiien narimnari me səvəi
suatuk, nəvegінien uə tənəripw uə mane.
Tiharkahu ia karkahu kuatia a, mhəuvehi
pen put, mhəuvehi kaskin a, mhəuvehi
mamhəuvən. 10 Nəpin hiəuvən ia kwopun
riti, mhəuvnimwə ia nəkwai nimwə, tiharə
ia nimwə nəha meste tihəier. 11 ✡Trini
minuə fwe ia kwopun riti nərmama
həpkəseni mhə kimiaha, həpkokeikei mhə
mə tuhəregi nəgkiariien səkimiaha, nəpin
kimiaha hiəpwəh imwənraha, tihounouini
raka niməkwrur ia nisumiaha. Noien nəha
hio ro nimtətien minraha, mamahatən pen
mə həno noien ərəha."
12 Iesu rini pen pam nənə irəha
həuvən mamhəvisau irapw mə nərmama
tuhaməkeikei mhərərig ia noien ərəha
me səvənraha. 13 ✡Irəha kamhəkoui
irapw nəremhə me həpik ia nərmama,
mamhətəgi pen oel ia kənkapwə nərmama
səməme nemhəien rarə ia nirəha, mho
irəha həuvehe mhəsanin.

*K*inəfo Jon Paptaes remhə

14 ✡Kig Herot riregi narimnari me
səməme Iesu ramo ti nəri nə mə nərmama
kamhəni pik nəghi Iesu. Nepwin kamhəni
mə, "In Jon Paptaes. Rinətui mwi ia
nemhəien səvənhi ro pen rauvehi niskaiien
mamo nimtətien me."
15 Nepwin kamhəni mə, "In Profet Elaeja."
Nepwin mwi kamhəni mə, "In profet riti
rəmwhen ia profet kupwən me."
16 Mətə nəpin Kig Herot riregi, rini mə,
"Jon sə iakinərai raka kənkapwə rinətui
mwi ia nemhəien səvənhi."
17-18 ✡Kig Herot rini nəgkiariien nəha ti
nəri nə mə fwe kupwən in rakres Herotias
pran səvəi piəvni nəghin nə Filip. Mətə Jon
rini pen tukwe in mə, "Ikakres pran səvəi
piam noien nəha ripkatukwatukw mhə ia
Loa." Nənə ti prən nəha Kig Herot rini
nəkwan kərihi tərini Jon kuvehi puvnimwə
ia kalapus. 19 Nəpin Jon raməmak fwe ia
kalapus, Herotias raməmwəki afafa a in,
mamokeikei mə trousi əpune Jon, mətə
rəknekin tukwe ti noien. 20 Kig Herot re-
hekir Jon, mukurən mə in iəmə ikinan
riti sə noien səvənhi ratukwatukw. In
ramətui amasan ti Jon mə iərmama riti
trəpwəh nourahaien. Nipərhienien nəpin
Kig Herot riregi Jon raməgkiari, nətəriгien
səvənhi rəvsausini pik, mətə rerin ragien
mə triregi.
21 Herotias rokeikei mə trousi əpune Jon,
mətə rəknekin. Mətə in rətoni suatuk
tukwe ia nəpin Kig Herot rinətui irə. Ia
nəpin nəha Kig Herot ro nəvegінien asori
riti sənəi nəmə asori me səməme kamharə
ipaka tukwe in mine nəmə asori me səvəi
naruagən me mine nəmə asori me ia tənə

✡ 5:43: Mak 1:44, 7:36 ✡ 6:2: Jon 7:15 ✡ 6:3: Jon 6:42 ✡ 6:4: Jon 4:44 ✡ 6:7: Luk 10:1 ✡ 6:8-9: Luk 10:4-11 ✡ 6:11: Wok Me 13:51 ✡ 6:13: Jem 5:14 ✡ 6:14: Mat 16:14, Mak 8:28 ✡ 6:17-18: Lev 18:16

Kalili. 22 Nəpɨn irəha kamhani pəri nari,
prən ouihi səvəi Herotias ruvehe mamota-
nis ia nəmrɨnraha. Kig Herot mɨne nəmə
asori me səməme kamhani pəri nari irəha
min hətoni rerɨnraha ragien tukwe. Ro
iamɨnhi irə Kig Herot rɨni pen tɨ prən
ouihi nəha mə, "Ikokeikei nəfe ikəres i.
Iou takuvei pehe mik." 23 ✡Kig Herot rɨni
nəkwan muvehi kwəsuahi tukwe, mɨni mə,
"Nəfe ikəres, takuvei pehe. Nɨtətə səiou
iakamərɨmənu irə ikuə takərpɨfi ia nɨpərɨn
kəru, muvei pehe riti mik, takaməkeikei
mo."

24 Kurirə irə prən ouihi nəha revən mɨni
pen tɨ səvənhi mama mə, "Mama, takəres
nəfe?"

Mɨregi rɨni mə, "Evən məres kənkapwə
Jon Paptaes."

25 Ro iamɨnhi irə prən ouihi nəha raiu
akwauakw mevən tɨ Kig Herot, mɨni pen
tukwe in mə, "Iakokeikei mə təkwtəkwuni
tikuvei pehe kənkapwə Jon Paptaes ia
tikiplet."

26 Kig Herot rerɨn rəpou pɨk tukwe. Mətə
tɨ nəri nə mə rɨməuvehi kwəsuahi ia nəmri
nəmə asori me səməme kamhani pəri nari
irəha min, rəpwəh nokeikeiien mə trətefi
nəgkiariien səvənhi sə rɨməni pen tɨ prən
ouihi i. 27 Təkwtəkwuni a in rərhi pen
iaruagən riti mɨni pen tukwe mə trevən
muvehi kənkapwə Jon muvehi muvehe.
Iaruagən nəha revən fwe ia kalapus, mərai
raka kənkapwə Jon, 28 məmri pen ia tikiplet,
muvehi muvehe, muvei pen m prən ouihi.
Prənouihi nəha ruvehi mevən, muvei pen
m səvənhi mama. 29 Nəpɨn nərmama
me səvəi Jon həregi, həuvehe mhəuvehi
nɨpwrai Jon, mhəuvən mhəmri pen ia nɨpəg
sə kanɨmwi iərmama ikɨn.

*Iesu r*əkwməni nərmama me həpɨk
ikəvsini nərman me əpa irəha pam faef-
taosen

30 ✡Aposol me hərərɨg pehe mwi tɨ Iesu,
mhəni pen tukwe in narimnari me həno
mɨne nəgkiariien me səməme hənahatən
nərmama me irə. 31 ✡Nənə Iesu rɨni pen
tɨ nirəha i mə, "Həuvehe kɨmiaha əpa.
Pwəh səuvən ia kwopun riti nərmama
həiwən ikɨn, mhapwɨs ouihi a." In rɨni
iamɨnhi irə tɨ nəri nə mə nərmama həpɨk
kamhəuvehe tukwe mamhəuvən. Ro pen
nəpɨn səvənraha riwən tɨ nəniien nari.

32 Irəha həputə ia nɨtətə ouihi riti, irəha
əpa, mamhəuvən fwe ia kwopun riti
nərmama həiwən ikɨn. 33 Nərmama həpɨk
hənətə Iesu mɨne nərmama me səvənhi
həputə ia nɨtətə ouihi, mamhəuvən.
Həuvəukurən raka kwopun kamhəuvən
ikɨn. Ro pen irəha haraka ia rukwənu me
səvənraha, mhaiu akwauakw mhəkurau
parei mhəkupwən mhəuvən fwe ikɨn.
34 ✡Nəpɨn Iesu ruvarei, mətoni nərmama
həpɨk, nənə rerɨn rərkwəpɨr tɨ nirəha, tɨ
nəri nə mə irəha həmwhen ia sipsip me
nepwɨn iərmama riwən trətə amasan irəha.
Nənə Iesu rɨnamahatən irəha ia narimnari
me rɨpɨk.

35 ✡Nəpɨn meri rakakini, nərmama
me səvənhi həuvehe mhətə in, mhəni
mə, "Kwopun i nəvegɨnien riwən ikɨn.
Rɨnaməruarəv. 36 Ramasan mə tikərhi pen
nərmama me i həuvən ia nəmhien me mɨne
rukwənu me kwərha ipaka pwəh həuvehi
nəmri nəvegɨnien sənənraha."

37 Mətə Iesu rɨni mə, "Kɨmiaha nə tihəuvei
pen nəvegɨnien mɨnraha."

Mɨregi həni pen tukwe in mə, "Rəfo?
Ikokeikei mə tahəuvən mhəuvehi nəmri
bred ia silin kɨno ia silfa irəha pam tu-
hantret, mhəkwməni irəha i?"

38 Mɨregi Iesu rɨni pen tɨ nirəha i mə,
"Sənəmiaha bred kevə? Həuvən mhətoni
ro."

Nənə irəha həuvən mhətoni mhəni mə,
"Sənəmaha bred krirum mɨne nəmu kəru."

39-40 Mɨregi Iesu rɨni pen tɨ nirəha i
mə, "Tihəuvən mhəni pen tɨ nərmama
me i mə tuhəuai irəha me, nepwɨn fifti,
nepwɨn hantret, pwəh həkure ia nurhi
əmrəmerə." Nənə nərmama həuai irəha
me mhəkure. 41 ✡Nənə Iesu ruvehi
bred krirum mɨne kwəti nəmu kəru,
məkwətə ia nɨmagouagou, məfwaki mɨni
vivi Kumwesən tukwe, məkwsen bred
me, muvei pen m nərmama me səvənhi
mə tuhəpeki pen m nərmama me, marə
məkwsen mwi kwəti nəmu mi nəha
kəru həpeki pen m nərmama me pam.
42 Nərmama pam hani nari tɨpwɨnraha
rəsisi. 43 Nənə nərmama me səvəi Iesu
həvai pen nɨpərpəri bred mɨne nəmu me
hənəpwəh ramrɨmər rukuər ia tənərɨpw
twelef. 44 Nərmama me nəha hənani nari
həpɨk, ikəvsini nərman me əpa irəha pam
faef-taosen.

*Iesu rav*ən ia təkure nui asori Kalili

✡ 6:23: Esta 5:3,6, 7:2 ✡ 6:30: Luk 10:17 ✡ 6:31: Mak 3:20 ✡ 6:34: Mat 9:36 ✡ 6:35: Mak 8:1-9
✡ 6:41: Mak 7:34

45 Təkwtəkwuni a mwi Iesu rɨni pen tɨ
nərmama me səvənhi mə tuhəputə ia nɨtətə
ouihi, mhəkupwən, mhəpi sɨmwɨn ia nui
asori Kalili, mhəuvarei mhəuvən fwe ia
rukwənu nəha Petsaeta. In tramo mərhi
pen nərmama me həuvən fwe imwənraha
me. 46 ✡Nəpɨn Iesu rəsəkɨr raka mɨnraha,
mutə ia təkuər riti mə trəfwaki.
47 Raməfwaki meste rɨnapitəv. Nəpɨn
nəha rɨnapitəv irə, nərmama me fwe ia
nəkwai nɨtətə ouihi kamhaiu ihi ia kurkwai
nui asori. Iesu in əpa fwe parei. 48 In
rəti peraha, mətoni irəha kamharkut
tɨ nəsuəien tɨ nəri nə mə kamhaiu
mamhəuvən ia nəmri mətagi mwatuk. Ia
nəpɨn nəha rɨnamran, Iesu ruvehe tɨ nirəha,
mamavən ia təkure nui, mokeikei mə
trevən mukurau ia nɨkarenraha. 49 ✡Nəpɨn
nərmama me səvənhi həti pen mhətoni
Iesu ravən ia təkure nui asori, rerɨnraha
ramrhi mə in iəremhə riti. Hamasək
əpwəmwɨs. 50 Irəha pam hətoni, həhekɨr
asori.
Mətə təkwtəkwuni a Iesu rəgkiari
mɨnraha, mɨni mə, "Kɨmiaha tihəpwəh
nɨregiien rərəha. Kwa iou i. Tihəpwəh
nehekɨrien." 51 ✡Iesu revən tɨ nirəha,
məputə ia nɨtətə ouihi. Ia nəpɨn nəha
nɨmətagi reiwaiu miwən. Nənə nərmama
me səvənhi nənimenraha rier pɨk, 52 ✡tɨ
nəri nə mə həreirei nɨpwrai nɨmtətien Iesu
sə rɨno ia bred krirum, mətə nətərɨgien
səvənraha rɨskai pɨk.

*Iesu ro n*əkur Kenesaret həuvehe
mhəsanɨn
53 Irəha həpi sɨmwɨn ia nui asori,
mhəuvən mhəuvarei ia tənə Kenesaret.
54 Nəpɨn hənəkwi tərini raka nɨtətə ouihi
səvənraha mhəier, nərmama hətoni,
mhəukurən amtia mə Iesu nəha. 55 Ro pen
irəha haiu mhəuvən ia kwopun me pam,
mhəuvehi nərmama me səməme nemhəien
rarə ia nirəha, mhəuvehi ia nɨməhan
me səvənraha, mhəuvehi mhəuvehe tɨ
kwopun pəku həregi mə Iesu ramarə ikɨn.
56 ✡Ia kwopun pam Iesu revən ikɨn, ia
taon me, uə ia rukwənu asori me, uə ia
rukwənu ouihi me, nərmama me həmri
nərmama me səməme nemhəien rarə ia
nirəha ia kwopun asori me səvənraha
me, mamhəres Iesu mə ko irəha hərapi a
nusvenhi tɨnari səvənhi. Nənə irəha pam
səməme hərapi nusvenhi tɨnari səvənhi
həuvehe mhəsanɨn.

7

*Nahat*ən me səvəi Loa mɨne Farisi me
kamhəni ərəha Iesu
1 Farisi me nepwɨn mɨne nahatən me
nepwɨn səvəi Loa səməme həuku pen fwe
ia Jerusalem housəsɨmwɨn pen irəha me
tɨ Iesu, 2 ✡mhətoni səvənhi nərmama me
nepwɨn kamhərui nɨtətə səvəi kaha kupwən
me səvənraha, mamhani nəvegɨnien
ia rəgɨnraha, mətə həpkukupwən mhə
mhərkwerɨg. 3 (Farisi me mɨne nəkur
Isrel me pam kamhesi pen nɨtətə səvəi
kaha kupwən me səvənraha. Trɨni mɨnuə
həpwəh nərkwerɨgien ia rəgɨnraha, ko
həpwəh naniien nari. 4 ✡Nəpɨn irəha həuku
pen fwe maket, mhəuvehe ia rukwənu,
tuhaməkeikei mhəkupwən mhərkwerɨg.
Mə həpwəh, ko həpwəh naniien nari.
Natuakəmien me nepwɨn mwi həpɨk
kamhesi pen. Kamhəuvehi tɨkikap me
mɨne tikinari ouihi me mɨne tikinari asori
me səməme kɨno ia pras, mhakiətənɨmw
irəha ia nui mə tuho həmher ia nəmri
Kumwesən.)
5 Farisi me mɨne nahatən me səvəi Loa
hərəs pen Iesu i mə, "Rəfo səim nərmama
me həpwəh nesi penien nɨtətə səvəi
kaha kupwən me? Hamani nari, mətə
həpkukupwən mhə mhərkwerɨg."
6 ✡Mɨregi Iesu rɨni pen tɨ nirəha i mə,
"Fwe kupwən, Profet Aesea rɨməni atuk-
watukw kɨmiaha kəuətkəsuə me. Rəmwhen
kɨmərai pen ia Nəkukuə Ikinan mə,
'Nərmama me i kamhəgnəgɨni iou ia
tərhunraha,
mətə nətərɨgien səvənraha rəmak
isipwɨn tukw iou.
7 Irəha kamhəfwaki auər a miou.
Nəpɨn kamhahatən nərmama, həni
mə kamhahatən nəgkiariien səiou,
mətə rekəm.
Kamhahatən a nəgkiariien sə ruku pen tɨ
nərmama.'
8 Kɨmiaha hiənəpwəh raka nəgkiariien
me səvəi Kumwesən, nənə təkwtəkwuni
mɨne hiamesi pen a natuakəmien me səvəi
nərmama."
9 Iesu rarə mɨni pen mwi tɨ nirəha i mə,
"Kɨmiaha hiəukurən amasan noien səvəi
nərarkiien Loa səvəi Kumwesən mə tihesi

✡ 6:46: Luk 5:16, 6:12, Luk 9:28 ✡ 6:49: Luk 24:37 ✡ 6:51: Mak 4:39 ✡ 6:52: Mak 8:17 ✡ 6:56: Mat 14:36 ✡ 7:2: Luk 11:38 ✡ 7:4: Mat 23:25 ✡ 7:6: Aes 29:13 ✡ 7:10: Eks 20:12, Eks 21:17, Dut 5:16

pen narəien səkɨmiaha. [10] ✡Tihətərɨg ro
tɨ Moses. Rɨməni mə, ‘Tikɨsiai səim tata
mɨne səim mama.’ Rɨni mwi mə, ‘Trɨni
mɨnuə iərmama riti rani ərəha səvənhi tata
mɨne mama, tukaməkeikei kousi əpune in.’
[11] Mətə kɨmiaha hiaməni mə, ‘Trɨni mɨnuə
iərmama riti rɨni pen tɨ səvənhi tata mɨne
mama mə, Səiou narimnari me sə trasitu
ia kɨmirau ro korpan’ (uə səvəi Kumwesən),
[12] ko rɨpkasitu mhə mwi ia səvənhi tata
mɨne mama, muvei pen nari riti mɨnrau.
Hiaməsisəg iərmama nəha. [13] Nənə ia
noien nəha hiamousi raka nəgkiariien səvəi
Kumwesən ia narəien səkɨmiaha kɨnahatən
kɨmiaha irə. Narimnari me rɨpɨk hiamo
iamɨnhi.”

*N*əfe nari tro iərmama ruvehe
məmkemɨk ia nəmri Kumwesən

[14] Iesu rəkwein mwi nərmama me
həuvehe. Rɨni pen tɨ nirəha i mə,
“Kɨmiaha pam tihətərɨg amasan ia nirak,
mhəukurən nəfe takɨni. [15] ✡Nari riti riwən
iərmama rəni ko ro in ruvehe məmkemɨk
ia nəmri Kumwesən. Mətə narimnari me
səməme həuku pen ia rerɨn fwe imwə
mamhəier irəha nə kamho in rəmkemɨk
ia nəmri Kumwesən. [16] Kɨmiaha nərmama
nəkwəregɨmiaha rarə tɨ nɨregiien nari,
tihətərɨg amasan.”

[17] Nəpɨn nəha Iesu rɨskəmter məpwəh
nərmama me nəha, muvnimwə fwe ia
nəkwai nimwə. Nənə nərmama me
səvənhi kamhəres pen in mə trɨni nɨpwrai
nusipekɨnien sə rɨməni. [18] Nənə Iesu
rɨni pen tɨ nirəha i mə, “Kɨmiaha mwi
hiamreirei ihi? Hiəpkukurən mhə mə
nəfe nəghɨn ruku pen fwe iruə muvnimwə
ia iərmama ko rɨpko mhə in rəmkemɨk
ia nəmri Kumwesən [19] tɨ nəri nə mə
rɨpkuvnimwə mhə ia rerɨn, mətə ramevən
ia tɨpwɨn mamier.” (Ia nəgkiariien nəha,
Iesu rɨni irapw mə nəvegɨnien me pam
ramasan tɨ nəniien.)

[20] Iesu rarə mɨni mwi mə, “Nari sə ruku
pen ia reri iərmama fwe imwə mamier in
nə ramo in rəmkemɨk ia nəmri Kumwesən.
[21] Iakani iamɨnhi irə tɨ nəri nə mə nətərɨgien
ərəha ruku pen fwe imwə ia reri iərmama,
mamier. Nərman mɨne nɨpran kamhəiri
əpnapen irəha me, nakresien, nousi
əpuneien iərmama, nakresien pran səvəi
iərməpə, [22] iərmama raməpwtɨg tɨ nautə
səvənhi, nəmtɨhaien nari, neikuəien, noien
sə ro naurɨsien, nəmwəkiien, nɨni ərəhaien
iərmama, nəfiəutəien, narmərɨien. [23] Noien
ərəha me i kamhəuku pen fwe imwə ia
reri iərmama, mamhəier, mamho iərmama
rəmkemɨk ia nəmri Kumwesən.”

*Iesu r*əkoui irapw nənɨmwɨn ərəha ia
prən ouihi səvəi pran Fonisia

[24] Iesu rier məpwəh kwopun nəha, mevən
ipaka tɨ taon nəha Taea. Revən ma-
marə ia nimwə riti, məpwəh nokeikeiien
mə nərmama tuhəukurən in mə ramarə
ia kwopun nəha. Mətə ko rɨpkərkwafə
mhə tɨ nirəha. [25-26] Nənə pran riti fwe ikɨn,
səvənhi prən ouihi nənɨmwɨn ərəha ramarə
irə. Prən nəha rɨpko mhə prən Isrel,* mətə
rɨnətui fwe ia Fonisia ia tənə Siria. Nəpɨn
rɨregi mə Iesu in ia kwopun nəha, ruvehe
tukwe, mɨnɨmwi nukurhun mi ia nənimen,
mamasək tegɨn in mə, “Tikasitu ia nirak,
məkoui irapw iəremhə ia səiou prən ouihi.”
[27] Mɨregi Iesu rɨni pen tukwe in mə,
“Pwəh nəkwərhakwərha həkupwən
mhani nari tɨpwɨnraha rəsisi. Rəpwəh
namasanien mə takuvehi nəvegɨnien sənəi
nəkwərhakwərha, mərarki pen i m kuri
me.”
[28] Mɨregi prən nəha rɨni pen tukwe
in mə, “Iərɨmənu, nɨpərhienien, mətə
kuri me fwe ia ruei tepol, irəha mwi
kamhani nɨmwəkmwəki nəvegɨnien sənəi
nəkwərhakwərha.”
[29] Mɨregi Iesu rɨni pen tukwe in mə, “Tɨ
nəri nə mə ikɨni iamɨnhi irə, ik tikrərɨg
mamevən. Iəremhə ruvəier raka ia prən
ouihi səim.”
[30] Nənə prən nəha rɨrərɨg pen fwe imwəni
mətə səvənhi prən ouihi ramapri amasan ia
nɨməhan səvənhi. Iəremhə naraka irə.

*Iesu romasan i*əpou riti

[31] ✡Iesu rəpwəh kwopun səvəi Taea
mevən ia taon riti nəghɨn nə Saeton,
məpwəh muvehe ia Tekapolis, kwopun
taon ten ikɨn, məpi sɨmwɨn pehe ia nui
asori Kalili. [32] Ia kwopun nəha nərmama
nepwɨn həuvehi iəpou riti sə rɨpkəgkiari
mhə nəkwəregɨn ruvisɨmw, mhəuvehi
mhəuvehe tɨ Iesu, mhəres pen mə trəmrutə
rəgɨn irə.
[33] ✡Nənə Iesu riri raka əpa iəpou nəha,
rouevən isipwɨn tɨ nərmama, muvei pen

✡ 7:15: Wok Me 10:14-15 * 7:25-26: Pran nəha rəgkiari ia nəgkiariien səvəi nəkur Kris, mamesi pen kastom səvənraha. ✡ 7:31: Mat 15:29-31 ✡ 7:33: Mak 5:23, Luk 4:40, 13:13 ✡ 7:34: Mak 6:41, Jon 11:41

nukwai rəgɨn ia ruei nəkwəregi iəpou,
mərgavɨs pen ia rəgɨn, mɨrapi nərami iəpou
irə. 34 ✡Nənə məkwətə ia neiai, meiahag
əfi, mɨni pen tɨ iəpou i mə, "Efata!"
Nɨpwrai nəgkiariien nəha "Efata," in i mə
"əkwag!" 35 Iesu rɨni iamɨnhi irə mɨne
nəkwəregi iəpou nəha rəkwag. Rerɨn ru-
vehe raməgkiari amasan.

36 ✡Nənə Iesu rɨnise pen əknekɨn tɨ
nirəha i mə tuhəpwəh nəvisauien nəfe
in rɨno ia iəpou nəha. Mətə nəpɨn
rɨnise əknekɨn irəha, həməha mhəni
mwi. 37 ✡Nənimenraha rier pɨk tɨ Iesu.
Həni mə, "Eh! Narimnari me i iəmə i
ramo rɨrai raka pam! Nərmama səməme
nəkwəregɨnraha ruvisɨmw, mɨne nərmama
səməme həpkəgkiari mhə, in ramomasan
irəha."

8

Iesu rəkwməni nərmama irəha pam fo-
taosen

1 Ia nəpɨn nəha nərmama həpɨk həuvehe
mwi tɨ Iesu. Sənənraha nəvegɨnien
ruvəiwən. Iesu rəkwein nərmama me
səvənhi həuvehe. Rɨni pen tɨ nirəha i
mə, 2 ✡"Rerɨk rərkwəpɨr tɨ nərmama me i.
Hənarə raka nəpɨn kahar kɨtaha mɨnraha
nənə sənənraha nəvegɨnien ruvəiwən.
3 Irəha nepwɨn həuku pen fwe isipwɨn.
Trɨni mɨnuə həpkani mhə nari, iakərhi pen
irəha fwe imwənraha, nəmrɨnraha trɨpɨtəv
həmwei ia suatuk."

4 Mɨregi nərmama me səvənhi hères pen
mə, "Kɨtaha tsəfo irə mhəuvehi sənənraha
bred? Samarə ia kwopun nəvegɨnien riwən
ikɨn."

5 Mɨregi Iesu rəres pen irəha i mə,
"Sənəmiaha bred kevə?"

Mɨregi həni mə, "Sefen."

6 Iesu rɨni nəkwan mə nərmama me nəha
sənənraha nəvegɨnien riwən tihəkure ia
tɨprənə. Irəha həkure, nənə in ruvehi
bred me nəha sefen, məfwaki mɨni vivi
Kumwesən tukwe. Nəpɨn rəfwaki pam,
maməkwsen bred me, mauvei pen m
nərmama me səvənhi mə tuhəpeki pen
m nərmama me. Nənə həpeki pen
mɨnraha. 7 Nərmama me səvənhi sənənraha
kwopnəti nəmu me nepwɨn mwi fwe
ikɨn. Iesu rəfwaki mɨni vivi Kumwesən
tukwe. Məfwaki pam, mɨni pen tɨ nirəha
i mə, "Nəmu me i mwi tihəpeki pen
mɨnraha." 8 Nənə nərmama me pam hani
nari tɨpwɨnraha rəsisi. Həvai pen nɨpərpəri
bred mɨne nəmu me hənəpwəh ramrɨmər
rukuər ia tənərɨpw sefen. 9-10 Nərmama me
nəha Iesu rəkwməni irəha ipaka fo-taosen.
Nəpɨn Iesu rəkwməni pam irəha, rərhi pen
irəha kamhəuvən imwənraha me. Kurirə
irə rəputə ia nɨtətə ouihi irəha nərmama
me səvənhi mamhəuvən fwe ia kwopun riti
nəghɨn nə Talmanuta.

Farisi me hokeikei mə tuhətoni nɨmtətien
riti

11 ✡Farisi me həuvehe mamhəres Iesu mə,
"Ko iko ro nɨmtətien riti sə ruku pen ia neiai
pwəh iahətoni mhəukurən mə ik pərhien
Kumwesən rərhi pehe ik?"

12 ✡Iesu rɨregi, mɨregi rərəha fwe imwə
ia rerɨn, mɨni mə, "Nɨmtətien əfo nəha
nərmama ipwet mɨne kamhətui? Iakani
nɨpərhienien tukumiaha i mə nərmama ip-
wet mɨne ro iamɨnhi Kumwesən trəpwəh
nuvei penien nɨmtətien riti mɨnraha." 13 Ia
nəpɨn nəha Iesu rəpwəh irəha, məputə ia
nɨtətə ouihi irəha nərmama me səvənhi,
mhəier, mamhəuvən ia nɨkare nui.

14 Nərmama me səvəi Iesu hənenouenou
mə tuhəuvehi bred. Sənənraha bred ku-
atia a ia nəkwai nɨtətə ouihi. 15 ✡Nənə
Iesu rəvəhag mɨnraha, mɨni mə, "Tihətui
amasan, mamhəsiari tɨ yis səvəi Farisi me
mɨne yis səvəi Kig Herot."

16 Mɨregi nərmama me səvənhi
hənaməgkiari mɨnraha me i mə, "Sənətaha
bred riwən."

17 ✡Nəpɨn Iesu rɨregi, rɨni pen tɨ nirəha i
mə, "Rəfo hiaməgkiari m kɨmiaha me mə
sənəmiaha bred riwən? Rosi hiəpkətə raka
mhə ihi mhəreirei? Rosi kəmkapwəmiaha
rɨskai? 18 ✡Nənimemiaha nə, mətə rəfo
hiəpkətə mhə nari? Nəkwəregɨmiaha
nə, mətə rəfo hiəpkregi mhə nari?
Rosi rerɨmiaha rɨpkrhi mhə 19 ✡nəpɨn
iakɨnəkwsen bred krirum məkwməni
nərman faef-taosen irə? Ia nəpɨn
nəha kɨmiaha hiəuvehi tənərɨpw kevə
rukuər ia nɨpərpəri nəvegɨnien hənəpwəh
ramrɨmər?"

Mɨregi həni pen tukwe in mə, "Twelef."

20 ✡Nənə Iesu rəres pen mə, "Nəpɨn
iakɨnəkwməni nərmama fo-taosen ia bred
sefen, kɨmiaha hiəuvehi tənərɨpw kevə

✡ 7:36: Mak 1:43-45 ✡ 7:37: Aes 35:5 ✡ 8:2: Mak 6:34-44 ✡ 8:11: Mat 12:38 ✡ 8:12: Luk 11:29
✡ 8:15: Luk 12:1 ✡ 8:17: Mak 6:52 ✡ 8:18: Jer 5:21, Mak 4:12, Wok Me 28:26 ✡ 8:19: Mak 6:41-44
✡ 8:20: Mak 8:6-9

rukuər ia nɨpərpəri nəvegɨnien hənəpwəh ramrɨmər?”

Mɨregi həni pen tukwe in mə, “Sefen.”

21 Nənə Iesu rəres pen irəha i mə, “Hiamreirei ihi?”

*Iesu romasan i*ərmama riti nənimen rɨfwə

22 Irəha həuvehe ia taon nəha Petsaeta. Nərmama nepwɨn fwe ikɨn həiri iərman riti nənimen rɨfwə mhəuvehe tɨ Iesu, mhəres Iesu mə Iesu trəmrutə rəgɨn irə. 23 Nənə Iesu ruvehi rəgɨn, miri in rouaraka ia rukwənu. Nənə Iesu rərgəvəsi nənimen məmrutə rəgɨn irə, məres in i mə, “Ikamətə nari?”

24 Mɨregi iərmama nəha nənimen rɨfwə rəti ərari mɨni mə, “Iakamətə nərmama me, mətə iapkətə amasan mhə irəha. Iakamətə irəha həmwhen a ia nei me kamhavən.”

25 Ro iamɨnhi irə Iesu rarə məmri pen mwi rəgɨn ia nənimen. Iərmama nəha rəməha mətui. Nənə nənimen ruvehe mamasan mətə amasan narimnari. 26 ✡Nənə Iesu rərhi pen in, mɨni mə, “Tikevən atukwatukw fwe imwam, məpwəh nevənien fwe ia rukwənu nəha krɨməuku pen ikɨn.”

*Pita r*ɨni irapw mə Iesu in Kristo

27 Iesu mɨne səvənhi nərmama me həuvən ia rukwənu me ia tənə riti nəghɨn nə Sisaria Filipae.* Nəpɨn kamhəuvən ia suatuk, Iesu rəres pen səvənhi nərmama me i mə, “Nərmama kamhəni iou mə iou sin?”

28 ✡Mɨregi həni pen tukwe in mə, “Nərmama nepwɨn kamhəni ik mə Jon Paptaes. Nepwɨn kamhəni ik mə Profet Elaeja. Nepwɨn mwi kamhəni ik mə profet kupwən riti səvəi Kumwesən.”

29 ✡Nənə Iesu rəres pen irəha mə, “Mətə kɨmiaha hiaməni mə iou sin?”

Mɨregi Pita rɨni mə, “Ik Kristo.”

30 Nənə Iesu rɨnise pen tɨ nirəha i mə tuhəpwəh nɨniien tɨ iərmama riti mə in Kristo.

31 Ia nəpɨn nəha rɨnamahatən irəha mə, “Iou, Iəməti Iərmama, takaməkeikei mɨregi rərəha ia narimnari me rɨpɨk. Nəmə asori me mɨne pris asori me mɨne nahatən me səvəi Loa, irəha tuhəpwəh iou, mhousi əpune iou. Takemhə, nənə, nəpɨn səro kahar irə iakətui mwi.”

32 Iesu rɨni irapw nəgkiariien nəha, ro nukurənien i. Mətə Pita riri raka Iesu ia nɨkarenraha, mɨnanise pen tukwe in mə, “Tikəpwəh nɨniien nəgkiariien nəha ikani.”

33 Mətə Iesu ruvsini, mətoni nərmama me səvənhi kamhərer. Nənə rɨnise pen tɨ Pita i, mɨni mə, “Setan, evən ia təkutak! Nətərɨgien səim rɨpkesi pen mhə nətərɨgien səvəi Kumwesən, mətə ikamesi pen a nətərɨgien səvəi nərmama.”

*I*ərmama sə rakurirə Iesu traməkeikei məvrani nei kamarkuaui

34 ✡Iesu rəkwein nərmama me pam həuvehe irəha nərmama me səvənhi. In rɨni pen tɨ nirəha i mə, “Iərmama sə rokeikei mə truvehe mo iərmama riti səiou, traməkeikei məpwəh nətərɨgien səvənhi, muvehi utə nei kamarkuaui səvənhi, məvrani mukurirə iou. 35 Iərmama sə rokeikei mə trəkwtəmhiri nɨmɨruien səvənhi trarfai irə. Mətə iərmama sə traraka ia nɨmɨruien səvənhi tukw iou mɨne nəgkiariien amasan səiou truvehi nɨmɨruien rerɨn. 36 Trɨni mɨnuə iərmama riti rɨpeki pam narimnari me ia tɨprənə i, mo səvənhi i, nənə kurirə ikɨn remhə marfai ia nɨmɨruien rerɨn, noien nəha trəfasitu irə? 37 Iərmama truvei pen nəfe mərpwɨn tai nɨmɨruien səvənhi? 38 ✡Nərmama ipwet mɨne noien səvənraha rərəha. Irəha hənəpwəh Kumwesən rəmwhen ia pran riti sə rɨnəpwəh iərman səvənhi, mamesi pen iərman əpə mwi. Trɨni mɨnuə iərmama riti rauris ia nəmrɨnraha tɨ nɨniien mə in iərmama riti səiou, rauris mwi tɨ nəvisauien nəgkiariien səiou mɨnraha, iou mwi Iəməti Iərmama, ia nəpɨn nəha takuvehe ia nɨskaiien səvəi tata səiou kɨmaha nagelo ikinan me, takauris tɨ nɨniien mə iərmama nəha in iərmama riti səiou.”

9

*N*ɨpwrai Iesu ruvehe mopə

1 ✡Iesu rɨni pen tɨ nirəha i mə, “Iakani nɨpərhienien tukumiaha i mə nərmama nepwɨn kamhərer ia kwopun i tuhəpkemhə mhə meste tuhətoni nɨskaiien səvəi Kumwesən rier pehe irau nɨtətə sə in ramərɨmənu irə.”

2 Nəpɨn sikis rukurau, nənə Iesu riri əpa Pita mɨne Jemes mɨne Jon, həutə parei ia təkuər əpwəmwɨs riti. Ia kwopun nəha irəhar harətoni ia nənimenrahar nɨpwrai

---

✡ 8:26: Mak 7:36 * 8:27: Kani kwopun nəha mə “Sisaria Filipae,” tɨ nəri nə mə Sisaria in taon asori riti ia tənə Kig Filip ramərɨmənu ikɨn. ✡ 8:28: Mak 6:15 ✡ 8:29: Jon 6:68-69, Mak 9:9 ✡ 8:34: Mat 10:38-39 ✡ 8:38: Mat 10:33 ✡ 9:1: Mak 13:30

Iesu ruvehe mopə. [3] Səvənhi tɨnari ru-
vehe məpsan mamser pɨk. Iərmama sə
ramaikuas tɨnari ia tɨprənə i ko rɨpkaikuas
mhə rəpsan rəmwhen ia tɨnari səvənhi.
[4] Nənə irəhar harətoni Profet Elaeja mɨne
Moses krouier pehe, rouəgkiari irəhar Iesu.

[5] Nənə Pita rɨni pen tɨ Iesu i mə, "Iahatən,
ramasan mə kɨmrahar iaharuvehe i. Pwəh
kɨmrahar iaharo tənimwə kahar, riti səim,
riti səvəi Moses, riti səvəi Profet Elaeja."
[6] (Pita rɨni iamɨnhi irə tɨ nəri nə mə irəhar
harhekɨr pɨk. Rɨreirei mə trəfni irə.)

[7] ✡Nənə nəpuə riti ruvehe muvegi irəha.
Nənə reri Kumwesən ruku pen ia nəpuə
mɨni mə, "In nəha nərɨk keikei. Tihətərɨg
in."

[8] Təkwtəkwuni a mwi, Pita, Jemes, mɨne
Jon harəti ərari mharəpwəh nətoniien
Moses mɨne Profet Elaeja, mətə Iesu əpa
irəha min.

[9] ✡Nəpɨn kamheiwaiu pehe ia təkuər, Iesu
rɨnise pen tɨ nirəhar i mə, "Nəfe hiarɨnətoni
kɨmirəhar tiharəpwəh nɨniien tɨ iərmama
riti meste iou, Iəməti Iərmama, iakətui mwi
ia nemhəien səiou." [10] Ro iamɨnhi irə mɨne
harəpwəh nɨni irapwien nəfe harɨnətoni,
mətə kamharəres irəhar me i mə, "Nəfe
nɨpwrai nəgkiariien nəha Iesu rɨməni pehe
tukutahar i mə in trətui mwi ia nemhəien
səvənhi?"

[11] Nənə irəhar harəres Iesu mə, "Rəfo
nahatən me səvəi Loa kamhəni mə Profet
Elaeja traməkeikei mukupwən muvehe?"

[12] ✡Mɨregi Iesu rɨni pen tɨ nirəhar i mə,
"Nɨpərhienien, Profet Elaeja trukupwən
muvehe məmri amasan pam narimnari me
rəmwhen ia sə fwe kupwən. Mətə rəfo
kɨmərai pen ia Nəkukuə Ikinan iamɨnhi
irə mə iou, Iəməti Iərmama, takaməkeikei
mɨregi rərəha ia narimnari me rɨpɨk? Tuho
ia nirak rəmwhen ia iou iəmə rərəha
riti. [13] ✡Mətə iou iakani pehe tukumi-
aha i mə Profet Elaeja ruvəuvehe raka.*
Nənə nərmama me hesi pen nətərɨgien
səvənraha mho rərəha irə rəmwhen ia
Nəkukuə Ikinan rani."

*Iesu r*əkoui irapw nənɨmwɨn ərəha ia
iəkunouihi riti

[14] Iesu irəha Pita, Jemes, mɨne Jon hərərɨg
pehe mwi tɨ nərmama me səvəi Iesu,
mhətoni nərmama həpɨk kamhərer kurku-
rau ia nərmama me səvəi Iesu. Na-
hatən me səvəi Loa mɨne nərmama me
kamhəvisə mɨnraha me. [15] Nəpɨn nərmama
me hətə Iesu, hərkərinari, mhaiu mhəuvən
mhəgkiari pen min.

[16] Nənə Iesu rəres pen irəha i
mə, "Kɨmiaha nahatən me səvəi Loa
hiaməgkiari ia nəfe?"

[17] Mətə riti ia nərmama me nəha rɨni pen
tukwe in mə, "Iahatən, iou iakuvehi səiou
iəkunouihi muvehe tukw ik. Nənɨmwɨn
ərəha riti ramarə irə, mamo rerɨn riwən
ko rɨpkəgkiari mhə. [18] Kwopun pəku səiou
iəkunouihi revən ikɨn, nəpɨn nənɨmwɨn
ərəha ruvehi in, ruvehi mouini ia tɨprənə.
Nɨsəkwan ramaiu ia tərhun. Ramahi revɨn.
Nɨpwran rakɨnkɨn. Iakɨnəres raka nərmama
me səim mə tuhəkoui irapw nənɨmwɨn
ərəha nəha, mətə həni mə ko həpko mhə."

[19] Mɨregi Iesu rɨni pen tɨ nirəha i mə,
"Kɨmiaha nəkur ipwet mɨne səkɨmiaha
nahatətəien riwən. Tsarə kɨtaha miou
mesite nəfe nəpɨn? Tɨnesən mɨne iakapwɨs
kɨmiaha? Kɨmiaha tihəuvən mhəuvehi
iəkunouihi nəha mhəuvehi mhəuvehe."

[20] Nənə irəha həuvən mhəuvehi in
mhəuvehe tɨ Iesu. Nəpɨn nənɨmwɨn
ərəha rətə Iesu, təkwtəkwuni a ro
iəkunouihi rɨmwei ia tɨprənə, mərkərekɨr,
məsəkwusəkwu. Nɨsəkwan ramaiu ia
tərhun.

[21] Nənə Iesu rəres pen səvənhi tata i mə,
"Iəkunouihi i ruvehi nemhəien i nuk kevə?"

Mɨregi səvənhi tata rɨni mə, "Nemhəien
i rɨməuvehi ia nouihiien səvənhi. [22] Nəpɨn
rɨpɨk nənɨmwɨn ərəha i ro iəkunouihi
rɨmwei pen ia napw uə ia nui mə tremhə.
Mətə mə ikukurən noien nari riti, tikapi
tukumrau, masitu ia kɨmrau."

[23] ✡Mɨregi Iesu rɨni pen tukwe in mə,
"Rəfo ikɨni nəgkiariien nəha mətə mə
ikukurən noien? Trɨni mɨnuə iərmama riti
rahatətə pərhien ia nirak, iakukurən noien
narimnari me pam min."

[24] ✡Nənə təkwtəkwuni a mwi tata səvəi
iəkunouihi nəha rasək əpwəmwɨs, mɨni mə,
"Iakahatətə ia niram, mətə nahatətəien
səiou rɨpkɨskai mhə. Tikasitu ia nirak!"

[25] Ia nəpɨn nəha nərmama həpɨk kamhaiu
mamhəuvehe. Nəpɨn Iesu rətoni irəha,
rɨnise pen tɨ nənɨmwɨn ərəha, mɨni mə, "Ik
nənɨmwɨn ərəha sə ikamo iərmama tərhun

✡ 9:7: Mat 3:17, 2Pit 1:17-18, Dut 18:15, Wok Me 3:22 ✡ 9:9: Mat 12:16, Mak 8:30 ✡ 9:12: Mal 4:5, Sam 22:1-18, Aes 53:3 ✡ 9:13: Mat 11:14 * 9:13: Iesu rani Jon Paptaes. ✡ 9:23: Mat 21:21, Mak 11:23 ✡ 9:24: Luk 17:5

ruvisɨmw mɨne nəkwəregɨn ruvisɨmw, iou
iakani pehe tukw ik i mə tikier ia iəkunouihi
i məpwəh nuvnimwə peheien mwi irə.”
26 ✡Nənə nənɨmwɨn ərəha rɨkiukiu pɨk
ia iəkunouihi, məkwein əpwəmwɨs, mier.
Mətə nɨpwrai iəkunouihi nəha ruvehe
məpouəpou pam. Ro pen nərmama həpɨk
həni mə, “Eh, ruvamhə!” 27 Mətə Iesu ruvehi
rəgɨn, mɨvi utə, rərer.
28 Kurirə irə Iesu revən muvnimwə ia
nəkwai nimwə. Nəpɨn nərmama me
səvənhi me irəha min əpa, həres pen in mə,
“Rəfo kɨmaha iahəreirei nəkoui irapwien
nənɨmwɨn ərəha nəha?”
29 Mɨregi Iesu rɨni pen tɨ nirəha i mə,
“Nənɨmwɨn ərəha sə ro me iamɨnha irə,
nari riti riwən ko rəkoui irapw irəha, mətə
nəfwakiien əpa.”

*Iesu r*ɨni irapw mwi mə in tremhə

30 ✡Irəha həpwəh kwopun nəha mhəuvən
mhəpi sɨmwɨn ia tənə Kalili. Iesu
rɨpkokeikei mhə mə nərmama tuhəukurən
kwopun me nəha ramarə ikɨn, 31 ✡tɨ nəri
nə mə ramahatən nərmama me səvənhi,
mamɨni pen tɨ nirəha i mə, “Trɨpko mhə
tui kuvei pen iou, Iəməti Iərmama, ia
rəgi nərmama. Irəha tuhousi əpune iou.
Takemhə, nənə, nəpɨn səro kahar irə
iakətui mwi ia nemhəien səiou.” 32 ✡Mətə
nərmama me səvənhi həreirei nɨpwrai
nəgkiariien i in rani. Həhekɨr tɨ nəresien
in.

*I*ərmama rasori məpi raka

33 Irəha həuvehe ia Kapaneam. Nəpɨn
həuvnimwə ia nəkwai nimwə riti, Iesu rəres
pen nərmama me səvənhi mə, “Saməuvehe
kɨmiaha hiaməgkiari ia nəfe?” 34 Mətə
irəha həpwəh nəgkiariien, tɨ nəri nə mə
kamhəuvehe mamhəgkiari mə sin ia nirəha
in rasori.
35 ✡Nənə Iesu rəkure, məkwein nərmama
səvənhi twelef həuvehe. Rɨni pen tɨ nirəha
i mə, “Iərmama sə rokeikei mə trakupwən
ia nərmama me pam, traməkeikei muvehe
mukurirə, mamo in iərmama sə ramo tuk-
wini nari m nərmama me pam.”
36 Nənə Iesu ruvehi iəkunouihi riti
mərpwi ia kurkwan ia nirəha, mərəhi
utə, marə mɨni pen mwi tɨ nirəha i
mə, 37 ✡“Iərmama sə trəsevər ia rerɨn tɨ
iəkunouihi riti sə ro iamɨnhi ia nəghɨk
rəmwhen mə raməsevər mwi ia rerɨn tukwe
iou. Iərmama sə raməsevər ia rerɨn tukw
iou rəmwhen mə raməsevər mwi ia rerɨn tɨ
Kumwesən sə rɨnərhi pehe iou iakuvehe.”
38 ✡Jon rɨni pen tɨ Iesu i mə, “Ia-
hatən, kɨmaha iahətoni iərmama riti
raməkoui irapw nəremhə me ia nəghɨm.
Iahaməmwur mə tahənise in tɨ nəri nə mə
rɨpko mhə in kɨmaha riti.”
39 ✡Mətə Iesu rɨni mə, “Kɨmiaha tihəpwəh
nɨniseien in. Iərmama sə ramo nɨmtətien
ia nəghɨk, ko rəpwəh nɨni ərəha akwauak-
wien iou. 40 ✡Iərmama sə rəpwəh nɨni
ərəhaien kɨtaha in kɨtaha riti. 41 ✡Iakani
nɨpərhienien tukumiaha i. Kɨmiaha nə
nərmama me səiou, iou Kristo. Trɨni mɨnuə
iərmama riti ruvei pehe nui m kɨmiaha ia
nəghɨk mə tihənɨmwi, in traməkeikei mu-
vehi nərəkuien səvənhi.”

*Tik*ətui amasan tɨ nahatətəien səim

42 “Nəkwərhakwərha me i səməme
kamhahatətə ia nirak, trɨni mɨnuə iərmama
riti ro riti rɨmwei ia nərəhaien, Kumwesən
trərpwɨn noien ərəha səvənhi. Iərmama
nəha trɨregi rərəha məpi raka kərihi pen
kəruəterei asori ia nɨpətəkinuan kosə irapw
i ia təmwei təsi. 43 ✡Mə rəgɨm ramo ikamwei
ia nərəhaien, tikərai raka. Mə rəgɨm rɨpɨp
mətə ikuvehi nɨmɨruien, ramasan pɨk tukw
ik. Rərəha mə rəgɨm kəru mətə tikevən
fwe ia kwopun napw asori rauək rerɨn ikɨn.
44-45 Mə nɨsum ramo ikamwei ia nərəhaien,
tikərai raka. Mə nɨsum rɨpɨp mətə ikuvehi
nɨmɨruien, ramasan pɨk tukw ik. Rərəha
mə nɨsum mi kəru mətə tukərarki pen
ik ia kwopun napw asori rauək rerɨn
ikɨn. 46-47 ✡Mə nənimem ramo ikamwei ia
nərəhaien, tikukumwiri raka. Mə nənimem
kuatia a mətə ikuvnimwə pen ia nɨtətə sə
Kumwesən ramərɨmənu irə, ramasan pɨk
tukw ik. Rərəha mə nənimem kəru, mətə
tukərarki pen ik ia kwopun napw asori
rauək ikɨn. 48 Ia kwopun nəha
‘irər səməme hamani irəha həpwəh
nemhəien.
Napw rəpwəh nɨfwəien.’
49 Napw trətəgətəg pen ia nərmama me
pam rəmwhen ia sol sə kamətəgi pen ia
nəvegɨnien.

✡ 9:26: Mak 1:26 ✡ 9:30: Jon 7:1 ✡ 9:31: Mak 8:31, Mak 10:32-34 ✡ 9:32: Luk 9:45, 18:34 ✡ 9:35: Luk 22:24, Mat 20:25-27, Mak 10:43-44 ✡ 9:37: Mat 10:40 ✡ 9:38: Nam 11:27-29 ✡ 9:39: 1Kor 12:3 ✡ 9:40: Mat 12:30, Luk 11:23 ✡ 9:41: Mat 10:42 ✡ 9:43: Mat 5:30 ✡ 9:46-47: Mat 5:29 ✡ 9:50: Mat 5:13, Luk 14:34, Kol 4:6

50 ✡Sol in nari amasan. Mətə trini minuə
sol nəsienien səvənhi ruvəiwən, tihəfo mho
rəsien mwi? Pwəh sol raməmak pen ia
rerimiaha. Nənə hiamarə ia nəmərinuien.”

10

*Iesu rahat*ən mə iərman mine pran
trouəpwəh nəpwəhien irau me

1 Iesu rəpwəh kwopun nəha mevən ia
tənə Jutia fwe ia nikare nui aris Jotan
pen. Nərmama həpik həuvehe mwi
mhousəsimwin pen irəha me tukwe. In
rahatən irəha rosi sə ramo ia nəpin me.

2 Nənə Farisi me nepwin həuvehe mhəres
pen nari riti min mə tuhəregi ro Iesu mə
trəfni irə. Irəha həni mə, “Ratukwatukw
ia Loa səkitaha mə ko iərman riti rəpwəh
səvənhi pran uə rekəm?”

3 Miregi Iesu rəres pen irəha i mə, “Nəfe
nəgkiariien Moses rimməni pehe tukumiaha
i fwe kupwən?”

4 ✡Miregi həni mə “Moses rinəseni
mə iərman riti rukurən niraiien nimwai
nəkukuə m pran səvənhi rani mə in
rinəpwəh in, nənə mərhi pen i ramevən.”

5 ✡Mətə Iesu rini pen ti nirəha i mə,
“Moses rimərai nəgkiariien nəha m
kimiaha ti nəri nə mə kəmkapwəmiaha
riskai. 6 Mətə Nəkukuə Ikinan rini mə
fwe ia nukune narəien, ‘Kumwesən rino
iərmama kəru riti iərman riti pran.’ 7 ✡‘Ro
iaminhi irə iərman traraka ia tata mine
mama səvənhi mevən rouarə pəri irau pran
səvənhi, nənə 8 irau trouvehe rouəmwhen
ia nipwrai iərmama kuatia.’ Nəgkiariien
nəha rini mə iərman mine pran səvənhi
krouəpwəh ihi noien iərmama kəru i,
mətə krouvəuvehe rouəmwhen ia nipwrai
iərmama kuatia. 9 Ti nəri nə mə Kumwesən
riripin iərman mine pran səvənhi iaminhi
irə, ro pen ripkatukwatukw mhə mə iərman
trəpwəh səvənhi pran, mətefi narəien
səvənrau.” 10 Nəpin Iesu mine nərmama me
səvənhi həuvnimwə mwi ia nəkwai nimwə,
irəha hères mwi nəgkiariien i min. 11 ✡Nənə
Iesu rini pen ti nirəha i mə, “Iərman sə
rəpwəh pran səvənhi miri prən əpə riti mwi
ramo noien ərəha ia səvənhi pran. Prən
nəha in ramiri ripko mhə pran atukwatukw
səvənhi. 12 Rəmwhen a mwi pran sə rəpwəh
səvənhi iərman mesi pen iərman əpə riti
mwi ramo noien ərəha ia səvənhi iərman.
Iərman nəha in ramesi pen ripko mhə
iərman atukwatukw səvənhi.”

Iesu rəkwein amasan ia nəkwərhakwərha

13 Nəpin riti nərmama me kamhəuvehi
nəkwərhakwərha me səvənraha,
mamhəuvehe ti Iesu mə trapi irəha.
Nənə nərmama me səvəi Iesu hənise
irəha. 14 Mətə nəpin Iesu rətoni, niemaha
rəpi. In rini pen ti nirəha i mə, “Pwəh
nəkwərhakwərha me həuvehe tukw iou.
Tihəpwəh niniseien irəha. Nitətə sə
Kumwesən ramərimənu irə səvəi nərmama
səməme həmwhen ia nəkwərhakwərha
me i. 15 ✡Iakani nipərhienien tuku-
miaha i mə iərmama traməkeikei mo
rəmwhen ia iəkunouihi, muvehi nitətə
sə Kumwesən ramərimənu irə. Mə ripko
mhə tripkuvnimwə mhə ia nitətə nəha
ia nəpin riti.” 16 Nənə Iesu rərəhi pehe
nəkwərhakwərha me, məmrutə rəgin mi
ia nirəha, məkwein amasan ia nirəha.

*I*ərmama riti səvənhi nautə rasori
rokeikei mə truvehi nimiruien rerin

17 Iesu rinamesi pen mwi suatuk səvənhi
mamevən. Nənə iərmama riti raiu muvehe
minimwi nukurhun mi ia nənimen, məres
pen in i mə, “Iahatən, ik iəmə amasan.
Nəfe noien takaməkeikei mo mə takuvehi
nimiruien rerin?”

18 Miregi Iesu rini pen tukwe in mə,
“Rəfo ikini mə iou iəmə amasan? Iərmama
amasan riti riwən. Kumwesən əpa in
ramasan. 19 ✡Ik ikuvəukurən raka loa me
səvəi Kumwesən. In rini mə, ‘Tikəpwəh
nousi əpuneien iərmama, məpwəh
nakresien pran, məpwəh nakresien,
məpwəh neikuəien, məpwəh neikuəien
mə tikakres. Tikaməkeikei misiai səim tata
mine mama.’ ”

20 Miregi iərmama nəha rini pen ti Iesu i
mə, “Iahatən, loa me pam i iakesi pen fwe
ia nouihiien səiou meste pehe ipwet mine.”

21 ✡Iesu rətə iərmama nəha, rerin
rokeikei in. Ro iaminhi irə rini pen tukwe
in mə, “Nari kuatia rarə ikəpwəh ihi noien.
Evən, məmri pen nəmri nari ia səim
narimnari me. Nəpin kuvehi nənimen,
tikuvehi mane, muvei pen m nərmama
nautə səvənraha riwən. Nənə səim nautə
tripik fwe ia neiai. Nəpin ikino pam,
ikuvehe mukurirə iou.”

22 Nəpin iərmama nəha riregi nəgkiariien
nəha, nənimen risiu. Rəpwəh Iesu

✡ 10:4: Dut 24:1-4, Mat 5:31 ✡ 10:5: Jen 1:27, 5:2 ✡ 10:7: Jen 2:24, Efes 5:31 ✡ 10:11: Mat 5:32 ✡ 10:15: Mat 18:3 ✡ 10:19: Eks 20:12-17, Dut 5:16-20, Dut 24:14, Jem 5:4 ✡ 10:21: Mat 10:38, Mak 8:34

mamevən. Rerɨn rəpou tɨ nəri nə mə nautə
səvənhi rasori.
23 ✡Ia nəpɨn nəha Iesu rəti ərari mətoni
nərmama me səvənhi, mɨni pen tɨ nirəha
i mə, “Rəknekɨn tɨ nərmama nautə
səvənraha rasori mə tuhəuvnimwə ia nɨtətə
sə Kumwesən ramərɨmənu irə.”
24 Nərmama me səvəi Iesu hərkəri asori
nari ia nəgkiariien səvənhi. Mətə Iesu rɨni
pen mwi tɨ nirəha i mə, “Nəkwərhakwərha
səiou me, rəknekɨn tɨ nuvnimwəien ia
nɨtətə sə Kumwesən ramərɨmənu irə.
25 Iərmama nautə səvənhi rasori rəknekɨn
tukwe in mə truvnimwə ia nɨtətə sə
Kumwesən ramərɨmənu irə. Rəknekɨn
məpi raka nərimɨru nəha kamel rasu pen
ia ruei nitel mier.”
26 Nəpɨn nərmama me səvəi Iesu
həregi nəgkiariien səvənhi, nənimenraha
rier. Kamhəres irəha me i mə, “Mə
rəknekɨn iamɨnhi, nɨsɨmə nəha ko həuvehi
nɨmɨruien?”
27 Iesu rətə irəha mɨni mə, “Nəri nəha
rəknekɨn iərmama ko rɨpko mhə, mətə
Kumwesən rukurən noien. Narimnari me
pam rɨməru tɨ Kumwesən.”
28 Ia nəpɨn nəha Pita rɨskəmter mɨni pen
tɨ Iesu i mə, “Ətə ro. Kɨmaha iahənəpwəh
pam narimnari me səkɨmaha mamhəkurirə
ik.”
29 Mɨregi Iesu rɨni mə, “Iakani
nɨpərhienien tukumiaha i mə nərmama
me səməme hənəpwəh narimnari me
səvənraha tukwe iou mə tuhəuvən
mhəvisau irapw nəgkiariien amasan səiou,
irəha pam tuhəuvehi tain. Trɨni mɨnuə
iərmama riti rəpwəh nimwə me, uə piəvni
me, uə kɨtirimənі me, uə mama mɨne tata
səvənhi, uə nəkwərhakwərha me səvənhi,
uə tɨprənə səvənhi, 30 ia nɨtətə ipwet mɨne
truvehi mwi tain hantret, nimwə me, mɨne
piəvni me, mɨne kɨtirimənі me, mɨne mama
me, mɨne nəkwərhakwərha me, mɨne
tɨprənə. Tukəmwəki mwi in, ko nəmisəien
min tɨ nəgkiariien amasan səiou. Nənə ia
nɨtətə fwe truvehe in truvehi nɨmɨruien
rerɨn. 31 ✡Mətə nərmama həpɨk səməme
kamhəkupwən tuhəkurirə. Nənə səməme
kamhəkurirə tuhəkupwən.”

Iesu rɨni irapw mwi mə tremhə

32 ✡Irəha kamhesi pen suatuk mamhəutə
pen fwe ia Jerusalem. Iesu rakupwən
irəha kamhəkurirə. Səvənhi nərmama
me hərkərinari. Nərmama səməme
kamhəkurirə ia nirəha kamhəhekɨr. Iesu
riri raka əpa nərmama səvənhi twelef
mɨnani pen tɨ nirəha i nəfe tuho irə, 33 mɨni
mə, “Hətə ro, kɨtaha saməutə mamhəuvən
fwe ia Jerusalem. Ia kwopun nəha tukuvei
pen iou, Iəməti Iərmama, ia rəgi pris asori
me mɨne nahatən me səvəi Loa. Irəha
tuhəni mə takaməkeikei memhə. Tuhəuvei
pen iou ia rəgi nərməpə rɨpko mhə irəha
nəkur Isrel. 34 Irəha tuharɨs əkenhɨn ia
nirak, mhərgəvəsi iou, mhərisi iou, mhousi
əpune iou. Ia nəpɨn sə ro kahar irə takətui
mwi ia nemhəien səiou.”

Jemes mɨne Jon krouəres pen nari riti m
Iesu

35 Jemes mɨne Jon, tɨni Sepeti mi, irau
krouvehe tɨ Iesu rouni pen tukwe in mə,
“Iahatən, kɨmrau tarouəres ik ia nari riti.
Iarouokeikei mə tikəseni kɨmrau.”
36 Mɨregi Iesu rɨni mə, “Nəfe irouokeikei
mə tako m kɨmirau?”
37 Mɨregi krouni mə, “Əseni kɨmrau pwəh
riti rəkure ia nɨkarem mwatuk riti ia
nɨkarem mour nəpɨn tikuvehi nasoriien
səim, mamərɨmənu ia nərmama.”
38 ✡Mətə Iesu rɨni pen tɨ nirau i mə,
“Kɨmirau iroureirei nəfe nari irouəres i. Ko
kɨmirau irouənɨmwi kap i iou takənɨmwi?
Uə ko kakiətənɨmw mwi kɨmirau ia paptaes
i sə tukakiətənɨmw iou irə?”
39 ✡Mɨregi krouni mə, “Kɨmrau
iarouəmwhen.”
Mɨregi Iesu rɨni pen tɨ nirau i mə, “Kap i
iou takənɨmwi, kɨmirau mwi tirouənɨmwi.
Tukakiətənɨmw kɨmirau mwi ia paptaes
i tukakiətənɨmw iou irə. 40 Mətə iou ko
iakəpwəh nəseniien kɨmirau irouəkure riti
ia nɨkarek mwatuk riti ia nɨkarek mour.
Mətə kwopun nəha səvəi iərmama mi nəha
kɨmərfi raka irau mə trouəkure fwe ikɨn.”
41 Nəpɨn ten mwi nərmama me səvəi Iesu
həregi nəresien nəha səvəi Jemes mɨne Jon,
niemaha rəpi irəha. 42 ✡Ro iamɨnhi irə Iesu
rəkwein irəha həuvehe. Rɨni pen tɨ nirəha
i mə, “Kɨmiaha hiəuvəukurən raka noien
səvəi nərmama rɨpko mhə irəha nəkur Isrel.
Nəmə asori me səvənraha sə kamhərɨmənu
ia nirəha, kamhəfiəutə irəha, mamho
nərmama kamho nəkwanraha. 43 ✡Mətə
kɨmiaha tihəpwəh noien iamɨnha irə ia
kɨmiaha me. Trɨni mɨnuə kɨmiaha riti
rokeikei mə truvehe masori ia kɨmiaha, in

✡ 10:23: Mak 4:19, 1Tim 6:17 ✡ 10:31: Mat 20:16, Luk 13:30 ✡ 10:32: Mak 8:31, 9:31 ✡ 10:38: Mak 14:36, Luk 12:50 ✡ 10:39: Wok Me 12:2, Rev 1:9 ✡ 10:42: Luk 22:25-26 ✡ 10:43: Mat 23:11, Mak 9:35

traməkeikei muvehe mo iərmama sə ramo
tukwini nari m kɨmiaha. 44 Trɨni mɨnuə
kɨmiaha riti rokeikei mə trasori makupwən
ia kɨmiaha, in traməkeikei muvehe mo
iərmama sə ramo auər a wok səkɨmiaha
pam. 45 ✡Kɨmiaha tiho rəmwhen a ia nirak.
Iou, Iəməti Iərmama, iapkuvehe mhə mə
nərmama tuho tukwini nari miou, mətə
iakuvehe mə tako tukwini nari mɨnraha,
muvei pen nɨmɨruien səiou trərəku suatuk
tɨ nɨfi rakaien nari ia nərmama həpɨk.”

*Iesu romasan n*əmri iərmama riti nəghɨn
nə Partimeas

46 Iesu mɨne nərmama me səvənhi
həuvehe mhapirapw ia taon nəha Jeriko.
Nəpɨn həier, nərmama həpɨk kamhəkurirə
in. Partimeas, tɨni Timeas, raməkure ia
nɨkare suatuk mamase mane m nərmama.
Partimeas nənimen rɨfwə. 47 ✡Nəpɨn
rɨregi mə Iesu iəmə Nasaret rɨnauvehe,
rɨnaməkwein əpwəmwɨs, mɨnamɨni mə,
“Iesu, kwənəkwus səvəi Kig Tevɨt! Api tukw
iou!”

48 Nərmama həpɨk hənise pen tukwe in,
mhəni mə, “Afafa, məpwəh nəgkiariien!”

Mətə Partimeas rarɨpɨn maməkwein
əpwəmwɨs mwi, mamɨni mə, “Iesu,
kwənəkwus səvəi Kig Tevɨt! Api tukw iou!”

49 Ia nəpɨn nəha Iesu rərer, mɨni pen tɨ
nirəha i mə, “Həkwein iərmama nəha ru-
vehe.”

Irəha həkwein iərmama sə nənimen
rɨfwə, mhəni pen tukwe in mə, “Agien,
mɨskəmter! Iesu raməkwein ik mə tikevən
tukwe.” 50 Nənə iərmama nəha nənimen
rɨfwə ruvehi raka səvənhi karkahu
əpwəmwɨs məpwəh, mɨskəmter akwauakw,
mevən tɨ Iesu.

51 Nənə Iesu rɨni pen tukwe in mə,
“Ikokeikei mə tako nəfe mik?”

Mɨregi iərmama nəha nənimen rɨfwə rɨni
pen tukwe in mə, “Iahatən, iakokeikei mə
nənimek trətui pwəh iakətə nari.”

52 ✡Mɨregi Iesu rɨni pen tukwe in mə, “Ra-
masan. Ikukurən nevənien. Nahatətəien
səim rɨnomasan raka nənimem.” Nənə
təkwtəkwuni nəha nənimen rɨnamasan
mɨnətə nari. Nənə Iesu ramesi suatuk
mamevən, iərmama nəha rukurirə i.

11

*Iesu rapirapw fwe Jerusalem n*ərmama
haməgnəgɨni in

1 Irəha həuvən ipaka tɨ Jerusalem, mhəier
pen ia Təkuər Olif* ia kwopun nəha ipaka
tɨ rukwənu mi nəha Petfas mɨne Petani. Ia
nəpɨn nəha Iesu rərhi pen iərmama kəru
səvənhi, 2 mɨni pen tɨ nirau i mə, “Kɨmirau
tirouevən fwe ia rukwənu nəha samarəti
pen i. Nəpɨn tirouapirapw fwe ikɨn, tirouətə
kwəti togki riti kɨnəkwi tərini, iərmama
rɨpkəkure raka mhə irə. Tiroufi raka
nari irə, rouəsɨgi rouvehe. 3 Trɨni mɨnuə
iərmama riti rəres kɨmirau i mə, ‘Rəfo iroufi
raka nari ia kwəti togki?’ tirouni pen
mə, ‘Iərɨmənu səkɨtaha ramərəs kwəti togki
i, mətə trɨpkəpwəmwɨs mhə trərhi pehe
mwi i.’ ” 4 Ia nəpɨn nəha krauevən rouətoni
kwəti togki nəha kɨnəkwi tərini pen ipaka
tɨ kwəruə ia nimwə riti ramərer ia su-
atuk. Nəpɨn kroufi raka nari irə, 5 nərmama
nepwɨn səməme kamhərer ipaka tɨ nirau
ia kwopun nəha həni mə, “Rəfo iroufi raka
nari ia kwəti togki?” 6 Mətə krouni pen
nəfe Iesu rɨməni pen tɨ nirau i. Nəpɨn
nərmama me nəha həregi, həseni irau
krouevən. 7 Irau krouəsɨgi kwəti togki nəha
rouvehe tɨ Iesu, rouəpənə pen karkahu
əpwəmwɨs mi səvənrau ia təkuren. Nənə
Iesu rəkure irə. 8 Nərmama həpɨk həpənə
karkahu əpwəmwɨs me səvənraha ia su-
atuk. Nərmama nepwɨn mwi həpənə pen
nɨmwai nei me sə hənərai ia nɨmei nari.
9 Nərmama səməme kamhəkupwən mɨne
səməme kamhəkurirə ia Iesu, kamhəkwein
əpwəmwɨs, mamhəni mə,
“Səgnəgɨni Kumwesən!
Səkwein amasan ia iərmama i rauvehe
ia nəghi Iərɨmənu səkɨtaha!
10 Səkwein amasan ia kig i rauvehe mə tru-
vehi təmwheki kaha səkɨtaha Kig
Tevɨt mərɨmənu ia kɨtaha!
Kəgnəgɨni Kumwesən ia neiai irənhə
anan!”

11 Nənə Iesu ruvnimwə ia Jerusalem,
mevən ia nimwə səvəi Kumwesən,
maməspau narimnari me fwe ikɨn. Mətə
raməruarəv ro pen Iesu rəpwəh mɨrərɨg
mevən fwe ia Petani irəha twelef nərmama
me səvənhi.

*Iesu r*ɨni pen tɨ nei riti mə trɨpkukuə
mhə mwi

12 Rakwakwi irə irəha həier ia Petani. Iesu
rɨregi nukumhə rɨnahi. 13 ✡Rəti pen mətoni
niemɨs† riti ramərer. Nɨmwan rɨpɨk. Iesu

✡ 10:45: 1Tim 2:5-6 ✡ 10:47: Mat 9:27, 15:22 ✡ 10:52: Mak 5:34 * 11:1: Olif, in nei riti. Rutə pɨk ia
təkuər nəha. ✡ 11:13: Luk 13:6 † 11:13: Fiktri

revən mə trətə mə nukwan fwe ikɨn uə riwən. Revən ipaka tukwe, mətə nɨmwan me a. Nukwan riwən tɨ nəri nə mə rɨpko mhə nəpɨn atukwatukw sə nei nəha trukuə irə. [14] ✡Ro iamɨnhi irə Iesu rɨni pen tɨ nei nəha mə, "Iərmama riti trəpwəh mwi nəniien nukwam ia nəpɨn riti." Nəpɨn Iesu rɨni nəgkiariien nəha, nərmama me səvənhi həregi.

Iesu rəkoui irapw nərmama me ia nimwə səvəi Kumwesən

[15] Iesu mɨne nərmama me səvənhi həier pehe ia Jerusalem. Nənə Iesu revən ia nimwə səvəi Kumwesən, mɨnaməkoui irapw nərmama me səməme kamhəmri pen nəmri nari ia narimnari me mɨne səməme kamhəuvehi nəmri narimnari me.‡ Rəvsini tepol me səvəi nərmama me kamhəvriwei mane me. Rəvsini jea me səvəi nərmama səməme kauvehi nəmri menu me tɨ nirəha, [16] mɨnise pen tɨ nərmama mə tuhəpwəh nuvehiien narimnari me mhəpi sɨmwɨn ia kwopun nəha nimwə səvəi Kumwesən ramərer ikɨn. [17] Nənə Iesu rɨnamahatən irəha mə, "Kɨmərai pen ia Nəkukuə Ikinan mə,

'Tukani nimwə səiou
mə nimwəfwaki səvəi nərmama me ia tənəmtənə me.'

Mətə kɨmiaha hiəno ruvəuvehe kwopun sə rakres me kamhərkwafə ikɨn."

[18] ✡Nəpɨn pris asori me mɨne nahatən me səvəi Loa həregi nəgkiariien səvəi Iesu, kənamhətui suatuk mə tuhousi əpune. Irəha kamhəhekɨr Iesu tɨ nəri nə mə nərmama me pam nənimenraha rier tɨ nahatənien səvənhi.

[19] Nənə nəruarəv irə Iesu mɨne nərmama me səvənhi haraka ia Jerusalem, mamhəuvən.

[20] ✡Rakwakwi irə ia nəpnəpɨn irəha həukurau ia kwopun niemɨs ramərer ikɨn, mhətə mə nei nəha ruvəmhiə fwe irənhə meste nuan me inhərɨpw. [21] Nənə Pita rerɨn rɨrhi nəgkiariien səvəi Iesu. Rɨni pen tukwe in mə, "Iahatən, ətə ro nei nəha ikɨnəkwein ərəha irə, ruvehe muvɨmhiə pam."

[22] Mɨregi Iesu rɨni pen tɨ nirəha i mə, "Tihahatətə ia Kumwesən. [23] ✡Iakani nɨpərhienien tukumiaha i trɨni mɨnuə iərmama riti rɨni pen tɨ təkuər i mə, 'Təkuər i, tiko mier mivə pen fwe ia təsi,' mə nətərɨgien səvəi iərmama nəha rəpwəh nəmkiəmkiien, mətə rahatətə əknekɨn ia nəfe rɨməni mə tro, Kumwesən tro nəkwan. [24] ✡Ro iamɨnhi irə iakani nɨpərhienien tukumiaha i mə nəpɨn tihəfwaki, nəfe nəghɨn tihəres i, tihahatətə mə hiəuvəuvehi raka, nənə Kumwesən truvei pehe m kɨmiaha. [25-26] ✡Nənə nəpɨn tihərer mhəfwaki, trɨni mɨnuə iərmama riti rɨno noien ərəha ia kɨmiaha, tihenouenou i. Tiho iamɨnhi irə mə Tata səkɨmiaha ia neiai in mwi trenouenou noien ərəha me səkɨmiaha."

*N*əmə asori me səvəi nəkur Isrel kamhəres mə sin rəseni wok sə Iesu ramo

[27] Irəha həuvehe mwi ia Jerusalem. Nəpɨn Iesu ramavən ia kwopun nimwə səvəi Kumwesən ramərer ikɨn, pris asori me mɨne nahatən me səvəi Loa mɨne nəmə asori me səvəi nəkur Isrel həuvehe tukwe, [28] mhəres pen in mə, "Ikamo narimnari me i ia nəkwai sin, uə sin rəseni ik mə tiko narimnari me i?"

[29] Mɨregi Iesu rɨni pen tɨ nirəha i mə, "Iou mwi takəres kɨmiaha nəresien riti. Trɨni mɨnuə hiəni atukwatukw tukw iou i, takɨni pehe tukumiaha i mə iakamo narimnari me i ia nəkwai sin. [30] Tiho mhəni ro tukw iou i mə fwe kupwən, sin rərhi pehe Jon mə tro paptaes ia nərmama, Kumwesən uə iərmama riti?"

[31] Nənə irəha həgkiari pəri, mamhəni mə, "Tsəfni irə i? Tuko səni mə Kumwesən rərhi pehe Jon mə tro paptaes ia nərmama, Iesu trɨni pehe mə, 'Ro iamɨnhi irə rəfo hiəpwəh nɨniien nɨpərhienien ia nəgkiariien səvəi Jon?' [32] Mətə ko səni mə iərmama riti rərhi pehe Jon uə?" Mətə irəha həhekɨr tɨ nɨniien iamɨnha irə tɨ nəri nə mə nərmama me hahatətə ia Jon mə in profet pərhien riti.

[33] Ro pen həni pen tɨ Iesu i mə, "Kɨmaha iahəreirei."

Mɨregi Iesu rɨni pen tɨ nirəha i mə, "Iou mwi ko iakəpwəh nɨniien tukumiaha i mə iakamo narimnari me i ia nəkwai sin."

12

*Iesu rusipek*ɨn ia nəmə ərəha me nepwɨn səməme kamhətui tɨ nɨmei krep riti

[1] ✡Ia nəpɨn nəha Iesu rɨnaməgkiari mɨnraha mɨnani nusipekɨnien me, mɨnani mə, "Iəmə asori riti rəpwei nəkwus nəha

✡ 11:14: Mak 11:20 ‡ 11:15: Nərmama ia maket nəha kamhəmri pen nəmri nari ia narimnari me səvəi nəfwakiien. ✡ 11:18: Mak 14:1 ✡ 11:20: Mak 11:14 ✡ 11:23: Mat 17:20 ✡ 11:24: Mat 7:7 ✡ 11:25-26: Mat 5:23, Mat 6:14-15 ✡ 12:1: Aes 5:1-2

krep ia nəmhien səvənhi, mukurei pen
nəpai rukurau kurau irə, muəsi kəpwier
mo nəkwan sə tukeivə testesi tɨpwei krep
ikɨn tɨ nuvehiien nɨsen, mo mwi nəpai
rəpwəmwɨs mutə tukətui tɨ krep ikɨn.
Nəpɨn ro sampam irə, rəseni nərmama
nepwɨn həuvehe mhətui tɨ nɨmei krep
səvənhi. Irəha tuhəmhu ikɨn, mhesi
kwənkwai krep, mhəuai, mhəuvei pen
nɨpərɨn m iəmə asori. Iəmə asori rəmri
pen nɨmei krep səvənhi ia rəgɨnraha, mier
mevən ia tənə əpə iti. 2 Nəpɨn kwənkwai
krep rɨmruə, iəmə asori rərhi pen iərmama
riti sə ramo tukwini nari min revən mətə
nəmə kamhətui tɨ nɨmei krep səvənhi.
In rokeikei mə tuhəuvei pen kwənkwai
krep nepwɨn səpwəni min. 3 Mətə irəha
həkwtəmhiri iəmə nəha, mhousi, mhərhi
pen i ramevən, mhəpwəh nuvei penien
nari riti min. 4 Iəmə asori rərari, mərhi pen
iərmama riti mwi sə ramo tukwini nari min
revən. Nənə irəha housi kənkapwə, mho
naurɨsien min. 5 Iəmə asori rərari mərhi pen
riti mwi revən. Nənə irəha housi əpune.
Irəha ho noien nəha ia nepwɨn mwi həpɨk.
Həuəsi nepwɨn, mhousi əpune nepwɨn.

6 ✡Nənə nərmama me nəha kamho tuk-
wini nari m iəmə asori həuvəiwən pam,
mətə tɨni anan kuatia sə rokeikei pɨk. Iəmə
asori rərhi pen i tɨ nəmə kamhətui tɨ krep,
mɨni mə, ‘Irəha tuhəsiai nərɨk.’

7 Mətə nəpɨn nəmə kamhətui tɨ krep
hətoni tɨni iəmə asori, həni pen tɨ nirəha
me i mə, ‘Kwa tɨni iəmə asori nəha. Nəpɨn
tata səvənhi tremhə, nɨmei krep i ruvehe
mo səvənhi. Pwəh sousi əpune nənə
nɨmei krep səvənhi truvehe mo səkɨtaha i.’
8 ✡Nənə irəha həkwtəmhiri, mhousi əpune,
mhərarki irapw ia taniruə.

9 Iəmə asori səvəi nɨmei krep, trəfo
nəha? Truvehe mousi əpune nəmə me
nəha məseni pen nɨmei krep səvənhi ia rəgi
nərməpə. 10 Rosi kɨmiaha hiəpkəvsini raka
mhə nəgkiariien i ia Nəkukuə Ikinan uə?

‘Kəruəterei nəha nəmə kamhəuvrhəkɨn
nimwə hənuə rərəha, mhəpwəh,
təkwtəkwuni nəha ruvəuvehe mɨno
kəruəterei sə rəpi raka pam
kəruəterei me,
məkwtəmhiri əknekɨn pam nimwə.
11 Iərɨmənu səkɨtaha rɨno nəri i, sətoni
nəmrɨtaha rier tukwe.’ ”

12 Nənə nəmə asori me hənuə
tuhəkwtəmhiri Iesu, tɨ nəri nə mə həregi
mə in rɨni nusipekɨnien nəha muəsi irəha
i, mətə hənhekɨr nərmama, mhəpwəh Iesu,
mamhəuvən.

Ratukwatukw mə iərmama trərəku takis
revən tɨ Kig Sisa uə rekəm?

13 ✡Nəmə asori me səvəi nəkur Isrel
hokeikei mə tuhəkwtəmhiri Iesu. Ro
pen hərhi pen Farisi me nepwɨn mɨne
nərmama nepwɨn səvəi Kig Herot mə
tuhəuvən mhəres Iesu narimnari me
nepwɨn, mho in rəfwəkour ia nəgkiariien
səvənhi. 14-15 Nənə irəha həuvehe mhəni
pen tɨ Iesu i mə, “Iahatən, iahəukurən mə
ik iəmə sə ikani nɨpərhienien. Ikəpwəh
nehekɨrien nərmama. Nəmə asori uə nəmə
auər a ikahatən rəmnəmwhen a tɨ nirəha,
mahatən atukwatukw suatuk sə Kumwesən
rokeikei mə nərmama tuhesi pen. Tiko
mɨni ro tukumaha i mə ratukwatukw ia
Loa səkɨtaha mə tahəuvehi pen nəmri takis
m Kig Sisa uə rekəm?”

Mətə Iesu ruvəukurən raka rerɨnraha mə
hokeikei mə in trəfwəkour ia nəgkiariien
səvənhi. Nənə rɨni pen tɨ nirəha i mə, “Rəfo
hiameipweipwi iou iamɨnhi irə? Həuvehi
silin riti mhəuvehi mhəuvehe pwəh iakətə
ro.” 16 Nənə irəha həuvei pen silin riti
min. Nənə Iesu rəres pen mə, “Nənɨmwi
iərmama sin i ia silin? Nənə nəghi sin i?”

Mɨregi həni mə, “Nənɨmwi Kig Sisa mɨne
nəghi Kig Sisa.”

17 ✡Mɨregi Iesu rɨni pen tɨ nirəha i mə,
“Narimnari me səvəi Kig Sisa hiəuvei pen
m Kig Sisa. Narimnari me səvəi Kumwesən
hiəuvei pen m Kumwesən.”

Irəha həregi nəgkiariien səvənhi,
nənimenraha rier.

*Satusi me h*əres Iesu nəresien riti

18 ✡Satusi me nepwɨn həuvehe tɨ Iesu.
(Satusi me irəha kamhəni mə iərmama
sə ruvamhə ko rɨpkətui mhə mwi.) Irəha
həuvehe mhəres Iesu nəresien riti, mhəni
mə, 19 ✡“Iahatən, Moses rɨmərai pen ia Loa
səkɨtaha mə trɨni mɨnuə iərman riti remhə,
məpwəh səvənhi pran, mətə tɨnɨnrau
riwən, piəvi iərman nəha traməkeikei
miri pran nəha rouərəhi nəkwərhakwərha
me, rouəsihagɨn piəvi iəmə nəha. 20 Mətə
nərman sefen, irəha piəvnraha me. Sə
rasori riri pran riti, krouəpwəh nərəhiien
iəkunouihi riti, nənə iərman nəha remhə,
məpwəh səvənhi pran. 21 Nənə piəvni

✡ 12:6: Mat 3:17 ✡ 12:8: Hip 13:12 ✡ 12:13: Mak 3:6 ✡ 12:17: Rom 13:7 ✡ 12:18: Wok Me 23:8
✡ 12:19: Dut 25:5

sərо kəru irə riri prən nəha, memhə mwi,
məpwəh prən nəha, mətə tinınrau riwən.
Nənə piəvni səro kahar irə ro mwi iamınhi
irə [22] meste irəha pam sefen həiri prən nəha,
mhemhə pam, nənə prən nəha rəpwəh
nərəhiien iəkunouihi riti, memhə mwi.
[23] Ni pehe ro tukumaha i. Ia nəpın nəha
Kumwesən tro nərmama hətui mwi ia
nemhəien, pran nəha səvəi sin, tı nəri
nə mə nərman me nəha sefen irəha pam
həməiri in?"

[24] Mıregi Iesu rıni pen tı nirəha i mə,
"Kımiaha hiəreirei nıpwrai nəgkiariien me
ia Nəkukuə Ikinan, mhəreirei mwi nıskaiien
səvəi Kumwesən. Ro iamınhi irə mıne
nahatənien səkımiaha rıpkatukwatukw
mhə. [25] Nəpın nərmama tuhətui mwi
ia nemhəien, nərman tuhəpwəh niriien
nıpran, nıpran tuhəpwəh nesi penien
nərman. Mətə irəha tuhəmwhen nagelo
me ia neiai. [26] ✡Nənə nəgkiariien səvəi
nəgkiariien i hiaməni mə iərmama ko
rıpkətui mhə mwi ia nemhəien. Rosi
kımiaha hiəpkəvsini raka mhə nəgkiariien
nəha ia Nəkukuə Ikinan Moses rımərai
rani nei nəha napw rauək irə mətə rıpkahi
əmwesi mhə? Ia kwopwi nəgkiariien
nəha, Kumwesən rıməni pen tı Moses i
mə, 'Iou Kumwesən səvəi Epraham mıne
Kumwesən səvəi Aesak mıne Kumwesən
səvəi Jekop.' [27] In rıpko mhə Kumwesən
səvəi nərmama me səməme həuvamhə,
mətə in Kumwesən səvəi nərmama me
səməme kamhəmıru. Kımiaha nahatənien
səkımiaha rıpkatukwatukw anan mhə."

Nəfe nəha loa rasori ia loa me?

[28] ✡Iahatən riti səvəi Loa ruvehe mıregi
irəha kamhəres irəha me i. Nəpın rıregi
mə Iesu rıni pen atukwatukw tı nirəha i, in
rəres pen Iesu i mə, "Nəfe nəha loa rasori ia
loa me?"

[29] ✡Mıregi Iesu rıni mə, "Loa sə rasori
in nəha Moses rıməni mə, 'Kımiaha
nəkur Isrel! Tihətərıg amasan! Iərımənu
Kumwesən səkıtaha in əpa kuatia.
[30] Nənə tikaməkeikei mokeikei Iərımənu
Kumwesən səim ia rerım me pam, mokeikei
in ia nımıruien me pam səim, mokeikei in
ia nətərıgien me pam səim, mokeikei in ia
nıskaiien me pam səim.' [31] ✡Nənə loa sərо
kəru irə in i mə, 'Tikaməkeikei mokeikei
piam rəmwhen ikokeikei atukw a ik.' Loa
riti mwi riwən rasori mwi məpi raka loa mi
nəha."

[32] Mıregi iahatən səvəi Loa rıni pen tı Iesu
i mə, "Iahatən. Nəgkiariien səim ratuk-
watukw. Ikani nıpərhienien mə Iərımənu
in kuatia. Kumwesən riti mwi riwən,
mətə in əpa. [33] ✡Iərmama traməkeikei
mokeikei in ia rerın me pam, mokeikei in ia
nətərıgien me pam səvənhi, mokeikei in ia
nıskaiien me pam səvənhi. In traməkeikei
mokeikei piəvni rəmwhen rokeikei atukw
a in. Noien nəha ramasan məpi raka
iərmama rousi əpune nərımıru me, mu-
vani nıpwranraha ia nıfatə, muvei pen m
Kumwesən."

[34] Nəpın Iesu rətə mə iahatən səvəi Loa
ramıni pen nəgkiariien sə ratukwatukw
min, rıni pen tukwe in mə, "Ik ipaka
tı nıtətə sə Kumwesən ramərımənu irə."
Kurirə irə nərmama pam həhekır Iesu. Riti
mwi riwən rəres pen nəresien min.

Kristo in tıni sin?

[35] Nəpın Iesu ramahatən nərmama ia
nimwə səvəi Kumwesən, rəres pen irəha i
mə, "Rəfo nahatən me səvəi Loa haməni mə
Kristo in tıni Kig Tevıt? [36] Kig Tevıt atuk-
watukw, nəpın Nənımwın Ikinan rınarə irə,
rıməni irapw mə,

'Kumwesən* rıni pen tı Iərımənu səiou mə,
əkurei ia nıkarek mwatuk
mesite tako nərmama səməme haməmwəki
ik həuvehe,
tikərpwi utə tıpage nısum mi ia
nirəha.'

[37] Ia nəgkiariien nəha Kig Tevıt atukwatukw
rınəkwein Kristo mə Iərımənu səvənhi. Mə
ro iamınhi irə rəfo irəha kamhəni mə in tıni
Kig Tevıt?"

Nəkuər nəha rerınraha ragien mə
tuhətərıg ia Iesu.

[38] Nəpın Iesu ramahatən irəha i, mani mə,
"Kımiaha tihaməkeikei mhəsiari tı nahatən
me səvəi Loa. Irəha hokeikei mə tuharkahu
ia karkahu əpwəmwıs me mamhan. Ia
kwopun kamo maket me ikın hokeikei mə
nərmama tuhəkwein irəha ia nısiaiien. [39] Ia
nəkwai nimwəfwaki me səvəi nəkur Isrel
hokeikei mə tuhəkure ia kwopun amasan
me. Ia nəvegınien asori me hokeikei mə
tuhəkure ia kwopun kamsiai nəmə asori me
ikın. [40] Irəha kamhəpeki raka nautə səvəi
nıpran me səməme nərman me səvənraha

✡ 12:26: Eks 3:2,6 ✡ 12:28: Luk 10:25-28 ✡ 12:29: Dut 6:4-5 ✡ 12:31: Lev 19:18 ✡ 12:33: Dut 4:35, Aes 45:21, 1Saml 15:22, Hos 6:6 * 12:36: Nəgkiariien səvəi nəkur Kris rımənі iamınhi irə mə, "Iərımənu rıni pen tı Iərımənu səiou."

hemhə mhəpwəh irəha. Kamhəfwaki ia
nəfwakiien əpwəmwɨs me mə nərmama
tuhəsiai irəha. Kumwesən trərpwɨn noien
ərəha me səvənraha rasori mwi.”

Pran riti sə ruvei pen mane səvənhi
sampam m Kumwesən

41 ✡Iesu raməkure ipaka tɨ kwopun
kamerukw pen mane m Kumwesən ikɨn,
maməspau nərmama me kamherukw
pen mane me səvənraha. Nərmama me
səməme nautə səvənraha rasori həpɨk
herukw pen mane asori. 42 Mətə pran riti
fwe ikɨn. Səvənhi iərman remhə məpwəh
in. Nautə səvənhi riwən. Ruvehe merukw
pen silin ouihi mi kəru.
43 ✡Nəpɨn Iesu rətoni, rəkwein nərmama
me səvənhi həuvehe. Rɨni pen tɨ nirəha i
mə, “Iakani nɨpərhienien tukumiaha i mə
prən nəha iərman səvənhi remhə məpwəh
in, nautə səvənhi riwən, in rerukw pen
mane rasori məpi raka nərmama me pam
nəha səməme kamherukw pen mane m
Kumwesən. 44 Iakani iamɨnhi irə tɨ nəri
nə mə nərmama me nəha nautə səvənraha
rasori. Həuvehi raka nɨpərɨn a mhəuvei
pen m Kumwesən. Mətə prən nəha nautə
səvənhi riwən ruvei pen mane me pam
səvənhi sə truvehi nəvegɨnien irə.”

13

*Iesu r*ɨni irapw mə tukamevən tukousi
testesi pam nimwə səvəi Kumwesən
1 Nəpɨn Iesu rɨnamier ia kwopun nimwə
səvəi Kumwesən ramərer ikɨn, iərmama riti
səvənhi rɨni pen tukwe in mə, “Iahatən.
Ətə ro nimwə səvəi Kumwesən. Kɨno ia
kəruəterei asori me. Nimwə me i hamasan
pɨk.”
2 ✡Mɨregi Iesu rɨni pen tukwe in mə,
“Ikətə nimwə asori me i? Tukamevən tuk-
ousi testesi pam, kəruəterei riti ko rəpwəh
nərer əknekɨnien ia riti.”
3 Nəpɨn Iesu raməkure ia Təkuər Olif,
maməti əpwəmwɨs pen ia nimwə səvəi
Kumwesən, Pita mɨne Jemes mɨne Jon mɨne
Antru həres afafa in mə, 4 “Tiko mɨni ro
tukumaha i mə narimnari me nəha truvehe
tɨnesən? Nəfe nɨmtətien truvehe mahatən
pen mə nəpɨn səvəi narimnari me nəha
ruvəuvehe ipaka?”
5 Mɨregi Iesu rɨni pen tɨ nirəha i mə,
“Kɨmiaha tihaməsiari kamo iərmama riti
reikuə ia kɨmiaha. 6 Nərmama həpɨk
tuhəuvehe ia nəghɨk, mhəni mə irəha
Kristo. Tuheikuə ia nərmama həpɨk.
7 Nəpɨn tihəregi nərmama tuhəvisau ia
naruagənien mə ‘naruagənien riti fwe’ uə
‘naruagənien trutə,’ tihəpwəh nehekɨrien.
Nəri nəha traməkeikei muvehe, mətə rɨpko
mhə ihi nəpɨn sampam. 8 ✡Nərmama ia
kwənəkwus riti tuhəskəmter mharuagən
irəha nərmama ia kwənəkwus əpə.
Nərmama səvəi kig riti tuhəskəmter
mharuagən irəha nərmama səvəi kig
əpə. Kwopun me nepwɨn nɨmwnɨmwien
trɨkiu. Nukumhə trahi nərmama. Mətə
narimnari me i rəmwhen a ia pran sə
rɨnamregi təkutan rɨnaməmisə tɨ nərəhiien
iəkunouihi.
9 ✡Kɨmiaha tihamətə amasan ia kɨmiaha
me. Nərmama tuhəuvei pen kɨmiaha ia
rəgi nəmə asori me mə irəha tuhəkiri
nəgkiariien səkɨmiaha. Fwe ia nəkwai
nimwəfwaki me səvəi nəkur Isrel tuhərisi
kɨmiaha. Tihərer ia nəmri kig me mɨne
ia nəmri nərmama səməme kamhərɨmənu
tɨ nəri nə mə kɨmiaha nərmama me
səiou. Tihərer ia nəmrɨnraha mhəvisau
irapw nəgkiariien amasan səiou mɨnraha.
10 Nəgkiariien amasan səiou traməkeikei
mukupwən mevən tɨ nərmama pam ia
tənəmtənə me kurirə irə nəpɨn sampam
truvehe. 11 ✡Nəpɨn nərmama tuhəuvei
pen kɨmiaha ia rəgi nəmə asori me mə
irəha tuhəkiri nəgkiariien səkɨmiaha,
kurirə hiəgkiari, tihəpwəh nətərɨg pɨkien
ia nəfe tihəni. Mətə ia nəpɨn səkɨmiaha
tihəgkiari irə, tihəskəmter, mhəgkiari, tɨ
nəri nə mə rɨpko mhə kɨmiaha atukwatukw
tihəgkiari, mətə Nənɨmwɨn Ikinan truvei
pehe nəgkiariien m kɨmiaha hiəgkiari.
12 ✡Ia nəpɨn nəha iərmama truvei pen
piəvni anan ia rəgi nərməpə mə tuk-
ousi əpune. Tata me tuho mwi iamɨnhi
ia tɨnɨnraha me. Nəkwərhakwərha me
tuhəskəmter mhəni ərəha səvənraha me
tata mɨne mama, mhəuvei pen irəha mə
tukousi əpune irəha. 13 ✡Nərmama me
pam tuhəmwəki kɨmiaha tɨ nəri nə mə
kɨmiaha nərmama me səiou. Mətə iərmama
sə trərer əknekɨn ia nahatətəien səvənhi
meste nərəhaien me i həuvehe mhəukurau
pam, Kumwesən truvehimɨru in.”

✡ 12:41: 2King 12:9 ✡ 12:43: 2Kor 8:12 ✡ 13:2: Luk 19:44 ✡ 13:8: Aes 19:2, 2Kron 15:6 ✡ 13:9: Mat 10:17-20 ✡ 13:11: Luk 12:11-12 ✡ 13:12: Mat 10:21 ✡ 13:13: Mat 10:22, Jon 15:21 ✡ 13:14: Dan 9:27, 11:31, Dan 12:11

Nərəhaien asori ia Jerusalem

14 ✡"Kɨmiaha tihətoni nəri Profet
Taniel rɨməni kani mə 'Nəri sə rərəha
anan mamouraha narimnari ikinan.'
Tramərer ia kwopun sə rɨpkatukwatukw
mhə mə trərer ikɨn.* Ia nəpɨn nəha
tihətoni, (iərmama sə raməvsini nəkukuə
i traməkeikei mukurən nɨpwran),
nərmama ia tənə Jutia tuhaməkeikei
mhap mhərkwafə ia təkuər me. 15 ✡Trɨni
mɨnuə iərmama riti ramapwɨs ia təkure
nimwə səvənhi, traməkeikei meiwaiu
map akwauakw, məpwəh nuvnimwəien
mə truvehi nari riti. 16 Trɨni mɨnuə
iərmama riti raməmhu ia nəmhien səvənhi,
traməkeikei map akwauakw, məpwəh
nɨrərɨgien mevən imwəni mə truvehi
səvənhi tɨnari. 17 ✡Trərəha anan tɨ nɨpran
me səməme tuhəpəmpəm mɨne səməme
tuhaməuvei kənunu m nəkwərhakwərha
əmtəmetə me ia nəpɨn nəha 18 Tihəfwaki mə
nəpɨn nəha trəpwəh nuveheien ia nəpɨn
səvəi nəkwieiien, 19 ✡tɨ nəri nə mə nəpɨn
nəha nəpɨn səvəi nərəhaien. Nərəhaien
nəha trasori məpi raka nərəhaien me
pam səməme həuvəuvehe raka fwe
nukune narəien† mesite pehe ipwet mɨne.
Nənə nərəhaien riti mwi riwən truvehe
məpi raka. 20 Ko nərəhaien nəha ravən
əpwəmwɨs, nərmama me hemhə pam.
Mətə Iərɨmənu tro nəpɨn sə nərəhaien
nəha travən irə rukwakwa. In tro
iamɨnhi irə mə truvehimɨru nərmama
me səvənhi səməme ruvərfi raka irəha.
21 Ia nəpɨn nəha, trɨni mɨnuə iərmama
riti rɨni pehe tukumiaha i mə, 'Hətə
ro Kristo i' uə 'Hətə ro Kristo nəha,'
kɨmiaha tihəpwəh nɨniien nɨpərhienien irə.
22 ✡Nərmama tuhəskəmter. Nepwɨn tuhəni
mə irəha Kristo, mətə neikuəien. Nepwɨn
tuhəni mə irəha profet, mətə neikuəien.
Tuho nɨmtətien me mɨne narimnari me
nərmama tuhətoni mhərkərinari irə.
Irəha tuhəmwur mə tuheikuə ia nərmama
səməme Kumwesən ruvərfi raka irəha,
trɨni mɨnuə irəha həukurən noien. 23 Mətə
kɨmiaha tihaməsiari. Narimnari me pam
iakukupwən muvəni raka tukumiaha i."

Kristo truvehe mwi

24 ✡Iesu rɨrɨpɨn mɨni mə, "Mətə nəpɨn
nərəhaien nəha truvehe mukurau pam,
'meri truvehe mɨpitəv,
məkwə trəpwəh nəhiapwien,
25 kəməhau me ia nɨmagouagou
tuhəsasəsas,
narimnari me ia nɨmagouagou həskai
pɨk, Kumwesən trɨkiukiu ia nirəha.'
26 Kurirə irə nərmama tuhətoni iou,
Iəməti Iərmama, ia nəpuə iakauvehe ia
nɨskaiien asori mɨne nukuraanien asori.
27 ✡Ia nəpɨn nəha takərhi raka nagelo me
səiou həuvrehi, mhəuvesu, mhəuveraha,
mhəuvarei, mhəuvən ia kwopun me pam ia
tɨprənə i, mhəpeki nərmama me səməme
iakɨmərfi irəha mə səiou, mhəpeki irəha
mhəuvehe.
28 Həregi ro nusipekɨnien səvəi nei
nəha niemɨs. Nəpɨn rɨnarkwi pen tukun
sə rɨmərməru mɨnaməpɨrpɨr, kɨmiaha
hiəukurən mə nəpɨn səvəi nəpnəpanien
ruvəuvehe ipaka. 29 Rəmwhen a mwi, nəpɨn
kɨmiaha tihətoni narimnari me i hənaməier
pehe, tihəukurən mə iou, Iəməti Iərmama,
iakuvəuvehe ipaka, rəmwhen a iakamərer
ia kwəruə ia nimwə mə takuvnimwə
pehe. 30 Iakani nɨpərhienien tukumiaha
i mə nərmama səməme kamhəmɨru
təkwtəkwuni mɨne tuhəpwəh nemhə
pamien meste narimnari me pam i həier
pehe. 31 Neiai mɨne tɨprənə trouiwən, mətə
nəgkiariien me səiou tuhəpkiwən mhə.
32 Mətə nəpɨn səvəi nəri nəha, uə aoa
səvənhi, iərmama riti riwən rukurən.
Nagelo me ia neiai mɨne iou mwi, Tɨni
Kumwesən, iahəreirei. Mətə Tata səiou, in
əpa rukurən. 33 Kɨmiaha tihaməsiari, tɨ nəri
nə mə hiəreirei mə nəpɨn nəha truvehe
tɨnesən. 34 ✡Rəmwhen a ia iərmama riti
ravən əpwəmwɨs, məseni pen narimnari
me səvənhi ia rəgi nərmama me səməme
kamho tukwini nari min. Irəha pam
səvənraha wok rarə. Nənə nəpɨn iərmama
nəha ramier irə rɨni pen tɨ iərmama sə
raməkure ia kwəruə ia nimwə səvənhi mə,
'Tikamətui amasan tɨ səiou narimnari me,
məpwəh napriien.'
35 ✡Ro iamɨnhi irə kɨmiaha tihaməkeikei
mhətui amasan, mhəpwəh napriien, tɨ nəri
nə mə hiəreirei mə iəmə asori səvəi nimwə
truvehe tɨnesən. Truvehe ia nəruarəv uə

* 13:14: Trərer ia kwopun ikinan anan ia nimwə səvəi Kumwesən. ✡ 13:15: Luk 17:31 ✡ 13:17: Luk 23:29 ✡ 13:19: Dan 12:1, Joel 2:2, Rev 7:14 † 13:19: Uə fwe kupwən ia nəpɨn nəha Kumwesən rɨno neiai mɨne tɨprənə mɨne narimnari me pam. ✡ 13:22: Dut 13:1-3, Rev 13:13 ✡ 13:24: Rev 8:12 ✡ 13:27: Mat 13:41 ✡ 13:34: Mat 25:14 ✡ 13:35: Luk 12:38

ia nəpɨn uə ia nəpɨn rəiə rakaka irə uə ia
nəpnəpɨn. 36 Rərəha mə ruvehe akwauakw
mətoni hiamapri. 37 Nəfe iakamɨni pehe
tukumiaha i, iakamɨni pen tɨ nərmama me
pam mə, ‘Hətui amasan, mhəpwəh napri-
iien!’ ”

14

Nəmə asori me səvəi nəkur Isrel kamhətui suatuk tɨ nousi əpuneien Iesu

1 ✡Nəpɨn kəru mwi nəkur Isrel ho Pasova
irau nəvegɨnien asori sə hani bred sə yis
riwən irə.* Pris asori me mɨne nahatən
me səvəi Loa kamhətui suatuk riti mə
tuhəuvən afafa, məkwtəmhiri Iesu, mhousi
əpune. 2 Irəha kamhəni mə, “Pwəh kɨtaha
səpwəh nəkwtəmhiriien Iesu ia nəpɨn səvəi
nəvegɨnien asori. Rərəha mə nərmama
niemaha trəpi irəha kamho nurɨgrɨgien
asori tukwe.”

*Pran riti rə*təgi pen senta ia nukwəne
Iesu

3 ✡Nəpɨn Iesu ramarə ia rukwənu nəha
Petani, ruvnimwə pen ia nəkwai nimwə
səvəi Saemon. (Saemon nəha kupwən
nemhəien skai ro tekɨn.) Iesu raməkure
mamənɨ nari. Pran riti ruvehe mauvehi
potel riti kɨno ia kəruəterei riti nəghɨn nə
alapasta. Fwe ia nəkwai potel nəha senta
sə kɨno ia nat atukwatukw.† Nənimen rutə
pɨk. Prən nəha rətefi tərhui potel nəha,
mətəgi pen ia nukwəne Iesu.

4 Mətə nərmama nepwɨn niemaha rəpi
irəha, kamhəni pen tɨ nirəha me i mə,
“Rəfo ramouraha senta ianhi? 5 Ramasan
mə rɨpkəmri pen a nəmri nari ia senta nəha
pwəh iərmama riti ruvehi. Rukurən nuve-
hiien mane asori muvei pen m nərmama
nautə səvənraha riwən.” Nənə kamhəski
prən nəha.

6 Mətə Iesu rɨni mə, “Tihəpwəh nəskiien
prən i! Rəfo hiamo iamɨnhi irə? In ramo
noien amasan riti miou. 7 ✡Nərmama me
səməme nautə səvənraha riwən tuhamarə
kɨmiaha mɨnraha ia nəpɨn me. Nəpɨn
hiənuə tihasitu ia nirəha, hiəukurən na-
situien. Mətə iou tapkarə mhə kɨtaha m
kɨmiaha nəpɨn me. 8 ✡Prən i rɨno nari riti
rəmwhen irə mə tro. Rukupwən mətəgi
pehe senta maməpnəpenə ia nɨpwrak mə
tukɨnɨmwi. 9 Iakani nɨpərhienien tuku-
miaha i mə nərmama tuhəvisau irapw
nəgkiariien amasan səiou ia kwopun me ia
tɨprənə i, mhəvisau irapw nəfe prən i rɨno
miou mə nərmama rerɨnraha tramrhi.”

*Jutas truvei pen Iesu ia rə*gi nərmama
səməme kamhəmwəki in

10 Jutas Iskariot, in riti ia twelef nərmama
me səvəi Iesu, revən tɨ pris asori me mə
trəgkiari mɨnraha. Revən mɨni mə, “Taku-
vei pehe Iesu m kɨmiaha.” 11 Nəpɨn pris asori
me həregi nəgkiariien səvənhi, rerɨnraha
ragien tukwe. Həni mə tuhəuvei pen mane
min. Nənə Jutas rɨnamətui suatuk mə tru-
vei pen Iesu ia rəgɨnraha.

*Iə*rmama kəru səvəi Iesu krouəpnəpenə
tɨ nəvegɨnien kamənɨ bred sə yis riwən irə

12 ✡Neste atukwatukw nəpɨn nəha tuhani
bred sə yis riwən irə. (Ia nəpɨn asori nəha,
nərmama kamhousi əpune sipsip me səvəi
Pasova.) Nərmama me səvəi Iesu hərəs pen
Iesu i mə, “Kwopun pəku nəha ikokeikei
mə kɨmaha tahəuvən mhəpnəpenə tɨ
nəvegɨnien səvəi Pasova ikɨn, nənə, ik
tikəni?”

13 Nənə Iesu rərhi pen iərmama mi kəru
səvənhi mɨni pen tɨ nirau i mə, “Kɨmirau
tirouevən fwe ia Jerusalem. Iərman riti
trəpi raka kɨmirau ia suatuk, mauvehi
tɨkɨnari riti nui rukuər irə. Iroukurirə pen
in. 14 Nəpɨn revən muvnimwə ia nəkwai
nimwə, iroukurirə i, rauevən, rouni pen tɨ
iəmə asori səvəi nimwə nəha mə, ‘Iahatən
səkɨtaha rani mə, nimwə əfo nəha tahani
pəri nəvegɨnien səvəi Pasova kɨmaha səiou
me nərmama me ikɨn?’ 15 Nənə in triri
kɨmirau mevən fwe irənhə ia nimwə nəha
mahatən rum asori riti. Narimnari me
pam hənəmak raka fwe ikɨn. Ia rum nəha
kɨmirau tirouəpnəpenə tukutaha.”

16 Nənə iərmama mi nəha səvəi Iesu
krouier, rouevən fwe ia Jerusalem, rouətə
narimnari me pam rosi a Iesu rɨməni pen tɨ
nirau i. Nənə krouəpnəpenə tɨ nəvegɨnien
səvəi Pasova.

✡ 14:1: Mak 11:18 * 14:1: Iərɨmənu rɨməni pen tɨ nəkur Isrel mə irəha tuhaməkeikei mho Pasova irau nəvegɨnien asori sə hani bred sə yis riwən irə. Tuho ia nuk nuk me mə rerɨnraha trɨrhi nəpɨn Iərɨmənu rɨməivə ueni nimwə səvənraha ia tənə Ijip, məpwəh nousi əpuneien nəmritaik səvənraha: Eks 12:1-19 ✡ 14:3: Luk 7:37-38 † 14:3: Nat in nei riti. Nɨpekɨn rapein amasan. Rutə ia tənə səvəi nəmə Intia isipwɨn tɨ tənə səvəi nəkur Isrel. Ro pen nənimen rutə pɨk. ✡ 14:7: Dut 15:11 ✡ 14:8: Jon 19:40 ✡ 14:12: Eks 12:6, 14:20

Jutas truvei pen Iesu ia rəgi nərmama
səməme kamhəmwəki in

17 Ia nəruarəv Iesu ruvehe irəha twelef
nərmama me səvənhi. 18 ✡Nəpɨn kamhani
pəri nari irə, Iesu rɨni pen tɨ nirəha i
mə, “Iakani nɨpərhienien tukumiaha i mə
kɨmiaha riti truvei pen iou ia rəgi nərmama
me səməme kamhəmwəki iou. Kɨmiaha riti
raməni pəri nari kɨmrau min.”
19 Nəpɨn irəha həregi nəgkiariien nəha,
rerɨnraha rəpou. Həuvehe kuatia kuatia
mamhəres Iesu i mə, “Sin nəha ikani? Iou?”
20 Mɨregi Iesu rɨni pen tɨ nirəha i mə,
“Iakani kɨmiaha riti ia twelef nərmama me i
səiou. Iərmama sə rameitesi bred ia tikiplet
kuatia kɨmrau min. 21 Iou, Iəməti Iərmama,
takaməkeikei memhə rəmwhen kɨmərai
pen ia Nəkukuə Ikinan, mətə trərəha anan
tɨ iərmama sə truvei pen iou ia rəgi
nərmama me səməme kamhəmwəki iou.
Ramasan pɨk mə rɨpkəpwəh a nətuiien.”

Nəpɨn sampam Iesu rəni nari irəha
nərmama me səvənhi

22 Nəpɨn nəha kamhani nari irə, Iesu ru-
vehi bred məfwaki mɨni vivi Kumwesən
tukwe. Məfwaki pam, nənə məkwsen mu-
vei pen m səvənhi me nərmama me, mɨni
pen tɨ nirəha i mə, “Tihəuvehi. In i
nɨpwrak.”
23 Kurirə irə in ruvehi kap waen, məfwaki
mɨni vivi Kumwesən tukwe. Məfwaki
pam, nənə muvei pen mɨnraha irəha pam
hənɨmwi waen ia tɨkikap nəha.

24 ✡Nəpɨn Iesu rauvei pen mɨnraha, in
rɨni mə, “In i nɨtek sə trərihi tərini əknekɨn
nəgkiariien vi səvəi Kumwesən. Traiu tɨ
nərmama həpɨk. 25 Iakani nɨpərhienien
tukumiaha i mə tapkənɨmwi mhə mwi
waen meste takənɨmwi waen vi ia nɨtətə sə
Kumwesən ramərɨmənu irə.”
26 Nənə irəha hani nɨpu riti, mho sampam
irə, mhəier mhəuvən ia Təkuər Olif.

Iesu rɨni mə tukamevən nərmama me
səvənhi tuhap kɨrkɨri mhəpwəh in

27 ✡Iesu rɨni pen tɨ səvənhi nərmama
me i mə, “Tukamevən kɨmiaha pam tihap
raka ia nirak. Iakani iamɨnhi irə tɨ nəri
nə mə kɨmərai pen ia Nəkukuə Ikinan mə
Kumwesən rɨni mə,
‘Iou takousi iərmama sə ramətui tɨ sipsip,
sipsip me tuhaiu kɨrkɨri.’
28 ✡Mətə in tro iakətui mwi ia nemhəien
səiou. Takətui raka, mevən fwe ia
tənə Kalili. Iou takukupwən kɨmiaha
tihəkurirə.”
29 Mətə Pita rɨni pen tɨ Iesu i mə, “Irəha
pam tuhap raka ia niram, mətə rɨpko mhə
iou.”
30 Mɨregi Iesu rɨni pen tukwe in mə,
“Iakani nɨpərhienien tukw ik i ipwet ia
nəpɨn, kurirə rəiə rakaka sərо kəru irə, ik
tɨkɨni m kahar mə ikreirei iou.”
31 ✡Mətə Pita rəgkiari asori mə, “Trɨni
mɨnuə həni mə takaməkeikei memhə krau
mik, mətə ko iakəpwəh nɨniien mə iakreirei
ik.” Nənə irəha pam həni nəgkiariien kua-
tia.

Iesu revən fwe ia Ketsemane,
maməfwaki fwe ikɨn

32 ✡Irəha həuvən ia kwopun riti nəghɨn
nə Ketsemane. Iesu rɨni pen tɨ səvənhi me
nərmama me i mə, “Kɨmiaha tihaməkure
ia kwopun i. Pwəh iou iakevən məfwaki.”
33 Nənə in riri Pita, Jemes, mɨne Jon harevən
irəha min. Ia nəpɨn nəha in rɨnamregi
rərəha, rerɨn rəpou pɨk. 34 ✡Nənə rɨni pen
tɨ nirəhar i mə, “Rerɨk rəpou pɨk ipaka
iakemhə tukwe. Tiamharo i mharəpwəh
napriien.”
35 Nənə Iesu revən ouihi a mwi, mɨmwei
ia tɨprənə, məfwaki, mamərес suatuk riti
mwi mə nəpɨn nəha trukurau irə. 36 ✡In
rɨni mə, “Tata keikei, narimnari me pam
rɨməru tukw ik. Tikuvehi raka kap i pwəh
iakəpwəh nənɨmwiien. Mətə tikəpwəh
noien rəmwhen sə iakokeikei, mətə tiko
rəmwhen sə ikokeikei.”
37 Nənə Iesu rəfwaki pam, mɨrərɨg pehe
mətoni Pita mɨne Jemes mɨne Jon kamhara-
pri. Nənə in rɨni pen tɨ Pita i mə,
“Eh, Saemon, rəfo ikamapri, ko ipkətui
mhə nəpɨn ouihi a uə? 38 ✡Tiharətui
mharəfwaki mə tiharəpwəh nɨmweiien ia
nərəhaien. Nɨpərhienien, rerɨmiaha ragien
mə tihəfwaki, mətə nɨpwramiaha rəpou.”
39 Nənə Iesu rɨrərɨg mevən məfwaki mwi,
mɨni a nəgkiariien sə rɨməni kupwən.
40 Nənə mɨrərɨg pehe mwi mətə irəhar
kamharapri mwi, tɨ nəri nə mə napriien
ruvəuvehi irəhar. Nənə harfi nəmrɨnrahar,
mətə harreirei mə tuharni pen nəfe tukwe
in.

✡ 14:18: Sam 41:9 ✡ 14:24: Sek 9:11, Jer 31:31-34, 1Kor 10:16, Hip 9:20 ✡ 14:27: Mak 14:50 ✡ 14:28: Mat 28:16, Mak 16:7 ✡ 14:31: Jon 11:16 ✡ 14:32: Jon 18:1 ✡ 14:34: Jon 12:27 ✡ 14:36: Rom 8:15, Kal 4:6, Mak 10:38, Jon 6:38 ✡ 14:38: Luk 11:4

41 Nənə Iesu revən sərо kahar irə muvehe
mɨni pen tɨ nirəhar i mə, “Hiamarapri,
mamharuvehi ihi napwɨsien səkɨmiahar?
Nəmwhen. Nəpɨn nəha ruvəuvehe.
Iərmama riti truvei pen iou, Iəməti
Iərmama, ia rəgi nəmə ərəha me. 42 Tiharo
mharərer. Pwəh saməuvən. Hətə ro,
iərmama nəha trɨni pui iou ruvəuvehe
ipaka.”

*N*ərmama səməme kamhəmwəki Iesu
həuvehe mhəkwtəmhiri in
43 Nəpɨn Iesu raməgkiari ihi, Jutas, in riti
ia twelef nərmama me səvəi Iesu, ruvehe
irəha nərmama me həpɨk. Pris asori me
mɨne nahatən me səvəi Loa mɨne nəmə
asori me səvəi nəkur Isrel hənərhi pen
irəha. Nepwɨn kamhəuvehi nau. Nepwɨn
kamhəuvehi nɨpəri nei.
44 Jutas rɨnəgkiari raka mɨnraha mə,
“Iərmama sə takakei min, iəmə nə in
nə. Kɨmiaha tihəkwtəmhiri, mhəiri raka
mhəuvən, mhətui amasan mə trəpwəh
napien.” 45 Nənə nəpɨn Jutas ruvehe ia
kwopun nəha, revən atukwatukw tɨ Iesu,
mɨni mə, “Iahatən!” Nənə makei min.
46 Jutas rakei min, nənə nərmama me
həuvehe mhəkwtəmhiri. 47 Mətə iərmama
riti sə ramərer ipaka tɨ Iesu reivi raka nau
səvənhi, mərai iərmama riti sə ramo tuk-
wini nari m pris asori anan, mərai raka
nɨkare nɨfregɨn.
48 Nənə Iesu rɨni pen tɨ nirəha i mə,
“Rəfo hiəuvehi nau me mɨne nɨpərpəri
nei me mhəuvehe mə tihəkwtəmhiri iou
iamɨnhi irə? Nətərɨgien səkɨmiaha rɨnuə
iou rakres riti uə? 49 ✡Ia nərineiv m
neis mɨne iakamarə kɨtaha m kɨmiaha fwe
ia nimwə səvəi Kumwesən, mamahatən
nərmama. Rəfo hiəpwəh nəkwtəmhiriien
iou ia nəpɨn nəha? Mətə hiamo iamɨnhi irə
mə nəgkiariien sə Nəkukuə Ikinan rɨməni
truvehe mukuə.” 50 Irəha həkwtəmhiri Iesu.
Nənə nərmama me pam səvənhi həpwəh in
mhap.
51 Təmaruə riti rakurirə Iesu. Rauvegi
a nɨpwran ia ravaravar. Nərmama me
həuvehe mhəkwtəmhiri. 52 Mətə resi raka
ravaravar ia nɨpwran maiu auər a map.

*Iesu r*ərer ia nəmri nəmə asori me səvəi
nəkur Isrel
53 Nərmama me həiri Iesu mhəuvən tɨ
pris asori anan. Pris asori me mɨne nəmə
asori me səvəi nəkur Isrel, mɨne nahatən
me səvəi Loa, hənousəsɨmwɨn pen pam
raka irəha me tukwe. 54 Nəpɨn həiri pen
Iesu mamhəuvən, Pita rakurirə ia Iesu ma-
mavən isipwɨn tukwe meste nari fwe ia
nɨkare nimwə səvəi pris asori anan. Nənə
muvnimwə maməkure irəha iotukwininari
me, mamərhiəpw ia napw.
55 Nənə pris asori me mɨne nəmə asori
me səvəi nəkur Isrel kamhətui nərmama
nepwɨn mə tuhəni irapw nəri ərəha riti
sə Iesu rɨno uə rɨməni. Nəmə asori me
hokeikei mə tuhəregi pwəh housi əpune
Iesu tukwe. Mətə irəha həpkətə mhə
nari riti. 56 Rəknekɨn tɨ nirəha tɨ nəri nə
mə nərmama həpɨk həskəmter mamheikuə
ia nəfe hənətoni Iesu rɨno uə həməregi
in rɨməni, mətə nəgkiariien səvənraha
rɨpkuvehe mhə mo kuatia.
57 Nənə nərmama nepwɨn həskəmter
mamheikuə ia Iesu mamhəni mə,
58 ✡“Kɨmaha iahəregi iəmə i rɨməni mə,
‘Iou takouraha nimwə i səvəi Kumwesən
sə nərmama həno ia rəgɨnraha. Nəpɨn
kahar rukurau takuvrhəkɨn riti mwi
nərmama tuhəpwəh noien ia rəgɨnraha.’ ”
59 Həni iamɨnhi irə, mətə nəgkiariien mwi
səvənraha rɨpko mhə kuatia.
60 Nənə pris asori anan rərer ia kurkwan
ia nirəha məres pen Iesu i mə, “Nəgkiariien
riti riwən tikɨni? Rəfo ia nəgkiariien nəha
irəha kamhəni mamhousi ik irə?” 61 ✡Mətə
Iesu rəpnapen, məpwəh nəgkiariien.
Nənə pris asori anan rəres pen mwi mə,
“Rəfo? Ik Kristo? Kumwesən sə kamɨni vivi
in tɨni nə ik?”
62 Mɨregi Iesu rɨni mə, “Iou i. Tukamevən
kɨmiaha tihətoni iou, Iəməti Iərmama,
takaməkure ia nɨkare Kumwesən mwatuk
sə in nɨskaiien səvənhi rasori. Tihətoni
mwi iou takauvehe ia nəpuə me ia
nɨmagouagou.”
63 Nənə nəpɨn pris asori anan rɨregi, re-
itehi karkahu səvənhi, mɨni mə, “Kɨtaha
tsətui iərmama riti mwi tro pui iəmə i tɨ
nəfe? 64 ✡Hiəuvəregi raka mə in rɨni ərəha
Kumwesən. Nətərɨgien səkɨmiaha mə tsəfo
irə?”
Nənə irəha pam həni mə Iesu
traməkeikei memhə. 65 Nepwɨn həskəmter
mhərgəvəsi pen in. Nepwɨn housəman
nənimen, mamhəuəsi in, mamhəni mə, “Ni
ro nəgkiariien sə ruku pen tɨ Nənɨmwɨn mə
sin ruəsi ik!” Nənə naruagən me səvəi pris
asori anan irəha mwi həuvehi mhəpwi.

✡ 14:49: Luk 19:47, 21:37, Jon 18:20 ✡ 14:58: Jon 2:19-21 ✡ 14:61: Mak 15:5, Luk 23:9 ✡ 14:64: Jon 19:7

Pita rɨni mə in rɨreirei Iesu

66 Pita in fwe inhərɨpw ia nɨkare nimwə
səvəi pris asori anan. Nənə pran riti sə
ramo tukwini nari m pris asori anan ru-
vehe. 67 Nəpɨn rətoni Pita ramərhiəpw
ia napw, rəti əter irə, mɨni mə, "Ik
mwi ikɨnamavən pəri kɨmirau Iesu iəmə
Nasaret."
68 Mɨregi Pita rɨni mə, "Rekəm. Iou
iakreirei iəmə nəha, mɨreirei nəfe i
ikamɨni." Nənə Pita rəpwəh nɨkare nimwə
səvəi pris asori anan mevən ipaka tɨ kwəruə
asori riti sə nərmama kamhəuvnimwə pehe
irə. Nənə rəiə riti rakaka.
69 Nənə pran sə ramo tukwini nari ru-
vehe mɨnamɨni mwi tɨ nərmama səməme
kamhərer ipaka tɨ Pita i mə, "Iəmə i in riti
ia nirəha."
70 Mətə Pita rɨni mwi mə, "Rekəm. Rɨpko
mhə iou riti ia nirəha."
Nənə hərer ouihi a mwi. Nərmama
səməme kamhərer ipaka tukwe in həni pen
mwi mə, "Nɨpərhienien, ik riti ia nirəha tɨ
nəri nə mə ik iəmə Kalili."
71 Mɨregi Pita rɨni mə "Mə iakameikuə
pwəh Kumwesən rərpwɨn noien ərəha
səiou. Iakani pehe tukumiaha i kwəsuahi
anan mə iou iakreirei iəmə nəha kɨmiaha
hiaməni."
72 ✡Pita rɨni iamɨnhi irə nənə
təkwtəkwuni a rəiə rakaka səro kəru irə.
Nənə Pita rerɨn rɨrhi nəgkiariien sə Iesu
rɨməni pen tukwe in mə, "Kurirə rəiə
rakaka səro kəru irə, tikɨni m kahar mə
ikreirei iou." Pita rerɨn rɨrhi. Nənə rerɨn
rərkwəpɨr, rasək.

15

Iesu rərer ia nəmri Paelat

1 ✡Ia nəpnəpɨn pris asori me mɨne nəmə
asori me səvəi nəkur Isrel mɨne nahatən
me səvəi Loa mɨne nərmama pam ia
nəkureien səvənraha hərai sun nəgkiariien
səvənraha, mhərihi Iesu, mhəiri mhəuvən,
mhəmri pen in ia rəgi Paelat.
2 Nənə Paelat rəres pen Iesu i mə, "Ik kig
səvəi nəkur Isrel?"
Mɨregi Iesu rɨni mə, "Ik ikani."
3 Ia nəpɨn nəha pris asori me kamhəni
ərəha Iesu ia narimnari me rɨpɨk. 4 Ro
pen Paelat rəres pen mwi tɨ Iesu i mə,
"Nəgkiariien riti riwən tikɨni pen tɨ nirəha
i? Regi ro narimnari me rɨpɨk kamhəni
ərəha ik irə."
5 ✡Mətə Iesu rəpwəh nəgkiariien. Nənə
Paelat rərkərinari irə.
6 Noien riti nəha ikɨn Paelat ramo ia
nuk me pam ia nəpɨn səvəi nəvegɨnien
asori nəha Pasova. Raməseni iərmama
riti sə nəkur Isrel həməni rier ia kalapus
mamevən. 7 Ia nəpɨn nəha iərmama riti
raməmak fwe ia kalapus nəghɨn nə Para-
pas. Kɨməuvehi puvnimwə in ia kalapus
irəha nərmama me nepwɨn tɨ nəri nə mə
hənousi əpune iərmama ia nəpɨn səvəi
naruagənien riti. 8 Ro iamɨnhi irə nərmama
həpɨk həuvehe tɨ Paelat mənamhəres pen
mə trəseni iərmama riti rier ia kalapus
rəmwhen sə ramo mɨnraha ia nuk me.
9 Mɨregi Paelat rɨni pen tɨ nirəha i mə,
"Kɨmiaha hiokeikei mə takəseni kig səvəi
nəkur Isrel rier ia kalapus?" 10 Paelat rəres
pen irəha iamɨnhi irə tɨ nəri nə mə in
rukurən mə pris asori me həməuvei pen
Iesu ia rəgɨn tɨ nəmwəkiien səvənraha.
11 ✡Nənə Paelat rəres pen irəha, mətə pris
asori me hərer kukurau mamhərhiərhi
nərmama, mamhəni pen tɨ nirəha i mə
tuhəres pen Paelat i mə trəpwəh narakaien
ia Iesu mətə traraka ia Parapas.
12 Ro iamɨnhi irə Paelat rəgkiari mwi
mɨnraha mɨni mə, "Trɨni mɨnuə iakəseni
Parapas rier ia kalapus, rəfo ia iərmama sə
hiaməni mə in kig səvəi nəkur Isrel?"
13 Mɨregi irəha həkwein əpwəmwɨs mwi
mə, "Ərui tərini pen in ia nei kamarkuaui!"
14 Mɨregi Paelat rɨni pen tɨ nirəha i mə, "Tɨ
nəfe? Nəfe nəha nərəhaien in rɨno?"
Mətə həni asori mwi mə, "Ərui tərini pen
in ia nei kamarkuaui!"
15 Nərmama me həpɨk nənə Paelat
rokeikei mə tro rerɨnraha rəpwiuən. Ro pen
rəseni Parapas rier ia kalapus mamevən.
Nənə Paelat rɨni pen tɨ naruagən me mə
tuhərisi Iesu. Hərisi pam nənə Paelat rəseni
pen Iesu ia rəgɨnraha mə tuhərui tərini pen
ia nei kamarkuaui.

*Naruag*ən me harɨs əkenhɨn ia Iesu

16 Naruagən me həiri Iesu mhəier
mhəuvən ia nəkwai nimwə asori səvəi
Paelat. (Nimwə nəha nəghɨn nə Praeto-
riam.) Nəpɨn hapirapw fwe ikɨn, həkwein
irəha me nepwɨn ia kusen səvənraha
həuvehe, 17 mharkahu pen karkahu əruerəv
riti m Iesu rəmwhen ia karkahu səvəi
kig. Həuvehi rəhi mhəuvnhi kəfəfau irə
səvəi kig, mhəfəfau pen ia kənkapwə.

✡ 14:72: Mak 14:30 ✡ 15:1: Luk 22:66 ✡ 15:5: Aes 53:7, Mak 14:61 ✡ 15:11: Wok Me 3:13-14

18 Hənaməkwein pen irə mə, “Ik kig səvəi
nəkur Isrel kɨmaha iahəsiai ik!” 19 Irəha
həuəsi kənkapwə ia rɨgi nei, mhərgəvəsi
in, mhənɨmwi nukurhunraha ia nənimen
mamhəuvnhi nɨsiaiien irə. 20 Nəpɨn hənarɨs
əkenhɨn raka irə, həuvehi raka karkahu
əruerəv irə, mharkahu pen tɨnari ihi
səvənhi, mhəiri in mhəier mə tuhərui tərini
pen ia nei kamarkuaui.

*Naruag*ən me hərui tərini pen Iesu ia
nei kamarkuaui
21 ✡Irəha həiri Iesu, mamhəuvən. Ia su-
atuk naruagən me hətoni iəmə Saerin riti.
Nəghɨn nə Saemon. In tata səvəi Aleksanta
mɨne Rufas. Ruku pen fwe ia rukwənu
mauvehe i ia taon. Naruagən me həkeikei
min mə trəvrani nei kamarkuaui səvəi Iesu.
22 Həiri Iesu mhəuvən ia kwopun riti nəghɨn
nə Kolkota (Nɨpwrai nəhag nəha kwopun
səvəi kerhə ia iərmama) 23 Irəha həuvei pen
waen min kəvti pen nɨmwai nari riti rəfiə
trasitu muəsi nəmisəien. Mətə Iesu rəpwəh
nənɨmwiien.
24 ✡Irəha hərui tərini pen Iesu ia nei ka-
markuaui, mharə mhəuai kɨrkɨri tɨnari me
səvənhi, mhəuini nari riti sə trahatən pen
mə sin truvehi nəfe tɨnari səvənhi.
25 Hərui tərini pen Iesu ia nei kamarkuaui
ia naen klok ia nəpnəpɨn. 26 Nəkukuə
kɨmərai mə Iesu tremhə tɨ nəfe rɨni mə:
IN I KIG SƏVƏI NƏKUR ISREL
27 Nəpɨn hərui tərini pen Iesu ia nei
kamarkuaui, hərui tərini pen mwi rakres
mi kəru ia nei kamarkuaui, riti ia nɨkare
Iesu mwatuk riti ia nɨkaren mour. 28 *
29 ✡Nənə nərmama səməme həukurau
pehe ia suatuk, kamhəni ərəha Iesu,
mamharɨs əkenhɨn irə, mamhounouini
kənkapwənraha me, mamhəni mə, “Ik nə
iəmə ikɨməni mə tikouraha nimwə səvəi
Kumwesən marə muvrhəkɨn mwi ia nəpɨn
kahar. 30 Ita, uvehimɨru ik, maraka ia nei
kamarkuaui meiwaiu pehe!”
31 Pris asori me mɨne nahatən me səvəi
Loa, irəha mwi kamhəni ərəha Iesu,
mamharɨs əkenhɨn irə, mamhəni pen tɨ
nirəha me i mə, “In ruvəuvehimɨru raka
nərmama həpɨk, mətə ko rɨpkuvehimɨru
atukw mhə in.” 32 Həni mə, “In Kristo. In
kig səvəi nəkur Isrel. Ramasan mə raraka ia
nei kamarkuaui meiwaiu pehe pwəh kɨtaha
sətoni mhəni nɨpərhienien irə.” Iərman
mi nəha kəru kɨnərui tərini pen irau ia nei
kamarkuaui irəhar Iesu, irau mwi krauni
ərəha in.

Iesu remhə
33 ✡Ia kurkwai nəpɨn ia ran nəpitəvien
ruvehe mousəman kwopun me pam ia
tənə nəha meste aoa kahar rukurau.
34 ✡Nənə ia tri klok ia nərvarəv Iesu rasək
əpwəmwɨs mɨni mə, “Eloi, Eloi, lama
sapaktani?” Nɨpwrai nəgkiariien nəha, in
i mə, “Kumwesən səiou, Kumwesən səiou,
rəfo ikap raka ia nirak iamɨnhi?”
35 Nərmama nepwɨn səməme kamhərer
mamhəspau ia Iesu həregi nəgkiariien
nəha, mhəni mə, “Həregi ro, iəmə i
rəmakwein Profet Elaeja.” 36 ✡Nənə riti ia
nirəha raiu muvehi nɨpəri koton, meitesi
ia waen sə rəfiə, mɨpiri pen ia nusvenhi
rəgi nei riti, muvehi pen mə Iesu trənɨmwi,
mɨni mə, “Pəpɨm ro pwəh sətoni mə Profet
Elaeja truvehe muvehi raka iəmə i ia nei
kamarkuaui uə rekəm.”
37 Mətə Iesu rasək əpwəmwɨs, muvehi
neiahagien səvənhi sampam, memhə.
38 Ia nəpɨn nəha tɨnari sə rəgher tukuahag
kwopun ikinan anan fwe ia nəkwai nimwə
səvəi Kumwesən reitehi nɨpərɨn kəru fwe
irənhə meste nari fwe inhərɨpw. 39 Iəmə
asori riti səvəi naruagən me ramərer
mamətɨ pen mətoni Iesu. Nəpɨn rətoni
Iesu ruvehi neiahagien səvənhi sampam,
memhə iamɨnhi irə, rɨni mə, “Nɨpərhienien
iəmə i in Tɨni Kumwesən.”
40 ✡Nɨpran me nepwɨn kamhərer isipwɨn
kwopti tɨ Iesu mamhəspau irə. Meri Mak-
tala, mɨne Salome, mɨne Meri mama səvəi
Jemes mɨne Joses, irəha mɨnraha. 41 Nəpɨn
Iesu rɨnamavən fwe ia tənə Kalili nɨpran
mirəhar nəha kamhəkurirə i, mamha-
situ irə. Nɨpran me nepwɨn mwi həpɨk,
nəpɨn Iesu ruvehe ia Jerusalem, irəha mwi
həkurirə in mhəuvehe.

*Josef r*ɨnɨmwi Iesu
42 Fraete, nəpɨn kaməpnəpenə irə tɨ Sapat,
tɨ nəri nə mə nəruarəv meri rɨnamivə,
43 Josef iəmə Aramatia revən mə trəres
Paelat mə ko Paelat rəseni in ruvehi
nɨpwrai Iesu. (Josef in mwi rəmakure

✡ 15:21: Rom 16:13 ✡ 15:24: Sam 22:18 * 15:28: Niutestamen me nepwɨn kɨmərai ia nəgkiariien səvəi nəkur Kris kupwən həni nəgkiariien riti mwi ia kwopun i rɨni mə, “Ia noien nəha nəgkiariien səvəi Nəkukuə Ikinan ruvehe mukuə sə rani mə, ‘Irəha həvsini in mə in riti mwi rəmərui Loa.’ ” ✡ 15:29: Sam 22:7, Sam 109:25, Mak 14:58 ✡ 15:33: Amos 8:9 ✡ 15:34: Sam 22:1 ✡ 15:36: Sam 69:21 ✡ 15:40: Luk 8:2-3

irəha nəmə asori me səvəi nəkur Isrel
nəpɨn housəsɨmwɨn irəha me. Nərmama
kamhəsiai in. Josef rameitenhi mə trətoni
nɨtətə sə Kumwesən ramərɨmənu irə tru-
vehe.) Josef rətəgase ia Paelat, mevən
məres nɨpwrai Iesu. 44 Nəpɨn Josef rəres pen
Paelat tɨ nɨpwrai Iesu, Paelat rərkərinari,
mɨreirei mə Iesu ruvamhə pərhien uə
rekəm. Ro iamɨnhi irə rəkwein pen iəmə
asori səvəi naruagən me məres pen tukwe
in mə, "Nɨpərhienien Iesu ruvamhə raka?"
45 Mɨregi iəmə asori səvəi naruagən me
rɨni mə, "Nɨpərhienien Iesu ruvamhə raka."
Nəpɨn Paelat rɨregi, rəseni Josef
mə, "Ikukurən nevənien muvehi raka
nɨpwran."
46 Josef revən muvehi nəmri tɨnari kani
mə linen, muvehi raka nɨpwrai Iesu ia
nei kamarkuaui, muvegi irə. Muvegi
pam, muvehi mevən, məmri pen ia
nɨpəgi kəruəterei riti kɨnərai ərori raka,
nənə məsəkwusəkwu kəruəterei asori riti
mərəpinhə pen kwəruə irə. 47 Ia nəpɨn nəha
Meri Maktala mɨne Meri mama səvəi Joses
krouətə kwopun nəha kəmri pen Iesu ikɨn.

16

Iesu rətui mwi ia nemhəien səvənhi

1 Rɨnamərəuarəv, nəpɨn Sapat rɨno sam-
pam, Meri Maktala, mɨne Salome, mɨne
Meri mama səvəi Jemes, haruvehi nəmri
nɨmwai nari me nepwɨn sə nɨpekɨnraha
rapein amasan, mə tuharevən mharəmri
pen ia nɨpwrai Iesu. 2 Ia Sante, ia nəpnəpɨn
anan, irəhar hənamarevən fwe ia nɨpəg.
3 Ia suatuk kamharəres irəhar me i mə,
"Sin nəha trasitu ia kɨtahar, məpəkɨr raka
kəruəterei nəha ramo tukuahag kwəruə ia
nɨpəg?"
4 Mətə nəpɨn harapirapw fwe ikɨn, harəti
pen mharətoni kəruəterei asori nəha
kɨnəpəkɨr raka raka i. 5 Nənə harevən
ia nəkwai nɨpəg, mharətoni iərmama
riti raməkure ia nɨkarenrahar mwatuk,
mamarkahu ia karkahu sə rəpwəmwɨs
məpsan. Irəhar harətoni, nənimenrahar
rier.
6 Mətə iərmama nəha rɨni pen tɨ nirəhar i
mə, "Nəmrɨmirəhar trəpwəh nierien. Hia-
marətui Iesu, iəmə Nasaret sə kɨnərui tərini
pen ia nei kamarkuaui. In riwən i. Rɨnətui
raka ia nemhəien səvənhi. Harətoni ro
kwopun kɨnəmri pen nɨpwran raməmak
ikɨn. 7 ✡Mətə tiharevən mharni pen tɨ
nərmama me səvənhi mɨne Pita mə Iesu
trukupwən ia kɨmiaha mamevən fwe ia
tənə Kalili. Kɨmiaha tihətoni in fwe ikɨn
rəmwhen rɨməni tukumiaha i."
8 Nənə nɨprən mirəhar nəha harhekɨr
pɨk, mharətəmnɨmwɨn, mharier, mharap
ia nɨpəg. Mətə harəpwəh nəvisauien nəfe
kɨməni pen tɨ nirəhar i, tɨ nəri nə mə
harhekɨr.

Meri Maktala rətoni Iesu

9 ✡Sante ia nəpnəpɨn Iesu rətui mwi ia
nemhəien səvənhi, mukupwən mier irapw
tɨ Meri Maktala, pran sə fwe kupwən Iesu
rɨnəkoui irapw nəremhə me irə irəha pam
sefen. 10 ✡Meri revən mətə nərmama me
səməme kamharə pəri irəha Iesu kupwən.
Kamhəkure tɨ Iesu, mamhasək tukwe. Meri
ruvehe mɨni pen tɨ nirəha i mə "Iakɨnətə
Iesu." 11 Nəpɨn hərregi mə Iesu rɨnətui mwi ia
nemhəien səvənhi, mhəregi mwi mə Meri
rətoni, nənə həpkɨni mhə nɨpərhienien irə.
12 Kurirə irə kəru ia nirəha krouier ia taon
rouavən ia suatuk. Nənə Iesu rier irapw tɨ
nirau. Krouətə nɨpwran ropə iti. 13 Iərman
mi nəha krourərɨg rouevən tɨ nərmama
me səvəi Iesu, rouəvisau mɨnraha, mətə
irəha həpwəh nɨniien nɨpərhienien ia
nəgkiariien səvənrau.
14 ✡Kurirə irə nərmama me nəha səvəi
Iesu irəha eleven kamhəkure mamhani
pəri nari. Ia nəpɨn nəha Iesu rier irapw
tɨ nirəha, maməski irəha tɨ nəri nə mə
kənkapwənraha rɨskai. Nahatətəien
səvənraha riwən. Hənəpwəh nɨniien
nɨpərhienien ia nəgkiariien səvəi Meri,
mhəpwəh mwi nɨniien nɨpərhienien ia
iərmama səməmi nəha krɨnouətoni Iesu mə
rɨnətui pərhien mwi ia nemhəien səvənhi.
15 ✡Iesu rɨni pen tɨ nirəha me i mə,
"Həuvən ia kwopun me pam ia tɨprənə
i, mhəvisau irapw nəgkiariien amasan
səiou m nərmama me pam. 16 ✡Iərmama
sə trɨni nɨpərhienien ia nəgkiariien
amasan səiou, ko paptaes irə, Kumwesən
truvehimɨru in. Mətə iərmama sə trəpwəh
nɨniien nɨpərhienien ia nəgkiariien amasan
səiou, Kumwesən trərpwɨn noien ərəha
me səvənhi. 17 ✡Nərmama səməme
kamhahatətə ia nirak tuho nɨmtətien me
i. Irəha tuhəkoui irapw nəremhə me ia
nərmama ia nəghɨk. Irəha tuhəgkiari ia

✡ 16:7: Mat 26:32, Mak 14:28 ✡ 16:9: Luk 8:2 ✡ 16:10: Mat 28:10 ✡ 16:14: 1Kor 15:5 ✡ 16:15: Wok Me 1:8 ✡ 16:16: Wok Me 2:38 ✡ 16:17: Wok Me 2:4, Wok Me 8:7, 10:46 ✡ 16:18: Luk 10:19, Wok Me 28:3-6

nəgkiariien səvəi nəkur əpə. [18] ✡Irəha
tuhəuvehi snek me səməme kamhahi
əpune nərmama. Trɨni mɨnuə irəha
hənɨmwi nari riti kəvti pen nɨmwai nari
sə ramousi əpune iərmama, ko rɨpkuəsi
mhə irəha. Irəha tuhərapi nərmama
səməme nemhəien rarə ia nirəha mho irəha
həuvehe mhəsanɨn.”
[19] ✡Nəpɨn Iesu Iərɨmənu rɨnəgkiari pen
pam mɨnraha, kuvehi utə in revən fwe
ia neiai, məkure ia nɨkare Kumwesən
mwatuk. [20] ✡Nənə nərmama me səvənhi
həuvən mhəvisau ia kwopun me pam.
Nəpɨn kamhəvisau irə, Iərɨmənu ramarə
tɨ nirəha, mamo nɨmtətien me mə
nərmama tuhətoni, mhəni nɨpərhienien
ia nəgkiariien amasan səvənhi.

✡ 16:19: Wok Me 2:33-34 ✡ 16:20: Wok Me 14:3, Hip 2:3-4

Luk

Nəgkiariien sə rani mə nəfe i nəkukuə

Matiu, Mak, Luk, Jon irəha pam
haməgkiari ia nimiruien səvəi Iesu Kristo,
mətə Luk nəkukuə səvənhi rəpwəmwis. In
mwi rimərai nəkukuə nəha kani mə Wok
Me. Luk in tokta riti kinahatən amasan
in rukurən pik nari. In rimərai nəkukuə
i rerin ramrhi nəkur Kris mine nətəien
səvənraha. Luk rokeikei mə nərmama
tuhəukurən amasan nəgkiariien amasan
səvəi Iesu Kristo ro nipərhienien. Fwe
nukune nəkukuə səvənhi Luk raməgkiari
ia nətuiien səvəi Iesu Kristo. In rini
raka sə nəha marə mini mwi nimiruien
səvəi Iesu meste nemhəien səvənhi. Luk
rokeikei mə kitaha tsəukurən mə Iesu
Kristo rokeikei nərmama me pam. Luk
raməgkiari pik ia nipran me səməme
hənətoni Iesu. In mwi raməgkiari ia
nəkwərhakwərha me səməme hənətoni
Iesu. Ia nusipekinien me səvənhi in rirai
məgkiari pik ia nərmama nautə səvənraha
riwən kamometə irəha. Luk 19:10 ramini
mə, Iesu Kristo in iərmama pərhien riti
sə riməuvehe fwe kupwən mə trətui
nərmama me səməme hənəruei muvei pen
nimiruien vi minraha. Luk raməgkiari pik
ia nagienien. Tikətoni nagienien nəha ia
nipu səvəi Meri, mətoni mwi ia nagelo
me səməme hənamagien ia nəpin Iesu
rinamətui irə. Tikətoni mwi nagienien
nəha ia nərmama me səvəi Kristo səməme
hənamrərig pen fwe Jerusalem mamhagien
asori ti nəri nə mə Kristo rinətui mwi ia
nemhəien səvənhi. Ro nukurənien i mə Luk
rokeikei mə trini irapw nəgkiariien amasan
səvəi Kristo mahatən mə Kristo ruvehe ia
təkure tiprənə i nəkur ərəha kamharə irə.
In ruvehe mo irəha hagien, mamheitenhi
nəri amasan riti truvehe nəpin kurirə, in
truvehimiru irəha.

Nəgkiariien sə rakupwən

1 ✡Nərmama həpik hənousari raka ti
nirai penien ia nəkukuə narimnari me
nəha Iesu rino fwe kupwən nəpin ra-
mavən kimaha min. 2 ✡Irəha həmərai pen
nəgkiariien me nəha nərmama həukurən
amasan irə həməni pehe tukumaha i. Fwe
ia nukune wok səvənhi, nərmama me
nəha həukurən amasan irə hənətoni Iesu
ia nənimenraha, nənə mamhəvisau irapw
nəgkiariien səvənhi. 3 Iou mwi iakinəskun
pam raka narimnari me i mukurən amasan
kinəfo irə fwe ia nukunen muvehe. Nənə
təkwtəkwuni, iəmə asori Teofilas, iakregi
ramasan mə pwəh iakrai pen ia nəkukuə riti
mik. 4 Iakamo iaminhi irə minuə tikukurən
amasan nəgkiariien sə kinahatən ik irə. In
ro nipərhienien.

Agelo riti rini irapw mə Jon Paptaes trətui

5 ✡Ia nəpin nəha Herot ramərimənu ia
tənə Jutia pris riti nəghin nə Sekaraea.
In pris riti ia təmwen səvənraha kani mə
Pris me səvəi Apia. Səvənhi iərmama
in pran riti sə ruku pen ia kwənəkwus
səvəi Eron. Nəghin nə Elisapet. 6 Irau
pəri noien səvənrau ratukwatukw ia nəmri
Kumwesən. Ia nəpin me krauesi pen
atukwatukw pam nəfe nəghin Loa səvəi
Iərimənu rani. 7 Mətə tininrau riwən. Elis-
apet ripkəkwəhakwen mhə. In niprənemə.
Sekaraea nərgharə.

8 Nəpin riti Sekaraea irəha təmwen
səvənhi kamhowok səvəi pris me ia nəmri
Kumwesən ia nimwə səvənhi. 9 ✡Nənə irəha
hesi pen noien səvəi pris me mhəuini nari
riti sə ramahatən nari. Trahatən pen mə sin
trevən fwe ia nəkwai nimwə səvəi Iərimənu
muvani nimwəkmwəki nari nipekin rapein
amasan ia təkure nifatə. Həuini pen nəri
nəha nənə rahatən pen Sekaraea. 10 Ia nəpin
atukwatukw sə kauvani nimwəkmwəki nari
nipekin rapein amasan irə nərmama me
kamhəfwaki fwe iruə.

11 Nənə agelo riti səvəi Kumwesən
rier pehe mamərer ia nikare nifatə
mwatuk ia nəri kauvani nimwəkmwəki
nari nipekin rapein amasan irə. 12 Nəpin
Sekaraea rətoni agelo nəha, rehekir pik
mətəmninmwin. 13 Mətə agelo rini pen tukwe
in mə, “Sekaraea tikəpwəh nehekirien.
Kumwesən ruvəregi raka nəfwakiien səim.
Səim iərmama Elisapet trərəhi tinimirau
riti iərman. Nənə tikisegi pen nəghin
nə mə Jon. 14 Tikregi ramasan mamagien
tukwe. Nəpin trətui, nərmama həpik mwi
rerinraha tragien tukwe. 15 ✡In truvehe
mo iəmə asori ia nəmri Kumwesən. In
tripkəniimwi mhə waen uə nənimwiien
skai. Nəpin in ramarə ihi ia tipwi mama
səvənhi rerin ruvəukuər raka ia Nənimwin

✡ 1:1: Wok Me 1:1 ✡ 1:2: Jon 15:27 ✡ 1:5: 1Kron 24:10 ✡ 1:9: Eks 30:7 ✡ 1:15: Nam 6:3

Ikinan. 16 In tro nəkur Isrel me həpɨk
hərərɨg mhəuvehe tɨ Iərɨmənu Kumwesən
səvənraha. 17 ✡In trakupwən ia Iərɨmənu.
Nətərɨgien səvənhi mɨne nɨskaiien səvənhi
trəmwhen ia nətərɨgien mɨne nɨskaiien
səvəi Profet Elaeja. In tro tata me hərərɨg
ia rerɨnraha mə rerɨnraha trɨrhi mwi
nɨpwnətɨnraha me. Nərmama səməme
hamərui nəkwai Kumwesən in tro irəha
hərərɨg mhəuvehe mhesi pen nətərɨgien
səvəi nərmama hatukwatukw. Ro iamɨnhi
irə in tro nərmama həpnəpenə tɨ nuveheien
səvəi Iərɨmənu."
18 ✡Mɨregi Sekaraea rɨni pen tɨ agelo i mə,
"Takəfo mukurən mə nəri nəha tro iamɨnhi
irə? Kwa iou iakɨnərgharə səiou iərmama
nɨprənemə."
19 ✡Mɨregi agelo rɨni pen tukwe in
mə, "Iou i Kapriel. Iakamərer ia nəmri
Kumwesən. In rərhi pehe iou mə takuvehe
məgkiari pehe mik məvisau nəri amasan
mik. 20 ✡Mətə tɨ nəri nə mə ipkɨni mhə
nɨpərhienien ia nəgkiariien səiou, ətə ro,
rerɨm triwən. Tipkəgkiari mhə mesite nəri
iakɨməni pehe tukw ik i trier pehe. Trukuə
ia nəpɨn atukwatukw səvənhi."
21 Ia nəpɨn nəha, fwe iruə, nərmama
kamheitenhi Sekaraea. Hərkərinari mə
in rəmak tui ia nəkwai nimwə səvəi
Kumwesən. 22 Nəpɨn rier irapw iruə, ko
rɨpkəgkiari mhə mɨnraha, mətə raməgkiari
a ia rəgɨn. Hənətə həuvəukurən mɨnuə in
rɨnətə nari riti rəmwhen ia nəməkrəhaien
fwe nəkwai nimwəfwaki.
23 Nəpɨn nəha Sekaraea ramowok pris
irə fwe ia nimwə səvəi Kumwesən ru-
vehe mukurau, nənə in rɨrərɨg mevən fwe
imwəni. 24 Kurirə irə rɨpko mhə tui, nənə
səvənhi iərmama Elisapet ro tɨpwɨn. Nəpɨn
rɨno tɨpwɨn, raməmak afafa ia nəkwai
nimwə səvənhi mesite pen məkwə krirum
səvənhi, mamɨni mə, 25 ✡"Iərɨmənu rɨno
nəri miou. Nəpɨn rəti irapw mətə iaka-
maurɨs ia nəmri nərmama tɨ nəri nə mə
səiou iəkunouihi riwən, rerɨn ragien ruvehi
raka naurɨsien nəha ia nirak."

*A*gelo riti rɨni irapw mɨnuə Iesu trətui

26 Elisapet rɨno tɨpwɨn marə məkwə sikis.
Ia nəpɨn nəha Kumwesən rərhi pen agelo
riti nəghɨn nə Kapriel revən mə trətoni
prənvi riti fwe ia taon riti ia tənə Kalili
nəghɨn nə Nasaret. 27 ✡Prənvi nəha ram-
reirei ihi iərman. Kɨnəsisəg raka in mɨnuə
tresi pen iərman riti nəghɨn nə Josef. Josef
in kwənəkwus riti səvəi Kig Tevɨt. Prənvi
nəha nəghɨn nə Meri. 28 Agelo nəha rier pen
tukwe in, mɨni mə, "Meri. Tiko magien.
Iərɨmənu ramasan tukw ik mamarə tukw
ik."
29 Mətə Meri nətərɨgien səvənhi
rəvsausɨni pɨk tɨ nəgkiariien nəha
mamətərɨg mə rəfo agelo rɨni pen tukwe
in iamɨnhi. 30 Nənə agelo nəha rɨni pen
tukwe in mə, "Meri tikəpwəh nehekɨrien.
Kumwesən ramasan tukw ik. 31 ✡Regi ro!
Tiko tɨpwɨm, mərəhi nərɨm riti iərman.
Tikɨsegi pen nəghɨn nə mə Iesu. 32 In
truvehe mo in iəmə asori. Tukəkwein in mə
tɨni Kumwesən, Kumwesən sə rasori anan.
Iərɨmənu Kumwesən səkɨmiaha truvehi
pen nɨtətə səvəi rɨpwɨni Kig Tevɨt min.
33 ✡In trərɨmənu ia nuk nuk me ia nərmama
me səməme həuku pen ia kwənəkwus səvəi
Jekop. Nɨtətə səvənhi trɨpkiwən mhə."
34 Mɨregi Meri rɨni pen tɨ agelo i mə,
"Trəfo mo iamɨnhi. Iou prənvi. Iakreirei
iərman?"
35 ✡Mɨregi agelo rɨni pen tukwe in
mə, "Nənɨmwɨn Ikinan truvehe ia niram.
Kumwesən sə rasori anan nɨskaiien səvənhi
trəuiui ik. Ro iamɨnhi irə tukəkwein pen
iəkunouihi ikinan nəha tikərəhi mɨnuə
in Tɨni Kumwesən. 36 Nənə regi ro. Ik
riti fwe Elisapet nɨprənemə, mətə in mwi
rɨno tɨpwɨn trərəhi tɨni riti iərman. Kani
in mə pran sə rɨpkəkwəhakwen mhə,
mətə ruvəuvehe mɨpəmpəm marə məkwə
sikis. 37 ✡Narimnari me pam rɨməru tɨ
Kumwesən."

*Meri rev*ən mətoni Elisapet

38 Mɨregi Meri rɨni mə, "Iou pran sə
iakamo tukwini nari m Iərɨmənu səiou.
Pwəh rukuə ia nirak rəmwhen ia sə
ikɨməni." Nənə agelo nəha rəpwəh in
mamevən.
39 Ia nəpɨn nəha, rɨpko mhə tui, Meri
rier mevən akwauakw fwe ia rukwənu
riti ia təkure tənə ia Jutia, 40 mevən ia
nəkwai nimwə səvəi Sekaraea, maməgkiari
pen m Elisapet. 41 ✡Nəpɨn Elisapet rɨregi

✡ 1:17: Mal 3:1, 4:5-6, Mat 17:11-13 ✡ 1:18: Jen 18:11 ✡ 1:19: Dan 8:16, 9:21, Hip 1:14 ✡ 1:20: Luk 1:45
✡ 1:25: Jen 30:23 ✡ 1:27: Mat 1:16,18, Luk 2:5 ✡ 1:31: Aes 7:14, Mat 1:21-23 ✡ 1:33: Dan 7:14, Maeka 4:7
✡ 1:35: Mat 1:20 ✡ 1:37: Jen 18:14 ✡ 1:41: Luk 1:15 ✡ 1:42: Dut 28:4

Meri raməgkiari, tɨni rakurisei asori ia
tɨpwɨn. Nənə Elisapet rerɨn ruvehe mukuər
ia Nənɨmwɨn Ikinan. 42 ✡Nənə in rəkwein
əpwəmwɨs mɨni mə, “Meri Kumwesən ra-
masan tukw ik məpi raka pam nɨpran me.
Ramasan mwi tɨ nərɨm sə tikərəhi. 43 Mama
səvəi Iərɨmənu səiou ruvehe mətə iou. Rəfo
ko nəri amasan ia nirak iamɨnhi? 44 Regi
ro, nəpɨn ikapirapw məkwein iou, iakregi
rerɨm, iəkunouihi ia tɨpwɨk rakurisei asori
ia nagienien. 45 ✡Rerɨm tragien tɨ nəri nə mə
ikɨməni mə nɨpərhienien trukuə irə ia nəfe
Iərɨmənu rɨməni pehe tukw ik i.”

Meri rəgnəgɨni Kumwesən

46 ✡Mɨregi Meri rɨni mə,
“Ia nɨmɨruien pam səiou iakauvehi utə
nəghi Iərɨmənu səiou.
47 Rerɨk ragien pɨk tɨ Kumwesən səiou
sə rauvehimɨru iou.
48 ✡Iou pran auər a sə iakamo tukwini nari
min,
mətə rerɨn ramrhi iou.
Təkwtəkwuni mɨne mamevən nərmama
pam tuhəni iou
mə iou pran sə rerɨk ramagien,
49 tɨ nəri nə mə Kumwesən i sə rɨskai pɨk
rɨno narɨmnari asori me miou.
Nəghɨn ro ikinan.
50 ✡Napiien səvənhi ramarə tɨ nərmama me
pam səməme kamhəsiai in,
mamarə mwi tɨ nɨpwnətɨnraha
me mɨne nɨmwipwɨnraha me
mamevən.
51 ✡In ramo nɨmtətien me ia rəgɨn əsanɨn,
maməkoui irapw nərmama səməme
kamhəfiəutə ia rerɨnraha.
52 ✡In rauvehi irapw kig asori me ia kwopun
kamhəkure ikɨn mamhərɨmənu,
marə mauvehi utə mwi nəmə auər a
me.
53 ✡In rauvei pen nəvegɨnien amasan
m nərmama səməme nukumhə
ramahi irəha.
Hani tɨpwɨnraha rəsisi.
Mətə səməme nautə səvənraha rasori in
ramərhi irapw irəha,
mɨpkuvei pen mhə nari riti mɨnraha.
54 ✡In ramasitu ia kɨtaha nəkur Isrel.
Kɨtaha nərmama me səvənhi samo
tukwini nari min.
In ramo iamɨnhi irə tɨ nəri nə mə rerɨn
ramrhi napiien səvənhi
55 ✡rosi in rɨməni pen tɨ kaha kupwən
me səkɨtaha.
In rɨməni pen tɨ Epraham mə in trapi
Epraham mɨne nərmama me ia
kwənəkwus səvənhi ia nuk nuk
me.”
56 Meri rarə irau Elisapet meste məkwə
kahar rukurau, nənə kurirə irə rɨrərɨg
mevən fwe imwəni.

Jon Paptaes rətui

57 Rɨneste nəpɨn səvəi Elisapet trərəhi tɨni
irə. Rərəhi tɨni iərman. 58 Nərmama me
ipaka tukwe mɨne nɨpərɨn me həregi mə
Kumwesən rɨnapi asori in. Həuvehe mhətə
in mamhagien pəri.
59 ✡Nəpɨn iəkunouihi səvənhi reste
nəpɨn eit, həuvehi mhəuvehe mə tukuvehi
ninhum min. Nətərɨgien səvənraha mə
tuhəsegi pen nəghɨn nə Sekaraea, nəpwɨnhi
tata səvənhi. 60 ✡Mətə səvənhi mama rɨni
mə, “Rekəm. Tsəsegi pen nəghɨn nə mə
Jon”
61 Mɨregi irəha həni pen tukwe in
mə, “Mətə rəfo? Nahag nəha riwən ia
kwənəkwus səim.”
62 Nənə irəha həgkiari pen m tata səvənhi
ia rəgɨnraha, mhəres nəfe nahag in rokeikei
mə tuhəsegi pen ia iəkunouihi. 63 Sekaraea
rəres nəri kamrai pen nari irə. Ku-
vehi pen min. Nənə rɨrai pen ianhi
mə, “Nəghɨn nə Jon.” Nənə irəha pam
hərkərinari irə. 64 Ia nəpɨn nəha Sekaraea
rerɨn rɨnarə mwi. Nənə in rɨnaməgnəgɨni
Kumwesən. 65 Nərmama me ia nɨkarkare
rukwənu həregi həhekɨr. Nəgkiariien nəha
ruvirɨs ia kwopun me pam ia təkure tənə
ia Jutia. 66 Nərmama me pam səməme
həregi nəgkiariien nəha hamətərɨg irə mə,
“Iəkunouihi nəha trəfo irə? Mətə in nə
nɨskaiien səvəi Iərɨmənu ramarə irə.”

Sekaraea rɨni irapw nəgkiariien sə ruku
pen tɨ Nənɨmwɨn Ikinan

67 Ia nəpɨn nəha Nənɨmwɨn Ikinan ruvehe
mukuər ia reri Sekaraea, tata səvəi Jon,
muvei pen nəgkiariien min. Nənə Sekaraea
rɨni mə,

✡ 1:45: Luk 1:20 ✡ 1:46: 1Saml 2:1-10 ✡ 1:48: Luk 1:25, 11:27 ✡ 1:50: Sam 103:13,17 ✡ 1:51: 2Saml 22:28 ✡ 1:52: Job 12:19, 5:11, Sam 147:6 ✡ 1:53: 1Saml 2:5, Sam 34:10, Sam 107:9 ✡ 1:54: Aes 41:8, Sam 98:3 ✡ 1:55: Maeka 7:20, Jen 17:7, 18:18, Jen 22:17 ✡ 1:59: Jen 17:12, Lev 12:3, Luk 2:21 ✡ 1:60: Luk 1:13 ✡ 1:68: Sam 41:13, Sam 72:18, Sam 106:48, Luk 7:16

68 ✡"Pwəh səgnəgɨni Iərɨmənu Kumwesən
səkɨtaha nəkur Isrel.
In ruvehe masitu ia kɨtaha nərmama
me səvənhi meivinari ia kɨtaha.
69 ✡In ruvehi utə iəmə skai riti sə truve-
himɨru kɨtaha.
Iəmə skai nəha in kwənəkwus riti səvəi
Kig Tevɨt sə rɨnamo tukwini nari m
Kumwesən fwe kupwən.
70 Nəri nəha ramesi pen nəgkiariien me
səməme Kumwesən rɨməni pehe
tukutaha i ia tərhui profet ikinan
me səvənhi fwe kupwən.
71 ✡In rɨməni mə truvehimɨru kɨtaha,
muvehi raka kɨtaha ia rəgi nərmama
me pam səməme kamhometə
kɨtaha, mamhəmwəki kɨtaha.
72 ✡In rɨməni mə trapi kaha kupwən me
səkɨtaha,
məpwəh nenouenouien nəgkiariien
ikinan səvənhi.
73 ✡Promes nəha in rɨməuvei pen m kaha
kupwən səkɨtaha Epraham,
mauvehi kwəsuahi tukwe.
74 In rɨməni mə nəpɨn truvehi raka kɨtaha ia
rəgi nərmama səməme haməmwəki
kɨtaha,
in trəseni kɨtaha tso tukwini nari min,
mhəpwəh nehekɨrien.
75 ✡Kɨtaha tsəmher mhatukwatukw ia
nənimen ia nəpɨn me pam ia
nɨmɨruien səkɨtaha.
76 ✡Nənə ik, nərɨk, tukɨni mə Kumwesən sə
rasori anan, profet riti səvənhi nə
ik,
tɨ nəri nə mə tikukupwən məpərhi
suatuk me səvəi Iərɨmənu səkɨtaha,
nənə in trukurirə.
77 ✡Tikɨni irapw tɨ nərmama me səvənhi mə
Kumwesən truvehimɨru irəha,
məpwəh nərpwɨnien noien ərəha me
səvənraha.
78 ✡Kumwesən səkɨtaha in ramasan pɨk,
mamapi kɨtaha.
Ia napiien nəha səvənhi in trərhi pehe
Kristo ruku pen fwe ia neiai,
muvehe tukutaha rəmwhen ia meri
rautə ia nəpnəpɨn.
79 ✡In truvei pen nukuraanien m nərmama
səməme kamhəkure ia nəpitəvien
mɨne təmwkəmwi nemhəien.
In triri nɨsutaha ia suatuk səvəi
nəmərinuien."
80 ✡Nənə iəkunouihi nəha rapwinari,
mauvehe mɨskai ia nənɨmwɨn. Ia nəpɨn
me ramarə fwe ia kwopun akwesakwes ikɨn
meste nəpɨn nəha in rier irapw ia nəmri
nəkur Isrel.

2

Iesu rətui

1 Nəpɨn Jon rɨnətui raka, Kig Sisa Okastas,
iəmə Rom sə ramərɨmənu ia tənəmtənə
me, rɨni nəkwan mɨnuə nərmama me
ia kwopun me tuhaməkeikei mhərərɨg
pen fwe imwənraha atukwatukw mɨnuə
tukəvsini irəha. 2 Noien nəha kɨməkupwən
ko ia nəpɨn nəha Kwaerinias ramərɨmənu
ia tənə Siria. 3 Nərmama me pam
hərərɨg mamhəuvən imwənraha me mɨnuə
tuhəuvehi pen nəghɨnraha. 4 Josef rier ia
taon nəha Nasaret ia tənə Kalili, mevən
ia tənə Jutia ia taon səvəi Kig Tevɨt fwe
kupwən kani mə Petlehem, mamevən fwe
ikɨn tɨ nəri nə mə ruku pen ia kwənəkwus
səvəi Kig Tevɨt. 5 ✡Krauevən irau Meri
mɨnuə tukuvehi nəghɨnrau. Josef rɨnəsisəg
raka Meri. Meri rɨno tɨpwɨn. 6 Nəpɨn
irau krouarə ikɨn, Meri rɨneste nəpɨn
atukwatukw səvənhi mə trərəhi iəkunouihi
irə. 7 ✡Rərəhi tɨni iərman, nəmritaik.
Rərəhi, muvegi ia tɨnari, məmri pen ia
nɨtətə kaməkwməni nərimɨru me irə. In
ro iamɨnhi irə tɨ nəri nə mə nimwə nəha
nərmama kamhərəku pen mamhapri ikɨn
ruvəukuər.
8 Ia kwopun nəha nərmama nepwɨn sə
kamhətui tɨ sipsip kamhəmak ia nɨkare
taon nəha iruə, mamhətui tɨ sipsip
me səvənraha ia nəpɨn. 9 Agelo riti
səvəi Iərɨmənu reiwaiu pehe mərer ia
nɨkarenraha. Nukuraanien səvəi Iərɨmənu
rəhiəpwɨn irəha. Nənə irəha həhekɨr pɨk.
10 Mətə agelo nəha rɨni pen tɨ nirəha i mə,
"Kɨmiaha tihəpwəh nehekɨrien. Hərегi ro!
Iou takəvisau nəgkiariien amasan anan m
kɨmiaha. Nərmama pam tuhagien asori
tukwe. 11 Ipwet ia taon səvəi Kig Tevɨt
kupwən kwəti iəkunouihi riti rɨnətui. In
Kristo, Iərɨmənu səkɨtaha. Kumwesən
ruvərfi raka in mə truvehe tukumiaha
muvehimɨru kɨmiaha. 12 Nəri tro nɨmtətien
m kɨmiaha. Tihəuvən mhətoni kwəti

✡ 1:69: Sam 18:2 ✡ 1:71: Sam 106:10 ✡ 1:72: Jen 17:7, Lev 26:42, Sam 105:8-9, Sam 106:45 ✡ 1:73: Jen 22:16-17, Maeka 7:20 ✡ 1:75: Taet 2:12-14 ✡ 1:76: Aes 40:3, Mal 3:1, Mat 3:3 ✡ 1:77: Jer 31:34 ✡ 1:78: Aes 60:1-2 ✡ 1:79: Aes 9:2, 58:8, Mat 4:16 ✡ 1:80: Luk 2:40, Mat 3:1 ✡ 2:5: Luk 1:27 ✡ 2:7: Mat 1:25

iəkunouihi kuvegi ia tɨnari raməmak ia nɨtətə kaməkwməni nərimɨru me irə.”
13 Agelo nəha rəgkiari pam, nənə
təkwtəkwuni a mwi irə nagelo me həpɨk
həuku pen fwe ia neiai mhərer irəha min,
mamhəgnəgɨni Kumwesən mamhani nɨpu
mə,
14 ✡“Kaməgnəgɨni Kumwesən fwe irənhə
anan.
Ia tɨprənə i nəmərinuien trarə tɨ
nərmama me səməme Kumwesən
rerɨn ragien tɨ nirəha.”
15 Nəpɨn nagelo me həpwəh irəha
mhərərɨg pen fwe ia neiai, nərmama me
nəha səməme kamhətui tɨ sipsip me həni
pen tɨ nirəha me i mə, “Pwəh səuvən fwe
Petlehem mhətə ro nəri Iərɨmənu rɨməni
pehe tukutaha i.”
16 ✡Nənə irəha havən akwauakw
mhəuvən mhətoni Meri mɨne Josef mɨne
kwəti iəkunouihi sə ramapri ia nɨtətə
kaməkwməni nərimɨru me irə. 17 Nəpɨn
hətoni iəkunouihi nəha, həni irapw nəfe
agelo rɨməni pen tɨ nirəha i. 18 Nənə
nərmama me pam səməme hamregi
hərkərinari ia nəgkiariien səvənraha.
19 ✡Mətə Meri rəkwtəmhiri pam narimnari
me nəha ia rerɨn mamətərɨg tukwe. 20 Nənə
nərmama me nəha səməme kamhətui
tɨ sipsip hamərərɨg mamhəgnəgɨni
Kumwesən mamhəuvehi utə nəghɨn tɨ
narimnari me nəha hənətoni mhəregi rosi
kɨməni pen tɨ nirəha i.

Kuvehi ninhum m Iesu

21 ✡Nəpɨn sə ro eit irə kuvehi ninhum m
iəkunouihi nəha, ksegi pen nəghɨn nə mə
Iesu, nəhag sə agelo rɨməkupwən muvei
pen m Meri nəpɨn rɨpko mhə ihi tɨpwɨn.
22 ✡Nənə rɨno nəpɨn sə Josef mɨne Meri
tro narimnari me nəha Loa səvəi Moses
rɨni mə tro irau krouvehe rouəmher mwi
tɨ nəfwakiien. Ia nəpɨn nəha krouərəhi
Iesu, rouevən fwe ia Jerusalem mə trouvei
pen m Iərɨmənu. 23 ✡Noien nəha ramesi
pen nəgkiariien i kɨmərai pen ia Loa
səvəi Iərɨmənu. Rɨni mə, “Nəmritaik
me pam nərman me tukəkwein irəha
mə nəkwərhakwərha ikinan me səvəi
Iərɨmənu.” 24 ✡Irau krouevən mwi mə
trouvei pen nərimɨru riti tukousi əpune
kuvei pen m Iərɨmənu. Noien nəha ramesi
pen nəgkiariien i sə raməmak ia Loa
səvənhi. Rɨni mə, “Nərmama me iamɨnhi
tuhəuvei pen mak kəru uə kwəti menu
kəru.”

Simeon rətoni Iesu məgnəgɨni
Kumwesən tukwe

25 ✡Iərmama riti ia Jerusalem nəghɨn nə
Simeon. In iəməfwaki riti. Noien səvənhi
ratukwatukw. In rameitenhi nəpɨn nəha
iəmə nəha kani mə Kristo truvehe irə, nənə
muvehimɨru nəkur Isrel. Nənɨmwɨn Ikinan rarə ia Simeon. 26 Nənɨmwɨn Ikinan
nəha rɨnahatən raka in mə ko in rɨpkemhə
mhə meste trətoni Kristo nəha Kumwesən
rɨməni mə trərhi pehe i. 27 Nənɨmwɨn Ikinan
riri pen Simeon revən ia nəkwai nimwə
səvəi Kumwesən. Nəpɨn Josef mɨne Meri
krouərəhi iəkunouihi nəha Iesu, rouuvnimwə pehe mə tro narimnari me nəha Loa
səvəi Iərɨmənu rɨni, 28 Simeon rərəhi pehe
Iesu ia rəgɨn mi, məgnəgɨni Kumwesən
tukwe, mɨni mə,
29 “Iərɨmənu. Ikɨno nəgkiariien səim
ruvəuvehe muvəukuə.
Iou iərmama sə iakamo tukwini nari
mik.
Təkwtəkwuni nəha iakukurən nemhəien,
mətə nəmərinuien trarə tukw iou.
30 ✡Nənimek rɨnətoni suatuk səim sə tikuvehimɨru nərmama me irə.
31 Ikɨnəpnəpenə raka suatuk i ia nəmri
nərmama ia kwopun me pam.
32 ✡Iəkunouihi i truvei pen nukuraanien
mɨne nərmama rɨpko mhə irəha
nəkur Isrel.
Irəha tuhətə nari, mhəgnəgɨni səim
nərmama me nəkur Isrel tukwe.”
33 Nəpɨn Josef mɨne Meri krouregi
nəgkiariien nəha Simeon rani ia iəkunouihi
səvənrau, krouərkərinari irə. 34 ✡Nənə
Simeon rəkwein amasan mwi ia nirau,
mɨni pen tɨ Meri mama səvəi iəkunouihi
nəha mə, “Regi ro! Kumwesən ruvərfi
raka iəkunouihi i mə tro nəkur Isrel
həpɨk həmwei, nənə marə mo mwi həpɨk
hərer. In trəmwhen ia nɨmtətien riti.
Nərmama həpɨk tuhəni ərəha in, 35 nənə
mho nərmama hətoni nətərɨgien me
səvənraha sə kamhərkwafə ia rerɨnraha.
Nənə ik mwi tikregi nəmisəien fwe ia rerɨm
rəmwhen kəpi ik ia nau.”

✡ 2:14: Luk 19:38 ✡ 2:16: Luk 2:10-12 ✡ 2:19: Luk 2:51 ✡ 2:21: Luk 1:31,59 ✡ 2:22: Lev 12:1-8
✡ 2:23: Eks 13:2,12,15 ✡ 2:24: Lev 12:8 ✡ 2:25: Aes 40:1, 49:13 ✡ 2:30: Aes 52:10, Luk 3:6, Taet 2:11
✡ 2:32: Aes 42:6, 49:6, Aes 52:10 ✡ 2:34: Aes 8:14, Mat 21:42, 1Kor 1:23, 1Tes 2:8

*Ana r*ətoni Iesu məgnəgɨni Kumwesən tukwe

36-37 ✡Pran riti nəha ikɨn nəghɨn nə Ana. In
profet riti. Tata səvənhi nəghɨn nə Fanuel.
In kwənəkwus riti səvəi Aser fwe kupwən.*
Nəpɨn Ana rɨnaməprən vi ihi, in rerə,
mamarə irau səvənhi iərman nuk sefen.
Kurirə irə iərman səvənhi remhə məpwəh
in. Nənə prən nəha rarə iamɨnhi muvehe
meste in rɨnəprənemə. Nuk səvənhi eiti
foa. Ia nəpɨn me Ana rɨpkier mhə ia
nəkwai nimwə səvəi Kumwesən. Mətə
ia nəpɨn mɨne ia ran ramsiai Kumwesən,
maməpwəh nəvegɨnien, maməfwaki.
38 ✡Nəpɨn Simeon raməgkiari ia iəkunouihi
nəha, təkwtəkwuni a mwi Ana rier pehe,
mɨnani tanak tɨ Kumwesən, mɨnaməgkiari
ia iəkunouihi nəha m nərmama səməme
kamheitenhi Kristo mə truvehe meivinari
ia Jerusalem.

*Josef m*ɨne Meri krourərɨg rouevən fwe Nasaret

39 ✡Nəpɨn Josef mɨne Meri krɨno pam
narimnari me nəha Loa səvəi Iərɨmənu
rɨni, krourərɨg rouevən fwe tənə Kalili ia
taon səvənrau Nasaret. 40 ✡Nənə iəkunouihi
nəha rapwinari. Nɨpwran ruvehe mamskai.
Nukurənien səvənhi rautə pehe. Ia nəpɨn
me Kumwesən raməkwein amasan irə.

*Iesu r*ɨmətəmaruə mevən fwe Jerusalem

41 ✡Ia nuk me pam tata mɨne mama
səvəi Iesu krauesi pen narəien səvəi nəkur
Isrel, rauevən fwe Jerusalem nəpɨn kamho
nəvegɨnien asori nəha Pasova. 42 Nəpɨn
Iesu səvənhi nuk twelef, həutə pen fwe
ikɨn rəmwhen kamho ia nuk me pam.
43 ✡Nəpɨn həno pam nəvegɨnien asori nəha,
nərmama me kamhərərɨg mamhəuvən
fwe imwənraha me, mətə təmaruə nəha
Iesu ramo a fwe Jerusalem. Səvənhi tata
mɨne mama kroureirei. 44 Rerɨnrau ramrhi
mə ramavən irəha nərmama səməme
kamhərərɨg mamhəuvən fwe imwənraha.
Ia nəpɨn pekɨn kamhəuvən iamɨnhi, nənə
irau krɨnauətui in ia kwənəkwus səvənrau
mɨne nərmama səməme krouukurən
amasan irəha. 45 Nəpɨn krouəpwəh nətəien
Iesu, krourərɨg, rouevən fwe Jerusalem,
rouətui in. 46 Nəpɨn kahar rukurau, nənə
krouətə in fwe ia nəkwai nimwə səvəi
Kumwesən. Raməkure ia kurkwai nahatən
me səvəi nəkur Isrel, mamətərɨg irəha,
maməres irəha nəresien me nepwɨn.
47 Nərmama me pam səməme kamhətərɨg
in, nənimenraha rier tɨ nəri nə mə Iesu
ramərai pen amasan nɨpwrai nəgkiariien
mɨnraha, mukurən amasan nari. 48 Nəpɨn
tata mɨne mama səvənhi krouətə in, irau
mwi nənimenrau rier. Nənə mama səvənhi
rɨni pen tukwe in mə, "Nərɨk, rəfo iko
iamɨnhi irə ia kɨmrau? ətə ro! Kɨmrau tata
səim iarouətui əmisə ik, rouhekɨr pɨk."

49 ✡Mɨregi Iesu rɨni pen tɨ nirau i mə,
"Rəfo kɨmirau irouətui iou? Rosi iroureirei
mə takaməkeikei marə ia nəkwai nimwə
səvəi Tata səiou?"† 50 Mətə irau krouereirei
nɨpwrai nəgkiariien nəha Iesu rani pen tɨ
nirau i.

51 ✡Kurirə irə Iesu reiwaiu mevən fwe
ia Nasaret irəhar mɨnrau, mamsiai irau.
Ia nəpɨn me mama səvənhi rerɨn ram-
rhi narimnari me nəha, mamətərɨg tukwe.
52 ✡Nənə Iesu nɨpwran mɨne nukurənien
səvənhi krouvehe rouasori. Kumwesən
mɨne nərmama kamhəkwein amasan irə.

3

*Jon Paptaes ram*əvisau fwe ia kwopun akwesakwes ikɨn

1 Taepirias Sisa, kig səvəi nəkur Rom,
rɨnərɨmənu raka nuk fiftin. Ia nəpɨn nəha
Ponjes Paelat in iəmə Rom sə ramərɨmənu
ia tənə Jutia. Herot in iəmə Rom sə
ramərɨmənu ia tənə Kalili. Piəvi Herot
nəghɨn nə Filip in iəmə Rom sə ramərɨmənu
ia kwopun mi nəha kəru Ituria mɨne
Trakonaetas. Lisanias in iəmə Rom sə
ramərɨmənu ia Apilin. 2 ✡Anas mɨne
Kaeafas irau iəmə Isrel mi sə krauvehi
wok səvəi pris asori anan ia Jerusalem.
Nəpɨn irau krouvehi wok nəha, Kumwesən
rəgkiari m Jon tɨni Sekaraea ia kwopun
akwesakwes ikɨn. 3 ✡Nənə Jon revən
ia kwopun me pam ipaka tɨ nui arɨs
Jotan, mamɨni irapw tɨ nərmama mə,
"Kɨmiaha tihaməkeikei mhərərɨg ia noien
ərəha me səkɨmiaha, mho paptaes, nənə
Kumwesən trəpwəh nərpwɨnien noien
ərəha me səkɨmiaha." 4 Nəri nəha ramesi

✡ 2:36-37: 1Tim 5:5 * 2:36-37: Aser in kwənəkwus riti səvəi nəkur Isrel. ✡ 2:38: Aes 52:9 ✡ 2:39: Mat 2:23 ✡ 2:40: Luk 1:80, 2:52 ✡ 2:41: Eks 12:24-27, Eks 23:14-17, Dut 16:1-8 ✡ 2:43: Eks 12:18 ✡ 2:49: Jon 2:16 † 2:49: Suatuk riti mwi tɨ nɨniien nəgkiariien i in i mə "Rosi kɨmirau iroureirei mə takaməkeikei mamo wok səvəi Tata səiou." ✡ 2:51: Luk 2:19 ✡ 2:52: 1Saml 2:26, Prov 3:4, Luk 1:80 ✡ 3:2: Luk 1:80 ✡ 3:3: Wok Me 13:24, 19:4

pen nəgkiariien i kɨmərai pen ia nəkukuə
səvəi Profet Aesea. Rɨni mə,
“Iərmama riti raməkwein əpwəmwɨs ia
kwopun akwesakwes ikɨn mamɨni
mə,
‘Kɨmiaha tihaməkeikei mhəpərhi suatuk
səvəi Iərɨmənu səkɨtaha,
mhəmri atukwatukw suatuk ouihi me
səvənhi.
5 Nəkwətənə me pam tukərhavən irəha.
Təkuər me mɨne nahakw me tukuvehi
irapw pam irəha.
Suatuk ikou me tuko irəha həuvehe
mhatukwatukw.
Suatuk me kamhapətiapəti tukeipeni
irəha pwəh həuvehe mhəpwiə,
6 nənə nərmama me pam tuhətə suatuk sə
Kumwesən truvehimɨru nərmama
me irə.’ ”
7 ✡Nərmama həpɨk həuvən tɨ Jon mə tro
paptaes ia nirəha. In rani pen tɨ nirəha i mə,
“Kɨmiaha hiəmwhen ia snek me kamhahi
əpune nərmama. Kumwesən niemaha rəpi.
Rɨpko mhə tui in trərpwɨn noien ərəha me
səkɨmiaha. Sin rɨni pehe tukumiaha i mə
tihap raka irə? 8 ✡Kɨmiaha tihaməkeikei
mho noien amasan me trahatən pen mə
kɨmiaha hiənəpwəh pərhien noien ərəha
me səkɨmiaha. Rərəha kɨmiaha tihəni
pen tukumiaha me i mə Epraham in kaha
səkɨmiaha. Iakani pehe tukumiaha i mə
Kumwesən rukurən nuvehiien kəruəterei
me i, mo nɨpwnəti Epraham me ia nirəha.
9 ✡In rɨnərpwi pen raka paha səvənhi ia
nuai nei me na trərai. Nei me pam səməme
həpkukuə mhə nukwai nei amasan in trərai
əmwesi, mousə pen irəha ia napw.”
10 Nərmama me nəha həres pen Jon i mə,
“Nəfe nəha kɨmaha taho?”
11 Mɨregi Jon rɨni pen tɨ nirəha i
mə, “Iərmama karkahu səvənhi kəru
traməkeikei muvehi pen riti m iərmama
karkahu səvənhi riwən. Iərmama
nəvegɨnien sənəni rasori traməkeikei mo
mwi iamɨnhi masitu ia iərmama nəvegɨnien
sənəni riwən.”
12 ✡Ia nəpɨn nəha nərmama nepwɨn
səməme kamərəku pen takis mɨnraha irəha
mwi həuvehe mə Jon tro paptaes ia nirəha.
Irəha həni pen tukwe in mə, “Iahatən, nəfe
nəha kɨmaha taho?”
13 Mɨregi Jon rɨni pen tɨ nirəha i mə,
“Kɨmiaha tihəpwəh nuvehiien mane rəpi
raka sə kɨməni mə tihəuvehi.” 14 Naruagən
me nepwɨn irəha mwi həres pen Jon i mə,
“Nənə kɨmaha, kɨmaha taho nəfe?”
Mɨregi Jon rɨni pen tɨ nirəha i
mə, “Kɨmiaha tihəpwəh nəkeikeiien m
nərmama mheikuə ia nirəha mə tiho
nəmisəien mɨnraha trɨni mɨnuə həpkuvei
pehe mhə mane m kɨmiaha. Rerɨmiaha
traməkeikei magien tɨ nərəkuien
səkɨmiaha.”
15 Ia nəpɨn nəha nərmama me kamheit-
enhi mə Jon tro nari riti. Nərmama me
pam rerɨnraha rarhi mə rosi Jon in Kristo,
iəmə nəha Kumwesən rɨməni mə trərhi
pehe i. 16 ✡Mətə Jon rɨni pen tɨ nirəha
i mə, “Iou iakamo paptaes ia kɨmiaha ia
nui, mətə iərmama səvənhi nɨskaiien rasori
məpi raka iou, in nə rauvehe kurirə ia
nirak. Iou iapkəmwhen mhə mə takɨfi raka
nəkwus ia səvənhi put. In tro paptaes ia
kɨmiaha ia Nənɨmwɨn Ikinan mɨne ia napw.
17 Fok səvənhi, in rarukwi utə nuni nari
me irə rɨnəmak raka ia rəgɨn, na trɨrukwi
utə nuni nari me səvənhi irə tɨ nuaiien
nunɨn mɨne tekɨn. In trɨpeki nuni nari
me sə ramasan mevən ia nimwə səvənhi
sə ramoeite nəvegɨnien ikɨn, mətə tekɨn
sə rərəha in trɨhiai pen napw irə, napw
sə trɨpkɨfwə mhə.” 18 Ia nəgkiariien me
rɨpɨk mwi Jon raməvisau irapw nəgkiariien
amasan m nərmama, mamousari mə tro
irəha hərərɨg ia noien ərəha me səvənraha.
19 ✡Mətə ia nəpɨn nəha Herot, iəmə Rom
sə ramərɨmənu ia tənə Kalili, rakres pran
səvəi piəvni. Prən nəha nəghɨn nə Hero-
tias. Jon rəgkiari m Herot, mɨni mə noien
nəha mɨne noien me rɨpɨk mwi Herot rɨno
hərəha. 20 Nənə Herot rarə makutan pen
mwi nərəhaien riti mwi ia nərəhaien me
nəha səvənhi, muvehi puvnimwə Jon ia
kalapus.

Jon ro paptaes ia Iesu

21 Nəpɨn Jon ramo paptaes ihi ia
nərmama, ro paptaes mwi Iesu. Ia nəpɨn
nəha Iesu raməfwaki, mətoni kəpuapen
rəkwag, 22 ✡Nənɨmwɨn Ikinan rosi mak
inhərɨpw reiwaiu pehe məkure irə, nənə
reri Kumwesən ruku pen ia neiai, mɨni mə,
“Ik nərɨk keikei. Rerɨk ragien tukw ik.”

Kaha me səvəi Iesu Kristo

23 ✡Nəpɨn Iesu rɨnamostat wok səvənhi,
wok səvəi nəvisauien, nuk səvənhi

✡ 3:7: Mat 12:34, 23:33 ✡ 3:8: Jon 8:33,39 ✡ 3:9: Mat 7:19 ✡ 3:12: Luk 7:29 ✡ 3:16: Wok Me 13:25
✡ 3:19: Mat 14:3-4, Mak 6:17-18 ✡ 3:22: Jon 1:32, Mat 17:5, Luk 9:35 ✡ 3:23: Luk 4:22, Jon 6:42

rəmwhen ia toti. Nərmama me rerinraha
ramrhi mə in tini Josef.
Josef in tini Heli.*
[24] Heli in tini Matat. Matat in tini Livae.
Livae in tini Melki. Melki in tini Janae.
Janae in tini Josef. [25] Josef in tini Matatias.
Matatias in tini Amos. Amos in tini Neham.
Neham in tini Esli. Esli in tini Nangae.
[26] Nangae in tini Mahat. Mahat in tini
Matatias.
Matatias in tini Semein. Semein in tini
Josek.
Josek in tini Jota. [27] ✡Jota in tini Joanan.
Joanan in tini Resa. Resa in tini Serupapel.
Serupapel in tini Sealtiel. Sealtiel in tini
Neri.
[28] Neri in tini Melki. Melki in tini Ati.
Ati in tini Kosam. Kosam in tini Elmatam.
Elmatam in tini Ere. [29] Ere in tini Josua.
Josua in tini Elieser. Elieser in tini Jorim.
Jorim in tini Matat. Matat in tini Livae.
[30] Livae in tini Simeon. Simeon in tini Juta.
Juta in tini Josef. Josef in tini Jonam.
Jonam in tini Eliakim. [31] ✡Eliakim in tini
Melea.
Melea in tini Mena. Mena in tini Matataha.
Matataha in tini Natan. Natan in tini Kig
Tevit.
[32] Kig Tevit in tini Jese. Jese in tini Opet.
Opet in tini Poas. Poas in tini Salmon.
Salmon in tini Nason. [33] ✡Nason in tini
Aminatap.
Aminatap in tini Atmin. Atmin in tini Arni.
Arni in tini Hesron. Hesron in tini Peres.
Peres in tini Juta. [34] Juta in tini Jekop.
Jekop in tini Aesak. Aesak in tini Epraham.
Epraham in tini Tera. Tera in tini Nehor.
[35] Nehor in tini Serug. Serug in tini Rehu.
Rehu in tini Pelek. Pelek in tini Epar.
Epar in tini Sela. [36] ✡Sela in tini Kaenan.
Kaenan in tini Apaksat. Apaksat in tini Sem.
Sem in tini Noa. Noa in tini Lamek.
[37] Lamek in tini Metusela. Metusela in tini
Inok.
Inok in tini Jaret. Jaret in tini Mahalalel.
Mahalalel in tini Kenan. [38] ✡Kenan in tini
Enos.
Enos in tini Set. Set in tini Atam.
Atam in tini Kumwesən.

4

*Setan r*əmwur mə tro Iesu rimwei ia
nərəhaien
[1] Nəpin Iesu rəpwəh nui aris Jotan mə
trirərig mevən ia tənə Kalili, rerin rukuər ia
Nənimwin Ikinan. Nənimwin nəha riri pen
in revən fwe ia kwopun akwesakwes ikin.
[2] Ia kwopun nəha Setan rəmwur nəpin foti
mə tro Iesu rimwei ia nərəhaien. Ia nəpin
nəha Iesu rəpwəh nəniien nari. Nəpin foti
me nəha həuvehe mhəukurau pam, nənə in
riregi nukumhə rinahi.
[3] Nənə Setan rini pen tukwe in mə, "Trini
minuə ik Tini Kumwesən pərhien, ni pen ti
kəpwier i mə truvehe mo nəveginien irə."
[4] ✡Miregi Iesu rini pen tukwe in mə,
"Kimərai pen ia Nəkukuə Ikinan mə,
'Iərmama trəpwəh nimiruien ia nəvegінien
əpa.' "
[5] Ia nəpin nəha Setan ruvehi Iesu
mutə mahatən nitətə me pam kig me
kamhərimənu ia nirəha ia təkure tiprənə
i, [6] ✡nənə mini pen tukwe in mə, "Takuvei
pehe nasoriien mik ikərimənu ia nitətə
me pam nəha. Nautə amasan me pam ia
nirəha tuho səim ia nirəha. Nautə me nəha
hənəmak raka ia rəgik. Iakukurən nuvei
penien m sin nəghin iakokeikei mə takuvei
pen min. [7] Ro iaminhi irə trini minuə ikisiai
iou, minimwi nukurhum mi ia nənimek,
narimnari me pam nəha tuhəuvehe mho
səim irə."
[8] ✡Miregi Iesu rini pen tukwe in
mə, "Kimərai pen ia Nəkukuə Ikinan
mə, 'Tikisiai Iərimənu Kumwesən səim,
miniмwi nukurhum mi ia nənimen. In əpa
nə tiko nəkwan.' "
[9] Ia nəpin nəha Setan ruvehi Iesu mevən
fwe ia Jerusalem, mukurei pen in ia kwopun
riti irənhə anan ia təkure nimwə səvəi

* 3:23: sətoni mə Matiu in mwi rimərai pen kwənəkwus səvəi Iesu ia nəkukuə səvənhi (Mat 1:1-17), mətə kwənəkwus nəha Matiu rimərai ropə ia kwənəkwus i Luk rimərai. Kwənəkwus mi nəha kroupkəmwhen mhə ti nəri nə mə Matiu rostat ia Epraham mauvehe mamesi pen kwənəkwus səvəi Kig Tevit mine tini nəghin nə Solomon, mətə Luk rostat ia Iesu mamrərig mamesi pen kwənəkwus səvəi Kig Tevit mine tini nəghin nə Natan. Rosi Luk in rani kwənəkwus səvəi Meri, mətə Matiu in rani kwənəkwus səvəi Josef. Mə nipərhienien Luk rani kwənəkwus səvəi Meri, suatuk riti mwi ti niniien kwəti nəgkiariien ia vas 23 in i mə: "Nərmama me rerinraha ramrhi mə in tini Josef, mətə rekəm. In tini Meri. Tata səvəi Meri in Heli." ✡ 3:27: 1Kron 3:17,19, Esra 3:2 ✡ 3:31: 2Saml 5:14 ✡ 3:33: Jen 29:35 ✡ 3:36: Jen 11:10-26 ✡ 3:38: Jen 4:25–5:32 ✡ 4:4: Dut 8:3 ✡ 4:6: Mat 28:18 ✡ 4:8: Dut 6:13-14

Kumwesən, nənə mɨni pen tukwe in mə,
“Trɨni mɨnuə ik Tɨni Kumwesən pərhien,
ivə irapw ia kwopun i. [10] Kɨmərai pen ia
Nəkukuə Ikinan mə,
‘Kumwesən trɨni pen tɨ nagelo me səvənhi
mə irəha tuhaməkeikei mhətui
amasan tukw ik,
[11] mhəuvehi utə ik ia rəgɨnraha,
kamo ikouini nɨsum ia kəruəterei
riti.’ ”
[12] ✡Mɨregi Iesu rɨni pen tukwe in mə,
“Nəkukuə Ikinan rani mə, ‘Tikəpwəh neip-
weipwiien Iərɨmənu Kumwesən səim.’ ”
[13] ✡Setan ramousari iamɨnhi irə mə tro
Iesu rɨmwei ia nərəhaien me nəha. Nəpɨn
ro sampam, rəpwəh Iesu mamevən mə tɨ
nəpɨn riti ruvehe mwi tukwe.

*Iesu r*ɨnaməvisau ia tənə Kalili

[14] Kurirə irə Iesu rɨrərɨg, mevən ia tənə
Kalili, nɨskaiien səvəi Nənɨmwɨn Ikinan
rarə irə. Nəgkiariien sə raməvisau in ru-
vɨrɨs mevən ia kwopun me pam ia tənə
nəha. [15] Nənə in ramahatən nərmama ia
nəkwai nimwəfwaki me səvəi nəkur Isrel.
Nərmama me pam kamhəuvehi utə nəghɨn.

*N*əkur Nasaret həpkɨsiai mhə Iesu

[16] Nənə Iesu ruvehe ia Nasaret, kwopun
nəha in rɨməpwinari ikɨn. Ia Sapat in ru-
vnimwə ia nimwəfwaki səvəi nəkur Isrel
rəmwhen ramo ia Sapat me pam, mərer
mə trəvsini irapw Nəkukuə Ikinan. [17] Nənə
iərmama riti ruvehi nɨmwai nəkukuə nəha
kɨnərfe kɨrai pen nəgkiariien səvəi Profet
Aesea irə, muvehi muvei pen m Iesu. Nənə
Iesu ruvehi mɨvi atukw i, mətui mətoni
kwopun kɨmərai pen nəgkiariien i rɨni
iamɨnhi irə mɨnuə:
[18] “Nənɨmwɨn səvəi Iərɨmənu ramarə ia ni-
rak,
tɨ nəri nə mə in ruvərfi raka iou
mə takaməkeikei mɨni irapw
nəgkiariien amasan tɨ nərmama
nautə səvənraha riwən.
In rərhi pehe iou iakuvehe mə takɨni irapw
iamɨnhi irə mə, ‘Kɨmiaha səməme
hiamarə ia kalapus takeivinari ia
kɨmiaha,
nənə səməme nənimemiaha rɨfwə
tako kɨmiaha hiətui mhətə nari.’
In rərhi pehe iou iakuvehe mə takeivinari ia
nərmama səməme kamometə irəha,
[19] nənə mɨni irapw
mə nuk nəha Iərɨmənu truve-
himɨru nərmama me səvənhi irə
ruvəuvehe.”
[20] Nəpɨn Iesu rəvsini irapw pam
nəgkiariien nəha, rəsisəg nəkukuə, muvei
pen mɨne iərmama sə ramətui tɨ nəkukuə
me, nənə məkure. Nərmama me pam ia
nəkwai nimwəfwaki nəha səvəi nəkur Isrel
nənimenraha revən tukwe. [21] Nənə Iesu
rɨni pen tɨ nirəha i mə, “Nəgkiariien i ia
Nəkukuə Ikinan kɨmiaha hiamregi ipwet i
ruvəuvehe muvəukuə.”
[22] ✡Nərmama me pam nəha haməni
amasan Iesu. Irəha hamərkərinari ia
nəgkiariien amasan me səməme kamhəuku
pen ia tərhun. Mətə kurirə həni mə, “Rosi
a mə tɨni Josef nəha uə?”
[23] ✡Mɨregi Iesu rɨni pen tɨ nirəha i mə,
“Iakregi kɨmiaha hiokeikei mə tihəni pehe
tukw iou i nəgkiariien i kani rerɨn mə:
‘Tokta. Tikukupwən muvehimɨru atukw
a ik pwəh kɨmaha iahəni nɨpərhienien ia
niram.’ Rosi nəgkiariien riti mwi kɨmiaha
tihəni pehe tukw iou i in i mə, ‘Nɨmtətien
me nəha kɨmaha iahamregi ikɨno fwe ia
taon nəha Kapaneam, ramasan mə iko mwi
ia kwopun i imwam.’ ”
[24] ✡Iesu rarə mɨni mwi mə, “Iakani
nɨpərhienien tukumiaha i profet riti nəkur
imwəni me ko həpkɨsiai mhə in. [25] ✡Mətə
pərhien iakani pehe tukumiaha i fwe
kupwən ia nəpɨn səvəi Profet Elaeja nɨpran
me həpɨk səməme nərman me səvənraha
hemhə mhəpwəh irəha kamharə ia tənə
Isrel. Nesən rɨpkauər mhə nuk kahar
məkwə sikis nukumhə asori ruvehe mahi
nərmama pam ia tənə nəha [26] ✡mətə
Kumwesən rɨpkərhi pen mhə Elaeja mə
trasitu ia nirəha riti. In rərhi pen in revən
əpa fwe ia rukwənu nəha Jerefat ia tənə
Saeton mə trasitu ia pran riti sə iərman
səvənhi remhə məpwəh in. [27] ✡Kurirə
irə ia nəpɨn səvəi Profet Elisa nərmama
həpɨk səməme nemhəien skai ro tekɨnraha
kamharə ia tənə Isrel. Mətə Elisa rɨpko mhə
irəha riti ruvehe məmher. In ro Neman əpa
iəmə Siria ruvehe məmher.”
[28] Nəpɨn nərmama me ia nəkwai
nimwəfwaki həregi nəgkiariien me
nəha, irəha pam niemaha rəpi irəha.
[29] Həskəmter, mhəkwtəmhiri Iesu, mhəsuə
in, mhəier ia taon səvənraha, mhəuvən ia

✡ 4:12: Dut 6:16, 1Kor 10:9 ✡ 4:13: Hip 2:18, 4:15 ✡ 4:22: Luk 3:23, Jon 6:42 ✡ 4:23: Mat 4:13, Jon 2:12
✡ 4:24: Jon 4:44 ✡ 4:25: 1King 17:1,7, 1King 18:1 ✡ 4:26: 1King 17:8-16 ✡ 4:27: 2King 5:1-14

nipəsegi təkuər sə həno taon səvənraha
ikin mə tuhəsuə irapw i. 30 Mətə Iesu ravən
amasan a ia kurkwanraha, mamevən.

*Iesu r*əkoui irapw nənimwin ərəha ia
iərmama riti

31 ✡Iesu reiwaiu mevən ia Kapaneam taon
riti ia tənə Kalili, nənə ia Sapat ramahatən
nərmama. 32 ✡Irəha hərkəri asori nari ia na-
hatənien səvənhi, ti nəri nə mə nəgkiariien
səvənhi niskaiien səvəi Kumwesən ramarə
irə.

33 ✡Iərmama riti ia nəkwai nimwəfwaki
nəha səvəi nəkur Isrel nənimwin ərəha
ramarə irə. Iərmama nəha rəkwein
əpwəmwis mini mə, 34 ✡"Iesu iəmə Nasaret!
Ikuvehe mə tiko nəfe ia kimaha? Ikuvehe
mə tikouraha kimaha uə? Iakukurən ik. Ik
iəmə ikinan səvəi Kumwesən."

35 Mətə Iesu rinise nənimwin ərəha nəha,
mini mə, "Əpwəh nəgkiariien, mier ia
iərmama i." Iəremhə ro iərmama nəha
rimwei ia kurkwanraha, mier irə, məpwəh
nourahaien in.

36 Nərmama me nənimenraha rier. Həni
pen ti nirəha me i mə, "Nəfe i nəgkiariien?
Iəmə i rauvehi nasoriien mine niskaiien
sə ruku pen ti Kumwesən, məgkiari
m nənimwin ərəha me mə tuhəier ia
iərmama, nənə irəha həier." 37 Kurirə
nəgkiariien kani ia Iesu rier mevən ia
kwopun me pam ia tənə nəha.

*Iesu romasan n*ərmama həpik səməme
kamhemhə

38 Iesu rərer, mier ia nimwəfwaki nəha
səvəi nəkur Isrel, mevən muvnimwə ia
nimwə səvəi Saemon. Kaka pran səvəi
Saemon ramemhə, maməkwiei fifa. Nənə
irəha həgkiari pen m Iesu tukwe. 39 Iesu
revən mərer pen ipaka ti prən nəha ia
kwopun ramapri ikin, minise nemhəien,
nənə nemhəien raraka irə. Təkwtəkwuni
a prən nəha riskəmter, minasui raka
nəveginien sənənraha.

40 Nəpin meri ruvəivə, nərmama pam
kamhəuvehi irəha me nepwin səməme
nemhəien me səpəmsəpə kamharə ia
nirəha, həuvehi irəha, mhəuvehe ti Iesu.
Nənə Iesu rəmrutə rəgin mi ia nirəha kuatia
kuatia, mo irəha pam həuvehe mhəsanin.
41 ✡Nəremhə me mwi həier ia nərmama
həpik, mamhəkwein əpwəmwis mə, "Ik
Tini Kumwesən!" Mətə Iesu rinise irəha
mə tuhəpwəh nəgkiariien, ti nəri nə mə
irəha həukurən in mə in Kristo.

*Iesu ram*əvisau fwe ia nəkwai
nimwəfwaki me səvəi nəkur Isrel

42 Nəpin rinamran, Iesu rier mevən ia
kwopun riti sə nərmama həiwən ikin. Nənə
nərmama kamhətui in. Nəpin hətoni,
hokeikei mə tuhənise in mə trəpwəh
nəpwəhien irəha. 43 ✡Mətə in rini pen
ti nirəha i mə, "Takaməkeikei mevən ia
taon me nepwin mwi, məvisau irapw
nəgkiariien amasan sə raməgkiari ia nitətə
sə Kumwesən ramərimənu irə. In i wok
Kumwesən rinərhi pehe iou tukwe." 44 ✡Ro
pen Iesu revən maməvisau ia nəkwai
nimwəfwaki me səvəi nəkur Isrel ia tənə
Jutia.

5

*Iesu r*əkwein nərmama nepwin mə
tuhəkurirə in

1 ✡Nəpin riti, nəpin Iesu ramərer ia
nikare nui asori nəha Kenesaret, nərmama
həpik housəsimwin pen irəha ipaka
tukwe mə tuhətərig nəgkiariien səvəi
Kumwesən. 2 Nənə Iesu rətoni nitətə ouihi
kəru krouəmak ia nikare nui. Nərmama
səvəi niviien nəmu me hənəpwəh irau,
mamhaikuas ia net me səvənraha. 3 Nitətə
ouihi mi nəha riti səvəi Saemon. Iesu
rəputə irə, məres pen Saemon mə trarhir
i pwəh ruveraha ouihi kwopti. Nənə
Iesu rəkure ia nəkwai nitətə ouihi nəha,
minamahatən nərmama.

4 Nəpin rəgkiari pam, mini pen ti Sae-
mon i mə, "Kimiaha tihəsuə mhəuvən ia
kwopun əmwhenimw, merukw irapw net
me səkimiaha, mhəvi nəmu me nepwin."

5 ✡Miregi Saemon rini mə, "Iərimənu.
Kimaha iahəmwur meste riran mhəpkuvi
mhə nəmu riti. Mətə ti nəri nə mə ikani
pwəh iakevən mwi mherukw irapw net me
səkimaha."

6 Nəpin irəha həuvən mho iaminha irə,
nəmu me həuvən pik ia net me səvənraha.
Ti nəri nə mə nəmu me həpik anan net me
səvənraha hənaməkw əmsəmweris. 7 Irəha
həkwein nərmama səməme kamhəvi pəri
nəmu me irəha minraha fwe ia nitətə ouihi
əpə mə tuhəuvehe mhasitu. Irəha həuvehe,
hərki pen nəmu me ia nitətə ouihi mi
səvənraha rukuər. Ipaka nitətə ouihi mi
krouəmwhenimw.

✡ 4:31: Luk 4:23 ✡ 4:32: Mat 7:28-29, Jon 7:46 ✡ 4:33: Mat 8:29, Luk 8:28 ✡ 4:34: Jon 6:69 ✡ 4:41: Mat 8:29, Mak 3:11-12 ✡ 4:43: Luk 8:1 ✡ 4:44: Mat 4:23 ✡ 5:1: Mat 13:1-2, Mak 3:9-10, 4:1 ✡ 5:5: Jon 21:3-8

8 Nəpɨn Saemon Pita rətoni, rɨnɨmwi
nukurhun mi ia nəmri Iesu, mɨni mə,
“Iərɨmənu. Evən isipwɨn tukw iou. Iou
iəmə ərəha i.” 9 Pita rəgkiari iamɨnhi irə tɨ
nəri nə mə in mɨne nərmama me ia nəkwai
nɨtətə ouihi səvənhi hətə nəmu me nəha
həvi, mhətoni həpɨk anan. Nənimenraha
rier. 10 ✡Nənə Jemes mɨne Jon, tɨni Sepeti
mi sə kamharəvi pəri nəmu irəhar Saemon,
nəmrɨnrau mwi rier.
Mətə Iesu rɨni pen tɨ Saemon i mə,
“Tikəpwəh nehekɨrien. Ik iərmama səvəi
nɨviien nəmu, mətə təkwtəkwuni nəha
mamevən tikuvi nərmama.” 11 ✡Nənə irəha
həvi parei nɨtətə ouihi mi nəha, mhəpwəh
pam narimnari me səvənraha, mhəkurirə
Iesu.

*Iesu ro i*ərmama riti nemhəien skai ro
tekɨn ruvehe məsanɨn
12 Nəpɨn riti Iesu revən ia taon riti.
Iərmama riti ruvehe nemhəien skai ramo
tekɨn mamouraha nɨpwran me pam.
Nəpɨn rətoni Iesu, rɨmwei mɨnɨmwi irapw
nənimen ia tɨprənə, mamase in mə,
“Iərɨmənu. Mə rerɨm ragien, ko iko iou
ikəmher?”
13 Nənə Iesu rosə pen rəgɨn, mɨrapi in,
mɨni mə, “Rerɨk ragien. Tiko məmher.”
Təkwtəkwuni a nəmhien raraka ia iərmama
nəha.
14 ✡Nənə Iesu rɨnise in, mɨni mə,
“Tikəpwəh nɨniien nəfe iakɨno mik tɨ
iərmama riti, mətə tikevən atukwatukw
tɨ pris pwəh in rətoni nɨpwram mə rəmher.
Tikuvei pen nəfe m Kumwesən sə Moses
rɨməni. Nərmama me tuhətoni həukurən
mə nemhəien i ruvəiwən ia nɨpwram.”
15 Mətə nəgkiariien sə raməvisau Iesu
rier mevən mwi ia kwopun me. Nənə
nərmama həpɨk anan həuvehe ia kwopun
kuatia mə tuhətərɨg in, mhəuvehe mwi mə
truvehi raka nemhəien me səvənraha, mo
irəha həuvehe mhəsanɨn. 16 ✡Mətə ia nəpɨn
me Iesu ramier mamevən ia kwopun me
nərmama həiwən ikɨn maməfwaki.

*Iesu ro i*ərmama riti nɨsun mi krouemhə
ruvehe məsanɨn
17 Nəpɨn riti Iesu ramahatən nərmama
me. Farisi me mɨne nahatən me səvəi Loa
kamhəkure mamhətərɨg in. Irəha həməier
ia Jerusalem mɨne rukwənu me ia tənə
Kalili mɨne tənə Jutia mhəuvehe. Nɨskaiien
səvəi Kumwesən ramarə ia Iesu, nənə in
ramo nərmama səməme nemhəien ramarə
ia nirəha həuvehe mhəsanɨn. 18 Ia nəpɨn
nəha nərmama nepwɨn həuvehi iərmama
riti ramapri ia nɨməhan səvənhi nɨsun
mi krouemhə. Hokeikei mə tuhəuvehi,
mhəuvnimwə, mhəmri pen in ia nəmri
Iesu, 19 mətə həpkətə mhə suatuk riti tɨ
nəri nə mə nərmama həpɨk anan. Ro pen
irəha həputə ia təkure nimwə, mho ruei
nimwə riti, mhəuvehi irapw iərmama nəha
irau nɨməhan sə in ramapri irə, kroueiwaiu
rouəmak ia nəmri Iesu ia kurkwanraha.
20 ✡Nəpɨn Iesu rətə nahatətəien
səvənraha, in rɨni mə, “Iərman.
Iakɨnenouenou raka noien ərəha me səim.”
21 ✡Nəpɨn nahatən me səvəi Loa mɨne
Farisi me həregi nəgkiariien nəha,
hənaməres irəha me i mə, “Sin i iərmama i
rani ərəha Kumwesən iamɨnhi? Kumwesən
əpa rukurən nenouenouien noien ərəha
me. Sin mwi rukurən noien?”
22 Mətə Iesu ruvəukurən raka nətərɨgien
səvənraha, mɨni pen tɨ nirəha i mə, “Rəfo
rerɨmiaha ramrhi iamɨnhi? 23 Nəgkiariien
mi sə pəku nəha rɨməru tukw iou tɨ
nɨniien tɨ iərmama i nɨsun mi krouemhə:
nəgkiariien i mə, ‘Iakɨnenouenou raka
noien ərəha me səim,’ uə nəgkiariien i
mə, ‘Ərer mavən’? 24 ✡Mətə iakokeikei
mə kɨmiaha tihəukurən mə iou, Iəməti
Iərmama, iakauvehi nasoriien ia tɨprənə i.
Iakukurən nenouenouien noien ərəha me.”
Nənə Iesu rɨni pen tɨ iərmama sə nɨsun
mi krouemhə mə, “Iakani pehe tukw ik
i mə ərer, muvehi nɨməhan səim, mavən
mamevən fwe imwam.” 25 Təkwtəkwuni a
iərmama nəha rərer ia nəmrɨnraha, muvehi
nɨməhan səvənhi, mamevən fwe imwəni,
maməgnəgɨni Kumwesən. 26 Nərmama me
pam hətoni, həhekɨr. Nənimenraha rier.
Həuvehi utə nəghi Kumwesən, mamhəni
mə, “Kwa kɨtaha i sənətoni narimnari me
nepwɨn ipwet rusəpə.”

*Iesu r*əkwein Livae mə trukurirə in
27 Kurirə irə Iesu rier mətoni iərmama
riti sə kamərəku pen takis min. Nəghɨn
nə Livae. Raməkure ia nimwə kamərəku
pen takis ikɨn. Iesu rɨni pen tukwe in mə,
“Kurirə iou.” 28 Nənə in rəpwəh narimnari
me pam səvənhi, mɨskəmter, mukurirə in.
29 Kurirə irə Livae ro nəvegɨnien asori
ia nəkwai nimwə səvənhi sənəi Iesu.
Nərmama kamərəku pen takis mɨnraha

✡ 5:10: Mat 13:47 ✡ 5:11: Mat 19:27 ✡ 5:14: Lev 14:1-32 ✡ 5:16: Mak 1:35 ✡ 5:20: Luk 7:48
✡ 5:21: Luk 7:49, Aes 43:25 ✡ 5:24: Jon 5:8 ✡ 5:30: Luk 15:1-2

mine nərmama nepwin mwi həpik kamhani pəri nari irəha minrau. 30 ✡Nənə Farisi me mine nepwin mwi ia nirəha nahatən me səvəi Loa rerinraha ripkagien mhə. Həni pen ti nərmama me səvəi Iesu i mə, "Rəfo kimiaha hiamani nari kimiaha nərmama kamərəku pen takis minraha mine nərmama ərəha me nepwin mwi?"

31 Miregi Iesu rini pen ti nirəha i mə, "Nərmama həsanin tuhətui tokta ti nəfe? Mətə nərmama kamhemhə kamhətui tokta. 32 Iou iapkuvehe mhə mə takəkwein nərmama atukwatukw me, mətə iakuvehe mə takəkwein nərmama ərəha me, mə irəha tuhərərig ia noien ərəha me səvənraha."

*Noien vi ko r*ipkuvehe mhə mo kuatia irau noien ivis

33 Nənə irəha həni pen ti Iesu i mə, "Nəpin ripik nərmama me səvəi Jon Paptaes həpwəh naniien nari ti nəfwakiien. Nərmama me səvəi Farisi me irəha mwi kamho iaminhi. Mətə rəfo səim me nərmama me kamhəvegin mamhənimwi?"

34 ✡Miregi Iesu rini pen ti nirəha i mə, "Nərmama ia nəveginien kamo ti narə viien səvəi iərman mine pran tuhaməkeikei mhani nari, mamhagien, ti nəri nə mə iərman sə ripkarə vi a irau pran səvənhi ramarə irəha minraha. Ripkatukwatukw mhə mə tihəkeikei minraha mə tuhəpwəh naniien nari ia nəpin nəha. 35 Mətə tripkuvehe ia nəpin sə tukuvehi raka iərman sə ripkarə vi a irau pran səvənhi tripkarə mhə mwi irəha minraha. Ia nəpin nəha irəha tuhəpwəh naniien nari."

36 Iesu rini mwi nusipekinien riti ti nirəha i mə, "Iərmama riti riwən ko reitehi raka nipəri tinari vi mitiri tukuahag ia ruei tinari ivis. Trini minuə ro iaminhi irə, trouraha tinari vi səvənhi, nənə nipəri tinari vi ko ripkripin amasan mhə ia tinari ivis səvənhi. 37 Iərmama riti riwən ko rətəgi pen waen vi ia tiki waen tui me sə kino ia teki nəni. Trini minuə ro iaminhi irə, waen vi trəse tiki waen tui me həsisi mhəpəruə. Nənə tiki waen tui me mine waen vi irau pəri trouərəha. 38 Mətə waen vi tukətəgi pen ia tiki waen vi me. 39 Nənə iərmama riti mwi riwən nəpin rinənimwi raka waen tui rokeikei mə trənimwi waen vi, ti nəri nə mə in rini mə, 'Sə tui ramasan pik.' "

6

*Iesu in I*ərimənu səvəi Sapat

1 ✡Nəpin riti ia Sapat Iesu ravən maməpi simwin ia nimei wit me nepwin, nənə nərmama me səvənhi kamhesi raka tipwe wit me, mamhəveri raka tekinraha ia rəginraha, mamhani kwənunin me. 2 ✡Mətə Farisi me nepwin həni mə, "Rəfo kimiaha hiamo noien riti ripkatukwatukw mhə ia Loa səkitaha mə tuko ia Sapat?"

3 ✡Miregi Iesu rini pen ti nirəha i mə, "Rosi kimiaha hiəpkəvsini raka mhə ia Nəkukuə Ikinan nəfe Kig Tevit rino fwe kupwən uə? Nəpin nukumhə ramahi in mine nərmama me səvənhi, 4 ✡ruvnimwə ia nimwə səvəi Kumwesən, muvehi bred ikinan sə raməmak ia nifatə. Ripkatukwatukw mhə ia Loa səkitaha mə in trəni bred nəha, pris me əpa həukurən naniien. Mətə Kig Tevit rəni, muvei pen mwi m nərmama me səvənhi hani" 5 Nənə Iesu rini pen ti nirəha i mə, "Iou, Iəmməti Iərmama, iakamərimənu ia Sapat."

*I*ərmama riti rəgin rərfe

6 Ia Sapat riti mwi Iesu ruvnimwə ia nimwəfwaki səvəi nəkur Isrel, mamahatən nərmama. Iərmama riti ia nəkwai nimwəfwaki nəha rəgin rərfe. 7 ✡Nahatən me səvəi Loa mine Farisi me kamhətə amasan Iesu mə tuhətoni mə trəfo irə mine. Trini minuə romasan iərmama nəha ia Sapat, tuhəni ərəha in tukwe. 8 ✡Mətə Iesu ruvəukurən raka nətərigien səvənraha, mini pen ti iərmama sə rəgin rərfe mə, "Uvehe, mərer ia kurkwai nərmama." Iərmama nəha ruvehe, mərer ia kurkwanraha.

9 Nənə Iesu rini pen ti nirəha i mə, "Iakuə takəres kimiaha nari riti. Ratukwatukw ia Loa səkitaha mə ia Sapat tuko noien amasan uə tuko noien ərəha? Ratukwatukw mwi mə tukuvehimiru iərmama uə tukousi əpune in?"

10 Nəpin Iesu rəti ərari mətə pam raka irəha, mini pen ti iərmama sə rəgin rərfe mə, "Tiko mivi atukw rəgim." Nənə in rivi atukw rəgin. Rəgin ruvehe mamasan mwi. 11 Mətə nərmama me nəha niemaha rəpi pik irəha. Hənaməgkiari minraha me, mamhəres mə tuhəfo ia Iesu.

*Aposol me s*əvəi Iesu Kristo

✡ 5:34: Jon 3:29 ✡ 6:1: Dut 23:25 ✡ 6:2: Jon 5:10 ✡ 6:3: 1Saml 21:1-6 ✡ 6:4: Lev 24:5-9 ✡ 6:7: Luk 14:1 ✡ 6:8: Luk 5:22, 9:47 ✡ 6:13: Jon 6:70

12 Ia nəpɨn nəha Iesu rier mutə ia təkuər
riti mə trəfwaki. In rəfwaki m Kumwesən
nəpɨn pekɨn ia nəpɨn. 13 ✡Nəpɨn rɨnamran,
rəkwein nərmama me səvənhi, nənə
mərpwi rəgɨn ia nepwɨn irəha pam twelef,
mɨsegi pen nəghɨnraha mə aposol me.
14 Nəghɨnraha me i: Saemon (iəmə sə Iesu
rɨsegi pen nəghɨn sə vi mə Pita), mɨne
Antru piəvi Saemon, mɨne Jemes mɨne
Jon, mɨne Filip, mɨne Patolomiu, 15 mɨne
Matiu, mɨne Tomas, mɨne Jemes tɨni Alfeas,
mɨne Saemon (iəmə sə kupwən rakurirə
ia səməme haməmwur mə tuhəkoui irapw
nəkur Rom), 16 mɨne Jutas tɨni Jemes, mɨne
Jutas Iskariot (iəmə sə ruvei pen Iesu ia rəgi
nərmama səməme haməmwəki in).

*Iesu ramahat*ən nərmama, mamomasan
səməme kamhemhə

17 Nənə Iesu mɨne nərmama me nəha
səvənhi heiwaiu pehe ia təkuər, mamhərer
ia kwopun rətəni ikɨn irəha nərmama həpɨk
mwi səvənhi mɨne nərmama həpɨk mwi
səməme haməuku pen ia tənə Jutia mɨne
Jerusalem mɨne ia nɨkare təsi ipaka tɨ taon
mi nəha Taea mɨne Saeton. 18 Irəha nəha
həuvehe mə tuhətərɨg Iesu, mhəuvehe mwi
mə in tro irəha səməme nemhəien rarə ia
nirəha həuvehe mhəsanɨn. Nənə səməme
nənɨmwɨn ərəha me kamhouraha irəha,
Iesu romasan irəha. 19 Nərmama me pam
hamousari mə tuhərapi in tɨ nəri nə mə
nəgsen raku pen irə, mamo irəha pam
həuvehe mhəsanɨn.

*Iesu r*əkwein amasan ia nərmama
nepwɨn, məkwein ərəha mwi ia nepwɨn

20 Nənə Iesu rəti pen mamətə nərmama
me səvənhi, mɨni mə,
"Kɨmiaha səməme nautə səkɨmiaha riwən
rerɨmiaha tragien,
tɨ nəri nə mə nɨtətə sə Kumwesən
ramərɨmənu irə səkɨmiaha.
21 ✡Kɨmiaha səməme nukumhə ramahi
kɨmiaha ipwet mɨne rerɨmiaha
tragien,
tɨ nəri nə mə tɨpwɨmiaha trəsisi.
Kɨmiaha səməme hiamasək ipwet mɨne
rerɨmiaha tragien,
tɨ nəri nə mə kɨmiaha tiharɨs.
22 ✡Rerɨmiaha tragien nəpɨn nərmama
tuhaməmwəki kɨmiaha,
uə tuhəpkəseni mhə kɨmiaha mə
kɨmiaha tihəuvehe mho kuatia
kɨmiaha mɨnraha,
uə tuhəni ərəha kɨmiaha, mhəni
nəghɨmiaha mə kɨmiaha nəremhə
me,
tɨ nəri nə mə kɨmiaha nərmama me
səiou, Iou Iəməti Iərmama.
23 Ia nəpɨn nəha kɨmiaha tihagien, mho
tanis. Nərəkuien səkɨmiaha rasori fwe ia
neiai. Kaha kupwən me səvənraha həno
iamɨnha irə ia profet me.
24 ✡Mətə kɨmiaha səməme nautə səkɨmiaha
rasori trərəha anan tukumiaha,
tɨ nəri nə mə kɨmiaha hiəuvəuvehi
raka nɨmɨruien səkɨmiaha sə
rɨməru.
25 Kɨmiaha səməme tɨpwɨmiaha raməsisi ip-
wet mɨne trərəha anan tukumiaha,
tɨ nəri nə mə nukumhə trahi kɨmiaha.
Kɨmiaha səməme hiamarɨs ipwet mɨne
trərəha anan tukumiaha,
tɨ nəri nə mə kɨmiaha tihəregi rərəha
mhasək.
26 Trərəha anan tukumiaha nəpɨn nərmama
me pam kamhəni amasan kɨmiaha.
Kaha kupwən me səvənraha həno
iamɨnha irə ia profet eikuə me."

*Iesu r*ɨni mə nərmama səvənhi
tuhaməkeikei mhokeikei nərməpə me

27 "Mətə iou iakani pehe tukumiaha i
səməme hiamətərɨg ia nirak mə kɨmiaha
tihaməkeikei mhokeikei nərmama səməme
haməmwəki kɨmiaha, nənə mho noien
amasan m nərmama səməme kamho noien
ərəha m kɨmiaha. 28 Kɨmiaha tihaməkeikei
mhəkwein amasan ia nərmama səməme
kamhəkwein ərəha ia kɨmiaha, nənə
mhəfwaki tɨ nərmama səməme kamhometə
kɨmiaha. 29 Trɨni mɨnuə iərmama riti rəpwi
nɨkare nɨkapwɨm, tikuvei pen mwi nɨkaren
min. Trɨni mɨnuə iərmama riti ruvehi
raka səim kot, ramasan mə ikuvei pen mwi
karkahu səim min. 30 Trɨni mɨnuə iərmama
riti rəres ik nari riti, ikuvei pen min. Trɨni
mɨnuə iərmama riti rɨpeki raka narimnari
me səim, tikəpwəh nəresien in mə trɨpeki
pehe mwi. 31 ✡Nəfe noien kɨmiaha hiokeikei
mə nərmama tuho ia kɨmiaha, kɨmiaha mwi
tiho ia nirəha.
32 Trɨni mɨnuə kɨmiaha hiokeikei a
nərmama me səməme hokeikei kɨmiaha,
Kumwesən trəgnəgɨni kɨmiaha tɨ nəfe?
Nəkur ərəha me irəha mwi hokeikei
nərmama me səməme hokeikei irəha!
33 Trɨni mɨnuə kɨmiaha hio noien amasan
mɨne nərmama səməme ho noien amasan

✡ 6:21: Rev 7:16-17, Sam 126:5-6, Aes 61:3 ✡ 6:22: Jon 15:19, 16:2 ✡ 6:24: Jem 5:1 ✡ 6:31: Mat 7:12

m kɨmiaha, Kumwesən trəgnəgɨni kɨmiaha
tɨ nəfe? Nəkur ərəha me irəha mwi kamho
iamɨnha irə. [34] Trɨni mɨnuə kɨmiaha hiəuvei
pen mane m iərmama riti sə hiətɨgite irə mə
trərpwɨn pehe mwi m kɨmiaha, Kumwesən
trəgnəgɨni kɨmiaha tɨ nəfe? Nəkur ərəha
me irəha mwi kamhəuvei pen mane me
mɨnraha me mə tukərpwɨn pen tai mane
atukwatukw mɨnraha me. [35] ✡Mətə kɨmiaha
tihaməkeikei mhokeikei nərmama səməme
haməmwəki kɨmiaha, mho noien amasan
mɨnraha, mhəuvei pen mane mɨnraha,
mhəpwəh nətərɨgien mə tihəuvehi nari riti
rəmwhen ia tain. Kɨmiaha tiho iamɨnhi irə
nənə nərəkuien səkɨmiaha trasori. Tukɨni
mə Kumwesən sə rasori anan nɨpwnətɨn
me nə kɨmiaha tɨ nəri nə mə in ramo noien
amasan m nərmama səməme həpkɨni mhə
tanak tukwe mɨne nərmama ərəha me.
[36] Kɨmiaha tihaməkeikei mhapi nərmama
rəmwhen ia Tata səkɨmiaha ramapi irəha."

*N*əkiriien nərmama tɨ noien ərəha me
səvənraha

[37] ✡"Kɨmiaha tihəpwəh nəkiriien
nərmama tɨ noien ərəha me səvənraha,
nənə Kumwesən trəpwəh nəkiriien
kɨmiaha tɨ noien ərəha me səkɨmiaha.
Tihəpwəh nərɨpwɨnien noien ərəha me
səvəi nərmama, nənə Kumwesən trəpwəh
nərɨpwɨnien noien ərəha me səkɨmiaha.
Tihenouenou noien ərəha me səvəi
nərmama, nənə Kumwesən trenouenou
noien ərəha me səkɨmiaha. [38] ✡Kɨmiaha
tihaməkeikei mhəriari pen narimnari me
m nərmama, nənə Kumwesən trəriari
pehe narimnari me m kɨmiaha. In truvei
pehe rasori pɨk ia rəgɨmiaha rəmwhen
ia iərmama rarɨgɨn pen ia tənərɨpw,
mɨkiukiu irə meste ruvehe mukuər məsas.
Trɨni mɨnuə kɨmiaha hiəriari pen asori,
Kumwesən trəriari pehe rasori m kɨmiaha.
Mətə mə kɨmiaha hiəriari pen ouihi, in
trəriari pehe m kɨmiaha rouihi."

Noien atukwatukw

[39] ✡Iesu rɨni mwi nusipekɨnien riti tɨ
nirəha i mə, "Rəfo, ko iərmama riti sə
nənimen rɨfwə ramiri pen iərmama riti
mwi nənimen rɨfwə ia suatuk sə trouesi?
Tuko ro iamɨnhi irə irau pəri krouivə irapw
ia ruei tənə. [40] ✡Iərmama sə kamahatən in
rɨpkasori mhə ia iahatən səvənhi. Mətə mə
kamahatən in keste rukurən pam nari, in
trəmwhen ia iahatən səvənhi.

[41] Rəfo ikamətə nɨmwəkmwəki nei sə
raməmak ia nəmri piam, mətə ipkətə
mhə nɨpəri nei asori sə raməmak ia
nənimem? [42] Trɨni mɨnuə nɨpəri nei asori
raməmak ia nənimem, rəfo iakamɨni
pen tɨ piam mə, 'Piak, əseni iou pwəh
iakɨskəri raka nɨmwəkmwəki nei sə
raməmak ia nənimem'? Ik iərmama sə
ikamo kəuətkəsuə tikaməkeikei mukupwən
muvehi raka nɨpəri nei asori sə raməmak
ia nənimem, kurirə irə ikətə amasan nari
mə tikɨskəri raka nɨmwəkmwəki nei sə
raməmak ia nəmri piam.

[43] Nei amasan riti riwən rukuə kwənkwai
nei ərəha. Rəmwhen a mwi nei
ərəha rəpwəh nukuəien kwənkwai nei
amasan. [44] Nərmama hətə sas ia nei me
ia kwənkwanraha. Kɨpkesi raka mhə
kwənkwai niemɨs ia rəhi, uə kwənkwai
krep ia nəkwus ərəha. [45] Rəmwhen a mwi
iərmama amasan rani irapw nəgkiariien
amasan tɨ nəri nə mə rerɨn rukuər ia
nətərɨgien amasan. Iərmama ərəha rani
irapw nəgkiariien ərəha tɨ nəri nə mə rerɨn
rukuər ia nətərɨgien ərəha. Iakani iamɨnhi
irə tɨ nəri nə mə iərmama raməgkiari,
ramɨni irapw a nəfe nətərɨgien rerɨn rukuər
irə."

*I*ərmama kəru sə krauvrhəkɨn nimwə

[46] ✡"Rəfo kɨmiaha hiaməkwein iou mə
'Iərɨmənu, Iərɨmənu,' mətə hiəpwəh noien
nəfe iakɨni pehe tukumiaha i? [47] Iərmama
sə ruvehe tukw iou, mɨregi nəgkiariien me
səiou, mamo nəfe iakɨməni, pwəh iakɨni
irapw noien səvənhi tukumiaha. [48] In
rəmwhen ia iərmama sə rauvrhəkɨn nimwə
səvənhi. In reri ruə rəmwhenɨmw, məmri
nəri sə nimwə trərer pen irə ia kəruəterei.
Nəpɨn nesən asori rauər, iapiwən raiu
muvehe meri nimwə nəha mətə ko
rɨpkɨkiukiu mhə irə, tɨ nəri nə mə iərmama
nəha rɨməuvrhəkɨn amasan nimwə nəha.
[49] Mətə iərmama sə rɨregi nəgkiariien səiou,
məpwəh noien narimnari me iakɨməni,
rəmwhen iərmama sə ruvrhəkɨn nimwə
səvənhi ia təkure tɨprənə, mətə rɨpkəmri
pen mhə nari sə raməkwtəmhiri əknekɨn
nɨsui nimwə. Nəpɨn iapiwən raiu muvehe
meri nimwə nəha, təkwtəkwuni a nimwə
nəha rɨmwei. Nənə nəpɨn rɨmwei irə,
ruvehe mərəha pam."

✡ 6:35: Lev 25:35-36 ✡ 6:37: Mat 6:14 ✡ 6:38: Mak 4:24 ✡ 6:39: Mat 15:14 ✡ 6:40: Mat 10:24-25
✡ 6:46: Mal 1:6, Mat 7:21

7

Iaruagən riti səvəi nəkur Rom rahatətə pərhien ia Iesu

1 Nəpin Iesu rini pam nəgkiariien me
nəha ti nərmama, revən mapirapw ia
taon nəha Kapaneam. 2 Iaruagən riti
səvəi nəkur Rom nəha ikin in rasori ia
naruagən me irəha pam hantret. Səvənhi
fwe iərmama sə ramo tukwini nari min.
In rokeikei pik iərmama nəha, mətə
ramemhə na tremhə. 3 Nəpin iaruagən nəha
riregi kani mə Iesu ruvəuvehe, rərhi pen
nəmə asori me nepwin səvəi nəkur Isrel
həuvən mə tuhəres in mə ko ruvehe mo
iərmama sə ramo tukwini nari min rəsanin.
4 Nəpin irəha həuvehe ti Iesu, kamhase in,
mamhəni mə, "Ramasan mə tikasitu ia iəmə
nəha 5 ti nəri nə mə in rokeikei pik kitaha
nəkur Isrel. Iəmə nəha in nəha riməuvei
pehe mane masitu ia kimaha iahəuvrhəkin
nimwəfwaki səkimaha ia kwopun i." 6 Nənə
Iesu rukurirə irəha.

Nəpin ruvehe ipaka ti nimwə nəha,
iaruagən nəha sə in rasori ia naruagən me
irəha pam hantret rərhi pen in me nepwin
həuvən, mhəni pen ti Iesu i mə, "Iərimənu.
Tikəpwəh nəmwurien iaminhi. Ripko mhə
iou iəmə amasan riti. Iapkəmwhen mhə
mə tikuvehe, muvnimwə ia nimwə səiou.
7 Ro iaminhi irə iou iakregi mə ko iou
iapkuvehe mhə tukw ik. Mətə tikini a
nəkwam pwəh səiou iotukwininari ruvehe
məsanin. 8 Iou mwi iərmama riti iakamarə
tegin nəmə asori me. Naruagən me nepwin
mwi kamharə tegin iou. Nəpin iakini pen ti
riti mə 'Evən,' in trevən. Nəpin iakini pen
ti riti mwi mə 'Uvehe,' in truvehe. Nəpin
iakini pen ti iərmama sə ramo tukwini nari
miou mə 'O nəri,' in tro."

9 Nəpin Iesu riregi nəgkiariien nəha,
rərkərinari ia iəmə nəha, muvsini mətoni
nərmama səməme kamhəkurirə in, mini
mə, "Iakani nipərhienien tukumiaha i mə
iou iapkətə raka mhə iəmə Isrel riti na-
hatətəien səvənhi riskai rəmwhen ia na-
hatətəien səvəi iəmə Rom i." 10 Nənə nəpin
nərmama me nəha iaruagən nəha rərhi
pen irəha hərərig mhapirapw ia nimwə
səvənhi, hətoni iərmama sə ramo tukwini
nari min rinəsanin.

Iesu rəsuəpwiri iəkunouihi riti sə ru-
vamhə

11 Kurirə irə nəpin ouihi a rukurau Iesu
revən fwe ia taon riti nəghin nə Naen.
Nərmama səvənhi me mine nərmama
nepwin mwi həpik həkurirə in. 12 Nəpin
Iesu ruvehe ipaka ti kwəruə asori səvəi
taon nəha, rətoni nərmama kamhəier irə,
mamhəuvehi iəkunouihi riti sə remhə,
mamhəuvən mə tuhənimwi. Mama səvəi
iəkunouihi nəha tini riti mwi riwən.
Səvənhi iərman ruvamhə raka, məpwəh in.
Nərmama həpik ia taon nəha kamhəkurirə
prən nəha. 13 ✡Nəpin Iərimənu səkitaha
rətə prən nəha, rerin rərkwəpir tukwe.
Nənə in rini mə, "Prən i, tikəpwəh
nasəkien."

14 ✡Nənə Iesu revən ipaka, mirapi
nikoukau səvəi iəkunouihi nəha. Nərmama
səməme kamhəuvehi hərer. Nənə Iesu rini
mə, "Iəkunouihi i! Iakini pehe tukw ik i mə
tiko mərer!" 15 ✡Nənə iəkunouihi nəha sə
remhə riskəmter, məkure, minaməgkiari.
Nənə Iesu ruvehi in, muvei pen m mama
səvənhi.

16 ✡Nərmama me pam hətoni həhekir,
mhəgnəgini Kumwesən, mhəni mə, "Profet
asori riti ruvəier pehe tukutaha." Nənə
irəha həni mwi mə, "Kumwesən ruvəuvehe
raka mə truvehimiru nərmama me
səvənhi." 17 Nənə nəgkiariien sə raməvisau
nəri nəha Iesu rino ruviris mevən ia
kwopun me pam ia tənə Jutia mine kwopun
me nepwin mwi ipaka ti tənə nəha.

Jon Paptaes rərhi pen nərmama nepwin
həuvən mhətoni Iesu

18 Nərmama me səvəi Jon Paptaes həvisau
pen narimnari me pam i min. Nəpin Jon
riregi, 19 rəkwein səvənhi iərmama kəru
krouvehe tukwe. Nənə in rərhi pen irau
krouevən ti Iərimənu səkitaha mə trouəres
in mə, "Ik i in i profet kupwən me kamhəni
ik mə tikuvehe uə rekəm? Mə ripko mhə ik
i rosi kimaha tahətui səpə iti uə?"

20 Nəpin iəmə mi nəha krouvehe ti Iesu,
krouni mə, "Jon Paptaes rərhi pehe kimrau
iarouvehe mə trouəres ik mə, 'Ik i in i profet
kupwən me kamhəni ik mə tikuvehe uə
rekəm? Mə ripko mhə ik i rosi kimaha
tahətui səpə iti uə?' "

21 Ia nəpin nəha Iesu raməkoui irapw
nemhəien me səpəmsəpə mine nənimwin
ərəha me ia nərmama həpik, mamo irəha
həuvehe mhəsanin. Nərmama həpik
nənimenraha rifwə in ro irəha hətui mhətə
nari. 22 ✡Nənə in rini pen ti iəmə mi nəha

✡ 7:13: Luk 8:52 ✡ 7:14: Luk 8:54 ✡ 7:15: 1King 17:23, 2King 4:36 ✡ 7:16: Luk 1:68, 19:44 ✡ 7:22: Aes 35:5-6

Jon rərhi pen irau mə, "Kɨmirau tirouevən rouni pen tɨ Jon i nəfe irouregi rouətoni. Nərmama me nəmrɨnraha rɨfwə hətui mhətə nari, səməme nɨsunraha rərfe həvi atukw i mhavən. Nərmama nemhəien skai ro tekɨnraha həuvehe mhəmher, səməme nəkwəregɨnraha ruvisɨmw rəkwag həregi nari. Nərmama me nepwɨn səməme kupwən həuvamhə, təkwtəkwuni nəha həuvəmɨru mwi. Nənə nərmama nautə səvənraha riwən kaməvisau nəgkiariien amasan mɨnraha. [23] ✡Iərmama sə ramətə iou trɨni mɨnuə in rɨpkɨmwei mhə ia nahatətəien səvənhi tɨ nari riti iakamo rerɨn tragien."

[24] Nəpɨn iəmə mi nəha Jon rərhi pen irau krourərɨg rouevən, Iesu rɨnaməgkiari ia Jon, mɨnamɨni pen tɨ nərmama me i mə, "Fwe kupwən kɨmiaha hiəier ia taon me mɨne rukwənu me mhəuvən ia kwopun akwesakwes ikɨn mə tihətə nəfe? Iərmama riti sə rəmwhen ia kwənkwai nig rɨpkərer atukwatukw mhə nəpɨn mətagi rauini? Rekəm. [25] Kɨmiaha hiəier mhəuvən mə tihətə nəfe? Iərmama riti sə rauvei pen tɨnari amasan me? Rekəm. Nərmama səməme kamhəuvei pen tɨnari amasan me, mamharə ia narəien sə rɨməru, irəha fwe ia nimwə me səvəi kig me. [26] ✡Kɨmiaha hiəier mhəuvən mə tihətə nəfe? Profet riti? Ouəh, nɨpərhienien. Kɨmiaha hiəier mhəuvən mə tihətə profet riti. Mətə iakani pehe tukumiaha i iəmə i in rasori məpi raka profet. [27] In iərmama sə Nəkukuə Ikinan raməgkiari irə nəpɨn rɨni mə,

'Ətə ro, takərhi pen iərmama sə trəgkiari
tukwini səiou,
in trukupwən ia niram mevən,
məpərhi səim suatuk.'

[28] Iakani nɨpərhienien tukumiaha i mə nərmama me sə nɨpran me hərəhi irəha ia tɨprənə i riti riwən rasori məpi raka Jon. Mətə nərmama me pam ia nɨtətə sə Kumwesən ramərɨmənu irə sə in reiwaiu anan ia nirəha in rasori məpi raka Jon."

[29] ✡Nəpɨn nərmama əpnapen me mɨne nərmama səməme kamərəku pen takis mɨnraha həregi nəgkiariien i, həni mə Kumwesən in ratukwatukw. Irəha həni iamɨnhi irə tɨ nəri nə mə Jon rɨno raka paptaes ia nirəha. [30] ✡Mətə Farisi me mɨne nahatən me səvəi Loa hənəpwəh nəseniien mə Jon tro paptaes ia nirəha. Ro iamɨnhi irə irəha hənəpwəh suatuk sə Kumwesən rɨməni mə irəha tuhesi pen.

[31] Iesu rarə mɨni mwi mə, "Takɨni nəfe nəgkiariien mahatən pen noien səvəi nərmama ipwet mɨne? Noien səvənraha rəfo? [32] Irəha həmwhen ia nəkwərhakwərha kamhəkure ia kwopun kamapɨr ikɨn, mamhəkwein pen ia irəha me nepwɨn mə,

'Kɨmaha iahani nɨpu səvəi nagienien tukumiaha,
mətə kɨmiaha hiəpko mhə tanis.
Iahani nɨpu səvəi nemhəien,
mətə kɨmiaha hiəpkasək mhə.'

[33] Iakani iamɨnhi irə tɨ nəri nə mə Jon Paptaes rɨməuvehe, mɨpkəni mhə nari, məpwəh nənɨmwiien waen, nənə kɨmiaha hiaməni mə, 'Iəremhə rarə irə.' [34] ✡Iou, Iəməti Iərmama, iakɨməuvehe, maməni nari, mamənɨmwi rəmwhen a ia kɨmiaha, nənə kɨmiaha hiaməni mə, 'Hətə ro iəmə nəha, in raməni pɨk nari, mamənɨmwi mamakonə i, mamavən pəri irəha nərmama səməme kamərəku pen takis mɨnraha mɨne nərmama ərəha me nepwɨn mwi!' [35] Mətə nərmama səməme kamhesi pen nukurənien səvəi Kumwesən kamho noien amasan me. Noien amasan me nəha kamhahatən pen mə nukurənien nəha ro nɨpərhienien."

*Pr*ən ərəha riti

[36] ✡Nəpɨn riti Farisi riti rəres Iesu mə truvehe məni nari irau min. Ro pen Iesu revən muvnimwə ia nimwə səvəi Farisi nəha, məkure mə trəni nari. [37] ✡Ia taon nəha pran riti sə ramo noien ərəha. Nəpɨn rɨregi mə Iesu raməni nari fwe nəkwai nimwə səvəi Farisi nəha, ruvehi senta mevən fwe ikɨn. Senta nəha raməmak ia nəkwai potel riti kɨno ia kəruəterei nəghɨn nə alapasta. [38] Prən nəha revən mərer ia təkutai Iesu ipaka tɨ nɨsun mi, mamasək. Nɨse nənimen rətəg pen ia nɨsui Iesu mi krouəpwtɨg. Nənə reiwaiu muvei pen nɨmwai nukwənen, mɨrai raka i, makei m nɨsun mi, mahakwi nɨsun mi ia senta.

[39] Nəpɨn Farisi nəha sə rəkwein Iesu mə trəni pəri nari irau min rətə prən nəha, rerɨn ramrhi mə, "Kamo iəmə nəha in profet pərhien, ko rukurən mə nəfe nəha pran ramrapi in. Kwa pran sə ramo noien ərəha."

[40] Nənə Iesu rɨni pen tukwe in mə, "Saemon, iou iakuə takɨni nari riti tukw ik i."

✡ 7:23: Aes 61:1, Luk 4:18 ✡ 7:26: Luk 1:76 ✡ 7:29: Luk 3:12 ✡ 7:30: Mat 21:32 ✡ 7:34: Luk 15:2 ✡ 7:36: Luk 11:37 ✡ 7:37: Mat 26:7, Mak 14:3, Jon 12:3

Mɨregi Saemon rɨni mə, “Ni pehe ro ia-
hatən.”
41 Mɨregi Iesu rɨni mə, “Iəmə asori riti
ruvei pen mane m iərmama kəru mə tɨ
nəpɨn riti krouərpwɨn pen min. Kaon səvəi
riti silin kɨno ia silva irəha pam faef hantret.
Nənə kaon səvəi riti silin kɨno ia silva irəha
pam fifti. 42 Iərmama mi nəha rɨskai tɨ
nirau tɨ nərpwɨn penien min. Ro pen iəmə
asori rərai raka kaon səvənrau mɨni mə irau
trouəpwəh nərpwɨnien. Tuko ro iamɨnha
irə sin nəha ia iərmama mi nəha trokeikei
pɨk iəmə asori nəha?”
43 Mɨregi Saemon rɨni mə, “Rosi sə nəha sə
kaon səvənhi rasori nənə iəmə asori rərai
raka.”
Mɨregi Iesu rɨni pen tukwe in mə,
“Nəkiriien səim ratukwatukw.”
44 ✡Nənə in ruvsini, məti pen mətə prən
nəha, mɨni pen tɨ Saemon i mə, “Ikətə prən
i? Nəpɨn iakɨməuvnimwə pehe ia nimwə
səim, ipkaikuas mhə ia nɨsuk mi ia nui,
mətə prən i raikuas ia nɨsuk mi ia nɨse
nənimen, mɨrai raka ia nɨmwai nukwənen.
45 Ik ipkakei mhə miou, mətə nəpɨn iaku-
vnimwə pehe, prən i rɨnamakei m nɨsuk
mi, məpwəh napwɨsien. 46 ✡Ik ipkahakwi
mhə nukwənek ia oel, mətə prən i rahakwi
nɨsuk mi ia senta. 47 Ro iamɨnhi irə iakani
pehe tukw ik i mə noien ərəha me rɨpɨk
prən i rɨno iou iakɨnenouenou raka. Ro
pen in rokeikei pɨk iou. Mətə iərmama
sə rɨpko pɨk mhə noien ərəha trɨni mɨnuə
iakenouenou noien ərəha me nəha səvənhi
iərmama nəha ko in rɨpkokeikei pɨk mhə iou
tukwe.”
48 ✡Nənə Iesu rɨni pen tɨ prən i mə,
“Iakɨnenouenou raka noien ərəha me
səim.”
49 Nənə nərmama me nəha səməme
kamhani pəri nari irəha min, kənamhəni
pen tɨ nirəha me i mə, “Sin i iərmama i
rukurən nenouenouien noien ərəha me
iamɨnhi?”
50 ✡Mətə Iesu rɨni pen tɨ prən i mə, “Na-
hatətəien səim ruvəuvehimɨru ik. Evən.
Nəmərinuien trarə tukw ik.”

8

*N*ɨpran səməme kamhasitu ia Iesu

1 ✡Kurirə irə nəpɨn ouihi a rukurau,
Iesu ramevən ia taon me mɨne rukwənu
me, mamɨni irapw nəgkiariien amasan
sə raməvisau nɨtətə sə Kumwesən
ramərɨmənu irə. Nərmama səvənhi
twelef 2 ✡mɨne nɨpran me nepwɨn mwi
kamhəkurirə in. Fwe kupwən Iesu
rɨnomasan nɨpran me nəha, məkoui irapw
nənɨmwɨn ərəha me ia nepwɨn, muvehi
raka nemhəien me ia nepwɨn. Nəghɨnraha
me i: Meri sə kaməkwein mwi nəghɨn nə
mə Maktala, pran nəha Iesu rɨnəkoui irapw
nəremhə sefen irə; 3 nənə Joana, pran səvəi
Jusa, iəmə asori riti sə ramowok ipaka tɨ
Herot; nənə Susana, mɨne nɨpran me həpɨk
mwi səməme kamhəuvehi nəmri narimnari
me ia mane me səvənraha, mamhəuvei
pen m Iesu mɨne nərmama me səvənhi mə
trasitu ia nirəha.

*I*ərmama sə ruini nuni nari me ia
nəmhien səvənhi
4 Nərmama həpɨk anan həier ia taon
me pam ia kwopun nəha, mhəuvehe tɨ
Iesu. Nəpɨn hənousəsɨmwɨn raka irəha
me, in rɨni nusipekɨnien riti tɨ nirəha i
mɨnuə, 5 “Iərmama riti revən mə truini
nuni nari me ia nəmhien səvənhi. Nəpɨn
rauini pen nuni nari me, nuni nari me
nepwɨn həsas pen ia suatuk, nənə nərmama
havən ia nirəha, menu me ia nɨmagouagou
həuvehe mhani pam. 6 Nənə nuni nari me
nepwɨn həsas pen ia təkure kəpwier tɨprənə
rouihi ikɨn. Həuverə mətə tɨ nəri nə mə
nui riwən haukei pam. 7 Nənə nuni nari
me nepwɨn həsas pen ia tɨprənə nəkwus
ərəha rauvirɨs ikɨn. Nənə nəkwus ərəha
me həuvirɨs mhəuvehe mhousəman pam
irəha. 8 Nənə nuni nari me nepwɨn həsas
pen ia tɨprənə amasan, mhəutə, mhəukuə
kwənkwan hantret.”
Nəpɨn Iesu rɨni pam nəgkiariien me
nəha, rəkwein əpwəmwɨs, mɨni mə,
“Iərmama sə nəkwəregɨn rarə tɨ nɨregiien
nari traməkeikei mətərɨg amasan.”

*Iesu r*ɨni irapw nɨpwrai nusipekɨnien
nəha
9 Nəpɨn nərmama me səvəi Iesu həres
pen in mə nəfe nɨpwrai nusipekɨnien
nəha, 10 in rɨni mə, “Kɨmiaha nərmama
me səiou kɨnəsevər ia suatuk tukumiaha
hiəukurən narimnari me i ia nɨtətə sə
Kumwesən ramərɨmənu irə hənamərkwafə
fwe kupwən. Mətə nərməpə me kamhəregi
iakaməgkiari ia narimnari me nəha
iakausipekɨn a irə. Iakamo iamɨnhi irə mə
‘irəha tuhətə, mətə tuhəpwəh nətəien
mhəukurən.

✡ 7:44: Jen 18:4 ✡ 7:46: Sam 23:5 ✡ 7:48: Luk 5:20-21 ✡ 7:50: Luk 8:48, 17:19, Luk 18:42 ✡ 8:1: Luk 4:43 ✡ 8:2: Mat 27:55-56, Mak 15:40-41, Luk 23:49 ✡ 8:11: 1Pit 1:23

Irəha tuhəregi, mətə tuhəpkregi mhə
mhəukurən.'
11 ✡Nənə nipwrai nusipekinien i iakiməni
ro iaminhi irə. Nuni nari in nə nəgkiariien
səvəi Kumwesən. 12 Səməme həsas pen
ia suatuk həmwhen ia nərmama səməme
həregi nəgkiariien səvəi Kumwesən. Nəpin
həuvəregi raka Setan ruvehe, muvehi
raka nəgkiariien nəha ia nətəriigien
səvənraha, kamo irəha həni nipərhienien
irə nənə Kumwesən ruvehimiru irəha.
13 Nənə səməme həsas pen ia təkure
kəpwier tiprənə rouihi ikin həmwhen
ia nərmama səməme həregi nəgkiariien
səvəi Kumwesən, nənə mhəuvehi, mhagien
tukwe. Mətə nəgkiariien nəha ripkeiwaiu
amasan mhə ia rerinraha rəmwhen ia nuai
nei me. Irəha tuhəni nipərhienien irə nəpin
ouihi a. Nəpin narimnari me tuhəuvehe
mho nəmisəien minraha mə tro mətə sas
ia nahatətəien səvənraha, irəha həmwei.
14 Nənə səməme həsas pen ia tiprənə
nəkwus ərəha rauviris ikin həmwhen
ia nərmama səməme həregi nəgkiariien
nəha, mətə nəpin irəha kamhesi pen
suatuk səvənraha mamhəuvən, kamhətəriig
pik ti narimnari me səvəi tiprənə i
rəmwhen ia mane mine nəfe m nəfe mwi
irəha hokeikei mə tuhəuvehi mhəregi
ramasan irə ia nimiruien səvənraha.
Nətəriigien me nəha həuviris ia rerinraha,
həuvehe, mhousəman nəgkiariien səvəi
Kumwesən. Nənə nəgkiariien nəha rəpwəh
nukuəien. 15 Mətə səməme həsas pen
ia tiprənə amasan irəha nəha həmwhen
ia nərmama səməme həregi nəgkiariien
səvəi Kumwesən, nənə mhəkwtəmhiri ia
rerinraha sə ratukwatukw mamasan. Irəha
həkwtəmhiri əknekin mamhəuvən nənə
mhəukuə."

*Iesu r*əgkiari ia laet sə kousəman

16 ✡"Iərmama riti riwən ko rihiai pen
napw ia laet məuiui ia nari riti uə rukurei
pen kwopun afafa ikin. Mətə traməkeikei
mukurei utə i ia nari sə kakurei utə laet irə
mə nərmama tuhətoni raməhiapw nəpin
həuvnimwə pehe. 17 ✡Rəmwhen a mwi
narimnari me pam səməme hamərkwafə
tuhaməkeikei mhəier irapw. Narimnari me
pam səməme haməmak afafa tukaməkeikei
kətoni kuvehi irapw ia nukuraanien. 18 ✡Ro
iaminhi irə kimiaha tihaməkeikei mhətəriig
amasan ia nəfe hiamregi ti nəri nə mə
iərmama sə kuvei pen nari riti min, ro wok
irə, tukuvei pen sə rəkwaku min. Mətə
iərmama sə kuvei pen nari riti min, ro nəri
auər a irə, tukuvehi raka pam tukwe."

*Mama s*əvəi Iesu mine piəvi Iesu me

19 Ia nəpin nəha piəvi Iesu me mine mama
səvənhi həuvehe mə tuhətə in, mətə ko
həpkəuvən mhə ipaka tukwe ti nəri nə mə
nərmama me həpik. 20 Ro pen nərmama me
həni pen ti Iesu i mə, "Səim mama mine
piam me kamhərer fwe iruə. Irəha hokeikei
mə tuhətə ik."
21 Miregi Iesu rini pen ti nirəha i mə,
"Nərmama səməme kamhəregi nəgkiariien
səvəi Kumwesən, nənə mamho nəfe rani
irəha nə səiou mama mine piak me."

*Iesu r*inise nimətagi asori

22 Nəpin riti Iesu rəputə ia nitətə ouihi
irəha nərmama me səvənhi, rini pen ti
nirəha i mə, "Pwəh səuvən mhəpi simwin
pen fwe ia nikare nui asori." Ro pen həvi
nivən, mənamhəuvən. 23 Nəpin kamhaiu ia
nitətə ouihi mamhəuvən, Iesu revən mapri.
Nimətagi asori reiwaiu ia nəkwai nui asori
nəha, nitətə ouihi səvənraha rinakuər ia
nui, na tuhəmwhenimw.
24 Nərmama me səvəi Iesu həuvən,
mhəsuəpwiri in, mhəni mə, "Iərimənu.
Iərimənu. Na tsəmwhenimw!"
Iesu rərer minise nimətagi mine peiau
peiau asori me, nənə heiwaiu mhəiwən.
Narimnari me həuvehe mhəmərinu. 25 Iesu
rini pen ti nirəha i mə, "Nahatətəien pəku
səkimiaha?"
Mətə irəha həhekir. Nənimenraha rier.
Kamhəni pen ti nirəha me i mə, "Nəfe nəha
iərmama? Raməgkiari m nimətagi mine
nui krauo nəkwan!"

*Iesu r*əkoui irapw iəremhə ia iəmə
Karasa riti

26 Irəha həier ia tənə Kalili, mhaiu ia
nitətə ouihi nəha, mhəpi simwin ia nui
asori, mhəuvən ia tənə səvəi nəmə Karasa.
27 Nəpin Iesu ruvarei, iərmama riti ia taon
riti fwe ikin ruvehe tukwe. Iərmama
nəha nəremhə me kamharə irə. Nəpin
ripik ripkarkahu mhə tinari, mipkapri mhə
mwi ia nəkwai nimwə səvənhi, mətə ra-
marə ia kwopun kanimwi nərmama ikin.
28 Nəpin iərmama nəha rətə Iesu, rasək
əpwəmwis, muvehe minimwi nukurhun mi
ia nənimen, məgkiari asori mini mə, "Iesu,
Kumwesən sə rasori anan tini nə ik. Iku-
vehe mə tikəfo iou irə? Iakase ik tikəpwəh

✡ 8:16: Mat 5:15, Luk 11:33 ✡ 8:17: Mat 10:26, Luk 12:2 ✡ 8:18: Mat 25:29, Luk 19:26

noien nəmisəien miou.” [29] Nənɨmwɨn ərəha
nəha raməgkiari iamɨnhi irə, tɨ nəri nə mə
Iesu ruvəni pen raka tukwe in mɨnuə trier ia
iərmama nəha. (Nəpɨn me rɨpɨk nənɨmwɨn
ərəha nəha rɨnəkwtəmhiri iərmama nəha.
Nərmama hənərihi rəgɨn mi mɨne nɨsun mi
ia jen me, mhərer tukuahag in, mətə in
rəvi əmwesi jen me, iəremhə rəkoui pen in
revən ia kwopun akwesakwes ikɨn.)
[30] Nənə Iesu rəres in mə, “Nəghɨm sin?”
Mɨregi rɨni mə, “Iou nəghɨk Nəkuər.” In
rɨni iamɨnhi irə tɨ nəri nə mə nəremhə
me həpɨk həməuvnimwə ia reri iərmama
nəha. [31] Nənə nəremhə me nəha hase Iesu
mə trəpwəh nərhi penien irəha həuvən ia
nɨpəg sə rameiwaiu nukunen riwən.
[32] Mətə toue pɨkə me həpɨk kamhərku ia
kwopun nəha. Nəremhə me hase Iesu mə
trəseni irəha həuvnimwə ia rerɨnraha. Ro
pen Iesu rəseni irəha. [33] Nənə nəremhə me
həier ia iərmama nəha, mhəuvnimwə ia
reri pɨkə me. Pɨkə me haiu, mheiwaiu ia
nəpatu, mhəsas pen ia təmwei nui asori,
mhəmwhenɨmw.
[34] Nəpɨn nərmama səməme kamhətui tɨ
pɨkə me hətoni, hap, mhəni irapw ia taon
səvənraha mɨne rukwənu me. [35] Nənə
nərmama me həier mhəuvən mə tuhəspau
i mə rəfo. Nəpɨn həuvehe tɨ Iesu həti
pen mhətoni iərmama nəha nəremhə me
həməier irə, rarkahu, maməkure irapw
ia nɨsui Iesu, nətərɨgien səvənhi rɨnəmak
amasan. Irəha hətoni həhekɨr. [36] Nənə
səməme hənətoni nəri nəha, həni irapw tɨ
nərmama me i mə iərmama nəha rɨnəfo
muvehe məsanɨn. [37] Nənə nəkur Karasa
səməme kamharə ipaka tɨ kwopun nəha
hères Iesu mə trəpwəh irəha mamevən tɨ
nəri nə mə həhekɨr pɨk anan. Ro iamɨnhi
irə in rəputə ia nɨtətə ouihi mə trɨrərɨg.
[38] Iərmama sə nəremhə me həməier irə
rase in mə trəseni in pwəh revən irau min.
Mətə Iesu rərhi pen i ramevən, mɨni mə,
[39] “Tikrərɨg mevən fwe imwam, mɨni irapw
narimnari me i Kumwesən rɨno mik.” Nənə
iərmama nəha revən ia kwopun me pam
fwe ia taon səvənhi, mamɨni irapw narim-
nari me nəha Iesu rɨno min.

Pran sə rɨrapi tɨnari səvəi Iesu mɨne
prən ouihi səvəi Jaeras

[40] Nəpɨn Iesu rɨrərɨg pehe mwi ia nɨkare
nui asori, nərmama me həuvən tukwe.
Rerɨnraha ragien tɨ nəri nə mə kamheitenhi
in. [41] Iərmama riti fwe ikɨn nəghɨn nə Jaeras.
In iəmə asori riti səvəi nimwəfwaki səvəi
nəkur Isrel. Ruvehe mɨnɨmwi nukurhun mi
ia nəmri Iesu, mamase in mə truvehe ia
nimwə səvənhi, [42] tɨ nəri nə mə prən ouihi
səvənhi ramemhə na tremhə. Prənouihi
nəha səvənhi in əpa kuatia. Nuk səvənhi
ipaka reste twelef.
Nəpɨn Iesu ravən mamevən, nərmama
həpɨk həukuraukurau irə. [43] Pran riti
nəha ikɨn ruvehe ramemhə ia nemhəien
səvəi nɨpran. Nemhəien nəha rɨnarə rerɨn
irə muvehi nuk twelef. In rɨnouraha
pam mane səvənhi ia tokta me, mətə
iərmama riti riwən ko ro in rəsanɨn.
[44] Prən nəha rukurirə Iesu, muvehe, mɨrapi
nusvenhi tɨnari səvənhi. Təkwtəkwuni a
mwi nɨmwapw rama, nemhəien səvənhi ro
sampam.
[45] Nənə Iesu rɨni mə, “Sin nəha rɨrapi
iou?”
Mɨregi nərmama pam həni mə rɨpko
mhə irəha. Nənə Pita rɨni mə, “Iərɨmənu.
Nərmama həpɨk kamhərer kurkurau ik,
mamhəsɨgiəsɨgi ik.”
[46] Mətə Iesu rɨni mə, “Rekəm. Iakukurən
mə iərmama riti rɨrapi iou. Iakregi nəgsek
rier ia nirak, mevən mo nari riti.”
[47] Nənə nəpɨn prən nəha rətoni
mə ko in rɨpkərkwafə mhə, ruvehe
mamətəmnɨmwɨn, mɨnɨmwi nukurhun
mi ia nəmri Iesu, mɨni irapw ia nəmri
nərmama me pam mə in rɨrapi Iesu tɨ
nəfe mɨne rɨnəfo məsanɨn akwauakw.
[48] ✡Nənə Iesu rɨni pen tɨ prən i mə, “Nərɨk,
nahatətəien səim rɨno raka ik ikuvehe
məsanɨn. Evən. Nəmərinuien trarə tukw
ik.”
[49] Nəpɨn Iesu raməgkiari ihi, iərmama riti
ruku pen ia nimwə səvəi iəmə asori nəha
Jaeras, muvehe mɨni mə, “Səim prən ouihi
ruvamhə raka. Ramasan mə ikɨni pen tɨ
iahatən i mə in trəpwəh pehe.”
[50] Mətə nəpɨn Iesu rɨregi nəgkiariien
nəha, rɨni pen tɨ Jaeras i mə, “Tikəpwəh
nehekɨrien, mɨni a nɨpərhienien ia nirak,
nənə prən ouihi səim trəsanɨn.”
[51] Nəpɨn Iesu rapirapw ia nimwə səvəi
Jaeras, rɨpkəseni mhə nərmama me
pam mə tuhəuvnimwə irəha min, mətə
rəseni əpa Pita mɨne Jon mɨne Jemes
mɨne tata mɨne mama səvəi prən ouihi
nəha. [52] ✡Nərmama me pam kamhasək
mamhəkwein əpwəmwɨs tɨ prən ouihi
nəha, mətə Iesu rɨni mə, “Rəfo kɨmiaha

✡ 8:48: Luk 7:50 ✡ 8:52: Luk 7:13

hiamasək? Prənouihi nəha rɨpkemhə mhə,
mətə ramapri a."
53 Irəha həregi harɨs ia Iesu. Irəha
həukurən mə prən ouihi nəha ruvamhə
raka. 54 ✡Mətə Iesu ruvehi rəgi prən ouihi
nəha, mɨni mə, "Prənouihi, ərer." 55 Nənə
nɨmɨruien səvənhi ruvehe. Təkwtəkwuni
a mwi rɨskəmter. Nənə Iesu rɨni mə
tukuvei pen nəvegɨnien min pwəh rəni.
56 ✡Tata mɨne mama səvəi prən ouihi nəha
nənimenrau rier, mətə Iesu rɨnise pen tɨ
nirau i mə trouəpwəh nɨniien tɨ iərmama
riti nəfe in rɨno.

9

*Iesu rə*rhi pen nərmama səvənhi twelef
mə tuhəuvən mhəvisau
1 Iesu rəkwein nərmama səvənhi twelef
həuvehe mhousəsɨmwɨn irəha me. Nənə in
ruvei pen nɨskaiien mɨnraha. Ia nɨskaiien
nəha irəha həukurən nɨfi rakaien nemhəien
me ia nərmama. Nənə in ruvei pen mwi
nasoriien mɨnraha. Ia nasoriien nəha
irəha həukurən nəkoui irapwien nəremhə
me pam. 2 Nəpɨn Iesu ruvei pen pam,
rərhi pen irəha mə tuhəuvən mhəvisau
irapw nɨtətə sə Kumwesən ramərɨmənu irə,
nənə mho nərmama səməme kamhemhə
həuvehe mhəsanɨn. 3 In rɨni pen tɨ nirəha
i mə, "Kɨmiaha tihəpwəh nuvehiien narim-
nari me səvəi suatuk səkɨmiaha rəmwhen
ia kaskɨn, uə tənərɨpw, uə nəvegɨnien, uə
mane. Kɨmiaha tiharkahu ia karkahu ku-
atia a. 4 ✡Nəpɨn tihəuvən ia kwopun riti,
nənə mhəuvnimwə ia nimwə riti, nimwə
nə in nə tiharə irə meste hiəier ia kwopun
nəha. 5 ✡Trɨni mɨnuə hiəuvən ia taon riti,
mətə nərmama me ikɨn həpkəsevər mhə ia
rerɨnraha tukumiaha, nəpɨn hiəier ia taon
səvənraha, tihounouini raka nɨməkwrur ia
nɨsumiaha tɨ nahatən penien mə irəha həno
noien ərəha." 6 Nənə nərmama me twelef
səvəi Iesu həier, mhəuvən ia rukwənu me,
mamhəvisau irapw nəgkiariien amasan,
mamho nərmama səməme kamhemhə ia
kwopun me pam həuvehe mhəsanɨn.

*Herot ram*əgkiari ia Iesu

7 ✡Herot, iəmə Rom sə ramərɨmənu ia
tənə Kalili, rɨregi narimnari me nəha Iesu
ramo. Ia nəpɨn nəha nətərɨgien səvənhi
rəvsausɨni tɨ nəri nə mə nərmama me
nepwɨn kamhəni mə Jon Paptaes rɨnətui
mwi ia nemhəien səvənhi. 8 Nənə nərmama
me nepwɨn kamhəni mə Profet Elaeja
ruvəier pehe mwi. Nənə nərmama me
nepwɨn mwi kamhəni mə profet kupwən
rɨti rɨnətui mwi ia nemhəien səvənhi.
9 ✡Nənə Herot rɨni mə, "Jon iakɨnərai raka
kənkapwə. Mətə sin mwi iərmama i
iakamregi nəvisauien irə?" Ro iamɨnhi
raməmwur mə trətə Iesu.

*Iesu rə*kwməni nərmama me həpɨk
kəvsini nərman me əpa irəha pam faef-
taosen
10 Nəpɨn aposol me hərərɨg mhəuvehe
mwi tɨ Iesu, həni pen tukwe in narimnari
me pam səməme həno. Nənə in riri raka
əpa irəha, mharaka ia nərmama mhəuvən
ia taon riti nəghɨn nə Petsaeta. 11 Nəpɨn
nərmama me həregi mə Iesu ramevən fwe
ikɨn, kamhəkurirə pen in. Nəpɨn Iesu
rətoni irəha, rerɨn ragien. In rəkwein
irəha həuvehe, nənə rəgkiari mɨnraha
ia nɨtətə sə Kumwesən ramərɨmənu irə,
mo səməme nemhəien ramarə ia nirəha
həuvehe mhəsanɨn.
12 Rɨnaməruarəv meri na trivə. Nərmama
səvənhi twelef həuvehe, mhəni pen tukwe
in mə, "Ramasan mə tikərhi pen nərmama
me i həuvən ia rukwənu me mɨne nəmhien
me kwərha ipaka pwəh hətui kwopun me
səvəi napriien mɨne nəvegɨnien tɨ nəri nə
mə kwopun i narimnari me həiwən ikɨn."
13 Mətə Iesu rɨni pen tɨ nirəha i mə,
"Kɨmiaha nə tihəuvei pen nəvegɨnien
mɨnraha."
Mɨregi həni mə, "Kɨmaha iahəuvehi a
bred krirum mɨne nəmu kəru. Rəfo?
Ikokeikei mə kɨmaha tahəuvən mhəuvehi
nəmri nəvegɨnien sənəi nərmama me pam
i?" 14 (Irəha həni iamɨnhi tɨ nəri nə mə nəpɨn
həvsini a nərman me ia nirəha mətə ipaka
faef-taosen.)
Nənə Iesu rɨni pen tɨ səvənhi nərmama
me i mə, "Kɨmiaha tihəuvən mho irəha
həuai irəha me mhəkure əpəməpə me fifti
ia təmwen kuatia." 15 Nənə irəha həuvən
mho nərmama me həkure rəmwhen
Iesu rɨməni. 16 Nənə Iesu ruvehi bred
me nəha krirum mɨne nəmu i kəru,
məkwətə ia nɨmagouagou, məfwaki mɨni
vivi Kumwesən tukwe, məkwsen, mauvei
pen m səvənhi nərmama me mə irəha
tuhəpeki pen m nərmama me. 17 Nərmama
me pam hani nari tɨpwɨnraha rəsisi. Nənə
nərmama me səvəi Iesu həvai pen nɨpərpəri

✡ 8:54: Luk 7:14 ✡ 8:56: Mak 7:36, Luk 5:14 ✡ 9:4: Luk 10:4-11 ✡ 9:5: Luk 10:11 ✡ 9:7: Mat 16:14, Mak 8:28, Luk 9:19 ✡ 9:9: Luk 23:8

nəvegɨnien me nəha sə hənani mhəpwəh rukuər ia tənərɨpw irəha pam twelef.

Pita rɨni irapw mə Iesu in Kristo

18 Nəpɨn riti Iesu in əpa raməfwaki irəha
səvənhi me nərmama. Nənə rɨni pen tɨ
nirəha i mə, "Nərmama kamhəni iou mə iou
sin?"
19 ✡Mɨregi həni mə, "Nərmama nepwɨn
kamhəni ik mə Jon Paptaes. Mətə nepwɨn
kamhəni ik mə Profet Elaeja. Nepwɨn mwi
kamhəni ik mə profet kupwən riti sə rɨnətui
mwi ia nemhəien səvənhi."
20 ✡Mɨregi Iesu rɨni pen tɨ nirəha i mə,
"Mətə kɨmiaha hiaməni mə iou sin?"
Mɨregi Pita rɨni mə, "Ik Kristo sə
Kumwesən rɨməni mə trərhi pehe ik
ikuvehe."
21 Nənə Iesu rɨnise pen əknekɨn tɨ nirəha i
mə, "Kɨmiaha tihəpwəh nɨniien nəgkiariien
i tɨ iərmama riti." 22 ✡Nənə in rɨrɨpɨn
nəgkiariien səvənhi mɨni mə, "Iou Iəməti
Iərmama takaməkeikei mɨregi nəmisəien
me rɨpɨk. Nəmə asori me mɨne pris asori
me mɨne nahatən me səvəi Loa tuhəuvei
pehe təkutanraha miou. Tukousi əpune
iou, nənə nəpɨn sə ro kahar irə iakətui
mwi."

*I*ərmama sə trukurirə Iesu traməkeikei
məvrani nei kamarkuaui

23 ✡Nənə Iesu rɨni pen tɨ nərmama
me pam mə, "Iərmama sə rokeikei mə
truvehe mo iərmama riti səiou traməkeikei
məpwəh nətərɨgien səvənhi, muvehi utə
nei kamarkuaui səvənhi ia nəpɨn me,
məvrani mukurirə iou. 24 ✡Iərmama
sə rokeikei mə trəkwtəmhiri nɨmɨruien
səvənhi trarfai irə. Mətə iərmama sə
traraka ia nɨmɨruien səvənhi tukw iou
truvehi nɨmɨruien rerɨn. 25 Trɨni mɨnuə
iərmama riti rɨpeki pam narimnari
me ia tɨprənə i mo səvənhi i, nənə
kurirə ikɨn remhə, mətə rɨpkuvehi mhə
nɨmɨruien rerɨn, noien nəha trəfasitu irə?
26 ✡Iərmama sə trauris ia nəmri nərmama tɨ
nɨniien mə in iərmama riti səiou, mauris
mwi tɨ nəvisauien nəgkiariien me səiou
mɨnraha, Iou mwi Iəməti Iərmama, ia
nəpɨn nəha takuvehe ia nɨskaiien səiou
mɨne ia nɨskaiien səvəi tata səiou mɨne
nagelo ikinan me, takauris tɨ nɨniien mə
iərmama nəha in iərmama riti səiou. 27 Mətə
iakani nɨpərhienien tukumiaha i nərmama
nepwɨn kamhərer ia kwopun i tuhəpkemhə
mhə meste tuhətoni nɨtətə sə Kumwesən
ramərɨmənu irə rier pehe."

*N*ɨpwrai Iesu ruvehe mopə

28 Nəpɨn Iesu rɨni pam nəgkiariien me
nəha, ipaka nəpɨn eit ruvehe mukurau,
nənə in riri Pita mɨne Jemes mɨne Jon
mutə parei ia təkuər riti mə trəfwaki.
29 Nəpɨn raməfwaki, nənimen ruvehe mopə.
Tɨnari səvənhi ruvehe məpsan mamser.
30 Təkwtəkwuni a iərmama kəru krauəgkiari
irəhar min. Irau nə Moses mɨne Profet
Elaeja. 31 ✡Krouier pehe ia nukuraanien
asori, rauni narimnari me ia nɨkaren səvəi
nemhəien səvənhi sə trɨpko mhə tui in
revən mo sampam irə fwe ia Jerusalem.
32 ✡Ia nəpɨn nəha Pita mɨne James mɨne
Jon haremhə napriien. Mətə nəpɨn harətui,
harətoni nɨpwrai Iesu ramser iərmama
kəru nəha krouərer irəhar min. 33 Nənə
nəpɨn irau krɨnouəpwəh Iesu rauevən, Pita
rɨni pen tukwe in mə, "Iərɨmənu. Ramasan
mə kɨmrahar iaharuvehe i. Pwəh kɨmrahar
iaharo tənimwə kahar, riti səim, riti səvəi
Moses, riti səvəi Profet Elaeja." (Mətə Pita
raməgkiari əpnapen, mɨpkukurən amasan
mhə nəfe rani.)
34 Nəpɨn in raməgkiari ihi, nəpuə
riti rɨnauvehe mɨnamousəman irəhar.
Irəhar harətoni mə nəpuə nəha truvegi
irəhar. Harətoni harhekɨr. 35 ✡Nənə reri
Kumwesən ruku pen ia nəpuə nəha, mɨni
mə, "In nəha nərɨk sə iakuvərfi raka in.
Kɨmiaha tihətərɨg in." 36 Nəpɨn Kumwesən
rəgkiari pam, harəti pen mharətoni Iesu
əpa ramərer. Kurirə ia nəpɨn nəha
irəhar harəpnapen, mharəpwəh nɨniien tɨ
iərmama riti nəfe harənətoni.

*Iesu r*əkoui irapw nənɨmwɨn ərəha ia
iəkunouihi riti

37 Kɨni rakwakwi irə, nəpɨn irəha
həneiwaiu raka ia təkuər nəha, nərmama
həpɨk həuvehe tɨ Iesu. 38 Nənə iərmama
riti sə ramərer ia reri nərmama me nəha
rəkwein əpwəmwis, mɨni mə, "Iahatən.
Iakase ik. Tiko muvehe mətə ro nərɨk.
In kwənkwan kuatia. 39 Ia nəpɨn me
nənɨmwɨn ərəha riti raməkwtəmhiri
in, mamo in ramərkərinari mamasək
əpwəmwis, mamərkərekər, nɨsəkwan
ramaiu. Nənɨmwɨn ərəha nəha ro pɨk

✡ 9:19: Luk 9:7-8 ✡ 9:20: Jon 6:68-69 ✡ 9:22: Luk 9:44, Luk 18:32-33 ✡ 9:23: Mat 10:38, Luk 14:27
✡ 9:24: Mat 10:39, Luk 17:33, Jon 12:25 ✡ 9:26: Mat 10:33, Luk 12:9, 2Tim 2:12 ✡ 9:31: Luk 9:22, 13:33
✡ 9:32: Jon 1:14, 2Pit 1:16-18 ✡ 9:35: Luk 3:22

nəmisəien min, ko rɨpkaraka akwauakw
mhə irə. 40 Iakɨnəres raka səim nərmama me
mə irəha tuhəkoui irapw i, mətə ko həpko
mhə."
41 Mɨregi Iesu rɨni mə, "Kɨmiaha nəkur
ipwet mɨne nahatətəien səkɨmiaha riwən.
Noien səkɨmiaha rikou. Tsarə kɨtaha miou
meste nəfe nəpɨn? Tɨneisən mɨne iakapwɨs
kɨmiaha? Tiko miri nərɨm muvehe i."
42 Nəpɨn iəkunouihi nəha ramavən ihi
mauvehe, iəremhə ruvehi in mouini irapw
ia tɨprənə, mamo in ramərkərekər. Mətə
Iesu rɨnise pen tɨ nənɨmwɨn ərəha, mo
iəmə ouihi nəha ruvehe məsanɨn. Nəpɨn
rɨnəsanɨn raka Iesu ruvehi in muvei pen
m səvənhi tata. 43 Nənə nərmama pam
səməme hətoni nəri asori nəha Iesu rɨno
ia nɨskaiien səvəi Kumwesən nənimenraha
rier.
Mətə nəpɨn irəha pam kamhərkəri ihi
nari ia narimnari me nəha in ramo, Iesu rɨni
pen tɨ səvənhi nərmama me i mə, 44 ✡"Pwəh
nəgkiariien me i həuvnimwə amasan ia
nəkwəregɨmiaha. Trɨpko mhə tui kuvei pen
iou, Iəməti Iərmama, ia rəgi nərmama."
45 ✡Mətə irəha həregi nəgkiariien i həreirei
nɨpwran. Kumwesən rərkwafə i mə ko irəha
həpkətoni mhə. Nənə həhekɨr tɨ nəresien
Iesu mə nəfe nɨpwrai nəgkiariien i.

*N*ərmama səvəi Iesu tuhaməkeikei
mhəuvehi irapw irəha

46 ✡Ia nəpɨn nəha nərmama me səvəi Iesu
hənaməvisə mɨnraha me mə sin ia nirəha
in rasori. 47 Mətə Iesu rukurən nətərɨgien
səvənraha. Ro pen in ruvehi iəkunouihi
riti, mərpwi ia nɨkaren, 48 ✡nənə mɨni pen tɨ
nirəha i mə, "Iərmama sə trəsevər ia rerɨn
tɨ iəkunouihi i ia nəghɨk, raməsevər mwi
ia rerɨn tukw iou. Iərmama sə raməsevər
ia rerɨn tukwe iou rəmwhen mə raməsevər
mwi ia rerɨn tɨ Kumwesən sə rɨnərhi pehe
iou iakuvehe. Iakani iamɨnhi irə tɨ nəri nə
mə iərmama sə truvehi irapw in ia kɨmiaha
in nə iərmama sə rasori ia kɨmiaha."
49 Mɨregi Jon rɨni mə, "Iahatən, kɨmaha
iahətoni iərmama riti raməkoui irapw
nəremhə me ia nəghɨm. Iahaməmwur mə
tahənise in tɨ nəri nə mə rɨpko mhə in
kɨmaha riti."
50 ✡Mətə Iesu rɨni pen tukwe in mə,
"Kɨmiaha tihəpwəh nɨniseien in. Iərmama
sə rɨpkɨni ərəha mhə kɨmiaha in kɨmiaha
riti."

*N*əkur Sameria həpwəh nokeikeiien
Iesu mə truvehe imwənraha

51 ✡Rɨnauvehe ipaka tɨ nəpɨn nəha
Kumwesən truvehi Iesu mutə mevən ia
neiai. Iesu nətərɨgien səvənhi ruvehe
mɨskai mə traməkeikei mevən fwe
Jerusalem. 52 Nənə in rərhi pen nərmama
nepwɨn mə tuhəkupwən irə. Irəha
həuvən mhəier pen ia rukwənu riti
səvəi nəkur Sameria mə tuhəpnəpenə ia
narimnari me kurirə Iesu ruvehe. 53 ✡Mətə
nərmama ia kwopun nəha həpkəseni mhə
Iesu mə truvehe imwənraha tɨ nəri nə
mə irəha həuvəukurən raka nətərɨgien
səvənhi rɨskai mə traməkeikei mevən fwe
Jerusalem. 54 ✡Nəpɨn iərmama mi kəru
səvənhi mi Jemes mɨne Jon krouətə noien
nəha, krouni mə, "Iərɨmənu. Ikokeikei mə
kɨmrau trouəkwein napw pwəh ruku pen
fwe ia neiai meiwaiu pehe mahi əmwesi
irəha?"* 55 Mətə Iesu ruvsini in mɨnise pen
əknekɨn tɨ nirau i. 56 Nənə irəha həuvən mwi
ia rukwənu əpə riti.

*N*ərmama nepwɨn hokeikei mə
tuhəkurirə Iesu

57 Nəpɨn riti Iesu mɨne nərmama me
səvənhi kamhesi pen suatuk mamhəuvən.
Nənə iərmama riti rɨni pen tukwe in mə,
"Takukurirə ik kwopun pəku tikevən ikɨn."
58 Mɨregi Iesu rɨni pen tukwe in mə, "Kuri
əprmɨn me səvənraha nɨpəg rarə. Menu me
ia nɨmagouagou təpwagenraha rarə. Mətə
iou, Iəməti Iərmama, kwopun səiou riwən
mə takapri ikɨn."
59 Nənə Iesu rɨni pen tɨ iərmama riti mwi
mə, "Kurirə iou."
Mətə iərmama nəha rɨni mə, "Iərɨmənu.
Takukurirə ik, mətə pwəh iakukupwən
mevən mɨnɨmwi raka səiou tata."
60 Mɨregi Iesu rɨni pen tukwe in mə,
"Nərmama səməme həpkukurirə mhə iou
rəmwhen mə həuvamhə raka. Pwəh
irəha hənɨmwi nərmama me səvənraha
səməme həuvamhə. Mətə ik tiko muvehe,
mevən məvisau irapw nɨtətə sə Kumwesən
ramərɨmənu irə."
61 ✡Nənə iərmama riti mwi rɨni mə,
"Iərɨmənu. Takukurirə ik, mətə pwəh
iakevən məsəkɨr raka m nəkur imwak me."

✡ 9:44: Luk 9:22 ✡ 9:45: Luk 18:34 ✡ 9:46: Luk 22:24 ✡ 9:48: Mat 10:40 ✡ 9:50: Mat 12:30, Luk 11:23 ✡ 9:51: Mak 10:32 ✡ 9:53: Jon 4:9 ✡ 9:54: 2King 1:9-16 * 9:54: Nəkur Isrel mɨne nəkur Sameria həmwəki irəha me. Əvsini mwi Jon 4:9. ✡ 9:61: 1King 19:20

62 Mɨregi Iesu rɨni pen tukwe in mə, “Trɨni
mɨnuə iərmama rauvehi kəkur i kau ravi,
mɨnamostat mɨnamərar, maməti kurirə,
rɨpko mhə in iəmə amasan riti sə truvehi
wok ia nɨtətə sə Kumwesən ramərɨmənu
irə.”

10

*Iesu r*ərhi pen nərmama me sefenti-tu
mə tuhəuvən mhəvisau

1 ✡Kurirə irə Iərɨmənu səkɨtaha rərpwi
rəgɨn ia nərmama me nepwɨn mwi irəha
pam sefenti-tu, mərhi pen irəha mə
tuhəkupwən irə, mhəuvən kəru kəru ia
taon me mɨne rukwənu me pam sə in mwi
trukurirə pen irəha mevən ikɨn. 2 ✡In
rɨni pen tɨ nirəha i mə, “Nəvegɨnien sə
ruvəmruə raka fwe ia nəmhien rasori
pɨk, mətə nərmama səməme kamhəpeki
pehe houihi a. Ro iamɨnhi irə kɨmiaha
tihaməkeikei mhəfwaki m Kumwesən
sə ramərɨmənu ia nəmhien, mhəres
in mə trərhi pen nərmama nepwɨn
mwi həuvən fwe ia nəmhien səvənhi
mhəpeki nəvegɨnien sə ruvəmruə, mhəpeki
mhəuvehe. 3 ✡Kɨmiaha tihəuvən, mətə
tihaməkeikei mhəukurən nəri i. Iakamərhi
pen kɨmiaha mə tihəuvən mhəmwhen ia
kwəti sipsip me sə kamhərer ia kurkwai
kuri əprmɨn me. 4 ✡Tihəpwəh nuvehiien
tənərɨpw sə kavai pen mane irə, uə
tənərɨpw sə kavai pen nəvegɨnien irə, uə
put səkɨmiaha. Tihəpwəh napwɨsien ia
suatuk, mhəgkiari kɨmiaha iərmama riti.

5 Nəfe nimwə tihəuvnimwə irə,
tihəkupwən mhəni mə, ‘Nəmərinuien
ramarə ia nimwə i.’ 6 Trɨni mɨnuə iərmama
səvəi nimwə nəha rokeikei nəmərinuien
nəha, nəmərinuien səkɨmiaha trəuiui in.
Mətə mə rekəm, trɨrərɨg mwi tukumiaha.
7 ✡Kɨmiaha tihamarə rerɨn ia nimwə kuatia
a, mhəpwəh nevən əpnapenien ia nimwə
me. Nəfe nari irəha tuhəuvei pehe m
kɨmaha, tihəuvehi mhani mhənɨmwi.
Tiho iamɨnha irə tɨ nəri nə mə kɨmiaha
hiəmwhen ia nərmama kamhowok.
Ratukwatukw mə irəha tuhərəku pehe
narimnari me nəha m kɨmiaha.

8 ✡Trɨni mɨnuə kɨmiaha hiəuvən ia taon
riti, nənə nərmama me ikɨn həuvehi pu-
vnimwə kɨmiaha ia nimwə me səvənraha,
tihani nəfe nəvegɨnien sə tuhəuvei pehe m
kɨmiaha. 9 Nərmama səməme nemhəien
rarə ia nirəha, tiho irəha həuvehe
mhəsanɨn. Tihəni pen tɨ nirəha i mə,
‘Nɨtətə sə Kumwesən ramərɨmənu irə
ruvəuvehe ipaka tukumiaha.’ 10 Mətə trɨni
mɨnuə kɨmiaha hiəuvən ia taon riti, nənə
nərmama me ikɨn həpwəh nəsevərien ia
rerɨnraha tukumiaha, tihəuvən, mhərer ia
kurkwai suatuk me, mhəni irapw iamɨnhi
irə mə, 11 ✡‘Nɨməkwrur ia taon i səkɨmiaha
i raməmak ia nɨsumaha, kɨmaha tahahakwi
raka tɨ nəri nə mə kɨmiaha hiəno noien
ərəha. Kɨmiaha tihaməkeikei mhəukurən
nəri i. Nɨtətə sə Kumwesən ramərɨmənu irə
ruvəuvehe ipaka tukumiaha, mətə kɨmiaha
hiənəpwəh.’ 12 ✡Iou iakani pehe tukumiaha
i ia nəpɨn nəha Kumwesən trərpwɨn noien
ərəha me irə nərpwɨnien səvəi nərmama
ia taon nəha trɨskai məpi raka nərpwɨnien
səvəi nəkur Sotom.”

*Iesu ram*əgkiari skai m nərmama
nepwɨn

13 ✡“Trərəha anan tukumiaha nəkur
Korasin! Trərəha anan tukumiaha
nəkur Petsaeta! Iakɨno raka nɨmtətien
asori me ia taon mi səkɨmiaha, mətə
kɨmiaha hiəpkəpwəh mhə noien ərəha me
səkɨmiaha. Rɨpɨni mɨnuə iakɨno nɨmtətien
me nəha ia taon mi nəha Taea mɨne Saeton,
tui raka ko nərmama me ikɨn hənarkahu
raka tɨnari ivɨs, mhəkure ia nɨmwrakw,
mhəpwəh noien ərəha me səvənraha.
14 Mətə ia nəpɨn nəha Kumwesən trərpwɨn
noien ərəha me irə nərpwɨnien səkɨmiaha
trɨskai məpi raka nərpwɨnien səvəi nəkur
Taea mɨne Saeton. 15 Nənə kɨmiaha nəkur
Kapaneam. Tukəfo ia kɨmiaha? Ko kuvehi
utə kɨmiaha hiəuvən ia neiai? Rekəm!
Tukuvehi irapw kɨmiaha hiəuvən inhərɨpw
Imwei Nəkur Həuvamhə.”

16 ✡Nənə Iesu rɨni pen tɨ nərmama
me səvənhi mə, “Iərmama sə ramətərɨg
ia nəgkiariien səkɨmiaha rəmwhen mə
ramətərɨg mwi ia nəgkiariien səiou.
Iərmama sə rauvei pen təkutan m kɨmiaha
rəmwhen mə rauvei pehe mwi təkutan
miou. Nənə iərmama sə rauvei pehe
təkutan miou rəmwhen mə rauvei pen mwi
təkutan m Kumwesən sə rɨnərhi pehe iou
iakuvehe.”

✡ 10:1: Mak 6:7 ✡ 10:2: Mat 9:37-38, Jon 4:35 ✡ 10:3: Mat 10:16 ✡ 10:4: Mat 10:7-14, Mak 6:8-11, Luk 9:3-5, 2King 4:29 ✡ 10:7: 1Kor 9:6-14, 1Tim 5:18 ✡ 10:8: 1Kor 10:27 ✡ 10:11: Wok Me 13:51, 18:6 ✡ 10:12: Jen 19:24-25, Mat 10:15, 11:24 ✡ 10:13: Mat 11:21-23 ✡ 10:16: Mat 10:40, Luk 9:48, Jon 5:23

*N*ərmama me nəha irəha pam sefentitu hərərɨg mhəuvehe mwi tɨ Iesu

17 Nərmama me nəha irəha pam sefentitu hərərɨg mwi mhəuvehe tɨ Iesu, mamhagien, mamhəni mə, “Iərɨmənu. Nəremhə me irəha mwi ho nəkwamaha nəpɨn iahəgkiari mɨnraha ia nəghɨm.”

18 ✡Mɨregi Iesu rɨni pen tɨ nirəha i mə, “Iakɨnətoni kərarki irapw Setan rier ia neiai meiwaiu pehe rəmwhen ia nouapɨrien. 19 ✡Həregi ro. Iakuvəuvei pehe raka nasoriien m kɨmiaha. Kɨmiaha hiəukurən neivəien ia snek me mɨne mimi me sə kamhəpi mamho nəmisəien m nərmama. Iakɨməuvehi utə kɨmiaha hiasori ia nɨskaiien me pam səvəi Setan. Nari riti riwən tro nəmisəien m kɨmiaha. 20 ✡Nəri nəha ro nɨpərhienien. Mətə rərəha kɨmiaha hiamagien tɨ nəri nə mə nəremhə me kamho nəkwamiaha. Kɨmiaha tihaməkeikei mhagien tɨ nəri nə mə Kumwesən ruvərai pen raka nəghɨmiaha fwe ia neiai.”

*Iesu rer*ɨn ragien

21 Ia nəpɨn a mwi nəha Iesu rerɨn ruvehe mukuər ia nagienien səvəi Nənɨmwɨn Ikinan, nənə in rɨni mə, “Tata səiou Iərɨmənu ia neiai mɨne tɨprənə iakani tanak tukw ik tɨ nəri nə mə ikɨnərkwafə narimnari me i. Nərmama səməme həukurən nari mɨne səməme kɨnahatən amasan irəha həpkətoni mhə. Mətə iko pui pen m nərmama səməme həmwhen ia nɨpwnəti nəkwərhakwərha me hətoni. Ouəh, Tata. Nəri nəha ikɨno ramesi pen a nətərɨgien amasan səim.

22 ✡Tata səiou rɨnəmri pehe raka narimnari me pam ia tɨpage rəgɨk, iou tɨni. Nənə iərmama riti riwən rukurən iou, mətə Tata səiou əpa. Nənə iərmama riti riwən rukurən səiou Tata. Iou əpa mɨne nərmama me nəha səməme rerɨk ragien mə tako pui pen in mɨnraha.”

23 ✡Iesu ruvsini in, məgkiari pen əpa m səvənhi nərmama me, mɨni mə, “Rerɨmiaha tragien tɨ nəri nə mə kɨmiaha hiamətə narimnari me i ia nəmrɨmiaha. 24 ✡Iakani pehe tukumiaha i mə fwe kupwən profet me həpɨk mɨne kig me həpɨk hokeikei mə tuhətə narimnari me i hiamətə, mətə həpkətə mhə. Hokeikei mə tuhəregi nəgkiariien me i hiamregi, mətə həpkregi mhə.”

*Iesu rusipek*ɨn ia iəmə Sameria rasitu ia iəmə Isrel

25 ✡Ia nəpɨn nəha, iahatən riti səvəi Loa rokeikei mə trɨregi atukwatukw ro Iesu mə trəfni irə. Ro pen rɨskəmter, mɨni mə, “Iahatən. Takəfo irə muvehi nɨmɨruien rerɨn?”

26 Mɨregi Iesu rɨni mə, “Nəkukuə Ikinan rani nəfe? Nəpɨn ikəvsini Loa nəha mɨregi rɨməfni irə?”

27 ✡Mɨregi iahatən səvəi Loa rɨni mə, “Tikaməkeikei mokeikei Iərɨmənu Kumwesən səim ia rerɨm me pam, mokeikei in ia nɨmɨruien me pam səim, mokeikei in ia nɨskaiien me pam səim, mokeikei in ia nətərɨgien me pam səim, nənə tikaməkeikei mokeikei piam rəmwhen ikokeikei atukw a ik.”

28 ✡Mɨregi Iesu rɨni pen tukwe in mə, “Nəgkiariien səim ratukwatukw. Trɨni mɨnuə iko narimnari me i Nəkukuə Ikinan rani, tikuvehi nɨmɨruien irə.”

29 Mətə iahatən səvəi Loa rokeikei mə treikuə irə mə in iəmə atukwatukw. Ro pen rɨni pen tɨ Iesu i mə, “Sin nə piak?”

30 Mɨregi Iesu rɨni mə, “Iərmama riti rier ia Jerusalem mameiwaiu mamevən ia Jeriko. Nərmama nepwɨn sə kamhakres həkwtəmhiri, mhəpeki raka mane mɨne tɨnari səvənhi, mhousi in, mhap raka irə, mhəpwəh raməmak ipaka remhə. 31 Ia nəpɨn nəha pris riti ramesi pen suatuk nəha, mətoni iəmə nəha, rukurau irə ia nɨkare suatuk mamevən. 32 Kurirə irə kwənəkwus riti səvəi Livae sə ramasitu ia pris me ro mwi iamɨnhi, muvehe ia kwopun nəha, mətoni iəmə nəha, mukurau mwi irə ia nɨkare suatuk mamevən. 33 Mətə iəmə Sameria riti in mwi ramesi pen suatuk nəha, ruvehe ia kwopun nəha iəmə nəha raməmak ikɨn. Nəpɨn rətoni iəmə nəha, rerɨn rərkwəpɨr tukwe. 34 In revən ipaka tukwe maikuas ia nɨmwapw me səvənhi ia oel mɨne waen, nənə muvegi tərini nɨmwapw me, mərəhi utə iəmə nəha mukurei pen in ia təkure togki səvənhi, nənə muvehi mevən ia nimwə sə kamərəku pen kamapri ikɨn, mamətui amasan tukwe. 35 Kɨni rakwakwi irə, ruvehi irapw silin kəru kɨno ia silva, muvei pen m iərmama nəha sə kamərəku pen min kamapri ia nimwə

✡ 10:18: Jon 12:31, Rev 12:8-9 ✡ 10:19: Sam 91:13, Mak 16:18 ✡ 10:20: Mat 7:22, Eks 32:32, Fil 4:3, Rev 3:5
✡ 10:22: Jon 3:35, 10:15 ✡ 10:23: Mat 13:16-17 ✡ 10:24: 1Tes 1:10 ✡ 10:25: Mat 22:35-40, Luk 18:18
✡ 10:27: Dut 6:5, Lev 19:18 ✡ 10:28: Lev 18:5, Rom 10:5, Kal 3:12

səvənhi, mɨni mə, ‘Tikətui amasan tɨ iəmə
i. Trɨni mɨnuə ikouraha mane me nepwɨn
səim məpi raka səməmi iakauvei pehe mik,
nəpɨn takrərɨg muvehe, takərpwɨn pehe
mik.’ ”
36 Nənə Iesu rəres mə, “Ikaməfətərɨg irə?
Sin ia nirəhar i ro rəmwhen ia in piəvi
iəmə nəha nərmama səməme kamhakres
həkwtəmhiri?”
37 Mɨregi iahatən səvəi Loa rɨni mə, “Sə
nəha rɨnapi tukwe masitu irə.”
Mɨregi Iesu rɨni pen tukwe in mə, “Ik
tikevən mo mwi iamɨnhi.”

Iesu ruvnimwə ia nimwə səvəi Marta
mɨne Meri
38 Nəpɨn Iesu mɨne nərmama me
səvənhi kamhesi pen suatuk səvənraha
mamhəuvən, həier pen ia rukwənu riti.
Pran riti fwe ikɨn nəghɨn nə Marta rəsevər
ia nimwə səvənhi mə Iesu truvnimwə
irə. 39 ✡Prən nəha piəvni riti nəghɨn
nə Meri. Nəpɨn Iərɨmənu səkɨtaha
ruvnimwə pehe, Meri revən məkure ipaka
tukwe, mamətərɨg nəgkiariien səvənhi
sə ramahatən nərmama me irə. 40 Mətə
Marta ko rɨpkəkure mhə mhətərɨg i tɨ nəri
nə mə rasui raka pɨk nəvegɨnien sənəi
nərmama. Nənə in revən tɨ Iesu, mɨni
mə, “Iərɨmənu. Rəfo? Ratukwatukw mə
piak rəpwəh iou, iou əpa iakasui raka
nəvegɨnien sənəi nərmama me? Ni pen
tukwe in mə traməkeikei masitu ia nirak.”
41 Mətə Iərɨmənu səkɨtaha rɨni pen tukwe
in mə, “Marta, Marta! Ikamətərɨg tɨ narim-
nari me rɨpɨk. Rerɨm ko rɨpkapwɨs mhə.
42 ✡Mətə nari kuatia a kɨmiaha tihaməkeikei
mho. Tihətərɨg ia nəgkiariien səiou. In
nə ramasan pɨk, Meri ramo. Ro pen iou
takəpwəh nɨniseien in.”

11

*Iesu rahat*ən nərmama səvənhi mə
tuhəfəfwaki irə
1 ✡Nəpɨn riti Iesu raməfwaki ia kwopun
riti, məfwaki pam, nənə iərmama riti
səvənhi rɨni pen tukwe in mə, “Iərɨmənu.
Tikahatən ro kɨmaha tahəfəfwaki irə
rəmwhen ia Jon rɨnahatən nərmama me
səvənhi irə.”
2 Mɨregi Iesu rɨni pen tɨ nirəha i mə,
“Nəpɨn kɨmiaha tihəfwaki, tihəni iamɨnhi
irə mə,
‘Tata, pwəh nərmama həsiai nəghɨm ro
ikinan i.
Pwəh nɨtətə sə ikamərɨmənu irə ruvehe.
3 Tikuvei pehe nəvegɨnien sənəmaha
rəmwhen səvəi nəpɨn ipwet.
4 Tikenouenou noien ərəha me səkɨmaha
tɨ nəri nə mə kɨmaha mwi iahame-
nouenou noien ərəha me səməme
nərmama hamo ia kɨmaha.
Tikəpwəh niri penien kɨmaha ia kwopun
tahəmwei ia nərəhaien ikɨn.’ ”
5 Nənə Iesu rarə mɨni pen mwi tɨ nirəha i mə,
“Sin ia kɨmiaha trevən tɨ in riti ia kurkwai
nəpɨn ia nəpɨn, nənə mɨni pen tukwe in mə,
‘Iou riti. Uvei pehe ro bred kahar. 6 Piak
riti ruku pen isipwɨn muvehe təkwtəkwuni,
mətə nəvegɨnien sənak riwən mə takuvei
pen min’?
7 Iəmə nəha ia nəkwai nimwə
trəgkiari mə, ‘Tikəpwəh nometəien
iou. Iakɨnərəpinhə raka. Kɨmaha
nəkwərhakwərha me səiou iahənapri raka.
Ko iakəpwəh nɨskəmterien muvei pehe nari
riti mik.’ ”
8 ✡Nənə Iesu rɨni mə, “Nɨpərhienien iəmə
nəha rɨni mɨnuə ko in rɨpkɨskəmter mhə
muvei pen nari riti min. Mətə iakani pehe
tukumiaha i in trɨskəmter muvei pen nəfe
nari iərmama nəha ramərəres i. In trɨpko
mhə iamɨnhi irə tɨ nəri nə mə raməkwein
iərmama nəha mə in riti, mətə in tro tɨ
nəri nə mə iərmama nəha rəres in, məpwəh
naurɨsien.
9 Iakani pehe tukumiaha i trɨni mɨnuə
kɨmiaha hiokeikei nari riti, ramasan mə
tihəres, nənə tukuvei pehe m kɨmiaha.
Tihətui əmisə i, nənə tihətoni. Tihəkunkun
ia təpinhə, nənə tukəsevər tukumiaha.
10 Iərmama sə ramərəres nari truvehi nari.
Iərmama sə ramətui əmisə nari trətoni.
Iərmama sə rakunkun ia təpinhə tukəsevər
tukwe.
11 Sin ia kɨmiaha tata me nəpɨn iəkunouihi
səvənhi rəres nəmu, trəpwəh nuvei
penien nəmu, mətə truvei pen snek min?
12-13 Uə trɨni mɨnuə rəres kwənəre menu,
truvei pen mimi sə trəpi mo nəmisəien
min? Rekəm! Kɨmiaha tihaməkeikei
mhəuvei pen narimnari amasan me m
nəkwərhakwərha me səkɨmiaha. Mə
kɨmiaha nəkur ərəha hiəukurən noien
iamɨnhi irə, hiaməfətərɨg ia Tata səkɨmiaha
ia neiai? In truvei pen Nənɨmwɨn Ikinan
rasori mwi m nərmama səməme kamhəres
in tukwe.”

✡ 10:39: Jon 11:1, 12:2-3 ✡ 10:42: Mat 6:33 ✡ 11:1: Luk 5:33 ✡ 11:8: Luk 18:5

*Iesu m*ɨne Pielsepul

14 Nəpɨn riti Iesu raməkoui irapw iəremhə
riti sə ramarə ia iərmama riti. Iərmama
nəha ko rɨpkəgkiari mhə, mətə nəpɨn
iəremhə ruvəier irə, rɨnaməgkiari. Nənə
nərmama me hətoni hərkərinari irə.
15 ✡Mətə irəha me nepwɨn həni mə, "Iəmə
nəha raməkoui irapw nəremhə me ia
nɨskaiien səvəi Pielsepul, iəremhə sə in
rasori ia nəremhə me." 16 ✡Nərmama
nepwɨn mwi kamhəres pen Iesu i mə, "Ko
iko ro nɨmtətien riti sə ruku pen ia neiai
pwəh iahətoni mhəukurən mə ik pərhien
Kumwesən rərhi pehe ik?"

17 Mətə Iesu ruvəukurən raka nətərɨgien
səvənraha, nənə rɨni pen tɨ nirəha i
mə, "Trɨni mɨnuə ieni riti ruai narəien
səvənhi ro kəru irə, nərmama me səvənhi
kamhousi irəha me, nɨtətə sə ieni nəha
ramərɨmənu irə truvehe mərəha. Trɨni
mɨnuə nərmama səməme kamharə ia
nəkwai nimwə riti həuai narəien səvənraha
ro kəru irə, kamhousi irəha me, irəha
ko həpkarə amasan mhə. 18 Trɨni mɨnuə
Setan ruai narəien səvənhi ro kəru irə,
raməkoui irapw nəremhə me səvənhi
ia nərmama, nɨtətə sə in ramərɨmənu
irə trəfərer əpwəmwɨs? Trəsas miwən.
Iakani iamɨnhi irə tɨ nəri nə mə kɨmiaha
hiaməni iou mə iou iakaməkoui irapw
nəremhə me ia nɨskaiien səvəi Pielsepul.
19 Trɨni mɨnuə nəgkiariien nəha səkɨmiaha
ro nɨpərhienien, rəfo ia nərmama me
səkɨmiaha? Irəha kamhəkoui irapw
nəremhə me ia nɨskaiien səvəi sin? Səvəi
Setan? Rekəm! Ro pen ramasan mə irəha
həkiri nəgkiariien i səkɨmiaha. 20 ✡Mətə iou
iakaməkoui irapw nəremhə me ia nɨskaiien
səvəi Kumwesən. Noien nəha ramahatən
pen mə nɨtətə sə Kumwesən ramərɨmənu
irə ruvəuvehe raka tukumiaha.

21 Nəpɨn iəmə skai riti rauvehi narimnari
me səvəi naruagənien ia rəgɨn, mamərer
tukuahag ia nimwə səvənhi, nautə me
səvənhi iərmama riti ko rɨpkuvehe mhə
makres i. 22 ✡Mətə trɨni mɨnuə iəmə riti
nɨskaiien səvənhi rasori mwi irə ruvehe, in
traruagən irau min ruvehi irapw in, mɨpeki
raka narimnari me səvənhi sə ramərer irə
mamaruagən. Nənə kurirə irə, in truai
narimnari me sə in rɨməpeki raka ia rəgi
iəmə skai nəha, mɨpeki pen mɨne in me
nepwɨn.

23 ✡Iərmama sə rɨpkukurirə mhə iou in
raman əpə ia nirak. Nənə iərmama sə
rɨpkasitu mhə ia nirak, mɨpeki nərmama
mhəuvehe tukw iou, in raməkoui kɨrkɨri
irəha."

*Iesu ram*əgkiari ia nənɨmwɨn ərəha

24 "Nəpɨn kɨnəkoui irapw nənɨmwɨn ərəha
riti ia iərmama, nənɨmwɨn ərəha nəha trəfo
irə? Trevən mavən ia kwopun me sə
nui riwən ikɨn, mamətui kwopun trapwɨs
ikɨn. Nəpɨn rɨpkətoni mhə, trəgkiari
iamɨnhi irə mə, 'Takrərɨg mwi mevən tɨ
nimwə fwe səiou sə iakɨməier irə.' 25 Nənə
nəpɨn rɨrərɨg muvehe, trətoni mə nimwə
nəha kɨnaies amasan irə, narimnari me
pam kamhəmrɨmər a ia təmwhekɨnraha.
26 ✡Nənə in trevən miri mwi nənɨmwɨn
ərəha me sefen səməme hərəha mhəpi raka
in, miri irəha mhəuvehe, mhəuvnimwə
mwi, nənə mharə ia reri iərmama nəha.
Nənə nɨmɨruien səvəi iərmama nəha tru-
vehe mərəha anan məpi raka sə kupwən."

*I*ərmama sə ramo nəkwai Kumwesən
trɨregi ramasan

27 ✡Nəpɨn Iesu rani irapw narimnari me
nəha, pran riti ia reri nərmama rəkwein
əpwəmwɨs, mɨni pen tɨ Iesu i mə, "Pran sə
rərəhi ik, muvei pen kənunu mik, rukurən
nagienien."

28 ✡Mətə Iesu rɨni pen tukwe in mə, "Mətə
nərmama səməme kamhəregi nəgkiariien
səvəi Kumwesən, nənə mamho nəkwan
həukurən nagienien mwi mhəpi raka."

*N*ərmama hokeikei mə Iesu tro
nɨmtətien riti

29 ✡Nəpɨn nərmama me həuvehe
mənamhəpɨk, Iesu rɨni mə, "Nərmama
ipwet mɨne irəha nəkur ərəha. Kamhətui
a nɨmtətien. Kumwesən trəpwəh nuvei
penien nɨmtətien riti mwi mɨnraha, mətə
nɨmtətien əpa səvəi Profet Jona. 30 Fwe
kupwən Profet Jona ruvehe mo nɨmtətien
irə mɨne nəkur Nineve. Rəmwhen a
mwi iou, Iəməti Iərmama, takuvehe mo
nɨmtətien ia nirak mɨne nərmama ipwet
mɨne. 31 ✡Ia nəpɨn nəha Kumwesən
trərpwɨn noien ərəha me irə, prən asori
sə rɨnamərɨmənu ia tənə Sipa fwe kupwən
trərer irəha nərmama ipwet mɨne, nənə
mɨni mə irəha nəkur ərəha me. Iakani

✡ 11:15: Mat 9:34, 10:25 ✡ 11:16: Mat 12:38 ✡ 11:20: Eks 8:19 ✡ 11:22: Kol 2:15 ✡ 11:23: Luk 9:50
✡ 11:26: Jon 5:14 ✡ 11:27: Luk 1:28,42,48 ✡ 11:28: Luk 8:15,21 ✡ 11:29: Mat 16:4 ✡ 11:31: 1King
10:1-10

iaminhi irə tɨ nəri nə mə prən nəha ruku pen ia nɨkare tənə fwe isipwɨn anan muvehe mə trɨregi nukurənien səvəi Solomon. Mətə hətə ro! Iərmama riti in rasori ia Solomon in i ia kwopun i. 32 ✡Ia nəpɨn nəha Kumwesən trərpwɨn noien ərəha me irə, nəmə Nineve tuhərer irəha nərmama ipwet mɨne, nənə mhəni mə irəha nəkur ərəha me. Iakani iaminhi irə tɨ nəri nə mə nəpɨn nəmə Nineve həregi Jona raməvisau, irəha hərərɨg ia noien ərəha me səvənraha. Mətə hətə ro! Iərmama riti in rasori ia Profet Jona in i ia kwopun i."

*Iesu ram*əgkiari ia nənime iərmama

33 ✡"Iərmama riti riwən ko rɨhiai pen napw ia laet mukurei pen ia kwopun afafa ikɨn uə rəuiui ia nari riti, mətə trukurei utə i ia nəri kakurei utə laet irə mə nərmama səməme həuvnimwə pehe tuhətoni raməhiəpwɨn nari. 34 Nənimem nə rauvei pehe nukuraanien m nɨpwram. Nəpɨn nənimem rəsanɨn, nɨpwram pam rukuər ia nukuraanien. Mətə nəpɨn nənimem rərəha, nɨpwram pam rukuər ia nəpitəvien. 35 Ro iaminhi irə tikaməkeikei mhəskun amasan nukuraanien nəha ia rerɨm mə rɨpko mhə nəpitəvien irə. 36 Mə nɨpwram pam rukuər ia nukuraanien sə nəpitəvien riti riwən irə, trəhiapw amasan rəmwhen ia laet sə raməhiapw mauvei pehe nukuraanien mik."

*Iesu r*əgkiari ia Farisi me mɨne nahatən me səvəi Loa

37 ✡Nəpɨn Iesu raməgkiari ihi, Farisi riti rəres pen in mə trevən ia nimwə səvənhi, məni pəri nari irau min. Ro pen Iesu revən muvnimwə məkure mə trəni nari. 38 Nənə Farisi nəha rərkərinari nəpɨn rətoni mə Iesu rɨpkukupwən mhə mərkwerɨg kurirə rəni nari.

39 ✡Nənə Iərɨmənu səkɨtaha rɨni pen tukwe in mə, "Kɨmiaha Farisi me noien səkɨmiaha rəmwhen ia tɨkikap mɨne tikinari kamaikuas irə iruə rəmher mətə nəkwan rəmkemɨk. Fwe imwə rerɨmiaha rukuər ia nakresien mɨne nərəhaien. 40 Kɨmiaha me i hiəreirei nari. Hiaməfətərɨg irə mə Kumwesən sə rɨno nəri iruə rɨpko mhə mwi sə fwe imwə? 41 Mətə ramasan mə kɨmiaha hiəuvehi nəvegɨnien mɨne nui sə krouəmak ia nəkwai tɨkikap me mɨne tikinari me səkɨmiaha, mhəuvehi mhəuvei pen m nərmama nautə səvənraha riwən. Nənə tihətoni narimnari me pam tuhəmher tukumiaha.

42 Mətə trərəha anan tukumiaha Farisi me tɨ nəri nə mə kɨmiaha hiaməuai narimnari me pam səkɨmiaha ia kusen ten, mamhəuvei pen riti m Kumwesən. Hiamo iaminhi irə ia nəri ouihi rəmwhen ia nɨmwai nei me səməme kavi rərəgi pen ia nəvegɨnien. Mətə hiənenouenou noien atukwatukw səvəi nəkiriien iərmama, mhənenouenou mwi noien səvəi nokeikei-ien Kumwesən. Ramasan mə kɨmiaha hio noien mi nəha, mhəpwəh nenouenouien mwi sə nəha hiamo ia nəri ouihi.

43 Trərəha anan tukumiaha Farisi me tɨ nəri nə mə ia nəkwai nimwəfwaki me səvəi nəkur Isrel hiokeikei mə tihəkure ia kwopun amasan me. Ia kwopun kamo-maket me ikɨn hiokeikei mə nərmama tuhəkwein kɨmiaha ia nɨsiaiien.

44 Trərəha anan tukumaha tɨ nəri nə mə kɨmiaha hiəmwhen ia kref me kɨpko mhə mak ia nirəha, nənə nərmama hərеirei mamhavən utə ia nirəha."*

45 Ia nəpɨn nəha iahatən riti səvəi Loa rɨni pen tɨ Iesu i mə, "Iahatən. Nəpɨn ikani nəgkiariien me nəha, ikani ərəha mwi kɨmaha."

46 Mɨregi Iesu rɨni mə, "Trərəha anan mwi tukumiaha nahatən me səvəi Loa tɨ nəri nə mə hiaməkeikei m nərmama me mə tuhesi pen loa skai me səməme həmwhen ia katipə sə rɨpam. Mətə kɨmiaha ko hiəpkuvei pen mhə nukwai rəgɨmiaha riti mhasitu ia nirəha tɨ natipəien. 47 Trərəha anan tukumi-aha tɨ nəri nə mə kɨmiaha hiəuvrhəkɨn kref me səvəi profet me səməme kaha kupwən me səkɨmiaha hənousi əpune irəha. 48 Ia noien nəha kɨmiaha hiamo pui atukw a kɨmiaha mə rerɨmiaha ragien ia narim-nari me nəha kaha kupwən me səkɨmiaha hənо. Irəha hənousi əpune profet me, nənə kɨmiaha hiəuvrhəkɨn kref me səvənraha. 49 Ro iaminhi irə Kumwesən sə rukurən pam nari rɨni mə, 'Iou takərhi pen profet me mɨne aposol me həuvən tɨ nirəha. Irəha tuhousi əpune nepwɨn, mhometə nepwɨn.' 50 In tro iaminhi irə mɨne mə nərmama

✡ 11:32: Jon 3:5-10 ✡ 11:33: Mak 4:21, Luk 8:16 ✡ 11:37: Luk 7:36, 14:1 ✡ 11:39: Mat 15:2 * 11:44: Ia narəien səvəi nəkur Isrel, trɨni mɨnuə iərmama riti rɨrapi nɨpwrai iərmama sə remhə in truvehe məmkemɨk ia nɨkaren səvəi nəfwakiien səvənraha. Ro pen irəha tuhaməkeikei mheri amasan təmwheki kref me mə nərmama tuhəpwəh navən pekɨnien ia nirəha." Əvsini mwi Nam 19:16.

ipwet mine tuhəuvehi nərpwinien ti nite
profet me pam sə rinostat maiu ia nukune
narəien muvehe. 51 Nite Epel muvehe
meste nite Sekaraea sə kinousi əpune in
ia nimwə səvəi Kumwesən ia nimwrhenhi
nifatə mine kwopun sə ro ikinan, iakani
nipərhienien tukumiaha i nərmama ipwet
mine tuhəuvehi nərpwinien ti nitenraha
pam.
52 Trərəha anan tukumiaha nahatən me
səvəi Loa ti nəri nə mə kimiaha hiərkwafə
ki sə raməsevər ia təpinhə ia nimwə nəha
nukurənien raməmak ia nəkwan. Kimiaha
hiəpkuvnimwə mhə, nənə mamhənise mwi
səməme hokeikei mə tuhəuvnimwə."
53 Nəpin Iesu rier ia kwopun nəha
mamevən, nahatən me səvəi Loa mine
Farisi me həregi niemaha rinaməpi pik
irəha. Hənaməres Iesu nəresien me ia
narimnari me ripik. 54 ✡Irəha hamərer
mwatuk mə tuhəkwtəmhiri in trini minuə
rəfwəkour ia nəgkiariien səvənhi.

12

*N*ərmama səvəi Iesu tuhaməkeikei
mhəsiari ti noien səvəi Farisi me

1 Ia nəpin nəha nərmama həpik
həmwhen ia taosen m taosen həuvehe
mhousəsimwin irəha me. Kwopun rouihi.
Hameivə pen ia nisunraha me. Nənə Iesu
rukupwən məgkiari pen m nərmama me
səvənhi, mini mə, "Kimiaha tihaməsiari
ti yis səvəi Farisi me. Yis nəha in nə
noien səvəi kəuətkəsuə. 2 ✡Narimnari me
pam səməme kamhərkwafə tuhaməkeikei
mhəier irapw. Narimnari me pam səməme
kamhəmak afafa tukaməkeikei kətoni
kuvehi irapw ia nukuraanien. 3 Ro pen nəfe
nəgkiariien kimiaha hiəni ia nəpitəvien
nərmama tuhəregi ia nukuraanien. Nəfe
nəgkiariien kimiaha hiəsivən irə ia kwopun
afafa tukini irapw ia təkure nimwə me."

*N*ərmama tuhaməkeikei mhehekir
Kumwesən

4 "Iou me nepwin, iakani pehe tukumiaha
i mə kimiaha tihəpwəh nehekirien
nərmama səməme həukurən nousi
əpuneien nipwramiaha mətə kurirə irə ko
həpko mhə nari riti mwi. 5 Mətə takini
pehe tukumiaha i sin nəha tihaməkeikei
mhehekir i. Tihaməkeikei mhehekir
Kumwesən ti nəri nə mə nəpin in rinousi
əpune raka iərmama, rauvehi nasoriien
ti nosə penien in ia kwopun napw asori
rauək ikin. Ouəh, nipərhienien, iakani
pehe tukumiaha i mə kimiaha tihaməkeikei
mhehekir in. 6 Rerimiaha rirhi ro kwəti
menu me. Nənimenraha reiwaiu. Kauvehi
krirum ia silin sə rouihi anan kəru, mətə
kwəti menu me nəha Kumwesən ko
ripkenouenou mhə riti. 7 ✡Hətə ro nimwai
nukwənemiaha, mətə Kumwesən rinəvsini
pam raka irəha. Ro iaminhi irə kimiaha
tihəpwəh nehekirien. Ia nənimen kimiaha
hiamasan mwi mhəpi raka kwəti menu me
nəha həpik."

*Iesu r*əgkiari ia naurisien mine ne-
hekirien

8 "Iakani pehe tukumiaha i. Iərmama
sə trini irapw ia nəmri nərmama me mə
in iərmama riti səiou, Iou mwi Iəməti
Iərmama takini irapw ia nəmri nagelo me
səvəi Kumwesən mə in iərmama riti səiou.
9 ✡Mətə iərmama sə trini irapw ia nəmri
nərmama me mə in rireirei iou, iou mwi
takini irapw ia nəmri nagelo me səvəi
Kumwesən mə iakreirei in. 10 Iərmama
sə trini nəgkiariien ərəha riti, muəsi Iou
Iəməti Iərmama irə, Kumwesən rukurən
nenouenouien nərəhaien səvənhi, məpwəh
nərpwinien. Mətə iərmama sə trini
nəgkiariien ərəha riti, muəsi Nəniminwin
Ikinan irə, Kumwesən tripkenouenou
mhə nərəhaien səvənhi ia nəpin riti.
Nərpwinien səvənhi trarə rerin.
11 ✡Nərmama tuhəuvehi kimiaha,
mhərpwi irapw kimiaha ia nəmri nəmə
asori me səvəi nimwəfwaki me səvəi
nəkur Isrel mine ia nəmri nərmama
səməme kamhərimənu mine səməme
kamhəuvehi nasoriien mə irəha tuhəkiri
nəgkiariien me səkimiaha. Ia nəpin nəha
kimiaha tihəpwəh nətərig pikien mə
tihəfo mhosəripin nəgkiariien səvənraha
uə tihəni nəfe nəgkiariien ti nirəha i.
12 Tihəpwəh nətərig pikien irə, ti nəri nə
mə nəpin atukwatukw nəha səkimiaha sə
tihəgkiari irə, Nəniminwin Ikinan trahatən
kimiaha ia nəfe nəgkiariien tihəni."

*Iesu ram*əgkiari ia nautə səvəi tiprənə i

13 Iərmama riti ia reri nərmama me nəha
rini pen ti Iesu i mə, "Iahatən. Tata səiou
ruvamhə raka. Ni pen ti piak i mə pwəh
kimrau iarouwai pəri narimnari me nəha
tata rinəmri mə səkimrau."

✡ 11:54: Luk 20:20 ✡ 12:2: Mat 16:6, Luk 8:17 ✡ 12:7: Luk 12:24, 21:18, Wok Me 27:34 ✡ 12:9: Luk 9:26
✡ 12:11: Mak 13:11, Luk 21:12-15

[14] Mətə Iesu rɨni pen tukwe in mə,
"Iərman. Sin mə takəmri amasan nəvisəien
səkɨmirau? Rɨpko mhə wok səiou nə."
[15] ✡Nənə Iesu rɨni pen tɨ nirəha i mə,
"Kɨmiaha tihətui amasan, mhəpwəh
nəseniien noien i kɨmiaha hiokeikei
mə tihəuvehi nautə me rɨpɨk. Nukune
nɨmɨruien səvəi iərmama rɨpko mhə in nə
nautə asori səvənhi."
[16] Nənə Iesu rɨni nusipekɨnien riti tɨ
nirəha i mə, "Iərmama riti nautə səvənhi
rasori. Nəvegɨnien rasori pɨk ia nəmhien
səvənhi. [17] Rerɨn rɨrhi mɨnuə 'Takəfo i?
Kwopun riti mwi səiou takəmri amasan
nəvegɨnien sənak ikɨn riwən.'
[18] Iərmama nəha ramətərɨg tukwe, nənə
mɨni mə, 'Ah, iakukurən nəfe tako. Takeit-
ehi nimwə me səiou, nənə muvrhəkɨn tain
me rasori mwi. Ia nimwə me nəha takəmri
pen nəvegɨnien me sənak mɨne narimnari
amasan me pam səiou.' [19] Nəpɨn iərmama
nəha rɨno pam, in rəgkiari iamɨnhi irə
mɨni mə, 'Səiou narimnari amasan me sə
iakɨməfate i ruvəpɨk. Takɨmɨru irə nuk
rɨpɨk. Ramasan mə takapwɨs, məvegɨn,
mənɨmwi, magien.'
[20] Mətə Kumwesən rɨni pen tukwe in mə,
'Ik iərmama ikreirei nari. Ipwet ia nəpɨn
tako ik ikemhə. Nənə tukəfo ia narimnari
me nəha ikɨnəpnəpenə irə? Sin truvehi?'
[21] ✡Noien nəha rəmwhen mwi iərmama
sə ramoeite nautə me səvənhi mə səvənhi
əpa, mətə ia nəmri Kumwesən in iəmə auər
a."
[22] Nənə Iesu rɨni pen tɨ səvənhi nərmama
me i mə, "Ro iamɨnhi irə iakani pehe
tukumiaha i kɨmiaha tihəpwəh nətərɨg
pɨkien tɨ nɨmɨruien səkɨmiaha mamhəres
nəfe tihani. Tihəpwəh nətərɨg pɨkien ia
nɨpwramiaha mamhəres nəfe tiharkahu i.
[23] Nɨmɨruien rɨpko mhə səvəi nəvegɨnien
əpa. Nɨpwrai iərmama rɨpko mhə səvəi
tɨnari əpa. [24] ✡Hətoni ro menu me
ia nɨmagouagou. Həpwəh nəpweiien
nari, mhəpwəh nesiien nukwan. Nimwə
səvənraha sə kamhoeite nəvegɨnien ikɨn
riwən. Mətə Kumwesən raməkwməni
irəha. Nənə ia nənimen kɨmiaha hiamasan
pɨk mhəpi raka menu me. [25] Sin ia kɨmiaha
ko ro nɨmɨruien səvənhi rəpwəmwɨs mwi
səvəi nəpɨn ouihi a trɨni mɨnuə ramətərɨg
pɨk tukwe? [26] Mə rɨskai tukumiaha tɨ noien
nəri nəha rouihi, rəfo hiamətərɨg pɨk tɨ
narimnari me nepwɨn mwi?
[27] Hətoni ro tihinari me mə kamhəfəutə
irə. Irəha həpwəh noien wok, mhəpwəh
nɨtiriien tɨnari. Mətə iakani pehe tuku-
miaha i Kig Solomon fwe kupwən nautə
səvənhi rasori pɨk, mətə tɨnari səvənhi
rɨpkamasan mhə rəmwhen ia tihinari me i.
[28] Kɨmiaha nahatətəien səkɨmiaha rɨpkɨskai
mhə. Kumwesən rauvei pen tɨnari amasan
me m tihinari me, nəri auər a tihinari me
kamhəmɨru ipwet mətə trakwakwi haukei,
mhəsas, kuvani ia napw. Mə Kumwesən
ramo iamɨnha irə, in truvei pehe mwi
tɨnari m kɨmiaha məpi raka. [29] Kɨmiaha
tihəpwəh nətui əmisəien nəfe tihani uə
nəfe tihənɨmwi. Kɨmiaha tihəpwəh nətərɨg
pɨkien tukwe, [30] tɨ nəri nə mə nərmama ia
tənəmtənə me ia təkure tɨprənə i kamhətui
əmisə narimnari me nəha, nənə Tata
səkɨmiaha ruvəukurən raka narimnari me
nəha mə kɨmiaha tihəməkeikei mhəuvehi.
[31] Mətə kɨmiaha tihəməkeikei mhətui əmisə
nɨtətə sə in ramərɨmənu irə, nənə in trəriari
pehe mwi narimnari me nəha m kɨmiaha.
[32] ✡Kɨmiaha i sipsip me səiou hiəpkəpɨk
mhə. Tihəpwəh nehekɨrien. Tata
səkɨmiaha rerɨn ragien tɨ nuvei peheien
nɨtətə sə in ramərɨmənu irə m kɨmiaha.
[33] ✡Tihəmri pen nəmri nari ia narimnari
me səkɨmiaha, mhəuvehi mane ia nirəha,
nənə mhəuvei pen m nərmama nautə
səvənraha riwən. Tihəkusi tənərɨpw me sə
tuhəpkɨmərɨr mhə ia nəpɨn riti mhəvai pen
nautə səkɨmiaha ia nirəha. Tihəfate pen
nautə səkɨmiaha fwe ia neiai. Ia kwopun
nəha nautə səkɨmiaha ko rɨpkiwən mhə
ia nəpɨn riti tɨ nəri nə mə iərmama səvəi
nakresien riwən uvne me həpkouraha mhə
narimnari. [34] Iakani iamɨnhi irə tɨ nəri nə
mə kwopun nautə səkɨmiaha raməmak ikɨn,
nətərɨgien səkɨmiaha traməmak mwi ikɨn."

*Iesu ram*əgkiari ia nuveheien səvənhi

[35] ✡"Kɨmiaha tihəməkeikei mharkahu
tɨnari səvəi wok, nənə mhəhiai pen napw
ia laet me səkɨmiaha pwəh rauək rerɨn.
[36] ✡Ho rəmwhen ia nərmama səməme
kamheitenhi iəmə asori səvənraha mə trier
ia nəvegɨnien asori səvəi iərman sə kiri
pen vi a pran səvənhi, muvehe ia rukwənu
səvənhi. Nəpɨn in ruvehe, mɨkunkun
təpinhə, təkwtəkwuni a irəha tuhəsevər ia

✡ 12:15: 1Tim 6:9-10 ✡ 12:21: Mat 6:19-20 ✡ 12:24: Sam 147:9, Luk 12:7 ✡ 12:32: Luk 22:29, Rev 1:6
✡ 12:33: Luk 18:22 ✡ 12:35: Eks 12:11, Mat 25:1-13 ✡ 12:36: 1Pit 1:13, Mak 13:33-36 ✡ 12:37: Jon 13:4

təpinhə tukwe. 37 ✡Trɨni mɨnuə iəmə asori
nəha ruvehe mətoni nərmama me nəha
səməme kamho tukwini nari min kamhətui
mhəpkapri mhə, rerɨnraha tragien. Iakani
nɨpərhienien tukumiaha i iəmə asori nəha
trarkahu tɨnari səvənhi səvəi wok, nənə
mɨni pen tɨ nirəha mə tuhəkure mhani
nari. Nənə in trɨsui raka nəvegɨnien,
muvei pen mɨnraha. 38 Trɨni mɨnuə iəmə
asori nəha ruvehe ia kurkwai nəpɨn, uə ia
nəpɨn rəiə rakaka irə, mətoni nərmama
me nəha səməme kamho tukwini nari
min kamhətui mhəpkapri mhə, rerɨnraha
tragien. 39 ✡Mətə kɨmiaha tihaməkeikei
mhəukurən nəri i. Trɨni mɨnuə iərmama
riti rukurən mə ipwet ia nəpɨn iərmama
riti truvehe, muvnimwə ia nəkwai nimwə
səvənhi, makres, in tramətui a məpwəh
napriien. Ko in rəpwəh nəseniien iərmama
riti reitehi nimwə səvənhi, muvnimwə,
makres. 40 Rəmwhen a mwi kɨmiaha mwi
tihaməkeikei mhəpnəpenə tɨ nəri nə mə
iou, Iəməti Iərmama, takuvehe ia nəpɨn riti
tihakiraka iou."

41 Mɨregi Pita rɨni mə, "Iərɨmənu. Ikani
nusipekɨnien nəha maməgkiari pehe m
kɨmaha əpa uə ikaməgkiari pen mɨne
nərmama me pam?"

42 Mɨregi Iərɨmənu səkɨtaha rɨni mə,
"Iotukwininari sə rukurən nari, mamo
nəkwai iəmə asori səvənhi ia nəpɨn me,
iəmə asori səvənhi truvehi utə in ruvehe
masori ia səvənhi iotukwininari me pam
mə trəkwməni irəha ia nəpɨn atukwatukw
kamhani nari irə. 43 Trɨni mɨnuə iəmə
asori səvəi iotukwininari nəha ruvehe,
mətoni mə ramo wok me iamɨnha irə,
iotukwininari nəha rerɨn tragien. 44 ✡Iakani
nɨpərhienien tukumiaha i iəmə asori nəha
truvehi utə iotukwininari nəha ruvehe
masori ia narimnari me pam səvənhi.
45 Mətə mə iotukwininari nəha rerɨn
rɨnamrhi mə iəmə asori səvənhi ramo
tanpen, məpwəh nuvehe akwauakwien,
nənə rɨnamousi nərman mɨne nɨpran
səməme kamho tukwini pəri nari irəha
min, maməvegɨn, mamənɨmwi, mamakonə,
46 iəmə asori səvənhi truvehe ia nəpɨn
riti in trakiraka in, uə ia aoa riti sə in
rɨreirei. Iəmə asori səvənhi trərpwɨn
noien ərəha me səvənhi, məmri pen in
ramarə irəha nərmama səməme həpkɨni
mhə nɨpərhienien ia nəgkiariien səvənhi.

47 ✡Iotukwininari sə ruvəukurən
raka nəkwai iəmə asori səvənhi, mətə
rɨpkəpnəpenə mhə, uə rɨpkesi pen
mhə nəkwan, tukərisi pɨk in. 48 Mətə
iotukwininari sə rɨreirei nəkwai iəmə asori
səvənhi, nənə mo nari riti ratukwatukw
mə tukərisi in tukwe, tukərisi məru a
in. Iərmama sə Kumwesən ruvei pen
narimnari me rɨpɨk min traməkeikei mo
narimnari me rɨpɨk. Nənə iərmama sə
nərmama həmri pen narimnari me rɨpɨk
ia rəgɨn, tuhəres pen in narimnari me rɨpɨk
mwi."

*N*əgkiariien səvəi Iesu tro nərmama
həuai irəha me

49 Nənə Iesu rɨni mə, "Iou iakuvehe mə
takərarki pehe napw ia tɨprənə i. Iakuə
ko napw nəha ruvəuək raka, mətə rɨpkuək
mhə ihi. 50 ✡Səiou riti nəha paptaes
tukaməkeikei kakiətənɨmw iou irə. Nənə
təkwtəkwuni iakamregi rərəha pɨk anan
meste tuko sampam irə. 51 ✡Nətərɨgien
səkɨmiaha rəfo? Hiənuə iakuvehe mə tako
nərmama ia tɨprənə i harə ia nəmərinuien?
Iakani pehe tukumiaha i mə iapkuvehe mhə
mə tako nərmama harə ia nəmərinuien,
mətə iakuvehe mə tako nərmama həuai
irəha me. 52 Təkwtəkwuni mamevən
trɨni mɨnuə nərmama krirum kamharə
ia nəkwai nimwə kuatia, irəha tuhəuai
irəha me. Kahar tuharəmwəki kəru. Kəru
trouəmwəki kahar. 53 ✡Irəha tuhəuai
irəha me. Tata trəmwəki tɨni iərman, tɨni
iərman trəmwəki tata səvənhi. Mama
trəmwəki tɨni pran, tɨni pran trəmwəki
mama səvənhi. Kaka pran trəmwəki prɨsɨni
pran, prɨsɨni pran trəmwəki kaka pran
səvənhi."

*N*ɨmtətien me nəha Iesu ramo

54 Iesu rɨni nəgkiariien riti mwi tɨ
nərmama me mə, "Nəpɨn kɨmiaha
hiətoni nəpuə riti rutə ia nukunhi təsi,
təkwtəkwuni a hiəni mə, 'Kwa nesən
trauər.' Nənə nesən rauər. 55 Nənə
nəpɨn kɨmiaha hiətoni nɨmətagi natogə
rɨskəmter, hiəni mə, 'Kwa nukwəsikər
travən.' Nənə nukwəsikər ravən. 56 Kɨmiaha
kəuətkəsuə me! Hiəukurən nətəien tɨprənə
mɨne nɨmagouagou, nənə mhəukurən nəfe
nari irau krouahatən pen. Mətə rəfo
hiəreirei nɨpwrai nɨmtətien me i kamo
ipwet mɨne?"

*Iesu r*əgkiari ia nəvisəien

✡ 12:39: Mat 24:43-44, 1Tes 5:2 ✡ 12:44: Mat 25:21,23 ✡ 12:47: Jem 4:17 ✡ 12:50: Mak 10:38-39
✡ 12:51: Mat 26:38, Jon 12:27 ✡ 12:53: Maeka 7:6

57 "Kɨmiaha tihaməkeikei mhəkiri suatuk
me, mhəni mə sə pəku nəha ratukwatukw.
58 Trɨni mɨnuə iko noien ərəha riti ia
iərmama, nənə in rokeikei mə kɨmirau min
tirouərer ia nəmri nəmə asori me pwəh
həkiri noien səim, ramasan mə tikevən ak-
wauakw, rouəmri atukwatukw nəri nəha
nəpɨn ipkevən mhə ihi ia kwopun kaməkiri
nəgkiariien ikɨn. Rərəha iərmama nəha
ikɨno noien ərəha irə trəmri pen ik ia rəgi
iəmə sə raməkiri nəgkiariien, nənə iəmə
sə raməkiri nəgkiariien trəmri pen ik ia
rəgi polis, nənə tukuvehi puvnimwə ik ia
kalapus. 59 Iakani nɨpərhienien tukw ik i
tikəpwəh nierien meste ikərəku pen pam
faen me səim."

13

*N*ərmama me pam tuhaməkeikei
mhəpwəh noien ərəha me səvənraha

1 Ia nəpɨn a mwi nəha, nərmama nepwɨn
həuvehe mhəvisau pen m Iesu mə Pae-
lat rɨnousi əpune nəmə Kalili me nepwɨn
nəpɨn irəha kamhəvi nɨte nərimɨru me ia
nɨfatə səvəi Kumwesən. 2 ✡Nənə Iesu rɨni
pen tɨ nirəha i mə, "Kɨmiaha hiaməfətərɨg
ia nəmə Kalili me nəha? Irəha hərəha
anan mhəpi raka nəmə Kalili me nepwɨn
tɨ nəri nə mə irəha hemhə iamɨnha irə?
3 ✡Rekəm! Mətə iakani pehe tukumiaha
i kɨmiaha tihaməkeikei mhəpwəh noien
ərəha me səkɨmiaha. Mə hiəpwəh noien,
kɨmiaha pam tihemhə rəmwhen ia nirəha.
4 Uə kɨmiaha hiaməfətərɨg ia nərmama me
nəha eitin nimwə riti rəpwəmwɨs mutə
rɨmwei, məkure tərini irəha, hemhə? Irəha
hərəha anan mhəpi raka irəha me nepwɨn
səməme kamharə fwe Jerusalem? 5 Rekəm!
Mətə iakani pehe tukumiaha i kɨmiaha
tihaməkeikei mhəpwəh noien ərəha me
səkɨmiaha. Mə hiəpwəh noien, kɨmiaha
pam tihemhə rəmwhen ia nirəha."

*Iesu rusipek*ɨn ia niemɨs riti rɨpkukuə
mhə

6 ✡Nənə Iesu rɨni nusipekɨnien riti tɨ
nirəha i mə, "Iərmama riti rəpwei niemɨs
riti ia nəmhien səvənhi. Nənə ia nəpɨn
riti ruvehe mamətui nukwan, mətə rɨpkətə
mhə riti. 7 ✡Ro pen rɨni pen tɨ iərmama
sə raməmhu səvənhi mə, 'Ətə ro. Nuk ka-
har nəha təkwtəkwuni iakuvehe mamətui
kwənkwai niemɨs i, mətə iapkətə mhə riti.
Ərai əmwesi! Ramərer auər a ia tɨprənə i.'

8 ✡Mɨregi iərmama sə raməmhu səvənhi
rɨni mə, 'Iəmə asori. Əpwəh rərer nuk riti
mwi. Pwəh iakeri nukunen mukuraukurau,
nənə mərki pen nɨmwinahak sə trasitu irə
mutə amasan. 9 Trɨni mɨnuə rərer nuk riti
mwi mukuə, ramasan. Mətə mə rɨpkukuə
mhə, ikukurən nərai əmwesiien.' "

*Iesu ro pran riti t*əkutan rikou ruvehe
məsanɨn ia Sapat

10 Nəpɨn riti ia Sapat Iesu ramahatən
nərmama ia nəkwai nimwəfwaki səvəi
nəkur Isrel. 11 Pran riti nəha ikɨn nənɨmwɨn
ərəha rɨnarə raka irə ia nuk eitin mamo
təkutan rikou. Prən nəha rəmakəmak a,
ko rɨpkərer atukwatukw mhə. 12 Nəpɨn Iesu
rətoni, rəkwein pen prən nəha, mɨni pen
tukwe in mə, "Prən i. Takɨfi raka nemhəien
səim ia niram." 13 Nənə Iesu rəmri pen
rəgɨn mi irə, nənə təkwtəkwuni a təkutai
prən nəha ruvehe matukwatukw. Nənə in
rəgnəgɨni Kumwesən.

14 ✡Mətə iəmə asori səvəi nimwəfwaki
niemaha rəpi tɨ nəri nə mə Iesu romasan
prən nəha ia Sapat. In rɨni pen tɨ nərmama
i mə, "Nəpɨn sikis nəha ratukwatukw mə
tuko wok irə. Həuvehe ia nəpɨn me nəha
pwəh in romasan nɨpwramiaha. Mətə ia
Sapat kɨmiaha tihəpwəh nuveheien."

15 ✡Mɨregi Iərɨmənu səkɨtaha rɨni pen
tukwe in mə, "Kɨmiaha kəuətkəsuə me.
Sin ia kɨmiaha rəpwəh nɨfiien səvənhi kau
uə togki ia Sapat, mɨsɨgi, mevən tɨ nui?
Kɨmiaha pam hiamo nəri i! 16 ✡Nənə rəfo
ia prən i Setan rɨrukwi nuk eitin? In
kwənəkwus riti səvəi Epraham. Ko iapkɨfi
mhə nemhəien i irə ia Sapat?"

17 Nəpɨn Iesu rɨni nəgkiariien nəha,
nərmama pam səməme kamhətə ərəha in
həregi hauɨs. Mətə səməme həpkətə ərəha
mhə in rerɨnraha ragien tɨ narimnari asori
me sə in ramo.

*Nusipek*ɨnien səvəi kwənuni nei nəha
mastat

18 Nənə Iesu rɨni mə, "Nɨtətə sə Kumwesən
ramərɨmənu irə rəmwhen ia nəfe nari?
Takɨni nəfe nəgkiariien mahatən pen irə?
19 Rəmwhen ia nuni nei mastat sə rouihi
anan ia nuni nei me. Iərmama riti ru-
vehi, məpwei ia nəmhien səvənhi, nənə
rutə, muvehe mo nei irə, nənə menu
me ia nɨmagouagou ho pen kwətəpag me
səvənraha ia rəgɨn me."

✡ 13:2: Jon 9:2 ✡ 13:3: Sam 7:12 ✡ 13:6: Mat 21:19 ✡ 13:7: Luk 3:9 ✡ 13:8: 2Tes 3:9,15 ✡ 13:14: Eks 20:9-10, Dut 5:13-14, Luk 6:7, Jon 5:16 ✡ 13:15: Luk 14:5 ✡ 13:16: Luk 19:9

Nusipekɨnien səvəi yis

20 Nənə Iesu rarə mɨni mwi mə, “Takɨni
nəfe nəgkiariien mahatən pen nɨtətə sə
Kumwesən ramərɨmənu irə? 21 Rəmwhen ia
yis sə pran riti ruvehi, muvehi mərapi irau
flaoa me rɨpɨk, nənə məpwəh meste yis rəse
floa me pam rəsisi.”

*Iesu rəg*kiari ia kwəruə sə rouihi

22 Iesu ravən makurau ia taon me mɨne
rukwənu me, mamahatən nərmama,
mamesi pen suatuk səvənhi mamevən mə
treste nari fwe Jerusalem. 23 Nənə iərmama
riti rɨni pen tukwe in mə, “Iərɨmənu.
Nərmama me nəha Kumwesən truvehimɨru
irəha tuhəpɨk uə tuhouihi a?”

Mɨregi Iesu rɨni pen tɨ nirəha i mɨnuə,
24 ✡“Kɨmiaha tihaməkeikei mhousari
mhəuvnimwə ia kwəruə ouihi. Iakani pehe
tukumiaha i nərmama həpɨk tuhousari
tɨ nuvnimwəien, mətə tuhəpwəh nuvn-
imwəien. 25 ✡Iəmə asori səvəi nimwə nəha
trɨskəmter, məsisəg ia təpinhə ia nimwə
səvənhi.

Ia nəpɨn nəha kɨmiaha tihərer iruə,
mamhərui təpinhə, mamhəni mə,
‘Iərɨmənu, əsevər ia təpinhə tukumaha.’

Mɨregi in trɨni pehe tukumiaha i mə,
‘Kɨmiaha hiəuku pəku? Iakreirei kɨmiaha.’

26 Mɨregi kɨmiaha tihəni mə, ‘Kɨmaha
i səməme sənəvegɨn, mhənənɨmwi pəri
kɨtaha mik. Ikɨnərer ia suatuk me
səkɨmaha, mamahatən nərmama.’

27 ✡Mətə in trɨni iamɨnhi mə, ‘Iakani pehe
tukumiaha i iakreirei kɨmiaha mə hiəuku
pəku. Kɨmiaha pam i nərmama hiamo
noien ərəha, həuvən isipwɨn tukw iou.’

28 ✡Ia kwopun nəha kɨmiaha tihasək
mhahi tərini revɨmiaha nəpɨn tihətoni
Epraham mɨne Aesak mɨne Jekop mɨne
profet kupwən me kamhəuvnimwə ia
nɨtətə sə Kumwesən ramərɨmənu irə, mətə
kɨnərarki irapw kɨmiaha iruə. 29 ✡Nənə
nərmama rɨpko mhə irəha nəkur Isrel
tuhəuku pesu, mhəuku prehi, mhəuku
peraha, mhəuku parei, mhəuvehe mhəkure
mhani pəri nari ia nɨtətə sə Kumwesən
ramərɨmənu irə. 30 ✡Nənə həregi ro.
Nərmama nepwɨn kamhəkurirə tuhəuvehe
mhəkupwən, nənə nepwɨn haməkupwən
tuhəuvehe mhəkurirə.”

*Iesu ramas*ək tɨ Jerusalem

31 Ia nəpɨn a mwi nəha Farisi me nepwɨn
həuvehe mhəni pen tɨ Iesu i mə, “Araka
ia kwopun i mamevən. Herot rokeikei mə
trousi əpune ik.”

32 Mɨregi Iesu rɨni pen tɨ nirəha i
mə, “Həuvən mhəni pen tɨ kuri əprmɨn
nəha Herot mə iakani ianhi mə, ‘Regi
ro! Iakaməkoui irapw nəremhə me ia
nərmama, mafi raka nemhəien me ia
nirəha. Tako iamɨnhi irə ipwet mɨne
trakwakwi. Nənə tɨneis iako sampam ia
wok səiou. 33 Takaməkeikei mesi pen suatuk
səiou mamevən ipwet, trakwakwi, mɨne
tɨneis, tɨ nəri nə mə ko kɨpkousi əpune
mhə profet riti ia kwopun əpə iti, mətə
traməkeikei memhə fwe ia Jerusalem əpa.’

34 Jerusalem, Jerusalem! Ik taon i
ikamousi əpune profet me maməkwi
əpune nərmama səməme Kumwesən
ramərhi pehe irəha tukw ik! Nəpɨn rɨpɨk
iakokeikei mə takousəsɨmwɨn nɨpwnətɨm
me rəmwhen ia rɨnhi menu ramo ia tɨni
me mauiui irəha ia tərəgɨn mi. Mətə
kɨmiaha hiəpwəh nokeikeiien. 35 Hətə ro.
Təkwtəkwuni nəha Kumwesən trəpwəh
nimwə səkɨmiaha. Nənə iakani pehe
tukumiaha i mə kɨmiaha tihəpwəh mwi
nətoniien iou meste tihəni mə, ‘Səgnəgɨni
iərmama i rauvehe ia nəghi Iərɨmənu
səkɨtaha.’ ”

14

*Iesu romasan i*ərmama riti rəgɨn mi
mɨne nɨsun mi krouəsisi

1 ✡Ia Sapat riti Iesu revən mə trəni nari
ia nəkwai nimwə səvəi iəmə asori riti səvəi
Farisi me. Irəha kamhətə amasan in mə
trəfo irə. 2 Iərmama riti nəha ikɨn nemhəien
ramarə irə, mamo rəgɨn mi mɨne nɨsun mi
krouəsisi. 3 ✡Nəpɨn Iesu rətoni, rəres pen
nahatən me səvəi Loa mɨne Farisi me i mə,
“Rəfo? Ratukwatukw ia loa səkɨtaha mə
ia Sapat tuko iərmama sə nemhəien rarə
irə ruvehe məsanɨn uə rekəm?” 4 Mətə
irəha həpwəh nɨniien nəgkiariien riti. Ia
nəpɨn nəha Iesu ruvehi iərmama nəha,
mo nɨpwran ruvehe məsanɨn, rərhi pen in
ramevən.

5 ✡Kurirə irə Iesu rɨni pen tɨ nirəha i
mə, “Sin ia kɨmiaha trɨni mɨnuə ia Sapat
səvənhi iəkunouihi uə kau rɨmwei pen ia
ruei tənə trɨpkevən akwauakw mhə mɨvi
utə in?” 6 ✡Mətə rɨskai tɨ nirəha ko irəha

✡ 13:24: Fil 3:12 ✡ 13:25: Mat 25:10-12 ✡ 13:27: Sam 6:8 ✡ 13:28: Mat 8:11-12 ✡ 13:29: Sam 107:3, Luk 14:15 ✡ 13:30: Mat 19:30 ✡ 14:1: Luk 11:37 ✡ 14:3: Luk 6:9 ✡ 14:5: Mat 12:11, Luk 13:15 ✡ 14:6: Mat 22:46

həpwəh niniien nəgkiariien riti tɨ nəresien
nəha.

*I*ərmama trəpwəh nəfiəutəien in

7 ✡Ia nəpɨn nəha, Iesu rətə nərmama
nepwɨn səməme iəmə asori səvəi nimwə
nəha rəkwein irəha mə tuhani pəri nari
həuvən mhəkure ia kwopun nəha kamsiai
nərmama ikɨn. Nənə Iesu rɨni nusipekɨnien
riti tɨ nirəha i mə, 8 ✡"Trɨni mɨnuə iərmama
riti rəkwein ik mə tikevən məni nari ia
nəvegɨnien asori sə kamo tɨ iərman sə
kiri pen vi a pran səvənhi, tikəpwəh
nəkureien ia kwopun kamsiai nərmama me
ikɨn. Rərəha iərmama riti sə rasori ia ni-
ram ruvehe, 9 nənə iərmama sə rɨnəkwein
kɨmirau pəri truvehe, mɨni pehe tukw ik
i mə, 'Araka, pwəh iərmama i rəkure ia
kwopun i.' Nənə ik tikaurɨs tɨ nəri nə
mə tikaməkeikei mevən məkure ia kwopun
i inhərɨpw anan. 10 Mətə trɨni mɨnuə
iərmama riti rəkwein ik iamɨnhi, tikevən
məkure ia kwopun sə inhərɨpw anan. Nənə
iərmama sə rɨnəkwein ik truvehe mɨni
pehe tukw ik i mə, 'Iou riti. Uvehe
məkure ia kwopun i irənhə.' Ia noien nəha
in truvehi utə ik ia nəmri nərmama me
pam səməme kamhani pəri nari kɨmiaha
mɨnraha. 11 ✡Iakani iamɨnhi irə tɨ nəri nə
mə iərmama sə rauvehi utə in, Kumwesən
truvehi irapw in, nənə iərmama sə rauvehi
irapw in, Kumwesən truvehi utə in."

12 Nənə Iesu rɨni pen tɨ iərmama i
rɨnəkwein in mə trəni nari ia nəkwai
nimwə səvənhi mə, "Trɨni mɨnuə iko
nəvegɨnien asori riti ia rukwəsikər uə ia
nəpɨn, tikəpwəh nəkweinien ik me nepwɨn
uə piam me uə nərmama ia kwənəkwus
səim uə nərmama səməme kamharə ipaka
tukw ik nautə səvənraha rasori mə irəha
tuhəuvehe mhani nari. Mə iko iamɨnhi
irə irəha tuhəkwein mwi ik mə tikevən
məni pəri nari kɨmiaha mɨnraha. Nənə
ia noien nəha irəha tuhərpwɨn tai noien
ikɨno mɨnraha. 13 ✡Mətə nəpɨn tiko
nəvegɨnien asori, tikəkwein nərmama
nautə səvənraha riwən, mɨne nərmama
səməme nɨpəri nɨpwranraha remhə, mɨne
səməme nɨsunraha rərfe, mɨne səməme
nənimenraha rɨfwə mə irəha tuhəuvehe
mhani pəri nari. 14 ✡Nənə Kumwesən
trəkwein amasan ia niram tɨ nəri nə mə
irəha ko həpkərpwɨn pehe mhə tai noien
sə ikɨno mɨnraha. Mətə ia nəpɨn sampam,
nəpɨn nəkur atukwatukw tuhətui mwi ia
nemhəien, Kumwesən trərpwɨn pehe mik."

*Nusipek*ɨnien səvəi nəvegɨnien asori

15 ✡Iərmama riti sə raməni pəri nari
irəha Iesu rɨregi nəgkiariien nəha, mɨni pen
tukwe in mə, "Iərmama sə truvnimwə ia
nɨtətə sə Kumwesən ramərɨmənu irə məni
nari rerɨn tragien."

16 Mətə Iesu rɨni pen tukwe in mə,
"Nəpɨn riti iərmama riti rokeikei mə tro
nəvegɨnien asori riti, nənə mukupwən
məkwein nərmama həpɨk mə tuhəuvehe
tukwe. 17 Ia nəpɨn səvəi nəvegɨnien asori
nəha, in rərhi pen iərmama riti sə ramo
tukwini nari min revən tɨ nirəha səməme
in rɨnəkwein irəha mə tuhəuvehe, mɨni pen
tɨ nirəha mə, 'Həuvehe, iakɨnəpnəpenə pam
narimnari.'

18 Mətə irəha pam həni mə ko həpkuvehe
mhə. Iərmama sə rukupwən məgkiari
rɨni pen tukwe in mə, 'Sore. Ko iapku-
vehe mhə. Iapkuvehi a nəmri tɨprənə riti.
Takaməkeikei mevən mətoni.'

19 Riti mwi rɨni mə, 'Sore. Mətə iou
iapkuvehi a nəmri kau me irəha pam ten.
Takaməkeikei mevən məskun irəha. Ko iou
iapkuvehe mhə.'

20 ✡Riti mwi rɨni mə, 'Kiri pehe a pran
səiou i. Ro iamɨnhi irə ko iapkuvehe mhə.'

21 Ia nəpɨn nəha iərmama sə ramo tukwini
nari rɨrərɨg, mevən tɨ iəmə asori səvənhi,
məvisau pen nəgkiariien me nəha min.
Nənə iəmə asori niemaha rəpi. In rɨni
pen tɨ iərmama nəha ramo tukwini nari
min mə, 'Evən akwauakw ia suatuk me
mɨne kwopun me ia taon i, miri nərmama
nautə səvənraha riwən, mɨne nərmama
səməme nɨpəri nɨpwranraha remhə, mɨne
səməme nɨsunraha rərfe, miri irəha mhəuvehe.'

22 Ro pen iotukwininari nəha revən,
mɨrərɨg, mɨni mə, 'Iəmə asori. Nəfe ikɨməni
iakɨno, mətə nimwə səim rɨpkukuər mhə.'

23 Mɨregi iəmə asori səvəi iotukwini nari
nəha rɨni pen tukwe in mə, 'Evən ia su-
atuk me mɨne kwopun me iruə ia taon,
məkeikei m nərmama mə tuhəuvnimə pehe
pwəh nimwə səiou rukuər amasan. 24 Iakani
pehe tukw ik i nərmama me nəha səməme
iakɨnəkwein irəha fwe kupwən irəha riti ko
rɨpkəni mhə nəvegɨnien səiou.' "

*Noien s*əvəi nukurirəien Iesu

✡ 14:7: Mat 23:6 ✡ 14:8: Prov 25:6-7 ✡ 14:11: Mat 23:12, Luk 18:14 ✡ 14:13: Dut 14:29 ✡ 14:14: Jon 5:29 ✡ 14:15: Luk 13:29 ✡ 14:20: 1Kor 7:33

25 Nəpɨn riti nərmama həpɨk kamhəkurirə
Iesu. Nənə in ruvsini mɨni pen tɨ
nirəha i mɨnuə, 26 ✡"Trɨni mɨnuə iərmama
riti ruvehe tukw iou in traməkeikei
mokeikei iou məpi raka tata səvənhi mɨne
mama səvənhi, mɨne pran səvənhi, mɨne
nɨpwnətɨn me, mɨne piəvni me, mɨne
kɨtirimənɨ me, mɨne nɨmɨruien atukw
səvənhi. Trɨni mɨnuə in rɨpkokeikei
mhə iou iamɨnhi, ko rɨpkuvehe mhə mo
in iərmama riti səiou. 27 ✡Iərmama sə
rɨpkəvrani mhə nei kamarkuaui səvənhi
muvehe mukurirə iou, ko in rɨpkuvehe mhə
mo in iərmama riti səiou.

28 Sin ia kɨmiaha rokeikei mə tro nimwə
riti rəpwəmwɨs mutə, mətə rɨpkukupwən
mhə məkure, məvsini nəmri narimnari
me sə tro nimwə irə mə mane səvənhi
rəmwhen uə rekəm? 29 Trɨni mɨnuə
iərmama rɨpko mhə iamɨnhi irə, nəpɨn
ro sampam ia nɨsui nimwə nəha, ko rɨpko
pam mhə nimwə, nənə nərmama me pam
tuhətə harɨs əkenhɨn irə, 30 mhəni mə, 'Hətə
ro iərmama nəha. Rɨno pam nɨsui nimwə,
mətə ko rɨpko pam mhə.'

31 Uə nəfe kig rokeikei mə trevən
maruagən irau kig riti, mətə rɨpkukupwən
mhə məkure, mətərɨg tukwe mə in
rəmwhen ko riri pen səvənhi naruagən me
irəha pam ten taosen həuvən mharuagən
irəha kig sə ramiri pehe səvənhi me irəha
pam twenti taosen? 32 Trɨni mɨnuə kig
nəha rətoni mə in rəpwəh nəmwhenien,
nəpɨn kig nəha səvənhi naruagən me irəha
pam twenti taosen rauvehe ihi fwe isipwɨn,
in trərhi pen nərmama nepwɨn səvənhi
həuvən mə tuhəres mə trəfo nəha məmri
nəmərinuien. 33 Ia noien nəha rəmwhen
a mwi kɨmiaha tihaməkeikei mhəkupwən
mhətərɨg tukwe. Trɨni mɨnuə kɨmiaha
riti rerɨn rɨpkagien mhə mə traraka ia
narimnari me pam səvənhi, ko in rɨpkuvehe
mhə mo in iərmama riti səiou."

*Iesu rə*gkiari ia sol sə nəsienien səvənhi
ruvəiwən

34 "Sol nəri ramasan. Mətə trɨni mɨnuə
sol nəsienien səvənhi ruvəiwən, tukəfo
mwi rəsien mwi? 35 Rɨpkamasan mhə tɨ
tɨprənə uə tɨ nihi kau sə tukərapi ia tɨprənə
kəmhu irə. Ramasan a mə tukərarki a i.
Iərmama sə nəkwəregɨn rarə tɨ nɨregiien
nari traməkeikei mətərɨg amasan."

15

*Iesu rusipek*ɨn ia iərmama sə rətə wau ia
səvənhi sipsip

1 Ia nəpɨn nəha nərmama səməme
kamərəku pen takis mɨnraha mɨne
nərmama ərəha me nepwɨn mwi həuvehe
mə tuhətərɨg ia Iesu. 2 ✡Nəpɨn Farisi me
mɨne nahatən me səvəi Loa hətoni, həni
ərəha Iesu, mhəni mə, "Iəmə i raməseni
nəkur ərəha me həuvehe tukwe in. Raməni
pəri nari irəha mɨnraha."

3 Ro pen Iesu rɨni nusipekɨnien riti tɨ
nirəha i mə, 4 ✡"Trɨni mɨnuə kɨmiaha riti
səvənhi sipsip me irəha pam hantret, mətə
rətə wau ia riti, trəfo pen irə? In trəpwəh
naenti-naen fwe ia kwopun kamhani nurhi
ikɨn, mevən mətui sipsip sə rɨnəruei meste
trətoni. 5 Nənə nəpɨn rətoni, truvehi
utə məmri pen ia nuran mi, mamagien,
6 mevən fwe imwəni, moeite in me nepwɨn
mɨne nərmama səməme kamharə ipaka
tukwe, mɨni pen tɨ nirəha i mə, 'Pwəh
sagien pəri tɨ nəri nə mə iakɨnətoni sipsip
səiou sə rɨnəruei.' 7 Rəmwhen ia noien
nəha iakani pehe tukumiaha i trɨni mɨnuə
iərmama ərəha riti rɨrərɨg ia nətərɨgien
səvənhi, məpwəh noien ərəha me səvənhi,
nagienien fwe ia neiai trasori məpi raka
nagienien sə kamregi tɨ nərmama atuk-
watukw me nəha irəha pam neanti-naen
səməme tuhəpkrərɨg mhə ia nətərɨgien
səvənraha tɨ nəri nə mə noien ərəha me
səvənraha riwən."

*Iesu rusipek*ɨn ia pran sə rətə wau silin
səvənhi

8 Nənə Iesu rɨni mə, "Uə trɨni mɨnuə pran
səvənhi silin irəha pam ten, rətə wau ia
riti, trəfo pen irə? Trɨhiai pen napw ia
laet, maies ia nəkwai nimwə, mamətui silin
nəha meste trətoni. 9 Nənə nəpɨn rətoni,
trəkwein in me nepwɨn mɨne nərmama
səməme kamharə ipaka tukwe, mɨni mə,
'Pwəh sagien pəri tɨ nəri nə mə iakɨnətoni
silin sə iakɨnətə wau irə.' 10 Rəmwhen ia
noien nəha iakani pehe tukumiaha i nagelo
me səvəi Kumwesən kamhagien nəpɨn
iərmama ərəha riti rɨrərɨg ia nətərɨgien
səvənhi, məpwəh noien ərəha me səvənhi."

*Iesu rusipek*ɨn ia təmaruə sə rəruei

11 Nənə Iesu rɨni mə, "Iərmama riti tɨni
kəru iərman mi. 12 Nəpɨn riti tɨni sə rouihi
rɨni pen tɨ səvənhi tata i mə, 'Tata. Uai

✡ 14:26: Luk 18:29 ✡ 14:27: Luk 9:23 ✡ 15:2: Luk 5:30 ✡ 15:4: Esik 34:11,16, Luk 19:10

narimnari me səim muvei pehe səiou nəha
təkwtəkwuni.’ Nənə tata səvənhi ruai
narimnari me səvənhi ia nənimen kəru riti
səvəi tɨni sə rasori riti səvəi tɨni sə rouihi.
13 ✡Rɨpko mhə tui tɨni sə rouihi roueite
səvənhi narimnari me, ruvehi mane irə,
mier, məpwəh imwəni, mevən marə ia
tənə riti isipwɨn. Nənə ia kwopun nəha
in rouraha mane səvənhi ia noien ərəha
me 14 meste mane səvənhi riwən. Nəpɨn
səvənhi mane ruvəiwən pam, nukumhə
rɨnamavən ia tənə nəha. Nukumhə
rɨnamahi. Sənəni nəvegɨnien riwən. 15 Ro
pen in revən mamowok səvəi iərmama riti
ia tənə nəha. Nənə iərmama nəha rərhi pen
in revən mə trəkwməni pɨkə me səvənhi.
16 ✡Nəpɨn in raməkwməni pɨkə me nəha,
nukumhə rahi pɨk anan, mətə iərmama riti
rɨpkuvei pen mhə nari riti min. Nənə rerɨn
rɨrhi mə, ‘Rosi ko iakəni nɨpəri nəvegɨnien
riti sənəi pɨkə me i takregi ramasan.’
17 Mətə nəpɨn nətərɨgien amasan səvənhi
rɨrərɨg muvehe, in rɨni mə, ‘Nərmama me
nəha tata səiou ramərəku pen mɨnraha
tɨ no tukwiniien nari min irəha pam
nəvegɨnien sənənraha rasori məpi raka
irəha, mətə iou iakamarə ia kwopun
i nukumhə ramahi iou na takemhə.
18 ✡Takier ia kwopun i, mɨrərɨg, mevən tɨ
səiou tata, mɨni pen tukwe in mɨnuə, Tata.
Iakɨno nari riti rərəha rəpwəh nəmwhenien
ia nəmri Kumwesən mɨne ia nənimem.
19 Təkwtəkwuni nəha iapkəmwhen mhə
mə tikəkwein nərɨm ia nirak. Tiko iou
iakəmwhen iərmama riti sə ikamərəku pen
min tɨ no tukwiniien nari mik.’ 20 Ro iamɨnhi
irə təmaruə nəha rɨskəmter, mɨrərɨg,
mɨnamevən tɨ tata səvənhi. Mətə nəpɨn
rauvehe ihi fwe isipwɨn, tata səvənhi
rətoni, nənə rerɨn rərkwəpɨr tukwe. Raiu,
mevən, mərəhi pehe, makei min.
21 Nənə tɨni rɨni pen tukwe in mə, ‘Tata.
Iakɨno nari riti rərəha rəpwəh nəmwhenien
ia nəmri Kumwesən mɨne ia nənimem.
Təkwtəkwuni nəha iapkəmwhen mhə mə
tikəkwein nərɨm ia nirak.’
22 Mətə tata səvənhi rəkwein nərmama
səməme kamho tukwini nari min mɨni mə,
‘Həuvən akwauakw, mhəuvehi karkahu
əpwəmwɨs riti sə ramasan pɨk məpi raka
karkahu əpwəmwɨs me nepwɨn, nənə
mharkahu pen i min, mhəuvei pen rig
ia nukwai rəgɨn, mhəuvei pen put ia
nɨsun mi, 23 nənə mhəuvən mhəuvehi kau
nəha nɨpwran rəsisi amasan mhəuvehe,
mhousi əpune. Pwəh sani mhagien
pəri 24 ✡tɨ nəri nə mə iəkunouihi i
səiou rəmwhen mə ruvamhə raka, mətə
təkwtəkwuni ruvəmɨru mwi. In rɨnəruei,
mətə təkwtəkwuni nəha iakɨnətoni mwi.’
Nənə irəha kənamhagien pəri.
25 Ia nəpɨn nəha tɨni sə rasori in fwe
ia nəmhien. Nəpɨn rɨrərɨg mauvehe ia
rukwənu, muvehe ipaka tɨ nimwə, rɨregi
nərmama kamhani nɨpu, mamho tanis.
26 Nənə rəkwein iərmama riti sə ramo tuk-
wini nari m tata səvənhi, məres mə, ‘Nəfe i
hiamo?’
27 ✡Mɨregi iərmama nəha rɨni pen tukwe
in mə, ‘Piam ruvəuvehe. Nənə tata səim
ruəsi kau nəha nɨpwran rəsisi amasan tɨ
nəri nə mə piam rɨrərɨg muvehe məsanɨn a.’
28 Ro iamɨnhi irə tɨni sə rasori niemaha
rəpi, rəpwəh nuvnimwəien ia nəkwai
nimwə. Tata səvənhi rier, məres in mə
truvnimwə, 29 mətə in rɨni pen tɨ səvənhi
tata i mə, ‘Ətə ro! Nuk me rɨpɨk iakamo
tukwini pehe nari mik ia kwopun i,
mɨpkərui mhə nəkwam. Mətə ipkuvei
pehe mhə nari riti miou rəmwhen ia kwəti
nəni mə tako nəvegɨnien irə mhagien pəri
kɨmaha iou me nepwɨn. 30 Mətə nəpɨn
nərɨm nəha sə rɨnouraha narimnari me
səim tɨ nərəkuien nɨpran ia suatuk rɨrərɨg
muvehe ia rukwənu, ikousi əpune kau nəha
nɨpwran rəsisi amasan mamo nəvegɨnien
irə səvənhi.’
31 Mɨregi tata səvənhi rɨni pen tukwe
in mə, ‘Nərɨk. Nəpɨn me pam krau
mik krauarə. Narimnari me pam səiou
səim. 32 Mətə ratukwatukw mə tso
nəvegɨnien i, mhagien, tɨ nəri nə mə
piam in rəmwhen mə ruvamhə raka, mətə
təkwtəkwuni ruvəmɨru mwi. Rɨnəruei,
mətə təkwtəkwuni nəha sənətoni mwi.’ ”

16

Iesu rəgkiari ia iərmama sə ramətui
ərəha tɨ nautə səvəi iəmə asori səvənhi
1 Iesu rɨni pen tɨ nərmama me səvənhi
mə, “Iərmama riti nautə səvənhi rasori.
Səvənhi riti fwe iotukwininari ramətui tɨ
nautə səvənhi, mətə kamɨni ərəha in mə
ramouraha nautə nəha. 2 Ro iamɨnhi irə
iərmama sə nautə səvənhi rasori rəkwein
iəmə nəha ruvehe, rəres pen in mə, ‘Nəfe
nəgkiariien me i iakamregi kamɨni ia ni-
ram? Uvei pehe nəkukuə sə ikɨmərai pen

✡ 15:13: Prov 29:3 ✡ 15:16: Prov 23:21 ✡ 15:18: Sam 51:4, Jer 3:12-13 ✡ 15:24: Efes 2:1,5, 5:14 ✡ 15:27: Luk 15:2

səim wok irə. Təkwtəkwuni nəha tiko sampam ia wok.’

3 Mɨregi iotukwininari sə ramətui tɨ nautə
səvəi iəmə asori nəha rerɨn rɨrhi mə,
‘Səiou iəmə asori trərarki irapw iou ia
wok səiou. Mətə nɨskaiien səiou rəpwəh
nəmwhenien mə takeri tɨprənə muvehi
mane irə. Iakamaurɨs tɨ naseien mane tɨ
nərmama. Tako nəfe nəha təkwtəkwuni?
4 Ah, iakukurən nəfe tako! Nərmama me
nəha səməme həpkərpwɨn pehe mhə ihi
kaon me səvənraha sə iəmə asori səiou
rɨməuvei pen mɨnraha, tako rerɨnraha
ragien. Trɨni mɨnuə iako iamɨnhi irə,
nəpɨn iəmə asori səiou trərarki iou, irəha
tuhəuvehi puvnimwə iou ia nəkwai nimwə
me səvənraha.’ 5 Ia nəpɨn nəha in rəkwein
nərmama me nəha səməme həpkərpwɨn
pehe mhə ihi kaon səvənraha həuvehe kuatia kuatia tukwe in. Sə rukupwən mevən,
rəres in mə, ‘Ikɨməuvehi nəfe narimnari me
səvəi iəmə asori səiou, mətə ipkuvehi mhə
ihi nənimen?’

6 Mɨregi iərmama nəha rɨni mə, ‘Tram
me irəha pam hantret həukuər ia oel
kaməvənari irə.’

Mɨregi iəmə nəha rɨni mə, ‘In i nɨmwai
nəkukuə səvəi kaon səim. Tikuvehi,
məkure akwauakw, mɨrai pen mə fifti tram
a.’ 7 Iəmə nəha rarə mɨni pen tɨ riti mwi mə,
‘Nənə ik ikɨməuvehi nəfe mətə ipkuvehi
mhə ihi nənimen?’

Mɨregi iərmama nəha rɨni mə, ‘Pak flaoa
irəha pam wan taosen.’

Mɨregi iəmə nəha rɨni mə, ‘In i nɨmwai
nəkukuə səvəi kaon səim. Tikuvehi mɨrai
pen mə pak me irəha pam eit hantret a.’

8 ✡Iotukwininari sə ramətui tɨ nautə
səvəi iəmə asori nəha ramo noien riti sə
rɨpkatukwatukw mhə. Mətə kurirə irə
iəmə asori səvənhi ruvehe mɨni vivi in tɨ
nəri nə mə in rukurən nari. Nəri nəha
ramahatən pen mə nərmama ia tɨprənə
i həukurən amasan nari tɨ noien pisnes
irəha nərmama səvənraha. Irəha həukurən
amasan mhəpi raka nɨpwnəti nukuraanien
me. 9 ✡Nənə iakani pehe tukumiaha i
kɨmiaha tihaməkeikei mhasitu amasan ia
nərmama ia nautə me səvəi tɨprənə i mə
irəha tuhəuvehe mho kɨmiaha me nepwɨn
ia nirəha. Nənə nəpɨn nautə me nəha
tuhəiwən, Kumwesən truvehi puvnimwə
kɨmiaha ia nimwə me səməme tuhəpkiwən
mhə ia nəpɨn riti.

10 ✡Iərmama sə ramətui amasan tɨ nəri
ouihi a trətui amasan mwi tɨ nəri asori.
Nənə iərmama sə rɨpkətui amasan mhə
tɨ nəri ouihi trɨpkətui amasan mhə mwi
tɨ nəri asori. 11 Trɨni mɨnuə kɨmiaha
hiəpkətui amasan mhə tɨ nautə səvəi
tɨprənə i, sin trəmri pehe nautə sə ro
nɨpərhienien irə ia rəgɨmiaha mə tihətui
amasan tukwe? 12 Nənə trɨni mɨnuə kɨmiaha
hiəpkətui amasan mhə tɨ narimnari me
səvəi iərməpə, sin truvei pehe narimnari
me m kɨmiaha mə tihəuvehi mho səkɨmiaha
irə?

13 ✡Iərmama riti riwən ramo tukwini nari
ko ro nəkwai iəmə asori kəru. Trɨni mɨnuə
ro iamɨnhi irə, trokeikei riti məmwəki riti,
uə trɨsiai riti mɨpkɨsiai mhə riti. Kɨmiaha
ko hiəpkuvehi pəri mhə Kumwesən mɨne
mane mho iəmə asori mi irə səkɨmiaha mə
tiho pəri nəkwanrau.”

*N*əgkiariien me nepwɨn səvəi Iesu

14 ✡Nəpɨn Farisi me həregi nəgkiariien
me nəha harɨs ia Iesu tɨ nəri nə mə irəha
hokeikei pɨk mane. 15 ✡Mətə Iesu rɨni
pen tɨ nirəha i mə, “Kɨmiaha Farisi me
hiameikuə ia nəmri nərmama mə kɨmiaha
nəmə atukwatukw, mətə Kumwesən
rukurən rerɨmiaha. Nəfe nari nərmama
kamhəfiəutə irəha me tukwe, mətə ia nəmri
Kumwesən rərəha anan.

16 ✡Kɨnəvisau irapw Loa səvəi Moses
mɨne nəgkiariien me səvəi profet kupwən
me meste pehe Jon Paptaes. Kurirə irə
kɨnaməvisau irapw nəgkiariien amasan
i raməgkiari ia nɨtətə sə Kumwesən
ramərɨmənu irə. Nənə nərmama me pam
kamhəmwur mə tuhəuvnimwə ia nɨtətə
nəha. 17 ✡Rəknekɨn mə neiai mɨne tɨprənə
krouvehe rouiwən. Mətə rəknekɨn pɨk mə
nukwai nəkukuə ouihi riti sə kɨmərai pen ia
Loa ruvehe miwən.

18 Iərman sə rəpwəh pran səvənhi miri
pran əpə riti mwi ramo noien ərəha. Prən
nəha in ramiri rɨpko mhə səvənhi atukwatukw pran. Nənə iərman sə riri pran
sə iərman səvənhi rɨnəpwəh ramo noien
ərəha. Prən nəha in ramiri səvəi iərməpə.”

*I*ərmama kəru riti nautə səvənhi rasori riti nautə səvənhi riwən

✡ 16:8: Efes 5:8, 1Tes 5:5 ✡ 16:9: Mat 6:20, Luk 14:14 ✡ 16:10: Luk 19:17-26 ✡ 16:13: Mat 6:24 ✡ 16:14: Mat 23:14 ✡ 16:15: Mat 23:28, Luk 18:9-14, Prov 6:16-17 ✡ 16:16: Mat 11:12-13 ✡ 16:17: Mat 5:18 * 16:19: Tɨnari me nəha nənimenraha rəknekɨn kɨno ia linen. Nepwɨn həruerəv rəmwhen ia tɨnari səvəi kig.

19 Nənə Iesu rɨni mə, “Iərmama riti
nautə səvənhi rasori ramarkahu tɨnari
me nənimenraha rəknekɨn.* Ia nəpɨn
me raməni amasan nari, mamagien. 20 Ia
kwəruə ia rukwənu səvənhi nərmama
kamhəkure pen iərmama riti nəghɨn nə
Lasaros. Nautə səvənhi riwən. Nɨmwapw
me həpɨk ia nɨpwran. 21 ✡Iəmə nə rokeikei
pɨk mə traməni nɨmwəkmwəki nəveginien
sə raməsas irapw ia ruei tepol səvəi
iərmama nəha nautə səvənhi rasori.
Kuri me mwi kamhəuvehe, mamhəpwasi
nɨmwapw me səvənhi.

22 Nəpɨn iərmama nəha nautə səvənhi
riwən remhə, nagelo me həuvehi
nənɨmwɨn, mhəuvehi mhəuvən, mhəmri
pen ia nɨkare Epraham. Iərmama nəha
nautə səvənhi rasori in mwi remhə,
kɨnɨmwi in. 23 Fwe Imwei Nəkur Həuvamhə
in ramregi nəmisəien asori, məkwətə,
mətoni Epraham fwe isipwɨn kwopti
Lasaros ia nɨkaren. 24 Nənə in rəkwein
əpwəmwɨs mɨni mə, ‘Tata Epraham. Tikapi
iou, mərhi pen Lasaros pwəh revən meitesi
nukwai rəgɨn ia nui, nənə muvehe mɨrapi
nəramɨk irə mə trəkwiei. Iakamregi
nəmisəien asori ia napw i.’

25 Mətə Epraham rɨni mə, ‘Nərɨk. Rerɨm
tramrhi narəien səim nəpɨn ikamɨru ihi.
Ik ikɨməuvehi narimnari amasan me, mətə
Lasaros rɨməuvehi narimnari ərəha me.
Nənə təkwtəkwuni nəha in ramregi ra-
masan ia kwopun i, mətə ik ikamregi
nəmisəien asori. 26 Nari riti mwi ko iapka-
situ mhə ia niram tɨ nəri nə mə Kumwesən
rɨnəmri təpuapəg asori riti ro tukuahag
kɨtaha m kɨmiaha. Kɨmaha riti ko rɨpkier
mhə ia kwopun i muvehe mətə kɨmiaha.
Kɨmiaha riti ko rɨpkier mhə ia kwopun nə
muvehe mətə kɨmaha.’

27 Mɨregi iərmama nəha nautə səvənhi
rasori rɨni mə, ‘Ro iamɨnhi irə iakamase ik
tata mə tikərhi pen Lasaros revən fwe ia
nimwə səvəi tata səiou. 28 Piak me fwe ikɨn
irəha pam krirum, pwəh rɨni pen tɨ nirəha i
mɨnuə tuhaməkeikei mhəsiari, kamo irəha
mwi həuvehe ia kwopun i, kwopun səvəi
nəmisəien asori.’

29 Mətə Epraham rɨni mə, ‘Moses
mɨne profet kupwən me həuvəni raka
mə nərmama tuhaməkeikei mhəsiari tɨ
kwopun nəha. Ramasan mə pwəh piam
me hətərɨg ia nəgkiariien me səvənraha.’

30 Mɨregi iərmama nəha nautə səvənhi
rasori rɨni mə, ‘Rekəm, Tata Epraham, sə
nəha rɨpkəmwhen mhə. Mətə mə iərmama
riti rətui mwi ia nemhəien səvənhi, mevən
tɨ nirəha, irəha tuhəpwəh noien ərəha me
səvənraha.’

31 ✡Mɨregi Epraham rɨni pen tukwe in
mə, ‘Trɨni mɨnuə irəha həpwəh nətərɨgien
ia nəgkiariien səvəi Moses mɨne profet
kupwən me, tuko iərmama riti rətui mwi
ia nemhəien səvənhi, mətə ko həpkɨni mhə
nɨpərhienien ia nəgkiariien səvənhi.’ ”

17

*Narimnari me tuh*əuvehe mhəvi
nərmama həmwei ia nərəhaien

1 Nənə Iesu rɨni pen tɨ nərmama me
səvənhi mə, “Nɨpərhienien narimnari me
tuhəuvehe mhəvi nərmama həmwei ia
nərəhaien, mətə trərəha anan tɨ iərmama
sə truvehi narimnari me nəha mier pehe.
2 Trɨni mɨnuə in ro nəkwərhakwərha me
i riti rɨmwei ia nərəhaien, Kumwesən
trərpwɨn noien ərəha səvənhi. Iərmama
nəha trɨregi rərəha anan məpi raka kərihi
pen kəruəterei asori ia nɨpətəkinuan, kosə
irapw i ia təmwei təsi. 3 ✡Kɨmiaha ti-
haməkeikei mhatuakəm amasan tukumi-
aha. Trɨni mɨnuə piam ro noien ərəha ia ni-
ram, tikɨnise pen tukwe in mə rəpwəh. Mə
rɨrərɨg ia nətərɨgien səvənhi, məpwəh, tike-
nouenou i. 4 Trɨni mɨnuə ia nəpɨn kuatia ro
noien ərəha ia niram m sefen mətə ia noien
me nəha ramo rɨrərɨg mwi irə mɨni pehe
tukw ik i mə, ‘Noien i iakamo rərəha. Pwəh
iakəpwəh,’ nənə tikaməkeikei menouenou
noien ərəha səvənhi.”

*Nahat*ətəien

5 ✡Nənə aposol me səvəi Iərɨmənu
səkɨtaha həni mə, “Iərɨmənu. Tiko mwi
nahatətəien səkɨmaha ruvehe mɨskai mwi.”
6 ✡Mɨregi Iərɨmənu səkɨtaha rɨni mə,
“Trɨni mɨnuə nahatətəien səkɨmiaha rouihi
a rəmwhen ia nuni nei nəha mastat sə
rouihi anan ia nuni nei me, hiəukurən
nɨniien tɨ nei asori i mə ‘Tiko meivi utə
atukw a nuam me, mevən mərer ia təmwei
təsi,’ nənə tro nəkwamiaha.”

*Noien s*əvəi iərmama sə ramo tukwini
pen nari m iəmə asori səvənhi

7 Nənə Iesu rɨni mə, “Kɨmiaha
hiaməfətərɨg irə? Trɨni mɨnuə iəmə asori
riti rərhi pen iərmama riti sə ramo tukwini

✡ 16:21: Mat 15:27 ✡ 16:31: Jon 11:44-48 ✡ 17:3: Mat 18:15 ✡ 17:5: Mak 9:24 ✡ 17:6: Mat 17:20, 21:21

nari min revən mə trərar ia nəmhien uə
ramətui ti sipisip me, nəpin iərmama nəha
ruku pen fwe ia nəmhien muvehe, ko
səvənhi iəmə asori rini pen tukwe in mə,
‘Itə. Təkwtəkwuni tikuvehe krauəni pəri
nari’? 8 Rekəm! Mətə iəmə asori səvənhi
trəgkiari pen min mini mə, ‘Itə. Evən
məpnəpenə sənak riti nəveginien, nənə
mevən markahu amasan səim muvehe.
Nəpin iakaməvegin, mamənimwi, tikamo
tukwini pehe nari miou. Nəpin ikino pam,
nənə ikukurən nəniien nəvegінien sənam.’
9 ?Nəpin iərmama iaminhi ro nəkwai iəmə
asori səvənhi, kimiaha hiəukurən mə iəmə
asori nəha rini pen tanak tukwe in uə
rekəm? Rekəm! 10 Kimiaha nə hiəmwhen
ia nərmama səməme hiamo tukwini nari
m Kumwesən. Nəpin tiho pam narimnari
me nəha in riməni mə tiho, tihaməkeikei
mhəni mə, ‘Kwa kimaha i nərmama me
səməme iahamo tukwini nari. Kimaha
iahəno a nəfe ratukwatukw mə taho.’ ”

*N*ərmama ten nemhəien skai ramo
tekinraha həuvehe Iesu romasan irəha
11 ✡Iesu ramevən fwe ia Jerusalem, maku-
rau ia nimwrhenhi tənə mi nəha Sameria
mine Kalili. 12 Nəpin rier pen ia rukwənu
riti, nərmama ten nemhəien skai ro
tekinraha həuvehe tukwe, mhərer isipwin
kwopti, 13 ✡mənamhəkwein əpwəmwis mə,
“Iesu Iərimənu! Api tukumaha!”
14 ✡Nəpin Iesu rətə irəha, rini pen ti
nirəha i mə, “Kimiaha tiho mhəuvən ti pris
me pwəh irəha hətə nipwramiaha.” Nəpin
irəha kamhəuvən ia suatuk, nipwranrəha
ruvehe məmher.
15 Nənə irəha riti rətə mə nipwran
rinəsanin, ririərig mwi, maməkwein
əpwəmwis, maməgnəgini Kumwesən.
16 Iəmə nəha in iəmə Sameria. Ruvehe
minimwi nukurhun mi ia nəmri Iesu, mini
tanak tukwe.
17 Nənə Iesu rini mə, “Kimiaha nəha
nipwramiaha ruvehe minəmher rosi
kimiaha pam ten uə? Mətə nərmama naen
mwi pəku? 18 Rəfo iəmə i ripko mhə in iəmə
Isrel in əpa ririərig məgnəgini Kumwesən?”
19 ✡Nənə Iesu rini pen ti iəmə i mə, “Tiko
mərer mamevən. Nahatətəien səim rino
raka ik ikuvehe məsanin.”

*T*inesən nitətə sə Kumwesən
ramərimənu irə ruvehe?
20 ✡Farisi me nepwin hərəs pen Iesu i mə,
“Tinesən nitətə sə Kumwesən ramərimənu
irə ruvehe?” Miregi Iesu rini pen ti
nirəha i mə, “Nəpin nitətə sə Kumwesən
ramərimənu irə truvehe irə, nərmama
tuhəpkətoni mhə nimtətien me. 21 ✡Irəha
tuhəpkini mhə mə, ‘Hətə ro, in i!’ uə ‘In
nəha!’ Irəha tuhəpwəh niniien iaminha irə
ti nəri nə mə hərегi ro nitətə sə Kumwesən
ramərimənu irə rinarə raka ia kurkwami-
aha.”
22 Nənə Iesu rini pen ti nərmama
me səvənhi mə, “Nəpin nəha rauvehe
kimiaha tihokeikei pik mə tihətoni iou,
Iəməti Iərmama, ia nəpin riti səiou, mətə
tihəpkətoni mhə. 23 ✡Nərmama nepwin
tuhəni pehe tukumiaha i mə, ‘Hətə ro
in nəha’ uə ‘Hətə ro in i.’ Mətə kimiaha
tihəpwəh nierien, mhəpwəh nukurirəien
irəha. 24 Nəpin rouapir irə nərmama hətoni
nəhiapwien səvənhi ia nimagouagou fwe
pesu meste nari fwe prehi. Iou, Iəməti
Iərmama, nəpin səiou sə takuvehe irə
tro mwi iaminhi. 25 ✡Mətə takaməkeikei
mukupwən miregi nəmisəien me ripik.
Nərmama ipwet mine tuhəni ərəha iou,
mhəuvei pehe təkutanraha miou.
26 Nəpin iou, Iəməti Iərmama, taku-
vehe irə trəmwhen ia nəpin səvəi Noa.
27 Nərmama me kamhəvegin, mamhənimwi.
Nərman me kamhəiri nipran. Nipran me
kamhesi pen nərman. Irəha kamho noien
me nəha mamhəuvən meste Noa ruvn-
imwə ia nitətə asori səvənhi, nənə nui
asori ruvehe, məuiui irəha, irəha pam
həmwhenimw.
28 ✡Trəmwhen mwi nəpin səvəi Lot.
Nərmama kamhəvegin, mamhənimwi,
mamhəmri pen nəmri nari ia narim-
nari me, mamhəuvehi nənimenraha,
mamhəmhu, mamho nimwə me. 29 Mətə
nəpin nəha Lot rier ia Sotom irə, napw mine
təpisi krouukrutə fwe ia nimagouagou,
roueiwaiu pehe rouahi əmwesi irəha pam.
30 Nəpin nəha iou, Iəməti iərmama,
takuvehe irə trəmwhen a mwi. 31 ✡Ia
nəpin nəha, trini minuə iərmama riti
ramapwis ia təkure nimwə səvənhi
traməkeikei meiwaiu map akwauakw,
məpwəh nuvnimwəien mə truvehi nari
riti ia nəkwai nimwə. Trini minuə
iərmama riti raməmhu ia nəmhien səvənhi

✡ 17:11: Luk 9:51-52, Luk 13:22 ✡ 17:13: Lev 13:45-46 ✡ 17:14: Lev 14:2-3, Luk 5:14 ✡ 17:19: Luk 7:50 ✡ 17:20: Jon 3:3, 18:36 ✡ 17:21: Mak 13:21 ✡ 17:23: Luk 21:8 ✡ 17:25: Luk 9:22 ✡ 17:28: Jen 18:20, Jen 19:25 ✡ 17:31: Jen 19:17,26, Mat 24:17-18

traməkeikei mo rəmwhen a mwi, map akwauakw, məpwəh nirərigien mevən fwe imwəni. 32 Rerimiaha tramrhi pran səvəi Lot. 33 ✡Iərmama sə rəmwur mə trəkwtəmhiri nimiruien səvənhi trarfai irə. Mətə iərmama sə raraka ia nimiruien səvənhi truvehi nimiruien rerin. 34 Iakani pehe tukumiaha i ia nəpin nəha ia nəpin iərmama kəru trouapri pəri ia niməhan kuatia, tukuvehi raka riti, kəpwəh riti. 35 Pran kəru trouvənari pəri, tukuvehi raka riti, kəpwəh riti." 36 * 37 ✡Miregi nərmama me səvəi Iesu həni pen tukwe in mə, "Pəku, Iərimənu?"

Miregi in rini pen ti nirəha i mə, "Ia kwopun pəku nipwrai nəri remhə ikin menu me nəha kamhani nipwrai nəri sə remhə tuhəuvehe mhousəsimwin irəha me, mhani."

18

*Pran riti rə*res pen iəmə asori sə raməkiri nəgkiariien mə trasitu irə

1 ✡Nəpin riti Iesu rokeikei mə trahatən nərmama me səvənhi mə irəha tuhaməkeikei mhəfwaki ia nəpin me, mhəpwəh nəpouien i. Ro pen in rini nusipekinien riti ti nirəha i 2 mə, "Ia rukwənu riti iəmə asori riti sə raməkiri nəgkiariien. In rəpwəh nehekirien Kumwesən, məpwəh mwi nisiaiien nərmama. 3 Ia rukwənu nəha pran riti iərman səvənhi remhə məpwəh in. Ia nəpin me rauvehe ti iəmə asori sə raməkiri nəgkiariien, mamini pen tukwe in mə, 'Asitu ia nirak, minise iərmama i ramini ərəha iou.'

4 Tui kwopti iəmə asori nəha ripko mhə nari riti, mətə kurirə irə ramətərig mə, 'Nipərhienien iapkihekir mhə Kumwesən, məpwəh mwi nisiaiien nərmama, 5 ✡mətə ti nəri nə mə prən i ramometə iou iaminhi irə, takasitu irə, minise iərmama nəha ramini ərəha in. Mə iapko mhə prən i trauvehe ia nəpin me, takəpou i.' "

6 Nənə Iərimənu səkitaha rini mə, "Kimiaha tihətərig ro nəgkiariien səvəi iəmə asori nəha. In iəmə rərəha, mətə rini mə trasitu ia prən nəha. 7 Nənə kimiaha hiaməfətərig ia Kumwesən? Trəfo ia nərmama me nəha in ruvərfi raka irəha mə səvənhi səməme kamhasək pen tukwe in ia ran mine ia nəpin? Ko in ro tanpen ia nirəha, məpwəh nəmri atukwatukwien nəfe kamhasək pen in tukwe? 8 Iakani pehe tukumiaha i mə in trasitu akwauakw ia nirəha, məmri atukwatukw nəfe kamhasək pen in tukwe. Nəgkiariien i iakani ro nipərhienien. Mətə rəfo? Nəpin iou, Iəməti Iərmama, takrərig pehe mwi ia tiprənə i, takətoni nərmama həpik kamhahatətə ia nirak uə rekəm?"

*Iesu rusipek*in ia Farisi riti mine iərmama riti sə kamərəku pen takis min

9 Ia nəpin nəha Iesu rini mwi nusipekinien riti mwi ti nərmama nepwin səməme rerinraha ramrhi minuə irəha hatukwatukw, mamhətə ərəha nərməpə. 10 In rini mə, "Iərmama kəru krouutə pen fwe ia nimwə səvəi Kumwesən mə trouəfwaki. Riti Farisi. Riti iərmama sə kamərəku pen takis min. 11 ✡Nənə Farisi rərer əpə məfwaki iaminhi irə mə, 'Kumwesən. Iakini tanak tukw ik ti nəri nə mə iou iapkəmwhen mhə ia nərmama nepwin. Irəha kamhakres, mamho noien ikou, mamhəiri nipran səvəi nərməpə. Iakini tanak tukw ik ti nəri nə mə iapkəmwhen mhə ia iərmama nəha kamərəku pen takis min. 12 ✡Ia nəfwakiien kuatia iakəpwəh nəniien nari m kəru ti nəfwakiien. Iakuai narimnari me pam sə iakapeki irəha pam ten sə ro kuatia irə səim.'

13 ✡Mətə iərmama nəha kamərəku pen takis min, ramərer isipwin kwopti. Ko ripkəkwətə mhə ia nimagouagou, mətə rerin rəpou. In ramərpwərpwi a kwənpwenhin tukwe, mamini mə, 'Kumwesən, tikapi iou. Iou iəmə ərəha.' "

14 ✡Nənə Iesu rini mə, "Iakani pehe tukumiaha i nəpin irau kroueiwaiu rouevən fwe rukwənu, iərmama sə kamərəku pen takis min in ratukwatukw ia nəmri Kumwesən, mətə Farisi ripkatukwatukw mhə, ti nəri nə mə iərmama sə rauvehi utə in, Kumwesən truvehi irapw in, mətə iərmama sə rauvehi irapw in, Kumwesən truvehi utə in."

*Iesu r*əkwein amasan ia nəkwərhakwərha

✡ 17:33: Luk 9:24 * 17:36: Nəkukuə me ripik kimərai pen Niutestamen irə ia nəgkiariien səvəi nəkur Kris kupwən kwopi nəgkiariien ia vas 36 riwən. Mətə nepwin həni iaminhi irə mə, "Iərman kəru trouəmhu fwe ia nəmhien, tukuvehi raka riti, kəpwəh riti. ✡ 17:37: Job 39:30 ✡ 18:1: Rom 12:12, Kol 4:2, 1Tes 5:17 ✡ 18:5: Luk 11:7-8 ✡ 18:11: Luk 16:15 ✡ 18:12: Aes 58:2-3, Jen 14:20, Mat 23:23 ✡ 18:13: Sam 51:1 ✡ 18:14: Mat 23:12

15 Nəpɨn riti nərmama nepwɨn kamhərəhi
kwəti nəkwərhakwərha me mamhəuvehe
tɨ Iesu mə in trɨrapi irəha, məkwein amasan
ia nirəha. Nəpɨn nərmama me səvənhi
hətoni, hənise irəha. 16 Mətə Iesu rəkwein
irəha həuvehe tukwe, mɨni mə, "Pwəh
nɨpwnəti nəkwərhakwərha me həuvehe
tukw iou. Tihəpwəh nɨniseien irəha tɨ nəri
nə mə nɨtətə sə Kumwesən ramərɨmənu
irə səvəi nərmama səməme həmwhen
ia nəkwərhakwərha me i. 17 ✡Iakani
nɨpərhienien tukumiaha i mə iərmama
traməkeikei mo rəmwhen ia iəkunouihi,
muvehi nɨtətə sə Kumwesən ramərɨmənu
irə. Mə rɨpko mhə trɨpkuvnimwə mhə ia
nɨtətə nəha."

*I*ərmama nautə səvənhi rasori rokeikei
mə truvehi nɨmɨruien rerɨn

18 ✡Iəmə asori riti səvəi nəkur Isrel rəres
Iesu i mə, "Iahatən, ik iəmə amasan.
Nəfe noien takaməkeikei mo mə takuvehi
nɨmɨruien rerɨn?"
19 Mɨregi Iesu rɨni pen tukwe in mə,
"Rəfo ikɨni mə iou iəmə amasan? Iərmama
amasan riti riwən. Kumwesən əpa in
ramasan. 20 ✡Ik ikuvəukurən raka loa me
səvəi Kumwesən. In rɨni mə, 'Tikəpwəh
nakresien pran, məpwəh nousi əpuneien
iərmama, məpwəh nakresien, məpwəh
neikuəien. Tikaməkeikei mɨsiai səim tata
mɨne mama.' "
21 Mɨregi iərmama nəha rɨni mə, "Loa me
pam i iakamesi pen fwe ia nouihiien səiou
muvehe meste pehe ipwet mɨne."
22 Nəpɨn Iesu rɨregi nəgkiariien i, rɨni pen
tukwe in mə, "Nari kuatia rarə ikəpwəh ihi
noien. Evən, məmri pen nəmri nari ia səim
narimnari me. Nəpɨn kuvehi nənimen,
tikuvehi mane, muvei pen m nərmama
nautə səvənraha riwən. Nənə səim nautə
trɨpɨk fwe ia neiai. Nəpɨn ikɨno pam, iku-
vehe mukurirə iou."
23 Mətə nəpɨn iərmama nəha rɨregi
nəgkiariien nəha, rerɨn ruvehe məpou pɨk,
tɨ nəri nə mə nautə səvənhi rasori anan.
24 Nəpɨn Iesu rətoni mə rerɨn rəpou pɨk
iamɨnhi, rɨni mə, "Rəknekɨn tɨ nərmama
nautə səvənraha rasori mə tuhəuvnimwə
ia nɨtətə sə Kumwesən ramərɨmənu irə.
25 Iərmama nautə səvənhi rasori rəknekɨn
tukwe in mə truvnimwə ia nɨtətə sə
Kumwesən ramərɨmənu irə. Rəknekɨn
məpi raka nərimɨru nəha kamel rasu pen
ia ruei nitel mier." 26 Nəpɨn Iesu rɨni
irapw nəgkiariien nəha, nərmama səməme
kamhəregi həni mə, "Mə rəknekɨn iamɨnhi,
nɨsɨmə nəha ko həuvehi nɨmɨruien?"
27 ✡Mətə Iesu rɨni mə, "Nəfe nari
rəknekɨn nərmama ko həpko mhə mətə
rɨməru tɨ Kumwesən."
28 Nənə Pita rɨni mə, "Ətə ro. Kɨmaha
iahənəpwəh narimnari me səkɨmaha
mamhəkurirə ik."
29 Mɨregi Iesu rɨni pen tɨ nirəha i
mə, "Iakani nɨpərhienien tukumiaha i
mə nərmama me pam səməme həpwəh
narimnari me səvənraha tɨ nɨtətə sə
Kumwesən ramərɨmənu irə tuhəuvehi
tain. Trɨni mɨnuə iərmama riti rəpwəh
nimwə səvənhi, uə pran səvənhi, uə piəvni
me, uə tata mɨne mama səvənhi, uə
nəkwərhakwərha me səvənhi, 30 ia nɨtətə
ipwet mɨne in truvehi tain rasori mwi, nənə
ia nɨtətə sə rauvehe in truvehi nɨmɨruien
rerɨn."

*Iesu r*ɨni irapw tɨ nərmama me səvənhi
mə in traməkeikei memhə

31 ✡Ia nəpɨn nəha Iesu riri raka əpa
nərmama səvənhi twelef, mɨni pen tɨ
nirəha i mə, "Hərегi ro. Kɨtaha saməutə
mamhəuvən fwe ia Jerusalem. Ia kwopun
nəha nəgkiariien me pam səməme
kamhəgkiari ia nirak Iəməti Iərmama
ia nəkukuə me səvəi profet kupwən me
tuhəuvehe mhəukuə. 32 ✡Tukuvei pen iou ia
rəgi nərmama rɨpko mhə irəha nəkur Isrel.
Nənə irəha tuharɨs əkenhɨn ia nirak, mho
naurɨsien miou, mhərgəvəsi iou, 33 mhərisi
iou, nənə mhousi əpune iou. Ia nəpɨn sə ro
kahar irə takətui mwi ia nemhəien səiou."
34 ✡Mətə nərmama me səvənhi həreirei
narimnari me i. Nəgkiariien i rərkwafə tɨ
nirəha. Həpkuvehi amasan mhə nɨpwran.

*Iesu ro i*ərmama riti nənimen rɨfwə
rətui mətə nari

35 Nəpɨn Iesu rɨnamevən ipaka tɨ taon
nəha Jeriko, iərmama riti nənimen rɨfwə
raməkure ia nɨkare suatuk, mamase
mane. 36 Nəpɨn rɨregi nərmama me həpɨk
kamhəuvehe mamhəukurau ia suatuk,
rəres mə, "Nəfe i?" 37 Mɨregi həni pen
tukwe in mə, "Iesu iəmə Nasaret i ruvehe
makurau."

✡ 18:17: Mat 18:3 ✡ 18:18: Luk 10:25 ✡ 18:20: Eks 20:12-16, Dut 5:17-20 ✡ 18:27: Mak 14:36 ✡ 18:31: Luk 24:44 ✡ 18:32: Luk 9:22,44 ✡ 18:34: Mak 9:32 ✡ 18:38: Mat 15:22

38 ✡Ia nəpɨn nəha iərmama nəha
rɨnaməkwein əpwəmwɨs mə, “Iesu,
kwənəkwus səvəi Kig Tevɨt! Api tukw iou!”
39 Nənə nərmama səməme kamhərer
kupwən hənise in, mamhəni mə, “Afafa
a, məpwəh nəgkiariien!” Mətə in rarɨpɨn
maməkwein əpwəmwɨs mwi mamɨni mə,
“Iesu, kwənəkwus səvəi Kig Tevɨt! Api tukw
iou!”
40 Nənə Iesu rərer, mɨni pen tɨ nərmama
me mə irəha tuhəiri iərmama nəha
mhəuvehe tukwe in. Nənə nəpɨn iərmama
nəha ruvehe ipaka, Iesu rəres pen in mɨnuə,
41 “Ikokeikei mə tako nəfe mik?”
Mɨregi rɨni mə, “Iərɨmənu. Iakokeikei mə
takətui mətə nari.”
42 ✡Mɨregi Iesu rɨni pen tukwe in mə,
“Itə. Tikətui mətə nari. Nahatətəien
səim rɨnomasan raka nənimem.” 43 Nənə
təkwtəkwuni nəha rətui mɨnamətə nari,
nənə mukurirə ia Iesu, muvehi utə nəghi
Kumwesən. Nərmama me pam hətoni
həgnəgɨni Kumwesən.

19

*Iesu m*ɨne Sakias

1 Iesu rier pen ia taon nəha Jeriko,
mamevən mə trəpi sɨmwɨn. 2 Ia taon nəha
iərmama riti nəghɨn nə Sakias. In iəmə
asori riti ia nirəha nərmama kamərəku pen
takis mɨnraha. Nautə səvənhi rasori. 3 In ra-
markut mə trətə Iesu mə in nəfe iərmama.
Mətə nərmama həpɨk kamhərer tukuahag
in. Ko rɨpkətoni mhə tɨ nəri nə mə in ruk-
wakwa. 4 Ro pen raiu mukupwən ia nirəha,
məputə ia nei riti kani mə sikamo mə trətə
Iesu ia kwopun nəha trukurau ikɨn.
5 Nəpɨn Iesu ruvehe muvehi tegɨn
kwopun nəha, rəkwətə, mɨni pen tukwe
in mə, “Sakias. Eiwaiu akwauakw.
Takaməkeikei muvnimwə ia nimwə səim
ipwet.” 6 Nənə Sakias reiwaiu akwauakw a
miri Iesu rouevən fwe ia nimwə səvənhi.
Rerɨn ramagien.
7 ✡Mətə nəpɨn nərmama hətoni, kamhəni
ərəha Iesu mhəni mə, “In revən mamapwɨs
ia nəkwai nimwə səvəi iəmə rərəha riti.”
8 ✡Fwe ia nəkwai nimwə Sakias
rɨskəmter, mɨni pen tɨ Iərɨmənu səkɨtaha
mə, “Iərɨmənu. Regi ro! Takuai nautə
səiou ia nənimen kəru, muvei pen riti
m nərmama nautə səvənraha riwən.
Trɨni mɨnuə iakɨnakres m iərmama riti,
takərpwɨn pen min m kefə.”
9 ✡Mɨregi Iesu rɨni pen tukwe in mə, “Ip-
wet nɨmɨruien vi ruvəuvehe tɨ nərmama ia
nəkwai nimwə i tɨ nəri nə mə iəmə i in mwi
kwənəkwus riti səvəi Epraham. 10 ✡In nə
iou, Iəməti Iərmama, iakɨməuvehe tukwe
mə takətui nərmama səməme hənəruei,
nənə muvei pen nɨmɨruien vi mɨnraha.”

*Iesu rusipek*ɨn ia silin me kɨno ia kol

11 ✡Nəpɨn nərmama kamhətərɨg ia
nəgkiariien me nəha, Iesu rarə mɨni mwi
nusipekɨnien riti tɨ nirəha i tɨ nəri nə mə
in ruvəuvehe ipaka tɨ Jerusalem rerɨnraha
ramrhi mə rosi in truvehe mo kig irə
mɨnamərɨmənu ia nɨtətə səvəi Kumwesən
təkwtəkwuni. 12 ✡Ro iamɨnhi irə Iesu rɨni
mə, “Iəmə asori riti revən ia tənə riti
isipwɨn mə kig riti fwe ikɨn truvei pen
nasoriien min. Nənə in trɨrərɨg mərɨmənu
ia nəkur imwəni. 13 Kurirə iəmə asori nəha
rier, rəkwein nərmama səməme kamho
tukwini nari min irəha pam ten, muvei pen
silin kɨno ia kol kuatia kuatia mɨnraha, nənə
mɨni pen tɨ nirəha i mə, ‘Kɨmiaha tihəuvehi
mane me i mhowok irə meste takrərɨg pehe
mwi.’
14 ✡Mətə nəkur imwəni me həmwəki
iəmə asori nəha, mhərhi pen nərmama
nepwɨn həkurirə in, mhəuvən mhəni pen
tɨ kig sə truvei pen nasoriien min mə,
‘Kɨmaha iahəpwəh nokeikeiien mə iəmə i
trərɨmənu ia kɨmaha.’
15 Mətə kig nəha rəpwəh nɨnipehiien
irəha, muvei pen nasoriien m iəmə asori
nəha. Nənə nəpɨn iəmə asori nəha
rɨrərɨg pehe imwəni, rɨni nəkwan mɨnuə
tukəkwein nərmama me nəha kamho
tukwini nari min səməme in rɨməuvei pen
mane me mɨnraha mə tuhəuvehe tukwe. In
rokeikei mə trukurən mane me in rɨməuvei
pen mɨnraha hənowok irə mhəuvehi nəfe
mane mwi rasori mwi.
16 Sə rukupwən muvehe mərer ia
nənimen mɨni mə, ‘Iəmə Asori. Silin i
ikɨməuvehi pehe miou kɨno ia kol rukwəhi
mwi silin me kɨno ia kol irəha pam ten.’
17 ✡Mɨregi iəmə asori rɨni pen tukwe in
mə, ‘Səim wok ramasan. Ik iərmama sə
ikamo tukwini amasan nari miou. Ikɨnətui
amasan tɨ nəri ouihi. Ro pen takuvei pehe

✡ 18:42: Luk 7:50 ✡ 19:7: Luk 15:2 ✡ 19:8: Eks 22:1, Nam 5:6-7 ✡ 19:9: Wok Me 16:31, Luk 13:16
✡ 19:10: Luk 15:4, Jon 3:17, 1Tim 1:15 ✡ 19:11: Mat 25:14-30 ✡ 19:12: Mak 13:34 ✡ 19:14: Jon 1:11
✡ 19:17: Luk 16:10

nasoriien mik ikərɨmənu ia taon me irəha
pam ten.'
18 Nənə sə resi pen ruvehe, mɨni mə, 'Iəmə
asori. Silin i ikɨməuvehi pehe miou kɨno ia
kol rukwəhi mwi silin me kɨno ia kol irəha
pam krirum.'
19 Mɨregi iəmə asori rɨni pen tukwe in
mə, 'Ik tikərɨmənu ia taon me irəha pam
krirum.'
20 Nənə riti mwi ruvehe, mɨni mə, 'Iəmə
Asori. Silin i in i ikɨməuvehi pehe miou kɨno
ia kol. Iakehekɨr ik, mərkwafə i ia kwəti
tɨnari, 21 tɨ nəri nə mə ik iərmama riti noien
səim rɨskai. Ikauvehi raka narimnari me
sə iərməpə rɨnəmri, nənə mapeki raka mwi
nəvegɨnien ia nəmhien sə ipkəpwei mhə.'
22 Mətə iəmə asori rɨni pen tukwe in
mə, 'Ik iəmə ərəha. Ikamo tukwini ərəha
nari miou. Nəgkiariien atukw səim ro pui
ik. Ik ikuvəukurən raka mə iou iərmama
riti noien səiou rɨskai. Iakauvehi raka
narimnari me sə iərməpə rɨnəmri, nənə
mapeki raka mwi nəvegɨnien ia nəmhien
sə iapkəpwei mhə. 23 Mətə rəfo ikəpwəh
nəmri penien səiou mane fwe ia pag? Kamo
ipkəmri pen ko iapkuvehe mɨpkuvehi ihi
mane səiou mɨne sə rəkwaku pag rukwəhi.'
24 Nənə iəmə asori rɨni pen tɨ səməme
kamhərer ia kwopun nəha mə, 'Həuvehi
raka silin nəha kɨno ia kol ia rəgɨn mhəuvei
pen m iərmama sə rauvehi silin me kɨno ia
kol irəha pam ten.'
25 Mɨregi irəha həni pen tukwe in mə,
'Iəmə Asori! Mətə in ruvəuvehi raka ten.'
26 ✡Mɨregi iəmə asori rɨni mə, 'Iakani
pehe tukumiaha i iərmama sə kuvei pen
nari riti min, ro wok irə, tukuvei pen sə
rəkwaku min. Mətə iərmama sə kuvei pen
nari riti min, ro nəri auər a irə, tukuvehi
raka pam tukwe. 27 Mətə nərmama me nəha
səməme həmwəki iou, mhəpwəh nokeikei-
ien mə takərɨmənu ia nirəha, həuvehi irəha
mhəuvehe ia nənimek, nənə mhousi əpune
irəha.' "

Iesu revən ia Jerusalem

28 Iesu rɨni pam nəgkiariien me nəha,
mərari, mautə mamevən fwe ia Jerusalem.
In rakupwən nərmama me kamhəkurirə.
29 Nəpɨn rier pen ia təkuər nəha nəghɨn
nə Təkuər Olif ipaka tɨ rukwənu mi nəha
Petfas mɨne Petani, rərhi pen iərmama kəru
səvənhi, 30 mɨni mə, "Kɨmirau tirouevən
ia rukwənu nəha samarəti pen i. Nəpɨn
tirouapirapw fwe ikɨn, tirouətə kwəti togki
riti kɨnəkwi tərini, iərmama rɨpkəkure raka
mhə irə. Tiroufi raka nari irə, rouəsɨgi rou-
vehe ia kwopun i. 31 Trɨni mɨnuə iərmama
riti rəres kɨmirau mə, 'Rəfo iroufi raka nari
irə?' tirouni pen tukwe in mə, 'Iərɨmənu
səkɨtaha ramərəs i.' "
32 ✡Ro iamɨnhi irə, iərmama mi nəha Iesu
rərhi pen irau, krouevən rouətoni narim-
nari me pam rosi in rɨməni pen tɨ nirau i.
33 Nəpɨn kroufi raka nari ia kwəti togki nəha,
iərmama səvənhi nəha kwəti togki rɨni pen
tɨ nirau i mə, "Rəfo iroufi raka nari irə?"
34 Mɨregi krouni mə, "Iərɨmənu səkɨtaha
ramərəs i."
35 Nənə krouəsɨgi kwəti togki nəha
rouvehe tɨ Iesu, rouəpənə pen kot mi
səvənrau ia təkuren, nənə rousitu ia Iesu
rəputə məkure irə. 36 ✡Nəpɨn in rəkure
ia kwəti togki nəha mamevən, nərmama
həpənə pen kot me səvənraha ia suatuk.
37 Nəpɨn Iesu rameiwaiu ia Təkuər Olif,
mɨnamevən ipaka tɨ Jesrusalem, nərmama
me pam səvənhi həpɨk anan, hənamagien,
mamhəkwein əpwəmwɨs, mamhəgnəgɨni
Kumwesən tɨ nɨmtətien asori me hənətoni,
38 ✡mamhəni mə,
"Səgnəgɨni kig i rauvehe ia nəghi Iərɨmənu
səkɨtaha!
Nəmərinuien fwe ia neiai.
Kauvehi utə nəghi Kumwesən fwe irənhə
anan!"
39 Ia nəpɨn nəha Farisi me nepwɨn ia
reri nərmama həni pen tɨ Iesu i mə, "Ia-
hatən. Nise əknekɨn səim me nərmama mə
tuhafafa."
40 Mɨregi Iesu rɨni mə, "Iakani pehe
tukumiaha i. Trɨni mɨnuə irəha hafafa,
kəruəterei me i tuhəkwein əpwəmwɨs."

Iesu ramapi tɨ Jerusalem

41 ✡Nəpɨn Iesu ruvehe ipaka tɨ taon nəha
Jerusalem mətoni, ramapi tɨ nərmama me
ikɨn, 42 ✡mɨni mə, "Rosi ko ramo kɨmiaha
hiəukurən ipwet i narimnari me sə trəmri
nəmərinuien, mətə təkwtəkwuni mɨne
kamhərkwafə ko kɨmiaha hiəpkətoni mhə.
43 Mətə nəpɨn nəha rauvehe nərmama
səməme haməmwəki kɨmiaha tuhəuvehe
mheikurkurau ia kɨmiaha. Naruagən me
səvənraha tuheri tɨprənə mhərkurau ia
taon səkɨmiaha mhəkure tukuahag ia
kɨmiaha. 44 ✡Irəha tuhousi testesi nimwə

✡ 19:26: Mat 13:12, Luk 8:18 ✡ 19:32: Luk 22:13 ✡ 19:36: 2King 9:13 ✡ 19:38: Luk 2:14 ✡ 19:41: Jon 11:35 ✡ 19:42: Aes 6:9-10, Mat 13:14, Rom 11:8 ✡ 19:44: Luk 21:6, 1:68

me səkɨmiaha, mharə mhousi əpune pam mwi kɨmiaha ia kwopun i. Ko irəha həpkəpwəh mhə kəpwier riti raməkure əknekɨn ia riti, tɨ nəri nə mə Kumwesən ruvəuvehe raka mə truvehimɨru kɨmiaha, mətə kɨmiaha hiəpkətə sas mhə ia nəpɨn nəha."

*Iesu rev*ən ia nimwə səvəi Kumwesən

45 Nənə Iesu revən ia nimwə səvəi Kumwesən, mɨnaməkoui irapw nərmama səməme kamhəmri pen nəmri nari ia narimnari me mə tukuvehi nənimen, 46 mɨni pen tɨ nirəha i mə, "Kɨmərai pen ia Nəkukuə Ikinan mɨnuə 'Nimwə səiou tro nimwəfwaki irə.' Mətə kɨmiaha hiəno ruvəuvehe kwopun rakres me kamhərkwafə ikɨn."

47 ✡Ia nəpɨn me Iesu ramevən ia nimwə səvəi Kumwesən, mamahatən nərmama me. Pris asori me mɨne nahatən me səvəi Loa mɨne nəmə asori me nepwɨn mwi səvəi nəkur Isrel hokeikei mə tuhousi əpune in. 48 ✡Mətə rɨskai tɨ nirəha. Ko həpkətoni mhə suatuk riti tɨ noien tɨ nəri nə mə nərmama me pam hokeikei pɨk mə tuhətərɨg ia nəgkiariien me səvənhi.

20

*N*əmə asori me hères Iesu mə sin rɨməuvei pen nasoriien min

1 Nəpɨn riti, Iesu ramahatən nərmama ia nimwə səvəi Kumwesən, maməvisau nəgkiariien amasan mɨnraha, nənə pris asori me mɨne nahatən me səvəi Loa mɨne nəmə asori me səvəi nəkur Isrel həuvehe, 2 mhəni pen tukwe in mə, "Ni pehe tukumaha i. Ikamo narimnari me i ia nəkwai sin, uə sin rəseni ik mə tiko narimnari me i?"

3 Mɨregi Iesu rɨni pen tɨ nirəha i mə, "Iou mwi takəres kɨmiaha nəresien riti. Həni pehe tukw iou i. 4 Fwe kupwən sin rərhi pehe Jon mə tro paptaes ia nərmama, Kumwesən uə iərmama riti?"

5 Nənə irəha həgkiari pəri, mamhəni mə, "Tsəfni irə i? Tuko səni mə Kumwesən rərhi pehe Jon Iesu trɨni pehe tukutaha i mə 'Ro iamɨnhi irə rəfo kɨmiaha hiəpwəh nɨniien nɨpərhienien ia nəgkiariien səvəi Jon?' 6 Mətə tuko səni mə iərmama riti rərhi pehe Jon, nərmama me pam i tuhəkwi əpune kɨtaha ia kəruəterei me, tɨ nəri nə mə irəha kamhəni nɨpərhienien ia Jon mə in profet riti."

7 Ro pen irəha həni pen tɨ Iesu i mə, "Kɨmaha iahəreirei mə sin rərhi pehe Jon mə tro paptaes ia nərmama."

8 Mɨregi Iesu rɨni pen tɨ nirəha i mə, "Iou mwi ko iakəpwəh nɨniien tukumiaha i mə iakamo narimnari me i ia nəkwai sin."

*Iesu rusipek*ɨn ia iəmə asori riti mɨne nɨmei krep səvənhi

9 ✡Iesu rɨnaməgkiari m nərmama mɨni irapw nusipekɨnien riti tɨ nirəha i, mɨni mə, "Iəmə asori riti rəpwei nəkwus nəha krep ia nəmhien səvənhi, məpwei pam, nənə məseni nərmama nepwɨn həuvehe mhətui tɨ nɨmei krep səvənhi. Irəha tuhəmhu ikɨn, mhesi kwənkwai krep, mhəuai, mhəuvei pen nɨpərɨn m iəmə asori. Iəmə asori rəmri nɨmei krep səvənhi ia rəgɨnraha, mier mevən ia tənə əpə iti marə kɨni tui fwe ikɨn. 10 ✡Nəpɨn kwənkwai krep rɨmruə, iəmə asori rərhi pen iərmama riti sə ramo tukwini nari min revən. Mətə ho rəmwhen a mwi irə, mhəuəsi in, mho naurɨsien min, mhərhi pen in rɨrərɨg, mhəpwəh nuvei penien nari riti min. 12 Nənə iəmə asori rərari mərhi pen sə ro kahar irə revən. Sə nəha mwi həuəsi in nɨpwran me rəpəruəpəruə, mhərarki irapw i.

13 Ia nəpɨn nəha iəmə asori səvəi nɨmei krep rɨni mə, 'Takəfo i? Ramasan mə pwəh iakərhi pen nərɨk keikei. Irəha tuhətoni, mhəsiai in.'

14 Mətə nəpɨn nəmə me nəha hətoni tɨni iəmə asori rauvehe, həni pen tɨ nirəha me i mə, 'Kwa tɨni iəmə asori nəha. Nəpɨn tata səvənhi tremhə, nəmhien i ruvehe mo səvənhi. Pwəh sousi əpune nənə nəmhien səvənhi truvehe mo səkɨtaha i.' 15 Nənə irəha həkwtəmhiri, mhousi əpune, mhərarki irapw ia taniruə.

Ro iamɨnhi irə iəmə asori səvəi nɨmei krep trəfo ia nəmə me nəha? 16 In truvehe, mousi əpune irəha, nənə məseni pen nɨmei krep səvənhi ia rəgi nərməpə."

Nəpɨn nərmama me həregi nəgkiariien nəha, həni mə, "Rekəm. Ko rɨpko mhə iamɨnhi."

✡ 19:47: Luk 21:37, 22:53, Jon 18:20 ✡ 19:48: Mat 21:46, Mak 14:1-2, Luk 20:19 ✡ 20:9: Aes 5:1 ✡ 20:10: 2Kron 36:15-16

17 Mətə Iesu rəti pen mətə irəha mini
mə, “Mə tripko mhə iaminhi nəfe nipwrai
nəgkiariien i kimərai pen ia Nəkukuə Iki-
nan?
‘Kəruəterei nəha nəmə kamhəuvrhəkin
nimwə hənuə rərəha, mhəpwəh,
təkwtəkwuni nəha ruvəuvehe mino
kəruəterei sə rəpi raka pam
kəruəterei me,
məkwtəmhiri əknekin pam nimwə.
18 ✡Iərmama sə trimwei pen ia kəruəterei
nəha,
nikəkrin me trərkwəpirərkwəpir.
Trini minuə kəruəterei nəha rimwei pen ia
iərmama riti,
iərmama nəha tripwarispwaris.’ ”

*N*əresien ia nikaren səvəi nəmri takis

19 ✡Nahatən me səvəi Loa mine pris
asori me hənuə tuhəkwtəmhiri a Iesu ia
nəpin nəha ti nəri nə mə həregi mə in
rini nusipekinien nəha muəsi irəha i, mətə
hənhekir a nərmama.
20 ✡Ro pen irəha kamhətə amasan
in, mhərhi pen nərmama nepwin sə
kamhətə afafa nari həuvən mə tuheikuə
ia Iesu mhəres pen nəresien me nepwin
min. Nəmə asori me hokeikei mə Iesu
trəfwəkour ia nəgkiariien səvənhi, nənə
irəha həukurən nəkwtəmhiriien in tukwe,
nənə mhəuvei pen in ia rəgi iəmə Rom
sə rauvehi nasoriien mamərimənu ia
kwopun nəha. 21 Nəmə me nəha sə
kamhətə afafa nari həuvən mhəres pen
Iesu i mə, “Iahatən. Kimaha iahəukurən
mə nəgkiariien me səim sə ikamahatən
nərmama me irə ratukwatukw. Ipkopəiti
mhə ia nərmama me nepwin, mətə
ikamahatən pərhien suatuk sə Kumwesən
rokeikei mə nərmama tuhesi pen. 22 Ro
iaminhi irə tiko mini pehe ro tukumaha
i nətərigien səim. Ratukwatukw ia Loa
səkitaha mə tsərəku pen nəmri takis m Kig
Sisa uə rekəm?”
23 Mətə Iesu ruvəukurən raka mə irəha
kamheikuə a, mamhəres nəresien nəha mə
in trəfwəkour ia nəgkiariien səvənhi. Ro
pen in rini pen ti nirəha i minuə, 24 “Həuvei
pehe silin riti pwəh iakətə ro. Nəniмwi
iərmama sin i ia silin? Nənə nəghi sin i?”
Miregi irəha həni mə, “Nəniмwi Kig Sisa
mine nəghi Kig Sisa.”
25 Miregi Iesu rini pen ti nirəha i mə,
“Ianhi irə, narimnari me səvəi Kig Sisa
hiəuvei pen m Kig Sisa. Narimnari me səvəi
Kumwesən hiəuvei pen m Kumwesən.”
26 Nənə irəha ko həpkəkwtəmhiri mhə
Iesu ia nəmri nərmama ti nəri nə mə
ripkəfwəkour mhə ia nəgkiariien səvənhi.
Mətə hərkərinari ia nəgkiariien səvənhi,
nənə mhəuvehe mhəpnapen.

*N*əresien ia nikaren səvəi nərmama
səməme həuvamhə

27 Satusi me nepwin həuvehe ti Iesu.
(Satusi me irəha kamhəni mə iərmama sə
ruvamhə ko ripkətui mhə mwi.) 28 Irəha
həuvehe mhəres in nəresien riti, mhəni
mə, “Iahatən. Moses rimərai pen ia Loa
səkitaha mə trini minuə iərman riti remhə,
məpwəh səvənhi pran, mətə tininrau
riwən, piəvi iərman nəha traməkeikei
miri pran nəha rouərəhi nəkwərhakwərha
me, rouəsihagin piəvi iəmə nəha. 29 Mətə
nərman sefen, irəha piəvnraha me. Sə
rasori riri pran riti, rouəpwəh nərəhiien
iəkunouihi riti, remhə, məpwəh səvənhi
pran. 30 Piəvni sə resi pen in mwi ro mwi
iaminhi irə. 31 Nənə piəvni sə ro kahar,
mamevən meste irəha pam sefen həiri prən
nəha, mhemhə pam. 32 Nənə prən nəha
rəpwəh nərəhiien iəkunouihi riti, memhə
mwi. 33 Ni pehe ro tukumaha i. Ia nəpin
nəha Kumwesən tro nərmama hətui mwi ia
nemhəien, prən nəha səvəi sin ia nərman
me nəha sefen, ti nəri nə mə irəha pam
həməiri in?”
34 Miregi Iesu rini pen ti nirəha i mə, “Ia
nitətə ipwet mine nərman kamhəiri nipran,
nipran kamhesi pen nərman. 35 Mətə
ia nitətə vi sə truvehe, nərman mine
nipran me tuhəpwəh noien iaminha irə.
Nərman mine nipran səməme Kumwesən
trətə irəha mə hatukwatukw tuhətui mwi
ia nemhəien, nənə mharə ia nitətə vi nəha.
36 ✡Irəha tuhəpwəh nemhəien mwi ti nəri
nə mə irəha həmwhen ia nagelo me. Irəha
nipwnəti Kumwesən me ti nəri nə mə in
ro irəha hətui mwi ia nemhəien. 37 Mətə
Moses in mwi rinahatən mə nərmama
səməme həuvamhə tuhətui mwi. Ia kwopi
nəgkiariien sə raməgkiari ia nei nəha
napw rauək irə mətə ripkahi əmwesi mhə,
Moses rinəkwein Iərimənu mini mə in
Kumwesən səvəi Epraham mine Kumwesən
səvəi Aesak mine Kumwesən səvəi Jekop.
38 ✡Nəgkiariien nəha ramahatən pen mə
Kumwesən ripko mhə in Kumwesən səvəi
nərmama me səməme həuvamhə, mətə

✡ 20:18: Aes 8:14-15 ✡ 20:19: Luk 19:47-48 ✡ 20:20: Luk 11:54 ✡ 20:36: 1Jon 3:1-2 ✡ 20:38: Rom 14:8-9

in Kumwesən səvəi nərmama me səməme
kamhəmiru. Ro iaminhi irə ti nəri nə mə ia
nənimen nərmama me pam kamhəmiru."
39 Ia nəpin nəha nahatən me nepwin səvəi
Loa həni mə, "Iahatən. Nəgkiariien səim
ratukwatukw." 40 Irəha həni iaminhi irə ti
nəri nə mə Satusi me hənaurıs, ko həpwəh
nəresien nari riti mwi min.

*Kristo in t*ini sin?

41 Mətə Iesu rini pen ti nirəha i mə, "Rəfo
kamini mə Kristo in tini Kig Tevit? 42 Kig
Tevit atukwatukw rimməni ia Nəkukuə Ol
Sam mə,
'Kumwesən rini pen ti Iərimənu səiou mə,
əkure ia nikarek mwatuk,
43 meste tako nərmama səməme
haməmwəki ik həuvehe,
tikərpwi utə tipage nisum mi ia
nirəha.'
44 Ia nəgkiariien nəha Kig Tevit rinəkwein
Kristo mə Iərimənu səvənhi. Mə ro iaminhi
irə rəfo kamini mə in tini Kig Tevit?"

*N*ərmama səvəi Iesu tuhaməkeikei
mhəsiari ti nahatən me səvəi Loa

45 Nəpin nərmama me pam kamhətəriıg
irə, Iesu rini pen ti nərmama me səvənhi
minuə, 46 "Kimiaha tihaməkeikei mhəsiari
ti nahatən me səvəi Loa. Irəha hokeikei
mə tuharkahu ia karkahu əpwəmwis me,
mamhan. Ia kwopun kamomaket me ikin
hokeikei mə nərmama tuhəkwein irəha
ia nisiaiien. Ia nəkwai nimwəfwaki me
səvəi nəkur Isrel hokeikei mə tuhəkure
ia kwopun amasan me. Ia nəveginien
asori me hokeikei mə tuhəkure ia kwopun
kamsiai nəmə asori me ikin. 47 Irəha
kamheikuə ia nipran me səməme nərman
me səvənraha həuvamhə, mamhakres
narimnari me səvənraha, nənə mamho
mwi nəfwakiien əpwəmwis me mə
nərmama tuhətoni həsiai irəha tukwe.
Kumwesən trərpwin noien ərəha me
səvənraha rasori mwi."

21

*Pran riti ruvei pen s*əvənhi mane sam-
pam m Kumwesən

1 Iesu rəti pen mətoni nərmama nautə
səvənraha rasori kamherukw pen mane me
səvənraha ia kwopun kamerukw pen mane
m Kumwesən ikin. 2 Ia nəpin nəha pran riti
ruvehe. Prən nəha iərman səvənhi remhə
məpwəh in. Nautə səvənhi riwən. Ruvehe
merukw pen silin ouihi mi kəru.

Iesu rətoni, 3 ✡mini mə, "Iakani
nipərhienien tukumiaha i prən i nautə
səvənhi riwən iərman səvənhi remhə
məpwəh in rerukw pen mane rasori məpi
raka nərmama me pam nəha. 4 Iakani
iaminhi irə ti nəri nə mə nərmama me
nəha nautə səvənraha rasori. Həuvehi raka
nipərin a mhəuvei pen m Kumwesən. Mətə
prən i nautə səvənhi riwən ruvei pen mane
me pam səvənhi sə truvehi nəvegінien irə."

*Iesu r*əgkiari ia nimwə səvəi Kumwesən

5 Nərmama nepwin səvəi Iesu
kamhəgkiari ia nimwə səvəi Kumwesən,
mamhəni mə ramasan pik ti nəri nə
mə kino ia kəruəterei amasan me mine
narimnari amasan me kiməuvei pen
m Kumwesən. Nənə Iesu rini mə,
6 ✡"Narimnari me i kimiaha hiamətoni,
tukamevən tukousi testesi pam, kəruəterei
riti ko rəpwəh nərer əknekinien ia riti."
7 Miregi irəha hərəs pen in mə, "Iahatən.
Narimnari me i tuhəuvehe tinesən? Nəfe
nimtətien truvehe mahatən pen mə nəpin
səvəi narimnari me i ruvəuvehe ipaka?"
8 Miregi Iesu rini mə, "Kimiaha ti-
haməsiari kamo iərmama riti reikuə ia
kimiaha. Nərmama həpik tuhəuvehe ia
nəghik, mhəni mə irəha Kristo, mhəni mwi
mə nəpin səvəi narimnari me i ruvəuvehe
ipaka. Mətə kimiaha tihəpwəh nukurirəien
ia nirəha. 9 Kimiaha tihəregi nərmama
tuhəvisau ia naruagənien me səməme
nərmama kamho ia nirəha me, mamho
mwi ia nərmama səməme kamhərimənu.
Nəpin tihəregi, tihəpwəh nehekirien,
ti nəri nə mə nəri nəha traməkeikei
mukupwən muvehe, mətə ripko mhə ihi
nəpin sampam."
10 Iesu rarə mini pen mwi ti nirəha i mə,
"Nərmama ia kwənəkwus riti tuhəskəmter
mharuagən irəha nərmama ia kwənəkwus
əpə. Nərmama səvəi kig riti tuhəskəmter
mharuagən irəha nərmama səvəi kig
əpə. 11 Nimwnimwien asori me tuhəkiu.
Ia kwopun me nepwin nukumhə trahi
nərmama. Nemhəien skai me tuhəuvehe
mhouraha nərmama. Nənə narimnari
me nərmama tuhətoni həhekir i mine
nimtətien asori me tuhəuku pen ia
nimagouagou.
12 Mətə nəpin narimnari me nəha
həpkuvehe mhə ihi, nərmama
tuhəkwtəmhiri kimiaha ia rəginraha,
mhometə kimiaha. Irəha tuhəuvei pen

✡ 21:3: 2Kor 8:12 ✡ 21:6: Luk 19:44

kɨmiaha ia rəgi nəmə asori me ia nəkwai
nimwəfwaki me səvəi nəkur Isrel. Tɨ
nəri nə mə kɨmiaha nərmama me səiou,
nəmə asori me nəha tuhəuvehi puvnimwə
kɨmiaha ia kalapus, nənə mhərpwi irapw
kɨmiaha ia nəmri kig me mɨne nəmri
nərmama səməme kamhərɨmənu. 13 In i
nəpɨn səkɨmiaha tihəni irapw nəgkiariien
amasan səiou irə. 14 ✡Ro iamɨnhi irə
mɨne kɨmiaha tihəpwəh nətərɨg pɨkien ia
nəfe nəgkiariien səkɨmiaha tihəni pen tɨ
nirəha i. 15 ✡Iou takuvei pehe nəgkiariien
mɨne nukurənien m kɨmiaha. Nərmama
me nəha səməme kamhəmwəki kɨmiaha
tuhəregi nəgkiariien me səkɨmiaha,
irəha riti ko rɨpkousi raka mhə, uə
trɨni neikuəien irə. 16 ✡Tata me mɨne
mama me səkɨmiaha me, mɨne piəvmiaha
me, mɨne nərmama ia kwənəkwus me
səkɨmiaha me, mɨne kɨmiaha me nepwɨn
tuhəuvei pen kɨmiaha ia rəgi nərmama
səməme haməmwəki kɨmiaha. Nənə
irəha tuhousi əpune kɨmiaha nepwɨn.
17 Nərmama me pam tuhəmwəki kɨmiaha
tɨ nəri nə mə kɨmiaha nərmama me
səiou. 18 ✡Mətə nɨmwai nukwənemiaha
nə ia kəmkapwəmiaha kuatia ia nirəha
trɨpkiwən mhə. 19 ✡Kɨmiaha tihaməkeikei
mhərer əknekɨn ia nahatətəien səkɨmiaha.
Ia noien i tihəuvehi nɨmɨruien."

*Naruag*ən me səvəi nəkur Rom
tuhəuvehe mhouraha Jerusalem

20 "Mətə nəpɨn kɨmiaha tihətoni
naruagən me həpɨk həuvehe mheikurkurau
ia Jerusalem, tihaməkeikei mhəukurən mə
trɨpko mhə tui nənə irəha tuhouraha pam
kwopun i. 21 Ia nəpɨn nəha, nərmama ia
tənə Jutia tuhaməkeikei mhap mhəuvən
ia təkuər me. Səməme kamharə ia
nəkwai taon i tuhaməkeikei mhəier.
Nənə səməme kamharə iruə tuhəpwəh
nuvnimwə peheien mwi irə. 22 ✡Nəpɨn
nəha in nəpɨn sə Kumwesən trərpwɨn
noien ərəha me irə, mo nəgkiariien me
pam səməme kɨmərai pen ia Nəkukuə
Ikinan həuvehe mhəukuə. 23 ✡Trərəha
anan tɨ nɨpran me səməme tuhəpəmpəm
mɨne səməme tuhaməuvei pen kənunu m
nəkwərhakwərha əmtəmetə me ia nəpɨn
nəha, tɨ nəri nə mə nəmisəien asori treste
tɨprənə i. Niemaha səvəi Kumwesən trəuiui
nərmama me ia kwopun i. 24 ✡Tukəpi
əpune nepwɨn ia nau, nənə kəkwtəmhiri
nepwɨn kuvehi irəha həuvən mho slef me
ia nirəha ia tənəmtənə me. Nənə nərmama
rɨpko mhə irəha nəkur Isrel tuhavən testesi
Jerusalem, mhərɨmənu ia nəkur me ikɨn
meste nəpɨn səvəi nərmama rɨpko mhə
irəha nəkur Isrel tro sampam."

*I*əməti Iərmama truvehe mwi

25 ✡"Nənə nɨmtətien me tuhəuku pen
ia meri, məkwə, mɨne kəməhau me. Ia
təkure tɨprənə i nərmama ia tənəmtənə
me tuhəhekɨr, mhəreirei tɨ nəri nə mə
təsi ramərkwəpahar pɨk, mamo peiau peiau
asori me. 26 Nərmama tuhətoni nəfe
truvehe meste tɨprənə i, nənə həhekɨr
pɨk, mhemhə rasi tukwe. Narimnari me
ia nɨmagouagou həskai pɨk, Kumwesən
trɨkiukiu ia nirəha. 27 ✡Ia nəpɨn nəha
irəha tuhətoni iou, Iəməti Iərmama, ia reri
nəpuə riti, iakauvehe ia nɨskaiien mɨne
nukuraanien asori. 28 ✡Nəpɨn kɨmiaha
tihətoni narimnari me nəha hənaməier
pehe, tihərer atukwatukw, mhəkwətə, tɨ
nəri nə mə nəpɨn səkɨmiaha sə takeivinari
nari ia kɨmiaha ruvəuvehe ipaka."

*Iesu rusipek*ɨn ia nei niemɨs

29 Nənə Iesu rɨni nusipekɨnien riti tɨ
nirəha i mə, "Hətə ro nei niemɨs mɨne
nei me pam. 30 Nəpɨn hənaməpɨrpɨr
kɨmiaha hiətoni mhəukurən mə nəpɨn səvəi
nəpnəpanien ruvəuvehe ipaka. 31 Rəmwhen
a mwi, nəpɨn kɨmiaha tihətoni narimnari
me i hənaməier pehe, tihəukurən mə nɨtətə
sə Kumwesən ramərɨmənu irə ruvəuvehe
ipaka.

32 Iakani nɨpərhienien tukumiaha
i mə nərmama səməme kamhəmɨru
təkwtəkwuni mɨne tuhəpwəh nemhə
pamien meste narimnari me pam i həier
pehe. 33 ✡Neiai mɨne tɨprənə trouiwən,
mətə nəgkiariien me səiou tuhəpkiwən
mhə."

*N*ərmama tuhaməkeikei mhətui
amasan mhəpwəh napriien

34 ✡Nənə Iesu rɨni mə, "Mətə kɨmiaha
tihaməkeikei mhəsiari, mhəpwəh noura-
haien nəpɨn səkɨmiaha ia noien lafet

✡ 21:14: Luk 12:11-12 ✡ 21:15: Wok Me 6:10 ✡ 21:16: Mat 10:21-22 ✡ 21:18: 1Saml 14:45, Luk 12:7 ✡ 21:19: Hip 10:36 ✡ 21:22: Dut 32:35, Jer 5:29, 46:10, Hos 9:7 ✡ 21:23: 1Kor 7:26 ✡ 21:24: Esra 9:7, Sam 79:1, Aes 63:18, Rom 11:25, Rev 11:2 ✡ 21:25: Sam 46:2-3, Sam 65:7-8 ✡ 21:27: Dan 7:13, Mat 26:64, Rev 1:7 ✡ 21:28: Rom 13:11 ✡ 21:33: Luk 16:17 ✡ 21:34: Mat 24:48-50, Mak 4:19, Luk 17:27, 1Tes 5:3

me, uə ia nənɨmwiien nənɨmwiien skai
mhakonə irə, uə ia nətərɨg pɨkien ia narəien
səkɨmiaha ia tɨprənə i. Rərəha nəpɨn
nəha səiou truvehe məsgatukw ia kɨmiaha
rəmwhen kwənkru ruəsi kɨmiaha. 35 Iakani
iamɨnhi irə tɨ nəri nə mə nəpɨn nəha treste
nərmama pam ia təkure tɨprənə i. 36 ✡Mətə
ia nəpɨn me kɨmiaha tihaməkeikei mhətui
amasan, mhəpwəh napriien. Tihəfwaki
mə nəpɨn narimnari me nəha truvehe irə
nɨskaiien səkɨmiaha trəmwhen tɨ narakaien
irə, nənə mhərer ia nənimek, Iou Iəməti
Iərmama."
37 ✡Ia nəpɨn me pam Iesu ramahatən
nərmama ia nimwə səvəi Kumwesən, mətə
ia nəpɨn rier ia taon, mevən mapri ia Təkuər
Olif. 38 Nənə ia nəpnəpɨn anan nərmama
me həuvehe mwi tukwe fwe ia nimwə səvəi
Kumwesən mə tuhətərɨg in.

22

*N*əmə asori me hərai sun mə
tuhəkwtəmhiri Iesu
1 Nəvegɨnien asori nəha nəkur Isrel
kamhani bred sə yis riwən irə ruvəuvehe
ipaka. Nəvegɨnien asori nəha nəghɨn nə
Pasova. 2 ✡Pris asori me mɨne nahatən
me səvəi Loa kamhətui suatuk riti mə
tuhəuvən afafa mhousi əpune Iesu tɨ nəri
nə mə kamhhekɨr nərmama. 3 ✡Ia nəpɨn
nəha Setan ruvnimwə ia reri Jutas, iəmə
nəha kani mwi in mə Iskariot, in riti ia
nərmama me twelef səvəi Iesu. 4 Nənə
Jutas rəpwəh irəha mevən tɨ pris asori me
mɨne nəmə asori me səvəi naruagən me
sə kamhətui tɨ nimwə səvəi Kumwesən,
məgkiari mɨnraha mɨni mə rukurən
nətuiien suatuk riti tɨ nuvei penien Iesu ia
rəgɨnraha. 5 Nəpɨn irəha həregi, rerɨnraha
ragien. Həni sɨmwɨn mə tuhəuvei pen
mane min. 6 Ro pen Jutas rəseni, nənə
mɨnamətui nəpɨn riti nərmama həiwən irə
mə truvei pen Iesu ia rəgɨnraha.

*Iesu ram*əpnəpenə mə trəni nəvegɨnien
səvəi Pasova
7 ✡Nəvegɨnien asori nəha nəkur Isrel
kamhani bred sə yis riwən irə ruvəuvehe.
Ia nəpɨn nəha kamhousi əpune kwəti sip-
sip me səvəi Pasova. 8 Ro pen Iesu rərhi
pen Pita mɨne Jon, mɨni mə, "Rouevən,
rouəpnəpenə ia nəvegɨnien səvəi Pasova
sənətaha, pwəh sani."
9 Mɨregi krouni pen tukwe in mə,
"Ikokeikei mə kɨmrau trouəpnəpenə irə
pəku?"
10 Mɨregi in rɨni pen tɨ nirau i mə,
"Rouregi ro. Nəpɨn kɨmirau tirouier pen
fwe ia taon, iərman riti trəpi raka kɨmirau
ia suatuk, mauvehi tɨkinari riti nui rukuər
irə. Iroukurirə pen in rouuvnimwə ia
nimwə nəha in truvnimwə irə, 11 nənə rouni
pen tɨ iəmə asori səvəi nimwə nəha mə,
'Iahatən səkɨtaha rani pehe tukw ik i mə
nimwə əfo nəha tahani pəri nəvegɨnien
səvəi Pasova kɨmaha səiou me nərmama me
ikɨn?' 12 Nənə in triri kɨmirau mevən fwe
irənhə ia nimwə nəha mahatən rum asori
riti. Narimnari me pam hənəmak raka fwe
ikɨn. Ia rum nəha kɨmirau tirouəpnəpenə
tukutaha."
13 ✡Nənə irau krouevən rouətə narimnari
me pam rosi Iesu rɨməni pen tɨ nirau i. Nənə
krouəpnəpenə ia nəvegɨnien səvəi Pasova.

*Iesu ram*əni nari irəha nərmama me
səvənhi
14 Nəpɨn səvəi nəniien nari ruvəuvehe.
Iesu rəkure ia kwopun kaməni nari ikɨn
irəha aposol me səvənhi. 15 Ia nəpɨn nəha
in rɨni pen tɨ nirəha i mə, "Iakɨnokeikei pɨk
mə kurirə ko nəmisəien miou, takukupwən
məni nəvegɨnien i səvəi Pasova kɨtaha m
kɨmiaha. 16 ✡Iakani pehe tukumiaha i iou
tapkəni mhə mwi nəvegɨnien səvəi Pasova
meste nɨpwrai nəvegɨnien i truvehe mukuə
ia nɨtətə sə Kumwesən ramərɨmənu irə."
17 Nənə Iesu ruvehi kap waen, məfwaki
mɨni vivi Kumwesən tukwe, nənə mɨni mə,
"Kɨmiaha pam tuhəuvehi nəri, mhənɨmwi.
18 Iakani pehe tukumiaha i ipwet mɨne
mamevən tapkənɨmwi mhə mwi waen
meste nɨtətə sə Kumwesən ramərɨmənu irə
truvehe."
19 ✡Kurirə irə in ruvehi bred, məfwaki
mɨni vivi Kumwesən tukwe, nənə məkwsen,
muvei pen mɨnraha, mɨni mə, "In i nɨpwrak
sə takuvei pen tukumiaha. Kɨmiaha
tihaməkeikei mamho iamɨnhi irə mə
rerɨmiaha ramrhi iou."
20 Rəmwhen a mwi nəpɨn irəha hənani
raka nari, Iesu ruvehi kap waen, mɨni
mə, "Kap i in i nəgkiariien vi səvəi
Kumwesən. Nɨtek sə traiu tukumiaha
trərihi tərini əknekɨn nəgkiariien nəha.
21 ✡Mətə həregi ro. Iərmama sə truvei pen
iou ia rəgi nərmama səməme kamhəmwəki

✡ 21:36: Mak 13:33, Rev 6:17 ✡ 21:37: Luk 19:47 ✡ 22:2: Luk 20:19 ✡ 22:3: Jon 13:2,27 ✡ 22:7: Eks 12:1-27 ✡ 22:13: Luk 19:32 ✡ 22:16: Luk 13:29 ✡ 22:19: Luk 24:30 ✡ 22:21: Sam 41:9, Jon 13:21-22

iou raməkure kɨmrau min. 22 Iou, Iəməti
Iərmama, takaməkeikei memhə rəmwhen
kɨmərfi mə tuko ia nirak, mətə trərəha
anan tɨ iərmama sə truvei pen iou ia
rəgi nərmama səməme kamhəmwəki iou.”
23 Nəpɨn Iesu rɨni nəgkiariien nəha, irəha
hənaməres irəha me i mə sin nəha ia nirəha
tro iamɨnha irə mɨne.

*N*ərmama me səvəi Iesu hères irəha me
mə sin ia nirəha in rasori

24 ✡Ia nəpɨn nəha nərmama me səvəi Iesu
hənaməvisə mɨnraha me, mamhəres irəha
me i mə sin ia nirəha in rasori. 25 ✡Nənə
Iesu rɨni pen tɨ nirəha i mə, “Kig me səvəi
nərmama me rɨpko mhə irəha nəkur Isrel
kamhərɨmənu ia nirəha. Səməme hasori
ia nirəha kani irəha mə Nərmama səvəi
Nasituien. 26 ✡Mətə kɨmiaha tihəpwəh
noien iamɨnha irə ia kɨmiaha me, rekəm.
Iərmama nəha ia kɨmiaha in rasori
traməkeikei muvehe məmwhen iərmama
nəha ia kɨmiaha nuk səvənhi rouihi. Nənə
iərmama nəha ia kɨmiaha in ramiri pen
kɨmiaha ia suatuk sə tihesi, traməkeikei
muvehe məmwhen iərmama sə ramo
tukwini nari m kɨmiaha. 27 ✡Sin nəha in
rasori, iəmə asori sə raməkure maməni
nari uə səvənhi iotukwininari sə rasui raka
nəvegɨnien sənəni? Kɨmiaha hiəukurən
mə iəmə asori sə raməkure maməni nari
in rasori. Mətə ia rerɨmiaha iou iakamo
rəmwhen iotukwininari sə rasui raka
nəvegɨnien sənəmiaha.
28 Kɨmiaha i hiəpkap raka mhə ia nirak
nəpɨn iakɨnarə ia nəsəsauien me səiou.
29 ✡Ro pen rəmwhen ia Tata səiou rɨməuvei
pehe nasoriien miou mə takərɨmənu, iou
mwi takuvei pehe nasoriien m kɨmiaha
mə tihərɨmənu. 30 ✡Ia nɨtətə səiou
sə takərɨmənu irə, kɨmiaha tihəkure
ia tepol səiou, mhəvegɨn, mhənɨmwi,
nənə mhəkure ia jea me, mhərɨmənu ia
kwənəkwus me twelef səvəi nəkur Isrel.”

*Iesu r*ɨni mə Saemon Pita trɨni m kahar
mə in rɨreirei Iesu

31 ✡“Saemon, Saemon. Regi ro! Setan
rɨnəres raka Kumwesən i mə trəseni pen
kɨmiaha ia rəgɨn. In rokeikei mə truai
kɨmiaha rəmwhen iərmama ruai nuni wit
mɨne tekɨn. 32 ✡Mətə iakɨnəfwaki raka
tukw ik mə nahatətəien səim trəpwəh
nɨmweiien. Nənə nəpɨn tikrərɨg mu-
vehe mwi tukw iou, tikaməkeikei mo na-
hatətəien səvəi piam me ruvehe mɨskai.”

33 ✡Mɨregi Pita rɨni pen tukwe in mə,
“Iərɨmənu. Iakamərer mwatuk mə takuvn-
imwə ia kalapus krau mik, uə takemhə krau
mik.”
34 Mɨregi Iesu rɨni mə, “Pita. Iakani pehe
tukw ik i ia nəpɨn a i rəiə trəpwəh nakakaien
meste tikɨni m kahar mə ikreirei iou.”

*N*əgkiariien ia Nəkukuə Ikinan
traməkeikei muvehe mukuə

35 ✡Nənə Iesu rɨni pen tɨ nirəha i mə,
“Fwe kupwən, nəpɨn iakɨnərhi pen kɨmiaha
mə tihəuvən mhəvisau, hio rəmwhen
iakɨməni, hiəpwəh nuvehiien tənərɨpw
sə hiaməvai pen mane uə tɨnari irə mɨne
put me səkɨmiaha. Nənə rəfo? Nari riti
rɨməiwən təni kɨmiaha?”
Mɨregi irəha həni mə, “Rekəm. Nari riti
riwən.”
36 ✡Mɨregi Iesu rɨni pen tɨ nirəha i mə,
“Mətə təkwtəkwuni trɨni mɨnuə iərmama
riti səvənhi fwe tənərɨpw sə ravai pen
mane uə tɨnari irə, pwəh ruvehi. Nənə
trɨni mɨnuə iərmama riti səvənhi nau
səvəi naruagənien riwən, pwəh rəmri pen
nəmri nari ia kot səvənhi, muvehi riti irə.
37 ✡Iakani pehe tukumiaha i nəgkiariien
i ia Nəkukuə Ikinan traməkeikei muvehe
mukuə ia nirak. Rɨni mɨnuə ‘Kəvsini pen
in irəha nərmama səməme kamhərui loa.’
Nəgkiariien i kɨmərai pen ia Nəkukuə Ik-
inan raməgkiari ia nirak, rɨnakuə nəha
təkwtəkwuni.”
38 Mɨregi irəha həni mə, “Iərɨmənu. Ətə
ro! Nau kəru i səvəi naruagənien.”
Mɨregi Iesu rɨni pen tɨ nirəha i mə,
“Nəmwhen.”

*Iesu ram*əfwaki ia Təkuər Olif

39 ✡Iesu rier ia taon, mevən ia Təkuər
Olif rəmwhen ramo ia nəruarəv me pam.
Nərmama me səvənhi kamhəkurirə in.
40 Nəpɨn in rapirapw ia kwopun nəha, rɨni
pen tɨ nirəha i mə, “Kɨmiaha tihəfwaki
mə tihəpwəh nɨmweiien ia nərəhaien.”
41 Nənə in rəpwəh irəha mevən isipwɨn
kwopti, mɨnɨmwi nukurhun mi, məfwaki,

✡ 22:24: Luk 9:46 ✡ 22:25: Mat 20:25-27, Mak 10:42-45 ✡ 22:26: Mat 23:11, Mak 9:35 ✡ 22:27: Jon 13:12-15 ✡ 22:29: Luk 12:32 ✡ 22:30: Mat 19:28 ✡ 22:31: 2Kor 2:11 ✡ 22:32: Jon 17:11,15,20, Sam 51:13 ✡ 22:33: Luk 22:54 ✡ 22:35: Luk 9:3, 10:4 ✡ 22:36: Luk 22:49 ✡ 22:37: Aes 53:12, Luk 22:52 ✡ 22:39: Luk 21:37, Jon 18:1 ✡ 22:42: Mat 6:10

42 ✡mini mə, “Tata. Trini minuə ratuk-
watukw ia nətərigien səim, tikuvehi raka
kap i pwəh iakəpwəh nənimwiien. Mətə
tikəpwəh noien rəmwhen sə iakokeikei,
tiko rəmwhen sə ikokeikei.” 43 Ia nəpin nəha
agelo riti ruku pen ia neiai mier irapw ti
Iesu mo in riskai mwi. 44 Nənə ti nəri nə
mə Iesu riregi rərəha anan, rəfwaki əmisə
mwi. Niseseien səvənhi ruvehe məmwhen
ia netə sə rəmərəməri pen ia tiprənə.
45 Nəpin in rəfwaki pam, miskəmter,
mevən mwi ti nərmama me səvənhi,
mətoni mə hənapri ti nəri nə mə rerinraha
rəpou. 46 In rini pen ti nirəha i mə, “Rəfo
kimiaha hiamapri? Hətui, mhəfwaki mə
tihəpwəh nimweiien ia nərəhaien.”

*N*ərmama həkwtəmhiri Iesu

47 Nəpin Iesu raməgkiari ihi, nərmama
həpik həuvehe. Iəmə nəha, nəghin nə Jutas,
riti ia twelef nərmama me səvəi Iesu, ramiri
irəha. In ruvehe ipaka ti Iesu mə trakei min,
48 mətə Iesu rini pen tukwe in mə, “Jutas.
Rəfo? Ikuə tiko pui iou, Iəməti Iərmama, ia
nakeiien?”
49 ✡Nəpin nərmama səməme kamhərer
ipaka ti Iesu hətoni nəfe trukurirə mier
pehe, həni mə, “Iərimənu. Kimaha tahəfo?
Tahərai irəha ia nau me səkimaha me uə
rekəm?” 50 Nənə irəha riti rərai iərmama sə
ramo tukwini nari m pris asori anan mərai
raka nikare nifregin mwatuk.
51 Mətə Iesu rini mə, “Nəmwhen nə!”
Nənə mirapi nifregin, momasan.
52 ✡Iesu rəgkiari m pris asori me, mine
naruagən me nəha kamhətui ti nimwə
səvəi Kumwesən, mine nəmə asori me
səvəi nəkur Isrel səməme həuvehe mə
tuhəkwtəmhiri in. In rini mə, “Rəfo
hiaməuvehi nau me mine nipərpəri nei
me mamhəuvehe mə tihəkwtəmhiri iou
iaminhi irə? Nətərigien səkimiaha rinuə
iou rakres riti uə? 53 Nərineiv m neis mine
kitaha miou samarə ia nəkwai nimwə səvəi
Kumwesən. Rəfo hiəpwəh nəkwtəmhiriien
iou ia rəgimiaha ia nəpin nəha? Mətə in
i nəpin səkimiaha, nəpin niskaiien səvəi
nəpitəvien trərimənu ia kimiaha.”

*Pita r*ini mə in rireirei Iesu

54 ✡Ia nəpin nəha nərmama me nəha
həkwtəmhiri Iesu, mhəiri mhəuvən ia
nimwə səvəi pris asori anan. Pita rakurirə,
mətə rəpwəh nevənien ipaka. 55 Nəpin irəha
hərkwumen pam napw riti ia nikare nimwə
nəha, mhəkure pəri, Pita raməkure irəha
minraha. 56 ✡Nənə pran riti sə ramo tukwini
nari rətoni in raməkure ipaka ti napw.
Ramətə amasan in, nənə mini mə, “Iəmə
i in mwi rinamavən pəri irau Iesu.”
57 Mətə Pita rini mə, “Rekəm, prən i.
Iakreirei iəmə nəha.”
58 Nəpin ouihi a rukurau, nənə iərmama
riti mwi rətoni in mini mə, “Ik riti mwi ia
nirəha.”
Mətə Pita rini mə, “Iəmə i, ripko mhə
iou.”
59 Nəpin ouihi a rəmwhen ia aoa riti ruku-
rau, nənə iərmama riti mwi rəgkiari skai,
mini mə, “Nipərhienien i. Iəmə i in mwi
rinamavən pəri irau Iesu. Kwa in mwi iəmə
Kalili nəha.”
60 Mətə Pita rini mə, “Iəmə i, iakreirei nəfe
i iakaməgkiari irə.” Təkwtəkwuni a mwi,
nəpin raməgkiari ihi, rəiə rakaka. 61 ✡Nənə
Iərimənu səkitaha ruvsini, məti pen mətə
Pita. Nənə Pita rerin rirhi nəgkiariien i
səvəi Iərimənu səkitaha. Riməni pen tukwe
in mə, “Ia nəpin a i kurirə rəiə rakaka, tikini
m kahar mə ikreirei iou.” 62 Nənə Pita rier
mevən iruə mirapi nasəkien.

*Iesu r*ərer ia nəmri nəmə asori me səvəi
nəkur Isrel

63 Ia nəpin nəha nəmə me nəha səməme
kamhərer tukuahag Iesu, kamhəuəsi in,
mamharis əkenhin irə. 64 Irəha housəman
mwi nənimen, nənə mamhəres in mə, “Ni
ro nəgkiariien sə ruku pen ti Nənimwin mə
sin ruəsi ik!” 65 Nənə həni mwi nəgkiariien
me ripik mwi, mamhəni ərəha in irə.
66 Nəpin ruvəran nəmə asori me səvəi
nəkur Isrel mine pris asori me mine na-
hatən me səvəi Loa housəsimwin irəha me.
Nənə nərmama me həiri Iesu, mhəuvən,
mhərpwi irapw in ia nəmrinraha. Nənə
nəmə asori me i həni mə, 67 ✡“Trini minuə
ik Kristo, ni pehe tukumaha i.”
Mətə Iesu rini pen ti nirəha i mə,
“Ko iakini pehe tukumiaha i, ko kimiaha
hiəpkini mhə nipərhienien irə. 68 Ko
iakəres nəresien riti m kimiaha, ko
hiəpkosəripin pehe mhə miou. 69 ✡Mətə
nəha təkwtəkwuni mine mamevən iou,
Iəməti Iərmama, takəkure ia nikare
Kumwesən mwatuk sə in niskaiien səvənhi
rasori.”

✡ 22:49: Luk 22:36 ✡ 22:52: Luk 22:37, Jon 7:30, 8:20, Kol 1:13 ✡ 22:54: Sam 31:11, Luk 22:33 ✡ 22:56: Wok Me 4:13 ✡ 22:61: Luk 22:34 ✡ 22:67: Jon 3:12, 8:45, Jon 10:24 ✡ 22:69: Wok Me 7:56 ✡ 22:70: Luk 4:3,9

70 ✡Mɨregi irəha pam həni mə, “Ro
iamɨnhi irə ik Tɨni Kumwesən?”
Mɨregi Iesu rɨni pen tɨ nirəha i mə,
“Hiaməni mə iou i in i.”
71 Mɨregi həni mə, “Kɨtaha tsətui mwi
iərmama riti mwi mə trɨni pui in tɨ nəfe?
Səuvəregi raka mə in rɨni ərəha Kumwesən.
Ruku pen atukwatukw ia tərhun.”

23

Iesu rərer ia nəmri Paelat

1 Ia nəpɨn nəha nərmama pam ia kusen
nəha həskəmter, mhəiri Iesu, mhəuvən,
mhərer ia nəmri Paelat. 2 ✡Nəpɨn kamhərer
ia nəmri Paelat, həni ərəha Iesu i mə,
“Kɨmaha iahətoni iəmə i ramiri əpə iti
kɨmaha nəkur Isrel, mamɨnise kɨmaha mə
tahəpwəh nərəku penien nəmri takis m Kig
Sisa. In rani mwi mə in Kristo, iərmama sə
trərɨmənu ia kɨmaha.”
3 ✡Mɨregi Paelat rəres Iesu i mə, “Ik kig
səvəi nəkur Isrel?”
Mɨregi Iesu rɨni pen tukwe in mə, “Ik
ikani.”
4 Nənə Paelat rɨni pen tɨ pris asori me
mɨne nərmama me pam nəha mə, “Iakətə
iamɨnhi irə mə nərəhaien riwən ia iəmə i.”
5 Mətə irəha həgkiari skai, mhəni mə,
“Mətə iəmə i ramahatən nərmama me
pam ia tənə Jutia, mamo irəha haməvisə
mɨnraha me. In rɨno stat fwe ia tənə Kalili
muvehe meste nari ia kwopun i.”

Iesu rərer ia nəmri Herot

6 Nəpɨn Paelat rɨregi nəgkiariien nəha,
rəres mə, “Iəmə i in iəmə Kalili uə rekəm?”
7 ✡Nənə nəpɨn Paelat rɨregi mə Iesu ruku
pen ia kwopun nəha Herot ramərɨmənu
ikɨn, rərhi pen in revən tukwe, tɨ nəri nə mə
ia nəpɨn nəha Herot mwi fwe Jerusalem.
8 ✡Nəpɨn Herot rətə Iesu, rerɨn ragien
pɨk. Tui kwopti rokeikei mə trətoni, tɨ nəri
nə mə ramregi kani nəghɨn, nənə mokeikei
mwi mə trətoni Iesu ro nɨmtətien riti. 9 Ro
pen Herot rəres Iesu nəresien me rɨpɨk,
mətə Iesu rɨpkɨni mhə nəgkiariien riti. 10 Ia
nəpɨn nəha pris asori me mɨne nahatən
me səvəi Loa həskəmter, mamhəgkiari
skai, mamhəni ərəha Iesu. 11 Herot mɨne
naruagən me səvənhi kamhətə ərəha in,
mamharɨs əkenhɨn irə. Nənə Herot rɨni
nəkwan mə irəha tuharkahu pen karkahu
amasan riti min. Nəpɨn hənarkahu pen
raka min, Herot rərhi pen in rɨrərɨg mevən
tɨ Paelat. 12 Ia nəpɨn nəha Herot mɨne Paelat
krouvehe rouəkwein irau me mə iou riti.
Mətə kupwən krouəmwəki irau me.

Paelat rəseni pen Iesu ia rəgi naruagən
me

13 Paelat rousəsɨmwɨn pris asori me mɨne
nəmə asori me səvəi nəkur Isrel 14 mɨni pen
tɨ nirəha i mə, “Kɨmiaha hiəməuvehi iəmə i,
mhəuvehe, mhərpwi ia nənimek, mamhəni
mə ramiri raka nərmama ia suatuk atuk-
watukw. Iakɨnəkiri raka noien səvənhi
ia nəmrɨmiaha, mətə iapkətoni mhə nari
riti ro rərəha rəmwhen nəgkiariien me
nəha kɨmiaha hiaməni, mamhəuəsi in irə.
15 Herot mwi rɨpkətoni mhə nari riti ro
rərəha. Ro pen rərhi pehe in rɨrərɨg mwi
muvehe tukutaha. Hətə ro! Iəmə i rɨpko
mhə nari riti sə rəmwhen mə tukousi əpune
in tukwe. 16 Ro iamɨnhi irə takərisi in, nənə
məseni in rier ia kalapus mamevən.” 17 *
18 Mətə nərmama me nəha irəha pam
həkwein əpwəmwɨs mə, “Uvehi irapw
iəmə nə məseni Parapas rier ia kalapus
tukumaha.” 19 (Iəmə nəha Parapas
raməmak ia kalapus tɨ nəri nə mə
rɨmərkwumen naruagənien riti ia taon
nəha Jerusalem, nənə mousi əpune mwi
iərmama.)
20 Paelat rarə məgkiari mwi mɨnraha
tɨ nəri nə mə rokeikei mə trəseni Iesu
rier ia kalapus mamevən. 21 Mətə irəha
kamhəkwein əpwəmwɨs mə, “Ərui tərini
pen in ia nei kamarkuaui! Ərui tərini pen
in ia nei kamarkuaui!”
22 Nənə Paelat rarə məgkiari sə ro kahar
irə, mɨni pen tɨ nirəha i mə, “Tɨ nəfe? Nəfe
nərəhaien in rɨno? Iakɨnətə raka in mə
rɨpko mhə noien ərəha riti sə rəmwhen mə
tukousi əpune in tukwe. Ro iamɨnhi irə
takərisi in, nənə, məseni in rier ia kalapus
mamevən.”
23 Mətə irəha haməmwur, mamhəkwein
əpwəmwɨs, mamhəni mə tukaməkeikei
kərui tərini pen Iesu ia nei kamarkuaui.
Irəha həkwein əpwəmwɨs iamɨnha irə
mamhəuvən meste 24 Paelat rɨni mə
tro nəkwanraha. 25 Iəmə nəha Parapas
sə kɨməuvehi puvnimwə in ia kalapus
tɨ naruagənien mɨne nousi əpuneien
iərmama Paelat rəseni in rier ia kalapus
mamevən, mətə ruvei pen Iesu ia rəgi

✡ 23:2: Luk 20:25 ✡ 23:3: 1Tim 6:13 ✡ 23:7: Luk 3:1 ✡ 23:8: Luk 9:9 * 23:17: Nəkukuə me rɨpɨk kɨmərai pen Niutestamen irə ia nəgkiariien səvəi nəkur Kris kupwən kwopi nəgkiariien ia vas 17 riwən.

naruagən me səvənhi mə irəha tuho irə rəmwhen ia nəmə asori me səvəi nəkur Isrel hokeikei.

Naruagən me hərui tərini pen Iesu ia nei kamarkuaui

26 Naruagən me nəha həiri Iesu, mhəier ia taon, mhətoni iəmə Saerin riti nəghin nə Saemon. Ruku pen ia kwopun riti iruə mauvehe ia taon. Irəha həkwtəmhiri in, mhəmri pen nei kamarkuaui səvəi Iesu ia nuran, nənə mhəkeikei min mə trəvrani mukurirə Iesu. 27 Nərmama me həpik kamhəkurirə Iesu. Nipran me həpik irəha minraha kamhapi, mamhasək asori tukwe. 28 Mətə Iesu ruvsini, məti pen mətə irəha, mini mə, "Niprən Jerusalem me. Kimiaha tihəpwəh nasəkien tukw iou, mətə tihasək tukumiaha me mine nipwnətimiaha me. 29 ✡Nəpin riti sə rauvehe trərəha anan. Tukini iaminhi irə mə nipran me səməme həpkəkwəhakwen mhə, mhəpkuvei pen raka mhə kənunu m iəkunouihi, irəha həukurən nagienien. 30 Ia nəpin nəha nərmama tuhəni pen ti təkuər me mə 'Həkure tərini kimaha' mine nəpatu me 'Housəman kimaha.' 31 ✡Mə nərmama kamho narimnari me i nəpin nei ramerə ihi tukəfo irə nəpin nei ruvehe mimhiə?"

32 Nənə naruagən me kamhəiri iəmə ərəha mi kəru, mhəier mə tuhousi əpune irau irəhar Iesu. 33 Irəha həuvehe ia kwopun nəha kani mə Kerhə səvəi Iərmama. Ia kwopun nəha hərui tərini pen Iesu ia nei kamarkuaui, mhərui tərini pen mwi iəmə ərəha mi nəha ia nei kamarkuaui, riti ia nikare Iesu mwatuk, riti ia nikaren mour. 34 ✡Nənə Iesu rini mə, "Tata. Tikəpwəh nərpwinien tai noien ərəha səvənraha ti nəri nə mə həreirei nəfe i kamho." Nənə irəha həuai kirkiri tinari me səvənhi, mhəuini nari riti sə trahatən pen sin truvehi nəfe tinari səvənhi.

35 ✡Nərmama ia kwopun nəha kamhərer mamhəspau ia Iesu, mətə nəmə asori me səvəi nəkur Isrel kamharis əkenhin irə, mamhəni mhənuə, "In riməuvehimiru nərmama me həpik. Trini minuə in Kristo pərhien sə Kumwesən ruvərfi raka in, ramasan mə ruvehimiru atukw a in."

36 ✡Naruagən me irəha mwi kamharis əkenhin irə, mamhəuvehe ipaka tukwe, mamhəmwur mə tuhəuvei pen waen sə rəfiə min, 37 mamhəni mə, "Trini minuə ik kig səvəi nəkur Isrel pərhien, uvehimiru atukw ik!"

38 Ia kənkapwə irənhə irə nəkukuə riti kimərai mə Iesu tremhə ti nəfe. Rini mə: *In I KiG* SəvəI Nəkur Isrel

39 Iəmə ərəha mi nəha sə krouəgher ia kwopun nəha riti rini ərəha Iesu i, mini mə, "Ik Kristo uə rekəm? Uvehimiru atukw ik mine kimrau!" 40 Mətə in riti rinise in, mini mə, "Rosi ipkehekir mhə Kumwesən uə? Kwa kiməuvei pehe nərpwinien mik rəmwhen a mwi irə. 41 Ratukwatukw a mə kamousi əpune krau iaminhi. In i tai noien ərəha səkrau. Mətə iəmə i ripko mhə nari riti rərəha."

42 ✡Nənə iəmə nəha rarə mini mwi mə, "Iesu. Rerim tramrhi iou nəpin tikərimənu ia nitətə səim."

43 Miregi Iesu rini pen tukwe in mə, "Iakani nipərhienien tukw ik i. Ipwet tikarə krau mik ia kwopun amasan nəha Parataes."

Iesu remhə

44-45 ✡Ipaka ti kurkwai nəpin ia ran nukuraanien səvəi meri riwən. Nəpitəvien ruvehe mousəman kwopun me pam ia tənə nəha meste aoa kahar rukurau. Ia nəpin nəha tinari sə rəgher tukuahag rum sə ro ikinan anan fwe ia nəkwai nimwə səvəi Kumwesən reitehi nipərin kəru. 46 ✡Nənə Iesu rəkwein əpwəmwis mini mə, "Tata. Iakəmri pehe nənimwik ia rəgim." Rini nəgkiariien nəha, nənə muvehi neiahagien səvənhi sampam, memhə.

47 Iaruagən riti səvəi nəkur Rom nəha in rasori ia naruagən me irəha pam hantret. Nəpin rətoni Iesu mə rinəfemhə irə, rəgnəgini Kumwesən, mini mə, "Nipərhienien. Iəmə i in iəmə atukwatukw." 48 ✡Nənə nərmama me pam səməme hənousəsimwin irəha me fwe ikin ti nəspauien ia nəri nəha kino ia Iesu, nəpin hətoni, hərərig pen imwənraha, mhəregi rərəha, mamhərui kwənpwenhinraha tukwe. 49 ✡Nərmama me pam səməme həukurən Iesu, mine nipran me nəha səməme hənaməkurirə in fwe ia tənə Kalili, kamhərer isipwin, mamhəspau ia narimnari me nəha.

✡ 23:29: Luk 21:23, Rev 6:16 ✡ 23:31: 1Tes 4:17 ✡ 23:34: Aes 53:12, Mat 5:44, Wok Me 7:60, Sam 22:18 ✡ 23:35: Sam 22:7-8 ✡ 23:36: Sam 69:21 ✡ 23:42: Mat 16:28 ✡ 23:44-45: Amos 8:9, Eks 36:35 ✡ 23:46: Sam 31:5, Wok Me 7:59 ✡ 23:48: Luk 18:13 ✡ 23:49: Sam 38:11, 88:8, Luk 8:2-3

Josef rərkwafə nipwrai Iesu ia nipəgi kəruəterei

50-51 Iərmama riti nəghin nə Josef. Imwəni nə Aramatia taon riti səvəi nəkur Isrel. Josef in raməkure irəha nəmə asori me səvəi nəkur Isrel nəpin housəsimwin irəha me. Noien səvənhi ramasan matukwatukw. Nəpin nəmə asori me hənərai simwin mə tukousi əpune Iesu, Josef ripkəseni mhə. Ia nəpin me in rameitenhi mə trətoni nitətə sə Kumwesən ramərimənu irə ruvehe. 52 Josef revən ti Paelat, məres mə ko rəseni in ruvehi nipwrai Iesu. 53 Nəpin Paelat rəseni, Josef revən, muvehi raka nipwrai Iesu ia nei kamarkuaui, nənə muvegi ia tinari kani mə linen, mevən məmri pen ia nipəgi kəruəterei sə kinərai ərori raka, kipkəmri pen raka mhə nipwrai iərmama riti ikin. 54 In i nəpin kaməpnəpenə irə ti Sapat, Sapat ruvəuvehe ipaka.

55 ✡Nipran me nəha səməme həməier ia tənə Kalili, mhəkurirə Iesu mhəuvehe, irəha həkurirə Josef i, nənə mhətoni nipəgi kəruəterei nəha mine Josef rəfəmri pen nipwrai Iesu irə. 56 ✡Nəpin hətoni pam, hərərig, mhəpnəpenə nimwai nari me nepwin sə nipekinraha rapein amasan, mhəpnəpenə mwi senta me nepwin. Nənə ia Sapat hapwis rəmwhen sə Loa rimməni.

24

Iesu rətui mwi ia nemhəien səvənhi

1 Ia Sante, nəpnəpin anan, nipran me nəha həuvehi nimwai nari me səməme hənəpnəpenə raka ia nirəha nipekinraha rapein amasan, mhəuvehi mhəuvən ia nipəgi kəruəterei nəha kinərkwafə nipwrai Iesu ikin, 2 nənə mhətoni kəruəterei asori nəha kinərəpinhə pen ia tərhui nipəg kinəsəkwusəkwu raka i. 3 Mətə nəpin hasu puvnimwə ia nipəg, həpkətoni mhə nipwrai Iesu Iərimənu səkitaha. 4 ✡Nəri nəha ro nətərigien səvənraha rəvsausini pik. Nəpin kamhərer mamhətərig tukwe, təkwtəkwuni a mwi iərmama kəru krouier irapw ti nirəha. Tinari səvənrau raməhiapw. 5 ✡Irəha hətoni həhekir mhənimwi irapw nənimenraha ia tiprənə. Nənə iərmama mi nəha krouni pen ti nirəha i mə, "Rəfo kimiaha hiamətui iərmama sə rimiru ia kwopun i kamərkwafə nipwrai nərmama sə hemhə ikin? 6 ✡In riwən i, mətə in rinətui mwi. Rerimiaha tramrhi nəgkiariien i in rimməni pehe tukumiaha i nəpin rinamarə ihi fwe ia tənə Kalili. 7 In rimməni mə, 'Irəha tuhaməkeikei mhəuvei pen iou, Iəməti Iərmama, ia rəgi nəmə ərəha me. Nənə nəmə ərəha me nəha tuhərui tərini pen iou ia nei kamarkuaui. Takemhə, mətə nəpin sə ro kahar irə takətui mwi.' " 8 Nənə nipran me nəha rerinraha ririhi mwi nəgkiariien nəha səvənhi.

9 Hərərig ia nipəg, mhəuvən, mhətoni eleven nərmama me səvəi Iesu mine nepwin mwi, həni pen narimnari me i ti nirəha. 10 ✡Nipran me nəha səməme həni irapw narimnari me i ti aposol me səvəi Iesu irəha nəha Meri Maktala, mine Joana, mine Meri mama səvəi Jemes, mine nipran me nepwin mwi irəha minrahar. 11 Mətə aposol me rerinraha ririhi mə rosi nəgkiariien nəha səvənraha ro nəri auər a irə. Irəha həpkini mhə nipərhienien irə. 12 Mətə Pita riskəmter, maiu, mevən ia nipəgi kəruəterei nəha kinərkwafə nipwrai Iesu ikin, mərpəsuk, məti puvnimwə, mətoni tinari me nəha linen sə kimməvegi nipwrai Iesu irə ramrimər, mətə nari riti mwi riwən. Nənə in rəpwəh kwopun nəha mamevən mərkərinari ia nəfe rinətoni.

*Iə*rmama kəru səvəi Iesu krauesi pen suatuk rauevən fwe Emeas

13 Ia nəpin a mwi nəha iərmama kəru səvəi Iesu krauevən ia rukwənu riti nəghin nə Emeas. Rukwənu nəha ipaka ti Jerusalem kavən rəmwhen ia kilometa irəha pam eleven. 14 Irau krauəgkiari pəri ia narimnari me nəha kino. 15 ✡Nəpin nəha krauəgkiari pəri irə, Iesu ruvehe ipaka, mamavən irəhar minrau, 16 mətə nari riti ruvegi nətərigien səvənrau, kroureirei mə Iesu nəha.

17 Nənə Iesu rini pen ti nirau i mə, "Nəfe i irauavən rauni pen tukumirau me i?"

Nənə krouərer, nənimenrau ripkagien mhə. 18 Irau riti, nəghin nə Kleopas, rini pen tukwe in mə, "Rosi ik əpa ia nərmama me səməme kamhavən fwe ia Jerusalem ikreirei narimnari me nəha kino nərineiv m neis mine?"

19 ✡Miregi Iesu rini pen ti nirau i mə, "Nəfe narimnari?"

✡ 23:55: Luk 23:49 ✡ 23:56: Eks 20:10, Dut 5:14 ✡ 24:4: Wok Me 1:10 ✡ 24:5: Luk 2:9 ✡ 24:6: Luk 9:22, 17:25 ✡ 24:10: Luk 8:2-3 ✡ 24:15: Mat 18:20 ✡ 24:19: Mat 21:11

Mɨregi krouni pen tukwe in mə,
“Narimnari me nəha kɨno ia Iesu, iəmə
Nasaret. Iəmə nəha in profet riti. Ia
nəmri Kumwesən mɨne ia nəmri nərmama
narimnari me sə in rɨno mɨne nəgkiariien
səvənhi ro nənɨmwɨn mɨskai. 20 Pris asori
me mɨne nəmə asori me səkɨtaha həməuvei
pen in ia rəgi nəkur Rom mə irəha tuhəni
mə in traməkeikei memhə. Nənə irəha
hərui tərini pen in ia nei kamarkuaui.
21 ✡Mətə kɨmaha iahənəmri pen əknekɨn
nətərɨgien səkɨmaha irə mə in iərmama sə
treivinari ia kɨtaha nəkur Isrel. Narimnari
me nəha kɨno, mətə nari riti mwi, ipwet
i nəpɨn sə ro kahar irə. 22 ✡Riti mwi,
nɨpran nepwɨn ia təmwen səkɨmaha ho
nəmrɨmaha rier. Ia nəpnəpɨn anan həuvən
fwe ia nɨpəg sə kɨnərkwafə iəmə nəha
ikɨn, 23 mətə həpkətoni mhə nɨpwran.
Nəpɨn irəha hərərɨg pehe, həni mwi mə
hənətoni agelo mi kəru krouier pehe tɨ
nirəha, krouni mɨnuə in rɨnətui mwi ia
nemhəien səvənhi. 24 ✡Nərmama nepwɨn
ia təmwen səkɨmaha həuvən fwe ia nɨpəgi
kəruəterei nəha, nənə mhətoni rəmwhen
atukwatukw mə nɨpran me nəha həməni,
mətə həpkətoni mhə nɨpwrai iəmə nəha.”
25 Mɨregi Iesu rɨni pen tɨ nirau i mə,
“Kwa rosi kɨmiaha hiəreirei nəgkiariien
me pam sə profet kupwən me həməni.
Rəfo kɨmiaha hiamo tanpen ia rerɨmiaha,
mhəpwəh nɨni akwauakwien nɨpərhienien
irə? 26 ✡Kumwesən ruvəni raka mə iəmə
nəha kani mə Kristo traməkeikei mɨregi
nəmisəien me nəha kurirə revən mu-
vehi nasoriien səvənhi.” 27 ✡Nənə Iesu
rəusiəre pui pen amasan tɨ nirau i nɨpwrai
nəgkiariien me pam sə kɨmərai pen ia
Nəkukuə Ikinan səməme haməgkiari ia in.
Ia nəgkiariien səvənhi rəgkiari ia nəkukuə
səvəi Moses muvehe meste nəkukuə me
səvəi profet me. 28 Nəpɨn irəhar haruvehe
ipaka tɨ rukwənu nəha irau krauevən ikɨn,
Iesu ramo rəmwhen mə in trəpwəh irau
mavən mamevən. 29 Mətə irau krouəkeikei
min, rouni mə, “Samaro pəpɨm kɨtahar mik.
Rɨnamərəuarəv. Rɨpko mhə tui meri rivə.”
Ro pen Iesu ruvnimwə irəhar mɨnrau mə
tuamharo pəpɨm.

30 ✡Nəpɨn in rəkure mə trəni pəri nari
irəhar mɨnrau, ruvehi bred, məfwaki mɨni
vivi Kumwesən tukwe, məkwsen, muvei
pen mɨnrau. 31 Ia nəpɨn nəha nətərɨgien
səvənrau rəsevər, krɨnauətə rɨnaukurən mə
Iesu nəha. Nənə təkwtəkwuni a mwi
in riwən ia nəmrɨnrau. 32 Nənə irau
krouni pen tukunrau me i mə, “Pərhien.
Nəpɨn raməgkiari pehe m krau ia suatuk,
maməusiəre pui pehe nɨpwrai nəgkiariien
me ia Nəkukuə Ikinan, nəgkiariien səvənhi
ramasan pɨk, mamo rerɨrau ramagien.”

33 Nənə ia nəpɨn nəha krouəskəmter,
rourərɨg rouevən fwe ia Jerusalem. Ia
kwopun nəha krouətə nərmama me eleven
səvəi Iesu mɨne nərmama nepwɨn mwi
irəha mɨnraha hənousəsɨmwɨn raka irəha
me, 34 ✡mamhəni mə, “Nɨpərhienien.
Iərɨmənu səkɨtaha rɨnətui mwi. In ruvəier
irapw raka tɨ Saemon.” 35 Nənə iəmə mi
nəha krouni irapw nəfe krɨnouətoni ia
suatuk, rouni mwi krɨnəfo rouətoni sas ia
Iesu nəpɨn in raməkwsen bred.

Iesu rier irapw tɨ nərmama səvənhi

36 ✡Nəpɨn irau krauəgkiari ihi ia nari m
nari me nəha, təkwtəkwuni a mwi hətoni
Iesu ramərer ia kurkwanraha, mɨni pen tɨ
nirəha i mə, “Nəmərinuien trarə tukumi-
aha.”
37 ✡Mətə irəha hərkərinari irə, mhe-
hekɨr. Rerɨnraha rɨrhi mə kamhətoni
nənɨmwi iərmama riti. 38 Ro pen Iesu
rɨni pen tɨ nirəha i mə, “Rəfo hiamhekɨr
iamɨnhi irə? Rəfo nəresien me kamhəutə
ia rerɨmiaha mamho kɨmiaha hiəpwəh
nɨniien nɨpərhienien ia nirak? 39 Hətoni ro
rəgɨk mi mɨne nɨsuk mi. Kwa iou i. Hərapi
iou, mhəregi, mhəukurən mə nusak i mɨne
nɨkəkrik i. Mətə nənɨmwi iərmama nusan
mɨne nɨkəkrin riwən.”

40 Iesu rɨni nəgkiariien nəha, mɨsəni
irapw rəgɨn mi mɨne nɨsun mi tɨ nirəha
hətoni. 41 ✡Nəpɨn hətoni nəmrɨnraha
rier. Rerɨnraha ragien. Mətə nahatətəien
səvənraha ramərməru ihi. Iesu rɨni pen tɨ
nirəha i mə, “Sənəmiaha i nəvegɨnien uə
rekəm?” 42 Nənə irəha həuvei pen nɨpəri
nəmu afə riti min. 43 In ruvehi məni ia
nəmrɨnraha.
44 ✡Nənə Iesu rɨni pen tɨ nirəha i mə,
“Narimnari me i kamhesi pen nəgkiariien
me səiou sə iakɨməni pehe tukumiaha i fwe
kupwən nəpɨn iakɨnamarə pəri ihi kɨtaha m

✡ 24:21: Luk 2:38, 19:11, Wok Me 1:6 ✡ 24:22: Luk 24:1-11 ✡ 24:24: Jon 20:3-10 ✡ 24:26: Luk 9:22, 24:44 ✡ 24:27: Sam 22:1-21, Aes 53, Jon 13:31, Wok Me 3:13 ✡ 24:30: Luk 22:19 ✡ 24:34: 1Kor 15:4-5 ✡ 24:36: 1Kor 15:5 ✡ 24:37: Mat 14:26 ✡ 24:41: Jon 21:5 ✡ 24:44: Luk 9:22

kɨmiaha. Iakɨməni mɨnuə nəgkiariien me
pam nəha kɨmərai pen ia Loa səvəi Moses
mɨne nəkukuə me səvəi profet kupwən me
mɨne Ol Sam səməme kamhəgkiari ia nirak
tuhaməkeikei mhəuvehe mhəukuə.”
45 ✡Nənə in rəsevər ia nətərɨgien
səvənraha mə irəha tuhəukurən nɨpwrai
nəgkiariien me ia Nəkukuə Ikinan, 46 rɨni
pen tɨ nirəha i mə, “Nəgkiariien me
nəha kɨmərai pen ia Nəkukuə Ikinan
həni iamɨnhi mə iou Kristo takaməkeikei
mukupwən mɨregi nəmisəien, memhə,
nənə ia nəpɨn sə ro kahar irə iakətui
mwi. 47 ✡Tukəvisau irapw mə nərmama
tuhaməkeikei mhəpwəh noien ərəha me,
mhahatətə ia nirak, nənə Kumwesən
trəpwəh nərpwɨnien noien ərəha me
səvənraha. Tukukupwən kəvisau irapw
nəgkiariien i ia Jerusalem kurirə revən
tɨ nərmama ia tənəmtənə me pam.
48 ✡Kɨmiaha nəha hiənətoni narimnari me i
ia nənimemiaha. 49 ✡Həregi ro! Iou takərhi
pehe Nənɨmwɨn Ikinan reiwaiu pehe
tukumiaha rəmwhen ia Tata səiou rɨno
raka promes irə. Mətə kɨmiaha tihəpwəh
nierien ia taon i meste nɨskaiien nəha
trukrutə ia neiai meiwaiu pehe. Kumwesən
trarkahu pehe m kɨmiaha.”

*Iesu rut*ə mevən fwe ia neiai

50 Nənə Iesu riri irəha mhəier mhəuvən
mheste nari fwe rukwənu nəha Petani.
Ia kwopun nəha in ruvehi utə rəgɨn mi,
məkwein amasan ia nirəha. 51 Nəpɨn
raməkwein amasan ia nirəha, raraka ia
nirəha, nənə kuvehi utə in revən fwe
ia neiai. 52 ✡Irəha hənɨmwi nukurhun-
raha, mhəuvei pen nɨsiaiien səvənraha
min. Nəpɨn hərərɨg mhəuvən fwe ia
Jerusalem, rerɨnraha ragien pɨk. 53 Ia nəpɨn
me kamhəuvən ia nimwə səvəi Kumwesən,
mamhəgnəgɨni in.

✡ 24:45: Luk 24:27 ✡ 24:47: 1Tim 3:16 ✡ 24:48: Jon 15:27, Wok Me 1:8 ✡ 24:49: Jon 14:16, 15:26, Jon 16:7, Wok Me 1:4 ✡ 24:52: Jon 14:28, 16:22

Jon

Nəgkiariien sə rani mə nəfe i nəkukuə

Jon rɨmərai nəkukuə sə ro kefə irə raməgkiari ia nəgkiariien amasan səvəi Iesu Kristo. Jon in iərmama riti ia twelef nərmama me səvəi Iesu. Iesu rokeikei pɨk in. Jon rɨmərai nəkukuə i ia nuk 90-100. In rokeikei mə kɨtaha nərmama tsəvsini nəkukuə i pwəh ro nukurənien i tukutaha mə Iesu in Kristo, Tɨni Kumwesən. Jon rokeikei mə kɨtaha tsəni nɨpərhienien irə, nənə mhəuvehi nɨmɨruien ia nəghi Iesu (Jon 20:31). Jon raməgkiari ia nɨmɨruien mɨne wok səvəi Iesu Kristo. Mətə nəkukuə səvənhi ropə ia nəkukuə səvəi Matiu, Mak, mɨne Luk. Ia nəkukuə səvənhi Jon rɨni irapw nɨmtətien krirum səməme Matiu, Mak, mɨne Luk həpwəh nəgkiariien irə. Mətə ia nəkukuə Matiu, Mak, mɨne Luk haməgkiari ia nɨmtətien kəru a səməmi Jon raməgkiari mwi irə. Nəkukuə i nusipekɨnien me səvəi Iesu riwən irə, mətə raməgkiari pɨk ia navənien səvəi Iesu irəha in me nepwɨn. Jon rɨmərai nəkukuə i mə kɨtaha tsaməkeikei mhəukurən nɨmtətien me səməme Iesu Kristo rɨno. Nɨmtətien me nəha hamo pui mə Iesu Kristo in Kumwesən in rauvehi nɨskaiien asori me. Nɨpərhienien Jon ramahatən mə Iesu Kristo in Tɨni Kumwesən, mətə in ramahatən mwi mə Iesu in iərmama rəmwhen ia kɨtaha nəpɨn nepwɨn rerɨn rəpou, nəpɨn nepwɨn tɨpwɨn rəpou, mamo mwi nokeikeiien.

*N*əgkiariien səvəi Kumwesən ruvehe mo iərmama i nɨpwran rəmwhen ia nɨpwrataha

1 ✡Fwe tui, nəpɨn tɨprənə ramiwən ihi, Nəgkiariien səvəi Kumwesən rɨnarə raka.* Nəgkiariien nəha ramarə irau Kumwesən. Nəgkiariien nəha in Kumwesən. 2 In rɨnarə raka irau Kumwesən fwe tui nəpɨn tɨprənə ramiwən ihi. 3 ✡Narimnari me pam həuku pen irə mharə. Narimnari me pam səməme kamharə riti riwən rɨpkuku pen mhə irə marə. 4 ✡Nəgkiariien nəha in nukune nɨmɨruien. Nɨmɨruien nəha in nukuraanien sə raməhiəpwɨn nərmama. 5 ✡Nukuraanien nəha raməhiapw ia nəpitəvien, nəpitəvien ko rɨpkousəman mhə.

6 ✡Iərman riti Kumwesən rərhi pehe i nəghɨn nə Jon. 7 In ruvehe mə trərer irapw məgkiari ia nukuraanien nəha pwəh nərmama həregi nəgkiariien səvənhi, nənə mhəni nɨpərhienien irə. 8 ✡Rɨpko mhə Jon in nukuraanien nəha, mətə ruvehe mə trərer irapw məgkiari irə, 9 ✡mɨni mə nukuraanien pərhien sə raməhiəpwɨn nərmama me pam na truvehe ia tɨprənə i.

10 ✡Nɨpərhienien nukuraanien nəha ruvehe ia tɨprənə i. In nəha Nəgkiariien nəha tɨprənə i mɨne nərmama me pam həuku pen irə mharə, mətə nəpɨn rier pehe irə irəha həreirei mə in sin. 11 In ruvehe imwəni atukwatukw, mətə nəkur imwəni me həpkəsevər mhə ia rerɨnraha tukwe. 12 ✡Mətə nərmama me səməme həsevər ia rerɨnraha tukwe, in ruvei pen nasoriien mɨnraha mə irəha nɨpwnəti Kumwesən me. In ruvei pen nasoriien nəha m nərmama me pam səməme kamhəni nɨpərhienien ia nəghɨn. 13 ✡Mətə nəpɨn həuvehe mho nɨpwnəti Kumwesən me ia nirəha, irəha həpkətui pehe mhə ia nɨte tata mɨne mama, uə ia nokeikeiien səvəi nɨpwranrau, uə ia nətərɨgien səvəi iərman riti, rekəm. Kumwesən əpa ruvei pen nɨmɨruien vi mɨnraha ro irəha həuvehe nɨpwnətɨn me.

14 ✡Nəgkiariien səvəi Kumwesən† ruvehe mo iərmama i nɨpwran rəmwhen ia nɨpwrataha rarə ouihi a kɨmaha min. Kɨmaha iahənətoni nasoriien səvənhi, nasoriien sə in rauvehi tɨ nəri nə mə in Tɨni Kumwesən anan kuatia. Iahənətoni mə rerɨn rukuər ia namasanien mɨne nɨpərhienien.

15 ✡Jon rərer irapw məgkiari irə, məkwein əpwəmwɨs, mɨni mə, "Iəmə i in i iəmə sə iakɨnəgkiari irə nəpɨn iakɨni mə, 'Iəmə sə trukurirə pehe iou, in rasori ia nirak, tɨ nəri nə mə nəpɨn iapkətui pehe mhə ihi, mətə in rɨnarə raka.'" 16 ✡Nənə tɨ nəri nə mə rerɨn rukuər ia namasanien mɨne nɨpərhienien, nəpɨn me

✡ 1:1: Jon 17:5, 1Jon 1:1-2, Rev 19:13 * 1:1: Uə "Nəgkiariien rɨnarə raka." ✡ 1:3: 1Kor 8:6, Kol 1:16-17, Hip 1:2 ✡ 1:4: Jon 5:26 ✡ 1:5: Jon 3:19 ✡ 1:6: Mat 3:1, Luk 1:13-17,76 ✡ 1:8: Jon 1:20 ✡ 1:9: Jon 8:12, 1Jon 2:8 ✡ 1:10: Jon 1:3, 17:25 ✡ 1:12: Kal 3:26 ✡ 1:13: Jon 3:3-6, Jem 1:18, 1Pit 1:23 ✡ 1:14: Aes 60:1-2, Kal 4:4, Fil 2:7, Hip 2:14, Luk 9:32, Jon 2:11 † 1:14: Uə "Nəgkiariien ruvehe mo iərmama i nɨpwran rəmwhen ia nɨpwrataha." ✡ 1:15: Jon 1:27,30, Mat 3:11 ✡ 1:16: Kol 2:10 ✡ 1:17: Eks 34:28, Rom 6:14, 10:4

kɨtaha pam saməuvehi narimnari amasan
me raku pen tukwe. 17 ✡Loa sə Kumwesən
ruvei pehe ruku pen tɨ Moses, mətə
namasanien mɨne nɨpərhienien ruku pen
tɨ Iesu Kristo. 18 ✡Iərmama riti rɨpkətoni
raka mhə Kumwesən, mətə Tɨni Kumwesən
anan kuatia in Kumwesən. Ia nəpɨn me in
ipaka tɨ Tata səvənhi. In rɨno pui pehe Tata
səvənhi m kɨtaha.

*N*əgkiariien səvəi Jon Paptaes

19 Nəgkiariien səvəi Jon ro iamɨnhi irə.
Nəpɨn riti nəmə asori me səvəi nəkur Isrel
hərhi pen pris me nepwɨn mɨne Livaet me
nepwɨn həier ia Jerusalem mhəuvən mə
tuhəres pen in mə, "Ik sin?" 20 ✡Nənə
Jon rɨpkəpnapen mhə, mətə rəgkiari, mo
nukurənien i, mɨni mə, "Rɨpko mhə iou
Kristo."‡
21 ✡Mɨregi irəha hərəs pen in mə, "Ik
Elaeja?"
Mɨregi in rɨni mə, "Rekəm. Rɨpko mhə
iou Elaeja."
Mɨregi irəha həni mə, "Ik profet nəha
kɨməni mə truvehe?"
Mɨregi in rɨni mə, "Rekəm."
22 Ro iamɨnhi irə irəha həni pen tukwe in
mə, "Ik sin? Kɨmaha tahaməkeikei mhəuvei
pen nəgkiariien m səməme hənərhi pehe
kɨmaha. Ikəfni irə ia niram?"
23 ✡Mɨregi Jon rɨni mə, "Iou iəmə i
kamregi rerɨk ia kwopun akwesakwes ikɨn.
Iakaməkwein əpwəmwɨs mə, 'Kɨmiaha
tihaməkeikei mhəpərhi§ suatuk səvəi
Iərɨmənu səkɨtaha.' Noien i iakamo
ramesi pen nəgkiariien səvəi Profet Aesea
kupwən."
24 Nərmama me i səməme kɨnərhi pehe
irəha nepwɨn Farisi me. 25 ✡Irəha hərəs pen
Jon i mə, "Rəfo ikamo paptaes ia nərmama,
mətə rɨpko mhə ik Kristo uə Elaeja uə profet
nəha Nəkukuə Ikinan rani mə truvehe?"
26 Mɨregi Jon rɨni pen tɨ nirəha i mə,
"Iakamo paptaes ia kɨmiaha ia nui, mətə
iərmama riti ramərer kurkwan ia kɨmiaha
hiəreirei. 27 ✡Iou iakɨməkupwən muvehe,
iəmə nəha in trukurirə. Iapkəmwhen mhə
mə takɨfi raka nəkwus ia put səvənhi."
28 ✡Narimnari me i həier pehe ia rukwənu
Petani fwe nɨkare nui arɨs Jotan pen,
kwopun Jon ramo paptaes ikɨn.

*Kw*əti sipsip səvəi Kumwesən

29 ✡Kɨni rakwakwi irə Jon rətoni Iesu
ravən mauvehe. Nəpɨn rətoni, rɨni mə,
"Hətə ro in i kwəti sipsip səvəi Kumwesən.
In truvehi raka noien ərəha me səvəi
nərmama me ia tɨprənə i. 30 ✡Iəmə i in i
iakaməgkiari irə nəpɨn iakɨməni mə, 'Iəmə
sə trukurirə pehe iou, in rasori ia nirak, tɨ
nəri nə mə nəpɨn iapkətui pehe mhə ihi,
mətə in rɨnarə raka.' 31 Fwe kupwən iou
iakreirei iəmə i, mətə iakɨməuvehe, mamo
paptaes ia nui mə takətə sas in, nənə ma-
hatən nəkur Isrel irə pwəh irəha hətoni
mhəukurən."
32 ✡Nənə Jon rarə mɨni irapw mwi mə,
"Iou iakɨnətoni Nənɨmwɨn Ikinan ruku pen
fwe ia neiai meiwaiu rəmwhen ia mak
inhərɨpw muvehe məkure irə. 33 ✡Fwe
kupwən iou iakreirei iəmə i, mətə Iəmə sə
rɨnərhi pehe iou mə tako paptaes ia nui rɨni
pehe tukw iou i mə, 'Ik tikətoni Nənɨmwɨn
Ikinan reiwaiu məkure ia iərmama riti.
Iərmama nəha in nəha tro paptaes ia
Nənɨmwɨn Ikinan.' 34 ✡Iou Jon iakɨnətoni
nəri i, nənə mani mɨnuə iəmə i in Tɨni
Kumwesən."

*Iesu r*ɨnaməkwein nərmama me
səvənhi

35 Kɨni rakwakwi irə, Jon ramərer ia
kwopun a mwi nə irəhar iərmama kəru
səvənhi. 36 ✡Nəpɨn rəti pen mətoni Iesu
ramavən makurau, rɨni mə, "Hətə ro in i
kwəti sipsip səvəi Kumwesən."
37 Iərmama mi nəha səvəi Jon krouregi in
rɨni nəgkiariien nəha, nənə kraukurirə ia
Iesu. 38 Iesu ruvsini mətoni irau kraukurirə
in, nənə rɨni pen tɨ nirau i mə, "Kɨmirau
irouətui nəfe?"
Mɨregi krouni pen tukwe in mə, "Rapai,
ikamarə pəku?" (Nəgkiariien nəha "Rapai"
nɨpwran mə Iahatən.)
39 Mɨregi in rɨni pen tɨ nirau i mə, "Rou-
vehe rouətoni." Ro pen irau krouevən,
rouətoni kwopun in ramarə ikɨn. Nənə irau

✡ 1:18: Eks 33:20, Jon 6:46, 1Tim 6:16, 1Jon 4:12, Mat 11:27 ✡ 1:20: Jon 3:28 ‡ 1:20: Nəhag nəha "Kristo" raməgkiari ia iəmə nəha profet kupwən me həməni mə truvehe muvehimɨru nərmama. ✡ 1:21: Dut 18:15,18, Mat 11:14, Jon 6:14, 7:40 ✡ 1:23: Aes 40:3 § 1:23: Uə "Kɨmiaha tihaməkeikei mhəmri atukwatukw suatuk səvəi Iərɨmənu səkɨtaha." ✡ 1:25: Mat 21:25, Jon 1:33 ✡ 1:27: Jon 1:15, Wok Me 13:25 ✡ 1:28: Mat 3:6, Jon 10:40 ✡ 1:29: Aes 53:6-7, Jon 1:40, 1Pit 1:18-19 ✡ 1:30: Jon 1:15 ✡ 1:32: Mat 3:16 ✡ 1:33: Luk 3:2-3 ✡ 1:34: Mat 3:17, 17:5, Mat 27:54 ✡ 1:36: Jon 1:29

krouarə irəhar min ia nəpin nəha ti nəri nə mə rinaməruarəv ipaka meri rivə.

40 ✡Irau riti riregi Jon rəgkiari nənə rukurirə ia Iesu in nə Antru, piəvi Saemon Pita. 41 ✡Nəri sə rukupwən mo in revən mətoni piəvni Saemon, nənə mini pen tukwe in mə, “Kimaha iahətoni Mesaea.” (Mesaea nipwran mə Kristo.)* 42 ✡Nənə in riri Saemon mevən ti Iesu. Iesu rəti pen mətoni Saemon, mini mə, “Ik Saemon, tini Jon. Tukəkwein ik mə Kefas.” (Kefas nipwran mə Pita.)

*Iesu r*əkwein Filip mine Nataniel

43 ✡Kini rakwakwi irə, Iesu rokeikei mə trevən ia tənə Kalili. In rətui Filip, mətoni, mini pen tukwe in mə, “Kurirə iou.”

44 Filip nəha in iəmə Petsaeta, imwei Antru mine Pita. 45 ✡Nənə Filip rətui Nataniel, mətoni, mini pen tukwe in mə, “Kimaha iahətoni iəmə i Moses rimərai ia nəkukuə səvəi Loa mine profet me mwi həmərai mamhəgkiari irə. In iəmə Nasaret, tini Josef. Nəghin nə Iesu.”

46 ✡Miregi Nataniel rini pen tukwe in mə, “Ko nari amasan riti ruku pen ia Nasaret uə?”

Miregi Filip rini pen tukwe in mə, “Uvehe mətoni.”

47 Nəpin Iesu rətoni Nataniel ravən mu-vehe, in rəgkiari irə, mini mə, “Hətə ro. Iəmə Isrel pərhien i. Neikuəien riwən irə.”

48 ✡Miregi Nataniel rini pen tukwe in mə, “Ikəfukurən iou?”

Miregi Iesu rini mə, “Nəpin ikaməkure tegin niemis, Filip rəpwəh ihi nəkweinien ik, iakinətə raka ik.”

49 ✡Miregi Nataniel rini pen tukwe in mə, “Iahatən. Ik Tini Kumwesən pərhien. Ik pərhien kig səvəi nəkur Isrel.”

50 Miregi Iesu rini mə, “Rəfo? Ikini nipərhienien ia nirak ti nəri nə mə iakini nəgkiariien i mə ‘Iakinətə raka ik ikaməkure tegin niemis’? Ik tikətoni narimnari me nepwin mwi hasori ia səməme nəha.” 51 ✡Iesu rarə mini pen mwi tukwe in mə, “Iakani nipərhienien tukumiaha i kimiaha tihətoni kəpuapen trəkwag nənə nagelo me səvəi Kumwesən tuhaməutə mamheiwaiu ia Iəməti Iərmama.”

2

*N*əkur Kena həiri pen vi a pran riti m iərman səvənhi mhagien irəha minrau

1 ✡Kini neis irə nərmama nepwin ia rukwənu Kena ia tənə Kalili həiri pen vi a pran riti m iərman səvənhi, mharə mho mwi nəvegінien asori riti mamhagien pəri irəha minrau. Mama səvəi Iesu irəha minraha. 2 Kinəkwein Iesu mine nərmama me səvənhi mə irəha mwi tuhəuvən mhani pəri nari irəha minraha. 3 Nəpin waen ruvəiwən, mama səvəi Iesu rini pen tukwe in mə, “Sənmwinraha waen ruvəiwən.”

4 ✡Miregi Iesu rini pen tukwe in mə, “Prən i. Ikəfo mani pehe nəri i tukw iou? Nəpin səiou ripkuvehe mhə ihi.”

5 ✡Miregi mama səvənhi rini pen ti nərmama səməme kamho tukwini nari mə, “Kimiaha tihaməkeikei mho nəfe nəghin in trini pehe tukumiaha i.”

6 Ia kwopun nəha nəri kamərəmin pen nui irə irəha pam sikis kino ia kəruətərei. Irəha kuatia kuatia rukurən nuvehiien eiti uə hantret twenti lita. Nui nəha səvəi nəkur Isrel kamhərkwerig irə.)✡

7 Iesu rini pen ti nərmama me nəha kamho tukwini nari mə, “Kimiaha tihərəmin pen nui ia nəri kamərəmin pen nui ia nirəha.” Irəha hərəmin meste pehe rukuər.

8 Nənə Iesu rini pen ti nirəha i mə, “Nəha təkwtəkwuni kimiaha tihəkwəhi raka nepwin, mhəuvehi mhəuvən mhəuvei pen m iəmə asori səvəi nəvegінien asori.” Ro pen irəha həuvehi mhəuvən. 9 Nəpin iəmə asori səvəi nəvegінien asori rənimwi əghan nui nəha, nui sə Iesu rino ruvehe mo waen i, in rireirei mə waen ruku pəku. (Mətə iotukwininari me səməme həkwəhi raka nui irəha həukurən.) Ro iaminhi irə iəmə asori səvəi nəvegінien nəha rəkwein iərman sə ripkarə vi a irau pran səvənhi ruvehe, 10 rini pen tukwe in mə, “Samarə

✡ 1:40: Mat 4:18-20 ✡ 1:41: 1Saml 2:10, Sam 2:2, Jon 4:25 * 1:41: Nəgkiariien mi nəha “Mesaea” mine “Kristo” krouəmnəmwhen a. Mesaea nəgkiariien Hipru. Kristo nəgkiariien Krik. Nəhag mi nəha krouəgkiari ia iəmə nəha profet kupwən me həməni mə Kumwesən trərhi pehe i ruvehe muvehimiru nərmama. ✡ 1:42: Mat 16:18, Mak 3:16 ✡ 1:43: Mat 8:22, Mak 2:14 ✡ 1:45: Dut 18:18, Aes 7:14, 9:6, Jer 23:5, Esik 34:23 ✡ 1:46: Jon 7:41,52 ✡ 1:48: Sam 32:2 ✡ 1:49: Mat 14:33, 16:16, Mat 27:42, Mak 3:11 ✡ 1:51: Jen 28:12 ✡ 2:1: Jon 1:43 ✡ 2:4: Mat 12:48, Jon 19:26 ✡ 2:5: Jon 7:30, 8:20 ✡ 2:6: Mak 7:3-4

kamo nəvegɨnien asori iamɨnhi kukupwən
kukwəhi raka waen sə ramasan pɨk kauvei
pen m nərmama. Nənə nəpɨn nərmama me
hənənɨmwi asori kwopti, kukwəhi raka sə
rɨpkamasan pɨk mhə kauvei pen mɨnraha
hənɨmwi. Mətə ik ikəpwəh nukwəhi
rakaien waen sə ramasan pɨk meste nəha
təkwtəkwuni."
11 ✡In i nɨmtətien sə Iesu rukupwən
mo ia rukwənu Kena ia tənə Kalili. Ia
nɨmtətien nəha in rahatən pen nasoriien
səvənhi. Nənə nərmama me səvənhi həni
nɨpərhienien irə.

*Iesu r*əkoui irapw nərmama səməme
kamho maket ia nimwə səvəi Kumwesən
12 ✡Kurirə irə Iesu rewaiu pen fwe taon
Kapaneam irəha mama səvənhi mɨne
piəvni me mɨne nərmama me səvənhi.
Nənə irəha harə nəpɨn ouihi a fwe ikɨn.
13 ✡Nəvegɨnien asori səvəi nəkur Isrel
kani mə Pasova rɨnauvehe ipaka. Iesu
rutə pen fwe Jerusalem, 14 mətoni nərmama
nepwɨn ia nəkwai nimwə səvəi Kumwesən
kamhəmri pen nəmri nari ia kau me
mɨne sipsip me mɨne menu me. Nepwɨn
kamhəkure mamhəvriwei mane. In
rətoni irəha, 15 ruvehi nəkwus me, mo
kwənkɨrkɨr irə, məkoui irapw irəha pam
mɨne sipsip me mɨne kau me həier irapw ia
nimwə nəha. In rətəgi irapw mane səvəi
nərmama kamhəvriwei i, muvsini tepol
me səvənraha. 16 Nənə səməme kamhəmri
pen nəmri nari ia menu me, in rɨni pen tɨ
nirəha i mə, "Kɨmiaha tihəuvehi nəri me
i mharaka, mhəpwəh noien nimwə səvəi
Tata səiou ro kwopun kauvehi nəmri nari
ikɨn."
17 ✡Ia nəpɨn nəha nərmama me səvənhi
rerɨnraha rɨrhi nəgkiariien i kɨmərai pen
ia Nəkukuə Ikinan rɨni mə, "Iakokeikei
pɨk nimwə səim. Nokeikeiien nəha rauək
rəmwhen ia napw ia rerɨk."
18 Ro pen nəmə asori me səvəi nəkur Isrel
həni pen tukwe in mə, "Sin rɨməuvei pehe
nasoriien mik mə tiko narimnari me i?
Nəfe nəha nɨmtətien tiko m kɨmaha pwəh
iahətoni mhəukurən?"
19 ✡Mɨregi Iesu rɨni pen tɨ nirəha i mə,
"Housi testesi nimwə i səvəi Kumwesən,
nənə ia nəpɨn səro kahar irə takuvehi utə
mwi."
20 Mɨregi nəmə asori me səvəi nəkur Isrel
həni mə, "Kwa nimwə i səvəi Kumwesən
kuvrhəkɨn nuk irəha pam foti-sikis.
Tikəfo muvehi utə mwi ia nəpɨn kahar?"
21 ✡Mətə nimwə nəha səvəi Kumwesən
Iesu rəməgkiari irə in nə nɨpwran. 22 ✡Ro
iamɨnhi irə nəpɨn Iesu rətui mwi ia
nemhəien səvənhi, nərmama me səvənhi
rerɨnraha rɨrhi mə in rɨməni nəgkiariien i,
nənə irəha həni nɨpərhienien ia Nəkukuə
Ikinan mɨne nəgkiariien nəha Iesu rɨməni.
23 ✡Nəpɨn Iesu in fwe Jerusalem tɨ
nəvegɨnien asori nəha kani mə Pasova,
nərmama həpɨk hətoni nɨmtətien me nəha
in ramo, mhəni nɨpərhienien ia nəghɨn.
24 Mətə Iesu rɨpkɨni mhə nɨpərhienien ia
nirəha, mhəpwəh nɨni pamien rerɨn tɨ
nirəha i, tɨ nəri nə mə in ruvəukurən raka
nərmama me pam. 25 ✡In rɨpkətui mhə
iərmama riti tro pui pen nətərɨgien səvəi
iərmama min, tɨ nəri nə mə in ruvəukurən
raka nəfe ramarə ia reri iərmama.

3

*Nikotimas rev*ən ia nəpɨn maməgkiari m
Iesu
1 ✡Iəmə asori riti səvəi nəkur Isrel nəghɨn
nə Nikotimas. In Farisi riti. 2 ✡Iəmə i ruvehe
tɨ Iesu ia nəpɨn, mɨni pen tukwe in mə, "Ia-
hatən. Kɨmaha iahəukurən mə ik iahatən
riti sə Kumwesən rərhi pehe ik. Iərmama
riti riwən ko ro nɨmtətien me i səməme
ikamo trɨni mɨnuə Kumwesən rɨpkarə mhə
tukwe."
3 ✡Mɨregi Iesu rɨni pen tukwe in mə,
"Iakani nɨpərhienien tukw ik i trɨni
mɨnuə iərmama kɨpkukwəhi mhə mwi in,
ko in rɨpkətə mhə nɨtətə sə Kumwesən
ramərɨmənu irə."
4 Mɨregi Nikotimas rɨni pen tukwe in
mə, "Tukəfa kukwəhi mwi iərmama sə
ruvəpwinari raka? Ko in revən mwi ia tɨpwi
mama səvənhi mə tukukwəhi mwi in uə
rekəm?"
5 ✡Mɨregi Iesu rɨni mə, "Iakani
nɨpərhienien tukw ik i trɨni mɨnuə iərmama
kəpwəh nukwəhiien in ia nui mɨne
Nənɨmwɨn, ko in rɨpkuvnimwə mhə ia
nɨtətə sə Kumwesən ramərɨmənu irə.
6 ✡Nəri sə iərmama rukwəhi in iərmama.

✡ 2:11: Luk 9:32, Jon 1:14, 4:54, Jon 11:40 ✡ 2:12: Mat 4:13 ✡ 2:13: Eks 12:1-27, Jon 6:4, 11:55 ✡ 2:17: Sam 69:9 ✡ 2:19: Mat 21:23, 26:61, Mat 27:40, Wok Me 6:14 ✡ 2:21: 1Kor 6:19 ✡ 2:22: Luk 24:6-8, Jon 12:16, 14:26 ✡ 2:23: Jon 7:31 ✡ 2:25: Mak 2:8 ✡ 3:1: Jon 7:50, 19:39 ✡ 3:2: Mat 22:16, Jon 9:16 ✡ 3:3: Mat 18:3, 1Pit 1:23 ✡ 3:5: Esik 36:25-27, Taet 3:5 ✡ 3:6: Sam 51:5, Jon 1:13 ✡ 3:8: Pri 11:5

Nəri sə Nənɨmwɨn rukwəhi in nənɨmwɨn.
7 Tikəpwəh nərkəriien nari mə iakɨni pehe
tukw ik i mə ‘Tukaməkeikei kukwəhi mwi
ik.’ 8 ✡Nɨmətagi ravən mamevən ia kwopun
pəku rokeikei mə trevən ikɨn. Kɨmiaha
hiamregi rameikweikwi nɨmwai nari,
mətə hiəreirei mə ruku pəku mauvəku.
Nərmama me pam səməme Nənɨmwɨn
rukwəhi irəha ho mwi iamɨnhi.”

9 Mɨregi Nikotimas rɨni pen tukwe in mə,
“Tukəfo narimnari me i ruvehe mo iamɨnha
irə?”

10 Mɨregi Iesu rɨni pen tukwe in mə,
“Ik iahatən səvəi nəkur Isrel. Rəfo
ikreirei narimnari me i? 11 ✡Iakani
nɨpərhienien tukw ik i kɨmaha iahaməni
nəfe iahəukurən, mamhəgkiari ia nəfe
iahənətoni ia nəmrɨmaha, mətə kɨmiaha
hiəpkɨni mhə nɨpərhienien ia nəgkiariien
səkɨmaha. 12 ✡Iakɨnəgkiari raka ia narim-
nari me ia tɨprənə i, mətə kɨmiaha hiəpkɨni
mhə nɨpərhienien ia nəgkiariien səiou. Ro
iamɨnhi irə tihəfo mhəni nɨpərhienien ia
nəgkiariien səiou trɨni mɨnuə iakəgkiari ia
narimnari me ia neiai? 13 ✡Iərmama riti
riwən ruvəutə raka mevən ia neiai. Iəməti
Iərmama in əpa ruku pen ia neiai meiwaiu.
14 ✡Fwe kupwən Moses ruvehi utə snek riti
kɨno ia aean nə pras ia kwopun akwesakwes
ikɨn. Rəmwhen a mwi tukaməkeikei kuvehi
utə Iəməti Iərmama 15 ✡mə iərmama sə rani
nɨpərhienien irə truvehi nɨmɨruien rerɨn.

16 ✡Kumwesən rokeikei pɨk nərmama ia
tɨprənə i, məriari pehe Tɨni anan kuatia
mə nərmama me pam səməme tuhəni
nɨpərhienien irə tuhəpkemhə mhə, mətə
tuhəuvehi nɨmɨruien rerɨn. 17 ✡Kumwesən
rɨpkərhi pehe mhə Tɨni ruvehe ia tɨprənə
i mə trərpwɨn noien ərəha me səvəi
nərmama, mətə in rərhi pehe Tɨni mə
truvehimɨru irəha. 18 ✡Iərmama sə rani
nɨpərhienien ia Tɨni Kumwesən, Kumwesən
trəpwəh nərpwɨnien noien ərəha me
səvənhi. Mətə iərmama sə rɨpkɨni mhə
nɨpərhienien irə, Kumwesən ruvəni raka
mə in trərpwɨn noien ərəha me səvənhi
tɨ nəri nə mə iərmama nəha rɨpkɨni
mhə nɨpərhienien ia Tɨni anan kuatia.
19 ✡Kumwesən ruvəni raka mə in truvei
pen nərpwɨnien m nərmama tɨ noien i
iakani. Nukuraanien ruvəuvehe raka ia
tɨprənə i, mətə nərmama həpkokeikei mhə
nukuraanien, mhokeikei a nəpitəvien, tɨ
nəri nə mə noien me səvənraha hərəha.
20 ✡Iərmama sə ramo noien ərəha me
rəmwəki nukuraanien. Ko in rɨpkuvehe
mhə irə kamo nukuraanien nəha rəhiəpwɨn
noien me səvənhi. 21 Mətə iərmama sə ramo
nɨpərhienien ruvehe ia nukuraanien mə tro
nukurənien i mə noien me səvənhi in ramo
tɨ nəri nə mə ramsiai Kumwesən.”*

Jon Paptaes rəgkiari mwi ia Iesu

22 ✡Kurirə ia nəri nəha, Iesu mɨne
nərmama me səvənhi həuvən ia tənə
Jutia. In ramarə ikɨn irəha mɨnraha, mamo
paptaes ia nərmama. 23 Jon mwi ramo
paptaes ia nərmama fwe Aenon kwopun riti
ipaka tɨ Salim, tɨ nəri nə mə nui me həpɨk
fwe ikɨn. Nərmama me kamhəuvehe tukwe,
nənə in ramo paptaes ia nirəha. 24 ✡(Ia
nəpɨn nəha kɨpkuvehi puvnimwə mhə ihi
Jon ia kalapus.)

25 Nəpɨn riti nərmama nepwɨn səvəi Jon
mɨne iəmə Isrel riti hənaməvisə mɨnraha
me tɨ nəresien riti mə tuhəfərkwerɨg irə.
26 ✡Nənə irəha həuvehe tɨ Jon, mhəni pen
tukwe in mə, “Iahatən. Rerɨm ramrhi iəmə
nəha fwe kupwən kɨmirau min ia nɨkare
nui arɨs Jotan pen, iəmə sə ikɨnərer irapw
məgkiari irə? Ətə ro. In ramo paptaes
ia nərmama. Nərmama pam kamhəuvən
tukwe.”

27 ✡Mɨregi Jon rɨni mə, “Iərmama ko
rɨpkuvehi atukw mhə nari riti, mətə nəfe
nari in ruvehi Kumwesən traməkeikei mu-
vei pen min. 28 ✡Kɨmiaha i hiəuvəregi raka
iou iakɨməni iamɨnhi irə mə, ‘Rɨpko mhə iou
Kristo, mətə Kumwesən rərhi pehe iou mə
takukupwən ia Kristo muvehe.’ 29 ✡Nəpɨn
kiri pen vi a pran riti m iərman səvənhi,
prən nəha səvəi sin? Kwa səvəi iərman
nəha! Mətə nəpɨn kamo nəvegɨnien asori
səvəi narə viien səvənrau, in riti ramərer
ipaka, mamregi iərman nəha raməgkiari,

✡ 3:11: Jon 3:32, 8:26 ✡ 3:12: Luk 22:67 ✡ 3:13: Prov 30:4, Rom 10:6 ✡ 3:14: Nam 21:9, Jon 8:28, 12:32 ✡ 3:15: Jon 20:31 ✡ 3:16: Jon 3:36, 10:28, Rom 5:8, 8:32, 1Jon 4:9-10 ✡ 3:17: Luk 19:10, Jon 5:22, 12:47, Wok Me 17:31 ✡ 3:18: Jon 3:36, 5:24 ✡ 3:19: Jon 1:5,9, 8:12 ✡ 3:20: Efes 5:11-13 * 3:21: Suatuk riti mwi tɨ niniien nəgkiariien ia vas 21 in i mə: “Mətə iərmama sə ramo nɨpərhienien ruvehe ia nukuraanien mə nukuraanien trəhiəpwɨn kətoni mə noien me sə in ramo, mətə Kumwesən rɨnasitu irə mə tro.” ✡ 3:22: Jon 4:1-2 ✡ 3:24: Mat 4:12 ✡ 3:26: Jon 1:26-34 ✡ 3:27: Jon 19:11, 1Kor 4:7, Hip 5:4 ✡ 3:28: Jon 1:20,23, Mat 11:10 ✡ 3:29: Mat 9:15

rerɨn ragien pɨk tukwe. Ro iamɨnhi irə
təkwtəkwuni iakamregi rerɨk ramagien pɨk.
30 Iərman nəha traməkeikei mutə masori,
mətə iou takaməkeikei meiwaiu mouihi.
31 ✡Iəmə sə ruku pen fwe irənhə rasori
ia nərmama me pam. Iəmə sə ruku pen ia
tɨprənə in səvəi tɨprənə, nənə raməgkiari
ia narimnari me səvəi tɨprənə. Mətə iəmə
sə ruku pen ia neiai rasori ia nərmama me
pam. 32 ✡In rani irapw nəfe rɨnətoni mɨregi,
mətə iərmama riti riwən rɨni nɨpərhienien
ia nəgkiariien səvənhi. 33 Mətə iərmama sə
rɨni nɨpərhienien ia nəgkiariien səvənhi
ramahatən pen mə nəgkiariien nəha
Kumwesən rɨni ro nɨpərhienien. 34 ✡Iəmə
sə Kumwesən rɨnərhi pehe i rani irapw
nəgkiariien me səvəi Kumwesən, tɨ nəri
nə mə Kumwesən rauvei pen Nənɨmwɨn
Ikinan min rasori pɨk. 35 ✡Tata Kumwesən in
rokeikei Tɨni, mɨnəmri pen raka narimnari
me pam ia rəgɨn. 36 ✡Iərmama sə rani
nɨpərhienien ia Tɨni Kumwesən nɨmɨruien
rerɨn rɨnarə raka irə. Mətə iərmama sə
rɨpko mhə nəkwai Tɨni Kumwesən, in
trɨpkətə mhə nɨmɨruien ia nəpɨn riti, mətə
niemaha səvəi Kumwesən raməmak rerɨn
irə."

4

*Iesu ram*əgkiari m pran Sameria

1 ✡Kəvisau pen m Farisi me mə Iesu ravi
nərmama həpɨk həuvehe mho nərmama
me səvənhi, nənə in ramo paptaes ia
nirəha. Nərmama me nəha həpɨk mhəpi
raka səməme Jon ravi irəha, mamo paptaes
ia nirəha. 2 (Mətə nɨpərhienien rɨpko
mhə Iesu atukwatukw ramo paptaes ia
nirəha, mətə nərmama səvənhi me a
kamho.) 3 Nəpɨn Iesu rukurən mə Farisi
me həuvəregi raka nəgkiariien nəha, in
rəpwəh tənə Jutia, mɨnamevən mwi ia tənə
Kalili.
4 Ia suatuk səvənhi Iesu rɨregi mə
traməkeikei məpi sɨmwɨn ia tənə Sameria.
5 ✡Ro iamɨnhi irə in ruvehe ia taon riti ia
Sameria nəghɨn nə Saeka. Taon nəha ipaka
tɨ kwopwi tɨprənə Jekop rɨməuvei pen m
tɨni nəghɨn nə Josef. 6 Wel sə Jekop rɨneri
fwe kupwən in nəha ia kwopun nəha. Nənə
Iesu rɨregi rəpou pɨk tɨ navənien səvənhi,
revən, maməkure ia nɨkare wel nəha. Ipaka
tɨ kurkwai nəpɨn ia ran.
7 Nənə prən Sameria riti ruvehe mə
trukwəhi nui. Iesu rɨni pen tukwe in
mə, "Vei pehe nui riti miou iakənɨmwi."
8 (Nərmama me səvəi Iesu həuvavən fwe
taon mə tuhəuvehi nəmri nəvegɨnien.)
9 ✡Mɨregi prən Sameria i rɨni pen tukwe
in mə, "Ik iəmə Isrel. Iou prən Sameria.
Rəfo ikaməres pehe nui miou?" (Prən i rɨni
iamɨnhi irə tɨ nəri nə mə nəkur Isrel mɨne
nəkur Sameria ko həpkənɨmwi mhə nui ia
kap kuatia.)
10 ✡Iesu rɨni pen tɨ prən i mə, "Ikreirei
nəfe nari Kumwesən rokeikei mə truvei
pehe mik. Ikreirei mwi iou sə iakani pehe
tukw ik i mɨnuə 'Vei pehe nui riti miou
iakənɨmwi.' Kamo ikukurən ko ikəres iou
nənə iakuvei pehe nuimɨru mik."
11 ✡Mɨregi prən i rɨni pen tukwe in mə,
"Iəmə asori. Teki nəri tikukwəhi nui irə
riwən. Wel i rəmwhenɨmw. Nənə tiku-
vehi pəku nuimɨru nəha? 12 ✡Rəfo? Ik
iəmə asori məpi raka kaha kupwən səkɨtaha
Jekop? In rɨməuvei pehe wel i m kɨtaha,
mɨnamənɨmwi nui irə. Nɨpwnətɨn me mɨne
kau me səvənhi irəha mwi hənamənɨmwi."
13 Mɨregi Iesu rɨni pen tɨ prən i mə,
"Iərmama sə rənɨmwi nui i trəkwakwa mwi,
14 ✡mətə iərmama sə trənɨmwi nui takuvei
pen min trɨpkəkwakwa mhə mwi ia nəpɨn
riti. Nui sə takuvei pen min trakwərkwər ia
reri iərmama nəha rəmwhen ia nəmri nui
riti mauvei pen nɨmɨruien rerɨn min."
15 Mɨregi prən i rɨni pen tukwe in mə,
"Iəmə asori. Uvei pehe nui nəha miou
pwəh iapkakwakwa mhə mwi, məpwəh nu-
veheien ia kwopun i mukwəhi nui!"
16 Mɨregi Iesu rɨni pen tɨ prən i mə, "Evən,
məkwein səim iərman, rouvehe mwi ia
kwopun i."
17 Mɨregi prən i rɨni pen tukwe in mə,
"Səiou iərman riwən."
Mɨregi Iesu rɨni mə, "Ikani atukwatukw
mə səim iərman riwən. 18 Ikɨnesi pen
raka nərman irəha pam krirum, nənə sə
nəha ikamesi pen ipwet mɨne rɨpko mhə
iərman atukwatukw səim. Nəri i ikɨni ro
nɨpərhienien."

✡ 3:31: Jon 8:23, 1Jon 4:5 ✡ 3:32: Jon 3:11 ✡ 3:34: Jon 1:32 ✡ 3:35: Mat 11:27, Jon 5:20, 10:17 ✡ 3:36: Jon 3:16-18, 1Jon 5:12, Luk 3:7 ✡ 4:1: Jon 3:22,26 ✡ 4:5: Luk 9:52, Jen 33:19, Jos 24:32 ✡ 4:9: Esra 4:1-5, Esra 9:1–10:44, Luk 9:52-53 ✡ 4:10: Jon 4:26 ✡ 4:11: Jon 7:37-38, Rev 21:6 ✡ 4:12: Jon 8:53 ✡ 4:14: Jon 6:35 ✡ 4:19: Jon 7:40, 9:17, 1Kor 14:24-25 ✡ 4:20: Dut 12:5-14, Sam 122:1-5

19 ✡Prən i rɨni pen tukwe in mə, “Iəmə
asori. Iakətə ik mə ik profet riti. 20 ✡Kaha
kupwən me səkɨmaha nəkur Sameria
kamhəfwaki pen m Kumwesən ia təkuər
i, mətə kɨmiaha nəkur Isrel hiaməni mə
Jerusalem kwopun atukwatukw nərmama
tuhaməkeikei mhəfwaki pen m Kumwesən
ikɨn.”
21 Mɨregi Iesu rɨni pen tukwe in mə,
“Prən i. Ni nɨpərhienien ia nəgkiariien
səiou. Nəpɨn nəha rauvehe kɨmiaha
tihəpwəh nəfwakiien m Tata Kumwesən
ia təkuər i mɨne fwe Jerusalem. 22 ✡Kɨmiaha
hiaməfwaki mhəreirei Kumwesən, mətə
kɨmaha iahaməfwaki mhəukurən amasan
in, tɨ nəri nə mə suatuk Kumwesən
rauvehimɨru nərmama irə ruku pen ia
kɨmaha nəkur Isrel. 23 Nəpɨn riti nəha
rauvehe, mətə ruvəuvehe raka. Ia nəpɨn
nəha nərmama səməme kamhəfwaki
pərhien tuhəfwaki m Tata Kumwesən ia
nənɨmwɨn mɨne nɨpərhienien, tɨ nəri nə mə
Tata Kumwesən ramətui nərmama səməme
kamho iamɨnhi mə irəha tuhəfwaki pen
min. 24 ✡Kumwesən in nənɨmwɨn, nənə
nərmama me səməme kamhəfwaki pen min
tuhaməkeikei mhəfwaki ia nənɨmwɨn mɨne
nɨpərhienien.”
25 ✡Mɨregi prən i rɨni pen tukwe in mə,
“Iakukurən mə Mesaea truvehe (iəmə sə
kaməkwein in mə Kristo). Nəpɨn in tru-
vehe, in trɨni pehe narimnari me pam tuku-
taha.”
26 ✡Mɨregi Iesu rɨni pen tɨ prən i mə, “Kwa
iou i iou iakaməgkiari mik.”

*N*ərmama me səvəi Iesu hərərɨg pehe
mwi mhətoni in

27 Təkwtəkwuni a mwi nərmama me səvəi
Iesu hərərɨg mwi, mhətoni Iesu raməgkiari
m pran riti. Hətoni hərkərinari irə, mətə
irəha riti rɨpkɨni mhə mə, “Iakamətui
nəfe?” uə “Ikaməgkiari kɨmirau prən i tɨ
nəfe?”
28 Ro iamɨnhi irə prən nəha rəpwəh
teki nəri rakwəhi nui irə, mevən ia taon,
mɨni pen tɨ nərmama me fwe ikɨn mɨnuə,
29 “Həuvehe, mhətoni iərmama riti sə rɨni
pehe tukw iou i narimnari me pam sə
iakɨno. Rosi iəmə i in Kristo uə?” 30 Nənə
irəha həier ia taon, mamhəuvehe tɨ Iesu.
31 Ia nəpɨn nəha nərmama me səvəi Iesu
kamhəni pen tukwe in mə, “Iahatən, əni
nari.”
32 Mətə in rɨni pen tɨ nirəha i mə, “Sənak
nəvegɨnien sə takəni kɨmiaha hiəreirei.”
33 Ro iamɨnhi irə nərmama me səvənhi
həni pen tɨ nirəha me i mə, “Rəfo? Iərmama
riti ruvəuvei pen raka nəvegɨnien min uə?”
34 ✡Mɨregi Iesu rɨni pen tɨ nirəha i mə,
“Sənak nəvegɨnien in i. Takaməkeikei
mo nəkwai Iəmə sə rɨnərhi pehe iou
iakuvehe, mo sampam ia wok səvənhi.
35 ✡Kɨmiaha hiəukurən nəgkiariien i kamɨni
rerɨn mə, ‘Məkwə kefə mwi nəha ikɨn kesi
raka nukwai wit sə rɨmruə ia nəmhien.’
Mətə iakani pehe tukumiaha i həti pen
ro wit ia nəmhien me. Nɨmwanraha me
həuvəmhiə. Rɨno nəpɨn sə tukesi nukwan-
raha. 36 Iərmama sə ramesi nukwai wit,
in ruvəuvehi raka nərəkuien səvənhi, ma-
mousəsɨmwɨn nukwai wit me mə tuhəuvehi
nɨmɨruien rerɨn. Ia noien nəha iərmama
sə raməpwei wit mɨne iərmama sə ramesi
nukwan irau trouagien pəri. 37 Nəgkiariien
i kamɨni ro nɨpərhienien irə mə, ‘Iərmama
əpə rəpwei wit, nənə iərməpə ramesi nuk-
wan.’ 38 Iou iakərhi pen kɨmiaha mə
tihəuvən mhesi nukwai wit me. Rɨpko
mhə kɨmiaha hiənəpwei wit me nəha.
Nərməpə hənəpwei, nənə təkwtəkwuni
kɨmiaha tihəkurirə ia nirəha, mho pam nəfe
irəha hənostat mho.”

*N*əkur Sameria həpɨk həni
nɨpərhienien ia Iesu

39 Nəkur Sameria həpɨk həni nɨpərhienien
ia Iesu tɨ nəri nə mə həregi prən i rɨni
ianhi irə mə, “In rɨni pehe tukw iou i
narimnari me pam sə iakɨno.” 40 Ro iamɨnhi
irə, nəpɨn nəkur Sameria me nəha həuvehe
tukwe, həres pen Iesu mə trarə irəha
mɨnraha. Nənə in rarə ikɨn nəpɨn kəru.
41 Kurirə irə nəkur Sameria həpɨk mwi həni
nɨpərhienien ia Iesu tɨ nəri nə mə həregi
nəgkiariien səvənhi.
42 ✡Irəha həni pen tɨ prən nəha mə,
“Kupwən kɨmaha iahaməni nɨpərhienien ia
iəmə i tɨ nəri nə mə iahəregi nəgkiariien
səim. Mətə təkwtəkwuni kɨmaha ia-
haməni nɨpərhienien irə tɨ nəri nə mə
iahəregi atukwatukw nəgkiariien səvənhi,
nənə kɨmaha iahəukurən mə nɨpərhienien
in iərmama sə rauvehimɨru nərmama ia
tənəmtənə me.”

✡ 4:22: 2King 17:29-41, Aes 2:3, Rom 9:4-5 ✡ 4:24: 2Kor 3:17, Rom 12:1, Fil 3:3 ✡ 4:25: Jon 1:41
✡ 4:26: Mak 14:61-62, Jon 9:37 ✡ 4:34: Jon 6:38, 17:4 ✡ 4:35: Luk 10:2 ✡ 4:42: 1Jon 4:14

Iesu ro iəkunouihi riti səvəi iəmə asori riti ruvehe məsanin

43 ✡Kini neis irə Iesu rəpwəh kwopun
nəha, mamevən ia tənə Kalili, 44 ✡ti nəri nə
mə fwe kupwən in atukwatukw riməni mə,
"Profet riti nəkur imwəni me ko həpkisiai
mhə in." 45 ✡Ro iaminhi irə, nəpin in rapi-
rapw ia tənə Kalili, nəkur Kalili me həsevər
ia rerinraha tukwe ti nəri nə mə irəha
mwi həmavən fwe Jerusalem ia nəpin səvəi
nəveginien asori Pasova. Irəha hənətoni
narimnari me pam in rino ia kwopun nəha.

46 ✡Ro iaminhi irə Iesu rapirapw ia
tənə Kalili, mevən mwi ia rukwənu Kena,
kwopun nəha in rino nui ruvehe mo waen
irə. Iəmə asori riti tini ramemhə mamapri
fwe taon Kapaneam. 47 ✡Nəpin iəmə i ririegi
mə Iesu ruku pen ia tənə Jutia muvəuvehe
raka ia tənə Kalili, revən tukwe mini mə,
"Səiou iəkunouihi ramemhə na tremhə. Ko
ikeiwaiu pehe ia Kapaneam mo in ruvehe
məsanin?"

48 ✡Miregi Iesu rini pen tukwe in mə,
"Kimiaha hiokeikei mə tako nimtətien
me mine narimnari me tihərkərinari irə.
Mə hiəpkətoni mhə tihəpwəh niniien
nipərhienien ia nirak."

49 Miregi iəmə asori nəha rini pen tukwe
in mə, "Iəmə asori. Tikuvehe akwauakw.
Tripko mhə tui nərik remhə."

50 ✡Miregi Iesu rini pen tukwe in mə,
"Tiko mevən. Nərim tripkemhə mhə."

Iəmə nəha rini nipərhienien ia
nəgkiariien nəha Iesu riməni pen tukwe
in, nənə mirərig mamevən. 51 Nəpin
rameiwaiu pen imwəni, iotukwininari me
səvənhi həuvehe, mhəvisau pen min mə
tini ramiru. 52 Ro iaminhi irə in rəres pen
irəha i nəfe taem tini rinəsanin irə.

Miregi irəha həni pen tukwe in mə,
"Nərineiv ia wan klok ia nəruarəv
nemhəien raraka irə."

53 ✡Tata səvəi iəkunouihi nəha rukurən
mə ia nəpin atukwatukw nəha Iesu riməni
pen tukwe in mə, "Nərim tripkemhə mhə."
Ro iaminhi irə in mine nərmama pam
səməme kamharə ia nəkwai nimwə səvənhi
həni nipərhienien ia Iesu.

54 ✡In i nimtətien sə ro kəru irə Iesu rino
nəpin rier ia tənə Jutia muvehe ia tənə
Kalili.

5

Fwe nui Petsata Iesu ro iərmama riti sə
ramemhə ruvehe məsanin.

1 Kurirə irə nəveginien asori riti səvəi
nəkur Isrel ruvehe nənə Iesu rutə pen
fwe Jerusalem. 2 Nui riti fwe ia Jerusalem
rametimw rerin ipaka ti kwəruə nəha kani
mə Kwəruə Səvəi Sipsip Me. Ia nəgkiariien
Hipru kani nui nəha mə Petsata. Ia
nikarkare nui nəha kino nari krirum
ia kəpwier həmwhen ia tənimwə me.
3 Nərmama kamhemhə həpik kamhəmak
tegin tənimwə me nəha. Nepwin
nənimenraha rifwə. Nepwin nisunraha
rərfe. Nepwin nipəri nipwranraha remhə.
Irəha kamheitenhi nui nəha trikiu. 4 Nəpin
nepwin agelo riti səvəi Iərimənu reiwaiu
ia reri nui nəha mo rikiu. Nənə iərmama
sə rukupwən meiwaiu ia reri nui nəfe
nemhəien ro in raraka irə. Nənə in ruvehe
məsanin.

5 Iərmama riti nəha ikin nemhəien
səvənhi narə irə nuk toti-eit. 6 Nəpin Iesu
rətoni iəmə nəha raməmak ia kwopun
nəha, mukurən mə rinəmak tui, in rini
pen tukwe in mə, "Ikokeikei mə tikuvehe
məsanin?"

7 Iəmə sə ramemhə rini pen tukwe in mə,
"Iəmə asori. Sin truvehi iou meiwaiu ia nui
nəpin nui rikiukiu irə? Iərmama riti riwən.
Nənə nəpin iakuə takevən, mətə iərməpə iti
rukupwən ia nirak meiwaiu ia nui."

8 ✡Miregi Iesu rini pen tukwe in mə,
"Ərer, muvehi səim niməhan, mavən."
9 Nənə təkwtəkwuni a mwi iəmə nəha ru-
vehe məsanin, muvehi niməhan səvənhi,
mavən. Nəpin nəha ia Sapat. 10 ✡Ro iaminhi
irə nəmə asori me səvəi nəkur Isrel həni
pen ti iəmə i Iesu rino in rəsanin mə, "Ipwet
i Sapat. Rəpwəh natukwatukwien ia Loa
səkitaha mə tikuvehi səim niməhan."

11 Miregi in rini pen ti nirəha i mə, "Mətə
iəmə sə rino iou iakəsanin, in rini pehe
tukw iou i mə takuvehi niməhan səiou
mavən."

12 Miregi irəha həni pen tukwe in mə, "Sin
nə iəmə rini pehe tukw ik i mə tikuvehi
niməhan səim mavən?"

13 Mətə iəmə nəha rireirei mə sin nəha
rino in ruvehe məsanin. In rireirei ti nəri
nə mə Iesu rukurau akwauakw a, nərmama
həpik anan ia kwopun nəha.

✡ 4:43: Jon 4:40 ✡ 4:44: Mat 13:57 ✡ 4:45: Jon 2:23 ✡ 4:46: Jon 2:1-11 ✡ 4:47: Mat 8:5-6 ✡ 4:48: Jon 2:18, 1Kor 1:22 ✡ 4:50: Mat 8:13, Mak 7:29 ✡ 4:53: Wok Me 16:14-15,31 ✡ 4:54: Jon 2:11,23 ✡ 5:8: Mat 9:6 ✡ 5:10: Jon 9:14, Neh 13:19, Jer 17:21, Luk 13:14 ✡ 5:14: Jon 8:11

14 ✡Kurirə irə Iesu rətui iəmə nəha
mətoni ia nimwə səvəi Kumwesən, mini
pen tukwe in mə, “ətə ro, ikinəsanin!
Tikevən maraka ia noien ərəha, kamo
nərəhaien riti rasori məpi raka sə kupwən
ruvehi ik.” 15 Iəmə nəha rier mevən mini
pen ti nəmə asori me səvəi nəkur Isrel mə
Iesu nəha rino in ruvehe məsanin.

*N*imiruien kauvehi ruku pen ia Tini
Kumwesən
16 ✡Nənə ti nəri nə mə Iesu ramo narim-
nari me nəha ia Sapat, nəmə asori me səvəi
nəkur Isrel kənamhəni ərəha in. 17 ✡Mətə
Iesu rini pen ti nirəha i mə, “Səiou Tata
ramowok ia nəpin me. Ro pen iou mwi
takaməkeikei mowok.” 18 ✡Nəgkiariien
nəha ro nəmə asori me səvəi nəkur Isrel
kənamhəmwur pik mə tuhousi əpune Iesu,
ti nəri nə mə in ripkərui mhə Loa səvəi
Sapat əpa, mətə rini mwi Kumwesən mə
Tata səvənhi, mamo in rəmwhen a mwi
Kumwesən.
19 ✡Ro iaminhi irə Iesu rini pen ti nirəha
i mə, “Iakani nipərhienien tukumiaha i
Tini Kumwesən ko rəpwəh no atukwien
nari riti, mətə rukurən noien əpa nəfe nari
rətə Tata səvənhi ramo. Nəfe nəghin Tata
Kumwesən ramo, nəri nəha Tini mwi ramo.
20 ✡Iakini iaminhi irə ti nəri nə mə Tata
Kumwesən rokeikei pik Tini, maməseni
Tini rətoni narimnari me pam sə in ramo.
Nənə in trəseni Tini rətoni narimnari me
nepwin hasori mwi mə kimiaha tihətoni
mhərkərinari irə. 21 ✡Tata Kumwesən ramo
nərmama səməme həuvamhə hətui mwi. In
rauvei pen nimiruien minraha. Rəmwhen a
mwi Tini rukurən nuvei penien nimiruien
m nərmama səməme rerin ragien mə truvei
pen minraha. 22 ✡Tata Kumwesən rəpwəh
nəkiriien noien səvəi iərmama riti, mətə
wok səvəi nəkiriien noien səvəi iərmama,
in rinəmri pen pam ia rəgi Tini 23 ✡mə
nərmama me pam tuhəsiai Tini rəmwhen
kamhəsiai Tata səvənhi. Iərmama sə
ripkisiai mhə Tini Kumwesən, ripkisiai mhə
Tata səvənhi sə rinərhi pehe in ruvehe.
24 ✡Iakani nipərhienien tukumiaha i.
Iərmama sə ramregi nəgkiariien səiou,
mamini nipərhienien ia Iəmə sə rinərhi
pehe iou iakuvehe, nimiruien rerin rinarə
raka irə. Ia nəpin nəha tukərpwin noien
ərəha me irə, tipkini mhə mə iərmama
nəha traməkeikei memhə. Mətə in
rinaraka raka ia nemhəien muvəuvehe
ti nimiruien. 25 ✡Iakani nipərhienien
tukumiaha i. Nəpin riti nəha rauvehe,
ruvəuvehe, nəpin sə nərmama həuvamhə
tuhəregi reri Tini Kumwesən irə, nənə
səməme kamhəregi tuhəmiru mwi. 26 Tata
Kumwesən in nukune nimiruien. Ro pen
in rinəseni Tini mə Tini mwi in nukune
nimiruien. 27 ✡Tata Kumwesən riməuvei
pen nasoriien m Tini mini mə trəkiri noien
səvəi nərmama, mərpwin pen minraha. In
rauvehi nasoriien iaminha irə ti nəri nə mə
Tini nə in nə Iəməti Iərmama.
28 Nənimemiaha trəpwəh nierien ia
nəgkiariien i. Nəpin riti nəha rauvehe
nəpin sə nərmama həuvamhə tuhəregi
reri Tini Kumwesən, 29 ✡nənə mharaka ia
kwopun kimənimwi irəha ikin. Səməme
kənamho noien amasan tuhətui mwi
mhəuvehi nimiruien. Səməme kənamho
noien ərəha tuhətui mwi tukərpwin
noien ərəha me səvənraha. 30 ✡Iou ko
iakəpwəh no atukwien nari riti. Iakaməkiri
noien səvəi nərmama mamesi pen a
nəfe iakamregi. Nənə nəkiriien səiou
ratukwatukw ti nəri nə mə iapkəmwur mhə
ti nəfe iakokeikei, mətə iakaməmwur ti nəfe
Iəmə sə rinərhi pehe iou iakuvehe rokeikei.
31 ✡Trini minuə iakərer irapw məgkiari
atukw ia nirak nəgkiariien səiou ko kipkini
mhə nipərhienien irə.”

*N*əri sə ramahatən pen mə Iesu in nəfe
iərmama
32 ✡“Mətə riti nəha ramərer irapw
məgkiari ia nirak. Iakukurən mə
nəgkiariien səvənhi ro nipərhienien.
33 Fwe kupwən kimiaha hiərhi pen
nərmama nepwin həuvən ti Jon. In rərer
irapw məgkiari ia nirak mə nipərhienien
i iou nəfe iərmama. 34 ✡Iapkəgkiari mhə
iaminhi irə mine ti nəri nə mə iakamətigite
ia iərmama riti mə trini irapw mə iou sin,
rekəm. Mətə iakamini Jon mə kimiaha
tihəni nipərhienien ia nəgkiariien səvənhi
nənə mhəuvehi nimiruien. 35 Jon nəha

✡ 5:16: Mat 12:14 ✡ 5:17: Jon 9:4 ✡ 5:18: Mat 26:4, Jon 7:1,30, Jon 10:30,33 ✡ 5:19: Jon 5:30, 8:28 ✡ 5:20: Jon 3:35 ✡ 5:21: Rom 4:17, Efes 2:5, Jon 11:25 ✡ 5:22: Jon 3:17, 5:27, Jon 9:39, Wok Me 10:42 ✡ 5:23: Fil 2:10-11, 1Jon 2:23 ✡ 5:24: Jon 3:15-18, Jon 8:51, 1Jon 3:14 ✡ 5:25: Mat 8:22, Efes 2:5-6 ✡ 5:27: Jon 1:4, 5:22 ✡ 5:29: Dan 12:2, Mat 16:27, Jon 6:40, Wok Me 24:15 ✡ 5:30: Jon 5:19, 6:38 ✡ 5:31: Jon 8:13-14 ✡ 5:32: Jon 5:36-37, 1Jon 5:9 ✡ 5:34: Jon 1:19-34, Jon 3:27-30

rəmwhen ia nari riti rauək, mukuraan.
Rerɨmiaha rɨnagien tɨ nukuraanien səvənhi
nəpɨn ouihi a.
36 ✡Mətə nari riti nəha ikɨn ramɨni irapw
iou mə iou sin rɨskai mwi məpi raka
nəgkiariien səvəi Jon. In nə wok me
sə Tata Kumwesən rɨnəseni iou mə tako.
Wok me i iakamo kamhəni irapw iou mə
nɨpərhienien Tata Kumwesən rɨnərhi pehe
iou iakuvehe.
37 ✡Nənə Tata Kumwesən sə rɨnərhi
pehe iou iakuvehe, in mwi ramərer
irapw, maməgkiari ia nirak mə iou
sin. Mətə kɨmiaha hiəpkregi raka mhə
rerɨn, mhəpkətə raka mhə mwi nənimen.
38 ✡Nəgkiariien səvənhi rɨpkarə mhə ia
rerɨmiaha tɨ nəri nə mə kɨmiaha hiəpkɨni
mhə nɨpərhienien ia iərmama sə in
rɨnərhi pehe i. 39 ✡Kɨmiaha hiaməvsini
pɨk Nəkukuə Ikinan. Rerɨmiaha ramrhi
mə ia nəgkiariien me nəha tihəuvehi
nɨmɨruien rerɨn. Mətə nəgkiariien me
nəha kwa həgkiari ia nirak, 40 mətə kɨmiaha
hiəpwəh nokeikeiien mə tihəuvehe tukw
iou mhəuvehi nɨmɨruien.
41 Iakəpwəh noien nəri anan ia
nəgnəgɨniien səvəi nərmama, 42 mətə
iakukurən kɨmiaha. Nokeikeiien səvəi
Kumwesən riwən ia rerɨmiaha. 43 ✡Iou
iakɨməuvehe ia nəghi Tata səiou, mətə
kɨmiaha hiəpkəsevər mhə ia rerɨmiaha
tukw iou. Mətə mə iərməpə riti truvehe
ia nəghɨn əpa kɨmiaha tihəsevər ia
rerɨmiaha tukwe. 44 ✡Kɨmiaha tihəfo
mhəni nɨpərhienien ia nirak? Rəknekɨn
tɨ nəri nə mə kɨmiaha hiokeikei mə
tihəuvehi nəgnəgɨniien səkɨmiaha me,
mətə hiəpkəmwur mhə mho nari riti mə
Kumwesən i Kumwesən pərhien trəgnəgɨni
kɨmiaha tukwe.
45 ✡Rerɨmiaha trəpwəh nɨrhiien mə iou
takɨni irapw noien ərəha me səkɨmiaha
ia nəmri Tata Kumwesən. Iərmama riti
nəha ikɨn in trɨni irapw noien ərəha me
səkɨmiaha. In nəha Moses sə hiaməmri
pen əknekɨn nətərɨgien səkɨmiaha irə.
46 ✡Rɨpɨnuə kɨmiaha hiəməni nɨpərhienien
ia Moses, tihəni mwi nɨpərhienien ia nirak,
tɨ nəri nə mə in rɨmərai nəgkiariien me
kamhəgkiari ia nirak. 47 ✡Mətə kɨmiaha
hiəpkɨni mhə nɨpərhienien ia nəgkiariien
me səvənhi sə in rɨmərai. Ro iamɨnhi irə
tihəfo mhəni nɨpərhienien ia nəgkiariien
me səiou?”

6

Iesu rəkwməni nərman me irəha pam faef-taosen

1 Kurirə ia narimnari me nəha, Iesu
rəpi sɨmwɨn ia nui asori fwe Kalili, mu-
varei ia nɨkaren pen. Nui nəha nəghɨn
riti mwi mə Nui Asori Səvəi Taepirias.
2 Nərmama həpɨk kamhəkurirə in tɨ nəri nə
mə irəha hənətoni nɨmtətien me nəha ramo
ia nərmama kamhemhə. 3 Nənə Iesu rutə ia
təkuər riti maməkure ikɨn irəha nərmama
me səvənhi. 4 ✡(Ia nəpɨn nəha, nəvegɨnien
asori riti səvəi nəkur Isrel nəghɨn nə Pasova
ruvəuvehe ipaka.)
5 Iesu rəti pen mamətə mə nərmama
həpɨk kamhəuvehe mə tuhətə in. Ro pen
rɨni pen tɨ Filip i mə, “Tsəuvehi nəmri
nəvegɨnien pəku pwəh nərmama me i
hani?” 6 (Iesu ruvəukurən raka nəfe in tro,
mətə rɨni nəgkiariien nəha mə trətoni mə
Filip trəfni irə.)
7 Mɨregi Filip rɨni pen tukwe in mə, “Trɨni
mɨnuə kuvehi nəmri nəvegɨnien ia silin
kɨno ia silva irəha pam tu-hantret, mətə
rəpwəh ihi nəmwhenien. Irəha kuatia ku-
atia tuhani ouihi a.”
8 Iərmama riti səvəi Iesu nəghɨn nə Antru
piəvi Saemon Pita. In rɨni pen tɨ Iesu i
mə, 9 “Təmaruə riti ia kwopun i sənəni bred
krirum kɨno ia pale mɨne nəmu kəru. Mətə
sə nəha rɨpkəmwhen mhə tɨ nərmama me i.
Irəha həpɨk anan.”
10 Mɨregi Iesu rɨni mə, “Kɨmiaha tiho
nərmama me həkure.” Ia kwopun nəha
nurhi rɨpɨk ikɨn. Nərmama həkure. Nəpɨn
kəvsini nərman əpa irəha pam ipaka faef-
taosen. 11 Nənə Iesu ruvehi bred me
nəha krirum məfwaki mɨni vivi Kumwesən
tukwe, muvei pen m nərmama me nəha
səməme kamhəkure. Ro mwi iamɨnhi irə ia
nəmu mi nəha kəru. Irəha hani reste irəha.
12 Nəpɨn hənani raka nari tɨpwɨnraha
rəsisi, Iesu rɨni pen tɨ nərmama me
səvənhi mə, “Kɨmiaha tihəuvən mhəuvehi
nɨpərpəri nəvegɨnien sə hənani mhəpwəh.
Rərəha souraha nɨpərɨn.” 13 Ro iamɨnhi irə
irəha həuvən mhəuvehi nɨpərpəri bred
krirum kɨno ia pale nərmama hənani

✡ 5:36: Jon 3:2, Jon 10:25,38, Jon 14:11 ✡ 5:37: Mat 3:17, Jon 5:32, 8:18 ✡ 5:38: Jon 6:29 ✡ 5:39: Luk 24:27,44, Wok Me 13:27, 2Tim 3:15-17, 1Pit 1:10-11 ✡ 5:43: Mat 24:5 ✡ 5:44: Jon 12:43 ✡ 5:45: Dut 31:26-27 ✡ 5:46: Dut 18:15, Wok Me 3:22 ✡ 5:47: Luk 16:31 ✡ 6:4: Jon 2:13

mhəpwəh, mhəvai pen ia tənəriɨpw me
irəha pam twelef.
14 ✡Nəpiɨn nərmama me hətoni niɨmtətien
nəha Iesu riɨno, həni mə, “Niɨpərhienien
iəmə i in i profet nəha kiɨməni mə truvehe
ia tiɨprənə i.” 15 ✡Iesu rukurən mə irəha
hokeikei mə tuhəuvehe mhəkwtəmhiri in,
mho in mə iəmə asori sə trəriɨmənu ia
nirəha. Ro iamiɨnhi irə in rəpwəh irəha,
mevən in əpa fwe ia təkuər.

Iesu ravən ia təkure nui asori

16 Nəpiɨn riɨnamərəuarəv, nərmama
me səvənhi heiwaiu mhəuvən ia nui
asori Kalili, 17 mhəputə ia niɨtətə ouihi,
mhəier, mənamhəpi siɨmwiɨn ia nui asori,
mamhəuvən fwe taon nəha Kapaneam.
Riɨnəpitəv, mətə Iesu rəpwəh ihi nuveheien
tiɨ nirəha. 18 Nui asori ruvehe miɨnaməsəsau
tiɨ nəri nə mə niɨmətagi asori riti riɨskəmter.
19 Nəpiɨn irəha həsuə mhəuvən isipwiɨn
kwopti rəmwhen ia kilometa krirum uə
sikis, hətoni Iesu ravən ia təkure nui,
mauvehe ipaka tiɨ niɨtətə ouihi səvənraha.
Irəha hətoni həhekiɨr. 20 Mətə in riɨni
pen tiɨ nirəha i mə, “Kiɨmiaha tihəpwəh
nehekiɨrien. Iou a i.” 21 Ro iamiɨnhi irə
reriɨnraha ragien həuvehi in mhəuvehi utə
ia nəkwai niɨtətə ouihi səvənraha. Nənə
təkwtəkwuni a mwi niɨtətə ouihi səvənraha
ruvarei ia tənə nəha kamhəuvən ikiɨn.
22 Kiɨni rakwakwi irə, nərmama nepwiɨn
kamharə ihi ia niɨkare nui asori ipaka
tiɨ kwopun nəha nərmama me səvəi Iesu
həməier ikiɨn. Nərmama me nəha hətoni
mə nərineiv niɨtətə ouihi kuatia a ramərer
ia kwopun nəha. Irəha həukurən mə
Iesu riɨnapkəputə mhə irə irəha nərmama
me səvənhi, mətə nərmama me səvənhi
irəha əpa hənəsuə mamhəuvən. 23 ✡Niɨtətə
ouihi me nepwiɨn həier ia taon Tiperias,
mhəuvehe ipaka tiɨ kwopun nəha Iəriɨmənu
səkiɨtaha riɨməni vivi Kumwesən tiɨ bred,
nənə nərmama hani. 24 Ro iamiɨnhi irə nəpiɨn
nərmama hətoni mə Iesu miɨne nərmama
me səvənhi həiwən ia kwopun nəha, həputə
ia niɨtətə ouihi me nəha, mhəuvən fwe Kapaneam, mamhətui Iesu.

*Iesu in nəveg*iɨnien kauvehi niɨmiɨruien irə

25 Nəpiɨn irəha hətoni in ia niɨkare nui
asori, həni pen tukwe in mə, “Iahatən.
Ikiɨməuvehe nesən ia kwopun i?”
26 ✡Miɨregi Iesu riɨni pen tiɨ nirəha i mə,
“Kiɨmiaha hiamətui iou tiɨ nəfe? Tiɨ nəri nə
mə hiənətə niɨmtətien me nepwiɨn? Rekəm!
Mətə iakani niɨpərhienien tukumiaha i mə
kiɨmiaha hiamətui iou tiɨ nəri nə mə hiənani
bred tiɨpwiɨmiaha rəsisi. 27 ✡Tihəpwəh
nəmwurien mə tihəuvehi nəveg*iɨ*nien sə
ramərir mətə tihəmwur mə tihəuvehi
nəveg*iɨ*nien sə raməmak reriɨn mauvei pehe
niɨmiɨruien reriɨn. Nəveg*iɨ*nien nəha Iəməti
Iərmama truvei pehe m kiɨmiaha. Iəməti
Iərmama in nəha Tata Kumwesən riɨnəmri
pen raka mak səvənhi irə.”
28 Miɨregi irəha həni pen tukwe in mə,
“Kiɨmaha tahaməkeikei mhəfo irə, mho
narimnari me nəha Kumwesən rokeikei?”
29 ✡Miɨregi Iesu riɨni pen tiɨ nirəha i mə, “In
i nəri Kumwesən rokeikei. Kiɨmiaha tihəni
niɨpərhienien ia iəmə sə in riɨnərhi pehe i.”
30 ✡Miɨregi irəha həni pen tukwe in mə,
“Ro iamiɨnhi irə tiko nəfe niɨmtətien pwəh
kiɨmaha iahətoni, nənə mhəni niɨpərhienien
ia niram? Nəfe nari tiko? 31 ✡Kaha
kupwən me səkiɨtaha hənani nəveg*iɨ*nien
nəha mana fwe kwopun akwesakwes ikiɨn.
Nəgkiariien riti kiɨmərai pen ia Nəkukuə
Ikinan ramiɨni iamiɨnhi irə mə, ‘In ruvei pen
miɨnraha nəveg*iɨ*nien sə ruku pen ia neiai mə
tuhani.’ ”
32 Miɨregi Iesu riɨni pen tiɨ nirəha i
mə, “Iakani niɨpərhienien tukumiaha i.
Riɨpko mhə Moses ruvei pehe m kiɨmiaha
nəveg*iɨ*nien sə ruku pen ia neiai, mətə Tata
səiou rauvei pehe m kiɨmiaha nəveg*iɨ*nien
pərhien sə ruku pen ia neiai. 33 Nəveg*iɨ*nien i
Kumwesən rauvei pehe m kiɨmiaha in i iəmə
rukrutə ia neiai meiwaiu pehe. In rauvei
pehe niɨmiɨruien m nərmama ia tiɨprənə i.”
34 ✡Miɨregi irəha həni pen tukwe in mə,
“Iəmə asori. Tikuvei pehe nəveg*iɨ*nien nəha
m kiɨmaha ia nəpiɨn me.”
35 ✡Miɨregi Iesu riɨni pen tiɨ nirəha i mə,
“Iou nəveg*iɨ*nien sə kauvehi niɨmiɨruien irə.
Iərmama sə rauvehe tukw iou nukumhə
triɨpkahi mhə in, nənə iərmama sə rani
niɨpərhienien ia nirak triɨpkəkwakwa mhə
mwi ia nəpiɨn riti. 36 ✡Mətə iakuvəni pehe
raka tukumiaha i mə kiɨmiaha hiənətə raka
iou, mətə hiəpkiɨni mhə niɨpərhienien ia
nirak. 37 ✡Nərmama me pam səməme Tata

✡ 6:14: Dut 18:15, Jon 5:46 ✡ 6:15: Jon 18:36, Mat 14:23 ✡ 6:23: Jon 6:11 ✡ 6:26: Jon 6:11-12 ✡ 6:27: Jon 4:14, Jon 6:48-58 ✡ 6:29: 1Jon 3:23 ✡ 6:30: Mat 16:1, Jon 2:18 ✡ 6:31: Eks 16:14-15, Nam 11:7-9, Sam 78:24 ✡ 6:34: Jon 4:15 ✡ 6:35: Jon 4:14, Jon 6:48-58 ✡ 6:36: Jon 20:29 ✡ 6:37: Jon 17:6-8, Mat 11:28

Kumwesən rauvei pehe miou tuhəuvehe
tukw iou. Nənə iərmama sə ruvehe tukw
iou tapkəkoui irapw mhə in ia nəpɨn riti.
38 ✡Iakani iamɨnhi irə tɨ nəri nə mə iou
iapkukrutə mhə ia neiai meiwaiu pehe mə
tako narimnari me sə iou əpa iakokeikei,
mətə iakukrutə ia neiai meiwaiu pehe mə
tako narimnari me Iəmə sə rɨnərhi pehe
iou rokeikei. 39 ✡Nənə in i nəri Iəmə sə
rɨnərhi pehe iou rokeikei. Nərmama me
pam səməme in ruvei pehe miou takəpwəh
nətə wauien ia nirəha riti, mətə ia nəpɨn
sampam tako irəha pam hətui mwi ia
nemhəien. 40 ✡Nɨpərhienien nəri i in i
Tata səiou rokeikei. Nərmama me pam
səməme hətə Tɨni, mhəni nɨpərhienien irə,
tuhəuvehi nɨmɨruien rerɨn. Ia nəpɨn sam-
pam tako irəha hətui mwi ia nemhəien."

41 Mɨregi nəkur Isrel kamhəgkiari afafa
mɨnraha me, mamhəni ərəha Iesu tɨ nəri
nə mə in rəgkiari mɨni iamɨnhi irə mə,
"Iou nəvegɨnien sə rukrutə ia neiai mei-
waiu pehe." 42 ✡Irəha həni mə, "Rosi Iesu
əpa nəha tɨni Josef uə? Kɨtaha səukurən
tata mɨne mama səvənhi. Ro iamɨnhi irə
rəfo in ramɨni təkwtəkwuni mɨnuə 'Iou
iakɨməukruutə ia neiai meiwaiu pehe?' "

43 Mɨregi Iesu rɨni pen tɨ nirəha i mə,
"Tihəpwəh nəgkiari afafaien m kɨmiaha
me iamɨnhi irə. 44 ✡Iərmama riti riwən
ko ruvehe atukw tukw iou, mətə Tata
Kumwesən sə rɨnərhi pehe iou traməkeikei
mɨvi in ruvehe tukw iou, nənə ia nəpɨn
sampam tako in rətui mwi ia nemhəien.
45 ✡Kɨmərai pen ia nəkukuə me səvəi
profet kupwən me mə, 'Irəha pam nə
Kumwesən trahatən irəha.' Ro iamɨnhi
irə nərmama me səməme kamhətərɨg ia
Tata Kumwesən mamhəuvehi nukurənien
tuhəuvehe tukw iou. 46 ✡Nəgkiariien nəha
nɨpwran rɨpko mhə mə iərmama riti rɨnətə
raka Tata Kumwesən, rekəm. Iərmama əpa
sə ruku pen ia Kumwesən, in nə rɨnətə
Tata Kumwesən. 47 ✡Iakani nɨpərhienien
tukumiaha i. Iərmama sə rani nɨpərhienien
ia nirak nɨmɨruien rerɨn rɨnarə raka irə.
48 ✡Iou nəvegɨnien kauvehi nɨmɨruien irə.
49 Kaha me səkɨmiaha hənani nəvegɨnien
nəha mana fwe ia kwopun akwesakwes ikɨn,
nənə mhemhə. 50 In i nəvegɨnien sə rukrutə
ia neiai meiwaiu pehe mə iərmama ko rəni
nənə məpwəh nemhəien. 51 Iou nəvegɨnien
sə ramɨru rukrutə ia neiai meiwaiu pehe.
Trɨni mɨnuə iərmama riti rəni nəvegɨnien
i in trɨmɨru rerɨn. Nənə nəvegɨnien sə
takuvei pen mə nərmama ia tɨprənə i
tuhəuvehi nɨmɨruien in i nɨpwrak."

52 Iesu rɨni nəgkiariien nəha, nənə nəkur
Isrel me hənaməvisə mɨnraha me, mhəni
mə, "Iəmə nəha trəfo muvei pehe nɨpwran
m kɨtaha sani?"

53 Mɨregi Iesu rɨni pen tɨ nirəha i
mə, "Iakani nɨpərhienien tukumiaha i.
Kɨmiaha tihaməkeikei mhani nɨpwrai
Iəməti Iərmama, mhənɨmwi nɨten. Mə
kɨmiaha hiəpwəh, nɨmɨruien riwən ia
kɨmiaha. 54 Iərmama sə raməni nɨpwrak
mamənɨmwi nɨtek, nɨmɨruien rerɨn rɨnarə
raka irə, nənə ia nəpɨn sampam iou tako in
rətui mwi ia nemhəien. 55 Iakani iamɨnhi
irə tɨ nəri nə mə nɨpwrak in nəvegɨnien
pərhien mɨne nɨtek in nənɨmwien pərhien.
56 Iərmama sə raməni nɨpwrak, mamənɨmwi
nɨtek, rəpwit əknekɨn ia nirak iakəpwit
əknekɨn irə. 57 ✡Tata Kumwesən sə rɨnərhi
pehe iou iakuvehe in ramɨru. Iou iakauvehi
nɨmɨruien ruku pen irə. Ia noien nəha
rəmwhen a mwi iərmama sə kəkwməni in ia
nɨpwrak mɨne nɨtek truvehi nɨmɨruien ruku
pen ia nirak. 58 In i nəvegɨnien sə rukrutə
ia neiai meiwaiu pehe. Ropə ia mana
nəha kaha kupwən me hənani, mhemhə.
Iərmama sə raməni nəvegɨnien i trɨmɨru
rerɨn." 59 Iesu rɨni nəgkiariien me nəha ia
nəkwai nimwəfwaki səvəi nəkur Isrel nəpɨn
ramahatən nərmama me fwe Kapaneam.

*N*ərmama həpɨk həpwəh Iesu mhavən
kɨrkɨri

60 Nərmama kamhəkurirə ia Iesu
həpɨk həregi nəgkiariien nəha həni mə,
"Nəgkiariien nəha rɨskai. Sin ko rətərɨg
irə?"

61 Mətə Iesu ruvəukurən atukw raka ia
rerɨn mə nərmama me səvənhi rerɨnraha
rɨpkagien mhə tɨ nəgkiariien nəha,
kamhəsiwənəsiwən tukwe. Ro pen in
rɨni pen tɨ nirəha i mə, "Rəfo? Rosi
nəgkiariien i ro kɨmiaha hiəmwei ia
nahatətəien səkɨmiaha? 62 ✡Mə nəgkiariien
nəha rɨskai tukumiaha, tihəfətərɨg irə
mə hiətoni Iəməti Iərmama rutə mwi
ia kwopun rɨnamarə ikɨn kupwən?

✡ 6:38: Mat 26:39, Jon 4:34 ✡ 6:39: Jon 10:28-29, Jon 17:12 ✡ 6:40: Jon 11:24 ✡ 6:42: Mat 13:55 ✡ 6:44: Jon 6:65 ✡ 6:45: Aes 54:13 ✡ 6:46: Jon 1:18 ✡ 6:47: Jon 3:15-16 ✡ 6:48: Jon 6:31,58 ✡ 6:57: Jon 15:4-5, 1Jon 3:24 ✡ 6:62: Jon 3:13, Wok Me 1:9-11 ✡ 6:63: 2Kor 3:6

63 ✡Nənimwin Ikinan əpa rauvei pehe
nimiruien. Nipwrai iərmama ko ripko
mhə nəri nəha. Nəgkiariien me i iakiməni
pehe tukumiaha i ho nənimwin mhəuvei
pehe nimiruien. 64 ✡Mətə kimiaha nepwin
hiəpkini mhə nipərhienien ia nirak.” (Iesu
rini ianhi ti nəri nə mə ruvəukurən raka fwe
kupwən nisimə nəha ia nirəha tuhəpwəh
niniien nipərhienien irə mine sin nəha
truvei pen in ia rəgi nərmama səməme
haməmwəki in.) 65 ✡Nənə Iesu rarə mini
mwi mə, “Kimiaha nepwin hiəpkini mhə
nipərhienien ia nirak. Ro pen iakiməni
pehe tukumiaha i mə iərmama riti riwən
ko ruvehe atukw tukw iou trini minuə Tata
Kumwesən ripkəseni mhə in.”

66 Nəpin Iesu rini pam nəgkiariien nəha
nərmama me səvənhi həpik həpwəh in
mhərərig, mhəpwəh mwi nukurirəien in.
67 Ro pen Iesu rini pen ti səvənhi nərmama
me twelef mə, “Kimiaha mwi hiokeikei mə
tihəpwəh iou mamhəuvən?”

68 Miregi Saemon Pita rini pen tukwe
in mə, “Iərimənu. Kimaha tihəuvən ti
sin? Ik əpa ikauvehi nəgkiariien sə rau-
vei pehe nimiruien rerin. 69 ✡Kimaha
iahəuvəuvehe raka mhəni nipərhienien ia
niram, mhəuvəukurən raka mə ik nə Iəmə
Ikinan səvəi Kumwesən.”

70 Miregi Iesu rini pen ti nirəha i mə,
“Kimiaha i twelef nərmama me səiou,
iakinərpwi rəgik ia kimiaha, mətə kimiaha
riti in iəremhə.” 71 In raməgkiari ia Jutas tini
Saemon Iskariot, ti nəri nə mə Jutas riti ia
twelef nərmama səvəi Iesu truvei pen Iesu
ia regi nərmama səməme haməmwəki in.

7

*Iesu rev*ən ia nəveginien asori nəha
nəkur Isrel kamho tənimwə me irə

1 ✡Kurirə irə Iesu ramavən mamərkurau
ia tənə Kalili, məpwəh nokeikeiien mə
trevən ia tənə Jutia, ti nəri nə mə nəmə
asori me səvəi nəkur Isrel kamhətui in
mə tuhousi əpune. 2 ✡Ipaka ti nəvegінien
asori nəha səvəi nəkur Isrel nəghin nə
Nəvegінien səvəi Tənimwə Me. 3 Ro pen
piəvi Iesu me həni pen tukwe in mə,
“Tikier ia kwopun i, mevən ia tənə Ju-
tia, mə səim me nərmama me irəha mwi
tuhətoni narimnari me i sə ikamo. 4 Trini
minuə iərmama riti rokeikei mə nərmama
tuhəukurən in, ko in ripkərkwafə mhə
narimnari me sə in ramo. Ikamo narimnari
me i, ramasan mə iko ia nəmri nərmama
pam ia tiprənə i pwəh hətə ik.” 5 ✡(Piəvi
Iesu me həni iaminhi irə ti nəri nə mə irəha
mwi həpkini mhə nipərhienien irə.)

6 ✡Ro pen Iesu rini pen ti nirəha i mə,
“Nəpin səiou ripkuvehe mhə ihi, mətə
nəpin səkimiaha rauvehe ia nəpin me.
7 ✡Nərmama ia tiprənə i ko həpkəmwəki
mhə kimiaha, mətə irəha kamhəmwəki
iou, ti nəri nə mə iakaməgkiari ia nirəha,
mamini mə noien me səvənraha hərəha.
8 Ramasan mə kimiaha hiəutə mhəuvən ia
nəvegінien asori. Mətə iou tapkevən mhə
ia nəvegінien asori nəha, ti nəri nə mə
nəpin səiou ripkuvehe mhə ihi.” 9 Iesu rini
pam nəgkiariien i, nənə mamo a ia tənə
Kalili.

10 Mətə nəpin piəvni me həuvəutə raka
mhəuvavən ia nəvegінien asori, in mwi
rutə mevən, mipkavən irapw mhə mətə
ravən afafa. 11 ✡Nəmə asori me səvəi
nəkur Isrel kamhətui in ia nəvegінien asori,
mamhəni mə, “In pəku?”

12 Nənə nərmama kamhəsiwən
mamhəgkiari pik ia Iesu. Nepwin həni
mə, “In iəmə amasan.” Nepwin mwi həni
mə, “Rekəm. In rameikuə ia nərmama.”
13 ✡Mətə iərmama riti riwən rini irapw Iesu
ia nəmri nərmama, ti nəri nə mə irəha
həhekir nəmə asori me səvəi nəkur Isrel.

*Iesu fwe ia n*əvegінien asori ramahatən
nərmama me

14 Nəpin nəha kamo nəvegінien asori
irə ruvehi nəfwakiien riti. Ia kurkwai
nəfwakiien nəha Iesu rutə mevən ia nimwə
səvəi Kumwesən, minamahatən nərmama
me. 15 ✡Ro iaminhi irə nəmə asori me səvəi
nəkur Isrel hərkərinari, mhəni mə, “Rəfo
iəmə i rukurən amasan narimnari me i ia
Nəkukuə Ikinan mətə kipkahatən raka mhə
in?”

16 ✡Miregi Iesu rini pen ti nirəha i mə,
“Nəgkiariien i iakamahatən nərmama me
irə ripko mhə nəgkiariien səiou, mətə
nəgkiariien səvəi Iəmə sə rinərhi pehe
iou iakuvehe. 17 Trini minuə iərmama
riti rokeikei mə tro nəkwai Kumwesən,

✡ 6:64: Jon 13:11 ✡ 6:65: Jon 6:44 ✡ 6:69: Mat 14:33, 16:16, Mak 1:24, Jon 1:49 ✡ 7:1: Jon 5:18 ✡ 7:2: Lev 23:34 ✡ 7:5: Mat 13:55, Wok Me 1:14 ✡ 7:6: Jon 2:4 ✡ 7:7: Jon 15:18 ✡ 7:11: Jon 11:56 ✡ 7:13: Jon 9:22, 12:42, Jon 19:38, 20:19 ✡ 7:15: Mat 13:54, Luk 2:47 ✡ 7:16: Jon 12:49, 14:10

in trətə sas nəgkiariien i iakamahatən
nərmama me irə mə ruku pen tɨ Kumwesən
uə iakani irapw nəgkiariien atukw səiou.
18 ✡Iərmama sə rani irapw nəgkiariien
atukw səvənhi raməmwur mə nərmama
tuhəuvehi utə nəghɨn. Mətə iərmama
sə raməmwur mə nərmama tuhəuvehi
utə nəghi iəmə sə rɨnərhi pehe in, in
nəha iərmama sə rani nɨpərhienien. Ia
reri iərmama nəha neikuəien riwən.
19 ✡Moses rɨməuvei pehe Loa m kɨmiaha uə
rekəm? Ouəh nɨpərhienien, mətə kɨmiaha
riti riwən ramesi pen Loa nəha. Rəfo
hiaməmwur mə tihousi əpune iou?"

20 ✡Mɨregi nərmama me həni mə,
"Iəremhə riti ramarə ia niram! Sin
raməmwur mə trousi əpune ik?"

21 ✡Mɨregi Iesu rɨni pen tɨ nirəha i mə,
"Iakɨno nɨmtətien kuatia a kɨmiaha pam
hiamərkərinari irə. 22 ✡Moses rɨməni pen
tukumiaha mə nəpɨn iəkunouihi riti iərman
səkɨmiaha ruvehi nəpɨn səvənhi eit kuvehi
ninhum min. Nənə tɨ loa nəha nəri auər a
mə nəpɨn eit rəmak pen ia Sapat kɨmiaha
tihaməuvehi ninhum m nəkwərhakwərha
me səkɨmiaha. (Nɨpərhienien rɨpko mhə
Moses rɨməkupwən mo noien nəha, mətə
kaha kupwən me haməkupwən mho.)
23 ✡Mə kɨmiaha hiaməuvehi ninhum m
iəkunouihi ia Sapat kamo hiərui loa səvəi
Moses, rəfo niemaha raməpi kɨmiaha tɨ nəri
nə mə ia Sapat iakɨno iərman riti nɨpwran
me pam ruvehe məsanɨn? 24 ✡Kɨmiaha
tihəpwəh nəkiriien nari ia noien i sə
hiamətoni əpa, mətə tihaməkeikei mhəkiri
nari ia noien sə ratukwatukw."

Iesu in Kristo sə Kumwesən rɨməni mə
trərhi pehe i uə rekəm?

25 ✡Ro iamɨnhi irə nəkur Jerusalem me
nepwɨn həni mə, "Rosi iəmə i in i nəmə
asori me kamhəmwur mə tuhousi əpune
uə? 26 Hətoni ro in raməgkiari ia nəmri
nərmama me pam, mətə irəha həpkɨnise
mhə in. Rosi nəmə asori me həukurən
pərhien mə iəmə i in Kristo uə? 27 ✡Mətə
kɨtaha səukurən kwopun sə iəmə i ruku pen
ikɨn. Nəpɨn iəmə nəha Kristo trier pehe,
iərmama riti trɨpkukurən mhə kwopun
ruku pen ikɨn."

28 ✡Ro iamɨnhi irə nəpɨn Iesu ramahatən
nərmama ia nimwə səvəi Kumwesən, in
rəkwein əpwəmwɨs, mɨni mə, "Rerɨmiaha
ramrhi mə hiəukurən iou, mhəukurən mwi
kwopun iakuku pen ikɨn, mətə kɨmiaha
hiəreirei. Iou iapkuvehe mhə ia nətərɨgien
atukw səiou. Iəmə sə rɨnərhi pehe iou
iakuvehe in pərhien. Kɨmiaha hiəreirei in.
29 Iou iakukurən in, tɨ nəri nə mə iakuku pen
irə, nənə in rərhi pehe iou iakuvehe."

30 ✡Ro iamɨnhi irə nəmə asori me
kamhəmwur mə tuhəkwtəmhiri Iesu, mətə
iərmama riti riwən rəkwtəmhiri in tɨ nəri
nə mə nəpɨn səvənhi rɨpkuvehe mhə ihi.
31 ✡Mətə nərmama həpɨk ia kwopun nəha
həni nɨpərhienien ia Iesu, mamhəni mə,
"Nəpɨn iəmə nəha Kristo trier pehe, in
trəpwəh noien nɨmtətien me rɨpɨk mwi
məpi raka səməme iəmə i rɨno."

32 Farisi me hərегi nərmama me
kamhəsiwən mamhəni narimnari me i ia
Iesu. Ro pen irəha mɨne pris asori me hərhi
pen iotukwininari me nepwɨn həuvən mə
tuhəkwtəmhiri in.

33 ✡Ia nəpɨn nəha Iesu rɨni mə, "Takarə
nəpɨn ouihi a kɨtaha m kɨmiaha nənə
mevən tɨ Iəmə sə rɨnərhi pehe iou iaku-
vehe. 34 ✡Kɨmiaha tihətui iou, mhəpwəh
nətoniien iou, tɨ nəri nə mə kwopun takarə
ikɨn ko kɨmiaha hiəpkəuvən mhə ikɨn."

35 Ro iamɨnhi irə nəmə asori me səvəi
nəkur Isrel həgkiari mɨnraha me, mamhəni
mə, "In nəha təkwtəkwuni iəmə i trevən
pəku səpwəh nətoniien in? Rosi trevən ia
tənəmtənə me ia kwopun me nəha nəkur Is-
rel kamharə ikɨn irəha nəkur Kris, mahatən
nəkur Kris uə? 36 In rɨni iamɨnhi irə mə,
'Kɨmiaha tihətui iou, mhəpwəh nətoniien
iou. Kwopun takarə ikɨn ko kɨmiaha
hiəpkəuvən mhə ikɨn.' ?Nəgkiariien nəha
nɨpwran rəfo irə?"

37 ✡Nəpɨn sampam səvəi nəvegɨnien
asori nəha, in nə nəpɨn sə rasori ia nəpɨn
me nepwɨn, Iesu rɨskəmter, məkwein
əpwəmwɨs, mɨni mə, "Trɨni mɨnuə kɨmiaha
riti rəkwakwa, uvehe tukw iou, mənɨmwi.
38 ✡Iərmama sə rani nɨpərhienien ia nirak,

✡ 7:18: Jon 5:44, 8:50 ✡ 7:19: Wok Me 7:53, Rom 2:21-24 ✡ 7:20: Jon 8:48,52, Jon 10:20 ✡ 7:21: Jon 5:16 ✡ 7:22: Lev 12:3, Jen 17:9-13 ✡ 7:23: Jon 5:8-10,16 ✡ 7:24: Lev 19:15, Aes 11:3-4, Jon 8:15 ✡ 7:25: Jon 5:18 ✡ 7:27: Jon 7:41, 9:29 ✡ 7:28: Mat 11:27, Jon 8:55 ✡ 7:30: Jon 7:44, 8:20, Jon 13:1 ✡ 7:31: Jon 2:23, 8:30, Jon 10:42, 11:45, Jon 12:11,42 ✡ 7:33: Jon 13:33 ✡ 7:34: Jon 8:21, 13:36, Jon 17:24 ✡ 7:37: Lev 23:36, Aes 55:1, Jon 4:10,14 ✡ 7:38: Aes 58:11, Sek 14:8 ✡ 7:39: Jon 16:7, 20:22, Wok Me 2:4

Nəkukuə Ikinan ruvəni raka iaminhi irə
minuə nui sə rauvei pen nimiruien trier
fwe ia rerin maiu rəmwhen ia nui aris
me." 39 ✡Iesu rini nəgkiariien i maməgkiari
ia Nənimwin Ikinan. In i Nənimwin sə
nərmama səməme kamhəni nipərhienien
ia Iesu tuhəuvehi. Mətə ia nəpin nəha
kəpwəh ihi nuvei penien Nənimwin nəha
minraha, ti nəri nə mə kipkuvehi utə mhə
ihi Iesu rirərig pen fwe ia neiai.

40 ✡Nəpin irəha həregi nəgkiariien
me nəha, nərmama nepwin həni mə,
"Nipərhienien iəmə i in profet nəha kiməni
mə truvehe."

41 ✡Nepwin həni mə, "In i Kristo." Mətə
nepwin həni mə, "Rekəm. Iəmə nəha
Kristo tripkuku pen mhə ia tənə Kalili.
42 ✡Nəkukuə Ikinan rini mə Kristo truku pen
ia kwənəkwus səvəi Kig Tevit. In trətui ia
Petlehem, rukwənu səvəi Kig Tevit ia tənə
Jutia." 43 ✡Ro iaminhi irə nərmama me nəha
həuai irəha me ti Iesu. 44 ✡Nepwin hokeikei
mə tuhəkwtəmhiri in, mətə iərmama riti
riwən rəkwtəmhiri.

Nəmə asori me səvəi nəkur Isrel
həpkini mhə nipərhienien ia Iesu

45 ✡Ia nəpin nəha iotukwininari me nəha
hərərig mhəuvehe ti pris asori me mine
Farisi me, nənə nəmə asori me i hères pen
irəha i mə, "Rəfo kimiaha hiəpwəh nuvehi-
ien Iesu mhəuvehi mhəuvehe?"

46 ✡Miregi iotukwininari me həni mə,
"Kimaha iahəpkregi raka mhə iərmama riti
raməgkiari rəmwhen ia iəmə nəha."

47 Miregi Farisi me həni pen ti nirəha i
mə, "Rosi in reikuə ia kimiaha, mo kimiaha
mwi hiəruei uə? 48 ✡Rəfo? Kimiaha hiətoni
iəmə asori riti səkitaha uə Farisi riti rini
nipərhienien irə? Rekəm! 49 Mətə nərmama
me nəha səməme kamhəkurirə in hərеirei
Loa səvəi Moses. Ro pen Kumwesən
raməkwein ərəha ia nirəha."

50 ✡Nikotimas, iəmə sə rimavən mətə Iesu
fwe kupwən, in riti ia Farisi me i. In
rini pen ti nirəha i mə, 51 ✡"Loa səkitaha
raməfni irə? Ko kitaha səkiri iərmama riti
mə noien səvənhi rərha mətə səpkukupwən
mhə mhəregi nəgkiariien səvənhi, mhətui
nəfe noien in ramo?"

52 ✡Miregi irəha həni mə, "Rosi ik mwi
ik iəmə Kalili uə? Əvsini Nəkukuə Ikinan
mətoni ro mə profet riti tripkutə mhə fwe
tənə Kalili."

53 Nərmama havən kirkiri, mamhəuvən
fwe imwənraha me.

8

1 ✡Mətə Iesu revən ia Təkuər Olif.

Pran sə ramo əpnapen nari irau iərman
riti ripko mhə iərman səvənhi

2 Kini rakwakwi irə, ia nəpnəpin in
rirərig mevən ia nimwə səvəi Kumwesən.
Nərmama me pam həuvehe tukwe, nənə
in rəkure, minamahatən irəha. 3 Ia nəpin
nəha nahatən me səvəi Loa mine Farisi
me həuvehi pran riti sə kətə pui in
ramo əpnapen nari irau iərman riti ripko
mhə səvənhi. Irəha həuvehi mhəuvehe
mhərpwi irapw in ia nəmri nərmama
me pam, 4 nənə mhəni pen ti Iesu i mə,
"Iahatən. Kətə pui prən i ramo əpnapen
nari irau iərman riti ripko mhə səvənhi.
5 ✡Ia Loa səkitaha Moses rimməni minuə
kitaha tsaməkeikei mhəkwi əpune nipran
me səməme kamho iaminhi irə. Mətə
ik mə tso nəfe ia pran i?" 6 ✡Irəha həni
nəgkiariien nəha mə tuhəregi mə Iesu
trəfni irə. Hokeikei mə in trəfwəkour ia
nəgkiariien səvənhi, nənə irəha həukurən
nini ərəhaien in tukwe.

Mətə Iesu rərpəsuk minamrai pen
nəkukuə ia tiprənə ia nukwai rəgin. 7 ✡Mətə
irəha kamhəmwur a mamhəres in. Ro
iaminhi irə in riskəmter, mini pen ti nirəha
i mə, "Sin ia kimiaha nərəhaien səvənhi
riwən? Pwəh in rukupwən mərarki pen
kəruəterei ia prən i." 8 Nənə in rərpəsuk
mwi minamrai nəkukuə ia tiprənə ia
nəkwai rəgin.

9 ✡Nənə nəpin irəha həregi nəgkiariien
nəha, havən mamhəuvən kuatia kuatia.
Nərgharə me həkupwən ntəmaruə me
həkurirə, mhəpwəh Iesu əpa mine prən
nəha ramərer. 10 Iesu riskəmter, mini pen ti
prən i mə, "Prən i. Irəha isə? Riti ripkini
mhə mə tikemhə?"

11 ✡Miregi prən i rini mə, "Rekəm, iəmə
asori. Riti ripkini mhə."

✡ 7:40: Jon 6:14 ✡ 7:41: Jon 1:46, 4:29 ✡ 7:42: Sam 89:3-4, Maeka 5:2, Mat 2:5-6 ✡ 7:43: Jon 9:16 ✡ 7:44: Jon 7:30 ✡ 7:45: Jon 7:32 ✡ 7:46: Mak 1:22 ✡ 7:48: Jon 12:42 ✡ 7:50: Jon 3:1-2 ✡ 7:51: Dut 1:16 ✡ 7:52: Jon 7:41-42 ✡ 8:1: Luk 21:37 ✡ 8:5: Lev 20:10, Dut 22:22-24 ✡ 8:6: Mat 22:15 ✡ 8:7: Dut 17:7 ✡ 8:9: Mat 22:22 ✡ 8:11: Jon 5:14

Mɨregi Iesu rɨni mə, “Iou mwi iakəpwəh
nɨniien mə tikemhə, mətə tiko mamevən
məpwəh nərəhaien.”

Iesu in nukuraanien sə raməhiəpwɨn
nərmama ia tɨprənə

12 ✡Iesu rəgkiari mwi m Farisi me mɨni
mə, “Iou nukuraanien sə raməhiəpwɨn
nərmama ia tɨprənə i. Iərmama sə rakurirə
iou trəpwəh navənien ia nəpitəvien, mətə
trətoni nukuraanien sə kauvehi nɨmɨruien
irə.”
13 Mɨregi Farisi me həni pen tɨ Iesu i
mə, “Ikamərer irapw maməgkiari atukw ia
niram iamɨnhi irə, mətə nɨpəri nəgkiariien
səim riwən tukw ik, ro pen nəgkiariien səim
ko kɨpkɨni mhə nɨpərhienien irə!”
14 ✡Mɨregi Iesu rɨni pen tɨ nirəha i mə,
“Pərhien iakamərer irapw maməgkiari
atukw ia nirak, mətə nəgkiariien səiou
ko kɨni nɨpərhienien irə, tɨ nəri nə mə
iakukurən kwopun iakuku pen ikɨn mɨne
kwopun iakamevən ikɨn. Mətə kɨmiaha
hiəreirei kwopun iakuku pen ikɨn uə
kwopun iakamevən ikɨn. 15 ✡Kɨmiaha
hiaməkiri nari ia nətərɨgien səvəi iərmama
a, mətə iou iapkəkiri mhə iərmama riti.
16 ✡Mətə trɨni mɨnuə iakəkiri iərmama riti,
nəkiriien səiou ro nɨpərhienien tɨ nəri
nə mə rɨpko mhə iou əpa iakaməkiri in,
mətə iou mɨne Tata sə rɨnərhi pehe iou
iakuvehe. 17 ✡Hiəukurən nəgkiariien i
kɨmərai pen ia Loa səkɨmiaha rɨni iamɨnhi
irə mə, ‘Iərmama kəru krouərer irapw rouni
nəgkiariien kuatia tukɨni nɨpərhienien
irə.’ 18 ✡Təkwtəkwuni nəha iou mɨne Tata
Kumwesən sə rɨnərhi pehe iou iakuvehe
kɨmrau iarouərer irapw rouəgkiari ia nirak
rouni nəgkiariien kuatia.”
19 ✡Mɨregi irəha həni pen tɨ Iesu i mə,
“Səim isə Tata?”
Mɨregi Iesu rɨni mə, “Kɨmiaha
hiəuvəreirei iou, mhəuvəreirei mwi
Tata səiou. Kamo hiəpkukurən iou, ko
hiəukurən mwi Tata səiou.” 20 ✡Iesu rɨməni
nəgkiariien me i nəpɨn in ramahatən
nərmama fwe ia nimwə səvəi Kumwesən
ia kwopun kamerukw pen mane səvəi
nəfwakiien ikɨn, mətə iərmama riti rəpwəh
nəkwtəmhiriien in tɨ nəri nə mə nəpɨn
səvənhi tukəkwtəmhiri in irə rɨpkuvehe
mhə ihi.
21 ✡Ro iamɨnhi irə Iesu rɨni pen mwi
tɨ nirəha i mə, “Iou takəpwəh kɨmiaha
mamevən. Kɨmiaha tihətui iou mhemhə
kɨmiaha noien ərəha me səkɨmiaha.
Kɨmiaha tihəpkəuvən mhə ia kwopun nəha
iakamevən ikɨn.”
22 ✡Ro iamɨnhi irə nəmə asori me səvəi
nəkur Isrel həni mə, “Nəgkiariien nəha in
rani mə kwopun nəha ramevən ikɨn, kɨtaha
tsəpkəuvən mhə ikɨn, nɨpwran rəfo irə?
Rosi in trousi əpune atukw a in uə?”
23 ✡Mɨregi Iesu rɨni pen tɨ nirəha i mə,
“Kɨmiaha imwəmiaha inhərɨpw. Iou imwak
irənhə. Kɨmiaha nərmama səvəi tɨprənə i.
Iou rɨpko mhə iou iərmama səvəi tɨprənə i.
24 Iakuvəni raka tukumiaha i mə kɨmiaha ti-
hemhə kɨmiaha noien ərəha me səkɨmiaha.
Iakɨməni iamɨnha irə tɨ nəri nə kɨmiaha
tihaməkeikei mhəni nɨpərhienien ia nirak
mə iou i in i. Mə hiəpwəh tihemhə kɨmiaha
noien ərəha me səkɨmiaha.”
25 Mɨregi irəha hərəs pen in mə, “Ik sin
nə?”
Mɨregi Iesu rɨni pen tɨ nirəha i mə, “Iou
iərmama i iakani pehe tukumiaha i fwe
kupwən meste pehe ipwet. 26 ✡Səiou me
nəgkiariien me rɨpɨk iakukurən nɨniien
ia kɨmiaha. Narimnari me rɨpɨk hiəno
iakukurən nəkiriien mə hərəha. Mətə Iəmə
sə rɨnərhi pehe iou iakuvehe nəgkiariien
səvənhi ro nɨpərhienien, nənə iou iakani
irapw tɨ nərmama ia tɨprənə i nəfe
nəgkiariien iakregi in rɨməni pehe tukw
iou i.”
27 Mətə irəha hərəirei mə Iesu raməgkiari
ia Tata Kumwesən. 28 ✡Ro iamɨnhi irə
Iesu rɨni pen tɨ nirəha i mə, “Nəpɨn
kɨmiaha tihəuvehi utə raka iou, Iəməti
Iərmama, tihəukurən mə iou i in i. Kɨmiaha
tihəukurən mwi mə iapko əpa raka mhə
nari riti, mətə iakəgkiari mamesi pen
a nəfe Tata Kumwesən rahatən iou irə.
29 ✡Iəmə sə rɨnərhi pehe iou iakuvehe in
ramarə kɨmrau min. In rɨpkəpwəh mhə
iou iakamavən əpa, tɨ nəri nə mə nəpɨn
me pam iakamo narimnari me səməme
rerɨn ramagien tukwe.” 30 ✡Nəpɨn Iesu rani
nəgkiariien me nəha nərmama həpɨk həni
nɨpərhienien irə.

✡ 8:12: Aes 49:6, Jon 1:4-9, 9:5, Jon 12:46 ✡ 8:14: Jon 5:31-32, Jon 7:28, 9:29 ✡ 8:15: Jon 7:24, 12:47 ✡ 8:16: Jon 5:30, 8:29 ✡ 8:17: Dut 17:6, 19:15 ✡ 8:18: 1Jon 5:9 ✡ 8:19: Jon 14:7 ✡ 8:20: Jon 7:30 ✡ 8:21: Jon 7:34,36, Jon 13:33 ✡ 8:22: Jon 7:35 ✡ 8:23: Jon 3:31 ✡ 8:26: Jon 7:28, 12:49 ✡ 8:28: Jon 3:14, 5:19 ✡ 8:29: Jon 8:16, 16:32 ✡ 8:30: Jon 7:31

*N*ɨpwnəti Epraham me

31 Ro iamɨnhi irə Iesu rɨni pen tɨ nəkur Isrel me i səməme həni nɨpərhienien irə mə,
"Trɨni mɨnuə kɨmiaha hiamrɨpɨn mamho
nəgkiariien səiou, kɨmiaha atukwatukw
nə nərmama me səiou. 32 Nənə kɨmiaha
tihəukurən nəgkiariien sə ro nɨpərhienien,
nəgkiariien pərhien i trɨfi nari ia kɨmiaha."
33 ✡Mɨregi irəha həni pen tɨ Iesu i mə,
"Kɨmaha kwənəkwus me səvəi Epraham.
Iərmama rɨti rɨpko raka mhə slef ia kɨmaha.
Rəfo ikɨni nəgkiariien i mə nəgkiariien
pərhien trɨfi nari ia kɨmaha?"
34 ✡Mɨregi Iesu rɨni pen tɨ nirəha i mə,
"Iakani nɨpərhienien tukumiaha i iərmama
sə ramo noien ərəha, noien ərəha səvənhi
ramərɨmənu irə mamoslef irə. 35 Slef riti in
ko rəpwəh narə rerɨnien ia nəkwai nimwə
səvəi iəmə asori səvənhi, mətə tɨni əpa
rukurən narə rerɨnien ikɨn. 36 Ro iamɨnhi
irə trɨni mɨnuə Tɨni Kumwesən rɨfi nari ia
kɨmiaha, in trɨfi pərhien nari ia kɨmiaha.
37 ✡Iakukurən mə kɨmiaha kwənəkwus
me səvəi Epraham, mətə hiaməmwur
mə tihousi əpune iou tɨ nəri nə mə
kɨmiaha hiəpwəh nokeikeiien mə tihəregi
nəgkiariien səiou. 38 Iou iakaməgkiari
ia nəfe iakɨnətoni kɨmrau Tata səiou,
mətə kɨmiaha hiamo nəfe hiamregi tata
səkɨmiaha rɨməni pehe tukumiaha."
39 ✡Mɨregi irəha həni pen tɨ Iesu i mə,
"Səkɨmaha tata Epraham."
Mɨregi Iesu rɨni pen tɨ nirəha i mə,
"Trɨni mɨnuə kɨmiaha nɨpwnəti Epraham
pərhien me, tihamo nəfe noien in rɨnamo
fwe kupwən. 40 Iou i iəmə sə iakani irapw
tukumiaha nəgkiariien pərhien sə iakregi
ruku pen tɨ Kumwesən. Mətə təkwtəkwuni
kɨmiaha hiaməmwur mə tihousi əpune iou.
Epraham rɨpko mhə noien i. 41 ✡Kɨmiaha
hiamo a nəfe noien tata səkɨmiaha rɨno."
Mɨregi irəha həni pen tɨ Iesu i mə, "Rɨpko
mhə kɨmaha iəkun iərmwɨn me. Kumwesən
in əpa tata səkɨmaha."

*N*ɨpwnəti Setan me

42 ✡Mɨregi Iesu rɨni pen tɨ nirəha i mə,
"Trɨni mɨnuə Kumwesən in tata pərhien
səkɨmiaha, kɨmiaha tihokeikei iou tɨ nəri
nə mə iou iakuku pen irə muvehe ia
kwopun i. Iapkuvehe mhə ia nətərɨgien
atukw səiou, mətə in rɨnərhi pehe iou
iakuvehe. 43 ✡Rəfo kɨmiaha hiəreirei
nɨpwrai nəgkiariien i iakani? Hiəreirei
tɨ nəri nə mə kɨmiaha hiəpkokeikei anan
mhə mə tihətərɨg ia nəgkiariien səiou.
44 Kɨmiaha nɨpwnəti Setan me. Hiokeikei
mə tihamo a nəkwai tata səkɨmiaha. Fwe
kupwən muvehe meste pehe ipwet mɨne
in iərmama sə ramousi əpune nərmama.
In raməmwəki nɨpərhienien tɨ nəri nə
mə nɨpərhienien riwən irə. Nəpɨn in
rameikuə, in ramesi pen a noien səvənhi, tɨ
nəri nə mə in iərmama səvəi neikuəien,
in nukune neikuəien me pam. 45 Mətə
iou iakani a nəgkiariien pərhien ro pen
kɨmiaha hiəpkɨni mhə nɨpərhienien ia
nirak. 46 ✡Sin ia kɨmiaha rukurən no
puiien noien ərəha riti iakɨno? Trɨni
mɨnuə iakani a nəgkiariien pərhien me
rəfo kɨmiaha hiəpkɨni mhə nɨpərhienien
ia nirak? 47 ✡Iərmama sə ruku pen ia
Kumwesən, in ramətərɨg ia nəgkiariien
səvəi Kumwesən. Mətə kɨmiaha hiəpkuku
pen mhə ia Kumwesən ro pen hiəpkətərɨg
mhə nəgkiariien səvənhi."

*Epraham r*ɨpkətui pehe mhə ihi mətə
Iesu rɨnarə raka

48 ✡Mɨregi nəkur Isrel həni pen tukwe
in mə, "Kɨmaha iahaməni atukwatukw ik
iəmə Sameria iəremhə ramarə ia niram uə
rekəm?"
49 Mɨregi Iesu rɨni mə, "Iəremhə riwən
ia nirak. Iou iakamsiai tata səiou, mətə
kɨmiaha hiəpkɨsiai mhə iou. 50 ✡Iou
iapkəmwur mhə mə nərmama tuhəuvehi
utə nəghɨk. Riti nəha ikɨn in raməmwur
tukwe. In Iəmə sə raməkiri nərmama.
51 ✡Iakani nɨpərhienien tukumiaha i.
Iərmama sə ramo nəgkiariien səiou
trɨpkemhə mhə ia nəpɨn riti."
52 Mɨregi nəkur Isrel həni pen tukwe
in mə, "Təkwtəkwuni nəha kɨmaha
iahəukurən mə iəremhə riti ramarə ia
niram! Epraham ruvamhə, profet me
həuvamhə mwi, mətə ik ikani mə iərmama
sə ramo nəgkiariien səim trɨpkemhə mhə
ia nəpɨn riti. 53 ✡Rəfo? Ik ikasori məpi raka
tata səkɨtaha Epraham fwe ruvamhə raka?
Profet kupwən me irəha mwi həuvamhə
raka! Ikuə ik nəfe iərmama?"

✡ 8:33: Mat 3:9 ✡ 8:34: Rom 6:16,20, 2Pit 2:19 ✡ 8:37: Jon 5:18 ✡ 8:39: Mat 3:9 ✡ 8:41: Dut 32:6, Aes 63:16, 64:8 ✡ 8:42: 1Jon 5:1, Jon 16:28 ✡ 8:43: Rom 8:7, 1Jon 3:8 ✡ 8:46: 2Kor 5:21, 1Pit 2:22, 1Jon 3:5 ✡ 8:47: Jon 18:37, 1Jon 4:6 ✡ 8:48: Mak 3:21-22, Jon 7:20 ✡ 8:50: Jon 5:41 ✡ 8:51: Jon 5:24, Jon 6:40,47 ✡ 8:53: Jon 4:12

54 Mɨregi Iesu rɨni pen tɨ nirəha i mə,
"Trɨni mɨnuə iakuvehi utə atukw a iou
nɨsiaiien sə kuvei pehe miou ro nəri auər a
i. Mətə Tata səiou in nə Iəmə sə rauvehi utə
iou. Kɨmiaha hiaməkwein in mə Kumwesən
səkɨmiaha, 55 ✡mətə kɨmiaha hiəuvəreirei
in. Iou iakukurən in. Trɨni mɨnuə iakɨni mə
iakreirei in, iou iəmə iakameikuə rəmwhen
ia kɨmiaha. Mətə iou iakukurən in, mamo
nəgkiariien səvənhi. 56 Tata səkɨmiaha
Epraham rɨnagien pɨk nəpɨn rɨməregi mə
trətoni nəpɨn sə takuvehe irə. In rətoni
nənə rerɨn ragien."
57 Mɨregi nəmə asori me səvəi nəkur Isrel
həni pen tukwe in mə, "Nuk səim rɨpkeste
mhə ihi fifti! Ikəfo mətoni Epraham?"
58 ✡Mɨregi Iesu rɨni pen tɨ nirəha i
mə, "Iakani nɨpərhienien tukumiaha i
nəpɨn Epraham rɨpkətui pehe mhə ihi, iou
iakɨnarə raka." 59 ✡Iesu rɨni nəgkiariien
nəha ro pen irəha həpeki kəruəterei me mə
tuhəkwi in irə, mətə Iesu rərkwafə mier ia
nimwə səvəi Kumwesən mamevən.

9

*Iesu romasan i*ərmama riti nənimen
rɨfwə
1 Nəpɨn riti Iesu rukurau mətoni iərmama
riti nəpɨn rɨnətui pehe irə nənimen rɨfwə.
2 ✡Nənə nərmama me səvəi Iesu həres pen
Iesu i mə, "Iahatən. Sin rɨno nərəhaien ro
iəmə i rɨnətui pehe nənimen rɨfwə, in uə
səvənhi tata mɨne mama?"
3 ✡Mɨregi Iesu rɨni mə, "Rɨpko mhə
nərəhaien səvəi iəmə i uə nərəhaien
səvəi tata mɨne mama səvənhi, mətə in
rɨnətui pehe nənimen rɨfwə mə Kumwesən
rukurən noien nərmama hətoni nɨskaiien
səvənhi nəpɨn tromasan in. 4 ✡Nəpɨn ia ran
kɨtaha tsaməkeikei mho wok me səvəi Iəmə
sə rɨnərhi pehe iou iakuvehe. Nəpitəvien
rauvehe. Iərmama riti ko rɨpko mhə wok ia
nəpɨn nəha. 5 ✡Nəpɨn iakamarə ia tɨprənə,
iou nukuraanien sə raməhiəpwɨn nərmama
ia tɨprənə."
6 ✡Iesu rɨni pam nəgkiariien me nəha,
mərgəvəsi tɨprənə, mo nəmtɨgei ia
nɨsəkwan, nənə muvehi nəmtɨgei nəha,
mahakwi pen ia nəmri iəmə nəha, 7 ✡mɨni
pen tukwe in mə, "Evən ia nui Saeloam,
maikuas raka nəmtɨgei ia nənimem."
Nəhag nəha Saeloam nɨpwran mə "Kərhi
pen." Ro pen iəmə nəha revən, maikuas
raka nəmtɨgei ia nənimen, mɨrərɨg muvehe
mamətə nari.
8 Nənə nəkur imwəni me mɨne səməme
hənətoni in ramase mane fwe kupwən
kamhəni mə, "Rosi iəmə nəha in nəha
fwe kupwən raməkure mamase mane uə
rekəm?"
9 Irəha nepwɨn kamhəni mə, "Kwa in nə!"
Mətə nepwɨn həni mə, "Rekəm. Rɨpko
mhə in, mətə iərmama riti rəmwhen irə."
Mətə iəmə nəha rɨni mə, "Kwa iou i iəmə
nəha hiaməni!"
10 Ro pen irəha həni pen tukwe in mə,
"Kɨnəfo irə nənimem rətui?"
11 Mɨregi iəmə nəha rɨni mə, "Iəmə nəha
nəghɨn nə Iesu ro nəmtɨgei, mahakwi pehe
ia nənimek, mɨni pehe tukw iou i mə, 'Evən
ia nui Saeloam, maikuas raka nəmtɨgei ia
nənimem.' Ro pen iakevən maikuas raka,
nənə mətə nari."
12 Mɨregi irəha həni pen tukwe in mə,
"Iəmə nəha in pəku?"
Mɨregi iəmə nəha rɨni mə, "Iakreirei."

*Farisi me h*əres iəmə nəha mə kɨnəfo irə
nənimen rɨnamasan
13 Irəha həiri iəmə nəha fwe kupwən
nənimen rɨfwə mhəuvən tɨ Farisi me.
14 ✡(Sapat riti nəha Iesu rɨno nəmtɨgei mo
nəmri iərmama nəha rətui.) 15 Ro iamɨnhi
irə Farisi me kənamhəres pen mwi iəmə
nəha mə, "Ikɨnəfo mətə nari?"
Mɨregi in rɨni pen tɨ nirəha i mə, "In ra-
hakwi pehe nəmtɨgei ia nənimek, iakaikuas
raka irə, nənə təkwtəkwuni iakətə nari."
16 ✡Mɨregi Farisi me nepwɨn kamhəgkiari
ia Iesu, mamhəni mə, "Iəmə i rɨpko mhə
Kumwesən rərhi pehe in tɨ nəri nə mə
in rɨpkɨsiai mhə Sapat." Mətə Farisi me
nepwɨn mwi kamhəni mə, "Rəfo? Ko
iəmə ərəha riti ro nɨmtətien me iamɨnhi?
Rekəm!" Nənə irəha həuai irəha me tɨ
nəgkiariien nəha.
17 ✡Ro iamɨnhi irə irəha həni pen mwi tɨ
iəmə nəha nənimen rɨfwə fwe kupwən mə,
"Ikaməfni irə ia iəmə nəha rɨno nənimem
rətui? In nəfe iərmama?"
Mɨregi iəmə nəha rɨni mə, "In profet
riti."
18 Nəmə asori me səvəi nəkur Is-
rel həpwəh nokeikeiien mə tuhəni

✡ 8:55: Jon 7:28-29 ✡ 8:58: Jon 1:1 ✡ 8:59: Jon 10:31 ✡ 9:2: Eks 20:5, Esik 18:20, Luk 13:2,4 ✡ 9:3: Jon 11:4 ✡ 9:4: Jon 5:17,20, Jon 11:9, 12:35 ✡ 9:5: Mat 5:14, Jon 8:12 ✡ 9:6: Mak 8:23 ✡ 9:7: 2King 5:10 ✡ 9:14: Luk 13:14 ✡ 9:16: Jon 3:2, 7:43, Jon 9:31-33 ✡ 9:17: Jon 4:19

nɨpərhienien ia iəmə nəha mə fwe kupwən
nənimen rɨfwə, mətə təkwtəkwuni nəha
ramətə nari. Ro pen həkwein tata mɨne
mama səvənhi, 19 mhəres pen irau i mə,
"Rəfo? In i tɨnɨmirau? Ko kɨmirau irouni
mə nɨpərhienien nəpɨn rɨnətui pehe irə
nənimen rɨfwə? Nənə mə ro nɨpərhienien
rəfo in ramətə nari təkwtəkwuni?"

20 Mɨregi tata mɨne mama səvənhi krouni
mə, "Kɨmrau iaroukurən mə tɨnɨmrau i.
Iaroukurən mwi mə nəpɨn rɨnətui pehe irə
nənimen rɨfwə. 21 Mətə təkwtəkwuni in
ramətə nari kɨmrau iaroureirei mə rəfo irə.
Iaroureirei mwi mə sin rɨno nənimen rətui.
Ramasan mə kɨmiaha hiəres pen in i. In
ruvəpwinari raka. Pwəh in rɨni nəgkiariien
səvənhi." 22 ✡(Tata mɨne mama səvənhi
krouni nəgkiariien me nəha tɨ nəri nə mə
krouhekɨr nəmə asori me səvəi nəkur Isrel.
Irəha hənərai sun raka mɨnuə iərmama sə
trɨni irapw mə Iesu in Kristo, tuhəkoui
irapw in, mhəpwəh nəseniien mwi in ru-
vnimwə pehe ia nimwəfwaki səvənraha.)
23 Nəri nəha ro irau krouni ianhi mə, "In
ruvəpwinari raka. Ramasan mə kɨmiaha
hiəres pen in i."

24 ✡Ro iamɨnhi irə irəha həkwein pen
mwi iəmə nəha fwe kupwən nənimen rɨfwə
nənə mhəni pen tukwe in mə, "Tikuvehi
utə nəghi Kumwesən, mɨni nɨpərhienien.
Kɨmaha iahəukurən mə iəmə i in iəmə
ərəha."

25 Mɨregi in rɨni mə, "Iou iakreirei
mə iəmə nəha in iəmə ərəha uə rekəm.
Mətə nəri kuatia iou iakukurən. Kupwən
nənimek rɨfwə, mətə təkwtəkwuni nəha
iakamətə nari."

26 Mɨregi irəha həni pen tukwe in mə, "In
rɨno nəfe ia niram? Məfo irə mo nənimem
rətui?"

27 Mɨregi in rɨni mə, "Iakuvəni pehe raka
tukumiaha i, mətə kɨmiaha hiəpkregi mhə.
Rəfo hiokeikei mə tihəregi mwi? Rosi
kɨmiaha mwi hiokeikei mə tihəuvehe mho
kɨmiaha nərmama me səvənhi uə?"

28 Mɨregi irəha həni ərəha iəmə nəha,
mhəni mə, "Ik iərmama riti səvənhi,
mətə kɨmaha nərmama me səvəi Moses.
29 ✡Kɨmaha iahəukurən mə Kumwesən
rɨnəgkiari m Moses, mətə iəmə i kɨmaha
iahəreirei mə in ruku pəku."

30 Mɨregi iəmə nəha rɨni mə, "Kwa nəri
i ro nari riti. Kɨmiaha hiəreirei mə iəmə
i ruku pəku, mətə in rɨno nənimek rətui.
31 ✡Kɨtaha səukurən mə Kumwesən rɨpkregi
mhə nəfwakiien me səvəi nəkur ərəha
me, mətə trɨni mɨnuə iərmama riti ram-
siai Kumwesən, mamo nəkwan, Kumwesən
ramregi nəfwakiien me səvənhi. 32 Fwe
kupwən kɨno tɨprənə meste pehe ipwet
kɨpkregi raka mhə mə iərmama riti ro
nəmri iərmama sə nənimen rɨfwə rətui.
33 ✡Mə iəmə i rɨpkuku pen mhə tɨ Kumwesən
in ko rɨpko mhə nari riti."

34 ✡Mɨregi irəha həni pen tukwe in mə,
"Kwa ik iəmə ərəha fwe nəpɨn ikɨnətui
pehe irə meste pehe ipwet. Ikuə tikəfo?
Tikahatən kɨmaha uə?" Nənə irəha
həkoui irapw in ia nimwəfwaki, mhəpwəh
nəseniien mwi in ruvnimwə pehe.

Iesu ruvehe ia tɨprənə i mə truai nərmama

35 Kɨni pen tɨ Iesu i mə irəha həkoui irapw
iəmə nəha iamɨnhi. Ro pen in revən mətui
iəmə nəha, mətoni, mɨni pen tukwe in mə,
"Ikɨni nɨpərhienien ia Iəmətɨ Iərmama uə
rekəm?"

36 Mɨregi iəmə nəha rɨni mə, "Iəmə asori.
Ni pehe ro tukw iou i mə sin nə Iəmətɨ
Iərmama pwəh iakɨni nɨpərhienien irə."

37 ✡Mɨregi Iesu rɨni pen tukwe in mə,
"Ikɨnətə raka in. Iou i sə iakaməgkiari mik,
iou Iəmətɨ Iərmama."

38 Mɨregi iəmə nəha rɨni mə, "Iərɨmənu.
Iakɨni nɨpərhienien ia niram." Nənə in
rɨnɨmwi nukurhun mi ia nəmri Iesu, mɨsiai
in.

39 ✡Iesu rɨni mə, "Iou iakuvehe ia
tɨprənə i mə takəkiri nərmama. Səməme
nənimenraha rɨfwə tuhətui mhətə nari,
mətə səməme hamətə nari nənimenraha
truvehe mɨfwə."

40 ✡Farisi me nepwɨn ipaka tɨ Iesu həregi
nəgkiariien nəha, nənə mhəni pen tukwe
in mə, "Kɨmaha mwi nənimemaha rɨfwə uə
rekəm?"

41 ✡Mɨregi Iesu rɨni pen tɨ nirəha i
mə, "Ko nəmrɨmiaha rɨfwə ko nərəhaien
səkɨmiaha riwən. Mətə tɨ nəri nə mə
təkwtəkwuni kɨmiaha hiaməni mə hiamətə
nari nərəhaien səkɨmiaha raməmak ihi ia
kɨmiaha."

✡ 9:22: Jon 7:13 ✡ 9:24: Jos 7:19 ✡ 9:29: Jon 8:14 ✡ 9:31: Sam 34:15, Sam 66:18, Aes 1:15, Prov 15:29
✡ 9:33: Jon 9:16 ✡ 9:34: Sam 51:5, Jon 9:2 ✡ 9:37: Jon 4:26 ✡ 9:39: Jon 3:17, Jon 8:15-16, Mat 13:11-15
✡ 9:40: Mat 15:14, 23:26 ✡ 9:41: Jon 15:22

10

*I*əmə sə ramətui tɨ sipsip me səvənhi

1 "Iakani nɨpərhienien tukumiaha i.
Iərmama sə rɨpkukurau mhə ia kwəruə
muvnimwə ia koupə səvəi sipsip me, mətə
rəputə ia kwopun əpə iti mati pen ia nəkwai
koupə nəha, iərmama nəha in iərmama
sə ramakres, mamousi iərmama. 2 Mətə
iərmama sə rukurau ia kwəruə muvnimwə
ia koupə, in iərmama sə ramətui tɨ sipsip
me. 3 Iərmama sə ramərer ia kwəruə
raməsevər ia təpinhə tɨ iərmama nəha.
Sipsip me kamhəregi rerɨn. In raməkwein
nəghi sipsip me səvənhi kuatia kuatia,
nənə miri irəha mhəier. 4 ✡Nəpɨn in riri
səvənhi sipsip me pam mhəier, makupwən
ia nirəha, nənə sipsip me kamhəkurirə in,
tɨ nəri nə mə həukurən rerɨn. 5 Iərməpə riti
sipsip me tuhəpwəh nukurirəien in, mətə
tuhap raka irə tɨ nəri nə mə həreirei rerɨn."
6 ✡Iesu rɨni nusipekɨnien i tɨ nirəha, mətə
irəha həreirei nəfe nəha rani.

7 Ro pen Iesu rɨni pen mwi tɨ nirəha
i mə, "Iakani nɨpərhienien tukumiaha i.
Iou kwəruə səvəi sipsip me. 8 ✡Irəha pam
səməme haməkupwən ia nirak mhəuvehe
irəha nərmama səməme kənamhakres,
mamhousi iərmama, mətə sipsip me
həpkətərɨg mhə irəha. 9 ✡Iou kwəruə.
Trɨni mɨnuə iərmama riti ruvnimwə
pehe ia nirak, in trarə amasan, mukurən
nuvnimwə peheien, mɨtei irapw, mətui
nəvegɨnien sənəni. 10 Iərmama nəha
ramakres rauvehe a mə trakres, mousi
əpune sipsip me, mouraha irəha. Mətə iou
iakuvehe mə irəha tuhəuvehi nɨmɨruien
nənə mhəuvehi asori.

11 ✡Iou iərmama sə iakamətui amasan tɨ
sipsip me. Iərmama sə ramətui amasan
tɨ sipsip me rerɨn ragien a mə tremhə tɨ
sipsip me səvənhi. 12 ✡Mətə iərmama sə
kamərəku pen min mə trətui tɨ sipsip me
rɨpko mhə in iərmama pərhien sə ramətui
tɨ sipsip me tɨ nəri nə mə sipsip me nəha
səvəi iərməpə. Nəpɨn iərmama nəha rətə
kuri əprmɨn riti rauvehe, rəpwəh sipsip me
maiu map. Nənə kuri əprmɨn nəha ruvehe
muvehi nepwɨn, mɨrɨpwi kɨrkɨri nepwɨn.
13 Iərmama nəha raiu map tɨ nəri nə mə in
iərmama riti kamərəku a in. In ro nəri auər
a ia sipsip me nəha.

14 ✡Iou iərmama sə ramətui amasan tɨ
sipsip me. Iou iakukurən sipsip me
səiou, sipsip me səiou həukurən mwi iou.
15 ✡Ia noien nəha rəmwhen a mwi Tata
Kumwesən rukurən iou, iou mwi iakukurən
Tata Kumwesən, nənə iou rerɨk ragien a
mə takemhə tɨ sipsip me səiou. 16 ✡Səiou
me nepwɨn sipsip me həiwən ia koupə i.
Takaməkeikei mɨpeki pehe mwi irəha, nənə
irəha tuhəregi rerɨk. Ro iamɨnhi irə sip-
sip me nəha tuhəuvehe mho touen kua-
tia. Iərmama kuatia tramətui tɨ nirəha.
17 ✡Tata Kumwesən rokeikei pɨk iou tɨ nəri
nə mə rerɨk ragien a mə takemhə tɨ nirəha.
Takemhə tɨ nirəha, nənə marə muvehi mwi
nɨmɨruien səiou rɨrərɨg. 18 ✡Rɨpko mhə
iərmama riti truvehi raka nɨmɨruien səiou,
mətə iou atukw takəseni pen nɨmɨruien
səiou rəmwhen sə iakokeikei. Iakauvehi
nasoriien tɨ nəseniien nɨmɨruien səiou,
mauvehi mwi nasoriien tɨ nuvehiien mwi
nɨmɨruien səiou rɨrərɨg. In i nəri Tata səiou
rɨməni tukw iou i mə takaməkeikei mo."

19 ✡Iesu rɨni pam nəgkiariien me nəha
nənə nəmə asori me səvəi nəkur Isrel həuai
mwi irəha me tukwe. 20 ✡Irəha həpɨk həni
mə, "Iəmə nəha iəremhə ramarə irə. In
ramarməri. Rəfo kɨmiaha hiamətərɨg in?"

21 Mətə irəha nepwɨn həni mə, "Rekəm.
Iərmama sə iəremhə riti ramarə irə ko
rɨpkəgkiari mhə iamɨnhi. Ko iəremhə riti ro
iərmama nənimen rɨfwə rətui mətə nari?"

*N*əmə asori me səvəi nəkur Isrel hənuə
tuhəkwi əpune Iesu ia kəruəterei

22 Nəpɨn nəha ruvəuvehe nəkur Isrel
kamho nəvegɨnien asori nəha kani mə
Nəvegɨnien səvəi Tetekesen. Kamho
nəvegɨnien nəha fwe Jerusalem ia nəpɨn
səvəi nəkwieiien. 23 Iesu ramavən ia
kwopun riti ia nimwə səvəi Kumwesən
kani mə Vranda səvəi Solomon. 24 ✡Nənə
nəmə asori me səvəi nəkur Isrel həuvehe
mheikurkurau irə, mhəni pen tukwe in mə,
"Kɨmaha tahameitenhi ik mɨnesən? Trɨni
mɨnuə ik Kristo sə Kumwesən rɨməni mə
trərhi pehe i, ni pehe tukumaha i, məpwəh
nərkwafəien."

✡ 10:4: Jon 10:27 ✡ 10:6: Jon 16:25 ✡ 10:8: Jer 23:1-2, Esik 34:2-3 ✡ 10:9: Sam 118:20, Jon 14:6 ✡ 10:11: Sam 23:1, Rev 7:17 ✡ 10:12: Wok Me 20:29 ✡ 10:14: Jon 10:27, 2Tim 2:19 ✡ 10:15: Mat 11:27, Jon 15:13, 1Jon 3:16 ✡ 10:16: Aes 56:8, Jon 11:52, 1Pit 2:25, Esik 34:23, Esik 37:24 ✡ 10:17: Fil 2:8-9 ✡ 10:18: Jon 5:26, 14:31, Jon 19:11 ✡ 10:19: Jon 7:43 ✡ 10:20: Jon 7:20, 8:48 ✡ 10:24: Wok Me 3:11, 5:12, Luk 22:67 ✡ 10:25: Jon 4:26, 5:36, Jon 10:38

25 ✡Mɨregi Iesu rɨni pen tɨ nirəha i
mə, “Iakuvəni raka tukumiaha i, mətə
kɨmiaha hiəpkɨni mhə nɨpərhienien ia
nirak. Narimnari me nəha səməme iakamo
ia nəghi Tata səiou kamhahatən pen
mə iou sin. 26 ✡Mətə kɨmiaha hiəpkɨni
mhə nɨpərhienien ia nirak tɨ nəri nə
mə rɨpko mhə kɨmiaha sipsip me səiou.
27 ✡Sipsip me səiou kamhəregi rerɨk. Iou
iakukurən irəha, nənə irəha kamhəkurirə
iou. 28 ✡Iakauvei pen nɨmɨruien rerɨn
mɨnraha. Irəha tuhəpkemhə mhə ia nəpɨn
riti. Iərmama riti riwən truvehi raka irəha
ia rəgɨk. 29 Tata səiou sə ruvei pehe irəha
miou, nɨskaiien səvənhi rəpi raka nərmama
me pam. Iərmama riti riwən ko ruvehi raka
irəha ia rəgɨn. 30 Iou mɨne Tata səiou kɨmrau
kuatia.”

31 ✡Ia nəpɨn nəha nəmə asori me səvəi
nəkur Isrel həpeki mwi kəruəterei me mə
tuhəkwi əpune in. 32 Mɨregi Iesu rɨni pen tɨ
nirəha i mə, “Iakɨno raka noien amasan me
rɨpɨk ia nəmrɨmiaha Tata Kumwesən ruvei
pehe mə tako. Sə rəfo nəha mə tihəkwi
əpune iou tukwe?”

33 ✡Mɨregi nəmə asori me səvəi nəkur
Isrel həni pen tukwe in mə, “Kɨmaha
tahəpkəkwi əpune mhə ik tɨ noien amasan
riti sə ikɨno, mətə kɨmaha tahəkwi əpune
ik tɨ nəri nə mə ikani ərəha Kumwesən. Ik
iərmama a, mətə ikani mə ik Kumwesən.”

34 ✡Mɨregi Iesu rɨni pen tɨ nirəha i
mə, “Rosi kɨmiaha hiəpkəvsini raka mhə
nəgkiariien i kɨmərai pen ia Loa səkɨmiaha
uə? Rɨni iamɨnhi irə mɨnuə ‘Iakɨni mɨnuə
kɨmiaha nə kumwesən me.’ 35-36 ✡Kɨtaha
səukurən mə nəfe Nəkukuə Ikinan rani
ko kɨpkətefi mhə. Ro iamɨnhi irə mə
Kumwesən rɨnəkwein nərmama me nəha
səməme in rɨməuvei pen nəgkiariien
səvənhi mɨnraha mɨnuə ‘kumwesən me,’
rəfo kɨmiaha hiaməni ərəha iou? Iou
iərmama i Kumwesən ruvərfi raka iou,
mərhi pehe iou iakuvehe ia tɨprənə i, mətə
kɨmiaha hiaməni mə iakani ərəha in, tɨ nəri
nə mə iakɨni mə, ‘Iou Tɨni Kumwesən.’ 37 Mə
iou iapko mhə narimnari me səiou Tata
rokeikei mə tako rərəha mə kɨmiaha hiəni
nɨpərhienien ia nirak. 38 ✡Mətə mə iakamo
narimnari me nəha, pərhien hiəpkɨni mhə
nɨpərhienien ia nirak, mətə tihaməkeikei
mhəni nɨpərhienien ia narimnari me nəha
sə iakamo. Ia noien i kɨmiaha tihəukurən,
mhəukurən amasan mə Tata Kumwesən in
i ia nirak iou nə irə.”

39 ✡Irəha haməmwur mwi mə
tuhəkwtəmhiri Iesu, mətə in ramkeies raka
ia rəgɨnraha, 40 ✡mavən məpi sɨmwɨn mwi
ia nui arɨs Jotan, mevən ia kwopun nəha Jon
ramo paptaes ikɨn fwe kupwən, mamarə ia
kwopun nəha. 41 Nərmama həpɨk həuvehe
tukwe, mhəni mə, “Jon rɨpko nɨmtətien
riti, mətə nəgkiariien me pam səməme in
rɨməni ia iəmə i ho nɨpərhienien.” 42 ✡Ro
pen nərmama həpɨk ia kwopun nəha həni
nɨpərhienien ia Iesu.

11

Iesu ro Lasaros rətui mwi ia nemhəien
səvənhi

1 ✡Iərmama riti ramemhə nəghɨn nə
Lasaros. Imwəni fwe Petani. Petani
in rukwənu səvəi Meri mɨne piəvi Meri
nəghɨn nə Marta. 2 ✡Meri nəha in
pran sə rɨnətəgi pen senta ia nɨsui
Iərɨmənu səkɨtaha, mahakwi raka ia
nɨmwai nukwənen. Lasaros nəha in
kɨtirimənɨ. 3 ✡Lasaros ramemhə iamɨnhi
irə ro pen kɨtirimənɨ mi nəha krouərhi
pen nəgkiariien riti revən tɨ Iesu, rouni
mə, “Iərɨmənu. Ik riti sə ikokeikei pɨk
ramemhə.”

4 ✡Mətə nəpɨn Iesu rɨregi nəgkiariien
nəha, rɨni mə, “Nemhəien i ko rɨpko
mhə Lasaros remhə anan. Ramarə irə
mə nərmama tuhətoni nasoriien səvəi
Kumwesən. Nemhəien i in suatuk sə
Kumwesən truvehi utə nəghi Tɨni irə.”

5 Iesu rokeikei pɨk Marta mɨne piəvni
Meri mɨne kɨtirimənrau Lasaros. 6 Ro
iamɨnhi irə nəpɨn in rɨregi mə Lasaros
ramemhə, in rarə mwi nəpɨn kəru mwi ia
kwopun nəha in ramarə ikɨn.

7 Nəpɨn nəha kəru rukurau nənə in rɨni
pen tɨ nərmama me səvənhi mə, “Pwəh
səuvən mwi fwe tənə Jutia.”

8 ✡Mɨregi nərmama me səvənhi həni pen
tukwe in mə, “Iahatən. Təkwtəkwuni a
kwərha nəmə asori me ia Jutia hokeikei mə

✡ 10:26: Jon 6:64, 8:45 ✡ 10:27: Jon 8:47, 10:3 ✡ 10:28: Jon 3:16, 6:39, Jon 18:9 ✡ 10:31: Jon 8:59
✡ 10:33: Lev 24:16, Mat 26:65, Jon 5:18 ✡ 10:34: Sam 82:6 ✡ 10:35-36: Mat 5:18 ✡ 10:38: Jon 14:10-11
✡ 10:39: Luk 4:30, Jon 8:59 ✡ 10:40: Jon 1:28 ✡ 10:42: Jon 7:31 ✡ 11:1: Luk 10:38-39 ✡ 11:2: Jon 12:3
✡ 11:3: Jon 11:36 ✡ 11:4: Jon 9:3, 11:40 ✡ 11:8: Jon 8:59 ✡ 11:9: Jon 9:4-5

tuhəkwi əpune ik ia kəruəterei me. Mətə
ikokeikei mə tikrərɨg mevən mwi fwe ikɨn?"
9 ✡Mɨregi Iesu rɨni mə, "Kɨmiaha
hiəukurən mə aoa twelef ia ran. Trɨni
mɨnuə iərmama riti ramavən ia ran,
trɨpkapəti mhə tɨ nəri nə mə in ramətə
nukuraanien sə rəməhiəpwɨn nərmama ia
tɨprənə i. 10 ✡Mətə trɨni mɨnuə iərmama riti
ramavən ia nəpɨn in trapəti tɨ nəri nə mə
nukuraanien nəha riwən irə."
11 ✡Iesu rɨni pam nəgkiariien me nəha,
marɨpɨn mani pen tɨ nirəha i mə, "Kɨtaha
riti Lasaros ramapri, mətə iakɨnamevən
takəsuəpwiri in."
12 Mɨregi nərmama me səvənhi həni pen
tukwe in mə, "Iərɨmənu. Trɨni mɨnuə
in ramapri in truvehe məsanɨn." 13 (Iesu
rəgkiari ia Lasaros mə ruvamhə, mətə
rerɨnraha ramrhi mə nɨpwrai nəgkiariien
səvənhi mə in ramapri a.)
14 Ro pen Iesu rɨni pen atukwatukw tɨ
nirəha i mə, "Lasaros ruvamhə. 15 Nənə
nəpɨn rerɨk rɨrhi kɨmiaha, iakagien mə iou
iapkarə mhə ia kwopun nəha nəpɨn remhə
irə. Nəri nəha trasitu ia kɨmiaha mo
kɨmiaha hiəni nɨpərhienien ia nirak. Mətə
pwəh səuvən tukwe."
16 ✡Ro iamɨnhi irə Tomas nəha kani in mə
"Mwirmwir," rɨni pen tɨ nərmama me nəha
irəha min kamhəkurirə ia Iesu mə, "Ra-
masan. Pwəh kɨtaha pam səuvən mhemhə
kɨtaha min."

Iesu rəgkiari vivi m Marta mɨne Meri

17 Nənə Iesu rapirapw ia Petani mətoni
Lasaros rɨnəmak nəpɨn kefə raka ia nɨpəgi
kəruəterei. 18 ✡Rukwənu nəha Petani ipaka
tɨ Jerusalem, kavən rəmwhen ia kilometa
kahar. 19 Nəkur Isrel me həpɨk həməuvehe tɨ
Marta mɨne Meri mə tuhəgkiari vivi mɨnrau
tɨ nəri nə mə kɨtirimənrau ruvamhə. 20 Ro
iamɨnhi irə nəpɨn Marta rɨregi mə Iesu
rauvehe, in revən mətə in. Mətə Meri
raməkure a ia nəkwai nimwə.
21 ✡Marta rɨni pen tɨ Iesu i mə, "Iərɨmənu.
Ko ramo ik ia kwopun i ko kɨtirimak
rəpwəh nemhəien. 22 Mətə iou iakukurən
mə təkwtəkwuni nəfe nəghɨn tikəres
Kumwesən tukwe, in truvei pehe mik."
23 Mɨregi Iesu rɨni pen tukwe in mə,
"Kɨtirimam trətui mwi ia nemhəien
səvənhi."
24 ✡Mɨregi Marta rɨni pen tukwe in mə,
"Iou iakukurən mə in trətui mwi ia nəpɨn
sampam, nəpɨn nərmama tuhətui mwi ia
nemhəien."
25 Mɨregi Iesu rɨni pen tukwe in mə,
"Iou iərmama i iakamo nərmama səməme
həuvamhə hətui mwi ia nemhəien. Iou
nɨmɨruien. Iərmama sə rani nɨpərhienien
ia nirak nəri auər a mə remhə mətə
trɨmɨru. 26 ✡Nənə iərmama sə ramɨru, mani
nɨpərhienien ia nirak, trɨpkemhə mhə ia
nəpɨn riti. Ikɨni nɨpərhienien ia nəgkiariien
i?"
27 ✡Mɨregi Marta rɨni pen tukwe in mə,
"Ouəh, Iərɨmənu. Iakani nɨpərhienien mə
ik iəmə i kani mə Kristo. Ik Tɨni Kumwesən.
Ik iəmə i profet kupwən me həməni mə
tikuvehe ia tɨprənə i."
28 Marta rɨni nəgkiariien nəha, nənə
mərari mevən mə trəkwein piəvni Meri.
In revən məgkiari afafa min, mɨni mə,
"Iahatən səkrau in i ruvəuvehe, maməres
ik." 29 ✡Nənə nəpɨn Meri rɨregi nəgkiariien
nəha, rɨskəmter akwauakw, mevən tɨ Iesu.
30 Iesu rɨpkuvehe mhə ihi ia rukwənu nəha,
mətə ramərer ihi ia kwopun nəha Marta
rɨnətoni in ikɨn. 31 Nəkur Isrel me nəha
səməme kamhəkure irəha Meri ia nəkwai
nimwə mamhəgkiari vivi min, hətoni Meri
rɨskəmter akwauakw mier irapw iruə. Ro
pen irəha həkurirə in. Rerɨnraha ramrhi
mə rosi in ramevən mə trasək ia kwopun
kɨnərkwafə nɨpwrai kɨtiriməni ikɨn.
32 ✡Nəpɨn Meri ruvehe ia kwopun nəha
Iesu ramərer ikɨn, mətoni, in rɨnɨmwi
nukurhun mi ia nənimen, mɨni pen tukwe
in mə, "Iərɨmənu. Ko ramo ik ia kwopun i
ko kɨtirimak rəpwəh nemhəien."
33 Ia nəpɨn nəha Meri ramasək. Nəkur
Isrel me nəha səməme həuvehe irəha min
irəha mwi kamhasək. Iesu rətoni rerɨn
rərkwəpɨr, meiahag əfi tukwe, 34 mɨni mə,
"Kɨmiaha hiənərkwafə nɨpwran pəku?"
Mɨregi irəha həni pen tukwe in mə,
"Iərɨmənu. Uvehe mətoni."
35 ✡Iesu rasək.
36 Ro pen nəkur Isrel me həni mə, "Hətoni
ro. Rosi in rokeikei pɨk anan Lasaros."
37 ✡Mətə irəha nepwɨn həni mə, "Iəmə
i rɨnomasan raka iərmama riti nənimen
rɨfwə. Rəfo in rɨpkomasan mhə mwi
Lasaros mə trəpwəh nemhəien?"

✡ 11:10: 1Jon 2:11 ✡ 11:11: Mat 9:24 ✡ 11:16: Mak 14:31 ✡ 11:18: Mat 21:17 ✡ 11:21: Jon 11:32
✡ 11:24: Jon 5:29 ✡ 11:26: Jon 8:51 ✡ 11:27: Jon 6:69 ✡ 11:29: Jon 11:20 ✡ 11:32: Jon 11:21
✡ 11:35: Luk 19:41 ✡ 11:37: Jon 9:6

Iesu ro Lasaros rətui mwi ia nemhəien

38 ✡Ro iaminhi irə Iesu riregi mwi rərəha
anan. In ruvehe ia kwopun kinərkwafə
nipwrai Lasaros ikin. Kinərkwafə nipwran
ia nipəgi kəruəterei riti. Nənə kəruəterei
riti mwi ramərer tukuahag tərhui nipəg
nəha. 39 Iesu rini mə, "Həuvehi raka
kəruəterei nəha."
Mətə Marta, kitiriməi iəmə nəha sə ru-
vamhə, rini pen tukwe in mə, "Iərimənu.
In ruvəpein raka. In i nəpin sə ro kefə
səvənhi."
40 ✡Miregi Iesu rini pen tukwe in mə,
"Rosi ikinenouenou nəfe iakiməni pehe
tukw ik uə? Trini minuə ikini nipərhienien
ia nirak, tikətə nasoriien səvəi Kumwesən."
41 Ro iaminhi irə irəha həuvehi raka
kəruəterei nəha. Nənə Iesu rəkwətə, mini
mə, "Tata. Iakani tanak tukw ik ti nəri nə
mə ikuvəregi raka iou. 42 ✡Iakukurən mə
ikamregi iou ia nəpin me pam, mətə iakani
nəgkiariien i mə trasitu ia nərmama me i
kamhərer kuraukurau. Iakuə irəha tuhəni
nipərhienien mə ikinərhi pehe iou."
43 Nəpin Iesu rini pam nəgkiariien
me nəha, rəkwein əpwəmwis, mini mə,
"Lasaros! Ier irapw!" 44 Nənə iəmə nəha
sə ruvamhə rier irapw. Tinari me nəha sə
kinərkwi rəgin mi mine nisun mi irə mine
sə nəha kinərkwi nənimen irə kamhəmak
ihi ia nipwran. Nənə Iesu rini pen ti nirəha
i mə, "Həfi raka tinari irə, pwəh ravən."

*N*əmə asori me hərai sun mə tuhousi
əpune Iesu

45 ✡Nəkur Isrel me nəha səməme
həməuvehe mhəti pehe Meri irəha həpik
hətoni nəfe Iesu rino, nənə mhəni
nipərhienien ia Iesu. 46 ✡Mətə irəha nepwin
həuvən ti Farisi me, mhəni pen nəfe
Iesu rino. 47 Ro iaminhi irə pris asori me
mine Farisi me housəsimwin nəmə asori
me səvəi nəkur Isrel, mhəni mə, "Kitaha
tsəfo i? Kwa iəmə i ramo nimtətien me
ripik. 48 Trini minuə kitaha səseni in ramo
iaminhi irə maripin, nərmama me pam
tuhəni nipərhienien irə. Nənə nəkur
Rom tuhəuvehe mhouraha nimwəfwaki
səkitaha mine nərmama me səkitaha."
49 Mətə irəha riti nəghin nə Kaeafas in
rauvehi wok səvəi pris asori anan ia nuk
nəha. In rini pen ti nirəha i mə, "Kimiaha
hiəreirei nari. 50 ✡Rəfo kimiaha hiəpkətə
mhə mhəukurən? Ko iərmama kuatia
remhə ti nəkur Isrel ramasan məpi raka
kousi əpune kitaha nəkur Isrel me pam."
51 ✡Kaeafas ripkini atukw mhə
nəgkiariien i, mətə in rauvehi wok səvəi
pris asori anan ia nuk nəha, mani irapw
nəgkiariien sə ruku pen ti Nənimwin
Ikinan. Nəri nəha ripkier pehe mhə
ihi, mətə in rukupwən mini irapw mə
Iesu tremhə ti nəkur Isrel. 52 ✡Mətə in
tripkemhə mhə ti nirəha əpa nəkur Isrel,
in tremhə mwi ti nipwnəti Kumwesən me
səməme kamharə kirkiri ia tənəmtənə me,
nənə mousəsimwin irəha ia kusen kuatia.
53 ✡Ia nəpin nəha nəmə asori me nəha
hənamrai sun mə tuhousi əpune Iesu.
54 ✡Ro iaminhi irə Iesu rəpwəh navən
irapwien ia nəmri nəkur Isrel ia tənə Jutia,
mətə in rəpwəh tənə səvənraha mevən ia
taon riti nəghin nə Efrem. Taon nəha ipaka
ti kwopun akwesakwes ikin. Iesu ramarə
ikin irəha nərmama me səvənhi.
55 ✡Nəvegінien asori nəha səvəi nəkur
Isrel nəghin nə Pasova ruvəuvehe ipaka.
Ro pen nərmama həpik həier ia kwopun me
mhəutə pen fwe Jerusalem mə tuho irəha
həmher ia nəmri Kumwesən kurirə Pasova
ruvehe. 56 ✡Irəha kamhərer ia nimwə səvəi
Kumwesən, mamhətui Iesu, mamhəgkiari
minraha me, mamhəni mə, "Kimiaha
hiaməfətərig irə? Rosi ko in ripkuvehe mhə
ia nəvegінien asori uə?" 57 Irəha həni ianhi
ti nəri nə mə pris asori me mine Farisi me
həuvəni raka nəkwanraha mə trini minuə
iərmama riti rukurən kwopun Iesu ramarə
ikin traməkeikei mini pen ti nirəha i nənə
irəha tuhəuvən mhəkwtəmhiri in.

12

Meri rətəgi pen senta ia nisui Iesu

1 ✡Nəpin sikis a mwi nəvegінien asori
nəha Pasova ruvehe. Ro pen Iesu revən ia
Petani, imwei Lasaros. Lasaros nə iəmə sə
Iesu rinəsuəpwiri in ia nemhəien. 2 ✡Irəha
həpnəpenə nəvegінien riti sənəi Iesu fwe
ikin. Marta rasui raka nəvegінien. Lasaros
in mwi riti ia nərmama me nəha səməme
kamhani pəri nari irəha min. 3 ✡Ia nəpin
nəha Meri ruvehi nipəri senta kino ia nat
atukwatukw nənimen rutə pik. In ruvehi

✡ 11:38: Mat 27:60 ✡ 11:40: Jon 11:4,23-26 ✡ 11:42: Jon 12:30 ✡ 11:45: Jon 4:48, 7:31 ✡ 11:46: Luk 16:31 ✡ 11:50: Jon 18:14 ✡ 11:51: Jen 50:20 ✡ 11:52: Jon 10:16, 17:21, 1Jon 2:2 ✡ 11:53: Jon 5:18 ✡ 11:54: Jon 7:1 ✡ 11:55: 2Kron 30:17, Wok Me 21:26 ✡ 11:56: Jon 7:11 ✡ 12:1: Jon 11:1,43 ✡ 12:2: Luk 10:40 ✡ 12:3: Luk 7:37-38

mətəgi pen ia nisui Iesu mi, nənə minamrai
nisun mi ia nimwai nukwənen. Nəkwai
nimwə ruvehe mukuər ia nipeki senta.

4 ✡Mətə iərmama riti səvəi Iesu, nəghin
nə Jutas Iskariot, iəmə nəha ripko mhə
tui truvei pen Iesu ia rəgi nərmama
səməme haməmwəki in, in rini mə, 5 ✡"Rəfo
kipkəmri pen mhə nəmri nari ia senta
nəha? Kukurən nuvehiien silin me kino
ia silva irəha pam tri hantret, kuvei pen m
nərmama nautə səvənraha riwən." 6 Jutas
ripkini mhə nəgkiariien nəha ti nəri nə mə
in rokeikei mə trasitu ia nərmama nautə
səvənraha riwən. Mətə in rini nəgkiariien
nəha ti nəri nə mə in rauvehi tənəripw
irəha kamhəvai pen mane irə, nənə nəpin
nepwin ramakres afafa nipərin səvənhi.

7 ✡Mətə Iesu rini mə, "Əpwəh nəskiien
prən i. In rino nəri i rerin ramrhi nəpin
tukinimwi iou irə. 8 ✡Nərmama nautə
səvənraha riwən tiharə kimiaha minraha
nəpin me, mətə iou tapkarə pəri mhə kitaha
m kimiaha nəpin me."

9 ✡Nəkur Isrel me həpik həregi mə
Iesu in ia kwopun nəha, həregi həuvən
tukwe. Irəha həpkəuvən mhə mə tuhətoni
Iesu əpa, mətə həuvən mə tuhətoni mwi
Lasaros. Lasaros nə in iəmə sə Iesu
rinəsuəpwiri in ia nemhəien. 10 Pris asori
me hərai sun mə tuhousi əpune Lasaros
mwi, 11 ✡ti nəri nə mə nəkur Isrel me
həpik, nəpin hətoni mə in ruvəmiru mwi,
həni nipərhienien ia Iesu, nənə mhəpwəh
nukurirəien nəmə asori me səvənraha.

*Iesu rev*ən mapirapw fwe ia Jerusalem
nərmama həgnəgini in

12 Kini rakwakwi irə, nərmama me
nəha səməme həuvən ti nəveginien asori
nəha Pasova həregi mə Iesu rauvehe ia
Jerusalem. Nərmama me nəha həpik.
13 ✡Həuvehi nimwai nəmwir mhəuvehi
mhəier ia taon mhəuvən mhətə in rauvehe
ia suatuk, kamhəkwein əpwəmwis mə,
"Səgnəgini Kumwesən!
Səkwein amasan ia iəmə i rauvehe ia
nəghi Iərimənu səkitaha!
Səkwein amasan irə, in kig səvəi nəkur
Isrel!"

14 Iesu rətə kwəti togki riti nənə rəkure
irə. Nəri nəha ramesi pen nəgkiariien
i kimərai pen ia Nəkukuə Ikinan. Rini
iaminhi irə minuə,
15 "Nəkur Saeon* tihəpwəh nehekirien.
Hətə ro kig səkimiaha rauvehe,
maməkure ia kwəti togki riti."

16 ✡Ia nəpin nəha nərmama me səvəi Iesu
həreirei nipwrai narimnari me i. Mətə
kurirə irə, kuvehi utə raka Iesu revən
fwe ia neiai, rerinraha rirhi mə kimərai
pen narimnari me i ia Nəkukuə Ikinan
raməgkiari irə. Rerinraha rirhi mwi mə
nərmama me həno narimnari me i irə.

17 ✡Iesu rino Lasaros rətui mwi ia
nemhəien səvənhi. Nərmama me nəha
səməme kamhərer irəha min ia nəpin nəha
in rinəkwein Lasaros irə mə trier ia nipəgi
kəruəterei irəha kamhəripin mamhəni
irapw nəfe irəha hənətoni. 18 Nərmama
həpik hənuə tuhətoni Iesu ti nəri nə mə
irəha kamhəregi mə in rino nimtətien
nəha. 19 ✡Ro iaminhi irə Farisi me kamhəni
pen ti nirəha me i mə, "Hətoni ro, kitaha
ko səpko anan mhə nari riti! Təkwtəkwuni
nəha nərmama me pam kamhəkurirə in!"

*Iesu r*ini irapw mə traməkeikei memhə

20 Nəkur Kris me nepwin nəha ikin
kamhəfwaki irəha nərmama me nəha
səməme həməutə pen fwe Jerusalem ti
nəvegінien asori. 21 ✡Nəkur Kris me nəha
həuvehe ti Filip. (Filip imwəni fwe Petsaeta
ia tənə Kalili.) Həuvehe mhəni pen tukwe
in mə, "Iəmə asori. Kimaha iahokeikei mə
tahətoni Iesu." 22 Ro iaminhi irə Filip revən
mini pen ti Antru, nənə rouevən rouni pen
ti Iesu.

23 ✡Nənə Iesu rini pen ti nirəha i mə,
"Təkwtəkwuni nəha nəpin sə Kumwesən
truvehi utə nəghi Iəməti Iərmama irə
ruvəuvehe. 24 ✡Iakani nipərhienien
tukumiaha i. Nuni nari riti ko ripkukuə
mhə kwənkwan trini minuə ripkukupwən
mhə mimwei irapw ia tiprənə memhə.
Mətə mə remhə trukuə kwənkwan ripik.
25 ✡Iərmama sə rokeikei pik nimiruien
səvənhi trarfai irə, mətə iərmama sə
rəmwəki nimiruien səvənhi ia tiprənə i in
trəkwtəmhiri nimiruien səvənhi mamevən
muvehi nimiruien rerin. 26 ✡Iərmama

✡ 12:4: Jon 18:3 ✡ 12:5: Mat 19:21 ✡ 12:7: Jon 19:40 ✡ 12:8: Dut 15:11 ✡ 12:9: Jon 11:43-44
✡ 12:11: Jon 11:45 ✡ 12:13: Mat 27:42, Jon 1:49 * 12:15: Nəgkiariien i 'Saeon' nəghi Jerusalem.
✡ 12:16: Jon 2:22 ✡ 12:17: Jon 11:43-44 ✡ 12:19: Jon 11:48 ✡ 12:21: Jon 1:44, Luk 19:3, 23:8 ✡ 12:23:
Jon 13:31-32, Jon 17:1 ✡ 12:24: 1Kor 15:36 ✡ 12:25: Mat 16:25 ✡ 12:26: Jon 14:3, 17:24

sə ramo tukwini nari miou traməkeikei
mukurirə iou. Nənə kwopun pəku iakamarə
ikɨn iərmama sə ramo tukwini nari miou in
mwi trarə ikɨn. Iərmama sə ramo tukwini
nari miou Tata Kumwesən trɨsiai in.
27 ✡Təkwtəkwuni nəha iakregi rərəha
anan. Nənə takəfni mwi irə? Ko iakɨni mə
'Tata uvehi raka nəmisəien sə rauvehe tukw
iou'? Rekəm, kwa in nə iakɨməuvehe tukwe
mə nəpɨn i treste iou iamɨnhi irə. 28 ✡Tata
uvehi utə nəghɨm!"

Təkwtəkwuni a mwi kregi nəgkiariien
riti ruku pen ia neiai muvehe. Nəgkiariien
nəha rɨni mə, "Iou iakuvəuvehi utə raka
nəghɨk, nənə təkwtəkwuni nəha taku-
vehi utə mwi." 29 ✡Nərmama səməme
kamhərer ipaka tukwe həregi həni mə,
"Kwa karuəruə!" Nepwɨn həni mə, "Agelo
riti rəgkiari pen min."

30 ✡Mɨregi Iesu rɨni pen tɨ nirəha i
mə, "nəgkiariien nəha rɨpkuvehe mhə mə
iou takregi. Mətə ruvehe mə kɨmiaha
tihəregi. 31 ✡Təkwtəkwuni nəha rɨno nəpɨn
sə Kumwesən trərpwɨn noien ərəha me
kamo ia tɨprənə i. Təkwtəkwuni nəha
in trəkoui irapw Setan sə ramərɨmənu ia
tɨprənə i. 32 ✡Nənə iou, nəpɨn kuvehi utə iou
iakaraka ia tɨprənə, takvi pehe nərmama
pam həuvehe tukw iou." 33 ✡Iesu rɨni
nəgkiariien i mani əuenhɨn mə trəfemhə
irə.

34 ✡Ro pen nərmama həni pen tukwe
in mə, "Kɨmaha iahəuvəregi raka ia Loa
səkɨtaha mə nəpɨn Kristo truvehe in tra-
marə rerɨn. Rəfo ikani mə tukuvehi utə
Iəməti Iərmama? Sin nəha Iəməti Iərmama
nəha?"

35 ✡Mɨregi Iesu rɨni pen tɨ nirəha i
mə, "Nukuraanien sə raməhiəpwɨn kɨmiaha
trarə nəpɨn ouihi a mwi kɨmiaha min.
Havən nəpɨn nukuraanien i ramarə ihi
kɨmiaha min, kamo nəpitəvien ruvehe
mousəman kɨmiaha. Iərmama sə ramavən
ia nəpitəvien rɨreirei kwopun ramevən ikɨn.
36 ✡Nəpɨn nukuraanien i ramarə ihi kɨmiaha
min, tihəni nɨpərhienien irə. Ia suatuk
nəha kɨmiaha tihəuvehe mho nɨpwnəti
nukuraanien ia kɨmiaha." Nəpɨn Iesu rɨni
pam nəgkiariien me i, in rəpwəh irəha,
mevən mərkwafə.

Nəkur Isrel həpwəh nɨniien
nɨpərhienien ia Iesu

37 Iesu rɨno auər a nɨmtətien me rɨpɨk
ia nəmri nəkur Isrel mətə irəha həpkɨni
mhə nɨpərhienien irə. 38 ✡Noien i rier
pehe iamɨnhi mə nəgkiariien i Profet Aesea
rɨməni fwe kupwən truvehe mukuə irə. In
rɨməni iamɨnhi irə mɨnuə,
"Iərɨmənu. Sin rɨni nɨpərhienien ia
nəgkiariien səkɨmaha?
Iərɨmənu ro pui nɨskaiien səvənhi m
sin?"
39 ✡Ro iamɨnhi irə irəha ko həpkɨni mhə
nɨpərhienien ia Iesu tɨ nəri nə mə Profet
Aesea rɨməni mwi mɨnuə,
40 "Kumwesən rɨno nənimenraha rɨfwə,
nənə məsisəg ia nətərɨgien səvənraha.
In rɨno iamɨnhi kamo irəha hətə nari ia
nənimenraha,
mhəukurən nari ia rerɨnraha,
mhərərɨg,
nənə tako irəha həuvehe mhəsanɨn."
41 ✡Profet Aesea rɨməni nəgkiariien me
i tɨ nəri nə mə in rɨnətoni nasoriien səvəi
Iesu, nənə məgkiari irə.

42 ✡Mətə pərhien nəmə asori me həpɨk
kwopti irəha mwi həni nɨpərhienien ia
Iesu. Mətə tɨ nəri nə mə kamhəhekɨr
Farisi me, həpwəh nɨni irapwien. Irəha
həpwəh nokeikeiien mə Farisi me tuhərhi
irapw irəha ia nimwəfwaki səvənraha.
43 ✡Nəmə asori me i hokeikei mə nərmama
tuhaməmwur ia nəgnəgɨniien irəha. Irəha
hokeikei sə nəha məpi raka mə Kumwesən
trəgnəgɨni irəha.

44 ✡Ia nəpɨn nəha Iesu rəkwein
əpwəmwɨs, mɨni mə, "Iərmama sə
rani nɨpərhienien ia nirak, rɨpkɨni əpa
mhə nɨpərhienien ia nirak, mətə rani
nɨpərhienien ia Iəmə sə rɨnərhi pehe iou.
45 ✡Nənə iərmama sə ramətə iou, ramətə
mwi Iəmə sə rɨnərhi pehe iou. 46 ✡Iou
iakɨməuvehe ia tɨprənə i iakəmwhen ia
nukuraanien. Ro iamɨnhi irə, iərmama sə
rani nɨpərhienien ia nirak trɨpkarə mhə ia
nəpitəvien.

✡ 12:27: Sam 6:3, 42:5, Mat 26:38 ✡ 12:28: Mat 3:17 ✡ 12:29: Wok Me 23:9 ✡ 12:30: Jon 11:42 ✡ 12:31: Jon 9:39, 14:30 ✡ 12:32: Jon 3:14 ✡ 12:33: Jon 18:32 ✡ 12:34: Sam 89:4,36, Sam 110:4, Aes 9:7, Dan 7:14 ✡ 12:35: Jon 7:33, 8:12, 1Jon 2:10-11 ✡ 12:36: Efes 5:8 ✡ 12:38: Rom 10:16 ✡ 12:39: Mat 13:15 ✡ 12:41: Aes 6:1 ✡ 12:42: Jon 7:48, 9:22 ✡ 12:43: Jon 5:44 ✡ 12:44: Mat 10:40 ✡ 12:45: Jon 14:9 ✡ 12:46: Jon 8:12, 12:35 ✡ 12:47: Jon 3:17, 8:15

47 ✡Iərmama sə ramregi nəgkiariien
me səiou, məpwəh noien nəfe iakani,
tapkərpwɨn mhə noien ərəha səvənhi. Iou
iapkuvehe mhə ia tɨprənə i mə takərpwɨn
noien ərəha səvəi nərmama, mətə iakuvehe
mə takuvehimɨru irəha. 48 ✡Mətə iərmama
sə rauvei pehe təkutan miou, məpwəh mwi
nɨniien nɨpərhienien ia nəgkiariien me
səiou, nari riti nəha ikɨn tukərpwɨn pen
min tukwe. Ia nəpɨn sampam tukərpwɨn
pen min tɨ nəri nə mə rɨni nəri auər a
ia nəgkiariien səiou sə iakɨməni. 49 Tro
iamɨnhi irə tɨ nəri nə mə nəgkiariien
me i səiou rɨpkuku pehe mhə ia nirak a.
Mətə Tata Kumwesən sə rɨnərhi pehe iou
iakuvehe, in nə rɨməni pehe nəkwan tukw
iou i mə nəfe noien səvəi nəgkiariien takesi
pen mɨne nəfe nəgkiariien takɨni. 50 ✡Nənə
iakukurən mə nəgkiariien i səvənhi in
nə nukune nɨmɨruien rerɨn. Ro iamɨnhi
irə nəfe iakani, mani makurirə a nəfe
nəgkiariien Tata Kumwesən rɨməni pehe
tukw iou i."

13

*Iesu raikuas ia n*ɨsui nərmama me
səvənhi

1 ✡Trakwakwi tuko nəvegɨnien asori
nəha Pasova. Iesu rukurən mə nəpɨn
səvənhi ruvəuvehe ipaka na trəpwəh
tɨprənə i mevən tɨ Tata Kumwesən. Nəpɨn
me in ramokeikei nərmama me səvənhi
səməme kamharə ia tɨprənə i, mamokeikei
irəha nəpɨn me meste pehe nəpɨn in tremhə
irə.
2 ✡Ia nəruarəv Iesu mɨne nərmama
me səvənhi kamhani pəri nari. Setan
rɨnəmri pen raka nətərɨgien riti ia reri
Jutas Iskariot, tɨni Saemon, mə truvei pen
Iesu ia rəgi nərmama səməme haməmwəki
in. 3 ✡Iesu rukurən mə Tata Kumwesən
ruvəuvei pen raka narimnari me pam ia
rəgɨn. In rukurən mwi mə fwe kupwən
in rəpwəh Kumwesən muvehe, nənə
təkwtəkwuni in trɨrərɨg mevən mwi tɨ
Kumwesən. 4 Ro iamɨnhi irə in rɨskəmter
ia kwopun nəha kamhani pəri nari ikɨn,
muvehi raka karkahu səvənhi, nənə
muvehi tɨnari riti mwi kamərai raka
nəpwtɨgien irə, mətoti. 5 Mətoti pam, mɨvi
pen nui ia nari kamaikuas ia nɨsui iərmama
irə, nənə mɨnamaikuas ia nɨsui nərmama
me səvənhi, nənə mamrai raka nəpwtɨgien
ia tɨnari sə in rɨnətoti irə.
6 Nəpɨn in ruvehe tɨ Saemon Pita, Pita rɨni
pen tukwe in mə, "Iərɨmənu. Ikuə tikaikuas
mwi ia nɨsuk mi?"
7 Mɨregi Iesu rɨni pen tukwe in mə, "Nəri
i iakamo ikreirei təkwtəkwuni, mətə kurirə
ikɨn tikukurən."
8 Mɨregi Pita rɨni pen tukwe in mə,
"Rekəm. Ko iakəpwəh nəseniien ik ikaikuas
ia nɨsuk mi ia nəpɨn riti."
Mɨregi Iesu rɨni pen tukwe in mə, "Mə
iapkaikuas mhə ia niram, tukəpwəh nɨniien
mwi mə ik iərmama riti səiou."
9 Mɨregi Saemon Pita rɨni pen tukwe in
mə, "Iərɨmənu. Mə ro iamɨnhi irə, tikəpwəh
naikuas əpaien ia nɨsuk mi, mətə tikaikuas
mwi ia tɨpage rəgɨk mi mɨne nukwənek."
10 ✡Mɨregi Iesu rɨni pen tukwe in mə,
"Iərmama sə rɨnaru raka traru mwi tɨ nəfe?
Nɨpwran rɨnəmher pam raka, mətə nɨsun
mi əpa traməkeikei maikuas mwi ia ni-
rau. Kɨmiaha hiənəmher raka, mətə rɨpko
mhə kɨmiaha pam." 11 Iesu ruvəukurən
raka sin ia nirəha truvei pen in ia rəgi
nərmama səməme haməmwəki in. Ro pen
in rɨni ianhi mə, "Rɨpko mhə kɨmiaha pam
hiəmher."
12 Nəpɨn Iesu raikuas pam ia nɨsunraha,
rarkahu mwi karkahu səvənhi, mevən
mwi məkure ia təmwhekɨn, nənə mɨni
pen tɨ nirəha i mə, "Kɨmiaha hiəukurən
nɨpwrai nəri i iako m kɨmiaha? 13 ✡Kɨmiaha
hiaməkwein iou mə 'Iahatən' mɨne
'Iərɨmənu.' Nənə hiaməni atukwatukw a,
tɨ nəri nə mə nɨpərhienien iou Iahatən
səkɨmiaha mɨne Iərɨmənu səkɨmiaha.
14 ✡Ro iamɨnhi irə mə iou iakɨnaikuas ia
nɨsumiaha iamɨnhi, ramasan mə kɨmiaha
mwi tihaikuas ia nɨsumiaha me. 15 ✡Iou iako
noien i mahatən kɨmiaha irə mə kɨmiaha
tiho rəmwhen iou iakɨno m kɨmiaha.
16 ✡Iakani nɨpərhienien tukumiaha i.
Iərmama sə ramo tukwini nari rɨpkasori
mhə ia iəmə asori səvənhi. Iərmama sə
kamərhi in tɨ nuvehiien nəgkiariien in
rɨpkasori mhə ia iərmama sə ramərhi in.
17 ✡Təkwtəkwuni nəha kɨmiaha hiəukurən
amasan narimnari me i, ro iamɨnhi irə trɨni
mɨnuə hio iamɨnha irə, kɨmiaha rerɨmiaha
tragien."

✡ 12:48: Hip 4:12 ✡ 12:50: Jon 8:26,28 ✡ 13:1: Jon 7:30, 12:23, Jon 15:13, 1Jon 3:16, Fil 2:8 ✡ 13:2: Luk 22:3, Jon 13:27 ✡ 13:3: Jon 3:35, 16:28 ✡ 13:10: Jon 15:3, Jon 6:64,70-71 ✡ 13:13: Mat 23:8,10 ✡ 13:14: Mat 20:28, Luk 22:27 ✡ 13:15: Fil 2:5, Kol 3:13, 1Pit 2:21 ✡ 13:16: Mat 10:24 ✡ 13:17: Mat 7:24, Jem 1:25

*Iesu r*ini irapw mə tukuvei pen in ia rəgi nərmama səməme haməmwəki in

18 ✡"Iou iapkəgkiari mhə ia kimiaha pam. Iakukurən amasan səməme iakinərpwi rəgik ia nirəha. Mətə nəgkiariien i ia Nəkukuə Ikinan traməkeikei muvehe mukuə. Rini mə, 'Iərmama sə kupwən iarouəni nari kimrau min, mətə təkwtəkwuni nəha in ruvəuvehe minəmwəki iou.'

19 ✡Iou iakani irapw nəri i tukumiaha təkwtəkwuni, nəpin rəpwəh ihi nier peheien. Mətə nəpin trier pehe irə, nənə kimiaha tihəni nipərhienien ia nirak mə iou i in i. 20 ✡Iakani nipərhienien tukumiaha i. Iərmama sə raməsevər ia rerin ti iərmama riti səiou sə takərhi pen i rəmwhen mə raməsevər mwi ia rerin tukw iou. Nənə iərmama sə raməsevər ia rerin tukw iou rəmwhen mə raməsevər mwi ia rerin ti Kumwesən sə rinərhi pehe iou iakuvehe."

21 ✡Nəpin Iesu rini pam nəgkiariien me nəha, riregi rərəha fwe ia rerin, mini irapw mə, "Iakani nipərhienien tukumiaha i mə kimiaha riti truvei pen iou ia rəgi nərmama səməme kamhəmwəki iou."

22 Nənə nərmama me səvənhi həti pen mhətoni irəha me, mhəreirei mə Iesu rani sin. 23 ✡Irəha riti Iesu rokeikei pik, in raməkure ipaka ti Iesu. 24 Ro pen Saemon Pita ruini pen kənkapwə min mə trəres ro Iesu mə iərmama sin nəha in rani.

25 Ro iaminhi irə iərmama nəha rəkure pəpən ipaka ti Iesu, məres in mə, "Iərimənu, sin nəha ikani?"

26 Miregi Iesu rini mə, "Iərmama sə takəkwsen bred meitesi ia nise nari muvei pen min, iərmama nəha i nəha." Nənə in ruvehi nipəri bred riti, meitesi ia nise nari, muvei pen m Jutas tini Saemon Iskariot. 27 ✡Nənə Jutas ruvehi bred, təkwtəkwuni a mwi Setan ruvnimwə ia rerin.

Nənə Iesu rini pen tukwe in mə, "Nəfe nəha ikuə tiko, iko akwauakw." 28 Iesu rini nəgkiariien nəha ti Jutas, mətə nərmama me nəha kamhani pəri nari irəha min həreirei mə rini pen ti nəfe. 29 ✡Nepwin rerinraha rirhi mə rosi Iesu rimənі pen tukwe in mə trevən muvehi nəmri nəvegінien riti uə trevən muvei pen mane nepwin m nərmama nautə səvənraha riwən. Rerinraha rirhi iaminhi ti nəri nə mə Jutas ramətui ti tənəripw sə irəha kamhəvai pen mane me səvənraha irə. 30 Ro iaminhi irə nəpin Jutas ruvehi raka bred, rərer, mier akwauakw a. Ia nəpin nəha ruvəpitəv.

*Saemon Pita tr*ini mə rireirei Iesu

31 ✡Nəpin Jutas ruvəier raka, Iesu rini mə, "Təkwtəkwuni nəha rino nəpin sə tukuvehi utə nəghi Iəməti Iərmama irə, nənə na in truvehi utə nəghi Kumwesən. 32 ✡Trini minuə in ruvehi utə nəghi Kumwesən, Kumwesən in mwi truvehi utə in revən marə irau min. In tro təkwtəkwuni a mwi.

33 ✡Nipwnətik me. Ko iapkarə əpwəmwis mhə kitaha m kimiaha. Kimiaha tihəpkətui iou, mətə takini pehe mwi nəgkiariien kuatia a m kimiaha nəha təkwtəkwuni sə iakiməni pen m nəmə asori me səvəi nəkur Isrel fwe kupwən. Iakiməni pen ti nirəha i mə, 'Kimiaha ko hiəpkəuvən mhə nəha kwopun iakamevən ikin.'

34 ✡Nəgkiariien vi riti takuvei pehe m kimiaha təkwtəkwuni mə tiho. Kimiaha tihaməkeikei mhokeikei kimiaha me. Rəmwhen iou iakokeikei kimiaha ia noien a mwi nəha kimiaha tihaməkeikei mhokeikei kimiaha me. 35 Trini minuə kimiaha hiokeikei kimiaha me iaminhi irə, nərmama me pam tuhəukurən mə kimiaha nərmama me səiou."

36 ✡Nənə Saemon Pita rəres pen in mə, "Iərimənu, tikevən pəku?"

Miregi Iesu rini mə, "Kwopun pəku iakamevən ikin nəha təkwtəkwuni, ko ipkukurirə mhə iou mətə kurirə irə tipkukurirə iou."

37 Miregi Pita rini mə, "Iərimənu takəpwəh nukurirəien ik nəha təkwtəkwuni ti nəfe? Iou rerik ragien a mə takemhə tukw ik."

38 Miregi Iesu rini pen tukwe in mə, "Ikini mə rerim ragien a mə tikemhə tukw iou? Iakani nipərhienien tukw ik i kurirə rəiə rakaka tikini m kahar mə ikreirei iou."

14

*Iesu ram*əgkiari vivi m nərmama me səvənhi

1 ✡Nənə Iesu rini pen ti nirəha i minuə, "Rerimiaha rəpwəh nəpouien. Kimiaha

✡ 13:18: Sam 41:9 ✡ 13:19: Jon 14:29, 16:4 ✡ 13:20: Mat 10:40 ✡ 13:21: Jon 12:27 ✡ 13:23: Jon 19:26, 20:2, Jon 21:7,20 ✡ 13:27: Jon 13:2 ✡ 13:29: Jon 12:6 ✡ 13:31: Jon 12:23 ✡ 13:32: Jon 17:5 ✡ 13:33: Jon 7:33-34 ✡ 13:34: Jon 15:12,17, 1Jon 3:23, 2Jon 5 ✡ 13:36: Jon 7:34, Jon 21:18-19 ✡ 14:1: Jon 14:27

tihaməkeikei mhəni nɨpərhienien ia
Kumwesən, mhəni mwi nɨpərhienien ia
nirak. 2 Ia nəkwai nimwə səvəi Tata səiou
nəkwan rɨpɨk. Iakɨnamevən takəpnəpenə
ia kwopun riti səkɨmiaha. Nəgkiariien i ro
nɨpərhienien. Mə neikuəien ko iakəpwəh
nɨniien tukumiaha. 3 ✡Takevən məpnəpenə
ia kwopun riti səkɨmiaha, məpnəpenə
pam nənə mɨrərɨg pehe mwi mɨpeki pehe
kɨmiaha ia nirak mə kɨmiaha tiharə ia
kwopun iakamarə ikɨn. 4 Kwopun nəha
iakamevən ikɨn kɨmiaha hiəuvəukurən raka
suatuk səvənhi.”

Iesu in suatuk tɨ nevənien tɨ Tata
Kumwesən

5 Mɨregi Tomas rɨni pen tukwe in mə,
“Iərɨmənu. Kɨmaha iahəreirei kwopun
nəha ikamevən ikɨn. Tahəfukurən suatuk
ramevən ia kwopun nəha?”

6 ✡Mɨregi Iesu rɨni pen tukwe in mə,
“Iou suatuk. Iou nɨpərhienien. Iou
nɨmɨruien. Iərmama riti ko rɨpkevən
atukw mhə tɨ Tata Kumwesən trɨni mɨnuə
iou iapkuvehi mhə in mevən. 7 ✡Trɨni
mɨnuə kɨmiaha hiəukurən iou, tihəukurən
mwi səiou Tata. Təkwtəkwuni mamevən
hiəuvəukurən raka in, mhənətoni raka in.”

8 Mɨregi Filip rɨni pen tukwe in mə,
“Iərɨmənu. Ahatən ro Tata Kumwesən
pwəh kɨmaha iahətoni. Nəri nə in nə
kɨmaha iahokeikei.”

9 ✡Mɨregi Iesu rɨni pen tukwe in mə,
“Filip, iakɨnarə tui kɨtaha m kɨmiaha,
mətə ikamreirei ihi iou? Iərmama sə
ramətoni iou, ramətoni Tata səiou. Rəfo
ikɨni mə ‘Ahatən ro Tata Kumwesən pwəh
kɨmaha iahətoni’? 10 ✡Kwa iou nə ia Tata
Kumwesən, Tata Kumwesən in i ia ni-
rak. Ipkɨni mhə nɨpərhienien irə uə?
Nəgkiariien me i səməme iakani pehe tuku-
miaha i rɨpko mhə nəgkiariien atukw səiou,
mətə Tata Kumwesən ia nirak ramo wok
me səvənhi. 11 ✡Ro iamɨnhi irə kɨmiaha
tihaməkeikei mhəni nɨpərhienien ia ni-
rak nəpɨn iakɨni iamɨnhi irə mɨnuə ‘Iou
nə ia Tata Kumwesən, Tata Kumwesən
in i ia nirak.’ Mə rekəm tihaməkeikei
mhəni nɨpərhienien ia nirak tɨ nəri nə mə
hiamətoni wok me i iakamo. 12 ✡Iakani
nɨpərhienien tukumiaha i iərmama sə rani
nɨpərhienien ia nirak, in mwi tro wok me
i iakamo. Ouəh pərhien in tro wok asori
me məpi raka wok me i iakamo tɨ nəri nə
mə iakamevən tɨ Tata Kumwesən. 13 ✡Nəfe
nari kɨmiaha tihəres ia nəghɨk, iou tako mə
wok me i Tɨni Kumwesən ramo truvehi utə
nəghi Tata səvənhi. 14 Trɨni mɨnuə hiəres
nari riti miou ia nəghɨk, iou tako.”

*Iesu r*ini mə traməkeikei mərhi pehe
Nənɨmwɨn Ikinan

15 ✡“Trɨni mɨnuə kɨmiaha hiokeikei iou,
tihaməkeikei mho nəgkiariien me səiou.
16 ✡Nənə takəres Tata Kumwesən, nənə in
truvei pehe Iasitu riti mwi m kɨmiaha in
trarə rerɨn kɨmiaha min. 17 ✡Iasitu nə in
nə Nənɨmwɨn nə nukune nɨpərhienien.
Nərmama səvəi tɨprənə i ko həpkuvehi
mhə Nənɨmwɨn nə tɨ nəri nə mə irəha
həpkətoni mhə, mhəreirei in. Mətə
kɨmiaha hiəukurən in, tɨ nəri nə mə in
ramarə kɨmiaha min nənə trɨpkarə ia
rerɨmiaha. 18 ✡Iou tapkəpwəh mhə kɨmiaha
rəmwhen ia nəkwərhakwərha kemhə
təni irəha. Takrərɨg mwi tukumiaha.
19 ✡Trɨpko mhə tui nərmama səvəi tɨprənə
i tuhəpkətoni mhə iou, mətə kɨmiaha
tihətoni iou. Nənə tɨ nəri nə mə iou
iakamɨru, kɨmiaha mwi tihəmɨru. 20 ✡Tro
nəpɨn səvəi narimnari me i, nənə kɨmiaha
tihəukurən mə iou nə ia Tata səiou,
kɨmiaha i ia nirak, nənə iou nə ia kɨmiaha.
21 ✡Iərmama sə ruvəregi raka nəgkiariien
me səiou, trɨni mɨnuə ramo nəgkiariien
me nəha, in nəha iərmama sə rokeikei
pərhien iou. Iərmama sə rokeikei pərhien
iou iamɨnhi irə, səiou Tata trokeikei in,
nənə iou mwi takokeikei in, mo pui pen
iou min.”

22 ✡Mɨregi Jutas (rɨpko mhə Jutas Iskar-
iot) rəres pen Iesu i mə, “Iərɨmənu. Tikəfo
mo pui ik m kɨmaha əpa, mətə tikəpwəh no
puien ik m nərmama səvəi tɨprənə?”

23 ✡Mɨregi Iesu rɨni pen tukwe in mə,
“Trɨni mɨnuə iərmama riti rokeikei iou,
in tro nəgkiariien səiou, nənə səiou Tata
trokeikei in, kɨmrau Tata səiou tarou-
vehe tukwe, iarauo rukwənu səkɨmrau

✡ 14:3: Jon 12:26, 17:4 ✡ 14:6: Jon 11:25, Rom 5:1-2, Hip 10:20 ✡ 14:7: Jon 8:19 ✡ 14:9: Jon 12:45, Kol 1:15, Hip 1:3 ✡ 14:10: Jon 12:49, 14:24 ✡ 14:11: Jon 10:38, 14:20 ✡ 14:12: Mak 16:19-20 ✡ 14:13: Mat 7:7, Jon 15:16 ✡ 14:15: Jon 15:10, 1Jon 5:3 ✡ 14:16: Jon 14:26, 15:26, Jon 16:7 ✡ 14:17: Mat 10:20, Jon 16:13, Rom 8:26 ✡ 14:18: Jon 14:3 ✡ 14:19: Jon 16:16 ✡ 14:20: Jon 17:21-23 ✡ 14:21: Jon 15:10, 16:27 ✡ 14:22: Wok Me 10:41-42 ✡ 14:23: Mat 18:20, Jon 13:34, 2Kor 6:16, Efes 3:17 ✡ 14:24: Jon 7:16

mharərə kɨmrahar min. 24 ✡Iərmama sə
rəpwəh nokeikeiien iou, in trəpwəh noien
nəgkiariien me səiou. Nəgkiariien i sə hi-
amregi rɨpko mhə nəgkiariien atukw səiou,
mətə in i nəgkiariien səvəi Tata Kumwesən
sə rɨnərhi pehe iou iakuvehe.
25 Narimnari me i iakani irapw tukumiaha
i nəpɨn iakamarə ihi kɨtaha m kɨmiaha.
26 ✡Mətə Nənɨmwɨn Ikinan i in Iasitu sə
Tata Kumwesən trərhi pehe i ia nəghɨk, in
trahatən kɨmiaha ia narimnari me pam. In
tro rerɨmiaha ramrhi narimnari me i iakani
pehe tukumiaha mə kɨmiaha tihəpwəh ne-
nouenouien irə. 27 ✡Na takəpwəh kɨmiaha,
mətə iakəmri nəmərinuien tramarə tuku-
miaha. Nəmərinuien i səiou sə iakauvei
pehe rɨpkəmwhen mhə ia nəmərinuien sə
nərmama səvəi tɨprənə i tuhəuvei pehe.
Rerɨmiaha rəpwəh nəpouien, məpwəh ne-
hekɨrien.
28 ✡Kɨmiaha hiəuvəregi raka nəgkiariien
səiou. Iakɨməni pehe tukumiaha i mə, 'Iou
tapkəpwəh kɨmiaha, mətə kurirə takrərɨg
pehe tukumiaha.' Trɨni mɨnuə hiokeikei
pərhien iou, nənə rerɨmiaha tragien a mə
tihətoni iou iakamevən tɨ Tata Kumwesən,
tɨ nəri nə mə in rasori məpi raka iou.
29 ✡Iou iakani pehe raka narimnari me
i tukumiaha nəha təkwtəkwuni kurirə
həier pehe, ro iamɨnhi nəpɨn həier pehe
tihəni nɨpərhienien ia nirak. 30 ✡Ko
iapkəgkiari əpwəmwɨs mhə m kɨmiaha
nəha təkwtəkwuni tɨ nəri nə mə Setan
i iərɨmənu səvəi tɨprənə i rɨnauvehe. In
rɨpkasori mhə ia nirak, 31 ✡mətə nərmama
səvəi tɨprənə i tuhaməkeikei mhəukurən
mə iakokeikei Tata Kumwesən ro pen
iakamesi pen atukwatukw nəfe nəgkiariien
sə in rɨməni pehe tukw iou i mə tako.
Həuvehe pwəh saraka ia kwopun i."

15

Nukune nei pərhien mɨne rəgrəgɨn me

1 "Iou iakəmwhen ia nukune nei nəha
krep sə ro nɨpərhienien i. Səiou Tata
in rəmwhen ia iərmama sə raməpərhi
nei nəha. 2 ✡Rəgi nei me pam səməme
həpkukuə mhə in ramərai raka irəha.
Rəgi nei me pam səməme kamhəukuə in
raməpərhi amasan mə trukuə kwənkwan
rɨpɨk mwi. 3 ✡Kɨmiaha hiəmwhen ia rɨgi
nei nəha, nənə iakɨnəpərhi raka kɨmiaha
ia nəgkiariien me səməme iakani pehe
tukumiaha. 4 ✡Tihəpwit əknekɨn ia ni-
rak, nənə iou takəpwit əknekɨn ia kɨmiaha.
Rɨgi nei ko rəpwəh nukuəien trɨni mɨnuə
rɨpkərer əknekɨn mhə ia nɨpren. Ia noien
nəha rəmwhen a mwi nɨmɨruien səkɨmiaha
ko rɨpkukuə mhə kwənkwan trɨni mɨnuə
hiəpwəh nəpwit əknekɨnien ia nirak.

5 ✡Iou i, iou nukune nei nəha krep.
Kɨmiaha nə rəgrəgɨn me. Iərmama sə
rəpwit əknekɨn ia nirak, nənə iakəpwit
əknekɨn irə, iərmama i in trukuə kwənkwan
me rɨpɨk. Mətə kɨmiaha ko hiəpko mhə
nari riti trɨni mɨnuə hiəpkəpwit əknekɨn
mhə ia nirak. 6 ✡Iərmama sə rɨpkəpwit
əknekɨn mhə ia nirak in rəmwhen ia rɨgi
nei riti sə kɨnərai raka ruvɨmhiə. Rɨgi nei
me səməme həuvəmhiə iamɨnhi, tukɨpeki
irəha kərki pen irəha ia napw. 7 ✡Trɨni
mɨnuə hiəpwit əknekɨn ia nirak, nənə
nəgkiariien me səiou ramarə ia rerɨmiaha,
nəfe hiokeikei, hiəukurən nəresien, nənə
tuko m kɨmiaha. 8 ✡Nɨmɨruien səkɨmiaha
traməkeikei mukuə kwənkwan me rɨpɨk.
Nərmama me tuhətoni mhəukurən mə
pərhien kɨmiaha i nərmama me səiou. Ia
noien nəha tihəuvehi utə nəghi Tata səiou.

9 Iakokeikei kɨmiaha rəmwhen Tata
Kumwesən rokeikei iou. Həpwit əknekɨn
ia nokeikeiien səiou. 10 ✡Trɨni mɨnuə
hiamo nəgkiariien me səiou, nənə tihəpwit
əknekɨn ia nokeikeiien səiou, rəmwhen
iou iakɨno nəgkiariien me səvəi Tata səiou
maməpwit əknekɨn ia nokeikeiien səvənhi.
11 ✡Iakani irapw narimnari me i tukumiaha
mə rerɨmiaha tramagien rəmwhen iou
rerɨk ramagien, nənə nagienien i səkɨmiaha
trasori pɨk. 12 ✡Nəgkiariien səiou sə iakani
pehe tukumiaha i mə tiho ro iamɨnhi
irə: Hokeikei kɨmiaha me rəmwhen iou
iakokeikei kɨmiaha. 13 ✡Samarə iərmama
riti rəseni kousi əpune in mə nemhəien
səvənhi truvehimɨru in me nepwɨn
hiəukurən mə nokeikeiien riti mwi riwən
rasori məpi raka nokeikeiien nəha. 14 ✡Trɨni

✡ 14:26: Jon 14:16 ✡ 14:27: Jon 14:1, 16:33, Fil 4:7 ✡ 14:28: Jon 14:3, 16:28, Jon 20:17, Luk 24:52 ✡ 14:29: Jon 13:19 ✡ 14:30: Jon 12:31, 16:11, Efes 2:2 ✡ 14:31: Jon 10:18, 12:49, Mat 26:46 ✡ 15:2: Mat 3:10 ✡ 15:3: Jon 13:10 ✡ 15:4: Jon 6:56 ✡ 15:5: Jon 15:16, 2Kor 3:5 ✡ 15:6: Mat 7:19, 13:42 ✡ 15:7: Mat 7:7 ✡ 15:8: Mat 5:16 ✡ 15:10: Jon 14:15, 1Jon 2:5 ✡ 15:11: Jon 17:13 ✡ 15:12: Jon 13:34 ✡ 15:13: Jon 10:11, 1Jon 3:16 ✡ 15:14: Mat 12:50

mɨnuə hiamo narimnari me i iakani pehe
tukumiaha, ramahatən mə iou me nepwɨn
nə kɨmiaha. 15 Iou tapkəkwein mhə mwi
kɨmiaha mə iotukwininari me səiou tɨ nəri
nə mə iotukwininari rɨreirei narimnari me
səməme iəmə asori səvənhi ramo. Mətə
təkwtəkwuni nəha takəkwein kɨmiaha mə
iou me nepwɨn tɨ nəri nə mə narimnari me
pam səməme iakɨməregi səiou Tata ramɨni
iakuvəni pehe raka tukumiaha. 16 Kɨmiaha
hiəpkukupwən mhə mhərpwi rəgɨmiaha
ia nirak, mətə iou iakukupwən mərpwi
rəgɨk ia kɨmiaha, muvehi utə kɨmiaha
mə tihəuvən nɨmɨruien səkɨmiaha trukuə
rəmwhen ia nei, nənə kwənkwamiaha
trarə. Ro iamɨnhi irə trɨni mɨnuə hiəres
nari riti m Tata Kumwesən ia nəghɨk, nənə
in truvei pehe m kɨmiaha. 17 ✡Nəgkiariien
səiou sə iakani pehe tukumiaha i mə tiho
ro iamɨnhi irə: Hokeikei kɨmiaha me.”

*N*ərmama səvəi tɨprənə tuhəmwəki
nərmama me səvəi Iesu

18 ✡“Trɨni mɨnuə nərmama səvəi tɨprənə
i kamhəmwəki kɨmiaha, rerɨmiaha trɨrhi
mə fwe kupwən irəha hənaməmwəki mwi
iou. 19 ✡Trɨni mɨnuə kɨmiaha nərmama
səvəi tɨprənə i, irəha tuhokeikei kɨmiaha
tɨ nəri nə mə kɨmiaha nərmama me
səvənraha. Mətə rɨpko mhə kɨmiaha
nərmama səvəi tɨprənə i. Iou iakɨnərpwi
rəgɨk ia kɨmiaha mə kɨmiaha tiharaka ia
nərmama səvəi tɨprənə i. Ro iamɨnhi irə
nərmama səvəi tɨprənə i kamhəmwəki
kɨmiaha. 20 ✡Rerɨmiaha trɨrhi nəgkiariien
i iakuvəni raka tukumiaha i mə, ‘Iərmama
sə ramo tukwini nari rɨpkasori mhə ia
iəmə asori səvənhi.’ Irəha hənometə iou,
ro iamɨnhi irə hiəukurən mə tuhometə
mwi kɨmiaha. Irəha hənəpwəh noien
nəgkiariien me səiou, ro iamɨnhi irə
hiəukurən mə tuhəpwəh mwi noien
nəgkiariien me səkɨmiaha. 21 ✡Nərmama
me səvəi tɨprənə i tuho narimnari me i ia
kɨmiaha tɨ nəri nə mə kɨmiaha i nərmama
me səiou. Irəha tuhometə kɨmiaha tɨ
nəri nə mə hərеirei Iəmə sə rɨnərhi pehe
iou iakuvehe. 22 Trɨni mɨnuə iakəpwəh
nuveheien məgkiari mɨnraha, nərəhaien
səvənraha triwən. Mətə təkwtəkwuni
nəha iakuvəuvehe raka, ko həpkərkwafə
mhə noien ərəha səvənraha. 23 ✡Iərmama
sə raməmwəki iou, in raməmwəki mwi
səiou Tata. 24 ✡Iakɨno narimnari me i ia
nənimenraha, narimnari me sə iərməpə
riti ko rɨpko mhə. Trɨni mɨnuə iapko
mhə iamɨnhi nərəhaien səvənraha triwən.
Mətə təkwtəkwuni irəha hənətə raka iou,
mamhəmwəki kɨmrau Tata səiou. 25 Mətə
nəgkiariien i kɨmərai pen ia Loa səvənraha
traməkeikei muvehe mukuə. Rɨni iamɨnhi
irə mə, ‘Iou iapko mhə nari riti ia nirəha,
mətə irəha həmwəki iou.’

26 ✡Iasitu riti nəha ikɨn Tata Kumwesən
truvei pehe iou takərhi pehe i tukumiaha.
Iasitu nəha in nə Nənɨmwɨn nə nukune
nɨpərhienien sə ramier ia Tata Kumwesən.
Nəpɨn truvehe, trərer irapw məgkiari ia
nirak. 27 ✡Nənə kɨmiaha mwi tihaməkeikei
mhərer irapw mhəgkiari ia nirak, tɨ nəri
nə kɨtaha miou sənarə fwe ia nukune wok
səiou muvehe meste pehe təkwtəkwuni.”

16

1 “Iakani pehe narimnari me i tukumi-
aha mə nahatətəien səkɨmiaha trəpwəh
nɨmweiien. 2 ✡Irəha tuhəpkərhi irapw
kɨmiaha ia nimwəfwaki me səvənraha.
Pərhien nəpɨn nəha ikɨn rauvehe, nəpɨn
nərmama tuhousi əpune kɨmiaha rerɨnraha
rɨrhi mə kamho wok amasan riti səvəi
Kumwesən. 3 ✡Irəha tuho noien me nəha
tɨ nəri nə mə hərеirei Tata səiou mhərеirei
mwi iou. 4 ✡Mətə iou iakukupwən mɨni
pehe narimnari me i tukumiaha mə nəpɨn
tuko narimnari me i ia kɨmiaha nənə
rerɨmiaha trɨrhi mə iakuvəni pehe raka
tukumiaha. Iou iapkɨni pehe mhə narim-
nari me i tukumiaha fwe kupwən tɨ nəri nə
mə iakɨnamarə kɨtaha m kɨmiaha.”

*Narimnari me N*ənɨmwɨn Ikinan truvehe
mo

5 ✡“Təkwtəkwuni nəha iakɨnamevən
tɨ Iəmə sə rɨnərhi pehe iou iakuvehe,
mətə kɨmiaha riti rɨpkəres mhə iou mə,
‘Ikamevən pəku?’ 6 Tɨ nəri nə mə iakani
pehe narimnari me i tukumiaha, rerɨmiaha
rəmisə pɨk. 7 ✡Mətə iakani nɨpərhienien
tukumiaha i ramasan pɨk tukumiaha mə
takevən. Trɨni mɨnuə iapkevən mhə, nənə
Iasitu trɨpkuvehe mhə tukumiaha. Mətə
trɨni mɨnuə iakevən, nənə takərhi pehe

✡ 15:17: Jon 13:34 ✡ 15:18: Mat 10:22, 1Jon 3:13 ✡ 15:19: 1Jon 4:5, Jon 17:14 ✡ 15:20: Jon 13:16 ✡ 15:21: Mat 5:11, Mak 13:13 ✡ 15:23: Luk 10:16 ✡ 15:24: Jon 9:41, 14:11 ✡ 15:26: Jon 14:26 ✡ 15:27: Luk 1:2, Wok Me 1:8,21-22 ✡ 16:2: Mat 24:9, Luk 6:22, Jon 9:22 ✡ 16:3: Jon 15:21 ✡ 16:4: Jon 13:19 ✡ 16:5: Jon 7:33, 13:36 ✡ 16:7: Jon 14:16

in ruvehe tukumiaha. 8 Nənə nəpɨn in
truvehe, tro pui nərmama səvəi tɨprənə
i hətə sas narimnari me ia nɨkaren səvəi
noien ərəha, noien atukwatukw, mɨne
nərpwɨnien noien ərəha. 9 ✡In tro pui irəha
hətə sas narimnari ia nɨkaren səvəi noien
ərəha tɨ nəri nə mə irəha həpwəh nɨniien
nɨpərhienien ia nirak. 10 ✡In tro pui irəha
hətə sas narimnari ia nɨkaren səvəi noien
atukwatukw, tɨ nəri nə mə iakamevən tɨ
Tata Kumwesən, nənə kɨmiaha tihəpkətə
mhə mwi iou. 11 ✡In tro pui irəha hətə sas
narimnari me ia nɨkaren səvəi nərpwɨnien
noien ərəha tɨ nəri nə mə Setan sə
ramərɨmənu ia tɨprənə i, Kumwesən ruvəni
raka mə trərpwɨn noien ərəha səvənhi.

12 ✡Narimnari me rɨpɨk mwi nəha
ikɨn takɨni pehe tukumiaha. Mətə ko
hiəpkregi pam mhə nəha təkwtəkwuni.
13 ✡Nəpɨn Nənɨmwɨn i in nukune
nɨpərhienien truvehe, in triri pen kɨmiaha
ia nɨpərhienien me pam. In ko rɨpkɨni
atukw a mhə nəgkiariien səvənhi, mətə
nəfe nəgkiariien in rɨregi in trɨni. Nənə
in trɨni irapw tukumiaha narimnari me
səməme tuhəpkuvehe. 14 In truvehi nəfe
səiou iakuvei pen min, nənə mɨni irapw
tukumiaha i. Ia noien nəha in truvehi utə
nəghɨk. 15 Narimnari me pam səvəi Tata
Kumwesən, irəha narimnari me səiou. Ro
pen iakani nəgkiariien i mə, ‘In truvehi nəfe
səiou iakuvei pen min, nənə mani irapw
tukumiaha i.’ 16 ✡Trɨpko mhə tui hiəpwəh
nətoniien iou, kurirə irə trɨpko mhə tui
nənə hiətoni mwi iou.”

17 Iesu rɨni nəgkiariien nəha nənə
nərmama nepwɨn səvənhi kamhəres irəha
me i mə, “Nəgkiariien nəha nɨpwran rəfo
irə? In rɨni pehe tukutaha i mə trɨpko
mhə tui səpwəh nətoniien in, kurirə irə
trɨpko mhə tui nənə sətoni mwi in. In
rɨni mwi mə, ‘tɨ nəri nə mə iakamevən tɨ
Tata Kumwesən.’ ” 18 Ro iamɨnhi irə irəha
kamhəni mə, “Nəgkiariien i ‘trɨpko mhə
tui,’ nɨpwran rəfo irə? Kɨtaha səreirei nəfe
nəha in raməgkiari irə.”

19 Iesu ruvəukurən raka mə irəha hokeikei
mə tuhəres in nari riti, ro pen in rɨni pen
tɨ nirəha i mə, “Rəfo? Iou iakɨməni mə,
‘Trɨpko mhə tui hiəpwəh nətoniien iou,
kurirə irə trɨpko mhə tui nənə hiətoni mwi
iou.’ ? Hiaməres kɨmiaha me tɨ nɨpwrai
nəgkiariien i? 20 Iakani nɨpərhienien
tukumiaha i mə kɨmiaha tihəregi rərəha
mhasək, mətə nərmama səvəi tɨprənə
i tuhagien. Kɨmiaha tihəregi rərəha
anan, mətə nəmisəien səkɨmiaha truvsini
pehe ia nagienien. 21 ✡Nəpɨn pran sə
rɨpəmpəm nəpɨn səvənhi rukwakwa mə
trərhi tɨni, in trɨregi rərəha tɨ nəri nə mə
rɨno nəpɨn səvənhi mə trɨregi nəmisəien ia
nɨpwran. Mətə kurirə nəpɨn tɨni rɨnətui,
nənə in renouenou ia nəmisəien nəha.
In rerɨn ramagien pɨk, tɨ nəri nə mə tɨni
rɨnətui pehe ia tɨprənə i. 22 ✡Noien nəha
rəmwhen a ia kɨmiaha. Təkwtəkwuni
nəha rerɨmiaha rəmisə, mətə kurirə irə
iou takətoni mwi kɨmiaha, nənə rerɨmiaha
tragien. Iərmama riti ko rɨpko mhə mwi
rerɨmiaha rəpou. 23 ✡Ia nəpɨn nəha sə
truvehe, tihəpkəres mhə mwi nari riti
miou. Iakani nɨpərhienien tukumiaha i
trɨni mɨnuə hiəres Tata Kumwesən nari
riti ia nəghɨk, in truvei pehe m kɨmiaha.
24 ✡Meste pehe təkwtəkwuni hiəpkəres
mhə Tata Kumwesən nari riti ia nəghɨk.
Ramasan mə hiəres. In truvei pehe nəfe
nari hiaməres i mə rerɨmiaha tragien.

25 ✡Iou iakani narimnari me i tukumi-
aha ia nusipekɨnien me. Mətə nəpɨn
nəha ikɨn sə truvehe iou takəpwəh mwi
nəgkiariien m kɨmiaha ia nusipekɨnien
me, mətə takəgkiari ia Tata Kumwesən m
kɨmiaha ia noien riti sə kɨmiaha tihəukurən
amasan in. 26 Ia nəpɨn nəha kɨmiaha tihəres
ia nəghɨk. Həregi ro nəgkiariien i sə iakani
pehe tukumiaha. Iapkɨni mhə iamɨnhi irə
mə iou takəgkiari m Tata Kumwesən məres
tukwini səkɨmiaha. 27 ✡Rekəm. Kwa Tata
Kumwesən in rokeikei kɨmiaha tɨ nəri nə
mə kɨmiaha hiokeikei iou, nənə mamhəni
nɨpərhienien mə iakuku pen tukwe in.
28 Pərhien iakuku pen tɨ Tata Kumwesən
muvehe ia tɨprənə i. Nənə təkwtəkwuni
takəpwəh tɨprənə i mɨrərɨg mevən tɨ Tata
Kumwesən.”

29 Mɨregi nərmama me səvənhi həni mə,
“Təkwtəkwuni ipkusipekɨn mhə. Ikani
atukwatukw a tukumaha. 30 ✡Təkwtəkwuni
kɨmaha iahəukurən mə ik ikukurən pam
narimnari me. Iərmama riti trəres pehe
nəresien riti tukw ik tɨ nəfe? Kurirə

✡ 16:9: Jon 3:18 ✡ 16:10: Wok Me 5:31, Rom 4:25 ✡ 16:11: Jon 12:31 ✡ 16:12: 1Kor 3:1-2 ✡ 16:13: Jon 14:26, 1Jon 2:27 ✡ 16:16: Jon 14:19 ✡ 16:21: Aes 26:17 ✡ 16:22: Aes 66:14 ✡ 16:23: Mat 7:7 ✡ 16:24: Jon 15:11 ✡ 16:25: Jon 10:6 ✡ 16:27: Jon 14:21,23 ✡ 16:30: Jon 2:25

in rəres ik i, mətə ikuvəukurən raka
nətərɨgien səvənhi. Nəri i ro kɨmaha iahəni
nɨpərhienien mə ikuku pen tɨ Kumwesən.”
31 Mɨregi Iesu rɨni pen tɨ nirəha mə,
“Kɨmiaha hiəni nɨpərhienien ia nirak
nəha təkwtəkwuni? 32 ✡Hərəgi ro, nəpɨn
nəha rauvehe, ruvəuvehe raka, nəpɨn sə
nərmama tuhərpwi kɨmiaha irə, hiaiu
kɨrkɨri pam, mhəuvən kuatia kuatia
imwəmiaha me, mhəpwəh əpa iou. Mətə
ko iapkavən əpa mhə tɨ nəri nə mə kɨmrau
səiou Tata.
33 ✡Iakuvəni raka narimnari me i
tukumiaha mə in i ia nirak tihəuvehi
nəmərinuien. Ia tɨprənə i tuko nəmisəien
m kɨmiaha, mətə tihəpwəh nehekɨrien,
iou iakuvəuvehi irapw raka nɨskaiien səvəi
tɨprənə i.”

17

*Iesu ram*əfwaki tɨ in atukw

1 ✡Iesu rɨni pam nəgkiariien me i,
məkwətə ia nɨmagouagou, mɨni mə,
“Tata, nəpɨn səiou ruvəuvehe raka.
Uvehi utə nəghi nərɨm mə in mwi truvehi
utə nəghɨm. 2 ✡Ikɨməuvehi pen nasoriien
min mə trərɨmənu ia nərmama me pam,
nənə muvei pen nɨmɨruien rerɨn m səməme
ik ikɨməuvehi pen irəha min. 3 ✡Nənə
nɨmɨruien rerɨn i nɨpwran mə nərmama
tuhəukurən ik Kumwesən əpa pərhien,
mhəukurən mwi Iesu Kristo sə ikɨnərhi
pehe i. 4 ✡Iou iakuvəuvehi utə raka nəghɨm
ia tɨprənə i, mo pam wok sə ikuvei pehe
miou mə tako. 5 ✡Nənə təkwtəkwuni, Tata,
uvehi utə iou iakuvehe marə krau mik.
Uvei pehe nasoriien miou rəmwhen ia
sə iakɨnauvehi kupwən krau mik nəpɨn
tɨprənə ramiwən ihi.

*Iesu ram*əfwaki tɨ nərmama me səvənhi

6 Nərmama me i səməme hənaraka ia
nərmama səvəi tɨprənə, ikuvei pehe irəha
miou, iou iakɨno pui pen raka nəghɨm
mɨnraha. Kupwən irəha səim. Ikuvei pehe
irəha miou, nənə irəha həno nəgkiariien
səim. 7 Təkwtəkwuni nəha, irəha həukurən
mə narimnari me pam səməme ikuvei
pehe miou kamhəuku pehe tukw ik.
8 ✡Nəgkiariien me səməme ikɨməni pehe
tukw iou i, iou iakuvəni pen raka tɨ nirəha,
nənə irəha həuvehi. Irəha həukurən mə
iakɨməuku pehe pərhien tukw ik, nənə
həni nɨpərhienien mə ik ikɨnərhi pehe iou.
9 ✡Iou iakaməfwaki tɨ nirəha. Iapkəfwaki
mhə tɨ nərmama me səvəi tɨprənə, mətə
iakaməfwaki tɨ nərmama me nəha səməme
ikɨməuvehi pehe irəha miou, tɨ nəri nə mə
irəha nərmama me səim. 10 ✡Nərmama
me səiou irəha pam nə səim. Nərmama
me səim irəha pam nə səiou. Nənə irəha
həuvəuvehe raka mamhəuvehi utə nəghɨk.
11 ✡Trɨpko mhə tui iakəpwəh narəien ia
tɨprənə i, mauvehe tukw ik, mətə nərmama
me i tuhamarə ia tɨprənə i. Tata Ikinan,
tikətui amasan tɨ nirəha ia nəghɨm, nəhag
sə ikɨməsegi pehe miou. Tiko iamɨnhi irə
mə irəha tuhəuvehe mho kuatia rəmwhen
krau krauo kuatia. 12 ✡Nəpɨn iakɨnamarə
kɨmaha mɨnraha iakamətui amasan tɨ
nirəha ia nəghɨm, nəhag sə ikɨməsegi pehe
miou. Iou iakɨnərer tukuahag tɨ nirəha,
nənə irəha riti rəpwəh nərueiien. Iərmama
kuatia a ia nirəha rəruei, in nəha iərmama
sə tukouraha in mə nəgkiariien ia Nəkukuə
Ikinan truvehe mukuə.
13 ✡Təkwtəkwuni iakɨnauvehe tukw ik,
mətə iakamɨni nəgkiariien me i nəpɨn iaka-
marə ihi ia tɨprənə mə irəha mwi rerɨnraha
tragien rəmwhen ia iou rerɨk ramagien.
14 ✡Iou iakuvəuvei pen raka nəgkiariien
səim mɨnraha. Ro iamɨnhi irə nərmama
səvəi tɨprənə kamhəmwəki irəha, tɨ nəri nə
mə rɨpko mhə irəha nərmama səvəi tɨprənə
rəmwhen a ia iou rɨpko mhə iou iərmama
səvəi tɨprənə. 15 ✡Iapkəres mhə ik mə tiku-
vehi raka irəha ia tɨprənə i, mətə iakokeikei
mə tikərəpinhə iəremhə ərəha nəha Setan
mə in trəpwəh nevənien mouraha irəha.
16 Rɨpko mhə irəha nərmama səvəi tɨprənə
rəmwhen a ia iou rɨpko mhə iou iərmama
səvəi tɨprənə. 17 Tiko nəgkiariien səim
kani mə nɨpərhienien rəpərhi irəha pwəh
həuvehe mhəmher, mho nərmama ikinan
səim. 18 ✡Ik ikɨnərhi pehe iou iakuvehe ia
tɨprənə i. Ia noien nəha iakərhi pen irəha
həuvən ia tənəmtənə me. 19 ✡Iakuvei pehe
nɨmɨruien pam səiou mik mə takasitu ia
nərmama me i. Iakuə irəha mwi tuhəuvehe
mhəmher, mho nərmama ikinan pərhien

✡ 16:32: Mat 26:31,56, Jon 8:29 ✡ 16:33: Jon 14:27, Rom 5:1, 2Tim 3:12, 1Jon 5:4 ✡ 17:1: Jon 11:41, 12:23 ✡ 17:2: Mat 11:27 ✡ 17:3: 1Jon 5:20 ✡ 17:4: Jon 4:34 ✡ 17:5: Jon 1:1, 17:24 ✡ 17:8: Jon 16:30 ✡ 17:9: Jon 6:37,44 ✡ 17:10: Jon 16:15 ✡ 17:11: Jon 10:30, 17:21 ✡ 17:12: Jon 6:39, 13:18, Jon 18:9 ✡ 17:13: Jon 15:11 ✡ 17:14: Jon 15:19 ✡ 17:15: Mat 6:13, 2Tes 3:3, 1Jon 5:18 ✡ 17:18: Jon 20:21 ✡ 17:19: Hip 10:10

səim."

*Iesu ram*əfwaki tɨ nərmama me səməme tuhəni nɨpərhienien irə

20 "Iapkəfwaki əpa mhə tɨ nərmama me
i, mətə iakaməfwaki mwi tɨ nərmama
səməme tuhəregi nəvisauien səvənraha,
nənə həregi həni nɨpərhienien ia nirak
tukwe. 21 ✡Tata iakəfwaki mə irəha pam
tuhəuvehe mho kuatia rəmwhen a ia
krau, ik ia nirak iou ia niram. Iakəfwaki
mə irəha tuhəuvehe mho kuatia a kɨtaha
mik mə nərmama səvəi tɨprənə tuhəni
nɨpərhienien mə ik ikɨnərhi pehe iou.
22 ✡Nasoriien i sə ikɨməuvehi pehe miou
iakauvei pen mɨnraha mə irəha tuhəuvehe
mho kuatia rəmwhen krau kuatia 23 iou ia
nirəha ik ia nirak. Iakuə irəha tuhəuvehe
mho kuatia ia narimnari me pam mə
nərmama me səvəi tɨprənə tuhətoni
mhəukurən mə ik ikɨnərhi pehe iou,
mhəukurən mwi mə ikokeikei nərmama
me i səiou rəmwhen ikokeikei iou.
24 ✡Tata iakokeikei mə nərmama me
i səməme ikɨməuvehi pehe miou irəha
mwi tuharə kɨmaha mɨnraha ia kwopun
iakamevən ikɨn. Iakokeikei mə irəha
tuhətoni nasoriien səiou sə ikɨməuvehi
pehe miou tɨ nəri nə mə ikɨnokeikei iou
nəpɨn tɨprənə ramiwən ihi.
25 ✡Tata noien səim ratukwatukw.
Nɨpərhienien nərmama səvəi tɨprənə i
həreirei ik, mətə iou iakukurən ik. Nənə
nərmama me i səiou həukurən mə ik
ikɨnərhi pehe iou. 26 Iou iakɨno pui pen
nəghɨm mɨnraha, nənə takarɨpɨn mamo pui
pen nəghɨm iamɨnhi irə mə nokeikeiien i sə
ikɨnokeikei iou irə tramarə ia nirəha, nənə
iou mwi ia nirəha."

18

*K*əkwtəmhiri Iesu

1 ✡Iesu rɨni pam nəgkiariien me nəha,
mier irəha nərmama me səvənhi, mhəuvən
mhəpi sɨmwɨn ia nəkwətənə nəha nəghɨn
nə Ketron. Nəkwai nɨmai riti nəha ikɨn.
Iesu mɨne nərmama me səvənhi həuvən
pen fwe ia rerɨn.
2 ✡Jutas, iəmə nəha ruvei pen Iesu ia
rəgi nərmama səməme kamhəmwəki in, in
mwi rukurən kwopun nəha, tɨ nəri nə mə
nəpɨn me rɨpɨk Iesu mɨne nərmama me
səvənhi hənamousəsɨmwɨn irəha me ikɨn.
3 ✡Ro iamɨnhi irə Jutas riri naruagən me
nepwɨn səvəi nəkur Rom mɨne nərmama
me nepwɨn səməme pris asori me mɨne
Farisi me hərhi pen irəha. In riri irəha
həuvən ia nəkwai nɨmai nəha, mhəuvehi
kwənhiə me mɨne nuksepək mɨne narim-
nari me səvəi naruagənien.
4 Iesu ruvəukurən raka narimnari me
pam sə tuko irə. Ro pen raraka ia nərmama
me səvənhi mevən, mɨni pen tɨ nirəha i mə,
"Kɨmiaha hiamətui sin?"
5 Mɨregi irəha həni mə, "Iesu iəmə
Nasaret."
Mɨregi Iesu rɨni pen tɨ nirəha i mə, "Iou i
in i." (Jutas iəmə sə ruvei pen Iesu ia rəgi
nərmama me i kamhəmwəki in kamhərer
irəha mɨnraha.) 6 Nəpɨn Iesu rɨni pen tɨ
nirəha i mə, "Iou i in i," irəha havən
təkutanraha mhəmwei irapw ia tɨprənə.
7 Nənə Iesu rəres mwi irəha mə, "Kɨmiaha
hiamətui sin?"
Mɨregi həni mə, "Iesu iəmə Nasaret."
8 Mɨregi Iesu rɨni mə, "Iakuvəni raka
tukumiaha i mə iou i in i. Mətə mə hiamətui
iou, ramasan mə hiəpwəh nərmama
me i səiou me pwəh hərərɨg mhəuvən
imwənraha me." 9 ✡In rɨni iamɨnhi irə mə
nəgkiariien i sə in rɨməni kupwən truvehe
mukuə. "Tata. Iapkətə wau mhə ia nirəha
riti sə ikɨməuvehi pehe miou."
10 ✡Saemon Pita səvənhi riti nau səvəi
naruagənien. In reivi nau nəha, mərai
iərmama riti sə ramo tukwini nari m pris
asori anan, mərai raka nɨfregɨn mwatuk.
(Iotukwininari nəha nəghɨn nə Malkas.)
11 ✡Mətə Iesu rɨni pen tɨ Pita i mə, "Ər-
pwi pen nau səim ia təmwhekɨn. Iou
takaməkeikei mɨregi nəmisəien i rəmwhen
ia kap riti sə Tata Kumwesən ruvei pehe
miou mə takənɨmwi."

*Iesu r*ərer ia nəmri pris asori anan
nəghɨn nə Anas

12 Nənə naruagən me səvəi nəkur Rom
mɨne nəmə asori me səvənraha mɨne io-
tukwininari me səvəi nəmə asori me səvəi
nəkur Isrel həkwtəmhiri Iesu, mhərihi
tərini, 13 mhəkupwən mhəiri in mhəuvən tɨ
Anas. Irəha həiri pen in tɨ Anas tɨ nəri
nə mə Anas in kaka səvəi Kaeafas, iəmə sə
rauvehi wok səvəi pris asori anan ia nuk
nəha. 14 ✡Kaeafas in iəmə nəha rɨməni pen

✡ 17:21: Jon 4:11, Kal 3:28 ✡ 17:22: Wok Me 4:32 ✡ 17:24: Jon 12:26, 17:5 ✡ 17:25: Jon 8:55 ✡ 18:1: Mat 26:36 ✡ 18:2: Luk 21:37 ✡ 18:3: Jon 7:45 ✡ 18:9: Jon 6:39, Jon 17:12 ✡ 18:10: Luk 22:38 ✡ 18:11: Mat 26:39 ✡ 18:14: Jon 11:49-51

tɨ nəmə asori me səvəi nəkur Isrel mɨnuə ko iərmama kuatia remhə tɨ nəkur Isrel ramasan məpi raka kousi əpune nərmama həpɨk.

Saemon Pita rɨni mə in rɨreirei Iesu

15 ✡Saemon Pita rukurirə Iesu. Iərmama riti mwi səvəi Iesu rukurirə mwi. Pris asori anan rukurən iəmə nəha mo pen kəseni in rukurirə ia Iesu rouuvnimwə pehe ia nɨkare nimwə səvəi pris asori anan. 16 Mətə Pita ramərer a fwe iruə ia kwəruə. Ro iamɨnhi irə iərmama nəha səvəi Iesu pris asori anan rukurən in rier mwi mevən iruə, məgkiari m pran sə ramərer tukuahag ia kwəruə mə trəseni Pita pwəh ruvnimwə pehe.

17 Prən sə ramərer tukuahag ia kwəruə rɨni pen tɨ Pita i mə, "Ik mwi iərmama riti səvəi iəmə nəha uə rekəm?"

Mɨregi Pita rɨni mə, "Rekəm. Rɨpko mhə iou iərmama riti səvənhi."

18 Nəpɨn nə nəpɨn səvəi nəkwieiien. Ro pen slef me mɨne iotukwininari me hərkwumen napw, mamhərer kuraukurau irə, mamhərhiəpw. Pita revən mərer irəha mɨnraha, mamərhiəpw mwi.

*Pris asori rə*res Iesu nəresien me nepwɨn

19 Nənə pris asori anan raməres Iesu nəresien me nepwɨn ia nɨkaren səvəi nərmama me səvənhi mɨne nəgkiariien sə in ramahatən irəha irə.

20 ✡Mɨregi Iesu rɨni pen tukwe in mə, "Iou iakɨməni irapw nəgkiariien me səiou ia nəmri nərmama me pam. Ia nəpɨn me iakamahatən irəha ia nəkwai nimwəfwaki me mɨne ia nimwə səvəi Kumwesən, kwopun mi nəha nəkur Isrel me kamhousəsɨmwɨn irəha me ikɨn. Iapkɨni mhə nəgkiariien səiou ia kwopun afafa. 21 Rəfo ikaməres pehe miou? Ramasam mə tikəres pen səməme nəha sə həuvəregi raka iou mə nəfe iakɨməni pen tɨ nirəha i. Irəha həukurən nəfe iakɨməni."

22 ✡Nəpɨn Iesu rɨni nəgkiariien me i, iotukwininari riti səvəi pris asori anan ramərer ipaka tukwe rəpwi nənimen, mɨni mə, "Rəfo ikaməgkiari skai mɨne pris asori anan iamɨnhi?"

23 Mɨregi Iesu rɨni pen tukwe in mə, "Mə nəgkiariien i iakɨni rɨpkatukwatukw mhə, ni irapw kwopun nəha iakəfwəkour ikɨn. Mətə mə nəgkiariien i iakɨni ratukwatukw a ikəpwi iou tɨ nəfe?" 24 Nənə Anas rərhi pen Iesu revən tɨ pris asori anan Kaeafas. Kɨpkɨfi raka mhə nəkwus sə kɨnərihi tərini rəgɨn mi irə.

Pita rɨni mwi mə in rɨreirei Iesu

25 Saemon Pita ramərer ihi ia nɨkare napw mamərhiəpw. Ro iamɨnhi irə irəha həni pen tukwe in mə, "Ik mwi iərmama riti səvəi iəmə nəha uə rekəm?"

Mɨregi in rɨni mə, "Rekəm. Rɨpko mhə iou iərmama riti səvənhi."

26 ✡Nərmama me nəha səməme kamho tukwini nari m pris asori anan irəha anan riti ia kwənəkwus sə Pita rərai raka nɨfregɨn rəres mə, "Iakɨnətoni ik kɨmirau iəmə nəha ia nɨmei nəmhien uə rekəm?"

27 ✡Mɨregi Pita rɨni mwi mə, "Rekəm. Rɨpko mhə iou." Təkwtəkwuni a mwi rəiə rakaka.

*Iesu rə*rer ia nəmri Paelat

28 Ia nəpnəpɨn anan, nəmə asori me səvəi nəkur Isrel həiri Iesu, mhəier ia nimwə səvəi Kaeafas, mhəuvən ia nimwə səvəi Paelat. (Paelat in iəmə Rom sə ramərɨmənu ia tənə Jutia. Nimwə səvənhi nəghɨn nə mə Praetoream.) Irəha atukwatukw həpkuvnimwə mhə kamo həuvehe mhəmkemɨk ia nɨkaren səvəi nəfwakiien səvənraha, nənə mhəpwəh naniien nəvegɨnien nəha Pasova. 29 Ro iamɨnhi irə Paelat rier irapw iruə mə trətə irəha, mɨni mə, "Nəfe i noien ərəha iəmə i ro kɨmiaha hiamərpwi tukwe?"

30 Mɨregi irəha həni pen tukwe in mə, "Rɨpkamo iəmə i rɨpko mhə noien ərəha riti, ko kɨmiaha iahəpkuvehi mhə in mhəuvehe tukw ik."

31 ✡Mɨregi Paelat rɨni pen tɨ nirəha i mə, "Ramasam mə kɨmiaha atukwatukw a hiəuvehi iəmə i, mhəkiri noien səvənhi pwəh resi pen loa səkɨmiaha."

Mɨregi nəmə asori me səvəi nəkur Isrel həni pen tukwe in mə, "Mətə kɨnise kɨmaha ko iahəpkousi əpune iərmama riti." 32 ✡Nəri i rier pehe iamɨnhi mə nəgkiariien Iesu ruvəni raka truvehe mukuə, nəgkiariien sə raməgkiari ia nemhəien səvənhi mə trəfemhə irə.

33 Ro iamɨnhi irə Paelat rɨrərɨg muvnimwə mwi ia nimwə səvənhi, məkwein Iesu, mɨni pen tukwe in mə, "Ik kig səvəi nəkur Isrel?"

✡ 18:15: Jon 20:3, 21:20, Wok Me 3:1, Mat 26:58 ✡ 18:20: Mat 26:55, Jon 7:26 ✡ 18:22: Wok Me 23:2 ✡ 18:26: Jon 18:10 ✡ 18:27: Jon 13:38 ✡ 18:31: Jon 19:6-7, Wok Me 18:15 ✡ 18:32: Mat 20:19, Jon 3:14, 12:33

34 Mɨregi Iesu rɨni mə, “Ik atukw ikani
ianhi uə nərməpə kamhəni iou mamhəni
pehe tukw ik i?”
35 ✡Mɨregi Paelat rɨni mə, “Rɨpko mhə iou
iəmə Isrel riti. Nəkur imwam me a mɨne
pris asori me həuvei pehe ik ia rəgɨk. Nəfe
noien ərəha ikɨno?”
36 Mɨregi Iesu rɨni mə, “Nɨtətə səiou
iakamərɨmənu irə rɨpkəmwhen mhə ia
nɨtətə me səvəi kig me ia tɨprənə i. Ko nɨtətə
sə iakamərɨmənu irə rəmwhen ia nɨtətə me
səvəi kig me ia tɨprənə i, iotukwininari
me səiou ko hənaruagən raka mhəpwəh
nəseniien iou mə takevən ia rəgi nəmə
asori me səvəi nəkur Isrel. Mətə nɨtətə
səiou iakamərɨmənu irə rɨpkəmwhen mhə
ia nɨtətə me səvəi kig me ia tɨprənə i.”
37 ✡Mɨregi Paelat rɨni pen tukwe in mə,
“Ro ianhi ik kig riti?”
Mɨregi Iesu rɨni mə, “Ik ikani mə iou
kig riti. Iakɨnətui pehe ia tɨprənə i tɨ
nəri kuatia, mə takɨni irapw nəgkiariien sə
ro nɨpərhienien. Iərmama sə ramərer ia
nɨpərhienien ramətərɨg nəgkiariien səiou.”
38 Mɨregi Paelat rɨni pen tukwe in mə,
“Nəfe nə nɨpərhienien?” Nənə nəpɨn Paelat
rɨni pam nəgkiariien i, rɨrərɨg mevən mwi
mətə nəmə asori me səvəi nəkur Isrel fwe
iruə, mɨni pen tɨ nirəha i mə, “Iapkətə
mhə nari riti in ro rərəha. 39 Mətə noien
riti səkɨmiaha hiamo ia Pasova me pam.
Hiaməni pehe tukw iou i nəghi iərmama
riti sə raməmak ia kalapus, nənə iakəseni
in rier irapw mamevən. Ro iamɨnhi irə
kɨmiaha hiokeikei mə takəseni iəmə i in kig
səkɨmiaha nəkur Isrel rier mamevən?”
40 Mɨregi irəha həkwein əpwəmwɨs mwi
mə, “Rekəm! Kɨmaha iahəpwəh nokeikei-
ien iəmə nəha! Kɨmaha iahokeikei Para-
pas!” (Parapas in iəmə ramakres, mamousi
iərmama.)

19

1 Ia nəpɨn nəha Paelat ruvehi Iesu mɨni
nəkwan mə naruagən me səvənhi tuhərisi
in. 2 ✡Ro pen irəha həuvehi in mhərisi,
nənə mhəuvehi rəhi mhəuvnhi kəfəfau
səvəi kig irə, mhəfəfau pen ia kənkapwə,
nənə mhəuvehi mwi karkahu riti rəruerəv
məpwəmwɨs məmwhen ia karkahu səvəi
kig, mharkahu pen min, 3 ✡mhəuvehe ipaka
tukwe, mamhəni mə, “Ik kig səvəi nəkur
Isrel kɨmaha iahəsiai ik!” Irəha həni ianhi,
nənə mhəpwi in.
4 ✡Paelat rɨrərɨg revən mwi iruə, mɨni
pen tɨ nirəha i mə, “Hətə ro. Iakauvehi
in mauvehe təkwtəkwuni mə tihətoni in
mhəukurən mə iapkətə mhə nari riti ro
rərəha.” 5 Ro iamɨnhi irə Iesu rier irapw
pehe iruə, məfəfau ia rəhi nəha kuvnhi
kəfəfau səvəi kig irə, markahu karkahu
nəha rəpwəmwɨs kala səvənhi rəmwhen ia
tihinatis. Nənə Paelat rɨni pen tɨ nirəha i
mə, “Hətə ro! Iəmə i in i!”
6 ✡Nəpɨn pris asori me mɨne iotukwin-
inari me səvənraha hətoni Iesu, həkwein
əpwəmwɨs mə, “Ərui tərini pen in ia nei
kamarkuaui! Ərui tərini pen in ia nei ka-
markuaui!”
Mɨregi Paelat rɨni pen tɨ nirəha i mə,
“Kɨmiaha əpa tihəuvehi in mhərui tərini
pen ia nei kamarkuaui. Kwa iou iapkətə
mhə nari riti ro rərəha.”
7 ✡Mɨregi nəmə asori me səvəi nəkur
Isrel həni pen tukwe in mə, “Səkɨmaha riti
loa. Loa nəha rani mə iəmə i traməkeikei
memhə tɨ nəri nə mə rɨni mə in Tɨni
Kumwesən.”
8 Nəpɨn Paelat rɨregi nəgkiariien i, rɨregi
rehekɨr pɨk mwi. 9 ✡Ro pen rɨrərɨg mu-
vnimwə mwi ia nimwə səvənhi, mɨni pen
tɨ Iesu i mə, “Ik iəmə pəku?” Mətə Iesu
rəpnapen. 10 Ro pen Paelat rɨni pen tukwe
in mə, “Rəfo ipkəgkiari mhə miou? Rosi
ikreirei mə iakauvehi nasoriien iakukurən
nəseniien ikier mamevən, nənə iakau-
vehi mwi nasoriien iakukurən nɨniien mə
tukərui tərini pen ik ia nei kamarkuaui?”
11 ✡Mɨregi Iesu rɨni pen tukwe in mə,
“Ko ipkasori mhə ia nirak iamɨnhi trɨni
mɨnuə Kumwesən rɨpkuvei pehe mhə na-
soriien nəha mik. Ro iamɨnhi irə iəmə nəha
rɨməuvei pehe iou ia rəgɨm nərəhaien sə in
rɨno rərəha məpi raka nərəhaien i ikamo.”
12 ✡Ia nəpɨn nəha mamevən Paelat
raməmwur mə trəseni Iesu rier mamevən,
mətə nəmə asori me səvəi nəkur Isrel
kamhəkwein əpwəmwɨs mə, “Trɨni mɨnuə
ikəseni iəmə i rier mamevən, Kig Sisa* ko

✡ 18:35: Jon 1:11 ✡ 18:37: 1Tim 6:13, Jon 8:47 ✡ 19:2: Luk 23:11 ✡ 19:3: Jon 18:22 ✡ 19:4: Jon 18:38 ✡ 19:6: Jon 18:31 ✡ 19:7: Lev 24:16, Jon 5:18 ✡ 19:9: Mat 26:62-63, Mat 27:12, Luk 23:9 ✡ 19:11: Jon 10:18, Wok Me 2:23, Rom 13:1 ✡ 19:12: Luk 23:2, Wok Me 17:7 * 19:12: Sisa in kig səvəi nəkur Rom ramərɨmənu ia tənəmtənə me.

rɨpkɨni mhə mə in riti nə ik. Iərmama sə rɨni mə in kig riti ramərui nəkwai Kig Sisa."

13 Ro iamɨnhi irə nəpɨn Paelat rɨregi
nəgkiariien me nəha, riri Iesu mier
irapw iruə, məkure ia kwopun raməkiri
nəgkiariien ikɨn. Kani kwopun nəha
mə Kwopun keipeni kəruəterei me ikɨn.
Nənə nəgkiariien Hipru rani mə Kapata.
14 Ro kurkwai nəpɨn ia ran ia nəpɨn nəha
kaməpnəpenə narimnari me irə səvəi
nəvegɨnien asori nəha Pasova. Paelat rɨni
pen tɨ nəmə asori me səvəi nəkur Isrel mə,
"Hətə ro in i kig səkɨmiaha."

15 Mɨregi irəha həkwein əpwəmwɨs mə,
"Uvehi raka iəmə i! Uvehi raka iəmə i! Ərui
tərini pen in ia nei kamarkuaui!"

Mɨregi Paelat rɨni pen tɨ nirəha i mə,
"Kɨmiaha hiokeikei mə takərui tərini pen
kig səkɨmiaha ia nei kamarkuaui?"

Mɨregi pris asori me həni mə, "Sisa əpa
in kig səkɨmaha. Kig riti mwi riwən."

16 Ro pen Paelat ruvei pen Iesu ia rəgi
naruagən me səvənhi mə tuhərui tərini pen
in ia nei kamarkuaui.

*K*ərui tərini pen Iesu ia nei kamarkuaui

17 Nənə irəha həuvehi Iesu, mhəier ia
taon, raməvrani nei kamarkuaui səvənhi,
mamevən meste kwopun nəha kani mə
Kerhə ia Iərmama. Ia nəgkiariien Hipru
rani mə Kolkota. 18 Ia kwopun nəha irəha
hərui tərini pen Iesu ia nei kamarkuaui,
mhərui tərini pen mwi iərmama kəru ia
nei kamarkuaui irəhar min, riti ia nɨkaren
mwatuk, riti ia nɨkaren mour, Iesu ia kurk-
wanrau.

19 Paelat rɨrai nəgkiariien riti, mɨni
nəkwan mə tuhərui pen ia nei kamarkuaui
səvəi Iesu. Nəgkiariien nəha rɨni iamɨnhi
irə mə:

IESU, IƏMƏ NASARET, KIG SƏVƏI NƏKUR
ISREL.

20 Nəkur Isrel me həpɨk həvsini
nəgkiariien nəha tɨ nəri nə mə kwopun
nəha hərui tərini pen Iesu ia nei ka-
markuaui ikɨn ipaka tɨ taon. Kɨmərai pen
nəgkiariien nəha ia nəgkiariien mirəhar i
Hipru mɨne Latin mɨne Krik.† 21 Ro iamɨnhi
irə pris asori me səvəi nəkur Isrel həni pen
tɨ Paelat i mə, "Tikəpwəh nɨrai penien mə
'Kig səvəi Nəkur Isrel.' Mətə tikaməkeikei
mɨrai pen mə, 'Iəmə i rɨni mə in Kig səvəi
Nəkur Isrel.' "

22 Mɨregi Paelat rɨni mə, "Rekəm. Nəfe
iakɨmərai pen iakɨmərai pen."

23 Nəpɨn naruagən me hənərui tərini pen
raka Iesu ia nei kamarkuaui, həuvehi tɨnari
me səvənhi, mhəuai ia kusen kefə. Kusen
riti səvəi iaruagən riti. Irəha həuvehi mwi
karkahu əpwəmwɨs səvənhi, mətə iərmama
sə rɨmətiri karkahu nəha rɨpkrɨpɨn mhə
tɨnari me. Rɨmətiri fwe irənhə meiwaiu
meste inhərɨpw ia tɨnari kuatia.

24 Ro iamɨnhi irə naruagən me həni pen tɨ
nirəha me i mə, "Pwəh səpwəh neitehiien,
mətə pwəh səuini pen kəpwier me pwəh
rahatən mə sin truvehi səvənhi." Noien
nəha rier pehe mə nəgkiariien ia Nəkukuə
Ikinan truvehe mukuə, nəgkiariien sə rɨni
iamɨnhi irə mɨnuə,

"Irəha həuai tɨnari me səiou ia nirəha me,
nənə mhəuini pen kəpwier me tɨ
karkahu səiou."

In i narimnari me nəha naruagən me
nəha həno.

25 ✡Mama səvəi Iesu, mɨne piəvi mama
səvənhi, mɨne Meri pran səvəi Klopas, mɨne
Meri Maktala, irəha kamhərer ipaka tɨ nei
kamarkuaui səvəi Iesu. 26 ✡Iərmama riti
səvəi Iesu, sə Iesu rokeikei pɨk in, in mwi
ramərer ipaka. Nəpɨn Iesu rətoni iəmə
nəha mɨne mama səvənhi, rɨni pen tɨ mama
səvənhi mə, "Prən i. Iəmə i in i nərɨm."
27 Nənə rɨni pen tɨ iərmama səvənhi mə,
"Prən i in i mama səim." Ro iamɨnhi
irə ia nəpɨn atukwatukw nəha mamevən
iərmama nəha səvəi Iesu ramətui amasan tɨ
prən nəha rəmwhen ia in mama səvənhi.

Iesu remhə

28 ✡Iesu rɨni pam nəgkiariien i, mukurən
mə narimnari me pam səməme in ruvehe
mə tro, rɨno pam. Nənə mə tro nəgkiariien
ia Nəkukuə Ikinan ruvehe mukuə, in rɨni
mə, "Iakɨnəkwakwa." 29 ✡Nari riti raməkure
ikɨn rukuər ia waen sə rəfiə. Ro pen irəha
heitesi pen koten riti ia waen nəha, mhəpiri
pen ia rəgi nei riti kani mə hisop, nənə
mhəuvehi utə pen ia tərhui Iesu. 30 Nəpɨn
Iesu ruvətɨmwi raka waen nəha, rɨni mə,
"Narimnari me pam iakɨno pam." Nənə in
rərpəsuk, məseni pen nɨmɨruien səvənhi,
memhə.

† 19:20: Hipru nəgkiariien səvəi nəkur Isrel. Latin nəgkiariien səvəi nəkur Rom. Krik nəgkiariien səvəi nəkur Kris. ✡ 19:25: Mat 27:55-56 ✡ 19:26: Jon 13:23 ✡ 19:28: Sam 22:15 ✡ 19:29: Sam 69:21 ✡ 19:31: Dut 21:22-23

31 ✡Nəpɨn nəha kaməpnəpenə irə
narimnari me səvəi nəveginien asori
nəha Pasova. Trakwakwi irə Sapat riti
sə rasori musəpə ia Sapat me nepwɨn.
Nəmə asori me səvəi nəkur Isrel həpwəh
nokeikeiien mə nɨpwrai nəmə me nəha
kahar tuamharəgher ia nei kamarkuaui ia
nəpɨn nəha. Ro pen həuvən mhəres Paelat
mə trətefi nɨsunraha mə irəhar tuharemhə
akwauakw nənə irəha həukurən nuvehi
rakaien nɨpwranraha. 32 Ro iamɨnhi irə
naruagən me nepwɨn həuvən mhətefi nɨsui
iəmə mi nəha kəru kərui tərini pen irau
ia nei kamarkuaui irəhar Iesu. Hətefi sə
rukupwən məgher, nənə mhətefi mwi sə
rukurirə i. 33 Mətə nəpɨn irəha həuvehe tɨ
Iesu, mhətoni mə ruvamhə raka, həpwəh
nətefiien nɨsun mi. 34 Mətə iaruagən riti
ia nirəha rəpi nɨkau irə ia nitei, nənə
təkwtəkwuni a mwi netə mɨne nui krouier.
35 ✡Iərmama riti nəha ikɨn rɨnətə narimnari
me nəha ia nənimen. In rɨnəgkiari raka
irə, mə kɨmiaha mwi hiəukurən nɨniien
nɨpərhienien irə. Nəgkiariien səvənhi ro
nɨpərhienien. Nənə in rukurən mə in rani
nəgkiariien sə ro nɨpərhienien. 36 ✡Kɨno
narimnari me nəha mə nəgkiariien i ia
Nəkukuə Ikinan truvehe mukuə. Rɨni
mə, "Tukəpwəh nətefiien nɨkəkrin riti."
37 ✡Nənə nəgkiariien riti mwi ia Nəkukuə
Ikinan rɨni mə, "Irəha tuhəti pen mhətoni
iəmə nəha hənəpi in ia nitei."

*K*ərkwafə nɨpwrai Iesu

38 ✡Kɨno pam narimnari me nəha nənə
iəmə Aramatia riti nəghɨn nə Josef revən
məres Paelat mə trəseni in ruvehi raka
nɨpwrai Iesu. Josef in iərmama riti səvəi
Iesu, mətə ramərkwafə in tɨ nəri nə mə
ramhekɨr nəmə asori me səvəi nəkur Isrel.
Paelat rəseni, ro pen Josef revən muvehi
raka nɨpwrai Iesu. 39 ✡Nikotimas, iəmə
sə rɨmavən mətə Iesu ia nəpɨn, in mwi
revən irau Josef, mauvehi kuse nari pen-
pen mi nəha mɨr mɨne alos.‡ Kuse nəri
nəha in rauvehi nɨpamien səvənhi ipaka
tɨ toti kilo. 40 Irau krouvehi nɨpwrai Iesu
rouvegi ia tɨnari kani mə linen irəhar nari
penpen mi nəha mɨr mɨne alos. Noien
nəha ramesi pen nəfe nəkur Isrel kamho ia
iərmama remhə. 41 Nənə nəmhien riti ipaka
tɨ kwopun nəha kɨnərui tərini pen Iesu ia
nei kamarkuaui ikɨn. Ia reri nəmhien nəha
nɨpəgi kəruəterei riti sə vi kɨpkərkwafə raka
mhə nɨpwrai iərmama remhə irə. 42 Nəpɨn
nəha nəpɨn nəkur Isrel kamhəpnəpenə tɨ
Sapat irə. Nənə tɨ nəri nə mə nɨpəgi
kəruəterei nəha ipaka, irau krouəmri pen
nɨpwrai Iesu irə.

20

*Iesu r*ətui mwi ia nemhəien səvənhi

1 Sante ia nəpnəpɨn anan rapitpitəv ihi,
Meri Maktala revən ia nɨpəgi kəruəterei
kɨnərkwafə nɨpwrai Iesu ikɨn, mətoni mə
kəruəterei sə ramərer tukuahag tərhui
nɨpəg nəha kɨnəpəkɨr raka raka i. 2 ✡Ro
pen Meri raiu mevən tɨ Saemon Pita
mɨne iərmama riti mwi səvəi Iesu, sə Iesu
rokeikei pɨk in, nənə mɨni pen tɨ nirau i
mə, "Irəha həuvehi raka nɨpwrai Iərɨmənu
səkɨtaha ia nɨpəgi kəruəterei, nənə kɨmaha
iahəreirei mə həmri pen in pəku."
3 Ro iamɨnhi irə Pita rier irau in riti nəha
in mwi iərmama riti səvəi Iesu, krauaiu
rauevən fwe ia nɨpəg. 4 Irau krauaiu pərpəri
rauevən, mətə iəmə nəha in mwi iərmama
riti səvəi Iesu rəvtənhi Pita, mukupwən
mier pen fwe ia nɨpəg, 5 mərpəsuk, məti
puvnimwə, mətoni tɨnari me nəha linen
kamhəmak, mətə in rɨpkuvnimwə mhə.
6 Nənə Saemon Pita rukurirə in muvehe,
muvnimwə ia nɨpəg, mətoni tɨnari me nəha
linen kamhəmak. 7 ✡In rətoni mwi tɨnari
nəha kɨməvegi kənkapwə Iesu irə rɨpkəmak
pəri mhə irəha tɨnari me nəha linen, mətə
kɨnərfe kəmri ia kwopun əpə. 8 Nənə
iərmama nəha səvəi Iesu, sə rukupwən
mier pen fwe ia nɨpəg, in mwi ruvn-
imwə mətoni narimnari me nəha, nənə
mɨni nɨpərhienien irə. 9 ✡(Mətə meste
pehe nəpɨn nəha irau kroureirei ihi nɨpwrai
nəgkiariien me nəha ia Nəkukuə Ikinan
səməme kamhəni mə Iesu traməkeikei
mətui mwi ia nemhəien səvənhi.)

*Meri Maktala r*ətoni Iesu

10 Nənə iərmama mi nəha səvəi Iesu
krourərɨg rauevən fwe imwənrau. 11 Mətə
Meri ramərer iruə ia nɨpəgi kəruəterei ma-
masək. In ramasək ihi, mərpəsuk, məti
puvnimwə ia nɨpəg, 12 mətoni agelo mi
kəru tɨnari səvənrau rəpsan krauəkure ia

✡ 19:35: Jon 21:24 ✡ 19:36: Eks 12:46, Nam 9:12, Sam 34:20 ✡ 19:37: Sek 12:10, Rev 1:7 ✡ 19:38: Jon 7:13 ✡ 19:39: Jon 3:1-2 ‡ 19:39: Mɨr mɨne alos kaməmri pen ia nɨpwrai iərmama remhə. Nɨpekɨnrau rapein amasan. ✡ 20:2: Jon 13:23 ✡ 20:7: Jon 11:44 ✡ 20:9: Wok Me 2:24-32, 1Kor 15:4

kwopun nɨpwrai Iesu rɨnaməmak ikɨn, riti
ia kənkapwə riti ia nɨsun.
13 Nənə irau krouni pen tukwe in mə,
“Prən i. Ikamasək tɨ nəfe?”
Mɨregi Meri rɨni pen tɨ nirau i mə, “Irəha
həuvehi raka nɨpwrai Iərɨmənu səiou, nənə
iakreirei mə hənəmri pen in pəku.” 14 ✡Meri
rɨni pam nəgkiariien i, muvsini in, mətoni
Iesu ramərer ia kwopun nəha, mətə rɨreirei
mə Iesu nəha.
15 Mɨregi Iesu rɨni pen tukwe in mə, “Prən
i. Ikamasək tɨ nəfe? Ikamətui sin?”
Mətə Meri rerɨn rɨrhi mə iəmə nə iəmə sə
ramətui tɨ nəmhien nəha. Ro pen rɨni pen
tukwe in mə, “Iəmə asori. Trɨni mɨnuə ik
ikɨməuvehi raka nɨpwran, ni pehe tukw iou
i kwopun nəha ikɨnəmri pen ikɨn, nənə iou
takevən muvehi raka.”
16 Mɨregi Iesu rɨni pen tukwe in mə,
“Meri.”
Meri ruvsini in, məgkiari pen min ia
nəgkiariien Hipru, mɨni mə, “Raponi.”
(Raponi nɨpwran mə Iahatən.)
17 ✡Mɨregi Iesu rɨni pen tukwe in mə,
“Tikəpwəh nəgherien ia nirak. Iapkutə
mhə ihi mevən tɨ Tata Kumwesən.
Mətə tikevən mətə piak me, mɨni pen
tɨ nirəha i mə iakani iamɨnhi irə mə,
‘Iakautə mamevən tɨ Tata səiou mɨne Tata
səkɨmiaha. Iakamevən tɨ Kumwesən səiou
mɨne Kumwesən səkɨmiaha.’ ”
18 Ro pen Meri Maktala revən, mɨni irapw
tɨ nərmama me səvəi Iesu mə, “Iakɨnətə
Iərɨmənu səkɨtaha,” marə mɨni mwi narim-
nari me i Iesu rɨməni pen tukwe.

*N*ərmama me səvəi Iesu hətoni in

19 ✡Nəpɨn nəha Sante. Ia nəruarəv
nərmama me səvəi Iesu housəsɨmwɨn irəha
me ia nəkwai nimwə riti, mhərəpinhə
əknekɨn ia təpinhə me tɨ nəri nə mə həhekɨr
nəmə asori me səvəi nəkur Isrel. Ia nəpɨn
nəha Iesu ruvehe mərer ia kurkwanraha,
mɨni pen tɨ nirəha i mə, “Nəmərinuien
tramarə tukumiaha.” 20 ✡In rɨni pam
nəgkiariien i, nənə mahatən təmwki nil
ia rəgɨn mi mɨne təmwki nitei ia nɨkau
irə. Nəpɨn nərmama me səvənhi hətoni
Iərɨmənu səvənraha, rerɨnraha ragien.
21 ✡Nənə Iesu rɨni pen mwi tɨ nirəha i mə,
“Nəmərinuien tramarə tukumiaha. Tata
Kumwesən rərhi pehe iou iakuvehe. Ia
noien nəha iou mwi iakamərhi pen kɨmiaha
tihəuvən.” 22 Nəpɨn in rɨni pam nəgkiariien
i, reiahag pen ia nirəha, mɨni pen tɨ nirəha
i mə, “Həuvehi Nənɨmwɨn Ikinan. 23 ✡Trɨni
mɨnuə kɨmiaha hiəni pen tɨ iərmama riti
mə ‘Kumwesən trəpwəh nərpwɨnien noien
ərəha me səim,’ nənə Kumwesən trəpwəh
nərpwɨnien. Rəmwhen a mwi trɨni mɨnuə
kɨmiaha hiəni pen tɨ iərmama riti mə,
‘Kumwesən trərpwɨn noien ərəha me səim,’
nənə Kumwesən trərpwɨn pen min.”

*Iesu m*ɨne Tomas

24 ✡Ia nəpɨn nəha Tomas, riti ia nərmama
me twelef səvəi Iesu, kani mwi in mə
“Mwirmwir” riwən irəha mɨnraha nəpɨn
Iesu rɨməuvehe irə. 25 Ro pen nərmama me
səvəi Iesu səməme hənətoni in həni pen
tɨ Tomas i mə, “Kɨmaha iahənətə Iərɨmənu
səkɨtaha.”
Mətə Tomas rɨni pen tɨ nirəha i mə,
“Takaməkeikei mətoni təmwki nil ia rəgɨn
mi, mɨrapi ruei nil mi nəha ia nəkwai rəgɨk.
Təmwki nitei ia nɨkau irə takaməkeikei
mɨrapi ia rəgɨk. Mə iapko mhə iamɨnhi ko
iapkɨni mhə nɨpərhienien irə.”
26 Nəfwakiien riti ruvehe mukurau,
nərmama me səvəi Iesu həuvnimwə mwi
ia nimwə nəha, Tomas irəha mɨnraha. Nəri
auər a hərəpinhə əknekɨn ia təpinhə me,
mətə Iesu ruvehe mərer ia kurkwanraha,
mɨni mə, “Nəmərinuien tramarə tukumi-
aha.” 27 Marə mɨni pen tɨ Tomas i mə,
“Osə pehe nəkwai rəgɨm, mɨrapi rəgɨk mi.
Osə pehe rəgɨm, mɨrapi nɨkau ia nirak.
Tikaməkeikei mɨni nɨpərhienien, məpwəh
nɨniien mwi mə neikuəien.”
28 Mɨregi Tomas rɨni mə, “Iərɨmənu səiou
mɨne Kumwesən səiou.”
29 ✡Mɨregi Iesu rɨni pen tukwe in
mə, “Ikani nɨpərhienien ia nirak tɨ nəri
nə mə ikətə iou. Nərmama me nəha
səməme həpkətə mhə iou, mətə kamhəni
nɨpərhienien ia nirak, rerɨnraha tragien.”

*R*əfo Jon rɨmərai nəkukuə i?

30 ✡Iesu rɨno nɨmtətien me rɨpɨk mwi ia
nəmri nərmama me səvənhi iapkrai pen
mhə irəha ia nəkukuə i. 31 ✡Mətə səməme
i iakɨmərai pen ia nəkukuə i iakrai pen mə
kɨmiaha tihəni nɨpərhienien ia Iesu mə in
nə Kristo, Tɨni Kumwesən. Iakuə kɨmiaha

✡ 20:14: Luk 24:16, Jon 21:4 ✡ 20:17: Rom 8:29, Hip 2:11-12 ✡ 20:19: Jon 19:38 ✡ 20:20: Jon 16:22, 19:34, 1Jon 1:1 ✡ 20:21: Jon 17:18 ✡ 20:23: Mat 16:19 ✡ 20:24: Jon 11:16, 14:5, Jon 21:2 ✡ 20:29: 1Tes 1:8 ✡ 20:30: Jon 21:25 ✡ 20:31: Jon 3:15, Rom 1:17, 1Jon 5:13

tihəni nipərhienien irə, nənə mhəuvehi nimiruien ia nəghin.

21

*Iesu rier irapw mwi ia n*əmri nərmama nepwin səvənhi

1 Kurirə ikin Iesu rier irapw mwi ia nəmri
nərmama me səvənhi ia nikare nui asori
Taepirias. In rier irapw ia nəmrinraha
iaminhi irə: 2 ✡Nəpin riti Saemon Pita, mine
Tomas sə kani in mə "Mwirmwir," mine
Nataniel sə ruku pen ia Kena ia tənə Kalili,
mine tini Sepeti mi, mine iərmama kəru
mwi səvəi Iesu housəsimwin irəha me ia
kwopun kuatia. 3 Nənə Saemon Pita rini pen
ti nirəha i mə, "Iakamevən takvi nəmu me."

Miregi irəha həni pen tukwe in mə,
"Itə. Pwəh kitaha pam səuvən." Ro pen
irəha heiwaiu mhəputə ia nitətə ouihi riti,
mhəuvən mhəvi net meste riran, mətə
həpkuvi mhə nəmu riti.

4 Nəpin rinamran Iesu ramərer ia nikare
nui asori, mətə nərmama me səvənhi
həreirei mə Iesu nəha.

5 ✡Iesu rini pen ti nirəha i mə,
"Nəkwərhakwərha me, nəmu riti nə hiəvi
uə?"

Miregi həni mə, "Rekəm."

6 Miregi in rini pen ti nirəha i mə,
"Herukw ro net səkimiaha ia nikare nitətə
ouihi mwatuk, nənə tihətoni nepwin."
Ro iaminhi irə irəha herukw irapw net,
mhəuvəreirei nivi utəien mwi ti nəri nə mə
nəmu me həuvəukuər ia nəkwai net.

7 ✡Nənə iərmama səvəi Iesu, sə nəha
Iesu rokeikei pik in, rini pen ti Pita i mə,
"Kwa Iərimənu nəha səkitaha." Ia nəpin
nəha Saemon Pita riməpeki raka tinari me
səvənhi maməvi nəmu me, mətə nəpin
riregi mə Iərimənu nəha, in ruvei pen mwi
tinari me səvənhi, məruərau irapw ia nui,
meiai muvarei. 8 Nərmama səvəi Iesu ia
nəkwai nitətə ouihi həsuə a mhəuvarei,
mhəvkəkini net sə nəmu me həukuər irə.
Ripko mhə irəha isipwin ti nikare nui, mətə
həsuə a rəmwhen ia hantret meta. 9 Nəpin
həuvarei irə hətoni bred mine nəmu me
ramrimər pen ia nukumheəv ia napw.

10 Nənə Iesu rini pen ti nirəha i mə,
"Həpeki nəmu me nepwin sə hiəpkuvi a i,
mhəpeki mhəuvehe."

11 ✡Ro iaminhi irə Saemon Pita rəputə ia
nitətə ouihi, muvi parei net rukuər ia nəmu
asori me irəha pam wan hantret fifti tri.
Nəri auər a mə nəmu me həpik iaminhi,
mətə net ripkəpəruəpəruə mhə. 12 Iesu
rini pen ti nirəha i mə, "Həuvehe mhani
nari." Ia nəpin nəha nərmama me səvənhi
həhekir. Irəha riti riwən rəres in mə, "Ik
sin i?" Irəha həuvəukurən raka mə in nə
Iərimənu səvənraha. 13 ✡Nənə Iesu ruvehe,
muvehi bred, muvei pen minraha, marə mo
mwi iaminhi ia nəmu me. 14 ✡In i nəpin sə ro
kahar irə Iesu rier irapw ia nəmri nərmama
me səvənhi nəpin rinətui mwi ia nemhəien
səvənhi.

*Iesu m*ine Saemon Pita

15 ✡Nəpin irəha hənani raka nari, Iesu rini
pen ti Saemon Pita i mə, "Saemon, tini Jon,
ikokeikei pərhien iou məpi raka irəha i uə
rekəm?"

Miregi Pita rini pen tukwe in mə, "Ouəh,
Iərimənu, ikukurən mə iakokeikei pərhien
ik."

Miregi Iesu rini pen tukwe in mə,
"Əkwməni kwəti sipsip me səiou."

16 ✡Nənə Iesu rəres mwi sə ro kəru
irə, mini mə, "Saemon, tini Jon, ikokeikei
pərhien iou uə rekəm?"

Miregi Pita rini pen tukwe in mə, "Ouəh,
Iərimənu, ikukurən mə iakokeikei pərhien
ik."

Miregi Iesu rini pen tukwe in mə, "Ətui
amasan ti sipsip me səiou."

17 ✡Nənə Iesu rəres mwi sə ro kahar
irə, mini mə, "Saemon, tini Jon, ikokeikei
pərhien iou uə rekəm?"

Pita riregi rərəha ti nəri nə mə Iesu rəres
sə ro kahar irə minuə "Ikokeikei pərhien
iou uə rekəm?" Ro pen rini pen tukwe
in mə, "Iərimənu, ikukurən narimnari me
pam, mukurən mwi mə iakokeikei pərhien
ik."

Miregi Iesu rini pen tukwe in mə,
"Əkwməni sipsip me səiou. 18 Iakani
nipərhienien tukw ik i fwe kupwən nəpin
ikinamouihi irə ikinamarkahu atukw səim,
mamavən ia kwopun pəku ikokeikei, mətə
nəpin tikərgharə, tikus atukw rəgim mi,
nənə iərmama əpə iti trarkahu pehe mik,
muvehi ik ikevən ia kwopun sə ipkokeikei
mhə mə tikevən ikin." 19 ✡(Iesu rini
nəgkiariien i mahatən nəfe nemhəien Pita

✡ 21:2: Jon 1:45-51, Jon 20:24 ✡ 21:5: Jon 20:14, Luk 24:41 ✡ 21:7: Jon 13:23, Mat 14:29 ✡ 21:11: Luk 5:6 ✡ 21:13: Jon 6:11 ✡ 21:14: Jon 20:19,26 ✡ 21:15: Mat 26:33, Jon 1:42 ✡ 21:16: Wok Me 20:28 ✡ 21:17: Jon 13:38, 16:30 ✡ 21:19: Mat 16:24-25, Mak 1:17, 2Pit 1:14

tremhə irə muvehi utə nəghi Kumwesən.)
Nəpɨn rɨni pam, mɨni pen tɨ Pita i mə,
“Kurirə iou.”
20 ✡Ia nəpɨn nəha Pita rəti kurirə, mətoni
iərmama riti səvəi Iesu, sə Iesu rokeikei
pɨk in, rakurirə ia nirau. Iərmama nə
in nə iərmama sə fwe kupwən raməkure
ipaka tɨ Iesu nəpɨn kamhani pəri nari irə,
nənə məres pen in mə, “Iərɨmənu, sin nə
truvei pen ik ia rəgi nərmama səməme
haməmwəki ik?” 21 Nəpɨn Pita rətoni iəmə
nəha rakurirə ia nirau, rɨni pen tɨ Iesu i mə,
“Iərɨmənu mətə rəfo ia iəmə nəha?”
22 ✡Mɨregi Iesu rɨni pen tukwe in mə,
“Rəfo ikəres iəmə nəha miou? Trɨni mɨnuə
iakokeikei mə in trɨmɨru mamevən meste
nəpɨn sə takuvehe irə, səkɨmrau min əpa.
Mətə ik tikukurirə iou.” 23 Ro iamɨnhi irə
nəgkiariien riti rauvirɨs ia piəvtaha me mə
iərmama nəha səvəi Iesu trɨpkemhə mhə.
Mətə Iesu rɨpkɨni pen mhə tɨ Pita i mɨnuə
“Iəmə nəha trɨpkemhə mhə.” In rɨni mə,
“Rəfo ikəres iəmə nəha miou? Trɨni mɨnuə
iakokeikei mə in trɨmɨru mamevən meste
nəpɨn sə takuvehe irə, səkɨmrau min əpa.”
24 ✡Iərmama nəha səvəi Iesu in a mwi
nəha rani irapw narimnari me i, mamrai
nəgkiariien me i. Nənə kɨtaha səukurən mə
nəgkiariien səvənhi ro nɨpərhienien.
25 ✡Nənə narimnari me rɨpɨk mwi nəha
ikɨn Iesu rɨno. Tuko kɨrai pen pam
irəha ia nəkukuə, rosi ko təkure tɨprənə
i rɨpkəmwhen mhə mə trəkwtəmhiri
nəkukuə me pam.

✡ 21:20: Jon 13:23-25 ✡ 21:22: Mat 16:28 ✡ 21:24: Jon 19:35 ✡ 21:25: Jon 20:30

Wok Me

Nəgkiariien sə rani mə nəfe i nəkukuə

Wok me in nəkukuə səro kəru irə sə Luk rɨmərai. Luk rɨmərai nəkukuə i revən tɨ in riti nəghɨn nə Teofilas. Ia nəkukuə i kɨtaha sətoni nukune nəfwakiien səvəi Iesu Kristo mɨne rɨnəfuvehe mevən ia tənəmtənə me. Nəkukuə i raməgkiari ia wok səvəi Pita mɨne Pol, irau aposol mi səvəi Iesu Kristo. Pita in aposol riti sə ramətui amasan tɨ nakalasia me fwe Jerusalem nəpɨn nəfwakiien rɨməuvehe vi a. Pol in aposol riti sə Kumwesən rərhi pen i revən ia tənəmtənə me. Wok me nəghɨn riti mwi mə Wok Me Səvəi Nənɨmwɨn Ikinan. Kani nəhag nəha tɨ nəri nə mə nəkukuə i raməgkiari ia nu-veheien mɨne wok səvəi Nənɨmwɨn Iki-nan. Wok me rani irapw nəgkiariien sə nakalasia me fwe kupwən hənaməvisau irə. Wok me raməgkiari ia nəkur Isrel mɨne həfo mhəpwəh nəgkiariien amasan səvəi Iesu Kristo. Rani mwi mə Kumwesən rəfo mərhi pen aposol me həuvən tɨ nərmama rɨpko mhə irəha nəkur Isrel, nənə irəha həni nɨpərhienien ia nəgkiariien amasan səvənhi. Wok me raməgkiari mwi ia nəkur Rom səməme hənamərɨmənu ia kwopun me fwe kupwən. Rani mə irəha həfo mhəmwəki nakalasia me səvəi Iesu.

*Iesu rev*ən fwe ia neiai

1 ✡Iou riti Teofilas:

Ia nəkukuə kupwən səiou sə iakuvərai raka mik iakuvəni raka narimnari me pam Iesu ramo mɨne nəgkiariien me pam ramahatən nərmama me irə fwe kupwən. Iakɨməni fwe ia nukune wok səvənhi muvehe 2 ✡meste nəpɨn nəha in raməvəhag m aposol me səvənhi səməme in rɨnərpwi rəgɨn ia nirəha. In raməvəhag mɨnraha, mauvei pen nəgkiariien riti rauku pen tɨ Nənɨmwɨn Ikinan. Nəpɨn ruvei pen pam, kuvehi utə in revən fwe ia neiai. 3 ✡Nəpɨn Iesu ruvəregi raka nəmisəien səvənhi, rarə mwi nəpɨn foti. Ia nəpɨn me nəha ramier irapw tɨ aposol me nəha. Nəpɨn rɨpɨk ramərer ia nəmrɨnraha, mamo irəha hamətoni mə ruvəmɨru pərhien. Irəha kamhətə in, nənə in rani narimnari me ia nɨkaren səvəi nɨtətə sə Kumwesən ramərɨmənu irə.

4 ✡Nəpɨn riti raməni pəri nari irəha mɨnraha, nənə mɨni pen tɨ nirəha i mə, "Tihəpwəh nierien ia Jerusalem, mətə tihamɨitenhi Nənɨmwɨn Ikinan sə Tata səiou rɨno raka promes mə truvei pehe m kɨmiaha. Hiəuvəregi raka iou iakaməgkiari irə fwe kupwən, mamɨni mə, 5 ✡'Jon rɨno paptaes ia nui, mətə rɨpko mhə tui Kumwesən tro paptaes ia kɨmiaha ia Nənɨmwɨn Ikinan.' "

6 ✡Nənə nəpɨn riti mwi, nəpɨn aposol me housəsɨmwɨn irəha me, kamhəres pen Iesu i mə, "Iərɨmənu, tikərɨmənu ia nəkur Isrel nəha təkwtəkwuni rəmwhen ia kɨg kupwən me səvənraha uə rekəm?"

7 ✡Mətə Iesu rɨni pen tɨ nirəha i mə, "Tata səiou rauvehi nasoriien mɨnəmri raka nəpɨn me pam. Rɨpko mhə səkɨmiaha tihəukurən mə tɨnesən nəpɨn me nəha tuhəier irapw. 8 ✡Mətə nəpɨn Nənɨmwɨn Ikinan truvehe ia kɨmiaha, tihəuvehi nɨskaiien. Nənə tihaməkeikei mhəuvən, mhəvisau irapw iou fwe Jerusalem, mɨne ia kwopun me pam fwe ia tənə Jutia mɨne Sameria, mhəuvən mheste tənəmtənə me pam."

9 ✡Nəpɨn Iesu rɨni pam nəgkiariien me nəha, kuvehi utə in rautə. Nərmama me səvənhi kamhəti pen mamhətoni in meste nəpuə riti rousəman. Kurirə irə həpkətoni mhə mwi in.

10 ✡Nəpɨn Iesu rautə mamevən, irəha kamhəkwətə ihi ia nɨmagouagou, nənə təkwtəkwuni a iəmə mi kəru səvənrau tɨnari rəpsan krouier irapw tɨ nirəha, rouərer ia nɨkarenraha, 11 ✡rouni mə, "Nəmə Kalili! Rəfo hiamərer ia kwopun i, mamhəti utə ia nɨmagouagou? Iesu i sə kuvehi raka tukumiaha, kuvehi utə revən fwe ia neiai, in truvehe rəmwhen a mwi hiənətoni rautə ia nɨmagouagou mamevən."

*Matias truvehi t*əmwki Jutas

12 ✡Kurirə ikɨn aposol me həier ia təkuər nəha kani mə Təkuər Olif mhərərɨg mamhəuvən fwe Jerusalem. (Təkuər nəha Olif raməkure ipaka tɨ Jerusalem

✡ 1:1: Luk 1:3 ✡ 1:2: Mak 16:19, Luk 24:49-51 ✡ 1:3: Luk 24:36-49, Wok Me 10:41 ✡ 1:4: Luk 24:49, Jon 14:16-17, Wok Me 2:33 ✡ 1:5: Mat 3:11 ✡ 1:6: Luk 24:21 ✡ 1:7: Mak 13:32 ✡ 1:8: Mat 28:19, Luk 24:48, Wok Me 2:32, 3:15, Wok Me 5:32 ✡ 1:9: Jon 6:62 ✡ 1:10: Luk 24:4 ✡ 1:11: Mat 26:64, Luk 21:27 ✡ 1:12: Luk 24:50-53 ✡ 1:13: Mat 10:2-4

rəmwhen ia wan kilometa.) 13 ✡Nəpɨn irəha
həier pen fwe taon, mhəutə pen fwe ia
rum nəha irənhə kwopun kamharə ikɨn.
Nəghɨnraha me i: Pita, Jon, Jemes, Antru,
Filip, Tomas, Patolomiu, Matiu, Jemes tɨni
Alfeas, Saemon (iəmə sə kupwən rakurirə
ia səməme haməmwur mə tuhəkoui irapw
nəkur Rom), mɨne Jutas tɨni Jemes. 14 ✡Ia
nəpɨn me nərmama me nəha nətərɨgien
səvənraha kuatia. Kamhousəsɨmwɨn irəha
me, mamhəfwaki. Meri, mama səvəi
Iesu, mɨne piəvi Iesu me, mɨne nɨpran
səməme kamhəni nɨpərhienien ia Iesu
irəha mɨnraha.

15 Nəpɨn me nepwɨn həukurau, nənə
piəvtaha me housəsɨmwɨn irəha me ia
kwopun kuatia. (Irəha pam ipaka tɨ wan
hantret twenti.) Nənə Pita rɨskəmter
ia rerɨnraha mɨni mə, 16 ✡"Nərman,
piak me, fwe kupwən Nənɨmwɨn Ikinan
ruvei pen nəgkiariien səvənhi m Kig
Tevɨt mə trukupwən mɨni irapw Jutas,
iəmə sə rɨməiri nərmama me həuvən
mhəkwtəmhiri Iesu. Nəgkiariien nəha
ruvəuvehe muvəukuə raka, tɨ nəri nə
mə nəgkiariien me pam kɨmərai pen ia
Nəkukuə Ikinan tuhaməkeikei mhəuvehe
mhəukuə. 17 Jutas nəha fwe kupwən Iesu
rɨnərpwi rəgɨn irə mə truvehe mo aposol
riti səvənhi kɨmaha min."

18 ✡(Iəmə nəha rɨno noien ərəha,
muvehi mane irə, muvehi mevən muvehi
nəmri tɨprənə i. Fwe ia tɨprənə nəha in
rɨmwei irapw, tɨpwɨn rəpəruə, nəninhə
irə rier. 19 Nərmama səməme kamharə
fwe Jerusalem həregi nəvisauien səvənhi,
nənə həuvei pen nəghi kwopun nəha
ia nəgkiariien səvənraha mə Akeltama.
Nɨpwrai nəgkiariien nəha in i mə Tɨprənə
sə Netə Rɨnaiu Ikɨn.)

20 Pita rɨrɨpɨn nəgkiariien mɨni mə,
"Nəgkiariien i sə kɨmərai pen ia nəkukuə
nəha Ol Sam raməgkiari ia Jutas. Rɨni mə,
'Pwəh səvənhi rukwənu ruvehe mərkun.
Iərmama trəpwəh narəien ikɨn.'
Kɨmərai pen mwi mə,
'Pwəh iərmama riti mwi ruvehi təmwhekɨn,
mo səvənhi wok.'

21-22 ✡Ro iamɨnhi irə kɨtaha tsaməkeikei
mhəuvehi utə iərmama riti truvehi təmwki
Jutas. Kɨmaha min tahəvisau irapw mə
iahənətoni ia nəmrɨmaha mə Iesu rɨnətui
mwi pərhien ia nemhəien səvənhi. Pwəh
səuvehi utə iərman riti sə rɨnakurirə
ia kɨmaha ia nəpɨn me pam nəha Iesu
Iərɨmənu səkɨtaha rɨnamavən kɨmaha min.
Rɨnostat mukurirə ia kɨmaha ia nəpɨn nəha
Jon rɨnamo paptaes ia nərmama muvehe
meste nəpɨn nəha kuvehi utə Iesu revən
fwe ia neiai."

23 Pita rɨni pen pam, nənə irəha həni
irapw nəghi iərmama kəru. Nəghɨnrau
Josef mɨne Matias (Josef nəha kaməkwein
mwi in mə Pasapas mɨne Jastas.) 24 ✡Nənə
irəha həfwaki, mhəni mə, "Iərɨmənu,
ikukurən nətərɨgien səvəi nərmama me
pam. Tiko mahatən ro m kɨmaha i mə
iərman mi sə pəku nəha ikokeikei mə
25 truvehe mo in aposol, muvehi təmwki
Jutas, iəmə sə rɨnəpwəh wok nəha mə
trevən ia kwopun atukwatukw səvənhi."
26 Nənə irəha həuini nəri sə ramahatən pen
nari mə sin nəha truvehi wok nəha. Nənə
nəri nəha rahatən pen mə Matias. Nənə
həvsini pen in irəha aposol me eleven.

2

Nəpɨn asori nəha Pentekos

1 ✡Nəpɨn asori nəha Pentekos*
ruvəuvehe. Ia nəpɨn nəha nərmama
pam səvəi Iesu housəsɨmwɨn irəha me
ia kwopun kuatia. 2 Təkwtəkwuni a
həregi nari riti rəmwhen ia nɨmətagi asori
ruku pen ia nɨmagouagou muvnimwə
masori ia nimwə nəha kamhəkure ikɨn.
3 ✡Hətə nərami napw me həivə kɨrkɨri,
mhəuvən, mhərer ia kənkapwənraha
kuatia kuatia. 4 ✡Irəha pam rerɨnraha
ruvehe mukuər ia Nənɨmwɨn Ikinan. Nənə
Nənɨmwɨn nəha ruvei pen nəgkiariien
mɨnraha hənaməgkiari ia nəgkiariien me
səpəmsəpə.

5 Ia nəpɨn nəha nəkur Isrel me həpɨk
kamharə fwe Jerusalem. Irəha nəha
nəməfwaki me həməuku pen fwe ia
tənəmtənə me mhəuvehe. 6 Nəpɨn həregi
narimnari me nəha, housəsɨmwɨn pen
irəha me ipaka tukwe. Irəha hamərkərinari
tɨ nəri nə mə nəgkiariien me səvənraha
səpəmsəpə sə hənətui pen irə, irəha
kamhəregi nərmama me səvəi Iesu
kamhəgkiari ia nəgkiariien me nəha.

✡ 1:14: Jon 6:42, 7:5 ✡ 1:16: Sam 41:9 ✡ 1:18: Mat 27:3-10 ✡ 1:21-22: Jon 15:27 ✡ 1:24: Jon 2:25
✡ 2:1: Lev 23:15-21, Dut 16:9-11 * 2:1: Wok Me 2:1; 20:16, Fas Korin 16:8, Lev 23:15-21, Dut 16:9-12, Nam 28:26-31.
✡ 2:3: Mat 3:11 ✡ 2:4: Wok Me 4:31, Wok Me 10:44-46, Wok Me 19:6, Mak 16:17 ✡ 2:7: Wok Me 1:11

7 ✡Nənimenraha rier. Həreirei, mamhəni
pen tɨ nirəha me i mə, “Hətə ro. Nərmama
me nəha kamhəgkiari irəha pam nəkur
Kalili. 8 Mətə rəfo kɨtaha saməregi
kamhəgkiari ia nəgkiariien me səkɨtaha me
səpəmsəpə sə sənətui pehe irə? 9 ✡Kɨtaha
i nəmə Patia, mɨne nəmə Metia, mɨne
nəmə Elam. Kɨtaha nepwɨn samarə ia
Mesopotemia, mɨne Jutia, mɨne Kapatosia,
mɨne Pontas, mɨne Esia, 10-11 mɨne Frijia,
mɨne Pamfilia, mɨne Ijip, mɨne Krit, mɨne
Arepia, mɨne tənə nəha Lipia ipaka tɨ
Saerin. Kɨtaha nepwɨn həuku pen fwe
ia Rom. Kɨtaha nepwɨn nəkur Isrel
atukwatukw, nənə kɨtaha nepwɨn rɨpko
mhə kɨtaha nəkur Isrel, mətə samarə ia
narəien səvənraha. Mətə kɨtaha pam
saməregi nərmama me nəha kamhəgkiari
ia nəgkiariien me səkɨtaha me, mamhəni
irapw wok asori me Kumwesən rɨno.”
12 Nənə irəha nənimenraha rier. Həreirei,
mamhəres pen irəha me i mə, “Nəri nəha
nɨpwran rəfo irə?”
13 Mətə irəha me nepwɨn harɨs, mhəni mə,
“Nərmama me nəha kamhənɨmwi waen,
mamhakonə irə!”

Nəvisauien səvəi Pita

14 Mətə Pita rɨskəmter irəha Eleven
Aposol me, məgkiari asori, mɨni pen tɨ
nirəha i mɨnuə, “Nəmə Jutia mɨne kɨmiaha
pam nərmama hiamarə ia Jerusalem, tiho
mhətərɨg ro iou, pwəh iakɨni pehe nɨpwrai
nəri nəha tukumiaha i. 15 Hiaməni mə
nərmama me i hakonə ia waen, mətə
rekəm. Irəha həpwəh nakonəien. Kwa naen
klok a i ia nəpnəpɨn. 16 Nəri nəha hiamətoni
ramesi pen nəgkiariien i Joel Profet rɨməni
fwe kupwən:

17 Kumwesən rɨni mə, ‘Tramevən ipaka tɨ
nəpɨn sampam,
iou takərhi irapw nənɨmwɨn səiou
trevən tɨ nərmama me pam.
Nɨpwnətɨmiaha me nərman mɨne nɨpran
tuhəni irapw nəgkiariien sə ruku
pen tɨ Nənɨmwɨn səiou.
Ntəmaruə me səkɨmiaha me tuhətə
vison me.
Nərgharə me səkɨmiaha me tuhəməkrəha.
18 Ia nəpɨn nəha nərmama me səiou kani
irəha mə iotukwininari me,
nəri auər a mə irəha nərman uə
nɨpran,
mətə takərhi irapw Nənɨmwɨn səiou trevən
tɨ nirəha,
nənə irəha tuhəni irapw nəgkiariien sə
ruku pen tɨ Nənɨmwɨn səiou.
19 Tako narimnari me fwe irənhə ia
nɨmagouagou.
Nərmama tuhətoni, mhərkərinari irə.
Ia təkure tənə tako nɨmtətien me:
netə, mɨne napw, mɨne nɨse napw.
20 Meri truvehe mɨpitəv.
Məkwə truvehe məruerəv məmwhen
ia netə.
Kurirə irə nəpɨn səvəi Iərɨmənu truvehe.
Nəpɨn nəha trasori mopə ia nəpɨn me
pam.
21 ✡Ia nəpɨn nəha nərmama me pam
səməme tuhəkwein ia Iərɨmənu
in truvehimɨru irəha.’
22 ✡Nəmə Isrel tiho ro mhəregi
nəgkiariien me i. Iesu nəha iəmə Nasaret
Kumwesən rɨnahatən atukwatukw m
kɨmiaha i mə in pərhien rərhi pehe i
ruvehe tukumiaha. Nəpɨn Iesu rɨnamavən
ia rerɨmiaha fwe kupwən, Kumwesən
rauvei pen nɨskaiien min, ramo nɨmtətien
me mɨne narimnari asori me hiamətoni
hiamərkərinari irə rəmwhen hiəuvəukurən
raka. 23 ✡Nəpɨn Kumwesən ruvei pen Iesu
ia rəgɨmiaha, in ro iamɨnhi irə mamesi
pen a nətərɨgien səvənhi mɨne nəfe in
ruvəukurən raka fwe kupwən mə tro. Nənə
kɨmiaha hiousi əpune Iesu ia noien nəha
hiəno irə. Hiəmri pen in ia rəgi nəmə
ərəha me, nənə hərui tərini pen in ia nei
kamarkuaui. 24 ✡Mətə Kumwesən rɨfi Iesu
ia nəmisəien səvəi nemhəien, mo in rətui
mwi. In rɨno iamɨnhi irə tɨ nəri nə mə
nemhəien ko rɨpkəkwtəmhiri mhə Iesu.
25 Rəmwhen ia nəgkiariien i Kig Tevɨt rɨməni
irə mɨnuə:
‘Iakamətə ik krau mik Iərɨmənu səiou ia
nəpɨn me.
Ikamarə ipaka tukw iou.
Nari riti riwən tro iou iakətəmnɨmwɨn.
26 Ro iamɨnhi irə rerɨk ragien pɨk.
Tərhuk raməgnəgɨni ik Iərɨmənu
səiou.
Nɨpwrak mwi trarə amasan, məpwəh ne-
hekɨrien,
27 ✡tɨ nəri nə mə nəpɨn takemhə
tikəpwəh nəpwəhien iou iakarə Imwei
Nəkur Həuvamhə.
Tikəpwəh nəseniien nɨpwrai iəmə ikinan
səim rɨmərɨr.

✡ 2:9: 2Tim 1:15 ✡ 2:21: Rom 10:13 ✡ 2:22: Jon 3:2 ✡ 2:23: Wok Me 4:28, 1Pit 1:20 ✡ 2:24: Wok Me 3:15 ✡ 2:27: Wok Me 13:35

28 Ikinahatən raka iou ia suatuk me
səvəi nimiruien.
Tiko iou krau mik krauarə rerik ramagien.'
29 ✡Piak me, iakuə takini pehe tukumiaha
i mə Kig Tevit, kaha kupwən səkitaha,
in ripkəgkiari atukw a mhə irə. In
ruvamhə. Kuvənimwi raka. Səvənhi kref
raməmak ihi. Fwe tui meste pehe ipwet
mine samətoni. 30 ✡Mətə in profet riti.
Rukurən amasan mə Kumwesən riməuvehi
kwəsuahi mini pen tukwe in minuə ti
nəpin riti in ro kwənəkwus riti səvənhi
ruvehi təmwhekin mərimənu. 31 ✡Kig Tevit
riməkupwən mətoni Kristo† nəha mə trətui
mwi ia nemhəien səvənhi. In nəha Kig
Tevit rəgkiari irə ia Ol Sam nəpin rini
minuə 'Kumwesən trəpwəh nəpwəhien in
ramarə Imwei Nəkur Həuvamhə. Nipwran
tripkimərir mhə.' 32 ✡Iesu nəha, Kumwesən
rinəsuəpwiri in ia nemhəien səvənhi.
Kimaha i iahənətoni, mamhəni irapw mə
ro nipərhienien. 33 ✡Kumwesən, tata səvəi
Iesu, ruvehi utə in mukurei pen in ia
nikaren mwatuk. In ruvei pen Nənimwin
Ikinan min rəmwhen rino raka promes fwe
kupwən mə tro. Iesu ruvehi Nənimwin
nəha, mərhi pehe i. Nəri nəha hiamətə,
mamhəregi Nənimwin Ikinan nəha. 34 Kig
Tevit rəpwəh nutəien fwe ia neiai, mətə in
atukwatukw nəha rəgkiari ia Kristo, mini
mə,
'Kumwesən rini pen ti Iərimənu səiou mə,
əkure ia nikarek mwatuk
35 meste tako nərmama səməme
haməmwəki ik həuvehe,
tikərpwi utə tipage nisum mi ia
nirəha.'
36 ✡Ro iaminhi irə kimiaha pam nəkur Is-
rel tihaməkeikei mhəukurən mə Iesu nəha
hiənərui tərini pen ia nei kamarkuaui, in
nəha təkwtəkwuni Kumwesən ro in ruvehe
mo Iərimənu mine Kristo."
37 ✡Nəpin nərmama me nəha həregi
nəgkiariien səvəi Pita, rerinraha rəpou pik.
Həres pen Pita mine aposol me i mə, "Piak
me, təkwtəkwuni nəha tahəfo nəha?"
38 ✡Miregi Pita rini pen ti nirəha i
mə, "Kimiaha tihaməkeikei mhərərig ia
noien ərəha me səkimiaha mhəuvehe
pwəh iaho paptaes ia kimiaha ia nəghi
Iesu Kristo. Tiho iaminhi irə mine nənə
Kumwesən trəpwəh nərpwinien noien
ərəha me səkimiaha. Kimiaha tihəuvehi
Nənimwin Ikinan. 39 ✡Promes nəha
raməmak tukumiaha, maməmak mwi ti
nərimiaha me, mine nərmama səməme
kamharə isipwin. Raməmak ti nərmama
me pam səməme Iərimənu Kumwesən
səkitaha trəkwein ia nirəha."
40 ✡Pita rini irapw nəgkiariien me ripik
mwi ti nirəha i, məkeikei minraha,
mamini mə, "Nərmama ipwet mine hamo
noien ikou. Tiharaka ia nirəha ti nəri nə
mə Kumwesən trərpwin noien ərəha me
səvənraha." 41 ✡Ia nəpin nəha nərmama me
həpik həmwhen ia 3000 həni nipərhienien
ia nəgkiariien səvəi Pita, mhəuvehe, ko
paptaes ia nirəha.

*Nar*əien səvəi nərmama me səməme
kamhəni nipərhienien ia Iesu

42 ✡Ia nəpin me irəha kamhousəsimwin
irəha me, mamhətərig nəgkiariien
sə aposol me kamhahatən irəha irə.
Kamhəkwsen bred, mamhani pəri nari,
mamhəfwaki pəri. 43 ✡Nərmama me pam
kamhəhekir, ti nəri nə mə Kumwesən
rauvei pen niskaiien m aposol me səvəi
Iesu. Ia niskaiien nəha irəha kamho
nimtətien me ripik mine narimnari me
nərmama kamhətoni hamərkərinari irə.
44 ✡Nərmama me pam səməme kamhəni
nipərhienien ia Iesu, kamharə pəri ia
kwopun kuatia, mamhəuai narimnari
me səvənraha minraha me. 45 Irəha
kamhəmri pen nəmri nari ia səvənraha
tiprənə mine nautə me mamhəuvehi
mane irə. Nəpin nari riti riwən ti nirəha
riti, kamhəuai mane nəha, mamhəuvei

✡ 2:29: 1King 2:10, Wok Me 13:36 ✡ 2:30: 2Saml 7:12, Sam 89:3-4, Sam 132:11 ✡ 2:31: Sam 16:10 † 2:31: Nəgkiariien i 'Kristo' nəgkiariien riti səvəi nəkur Kris kupwən. Nipwran mə iəmə kətəgi pen oel ia nukwənen. Fwe kupwən nəpin tuhəmter kig riti, hətəgi pen oel ia nukwənen. Ətoni ro Fas Samuel 10:1 mine Fas Samuel 16:13. Nənə profet kupwən me həməni mə iərmama riti truku pen ia kwənəkwus səvəi Kig Tevit, nənə in truvehe mo kig irə. Nəkur Isrel kamheitenhi iəmə nəha truvehe. Kani nəghin nə mə 'Kristo.' Ətoni ro ikin Seken Samuel 7:12. ✡ 2:32: Wok Me 1:8 ✡ 2:33: Wok Me 1:4, 7:55-56 ✡ 2:36: Wok Me 5:30-31 ✡ 2:37: Luk 3:10,12, Wok Me 16:30 ✡ 2:38: Luk 24:47, Wok Me 3:19 ✡ 2:39: Aes 57:19 ✡ 2:40: Dut 32:5, Fil 2:15 ✡ 2:41: Wok Me 2:47, 4:4, Wok Me 5:14 ✡ 2:42: Wok Me 20:7 ✡ 2:43: Wok Me 5:11 ✡ 2:44: Wok Me 5:12, 6:8, Wok Me 4:32-35 ✡ 2:46: Luk 24:53

pen m iərmama nəha. 46 ✡Ia nəpɨn
me kamhavən pəri, mamhəuvən fwe ia
nimwə səvəi Kumwesən. Fwe ia nəkwai
nimwə me səvənraha, kamhəkwsen bred,
mamhani pəri nari. Rerɨnraha ragien.
47 ✡Kamhəgnəgɨni Kumwesən. Nəpɨn
nərmama me hətoni irəha, kamhəsiai
irəha. Ia nəpɨn me Iərɨmənu rauvehimɨru
nərmama me nepwɨn mwi, nənə həuvehe
mho kuatia irəha mɨnraha.

3

*Pita romasan i*ərmama riti nɨsun mi
krouemhə
1 ✡Ia nəpɨn riti, tri klok ia nəruarəv, nəpɨn
səvəi nəfwakiien ruvəuvehe. Pita mɨne Jon
krouutə pen fwe ia nimwə səvəi Kumwesən.
2 ✡Iərmama riti fwe ikɨn. Nəpɨn rɨnətui
pehe nɨsun mi krouemhə ko rɨpkavən
mhə. Ia nəpɨn me in me nepwɨn həuvehi
mhəkure pen i ia nɨkare nimwə səvəi
Kumwesən ipaka tɨ təpinhə nəha kani mə
Təpinhə sə Ramasan. Nəpɨn nərmama me
kamhəuvehe mə tuhəuvnimwə, iərmama
nəha ramase mane mɨnraha. 3 Pita mɨne Jon
krouvehe ipaka mə trouuvnimwə ia nimwə
səvəi Kumwesən. Nəpɨn iərmama nəha
rətoni, rase mane mɨnrau. 4 ✡Pita mɨne Jon
krouəti pen rouətə in. Pita rɨni mə, "Tiko
məti pehe mətə kɨmrau." 5 Iərmama nəha
rəti pen mətə irau. Rerɨn ramrhi mə rosi
trouvei pen nari riti min.
6 ✡Mətə Pita rɨni pen tukwe in mə, "Səiou
silva mɨne kol riwən, mətə nəfe iakauvehi
takuvei pehe mik. Ia nəghi Iesu Kristo, iəmə
Nasaret, tiko mərer mavən." 7 Pita ruvehi
rəgɨn mwatuk mɨvi utə. Təkwtəkwuni a
iərmama nəha nɨsun mi krouvehe rouskai.
8 ✡Rɨskəmter mavən, mukurirə ia Pita
mɨne Jon, mharuvnimwə ia nimwə səvəi
Kumwesən. Ramavən, mamərurəu utə,
maməgnəgɨni Kumwesən. 9 Nərmama
me pam həti pen mhətə iərmama nəha
ramavən maməgnəgɨni Kumwesən. 10 Hətə
həukurən mə iərmama nəha in nəha
raməkure rerɨn mamase mane fwe ia
nɨkare nimwə səvəi Kumwesən ipaka tɨ
Təpinhə sə Ramasan. Irəha hərkərinari irə.
Nənimenraha rier tɨ nəfe kɨno irə.

*Pita ram*əvisau fwe ia nimwə səvəi
Kumwesən

11 Iərmama nəha raməgher pen ia Pita
mɨne Jon. Nərmama pam haiu mhəuvehe
tɨ nirəhar fwe ia kwopun nəha kani mə
Vranda səvəi Solomon. Nənimenraha
rier. 12 Nəpɨn Pita rətə nərmama me
nəha, rɨni pen tɨ nirəha i mə, "Nəmə Is-
rel. Rəfo hiamərkərinari ia iərmama i?
Hiaməti pehe mamhətə kɨmrau tɨ nəfe?
Hiaməfətərɨg irə? Ko kɨmrau iaromasan
iərmama i ia səkɨmrau atukw nɨskaiien uə
tɨ nəri nə mə kɨmrau iəmə ikinan mi?
Rekəm! 13 ✡Kumwesən səvəi Epraham
mɨne Aesak mɨne Jekop, Kumwesən səvəi
kaha kupwən me səkɨtaha, in ruvehi utə
nəghi Iesu, iəmə sə ramo tukwini nari
min. Iesu nəha hiəuvei pen ia rəgi nəkur
Rom. Nəpɨn Paelat rɨni mə trəseni Iesu
rier irapw ia kalapus, hiərer ia nənime
Paelat, mamhəni mə hiəpwəh nokeikei-
ien mə tro iamɨnhi irə. 14 Iesu nəha in
iəmə atukwatukw mɨne iəmə ikinan, mətə
kɨmiaha hiənəpwəh in, mhəres pen Pae-
lat i mə trɨpkəseni mhə in rier irapw ia
kalapus mətə trəseni a iərmama sə rɨnousi
əpune iərmama rier irapw. 15 ✡Ia noien
nəha hiənousi əpune Iəmə sə in Nukune
Nɨmɨruien. Mətə Kumwesən rɨno in rətui
mwi ia nemhəien. Kɨmaha iahənətoni nəri
nəha, mamhəni irapw mə ro nɨpərhienien.
16 Nəgse nəghi Iesu nəha in nəha rɨno nɨsui
iəmə i krouvehe rouskai. Hiamətoni iəmə
i, mhəukurən in. In rɨni nɨpərhienien ia
nəghi Iesu, mo pen ramərer ia nəmrɨmiaha
nɨpwran rɨnəsanɨn pam.

17 ✡Piak me iakukurən mə ia nəpɨn nəha
hiənousi əpune Iesu, kɨmiaha mɨne nəmə
asori me səkɨmiaha hiəreirei nəfe nəha
hiamo. 18 ✡Mətə ia noien nəha hiəno irə
Kumwesən rɨno nəgkiariien me səvənhi
sə in rɨməuvei pen m profet kupwən
me səvənhi həuvəuvehe mhəuvəukuə.
Profet me nəha haməkupwən mhəni irapw
mə Kristo səvənhi traməkeikei mɨregi
nəmisəien. 19 ✡Ro iamɨnhi irə kɨmiaha
tihaməkeikei mhərərɨg ia noien ərəha me
səkɨmiaha pwəh Kumwesən raikuas raka
nərəhaien me səkɨmiaha. 20 Trɨni mɨnuə hio
iamɨnha irə, nəpɨn səvəi napwɨsien truku
pen ia nəmri Kumwesən. In trərhi pehe
Kristo sə kɨməni irapw fwe kupwən mə
truvehe tukumiaha. Kristo nəha iakani

✡ 2:47: Wok Me 2:41, 6:7, Wok Me 11:21,24 ✡ 3:1: Wok Me 10:3,9,30 ✡ 3:2: Jon 9:1, Wok Me 14:8 ✡ 3:4: Wok Me 14:9 ✡ 3:6: Wok Me 3:16, 4:10, Wok Me 16:18 ✡ 3:8: Jon 5:14, Wok Me 14:10 ✡ 3:13: Eks 3:6,15, Mat 22:32, Luk 23:13-25, Wok Me 2:23, 7:32 ✡ 3:15: Wok Me 1:8, 2:36, Wok Me 4:10 ✡ 3:17: Luk 23:34, 1Tim 1:13 ✡ 3:18: Luk 24:27 ✡ 3:19: Wok Me 2:38

in Iesu. [21] In traməkeikei marə fwe ia
neiai meste Kumwesən tro narimnari me
həuvehe mho sə vi rəmwhen ia profet
ikinan me səvənhi fwe kupwən həməni.
[22] ✡Moses rɨməni mə, ‘Iərɨmənu Kumwesən
səkɨmiaha truvehi utə profet riti rəmwhen
ruvehi utə iou. Profet nəha truku pen ia
kɨmiaha in piəvɨmiaha riti. Tihaməkeikei
mhətərɨg ia narimnari me pam profet nəha
trɨni pehe tukumiaha i. [23] Trɨni mɨnuə
iərmama riti rəpwəh nətərɨgien ia profet
nəha, Kumwesən truvehi raka in, məpwəh
nəvsini penien in ia nərmama me səvənhi.’
[24] Samuel mɨne profet me pam səməme
hənəkurirə pen i mhəuvehe həməni narim-
nari me i kamo ipwet mɨne. [25] ✡Nəkur
Isrel, kɨmiaha nə nɨpwnəti profet kupwən
me. Kɨmiaha nə nɨpwnəti kaha kupwən
me. Promes nəha Kumwesən rɨməuvei pen
mɨnraha in nə promes səkɨmiaha. In rɨməni
pen tɨ Epraham i mə, ‘Iərmama riti truku
pen ia kwənəkwus səim. Namasanien səiou
truku pen irə, mevən tɨ nərmama me pam
ia tənəmtənə me.’ [26] ✡Nəpɨn Kumwesən
ruvehi utə Tɨni, in rukupwən mərhi pehe i
tukumiaha nəkur Isrel mə trəkwein amasan
m kɨmiaha, mo hiəpwəh nərəhaien me
səkɨmiaha.”

4

*Pita m*ɨne Jon krouərer ia nəmri nəmə
asori me
[1] ✡Nəpɨn Pita mɨne Jon krauəgkiari ihi
m nərmama, pris me mɨne Satusi me*
həuvehe irəha iəmə asori səvəi naruagən
me səməme kamhətui tɨ nimwə səvəi
Kumwesən. [2] ✡Niemaha rəpi irəha tɨ
nəri nə mə Pita mɨne Jon krauahatən
nərmama me, rauni mə Iesu rɨnətui mwi
ia nemhəien səvənhi. Ia nəgkiariien nəha
krauahatən pen mə nərmama səməme
həuvamhə tuhətui mwi. [3] ✡Nəmə asori me
nəha həkwtəmhiri irau, mətə tɨ nəri nə
mə rɨnaməruarəv, hosə pen irau ia kalapus
mə trouəmak fwe ikɨn roueste trakwakwi.
[4] ✡Mətə nərmama me səməme həməregi
nəgkiariien səvənrau, həpɨk ia nirəha həni
nɨpərhienien ia Iesu. Kəvsini nərman me
əpa səməme həni nɨpərhienien ia Iesu,
irəha pam ipaka faef-taosen.

[5] Kɨni rakwakwi irə nəmə asori me səvəi
nəkur Isrel mɨne elta me mɨne nahatən
me səvəi Loa housəsɨmwɨn irəha me fwe
Jerusalem. [6] Irəha housəsɨmwɨn irəha me
irəha pris asori anan nəghɨn nə Anas, mɨne
Kaeafas, mɨne Jon, mɨne Aleksanta, mɨne
sin sin mwi irəha kwənəkwus səvəi pris
asori anan. [7] ✡Irəha həuvehi Pita mɨne
Jon, mhərpwi irapw irau ia kurkwanraha,
mhəres pen irau i mə, “Sin ruvei pehe
nɨskaiien m kɨmirau uə irauo nəri i ia nəghi
sin?”
[8] ✡Ia nəpɨn nəha Pita rerɨn ruvehe
mukuər ia Nənɨmwɨn Ikinan, rɨni pen tɨ
nirəha i mə, “Kɨmiaha nəmə asori me səvəi
nəkur Isrel mɨne elta me. [9] Təkwtəkwuni
hiaməres pehe kɨmrau i ia namasanien sə
iarouo m iərmama i nɨsun mi krouemhə.
Hiaməres mə iarouəfo irə ro in ruvehe
məsanɨn. [10] ✡Ramasan. Kɨmiaha pam i
tihaməkeikei mhəukurən. Nəkur Isrel me
pam mwi tuhaməkeikei mhəukurən. Iəmə i
ramərer ia nəmrɨmiaha nɨsun mi krouskai,
tɨ nəri nə mə iaromasan in ia nəghi Iesu
Kristo, iəmə Nasaret. Hiənərui tərini pen in
ia nei kamarkuaui, remhə, mətə Kumwesən
rɨno in rətui mwi ia nemhəien səvənhi.
[11] ✡Iesu in iəmə nəha Nəkukuə Ikinan
raməgkiari irə, mamɨni mə,

‘Kəruəterei nəha kɨmiaha nəmə hiamu-
vrhəkɨn nimwə hiənuə rərəha,
mhəpwəh,
təkwtəkwuni nəha ruvəuvehe mɨno
kəruəterei sə rəpi raka pam
kəruəterei me,
məkwtəmhiri əknekɨn pam nimwə.’ ”

[12] ✡Pita rɨrɨpɨn nəgkiariien mɨni mə, “Iesu
əpa rauvehi nɨskaiien tɨ nuvehimɨruien
kɨtaha. Ia tənəmtənə me pam, iərmama
riti mwi riwən Kumwesən rərhi pehe i mɨni
mə tsaməkeikei mhahatətə ia nəghɨn mə in
truvehimɨru kɨtaha.”
[13] Nəpɨn nəmə asori me hətoni mə
Pita mɨne Jon krouəpwəh nehekɨrien ia
nəmrɨnraha, hərkərinari irə. Hənətə sas mə
irau iəmə auər a mi. Krouəpwəh nevənien
ia kwopun sə kaukurən nari ikɨn. Irəha
hamətərɨg tukwe, mhəukurən mə irau nəha
krɨnamavən pəri irəha Iesu fwe kupwən.
[14] Mətə ko həpwəh nɨniien nəgkiariien riti,
tɨ nəri nə mə hətoni iəmə nəha krɨnomasan

✡ 3:22: Dut 18:15,18-19, Wok Me 7:37 ✡ 3:25: Jen 22:18, Kal 3:8 ✡ 3:26: Wok Me 13:46 ✡ 4:1: Luk 22:4,52 * 4:1: Əvsini mwi Mak 12:18. Satusi me həni mə iərmama sə ruvamhə ko rɨpkətui mhə mwi ia nemhəien səvənhi. ✡ 4:2: Wok Me 23:8 ✡ 4:3: Wok Me 3:1 ✡ 4:4: Wok Me 2:41 ✡ 4:7: Mat 21:23 ✡ 4:8: Mat 10:19-20 ✡ 4:10: Wok Me 3:6,13-16 ✡ 4:11: Mat 21:42 ✡ 4:12: Mat 1:21

nisun mi ramərer ia nikarenrau. [15] Ia
nəpin nəha nəmə asori me həni mə irəhar
tuharevən fwe iruə. Nəpin harier irə,
kamhəgkiari minraha me mə, [16]✡"Tso nəfe
ia iəmənmi nəha? Nəkur Jerusalem me pam
həukurən mə krino nimtətien asori nəha.
Ko kitaha səpwəh ninniien mə neikuəien.
[17] Mətə rərəha mə nəgkiariien nəha truviris
mevən mwi ti nərmama me. Pwəh sənise
pen əknekin ti nirau i mə trouəpwəh mwi
ninniien nəghi Iesu i ti iərmama riti mwi."

[18] ✡Irəha həkwein irəhar haruvnimwə
pehe mwi. Həni pen ti Pita mine Jon
mə trouəpwəh mwi ninniien uə nahatənien
nərmama me ia nəghi Iesu.

[19] ✡Miregi Pita mine Jon krouni mə,
"Kimiaha əpa tihaməkeikei mhəkiri mə
ratukwatukw ia nəmri Kumwesən mə
kimrau taro nəkwan uə nəkwamiaha.
[20] Mətə kimaha ko iahəpwəh nəkwumwi
təriniien tərhumaha. Tahaməkeikei
mhəvisau irapw nəfe iahənətə mhəregi."

[21] Nənə nəmə asori me hənise əknekin
pen ti nirau i, mhərhi pen irau krauevən,
mhəpkətə mhə suatuk riti ti nousiien irau.
Rəknekin ti nirəha ti nəri nə mə nərmama
me haməgnəgini Kumwesən ti nəfe irau
krino ia iəmə nəha nisun mi krouemhə.
[22] Iəmə nəha krinomasan in ia nəghi Iesu
nuk səvənhi rəpi raka foti.

*N*ərmama me səvəi Iesu həfwaki

[23] Nəpin Pita mine Jon krouier, krouevən
rouətə nərmama me səvəi Iesu, nənə
rouəvisau narimnari me pris asori me
mine nəmə asori me səvəi nəkur Isrel
həməni pen ti nirau i. [24] ✡Nəpin irəha
həregi, housəsimwin irəha me mhəfwaki
pəri m Kumwesən, mhəni mə, "Iərimənu
Asori ikino neiai mine tiprənə mine təsi
mine narimnari me pam ia nirəhar. [25] Fwe
kupwən, nəgkiariien səim sə ruku pen ia
Nənimwin Ikinan, rier ia nipəgi nəkwai
iərmama səim sə ro tukwini nari mik, kaha
səkimaha Kig Tevit, mini mə,
'Rəfo nərmama ripko mhə irəha nəkur Isrel
niemaha raməpi irəha?
Rəfo nərmama me ia tiprənə i
haməkure ti nətərigien səvənraha,
mətə hamo teki nari?
[26] Kig me ia tiprənə i həpnəpenə ti
naruagənien.
Nəmə asori me pam housəsimwin
irəha me,
mamhəni ərəha Iərimənu,
mamhəni ərəha mwi Kristo səvənhi.'
[27] ✡Kumwesən, nəgkiariien nəha ro
nipərhienien. Ia taon i Jerusalem, Kig
Herot mine Ponjes Paelat hənousəsimwin
pəri irəha nərmama ripko mhə irəha
nəkur Isrel mine nəkur Isrel. Irəha
hənousəsimwin irəha me, mhəmwəki Iesu
iəmə ikinan səim sə ramo tukwini nari
mik. [28] ✡Irəha həno narimnari me nəha
mamhesi pen atukwatukw nəfe ikiməni mə
tuko ia nətərigien səim. [29] ✡Mətə Iərimənu,
təkwtəkwuni tikregi ro nəgkiariien skai
me nəha nəmə asori me həməni pehe
tukumaha i. Kimaha iahase ik mə tikasitu
ia kimaha. Kimaha i nərmama iahamo
tukwini nari mik. Pwəh iahəvisau irapw
nəgkiariien səim, mhəpwəh nehekirien.
[30] Osə pehe rəgim əsanin, momasan
nərmama səməme nemhəien rarə ia
nirəha. Ia nəghi Iesu, iəmə ikinan sə
ramo tukwini nari mik, pwəh kimaha
iaho nimtətien me mine narimnari me
nərmama tuhətoni, hərkərinari irə."

[31] ✡Nəpin həfwaki pam, Kumwesən
rikiukiu ia kwopun nəha kamhəkure ikin.
Rerinraha ruvehe mukuər ia Nənimwin
Ikinan. Nənə həuvən mhəni irapw
nəgkiariien səvəi Kumwesən, mhəpwəh
nehekirien.

*N*ərmama me səvəi Iesu hasitu ia
nirəha me

[32] ✡Ia nəpin nəha nərmama səməme
kamhəni nipərhienien ia Iesu, rerinraha
mine nətərigien səvənraha ro a kuatia.
Riti ia nirəha riwən raməpwtig ti nautə
me səvənhi, mini mə səvənhi əpa. Mətə
həuai narimnari me mhəuvehi rəmwhen
ia nirəha me. [33] ✡Aposol me kamhəvisau
irapw skai mə Iesu Iərimənu rinətui
pərhien mwi ia nemhəien səvənhi. Nənə
Kumwesən ramasitu asori ia nirəha ia
namasanien səvənhi. [34] ✡Nərmama me
səvəi Iesu riti ia nirəha riwən rini mə nari
riwən təni tukwe, ti nəri nə mə sin sin ia
nirəha səvənraha tiprənə uə nimwə rarə
həmri pen nəmri nari irə. Nəpin kuvehi
nənimen, həuvehi mane, [35] mhəuvən,
mhəfate pen ia nisui aposol me. Nənə

✡ 4:16: Jon 11:47 ✡ 4:18: Wok Me 5:28,40 ✡ 4:19: Wok Me 5:29 ✡ 4:24: Eks 20:11, Neh 9:6, Sam 146:6
✡ 4:27: Mat 27:1-2, Luk 23:7-11, Wok Me 3:13 ✡ 4:28: Wok Me 2:23 ✡ 4:29: Efes 6:19 ✡ 4:31: Wok Me 2:4
✡ 4:32: Wok Me 2:44 ✡ 4:33: Wok Me 2:47 ✡ 4:34: Wok Me 2:45

aposol me həuai, mhəuvei pen m nərmama
səməme nari riwən tɨ nirəha.
36 ✡Iərmama riti nəha ikɨn nəghɨn nə
Josef. In iəmə Isrel sə ruku pen ia
kwənəkwus səvəi Livae. Rɨnətui ia tənə
əmweris nəha Saepras. Aposol me həsegi
pen nəghɨn sə vi mə Panapas. Nɨpwrai
nəgkiariien nəha in i mə Iəmə sə Ramərpwi
əknekɨn Nərmama. 37 Josef i rəmri pen
nəmri nari ia tɨprənə səvənhi. Nəpɨn ku-
vehi nənimen, ruvehi mane, mevən, mɨfate
pen ia nɨsui aposol me.

5

*Ananaeas m*ɨne pran səvənhi Safaera

1 Mətə iərmama riti nəghɨn nə Ananaeas
mɨne pran səvənhi Safaera krouəmri pen
nəmri nari ia səvənrau tɨprənə. 2 ✡Nəpɨn
kuvehi nənimen, krouvehi mane, rouni
pəri mə trouvehi raka nɨpərɨn səvənrau.
Kurirə irə Ananaeas ruvehi nɨpərɨn a,
mevən, mɨfate pen ia nɨsui aposol me,
mameikuə mə mane me pam nəha rauvei
pen.
3 Pita rɨni mə, “Ananaeas, rəfo
ikəseni Setan ruvehe mukuər ia rerɨm,
mamo ikameikuə ia Nənɨmwɨn Ikinan?
Nəmri tɨprənə sə kuvei pehe mik, rəfo
ikəkwtəmhiri nɨpərɨn səɨm? 4 Nəpɨn
ikəpwəh nəmri penien ihi nəmri nari irə,
tɨprənə ramo ihi səɨm irə. Nəpɨn ikuvehi
mane, ia nəpɨn nəha mwi mane nəha ramo
ihi səɨm irə. Mətə rəfo rerɨm rɨrhi mə tiko
noien i? Ikəpwəh neikuəien ia nirak, mətə
ikeikuə ia Kumwesən.”
5-6 Nəpɨn Ananaeas rɨregi nəgkiariien
nəha, təkwtəkwuni a mwi rɨmwei memhə.
Ntəmaruə me nepwɨn həskəmter, mhəvegi
nɨpwran, mhəuvehi mhəier, mhəuvən
mhənɨmwi. Nərmama me həregi həhekɨr.
7 Nəpɨn aoa kahar rukurau, pran səvəi
Ananaeas ruvnimwə pehe, mətə rəpwəh
nukurənien mə səvənhi iərman ruvamhə.
8 Pita rɨni pen tukwe in mə, “Tiko mɨni pehe
ro tukw iou i mə nəmri tɨprənə sə kuvei
pehe m kɨmirau, in pam i?”
Mɨregi Safaera rɨni mə, “Ouəh, nəmri
tɨprənə ihi nəha?”
9 Mətə Pita rɨni pen tukwe in mə, “Rəfo
kɨmirau iərman səɨm irouni pəri mə tirouni
mə mane me pam i? Ikukurən mə ko
ikeikuə ia Nənɨmwɨn səvəi Iərɨmənu? Ətə
ro! Nərmama səməme hamənɨmwi səɨm
iərman, irəha fwe ia kwəruə. Tuhəuvehi
mwi ik, mhəuvən fwe iruə.”
10 Təkwtəkwuni a Safaera rɨmwei ia
nɨsui Pita memhə. Nəpɨn ntəmaruə me
həuvnimwə pehe, hətə raməmak mu-
vamhə. Nənə həuvehi, mhəier, mhənɨmwi
ia nɨkare səvənhi iərman. 11 Nakalasia me
mɨne nərmama səməme həregi nəri nəha,
irəha pam həhekɨr asori.

*Aposol me kamho n*ɨmtətien me

12 ✡Ia nəpɨn nəha aposol me kamhavən
ia reri nərmama me, mamho nɨmtətien me
rɨpɨk mɨne narimnari me rɨpɨk nərmama
hətoni mhərkərinari irə. Ia nəpɨn me
nərmama səməme kamhəni nɨpərhienien
ia Iesu kamhousəsɨmwɨn irəha me ia
vranda səvəi Solomon ia nimwə səvəi
Kumwesən. 13 Nəpɨn nərmama əpnapen
a hətoni irəha, həgnəgɨni irəha, mətə
həpwəh nevənien ipaka, tɨ nəri nə mə
həhekɨr. 14 ✡Mətə nərman me həpɨk
mɨne nɨpran me həpɨk kamhəuvehe tɨ
Iesu Iərɨmənu, mamhəni nɨpərhienien
irə. 15 Aposol me kamho nɨmtətien me
rɨpɨk ia Jerusalem. Ro pen nərmama me
kamhəuvehi nərmama səməme nemhəien
rarə ia nirəha, mhəuvehi, mhəuvən fwe
ia suatuk, mhəmri pen irəha ia təkure
nɨkoukau me mɨne kafete me. Irəha
kamho iamɨnhi irə mɨnuə Pita ruvehe
mukurau mətə nənɨmwɨn a trukurau pen
ia nirəha, nənə irəha həuvehe mhəsanɨn.
16 ✡Nərmama me fwe ia rukwənu me
ipaka tɨ Jerusalem, irəha mwi kamhəuvehi
nərmama me səvənraha səməme nemhəien
rarə ia nirəha mɨne səməme nənɨmwɨn
ərəha me kamharə ia nirəha, kamhəuvehi
irəha, mhəuvehe, nənə aposol me ho irəha
pam həuvehe mhəsanɨn.

*N*əmə asori me kamhometə aposol me

17 ✡Ia nəpɨn nəha pris asori anan mɨne
Satusi me nepwɨn housəsɨmwɨn pəri irəha
me. Rerɨnraha ramrhi ərəha aposol me
səvəi Iesu. 18 Mo pen həkwtəmhiri irəha,
mhəuvehi puvnimwə irəha ia kalapus.
19 ✡Mətə ia nəpɨn irə agelo riti səvəi
Iərɨmənu ruvehe məsevər ia təpinhə me
səvəi nimwə nəha, miri irapw aposol me,
mɨni pen tɨ nirəha i mə, 20 “Tihəuvən mhərer
ia nimwə səvəi Kumwesən, mamhəni irapw
tɨ nərmama me nəgkiariien me pam ia
nɨkaren səvəi nɨmɨruien vi i.”

✡ 4:36: Wok Me 11:22-26, Wok Me 13:2-3 ✡ 5:2: Wok Me 4:34-35 ✡ 5:12: Wok Me 2:43, 14:3 ✡ 5:14: Wok Me 2:41, 21:20 ✡ 5:16: Mak 6:56, Wok Me 19:11-12 ✡ 5:17: Wok Me 4:1-2,6 ✡ 5:19: Wok Me 12:7-10

21 Ia nəpɨn rɨnamran həuvən fwe ia nimwə
səvəi Kumwesən mamhahatən nərmama
rosi agelo rɨməni pen tukunraha i.
Nəpɨn pris asori anan mɨne in me
nepwɨn həuvehe, housəsɨmwɨn nəmə asori
me səvəi nəkur Isrel. Nəmə asori me
nəha hərhi pen nərmama nepwɨn mə
tuhəuvən fwe kalapus, mhəuvehi aposol
me, mhəuvehi mhəuvehe. 22 Mətə nəpɨn
nərmama me nəha kərhi pen irəha həuvən
ia kalapus, həpwəh nətoniien aposol me.
Nənə hərərɨg, mhəni pen tɨ nəmə asori me
i mə, 23 "Kɨmaha iahəuvən mhətoni kalapus
rəsisəg əknekɨn. Nərmama səməme
kamhətui tɨ kwopun nəha kamhərer
tukuahag pam ia kwəruə me. Mətə nəpɨn
həsevər ia təpinhə, kɨmaha iahəuvnimwə,
mətə nərmama me nəha həiwən."
24 Nəpɨn pris asori me mɨne iəmə asori
səvəi naruagən me səməme kamhətui tɨ
nimwə səvəi Kumwesən həregi nəgkiariien
nəha, nətərɨgien səvənraha rəvsausɨni pɨk
tɨ aposol me. Həreirei mə nəfe ro irəha.
25 Ia nəpɨn nəha iərmama riti ruvnimwə
pehe, mɨni pen tɨ nirəha i mə "Nəmə me
nəha hiənəsisəg tukuahag ia nirəha, irəha
fwe ia nimwə səvəi Kumwesən kamha-
hatən nərmama me." 26 ✡Nənə iəmə asori
səvəi naruagən me səməme kamhətui tɨ
nimwə səvəi Kumwesən rɨskəmter, miri
naruagən me nepwɨn səvənhi, mhəuvən,
mhəkwtəmhiri aposol me, mhəiri irəha
mhəuvehe. Mətə həpwəh nousiien irəha,
tɨ nəri nə mə həhekɨr nərmama me. Kamo
nərmama me həkwi irəha ia kəruəterei.
27 Irəha həuvehi aposol me mhəuvehe,
mhərpwi irapw irəha ia nəmri nəmə
asori me. Nənə pris asori anan rəgkiari
mɨnraha, 28 ✡mɨni mə, "Iahəuvəni pehe raka
nəgkiariien skai tukumiaha i mə tihəpwəh
rə nahatənien nərmama ia nəghi iəmə
nəha. Mətə hiənərui nəkwamaha. Hətə
ro. Təkwtəkwuni nəha nərmama me pam
ia Jerusalem həuvəregi raka nəgkiariien
səkɨmiaha. Rəfo mə tihərukwi pehe
nemhəien səvəi iəmə nəha ia kɨmaha."
29 ✡Mətə Pita mɨne aposol me həni pen tɨ
nəmə asori me i mə, "Kɨmaha tahaməkeikei
mho nəkwai Kumwesən, rɨpko mhə nəkwai
nərmama. 30 ✡Kɨmiaha hiənousi əpune
Iesu ia noien nəha hiəno irə, mhərukwi
utə ia nei kamarkuaui. Mətə Kumwesən
səvəi kaha kupwən me səkɨtaha rɨno rətui
mwi ia nemhəien səvənhi. 31 ✡Kumwesən
i ruvəuvehi utə raka in mukurei pen
in ia nɨkaren mwatuk mə in iəmə sə
triri nərmama mɨne iəmə sə truvehimɨru
nərmama. Kumwesən ro iamɨnha irə mə
truvei pehe nəpɨn m kɨtaha nəkur Is-
rel. Trɨni mɨnuə sərərɨg ia noien ərəha
me səkɨtaha, Kumwesən trenouenou noien
ərəha me səkɨtaha, məpwəh nərɨpwɨnien.
32 ✡Kɨmaha iahənətə narimnari me nəha,
mamhəvisau irapw mə ro nɨpərhienien.
Nənɨmwɨn Ikinan sə Kumwesən rauvei pen
m nərmama səməme hamo nəkwan in mwi
ramərer kɨmaha min."

33 ✡Nəpɨn nəmə asori me həregi
nəgkiariien səvəi aposol me niemaha rəpi
irəha. Hənuə tuhousi əpune irəha. 34 ✡Mətə
iəmə asori riti nəha ikɨn ia rerɨnraha nəghɨn
nə Kamaliel. In Farisi riti. In iahatən riti
sə ramahatən Loa səvəi Moses. Nərmama
pam kamhəsiai in. In rɨskəmter, mɨni
pen tɨ naruagən me mə, "Tiho mhəuvehi
nəmə i mhəier. Pwəh kɨmaha iahəgkiari
ouihi a." 35 Nəpɨn aposol me həier irə,
Kamaliel rəgkiari pen m nəmə asori me i
mə, "Nəmə Isrel, tihətərɨg amasan tɨ nəfe
hiamo ia nəmə me i. 36 ✡Rerɨmiaha trɨrhi
Teutas fwe kupwən.* Rɨni mə in iərmama
riti. Nərmama həpɨk, ipaka tɨ 400, həuvən
mhəkurirə i. Mətə kousi əpune iəmə nəha.
Nərmama səməme kamho nəkwan havən
kɨrkɨri. Kusen səvənraha rəsas miwən.
37 ✡Kurirə ikɨn, ia nəpɨn sə kaməvsini
nərmama me irə, Jutas iəmə Kalili† rərer
mɨvi nərmama həpɨk həuvən mhəkurirə
i. Mətə in mwi kousi əpune. Nərmama
səməme kamho nəkwan havən kɨrkɨri. 38 Ro
iamɨnhi irə iakuə takɨni pehe tukumiaha i
mə, nəmə me i hamərer ia nəmrɨtaha ipwet,
ramasan mə tihəpwəh irəha, mhəfi raka
rəgɨmiaha ia nirəha. Trɨni mɨnuə nəri nəha
hamo ruku pen tɨ iərmama, trəsas miwən.
39 Mətə trɨni mɨnuə Kumwesən ramərer
kurirə ia nirəha, ko hiəpwəh nɨniseien

✡ 5:26: Mat 14:5 ✡ 5:28: Wok Me 4:18, Mat 27:25 ✡ 5:29: Wok Me 4:19 ✡ 5:30: Wok Me 3:15 ✡ 5:31: Wok Me 2:33-34, Efes 1:20, Hip 2:10, 12:2 ✡ 5:32: Wok Me 1:8 ✡ 5:33: Wok Me 7:54 ✡ 5:34: Wok Me 22:3 ✡ 5:36: Wok Me 21:38 * 5:36: Teutas in iərmama riti rɨməiri nərmama me səvənhi mə tuhəuvən mharuagən irəha nəkur Rom. Rəpwəh nokeikeiien mə nəkur Rom tuhərɨmənu ia nəkur Isrel. ✡ 5:37: Luk 2:1-2 † 5:37: Jutas in iəmə Kalili riti. Fwe kupwən rɨməiri nərmama me səvənhi həuvən mharuagən irəha nəkur Rom.

irəha. Tihətərıg amasan tı nəfe hiamo ia
nəmə me i. Kıtaha səreirei, mətə rərəha
mə tihətə sas kurirə mə hiamousari m
Kumwesən."
40 ✡Ro iamınhi irə nəmə asori me ho rosi
Kamaliel rımənı pen tı nirəha i. Həkwein
mwi aposol me həuvnimwə pehe, mhərisi
irəha, mhənise pen əknekın tı nirəha mə
tuhəpwəh nəvisauien mwi m nərmama ia
nəghi Iesu, nənə mhəfi raka rəgınraha ia
nirəha.
41 ✡Aposol me həier ia nəmri nəmə asori
me səvəi nəkur Isrel, mamhagien, tı nəri nə
mə Kumwesən rətə irəha mə həmwhen ko
naurısien mınraha tı nəghi Iesu. 42 ✡Nənə
ia nəpın me kamhəuvən fwe ia nimwə səvəi
Kumwesən, mamhəuvən mwi ia nimwə me,
mamhərıpın, mamhahatən nərmama me,
mamhəvisau mınraha mə Iesu in Kristo.

6

*Nasituien me ir*əha pam sefen

1 ✡Nərmama me səvəi Iesu həuvehe
mhəpık mwi. Ia nəpın nəha nəkur Isrel
səməme kamhəgkiari ia nəgkiariien səvəi
nəkur Kris həvisə irəha nəkur Isrel səməme
kamhəgkiari ia nəgkiariien Hipru. Nəkur
Isrel səməme kamhəgkiari ia nəgkiariien
səvəi nəkur Kris həni mə ia nəpın me,
nəpın kauvei pen mane mıne nəvegınien
m nərmama me trasitu ia nirəha, kıpkuvei
pen mhə m nıpran me səvənraha səməme
nərman me səvənraha həuvamhə. 2 Ro
iamınhi irə, aposol me twelef həkwein
pen nərmama me səvəi Iesu mə irəha pam
tuhəuvehe. Nəpın həuvehe, aposol me həni
pen tı nirəha i mə, "Kımaha iahaməvisau
irapw nəgkiariien səvəi Kumwesən.
Rıpkatukwatukw mhə mə tahəpwəh wok
nəha mhəuvehe mhəsui raka nəvegınien.
3 ✡Ro pen piəvmaha me, kımiaha tihərpwi
rəgımiaha ia nərman me sefen ia kımiaha
nəghınraha ramasan, rerınraha rukuər ia
Nənımwın Ikinan, nukurənien səvənraha
rəpwəmwıs. Kımaha tahəuvehi utə irəha
mə tuhəsui raka nəvegınien. 4 Mətə wok
səkımaha tahaməfwaki, mamhəvisau irapw
nəgkiariien səvəi Kumwesən ia nəpın me."

5 ✡Nərmama me pam səvəi Iesu
rerınraha ragien tı nəgkiariien nəha səvəi
aposol me. Hərpwi rəgınraha ia Stifen,
iərman riti nahatətəien səvənhi rıskai,
rerın rukuər ia Nənımwın Ikinan. Hərpwi
mwi rəgınraha ia Filip, mıne Prokoras,
mıne Nikanor, mıne Timon, mıne Pamenas,
mıne Nikolas, iəmə Antiok. Rıpko mhə
in iəmə Isrel, mətə ramarə ia narəien
səvənraha. 6 ✡Irəha həiri nərman me nəha
sefen, mhəuvehe, mhərer ia nəmri aposol
me. Aposol me həmrutə rəgınraha ia
nirəha, məfwaki mınraha.
7 ✡Ia nəpın nəha nəgkiariien səvəi
Kumwesən rauvirıs mamevən. Nərmama
me səvəi Iesu fwe Jerusalem həuvehe
mhəpık mwi. Pris me nepwın həuvehi
nahatənien səvəi Iesu, mhahatətə irə. Pris
me nəha həpık kwopti.

*N*əkur Isrel həkwtəmhiri Stifen

8 ✡Stifen in iərmama riti Kumwesən
rauvei pen nıskaiien min, mamasitu
irə ia namasanien səvənhi. Nəpın riti
Stifen ramavən ia reri nərmama, mamo
nımtətien asori me mıne narimnari me
nərmama hətoni, hamərkəri asori nari
irə. 9 ✡Mətə nərmama me nepwın nəha
ikın. Irəha nərmama səvəi nimwəfwaki
riti səvəi nəkur Isrel kani mə Nimwəfwaki
Səvəi Nərmama Me Kınıfi Raka Nari ia
Nirəha.* Nepwın həuku pen fwe Saerin
mıne Aleksantria. Nepwın mwi həuku pen
fwe Silisia mıne Esia. Irəha həskəmter
mamhousari m Stifen. 10 ✡Mətə rəknekın tı
nirəha. Ko həpkousi tərini mhə nəgkiariien
səvənhi, tı nəri nə mə Nənımwın Ikinan
rauvei pen nukurənien min.
11 ✡Ro iamınhi irə hərəku pen nərmama
nepwın mə tuheikuə irə. Nərmama me
nəha həskəmter, mhəni mə, "Kımaha
iahəregi iəmə i raməgkiari ərəha ia Moses
mıne Kumwesən."
12 Nəpın nərmama me mıne nəmə asori
me səvənraha mıne nahatən me səvəi
Loa həregi nəgkiariien nəha, niemaha rəpi
irəha. Həuvən tı Stifen, mhəkwtəmhiri,
mhəuvehi mhəuvən, mhərpwi irapw in ia
nəmri nəmə asori me səvəi nəkur Isrel.
13 ✡Irəha hərpwi irapw nərmama nepwın

✡ 5:40: Wok Me 4:18 ✡ 5:41: Mat 5:10-12, 1Tes 4:13 ✡ 5:42: Wok Me 9:22, 17:3 ✡ 6:1: Wok Me 4:35 ✡ 6:3: 1Tim 3:7 ✡ 6:5: Wok Me 8:5 ✡ 6:6: Wok Me 13:3, 14:23 ✡ 6:7: Wok Me 2:41, 16:5 ✡ 6:8: Wok Me 2:43 ✡ 6:9: 2Tim 1:15 * 6:9: Nərmama me nəha səməme kamhəfwaki ia nimwəfwaki nəha irəha nəkur Isrel. Fwe kupwən kamoslef ia nirəha, nənə kınıfi raka nari ia nirəha. Həpko mhə mwi slef ia nirəha. ✡ 6:10: Luk 21:15 ✡ 6:11: Mat 26:59-61 ✡ 6:13: Jer 26:11

mə tuheikuə ia Stifen. Nərmama me nəha
həni mə, “Ia nəpɨn me iəmə i ramɨni ərəha
kwopun ikinan i mɨne Loa səvəi Moses.
14 Iahəregi rɨni mə Iesu nəha iəmə Nasaret
in trousi testesi nimwə səvəi Kumwesən,
mərarki narəien sə Moses rɨməuvei pehe m
kɨtaha, məmri səpə riti.”
15 Nəmə asori me pam səvəi nəkur Isrel
haməkure ia nousəsɨmwɨnien səvənraha,
mamhəti pen mamhətə Stifen, mhətoni mə
nənimen rəmwhen ia nəmri agelo riti.

7

*N*əvisauien səvəi Stifen

1 Ia nəpɨn nəha pris asori anan rɨni pen
tɨ Stifen i mə, “Rəfo irə? Nəgkiariien i ro
nɨpərhienien?”
2 ✡Mɨregi Stifen rɨni mə, “Piak me mɨne
tata me, həregi ro. Fwe kupwən, nəpɨn
kaha kupwən səkɨtaha Epraham rɨpkevən
mhə ihi fwe Haran, Kumwesən asori rier
irapw tukwe fwe Mesopotemia, 3 ✡mɨni pen
tukwe in mə, ‘Tikier ia tənə imwam mɨne
nəkur imwam, mier mevən fwe ia tɨprənə
takahatən ik irə.’
4 ✡Epraham rier ia tənə Koltia,* mevən
marə fwe ia taon nəha Haran. Nəpɨn
səvənhi tata remhə, Kumwesən rərui irapw
mwi in ruvehe marə ia tɨprənə i sə hiamarə
irə ipwet mɨne. 5 ✡Mətə ia nəpɨn nəha
Kumwesən rɨpkuvei pen mhə tɨprənə riti
ia kwopun i mə tro səvənhi irə. Rɨpkuvei
pen anan mhə kwənpərɨn riti min. Mətə
rɨno promes a mə trɨpkuvei pen min mɨne
nɨmwipwɨni me səməme tuhətui kurirə.
Nəpɨn Kumwesən rɨməni promes nəha, tɨni
Epraham ramiwən ihi. 6 ✡Nəgkiariien sə
Kumwesən rɨməni pen tɨ Epraham i ro
iamɨnhi irə: ‘Nɨmwipwɨm me tuhəuvən
mharə ia tɨprənə səvəi nərməpə. Nəkur
ia kwopun nəha tuhəuvehi pen wok skai
mɨnraha, mhometə irəha meste nuk fo
hantret.’ 7 ✡Kumwesən rarə mɨni mwi
mə, ‘Mətə iou takərpwɨn noien ərəha səvəi
nəkur me nəha nɨmwipwɨm me tuhowok
skai mɨnraha. Kurirə irə nɨmwipwɨm me
tuhəier ia tənə nəha, mhəuvehe, mhəfwaki
pehe miou ia kwopun i.’ 8 ✡Ia nəpɨn
nəha Kumwesən rɨni mə Epraham mɨne
kwənəkwus me səvənhi tukaməkeikei ku-
vehi ninhum mɨnraha. Noien nəha rahatən
pen promes nəha Kumwesən rɨməuvei pen
m Epraham. Kurirə irə tɨni Epraham rətui,
nəghɨn nə Aesak. Nəpɨn ruvehi nəpɨn eit
səvənhi, səvənhi tata ruvehi ninhum min.
Nənə Aesak rərəhi Jekop. Nənə Jekop rərəhi
nərman me irəha pam twelef. Irəha me
nəha kaha kupwən me səkɨtaha.
9 ✡Kaha kupwən me nəha səkɨtaha,
rerɨnraha ramrhi ərəha piəvnraha Josef.
Həuvehi pen in ia rəgi nərmama me
nepwɨn, mhəuvehi mane irə. Nərmama
me nəha həuvehi Josef, mhəuvən fwe Ijip.
Ia kwopun nəha Josef ramowok slef, mətə
Kumwesən ramarə tukwe, 10 ✡mauvehi
raka in ia nɨpəmpəmien me pam səvənhi.
Nəpɨn Josef revən mərer ia nəmri Fero,
kig səvəi nəkur Ijip, Kumwesən ruvei pen
namasanien mɨne nukurənien min. Ro pen
Fero ruvei pen nasoriien m Josef. Nənə
Josef ruvehe mo in iəmə asori ramətui
amasan tɨ nəkur Ijip, nənə mamətui amasan
mwi tɨ narimnari me sə kamo ia nəkwai
nimwə səvəi Kig Fero.
11 ✡Kurirə ikɨn nəpɨn səvəi nukumhə ru-
vehe muvehi pam nəkur Ijip mɨne nəkur
Kenan, mamo nərmama həmisə pɨk. Kaha
kupwən me səkɨtaha hənamətui sənənraha
nəvegɨnien, mətə ruvəivən. 12 ✡Nəpɨn Jekop
rɨregi nəvisauien mə nəvegɨnien fwe Ijip,
rərhi pen kaha kupwən me səkɨtaha mə
tuhəuvən fwe ikɨn. Ro səvi tɨ nirəha
tɨ nevənien ia kwopun nəha. 13 ✡Nəpɨn
irəha həuvən sərо kəru irə, nənə Josef
rɨni pui in tɨ piəvni me, nənə Kig Fero
ruvehe mukurən nərmama ia kwənəkwus
səvəi Josef. 14 ✡Kurirə irə Josef rərhi pen
nəgkiariien revən tɨ səvənhi tata Jekop
irəha nərmama me pam ia kwənəkwus
səvənhi mə tuhəuvehe fwe Ijip. Irəha
pam sefenti-faef nərmama. 15 ✡Nəpɨn Jekop
rɨregi nəgkiariien nəha, reiwaiu mevən fwe
Ijip. Kurirə ikɨn in mɨne kaha kupwən
me səkɨtaha hemhə fwe ikɨn. 16 ✡Nənə
həuvehi nɨpwranraha mhərərɨg mhəuvən
fwe taon nəha Sekem, mhənɨmwi irəha fwe
ikɨn ia nɨpəg riti sə Epraham rɨməuvehi
nənimen tɨ nɨpwnəti iəmə asori riti nəghɨn

✡ 7:2: Jen 11:31 ✡ 7:3: Jen 12:1 ✡ 7:4: Jen 11:31–12:5 * 7:4: Koltia nəghɨn riti mwi Papilon.
✡ 7:5: Jen 12:7, 15:18, Jen 17:8, Dut 2:5 ✡ 7:6: Jen 15:13-14, Eks 12:40 ✡ 7:7: Eks 3:12 ✡ 7:8: Jen 17:9-14, Jen 21:4 ✡ 7:9: Jen 37:11,28, Jen 39:1-3, Jen 39:21-23 ✡ 7:10: Jen 41:37-44, Sam 105:21 ✡ 7:11: Jen 41:54 ✡ 7:12: Jen 42:1-5 ✡ 7:13: Jen 45:1-4,16 ✡ 7:14: Jen 45:9-11, Jen 46:27 ✡ 7:15: Jen 46:1-7, Jen 49:33 ✡ 7:16: Jen 23:2-20, Jen 33:19, Jos 24:32 ✡ 7:17: Eks 1:7

nə Hamor.

17 ✡Ruvəuvehe ipaka tɨ nəpɨn nəha
Kumwesən truvei pen tɨprənə m kaha
kupwən me səkɨtaha rəmwhen rɨno promes
m Epraham fwe kupwən. Ia nəpɨn nəha
nərmama me səkɨtaha fwe Ijip həuvehe
mhasori mhəpɨk. 18 ✡Nənə kig əpə ruvehe
mərɨmənu ia nəkur Ijip, mətə rɨnapkukurən
mhə Josef. 19 ✡In reikuə ia kaha kupwən me
səkɨtaha, mamərhiərhi irəha mə tuhərui
irapw nəkwərhakwərha me sə həpkətui a i
mə tuhemhə.

20 ✡Ia nəpɨn atukwatukw nəha Moses
rətui. In ramasan pɨk ia nəmri Kumwesən.
Səvənhi tata mɨne mama krouətui amasan
tukwe ia nəkwai nimwə səvənrau meste
in ruvehi məkwə kahar. 21 ✡Nəpɨn irau
krouəmri irapw iruə, prən ouihi səvəi
Kig Fero rətoni, mərəhi səvənhi, mətui
amasan tukwe rəmwhen mə in tɨni anan.
22 Kɨnahatən Moses ia nukurənien me pam
səvəi nəkur Ijip. Səvənhi nəgkiariien mɨne
wok krouəsanɨn.

23 Nəpɨn Moses reste nuk foti, rerɨn rɨrhi
mə trevən mətoni piəvni me nəkur Isrel.
24 ✡In revən mətoni iəmə Ijip riti ramousi
piəvni riti, mətə rɨpkatukwatukw mə tro
irə iamɨnha irə. Ro pen Moses revən mə
trasitu ia piəvni, mərpwɨn pen noien səvəi
iəmə Ijip ramo. Rousi iəmə Ijip nəha,
mousi əpune. 25 Moses rerɨn rɨrhi mə piəvni
me tuhətoni mhəukurən mə Kumwesən
ramərhi pen in mə truvehi raka irəha ia
rəgi nəkur Ijip. Mətə irəha həpkətə sas mhə
irə. 26 Kɨni rakwakwi irə Moses revən mwi
mətoni iəmə Isrel kəru krouousi irau me.
In revən mə trəmri nəmərinuien tɨ nirau i,
mɨni mə, 'Iəmənmi kɨmirau piəvmirau me
a. Rəfo irouousi kɨmirau me?'

27 Mətə iəmə sə ramousi ərəha anan
piəvni rəsuə raka Moses, mɨni mə, 'Sin
rɨməuvehi utə ik mə tikərɨmənu ia kɨmaha
məkiri noien səkɨmaha? 28 Rosi ikuə tik-
ousi əpune iou rəmwhen ikɨnousi əpune
iəmə Ijip nərineiv?' 29 ✡Nəpɨn Moses rɨregi
nəgkiariien nəha, rap fwe Ijip, mevən mo in
iərmama pwɨspwɨs ia tənə Mitia. Ia kwopun
nəha tɨni kəru krouətui, iərman mi.

30 ✡Kurirə irə nuk foti rukurau, nənə
agelo riti səvəi Kumwesən rier pen tɨ
Moses i fwe ia kwopun akwesakwes ikɨn,
ipaka tɨ təkuər Sinae, mamərer ia nei
riti napw rauək irə, mətə rɨpkahi əmwesi
mhə. 31 Moses rətoni nei nəha rərkərinari
irə. Nənə nəpɨn revən ipaka tukwe mə
trəspau irə, reri Iərɨmənu ruvehe, mɨni
mə, 32 'Iou Kumwesən səvəi kaha kupwən
me səim. Kumwesən səvəi Epraham mɨne
Aesak mɨne Jekop.' Moses rɨregi, mətə re-
hekɨr mətəmnɨmwɨn, məpwəh nəti penien
mətoni.

33 Nənə Iərɨmənu rɨni pen tukwe in mə,
'Uvehi raka səim put, tɨ nəri nə mə tɨprənə
nə iakamərer ikɨn ro ikinan i. 34 Iou
iakɨnətə raka nərmama me səiou fwe Ijip.
Kamometə irəha. Iakuvəregi raka nasəkien
səvənraha. Nənə iou iakeiwaiu irapw pehe
i mə takuvehi raka irəha ia rəgi nəkur Ijip.
Tiko muvehe, təkwtəkwuni takərhi pen ik
ikevən fwe Ijip.'

35 In nəha Moses sə kupwən nəkur Isrel
həpwəh nokeikeiien in, mhəni pen tukwe
in mə, 'Sin rɨməuvehi utə ik mə tikərɨmənu
ia kɨmaha məkiri noien səkɨmaha?' Mətə
Moses nəha in nəha Kumwesən rərhi pen
agelo riti səvənhi rier pen tukwe ia kwəti
nei, mərhi pen in revən mə trərɨmənu
ia nəkur Isrel, muvehi raka irəha ia rəgi
nəkur Ijip. 36 ✡Moses nəha riri irəha mhəier
ia Ijip, mhəuvən fwe ia Təsi Əruverəv,
mhəuvən mharə nuk foti fwe ia kwopun
akwesakwes ikɨn. Nənə ia kwopun me nəha
ramo nɨmtətien me mɨne narimnari me
nərmama hətoni hamərkərinari irə.

37 ✡Moses nəha in nəha rɨməni pen tɨ
nəkur Isrel i mə, 'Kumwesən truvehi utə
profet riti rəmwhen ruvehi utə iou. Profet
nəha truku pen ia kɨmiaha in piəvɨmiaha
riti.'† 38 ✡Moses nəha in nəha ramarə
irəha nəkur Isrel nəpɨn kamhavən fwe ia
kwopun akwesakwes ikɨn. In ramarə irəha
kaha kupwən me səkɨtaha nəpɨn agelo nəha
rəgkiari min ia Təkuər Sinae. Kumwesən
ruvei pen nəgkiariien sə ramɨru m Moses
mə truvei pehe m kɨtaha.

39 ✡Mətə kaha kupwən me səkɨtaha
həpwəh nokeikeiien mə tuho nəkwai
Moses. Həsuə karen in. Nənə rerɨnraha
rɨnamrhi Ijip. Hokeikei mə tuhərərɨg
mhəuvən fwe ikɨn. 40 ✡Ro pen həni pen

✡ 7:18: Eks 1:8 ✡ 7:19: Eks 1:10-22 ✡ 7:20: Eks 2:2, Hip 11:23 ✡ 7:21: Eks 2:3-10 ✡ 7:24: Eks 2:11-15 ✡ 7:29: Eks 2:21-22, Eks 18:3-4 ✡ 7:30: Eks 3:1-10 ✡ 7:36: Eks 7:3, 14:21, Nam 14:33 ✡ 7:37: Wok Me 3:22 † 7:37: Profet nəha Moses rɨməni mə trɨpkuvehe in nəha Iesu. Əvsini mwi Dut 18:15. ✡ 7:38: Eks 19:3, Dut 5:5, 9:10, Wok Me 7:53 ✡ 7:39: Nam 14:3 ✡ 7:40: Eks 32:1,23

ti Eron i mə, ‘Tiko kumwesən me nepwin,
pwəh həiri kitaha, ti nəri nə mə səreirei
mə Moses nəha riməiri raka kitaha ia tənə
Ijip ruvəwəku.’ 41 ✡Ia nəpin nəha irəha ho
nənimwi kau riti. Nəpin həno pam, həpeki
pehe nərimiru me mə tuhousi əpune irəha
mhəuvei pen m nənimwi kau nəha. Irəha
haməgnəgini nəri nəha həno ia rəginraha.
42 ✡Ro iaminhi irə Kumwesən ruvehi pen
təkutan minraha, məpwəh irəha həuvən
mhəfwaki pen m meri, məkwə, mine
kəməhau me. Rəmwhen ia nəgkiariien i
kimərai pen ia nəkukuə səvəi profet me
rani:
‘Nəkur Isrel. Ia nəpin nəha hiənarə nuk foti
fwe kwopun akwesakwes ikin,
nərimiru me səməme hiamousi əpune,
mamhəmri utə ia təkure nifatə,
hiəuvei pehe miou uə rekəm?
Rekəm. Hiəpwəh nuvei peheien miou.
43 Mətə hiaməuvehi nimwə tapolen
səvəi kumwesən nəha Molek,
mine kəməhau səvəi kumwesən nəha
səkimiaha Refan.
Irau mi nəha kumwesən eikuə mi sə
hiəno ia rəgimiaha mə tihaməfwaki
pen minrau.
Kimiaha hiamo iaminhi ro pen takuvehi
raka kimiaha ia tiprənə səkimiaha
hiəuvən ia nikare Papilon.’
44 ✡Fwe ia kwopun akwesakwes ikin,
Kumwesən riməni pen ti Moses i mə
traməkeikei mo nimwə tapolen riti. Moses
ro, mesi pen atukwatukw rəmwhen ia
Kumwesən rino rətoni. Kurirə ikin kaha
kupwən me səkitaha həuvehi nimwə
tapolen nəha mamhəuvən. 45 ✡Nəpin
Josua riri kaha kupwən me səkitaha
mə tuhəuvehe mhəuvehi raka tiprənə
ia rəgi nəmə Kenan, həuvehi nimwə
tapolen nəha, mhəuvehi mhəuvehe. Irəha
kənamhəuvehe ia Kenan, Kumwesən
rəmə̧koui irapw nəmə ikin. Nimwə
Tapolen nəha raməmak iaminhi meste
nəpin səvəi Kig Tevit. 46 ✡Kig Tevit nəha
Kumwesən rerin ragien tukwe. In rini pen
ti Kumwesən i mə, ‘Ik Kumwesən səvəi
Jekop. Ko ikəseni iou iako nimwə riti sə
tikamarə irə?’ 47 ✡Mətə Kumwesən rəpwəh
nəseniien. Kig Tevit ripko mhə nimwə riti
səvəi Kumwesən. Solomon ro.
48 Mətə kitaha səukurən mə Kum wesən
sə rasori anan, in ripkarə mhə ia nəkwai
nimwə me səməme nərmama həno ia
rəginraha. Rəmwhen ia nəgkiariien i Profet
Aesea riməni mə,
49 ‘Neiai in jea səiou sə iakaməkure irə
mamərimənu.
Tiprənə in nəri sə iakamərpwi utə
tipage nisuk mi irə.
Kimiaha ko hio nimwə riti mə takarə irə?
Kimiaha ko hio kwopun riti mə
takapwis ikin?
50 Həni ro, sin rino narimnari me pam i?
Iou əpa Kumwesən iakino.’ ”
51 ✡Stifen rini pen ti nəmə asori me i
mə, “Kimiaha i kəmkapwəmiaha riskai.
Nətərigien səkimiaha ripitəv hiəmwhen
ia nərmama səməme hərеirei Iərimənu.
Hiəpkregi mhə nəgkiariien səvənhi. Hiamo
rəmwhen kaha kupwən me səkimiaha. Ia
nəpin me hiamənise nəfe nari Nənimwin
Ikinan rani pehe tukumiaha i. 52 ✡Rəfo?
Profet riti nəha ikin kaha kupwən me
səkimiaha həpkometə mhə in? Rekəm!
Həmwəki pam irəha, mhousi əpune
səməme haməkupwən mhəni irapw mə
Iəmə Atukwatukw riti truvehe. Nənə nəpin
Iəmə Atukwatukw nəha ruvehe, kimiaha
hiəuvei pen in ia rəgi nəmə Rom. Ia
noien nəha hiousi əpune in. 53 ✡Kimiaha
hiəuvəuvehi raka Loa səvəi Kumwesən sə
nagelo me həuvei pehe fwe kupwən, mətə
hiamərui Loa nəha ia nəpin me.”

Kəkwi əpune Stifen ia kəruəterei

54 ✡Nəpin nəmə asori me səvəi nəkur
Isrel həregi Stifen raməgkiari, niemaha
rəpi pik irəha. Kamhahi tərini revinraha
tukwe. 55 ✡Mətə Stifen rerin ruvehe
mukuər ia Nənimwin Ikinan. Rəkwətə ia
nimagouagou, mətoni nukuraanien asori
ruku pen ia kwopun Kumwesən ramarə
ikin, mətoni mwi Iesu ramərer ia nikare
Kumwesən mwatuk. 56 ✡Stifen rini mə,
“Hətoni ro. Kəpuapen reitehi. Iakamətə
Iəməti Iərmama fwe ia neiai ramərer ia
nikare Kumwesən mwatuk.”
57 Mətə nəmə asori me səvəi nəkur
Isrel hasək əpwəmwis, mho tukuahag
nəkwəreginraha. Irəha pam haiu,
mhəuvən mə tuhəkwtəmhiri Stifen.

✡ 7:41: Eks 32:2-6 ✡ 7:42: Jer 19:13 ✡ 7:44: Eks 25:40 ✡ 7:45: Jos 3:14-17, Jos 23:9, 18:1 ✡ 7:46: 2Saml 7:1-16, Sam 132:1-5 ✡ 7:47: 1King 6:1 ✡ 7:51: Eks 32:9, Jer 9:26, Aes 63:10 ✡ 7:52: 2Kron 36:16, Mat 23:31 ✡ 7:53: Wok Me 7:38, Kal 3:19, Hip 2:2 ✡ 7:54: Wok Me 5:33 ✡ 7:55: Mat 22:44, Wok Me 2:33-34, Wok Me 5:31 ✡ 7:56: Kol 3:1 ✡ 7:58: Wok Me 22:20

58 ✡Irəha həkwtəmhiri Stifen, mhəuvehi,
mhəier ia Jerusalem, mənamhəkwi in ia
kəruəterei mə tremhə. Nərmama səməme
haməuəsi Stifen həpeki raka karkahu
əpwəmwɨs me səvənraha, mhəfate pen ia
nɨsui iərmama riti nəghɨn nə Sol.
59 ✡Nəpɨn kamhəkwi Stifen, raməfwaki
mɨni mə, "Iesu Iərɨmənu, tikuvehi
nənɨmwɨk." 60 ✡Kurirə irə rɨnɨmwi
nukurhun mi, məkwein əpwəmwɨs, mɨni
mə, "Iərɨmənu, tikəpwəh nərpwɨnien noien
ərəha i irəha kamho ia nirak." Nəpɨn rɨni
iamɨnhi irə, in remhə.

8

1-2 ✡Sol rerɨn ragien a mə irəha housi
əpune Stifen iamɨnhi. Nəpɨn Stifen ru-
vamhə raka, nəmə əfwaki me nepwɨn
hənɨmwi nɨpwran mhasək asori tukwe.

*K*ɨnamometə nərmama me səvəi Iesu
fwe Jerusalem

Ia nəpɨn nəha nərmama me nepwɨn
həskəmter, mənamhometə asori nakala-
sia me fwe Jerusalem. Ro pen nakala-
sia me pam hap kɨrkɨri mhəuvən fwe ia
kwopun me ia tənə Jutia mɨne Sameria.
Aposol me əpa kamharə fwe Jerusalem.
3 ✡Sol mwi ramousari mə trouraha nakala-
sia me, mauvnimwə ia nimwə me kuatia ku-
atia, maməkwtəmhiri nərman mɨne nɨpran,
mauvehi puvnimwə irəha ia kalapus.

*Filip ram*əvisau irapw nəgkiariien
amasan səvəi Iesu fwe Sameria

4 ✡Mətə irəha nəha hənap kɨrkɨri,
mamhəuvən ia kwopun me, mamhəvisau
irapw nəgkiariien amasan səvəi Iesu. 5 Filip
reiwaiu pehe ia taon riti fwe Sameria,
maməvisau irapw Iesu Kristo m nərmama
me fwe ikɨn. 6 Nərmama pam kamhətərɨg
amasan tɨ nəfe Filip rani, tɨ nəri nə
mə raməgkiari mamo nɨmtətien me.
7 ✡Nərmama həpɨk nənɨmwɨn ərəha me
həier ia nirəha, mamhasək əpwəmwɨs.
Nərmama həpɨk mwi nɨsunraha me hemhə,
ko həpkavən mhə, həuvehe mhəsanɨn. 8 Ro
pen nəkur ia taon nəha rerɨnraha ragien
asori.
9 Mətə iərmama riti nəghɨn nə Saemon,
rɨnarə tui kwopti ia taon nəha, mamo
nɨmtətien me ia nɨskaiien səvəi nəremhə
me, mamo nəkur Sameria nənimenraha
ramier. Saemon rani mə in iəmə asori.
10 Nəkur Sameria me pam kamhətərɨg ia
nəgkiariien səvənhi. Nəkwərhakwərha me
men meste nəmə asori me kamhəni mə,
"Iəmə i rauvehi nɨskaiien səvəi kumwesən
nəha kani mə kumwesən asori." 11 Irəha
kamhətərɨg ia nəgkiariien səvəi Saemon,
tɨ nəri nə mə nəpɨn rɨpɨk ramo nɨmtətien
me ia nɨskaiien səvəi nəremhə me, mamo
nənimenraha ramier. 12 Mətə nəpɨn Filip
raməvisau irapw Iesu Kristo mɨne nɨtətə
sə Kumwesən ramərɨmənu irə, nərman
me mɨne nɨpran me həni nɨpərhienien
ia nəgkiariien amasan səvənhi. Nənə ko
paptaes ia nirəha. 13 Saemon in mwi rɨni
nɨpərhienien ia nəgkiariien səvəi Filip.
Nəpɨn kɨno raka paptaes irə, Saemon
rukurirə ia Filip, mamətoni nɨmtətien me
mɨne narimnari asori me Filip ramo ia
nɨskaiien səvəi Kumwesən. Nəpɨn rətoni,
nənimen rier.
14 Kurirə irə, nəpɨn aposol me fwe
Jerusalem həregi mə nəkur Sameria
həuvəni raka nɨpərhienien ia nəgkiariien
səvəi Kumwesən, hərhi pen Pita mɨne
Jon mə trouevən rouətə irəha. 15 Irau
kroueiwaiu pen fwe Sameria, rouəfwaki
tɨ nirəha mə irəha tuhəuvehi Nənɨmwɨn
Ikinan, tɨ nəri nə mə 16 Nənɨmwɨn Ikinan
rɨpkeiwaiu mhə ihi ia nirəha. Mətə
kɨno paptaes əpa ia nirəha ia nəghi
Iesu Iərɨmənu. 17 ✡Nəpɨn Pita mɨne Jon
krouəmrutə rəgɨnrau ia nukwənenraha,
həuvehi Nənɨmwɨn Ikinan.
18 Saemon rətoni mə aposol mi nəha
krouəmrutə rəgɨnrau ia nukwənenraha,
nənə Kumwesən ruvei pen Nənɨmwɨn Iki-
nan mɨnraha. Ia nəpɨn nəha rətoni, Sae-
mon ruvehi mane mə truvei pen mɨnrau,
19 mɨni mə, "Rouvei pehe mwi nasoriien
nəha miou. Iakokeikei mə takəmrutə rəgɨk
ia nukwəne nərmama pwəh irəha həuvehi
Nənɨmwɨn Ikinan."
20 Mɨregi Pita rɨni pen tukwe in mə, "Pwəh
kɨmirau mane səim irouen ia napw, tɨ
nəri nə mə ikuə tikuvehi nəmri nəri sə
Kumwesən rauvei pen auər a m nərmama.
21 ✡Ikiwən ia wok i səkɨmaha, tɨ nəri
nə mə nətərɨgien səim rɨpkatukwatukw
mhə ia nəmri Kumwesən. 22 Tikəpwəh
noien ərəha i ikamo, məfwaki m Iərɨmənu,
məres mə ko in renouenou nərəhaien səim,
məpwəh nərpwɨnien nətərɨgien ərəha i

✡ 7:59: Sam 31:5, Luk 23:46 ✡ 7:60: Luk 23:34 ✡ 8:1-2: Wok Me 7:58, 8:4, Wok Me 11:19 ✡ 8:3: Wok Me 9:1,13, 22:4, Wok Me 26:9-11 ✡ 8:4: Wok Me 6:5 ✡ 8:7: Mat 10:1, Mak 16:17 ✡ 8:17: Wok Me 19:6 ✡ 8:21: Sam 78:37 ✡ 8:23: Hip 12:15

ikuə tiko. 23 ✡Iakɨni iamɨnhi irə, tɨ nəri
nə mə iakətə mə rerɨm ramakres pɨk.
Nərəhaien rɨnərkwi ik.”
24 Mɨregi Saemon rɨni mə, “Kɨmirau
tirouəfwaki miou, rouəres Iərɨmənu mə
narimnari me i irauni tuhəpwəh nesteien
iou.”
25 Kurirə ikɨn Pita mɨne Jon krouni irapw
nəgkiariien səvəi Iərɨmənu ia taon nəha,
rouni mə ro nɨpərhienien i. Nəpɨn krouni
sampam, krourərɨg rauevən fwe Jerusalem.
Ia suatuk krauəvisau irapw nəgkiariien
amasan səvəi Iesu m nərmama me ia
rukwənu me ia tənə Sameria.

Filip mɨne iəmə Itiopia riti

26 Ia nəpɨn nəha agelo riti səvəi Iərɨmənu
rɨni pen tɨ Filip i mə, “Tikərer, mevən
fwe prehi* meste suatuk sə raku pen ia
Jerusalem meiwaiu pen fwe Kasa.” (Su-
atuk nəha rukurau ia kwopun akwesakwes
ikɨn.) 27 ✡Filip rərer mamevən, mətoni iəmə
Itiopia† riti. Iəmə nəha in Yunik‡ riti.
In iəmə asori. Ramətui amasan tɨ mane
səvəi Kantis, prən asori sə ramərɨmənu
ia nəkur Itiopia. Iəmə nəha ruvavən
raka fwe Jerusalem məfwaki m Kumwesən,
28 nənə mɨrərɨg mamevən fwe imwəni. In
raməkure ia kat riti hos ravi, maməvsini
nəkukuə nəha Profet Aesea rɨmərai. 29 Nənə
Nənɨmwɨn Ikinan rɨni pen tɨ Filip i mə,
“Tiko mevən ipaka tɨ kat nəha hos ravi.”
30 Ro pen Filip raiu mevən ipaka tukwe,
mɨregi iəmə nəha raməvsini nəkukuə nəha
Profet Aesea rɨmərai. Nənə rəres pen in i
mə, “Ikaməvsini nəkukuə nəha, mukurən
nɨpwran uə rekəm?”
31 ✡Mɨregi iəmə nəha rɨni mə, “Iou
takəfukurən nɨpwran? Iərmama riti riwən
mə trəusiəre pui pehe miou.” Rɨni pen tɨ
Filip i mə trəputə məkure irau min.
32 Nəgkiariien ia Nəkukuə Ikinan iəmə
Itiopia nəha raməvsini in i mə:
“Ho irə rəmwhen ia in sipsip riti, mhəiri,
mhəuvən mə tuhousi əpune.
Rəmwhen ia kwəti sipsip sə
kaməkihi raka nɨmwherɨn ramərer
mamətərɨg a,
in mwi rəpwəh nəgkiariien.
33 Ho naurɨsien min, mhəuvei pen
nərpwɨnien riti sə rɨpkatukwatukw
mhə.
Iərmama riti riwən trəgkiari ia tɨni
me,
tɨ nəri nə mə housi əpune in,
nɨmɨruien səvənhi rukwakwa a ia
tɨprənə i.”
34 Iəmə Itiopia nəha rɨni pen tɨ Filip i mə,
“Ni pehe ro tukw iou i mə sin nəha profet i
raməgkiari irə? In raməgkiari atukw a irə
uə raməgkiari ia iərməpə?” 35 Nənə Filip
rɨnaməgkiari. Ro stat ia nəgkiariien nəha
iəmə Itiopia raməvsini ia Nəkukuə Ikinan,
Filip raməvisau nəgkiariien amasan səvəi
Iesu min.
36 ✡Irau krauesi suatuk nəha, rauevən,
roueste kwopun riti nui ikɨn. Iəmə Itiopia
rɨni mə, “Ətə ro, nui nəha. Ko iako paptaes
uə nari riti nəha ro tukuahag iou?”
37 Mɨregi Filip rɨni pen tukwe in mə, “Trɨni
mɨnuə ikahatətə pərhien ia Iesu, ikukurən
noien paptaes.”
Mɨregi iəmə nəha rɨni mə, “Iakani
nɨpərhienien ia Iesu mə in Tɨni
Kumwesən.”§
38 Ia nəpɨn nəha iəmə Itiopia rɨni mə
kat səvənhi sə hos ravi trərer. Irau Filip
kroueiwaiu irapw ia nui. Filip ro pap-
taes irə. 39 ✡Nəpɨn irau krouutə pehe ia
nui, Nənɨmwɨn səvəi Iərɨmənu ruvehi raka
Filip. Iəmə Itiopia rəpwəh mwi nətoniien,
mətə ramesi pen suatuk səvənhi mamevən
mamagien. 40 ✡Mətə Filip rətoni mə in
ramərer fwe taon nəha Astot. Kurirə ikɨn
in revən ia rukwənu me, maməvisau irapw
nəgkiariien amasan səvəi Iesu meste nari
fwe taon nəha Sisaria.

9

Sol rɨni nɨpərhienien ia Iesu

1 ✡Ia nəpɨn nəha Sol raməgkiari skai
ihi, mamɨni mə trousi əpune nərmama me
səvəi Iərɨmənu. Rɨskəmter, mevən tɨ pris
asori anan, 2 məres pen in mə trɨrai nəkukuə
me nepwɨn həuvən tɨ nimwəfwaki me səvəi
nəkur Isrel fwe Tamaskes. Trɨni mɨnuə
Sol rətoni nərmama me nepwɨn fwe ikɨn

* 8:26: Uə “mevən fwe ia saot.” ✡ 8:27: Aes 56:3-7 † 8:27: Itiopia tənə riti fwe Afrika. ‡ 8:27: Nɨpwrai nəgkiariien nəha “Yunik,” in i mə “Iəmə sə kɨnərai raka nəren.” Fwe kupwən kamo noien nəha ia nərman me səməme hamowok ipaka tɨ pran asori riti sə ramərɨmənu ia nərmama. ✡ 8:31: Jon 16:13 ✡ 8:36: Wok Me 10:47 § 8:37: Ia Niutestamen me nepwɨn səməme kɨmərai tui ia nəgkiariien səvəi nəkur Kris nəgkiariien me nəha ia vas 37 riwən. ✡ 8:39: 1King 18:12 ✡ 8:40: Wok Me 21:8 ✡ 9:1: Wok Me 8:3

kamhesi pen Suatuk səvəi Iesu, nərman uə
nɨpran, nəkukuə me nəha tuhəni sas pen
mə Sol rauvehi nasoriien tɨ nəkwtəmhiriien
irəha, mɨpeki pen irəha fwe Jerusalem. 3 Sol
rauvehe ipaka tɨ Tamaskes. Ia nəpɨn nəha
nukuraanien riti ruku pen ia nɨmagouagou,
məhiəpwɨn kurau kurau irə. 4 Sol rɨmwei
irapw ia tɨprənə, mɨregi reri iərmama riti
raməgkiari mamɨni mə, “Sol, Sol, rəfo
ikamometə Iou?”
5 ✡Mɨregi Sol rəres mə, “Iəmə asori, ik sin
i?”
Mɨregi rɨni mə, “Iou i Iesu sə ikamometə.
6 Mətə tikərer, mevən fwe Tamaskes.
Iərmama riti fwe ikɨn trɨni pehe tukw ik
i nəfe nari tikaməkeikei mo.”
7 Nərmama səməme kamhəkurirə ia Sol
kamhərer kwənamrɨg. Irəha hamregi reri
iərmama riti, mətə həpwəh nətoniien
nɨpwran. 8 Sol rɨskəmter, mətui, mətə
rəpwəh nətoniien nari. Ro pen irəha
həuvehi rəgɨn, mhəiri, mhəuvən fwe
Tamaskes. 9 Sol rəpwəh nətoniien nari
meste nəpɨn kahar, mɨpkəni mhə nari,
mɨpkənɨmwi mhə nari riti.
10 Iərmama riti səvəi Iesu ramarə ia
Tamaskes nəghɨn nə Ananaeas. Iərɨmənu
rɨni pen tukwe in ia vison riti mə,
“Ananaeas.”
Mɨregi rɨni mə, “Iou fa, Iərɨmənu.”
11 ✡Mɨregi Iərɨmənu rɨni pen tukwe in
mə, “Tikərer mevən fwe ia nimwə səvəi
Jutas. Nimwə nəha ramərer ia suatuk nəha
kani mə Suatuk Atukwatukw. Tikevən fwe
ikɨn məres iəmə Tasas riti nəghɨn nə Sol.
In raməfwaki, 12 mɨnətə vison riti. Ia vi-
son nəha rətoni iərmama riti nəghɨn nə
Ananaeas ruvnimwə pehe, məmrutə rəgɨn
mi irə mə trətə mwi nari.”
13 ✡Mɨregi Ananaeas rɨni mə, “Mətə
Iərɨmənu, nərmama həpɨk hənəvisau
raka iərmama nəha miou, mhəni irapw
noien ərəha me ramo ia nərmama me
səim fwe Jerusalem. 14 ✡Pris asori me
həuvei pen nasoriien min mə truvehe ia
kwopun i məkwtəmhiri nərmama səməme
kamhəfwaki pehe mik.”
15 ✡Mətə Iərɨmənu rɨni pen tukwe in mə,
“Tiko mevən, iakɨnərpwi raka rəgɨk irə. In
trɨni irapw nəghɨk tɨ nərmama me rɨpko
mhə irəha nəkur Isrel, mɨne kig me, mɨne
nəkur Isrel mwi. 16 ✡Iou tako in rətoni
mə traməkeikei mɨregi nəmisəien asori tɨ
nəghɨk.”
17 Ia nəpɨn nəha Ananaeas revən, muvn-
imwə ia nimwə nəha, məmri pen rəgɨn mi
ia Sol, mɨni mə, “Sol, piak, Iesu Iərɨmənu
sə rɨməier pehe tukw ik ia suatuk nəha
ikesi pen mauvehe, in i rərhi pehe iou mə
takomasan nənimem. Nənə rerɨm truvehe
mukuər ia Nənɨmwɨn Ikinan.” 18 Ananaeas
rɨni iamɨnhi irə, nənə təkwtəkwuni a nari
riti rəmwhen ia rɨrevi nəmu raraka fwe
ia nənime Sol mi. Sol rətə mwi nari,
mɨskəmter, ko paptaes irə. 19 Nənə rəni nari,
mɨregi nɨskaiien səvənhi ruvehe mwi, nənə
mamarə nəpɨn me nepwɨn fwe Tamaskes
irəha nərmama me səvəi Iesu.

Sol fwe Tamaskes mɨne Jerusalem

20 Sol revən atukwatukw muvnimwə
ia nimwəfwaki me səvəi nəkur Isrel,
maməvisau irapw Iesu, mamɨni mə, “In
Tɨni Kumwesən.” 21 ✡Nəpɨn nərmama me
həregi, irəha pam hərkərinari ia Sol, mhəni
mə, “Kwa iəmə i ramouraha nərmama
me fwe Jerusalem səməme kamhəkwein
nəghi Iesu i. Nənə ruvehe ia kwopun i mə
trəkwtəmhiri irəha muvi irəha həuvən tɨ
pris asori me. Mətə təkwtəkwuni rɨnəfo
nəha?”
22 ✡Mətə Sol ruvehe mɨskai pɨk, mamo
nərmama me hətoni mə nɨpərhienien
Iesu in Kristo. Ro pen nəkur Isrel me
fwe Tamaskes səməme həpkɨni mhə
nɨpərhienien ia Iesu ko həpkɨni mhə
nəgkiariien riti.
23 ✡Nəpɨn rɨpɨk rukurau, nənə nəkur Isrel
hərai sun mə tuhousi əpune Sol. 24 Mətə
Sol rɨregi nətərɨgien səvənraha. Ia nəpɨn
mɨne ia ran, irəha kamhərer mwatuk ia
kwəruə me səvəi taon, mamheitenhi in mə
tuhousi əpune. 25 ✡Mətə nəpɨn riti ia nəpɨn,
nərmama nepwɨn səməme kamhəkurirə ia
Sol, həvai pen Sol ia tənərɨpw, mhəuvehi
irapw ia nɨkare nəpai sə rukurau kurau ia
Tamaskes.
26 ✡Sol revən fwe Jerusalem. Nəpɨn
rapirapw fwe ikɨn, raməmwur mə tu-
housəsɨmwɨn pəri irəha nərmama me səvəi
Iesu. Mətə irəha pam kamhəhekɨr i,
mhəpwəh nɨniien nɨpərhienien irə mə in
iərmama riti səvəi Iesu. 27 ✡Mətə Panapas

✡ 9:5: Wok Me 5:39, 1Kor 15:8 ✡ 9:11: Wok Me 21:39, 16:9 ✡ 9:13: Wok Me 8:3 ✡ 9:14: Wok Me 9:1-2,21, 1Kor 1:2 ✡ 9:15: Wok Me 25:13, 27:24, Rom 1:5 ✡ 9:16: 2Kor 11:23-28 ✡ 9:21: Wok Me 8:3 ✡ 9:22: Wok Me 17:3, Wok Me 18:5,28 ✡ 9:23: Wok Me 23:12 ✡ 9:25: 2Kor 11:32-33 ✡ 9:26: Kal 1:17-19 ✡ 9:27: Wok Me 9:4,20, 1Kor 9:1, 15:8

ruvehe, miri in rouen rouətə aposol me.
Nənə Panapas rɨni pen tɨ nirəha i mə, “Sol
i rɨnətə Iərɨmənu ia suatuk, rɨnəgkiari min.
Fwe Tamaskes, Sol raməvisau irapw nəghi
Iesu, məpwəh nehekɨrien.”
28 Ro pen Sol ramarə irəha mɨnraha,
mamavən fwe ia Jerusalem, maməvisau
ia nəghi Iərɨmənu səkɨtaha, məpwəh
nehekɨrien. 29 Nəpɨn riti Sol raməgkiari
irəha nəkur Isrel səməme kamhəni
nəgkiariien Kris, mamhousari mɨnraha me.
Mətə hənuə tuhousi əpune in. 30 ✡Nəpɨn
piəvtaha me həregi, həuvehi Sol, mheiwaiu
mhəuvən fwe ia təsi ia taon nəha Sisaria,
mhərhi pen i ramevən fwe taon nəha Tasas.
31 Ia nəpɨn nəha nakalasia me pam fwe
tənə Jutia, mɨne tənə Kalili, mɨne tənə
Sameria hamarə ia nəmərinuien. Iərmama
riti riwən ramometə irəha. Nənɨmwɨn
Ikinan ramasitu ia nirəha, mamərpwi
əknekɨn irəha. Nəpɨn irəha kamhavən,
mamhəsiai Iərɨmənu səvənraha, in ramo
irəha kamhəpɨk mwi.

*Aeneas m*ɨne Tokas

32 Pita ramevən ia kwopun me maməti
pen nakalasia me. Ia nəpɨn nəha rei-
waiu pehe mwi fwe ia taon nəha Lita mə
trəti pen nərmama me səvəi Kumwesən
fwe ikɨn. 33 Iərmama riti ia taon nəha
nəghɨn nə Aeneas. Nuk eit ramapri a ia
kafete. Nɨsun mi krouemhə ko rɨpkavən
mhə. 34 Pita rɨni pen tukwe in mə, “Aeneas,
Iesu Kristo tro amasan nɨpwram. Ərer,
mərfe səim kafete.” Təkwtəkwuni a Aeneas
rərer. 35 Nərmama me pam fwe Lita mɨne
Saron hətoni iəmə nəha hərərɨg mhəuvehe
tɨ Iərɨmənu.
36 Ia taon nəha Jopa, pran riti rama-
hatətə ia Iesu. Nəghɨn nə Tapita. Nɨpwrai
nəhag nəha ia nəgkiariien Kris in i mə
Tokas. Ia nəpɨn me prən nəha ramo wok
amasan, mamasitu ia nərmama səməme
nautə səvənraha riwən. 37 Ia nəpɨn riti,
in ruvehi nemhəien riti, memhə. Irəha
haikuas ia nɨpwran, mhəmri pen ia nəkwai
nimwə səvənhi ia rum riti fwe irənhə.
38 Taon nəha Jopa ipaka tɨ taon nəha Lita.
Nəpɨn nərmama me səvəi Iesu fwe Jopa
həregi Pita mə in fwe Lita, hərhi pen
iərmama kəru mə trouevən rouni pen
tukwe in mə tiruvehe akwauakw, mətoni ro
irəha.
39 Ro iamɨnhi irə Pita rərer, mukurirə ia
nirau i. Nəpɨn harapirapw fwe imwei Tokas,
həiri in mhəuvən fwe ia rum nəha irənhə.
Nɨpran səməme nərman me səvənraha
həuvamhə kamhərer kuraukurau Pita
mamhasək, mamhasansani karkahu me
mɨne tɨnari me Tokas rɨmətiri ia nəpɨn
ramarə ihi irəha mɨnraha.
40 ✡Pita rɨni pen tɨ nirəha i mə tuhəuvən
fwe iruə. Nəpɨn həier irə, in rɨnɨmwi
nukurhun mi məfwaki, muvsini, məti
pen mətoni nɨpwrai prən nəha, mɨni mə,
“Tapita, tiko mərer!” Tapita rɨfi nənimen.
Nəpɨn rətoni Pita, rɨskəmter, məkure. 41 Pita
ruvehi rəgɨn, mɨvi utə rərer. Kurirə irə Pita
rəkwein pen nərmama me səvəi Kumwesən
mɨne nɨpran me səməme nərman me
səvənraha həuvamhə həuvehe. Irəha
hətoni mə Tapita ruvəmɨru. 42 Kurirə irə
kaməvisau nəri nəha ia kwopun me pam ia
Jopa. Nərmama həpɨk həni nɨpərhienien ia
Iərɨmənu. 43 ✡Nənə Pita rarə əpwəmwɨs ia
Jopa irau iərmama riti sə ramo narimnari
me ia teki kau. Iərmama nəha nəghɨn nə
Saemon.

10

*Kumwes*ən rəgkiari m Konilias

1 ✡Iərmama riti, nəghɨn nə Konilias, ra-
marə fwe Sisaria. In iaruagən riti səvəi
Rom. In rasori ia naruagən me irəha
pam hantret. Kani irəha mə Naruagən
me səvəi Itali. 2 Konilias in iəməfwaki riti.
In mɨne nərmama pam ia nəkwai nimwə
səvənhi kamhəsiai Kumwesən. Konilias
rauvei pen mane asori m nəkur Isrel tr-
asitu ia nirəha. Ia nəpɨn me raməfwaki
m Kumwesən səvənraha. 3 ✡Nəpɨn riti,
ipaka tɨ tri klok ia nəruarəv, Konilias
rətoni vison riti. Ia vison nəha agelo riti
səvəi Kumwesən ruvnimwə pehe, mɨni mə,
“Konilias.”
4 Konilias rəti pen mətoni agelo nəha,
mehekɨr, mɨni mə, “Iəmə asori, rəfo?”
Mɨregi agelo rɨni mə, “Kumwesən
ruvəregi raka nəfwakiien me səim, mətoni
narimnari me səim sə ikauvei pen m
nərmama səməme nautə səvənraha riwən.
Rerɨn ramrhi ik. 5 Təkwtəkwuni tikərhi
pen nərmama me nepwɨn həuvən fwe taon
nəha Jopa pwəh həiri iərmama riti nəghɨn
nə Saemon kani mwi in mə Pita mhəiri
mhəuvehe. 6 ✡In ramarə ia nimwə səvəi

✡ 9:30: Wok Me 11:25, Kal 1:21 ✡ 9:40: Mak 5:40-41 ✡ 9:43: Wok Me 10:6 ✡ 10:1: Mat 8:5, Wok Me 27:1,3
✡ 10:3: Wok Me 3:1 ✡ 10:6: Wok Me 9:43

iərmama riti sə ramo narimnari me ia teki kau. Nəghɨn nə Saemon. Nimwə səvənhi ipaka tɨ təsi.”

7 Nəpɨn agelo rəpwəh in mamevən, Konilias rəkwein iərmama kəru sə krauo tukwini nari min, məkwein mwi iaruagən riti ia nirəha səməme kamho nəkwan. Iaruagən nəha in mwi iəməfwaki riti. Irəhar haruvehe 8 nənə Konilias rɨni irapw narimnari me pam mɨnrahar, mərhi pen irəhar, harevən fwe Jopa.

*Pita r*ətoni vison riti

9 Kɨni rakwakwi irə, ia kurkwai nəpɨn ia ran, nəpɨn irəhar haruvehe ipaka tɨ taon nəha Jopa, Pita rutə pen fwe təkure nimwə mə trəfwaki. 10 Rɨregi nukumhə rɨnahi, mokeikei mə trəni nari. Nəpɨn irəha kamhəuvani ihi nəvegɨnien sənəni, in rətoni vison riti. 11 ✡Ia vison nəha rətoni kəpuapen reitehi, nənə, nari riti rəmwhen ia tapolen asori kauvehi ia kona kefə səvənhi rameiwaiu irapw pehe ia tɨprənə. 12 Ia nəkwai tapolen nəha, nərimɨru me səpəmsəpə mɨne snek me mɨne menu me i kamhəivə ia nɨmagouagou. 13 Pita rɨregi reri iərmama riti rɨni mə, “Pita, tiko mərer, mousi əpune nəri nə riti, məni.”

14 ✡Mətə Pita rɨni mə, “Rekəm, Iərɨmənu! Iou iapkəni mhə ihi nari riti ikɨməni mə tukəpwəh nənɨien, uə nari riti sə rəmkemɨk ia nənimem.”

15 ✡Mɨregi reri iərmama nəha rəgkiari mwi min mə, “Nəfe Kumwesən rɨməni mə rəmher, tikəpwəh nɨniien mə rəmkemɨk.”

16 Nəgkiariien nəha ruvehe tɨ Pita m kahar, nənə tapolen nəha kuvehi utə revən fwe ia neiai.

17 Kurirə ikɨn Pita ramətərɨg mə trəfukurən nɨpwrai vison nəha in rɨnətoni. Iərmama kahar Konilias rərhi pen irəhar, harətui, mharənətə raka nimwə səvəi Saemon, mamharərer ia kwəruə səvənhi fwe iruə. 18 Irəhar harəkwein pen, mharəres mə, “Iərmama riti nəghɨn nə Saemon kani mwi in mə Pita ramarə ia kwopun i uə rekəm?”

19 ✡Pita rerɨn ramrhi ihi vison nəha rɨnətoni mamətərɨg tukwe. Ia nəpɨn nəha Nənɨmwɨn Ikinan rɨni pen tukwe in mə, “ətə ro. Iərmama kahar fwe kamharətui ik. 20 Tikərer, meiwaiu, mevən kɨmiaha mɨnrahar. Tikəpwəh nehekɨrien, tɨ nəri nə mə iou iakərhi pehe irəhar haruvehe.”

21 Ro iamɨnhi irə Pita reiwaiu, mevən tɨ iəmənmirəhar nəha, mɨni mə, “Iou i iərmama nə hiamarətui. Hiaruvehe tɨ nəfe?”

22 ✡Mɨregi harni pen tukwe in mə, “Konilias, iəmə asori riti səvəi naruagən me, rərhi pehe kɨmrahar. In iəmə atukwatukw sə ramsiai Kumwesən. Nəkur Isrel me pam həgnəgɨni in mə in iəmə amasan riti. Agelo ikinan riti səvəi Kumwesən rɨni pen tɨ Konilias i mə trəkwein pehe ik mə tikevən fwe nimwə səvənhi pwəh in rɨregi nəgkiariien səim.”

23 ✡Mɨregi Pita rɨni pen tɨ nirəhar i mə “Kɨmirəhar tiharuvnimwə pehe pwəh sapri. Trakwakwi a saməuvən.”

*Pita rev*ən mətoni Konilias məvisau nəgkiariien amasan min

Kɨni rakwakwi irə, Pita rətui ia nəpnəpɨn, mhəier irəha mɨnrahar. Piəvtaha me nepwɨn səməme kamharə fwe Jopa həkurirə in. 24 Nənə rakwakwi mwi irə, həuvən mhapirapw fwe ia Sisaria. Konilias rameitenhi irəha. In rɨnoeite raka nərmama ia kwənəkwus səvənhi mɨne in me nepwɨn fwe ia nəkwai nimwə səvənhi. 25 Nəpɨn Pita ruvehe ipaka tɨ nimwə səvəi Konilias, Konilias ruvehe, mɨnɨmwi nukurhun mi ia nənimen, mamsiai in. 26 ✡Mətə Pita rɨvi utə, mɨni mə, “Ərer, iou iakəmwhen a ia niram.”

27 Irau krouəgkiari, rouuvnimwə. Nəpɨn Pita rəti pen mətoni nərmama həpɨk hənousəsɨmwɨn raka irəha me, 28 in rɨni pen tɨ nirəha i mə, “Kɨmiaha i hiəuvəukurən raka mə Loa səkɨmaha nəkur Isrel raməsisəg əknekɨn kɨmaha. Ko iahəpkuvnimwə mhə ia nəkwai nimwə me səvəi nərmama me rɨpko mhə irəha nəkur Isrel uə mamhavən pəri kɨmaha mɨnraha. Mətə Kumwesən ro iakətoni mə ko iakəpwəh nɨniien mə iərmama riti in rəmkemɨk ia nənimen. 29 Ro pen nəpɨn hiəkwein iou mə takuvehe, iakuvehe a, məpwəh nɨniien nari riti. Nənə təkwtəkwuni iakuə takəres kɨmiaha i mə hiəkwein pehe iou tɨ nəfe?”

30 ✡Mɨregi Konilias rɨni mə, “Irəkahar ia nəruarəv, rəmwhen təkwtəkwuni, iakaməfwaki ia nəkwai nimwə səiou. Nənə

✡ 10:11: Wok Me 11:5-17 ✡ 10:14: Lev 11:1-47, Esik 4:14 ✡ 10:15: Mak 7:15,19 ✡ 10:19: Wok Me 11:12, 13:2 ✡ 10:22: Wok Me 10:1-2 ✡ 10:23: Wok Me 10:45, 11:12 ✡ 10:26: Wok Me 14:13-15, Rev 19:10 ✡ 10:30: Wok Me 3:1, 1:10

iakətə iərmama riti ramərer ia nənimek.
Tɨnari səvənhi rəpsan. 31 Rɨni pehe tukw
iou i mə, ‘Konilias, Kumwesən ruvəregi
raka nəfwakiien me səim. Rerɨn ramrhi
narimnari me səim sə ikauvei pen m
nərmama səməme nautə səvənraha riwən.
32 Tikərhi pen nərmama nepwɨn həuvən
fwe taon nəha Jopa mə tuhəres iərmama
riti nəghɨn nə Saemon Pita. Ramarə ia
nimwə səvəi iərmama riti nəghɨn mwi
nə Saemon. In iəmə sə ramo narimnari
me ia teki kau. Nimwə səvənhi ipaka tɨ
təsi.’ 33 Agelo nəha rɨni iamɨnhi, ro pen
təkwtəkwuni a irə iakərhi pehe nərmama
me nepwɨn tukw ik. Ik iko noien amasan
muvehe tukumaha i. Təkwtəkwuni kɨmaha
pam iahaməkure ia kwopun i ia nəmri
Kumwesən, mamheitenhi mə tahəregi nəfe
nəgkiariien in ruvei pehe mik mə tikɨni
pehe tukumaha i.”

34 ✡Ia nəpɨn nəha Pita rɨnaməgkiari mɨni
mɨnuə, “Iakətə pərhien mə Kumwesən
ramo rəmnəmwhen ia nərmama me pam.
35 ✡Trɨni mɨnuə iərmama riti ramsiai
in, mamo noien amasan, Kumwesən
trəkwein amasan irə. Nəri auər a mə
iəmə nəha in iəmə Isrel uə in iərməpə.
36-37 ✡Kɨmiaha hiəukurən nəgkiariien nəha
Kumwesən rɨnərhi pen tɨ nəkur Isrel.
Raməvisau nəgkiariien amasan səvəi
nəmərinuien kauvehi raku pen tɨ Iesu
Kristo sə in Iərɨmənu səvəi narimnari
me pam. Kɨnostat kɨni irapw nəgkiariien
amasan nəha ia tənə Kalili fwe kupwən
nəpɨn Jon rɨnəvisau raka mə nərmama
tuhaməkeikei mho paptaes. Kɨni irapw
fwe ia kwopun me pam ia tənə Jutia.
38 ✡Kɨmiaha hiəukurən mwi navənien
səvəi Iesu, iəmə Nasaret. Fwe kupwən,
Kumwesən ruvei pen Nənɨmwɨn Ikinan
mɨne nɨskaiien min. Nənə tɨ nəri nə mə
Kumwesən ramarə tukwe, Iesu ramevən
ia kwopun me, mamo noien amasan.
Nərmama səməme kamharə ia rəgi Setan,
in rapeki raka irəha, mamomasan irəha.

39 Kɨmaha i iahənətoni narimnari me
nəha Iesu rɨno fwe tənə səvəi nəkur Isrel
mɨne ia Jerusalem. Irəha hərui tərini pen
in ia nei kamarkuaui, remhə. 40 ✡Mətə ia
nəpɨn səro kahar irə, Kumwesən ro in rətui
mwi ia nemhəien səvənhi. Kurirə irə Iesu
rier irapw tɨ nərmama. 41 ✡In rɨpkier irapw
mhə tɨ nərmama me pam, mətə rier irapw
tukumaha i səməme Kumwesən rɨnərpwi
rəgɨn ia kɨmaha mɨni mə tahətoni. Nəpɨn
Iesu rɨnətui mwi ia nemhəien səvənhi,
kɨmaha iahani pəri nari, mhənɨmwi pəri
kɨmaha min. 42 ✡In rɨni pehe tukumaha i
mə tahaməkeikei mhəvisau m nərmama,
mhəni irapw mə Kumwesən ruvəuvehi
utə raka in. Iesu nəha in nəha iərmama
sə trəkiri noien me səvəi nərmama me
pam, nərmama kamhəmɨru mɨne səməme
həuvamhə. 43 ✡Profet kupwən me pam
həgkiari ia Iesu nəha, mamhəni mə
nərmama səməme kamhahatətə irə, tɨ nəri
nə mə kamhəni nɨpərhienien ia nəghɨn,
Kumwesən trenouenou noien ərəha me
səvənraha, məpwəh nərpwɨnien.”

44 ✡Nəpɨn Pita raməgkiari ihi, Nənɨmwɨn
Ikinan reiwaiu ia nərmama me pam nəha
kamhətərɨg ia nəgkiariien səvənhi. 45 Nəkur
Isrel me nəha kamhəni nɨpərhienien ia
Iesu haməuku pen fwe Jopa irəha Pita
hamərkərinari tɨ nəri nə mə Kumwesən
rərhi irapw Nənɨmwɨn Ikinan, muvei pen
mwi m nərmama me nəha rɨpko mhə
irəha nəkur Isrel. 46 ✡Hamərkəri asori nari
ia nirəha tɨ nəri nə mə kamhəregi irəha
kamhəgkiari ia nəgkiariien me səpəmsəpə,
mamhəgnəgɨni Kumwesən tɨ narimnari
amasan me sə rɨno.

Ia nəpɨn nəha Pita rɨni mə, 47 ✡“Ko
iərmama riti rəsisəg nərmama me nəha
mɨni mə tuhəpwəh noien paptaes ia nui?
Irəha həuvəuvehi raka Nənɨmwɨn Ikinan
rəmwhen mwi ia kɨtaha.” 48 ✡Ro iamɨnhi irə
Pita rɨni nəkwan mə tukaməkeikei ko pap-
taes ia nirəha ia nəghi Iesu Kristo. Nəpɨn
kɨno raka paptaes ia nirəha, həres pen Pita
mə trarə pəpɨm irəha mɨnraha.

11

*Pita ram*əgkiari m nakalasia me fwe
Jerusalem

1 Aposol me mɨne piəvtaha me fwe
ia tənə Jutia həregi mə nərmama me
rɨpko mhə irəha nəkur Isrel, irəha mwi
həuvəni nɨpərhienien ia nəgkiariien səvəi
Kumwesən. 2 Ia nəpɨn nəha Pita rutə pen

✡ 10:34: 1Saml 16:7, Rom 2:11, Kal 2:6 ✡ 10:35: Jon 9:31 ✡ 10:36-37: Sam 107:20, Aes 52:7, Rev 17:14, Mat 4:12-17 ✡ 10:38: Mat 3:16, Luk 4:17-20 ✡ 10:40: 1Kor 15:4-7 ✡ 10:41: Jon 14:19,22-24, Jon 15:27, Wok Me 1:8, Luk 24:42-43 ✡ 10:42: Wok Me 17:31, 2Tim 4:1, 1Tes 4:5 ✡ 10:43: Aes 33:24, Aes 53:5-6, Jer 31:34, Dan 9:24 ✡ 10:44: Wok Me 11:15, 15:8 ✡ 10:46: Wok Me 2:4, 19:6 ✡ 10:47: Wok Me 8:36 ✡ 10:48: Wok Me 2:38

fwe Jerusalem. Nəkur Isrel me nepwɨn
fwe ikɨn kamhəni nɨpərhienien ia Iesu,
mamhəni mwi mə nərmama me i rɨpko mhə
irəha nəkur Isrel tuhaməkeikei mhəuvən
kuvehi ninhum mɨnraha tɨ Loa səvəi Moses.
Nəkur Isrel me i həski Pita, [3] ✡mhəni pen
tukwe mə, "Rəfo ikuvnimwə məni pəri nari
kɨmiaha nərmama me nəha kəpwəh nuve-
hiien ninhum mɨnraha?"

[4] Pita rɨskəmter, mɨni pen tɨ nirəha
i narimnari me sə kɨno. In rɨni fwe
nukunen muvehe, mɨni mə, [5] ✡"Kupwən,
iakaməfwaki fwe taon nəha Jopa. Nənə
iakətoni vison riti. Nari riti rəmwhen ia
tapolen asori kauvehi ia kona kefə səvənhi
ruku pen ia neiai meiwaiu irapw pehe ipaka
tukw iou. [6] Iakəti pen mətə amasan ia
nəkwan mətoni nərimɨru me sə həpou mɨne
sə kamhəhekɨr mɨne snek me mɨne menu
me sə kamhəivə ia nɨmagouagou. [7] Nənə
iakregi reri iərmama riti rɨni pehe tukw iou
i mə, 'Pita, tikərer, mousi əpune nəri nə riti,
məni.'

[8] Mətə iakɨni mə, 'Rekəm, Iərɨmənu!
Iou iapkəni mhə ihi nari riti ikɨməni mə
tukəpwəh nəniien, uə nari riti sə rəmkemɨk
ia nənimem.'

[9] Mɨregi reri iərmama nəha ruku pen fwe
ia neiai, mɨni mwi mə, 'Nəfe nari Kumwesən
rɨməni mə rəmher, tikəpwəh mwi nɨniien
mə rəmkemɨk.' [10] Nəgkiariien nəha ruvehe
tukw iou m kahar. Nənə kuvehi utə tapolen
nəha revən mwi fwe ia neiai.

[11] Təkwtəkwuni a irə, iərmama kahar
haruvehe mharapirapw ia nimwə nəha
iakamarə irə. Iərmama riti fwe Sis-
aria rɨnərhi pehe irəhar haruvehe tukw
iou. [12] ✡Nənə Nənɨmwɨn Ikinan rɨni pehe
tukw iou i mə, 'Tikevən kɨmiaha mɨnrahar,
məpwəh nehekɨrien.' Ro pen iakevən.
Piəvtaha me i sikis irəha mwi həkurirə ia
nirak. Iahəuvən, mhəuvnimwə ia nimwə
səvəi iərmama riti fwe Sisaria. Nəghɨn nə
Konilias. [13] Nənə in rɨni pehe tukumaha i mə
rɨnətə agelo riti ramərer ia nəkwai nimwə
səvənhi, mani pen tukwe in mə, 'Tikərhi
pen nərmama nepwɨn həuvən fwe taon
nəha Jopa mhəiri iərmama riti nəghɨn nə
Saemon Pita mhəiri mhəuvehe. [14] ✡In trɨni
pehe nəgkiariien riti tukw ik. Nəgkiariien
nəha truvehimɨru ik mɨne nərmama me
pam ia nəkwai nimwə səim.'

[15] ✡Nənə ia nəpɨn nəha iakɨnaməgkiari
irə, Nənɨmwɨn Ikinan reiwaiu ia nirəha, mo
rəmwhen rɨno ia kɨtaha fwe kupwən. [16] ✡Ia
nəpɨn nəha rerɨk rɨrhi nəgkiariien səvəi
Iərɨmənu. In rɨməni mə 'Jon rɨno paptaes ia
nui, mətə Kumwesən tro paptaes ia kɨmiaha
ia Nənɨmwɨn Ikinan.' [17] Fwe kupwən, nəpɨn
kɨtaha i nəkur Isrel səni nɨpərhienien ia
Iesu Kristo Iərɨmənu səkɨtaha, Kumwesən
ruvei pehe Nənɨmwɨn Ikinan m kɨtaha.
Nənə sətoni ruvei pen rəmwhen a mwi m
nərmama me nəha rɨpko mhə irəha nəkur
Isrel. Ro iamɨnhi irə iou nəfe iərmama mə
takərer məsisəg Kumwesən?"

[18] ✡Pita rəgkiari pam. Nənə nəpɨn
həregi nəgkiariien nəha, həpwəh
mwi nəgkiariien, mətə kamhəgnəgɨni
Kumwesən mə, "Nəri nəha Kumwesən rɨno
raka suatuk səvəi nərmama rɨpko mhə
irəha nəkur Isrel, irəha mwi ko hərərɨg ia
noien ərəha me səvənraha, nənə mhəuvehi
nɨmɨruien."

Nakalasia me fwe Antiok

[19] ✡Nərmama me səvəi Iesu səməme
hənap kɨrkɨri fwe kupwən, tɨ nəri nə mə
kousi əpune Stifen nənə kənamometə
mwi irəha, hap mhəuvən isipwɨn mheste
nari fwe Fonisia, mɨne Saepras, mɨne
Antiok, mamhəvisau irapw nəgkiariien
amasan səvəi Iesu m nəkur Isrel əpa.
[20] Mətə nepwɨn, nəkur Saepras mɨne
Saerin, həuvehe ia Antiok, mamhəvisau
irapw Iesu Iərɨmənu m nəkur Kris mwi.
[21] ✡Nɨskaiien səvəi Iərɨmənu ramarə mwi tɨ
nirəha. Ro iamɨnhi irə nərmama həpɨk həni
nɨpərhienien ia nəgkiariien səvənraha,
mhərari, mhəuvehe tɨ Iərɨmənu.

[22] ✡Nəpɨn kəvisau pen m nakalasia me
fwe Jerusalem mə nərmama me nepwɨn fwe
Antiok həuvəni nɨpərhienien ia Iərɨmənu,
hərhi pen Panapas ramevən fwe ikɨn.
[23] ✡Nəpɨn Panapas rier pen fwe Antiok,
mətoni namasanien səvəi Kumwesən ra-
marə pərhien tɨ nirəha, rerɨn ragien. In
rərpwi əknekɨn irəha mamɨni mə, "Kɨmiaha
pam tihaməkeikei mhəkwtəmhiri əknekɨn
Iərɨmənu. Nətərɨgien səkɨmiaha trəpwəh
nɨmweiien." [24] ✡Panapas in iəmə amasan

✡ 11:3: Wok Me 10:28, Kal 2:12 ✡ 11:5: Wok Me 10:9-48 ✡ 11:12: Wok Me 10:23,45 ✡ 11:14: Wok Me 16:31 ✡ 11:15: Wok Me 2:4 ✡ 11:16: Wok Me 1:5 ✡ 11:18: Wok Me 13:48, 14:27 ✡ 11:19: Wok Me 8:1-4 ✡ 11:21: Wok Me 2:41 ✡ 11:22: Wok Me 4:36 ✡ 11:23: Wok Me 13:43 ✡ 11:24: Wok Me 2:41, 6:5

riti. Rerɨn rukuər ia Nənɨmwɨn Ikinan. Nahatətəien səvənhi rɨskai. In rɨvi nərmama
həpɨk həuvehe tɨ Iərɨmənu.
25 ✡Kurirə irə rier mevən fwe Tasas mə
trətui Sol. 26 ✡Nəpɨn rətoni, riri Sol rourərɨg
rouvehe mwi ia Antiok. Meste nuk kuatia
irau krouarə irəha nakalasia me fwe ikɨn,
rouahatən nərmama me həpɨk. Fwe ia
Antiok kɨməkupwən kɨsegi pen nəhag nəha
"Kristin me" m nərmama me səvəi Iesu.
27 ✡Ia nəpɨn nəha profet me nepwɨn
həuku pen fwe Jerusalem, mheiwaiu pehe
Antiok. 28 ✡Irəha riti nəghɨn nə Akapus
rɨskəmter. Nənɨmwɨn Ikinan ruvei pen
nəgkiariien min mə trukupwən mɨni irapw
mə rɨpko mhə tui nukumhə asori riti trahi
nərmama pam ia tɨprənə i. (Nukumhə nəha
ruvehe ia nəpɨn nəha Klotias ramərɨmənu
ia nɨtətə səvəi nəkur Rom.) 29 Akapus rɨni
irapw nəgkiariien nəha ro pen piəvtaha me
fwe Antiok rerɨnraha ramrhi mə tuhəuvei
pen mane me nepwɨn rəmwhen tɨ nirəha
kuatia kuatia, mhərhi pen i revən trasitu ia
nərmama me səvəi Iesu səməme kamharə
fwe ia tənə Jutia. 30 ✡Nənə ho. Həuvei
pen mane ia rəgi Sol mɨne Panapas mə irau
trouvehi, rouevən rouvei pen m elta me
səvəi nəfwakiien fwe Jerusalem.

12

Kig Herot rousi əpune Jemes

1 Ia nəpɨn nəha Kig Herot* rɨnamometə
nakalasia me nepwɨn, 2 mɨni pen tɨ
nərmama me səvənhi mə tuhəuvən
mhəkwtəmhiri Jemes piəvi Jon. Irəha
həuvən mhəkwtəmhiri, mhərai əpune in
ia nau. 3 ✡Nəpɨn Herot rətoni mə nəkur
Isrel† rerɨnraha ragien tɨ noien nəha, in
revən, mərhi pen nərmama me səvənhi
mə tuhəuvən mhəkwtəmhiri mwi Pita.
Nometəien nəha kɨno ia nəpɨn atukwatukw
səvəi Pasova mɨne nəvegɨnien asori
nəha nəkur Isrel hani bred sə yis riwən
irə. 4 Nəpɨn həkwtəmhiri Pita, həuvehi
puvnimwə ia kalapus. Herot ruvehi pen in
ia rəgi naruagən me kusen kefə. Naruagən
me kefə ia kusen kuatia. Rerɨn rɨrhi
mə nəvegɨnien asori tro sampam, nənə
in rɨvi irapw Pita ia nəmri nərmama.
5 ✡Pita raməmak ia kalapus, mətə nakalasia
me kamhəfwaki m Kumwesən tukwe,
mhəpkapwɨs mhə.

*A*gelo riti riri raka Pita ia kalapus

6 ✡Herot rerɨn ramrhi mə trakwakwi rɨvi
irapw Pita ia nəmri nərmama. Ia nəpɨn
nəha, ia nəpɨn, Pita ramapri ia kurkwai
iaruagən mi kəru. Kərihi tərini in ia
jen kəru. Iaruagən mi kəru krouərer ia
təpinhə səvəi kalapus rouətui tɨ nərmama
me fwe imwə mə riti trəpwəh napien.
7 Təkwtəkwuni a agelo riti səvəi Iərɨmənu
rier irapw. Nɨpwran rəhiapw məhiəpwɨn
rum nəha Pita ramapri ikɨn. Agelo nəha
rousi nɨkare Pita, məsuəpwiri in, mɨni mə,
"Əskəmter akwauakw!" Ia nəpɨn nəha jen
rier raka ia rəgi Pita.
8 Nənə agelo rɨni pen tukwe in mə,
"Ətoti, muvehi pen səim put." Pita
rətoti, muvehi pen səvənhi put. Nənə
agelo rɨni pen tukwe in mə, "Arkahu ia
səim karkahu əpwəmwɨs, mukurirə iou."
9 Pita rier irapw ia rum səvənhi mukurirə
agelo nəha, mɨpkukurən mhə mə nəfe
nəha agelo ramo irə ro nɨpərhienien, mətə
rerɨn rɨrhi mə raməməkrəha. 10 ✡Irau
krouəpi raka iaruagən sə ramərer kupwən
mamətui tɨ nərmama me mə riti trəpwəh
napien, rouəpi raka mwi iaruagən sə resi
pen, roueste təpinhə sampam kɨno ia
aean. Nərmama me kamhəukurau irə
mamhəuvən fwe taon. Təpinhə nəha
rəsevər atukw a tɨ nirau i, nənə irau
krouier irapw, rouevən roueste suatuk
riti. Təkwtəkwuni a agelo rəpwəh Pita
mamevən.
11 Ia nəpɨn nəha Pita rətə mukurən nəfe
kɨno min, mɨni mə, "Təkwtəkwuni nəha
iakukurən mə nɨpərhienien. Iərɨmənu
rərhi irapw pehe agelo səvənhi, muvehi
raka iou ia rəgi Herot mɨne ia narimnari me
sə nəkur Isrel rerɨnraha ramrhi mə tuko ia
nirak."
12 ✡Nəpɨn Pita rukurən, revən ia nimwə
səvəi Meri, mama səvəi Jon sə nəghɨn
riti mwi nə Mak. Nərmama həpɨk
hənousəsɨmwɨn raka irəha me fwe ikɨn,

✡ 11:25: Wok Me 9:30 ✡ 11:26: 1Tes 4:16 ✡ 11:27: Wok Me 13:1, 15:32 ✡ 11:28: Wok Me 21:10 ✡ 11:30: Wok Me 12:25 * 12:1: Herot i mwipwi Herot nəha rɨnousi əpune nəkwərhakwərha me nəpɨn Iesu rətui irə. ✡ 12:3: Wok Me 4:3 † 12:3: Ro stat ia Wok Me sə rasori twelef mamevən nəpɨn rɨpɨk nəgkiariien i "nəkur Isrel" raməgkiari ia nəkur Isrel səməme həpkɨni mhə nɨpərhienien ia Iesu. ✡ 12:5: Jem 5:16 ✡ 12:6: Wok Me 5:23 ✡ 12:10: Wok Me 5:19 ✡ 12:12: Wok Me 12:25, 15:37

mamhəfwaki. [13] Pita revən mɨkunkun ia
təpinhə ia kwəruə fwe iruə. Rota, pran
riti sə ramasitu, mamo tukwini nari fwe ia
nəkwai nimwə səvəi Meri, in rɨregi, mevən
ipaka tɨ təpinhə mamətərɨg. [14] Nəpɨn rɨregi
reri Pita, rukurən mə Pita nəha. Nənə rerɨn
ragien pɨk. Rota rəpwəh nəsevərien ia
təpinhə, mətə raiu a, mɨrərɨg, mevən fwe
nəkwai nimwə, mɨni pen tɨ nirəha i mə,
"Pita i ramərer iruə."
[15] ✡Mɨregi irəha həni pen tukwe in mə,
"Ikamenɨn." Mətə Rota rɨni mə, "Rekəm,
iakani pərhien." Mɨregi həni mə, "Rosi
agelo nəha səvənhi uə?"
[16] Mətə Pita rakunkun ihi ia təpinhə.
Nənə irəha həuvən, mhəsevər ia təpinhə.
Nəpɨn hətoni Pita, nənimenraha rier. [17] ✡Ia
nəpɨn nəha Pita ruvehi utə rəgɨn mɨrɨpwi
tete irəha mə tuhafafa. Kurirə irə rɨni irapw
Iərɨmənu rɨnəfuvehi raka in ia kalapus,
marə mɨni mwi mə, "Kɨmiaha tihaməkeikei
mhəvisau pen narimnari me i m Jemes‡
mɨne piəvtaha me." Nənə Pita rier, mevən
ia kwopun əpə riti.
[18] ✡Kɨni rakwakwi irə, ia nəpnəpɨn,
naruagən me fwe ia kalapus kamhəhekɨr,
mhəreirei mə Pita ruvəku. [19] Nəpɨn Herot
ramətui amasan Pita, mətoni mə riwən,
rəres pen naruagən me səməme kamhərer
tukuahag nərmama me fwe ia kalapus mə
Pita ruvəwəku, mətə irəha həreirei. Ro pen
Herot rɨni nəkwan mə tukousi əpune irəha.
Kurirə ikɨn in rier ia tənə Jutia, meiwaiu
pen fwe taon nəha Sisaria, mamarə fwe
ikɨn.

Herot remhə

[20] ✡Ia nəpɨn nəha Herot niemaha raməpi
pɨk tɨ nəkur Taea mɨne Saeton. Ro
pen nəkur asori me səvəi taon mi nəha
housəsɨmwɨn irəha me ia kwopun kuatia.
Irəha həkupwən mhətoni Plastus, iərmama
riti sə ramətui tɨ nimwə asori səvəi Kig
Herot. Irəha hərəs pen in i mə trasitu
ia nirəha. Nəpɨn hənərəs raka nasituien
səvənhi, irəha min həuvən mhətoni Herot,
mhərəs pen in mə trəmri nəmərinuien,
tɨ nəri nə mə nəkur Taea mɨne Saeton
haməkwməni nərmama me fwe ia tənə
səvənraha ia nəvegɨnien sə rautə ia tənə
səvəi Herot i.
[21] Nənə Herot rəmri nəpɨn riti səvənhi
trəgkiari irə. Ia nəpɨn nəha rarkahu tɨnari
səvəi kig, məkure ia kwopun raməkiri
nəgkiariien ikɨn, maməgkiari mɨnraha.
[22] Mɨregi irəha həkwein əpwəmwɨs mə,
"Reri kumwesən riti nəha. Rɨpko mhə reri
iərmama." [23] ✡Təkwtəkwuni a agelo riti
səvəi Kumwesən rousi Herot, tɨ nəri nə mə
Herot rɨpkuvehi utə mhə nəghi Kumwesən.
Nənə irər me hani nəninhə irə, remhə.
[24] ✡Ia nəpɨn nəha nəgkiariien səvəi
Kumwesən rauvirɨs mamevən. Nərmama
həpɨk mwi həni nɨpərhienien irə.
[25] ✡Panapas mɨne Sol krɨno sampam ia
wok sə kɨnərhi pen irau tukwe. Kurirə irə
krouier ia Jerusalem, rourərɨg, rouevən fwe
Antiok. Jon sə nəghɨn riti mwi nə Mak
irəhar mɨnrau.

13

Kumwesən rərpwi rəgɨn ia Panapas mɨne Sol mə irau trouwok səvənhi

[1] ✡Nakalasia me fwe Antiok, nepwɨn
profet me mɨne nepwɨn nahatən me:
Panapas, mɨne Sol, mɨne Simeon (Simeon
in iəmə pitəv), mɨne Lusias (iəmə Saerin),
mɨne Manaen (in rɨməpwinari pəri irau
Herot Antipas, iəmə asori sə ramərɨmənu
ia tənə Kalili). [2] ✡Ia nəpɨn riti, irəha həpkani
mhə nari, mamhəfwaki m Iərɨmənu. Nənə
Nənɨmwɨn Ikinan rɨni pen tɨ nirəha i
mə, "Tihəmri əpə Panapas mɨne Sol.
Iakɨnəkwein irau mə trouwok riti səiou."
[3] ✡Ro iamɨnhi irə irəha həpwəh mwi
naniien nari, mhəmrutə rəgɨnraha ia ni-
rau, mhəfwaki mɨnrau, mhərhi pen irau mə
trouevən rouowok.

Panapas mɨne Sol fwe Saepras

[4] ✡Nəpɨn Nənɨmwɨn Ikinan rɨnərhi pen
raka Panapas mɨne Sol, irau kroueiwaiu
pen fwe taon nəha Selusia. Ia kwopun
nəha krouəputə ia nɨtətə riti rouevən fwe
ia tənə əmwerɨs nəha Saepras. [5] ✡Nəpɨn
krouapirapw fwe taon nəha Salamis,
krouevən rouni irapw nəgkiariien amasan
səvəi Kumwesən fwe ia nəkwai nimwəfwaki
me səvəi nəkur Isrel. Jonmak ramarə irəhar
mɨnrau, mamasitu ia nirau.

✡ 12:15: Wok Me 26:24, Mat 18:10 ✡ 12:17: Wok Me 13:16, 19:33, Wok Me 21:40 ‡ 12:17: Jemes i in Jemes piəvi Iesu. ✡ 12:18: Wok Me 5:22-24 ✡ 12:20: 1King 5:11, Esik 27:17 ✡ 12:23: Dan 5:20 ✡ 12:24: Aes 55:11, Wok Me 6:7, 19:20 ✡ 12:25: Wok Me 11:29-30, Wok Me 12:12, 15:37 ✡ 13:1: Wok Me 11:27 ✡ 13:2: Wok Me 9:15 ✡ 13:3: Wok Me 6:6 ✡ 13:4: Wok Me 15:39 ✡ 13:5: Wok Me 12:12, 13:13

6 Irəhar harevən mharəpi sɨmwɨn ia
tənə əmwerɨs nəha, mharier pen ia taon
nəha Pafos. Ia kwopun nəha harətoni
kleva riti nəghɨn nə Parjisas. In iəmə
Isrel riti. Ramɨni mə in profet, mətə
neikuəien. 7 Kleva nəha ramowok irau Se-
jas Polas, iəmə Rom riti sə ramərɨmənu
ia tənə əmwerɨs nəha Saepras, mukurən
mwi nari. Nəpɨn riti Sejas Polas rəkwein
Panapas mɨne Sol, in rokeikei mə trɨregi
nəgkiariien səvəi Kumwesən. 8 ✡Mətə
Parjisas sə nəghɨn riti mwi mə Elimas
(nɨpwrai nəhag nəha kleva) in ramərai
raka nəgkiariien səvənrau, mamousari mə
truvsini nətərɨgien səvəi iəmə asori nəha
mə trəpwəh nɨniien nɨpərhienien ia Iesu.
9 Mətə Sol (kani mwi in mə Pol) rerɨn
ruvehe mukuər ia Nənɨmwɨn Ikinan. In
rəti pen mətoni kleva nəha, 10 mɨni mə,
“Ik tɨni Setan. Ik iəmə ikəmwəki narim-
nari amasan me pam. Rerɨm rukuər
ia neikuəien mɨne nɨfeifeiien ərəha me.
Nəpɨn me pam ikamo suatuk atukwatukw
səvəi Iərɨmənu, ramikou. 11 ✡Ətə ro!
Təkwtəkwuni nəha rəgi Iərɨmənu raməmak
ia niram. Nənimem trɨfwə. Tikəpwəh mwi
nətoniien nɨranien rəpwəmwɨs kwopti.”
Təkwtəkwuni a nari riti rəmwhen nɨse
napw rɨpitəv muvehe muvegi nənimen.
Parjisas raman, mamətui iərmama riti tru-
vehi rəgɨn miri in. 12 Nəpɨn iəmə asori nəha
Sejas rətoni, nənimen rier tɨ nəgkiariien
səvəi Iərɨmənu sə krɨnouahatən in irə.
Nənə in rɨni nɨpərhienien irə.

*Pol m*ɨne in me nepwɨn həuvən fwe
Antiok ia Pisitia

13 ✡Ia nəpɨn nəha Pol mɨne in me nepwɨn
həputə ia nɨtətə riti fwe Pafos, mhəier,
mhəuvən fwe Peka, taon riti ia profens
nəha Pamfilia. Ia kwopun nəha Jon-
mak rəpwəh irəha mɨrərɨg mevən fwe
Jerusalem. 14 Irəha həier fwe Peka, mhavən,
mhəuvən fwe taon nəha Antiok ia pro-
fens nəha Pisitia. Ia Sapat həuvnimwə
ia nəkwai nimwəfwaki səvəi nəkur Is-
rel, mhəkure. 15 ✡Iərmama riti rəvsini
irapw nəgkiariien me nepwɨn ia Loa səvəi
Moses mɨne nəgkiariien me nepwɨn ia
nəkukuə me səvəi profet kupwən me.
Nəpɨn iərmama nəha rəvsini pam, nəmə
asori me səvəi nimwəfwaki nəha hərhi
pen nəgkiariien revən tɨ Pol mɨne in me
nepwɨn mɨni mə, “Piəvmaha me, trɨni
mɨnuə nəgkiariien riti hiənuə tihəni irapw
mhasitu ia nərmama, həni irapw.”

16 ✡Ro iamɨnhi irə Pol rɨskəmter, muvehi
utə rəgɨn, mɨni mə: “Kɨmiaha nəkur Isrel
mɨne kɨmiaha rɨpko mhə kɨmiaha nəkur
Isrel mətə hiaməsiai Kumwesən səkɨmaha.
Kɨmiaha pam tihətərɨg iou. 17 ✡Fwe kupwən
Kumwesən səkɨmaha nəkur Isrel rɨnərpwi
rəgɨn ia kaha kupwən me səkɨmaha. Nəpɨn
nəkwərhakwərha me səvənraha həuvən
mamharə fwe ia tənə Ijip, ro irəha həuvehe
mhəpɨk. Ia nɨskaiien səvənhi, in riri
raka irəha. 18 ✡Ia nuk foti, in ramarə
irəha mɨnraha fwe ia kwopun akwesakwes
ikɨn. Irəha kamho noien ərəha, mətə in
rɨpkəpwəh mhə irəha 19 ✡Kurirə irə in rousi
əpune nərmama me nəha kamharə ia tənə
Kenan. Nərmama me nəha haməuku pen
ia kwənəkwus me irəha pam sefen. Nəpɨn
Kumwesən rousi əpune irəha mo sam-
pam, in ruvei pen tənə səvənraha m kaha
kupwən me səkɨmaha. Nənə ro səvənraha i.
20 ✡Narimnari me nəha ruvehi nuk me irəha
pam ipaka tɨ fo hantret fifti mɨne.

Kurirə ikɨn Kumwesən ruvehi utə
nərmama me nəha kani irəha mə ‘Jaj me.’
Irəha həiri kaha kupwən me səkɨmaha,
mhəuvehe mheste nəpɨn səvəi Samuel
Profet. 21 ✡Ia nəpɨn nəha kaha kupwən
me səkɨmaha hərəs pen Kumwesən mə ko
rəseni kig riti rərɨmənu ia nirəha. Nənə
Kumwesən ruvei pen Sol, tɨni Kis, mɨnraha.
Sol nə ruku pen ia kwənəkwus səvəi
Penjamin. In ramərɨmənu ia nirəha meste
nuk foti. 22 ✡Kurirə ikɨn Kumwesən ruvehi
raka Sol nəha, nənə muvehi utə Tevɨt mə
truvehe mo kig səvənraha. Kumwesən
rəgkiari irə, mɨni mə, ‘Iakɨnətə raka mə
Tevɨt, tɨni Jese, in iərmama riti sə rerɨk
rokeikei. In tro pam nəfe iakɨni pen tukwe.’

23 ✡Rəmwhen mə Kumwesən rɨno raka
promes kupwən mə tro, in rərhi pehe
iərmama riti ia kwənəkwus səvəi Kig
Tevɨt mə truvehe muvehimɨru nəkur Isrel.
Iərmama nəha Iesu. 24 ✡Ia nəpɨn nəha
Iesu rəpwəh ihi noien wok səvənhi, Jon
raməvisau irapw m nəkur Isrel me pam

✡ 13:8: 2Tim 3:8 ✡ 13:11: Wok Me 9:8 ✡ 13:13: Wok Me 13:5, 15:38 ✡ 13:15: Wok Me 15:21 ✡ 13:16: Wok Me 12:17 ✡ 13:17: Eks 1:7, 6:6, Eks 12:51 ✡ 13:18: Eks 16:35, Nam 14:34, Dut 1:31 ✡ 13:19: Dut 7:1, Jos 14:1 ✡ 13:20: Jaj 2:16, 1Saml 3:20 ✡ 13:21: 1Saml 8:5,19, 1Saml 10:20-24 ✡ 13:22: 1Saml 13:14, 1Saml 16:13, Sam 89:20 ✡ 13:23: 2Saml 7:12-16, Aes 11:1 ✡ 13:24: Mat 3:1-2

mə irəha tuhaməkeikei mhərərɨg ia noien
ərəha me səvənraha, nənə mho paptaes.
25 ✡Nəpɨn Jon ruvehe ipaka tɨ noien sampam
ia wok səvənhi, ramɨni mə, 'Rerɨmiaha
ramrhi iou mə iou sin? Rɨpko mhə iou
iərmama sə hiameitenhi. Mətə tihətərɨg
iou. Iərmama riti nəha rauvehe kurirə ia
nirak. Iapkəmwhen mhə mə takɨfi raka put
ia nɨsun.'

26 ✡Nərman, piak me, kɨtaha səməme
səməuku pen ia kwənəkwus səvəi Epraham,
mɨne kɨmiaha iesa rɨpko mhə kɨmiaha
nəkur Isrel, mətə hiaməsiai Kumwesən
səkɨmaha, tukutaha i, Kumwesən rərhi
pehe nəgkiariien i sə rauvehimɨru
nərmama. 27 ✡Nəpɨn Iesu ruvehe, nərmama
səməme kamharə fwe Jerusalem mɨne
nəmə asori me səvənraha həpkətə sas mhə
in, mhəreirei mwi nɨpwrai nəgkiariien
səvəi profet kupwən me kaməvisau
irapw ia Sapat me pam. Ro iamɨnhi irə
irəha ho nəgkiariien me nəha həuvehe
mhəukuə. Həkiri Iesu mə traməkeikei
memhə. 28 ✡Irəha həpkətə mhə noien ərəha
riti rɨno rəmwhen mə tukousi əpune in
tukwe, mətə kamhəmwur ihi a, mhəres
pen Paelat mə trəseni pen Iesu ia rəgi
nərmama me səvənhi mə tuhousi əpune.
29 ✡Nəpɨn ho pam nəfe Nəkukuə Ikinan
rɨməni mə tuko irə, həuvehi raka nɨpwran
ia nei kamarkuaui, mhəmri pen ia nɨpəgi
kəruəterei riti. 30 ✡Mətə Kumwesən rɨno
in rətui mwi ia nemhəien. 31 ✡Nəpɨn Iesu
rətui mwi, rier irapw tɨ nərmama səməme
hənaməkurirə in fwe ia tənə Kalili meste
Jerusalem. Irəha hətə in ia nəpɨn rɨpɨk.
Təkwtəkwuni irəha kamhəvisau irapw Iesu
m nəkur Isrel.

32 ✡Kɨmaha iahəuvehe ia kwopun i,
mamhəvisau irapw nəgkiariien amasan i m
kɨmiaha. Nəfe Kumwesən rɨno raka promes
tɨ səkɨtaha kaha kupwən me mə in tro,
33 rɨno m kɨtaha i nɨpwnəti kaha kupwən
me. In rɨno Iesu rətui mwi ia nemhəien.
Rəmwhen mwi nəgkiariien i kɨmərai pen ia
Ol Sam sə rasori kəru rani:

'Ik nərɨk.
Ipwet iakuvehe mo iou tata səim.'
34 Kumwesən ruvəni raka ia Nəkukuə Ikinan
mə tro Iesu rətui mwi ia nemhəien. Nənə in
trɨpkemhə mhə mwi. Nɨpwran trɨpkɨmərɨr
mhə. Kumwesən rɨni iamɨnhi irə mɨnuə:
'Nɨpərhienien takuvei pehe nari amasan
anan me mik səməme iakɨno raka
promes m Kig Tevɨt kupwən.'
35 ✡Nənə Kig Tevɨt rɨmərai pen nəgkiariien
riti mwi ia Nəkukuə Ikinan. Rɨməni mə,
'Tikəpwəh nəseniien nɨpwrai iəmə ikinan
səim rɨmərɨr.'
36 ✡Nəpɨn Kig Tevɨt ramɨru ihi, ramo
nəkwai Kumwesən. Kurirə irə remhə.
Kɨnɨmwi ia kwopun kanɨmwi kaha me
səvənhi ikɨn. Nɨpwran rɨmərɨr. 37 Mətə Iesu,
iəmə nəha Kumwesən rɨnəsuəpwiri in ia
nemhəien, nɨpwran rɨpkɨmərɨr mhə.

38 ✡Ro iamɨnhi irə, piak me, ti-
haməkeikei mhəukurən nəfe i iakamɨni
irapw tukumiaha i. Iesu i rukurən
nuvehi rakaien nərəhaien me səkɨmiaha,
mo Kumwesən trəpwəh nərpwɨnien.
Loa səvəi Moses ko rɨpkɨfi raka mhə
nərəhaien me pam səkɨmiaha. 39 ✡Mətə
nərmama me pam səməme kamhəni
nɨpərhienien ia Iesu, in trɨfi raka nərəhaien
me pam səvənraha. 40 Kɨmiaha ti-
haməkeikei mhəsiari, mamhətərɨg amasan
ia nəgkiariien i, kamo nəgkiariien i profet
me həməni treste kɨmiaha.
41 'Hətə amasan kɨmiaha nəmə hiamarɨs
əkenhɨn ia nirak.
Ia nəpɨn səkɨmiaha tako nari riti.
Trɨni mɨnuə iərmama riti rɨni amasan nəri
tukumiaha,
kɨmiaha tihəpwəh nɨniien nɨpərhienien
irə.
Tihərkərinari irə, mhemhə.' "

*N*ərmama me rerɨnraha ragien mə
tuhəregi nəgkiariien amasan

42-43 ✡Nəkur Isrel həfwaki pam fwe ia
nəkwai nimwəfwaki səvənraha. Nəpɨn
Pol mɨne Panapas krouier irapw, həres
pen irau i mə ko krouvehe mwi ia nɨkare
Sapat, rouni irapw mwi nəgkiariien nəha tɨ
nirəha. Nəkur Isrel həpɨk mɨne nərmama
me həpɨk səməme rɨpko mhə irəha nəkur
Isrel, mətə kamharə ia narəien səvəi nəkur
Isrel, irəha kamhəkurirə ia Pol mɨne Pana-
pas. Nənə irau krouəgkiari mɨnraha rauni
mə, "Kɨmiaha tihaməkeikei mhəuvehi na-
masanien səvəi Kumwesən, mharə irə,
mamhəuvən."

✡ 13:25: Jon 1:20,27 ✡ 13:26: Wok Me 13:16 ✡ 13:27: Jon 16:3, Wok Me 3:17 ✡ 13:28: Mat 27:22-23 ✡ 13:29: Mat 27:59-60 ✡ 13:30: Wok Me 2:24 ✡ 13:31: Wok Me 1:3,8 ✡ 13:32: Wok Me 13:23 ✡ 13:35: Wok Me 2:27 ✡ 13:36: Wok Me 2:29 ✡ 13:38: Wok Me 10:43 ✡ 13:39: Rom 10:4 ✡ 13:42-43: Wok Me 11:23, 14:22 ✡ 13:45: Wok Me 14:2

44 Ia nikare Sapat irə ipaka nərmama me
pam ia taon nəha housəsimwin irəha me
mə tuhəregi nəgkiariien səvəi Iərimənu.
45 ✡Nərmama me nəha həpik. Nəpin nəkur
Isrel hətoni, rerinraha rirhi ərəha Pol.
Nəpin in rəgkiari, irəha kamhəni səpə,
mamhəni ərəha in.
46 ✡Mətə Pol mine Panapas krouəpwəh
nehekirien. Irau krouni mə, "Kimrau
iarouəkeikei roukupwən rouni irapw
nəgkiariien səvəi Kumwesən tukumiaha i
nəkur Isrel. Mətə rəfo? Hiəpkokeikei mhə
mə tihəuvehi nimiruien rerin? Hətə ro! Ti
nəri nə mə hiamərarki karen nəgkiariien
səkimrau iaminhi, kimrau trouəpwəh
kimiaha, rouevən rouni irapw nəgkiariien
i ti nərmama ripko mhə irəha nəkur Isrel.
47 Iərimənu ruvəni pehe raka tukumaha i
mə tahaməkeikei mho iaminhi. In rimməni
minuə:
'Tako ik ikəmwhen ia nukuraanien,
məhiəpwin nərmama ripko mhə irəha
nəkur Isrel.
Tikini pen ti nərmama me ia tənəmtənə me
mə takuvehimiru irəha.' "
48 ✡Nəpin nərmama me nəha ripko mhə
irəha nəkur Isrel həregi nəgkiariien nəha,
rerinraha ragien. Həni mə nəgkiariien
səvəi Iərimənu ramasan pik. Nənə sin sin
ia nirəha Kumwesən rinərpwi raka rəgin ia
nirəha mə tuhəuvehi nimiruien rerin, irəha
həni nipərhienien ia Iesu.
49 Ia nəpin nəha nəgkiariien səvəi
Iərimənu rauviris mamevən ia kwopun me
ipaka ti taon nəha. 50 ✡Mətə nəkur Isrel
həuvən ti nipran asori me nepwin səməme
kamharə ia narəien səvəi nəkur Isrel mine
nəmə asori me səvəi taon nəha, mhəvi
irəha mə tuhometə Pol mine Panapas.
Nəkur asori me nəha hərhi irapw irau ia
tənə səvənraha. 51 ✡Mətə irau krounouini
raka niməkwrur ia nisunrau, rouahatən
pen mə nərmama me ia taon nəha həno
noien ərəha. Kurirə ikin krauevən fwe taon
nəha Ikoniam. 52 Nənə nərmama me səvəi
Iesu fwe Antiok rerinraha ragien mukuər
ia Nənimwin Ikinan.

14

*Pol m*ine Panapas fwe Ikoniam

1 Fwe taon nəha Ikoniam Pol mine
Panapas irau pəri krouuvnimwə ia
nimwəfwaki səvəi nəkur Isrel rouəvisau.
Nəvisauien səvənrau ramasan pik. Ro
pen nərmama həpik, nəkur Isrel mine
nəkur Kris mwi, həni nipərhienien ia Iesu.
2 ✡Mətə nəkur Isrel səməme həpkini mhə
nipərhienien ia nəgkiariien səvənrau ho
nərmama me ripko mhə irəha nəkur Isrel
niemaha rəpi irəha ti piəvtaha me. 3 ✡Ro
pen Pol mine Panapas krouarə əpwəmwis
fwe ikin, rouəvisau irapw Iesu Iərimənu
rouəpwəh nehekirien. Ia nəpin nəha Iesu
Iərimənu rauvei pen niskaiien minrau,
krauo nimtətien me mine narimnari me
nərmama me hətoni mhərkərinari irə.
Nəpin nərmama me hətoni, mhətə sas ia
nəgkiariien səvənrau sə raməvisau irapw
namasanien səvəi Iesu mə ro nipərhienien.
4 Nərmama ia taon nəha həuai irəha ia
kusen kəru. Nepwin hərer irəha nəkur Isrel
səməme həpwəh niniien nipərhienien ia
Iesu. Nepwin hərer irəha aposol mi nəha.
5 ✡Ia nəpin nəha nəkur Isrel nepwin mine
nərmama nepwin ripko mhə irəha nəkur Is-
rel mine nəmə asori me səvənraha kamhəni
mə tuhouraha irau, mhəkwi əpune irau.
6-7 ✡Mətə irau krouregi, rouap, rouevən
fwe Listra mine Tepe, taon mi kəru fwe
ia profens nəha Likaonia. Fwe ia taon
mi nəha mine ia rukwənu me ipaka ti ni-
rau, Pol mine Panapas krouəvisau irapw
nəgkiariien amasan səvəi Iesu.

*Pol m*ine Panapas fwe Listra

8 ✡Fwe Listra, iərmama riti raməkure.
Nəpin rinətui irə, nisun mi krouemhə. Ko
ripkavən mhə. 9 ✡Iərmama nəha ramətərig
ia nəgkiariien səvəi Pol. Nənə Pol rəti
pen mamətə in, mukurən mə iərmama
nəha ramahatətə ia Iesu mə Iesu niskaiien
səvənhi rəmwhen mə tromasan nisun mi.
10 Ro pen Pol rəgkiari asori mini mə,
"Tiko miskəmter, mərer ia nisum mi."
Təkwtəkwuni a iərmama nəha riskəmter,
mavən.
11 ✡Nəpin nərmama me hənətoni
nəfe Pol rino, həkwein əpwəmwis ia
nəgkiariien səvəi nəkur Likaonia, mhəni
mə, "Kwa, kumwesən me həneiwaiu irapw
pehe tukutaha, mhəmwhen ia nərmama

✡ 13:46: Luk 7:30, Wok Me 3:26, 18:6 ✡ 13:48: Wok Me 11:18 ✡ 13:50: Wok Me 17:4,12 ✡ 13:51: Mat 10:14, Wok Me 18:6 ✡ 14:2: Wok Me 13:45 ✡ 14:3: Mak 16:20, Wok Me 19:11, Hip 2:4 ✡ 14:5: Wok Me 14:19, 2Tim 3:11 ✡ 14:6-7: Mat 10:23 ✡ 14:8: Jon 9:1, Wok Me 3:2 ✡ 14:9: Wok Me 3:4, Mat 9:28 ✡ 14:11: Wok Me 28:6

me.” 12 Irəha həkwein Panapas mə Sus,
kumwesən riti səvənraha. Nənə tɨ nəri
nə mə Pol raməvisau irapw nəgkiariien,
həkwein pen in mə Heremes, kumwesən
riti mwi səvənraha. 13 Nimwəfwaki səvəi
kumwesən nəha Sus, ramərer iruə ia taon
nəha. Pris riti sə ramowok fwe ikɨn, ruvehi
kau me nepwɨn mɨne tihi nei me nepwɨn,
muvehi muvehe tɨ kwəruə səvəi taon nəha.
Rokeikei mə in mɨne nərmama me tuhousi
əpune kau me nəha mho pen nɨsiaien
mhəfwaki pen m Panapas mɨne Pol.

14 Mətə nəpɨn aposol mi nəha krouregi
nəgkiariien nəha, kroueitehi tɨnari
səvənrau, rouaiu, rouevən fwe ia kurk-
wai nərmama, rouəkwein əpwəmwɨs,
rouni mə, 15 ✡“Nərman me, rəfo hiamo
iamɨnhi irə? Kɨmrau iarouəmwhen a ia
kɨmiaha. Iarouvehe mə trouəvisau irapw
nəgkiariien amasan m kɨmiaha mə kɨmiaha
tihaməkeikei mhəpwəh kumwesən eikuə
me, mhərərɨg mhəuvehe tɨ Kumwesən sə
ramɨru. In əpa rɨno neiai, mɨne tɨprənə,
mɨne təsi, mɨne narimnari me pam səməme
kamharə ia nirəhar. 16 ✡Fwe kupwən, in
rɨnəseni nərmama me ia tənəmtənə me
mə hamesi pen a suatuk me səvənraha
mamhəuvən. 17 ✡Mətə ia nəpɨn me in
ramo hiamətoni noien amasan səvənhi. In
ramərhi irapw pehe nesən, mamo nəmhien
ro nɨpwran ia nəpɨn atukwatukw səvənhi.
In rauvei pehe nəvegɨnien m kɨmiaha,
mamo rerɨmiaha ramagien.” 18 Pol mɨne
Panapas krouni nəgkiariien nəha, mətə
ipaka ko kroupkɨnise mhə nərmama me
mə tuhəpwəh nousi əpuneien kau me nəha
tɨ nəfwakiien mɨnrau.

19 ✡Mətə nəkur Isrel me nepwɨn həuku
pen fwe Ikoniam mɨne Antiok ia profens
nəha Pisitia, mhəuvehe tɨ Listra, mhəvi
nərmama həpɨk həuvən mhəkwtəmhiri
Pol, mhəkwi ia kəruəterei, mhəvkəkini,
mhəuvən fwe iruə ia taon, mhəpwəh.
Rerɨnraha rɨrhi mə ruvamhə. 20 Mətə nəpɨn
nərmama me səvəi Iesu həuvehe mhərer
kuraukurau irə, Pol rɨskəmter, mevən mwi
ia taon. Kɨni rakwakwi irə, irau Panapas
krouier, rouevən fwe taon nəha Tepe.

*Pol m*ɨne Panapas krourərɨg rouevən
fwe Antiok ia profens nəha Siria

21 ✡Pol mɨne Panapas krouəvisau irapw
nəgkiariien amasan fwe ia Tepe, ravi
nərmama həpɨk həuvehe mho irəha
nərmama me səvəi Iesu. Kurirə ikɨn
krourərɨg rouevən fwe Listra, mɨne
Ikoniam, mɨne Antiok ia profens nəha
Pisitia. 22 ✡Ia kwopun me nəha irau krauo
nətərɨgien səvəi nərmama me səvəi Iesu ru-
vehe mɨskai mwi. Krouəvəhag mɨnraha mə
tuhərer əknekɨn ia nahatətəien səvənraha,
rauni mə, “Saməkeikei mhəukurau ia
nəmisəien me rɨpɨk kurirə səuvnimwə ia
nɨtətə sə Kumwesən ramərɨmənu irə.” 23 ✡Ia
kwopun me pam krouvehi utə elta me mə
tuhətui amasan tɨ nakalasia me. Nəpɨn
krouvehi utə irəha, krouəpwəh nəniien
nari, rouəfwaki, rouəmri pen irəha ia
rəgi Iərɨmənu səvənraha sə kamhahatətə
irə. 24 Irau krouəpi sɨmwɨn ia profens
nəha Pisitia, roueiwaiu pehe ia profens
nəha Pamfilia, 25 rouevən ia taon nəha
Peka, rouəvisau irapw nəgkiariien amasan
fwe ikɨn. Nəpɨn krouəvisau irapw pam,
roueiwaiu rouevən fwe taon nəha Atalia.

26 ✡Ia kwopun nəha krouəputə ia nɨtətə
riti, rouier, rouevən fwe Antiok ia profens
Siria. Kwopun nəha kupwən nərmama
me hənəfwaki tɨ nirau, mhəmri pen irau
ia rəgi Kumwesən, mamhase in mə na-
masanien səvənhi tramarə tɨ nirau, marə
mwi tɨ wok sə krɨno pam. 27 ✡Irau krouapi-
rapw fwe ikɨn, rouoeite nakalasia me, rouni
pen tɨ nirəha i narimnari me Kumwesən
rɨno irəhar mɨnrau, rouni mə in rɨnəsevər
ia təpinhə mə nərmama rɨpko mhə irəha
nəkur Isrel həuvehe mhahatətə ia Iesu.
28 Nənə krouarə əpwəmwɨs mwi kwopti ia
kwopun nəha irəha nərmama me səvəi
Iesu.

15

*N*əmə asori me səvəi nəfwakiien
housəsɨmwɨn irəha me fwe ia Jerusalem

1 ✡Mətə nəkur Isrel me nepwɨn həier
fwe tənə Jutia mheiwaiu pehe ia Antiok.
Irəha kamhahatən nərmama me səvəi Iesu
səməme rɨpko mhə irəha nəkur Isrel mə,
“Kɨmiaha tihaməkeikei mhəuvən kuvehi
ninhum m kɨmiaha rəmwhen ia Loa səvəi
Moses rani. Mə hiəpwəh, Kumwesən
trɨpkuvehimɨru mhə kɨmiaha.” 2 ✡Pol

✡ 14:15: Wok Me 10:26, Sam 146:6 ✡ 14:16: Wok Me 17:30 ✡ 14:17: Sam 147:8, Jer 5:24 ✡ 14:19: Wok Me 17:13, 2Kor 11:25, 2Tim 3:11 ✡ 14:21: Mat 28:19 ✡ 14:22: Mat 7:14, Wok Me 11:23, 15:32, Wok Me 18:23, 1Tes 3:3 ✡ 14:23: Wok Me 13:3 ✡ 14:26: Wok Me 13:1-2, Wok Me 15:40 ✡ 14:27: Wok Me 15:4,12, Wok Me 11:18 ✡ 15:1: Kal 5:2 ✡ 15:2: Wok Me 11:30, Kal 2:1

mine Panapas krauousari irəha minraha
mamhəgkiari pik ti nəgkiariien nəha.
Kurirə ikin, nakalasia me fwe Antiok
hərpwi rəginraha ia Pol mine Panapas mine
nərmama me nepwin mwi, mhəni mə irəha
tuhəutə pen fwe ia Jerusalem mhətoni
aposol me mine elta me səvəi nəfwakiien
ti nəgkiariien nəha. [3] Nəpin nakalasia me
hərhi pen irəha, irəha hənaməuvən fwe
Jerusalem. Ia rukwənu me ia nikare suatuk
fwe ia tənə Fonisia mine tənə Sameria
kamhəni sas pen mə nərmama me ripko
mhə irəha nəkur Isrel irəha mwi həuvəni
nipərhienien ia Iesu. Nəgkiariien nəha ro
piəvtaha me rerinraha ragien. [4] ✡Kurirə
irə, nəpin irəha həier pen fwe Jerusalem,
aposol me mine elta me səvəi nəfwakiien
mine nakalasia me hətoni irəha rerinraha
ragien. Nənə Pol mine Panapas mine
səməme hənəkurirə ia nirau həni pen ti
nirəha i narimnari me Kumwesən rino
minraha.

[5] Mətə Farisi me nepwin səməme
kamhəni nipərhienien ia Iesu həskəmter,
mhəni mə, "Nərmama me ripko mhə irəha
nəkur Isrel səməme kamhəni nipərhienien
ia Iesu tuhaməkeikei mhəuvən kuvehi
ninhum minraha. Kimiaha tihaməkeikei
mhəni pen ti nirəha i mə tuhəkurirə ia Loa
səvəi Moses."

[6] Aposol me mine elta me səvəi
nəfwakiien housəsimwin irəha me,
mamhəgkiari ti nəresien nəha. [7] ✡Nəpin
həgkiari əpwəmwis, Pita riskəmter, mini
pen ti nirəha i mə, "Piak me, kimiaha
hiəuvəukurən raka mə fwe kupwən
Kumwesən rərpwi rəgin ia nirak ia kusen
səkitaha, muvei pehe nəpin miou iakevən
minəvisau raka m nərmama me nepwin
ripko mhə irəha nəkur Isrel. Nəpin irəha
həregi nəgkiariien amasan səvəi Iesu ruku
pen ia tərhuk, həni nipərhienien irə.
[8] ✡Nənə Kumwesən sə rukurən amasan
nətərigien səvəi nərmama rahatən amasan
tukutaha i minuə rerin ragien ti nuvehiien
irəha, mo irəha nərmama me səvənhi.
In ruvei pen Nənimwin Ikinan minraha
rəmwhen a mwi riməuvei pehe m kitaha
i fwe kupwən. [9] ✡In ripkopəiti mhə ia
nirəha, mətə raikuas ia rerinraha, ti nəri
nə mə irəha həni nipərhienien ia Iesu
rəmwhen rino m kitaha i. [10] ✡Rəfo hiənuə
tiho Kumwesən niemaha rəpi? Hiokeikei
mə tsəmri pen Loa səvəi Moses ia nurai
nərmama me səvəi Iesu səməme ripko mhə
irəha nəkur Isrel, mətə Loa nəha rəmwhen
ia katipə sə ripam. Kitaha i nəkur Isrel mine
kaha kupwən me səkitaha ko səpkəvrani
mhə. [11] ✡Mətə kitaha saməni nipərhienien
ia nəgkiariien i. Iesu Iərimənu səkitaha
truvehimiru kitaha ia namasanien səvənhi
rəmwhen a mwi in tro ia nirəha."

[12] ✡Pita rəgkiari pam. Kurirə irə
nərmama me ia nəkureien nəha həkure
afafa, mamhətərig Pol mine Panapas.
Irau krauni amasan ti nirəha i nəfe
Kumwesən rino nəpin irau krauəvisau
irapw nəgkiariien amasan səvəi Iesu m
nərmama me ripko mhə irəha nəkur
Isrel. Krouni mə in riməuvei pen
niskaiien minrau, krauo nimtətien me
mine narimnari me nərmama me hətoni,
mhərkərinari irə.

[13] ✡Nəpin irau krouəgkiari pam, Jemes
rərer mini mə, "Piak me, tihətərig iou.
[14] ✡Saemon ruvəni amasan raka tukutaha
i mə rəfo fwe kupwən Kumwesən revən
ti nərmama me ripko mhə irəha nəkur
Isrel mə tripeki raka nepwin mə irəha
nərmama me səvənhi. [15] Profet kupwən me
həməni mə in tro iaminha irə. Rəmwhen
ia nəgkiariien i kimərai pen ia Nəkukuə
Ikinan, rani mə,

[16] 'Kurirə ia nəri, iou takrərig
muvehi utə nitətə səvəi Kig Tevit sə
riməmwei.
Nitətə sə in rinamərimənu irə kineitehi
rəmwhen ia nimwə,
iou takuvrhəkin mwi, momasan.
[17-18] Tako iaminhi minuə nərmama ia
tənəmtənə me tuhəuvehe tukw iou.
Nərmama ripko mhə irəha nəkur Isrel,
irəha pam səməme iakinəkwein raka
irəha, tuhəuvehe.
In i nəgkiariien səiou. Iou Iərimənu. Iako
nərmama həuvəukurən raka narim-
nari me i fwe kupwən.' "

[19] Nənə Jemes rini mə, "Ro iaminhi irə
nəkiriien səiou mə nərmama me nəha ripko
mhə irəha nəkur Isrel, mətə kamhərərig
mamhəuvehe ti Kumwesən, rərəha mə
kitaha tso rəknekin ti nirəha. [20] ✡Mətə
pwəh sərai nəkukuə riti revən ti nirəha.

✡ 15:4: Wok Me 14:27 ✡ 15:7: Wok Me 10:1-43 ✡ 15:8: Wok Me 10:44, 11:15 ✡ 15:9: Wok Me 10:34-35
✡ 15:10: Mat 11:30, Kal 3:10, 5:1 ✡ 15:11: Kal 2:16, Efes 2:5-8 ✡ 15:12: Wok Me 14:27 ✡ 15:13: Kal 2:9
✡ 15:14: Wok Me 15:7-9 ✡ 15:20: Jen 9:4, Eks 34:15-17, Lev 17:10-16

Ia nəkukuə nəha tsəni pen tɨ nirəha i
mə irəha tuhəpwəh naniien nəvegɨnien i
rəmkemɨk sə kɨməuvei pen m nənɨmwi
nari me səməme kaməfwaki pen mɨnraha.
Nərman me tuhəpwəh niri əpnapenien
nɨpran. Nɨpran me tuhəpwəh nesi pen
əpnapenien nərman. Irəha tuhəpwəh nani-
ien nərimɨru riti sə kətiri nɨpətəkinuan
remhə mətə netə raməmak ihi ia nusan.
Nənə irəha tuhəpwəh naniien netə.

21 ✡Natuakəmien me nəha rɨnəmwhen,
tɨ nəri nə mə fwe tui muvehe meste pehe
ipwet mɨne, ia Sapat me pam nərmama
me kamhəvsini Loa səvəi Moses ia nəkwai
nimwəfwaki me səvəi nəkur Isrel. Ia taon
me pam kamhəvisau irapw nəgkiariien
səvənhi."

*N*əkukuə sə revən tɨ nərmama me rɨpko
mhə irəha nəkur Isrel

22 Aposol me, mɨne elta me səvəi
nəfwakiien, mɨne nakalasia me pam fwe
Jerusalem həni sɨmwɨn mə tuhərpwi
rəgɨnraha ia nərmama nepwɨn ia nirəha,
mhərhi pen irəha həuvən irəha Pol mɨne
Panapas fwe Antiok. Hərpwi rəgɨnraha
ia Saelas mɨne Jutas (nəghɨn riti mwi
nə Pasapas). Iəmənmi nəha, piəvtaha
me kamhəsiai pɨk irau. 23 Irəha həuvei
pen nəkukuə nəha mɨnrau mə trouvehi
rouevən. Nəkukuə nəha rɨni mə:

Aposol me mɨne elta me səvəi nəfwakiien,
piəvmiaha me fwe Jerusalem.

Iahərhi pehe nəkukuə i tukumiaha
piəvmaha me səməme rɨpko mhə
kɨmiaha nəkur Isrel, hiamarə fwe
Antiok mɨne Siria, mɨne Silisia.

Iahaməni ramasan tukumiaha.

24 ✡Kɨmaha iahəregi mə nərmama nepwɨn
həməier ia kɨmaha, mhəuvehe
tukumiaha, mho kɨmiaha hiəregi
rərəha tɨ nəgkiariien səvənraha.

Irəha ho nətərɨgien səkɨmiaha rəvsausɨni
pɨk, mətə kɨmaha iahəpkuvei pen
mhə nəgkiariien riti mə tuhəuvehe
mhəni pehe tukumiaha i.

25 Ro pen kɨmaha iahousəsɨmwɨn kɨmaha
me mhəni sɨmwɨn mə tahərpwi
rəgɨmaha ia iərmama kəru, mhərhi
pehe i tukumiaha.

Irau trouvehe tukumiaha irəha Panapas
mɨne Pol, iəmənmi nəha sokeikei
pɨk irau. 26 Ipaka krouemhə tɨ wok
səvəi Iesu Kristo, Iərɨmənu səkɨtaha.
27 Iəmənmi nəha iahamərhi pehe irau tuku-
miaha irau i Jutas mɨne Saelas.

Irau trouvehe rouni nəgkiariien kuatia
rəmwhen ia nəgkiariien i iahamrai.

28 ✡Rerɨmaha ragien tɨ nesi penien
nətərɨgien i Nənɨmwɨn Ikinan
rɨnahatən kɨmaha irə.

In rɨni mə kɨmaha tahəpwəh nəmrutəien
nəri sə rɨpam ia nuramiaha, mətə
natuakəmien me a i:

29 ✡Kɨmiaha tihəpwəh naniien nəvegɨnien
sə kɨməuvei pen m nənɨmwi nari me
səməme kaməfwaki pen mɨnraha.

Kɨmiaha nərman tihəpwəh niri əpnapenien
nɨpran.

Kɨmiaha nɨpran tihəpwəh nesi pen
əpnapenien nərman.

Kɨmiaha tihəpwəh naniien nərimɨru riti
sə kətiri nɨpətəkinuan remhə mətə
netə raməmak ihi ia nusan.

Tihəpwəh naniien netə.

Trɨni mɨnuə hiətui amasan tukumiaha,
mhəpwəh nəruiien natuakəmien
me i, tihəregi ramasan.

In i nəgkiariien səkɨmaha sampam.

30 Nəmə asori me i hərhi pen irau heiwaiu
irəha Pol mɨne Panapas mhəuvən fwe
Antiok. Nəpɨn hapirapw fwe ikɨn, hoeite
nakalasia me, mhəuvei pen nəkukuə
mɨnraha. 31 Irəha həvsini nəkukuə nəha,
rerɨnraha ragien tɨ nasituien səvənhi.
32 ✡Jutas mɨne Saelas irau profet mi.
Krouəvəhag m piəvtaha me ia nəgkiariien
me rɨpɨk, rouərpwi əknekɨn irəha. 33 Irau
krouarə əpwəmwɨs kwopti ia kwopun
nəha. Kurirə ikɨn piəvtaha me fwe
Antiok hase Kumwesən mə nəmərinuien
səvənhi tramarə tɨ nirau. Nənə həsəkɨr
mɨnrau, mhərhi pen irau krourərɨg
rouevən fwe Jerusalem rouətə nərmama
me səməme hənərhi irau. 34 * 35 Mətə Pol
mɨne Panapas irau krouarə pəpɨm fwe
Antiok. Irəha nərmama me nepwɨn mwi
kamhahatən nərmama me, mamhəvisau
irapw nəgkiariien səvəi Iərɨmənu.

*Pol m*ɨne Panapas krouəpwəh irau me

36 Nəpɨn nepwɨn rukurau, Pol rɨni pen
tɨ Panapas i mə, "Pwəh krau krourərɨg
pen mwi, rouətə piəvtaha me fwe ia taon

✡ 15:21: Wok Me 13:15 ✡ 15:24: Wok Me 15:1 ✡ 15:28: Mat 23:4 ✡ 15:29: Wok Me 15:20 ✡ 15:32: Wok Me 11:27, 13:1, Wok Me 14:22 * 15:34: Niutestamen me nepwɨn sə kupwən kɨmərai ia nəgkiariien səvəi nəkur Kris rani iamɨnhi ia vas toti-fo mə, "Mətə Saelas rətə mə ramasan mə pwəh ramo pəpɨm ia kwopun nəha Antiok."

me pam nəha krouvəvisau raka nəgkiariien
səvəi Iərɨmənu mɨnraha, rouətoni ro irəha
mə kamhəfarə irə.” 37 ✡Nənə Panapas
rokeikei mə Jon sə nəghɨn riti mwi nə Mak
trukurirə ia nirau, 38 ✡mətə Pol rəpwəh
nokeikeiien, tɨ nəri nə mə fwe kupwən
Jonmak rɨpkarə mhə irəhar mɨnrau meste
wok səvənrahar rɨno sampam. Mətə fwe
Pamfilia rəpwəh irau mɨrərɨg. 39 Nənə
Pol mɨne Panapas krouousari mɨnrau me,
rouəpwəh irau me. Panapas ruvehi Mak,
rouəputə ia nɨtətə riti, rouier, rouevən fwe
Saepras. 40 ✡Mətə Pol rərpwi rəgɨn ia Saelas
mə trukurirə in. Kurirə irə piəvtaha me
həmri pen irau ia rəgi Iərɨmənu, mhase in
mə namasanien səvənhi tramarə tɨ nirau
i. Nənə Pol rier irau Saelas, 41 mevən ia
kwopun me ia profens mi nəha Siria mɨne
Silisia, mamərpwi əknekɨn nakalasia me.

16

Timoti rukurirə Pol mɨne Saelas

1 ✡Ia nəpɨn nəha Pol revən fwe taon
mi nəha Tepe mɨne Listra. Ia Listra
iərmama riti səvəi Iesu nəghɨn nə Tim-
oti. Mama səvənhi in prən Isrel. In mwi
rani nɨpərhienien ia Iesu. Mətə tata səvəi
Timoti in iəmə Kris. 2 ✡Piəvtaha me fwe
Listra mɨne Ikoniam kamhəni Timoti mə
in iəmə amasan riti. 3 ✡Pol rokeikei mə
Timoti trukurirə in rouier rauevən. Ro
pen in ruvehi ninhum m Timoti tɨ nəri nə
mə nəkur Isrel fwe ikɨn həukurən mə tata
səvəi Timoti in iəmə Kris riti. 4 ✡Nəpɨn Pol
mɨne in me nepwɨn həier pen fwe ia taon
me, haməvisau irapw m nərmama me səvəi
Iesu natuakəmien me nəha aposol me mɨne
elta me səvəi nəfwakiien fwe Jerusalem
həməni. Kamhahatən nakalasia me mə
irəha tuhaməkeikei mhesi pen. 5 ✡Ia noien
nəha nakalasia me pam ia kwopun me fwe
ikɨn nahatətəien səvənraha ruvehi mɨskai.
Ia nəpɨn me irəha həuvehe mhəpɨk mwi.

Pol rətoni nəməkrəhaien riti

6 ✡Pol mɨne in me nepwɨn həuvən mhəpi
sɨmwɨn ia profens mi nəha Frijia mɨne
Kalesia, tɨ nəri nə mə Nənɨmwɨn Iki-
nan rɨnise irəha mə tuhəpwəh nevənien
mhəvisau nəgkiariien amasan fwe ia pro-
fens nəha Esia. 7 ✡Nəpɨn irəha həuvehe
ipaka tɨ profens nəha Misia, həmwur mə
tuhəuvən fwe ia profens nəha Pitinia.
Mətə Nənɨmwɨn səvəi Iesu rɨpkəseni mhə
irəha. 8 Ro pen həukurau ia profens nəha
Misia, mheiwaiu mhəuvehe ia taon nəha
Troas. 9 Ia nəpɨn Pol rətə nəməkrəhaien
riti. Iəmə Masetonia riti ramərer, ma-
mase in mə, “Tikuvehe ro i ia Masetonia,
masitu ia kɨmaha.” 10 Nəpɨn Pol rɨnətə
pam nəməkrəhaien nəha, təkwtəkwuni a
mwi kɨmaha iahənaməpnəpenə mə tahəier,
mhəuvən fwe Masetonia, tɨ nəri nə mə
iahəregi mə Kumwesən raməkwein kɨmaha
mə tahəvisau irapw nəgkiariien amasan
səvəi Iesu m nərmama me fwe ikɨn.

Litia rɨni nɨpərhienien ia Iesu

11 Kɨmaha iahəputə ia nɨtətə riti, mhəier
ia Troas, mhaiu atukwatukw mhəuvən fwe
tənə əmwerɨs nəha Samotres. Kɨni rak-
wakwi irə iahaiu mhəuvən fwe ia taon nəha
Neapolis. 12 Iahəier ia kwopun nəha mhavən
mhəuvən fwe Filipae, taon asori riti ia
tɨprənə səvəi Masetonia profens. Nərmama
me ia taon nəha irəha sitisin me səvəi Rom.
Kɨmaha iahapirapw fwe Filipae, mharə ikɨn
nəpɨn rɨpɨk.

13 Nəpɨn riti ia Sapat iahəier irapw ia
kwəruə asori səvəi taon nəha, mhəuvən ia
nɨkare nui arɨs ia kwopun riti iahəukurən
mə nərmama kamhəfwaki ikɨn. Iahəuvən,
mhəkure, mamhəvisau pen Iesu m nɨpran
me səməme hənousəsɨmwɨn raka irəha me
fwe ikɨn. 14 Pran riti sə ramətərɨg ia kɨmaha
nəghɨn nə Litia. Ruku pen ia taon nəha
Tuatira. Səvənhi fwe stoa kauvehi nəmri
tɨnari sə kala səvənhi tihinatis. Ia nəpɨn me
Litia raməfwaki m Kumwesən. Iərɨmənu
rəsevər ia nətərɨgien səvəi prən i, rɨni
nɨpərhienien ia nəfe Pol rani. 15 ✡Nəpɨn
kɨno raka paptaes ia Litia irəha nərmama
me pam ia nəkwai nimwə səvənhi, Litia
rɨni pehe tukumaha i mə, “Mə hiəukurən
mə iakamahatətə pərhien ia Iərɨmənu, ra-
masan pwəh hiəuvehe mharə ia nəkwai
nimwə səiou.” In raməkeikei pehe m
kɨmaha, nənə iahəuvən.

Kuvehi puvnimwə Pol mɨne Saelas ia
kalapus fwe Filipae.

16 ✡Nəpɨn riti iahaməuvən fwe kwopun
nəha kaməfwaki ikɨn, mhəpi raka pran riti
kamo slef irə. Nənɨmwɨn ərəha ramarə
irə, mamo prən nəha ramətoni narimnari

✡ 15:37: Wok Me 12:12,25 ✡ 15:38: Wok Me 13:13, Kol 4:10 ✡ 15:40: Wok Me 4:36, 13:4, Wok Me 14:26 ✡ 16:1: Wok Me 14:6, 2Tim 1:5 ✡ 16:2: Fil 2:19-22 ✡ 16:3: Kal 2:3-5 ✡ 16:4: Wok Me 15:23-29 ✡ 16:5: Wok Me 2:47 ✡ 16:6: Wok Me 18:23 ✡ 16:7: 2Tim 1:15 ✡ 16:15: Wok Me 16:33, 18:8 ✡ 16:16: Wok Me 19:24

me səməme kamhərkwafə. Prən nəha
rauvehi mane asori səvəi nəmə asori me
səvənhi, tɨ nəri nə mə nərmama kamhərəku
in tɨ nɨniien narimnari me səməme
tuhəpkuvehe. 17 ✡Kɨmaha Pol iahamavən.
Prən nəha rakurirə kɨmaha, maməkwein
əpwəmwɨs, mamɨni mə, “Nərmama me i
kamho tukwini nari m Kumwesən Asori,
mamhəni irapw tukumiaha i mə tihəfo in
ruvehimɨru kɨmiaha.” 18 ✡Ia nəpɨn me rɨpɨk
prən nəha ramo iamɨnhi. Pol rɨregi rɨnəpou
irə, ruvsini, məgkiari pen m nənɨmwɨn
ərəha mə, “Ia nəghi Iesu Kristo iakani pehe
tukw ik i mə tikier ia prən i.” Təkwtəkwuni
a nənɨmwɨn ərəha rier.
19 Nəpɨn nəmə asori me səvəi prən nəha
hənamətoni mə tuhəpwəh nuvehiien mwi
mane ia prən nəha, həkwtəmhiri Pol mɨne
Saelas, mhəvi irau, mhəuvən tɨ nəmə asori
me fwe ia kurkwai taon nəha. 20 ✡Irəha
həvi irapw irau ia nəmri iəmə asori mi səvəi
Rom, mhəni pen tɨ iəmə asori mi nəha mə,
“Iəmənmi irau iəmə Isrel mi. Kraurukwu-
men nərəhaien ia taon i səkɨtaha, 21 rauni
irapw narəien me nepwɨn rɨpkatukwatukw
mhə tukutaha i nəkur Rom mə tsəuvehi
uə tsarə irə, tɨ nəri nə mə kamhərui loa
səkɨtaha.”
22 ✡Nərmama me ia kwopun nəha irəha
mwi həskəmter, mamhəni ərəha irau. Ro
iamɨnhi irə iəmə asori mi nəha səvəi Rom
krouni pen tɨ naruagən me nepwɨn mə
tuhəuvehi raka tɨnari səvənrau, mhousi
irau. 23 Nənə housi pɨk irau. Kurirə
irə həuvehi puvnimwə irau ia kalapus,
mhəni pen tɨ iərmama sə ramətui tɨ kala-
pus mə, “Tikətui amasan tɨ iəmənmi.”
24 Nəpɨn iərmama sə ramətui tɨ kalapus
rɨregi nəgkiariien nəha, ruvehi irau, mevən
fwe ia rum riti fwe imwə ia nəkwai kala-
pus, muvehi pen nɨsunrau nei asori rəkure
tərini.

*Kumwes*ən ruvehi raka Pol mɨne Saelas
ia kalapus

25 Ia kurkwai nəpɨn, Pol mɨne Saelas
krouəfwaki, rouəni nɨpu me, rouəgnəgɨni
Kumwesən. Nərmama me fwe ia kalapus
kamhətərɨg ia nirau. 26 Təkwtəkwuni
a nɨmwnɨmwien asori ruvehe. Kala-
pus rɨkiukiu pɨk. Təpinhə me pam
həuvehe mhəkwag. Jen me pam səməme
kamhəkwtəmhiri nərmama me həsas.
27 ✡Ia nəpɨn nəha nɨmwnɨmwien rɨkiu irə,
iərmama sə ramətui tɨ kalapus rətui, mətə
təpinhə me pam həkwag. Rerɨn rɨrhi mə
nərmama me ia kalapus hənap. Ro pen
reivi raka nau səvənhi mə trəpi əpune
atukw a in. 28 Mətə Pol rəkwein asori, mɨni
mə, “Tikəpwəh nousi əpune atukwien ik.
Kɨmaha pam a i.”

29 Iərmama sə ramətui tɨ kalapus rəres
laet me nepwɨn, maiu, mevən, mɨnɨmwi
nukurhun mi ia nəmri Pol mɨne Saelas,
mehekɨr mətəmnɨmwɨn. 30 ✡Kurirə irə
rɨskəmter, miri raka irau mharevən fwe
iruə, məres pen irau i mə, “Iəmə asori
mi, takəməkeikei məfo irə mə Kumwesən
ruvehimɨru iou?”

31 Mɨregi krouni mə, “Tikəməkeikei
mɨni nɨpərhienien ia Iesu Iərɨmənu,
nənə Kumwesən truvehimɨru ik mɨne
nərmama me pam ia nəkwai nimwə səim.”
32 Nənə irau krouni irapw nəgkiariien səvəi
Iərɨmənu revən tukwe mɨne nərmama me
pam fwe ia nəkwai nimwə səvənhi. 33 ✡Ia
nəpɨn nəha nəpɨn anan, mətə iərmama
nəha ruvehi irau, maikuas ia təmwki
nousiien ia nɨpwranrau. Kurirə irə in mɨne
nərmama me ia nəkwai nimwə səvənhi
ko paptaes ia nirəha. 34 Nəpɨn kɨno pam
paptaes ia nirəha, iərmama nəha riri
Pol mɨne Saelas, harutə pen ia nimwə
səvənhi. In ruvei pen nəvegɨnien mɨnrau.
In mɨne nərmama me pam ia nəkwai
nimwə səvənhi rerɨnraha ragien pɨk, tɨ nəri
nə mə təkwtəkwuni nəha hənahatətə ia
Kumwesən.

35 Nəpɨn nəha ruvəran iəmə asori mi
səvəi Rom krouərhi polis me nepwɨn,
rouni mə, “Pwəh iəmənmi nə krouier
ia kalapus.” 36 Iərmama sə ramətui tɨ
kalapus rəvisau pen nəgkiariien səvənrau
m Pol, mɨni mə, “Iəmə asori mi səvəi
Rom krouərhi nəgkiariien riti mə takəseni
kɨmirau irouier. Ro pen tirouier rauevən.
Pwəh nəmərinuien ramarə tukumirau.”

37 ✡Mətə Pol rɨni pen tɨ polis me i mə,
“Nəfe nəha? Kɨmrau sitisin mi səvəi Rom.
Iəmə asori mi səvəi Rom kroupkətə mhə
nari riti iarouo rərəha. Mətə hənousi raka
kɨmrau ia nəmri nərmama me, mhəuvehi
puvnimwə kɨmrau ia kalapus. Mətə
təkwtəkwuni irau krouokeikei mə trouvehi
raka kɨmrau iarouevən afafa. Rekəm! Pwəh
irau əpa krouvehe, rouvehi raka kɨmrau.”

✡ 16:17: Mak 1:24,34 ✡ 16:18: Mak 16:17 ✡ 16:20: Mak 13:9, Wok Me 17:6, Mat 5:11 ✡ 16:22: 2Kor 11:25, Fil 1:30, 1Tes 2:2 ✡ 16:27: Wok Me 12:18-19 ✡ 16:30: Wok Me 2:37 ✡ 16:33: Wok Me 16:15 ✡ 16:37: Wok Me 22:25

38 Polis me nəha həuvən mhəni pen tɨ
iəmə asori mi nəha səvəi Rom nəfe Pol
rɨməni. Nəpɨn irau krouregi mə Pol mɨne
Saelas irau sitisin mi səvəi Rom, krouhekɨr.
39 ✡Irau krouevən rouni pen sore tɨ Pol
mɨne Saelas. Kurirə irə krouiri irapw irau
fwe ia kalapus, rouni pen tɨ nirau i mə
trouəpwəh taon səvənraha rauevən. 40 Ro
iamɨnhi irə Pol mɨne Saelas krouier irapw
ia kalapus, rouevən fwe ia nimwə səvəi
Litia. Nəpɨn krouətə piəvtaha me fwe ikɨn,
krouəvəhag mɨnraha. Kurirə irə krouier.

17

Pol mɨne Saelas krouevən fwe Tesalon-
aeka

1 ✡Ia nəpɨn nəha Pol mɨne Saelas krouəpi
sɨmwɨn ia taon kəru nəha Amfipolis mɨne
Apolonia, rouevən fwe taon nəha Tesalon-
aeka. Ia kwopun nəha nimwəfwaki riti
səvəi nəkur Isrel ramərer. 2 Pol ruvnimwə
rəmwhen ramo ia nəpɨn me. Ia Sapat kahar
raməgkiari irəha mɨnraha. In ramahatən
vas me ia Nəkukuə Ikinan, maməusiəre pui
pen nɨpwran, 3 ✡mamɨni amasan tɨ nirəha
i mɨnuə Nəkukuə Ikinan rani pərhien mə
Kristo traməkeikei mɨregi nəmisəien ia
nɨpwran, memhə, marə mətui mwi. Pol
rɨni mə, “Iesu nəha iakani pehe tukumi-
aha i in nə Kristo.” 4 ✡Nəkur Isrel me
nepwɨn mɨne nɨpran asori me həpɨk mɨne
nəkur Kris həpɨk səməme kamhəfwaki m
Kumwesən irəha həregi mə nəgkiariien
nəha ro nɨpərhienien. Nənə həuvehe
mhəkurirə Pol mɨne Saelas.
5 Mətə nəkur Isrel me nepwɨn rerɨnraha
ramrhi ərəha irau. Həuvən fwe
ia maket mhəiri nərmama nepwɨn
kənkapwənraha rɨskai. Irəha həuvehe
mhəpɨk, mhousəsɨmwɨn irəha me, mamho
nurɨgrɨgien asori ia taon nəha. Həuvən
mheitehi raka təpinhə ia nimwə səvəi
iərmama riti nəghɨn nə Jeson, mamhətui
Pol mɨne Saelas mə tuhəvi irapw irau ia
nəmri nərmama. 6 ✡Nəpɨn həpkətə mhə
irau, həkwtəmhiri Jeson mɨne piəvtaha me
nepwɨn mwi, mhəvi irapw irəha, mhəuvən
mhərer ia nəmri nəmə asori me səvəi taon
nəha. Irəha həkwein asori, mhəni mə,
“Iəmənmi nəha Pol mɨne Saelas krauo pɨk
nərəhaien ia kwopun me, rouvəuvehe mwi
ia taon i səkɨtaha. 7 ✡Jeson i rɨməuvehi
irau krouevən ia nimwə səvənhi. Mətə
irau krouərui loa me səvəi Kig Sisa, rauni
mə kig riti mwi nəha ikɨn nəghɨn nə Iesu.”
8 Nəpɨn nəmə asori me mɨne nərmama me
həregi nəgkiariien nəha, niemaha rəpi
irəha. 9 Nəmə asori me həni mə Jeson
mɨne in me nepwɨn tuhaməkeikei mhəuvei
pen mane mɨnraha. Nənə nəpɨn həuvei
pen pam mane, nəmə asori me həfi raka
rəgɨnraha ia nirəha.

Pol mɨne Saelas krouevən fwe Perea

10 Ia nəpɨn nəha ruvəpitəv, piəvtaha
me hərhi pen Pol mɨne Saelas krouevən
fwe taon nəha Perea. Nəpɨn krouevən
rouapirapw fwe ikɨn, krouuvnimwə ia
nimwəfwaki səvəi nəkur Isrel. 11 ✡Nəkur
Isrel fwe Perea irəha hamasan mhəpi
raka nəkur Isrel fwe Tesalonaeka, tɨ
nəri nə mə rerɨnraha ragien tɨ nɨregiien
nəgkiariien səvəi Pol mɨne Saelas. Ia nəpɨn
me kamhəvsini amasan Nəkukuə Ikinan
mə tuhətoni mə nəgkiariien səvənrau ro
nɨpərhienien uə rekəm. 12 Ro pen həpɨk ia
nirəha həni nɨpərhienien ia Iesu. Nɨpran
Kris me i irəha nɨprən asori me həpɨk həni
nɨpərhienien. Nəmə Kris mwi həpɨk.
13 ✡Mətə nəpɨn nəkur Isrel fwe Tesa-
lonaeka həregi mə Pol revən mwi fwe
Perea, mamɨni irapw nəgkiariien səvəi
Kumwesən fwe ikɨn, həuvən mwi fwe Perea,
mamhərhiərhi nərmama me mə tuhəni
ərəha Pol mɨne Saelas. 14 Ro pen piəvtaha
me ia Perea hərhi irapw akwauakw Pol
ramevən fwe ia təsi. Mətə Saelas mɨne
Timoti krauarə a fwe ia Perea. 15 Nənə
nərmama nepwɨn həkurirə Pol, mhəuvən
irəha min meste nari fwe taon nəha Atens.
Nəpɨn nəha hənamrərɨg irə, Pol rɨni pen
tɨ nirəha i mə, “Kɨmiaha tihəuvən mhəni
pen tɨ Saelas mɨne Timoti mə trouvehe
akwauakw rouətə iou.”

Pol fwe Atens

16 Nəpɨn Pol rameitenhi ihi Saelas mɨne
Timoti fwe Atens, rerɨn rəpou, tɨ nəri nə
mə ramətə taon nəha rukuər ia nənɨmwi
nari me səməme kaməfwaki pen mɨnraha.
17 ✡Ro pen ia Sapat me in rauvnimwə ia
nimwəfwaki səvəi nəkur Isrel, maməgkiari
m nəkur Isrel mɨne nəməfwaki me nepwɨn
mwi, mamousari mə truvi irəha həuvehe tɨ
Iesu. Ia nəpɨn me ramevən fwe kwopun

✡ 16:39: Mat 8:34 ✡ 17:1: 1Tes 1:1,2 ✡ 17:3: Luk 24:26, Wok Me 3:18, 9:22 ✡ 17:4: Wok Me 13:50
✡ 17:6: Wok Me 16:20 ✡ 17:7: Luk 23:2, Jon 19:12 ✡ 17:11: Jon 5:39 ✡ 17:13: Wok Me 13:50, 14:19
✡ 17:17: Wok Me 18:19

kamo maket ikɨn, maməgkiari irəha nərmama əpnapen me, mamousari mə truvi mwi irəha. [18] Nəpɨn riti Pol raməgkiari m nahatən me nepwɨn kani irəha mə Epikurien me mɨne Stoik me. Nəpɨn irəha həregi nəgkiariien səvənhi, kamhousari irəha min. Nepwɨn kamhəni mə, "Nəfe i iarməri i ramɨni?" Nepwɨn mwi kamhəni mə, "Rosi raməgkiari ia kumwesən me kɨtaha səreirei." Irəha həni nəgkiariien nəha tɨ nəri nə mə Pol raməvisau irapw nəgkiariien amasan səvəi Iesu, mamɨni mə in rɨnətui mwi ia nemhəien səvənhi. [19] Irəha həiri Pol, mhəuvən tɨ nəmə asori me nəha kamhəkiri nəgkiariien kani nousəsɨmwɨnien səvənraha mə Areopakus. Nəmə asori me nəha həni pen tɨ Pol i mə, "Kɨmaha iahokeikei mə tahəukurən nəfe nəha nəgkiariien vi ikamahatən. [20] Narimnari me nepwɨn ikamɨni kɨmaha iahəregi ropəiti. Ro pen iahokeikei mə tahəukurən nɨpwrai nəgkiariien me nəha səim." [21] Irəha həni nəgkiariien nəha tɨ nəri nə mə nəpɨn me nəmə Atens mɨne nərməpə səməme kamharə fwe ikɨn, hokeikei mə tuhaməkure a, mamhətərɨg ia nəgkiariien vi, mamhəgkiari tɨ nɨpwran.

[22] Ia nəpɨn nəha Pol rərer ia nəmri nəmə asori me nəha kani nousəsɨmwɨnien səvənraha mə Areopakus, mɨni mə, "Nəmə Atens, iakɨnətə raka mə kɨmiaha hiaməskai pɨk tɨ nəfwakiien m kumwesən me səpəmsəpə. [23] Nəpɨn iakamavən ia taon i səkɨmiaha, maməspau ia nənɨmwi nari me səməme hiaməfwaki pen mɨnraha, iakətə mwi nɨfatə riti. Kɨmərai pen nəgkiariien riti ia nɨkaren rani mə:

NɨFATƏ I SƏVƏI KUMWESƏN NƏHA IAHƏREIREI IN

Kumwesən nəha hiaməfwaki pen min mətə hiəreirei, təkwtəkwuni nəha takəvisau pehe m kɨmiaha i.

[24] ✡Kumwesən sə rɨno tɨprənə i mɨne narimnari me pam irə, in ramərɨmənu ia neiai mɨne tɨprənə, mɨpkarə mhə ia nimwəfwaki me səməme nərmama ho ia rəgɨnraha. [25] ✡Nərmama me həpko tukwini pen mhə nari min ia rəgɨnraha rəmwhen kamo ia iərmama sə ramərəs nari. Rekəm! In əpa rauvei pen nɨmɨruien mɨne neiahagien mɨne narimnari me pam m nərmama me. [26] Fwe ia nukune narəien, in rɨno iərmama kuatia a mə nərmama me pam tuhəuku pen irə, mhəuvən, mharə ia tənəmtənə me ia təkure tɨprənə i. In əpa rɨməkupwən məmri mak səvəi tɨprənə səvənraha, mɨni mwi mə tuharə ikɨn meste tɨnesən. [27] ✡Kumwesən rɨno iamɨnhi irə mə irəha tuho rəmwhen iərmama nənimen rɨfwə. Tuhamərapərap nari, nənə mhərapi in. Mətə pərhien, Kumwesən rɨpkarə mhə isipwɨn tukutaha. [28] Rəmwhen ia iərmama riti kupwən rɨməni mə, 'In nukune nɨmɨruien səkɨtaha, mɨne nukune navənien səkɨtaha, mɨne nukune narimnari me pam samo.' Rəmwhen mwi ia nəgkiariien i nərmama me nepwɨn səkɨmiaha səməme kamhərai nɨpu me həməni mə, 'Kɨtaha mwi nɨpwnətɨn me.'

[29] ✡Trɨni mɨnuə nɨpərhienien i kɨtaha i nɨpwnəti Kumwesən me, ratukwatukw mə ko səni Kumwesən in rəmwhen ia nənɨmwi nari sə reri iərmama ramrhi, nənə ro ia nukurənien səvənhi ia kol mɨne silva mɨne kəruəterei? Rekəm! [30] ✡Fwe kupwən, nəpɨn nərmama həreirei Kumwesən, Kumwesən raməti karen. Mətə təkwtəkwuni, in ramɨni pen tɨ nərmama ia kwopun me pam mə irəha tuhaməkeikei mhərərɨg ia noien ərəha me səvənraha. [31] ✡Irəha tuhaməkeikei mho iamɨnhi irə, tɨ nəri nə mə in rɨnəmri raka nəpɨn riti. Ia nəpɨn nəha iərmama riti sə in rɨnərpwi raka rəgɨn irə trəkiri ia natukwatukwien nərmama me pam ia tɨprənə i tɨ noien me səvənraha. Kumwesən rɨnahatən raka nərmama me pam sin nəha iərmama nəha, tɨ nəri nə mə rɨno rətui mwi ia nemhəien səvənhi."

[32] Nəpɨn nəmə Atens həregi nəgkiariien nəha mə iərmama riti rətui mwi ia nemhəien, nepwɨn harɨs irə. Mətə nepwɨn həni pen tɨ Pol i mə, "Kɨmaha iahokeikei mə tahəregi mwi nəgkiariien səim." [33] Nənə Pol rəpwəh irəha mamevən. [34] Mətə nərman me nepwɨn həkurirə i, mamhəni nɨpərhienien ia Iesu. Nərman me nəha riti nəghɨn nə Taionusios. In iəmə asori riti sə raməkure irəha nəmə asori me ia nousəsɨmwɨnien nəha kani mə Areopakus. Pran riti nəghɨn nə Tamaris mɨne nərmama me nepwɨn mwi həkurirə ia Pol, mamhəni nɨpərhienien ia Iesu.

18

*Pol rev*ən fwe Korin

✡ 17:24: 1King 8:27, Wok Me 7:48 ✡ 17:25: Sam 50:12, Aes 42:5 ✡ 17:27: Dut 32:8, Aes 55:6, Sam 145:18, Jer 23:23 ✡ 17:29: Aes 40:18-20, Aes 44:10-17, Wok Me 19:26 ✡ 17:30: Wok Me 14:16 ✡ 17:31: Sam 9:8, 96:13, Wok Me 10:42 ✡ 18:2: Rom 16:3

1 Pol rəgkiari pam fwe Atens, mier,
mevən fwe taon nəha Korin. 2 ✡Ia kwopun
nəha revən mətoni iəmə Isrel riti nəghɨn
nə Akwila. Akwila rɨnətui fwe profens
nəha Pontas. Fwe kupwən, in mɨne pran
səvənhi Prisila krauarə fwe ia tənə Itali ia
taon nəha Rom, mətə tɨ nəri nə mə Klotias,
iəmə asori səvəi nəkur Rom, rɨni mə nəkur
Isrel me pam tuhaməkeikei mhəier ia Rom,
irau krouier, nənə rouvehe ia Korin. Irau
krouarə nəpɨn ouihi a ia Korin, nənə Pol
ruvehe mətə irau. 3 ✡Nənə tɨ nəri nə mə wok
səvənhi sə rauvehi mane irə rəmwhen a
mwi wok səvənrau, ramarə irəhar mɨnrau,
mamharo pəri wok. Irəhar haro nimwə
tapolen me. 4 Nənə ia Sapat me pam fwe
ia nəkwai nimwəfwaki səvəi nəkur Isrel, Pol
raməgkiari pɨk, mamousari mə trɨvi nəkur
Isrel mɨne nəkur Kris mə tuhəuvehe mhəni
nɨpərhienien ia Iesu.

5 ✡Saelas mɨne Timoti krouier ia Mase-
tonia, roueiwaiu pehe ia Korin. Ia nəpɨn
nəha Pol rəpwəh noien nimwə tapolen me,
maməvisau irapw a nəgkiariien amasan ia
nəpɨn me pam, mamɨni irapw tɨ nəkur Is-
rel mə Iesu in Kristo. 6 ✡Mətə irəha həni
ərəha Pol, mhəpkɨni mhə nɨpərhienien ia
nəgkiariien səvənhi. Nəpɨn ho iamɨnhi,
Pol rounouini raka nɨməkwrur ia səvənhi
karkahu, mɨni pen tɨ nirəha i mə, "Trɨni
mɨnuə Kumwesən rərpwɨn noien ərəha
səkɨmiaha, ramarə ia kɨmiaha əpa. Iou
iakiwən ia kɨmiaha. Təkwtəkwuni nəha
mamevən takevən tɨ nərmama rɨpko mhə
irəha nəkur Isrel."

7 Ro pen Pol rəpwəh irəha, mevən muvn-
imwə ia nimwə səvəi iərmama riti nəghɨn
nə Titias Jastas. Rɨpko mhə Titias in iəmə Is-
rel, mətə raməfwaki m Kumwesən. Nimwə
səvənhi ipaka tɨ nimwəfwaki səvəi nəkur
Isrel. 8 ✡Iəmə asori səvəi nimwəfwaki nəha
nəghɨn nə Krispas. In mɨne nərmama
me pam ia nəkwai nimwə səvənhi həni
nɨpərhienien ia Iərɨmənu. Nəkur Korin
həpɨk kamhətərɨg ia nəgkiariien səvəi Pol,
mhəni nɨpərhienien ia Iesu, nənə ko pap-
taes ia nirəha.

9-10 ✡Ia nəpɨn riti ia nəpɨn, Iərɨmənu
rəgkiari pen m Pol ia nəməkrəhaien riti,
mɨni mə, "Iakamarə tukw ik. Tikəpwəh ne-
hekɨrien, mətə tikaməmwur, mamɨni irapw
nəgkiariien səiou, məpwəh napwɨsien.
Iərmama riti riwən trouraha ik, tɨ nəri nə
mə səiou me nərmama həpɨk ia taon i." 11 Ro
pen Pol rarə ia kwopun nəha meste nuk
kwatia məkwə sikis, mamahatən nərmama
ia nəgkiariien səvəi Kumwesən.

Pol rərer ia nəmri Kalio

12 Nəpɨn Kalio ramərɨmənu ia tənə
Akaea, nəkur Isrel housəsɨmwɨn irəha me,
mhəkwtəmhiri Pol, mhəuvehi, mhəuvən
fwe ia kwopun Kalio raməkiri nəgkiariien
ikɨn. 13 Irəha həni mə, "Iəmə i ramousari
mə truvi nərmama həuvehe mhəfwaki pen
m Kumwesən ia noien riti sə ramərui loa
səkɨmaha."

14 Mətə nəpɨn Pol rɨnaməkwag mə
trəgkiari, Kalio rɨni pen tɨ nəkur Isrel i mə,
"Kɨmiaha nəkur Isrel, trɨni mɨnuə iərmama
riti ro nari riti rɨpkatukwatukw mhə,
mərui loa səvəi nəkur Rom, takaməkeikei
mamətərɨg ia kɨmiaha. 15 ✡Mətə tɨ nəri
nə mə hiamousari tɨ nəgkiariien me mɨne
nahag me ia loa səkɨmiaha, ramarə a ia
kɨmiaha. Tihəmri amasan. Iakəpwəh
nokeikeiien mə takəkiri narimnari me sə
ro iamɨnha irə." 16 Nənə Kalio rəkoui irapw
irəha həier ia kwopun nəha in raməkiri
nəgkiariien ikɨn. 17 Nəpɨn həuvən fwe
iruə, nərmama me fwe iruə həkwtəmhiri
Sostenes, iəmə asori səvəi nimwəfwaki
səvəi nəkur Isrel. Irəha hənamousi in ipaka
tɨ kwopun nəha Kalio raməkiri nəgkiariien
ikɨn, mətə Kalio ro nəri auər a ia narimnari
me nəha kamho.

Pol rɨrərɨg pen fwe Antiok ia profens
nəha Siria

18 ✡Pol rarə nəpɨn rɨpɨk fwe Korin irəha
piəvtaha me, nənə rəpwəh irəha, meiwaiu
pehe ia taon nəha Kegkria. Ia kwopun
nəha in rərai nukwənen, mahatən pen
mə natuakəmien riti səvənhi sə rɨməuvehi
kwəsuahi tukwe ia nəmri Kumwesən
rɨno sampam. Kurirə irə in rəputə ia
nɨtətə riti irəhar Akwila mɨne Prisila,
mharier, mharevən fwe Siria. 19-21 ✡Nəpɨn
irəhar harapirapw fwe Efesas, Pol revən
ia nəkwai nimwəfwaki səvəi nəkur Isrel,
maməgkiari mɨnraha, mamousari mə
truvi irəha həuvehe tɨ Iesu. Irəha hərəs
pen in mə tuharə kwopti irəha min,
mətə Pol rɨpkəseni mhə. Nəpɨn nəha

✡ 18:3: Wok Me 20:34, 1Kor 4:12 ✡ 18:5: Wok Me 17:14-15, Wok Me 9:22 ✡ 18:6: Wok Me 13:46,51, Wok Me 20:26 ✡ 18:8: 1Kor 1:14 ✡ 18:9-10: 1Kor 2:3, Jos 1:9, Aes 41:10, Jer 1:8, Jon 10:16 ✡ 18:15: Wok Me 23:29, Wok Me 25:18-19, Jon 18:31 ✡ 18:18: Wok Me 21:24 ✡ 18:19-21: Wok Me 17:17, Rom 1:10, 1Kor 4:19, Jem 4:15

rɨnaməpwəh irəha irə, rɨni pen tɨ nirəha
i mə, “Mə ratukwatukw ia nətərɨgien
səvəi Kumwesən, iou takrərɨg pehe mwi
tukumiaha.” Nənə rəputə ia nɨtətə riti mier
fwe Efesas, məpwəh Akwila mɨne Prisila
irau krouarə fwe ikɨn.
22 Pol rier fwe Efesas meiwaiu pehe ia
taon nəha Sisaria, muvarei mutə pen fwe
Jerusalem. Nəpɨn rɨnətə raka nakalasia me
fwe ikɨn, reiwaiu pen fwe Antiok. 23 Pol rarə
nəpɨn nepwɨn fwe ikɨn, nənə mier mevən ia
kwopun me fwe ia profens mi nəha Kalesia
mɨne Frijia, mamərpwi əknekɨn nərmama
me səvəi Iesu.

*Apolos fwe Efesas m*ɨne Korin

24 Ia nəpɨn nəha iəmə Isrel riti ruvehe ia
Efesas nəghɨn nə Apolos. Rɨnətui fwe taon
riti kani mə Aleksantria. In iərmama riti
səvəi nəgkiariien, mukurən amasan nəfe
Nəkukuə Ikinan rani. 25 ✡Nərmama nepwɨn
hənahatən raka in ia Suatuk səvəi Iesu
Iərɨmənu. Ia nəpɨn me in rɨregi rəsanɨn
tɨ nəvisauien. Nənə nəpɨn ramahatən
nərmama me, nəgkiariien səvənhi ia
nɨkaren səvəi Iesu ratukwatukw a, mətə
in rukurən a paptaes nəha Jon rɨno fwe
kupwən. 26 ✡Nəpɨn Apolos ruvehe ia
Efesas, rɨnaməvisau ia nəkwai nimwəfwaki
səvəi nəkur Isrel məpwəh nehekɨrien.
Mətə nəpɨn Prisila mɨne Akwila krouregi
nəgkiariien səvənhi, krouiri in, rouevən
fwe nimwə səvənrau. Nənə krouni pen
amasan Suatuk səvəi Kumwesən tukwe mə
in trukurən amasan mwi.
27 ✡Kurirə ikɨn Apolos rokeikei mə trevən
fwe profens Akaea. Ia nəpɨn nəha piəvtaha
me fwe Efesas hasitu irə, mhərai nəkukuə
riti, mhərhi pen i revən tɨ nərmama me
səvəi Iesu fwe Akaea. Həni pen tɨ nirəha
i mə tuhəuvehi Apolos revən fwe rukwənu
me səvənraha. Nəpɨn Apolos rapirapw fwe
ikɨn, ramasitu asori ia nərmama səməme
namasanien səvəi Kumwesən rɨno irəha
həni nɨpərhienien ia Iesu. 28 ✡Apolos ram-
asitu asori ia nirəha, tɨ nəri nə mə ia nəmri
nərmama me in ramousi tərini nəgkiariien
səvəi nəkur Isrel, mamahatən ia Nəkukuə
Ikinan mə Iesu in Kristo.

19

*Pol rev*ən fwe Efesas

1 ✡Nəpɨn Apolos ramarə ihi ia Korin, Pol
rukurau parei meiwaiu pehe ia Efesas, mətə
nərmama me nepwɨn səvəi Iesu fwe ikɨn.
2 ✡In rəres pen irəha i mə, “Rəfo? Fwe
kupwən, nəpɨn hiəni nɨpərhienien ia Iesu,
hiəuvehi Nənɨmwɨn Ikinan uə rekəm?”
Mɨregi həni mə, “Rekəm. Kɨmaha
iahəpkregi raka mhə mə Nənɨmwɨn Ikinan
rarə.”
3 Mɨregi Pol rɨni mə, “Ro iamɨnhi nəfe
nəha paptaes kɨmiaha hiəuvehi?”
Mɨregi həni mə, “Kɨmaha iahəuvehi pap-
taes səvəi Jon.”
4 ✡Mɨregi Pol rɨni mə, “Paptaes nəha Jon
rɨno səvəi nərmama səməme həuvərərɨg
ia noien ərəha me səvənraha. Mətə Jon
rɨni irapw mə nərmama me tuhaməkeikei
mhəni nɨpərhienien ia iərmama sə
trɨpkukurirə i muvehe. Iərmama nəha
Jon rəgkiari irə in nəha Iesu.” 5 Nərmama
me nəha hərегi nəgkiariien nəha, ko
paptaes ia nirəha ia nəghi Iesu Iərɨmənu.
6 ✡Nəpɨn Pol rəmrutə rəgɨn mi ia nirəha,
Nənɨmwɨn Ikinan ruvehe ia nirəha,
nənə kənamhəgkiari ia nəgkiariien me
səpəmsəpə, mənamhəni irapw nəgkiariien
sə raku pen tɨ Nənɨmwɨn Ikinan. 7 Nərmama
me nəha rosi irəha pam twelef.
8 Ia taon nəha Efesas, Pol rauvnimwə ia
nəkwai nimwəfwaki səvəi nəkur Isrel. Ia
məkwə kahar, ia Sapat me pam, rani irapw
nəgkiariien amasan fwe ikɨn, məpwəh ne-
hekɨrien. In raməvisau, mamousari mə
trɨvi irəha həuvehe mhəni nɨpərhienien
ia nɨtətə sə Kumwesən ramərɨmənu irə.
9 ✡Mətə nərmama nepwɨn kənkapwənraha
rɨskai. Həpwəh nɨniien nɨpərhienien ia
nəgkiariien səvənhi, mamhəni ərəha su-
atuk səvəi Iesu ia nəmri nərmama me fwe
nəkwai nimwəfwaki. Ro pen Pol rəpwəh
irəha, muvehi nərmama me səvəi Iesu,
mamhəuvən irəha min. Ia nəpɨn me pam
ramahatən nərmama me fwe ia nəkwai skur
riti kani mə Skur səvəi Tiranas. 10 ✡Pol
ramahatən nərmama me iamɨnhi irə meste
nuk kəru. Ro pen nərmama me pam fwe
profens Esia, nəkur Isrel mɨne nəkur Kris,
hərегi nəgkiariien səvəi Iərɨmənu.
11 ✡Ia nəpɨn me rɨpɨk Kumwesən rau-
vei pen nɨskaiien m Pol, nənə Pol ramo
nɨmtətien me nepwɨn ropəiti. 12 ✡Nərmama

✡ 18:25: Rom 12:11, Wok Me 19:3 ✡ 18:26: Wok Me 19:8 ✡ 18:27: 2Kor 3:1, Kol 4:10 ✡ 18:28: Wok Me 9:22 ✡ 19:1: 1Kor 3:6 ✡ 19:2: Wok Me 2:38, 8:16 ✡ 19:4: Mat 3:11 ✡ 19:6: Wok Me 8:17, Wok Me 10:44,46 ✡ 19:9: 2Kor 6:14-18 ✡ 19:10: 2Tim 1:15 ✡ 19:11: Wok Me 14:3 ✡ 19:12: Wok Me 5:15

me həpeki raka nɨpəri tɨnari me sə Pol rɨrai
raka nɨseseien irə uə tɨnari me sə rɨnarkahu
raka i, həuvehi, mhəuvən mhəmri pen
ia nərmama səməme nemhəien rarə ia
nirəha. Nənə nemhəien me səvənraha
haraka ia nirəha. Nənɨmwɨn ərəha me həier
ia nirəha.

*T*ɨni Skeva me

13-14 ✡Nəmə Isrel me nepwɨn irəha pam
sefen. Irəha nɨpwnəti pris asori anan riti
səvəi nəkur Isrel nəghɨn nə Skeva. Ia nəpɨn
me kamhəuvən ia kwopun me, mamhəkoui
irapw nənɨmwɨn ərəha me ia nərmama.
Nəpɨn riti hənuə tuhəkoui irapw irəha ia
nəghi Iesu Iərɨmənu. Ro iamɨnhi irə həuvən
mhərer ia nəmri iərmama riti nənɨmwɨn
ərəha rarə irə, həni pen tɨ nənɨmwɨn ərəha i
mə, "Kɨmaha iahəni pehe tukw ik i ia nəghi
Iesu, iəmə nəha Pol raməvisau i, tikier ia
iərmama i."
15 ✡Mətə nənɨmwɨn ərəha rɨni pen tɨ
nirəha i mə, "Iakukurən Iesu, mukurən
mwi Pol. Mətə kɨmiaha nɨsɨməme i?"
16 Nənə iəmə nəha nənɨmwɨn ərəha ra-
marə irə rivə pen ia nirəha. Nəgsen ra-
sori məpi raka nəgsenraha pam. Ramousi
irəha. Nənə irəha hap raka ia nimwə nəha.
Tɨnari səvənraha ruvəiwən. Nɨpwranraha
rəpəruəpəruə.
17 ✡Nəkur Isrel me pam mɨne nəkur
Kris me pam səməme kamharə ia Efesas
həregi nəvisauien səvəi noien nəha. Nəpɨn
həregi, həhekɨr asori. Nənə nərmama me
həuvehi utə nəghi Iesu Iərɨmənu rutə mwi.
18 Nərmama səməme həni nɨpərhienien ia
Iesu həpɨk həuvehe mamhəni pui noien
ərəha me səvənraha ia nəmri nərmama
me. 19 Nepwɨn ia nirəha səməme hənamo
nahak fwe kupwən həpeki nəkukuə
me səvənraha səvəi nahak, mhəpeki
mhəuvehe, mhəuvani ia nəmri nərmama
me pam. Nənə nərmama me həvsini
nəmri nəkukuə me nəha, mhətə mə rutə
pɨk. 20 ✡Ro iamɨnhi irə nəgkiariien səvəi
Iərɨmənu rɨskai pɨk muvirɨs mamevən.

*Nur*ɨgrɨgien asori fwe Efesas

21 ✡Kurirə ia narimnari me nəha, Pol
rerɨn ramrhi mə trəpi sɨmwɨn ia profens
mi nəha Masetonia mɨne Akaea, mevən fwe
Jerusalem. In rɨni mə, "Nəpɨn takevən raka
fwe Jerusalem, takaməkeikei mətoni mwi
Rom." 22 ✡In rərhi pen Timoti mɨne Erastas,
iəmə mi sə krouasitu irə, krouevən fwe
Masetonia. Mətə in rarə ouihi a mwi fwe ia
Esia.
23 ✡Ia nəpɨn nəha krukwumen
naruagənien riti fwe Efesas tɨ Suatuk səvəi
Iesu. 24 ✡Iərmama riti nəghɨn nə Temetrius.
In iərmama sə ramo narimnari me ia
silva. Ia nəpɨn me ramo nimwə ouihi
me ia silva, mauvnhi nimwəfwaki səvəi
kumwesən eikuə riti. In pran kani mə
Atemis. Temetrius mɨne nərmama me
səməme kamhowok irəha min kamhəmri
pen nəmri nari ia nimwə ouihi me nəha,
mamhəuvehi mane asori me irə. 25 Nəpɨn
riti Temetrius roeite nərmama me pam
səməme kamho narimnari me ia silva.
In rɨni pen tɨ nirəha i mə, "Nərman,
hiəuvəukurən raka mə kɨtaha səməuvehi
mane asori ia wok i səkɨtaha. 26 ✡Kɨmiaha
hiəuvəregi raka nəgkiariien səvəi iəmə
nəha Pol, mhənətə raka narimnari me nəha
in ramo. Rɨpko mhə ia taon əpa i Efesas,
mətə ipaka rukurau pam ia profens i Esia, in
ravi nərmama me həpɨk həpwəh nətərɨgien
səvənraha, mhəkurirə in. In rani mə
nənɨmwi kumwesən me i nərmama kamho
ia rəginraha rɨpko mhə irəha kumwesən
pərhien me. 27 Kɨtaha tsaməkeikei mhəsiari
kamo Pol ro nərmama həni ərəha wok i
səkɨtaha. Rukurən noien mwi nərmama
hətə ərəha nimwəfwaki səvəi kumwesən
asori səkɨtaha Atemis. Nənə pəpɨm nəpɨn
riti rukurən nuvehi rakaien nəhag nəha
Atemis, mo ruvehe mo nəri auər a i. Mətə
nərmama me pam ia Esia mɨne ia kwopun
me pam ia tɨprənə i kamhəfwaki m prən i."
28 Nəpɨn nərmama me həregi nəgkiariien
nəha, niemaha rəpi pɨk irəha. Həskəmter,
mənamhəkwein asori, mə, "Səgnəgɨni
Atemis, kumwesən səvəi nəkur Efesas."
29 ✡Nərəhaien nəha raiu mevən meste
kwopun pam ia taon nəha. Nərmama
me haiu, mhəuvən, mhəkwtəmhiri Kaius
mɨne Aristakas, iəmə Masetonia mi nəha
kamharavən pəri irəhar Pol. Həkwtəmhiri
irau, mhəvi irau, mhəuvən fwe kwopun
asori riti kamrai sun nəgkiariien ikɨn.
30 Pol rokeikei mə trevən ia reri nərmama
məgkiari, mətə nərmama me səvəi Iesu
həpkəseni mhə. 31 ✡Nəmə asori me nepwɨn
mwi səvəi Esia, səməme həukurən amasan

✡ 19:13-14: Mak 9:38 ✡ 19:15: Mak 1:24,34 ✡ 19:17: Wok Me 5:5,11 ✡ 19:20: Wok Me 12:24 ✡ 19:21: Wok Me 23:11, Rom 1:13 ✡ 19:22: Rom 16:23, 2Tim 4:20 ✡ 19:23: 2Kor 1:8 ✡ 19:24: Wok Me 16:16 ✡ 19:26: Wok Me 17:29, 2Tim 1:15 ✡ 19:29: Wok Me 20:4, 27:2, Kol 4:10, Flm 24 ✡ 19:31: 2Tim 1:15

Pol, hərhi pen nəgkiariien min, mamhase
in mə trəpwəh nevənien fwe kwopun nəha
kamrai sun ikɨn.

32 Fwe nəkwai kwopun nəha kamrai
sun ikɨn, nurɨgrɨgien asori. Nərmama
kamhəkwein əpwəmwɨs. Nepwɨn kamhəni
nəgkiariien riti, nepwɨn kamhəni əpə.
Irəha həpɨk hərеirei mə hənousəsɨmwɨn
irəha me tɨ nəfe. 33 Ia nəpɨn nəha nəkur
Isrel hərui irapw iərmama riti nəghɨn
nə Aleksanta. Nərmama nepwɨn hətoni,
həni pen tukwe in mə trəgkiari. Nəpɨn
Aleksanta rɨskəmter ia nəmri nərmama me
pam, ruvehi utə rəgɨn, mokeikei mə trɨni
irapw nəgkiariien səvəi nəkur Isrel. 34 Mətə
nəpɨn nərmama me hətə sas Aleksanta
mə in iəmə Isrel, irəha pam kamhəkwein
əpwəmwɨs, rerɨnraha kuatia a, mamhəni
mə, "Səgnəgɨni Atemis, kumwesən səvəi
nəkur Efesas. Səgnəgɨni Atemis, kumwesən
səvəi nəkur Efesas." Irəha kamhəkwein
əpwəmwɨs iamɨnhi mhəuvehi aoa kəru.

35 Kurirə irə iəmə asori riti səvəi
Efesas rɨskəmter mɨnise irəha. Nəpɨn
həuvehe mhafafa, in rɨni mə, "Nəmə
Efesas, nərmama me pam həukurən mə
nimwəfwaki səvəi kumwesən asori nəha
Atemis ramərer ia taon i səkɨtaha. Kɨtaha
i nəkur Efesas samətui amasan tukwe.
Samətui amasan mwi tɨ kəpwier ikinan
nəha rɨməukrutə ia nɨmagouagou meiwaiu
pehe. 36 Iərmama riti riwən ko rɨpkɨni mhə
mə iakameikuə. Ro iamɨnhi irə kɨmiaha
tihaməkeikei mhafafa, mhəpwəh noien
nari riti kurirə tihəmisə irə. 37 Kɨmiaha
hiəməuvehi iəmənmi nəha, mhəuvehe
ia kwopun i. Mətə irau kroupkakres
mhə nari riti ia nimwəfwaki riti səkɨtaha,
rouəpwəh nɨni ərəhaien Atemis, prən
nəha in kumwesən səkɨtaha. 38 Trɨni
mɨnuə Temetrius mɨne nərmama səməme
kamhowok irəha min hənətə nəri ərəha riti
iərmama riti rɨno, pwəh həuvən fwe nimwə
me nəha kaməkiri nəgkiariien ikɨn. Nimwə
me nəha kamhəkwag a. Nəmə asori me
səməme kamhəkiri nəgkiariien irəha fwe
ikɨn. 39 Mətə trɨni mɨnuə hiokeikei nari riti
mwi, tihaməkeikei mheitenhi nəpɨn nəha
nəmə asori me kamhousəsɨmwɨn irəha me
irə. Ia nəpɨn nəha tihəmri amasan. 40 Kɨtaha
tsaməsiari, kamo tukɨni mə samərui loa
ipwet, mamhərukwumen nərəhaien asori.
Nənə tsəfni ia nəmri nəmə asori me?
Nəgkiariien səkɨtaha riwən tsəni mə səfo
mamho nurɨgrɨgien asori i." 41 Nəpɨn iəmə
asori nəha rɨni pam nəgkiariien nəha, rərhi
pen nərmama me kamhəuvən.

20

*Pol rev*ən fwe profens mi nəha Maseto-
nia mɨne Akaea

1 Nəpɨn nurɨgrɨgien asori nəha rɨneiwaiu,
Pol rəkwein nərmama me səvəi Iesu
həuvehe rəvəhag mɨnraha. Nəpɨn rəvəhag
pam mɨnraha, rəsəkɨr mɨnraha, mier,
mamevən fwe Masetonia. 2 In ramevən
ia kwopun me ia profens nəha, mamɨni
nəgkiariien me rɨpɨk, maməvəhag m
nərmama me səvəi Iesu fwe ikɨn. Kurirə
irə in ruvehe ia profens nəha Akaea. 3 Pol
ruvehi məkwə kahar fwe ikɨn. Nəpɨn
rɨnaməpnəpenə mə trəputə ia nɨtətə riti,
mevən fwe profens nəha Siria, in rɨregi mə
nəkur Isrel hənərai sun mə tuhousi əpune
in ia nəkwai nɨtətə nəha. Ro pen in rəpwəh,
mɨni mə in travən a məpi sɨmwɨn ia profens
nəha Masetonia tɨ nɨrərɨgien mevən fwe
Siria. 4 ✡Nərmama nepwɨn mwi həkurirə
in: Sopata, tɨni Piras iəmə Perea; mɨne
Aristakas irau Sekantas, iəmə Tesalonaeka
mi; mɨne Kaius iəmə Tepe, irau Timoti;
mɨne iəmə Esia kəru nəha Tikikas mɨne
Trofimas. 5 Irəha nəha həkupwən mhəuvən
mamheitenhi kɨmaha fwe Troas. 6 Nəpɨn
nəvegɨnien asori nəha nəkur Isrel kamhani
bred sə yis riwən irə rukurau, kɨmaha
iahəputə ia nɨtətə riti mhəier ia Filipae.
Nəpɨn krirum rukurau, nənə iahəuvən
mheste irəha fwe Troas, mamharə fwe ikɨn
mhəuvehi nəfwakiien kuatia.

*Pol ramo nav*ənien səvənhi sampam fwe
Troas

7 ✡Ia Sapat riti, ia nəpɨn, kɨmaha
iahousəsɨmwɨn kɨmaha me mə tahəkwsen
bred. Pol ramahatən nərmama me. Tɨ
nəri nə mə trakwakwi rəpwəh irəha,
rəgkiari əpwəmwɨs meste kurkwai nəpɨn.
8 Kɨmaha iahousəsɨmwɨn kɨmaha me ia
nəkwai nimwə ia kwopun riti fwe irənhə.
Ia kwopun nəha laet me rɨpɨk rauək.
9 Təmaruə riti nəha ikɨn. Nəghɨn nə Iutikas.
Raməkure utə ia ruei winto. Nəpɨn Pol
raməgkiari pɨk mamevən, napriien ruvehi
təmaruə nəha. Ravi kəviəmu, mɨmwei
irapw fwe ia stori kahar, meiwaiu mouini.
Nərmama me heiwaiu mə tuhəuvehi utə,
mətə ruvamhə. 10 ✡Mətə Pol reiwaiu irapw,

✡ 20:4: Wok Me 19:29, 21:29, Efes 6:21 ✡ 20:7: Wok Me 2:42,46 ✡ 20:10: 1King 17:21

mɨnɨmwi nukurhun mi ia nɨkaren, mərəui
əmwesi, mɨni mə, “Tihəpwəh nɨregiien
rərəha, in ruvəmɨru mwi.” 11 Kurirə ikɨn,
nəpɨn Pol rutə mevən mwi fwe irənhə,
rəkwsen bred, maməni pəri nari irəha
mɨnraha. In rəgkiari mwi meste rɨnamran,
məpwəh irəha mamevən. 12 Nənə irəha
həiri təmaruə nəha Iutikas, mamhəuvən
fwe ia rukwənu. Rerɨnraha ragien mə in
ruvəmɨru mwi.

*I*rəha həier ia Troas mhəuvən fwe
Maelitas
13 Pol rokeikei mə travən a, mukurau
parei, mevən fwe taon nəha Asos. Ro
iamɨnhi irə in rərhi pen kɨmaha iahəputə
ia nɨtətə, mhəkupwən irə, mhəuvən,
mamheitenhi in fwe ikɨn. 14 Nəpɨn in
rier pehe tukumaha fwe Asos, rəputə ia
nɨtətə kɨmaha min, nənə iahəuvən fwe
taon nəha Mitulen. 15 Kɨni rakwakwi
irə iahəier ia kwopun nəha, mhəuvehe,
mhaiu iruə ia tənə əmwerɨs nəha Kios.
Nəpɨn kuatia rukurau, iahəuvehe ia tənə
əmwerɨs nəha Samos. Nəpɨn kuatia mwi
rukurau, iahəuvehe ia taon nəha Maelitas.
16 ✡Kɨmaha iahaiu iamɨnhi irə tɨ nəri
nə mə Pol rɨməni mə tahəukurau iruə
mhəpwəh nuvareiien fwe Efesas. Rəpwəh
nokeikeiien mə trouraha nəpɨn səvənhi
fwe profens nəha Esia, tɨ nəri nə mə
in ramevən akwauakw mə trukupwən
mapirapw fwe Jerusalem kurirə nəpɨn asori
nəha Pentekos.

*Pol r*əvəhag m elta me səvəi nəfwakiien
fwe Efesas
17 ✡Nəpɨn kɨmaha iahəuvarei fwe Maelitas, Pol rərhi pen nəgkiariien revən fwe
Efesas, məres elta me səvəi nəfwakiien mə
tuhəuvehe mhətə in. 18 ✡Irəha həuvehe,
nənə Pol rɨni pen tɨ nirəha i mə, “Kɨmiaha
hiəuvəukurən raka mə iakɨnəfarə irə kɨtaha
m kɨmiaha fwe iakɨməuvehe ia Esia meste
iakəpwəh kɨmiaha mamevən. 19 ✡Iakamo
wok səvəi Iərɨmənu, mɨpkəfiəutə mhə iou.
Ia nəpɨn me nɨse nənimek ramaiu tukumiaha. Ia nəpɨn me iakamregi ramərəha,
tɨ nəri nə mə nəkur Isrel hənuə tuhousi
əpune iou. 20 Kɨmiaha hiəukurən mə
iapkərkwafə mhə ia nəgkiariien me nepwɨn
sə tuhasitu ia kɨmiaha. Mətə nəpɨn
iakaməvisau uə iakamahatən kɨmiaha ia
nəmri nərmama me uə ia nəkwai nimwə
me səkɨmiaha, iakani irapw pam tukumiaha. 21 Iakaməvisau pen pəri m nəkur Isrel mɨne nərmama rɨpko mhə irəha nəkur
Isrel mə irəha tuhaməkeikei mhərərɨg ia
noien ərəha me səvənraha, mhəuvehe tɨ
Kumwesən, nənə mhahatətə ia Iesu Kristo
Iərɨmənu səkɨtaha.

22 ✡Nənə hətə ro. Təkwtəkwuni nəha
iakamevən fwe Jerusalem, tɨ nəri nə mə
Nənɨmwɨn Ikinan raməkeikei miou. Iou
iakreirei nəfe treste iou ia kwopun nəha.
23 ✡Mətə in a i iakukurən. Ia taon me
pam sə iakamevən ikɨn, Nənɨmwɨn Ikinan
ramahatən amasan iou, mamɨni mə tukousi iou, kuvehi puvnimwə iou ia kalapus.
24 ✡Mətə iou iakətoni mə nɨmɨruien səiou
ro nəri auər a tukw iou. Iapkətərɨg pɨk
mhə i. Iakokeikei a mə takeste nusvenhi
suatuk səiou, mo sampam ia wok nəha
Iesu Iərɨmənu ruvei pehe miou. In rɨni
mə takaməkeikei mɨni irapw tɨ nərmama
nəgkiariien i sə raməvisau namasanien
səvəi Kumwesən.

25 Nənə hətə ro. Təkwtəkwuni nəha
iakukurən mə kɨmiaha pam i səməme
iakuvəukurau raka ia nɨmwrhenɨmiaha,
məvisau nɨtətə sə Kumwesən ramərɨmənu
irə m kɨmiaha, tihəpkətə mhə mwi nənimek
ia nəpɨn riti. 26 ✡Ro pen ia nəpɨn i ipwet iakani irapw tukumiaha i mə trɨni
mɨnuə Kumwesən rərpwɨn noien ərəha me
səkɨmiaha, ramarə ia kɨmiaha. Iou iakiwən
ia kɨmiaha, 27 tɨ nəri nə mə iapkərkwafə
mhə nari riti tukumiaha. Iakuvəni irapw
pam narimnari me Kumwesən rokeikei.
28 ✡Kɨmiaha tihaməkeikei mhətə amasan
kɨmiaha me, mamhətə amasan mwi sipsip
me pam səməme Nənɨmwɨn Ikinan rɨnəmri
pehe ia rəgɨmiaha. Tihaməkeikei mhəiri
amasan nakalasia me səvəi Kumwesən, tɨ
nəri nə mə in rɨnərəku raka irəha ia nɨten.
29 ✡Iakuvəukurən raka mə nəpɨn takaraka
ia kɨmiaha, nərmama me nepwɨn həmwhen
ia kuri əprmɨn me tuhəuvehe ia rerɨmiaha,
mhərɨpwi kɨmiaha nərmama me səvəi Iesu,
rəmwhen mə kɨmiaha sipsip me. 30 ✡Nənə
kɨmiaha i nərmama nepwɨn tuhəskəmter,
mheikuə mə tuhəvi raka nərmama me
səvəi Iesu, həuvən mhəkurirə ia nirəha.
31 ✡Ro iamɨnhi irə, kɨmiaha tihaməkeikei

✡ 20:16: 2Tim 1:15 ✡ 20:17: Wok Me 18:21 ✡ 20:18: Wok Me 18:19, 19:10 ✡ 20:19: Wok Me 20:3
✡ 20:22: Wok Me 19:21 ✡ 20:23: Wok Me 9:16, Wok Me 21:4,11 ✡ 20:24: Wok Me 21:13, 2Tim 4:7 ✡ 20:26:
Wok Me 18:6 ✡ 20:28: 1Tim 4:16, 1Tes 5:2-4 ✡ 20:29: Mat 7:15, Jon 10:12 ✡ 20:30: 1Jon 2:19 ✡ 20:31:
Mak 13:37, Wok Me 19:8,10, 1Tes 2:11

mhəsiari. Rerɨmiaha tramrhi mə nuk kahar
iakəpwəh napwɨsien, mətə ia nəpɨn mɨne
ia ran iakamahatən kɨmiaha kuatia kuatia.
Nɨse nənimek ramaiu tukumiaha.
32 ✡Təkwtəkwuni nəha iakaməmri pen
kɨmiaha ia rəgi Kumwesən. Rerɨmiaha
traməkeikei mamrhi nəgkiariien
sə raməvisau namasanien səvənhi.
Nəgkiariien nəha rɨskai, mukurən nərpwi
əknekɨnien kɨmiaha, muvei pehe narim-
nari amasan me səməme Kumwesən
rɨməni mə truvei pen m nərmama me
səvənhi. 33 ✡Rerɨk rɨpkakres mhə mane
uə tɨnari səvəi iərmama riti. 34 ✡Kɨmiaha
hiəuvəukurən raka mə iou iakɨnowok ia
rəgɨk mə takuvehi narimnari me səvəi
narəien səiou mɨne səvəi iou me nepwɨn.
35 ✡Ia noien me pam səiou, iakamahatən
kɨmiaha mə kɨtaha tsaməkeikei mhəmwur
iamɨnhi irə, mamhasitu ia nərmama
həpkɨskai mhə. Rerɨtaha traməkeikei
mamrhi nəgkiariien i səvəi Iesu Iərɨmənu.
In rɨməni mə, ‘Nəriariien nari ramasan pɨk
məpi raka nuvehiien a nari.’ ”
36 ✡Nəpɨn Pol rəgkiari pam, rɨnɨmwi
nukurhun mi, məfwaki irəha mɨnraha.
37 Irəha pam hasək, mhəkwtəmhiri Pol,
mhakei min. 38 ✡Rerɨnraha rəpou pɨk tɨ
nəgkiariien nəha rɨməni mə tuhəpkətoni
mhə mwi nənimen. Nənə havən pəri irəha
min, mhəuvən ramevən ia nɨtətə.

21

*Pol rev*ən fwe Jerusalem

1 Kɨmaha iahəsəkɨr raka mɨnraha,
mhəputə ia nɨtətə, mhəier, nənə mhəuvən
atukwatukw ia tənə əmwerɨs nəha Kos. Kɨni
rakwakwi irə, iahəuvən ia tənə əmwerɨs
nəha Roj. Nənə iahəier ia kwopun nəha,
mhəuvən ia taon nəha Patara. 2 Ia kwopun
nəha iahətoni nɨtətə riti rɨnamevən fwe
tənə Fonisia. Nənə iahəputə irə, mhəier,
3 mhəuvən mheste iahəti pen mhətoni tənə
əmwerɨs nəha Saepras. Nənə iahəukurau ia
nɨkaren saot, mhəuvən fwe profens nəha
Siria, nənə mheiwaiu pehe ia taon nəha
Taea. Nɨtətə səkɨmaha rərer ia kwopun
nəha, tɨ nəri nə mə tukpeki parei kago
səvənhi fwe ikɨn. 4 ✡Kɨmaha iahəuvarei,
mhəuvən mamhətui nərmama me səvəi
Iesu. Mhətoni irəha, nənə Nənɨmwɨn
Ikinan ro irəha hətoni nəfe tuko ia Pol fwe
Jerusalem. Ro pen irəha həni pen tɨ Pol i mə
trəpwəh nevənien. Iaharə fwe Taea kɨmaha
mɨnraha meste nəfwakiien kuatia. 5 Nəpɨn
səkɨmaha sampam tahəier irə iahəuvehi
suatuk səkɨmaha mamhəuvən, nərman
me pam irəha nɨpran me səvənraha
mɨne nəkwərhakwərha me səvənraha
havən kɨmaha mɨnraha. Iahəier ia taon,
mhəuvən fwe nɨpəkɨr. Nənə ia kwopun
nəha, iahənɨmwi nukurhumaha mhəfwaki.
6 ✡Nəpɨn iahəsəkɨr raka m kɨmaha me,
iahəputə ia nɨtətə, mhəier. Nənə irəha
hərərɨg mhəuvən fwe imwənraha.
7 Nɨtətə səkɨmaha rier ia Taea, maiu,
muvehe ia taon nəha Toleme. Nənə
iahəuvarei, mhəuvən mhətoni piəvtaha me
fwe ikɨn, mharə kɨmaha mɨnraha nəpɨn
pekɨn. 8 ✡Kɨni rakwakwi irə, iahəputə mwi
ia nɨtətə, mhəier, mhəuvehe ia taon nəha
Sisaria. Iahəuvarei, mhəuvnimwə ia nimwə
səvəi Filip, iərmama riti sə raməvisau irapw
nəgkiariien amasan. In riti ia nərman
me nəha irəha pam sefen. Fwe kupwən
aposol me hənərpwi rəgɨnraha ia nirəha mə
tuhasitu ia nirəha.* Iaharə kɨmaha min.
9 ✡Səvənhi prən ouihi me kefə. Həpkesi
pen mhə ihi iərman. Ia nəpɨn me kamhəni
irapw nəgkiariien sə raku pen tɨ Nənɨmwɨn
Ikinan.
10 ✡Kɨmaha iaharə mheste nəpɨn kahar
uə kefə ia kwopun nəha, profet riti nəghɨn
nə Akapus ruku pen fwe Jutia meiwaiu
pehe 11 ✡mətə kɨmaha. Nənə in ruvehi
kətoti səvəi Pol, mərihi atukw a rəgɨn
mi mɨne nɨsun mi irə, nənə mɨni mə,
“Nənɨmwɨn Ikinan rani mə, ‘Nəkur Isrel
fwe Jerusalem tuhərihi iamɨnhi iərmama
sə səvənhi i kətoti, nənə mhəuvehi pen in
ia rəgi nərmama rɨpko mhə irəha nəkur
Isrel.’ ”
12 ✡Nəpɨn iahəregi nəgkiariien nəha,
kɨmaha mɨne nərmama ia kwopun nəha
iahasək, mamhəres Pol mə trəpwəh nutə
penien fwe Jerusalem. 13 ✡Mətə Pol rɨni
mə, “Rəfo hiamasək iamɨnhi irə, mamho
rerɨk ramərkwəpɨr? Iakɨnəpnəpenə raka
mə tukərihi iou iamɨnhi. Mətə rɨpko mhə in
əpa nəha. Trɨni mɨnuə kousi əpune iou fwe
Jerusalem tɨ nəghi Iesu Iərɨmənu səkɨtaha,

✡ 20:32: Wok Me 26:18 ✡ 20:33: 1Saml 12:3, 1Kor 9:11-12 ✡ 20:34: Wok Me 18:3, 1Tes 2:9 ✡ 20:35: Mat 10:8 ✡ 20:36: Wok Me 21:5 ✡ 20:38: Wok Me 20:25 ✡ 21:4: Wok Me 20:23 ✡ 21:6: Wok Me 20:36 ✡ 21:8: Wok Me 6:5, 8:40 * 21:8: Wok Me 6:5 ✡ 21:9: Wok Me 2:17 ✡ 21:10: Wok Me 11:28 ✡ 21:11: Jon 21:18, Wok Me 20:23, 21:33 ✡ 21:12: Mat 16:22 ✡ 21:13: Wok Me 20:24

iakɨnəpnəpenə raka." [14] Nənə nəpɨn iahətə
mə ko iahəpkɨnise mhə in, iahəpwəh, nənə
mhəni mə, "Pwəh tuko rəmwhen Iərɨmənu
rokeikei."

[15] Kɨmaha iaharə rəpwəmwɨs kwopti ia
kwopun nəha. Nənə kurirə irə iahəpnəpenə
narimnari me səkɨmaha, nənə mhəier
mhəutə pen fwe Jerusalem. [16] Nərmama
nepwɨn səvəi Iesu fwe Sisaria həuvən
kɨmaha mɨnraha, mhəiri pen kɨmaha
iahəuvən fwe nimwə səvəi Mɨnason. In
iəmə Saepras riti. Rɨməuvehe mo in
iərmama riti səvəi Iesu fwe tui. Kɨmaha
iahapri fwe nəkwai nimwə səvənhi.

[17] Nəpɨn kɨmaha iahəuvehe ia Jerusalem,
piəvtaha me hətə kɨmaha. Rerɨnraha
ragien. [18] ✡Kɨni rakwakwi irə, Pol ruvnimwə
kɨmaha min mevən mətə Jemes. Elta me
səvəi nəfwakiien irəha mwi fwe ikɨn. [19] ✡Pol
rɨni ramasan tɨ nirəha i, marə mɨni mwi
narimnari me kuatia kuatia sə Kumwesən
rɨno ia nəpɨn nəha Pol rɨnamowok fwe
kwopun me səvəi nərmama rɨpko mhə
irəha nəkur Isrel.

[20] ✡Nəpɨn irəha həregi, həgnəgɨni
Kumwesən, nənə mhəni pen tɨ Pol i mə,
"Piəvmaha, ikɨnətə raka mə nəkur Isrel me
taosen m taosen həuvəni raka nɨpərhienien
ia Iesu. Nənə irəha pam həskai tɨ Loa səvəi
Moses. [21] ✡Irəha həuvəregi raka nərmama
kamhəni ik mə ikamevən ia kwopun me
səvəi nərmama rɨpko mhə irəha nəkur
Isrel, mamahatən nəkur Isrel me pam
ia kwopun me nəha mə tuhəpwəh Loa
səvəi Moses. Irəha həregi mə ikamɨni
pen tɨ nirəha i mə tuhəpwəh nuvehiien
ninhum m nəkwərhakwərha me səvənraha
uə nesi penien narəien səkɨtaha nəkur
Isrel. [22] Irəha tuhəregi mə ikuvəuvehe
raka ia kwopun i. Ro iamɨnhi irə, kɨtaha
tsəfo irəha? [23] Tiko nəri kɨmaha tahəni
pehe tukw ik i. Nərman kefə ia kwopun
i. Fwe kupwən həuvehi kwəsuahi ia
nəmri Kumwesən mamhatuakəm tukwe.
[24] ✡Tikuvehi nəmə me i, mo nəfe Loa səvəi
Moses rani tɨ noien kɨmiaha mɨnraha
hiəmher ia nəmri Kumwesən, muvehi
tukwini nəmri narimnari me səvənraha,
mo pam, nənə irəha tuhərai nukwənenraha
rahatən pen mə natuakəmien səvənraha
həno pam. Ia noien nəha nərmama me
tuhətoni mhəukurən mə nəgkiariien me
nəha kamɨni ia niram ro neikuəien i.
Ikamesi pen ihi Loa səvəi Moses. [25] ✡Mətə
nərmama me nəha kamhəni nɨpərhienien
ia Iesu, səməme rɨpko mhə irəha nəkur
Isrel, kɨmaha iahənərhi pen raka nəkukuə
riti mɨnraha, mhəni pen nəkwamaha tɨ
nirəha i. Iahəni mə irəha tuhəpwəh
naniien nəvegɨnien sə kɨməuvei pen m
nənɨmwi nari me səməme kaməfwaki
pen mɨnraha. Tuhəpwəh naniien netə.
Tuhəpwəh naniien nərimɨru riti sə kətiri
nɨpətəkinuan remhə, mətə netə raməmak
ihi ia nusan. Nərman me tuhəpwəh niri
əpnapenien nɨpran. Nɨpran me tuhəpwəh
nesi pen əpnapenien nərman."

[26] ✡Kɨni rakwakwi irə, Pol ruvehi nərman
me nəha kefə, mevən, mɨnamo nəfe Loa
səvəi Moses rani tɨ noien irəha mɨnraha
həmher ia nəmri Kumwesən. In ruvnimwə
ia nimwə səvəi Kumwesən, mɨni sas pen tɨ
pris me mə nəpɨn sefen trukurau, nənə in
mɨne nərman me nəha kefə tuhəmher. Ia
nəpɨn nəha nərman me nəha kefə tuhəuvei
pen nərimɨru me səvənraha kuatia kuatia
mə tukousi əpune kuvei pen m Kumwesən.

Nərmama me həkwtəmhiri Pol

[27] ✡Ipaka nəpɨn me nəha sefen həukurau
pam. Nənə nəkur Isrel me nepwɨn səməme
həuku pen fwe ia Esia hətoni Pol ia
nimwə səvəi Kumwesən. Nənə nəpɨn
hətoni, həkwtəmhiri in, mamhərhiərhi
nərmama me, [28] ✡mamhəkwein əpwəmwɨs
mə, "Nəmə Isrel, hasitu! Iəmə i in
i ramahatən nərmama ia kwopun me,
mamɨni ərəha kɨtaha nəkur Isrel, mamɨni
ərəha mwi loa səkɨtaha mɨne kwopun
i. Təkwtəkwuni nəha riri nəkur Kris
me nepwɨn həuvnimwə pehe i ia nəkwai
nimwə səvəi Kumwesən. Ia noien nəha in
ramo kwopun ikinan i ruvehe məmkemɨk
ia nəmri Kumwesən." [29] ✡(Irəha həni
nəgkiariien nəha tɨ nəri nə mə fwe kupwən
hətoni iəmə Efesas nəha Trofimas ramavən
irau Pol fwe ia taon. Rerɨnraha rɨrhi mə Pol
riri in muvnimwə pehe ia nəkwai nimwə
səvəi Kumwesən.)

[30] Nəgkiariien nəha ro nəkur Jerusalem
hərer, mhaiu mhəuvehe. Irəha
həkwtəmhiri Pol, mhəvi, mhəier irapw ia
nimwə səvəi Kumwesən. Təkwtəkwuni a
pris me hərəpinhə. [31] Nərmama me nəha
kamhousi Pol mə tuhousi əpune. Ia nəpɨn

✡ 21:18: Wok Me 15:2,13, Kal 1:19 ✡ 21:19: Wok Me 15:12 ✡ 21:20: Wok Me 15:1,5 ✡ 21:21: Wok Me 16:3, Kal 2:3 ✡ 21:24: Nam 6:1-20, Wok Me 18:18 ✡ 21:25: Wok Me 15:29 ✡ 21:26: 1Kor 9:20 ✡ 21:27: 2Tim 1:5 ✡ 21:28: Esik 44:7, Wok Me 6:13 ✡ 21:29: Wok Me 20:4, 2Tim 4:20

nəha nəgkiariien rutə mevən tɨ iaruagən
səvəi Rom sə in rasori ia naruagən me
irəha taosen. In rɨregi mə nərmama me
pam ia Jerusalem kamho nurɨgrɨgien asori.
32 Təkwtəkwuni a riri naruagən me nepwɨn
səvənhi mɨne nəmə asori me səvənraha
haiu mheiwaiu tɨ nərmama me. Nəpɨn
nərmama me hətoni iəmə asori nəha
mɨne naruagən me səvənhi, irəha həpwəh
nousiien Pol.

33 ✡Iəmə asori səvəi naruagən me revən
tɨ Pol, mɨni pen tɨ naruagən me səvənhi
mə tuhəkwtəmhiri in, mhərihi ia jen kəru.
Nənə in rəres pen nərmama me i mə, "Nəfe
i iərmama? Rɨno nəfe?" 34 Nərmama ia
nəkuər nəha nepwɨn kamhəni nəgkiariien
riti, nepwɨn kamhəni səpə. Mətə rəknekɨn
tɨ iəmə asori səvəi naruagən me ko rɨpkregi
atukwatukw mhə nari riti tɨ nəri nə mə
nurɨgrɨgien rasori. Ro iamɨnhi irə in rɨni
pen tɨ naruagən me səvənhi mə tuhəuvehi
Pol, mhəuvehi, mhəuvnimwə ia nimwə
səvəi naruagən me. 35 Nəpɨn Pol reste
kwopun nəha kavən kautə ikɨn, naruagən
me həvrani in mamhəutə. Irəha ho
iamɨnha irə, tɨ nəri nə mə nərmama me
niemaha raməpi pɨk irəha. 36 ✡Kamhəkurirə
ia Pol mɨne naruagən me, mamhəkwein
əpwəmwɨs mə, "Housi əpune iəmə nəha."

37 Ipaka naruagən me həuvehi Pol
mhəuvnimwə ia nimwə səvənraha, nənə
Pol rɨni pen tɨ iəmə asori səvəi naruagən
me i mə, "Ko iakəgkiari ro mik?"

Mɨregi iəmə asori səvəi naruagən me
rɨni mə, "Kwa ikukurən nəgkiariien səvəi
nəkur Kris. 38 ✡Rosi ik iəmə Ijip nəha
fwe kupwən ikrukwumen naruagənien riti
kɨmiaha nəkur Rom, miri nərman me
səməme kamhousi əpune iərmama, irəha
pam fo-taosen, hiəuvən fwe kwopun akwe-
sakwes ikɨn?"

39 Mɨregi Pol rɨni mə, "Rekəm. Iou iəmə
Isrel. Iakɨnətui fwe profens nəha Silisia ia
taon nəha Tasas. Iou sitisen riti səvəi taon
asori nəha. Iakase ik mə ko ikəseni ro iou
iakəgkiari m nərmama me nəha."

40 Iəmə asori səvəi naruagən me rəseni
Pol. Nənə Pol rərer nəha kavən kautə ikɨn,
muvehi utə rəgɨn, mɨrɨpwi tete nərmama
me. Nəpɨn irəha həuvehe mhafafa, rəgkiari
mɨnraha ia nəgkiariien Hipru, mɨni mə,

22

*Pol r*ɨni irapw nəgkiariien səvənhi tɨ
nəkur Isrel

1 "Tata me mɨne piak me, hətərɨg ro
iou, pwəh iakɨni irapw nəgkiariien səiou
tukumiaha i." 2 Nəpɨn irəha hərегi Pol
raməgkiari mɨnraha ia Hipru, nəgkiariien
ihi səvənraha, həuvehe mhafafa mwi.

Nənə in rɨnamɨni mə, 3 ✡"Iou iəmə Isrel.
Iakɨnətui fwe Silisia, ia taon nəha Tasas,
mətə iakɨməpwinari ia taon i Jerusalem
mo skur ia skur səvəi iahatən nəha Ka-
maliel. In rɨnahatən iou ia loa səvəi
kaha kupwən me səkɨtaha mə takesi pen
atukwatukw. Ia nəpɨn nəha iakɨskai mə
tako narimnari me səməme Kumwesən
rokeikei rəmwhen ia kɨmiaha i ipwet mɨne.
4 ✡Fwe kupwən, iakamometə nərmama me
nəha səməme kamhesi pen Suatuk səvəi
Iesu. Iakəməkwtəmhiri irəha, nəri auər
a mə nərman uə nɨpran, mauvehi puvn-
imwə irəha ia kalapus mə tukousi əpune
irəha. 5 Pris asori anan mɨne nəmə asori
me səkɨtaha nəkur Isrel tuhəni mə iakani
pərhien. Nəpɨn riti iakɨməuvehi nəkukuə
me səvənraha həmərai m piəvtaha me fwe
Tamaskes. Iakier, mamevən ia kwopun
nəha mə takəkwtəmhiri nərmama me səvəi
Iesu, mərihi irəha ia jen, miri irəha mɨrərɨg,
muvehe mwi ia Jerusalem mə tukousi irəha.

6 Ia nəpɨn nəha iakɨnauvehe ipaka tɨ
Tamaskes, ipaka kurkwai nəpɨn ia ran,
təkwtəkwuni a nukuraanien asori ruku
pen ia nɨmagouagou, məhiəpwɨn iou.
7 Iakɨmwei irapw ia tɨprənə, mɨregi reri
iərmama riti rɨni pehe tukw iou i mə, 'Sol,
Sol, rəfo ikamometə iou?'

8 Mɨregi iakɨni mə, 'Iəmə asori, ik sin i?'

Mɨregi rɨni pehe tukw iou i mə, 'Iou Iesu,
iəmə Nasaret sə ikamometə.' 9 Nərmama
kɨmaha mɨnraha hətoni nukuraanien nəha,
mətə həpkregi amasan mhə nəfe nəha reri
iərmama nəha rani pehe tukw iou i.

10 Nənə iakəres pen in i mə, 'Iərɨmənu,
takəfo nəha təkwtəkwuni?'

Mɨregi Iərɨmənu rɨni pehe tukw iou i mə,
'Tikərer, mevən fwe Tamaskes. Iərmama
riti fwe ikɨn trɨni pehe tukw ik i narimnari
me pam i Kumwesən ruvərfi raka mə tiko.'
11 Ia nəpɨn nəha ko iapkətə mhə nari, tɨ
nəri nə mə nukuraanien sə rəməhiəpwɨn
iou rəməhiapw pɨk. Ro pen nərmama

✡ 21:33: Wok Me 20:23 ✡ 21:36: Luk 23:18, Wok Me 22:22 ✡ 21:38: Wok Me 5:36-37 ✡ 22:3: Wok Me 5:34, Rom 10:2 ✡ 22:4: Wok Me 8:3, 22:19

kɨmaha mɨnraha həuvehi rəgɨk, mhəiri iou, mhəuvən fwe Tamaskes.

12 Ia kwopun nəha iərmama riti nəghɨn nə Ananaeas. In iəməfwaki riti ramsiai Loa səkɨtaha. Nəkur Isrel me pam səməme kamharə fwe Tamaskes kamhəni amasan in. 13 In ruvehe mərer ipaka tukw iou, mɨni pehe tukw iou i mə, ‘Sol, piak, tiko mətə nari.’ Təkwtəkwuni a mwi irə, iakətə nari, məti pen mətoni in.

14 Nənə in rɨni mə, ‘Kumwesən i səvəi kaha kupwən me səkɨtaha rɨnərpwi raka rəgɨn ia niram, mɨni mə tikaməkeikei mukurən narimnari me sə in rokeikei, mətoni Iəmə Atukwatukw nəha səvənhi, nənə mɨregi rerɨn atukwatukw rəgkiari. 15 Ro iamɨnhi irə, ik tikuvehe mo iərmama riti səvənhi. Tikaməkeikei məvisau irapw m nərmama me pam narimnari me sə ikɨnətoni mɨregi. 16 ✡Təkwtəkwuni nəha, ikameitenhi nəfe? əskəmter, mo paptaes. Tikəfwaki m Iesu, pwəh in raikuas raka nərəhaien me səim.’

17 Nəpɨn iakrərɨg muvehe mwi ia Jerusalem, iakevən maməfwaki ia nimwə səvəi Kumwesən. Nənə iakətoni vison riti. 18 ✡Ia vison nəha iakətə Iərɨmənu raməgkiari pehe miou mə, ‘Tikap akwauakw, mier ia Jerusalem. Nərmama me i tuhəpkregi mhə nəgkiariien səim nəpɨn ikəvisau irapw iou mɨnraha.’

19 ✡Mɨregi iakɨni mə, ‘Iərɨmənu, irəha həukurən amasan iou mə fwe kupwən iakamevən fwe nəkwai nimwəfwaki me pam səvəi nəkur Isrel, maməkwtəmhiri nərmama səməme kamhəni nɨpərhienien ia niram. Iakamousi irəha, mauvehi puvnimwə irəha ia kalapus. 20 ✡Stifen, iərmama sə raməvisau irapw ik, nəpɨn nɨten rɨnaiu irə, iou mwi iakamərer ia kwopun nəha, mamətui tɨ karkahu me səvəi nərmama səməme kamhəkwi əpune in. Rerɨk ragien a tɨ nəfe nəha kamho.’

21 ✡Mətə Iərɨmənu rɨni pehe tukw iou i mə, ‘Tiko mier. Takərhi pen ik ikevən tɨ nərmama rɨpko mhə irəha nəkur Isrel.’ ”

22 ✡Nərmama me kamhətərɨg amasan ia Pol, mətə nəpɨn hərегi nəgkiariien nəha, həgkiari asori, mhəni mə, “Həuvehi raka iəmə nə, mhousi əpune! Tihəpwəh nəpwəhien in rɨmɨru!”

23 Irəha kamhəkwein əpwəmwɨs, mamhərarki əpnapen tɨnari me səvənraha mamhərarki utə nɨməkwrur. 24 Ro iamɨnhi irə iəmə asori səvəi naruagən me rɨni pen tɨ naruagən me səvənhi mə tuhəuvehi Pol, mhəuvehi mhəuvnimwə ia nimwə səvəi naruagən me. In rɨni mə tuhaməkeikei mhərisi in pwəh rɨni irapw mə rəfo nərmama me kamhəkwein əpwəmwɨs pen irə iamɨnhi irə. 25 ✡Naruagən me hərihi tərini Pol mə tuhərisi. Iaruagən riti sə ramərer ipaka in rasori ia naruagən me irəha hantret. Pol rɨni pen tukwe in mə, “Noien i hiamo ratukwatukw ia loa səvəi nəkur Rom uə rekəm? Hiənuə tihərisi sitisin riti səvəi Rom, mətə kɨpkətə raka mhə nari riti rərəha rɨno.”

26 Nəpɨn iaruagən nəha rɨregi nəgkiariien nəha, revən tɨ iəmə asori səvənhi, mɨni pen tukwe in mə, “Nəfe nəha ikamo? Iəmə nəha in sitisin riti səvəi Rom.”

27 Ro pen iəmə asori səvəi naruagən me revən ipaka tɨ Pol, mɨni pen tukwe in mə, “Ni amasan ro tukw iou i mə pərhien ik sitisin riti səvəi Rom?”

Mɨregi Pol rɨni mə, “Ouəh.”

28 Mɨregi iəmə asori səvəi naruagən me rɨni mə, “Rəfo? Iou iakɨnərəku mane asori mə takuvehe mo iou sitisin səvəi Rom.”

Mɨregi Pol rɨni mə, “Mətə nəpɨn iakɨnətui irə iou sitisin səvəi Rom.”

29 ✡Ia nəpɨn a mwi nə naruagən me səməme hənərer ipaka mə tuhərisi Pol, irəha həhekɨr, mharaka irə. Nənə iəmə asori səvənraha, in mwi rehekɨr, tɨ nəri nə mə rətə mə Pol in sitisin riti səvəi Rom, mətə rɨnərihi tərini in ia jen.

*Pol r*ərer ia nəmri nəmə asori me səvəi nəkur Isrel

30 Mətə iəmə asori səvəi naruagən me rokeikei mə trɨregi atukwatukw nəgkiariien nəha mə nəkur Isrel kamhəni ərəha Pol tɨ nəfe. Kɨni rakwakwi irə rərhi pen nəgkiariien revən tɨ pris asori me mɨne nəmə asori me səvəi nəkur Isrel mə tuhaməkeikei mhousəsɨmwɨn irəha me. Kurirə irə rɨni pen tɨ naruagən me səvənhi mə tuhəfi raka rəgɨnraha ia Pol. Nənə ruvehi Pol, mevən, rərer ia nəmri nəmə asori me səvəi nəkur Isrel.

✡ 22:16: Wok Me 2:21 ✡ 22:18: Wok Me 9:29-30 ✡ 22:19: Wok Me 8:3, 26:9-11 ✡ 22:20: Wok Me 8:1
✡ 22:21: Wok Me 9:15, 13:2 ✡ 22:22: Wok Me 21:36 ✡ 22:25: Wok Me 16:37 ✡ 22:29: Wok Me 16:38
✡ 23:1: Wok Me 24:16

23

1 ✡Ia nəpɨn nəha Pol rəti pen mətoni
nəmə asori me səvəi nəkur Isrel, mɨni
mə, “Piak me, fwe kupwən meste pehe
ipwet mɨne iakamarə, mamousari mə rerɨk
tramasan məmher ia nəmri Kumwesən.”
2 ✡Nəpɨn Pol rɨni iamɨnhi, pris asori anan
Ananaeas rɨni pen tɨ nərmama səməme
kamhərer ipaka tɨ Pol mə riti trəpwi tərhun.
3 ✡Riti ia nirəha ro, nənə Pol rɨni pen tɨ
pris asori anan i mə, “Kumwesən trəpwi
ik. Ikəmwhen ia nɨkare nimwə kuvrhəkɨn ia
prikis. Kahakwi amasan iruə ia prasta, mətə
fwe imwə rɨmərməru. Rəfo ikaməkure mə
tikəkiri iou tɨ nətoniien mə iakamesi pen
Loa səvəi Moses uə rekəm, mətə ikamərui
loa nəha, mamɨni mə riti trəpwi iou?”
4 Mɨregi nərmama ipaka tɨ Pol həni
mə, “Rəfo ikaməski pris asori anan səvəi
Kumwesən?”
5 ✡Mɨregi Pol rɨni mə, “Piak me,
sori. Iapkukurən mhə mə in pris asori
anan. Kɨmərai pen ia Nəkukuə Ikinan
mə ‘Tikəpwəh nɨni ərəhaien iəmə asori
səkɨmiaha.’ ”
6 ✡Pol ruvəukurən raka mə nərmama
ia nousəsɨmwɨnien nəha səvəi nəmə asori
me səvəi nəkur Isrel nepwɨn Satusi me
mɨne nepwɨn Farisi me. Ro iamɨnhi irə
rəgkiari asori ia kwopun nəha, mɨni mə,
“Piak me, iou Farisi riti. Tata səiou
mɨne kaha me səiou irəha mwi Farisi
me. Iakamərer ia nəmrɨmiaha ipwet mə
tihəkiri nəgkiariien səiou, tɨ nəri nə mə
iou iakaməmri pen əknekɨn nətərɨgien
səiou ia nəgkiariien nəha səkɨtaha ramɨni
mə nərmama səməme həuvamhə tuhətui
mwi ia nemhəien.” 7 Nəpɨn Pol rɨni
iamɨnhi, nousəsɨmwɨnien səvənraha reit-
ehi. Farisi me mɨne Satusi me hənaməski
irəha me. 8 ✡(Irəha kamhəski irəha me
tɨ nəri nə mə Satusi me kamhəni mə
nərmama səməme həuvamhə tuhəpwəh
nətuiien mwi. Kamhəni mwi mə nagelo me
mɨne nənɨmwi nərmama me həiwən. Mətə
Farisi me kamhəni nɨpərhienien ia nirəha
pam.)
9 ✡Nəmə asori me ia nousəsɨmwɨnien
nəha nəgkiariien səvənraha rutə pɨk.
Nahatən me nepwɨn səvəi Loa, irəha mwi
Farisi me, həskəmter, mamhəni irapw
skai mə, “Kɨmaha iahətoni mə noien
ərəha riwən ia iəmə i. Rosi nənɨmwɨn
riti uə agelo riti rəgkiari min uə?”
10 Nəvisəien səvənraha ruvehe masori.
Hənamousi irəha me. Nəpɨn iəmə asori
səvəi naruagən me rətoni, rehekɨr mə irəha
tuhousi Pol mheitehi nɨpwran. Ro pen
rərhi pen naruagən me səvənhi heiwaiu
irapw mhəuvehi raka Pol ia rəgɨnraha,
mhəuvehi mhəuvən fwe nəkwai nimwə
səvəi naruagən me.
11 ✡Nənə ia nəpɨn Iərɨmənu rier pen tɨ Pol,
mɨni mə, “Tikəpwəh nehekɨrien. Ik ikuvəni
irapw raka iou ia Jerusalem. Tikaməkeikei
mɨni irapw mwi iou fwe Rom iamɨnhi.”

Nəkur Isrel me nepwɨn hərai sun mə
tuhousi əpune Pol

12 Kɨni rakwakwi irə nəkur Isrel me
nepwɨn housəsɨmwɨn irəha me, mhərai sun
mə tuhousi əpune Pol. Həuvehi kwəsuahi
ia nəmri Kumwesən mə tuhəpwəh naniien
nari, mhəpwəh nənɨmwiien nari riti mh-
este tuhousi əpune raka Pol. 13 Nərmama
me nəha hərai sun iamɨnhi irəha həpi
raka foti. 14 Irəha həuvən tɨ pris asori me
mɨne nəmə asori me səvəi nəkur Isrel, həni
pen tɨ nirəha i mə, “Kɨmaha iahəuvəuvehi
raka kwəsuahi ia nəmri Kumwesən mə
tahəpwəh naniien nari mheste tahousi
əpune raka Pol. 15 ✡Ro pen kɨmiaha mɨne
nəmə asori me səməme kamhəkure ia
nousəsɨmwɨnien səvəi nəmə asori me səvəi
nəkur Isrel tihərhi pen nəgkiariien revən
tɨ iəmə asori səvəi naruagən me. Tihəres
pen in mə triri Pol meiwaiu pehe mwi
tukumiaha. Tiheikuə irə mə hiokeikei mə
tihəregi mwi Pol rəgkiari. Nənə kɨmaha
tahərer mwatuk tukwe mə tahousi əpune in
ia suatuk.”
16 Mətə kənkwənien Pol rɨregi nəfe tuho
irə. Ro pen revən, muvnimwə ia nimwə
səvəi naruagən me, mɨni pui pen tɨ Pol i.
17 Pol rəkwein iaruagən riti sə in rasori
ia naruagən me irəha hantret, mɨni pen
tukwe in mə, “Ko ikuvehi iəkunouihi i
mevən tɨ iəmə asori səim. Nəgkiariien riti
nəha trɨni pen tukwe in.”
18 Ro iamɨnhi irə ruvehi in mevən tɨ
səvənhi iəmə asori, mɨni mə, “Pol, iəmə
nəha fwe ia kalapus, rəkwein iou, məres iou
mə takuvehi iəkunouihi i muvehe tukw ik,
nəgkiariien riti nəha trɨni pehe tukw ik i.”
19 Nənə iəmə asori səvəi naruagən me ru-
vehi rəgi iəkunouihi nəha, miri raka, məres

✡ 23:2: Jon 18:22-23 ✡ 23:3: Mat 23:27 ✡ 23:5: Eks 22:28 ✡ 23:6: Wok Me 4:2, Wok Me 24:15,21, Wok Me 26:5 ✡ 23:8: Mat 22:23 ✡ 23:9: Wok Me 25:25 ✡ 23:11: Wok Me 18:9, 19:21, Wok Me 27:24, Wok Me 28:16,23 ✡ 23:15: Wok Me 25:3

pen in əpa mə, “Nəfe nəha ikuə tikɨni pehe tukw iou i?”
[20] Mɨregi rɨni mə, “Nəmə asori me səvəi nəkur Isrel həuvərai sun raka mə trakwakwi həres ik mə ko ikiri Pol, meiwaiu, mevən fwe ia nousəsɨmwɨnien səvənraha. Irəha tuheikuə ia niram mə irəha hokeikei mə tuhəregi Pol rəgkiari mwi. [21] Mətə tikəpwəh nəseniien irəha, tɨ nəri nə mə nərman me səvənraha həpi raka foti tuhərkwafə ia suatuk mamheitenhi in. Nərman me nəha həuvəuvehi raka kwəsuahi ia nəmri Kumwesən mə tuhəpwəh naniien nari, mhəpwəh nənɨmwiien nari riti mheste tuhousi əpune raka Pol. Nənə təkwtəkwuni nəha hənəpnəpenə raka, mamheitenhi a nəgkiariien səim mə tikəfni irə.”
[22] Mɨregi iəmə asori səvəi naruagən me rɨni mə, “Tikəpwəh nɨniien tɨ iərmama riti mə ikuvəni pehe raka nəgkiariien nəha tukw iou i.” Nənə in rərhi pen kənkwənien Pol ramevən.

*K*ərhi pen Pol revən tɨ iəmə asori nəha Filiks

[23] Ia nəpɨn nəha iəmə asori səvəi naruagən me rəkwein iaruagən mi kəru səvənhi, mɨni pen tɨ nirau i mə, “Tirouevən rouni pen tɨ naruagən me irəha pam fo-hantret-sefenti mə tuhəpnəpenə tɨ nevənien fwe Sisaria. Tuhəier ia naen klok ia nəpɨn. Hantret kəru tuhavən. Sefenti tuhəkure ia hos me. Hantret kəru tuhəuvehi nitei. [24] Pwəh həpnəpenə mwi ia hos me nepwɨn səvəi Pol trəkure ia nirəha. Kɨmiaha tihəməkeikei mhəuvehi in ia namasanien, mhəuvən tɨ Filiks, iəmə Rom sə ramərɨmənu ia tənə Jutia.” [25] Nənə iəmə asori səvəi naruagən me rɨrai nəkukuə riti, mɨni iamɨnhi irə mɨnuə:
[26] “Filiks, ik iəmə asori pərhien. Iou, Klotias Lisias, iakrai nəkukuə i ruvehe tukw ik. [27] ✡Kupwən, nəkur Isrel həkwtəmhiri iəmə i, mamhousi in. Ipaka housi əpune, mətə kɨmaha naruagən me səiou iahəuvehe mhəuvehi raka in ia rəgɨnraha. Kurirə ikɨn, iakregi mə in sitisin riti səvəi Rom. [28] ✡Nənə iakokeikei mə takukurən amasan həni ərəha in tɨ nəfe noien. Ro pen iakiri in, mevən ia nəkureien səvəi nəmə asori me səvənraha. [29] ✡Nənə iakətoni mə in rɨpko mhə nari riti rərəha mə tukousi əpune in tukwe uə trəmak ia kalapus tukwe. Mətə irəha həni ərəha a in tɨ nəresien me nepwɨn ia loa səvənraha. [30] ✡Kurirə ikɨn, iakregi mə nəkur Isrel hənərai sun mə tuhousi əpune iəmə i. Nəpɨn iakregi, iakərhi pehe ak-wauakw in mə truvehe tukw ik. Iakɨni pen tɨ nərmama səməme kamhəni ərəha in mə irəha mwi tuhaməkeikei mhəuvehe tukw ik, mhəni irapw ia nənimem nəfe nəha noien iəmə i rɨno rerɨnraha rɨpkagien mhə tukwe. In i nəgkiariien səiou sampam.”
[31] Kurirə irə naruagən me ho nəkwai iəmə asori səvənraha, mhəuvehi Pol ia nəpɨn, mhəuvehi mhəuvən mheste nari fwe kwopun nəha Antipatris. [32] Kɨni rakwakwi irə, irəha səməme kamhavən a, hərərɨg mamhəuvən fwe nimwə səvəi naruagən me. Naruagən me səməme kamhəkure ia hos me, irəha əpa həuvehi Pol mamhəuvən. [33] Nəpɨn irəha hapirapw fwe Sisaria, mhəuvən tɨ Filiks, mhəuvei pen nəkukuə nəha iəmə asori səvənraha rɨmərai, mhəmri pen mwi Pol ia rəgi Filiks. [34] Filiks rəvsini nəkukuə nəha, marə məres pen Pol i mə, “Ik iəmə pəku?”
Mɨregi Pol rɨni mə, “Imwak fwe profens nəha Silisia.”
Mɨregi Filiks [35] rɨni mə, “Nəpɨn nərmama səməme kamhəni ərəha ik tuhəuvehe, iou takregi ik tikɨni irapw nəgkiariien səim.” Nənə Filiks rɨni pen tɨ səvənhi naruagən me mə tuhəuvehi puvnimwə Pol ia nimwə asori sə Herot rɨno fwe kupwən,* nənə mhərer tukuahag.

24

*N*əkur Isrel hərer ia nəmri Filiks, mhəni ərəha Pol

[1] Nəpɨn krirum rukurau, nənə pris asori anan Ananaeas reiwaiu pehe ia Sisaria irəha nəmə asori me nepwɨn səvəi nəkur Isrel mɨne iərmama riti səvəi nəgkiariien nəghɨn nə Tetalas. Irəha həuvehe mə tuhərer ia nəmri Filiks, mhəni irapw nəfe nəha Pol rɨno rerɨnraha rɨpkagien mhə tukwe. [2] Kəkwein Pol ruvnimwə pehe, nənə Tetalas rani irapw nəgkiariien səvəi nəkur

✡ 23:27: Wok Me 21:30-33, Wok Me 22:25-27 ✡ 23:28: Wok Me 22:30 ✡ 23:29: Wok Me 18:14-15 ✡ 23:30: Wok Me 24:5-8 * 23:35: Herot sə rousi əpune nəkwərhakwərha me nəpɨn Iesu rətui irə, ruvamhə raka. Mətə Herot nəha in nəha rɨno nimwə asori riti fwe Sisaria. Nənə nəpɨn Pol revən fwe ikɨn, nimwə nəha rəmwhen ia nimwə səvəi Provens. Kavmen ramowok fwe ikɨn. Nɨpəri nimwə nəha rəmwhen mwi ia kalapus.

Isrel tɨ Filiks i, mamɨni mə, “Tɨ nəri nə mə
ikamərɨmənu amasan ia kɨmaha, iahamarə
əpwəmwɨs ia nəmərinuien. Ikɨnəmri
amasan narimnari me rɨpɨk mo narəien
səkɨmaha nəkur Isrel ruvehe mamasan
mwi. 3 Iəmə asori Filiks, ia nəpɨn me
rerɨmaha ragien tɨ narimnari me nəha
ikamo, iahaməni tanak tukw ik. 4 Iou
iapkokeikei mhə mə takouraha nəpɨn səim,
mətə iakase ik mə tikapi kɨmaha, mətərɨg
ro ia nəgkiariien kwakwa səkɨmaha.
5 ✡Kɨmaha iahətoni mə iəmə i, in iəmə
ərəha riti. Ia kwopun me pam rarukwumen
nərəhaien, mamo nəkur Isrel kamhəski
irəha me. In iəmə asori riti səvəi nərmama
me nəha hənati irapw ia nəfwakiien
atukwatukw səkɨmaha, mamhesi pen iəmə
Nasaret nəha. 6-7 ✡Nəpɨn riti in raməmwur
mə trərui loa səkɨmaha, mo nimwəfwaki
səkɨmaha ruvehe məmkemɨk ia nəmri
Kumwesən, nənə iahəkwtəmhiri in tukwe.
8 Trɨni mɨnuə ikəres pen iəmə i, ikukurən
nɨregiien raməgkiari ia narimnari me pam
i iahaməni irə.” 9 Nənə nəkur Isrel hasitu
ia Tetalas, mhəni mə narimnari me nəha
Tetalas rani ro nɨpərhienien.

10 Ia nəpɨn nəha Filiks ranuanu pen m
Pol mə trəgkiari. Nənə Pol rɨni mə,
“Iou iakukurən amasan mə nuk rɨpɨk ik
iəmə asori sə iakaməkiri nəgkiariien səvəi
nəkur Isrel ia kwopun i. Ro pen rerɨk
ragien mə takɨni irapw nəgkiariien səiou ia
nənimem. 11 ✡Ikukurən nətəien mə rɨpkəpi
raka mhə ihi nəpɨn twelef iou iakɨməutə
pen fwe Jerusalem mə takəfwaki. 12 Ia
nəpɨn nəha nəkur Isrel həpkətoni mhə iou
iakamousari m iərmama riti. Həpkətoni
mhə iou iakarukwumen nərəhaien riti ia
nimwə səvəi Kumwesən uə ia nimwəfwaki
me səvənraha uə ia kwopun me fwe ia
taon. 13 Nəgkiariien me i kamhəni ia ni-
rak təkwtəkwuni rəknekɨn tɨ nirəha mə
tuho ikətoni mə nɨpərhienien. 14 ✡Mətə
nəri takɨni pehe tukw ik i ro nɨpərhienien.
Iou iərmama riti iakamərer pen ia kuse
nəfwakiien i kani mə Suatuk səvəi Iesu. Ia
suatuk nəha iakaməfwaki pen m Kumwesən
səvəi kaha kupwən me səkɨmaha. Irəha
i kamhəni mə suatuk nəha suatuk ikou.
Mətə iou iakani nɨpərhienien ia nəgkiariien
me pam kɨmərai pen ia Loa səvəi Moses
mɨne nəkukuə me səvəi profet kupwən
me. 15 ✡Iakaməmri pen əknekɨn nətərɨgien
səiou ia Kumwesən mameitenhi rəmwhen
mwi ia nəmə me i mə tɨ nəpɨn riti in ro
nərmama səməme həuvamhə hətui mwi,
nəkur amasan mɨne nəkur ərəha. 16 ✡Mo
pen ia nəpɨn me iakamousari məpwəh
noien nari riti sə tro iakregi fwe ia rerɨk
mə iakɨno nərəhaien ia nəmri Kumwesən
uə ia nəmri nərmama. 17 ✡Ia nuk me nepwɨn
iapkevən mhə fwe ia Jerusalem. Kurirə
irə iakevən ikɨn mə takuvei pen narim-
nari me nepwɨn m Kumwesən, nənə mu-
vei pen mwi mane trasitu ia nərmama me
səiou nəkur Isrel. 18 ✡Iakevən fwe nimwə
səvəi Kumwesən mə tako narimnari me
nəha. Nəpɨn iakevən mo pam nəfe Loa
səvəi Moses rani tɨ noien iou iakəmher ia
nəmri Kumwesən, nəkur Isrel me nepwɨn
hətə iou. Nərmama me həpwəh nɨpɨkien
kɨmaha mɨnraha, nurɨgrɨgien asori riwən.
19 ✡Mətə nəkur Isrel me nepwɨn səməme
həuku pen fwe Esia, irəha mwi fwe nəkwai
nimwə nəha. Trɨni mɨnuə irəha hənətə
iou iakɨno noien ərəha ramasan pwəh
həuvehe mhərer ia nənimem, mhəni irapw.
20 Mə rekəm pwəh nəmə me i həni irapw
tukw ik i nəfe iakɨno rɨpkatukwatukw
mhə hənətoni ia nəpɨn nəha iakamərer ia
nəmri nəmə asori me səvənraha. 21 ✡Mətə
niemaha rəpi irəha tɨ nəgkiariien kua-
tia a i iakɨməni. Nəpɨn iakamərer ia
nəmrɨnraha, iakəgkiari asori, mɨni mə, ‘Ip-
wet, iakamərer ia nəmrɨmiaha mə tihəkiri
nəgkiariien səiou, tɨ nəri nə mə iakani
pərhien mə nərmama səməme həuvamhə
tuhətui mwi.’ ”

22 ✡Filiks rukurən amasan suatuk
nəha səvəi Iesu. Ro pen ro sampam
ia nəgkiariien, mɨni mə, “Nəpɨn Lisias,
iəmə asori səvəi naruagən me, truku pen
fwe Jerusalem meiwaiu pehe i, iakɨni
irapw nətərɨgien səiou ia nəgkiariien me
i səkɨmiaha.” 23 ✡Nənə Feliks rɨni pen tɨ
iaruagən riti səvənhi mə, “Tikətui amasan
tɨ iərmama i, mətə ikukurən nuvehi rakaien
jen ia rəgɨn, məseni in pwəh ravən auər a
kwopti. Trɨni mɨnuə in me nepwɨn həuvehe
mə tuhasitu irə, tikəpwəh nɨniseien irəha.”

*Pol r*əgkiari m Filiks mɨne Trusila

24 Nəpɨn nepwɨn rukurau, Feliks ruvehe
irau pran səvənhi nəghɨn nə Trusila. In

✡ 24:5: Wok Me 17:6 ✡ 24:6-7: Wok Me 21:28-30 ✡ 24:11: Wok Me 21:17 ✡ 24:14: Wok Me 24:5
✡ 24:15: Jon 5:28-29 ✡ 24:16: Wok Me 23:1 ✡ 24:17: Rom 15:25-26, Kal 2:10 ✡ 24:18: Wok Me 21:26-27
✡ 24:19: 2Tim 1:15 ✡ 24:21: Wok Me 23:6 ✡ 24:22: Wok Me 23:26 ✡ 24:23: Wok Me 27:3, Wok Me 28:16,30

prən Isrel. Filiks rərhi pen nəgkiariien mə
Pol truvehe. Nənə in rɨregi Pol rəgkiari ia
nahatətəien ia Iesu Kristo. 25 Mətə nəpɨn
Pol raməgkiari ia noien atukwatukw, mɨne
noien sə iərmama rəsisəg noien ərəha ia
nɨmɨruien səvənhi, mɨne nəpɨn sə rau-
vehe Kumwesən trəkiri nərmama tɨ noien
me səvənraha, Filiks rehekɨr, mɨni pen tɨ
Pol i mə, "Təkwtəkwuni nəmwhen. Tiko
mevən. Tɨ nəpɨn riti, səiou wok riwən,
iakəkwein mwi ik." 26 Ia nəpɨn mwi nəha,
Filiks ramətərɨg mə rosi Pol truvei pen
mane min mə trəseni in rier ia kalapus
mamevən. Ro pen raməkwein Pol ia nəpɨn
me, maməgkiari irau min.

27 ✡Nuk kəru rukurau, nənə Filiks rəpwəh
wok sə rauvehi, mətə rəpwəh Pol raməmak
ia kalapus, tɨ nəri nə mə rokeikei mə tro
nəkur Isrel həregi ramasan tukwe. Nənə
Posias Festas ruvehi təmwheki Filiks.

25

Pol rɨnuə trevən mərer ia nəmri Kig Sisa

1 Nəpɨn Festas ruvehe ia profens səvənhi,
muvehi nəpɨn kahar fwe Sisaria, nənə
mier mutə pen fwe Jerusalem. 2 ✡Ia
kwopun nəha pris asori me mɨne nəmə
asori me səvəi nəkur Isrel kamhəni ərəha
Pol, mamhəres Festas i mə 3 ✡trasitu ia
nirəha mərhi Pol rutə pehe ia Jerusalem.
Irəha hənərai sun raka mə tuhərkwafə ia
suatuk, mhousi əpune in. 4 Mətə Fes-
tas rɨni mə, "Pol fwe Sisaria ia kala-
pus. Rɨpko mhə tui, iou iakrərɨg mevən
fwe ikɨn. 5 Ramasan mə nəmə asori me
ia kɨmiaha heiwaiu mhəuvən fwe Sisaria
kɨmaha mɨnraha. Nənə mə iəmə nəha rɨno
nari riti rərəha, pwəh irəha həni pehe tukw
iou i."

6 Festas rarə nəpɨn eit uə ten irəha
mɨnraha. Kurirə ikɨn reiwaiu pen fwe Sis-
aria. Kɨni rakwakwi irə in revən məkure ia
kwopun sə kaməkiri nəgkiariien ikɨn, nənə
mɨni pen tɨ naruagən me mə tuhəuvehi Pol
mhəuvehe. 7 ✡Nəpɨn Pol ruvehe, nəkur Isrel
səməme həier ia Jerusalem mheiwaiu pehe,
mhərer kuraukurau irə, mənamhəni irapw
narimnari me rɨpɨk rərəha anan Pol rɨno,
mətə rəknekɨn tɨ nirəha mə tuho Festas rətə
mə nɨpərhienien.

8 Ia nəpɨn nəha Pol rɨni irapw nəgkiariien
səvənhi, mɨni mə, "Iapko mhə nari riti
rərəha mərui loa səvəi nəkur Isrel uə loa
səvəi nimwə səvəi Kumwesən, uə loa səvəi
Kig Sisa."

9 ✡Mətə Festas rokeikei mə tro nəkur Isrel
rerɨnraha ragien tukwe. Ro pen rɨni pen tɨ
Pol i mə, "Rəfo? Rerɨm ragien mə tikutə
pen fwe Jerusalem, nənə ia kwopun nəha
tikərer ia nənimek mə takəkiri nəgkiariien
səim mɨne nəgkiariien me i kamhəni ərəha
ik irə?"

10 Mɨregi Pol rɨni mə, "Kwopun i
iakamərer ikɨn, Kig Sisa rɨməni mə tikəkiri
nəgkiariien səvəi sitisin me səvəi Rom ikɨn.
Ratukwatukw mə tikəkiri nəgkiariien səiou
ia kwopun i. Ikuvəukurən amasan raka
mə iapko mhə nari ərəha riti, mouraha
nəkur Isrel i. 11 Mə pərhien iou iəmə ərəha
riti sə iakɨno narimnari me nepwɨn loa
səvəi nəkur Rom rani mə takemhə tukwe,
ramasan. Iapkəres mhə ik mə tikuvehi raka
iou ia nemhəien. Mətə mə nəgkiariien
səvənraha kamhəni ia nirak ro neikuəien
i, iərmama riti riwən ko ruvei pen iou
ia rəgɨnraha. Iou iakokeikei mə takevən
mərer ia nəmri Kig Sisa pwəh in rɨregi
nəgkiariien səiou."

12 Nənə Festas rəgkiari irəha nərmama me
səvənhi. Nəpɨn həgkiari pam, rɨni pen tɨ
Pol i mə, "Ikɨni mə ikokeikei mə tikətoni Kig
Sisa tɨ nəgkiariien səim. Ramasan, takərhi
pen ik, tikevən mətoni Kig Sisa."

Pol rərer ia nəmri Akripa

13 Nəpɨn nepwɨn rukurau, Kig Akripa
mɨne kɨtirimənɨ Pernis krouvehe ia Sisaria
rouevən rouətə Festas. 14 ✡Krouarə ia
kwopun nəha nəpɨn rɨpɨk. Ia nəpɨn nəha
Festas rɨni irapw tɨ Kig Akripa narimnari
me kɨno ia Pol, mɨni mə, "Iərmama riti ia
kwopun i nəpɨn Filiks ramevən, məpwəh
rəmak ia kalapus. 15 Nəpɨn iakevən fwe
Jerusalem, pris asori me mɨne nəmə asori
me səvəi nəkur Isrel həuvehe mamhəni
ərəha in, mamhəres iou mə takousi əpune.
16 Mətə iakɨni pen tɨ nirəha i mə narəien
səvəi nəkur Rom ropə. Trɨni mɨnuə kɨni
iərmama riti mə rɨnərui loa, ko iapkəseni
akwauakw mhə in mə tukousi əpune.
Takaməkeikei mukupwən mousəsɨmwɨn in
mɨne nərmama səməme kamhəni ərəha
in ia kwopun kuatia. Iərmama nəha
traməkeikei muvehi nəpɨn səvənhi pwəh in
trɨni irapw nəgkiariien səvənhi ia nɨkaren

✡ 24:27: Wok Me 25:9 ✡ 25:2: Wok Me 24:1, 25:15 ✡ 25:3: Wok Me 23:15 ✡ 25:7: Wok Me 24:5-6,13
✡ 25:9: Wok Me 24:27 ✡ 25:14: Wok Me 24:27

səvəi nəgkiariien me nəha nərmama kamhəni ərəha in irə.

17 Ro iamɨnhi irə, nəpɨn irəha həuvehe i, iapko mhə tanpen irə, mətə rakwakwi irə iakevən məkure ia kwopun kaməkiri nəgkiariien ikɨn, nənə mɨni pen tɨ naruagən me mə tuhəuvən mhəuvehi iəmə nəha mhəuvehi mhəuvehe. 18 Nəpɨn nərmama səməme kamhəni ərəha Pol həskəmter, nətərɨgien səiou mə irəha tuhəni irapw narimnari me nepwɨn sə rərəha anan in rɨno. Mətə həpko mhə iamɨnhi. 19 ✡Irəha həskəmter, mamhousari irəha min tɨ nəresien me nepwɨn ia nɨkaren səvəi nəfwakiien səvənraha, mamhousari mwi tɨ iərmama riti nəghɨn nə Iesu. Ruvamhə, mətə Pol rɨni mə rɨnətui mwi ia nemhəien səvənhi. 20 ✡Nəpɨn iakregi nəgkiariien me nəha, iakuvəreirei mə takəfətoni nɨpərhienien irə. Ro pen iakəres pen iəmə i mə ‘Rerɨm ragien mə tikevən fwe Jerusalem, nənə takəkiri nəgkiariien səim mɨne nəgkiariien səvənraha fwe ikɨn?’ 21 Mətə Pol rɨni mə rekəm. In rokeikei mə tramo a ia kalapus pwəh Kig Sisa rɨregi nəgkiariien səvənhi, məkiri. Ro pen iakɨni pen tɨ nərmama me səiou mə tuhətui amasan tukwe fwe ia kalapus meste takərhi pen revən tɨ Kig Sisa.”

22 Nəpɨn Festas rɨni pen pam, Akripa rɨni pen tukwe in mə, “Iou mwi iakokeikei mə takregi iəmə nəha rəgkiari.”

Mɨregi Festas rɨni mə, “Ramasan, pwəh trakwakwi ikregi.”

23 ✡Kɨni rakwakwi irə, nukupwənien asori riri Akripa mɨne Pernis mɨne nəmə asori me səvəi naruagən me mɨne nəmə asori me səvəi taon nəha həuvnimwə ia nəkwai nimwə sə kamregi nəgkiariien ikɨn. Nənə Festas rɨni pen tɨ nərmama me səvənhi mə tuhəuvehi Pol mhəuvnimwə pehe. 24 ✡Nəpɨn Pol ruvnimwə pehe, Festas rɨni mə, “Kig Akripa mɨne kɨtaha pam ia kwopun i. Hiətə iəmə i. Nəkur Isrel me pam fwe Jerusalem kamhəni pehe tukw iou i, mamhəni asori mə takaməkeikei mousi əpune. Nənə kurirə ho mwi iamɨnhi ia kwopun i Sisaria. 25 Mətə iapkətə mhə nari riti rɨno rərəha mə tukousi əpune in tukwe. Nənə tɨ nəri nə mə rɨnokeikei mə trevən fwe Rom pwəh Kig Sisa rəkiri nəgkiariien səvənhi, iakuə takərhi pen i revən, 26 mətə iou iakreirei mə takrai pen nəfe ia nəkukuə ia nɨkaren səvəi iəmə i, mərhi pen i, revən tɨ Kig Sisa. Ro pen iakuvehi iəmə i, muvehe, mərpwi irapw in ia nənimem, Kig Akripa, mɨne ia nəmrɨmiaha pam. Iakuə nəpɨn səregi, mhəkiri pam nəgkiariien səvənhi, tihəuvei pehe nətərɨgien riti miou pwəh iakrai pen ia nəkukuə. 27 Trɨni mɨnuə iakərhi pen iərmama riti sə raməmak ia kalapus revən tɨ iəmə asori səkɨtaha, mətə iapkrai pen atukwatukw mhə nəfe nəha loa in rɨnərui, tukw iou iakregi rɨpkatukwatukw mhə.”

26

Akripa rəseni Pol mə trəgkiari

1 Akripa rɨni pen tɨ Pol i mə, “Iakəseni ik, ikɨni nəgkiariien səim.” Nənə Pol ruvehi utə rəgɨn mɨnani irapw nəgkiariien səvənhi, mɨnamɨni mə, 2 “Kig Akripa. Iakamərer ia nənimem ipwet mə takɨni irapw nəgkiariien səiou tɨ nəgkiariien me pam i nəkur Isrel kamhəni ərəha iou irə. Rerɨk ragien, 3 tɨ nəri nə mə ik ikukurən amasan narəien səvəi nəkur Isrel mɨne nousariien me səvənraha. Ro pen iakase ik tiko nətərɨgien səim rəpwəmwɨs, mətərɨg ia nirak.

4 Nəkur Isrel me pam həukurən amasan narəien səiou. Nəpɨn iakɨnamouihi, iakamarə kɨmaha mɨnraha fwe imwak ikɨn. Kurirə ikɨn iakamavən kɨmaha mɨnraha fwe ia Jerusalem. 5 ✡Irəha həuvəukurən raka iou fwe kupwən. Mə rerɨnraha ragien tɨ nɨniien, tuhəni iou mə pərhien iakɨnarə ia narəien səvəi Farisi me. Farisi me həskai tɨ Loa səvəi Moses mhəpi raka təmwei nəfwakiien me nepwɨn səkɨmaha nəkur Isrel. 6 ✡Nənə təkwtəkwuni iakamərer ia kwopun i mə tikəkiri nəgkiariien səiou, tɨ nəri nə mə iakaməmri pen əknekɨn nətərɨgien səiou ia promes nəha Kumwesən rɨməni pen tɨ kaha kupwən me səkɨmaha. 7 Promes nəha kwənəkwus me twelef səkɨmaha kamhəmri pen əknekɨn nətərɨgien səvənraha irə, mamhəfwaki skai ia nəpɨn mɨne ia ran, mamheitenhi mə tuhəuvehi. Promes əpa nəha, Kig Akripa, tɨ nəri nə mə iakaməmri pen əknekɨn nətərɨgien səiou irə, nəkur Isrel me i kamhəni ərəha iou. 8 Kɨmiaha i, Kumwesən rukurən noien nərmama səməme həuvamhə hətui

✡ 25:19: Wok Me 18:15 ✡ 25:20: Wok Me 25:9 ✡ 25:23: Mat 10:18, Mak 13:9 ✡ 25:24: Wok Me 25:2,7, Wok Me 22:22 ✡ 26:5: Fil 3:5-6 ✡ 26:6: Wok Me 23:6, 28:20

mwi. Rəfo rəknekɨn tukumiaha tɨ nɨniien
nɨpərhienien irə?
9 ✡Fwe kupwən, iou mwi rerɨk ramrhi mə
takaməkeikei mo narimnari me nepwɨn,
mouraha nəghi Iesu, iəmə Nasaret. 10 In
nəha noien səiou sə iakɨnamo fwe ia
Jerusalem. Pris asori me həməuvei pehe
nasoriien miou, nənə iakəkwtəmhiri
nərmama səvəi Iesu həpɨk, muvehi
puvnimwə irəha ia kalapus. Nəpɨn kamhəni
mə tukousi əpune irəha, iou mwi iakɨni
mə ratukwatukw, pwəh housi əpune.
11 Nəpɨn rɨpɨk iakamousi irəha fwe ia
nəkwai nimwəfwaki me səvəi nəkur Isrel,
mamousari mə tako irəha həni ərəha Iesu.
Iakaməmwəki pɨk irəha. Ro pen iakamevən
mwi fwe ia taon me isipwɨn mə takometə
irəha.
12 Nəpɨn riti pris asori me həuvei pehe
nasoriien miou, mhərhi pen iou mə takevən
fwe Tamaskes. 13 Kig Akripa, fwe ia suatuk,
ia kurkwai nəpɨn ia ran, iakətə nukuraanien
ruku pen ia nɨmagouagou, məhiəpwɨn iou
mɨne nərmama me səməme haməkurirə ia
nirak. Raməhiapw pɨk məpi raka meri.
14 Ia nəpɨn nəha kɨmaha pam iahəmwei
ia tɨprənə, nənə iakregi reri iərmama riti
rəgkiari pehe miou ia nəgkiariien Hipru,
mɨni mə, ‘Sol, Sol, rəfo ikamometə iou?
Ikamo a nəmisəien mik. Ikəmwhen ia kau
nəha nəpɨn iəmə asori səvənhi raməpi ia
nei əhiə, ramerukw kurirə nɨsun, nei əhiə
raməpi.’
15 Mɨregi iakɨni mə, ‘Iəmə asori, ik sin i?’
Mɨregi Iərɨmənu rɨni mə, ‘Iou i Iesu
sə ikamometə. 16 Mətə tiko mɨskəmter,
mərer ia nɨsum mi. Iou iakier pehe
tukw ik i iamɨnhi irə mɨnuə takuvehi
utə ik, ikuvehe mo iərmama sə ramo
tukwini nari miou. Tikaməkeikei mɨni
irapw tɨ nərmama me narimnari me sə
iako ikətoni ipwet mɨne narimnari me
sə tako ikətoni. 17 Takuvehi raka ik ia
rəgi nəkur Isrel mɨne ia rəgi nərmama
rɨpko mhə irəha nəkur Isrel. Iakamərhi
pen ik tɨ nirəha i. 18 ✡Tikaməkeikei
mevən mo nənimenraha rukuraan. Pwəh
həpwəh nəpitəvien, mhərari, mhəuvehe tɨ
nukuraanien. Pwəh həpwəh nɨskaiien səvəi
Setan, mhərari, mhəuvehe tɨ Kumwesən.
Nənə Kumwesən trenouenou noien ərəha
me səvənraha, nənə irəha tuhəuvehi
kwopun riti səvənraha irəha nərmama me
i Kumwesən raməmri əpə irəha mə irəha
nəkur ikinan me səvənhi, tɨ nəri nə mə
kamhahatətə ia nirak.’
19 Ro iamɨnhi irə, Kig Akripa, iakəpwəh
nəruiien vison nəha ruku pen ia neiai.
20 ✡Mətə iakukupwən fwe Tamaskes, nənə
fwe Jerusalem, mɨne ia kwopun me nepwɨn
mwi fwe ia tənə Jutia, mɨne ia tənə me
səvəi nərmama rɨpko mhə irəha nəkur Is-
rel. Iakəvisau irapw mə nərmama me
tuhaməkeikei mhərərɨg ia noien ərəha me
səvənraha, mhəuvehe tɨ Kumwesən, mho
noien amasan me səməme tuhahatən pen
mə irəha həuvərərɨg pərhien ia rerɨnraha.
21 ✡Nənə tɨ noien nəha iakamo, nəkur Isrel
me i həkwtəmhiri iou fwe ia nimwə səvəi
Kumwesən, mamhousari mə tuhousi əpune
iou. 22 Mətə Kumwesən ramasitu ia nirak ia
nəpɨn me. Ro pen iakamərer ia kwopun i
ia nəmrɨmiaha ipwet, maməvisau m nəmə
asori me mɨne nəmə auər a me. Nəgkiariien
i iakani rɨpko mhə nəgkiariien əpə riti,
mətə iakani a narimnari me səməme profet
me mɨne Moses həməni kupwən mə tuko.
23 ✡Irəha həməni mə Kristo traməkeikei
mɨregi nəmisəien, memhə, mukupwən ia
nərmama me pam mətui mwi ia nemhəien,
nənə məvisau irapw nəgkiariien amasan
sə trəhiəpwɨn nəkur Isrel mɨne nərmama
rɨpko mhə irəha nəkur Isrel.”
24 Nəpɨn Pol rani irapw nəgkiariien
səvənhi iamɨnhi irə, Festas rəgkiari asori,
mɨni mə, “Pol ikamarməri. Nukurənien me
rɨpɨk kɨnahatən ik irə hamo ik ikamarməri.”
25 Mətə Pol rɨni mə, “Festas, iəmə asori,
iakəpwəh narməriien. Nəgkiariien me
i iakani ho nɨpərhienien anan. 26 ✡Kig
Akripa, ikukurən narimnari me i. Ro pen
iakukurən nəgkiariien mik, məpwəh ne-
hekɨrien. Ia nətəien səiou rosi ikɨnətə pam
raka narimnari me i, tɨ nəri nə mə həpkier
irapw mhə ia kwopun afafa. 27 Kig Akripa,
rəfo? Ikamɨni nɨpərhienien ia profet me
səvəi nəkur Isrel? Iakukurən mə ikani
nɨpərhienien ia nirəha.”
28 Mɨregi Akripa rɨni pen tɨ Pol i mə,
“Ikukurən mə ia nəpɨn ouihi kwərha ko
ikuvi iou iakuvehe mo iou Kristin?”
29 Mɨregi Pol rɨni mə, “Iakəpwəh nəfwaki
penien m Kumwesən tukw ik əpa, mətə
tukumiaha pam i hiamətərɨg ia səiou
nəgkiariien ipwet. Iakaməres mə nəpɨn

✡ 26:9: Wok Me 8:3 ✡ 26:18: Aes 35:5, Aes 42:7,16, Efes 2:2, Kol 1:13, Wok Me 20:32 ✡ 26:20: Mat 3:8
✡ 26:21: Wok Me 21:30-31 ✡ 26:23: Luk 24:44-47, 1Kor 15:20 ✡ 26:26: Jon 18:20

ouihi uə nəpɨn əpwəmwɨs, kɨmiaha pam tihəuvehe mhəmwhen ia nirak. Jen me i a sə kɨnərihi iou irə, iakəpwəh nokeikeiien mə tukərihi kɨmiaha irə.”
30 Ia nəpɨn nəha Kig Akripa mɨne Festas mɨne Pernis mɨne nərmama səməme kamhəkure irəha mɨnraha həskəmter,
31 ✡mhəier. Nəpɨn həier pam, həni pen tɨ nirəha me i mə, “Iəmə nəha rɨpko mhə nari riti sə tukousi əpune in tukwe uə tukuvehi puvnimwə in ia kalapus tukwe.”
32 ✡Nənə Akripa rɨni pen tɨ Festas i mə, “Rɨpkəpwəh a nəresien mə Kig Sisa trəkiri nəgkiariien səvənhi, səseni rier irapw ia kalapus mamevən.”

27

*N*əmə Asori me hərhi Pol mə trevən fwe Rom

1 ✡Nəmə asori me həni mə kɨmaha tahəputə ia nɨtətə riti, mhəuvən fwe Itali. Irəha həuvehi Pol mɨne nərmama nepwɨn səməme kamhəmak ia kalapus, mhəuvehi mhəuvei pen ia rəgi iaruagən riti nəghɨn nə Julias. In rasori ia naruagən me irəha hantret. Kani irəha mə Naruagən me səvəi Kig Sisa. 2 ✡Nɨtətə riti sə ruku pen fwe Antramitiam muvehe mɨnamevən fwe kwopun me fwe Esia. Iahəputə irə mhəier. Iəmə Masetonia riti sə ruku pen ia taon nəha Tesalonaeka ruvehe kɨmaha min. Nəghɨn nə Aristakas. 3 ✡Kɨni rakwakwi irə iahapirapw fwe taon nəha Saeton. Julias rerɨn rəpou tɨ Pol, məseni in ruvarei mətoni in me nepwɨn. Nənə irəha hasitu irə. 4 Nəpɨn iahəputə mwi ia nɨtətə səkɨmaha mhəier ia kwopun nəha, iahaiu tegɨn nɨkare tənə əmwerɨs nəha Saepras, tɨ nəri nə mə nɨmətagi raməpwi nɨtətə. 5 Iahəpi sɨmwɨn ia təsi nəha iruə ia profens mi nəha Silisia mɨne Pamfilia. Kurirə ikɨn iaheiwaiu pehe ia taon nəha Maera ia profens nəha Lisia mhəuvarei. 6 Ia kwopun nəha iəmə asori səvəi naruagən me rətoni nɨtətə riti sə ruku pen fwe Aleksantria mɨnamevən fwe Itali. Nənə ruvei pen kɨmaha irə.

7 Nɨtətə nəha ramaiu məru. Nəpɨn rɨpɨk rukurau, nənə iahaməmwur mhapirapw iruə ia taon nəha Nitas. Mətə ia kwopun nəha nɨmətagi rɨskai. Ko nɨtətə rɨpkərer mhə. Ro pen iahaiu tegɨn tənə əmwerɨs nəha Krit, mhəukurau ia poen nəha Salmone. 8 Iahəmwur, mhaiu, mhesi pen nɨkare Krit, mhəuvehe ia kwopun riti kani mə Pasis Amasan ipaka tɨ taon nəha Lasea. 9 Ia naiuien səkɨmaha iahənouraha raka nəpɨn rɨpɨk. Rɨpko mhə nəpɨn amasan tɨ nɨrɨpɨn penien naiuien səkɨmaha mamhəuvən, tɨ nəri nə mə nəpɨn asori səvəi nəkur Isrel kani mə Nəpɨn Kauvehi Raka Nərəhaien Irə*ruvəukurau raka. Nəpɨn səvəi nɨmətagi ruvəuvehe ipaka. Ro iamɨnhi irə Pol rəgkiari pen m nərmama, mɨni mə, 10 ✡“Nərman, trɨni mɨnuə saməsuə mamhəuvən, iakətə mə narimnari me rɨpɨk trəmwhenɨmw. Rɨpko mhə kago əpa mɨne nɨtətə, mətə tukouraha mwi nɨmɨruien me səkɨtaha.” 11 Mətə iəmə asori səvəi naruagən me rɨpkətərɨg mhə ia nəgkiariien səvəi Pol, mətə ramətərɨg ia kapten səvəi nɨtətə mɨne iəmə i səvənhi nəha nɨtətə. 12 Nənə tɨ nəri nə mə rəknekɨn tɨ nɨtətə me mə tuhərer ia pasis nəha ia nəpɨn səvəi nəkwieiien, nərmama me həpɨk ia nɨtətə səkɨmaha hokeikei mə tahəier ia kwopun nəha, mharkut mə ko iaheste Finiks, pasis riti mwi fwe Krit sə raməti pen saotwes mɨne notwes. Həni mə pwəh nɨtətə səkɨmaha rərer afafa fwe ikɨn meste nəpɨn səvəi nəkwieiien rukurau.

*N*ɨmətagi asori rousi nɨtətə

13 Nəpɨn mətagi natogə rərer, mavən ouihi a, kru me səvəi nɨtətə səkɨmaha həregi mə rosi ko haiu mheste Finiks. Ro pen həuvehi utə aean sə hənosə irapw i raməkwtəmhiri nɨtətə. Nənə iahəier, mhaiu parei a, mamhesi pen nɨkare tənə əmwerɨs nəha Krit. 14 Mətə rɨpko mhə tui, mətagi asori riti kani mə Nɨpərapu rɨskəmter muku parei, 15 muəsi nɨtətə, məkəkini nɨpəsegɨn. Iaharkut mə tahəkəkini nɨtətə, raiu atukwatukw, mətə rəknekɨn. Ro pen iahəpwəh, mhəmak pen ia nɨmətagi, mamhəuvən. 16 Iahəuvən ipaka tɨ tənə əmwerɨs ouihi nəha Kaota, mhaiu tegɨn. Ia kwopun nəha kru me həmwur mhəuvehi utə kwəti bot səvəi nɨtətə. 17 Nəpɨn həuvəuvehi utə raka kwəti bot nəha mhəmri amasan, hosə irapw nəkwus rukurau irapw ia nɨtətə mutə pehe ia nɨkaren. Həvi tərini mə trəkwtəmhiri nɨpwrai nɨtətə. Kurirə ikɨn həhekɨr mə nɨmətagi trouini ərori pen nɨtətə ia nɨmaha fwe ia kwopun riti kani mə Sirtis. Ro pen

✡ 26:31: Wok Me 23:29, 25:25 ✡ 26:32: Wok Me 25:11 ✡ 27:1: Wok Me 25:12 ✡ 27:2: Wok Me 19:29, Kol 4:10, Flm 24 ✡ 27:3: Wok Me 24:23 * 27:9: Əvsini mwi Lev 16:30; 23:27-28, Nam 25:9. ✡ 27:10: Wok Me 27:22

həvi əse nivən, mhəmak pen ia nɨmətagi
mamhəuvən. 18 Nɨmətagi nəha rasori pɨk,
mauəsi pɨk kɨmaha. Ro pen rakwakwi
irə kru me hənamərarki irapw kago me.
19 Kɨni neis irə, həuvehi nore nɨtətə me
ia rəgɨnraha, mhərarki irapw. 20 Ia nəpɨn
me rɨpɨk, iahəpkətə mhə meri ia ran
mɨne kəməhau me ia nəpɨn. Mətagi nəha
ramavən a, mamousi kɨmaha. Ro pen
iahəregi mə na tahemhə pam.

21 Ia nəpɨn nəha tui kwopti, kɨmaha pam
iahəpkani mhə nari. Nənə Pol rərer ia
nəmrɨmaha mɨni mə, "Nərman, hiəpkətərɨg
iou. Səpkəpwəh a nəputəien ia nɨtətə i,
mhəier ia Krit, ko ramasan. Ko narimnari
me həpkərəha mhə, mhəmwhenɨmw
iamɨnhi. 22 ✡Mətə təkwtəkwuni iakani
pehe tukumiaha i mə tihəpwəh nehekɨrien.
Kɨmiaha riti trɨpkouraha mhə nɨmɨruien
səvənhi, mətə nɨtətə a trəmwhenɨmw.
23 Kumwesən sə iakaməfwaki min in səvənhi
iou. Nərineiv ia nəpɨn agelo riti səvənhi
rier pehe tukw iou, 24 ✡mɨni mə, 'Pol
tikəpwəh nehekɨrien. Tikaməkeikei mərer
ia nəmri Kig Sisa fwe Rom. ətə ro.
Kumwesən ramasan tukw ik. Truvehimɨru
ik kɨmiaha nərmama me pam ia nɨtətə
i.' 25 Ro iamɨnhi irə, nərman, tihəpwəh
nehekɨrien. Iakahatətə ia Kumwesən səiou.
In truvehimɨru kɨtaha pam i rəmwhen
atukwatukw agelo nəha səvənhi rɨməni
pehe tukw iou i. 26 ✡Mətə tsaməkeikei
mhaiu mhəuvehi pekɨn nɨmaha ia tənə
əmwerɨs riti."

27 Nɨmətagi asori nəha rousi kɨmaha,
məpwi irapw kɨmaha ia nəkwai təsi nəha
kani mə Təsi Atrias.† Nəpɨn sərо fotin irə,
ia kurkwai nəpɨn, kru me rerɨnraha rɨrhi
mə rosi iahənamuvehe ipaka tɨ tənə riti.
28 Ro pen irəha hosə irapw kwənəkwus riti
let raməgher pen ia nusvenhɨn, mhətoni
mə təsi reiwaiu rəmwhen ia toti sefen
meta. Həfwini ouihi a, mhosə irapw
mwi, mhətoni mə təsi reiwaiu rəmwhen
ia twenti eit meta. 29 Irəha həhekɨr mə
kamo nɨtətə səkɨmaha rouini ərori pen ia
nɨmaha riti. Ro iamɨnhi irə həuvən fwe
kurirə ia nɨtətə, mhosə irapw aean kefə
tuhəvi tərini nɨtətə, mamhəfwaki mə trɨran
akwauakw. 30 Ia nəpɨn nəha kru me hokeikei
mə tuhəivə raka ia nɨtətə mhap. Harhɨr
irapw kwəti bot ia təsi, mamheikuə mə
tuhəuvən fwe nɨpəsegi nɨtətə, mhosə irapw
aean me nepwɨn mwi tuhəvi tərini nɨtətə.
31 ✡Mətə Pol rɨni pen tɨ iəmə asori səvəi
naruagən me mɨne naruagən me səvənhi
mə, "Nəmə me nəha tuhamo a ia nəkwai
nɨtətə. Kamo Kumwesən trɨpkuvehimɨru
mhə kɨmiaha." 32 Ro iamɨnhi irə naruagən
me həuvən mhərai əmwesi nəkwus me
səvəi kwəti bot, mharaka irə ramevən.

33 Ipaka rɨnamran, Pol raməkeikei
mɨnraha mə tuhani nari, mamɨni mə,
"Ipwet səneste nəpɨn fotin, mətə kɨmiaha
hiəpkani mhə ihi nari. 34 ✡Ro iamɨnhi irə
iakani pehe tukumiaha i mə tihəməkeikei
mhani nari, pwəh rasitu ia kɨmiaha.
Kɨmiaha riti trɨpkemhə mhə." 35 ✡Pol rɨni
iamɨnhi irə, nənə mərer ia nəmrɨnraha,
muvehi bred, məfwaki mɨni vivi Kumwesən
tukwe, məkwsen, mɨnaməni. 36 Nənə irəha
hətoni, hənaməpwəh nehekɨrien. Irəha
pam mwi hənamani nari. 37 (Kɨmaha
pam tu-hantret-sefenti-sikis nərmama ia
nəkwai nɨtətə nəha.) 38 Nəpɨn hani nari
nəmwhen, həuvehi pak flaoa me fwe ia
nəkwai nɨtətə, mhərarki irapw fwe ia
təmwei təsi mə tuho nɨtətə rəruvərevə.

39 Nəpɨn rɨnamran, kru me həti pen
mhətoni tənə riti. Həreirei mə nəfe
nəha tənə, mətə hətə pasis riti nɨpəkɨr
fwe ikɨn. Nənə hənuə ko həuvehi nɨtətə,
mhəuvarei fwe ikɨn. 40 Ro pen hərai
əmwesi raka nəkwus ia aean me səməme
kamhəvi tərini nɨtətə, həmwhenɨmw.
Həfi raka kwənəkwus ia niveiə mi sə
krouəkəkini nɨtətə. Həvi nivən fwe ia
nɨpəsegi nɨtətə, rutə mə nɨmətagi trəkure
irə. Nənə iahənamuvən mə tahəuvarei.
41 Mətə iahəuvən ia kwopun rəkwətə ikɨn,
mhəuvehi pekɨn nɨmaha. Nɨpəsegi nɨtətə
rəkəkir pen əknekɨn ia nɨmaha. Kurirə irə
təsi rɨnaməpwi ərori.

42 Ia nəpɨn nəha naruagən me kamhərai
sun mə tuhousi əpune nərmama me
səməme hamarə ia kalapus. Kamo heiai
mhəuvarei mhap. 43 Mətə iəmə asori səvəi
naruagən me rokeikei mə truvehimɨru Pol.
Ro pen rɨnise nətərɨgien səvəi naruagən
me, marə mɨni pen tɨ nərmama səməme
həukurən neiaiien mə tuhəivə irapw,
mheiai, mhəuvarei. 44 ✡Səməme heiai
mhəreirei, irəha tuhəkurirə, mheiai pen

✡ 27:22: Wok Me 27:10,31 ✡ 27:24: Wok Me 23:11 ✡ 27:26: Wok Me 28:1 † 27:27: təsi Atrias nəghɨn riti mwi Təsi Metiterenian. ✡ 27:31: Wok Me 27:22 ✡ 27:34: Mat 10:30 ✡ 27:35: Mat 15:36, 1Tim 4:4-5 ✡ 27:44: Wok Me 27:22-25

ia nipərpəri timpa mine nore nitətə me nepwin.

28

Pol fwe Molta

1 Nəpin kimaha iahəuvarei amasan a, iahəregi mə tənə nəha nəghin nə Molta.
2 ✡Nəkur Molta hamasitu asori ia kimaha. Irəha həse napw, mamhəni pehe tukumaha pam i mə tahəuvən mhərhiəpw irə, ti nəri nə mə nesən ramauər, nəkwieiien rasori.
3 Ia nəpin nəha Pol ruvehi kuse nei mhiə, mousə pen ia napw. Snek riti sə ramahi əpune iərmama riregi nəpnəpanien, rier irapw fwe ia kuse nei nəha, mahi rəgi Pol. 4 Nəpin nəkur Molta hətoni snek nəha raməgher pen ia rəgin, həni pen ti nirəha me i mə, "Hətə ro. Rosi iəmə nəha in iəmə sə ramousi əpune iərmama. Pərhien in rousari mukurau ia təsi asori, mətə kumwesən me ko həpkəseni mhə in rimiru." 5 ✡Mətə Pol rouniətukus pen snek nəha ia napw, miregi ramasan a.
6 Nəkur Molta kamhərer mamheitenhi mə rəgi Pol trəsisi uə Pol trimwei memhə təkwtəkwuni. Hərer əpwəmwis mamheitenhi, mətə həpkətə mhə nari riti sə rərəha ro Pol. Ro pen irəha harə mhərari ia nətəriqien səvənraha, mhəni mwi mə, "Kumwesən riti nəha!"
7 Kwopun nəha iahəuvarei ikin ipaka ti tiprənə səvəi iərmama riti nəghin nə Puplias. In iəmə asori səvəi nərmama me ia tənə əmweris nəha Molta. In ramasan tukumaha, miri kimaha mevən fwe imwəni, mamətui amasan tukumaha meste nəpin kahar. 8 Ia nəpin nəha tata səvəi Puplias ramapri a ia nimənhan səvənhi, miregi rərəha, maməkwiei fifa, mamaiu netə. Mətə Pol ruvnimwə pehe, məmrutə rəgin mi irə, məfwaki, in ruvehe məsanin. 9 Kurirə irə nəkur Molta me pam səməme nemhəien rarə ia nirəha, irəha mwi həuvehe ti Pol, nənə in ro irəha həuvehe mhəsanin. 10 Irəha həsiai kimaha, mhəuvei pehe narimnari me ripik m kimaha. Nəpin iahənaməpnəpenə irə mə tahəputə ia nitətə riti mhəier ia kwopun nəha, nəfe nəghin riwən təni kimaha, nəkur Molta həuvehi, mhəmri pen ia nəkwai nitətə.

*Pol rier ia Molta mev*ən fwe Rom

11 Kimaha iahəuvehi məkwə kahar fwe Molta. Kurirə irə iahəputə ia nitətə riti sə rinərkwafə fwe ikin meste nəpin səvəi nəkwieiien ruvehe mukurau. Nitətə nəha ruku pen fwe Aleksantria. Kiməsegi pen nəghin nə mə Kasto mine Polakis kumwesən kəru irau mwirmwir mi.
12 Iahəputə ia nitətə nəha mhəier mhəuvən mhapirapw fwe taon nəha Saerakus, nənə mhəuvehi nəpin kahar fwe ikin. 13 Nənə mhəier mwi, mhəuvən mhapirapw fwe taon nəha Rejiam. Kini rakwakwi irə, mətagi uritogə riskəmter, nənə iahəripin mamhəuvən. Nəpin kəru rukurau, nənə iahapirapw ia taon nəha Puteoli. 14 Ia kwopun nəha kimaha iahətoni piəvitaha me nepwin. Hərəs pehe kimaha i mə tuharə kimaha minraha səvəi nəfwakiien kuatia. Kurirə irə iahavən mənamhəuvən fwe ia Rom. 15 Piəvtaha me fwe Rom, nəpin hərəgi mə kimaha iahənamuvehe, həier, mhəuvehe tukumaha, mheste maket səvəi Apias mine kwopun nəha kino nimwə kahar ikin kamərəku pen kamapri irə. Nəpin Pol rətoni irəha, rini tanak ti Kumwesən. Rerin ragien. 16 ✡Iahəuvən mhapirapw fwe Rom, nənə kəseni Pol ramarə in əpa irau iaruagən kuatia sə ramətui tukwe.

17 ✡Nəpin kahar rukurau, Pol rəkwein nəmə asori me səvəi nəkur Isrel me fwe Rom mə tuhəuvehe. Irəha həuvehe, mhousəsimwin irəha me, nənə Pol rini pen ti nirəha i mə, "Piak me, iou iapko mhə nari riti, mouraha kitaha nəkur Isrel, uə iapko mhə nari riti, mouraha narəien səkitaha sə kaha kupwən me həməuvei pehe. Mətə irəha fwe Jerusalem həkwtəmhiri iou, mhəuvei pen iou ia rəgi nəkur Rom. 18 ✡Nəpin nəkur Rom me nəha hənəres raka iou nəresien me ripik, hənuə tuhəfi raka rəginraha ia nirak, ti nəri nə mə həpkətə mhə nari riti iakino rərəha tuhousi əpune iou tukwe. 19 ✡Mətə nəkur Isrel həni mə rekəm. Nənə iakregi mə noien nəha səvənraha raməkeikei miou. Iakəres pen iəmə asori səvəi nəkur Rom mə ko in rəseni iou iakuvehe i pwəh Kig Sisa rəkiri nəgkiariien səiou. Iakəres pen iaminhi, mətə səiou riti nəgkiariien riwən takini muəsi nəkur imwak me i. 20 ✡Kino iaminhi irə ia nirak. Ro pen iakəres mə

✡ 28:2: 2Kor 11:27 ✡ 28:5: Mak 16:18 ✡ 28:16: Wok Me 24:23 ✡ 28:17: Wok Me 25:8 ✡ 28:18: Wok Me 26:31 ✡ 28:19: Wok Me 25:11 ✡ 28:20: Wok Me 24:15, Wok Me 26:6-7

takətə kɨmiaha ipwet, məgkiari m kɨmiaha.
Iakuə takɨni sas pehe tukumiaha i mə
hənərihi iou ia jen i tɨ Kristo, iəmə nəha
kɨtaha nəkur Isrel saməmri pen əknekɨn
nətərɨgien səkɨtaha irə mə truvehe."
21 Pol rɨni pen pam, nənə irəha həni
pen tukwe in mə, "Kɨmaha iahəpkuvehi
mhə nəkukuə me nepwɨn sə nəkur Ju-
tia həmərai, mhərhi pehe i tɨ nɨniien ik.
Piəvtaha me nepwɨn həiwən həuku pen
fwe ikɨn, mhəuvehe, mhəvisau pehe ik uə
həməni ərəha ik. 22 ✡Mətə kɨmaha ia-
hokeikei mə tahəregi nətərɨgien səim, tɨ
nəri nə mə iahəukurən mə ia kwopun me
pam kamhəni ərəha kuse nəfwakiien nəha
kamɨni mə Suatuk səvəi Iesu." 23 Ro iamɨnhi
irə irəha Pol hərkwəpɨn. Nənə ia nəpɨn
nəha nəkur Isrel həpɨk həuvehe tɨ Pol ia
nimwə nəha ramarə ikɨn. Nənə in rəgkiari
mɨnraha nəpɨn pekɨn. In raməvsini Loa
səvəi Moses mɨne nəkukuə me səvəi pro-
fet kupwən me, maməgkiari ia nɨtətə sə
Kumwesən ramərɨmənu irə, mamousari mə
tro irəha hətoni mə pərhien Iesu in Kristo.
24 Irəha me nepwɨn həni nɨpərhienien ia
nəfe Pol rani, mətə nepwɨn həpkɨni mhə
nɨpərhienien irə. 25 ✡Nənə tɨ nəri nə
mə nətərɨgien səvənraha rɨpkuvehe mhə
mo kuatia, irəha həpwəh mənamhəuvən.
Nəgkiariien sampam Pol rɨni pen tɨ nirəha
i, in i mə, "Nəgkiariien sə Nənɨmwɨn Ik-
inan rɨməuvei pen m Profet Aesea fwe
kupwən mə trɨni irapw tɨ kaha kupwən me
səkɨmiaha in ratukwatukw a. 26 Kumwesən
rɨməni pen tɨ profet i mɨnuə:
'Evən mɨni irapw tɨ nərmama me i,
mə iou Kumwesən iakamɨni mə,
Tihəregi, mhəregi, mhəregi, mətə tɨ nəpɨn
riti tihəpkregi sas mhə.
Tihətoni, mhətoni, mhətoni, mətə tɨ
nəpɨn riti tihəpkətə sas mhə.
27 Tro iamɨnhi irə, tɨ nəri nə mə reri
nərmama me i ruvəskai raka.
Hənəsisəg raka ia nəkwəregɨnraha
mɨne nənimenraha.
Mətə trɨni mɨnuə həpwəh noien iamɨnha
irə,
nəfe nəghɨn tuhəukurən nətoniien ia
nənimenraha
nənə mhəregi ia nəkwəregɨnraha,
uə tuhəukurən ia rerɨnraha,
nənə mhərari mhəuvehe tukw iou, nənə
tako irəha həuvehe mhəsanɨn.' "

28 ✡Pol rarə mɨni mwi mə, "Kɨmiaha
tihaməkeikei mhəukurən nəri. Kumwesən
rauvehimɨru nərmama me səməme
kamhəni nɨpərhienien ia Iesu. Nəgkiariien
sə raməvisau irapw i ruvavən raka tɨ
nərmama rɨpko mhə irəha nəkur Isrel.
Irəha tuhətərɨg irə."
29-30 ✡Pol rarə fwe ikɨn nuk kəru ia
nimwə riti sə ramərəku pen, mamapri irə,
maməsevər ia nimwə səvənhi tɨ nərmama
me pam səməme haməuvehe tukwe. 31 ✡In
raməvisau irapw nɨtətə sə Kumwesən
ramərɨmənu irə, mamahatən nərmama
ia nəgkiariien amasan səvəi Iesu Kristo,
Iərɨmənu səkɨtaha. Nəpɨn Pol raməgkiari,
in rɨpkhekɨr mhə. Iərmama riti riwən rɨnise
in.

✡ 28:22: Wok Me 24:14 ✡ 28:25: Mat 13:14 ✡ 28:28: Sam 67:2, Luk 3:6, Wok Me 13:46, 18:6 ✡ 28:29-30: Wok Me 28:16 ✡ 28:31: Wok Me 28:23

Rom

Nəgkiariien sə rani mə nəfe i nəkukuə

Pol ramavən maməvisau irapw nəgkiariien amasan səvəi Kristo ia kwopun me. Navənien səvənhi səro kahar irə rino sampam nənə in rirai nəkukuə i revən ti nakalasia me fwe Rom ia nuk 56 uə 57. Ia navənien səvəi Pol in rokeikei mə trukupwən mevən fwe Jerusalem nənə mevən mwi fwe taon Rom mine tənə Spen. In rirai nəkukuə i mə irəha tuhəpnəpenə ti nuveheien səvənhi. Nəgkiariien asori ia nəkukuə i in i natukwatukwien. Pol ramahatən ia nəkukuə i mə: 1) iərmama riti riwən ratukwatukw; 2) Iesu Kristo əpa in ratukwatukw, məmher; 3) trini minuə səni nipərhienien ia Iesu Kristo, in truvehi raka kitaha ia niskaiien səvəi nərəhaien, nənə muvei pehe nimiruien vi m kitaha, nənə mo kitaha satukwatukw ia nəmri Kumwesən; 4) kitaha nakalasia me tsaməkeikei mharə ia narəien sə ro ikinan sə Kumwesən rokeikei.

Nəgkiariien sə rakupwən

1 ✡Iou Pol. Iou iərmama riti sə iakamo tukwini nari m Iesu Kristo. Kumwesən rinəkwein iou mə aposol, nənə məmri karen iou mə iou iərmama takəvisau irapw nəgkiariien amasan səvənhi. 2 ✡Nəgkiariien amasan i, in ruvəni raka tui ia nəgkiariien me səvəi profet me səvənhi səməme kamharə ia Nəkukuə Ikinan. 3-4 ✡Nəgkiariien amasan nəha raməgkiari ia Tini, in nəha Iesu Kristo Iərimənu səkitaha. In riməuvehe iərmama riti riməuku pen ia kwənəkwus səvəi Kig Tevit. In rimamhə nənə Kumwesən rahatən mə in Tini atukwatukw nəpin ro in rətui mwi ia nemhəien səvənhi ia niskaiien səvəi Nənimwin Ikinan. 5 ✡Ia Kristo, Kumwesən ro ramasan m kimaha, muvehi pehe wok amasan m kimaha mə kimaha aposol me. Riməuvei pehe wok i m kimaha mə tahəkwein ia nərmama ia tənəmtənə me pam mə tuhəni nipərhienien irə, mho nəkwan. Nənə nəpin irəha kamho iaminha irə, mamhəuvehi utə nəghi Iesu.

6 Wok i rineste kimiaha mwi. Kimiaha nərmama Kumwesən rinəkwein ia kimiaha mə kimiaha səvəi Iesu Kristo. 7 ✡Nəkukuə i rauvehe tukumiaha pam fwe taon nəha Rom. Kumwesən rokeikei kimiaha, məkwein kimiaha mə kimiaha nərmama ikinan me səvənhi. Pwəh Kumwesən tata səkitaha, mine Iesu Kristo Iərimənu səkitaha trouəriari pehe namasanien mine nəmərinuien m kimiaha.

Pol rokeikei mə trevən mətoni nərmama me səvəi Iesu Kristo ia taon nəha Rom

8 ✡Kurirə iakəgkiari iakuə ia nəghi Iesu Kristo takini vivi Kumwesən səiou tukumiaha pam ti nəri nə mə nərmama ia tənəmtənə me pam kamhəregi nəvisauien ia nahatətəien səkimiaha. 9 ✡Kumwesən sə iakamo tukwini nari min ia rerik pam ti nini irapwien nəgkiariien amasan səvəi Tini, in rinətə raka noien səiou mukurən mə ia nəpin me pam iakani kimiaha 10 ✡ia nəfwakiien me səiou. Iakaməres mə trini minuə nətərigien pərhien səvəi Kumwesən, in trəsevər ia suatuk riti pwəh iakuvehe mətoni kimiaha rəmwhen iakineitenhi tui mə tako.

11 Iakokeikei pik mə takuvehe mətoni kimiaha muvehi pehe nasituien riti səvəi Nənimwin Ikinan pwəh rərpwi əknekin mwi kimiaha. 12 Nipwrai nəgkiariien i mə nahatətəien səkimiaha rukurən nasituien ia nirak nənə səiou mwi rukurən nasituien ia kimiaha. 13 ✡Piak me ramasan mə tihəukurən mə nəpin ripik rerik ramrhi mə takuvehe məti pehe ia kimiaha, mətə nəpin me pam narimnari me ripik raməsisəg iou ti nuveheien. Iakokeikei mə wok səiou trukuə mo kwənkwan ia nimiruien səkimiaha rəmwhen ia nimiruien səvəi nərmama me ripko mhə irəha nəkur Isrel ia kwopun me.

14 Iou iərmama riti sə takaməkeikei məvisau irapw nəgkiariien amasan səvəi Kumwesən m nərmama me pam, nərmama səməme həukurən nəgkiariien səvəi nəkur Kris mine noien səvənraha, mine nərmama səməme irəha hareirei, mine səməme irəha həukurən amasan nari, mine səməme həpwəh nukurən amasanien nari. 15 Ro iaminhi irə iakokeikei pik mə takəvisau irapw mwi nəgkiariien amasan səvəi Kumwesən m kimiaha fwe taon nəha Rom.

✡ 1:1: Wok Me 9:15, 13:2, Kal 1:15 ✡ 1:2: Rom 16:25-26 ✡ 1:3-4: Mat 22:42, Wok Me 13:33, Rom 9:5, 2Tim 2:8 ✡ 1:5: Wok Me 26:16-18, Rom 15:18, Kal 2:7-9 ✡ 1:7: Nam 6:25-26, 1Kor 1:2, 2Kor 1:1, Efes 1:2 ✡ 1:8: 1Tes 1:8 ✡ 1:9: Efes 1:16, Fil 1:8, 1Tes 2:5,10 ✡ 1:10: Wok Me 19:21, Rom 15:23,32 ✡ 1:13: Wok Me 19:21, Jon 15:16 ✡ 1:16: Sam 119:46, Mak 8:38, 1Kor 1:18-24, Wok Me 13:46

16 ✡Iakaməgkiari iamɨnhi irə iou iap-
kaurɨs anan mhə tɨ nəgkiariien amasan
nəha tɨ nəri nə mə nəgkiariien amasan
nəha in nɨskaiien səvəi Kumwesən tɨ
nuvehimɨruien nərmama me pam səməme
kamhəni nɨpərhienien irə, rɨməkupwən
muvehe tɨ nəkur Isrel, kurirə revən
tɨ nərmama rɨpko mhə irəha nəkur
Isrel. 17 ✡Ia nəgkiariien amasan səvənhi,
Kumwesən ramo nərmama kamhətoni
suatuk sə in rɨnəmri irəha tuhesi pen
tro irəha hatukwatukw ia nənimen.
Suatuk nəha in nahatətəien fwe nukunen
mamevən meste nəkrəkwerɨn sampam.*
Rəmwhen ia nəgkiariien i kɨmərai pen ia
Nəkukuə Ikinan rani mə,
"Iərmama sə ratukwatukw ia nəmri
Kumwesən ia nahatətəien səvənhi,
in truvehi nɨmɨruien."

*Kumwes*ən niemaha raməpi tɨ noien
ərəha me səvəi nərmama
18 ✡Kumwesən fwe ia neiai ramo
nərmama kamhətoni mə niemaha raməpi
pɨk in. In ramərpwɨn noien ərəha me pam
səvəi nərmama səməme kamhərui nəkwan
mamhərer tukuahag ia nɨpərhienien
səvənhi ia noien ərəha me səvənraha. 19 ✡In
ramərpwɨn noien ərəha me səvənraha
tɨ nəri nə mə irəha həukurən nətoni
atukwatukwien narimnari me pam
səməme nərmama həukurən nətoniien
Kumwesən irə. Kamho iamɨnha irə tɨ
nəri nə mə Kumwesən atukw rɨnahatən
atukwatukw irəha irə. 20 ✡Fwe nukune
narəien muvehe meste pehe ipwet mɨne
nərmama me pam həukurən nətoniien
ia nənimenraha narimnari me səməme
Kumwesən rɨno ia neiai mɨne tɨprənə, nənə
ro iamɨnhi irə nəri auər a mə irəha ko
həpkətoni mhə Kumwesən ia nənimenraha,
mətə həukurən nətoniien ia narimnari
me nəha mə nɨskaiien səvənhi ramevən a
mɨpko mhə sampam mɨne nɨpərhienien mə
in Kumwesən. Ro iamɨnhi irə nəgkiariien
riti riwən ko irəha həni.
21 ✡Irəha həuvəukurən raka Kumwesən,
mətə həpwəh nuvehi utəien nəghɨn mə
in Kumwesən, nənə mhəpwəh nɨniien
tanak tukwe in. Mətə rerɨnraha ruvehe
mɨpkrhi amasan mhə nari, nənə nətərɨgien
səvənraha ruvehe mɨreirei nari rəmwhen
mə kamharə ia nəpitəvien. 22 ✡Irəha
kamhəni mə həukurən nari, mətə irəha
həreirei nari, 23 ✡mhənəpwəh nəfwakiien
m Kumwesən asori sə trɨpkemhə mhə ia
nəpɨn riti, nənə mhəuvən mhəfwaki pen
m nənɨmwi nari me səməme həmwhen
ia iərmama sə tremhə, uə menu me,
uə nərimɨru me səməme kamhavən uə
kamhərkou.
24 ✡Ro iamɨnhi irə Kumwesən rəpwəh
irəha, məseni irəha mə irəha tuhamesi
pen a noien ərəha me səməme
rerɨnraha rokeikei pɨk mə tuho. Ro
pen irəha kamho ia nirəha me noien
me ia nɨpwranraha sə ro a naurɨsien.
25 ✡Irəha hənəpwəh nɨpərhienien səvəi
Kumwesən, mhəkwtəmhiri neikuəien,
nənə mamhəfwaki pen m narimnari me
səməme Kumwesən rɨno ia neiai mɨne
tɨprənə, mamho tukwini nari mɨnraha,
mətə həpwəh nəfwakiien m Kumwesən
sə rɨno neiai mɨne tɨprənə, mhəpwəh no
tukwiniien nari min. In nə Kumwesən
sə kaməgnəgɨni rerɨn in. Ouəh, pwəh ro
iamɨnhi.
26 Tɨ noien nəha irəha kamho, Kumwesən
rəpwəh irəha, məseni irəha mə irəha
tuhamesi pen a noien ərəha me səməme
rerɨnraha rokeikei pɨk mə tuho sə ro a
naurɨsien. Ro iamɨnhi irə nɨpran me
nepwɨn səvənraha kamhəpwəh noien i
ratukwatukw, noien sə pran ramesi pen
iərman səvənhi, nənə mhəuvən mamho
noien i rɨpkatukwatukw mhə, noien sə
pran ramiri pran. 27 ✡Ia noien a mwi
nəha, nərman me nepwɨn səvənraha
kamhəpwəh noien i ratukwatukw, noien
sə iərman ramiri pran səvənhi, nənə
mhəuvən rerɨnraha ramevən pɨk ia nirəha
me. Nərman kamho noien me nepwɨn
ia nirəha me sə ro a naurɨsien. Mətə
Kumwesən ruvəuvei pen raka nərpwɨnien
mɨnraha resi pen atukwatukw noien ərəha
me səvənraha.
28 Tɨ nəri nə mə nərmama həpkokeikei
mhə mə tuhəukurən Kumwesən, in rəpwəh
irəha, məseni irəha mə irəha tuhamesi
pen a nətərɨgien ikou me səvənraha,

✡ 1:17: Rom 3:21-22, Hab 2:4 * 1:17: Suatuk riti mwi tɨ nɨniien nəgkiariien i ia vas 17 in i mə, "Ia nəgkiariien amasan səvənhi Kumwesən ramo nərmama kamhətoni natukwatukwien səvənhi sə raku pen tɨ nahatətəien mamevən ia nahatətəien." ✡ 1:18: Efes 5:6, Kol 3:6, 2Tes 2:12 ✡ 1:19: Wok Me 14:15-17, Wok Me 17:24-28 ✡ 1:20: Job 12:7-9, Sam 19:1, Hip 11:3 ✡ 1:21: Efes 4:17-18 ✡ 1:22: Jer 10:14, 1Kor 1:20 ✡ 1:23: Dut 4:15-19, Sam 106:20 ✡ 1:24: Wok Me 14:16 ✡ 1:25: Jer 13:25, Jer 16:19, Rom 9:5 ✡ 1:27: Lev 18:22, Lev 20:13, 1Kor 6:9

mamho noien me həpwəh nəmwhenien.
29 Rerɨnraha rukuər ia noien ərəha mɨne
noien ourour me pam. Irəha kamhəpwtɨg tɨ
nautə səvənraha, mamhəmwəki nərmama.
Rerɨnraha rukuər ia nakresien, nousi
əpuneien iərmama, nəvisəien, neikuəien,
mɨne nətuiien suatuk tɨ nourahaien
iərmama. Irəha kamhəni nɨkare nərmama,
30 mamhouraha nəghi nərmama ia
neikuəien me. Irəha kamhəmwəki
Kumwesən. Irəha kamhəkwag raka
ia nəgkiariien, mamhəfiəutə ia nirəha,
mamhərpwi irəha ia nəpɨn me. Irəha
kamhətui suatuk tɨ noien noien ərəha
me səməme nərmama həpwəh ihi
nukurənien. Irəha kamhərui nəkwai tata
mɨne mama. 31 Ia rerɨnraha irəha hərеirei
nari. Irəha kamhətefi nəgkiariien me
səvənraha. Nokeikeiien səvənraha riwən
tɨ iərmama. Irəha həpwəh nətərɨgien
nasəkien səvəi nərmama tɨ nasituien ia
nirəha. 32 Irəha həuvəukurən raka mə
nəgkiariien atukwatukw səvəi Kumwesən
rani mə nərmama səməme kamho noien
me i iamɨnha irə tuhaməkeikei mhemhə,
mətə irəha kamhəmwur pen ia noien me
nəha. Rɨpko mhə noien əpa nəha irəha
kamho, mətə kamhəseni mwi nərmama me
səməme kamho noien me nəha mə ramasan
a.

2

*Kumwes*ən ramərpwɨn noien ərəha
səvəi nərmama ia noien atukwatukw
1 ✡Ro pen nəri auər a mə ik nəfe iərmama,
ikamo noien riti rəpwəh nəmwhenien
nəpɨn ikaməkiri noien səvəi iərməpə. Trɨni
mɨnuə ikɨni pen tɨ iərmama riti mə səvənhi
noien rərəha, mətə ia nəgkiariien nəha
ikani ikamousi atukw a ik. Ik nə iərmama
sə ikaməkiri noien səvənhi, mətə ik mwi
ikamo noien ərəha rəmwhen irə. 2 Kɨtaha
səukurən mə Kumwesən ramo noien sə
ratukwatukw a nəpɨn ramərpwɨn noien
ərəha me səvəi nərmama sə ro me iamɨnha
irə. 3 Ik sə ikaməkiri noien səvəi nərməpə,
nətərɨgien səim rəfo? Mə ik mwi ikamo
noien ərəha me nəha irəha kamho, nəpɨn
Kumwesən trəkiri noien ərəha me səim
ko ikap raka irə? Rekəm! 4 ✡Uə rosi
ikamətə ərəha noien i sə Kumwesən ramo
ia niram uə? In ramo ramasan pɨk tukw
ik, nənə məpwəh nəmwəki akwauakwien
ik, nətərɨgien səvənhi rəpwəmwɨs tukw ik.
Ikukurən uə rekəm mə ramo noien amasan
me mik mə noien nəha triri pen ik ikevən
məpwəh noien ərəha me səim mɨrərɨg ia
rerɨm?
5 Mətə tɨ nəri nə mə kəmkapwə rɨskai,
ikəpwəh narakaien ia noien ərəha me səim
mɨrərɨg ia rerɨm. Nənə ro iamɨnhi irə
ikamoeite niemaha sə tukuvei pehe mik
ia nəpɨn səvəi niemaha. Ia nəpɨn nəha
Kumwesən tro nərmama hətoni nəkiriien
səvənhi sə ratukwatukw, 6 ✡tɨ nəri nə mə
in trərəku nərmama kuatia kuatia resi
pen nəfe noien me həno. 7 ✡Nərmama
me səməme kamhərer əknekɨn tɨ noien
noien amasan ia nəpɨn me mə tuhəuvehi
nəgnəgɨniien, mɨne nɨsiaiien, mɨne
nɨmɨruien i nemhəien riwən irə, Kumwesən
truvei pen nɨmɨruien rerɨn mɨnraha. 8 Mətə
nərmama me səməme kamho a nari
rerɨnraha rokeikei, nənə, mamhəuvei pen
təkutanraha m nɨpərhienien, mamhesi
pen a noien ərəha me, Kumwesən truvei
pen niemaha asori səvənhi mɨnraha.
9 ✡Nərmama me pam səməme kamho noien
ərəha, Kumwesən tro nəmisəien mɨnraha,
mo nəknekɨnien mɨnraha, trukupwən ia
nəkur Isrel kurirə nərmama me rɨpko mhə
irəha nəkur Isrel. 10 Mətə nərmama me pam
səməme kamho noien amasan, Kumwesən
truvei pen nəgnəgɨniien, mɨne nɨsiaien,
mɨne nəmərinuien mɨnraha, trukupwən ia
nəkur Isrel, kurirə nərmama me rɨpko mhə
irəha nəkur Isrel. 11 ✡Ro iamɨnhi irə tɨ nəri
nə mə Kumwesən tro rəmnəmwhen pam ia
nərmama me pam.
12 In trərpwɨn noien ərəha me səvəi
nərmama me rɨpko mhə irəha nəkur Isrel
nəri auər a həpkuvehi mhə Loa səvəi Moses.
Nənə nəkur Isrel me kamhəuvehi Loa nəha,
Kumwesən trəkiri noien me səvənraha ia
nəgkiariien səvəi Loa nəha, nənə mərpwɨn
noien ərəha me səvənraha irə. 13 ✡Ro
iamɨnhi irə tɨ nəri nə mə rɨpko mhə
nərmama səməme kamhəregi Loa nəha
irəha nə hatukwatukw ia nəmri Kumwesən,
mətə nərmama me səməme kamho nəri
Loa nəha rani, irəha nəha Kumwesən
trɨni irapw mə irəha hatukwatukw.
14 ✡Nɨpərhienien nərmama rɨpko mhə
irəha nəkur Isrel irəha həpwəh nuvehiien
Loa səvəi Moses, mətə nəpɨn me nepwɨn
irəha kamhesi pen a nətərɨgien səvənraha,

✡ 2:1: Mat 7:1-2, Jon 8:7 ✡ 2:4: Efes 1:7, 2:9, 2Tes 3:15 ✡ 2:6: Mat 16:27, Jon 5:29, 2Kor 5:10 ✡ 2:7: 2Tes 1:8 ✡ 2:9: Rom 1:16 ✡ 2:11: Efes 6:9, 1Pit 1:17 ✡ 2:13: Mat 7:21, 1Jon 3:7 ✡ 2:14: Wok Me 10:35

mamho nəri sə ratukwatukw rəmwhen
a ia Loa nəha rani. Irəha həmwhen ia
loa riti ramiri atukw a irəha, nəri auər a
irəha həpkuvehi mhə Loa nəha. 15 Noien
səvənraha ramahatən pen mə nɨpwrai
Loa nəha ikɨn kɨmərai pen raməmak ia
rerɨnraha tɨ nəri nə mə nəpɨn nepwɨn irəha
həregi pen fwe ia rerɨnraha mə həno noien
ərəha, nəpɨn nepwɨn mwi mə həno noien
amasan. 16 ✡Irəha tuhəregi pen nəri me
i iamɨnha irə fwe ia rerɨnraha ia nəpɨn
nəha Kumwesən trəseni Iesu Kristo irə
mə trəkiri nətəriɡien me səvəi nərmama,
nətəriɡien me səməme kamhərkwafə.
Nəɡkiariien i ramesi pen nəɡkiariien
amasan sə iakaməvisau irapw i.

*N*əkur Isrel mɨne Loa səvəi Moses

17 ✡Mətə mə ik iərmama riti nə ikani
mə ik iəmə Isrel rəfo ia niram? Ik
ikətɨɡite ia Loa səvəi Moses, maməfiəutə
ik mə ik ikukurən Kumwesən, nənə in
rukurən ik. 18 Ik ikani mə ikuvəukurən
raka nəfe Kumwesən rokeikei mə tiko,
nənə, mukurən suatuk sə ratukwatukw
amasan tɨ nəri nə mə Loa nəha rɨnahatən
ik irə. 19 Ikani mə ik iərmama ikamiri
nərmama me səməme nənimenraha rɨfwə,
nənə maməhiəpwɨn suatuk səvəi nərmama
səməme kamhavən ia kwopun rɨpitəv ikɨn,
20 ✡nənə mamahatən nərmama me səməme
həreirei nari mɨne nəkwərhakwərha me. Ik
ikani iamɨnhi irə tɨ nəri nə mə ikauvehi
Loa sə nukurənien mɨne nɨpərhienien
me pam kamharə irə. 21 ✡Ik ikamahatən
nərmama əpə me, mətə rəfo ipkahatən
atukw a mhə ik? Ikamahatən nərmama
me mə irəha tuhəpwəh nakresien, mətə
ikamakres uə rekəm? 22 Ikamahatən
nərmama me mə irəha tuhəpwəh nakresien
pran səvəi iərməpə, mətə ikamakres pran
səvəi iərməpə uə rekəm? Ikaməmwəki
nənɨmwi nari me səməme kaməfwaki pen
mɨnraha, mətə ikamakres ia narimnari
me ia nimwəfwaki me səvəi nənɨmwi nari
me nəha uə rekəm? 23 Ikaməfiəutə ik ia
Loa səvəi Moses, mətə ikamərui Loa nəha
mamouraha nəɡhi Kumwesən uə rekəm?
24 ✡Ouəh, ikamo noien ərəha me pam nəha.
Iakani iamɨnhi irə tɨ nəri nə mə nəɡkiariien
i kɨmərai pen ia Nəkukuə Ikinan rani mə,
"Nərmama me rɨpko mhə irəha nəkur Isrel
kamhəni ərəha nəɡhi Kumwesən tɨ noien
ərəha me səkɨmiaha."

25 ✡Ik iəmə Isrel, trɨni mɨnuə ikamesi
pen Loa səvəi Moses, noien nəha kɨno ia
niram kuvehi ninhum mik tɨ Loa nəha
rukurən nasituien ia niram. Mətə mə
ikamərui Loa nəha, nənə rəmwhen a mə
kəpwəh nuvehiien ninhum mik. 26 ✡Ia
noien a mwi nəha, iərmama riti rɨpko
mhə in iəmə Isrel, kəpwəh nuvehiien nin-
hum min, mətə ramesi pen narimnari me
səməme Loa nəha rani, Kumwesən trətoni
mə kuvəuvehi raka ninhum min, nənə in
iərmama səvənhi. 27 Iərmama sə rɨpko
mhə in iəmə Isrel, kəpwəh nuvehiien nin-
hum min, mətə ramesi pen Loa nəha,
in trəkiri ik mə noien səim rərəha. Ro
iamɨnhi irə tɨ nəri nə mə nəri auər a mə
ik ikauvehi Loa sə kɨmərai, nənə kuvehi
ninhum mik, mətə ikamərui Loa nəha.
28 ✡Iərmama i in iəmə Isrel ia nɨpwran iruə
rɨpko mhə in iəmə Isrel pərhien, nənə,
noien pərhien səvəi nuvehiien ninhum m
iərmama rɨpko mhə in nari riti sə kamo ia
nɨpwrai iərmama iruə. 29 ✡Mətə iərmama
i in iəmə Isrel pərhien ia rerɨn in iəmə
Isrel. Nənə noien pərhien səvəi nuvehiien
ninhum m iərmama, in nari riti raməmak
ia reri iərmama Nənɨmwɨn Ikinan ramo,
mətə rɨpko mhə Loa ramo. Nənə rɨpko mhə
nərmama kamhəɡnəɡɨni iərmama nəha,
mətə Kumwesən əpa raməɡnəɡɨni in.

3

*Kumwes*ən ramo noien atukwatukw ia
nəpɨn me

1 Mə ro iamɨnhi irə, rəfo noien nəha
ramasan mə iərmama riti in iəmə Is-
rel? Uə rəfo noien nəha ramasan mə
kuvehi ninhum min? 2 ✡Trɨni mɨnuə
iərmama riti in iəmə Isrel ramasan pɨk
anan. Nəri sə ramasan mukupwən, nəkur
Isrel irəha nə nərmama Kumwesən rɨnəmri
pen nəɡkiariien səvənhi ia rəɡɨnraha mə
tuhətui amasan tukwe.

3 ✡Nɨpərhienien irəha me nepwɨn
həpwəh nɨniien nɨpərhienien ia
nəɡkiariien nəha, mətə noien nəha irəha
həno, mhəpwəh nɨniien nɨpərhienien ia
nəɡkiariien səvənhi, ko rɨpkɨnise mhə ia
Kumwesən mə trəpwəh noien nəɡkiariien
səvənhi. 4 Rekəm! Nəri auər a nərmama

✡ 2:16: 2Tim 2:8 ✡ 2:17: Jem 2:19 ✡ 2:20: 2Tim 3:5,15, Mat 15:14, Luk 18:9 ✡ 2:21: Sam 50:16-21, Mat 23:3-4 ✡ 2:24: Aes 52:5, Esik 36:20 ✡ 2:25: Jer 4:4, 9:25 ✡ 2:26: Kal 5:6 ✡ 2:28: Jon 7:24, 8:39 ✡ 2:29: Dut 30:6, Kol 2:11, 1Kor 4:5, 2Kor 10:18 ✡ 3:2: Sam 147:19-20, Rom 9:4 ✡ 3:3: Rom 9:6, 11:29, 2Tim 2:13

me pam ia tɨprənə kamheikuə, mətə
Kumwesən rɨpkeikuə mhə. Rəmwhen ia
nəgkiariien i kɨmərai pen ia Nəkukuə Ikinan
raməgkiari ia Kumwesən mani mɨnuə:
"Nəpɨn ikaməgkiari, nəgkiariien səim tra-
hatən mə ik ikatukwatukw.
Nəpɨn nərmama tuhəkiri noien
me səim, mhəni mə ikɨno noien
ərəha me, mətə ik tikəsisəg ia
tərhunraha."
5 Mətə mə noien ərəha səkɨtaha rama-
hatən pen mə Kumwesən ramo noien
atukwatukw ia nəpɨn me nənə kɨtaha
tsəfni irə? Rɨpkatukwatukw mhə trɨni
mɨnuə Kumwesən ruvei pehe niemaha m
kɨtaha? Iakaməres iamɨnha irə mamesi
pen nətərɨgien səvəi nərmama nepwɨn.
6 Mətə nətərɨgien nəha rɨpkatukwatukw
mhə. Trɨni mɨnuə nətərɨgien nəha ro
nɨpərhienien, nənə Kumwesən trəfəkiri
nərmama ia tɨprənə tɨ noien me səvənraha?
7 Mətə rəfo iərmama riti rɨni mə, "Trɨni
mɨnuə iakeikuə, nənə neikuəien səiou
rahatən pen mə Kumwesən rani a
nɨpərhienien, nənə nərmama kamhəuvehi
utə nəghɨn tukwe, rəfo Kumwesən raməkiri
ihi mə iou səiou noien rərəha?" 8 ✡Nənə
rəfo iərmama riti rɨni mə, "Ramasan mə
kɨtaha tsamo a noien ərəha pwəh rukuə
ia namasanien." Nɨpərhienien, nərmama
nepwɨn kamhəni ərəha nəghɨmaha,
mamheikuə mə kɨmaha iahaməgkiari
iamɨnha irə. Kumwesən trərpwɨn noien
ərəha səvənraha, nənə, ratukwatukw a mə
in tro.

*I*ərmama riti riwən ratukwatukw

9 ✡Ro pen, rəfo? Kɨmaha nəkur Isrel
iahatukwatukw ia nəmri Kumwesən mhəpi
raka nərmama nepwɨn? Rekəm! Iakuvəni
raka mə nɨskaiien səvəi noien ərəha
ramərɨmənu ia nərmama me pam, nəkur
Isrel mɨne nərmama me rɨpko mhə irəha
nəkur Isrel. 10 ✡Rəmwhen ia nəgkiariien i
kɨmərai pen ia Nəkukuə Ikinan rani mə,
"Iərmama riti riwən ratukwatukw, kwatia
anan riwən.
11 Iərmama riti riwən rukurən nari.
Iərmama riti riwən ramətui ia
Kumwesən.
12 Nərmama me pam anan kamhəuvei pen
təkutanraha m Kumwesən,
irəha pam həpkamasan mhə tɨ nari
riti.
Iərmama riti riwən anan ramo noien
amasan,
kwatia anan riwən."
13 ✡"Rukwinau ia nirəha rəmwhen ia nɨpəgi
kəruəterei raməkwag sə kɨnərkwafə
pen nɨpwrai iərmama remhə ikɨn,
ia nəpɨn me kamhəni nəgkiariien
ia nəramɨnraha, mamheikuə ia
nərmama."
"Ia tərhunraha pirapw nɨsəkwai snek, snek
sə ramahi əpune iərmama"
14 "Nɨpəgi nəkwanraha rukuər
ia nəkunanien iərmama mɨne
nəgkiariien əfiə."
15 ✡"Nɨsunraha me kamhaiu akwauakw tɨ
nousi əpuneien iərmama.
16 Ia kwopun me pam kamhəuvən
ikɨn, irəha kamhouraha narimnari,
mamho nərmama kamhəregi
rərəha.
17 Irəha həreirei anan suatuk səvəi
nəmərinuien."
18 "Irəha həpwəh nehekɨrien
Kumwesən."
19 Kɨtaha səukurən mə narimnari me pam
səməme Loa səvəi Moses rani narimnari me
nəha səvəi nərmama me nəha Kumwesən
rɨməuvei pen Loa nəha mɨnraha. Loa
nəha raməgkiari mɨnraha, maməsisəg ia
tərhunraha pam, mamo nərmama pam ia
təkure tɨprənə hətoni mə noien səvənraha
rərəha ia nəmri Kumwesən. 20 ✡Iakani
iamɨnhi irə tɨ nəri nə mə iərmama riti sə
tratukwatukw ia nəmri Kumwesən ia nesi
penien Loa riwən, mətə ia Loa kɨtaha pam
səukurən mə kɨtaha samo noien ərəha.

*N*ərmama səməme kamhahatətə ia
Iesu Kristo irəha hatukwatukw ia nəmri
Kumwesən

21 ✡Mətə təkwtəkwuni Kumwesən
rɨno raka nərmama kamhətoni suatuk
sə in rɨnəmri tuhesi pen tro irəha
hatukwatukw ia nənimen. Suatuk nəha
rɨpko mhə in i tuhesi pen Loa səvəi
Moses. Mətə nəgkiariien me ia Loa
nəha mɨne nəgkiariien me səvəi profet
me fwe kupwən kamhəgkiari ia suatuk
nəha mə ro nɨpərhienien. 22 ✡Suatuk
nəha in i nərmama tuhahatətə ia Iesu
Kristo. Nərmama me pam səməme

✡ 3:8: Rom 6:1,15 ✡ 3:9: Rom 1:18–2:24, Rom 3:23 ✡ 3:10: Sam 53:1-3, Pri 7:20 ✡ 3:13: Sam 140:3
✡ 3:15: Prov 1:16 ✡ 3:20: Sam 143:2, Rom 7:7, Kal 2:16 ✡ 3:21: Wok Me 10:43 ✡ 3:22: Rom 1:17, Kal 2:16

kamhəni nipərhienien irə Kumwesən ramo irəha hatukwatukw ia nənimen. Nəri auər a mə irəha nəfe nərmama ti nəri nə mə irəha pam həmnəmwhen a. 23 ✡Nərmama me pam həno noien ərəha nənə mharfai ia suatuk atukwatukw səvəi Kumwesən sə ramasan mamser, 24 ✡mətə ia namasanien səvənhi Kumwesən ramasitu ia nirəha, mamo irəha hatukwatukw ia nənimen ti nəri nə mə Iesu Kristo rinərəku suatuk səvənraha, meivi nari ia nirəha ia nemhəien səvənhi. 25 ✡Kumwesən rərhi pehe Kristo ruvehe niten raiu ti nuvehi rakaien noien ərəha me səvəi nərmama. Nənə Kumwesən ruvehi raka noien ərəha me səvəi nərmama nəpin irəha hahatətə ia Kristo mə in rimamhə ti nirəha. Kumwesən rino suatuk nəha mə trahatən mə noien səvənhi ratukwatukw ti nəri nə mə nətərigien səvənhi rəpwəmwis in rəpwəh nərpwinien noien ərəha me səvəi nərmama səməme həno fwe kupwən. 26 Kumwesən ro iaminha irə ipwet mine mə trahatən mə in ratukwatukw, nənə in ramini nərmama me pam səməme kamhahatətə ia Iesu mə irəha hatukwatukw ia nənimen.

27 ✡Ro iaminhi irə nəfe mwi nəha ikin kitaha səukurən nəfiəutəien kitaha tukwe? Nari riti mwi riwən! Ti nəfe? Ti nəri nə mə kitaha səpkatukwatukw ia nəmri Kumwesən ia noien me səkitaha, mətə kitaha satukwatukw ia nənimen ia nahatətəien səkitaha. 28 ✡Iakani iaminhi irə ti nəri nə mə kitaha saməni nipərhienien ia nəgkiariien i mə iərmama sə ramahatətə ia Iesu in ratukwatukw ia nəmri Kumwesən, mətə ripko mhə ia nesi penien Loa. 29 ✡Uə rəfo? Kumwesən in Kumwesən səvəi nəkur Isrel əpa? Rosi in mwi Kumwesən səvəi nərmama ripko mhə irəha nəkur Isrel uə? Ouəh, in mwi Kumwesən səvənraha, 30 ✡ti nəri nə mə Kumwesən kuatia a. Nənə in trini irapw mə nərmama me i kamhahatətə ia Iesu Kristo irəha hatukwatukw ia nənimen. Noien nəha tro rəmwhen a mwi ia nəkur Isrel mine nərmama ripko mhə irəha nəkur Isrel. 31 ✡Rəfo nəha təkwtəkwuni ia Loa nəha? Nahatətəien nəha ramo Loa nəha in nəri auər a? Rekəm! Mətə nəpin samahatətə ia Kumwesən, samesi pen atukwatukw suatuk pərhien səvəi Loa.

4

*Epraham ruvehe matukwatukw ia n*əmri Kumwesən ia nahatətəien səvənhi

1 Epraham kaha kupwən səkimaha nəkur Isrel, kitaha tsəgkiari irə mhəfni irə? In rinətoni nəfe nari ia nimiruien səvənhi? 2 In rətoni mə Kumwesən rimməni mə in ratukwatukw ia nənimen, mətə ripko mhə ia noien me səvəi Epraham. Trini minuə Epraham ratukwatukw ia noien me səvənhi, nənə in rukurən nəfiəutəien in tukwe. Mətə ia nəmri Kumwesən Epraham ko ripkəfiəutə mhə in tukwe. 3 ✡Nəkukuə Ikinan rani nəfe? "Epraham rini nipərhienien ia Kumwesən, nənə ti nəri nə mə in rahatətə iaminhi, Kumwesən rətə in mə in ratukwatukw ia nənimen."

4 ✡Iərmama sə ramo wok ti nərəkuien, nərəkuien nəha səvənhi ripko mhə nari riti sə kuvei pen auər a min, mətə nərəkuien nəha sə kuvei pen min in rino wok tukwe. 5 Mətə iərmama sə rəpwəh noien wok ti nərəkuien, mətə ramətigite ia Kumwesən sə rani nəkur ərəha mə irəha hatukwatukw ia nənimen, rəmwhen mə Kumwesən ruvei pen auər a nari riti min. Ti nəri nə mə iərmama nəha ramahatətə iaminhi, Kumwesən ramətə in mə in ratukwatukw ia nənimen. 6 Kig Tevit fwe kupwən, in mwi rinəgkiari ia noien nəha nəpin rinəkwein amasan ia iərmama sə Kumwesən ramətə in mə in ratukwatukw ia nənimen, mətə ripko mhə ia noien me sə iərmama nəha ramo. 7 In rimməni mə,

"Nərmama me i səməme Kumwesən
rinenouenou noien ərəha me
səvənraha,
nənə minousəman nərəhaien me
səvənraha
irəha rerinraha tragien.
8 Iərmama i sə Kumwesən tripkəvsini mhə
noien ərəha me səvənhi,
in rerin tragien."

9 ✡Nəgkiariien nəha Kig Tevit rinəkwein amasan m nərmama irə, in səvəi nəkur Isrel me a, uə nəgkiariien nəha səvəi nərmama me mwi i ripko mhə irəha nəkur Isrel? Ouəh, səvəi nərmama me mwi ripko mhə irəha nəkur Isrel. Kitaha saməni nəgkiariien səvəi Nəkukuə Ikinan sə rani mə, "Epraham rini nipərhienien ia Kumwesən. Nənə ti nəri nə mə in

✡ 3:23: Rom 3:9, 5:2 ✡ 3:24: Rom 5:1, Efes 2:8 ✡ 3:25: Efes 1:7 ✡ 3:27: 1Kor 1:31 ✡ 3:28: Kal 2:16 ✡ 3:29: Rom 10:12 ✡ 3:30: Dut 6:4, Rom 4:11-12, Kal 3:20 ✡ 3:31: Mat 5:17, Rom 8:4 ✡ 4:3: Jen 15:6, Kal 3:6, Jem 2:23 ✡ 4:4: Rom 11:6 ✡ 4:9: Rom 4:3

rahatətə iamɨnhi, Kumwesən rətə in mə
in ratukwatukw ia nənimen.” 10 Mətə
Kumwesən rɨməni nesən mə Epraham
in ratukwatukw, nəpɨn kuvəuvehi raka
ninhum min, uə ia nəpɨn kəpwəh ihi
nuvehiien ninhum min? Kumwesən
rɨməkupwən mɨni raka iamɨnha irə kurirə
kuvehi ninhum min. 11 ✡Nənə kuvehi
ninhum m Epraham tɨ nəfe? Ro iamɨnha irə
rahatən pen mə Epraham rɨnatukwatukw
raka ia nəmri Kumwesən ia nahatətəien
səvənhi nəpɨn kəpwəh ihi nuvehiien
ninhum min. Ro iamɨnhi irə in tata
səvəi nərmama me pam səməme kəpwəh
ihi nuvehiien ninhum mɨnraha mətə
kamhəni nɨpərhienien ia Kristo, nənə ia
suatuk nəha həuvehe nərmama Kumwesən
ramətə irəha mə hatukwatukw ia nənimen.
12 ✡Nənə in tata səvəi nərmama nepwɨn
mwi səməme kuvəuvehi raka ninhum
mɨnraha, nərmama me nəha irəha nəkur
Isrel. Mətə rɨpko mhə səvənraha tata tɨ nəri
nə mə kɨməuvehi ninhum mɨnraha, mətə tɨ
nəri nə mə irəha kamhesi pen suatuk səvəi
nahatətəien. Fwe kupwən tata səvənraha
Epraham ramesi pen suatuk nəha nəpɨn
kəpwəh ihi nuvehiien ninhum min.

13 ✡Kumwesən rɨno promes m Epraham
mɨne kwənəkwus me səvənhi mə tɨ nəpɨn
riti tɨprənə i truvehe mo səvənraha irə.
Promes nəha rɨpkuvehe mhə tɨ Epraham tɨ
nəri nə mə Epraham ramesi pen Loa, mətə
ruvehe tukwe tɨ nəri nə mə in rahatətə
nənə Kumwesən rɨni mə in ratukwatukw
ia nənimen. 14 ✡Trɨni mɨnuə promes nəha
ruvehe mo nɨpərhienien irə tɨ nərmama
səməme kamhesi pen Loa, nərmama tuha-
hatətə tɨ nəfe? Nahatətəien in nari riti ro a
tekɨn a, nənə promes nəha ruvehe mo nəri
auər a irə. 15 ✡Loa ravi pehe niemaha səvəi
Kumwesən, mətə mə loa riwən ko iərmama
rəpwəh nətefiien loa.

16 ✡Ro iamɨnhi irə promes nəha ruvehe tɨ
Epraham ia suatuk səvəi nahatətəien mə
promes nəha truvehe ia namasanien sə
Kumwesən raməriari pehe irə m kɨtaha
nənə mo nari riti sə nɨpwnəti Epraham
me pam tuhəuvehi səvənraha, rɨpko
mhə nɨpwnəti Epraham əpa i Kumwesən
rɨməuvei pen Loa mɨnraha, mətə nɨpwnəti
Epraham me i səməme kamhesi pen suatuk
səvəi nahatətəien səvəi Epraham tɨ nəri nə
mə in tata səkɨtaha pam. 17 ✡Rəmwhen ia
nəgkiariien i kɨmərai pen ia Nəkukuə Ikinan
rani mə, “Iakɨno ik tata səvəi kwənəkwus
me həpɨk.” In tata səkɨtaha ia nəmri
Kumwesən i Epraham rɨməni nɨpərhienien
irə, Kumwesən sə rauvei pen nɨmɨruien
m nərmama səməme həuvamhə, nənə
in rukurən noien narimnari me səməme
həiwən həuvehe mharə.

18 ✡Kumwesən rɨno promes m Epraham
mə in truvehe tata səvəi kwənəkwus
me həpɨk, nənə nɨmwipwɨni me tuhəpɨk
mhəpi raka kəməhau me. Nənə Epraham
rəmri pen əknekɨn nətərɨgien səvənhi
ia Kumwesən mahatətə əknekɨn irə mə
nəgkiariien səvənhi ro nɨpərhienien. Nəri
auər a rəknekɨn mə promes nəha truvehe
mo nɨpərhienien irə, 19 ✡mətə nahatətəien
səvəi Epraham rəpwəh neiwaiuien nəpɨn in
rətoni nɨpwran mə rɨnərgharə mɨnəmwhen
mə tremhə tɨ nəri nə mə nuk səvənhi
wan hantret, uə nəpɨn in rətoni Sera
mukurən mə rɨnəprənemə ko rɨpkərəhi
mhə iəkunouihi. 20 Epraham rəpwəh
nəmkiəmkiien tɨ promes nəha Kumwesən
rɨməuvei pen min, mətə ruvehe mɨskai ia
nahatətəien səvənhi nənə maməgnəgɨni
Kumwesən. 21 In rukurən amasan ia rerɨn
mə Kumwesən rauvehi nɨskaiien tɨ noien
promes səvənhi ruvehe mo nɨpərhienien.
22 ✡Nənə tɨ nəri nə mə Epraham rahatətə
ia Kumwesən iamɨnhi, Nəkukuə Ikinan
rani mə, “Kumwesən rətə in mə in
ratukwatukw ia nənimen.” 23 Nəgkiariien
i sə rani mə, “Kumwesən rətə in mə in
ratukwatukw ia nənimen,” kɨnapkrai mhə
səvəi Epraham əpa, 24 ✡mətə kɨmərai mwi
mə səkɨtaha nərmama səməme Kumwesən
ramətə kɨtaha mə kɨtaha satukwatukw
ia nənimen. Kɨtaha nərmama saməni
nɨpərhienien ia Kumwesən sə rɨno Iesu
Iərɨmənu səkɨtaha rətui mwi ia nemhəien
səvənhi. 25 ✡Kɨnəseni pehe Iesu ruvehe
memhə tɨ noien ərəha me səkɨtaha, nənə
Kumwesən ro in rətui mwi ia nemhəien
mə in tro suatuk mə kɨtaha satukwatukw ia
nənimen.

5

Nəmərinuien mɨne nagienien

✡ 4:11: Jen 17:10-11 ✡ 4:12: Mat 3:9 ✡ 4:13: Jen 17:4-6, Jen 22:17-18, Kal 3:29 ✡ 4:14: Kal 3:18 ✡ 4:15: Rom 3:20, 5:13, Rom 7:8 ✡ 4:16: Kal 3:7 ✡ 4:17: Jen 17:5, Aes 48:13 ✡ 4:18: Hip 11:1, Jen 15:5 ✡ 4:19: Jen 17:17 ✡ 4:22: Jen 15:6 ✡ 4:24: Rom 15:4, 1Pit 1:21 ✡ 4:25: Aes 53:4-5, 1Kor 15:17 ✡ 5:1: Rom 3:24,28, Rom 4:24

1 ✡Nənə tɨ nəri nə mə kɨtaha
səuvəuvehe mhənatukwatukw raka ia
nəmri Kumwesən ia nahatətəien səkɨtaha,
ro pen təkwtəkwuni kɨtaha min samarə
ia nəmərinuien, nəmərinuien i Iərɨmənu
səkɨtaha Iesu Kristo rɨnəmri. 2 ✡Tɨ nəri
nə mə kɨtaha samahatətə ia Iesu Kristo,
in rɨpeki puvnimwə pehe kɨtaha ia na-
masanien i kɨtaha samərer irə təkwtəkwuni
mɨne. Nənə ia nəpɨn me kɨtaha samagien,
mamhəmri pen əknekɨn nətərɨgien
səkɨtaha ia Kumwesən, mamheitenhi mə
nasoriien səvənhi trier pehe tukutaha.
3 ✡Nənə nari riti mwi, kɨtaha saməregi
nəmisəien me, rerɨtaha ramagien a tukwe,
tɨ nəri nə mə kɨtaha səukurən mə nəmisəien
ramo kɨtaha samərer əknekɨn. 4 Nənə nərer
əknekɨnien iamɨnha irə ramo Kumwesən
rerɨn ramagien tukutaha. Nənə mə rerɨn
ramagien tukutaha, noien nəha ramo
kɨtaha saməmri pen əknekɨn nətərɨgien
səkɨtaha irə. 5 ✡Nənə mə nətərɨgien
səkɨtaha raməmak əknekɨn ia Kumwesən,
rerɨtaha ko rɨpkəpou mhə, tɨ nəri nə mə
Nənɨmwɨn Ikinan sə Kumwesən rɨməuvei
pehe m kɨtaha rərəmɨn pehe nokeikeiien
səvəi Kumwesən ia rerɨtaha.

6 Fwe kupwən, nəpɨn nɨskaiien səkɨtaha
ramiwən ihi, nənə ia nəpɨn atukwatukw
səvənhi Kristo remhə tɨ nəkur ərəha me.
7 Rəknekɨn anan mə iərmama riti trəseni
nɨmɨruien səvənhi memhə tɨ iərmama riti
mwi nəri auər a mə iərmama nəha in
tremhə tukwe in iərmama atukwatukw.
Mətə rosi iərmama riti rukurən nəseni pe-
nien nɨmɨruien səvənhi memhə tɨ iərmama
riti mwi sə noien səvənhi ramasan anan
tɨ nərmama. 8 ✡Mətə Kumwesən rahatən
nokeikeiien asori səvənhi m kɨtaha ia
Kristo. Nəpɨn kɨtaha samo ihi noien ərəha,
nənə in ruvehe memhə tukutaha.

9 ✡Nənə tɨ nəri nə mə təkwtəkwuni
mɨne kɨtaha sənatukwatukw raka ia
nəmri Kumwesən ia nɨte Kristo, ro a
nukurənien irə mə Kumwesən niemaha
trɨpkəpi mhə mwi tukutaha, mətə Iesu
Kristo truvehimɨru kɨtaha. 10 ✡Fwe kupwən
nəpɨn kɨtaha saməmwəki ihi Kumwesən,
in ro suatuk ia nemhəien səvəi Tɨni mə
kɨtaha tsəuvehe in me nepwɨn. Ro pen
təkwtəkwuni səuvəuvehe in me nepwɨn ro
a nukurənien irə mə in truvehimɨru kɨtaha
ia nɨmɨruien səvəi Tɨni. 11 Nənə rɨpko mhə
nəri əpa nəha, mətə nari riti mwi, ia nəpɨn
me kɨtaha samagien tɨ nəfe Kumwesən rɨno.
In rɨnəriari pehe namasanien i saməuvehi
rauku pen tɨ Iərɨmənu səkɨtaha Iesu Kristo.
Namasanien nəha ramo mə in me nepwɨn i
kɨtaha.

*Atam ruvei pehe nemh*əien, mətə Kristo
ruvei pehe nɨmɨruien

12 ✡Fwe tui anan, noien ərəha rɨməuvehe
ia tɨprənə i rɨməuku pen tɨ iərmama kuatia
nə Atam. Nənə tɨ nəri nə mə iərmama nəha
rɨno noien ərəha, in remhə. Nənə ro pen
kwənkwai noien nəha nərmama me pam
tuhaməkeikei memhə tɨ nəri nə mə irəha
pam kamho noien ərəha. 13 ✡Nɨpərhienien
nərmama ia tɨprənə i kamho noien ərəha
kurirə Kumwesən rɨpkuvei pehe Loa səvəi
Moses, mətə Kumwesən rəpwəh nəvsini
penien noien ərəha me səvənraha tɨ nəri
nə mə Loa ramiwən ihi. 14 ✡Mətə nemhəien
ramərɨmənu ihi ia nəpɨn nəha. Fwe
Atam meste pehe Moses nərmama me pam
hemhə, nəri auər a mə irəha nepwɨn noien
ərəha me səvənraha həpkəmwhen mhə ia
noien ərəha səvəi Atam. Atam in iərmama
riti kamətə pen Iesu Kristo irə sə truvehe
kurirə irə.

15 Mətə nəri sə Kumwesən rɨnəriari
pehe auər a i m nərmama ropə iti ia
noien ərəha səvəi Atam. Noien ərəha
səvəi iərmama kuatia i Atam ruvei pehe
nemhəien tɨ nərmama həpɨk, nənə nəri
i ro nari asori. Mətə nəri asori sə rəpi
raka, in i namasanien səvəi Kumwesən
mɨne nəri sə rɨnəriari pehe auər a i m
nərmama həpɨk, nənə nəri nəha rɨməuvehe
ia namasanien səvəi iərmama kuatia a in
i Iesu Kristo. 16 Nənə nəri sə Kumwesən
rɨnəriari pehe auər a i m nərmama in ropə
iti ia kwənkwai noien ərəha səvəi iərmama
kuatia a nəha Atam. Iakani iamɨnhi irə tɨ
nəri nə mə Atam rɨno noien ərəha kuatia,
nənə Kumwesən rəkiri in tɨ noien səvənhi,
mɨni mə nərmama me pam tuhaməkeikei
mhemhə. Mətə kurirə, nəpɨn nərmama
həpɨk ho noien ərəha rɨpɨk nənə Kumwesən
rəriari pehe auər a nəri amasan m kɨtaha,
mo mə kɨtaha tsatukwatukw ia nənimen
nənə mhəuvehi nɨmɨruien. 17 Nɨpərhienien
mə noien ərəha səvəi iərmama kuatia
a Atam rɨno nemhəien ramərɨmənu ia
nərmama me pam, nənə nəri i ro nari

✡ 5:2: Efes 2:18, 3:12 ✡ 5:3: Jem 1:2-3, 1Tes 1:5-7 ✡ 5:5: Sam 22:5, 25:20, Hip 6:18-19 ✡ 5:8: Jon 3:16, 1Jon 4:10 ✡ 5:9: Rom 1:18, 2:5,8 ✡ 5:10: Rom 8:7-8 ✡ 5:12: Jen 2:17, Jen 3:6,19, Rom 6:23 ✡ 5:13: Rom 4:15 ✡ 5:14: 1Kor 15:21-22, 1Kor 15:45

asori. Mətə Iesu Kristo rɨno nari riti
rasori məpi raka. Nərmama me pam
səməme kamhəuvehi namasanien asori
səvəi Kumwesən sə rɨnəriari pehe auər a i
m nərmama, in i namasanien sə ramo irəha
hatukwatukw ia nənimen, irəha tuhəuvehi
nɨmɨruien mharə irə mamhərɨmənu tɨ nəri
i Iesu Kristo rɨno.
18 ✡Ro iamɨnhi irə sətoni mə noien
ərəha kuatia a səvəi Atam rɨno mə
nərmama me pam tuhaməkeikei mhemhə.
Rəmwhen a mwi noien atukwatukw kuatia
a səvəi Kristo rɨno suatuk mə nərmama
tuhəukurən mhəuvehe mhatukwatukw ia
nəmri Kumwesən. Nənə natukwatukwien
nəha ramo mə nərmama pam həukurən
nuvehiien nɨmɨruien. 19 ✡Iərmama
kuatia rɨnərui nəkwai Kumwesən, nənə
noien nəha ro nərmama həpɨk həuvehe
nəkur ərəha. Rəmwhen a mwi iərmama
kuatia rɨno nəkwai Kumwesən nənə
noien nəha tro nərmama həpɨk həuvehe
mhatukwatukw ia nəmri Kumwesən.
20 ✡Kumwesən rɨməuvei pehe Loa səvəi
Moses mə noien ərəha truvehe masori,
nənə mə nərmama tuhəukurən noien
ərəha me səvənraha. Mətə nəpɨn noien
ərəha rɨməuvehe masori, nənə namasanien
səvəi Kumwesən ruvehe masori məpi raka
mwi, 21 ✡mə rəmwhen ia noien ərəha
rɨnamərɨmənu ia nərmama me pam mavi
pehe nemhəien ia nirəha fwe kupwən,
ipwet mɨne namasanien səvəi Kumwesən
rukurən nərɨmənuien, mamo nərmama
hatukwatukw ia nəmri Kumwesən, nənə
irəha həuvehi nɨmɨruien rerɨn ruku pen tɨ
Iesu Kristo Iərɨmənu səkɨtaha.

6

*Ia n*ɨkaren səvəi noien ərəha nərmama
me səvəi Iesu Kristo həuvamhə raka
1 ✡Ro pen kɨtaha tsəfni irə? Ramasan
mə kɨtaha tsaməmwur pen a ia noien ərəha
pwəh namasanien səvəi Kumwesən ruvehe
masori mwi ia kɨtaha? 2 ✡Rekəm! Ia
nɨkaren səvəi noien ərəha kɨtaha səuvamhə
raka. Tsəfo mhəuvən mharə mwi irə?
3 ✡Hiəukurən uə rekəm? Kɨtaha pam
səməme kɨno paptaes ia kɨtaha tɨ nuve-
heien mho kuatia ia Iesu Kristo, ia paptaes
nəha səuvehe mho kuatia kɨtaha min ia
nemhəien səvənhi. 4 ✡Ro pen ia nəpɨn nəha
kɨno paptaes ia kɨtaha, rəmwhen mə kɨtaha
səuvamhə kɨtaha Kristo, nənə kɨnɨmwi
kɨtaha min, mə rəmwhen Kristo rɨnətui
mwi ia nemhəien səvənhi ia nɨskaiien səvəi
Tata səvənhi, kɨtaha mwi səukurən nuvehi-
ien nɨmɨruien vi, mharə irə, mamhavən.
5 ✡Ro iamɨnhi irə tɨ nəri nə mə
səməuvehe mho kuatia kɨtaha min ia
nemhəien səvənhi, nənə tsəuvehe mwi
mho kuatia kɨtaha min ia noien sə
Kumwesən rɨno in rətui mwi ia nemhəien
səvənhi. 6 ✡Kɨtaha səukurən mə nəpɨn
kɨnərui tərini pen Kristo ia nei kamarkuaui,
kərui tərini pen irəha nɨmɨruien akuas
me səkɨtaha mə trouraha noien akuas ia
nɨpwrataha sə rokeikei pɨk noien ərəha.
Nənə rɨno mə noien ərəha trəpwəh mwi
nərɨmənuien ia kɨtaha, 7 ✡tɨ nəri nə mə
iərmama sə remhə, nɨskaiien səvəi noien
ərəha rɨpkərɨmənu mhə mwi irə.
8 Mətə mə kɨtaha səmamhə kɨtaha
Kristo, samənɨ nɨpərhienien irə mə
tsəmɨru mwi kɨtaha min. 9 Kɨtaha
səukurən mə Kumwesən rɨno Kristo
rətui mwi ia nemhəien səvənhi. Ro pen
Kristo trɨpkemhə mhə mwi ia nəpɨn riti.
Nemhəien ko rɨpkərɨmənu mhə mwi irə.
10 ✡In remhə m kuatia a mə trətefi nɨskaiien
səvəi noien ərəha, mətə ipwet mɨne in
ramɨru irau Kumwesən.
11 ✡Ia noien a mwi nəha rerɨmiaha
trəməkeikei mamrhi mə ia nɨkaren səvəi
noien ərəha kɨmiaha hiəuvamhə raka,
mətə ia nɨkaren səvəi Kumwesən kɨmiaha
hiaməmɨru tɨ nəri nə mə hiəuvəuvehe
mhəno kuatia kɨmiaha Iesu Kristo. 12 ✡Ro
pen noien ərəha trəpwəh nərɨmənuien
ia nɨpwramiaha me səməme tuhemhə.
Kɨmiaha tihəpwəh noien noien ərəha
me nəha nɨpwramiaha me hokeikei pɨk.
13 ✡Tihəpwəh nəseni penien nɨpwramiaha
me həuvən ia rəgi noien ərəha mə
noien ərəha truvehi mo nərəhaien me ia
nɨpwramiaha, mətə tihəseni pen kɨmiaha
m Kumwesən rəmwhen ia nərmama
səməme kɨməpeki raka irəha ia nemhəien
mhəpeki pen ia nɨmɨruien. Tihəseni pen
nɨpwramiaha me ia rəgɨn mə in truvehi
mo noien atukwatukw ia nɨpwramiaha.
14 ✡Noien ərəha trəpwəh nərɨmənuien
ia kɨmiaha tɨ nəri nə mə hiəpkarə tegɨn

✡ 5:18: 1Kor 15:22 ✡ 5:19: Aes 53:11 ✡ 5:20: Rom 4:15, Kal 3:19 ✡ 5:21: Rom 6:23 ✡ 6:1: Rom 3:5-8
✡ 6:2: 1Tes 4:1 ✡ 6:3: Kal 3:27 ✡ 6:4: Kol 2:12 ✡ 6:5: Fil 3:10-11 ✡ 6:6: Kal 5:24 ✡ 6:7: 1Tes 4:1
✡ 6:10: Hip 9:26-28, 1Pit 3:18 ✡ 6:11: 2Kor 5:15, Kal 2:19, 1Pit 2:24 ✡ 6:12: Jen 4:7 ✡ 6:13: Rom 12:1, Efes
2:5, 5:14 ✡ 6:14: 1Jon 3:6

mhə Loa səvəi Moses mətə hiamarə tegɨn namasanien səvəi Kumwesən.

*Noien atukwatukw ram*ərɨmənu ia nərmama me səvəi Iesu Kristo

15 ✡Nənə rəfo? Ramasan mə kɨtaha tsamo a noien ərəha tɨ nəri nə mə səpkarə tegɨn mhə Loa səvəi Moses mətə samarə tegɨn namasanien səvəi Kumwesən? Rekəm! 16 ✡Hiəukurən uə rekəm? Trɨni mɨnuə hiəseni pen kɨmiaha kərkwi tərini kɨmiaha mə tihamo nəkwai iərmama riti, nənə, kɨmiaha nə iotukwininari me səvəi iərmama nəha hiamo nəkwan. Suatuk kəru tɨ nesi penien. Ia suatuk riti kɨmiaha iotukwininari me səvəi noien ərəha, nənə suatuk nəha ramevən tɨ nemhəien. Nənə ia suatuk riti mwi kɨmiaha iotukwininari me hiamo nəkwai Kumwesən, nənə suatuk nəha ramevən tɨ natukwatukwien ia nəmri Kumwesən. 17 Mətə kɨtaha səni tanak tɨ Kumwesən mə nəri auər a fwe kupwən noien ərəha rɨnərkwi tərini kɨmiaha hiamo nəkwan, mətə kurirə hio nəgkiariien pərhien sə kɨnahatən kɨmiaha irə ia rerɨmiaha pam. 18 ✡Kɨməfi raka noien ərəha ia kɨmiaha, hiəuvəuvehe raka mhəno kɨmiaha iotukwininari me səvəi noien atukwatukw.

19 Iakaməgkiari ia noien riti sə nərmama həukurən, in i noien səvəi iotukwininari mɨne iəmə asori, tɨ nəri nə mə nətərɨgien səkɨmaha rɨpkəmwhen mhə tɨ nukurənien narimnari me səvəi Kumwesən. Fwe kupwən hiənəseni pen nɨpwramiaha me kərkwi tərini irəha kamho nəkwai noien əmkemɨk mɨne noien ərəha sə rautə mamasori. Mətə ipwet mɨne tihəseni pen nɨpwramiaha me pwəh kərkwi tərini irəha kamho a noien sə ratukwatukw, nənə kɨmiaha tihəuvehe mhəmher mho nərmama ikinan me səvəi Kumwesən. 20 Fwe kupwən, noien ərəha rɨnərkwi tərini kɨmiaha hiamo nəkwan. Ia nəpɨn nəha noien atukwatukw rɨpkərɨmənu mhə ia kɨmiaha. 21 ✡Namasanien riti riwən hiaməuvehi rɨməuku pen tɨ noien ərəha me səməme hiamaurɨs tukwe nəha təkwtəkwuni. Kwənkwai noien ərəha me nəha, in nə nemhəien a. 22 Mətə təkwtəkwuni, kɨməfi raka noien ərəha ia kɨmiaha. Kɨmiaha hiəuvəuvehe mhəno raka iotukwininari me səvəi Kumwesən. Namasanien sə hiaməuvehi ruku pen tukwe in nə kɨmiaha tihəuvehe mhəmher mho nəkur ikinan me səvənhi. Nənə kwənkwai namasanien nəha in nə nɨmɨruien rerɨn. 23 ✡Ro iamɨnha irə tɨ nəri nə mə nərəkuien səvəi noien ərəha in nə nemhəien, mətə nəri sə Kumwesən raməriari pehe auər a i, in nə nɨmɨruien rerɨn saməuvehi raku pen tɨ Iesu Kristo Iərɨmənu səkɨtaha.

7

*Loa ko r*ɨpkəkwtəmhiri mhə iərmama sə ruvamhə raka

1 Piak me, iakaməgkiari m kɨmiaha səməme hiəukurən noien səvəi loa. Kɨmiaha hiəukurən uə rekəm? Loa rərkwi tərini iərmama riti nəpɨn in ramɨru ihi. 2 Rəmwhen ia nəri i. Pran riti sə rɨnerə raka loa rərkwi tərini irau səvənhi iərman nəpɨn iərman səvənhi ramɨru, mətə trɨni mɨnuə iərman səvənhi remhə, nənə kɨfi raka loa nəha irə sə rɨnərkwi tərini irau səvənhi iərman. 3 Mətə trɨni mɨnuə in ramesi pen iərman əpə riti nəpɨn səvənhi iərman ramɨru ihi, kani in mə pran sə rɨnerə raka kamakres i. Mətə trɨni mɨnuə iərman səvənhi remhə, kɨfi raka loa nəha ia prən nəha. Nənə trɨni mɨnuə in ramesi pen iərman əpə, kəpwəh nɨniien in mə pran sə rɨnerə raka kamakres i.

4 ✡Piak me, kɨmiaha mwi hiəmwhen ia prən nəha nemhəien rɨfi nari irə. Fwe kupwən iərman səkɨmiaha in nə Loa səvəi Moses, mətə tɨ nəri nə mə kɨmiaha hiəuvamhə raka ia nɨpwrai Kristo, təkwtəkwuni kɨmiaha hiəukurən nesi penien iərman əpə, iərman əpə nə in nə Kristo sə Kumwesən rɨno rətui mwi ia nemhəien səvənhi. Kɨtaha samesi pen in mə rəmwhen ia nei rukuə kwənkwan kɨtaha mwi səukurən nukuəien noien amasan me səvəi Kumwesən. 5 ✡Fwe kupwən nəpɨn kɨtaha samarə, mamhesi pen a noien ərəha səvəi nɨpwrataha, noien ərəha me nəha kɨtaha sokeikei pɨk Loa nəha raməsuəpwiri irəha kamhərɨmənu ia nɨpwrataha, mamhəukuə kwənkwan nə nemhəien. 6 ✡Ia nəpɨn nəha, Loa nəha raməkwtəmhiri kɨtaha rəmwhen samarə ia kalapus, mətə ipwet mɨne nəpwəh nəkwtəmhiriien kɨtaha, tɨ nəri nə mə rəmwhen mə kɨtaha səuvamhə raka. Təkwtəkwuni kɨtaha samo tukwini nari m Kumwesən, mhəpwəh nesi penien suatuk akuas səvəi Loa nəha kɨmərai, mətə kɨtaha

✡ 6:15: Rom 6:1 ✡ 6:16: Jon 8:34, 2Pit 2:19 ✡ 6:18: Jon 8:32 ✡ 6:21: Rom 7:5, 8:6,13 ✡ 6:23: Rom 5:12,15 ✡ 7:4: Rom 6:2,11, Kal 2:19 ✡ 7:5: Rom 6:21 ✡ 7:6: Rom 8:2, 6:4

samesi pen suatuk vi səvəi Nənɨmwɨn
Ikinan.

*Loa in ramasan m*ətə nərmama nɨskaiien
səvənraha riwən
7 ✡Ro pen kɨtaha tsəfni irə? Tsəni mə
Loa səvəi Moses rərəha? Rekəm! Kwa Loa
nəha ramahatən iou mə noien ərəha rəfo
irə. Mə Loa nəha riwən ko iapkukurən
mhə. Trɨni mɨnuə Loa nəha rɨpkɨni mhə mə,
"Rerɨm trəpwəh nakresien narimnari me
səvəi iərməpə," nənə ko iapkukurən mhə
mə noien nəha rəfo irə. 8 ✡Mətə noien
ərəha rɨnətoni suatuk ia nəgkiariien nəha
səvəi Loa, mo rerɨk fwe imwə ramakres
narimnari me səpəmsəpə səvəi iərməpə.
Mətə trɨni mɨnuə Loa riwən, noien ərəha
ro nəri emhə irə. 9 ✡Fwe kupwən, iakam-
reirei ihi Loa nəha, iakamɨru a. Mətə nəpɨn
nəgkiariien səvəi Loa nəha ruvehe, noien
ərəha ruvehe mɨmɨru nənə iou iakemhə.
10 ✡Nəgkiariien nəha səvəi Loa rɨməuvehe
mə tro iərmama rɨmɨru, mətə iou iakətoni
mə ro iou iakemhə.
11 ✡Noien ərəha rɨnətoni suatuk ia
nəgkiariien nəha səvəi Loa reikuə ia nirak,
nənə ia noien nəha rousi əpune iou. 12 ✡Ro
pen Loa in ro ikinan, nənə, nəgkiariien
səvənhi ro ikinan, matukwatukw, ma-
masan. 13 ✡Nənə rəfo iərmama riti rɨni
mə, "Rəfo mə Loa in nəri amasan riti,
mətə ro iou iakemhə?" Mətə rekəm,
nəgkiariien nəha rɨpkatukwatukw mhə!
Nəpɨn iakukurən nəgkiariien səvəi Loa sə
ramasan, noien ərəha sə rerɨk rokeikei ro
iou iakemhə. Nənə təkwtəkwuni iakukurən
mə noien ərəha me səiou irəha noien ərəha
pərhien. Nənə nəpɨn iakətoni nəgkiariien
səvəi Loa, iakukurən mə noien ərəha rərəha
anan.
14 ✡Kɨtaha səukurən mə Loa rɨməuku
pen tɨ Kumwesən, mətə iou iərmama a,
nɨskaiien səiou riwən. Iou iakəmwhen a ia
iərmama riti sə noien ərəha rɨnərki tərini
mamərɨmənu ia nirak. 15 ✡Iou iapkukurən
mhə narimnari me səməme iakamo. Nəri
amasan me səməme iakokeikei mə tako
ipko mhə, mətə iakamo a nəri sə iap-
kokeikei mhə. 16 Nənə mə iakamo nəfe
iapkokeikei mhə, iakaməseni a mə Loa
nəha ramasan. 17 Ro iamɨnhi irə rɨpko
mhə iou pərhien i sə iakamo noien ərəha,
mətə noien ərəha sə ramarə ia nirak ramo.
18 ✡Iakukurən mə iou iərmama a, nəri
amasan riti riwən ramarə ia nirak. Nəri
auər a mə nəpɨn nepwɨn iakokeikei mə tako
nəri amasan riti, mətə ko iapko mhə. 19 Nəfe
nəghɨn iakamo rɨpko mhə nəri amasan sə
iakokeikei mə tako, mətə iakamo a noien
ərəha sə iapkokeikei mhə mə tako. 20 Nənə
trɨni mɨnuə iako nəfe nəghɨn sə iapkokeikei
mhə mə tako, rɨpko mhə iou pərhien i
iakamo, mətə noien ərəha sə ramarə ia
nirak ramo.
21 Ro pen iakamətoni mə ramo iamɨnhi irə
ia nəpɨn me pam. Nəpɨn iakokeikei mə tako
nəri amasan, mətə iakamo a noien ərəha.
22 Iou iakokeikei pɨk Loa səvəi Kumwesən
fwe imwə ia rerɨk. 23 ✡Mətə iakamətoni ia
nɨpwrak noien riti mwi sə ramaruagən irau
noien səvəi nətərɨgien səiou. Nənə noien
nəha rərkwi iou, mamo iou iakamo a nəfe
noien ərəha səvəi nɨpwrak rokeikei. 24 Eh,
iou iəmə iapkregi mhə ramasan! Sin trasitu
ia nirak mə nɨpwrak i sə tro iou iakemhə
trɨpkərɨmənu mhə ia nirak? 25 ✡Iakɨni
tanak tɨ Kumwesən. Iesu Kristo Iərɨmənu
səkɨtaha in tro!
Ro pen noien səiou ro iamɨnhi irə: Ia
nətərɨgien səiou iakamo nəfe Loa səvəi
Kumwesən rani, mətə ia nɨpwrak iakamo
nəkwai noien ərəha.

8

*N*ɨmɨruien vi səvəi Nənɨmwɨn Ikinan
1 Mətə təkwtəkwuni nəha, nərmama
səməme həməuvehe mho kuatia irəha Iesu
Kristo nərpwɨnien riwən sə Kumwesən
tro mɨnraha tɨ noien ərəha, 2 ✡tɨ nəri nə
mə ia nəpɨn me Nənɨmwɨn Ikinan rauvei
pen nɨmɨruien mɨnraha kamhəuvehi raku
pen tɨ Iesu Kristo. Noien nəha Nənɨmwɨn
Ikinan ramo rɨneivinari ia nirak iakɨnaraka
raka ia nɨskaiien səvəi noien ərəha mɨne
nemhəien. 3 ✡Loa səvəi Moses rɨreirei
neiviien nari ia nərmama iamɨnha irə tɨ
nəri nə mə noien ərəha səvəi nɨpwranraha
ramouraha nəgse Loa nəha. Mətə nəri sə
Loa nəha rɨreirei noien Kumwesən rɨno.
In i rɨnərhi pehe Tɨni atukwatukw mə
tremhə tɨ noien ərəha. Nənə Tɨni ruvehe
iərmama nɨpwran rəmwhen ia nɨpwrai
nərmama ərəha me, nənə, Kumwesən

✡ 7:7: Eks 20:17, Dut 5:21 ✡ 7:8: Rom 4:15 ✡ 7:9: Jem 1:15 ✡ 7:10: Lev 18:5, Rom 10:5 ✡ 7:11: Jen 3:13, Hip 3:13 ✡ 7:12: 1Tim 1:8 ✡ 7:13: Rom 5:20 ✡ 7:14: Sam 51:5, Jon 3:6 ✡ 7:15: Kal 5:17 ✡ 7:18: Jen 6:5, 8:21 ✡ 7:23: Kal 5:17, Jem 4:1, 1Tes 2:11 ✡ 7:25: 1Kor 15:57 ✡ 8:2: Rom 7:23-24 ✡ 8:3: Wok Me 13:38, 15:10, Fil 2:7, Hip 4:15 ✡ 8:4: Kal 5:16,25

rərpwɨn noien ərəha me səvənraha ia
nɨpwrai Tɨni. 4 ✡In ro iamɨnha irə mə
nəgkiariien atukwatukw me ia Loa nəha
tuhəuvehe mho nɨpərhienien ia kɨtaha,
kɨtaha nərmama me i samarə mhəpkesi pen
mhə noien ərəha səvəi nɨpwrataha mətə
samarə mamhesi pen Nənɨmwɨn Ikinan.
5 Nərmama səməme kamharə mamhesi
pen noien ərəha səvəi nɨpwranraha,
narimnari me nəha noien ərəha səvəi
nɨpwranraha rokeikei kamhərɨmənu ia
nətərɨgien səvənraha, mətə nərmama
səməme kamharə mamhesi pen Nənɨmwɨn
Ikinan, narimnari me nəha Nənɨmwɨn
Ikinan rokeikei kamhərɨmənu ia nətərɨgien
səvənraha. 6 ✡Trɨni mɨnuə iərmama riti
noien ərəha səvəi nɨpwran ramərɨmənu
ia nətərɨgien səvənhi, noien nəha trukuə
kwənkwan, in nə iərmama nəha tremhə.
Mətə trɨni mɨnuə Nənɨmwɨn Ikinan
ramərɨmənu ia nətərɨgien səvənhi, noien
nəha trukuə kwənkwan in nə nɨmɨruien
mɨne nəmərinuien. 7 ✡Trɨni mɨnuə noien
ərəha səvəi nɨpwrai iərmama ramərɨmənu
ia nətərɨgien səvəi iərmama, nətərɨgien
səvəi iərmama trɨpkeiwaiu mhə mɨsiai
Loa səvəi Kumwesən. Nɨpərhienien mə in
rɨreirei anan noien. 8 Nənə nərmama me
səməme noien ərəha səvəi nɨpwranraha
ramərɨmənu ia nirəha ko həpko mhə reri
Kumwesən ragien.

9 ✡Mətə kɨmiaha i, noien ərəha səvəi
nɨpwramiaha rɨpkərɨmənu mhə ia kɨmiaha
iamɨnha irə, rekəm. Kɨmiaha nərmama
Nənɨmwɨn səvəi Kumwesən ramarə ia
rerɨmiaha, ro pen hiamarə mamho nəkwan.
Trɨni mɨnuə iərmama riti Nənɨmwɨn səvəi
Kristo rɨpkarə mhə ia rerɨn, iərmama
nəha rɨpko mhə in iərmama riti səvəi
Kristo. 10 ✡Mətə mə Kristo ramarə ia
rerɨmiaha, nəri auər a nɨpwramiaha
traməkeikei memhə tɨ noien ərəha,
mətə nənɨmwɨmiaha ramɨru tɨ noien
atukwatukw. 11 Kumwesən rɨno Iesu
rətui mwi ia nemhəien səvənhi. Nənə
trɨni mɨnuə Nənɨmwɨn səvənhi ramarə
ia rerɨmiaha, Kumwesən sə rɨno Kristo
rətui mwi ia nemhəien səvənhi, in truvei
pehe mwi nɨmɨruien m nɨpwramiaha me
səməme tuhemhə.

12 Ro pen piak me, nari riti nəha ikɨn
kɨtaha tsaməkeikei mho. Nəri nəha in i
tsamarə mamhesi pen a Nənɨmwɨn Ikinan.
Rərəha mə tsamarə mamhesi pen noien
ərəha səvəi nɨpwrataha. 13 ✡Trɨni mɨnuə
hiamarə mamhesi pen noien ərəha səvəi
nɨpwramiaha, tihaməkeikei mhemhə. Mətə
trɨni mɨnuə ia nɨskaiien səvəi Nənɨmwɨn
Ikinan hiamousi əpune noien ərəha me
səməme hiamo ia nɨpwramiaha, nənə
tihəmɨru. 14 Iakani iamɨnhi irə tɨ nəri nə
mə nərmama me pam səməme Nənɨmwɨn
Ikinan ramiri irəha, irəha nɨpwnəti
Kumwesən me. 15 ✡Nənə Nənɨmwɨn
Ikinan i Kumwesən ruvəuvei pehe raka m
kɨmiaha in rɨpko mhə kɨmiaha hiəhekɨr
Kumwesən rəmwhen ia nərmama me
i kɨnərkwi tərini irəha kamho nəkwai
nəmə asori me səvənraha, mamhəhekɨr
irəha. Mətə Nənɨmwɨn nəha ro kɨmiaha
hiəuvehe nɨpwnəti Kumwesən me. Ia
nɨskaiien səvəi Nənɨmwɨn nəha, kɨtaha
samasək Kumwesən mə, "Rɨmɨmaha,
Tata!" 16 ✡Nənɨmwɨn nəha in rani pehe
tɨ nənɨmwɨtaha mə nɨpərhienien kɨtaha
nɨpwnəti Kumwesən me. 17 ✡Nənə mə
kɨtaha nɨpwnəti tata riti, tsaməkeikei
mhəuvehi nautə səvəi tata. Nɨpərhienien,
Kumwesən truvei pehe nautə səvənhi
m kɨtaha, nənə kɨtaha tsəuvehi pəri
nautə nəha kɨtaha Kristo. Mətə mə
kɨtaha tsəuvehi pəri nautə kɨtaha Kristo,
tsaməkeikei mhəuvehi pəri mwi nəmisəien
kɨtaha min, nənə ro iamɨnhi irə Kumwesən
truvehi utə kɨtaha, kɨtaha mwi tsəuvehi
nasoriien kɨtaha Kristo.

Nasoriien sə trier pehe tukətoni ia
nərmama me səvəi Iesu Kristo
18 ✡Ia nətərɨgien səiou, nəpɨn rerɨtaha
ramrhi nasoriien sə trier pehe tukətə
ia kɨtaha, nənə nəmisəien me i kɨtaha
saməuvehi ipwet mɨne ho nəri auər
a ia nirəha. 19 ✡Təkwtəkwuni neiai
mɨne tɨprənə mɨne narimnari me pam
səməme Kumwesən rɨno kamhəti pen min
mamheitenhi nəpɨn sə tuhətoni nɨpwnəti
Kumwesən me tuhəier pehe irə. 20 ✡Iakani
iamɨnha irə tɨ nəri nə mə neiai mɨne
tɨprənə mɨne narimnari me pam səməme
Kumwesən rɨno həuvəuvehe mhəuvəreirei
mə Kumwesən rɨnəmri irəha tɨ nəfe. Nənə
ro iamɨnha irə tɨ nəri nə mə rɨpko mhə
narimnari me nəha hokeikei mə tuho
iamɨnha irə, mətə tɨ nəri nə mə Kumwesən

✡ 8:6: Rom 6:21 ✡ 8:7: Mat 12:34, Jon 8:43, 12:39, Jem 4:4 ✡ 8:9: 1Kor 3:16, 12:3 ✡ 8:10: Kal 2:20, Efes 3:17, 1Tes 4:6 ✡ 8:13: Kal 6:8, Kol 3:5 ✡ 8:15: 2Tim 1:7, Mak 14:36 ✡ 8:16: 2Kor 1:22 ✡ 8:17: Kal 4:5-7, Rev 21:7 ✡ 8:18: Rom 5:2, 2Kor 4:17 ✡ 8:19: Kol 3:4 ✡ 8:20: Jen 3:17-19

in rokeikei iaminha irə. In ro irəha həuvehe
mhəreirei mə in rinəmri irəha ti nəfe
mə irəha tuhəti pen min mamheitenhi
21 ✡nəpin sə in trifi nari ia nirəha. Ia
nəpin nəha irəha tuharaka ia noien i
rərkwi tərini irəha, noien sə ro mə irəha
kamhəmərir auər a. Nənə nəpin Kumwesən
trifi raka nari ia nirəha, tuhagien asori
irəha nipwnəti Kumwesən me səməme
kiməfi mwi nari ia nirəha.
22 Kitaha səukurən mə fwe kupwən anan
meste pehe nəha təkwtəkwuni, neiai mine
tiprənə mine narimnari me pam səməme
Kumwesən rino kamhasək rəmwhen ia
pran riti sə ramregi nəmisəien mə trərəhi
tini. 23 ✡Nənə ripko mhə narimnari me
əpa nəha səməme Kumwesən rino irəha
kamhasək iaminha irə. Kitaha i Nənimwin
Ikinan riməkupwən mo səvənhi wok ia
kitaha, kitaha mwi saməregi nəmisəien
nəha reritaha fwe imwə ramasək, sameit-
enhi Kumwesən mə tresi kitaha səuvehe
nipwnətin me. Ia nəpin nəha in trifi nari
ia nipwrataha. 24 ✡Fwe kupwən, ia nəpin
nəha Kumwesən riməuvehimiru kitaha irə,
kitaha saməti pen narimnari me nəha
mamheitenhi. Trini minuə iərmama riti
ruvehi nari riti sə in rameitenhi, nənə treit-
enhi mwi ti nəfe? 25 Mətə kitaha saməti pen
nari riti sə səpkətoni mhə ihi, nənə mho
nətərigien səkitaha rəpwəmwis mameit-
enhi mə trier pehe.
26 Ia noien a mwi nəha, Nənimwin Ikinan
mwi ramasitu ia kitaha nərmama me i
niskaiien səkitaha riwən, ti nəri nə mə
kitaha səreirei mə nəfe noien ratukwatukw
mə kitaha tsesi pen mhəfwaki, mətə
Nənimwin Ikinan nəha in əpa raməgkiari m
Kumwesən ia nəpin me tukutaha, mamasək
ia nasəkien me ko kipkregi mhə. 27 ✡Nənə
Kumwesən sə ramətə pui reri nərmama, in
rukurən nətərigien səvəi Nənimwin Ikinan,
ti nəri nə mə Nənimwin nəha raməgkiari
m Kumwesən ti nərmama me səvənhi,
mamesi pen nəkwai Kumwesən.

Nari riti riwən truvehi raka kitaha ia
nokeikeiien səvəi Iesu Kristo
28 ✡Kitaha səukurən mə narimnari me
pam səməme kamhəuvehe, Kumwesən
ramo kamhəuvehe mə tuho nəri amasan
m nərmama hokeikei in, səməme in
rinəkwein ia nirəha mesi pen nətərigien
səvənhi. 29 ✡Iakani iaminha irə ti nəri nə mə
nərmama səməme Kumwesən ruvəukurən
raka irəha fwe tui anan, in rəmri əpə
irəha mə irəha tuhəuvehe mhəmwhen ia
Tini. Kumwesən ro iaminha irə mə Tini
truvehe mo nəmritaik ia piəvni me həpik.
30 Nənə səməme in rəmri əpə irəha, in
rəkwein irəha. Nənə səməme in rəkwein
irəha, in rini mə irəha hatukwatukw ia
nənimen. Nənə səməme in rini mə irəha
hatukwatukw ia nənimen, in ruvehi utə
irəha həuvehi nasoriien.
31 ✡Ro pen kitaha tsəfni ia narimnari
me i? Kumwesən ramarə tukutaha, nənə
iərmama riti riwən riskai məpi raka
sə trəmwəki kitaha. 32 ✡In ripkhekir
mhə ti Tini atukwatukw mə tremhə
tukutaha pam, mətə in rinəseni a irə.
Nənə in riməuvei pehe Tini m kitaha,
nənə in tripkəkwtəmhiri əknekin mhə
mwi narimnari me nepwin mwi səvənhi,
in truvei pehe a m kitaha. 33 ✡Kitaha
nərmama me i Kumwesən rimərfi kitaha
mə səvənhi, iərmama riti riwən rukurən
niniien nəgkiariien me nepwin ia kitaha
mə kitaha səno noien ərəha, ti nəri nə mə
Kumwesən əpa in ruvəni raka mə kitaha
satukwatukw ia nənimen. 34 ✡Iərmama
riti riwən rukurən niniien mə kitaha səno
noien ərəha tsaməkeikei mhemhə tukwe.
Iesu Kristo tripkini mhə iaminha irə, kwa in
remhə tukutaha, nənə kurirə irə Kumwesən
ro in rətui mwi ia nemhəien səvənhi.
Nənə təkwtəkwuni Kristo in fwe ia nikare
Kumwesən mwatuk, raməgkiari tukwini
səkitaha m Kumwesən. 35 Nənə iərmama
riti riwən rukurən nuvehi rakaien kitaha
ti nokeikeiien səvəi Kristo. Nəri auər a
mə səregi nəmisəien, uə sarə ia nəpin
əknekin, uə nərmama hometə kitaha, uə
nukumhə rahi, uə nautə səkitaha riwən,
uə ipaka semhə, uə nərmama housi əpune
kitaha, mətə narimnari me i ko həpkuvehi
raka mhə kitaha ti nokeikeiien səvənhi.
36 ✡Rəmwhen ia nəgkiariien i kimərai pen
ia Nəkukuə Ikinan rani mə,

"Ti nəghim, Kumwesən, kamousi əpune
kimaha ia nəpin me pam.
Kamətə kimaha iahəmwhen ia sipsip
me səməme tukousi əpune irəha."

37 ✡Nipərhienien, ia narimnari me pam

✡ 8:21: 2Tes 3:13, 1Jon 3:2 ✡ 8:23: 2Kor 5:2-4, Kal 5:5 ✡ 8:24: 2Kor 5:7 ✡ 8:27: Sam 139:1, 1Kor 4:5
✡ 8:28: Efes 1:11 ✡ 8:29: Kol 1:18, Hip 1:6 ✡ 8:31: Sam 118:6 ✡ 8:32: Jon 3:16 ✡ 8:33: Aes 50:8
✡ 8:34: Sam 110:1, Wok Me 7:55-56, 1Jon 2:1 ✡ 8:36: 2Kor 4:11 ✡ 8:37: Jon 16:33

nəha Kristo sə rokeikei pɨk kɨtaha ramo
kɨtaha saməskai mhəpi raka. [38] Iou
iakukurən amasan mə nemhəien uə
nɨmɨruien, uə nagelo me uə nəremhə me,
uə narimnari me səməme haməuvehe
nəha təkwtəkwuni uə narimnari me
səməme tuhəpkuvehe, uə nɨskaiien me,
[39] uə narimnari me fwe irənhə uə narimnari
me fwe inhərɨpw Imwei Nəkur Həuvamhə,
uə narimnari me səməme Kumwesən
rɨno kamharə ia neiai mɨne tɨprənə, ko
irəha pam həpkuvehi raka mhə kɨtaha tɨ
nokeikeiien sə Kumwesən ramo m kɨtaha tɨ
nəri nə mə səməuvehe mho kuatia kɨtaha
Iesu Kristo Iərɨmənu səkɨtaha.

9

Noien sə Kumwesən rarfi nərmama me
səvənhi irə
[1] Iakani pərhien ia nəmri Kristo iap-
keikuə mhə. Iakamregi Nənɨmwɨn Ikinan
fwe ia rerɨk mə nəgkiariien i iakamɨni ro
nɨpərhienien. [2] Rerɨk rərkwəpɨr məmisə pɨk
ia nəpɨn me pam [3] ✡tɨ səiou me nərmama
me nəkur Isrel, tɨ nəri nə mə irəha həpkɨni
mhə nɨpərhienien ia Iesu Kristo. Irəha
həmwhen ia piak me tɨ nəri nə mə ia
nɨpwramaha kɨmaha kwənəkwus kuatia.
Trɨni mɨnuə ko Kumwesən ruvehi raka iou
ia rəgi Kristo, mo suatuk mɨnraha həuvehe
mho kuatia irəha min, mətə iou rerɨk ragien
a mə tuko iamɨnha irə ia nirak. [4] ✡Nəkur
Isrel me nəha, Kumwesən rɨnəkwein irəha
mə nɨpwnətɨn me, mo pui pen nasoriien
səvənhi mɨnraha, muvei pen nəgkiariien
me səvənhi sə rɨnərihi tərini əknekɨn irəha,
nənə muvei pen Loa səvənhi mɨnraha, mɨne
nəfwakiien fwe ia nimwə tapolen, mɨne
promes me səvənhi. [5] ✡Kaha kupwən
me səvənraha irəha nəha Epraham, Ae-
sak, mɨne Jekop. Nənə ia nɨpwran Kristo
ruku pen ia kwənəkwus səvənraha. In
Kumwesən sə rasori ia narimnari me pam.
Pwəh nəgnəgɨniien revən tukwe in ia nuk
nuk me. Ouəh, pwəh ro iamɨnhi.
[6] ✡Nɨpərhienien nəkur Isrel me həpɨk
həpkɨni mhə nɨpərhienien ia Iesu Kristo,
mətə ia noien nəha rɨpko mhə mə
nəgkiariien səvəi Kumwesən ruvəmwei.
Iakani iamɨnhi irə tɨ nəri nə mə nərmama
me nəha ia kwənəkwus səvəi Isrel rɨpko
mhə irəha pam nəha Isrel pərhien. [7] ✡Nənə
nərmama me nəha ia kwənəkwus səvəi
Epraham, rɨpko mhə irəha pam nəha
nɨpwnəti Epraham me. Mətə Kumwesən
rɨməni pen tɨ Epraham i mə, "Kwənəkwus
me səim tuhəuku pen ia Aesak." [8] ✡Nɨpwrai
nəgkiariien nəha in i mə nəkwərhakwərha
me səməme hətui pehe ia nəgse nɨpwrai
iərmama rɨpko mhə irəha nəha nɨpwnəti
Kumwesən me, mətə nəkwərhakwərha me
səməme hətui pehe ia nəgse promes səvəi
Kumwesən kaməvsini irəha mə kwənəkwus
me səvəi Epraham. [9] ✡Ro iamɨnha irə tɨ nəri
nə mə in i nəfe Kumwesən rɨməni: "Ia nəpɨn
atukwatukw nəha takrərɨg pehe mwi irə
nənə Sera rɨnərəhi raka nərɨm riti iərman."
[10] ✡Mətə rɨpko mhə in əpa nəha.
Takəgkiari mwi ia Repeka. In rərəhi
mwirmwir Jekop mɨne Isau. Tata
səvənrau nə Aesak, kaha kupwən səkɨmaha.
[11-12] ✡Mətə nəpɨn mwirmwir mi nəha
krouəpwəh ihi nətuiien, nənə rouəpwəh
ihi noien nari riti ramasan uə rərəha,
Kumwesən ruvəni pen raka tɨ Repeka i
mə, "Nərɨm sə rasori tro tukwini nari
m nərɨm sə rouihi." Nənə nəgkiariien
nəha ramahatən amasan mə Kumwesən
rarfi nərmama mamesi pen a nətərɨgien
səvənhi maməkwein irəha, mətə rɨpko mhə
tɨ noien me irəha kamho. [13] ✡Rəmwhen
ia nəgkiariien i kɨmərai pen ia Nəkukuə
Ikinan rani mə, "Jekop iakokeikei, mətə
Isau iakəmwəki."
[14] Ro pen kɨtaha tsəfni irə? Tsəni mə
noien səvəi Kumwesən rɨpkatukwatukw
mhə? Rekəm! Kɨtaha ko səpkɨni mhə
iamɨnha irə. [15] Mətə fwe kupwən Kumwesən
rəgkiari m Moses, mɨni mə,

"Trɨni mɨnuə iakokeikei mə takapi iərmama
riti, takapi in,
trɨni mɨnuə iakokeikei mə tako ra-
masan m iərmama riti, nənə tako
ramasan min."

[16] ✡Ro pen sətoni mə noien sə Kumwesən
rarfi iərmama irə rəpwəh nesi pe-
nien nokeikeiien uə nɨseseien səvəi
iərmama, mətə ramesi pen a napiien
səvəi Kumwesən. [17] ✡Ia Nəkukuə Ikinan,
Kumwesən rɨni pen tɨ Fero, kig səvəi nəkur
Ijip mə,

"Iakɨməuvehi utə ik tɨ nari kuatia a,

✡ 9:3: Eks 32:32 ✡ 9:4: Eks 4:22, Dut 7:6, 14:1-2 ✡ 9:5: Mat 1:1-16, Jon 1:1, Rom 1:25 ✡ 9:6: Nam 23:19, Rom 2:28 ✡ 9:7: Jen 21:12 ✡ 9:8: Kal 4:23 ✡ 9:9: Jen 18:14 ✡ 9:10: Jen 25:21 ✡ 9:11-12: Jen 25:23 ✡ 9:13: Mal 1:2-3 ✡ 9:16: Efes 2:8 ✡ 9:17: Eks 9:16

mə nərmama tuhətoni niskaiien səiou
ia niram, nənə mhəni irapw nəghik
ia tənəmtənə me pam."
18 ✡Ro pen sətoni mə Kumwesən ramesi
pen a nətərigien səvənhi. Trini minuə
rokeikei mə trapi iərmama riti, in trapi.
Trini minuə rokeikei mə tro iərmama riti
kənkapwə ruvehe miskai, in tro kənkapwə
ruvehe miskai.
19 Mətə kimiaha riti trini pehe tukw
iou i mə: "Mə ro iaminhi irə, rəfo
Kumwesən rani ihi mə noien səkitaha
rərəha? Iərmama riti riwən ko rinise
nəkwan." 20 ✡Mətə ik sin i? Ik iərmama
a. Rəfo ikaməkwag raka ia nəgkiariien
səvəi Kumwesən iaminhi? Rerim trirhi
ro tekinari kino ia nise tiprənə rərpwu
muvehe miskai. Ko rini pen ti iərmama rino
mə, "Ikinəfo mo iou iaminhi irə?" Rekəm!
21 ✡Iərmama sə ramo tekinari me ia nise
tiprənə iaminhi, in rasori ia nise tiprənə,
mukurən nuvehiien nise tiprənə riti mo
tekinari kəru irə, riti səvəi nəpin amasan,
nənə riti mwi səvəi wok auər a me.
22 Mətə Kumwesən in mwi rino rəmwhen
ia iərmama sə ramo tekinari ia nise tiprənə.
In rino nərmama nepwin mə trouraha
irəha. Nənə ia nəpin me in ramo nətərigien
səvənhi raməpwəmwis mameitenhi nəpin
trərpwin noien ərəha me səvənraha mə
nərmama tuhətoni niemaha səvənhi. 23 ✡In
tro iaminha irə mo nərmama hətoni na-
soriien səvənhi rasori pik anan, in truvei
pen m nərmama me i rinapi irəha, səməme
in riməkupwən məpnəpenə ia nirəha mə
tuhəuvehi nasoriien. 24 Iakaməgkiari ia
kitaha i nərmama səməme in rinəkwein
ia kitaha, ripko mhə nəkur Isrel əpa mətə
nərmama mwi ripko mhə irəha nəkur Isrel.
25 Rəmwhen ia nəgkiariien sə Kumwesən
riməni ia nəkukuə səvəi Profet Hosea, rani
mə,
"Nərmama me i ripko mhə irəha nərmama
me səiou, takəkwein irəha mə,
'Səiou me nərmama.'
Nənə nərmama me i iakinəpwəh
nokeikeiien irəha fwe kupwən,
takəkwein irəha mə, 'Nərmama
keikei me səiou.' "*
26 Nənə rani mwi mə:
"Ia kwopun atukwatukw nəha kiməni pen
ti nirəha i mə,
'Ripko mhə kimiaha nərmama me
səiou,'
tukəkwein irəha mə, 'Kumwesən sə ramiru
nipwnətin me nə kimiaha.' "
27 Nənə Profet Aesea rəgkiari ia nəkur
Isrel ia nəgkiariien i rani mə,
"Nəri auər a mə nəkur Isrel tuhəpik
rəmwhen ia nipəkir ia nikare təsi,
mətə tukuvehimiru a kwənkwan
nepwin,
28 ti nəri nə mə Iərimənu tro pam akwauakw
a
nəfe nəghin riməni mə tro ia təkure
tiprənə i."
29 Nənə rəmwhen ia nəgkiariien i Profet
Aesea riməni fwe kupwən mə:
"Iərimənu sə rauvehi niskaiien me pam
riməuvehimiru kitaha me nepwin
nəkur Isrel.
Mə in rinapko mhə iaminhi,
ko kitaha səmwhen ia nəkur Sotom
kitaha səuvəuvehe raka mhənəmwhen
ia nəkur Komora."

Nəkur Isrel me həpik həpkini mhə
nipərhienien ia Iesu Kristo

30 ✡Ro pen kitaha tsəfni irə? Nərmama
ripko mhə irəha nəkur Isrel həpkousari
mhə mə tuhatukwatukw ia nəmri
Kumwesən, mətə ti nəri nə mə irəha
həni nipərhienien ia Iesu Kristo nənə
Kumwesən ro irəha hatukwatukw ia
nənimen. 31 ✡Mətə nəkur Isrel housari
pik ia suatuk səvəi nesi penien Loa mə
irəha tuhatukwatukw ia nəmri Kumwesən,
mətə irəha həpwəh natukwatukwien. 32 ✡Ti
nəfe? Ti nəri nə mə irəha kamhousari pik
mə tuhatukwatukw ia nəmri Kumwesən ia
noien me səvənraha, mətə həpkesi pen mhə
suatuk səvəi nahatətəien. Irəha hənapəti
raka ia kəruəterei sə nərmama kamhapəti
irə. 33 ✡Rəmwhen ia nəgkiariien i kimərai
pen ia Nəkukuə Ikinan rani mə,
"Hətoni ro! Iakaməmri kəruəterei riti fwe
Saeon sə nərmama tuhapəti irə,
kəpwier sə tro irəha həmwei,
nənə iərmama sə rani nipərhienien irə, in
tripkauris mhə."

10

1 Piak me, ia rerik iakokeikei pik mə
Kumwesən truvehimiru nəkur Isrel, nənə
ia nəpin me pam iakaməfwaki tukwe.

✡ 9:18: Eks 4:21, 9:12, Eks 14:4 ✡ 9:20: Aes 29:16, 45:9 ✡ 9:21: Jer 18:6 ✡ 9:23: Rom 8:29, Efes 1:3-12 * 9:25: Uə "Pran i kəpwəh nokeikeiien in fwe kupwən, takəkwein in mə, 'Pran keikei səiou.' " Hos 1:6; 2:23 ✡ 9:30: Rom 10:20 ✡ 9:31: Rom 10:2-3 ✡ 9:32: Aes 8:14 ✡ 9:33: 1Tes 2:6, Rom 10:11

2 Iakəseni mə pərhien irəha kamhagien
pɨk tɨ Kumwesən, mətə noien səvənraha
rɨpkesi pen mhə nukurənien. 3 Iakani
iamɨnhi irə tɨ nəri nə mə irəha həpkukurən
amasan mhə mə tuhəfo mhəuvehe mhatuk-
watukw ia nəmri Kumwesən. Nənə suatuk
səvəi natukwatukwien Kumwesən rɨnəmri,
in i nahatətəien ia Iesu Kristo, irəha
həpkɨsiai mhə irə, mətə irəha kamhousari
mə tuhəmri atukw səvənraha riti, in i nesi
penien Loa. 4 ✡Mətə Kristo in rɨno sampam
ia noien səvəi nesi penien Loa mə nərmama
me pam səməme kamhəni nɨpərhienien
irə həukurən nuveheien mhatukwatukw ia
nəmri Kumwesən.

5 ✡Moses raməgkiari ia natukwatukwien
sə raku pen tɨ Loa ia nəgkiariien i
sə in rɨmərai mə, "Iərmama sə ramo
nəgkiariien me səvəi Loa, in truvehi
nɨmɨruien ia nəgkiariien me nəha." 6 ✡Mətə
natukwatukwien sə raku pen tɨ nahatətəien
rani mə, "Rerɨmiaha trəpwəh nɨrhiien
nəgkiariien i mə, 'Sin trevən fwe irənhə
ia neiai' " muvehi Kristo meiwaiu pehe?
7 "uə 'Sin trevən fwe inhərɨpw ia nɨpəg sə
rameiwaiu nukunen riwən' " muvehi raka
Kristo ia reri nəkur həuvamhə muvehi
mutə pehe? 8 Natukwatukwien sə raku
pen tɨ nahatətəien rɨpkɨni mhə iamɨnha
irə, mətə rani mə, "Nəgkiariien nəha
ipaka tukw ik. In fwe ia tərhum mɨne ia
rerɨm." In i nəgkiariien i səvəi nahatətəien
kɨmaha iahaməvisau irapw i. 9 Trɨni
mɨnuə ikɨni irapw ia tərhum mə "Iesu
in Iərɨmənu," nənə mɨni nɨpərhienien
irə fwe imwə ia rerɨm mə Kumwesən
rɨno in rətui mwi ia nemhəien səvənhi,
nənə Kumwesən truvehimɨru ik. 10 Nəpɨn
iərmama riti ruvehi Iesu ia rerɨn mɨni
nɨpərhienien irə, Kumwesən trɨni irapw
in mə in ratukwatukw ia nənimen. Nənə in
truvehimɨru mwi iərmama sə rani irapw
ia tərhun mə Iesu in Iərɨmənu səvənhi.
11 ✡Rəmwhen ia Nəkukuə Ikinan rani mə,
"Nərmama me pam səməme kamhəni
nɨpərhienien ia iərmama nəha, irəha
tuhəpkaurɨs mhə." 12 ✡Nəgkiariien nəha
səvəi nərmama pam nəri auər a mə ik iəmə
Isrel uə rɨpko mhə ik iəmə Isrel. Iakani
iamɨnhi irə tɨ nəri nə mə Iərɨmənu kuatia
a i ramərɨmənu ia nərmama me pam,
maməriari pen ia namasanien səvənhi
m nərmama səməme kamhəkwein in.

13 ✡Rəmwhen ia nəgkiariien i Nəkukuə
Ikinan rani mə,
"Nərmama me pam səməme kamhəkwein
ia nəghi Iərɨmənu,
in truvehimɨru irəha."

14 Mətə nərmama tuhəfo mhəkwein
ia Iərɨmənu trɨni mɨnuə həpkɨni mhə
nɨpərhienien irə? Nənə tuhəfo mhəni
nɨpərhienien irə trɨni mɨnuə həpwəh
nɨregiien nəvisauien sə raməgkiari irə?
Nənə tuhəfo mhəregi trɨni mɨnuə iərmama
riti səvəi nəvisauien riwən? 15 ✡Nənə
nərmama tuhəfo mhəvisau trɨni mɨnuə
Kumwesən rəpwəh nərhi penien irəha?
Rəmwhen ia nəgkiariien i kɨmərai pen ia
Nəkukuə Ikinan rani mə,
"Ramasan pɨk anan nəpɨn nərmama
kamhəuvehe
mə tuhəvisau nəgkiariien amasan!"

16 ✡Mətə rɨpko mhə nəkur Isrel me
pam həməni nɨpərhienien ia nəgkiariien
amasan nəha. Rəmwhen ia nəgkiariien
səvəi Profet Aesea rani mə, "Iərɨmənu,
nərmama houihi a həni nɨpərhienien
ia nəgkiariien səkɨmaha." 17 ✡Ro pen
nahatətəien raku pen ia nəri kamregi, nənə
nəri kamregi raku pen ia nəgkiariien sə
kaməvisau ia Kristo. 18 Mətə iakaməres
mə nəkur Isrel həuvəregi raka nəgkiariien
nəha uə rekəm? Ouəh, həuvəregi.
Rəmwhen ia Nəkukuə Ikinan rani mə,
"Nərmama me pam həuvəregi raka
rerɨnraha,
nəgkiariien me səvənraha həuvavən
mhəneste tənəmtənə me pam."
19 Nənə iakaməres nəresien riti mwi mə
nəkur Isrel həuvəukurən raka uə rekəm?
Ouəh, həuvəukurən. Moses rɨməkupwən
mɨni irapw nəgkiariien i səvəi Kumwesən
mə,
"Iou tako ramasan m nərmama nepwɨn ia
tənə əpə iti,
kɨmiaha tihətoni mhəmwəki irəha.
Tako ramasan m nərmama nepwɨn hərеirei
nari,
kɨmiaha tihətoni niemaha rəpi
kɨmiaha."
20 Nənə Profet Aesea rɨni amasan mwi
nəgkiariien səvəi Kumwesən mə,
"Nərmama səməme həpwəh nətuiien iou,
hənətoni iou.

✡ 10:4: Mat 5:17, Jon 3:18 ✡ 10:5: Rom 7:10, Kal 3:12 ✡ 10:6: Dut 30:12-14 ✡ 10:11: Rom 9:33 ✡ 10:12: Wok Me 15:9 ✡ 10:13: Joel 2:32 ✡ 10:15: Aes 52:7 ✡ 10:16: Aes 53:1, Jon 12:38 ✡ 10:17: Jon 17:20

Iakiṅo pui pen iou m nərmama
səməme həpwəh nəresien iou.”
21 Mətə ia nəkur Isrel Kumwesən rani mə,
“Ia nəpiṅ mə pam iakavi atukw rəgiḱ mə
takasitu ia nərmama me i
səməme kamhərui nəkwak, mamhəni
ərəha iou.”

11

*N*əkur Isrel kwənkwan nepwiṅ nəha
ikiṅ Kumwesən rimərfi irəha
1 ✡Ro iamiṅhi irə iakaməres mə
pərhien Kumwesən riməuvei pen təkutan
m nərmama me səvənhi? Rekəm!
Hətoni ro iou. Iou iəmə Isrel. Iou
iakuku pen ia kwənəkwus səvəi Epra-
ham miṅe kwənəkwus səvəi Penjamin.
2 Kumwesən rinəpwəh nuvei penien
təkutan m nərmama me səvənhi səməme
in ruvəukurən raka irəha fwe tui anan.
Hiəukurən uə rekəm nəfe Nəkukuə Ikinan
rani ia Profet Elaeja ia nəpiṅ nəha
raməgkiari m Kumwesən ti noien ərəha
me səməme nəkur Isrel kamho? 3 ✡In riṅi
mə,
“Iərimənu, irəha hənousi əpune profet me
səim,
mhousi testesi niḟatə me səim.
Iou əpa iakamarə,
nənə irəha haməmwur mwi mə tu-
housi əpune iou.”
4 ✡Mətə Kumwesən riməni pen nəfe ti Pro-
fet Elaeja? In riməni mə,
“Iakaməkwtəmhiri əknekiṅ nərman me
sefen taosen irəha nərmama me
səiou.
Irəha həpkiniṅmwi mhə nukurhunraha
mhəsiai kumwesən eikuə i Paal.”
5 ✡Nənə rəmwhen a mwi ipwet miṅe nəkur
Isrel kwənkwan nepwiṅ nəha ikiṅ səməme
Kumwesən rimərfi irəha ia namasanien
səvənhi. 6 ✡In rimərfi irəha ia namasanien
səvənhi, mətə ripko mhə mə rirfi irəha
ti noien me səməme irəha kamho. Triṅi
miṅuə rirfi irəha ti noien me səməme
irəha kamho, nənə namasanien sə trəriari
irə miṅraha riwən rəmwhen mə ramərəku
irəha ti wok səvənraha.
7 ✡Ro pen, rəfo? Nəri nəha nəkur
Isrel kamhətui, irəha həpwəh nətoniien.
Mətə nərmama səməme Kumwesən rimərfi
irəha, irəha hətoni mhəuvehi. Səməme
nəha nepwiṅ səməme həpwəh nətoniien,
Kumwesən ro irəha kənkapwənraha ru-
vehe miskai. 8 Rəmwhen ia nəgkiariien i
kimərai pen ia Nəkukuə Ikinan rani mə,
“Kumwesən ro nətəriḡien səvənraha rapri
meste pehe ipwet,
irəha ko həpkətoni mhə mwi nari riti
ia nənimenraha,
mhəpwəh mwi niregiien nari riti ia
nəkwəregiṅraha.”
9 ✡Nənə Kig Tevit rani mə,
“Pwəh tepol sə irəha kamhani nari irə ru-
vehe mo kwənkru sə trousi tərini
irəha
miṅe net sə tuhəvsausiṅi pen irəha irə.
Pwəh ruvehe mo nəri sə tro irəha həmwei,
miṅe nəri sə tro irəha həuvehi
nərpwiṅien ti noien ərəha me
səvənraha.
10 Pwəh nənimenraha riḟwə həpwəh mwi
nətoniien nari.
Pwəh irəha hərегi rərəha ia nəpiṅ me
rəmwhen ia iərmama ramikou ti
təkutan.”

*R*iḡi nei Kumwesən riripiṅ pen ia
nipwren
11 ✡Ro pen iakaməres mə nəkur Isrel
hənapəti mhəmwei ko həpkərer mhə mwi?
Rekəm, irəha həukurən nərerien mwi.
Mətə ti nəri nə mə irəha ho noien ərəha,
Kumwesən rauvehimiru nərmama me
ripko mhə irəha nəkur Isrel mə tro nəkur
Isrel rerinraha revən ia namasanien nəha
mə tuhəuvehi səvənraha. 12 Noien ərəha
sə nəkur Isrel həno ro namasanien revən
ia tənəmtənə me. Nimweiien səvənraha
ro namasanien revən ti nərmama ripko
mhə irəha nəkur Isrel. Mə ro iamiṅhi irə
tukəfo nəpiṅ nəkur Isrel me pam tuhərəriḡ
mwi ti Kumwesən? Kumwesən tro miṅraha
namasanien rasori mwi.
13 Təkwtəkwuni iakaməgkiari m kimiaha
nərmama ripko mhə kimiaha nəkur Isrel.
Iou aposol səvəi nərmama ripko mhə irəha
nəkur Isrel, ro pen iakəgnəgiṅi wok i sə
Kumwesən riməuvei pehe miou. 14 Iakamo
iamiṅhi irə mə tako iou me nepwiṅ nəkur
Isrel rerinraha revən ia namasanien i
kamo m kimiaha nənə mhokeikei mə
tuhəuvehi səvənraha, nənə ia noien nəha
takuvehimiru irəha nepwiṅ. 15 Mə noien
i Kumwesən riṅo mərarki nəkur Isrel
ro nərmama ia tənəmtənə me həuvehe
mho in me nepwiṅ, tukəfo nəpiṅ in

✡ 11:1: 1Saml 12:22, Sam 94:14, Fil 3:5 ✡ 11:3: 2King 19:10,14 ✡ 11:4: 1King 19:18 ✡ 11:5: Rom 9:27 ✡ 11:6: Kal 3:18 ✡ 11:7: Rom 9:31 ✡ 11:9: Sam 35:8 ✡ 11:11: Wok Me 13:46, Rom 10:19

ripeki pehe mwi nəkur Isrel? Noien nəha
trukuə noien i nərmama tuhətui mwi ia
nemhəien. 16✡Trini minuə nərmama həmri
karen nikare bred səvəi nəveginien vi mə
səvəi Kumwesən, nənə bred pəpwiə səvəi
Kumwesən. Nənə ia nəgkiariien səvəi nei,
trini minuə nukune nei səvəi Kumwesən,
rəgrəgin me mwi səvəi Kumwesən.*
17✡Mətə kəteftefi raka rəgrəgi nei nəha
nepwin, nənə kuvehi kimiaha, kimiaha
rəgrəgi nei olif sə rəprmin, kripin pen
kimiaha ia təmwhekinraha mə tihəuvehi
pəri namasanien səvəi nukune olif nəha.
18✡Nənə ro iaminhi irə rərəha mə kimiaha
hiaməfiəutə ia kimiaha mamhətə ərəha
rəgrəgi olif nəha. Mə hiaməfiəutə ia
kimiaha iaminhi, rerimiaha tramrhi
mə nukune nei raməkwməni kimiaha,
mətə ripko mhə kimiaha rəgrəgi nei
tihəkwməni nukune nei. 19 Rosi kimiaha
riti trəfiəutə in mə, "Kinəteftefi raka
rigi nei me nepwin kuvehi iou kripin
iou ia təmwhekinraha." 20✡Nipərhienien
kinəteftefi raka irəha, ti nəri nə mə irəha
həpwəh nahatətəien ia Kumwesən, mətə ik
ikamərer ia təmwhekinraha ti nəri nə mə
iakamahatətə irə. Ro iaminhi irə tikəpwəh
nəfiəutəien ik, mətə tikaməkeikei mehekir.
21 Trini minuə Kumwesən rinəteftefi raka
rəgrəgi nei atukwatukw ti nəri nə mə
hənəpwəh nahatətəien, in trətefi raka mwi
ik mə ik ikəpwəh nahatətəien.
22✡Ro pen sətoni mə Kumwesən rukurən
noien ramasan m nərmama, mətə rukurən
noien mwi rəknekin minraha. In ramo
rəknekin m nərmama səməme haməmwei
raka, mətə in ramo ramasan tukumiaha.
Nənə trini minuə kimiaha hiamesi pen
noien amasan səvənhi, in triripin mamo
ramasan tukumiaha. Mətə trini minuə
kimiaha hiəpwəh noien iaminha irə, nənə
in trətefi raka mwi kimiaha. 23 Nənə
trini minuə nəkur Isrel hərərig pehe mwi
mhəni nipərhienien ia Iesu Kristo, nənə
Kumwesən triripin mwi irəha ia nukunen,
ti nəri nə mə in rauvehi niskaiien ti
noien iaminha irə. 24 Nipwrai nəgkiariien i
mə kimiaha nərmama ripko mhə kimiaha
nəkur Isrel hiəmwhen ia rigi nei əprmin
i olif sə Kumwesən rinərai raka, nənə
miripin pen ia nei nəha olif fwe ia nəmhien
səvənhi. Noien nəha ripko mhə noien
atukwatukw riti səvəi nei ti nuvehiien rigi
nei əpə riti miripin pen ia nei əpə riti.
Mətə nəkur Isrel həmwhen ia rigi nei nəha
olif fwe ia nəmhien. Nənə təkwtəkwuni
riməru mə Kumwesən triripin mwi irəha ia
nukunenraha atukwatukw.

*Kumwes*ən truvehimiru nəkur Isrel me pam

25✡Piak me, nəgkiariien pərhien riti
Kumwesən rinərkwafə i fwe kupwən
iakokeikei mə kimiaha tihəukurən, ti
nəri nə mə rərəha kimiaha hiaməfiəutə
ia kimiaha mə hiəukurən nari.
Kumwesən rino nəkur Isrel me nepwin
kənkapwənraha ruvehe miskai, mətə noien
nəha trəpwəh nəmakien ia nəpin me.
Nərmama me ripko mhə irəha nəkur
Isrel səməme tuhəuvehe ti Kumwesən
tuhaməkeikei mhəuvehe pam, nənə, noien
nəha ramo nəkur Isrel kənkapwənraha
riskai tro sampam. 26✡Nənə kurirə irə,
Kumwesən truvehimiru pam nəkur Isrel.
Rəmwhen ia nəgkiariien i kimərai pen ia
Nəkukuə Ikinan rani mə,

"Iərmama sə truvehimiru nərmama truku
pen fwe Saeon.
In truvehi raka noien ərəha səvəi
kwənəkwus me səvəi Jekop."
27 "Nənə in i promes səiou tako minraha
ia nəpin nəha takuvehi raka noien
ərəha me səvənraha."

28 Nəkur Isrel hənəpwəh nəgkiariien
amasan səvəi Iesu Kristo, nənə ro
iaminhi irə irəha həmwhen ia nərmama
kamhəmwəki Kumwesən. Nəri nəha ro
iaminhi irə trasitu ia kimiaha nərmama
ripko mhə kimiaha nəkur Isrel. Mətə ti nəri
nə mə Kumwesən rimərfi kaha kupwən
me səvənraha, ro pen in ramokeikei ihi
irəha. 29 Ro iaminhi irə ti nəri nə mə
nəpin Kumwesən ruvərfi raka nərmama,
məriari auər a narimnari me minraha, ko
ripkərari mhə mwi ia nətərigien səvənhi.
30 Kimiaha i nərmama ripko mhə kimiaha
nəkur Isrel fwe kupwən hiamərui nəkwai
Kumwesən, mətə təkwtəkwuni Kumwesən
rapi kimiaha ti nəri nə mə nəkur Isrel
hənərui nəkwan. 31 Ia noien a mwi nəha,
ti nəri nə mə Kumwesən rinapi kimiaha

✡ 11:16: Nam 15:17-21, Esik 44:30 * 11:16: Nəgkiariien i, nipwran mə trini minuə Epraham mine kaha kupwən me səvəi nəkur Isrel irəha nərmama me səvəi Kumwesən, nənə nərmama ia kwənəkwus səvənraha irəha mwi nərmama me səvəi Kumwesən. ✡ 11:17: Efes 2:11-19 ✡ 11:18: Jon 4:22 ✡ 11:20: Rom 12:16 ✡ 11:22: Jon 15:2,4, Hip 3:14 ✡ 11:25: Rom 12:16, Luk 21:24, Jon 10:16 ✡ 11:26: Mat 23:39, Sam 14:7

ipwet mine nənə nəkur Isrel kamhərui
nəkwai Kumwesən, ro pen Kumwesən
trapi mwi irəha. 32 ✡Nərmama me pam
kamhərui nəkwai Kumwesən. Rəmwhen
mə Kumwesən rərihi irəha kamharə ia
kalapus. In ro iaminha irə mə in rukurən
napiien irəha pam.

*N*əgkiariien sampam kəgnəgini
Kumwesən irə
33 Hətoni ro, nautə mine nukurənien
mine nətərigien səvəi Kumwesən
harəmwhenimw pik!
Samətui nəkiriien me səvənhi mine
suatuk me səvənhi ko səpkətə pam
mhə!
34 ✡"Sin rukurən nətə puiien nətərigien
səvəi Kumwesən,
uə sin rukurən nəvəhagien min?"
35 "Uə sin ruvəuvei pen raka nari riti min ia
nəpin riti
mə Kumwesən traməkeikei mərpwin
pen min?" Iərmama riti riwən!
36 ✡Ro iaminhi irə ti nəri nə mə Kumwesən
rino narimnari me pam,
nənə narimnari me pam kamharə
ti nəri nə mə niskaiien səvənhi
raməkwtəmhiri irəha,
narimnari me pam in rino mə səvənhi.
Pwəh nəgnəginiien revən tukwe in ia nuk
nuk me. Ouəh, pwəh ro iaminhi.

12

*P*wəh səuvei pen nimiruien səkitaha m
Kumwesən
1 ✡Piak me, ti nəri nə mə Kumwesən
rino narimnari me i ia napiien səvənhi
ro pen iakaməres skai m kimiaha mə
tihaməkeikei mhəuvei pen nipwramiaha
me min rəmwhen ia nari riti sə ramiru
mo ikinan i kauvei pen m Kumwesən
ia təkure nifatə rerin ramagien tukwe.
In i suatuk atukwatukw sə tihəfwaki m
Kumwesən irə. 2 ✡Tihəpwəh nuvehiien
noien səvəi nərmama ia tiprənə i, mətə
pwəh Kumwesən ro nətərigien səkimiaha
ruvehe mərməvi hiəsehu ro ia noien akuas
səkimiaha. Mə hio iaminha irə hiəukurən
nəkiriien noien me, mhətoni mə sə pəku
nəha nəkwai Kumwesən, noien sə ramasan,
rerin ragien tukwe, matukwatukw pam.
3 ✡Nənə ti nəri nə mə Kumwesən
rasitu ia nirak ia namasanien səvənhi,
iou iakani pehe tukumiaha pam mə
rerimiaha trəpwəh nirhiien mə kimiaha
iərmama riti. Kimiaha tihaməkeikei
mhəuvehi irapw nətərigien səkimiaha,
mhəkiri mə ik nəfe iərmama pwəh resi
pen atukwatukw nahatətəien sə Kumwesən
riməuvei pehe mik rasori uə rouihi.
4 ✡Nipwrai iərmama nipərpərin me həpik,
nənə nipərpərin me nəha səvənraha wok
səpəmsəpə. 5 ✡Rəmwhen a mwi kitaha
səpik, mətə kitaha səmwhen ia nipwrai
iərmama kuatia, ti nəri nə mə kitaha
səməuvehe mho kuatia kitaha Kristo.
Kitaha kuatia kuatia saməripin pen ia
kitaha me rəmwhen ia nipərpəri nipwrai
iərmama, 6 ✡mamhəuvehi niskaiien me
səpəmsəpə resi pen namasanien sə
Kumwesən rinəriari irə m kitaha. Ro
iaminhi irə kitaha tsaməkeikei mhəuvehi
niskaiien me nəha mhasitu ia kitaha me irə.
Trini minuə iərmama riti rauvehi niskaiien
ti nini irapwien nəgkiariien sə raku pen ti
Kumwesən, pwəh in rini irapw nəgkiariien
nəha mesi pen nahatətəien səvənhi. 7 Trini
minuə iərmama riti rauvehi niskaiien ti no
tukwiniien nari, pwəh in ro tukwini nari.
Trini minuə iərmama riti rauvehi niskaiien
ti nahatənien, pwəh in rahatən. 8 ✡Trini
minuə iərmama riti rauvehi niskaiien ti
nuvehi utəien nətərigien səvəi iərmama,
pwəh in ruvehi utə. Trini minuə iərmama
riti rauvehi niskaiien ti nəriariien nautə,
pwəh in rəriari rasori. Trini minuə
iərmama riti rauvehi niskaiien ti niriien
nakalasia me, pwəh in riri irəha misese
tukwe. Trini minuə iərmama riti rauvehi
niskaiien ti nasituien ia nərmama, pwəh in
rasitu ia nirəha ia rerin agien.

Nokeikeiien
9 ✡Pwəh nokeikeiien səkimiaha hi-
amokeikei nərmama irə ro nokeikeiien
pərhien. Tihaməkeikei mhəmwəki
noien sə rərəha, mhəkwtəmhiri əknekin
noien sə ramasan. 10 ✡Tihaməkeikei
mhokeikei kimiaha me rəmwhen mə
kimiaha piəvmiaha me, mhəsiai kimiaha
me. 11 ✡Tihaməkeikei mho wok səvəi
Iərimənu səkitaha ia nəpin me pam

✡ 11:32: Kal 3:22, 1Tim 2:4 ✡ 11:34: Aes 40:13, 1Kor 2:16 ✡ 11:36: 1Kor 8:6 ✡ 12:1: Rom 6:11,13, 1Tes 2:5, Jon 4:24 ✡ 12:2: Efes 4:23, Efes 5:10,17 ✡ 12:3: 1Kor 12:11, Efes 4:7 ✡ 12:4: 1Kor 12:12 ✡ 12:5: 1Kor 12:27, Efes 4:25 ✡ 12:6: 1Kor 12:4-11, 1Tes 4:10-11 ✡ 12:8: 2Kor 9:7 ✡ 12:9: 1Tim 1:5, 1Pit 1:22, Amos 5:15 ✡ 12:10: 2Tes 1:7, Fil 2:3 ✡ 12:11: Wok Me 18:25, Rev 3:15 ✡ 12:12: 1Tes 5:17

rəmwhen ia napw rauək ia rerɨmiaha
mhəpwəh nəpouien. 12 ✡Rerɨmiaha
traməkeikei magien ia nəpɨn me tɨ nəri
nə mə hiaməmri pen əknekɨn nətərɨgien
səkɨmiaha ia Kumwesən. Trɨni mɨnuə
hiəuvehi nəmisəien, tihaməkeikei mho
nətərɨgien səkɨmiaha rəpwəmwɨs, nənə
mhəfwaki ia nəpɨn me. 13 ✡Trɨni mɨnuə
nərmama nepwɨn səvəi Kumwesən
səvənraha narimnari riwən, tihaməkeikei
masitu ia nirəha, mhətə amasan iəpwɨspwɨs
me səməme kamhəuvehe imwəmiaha.
14 ✡Tihəkwein amasan ia nərmama
səməme kamhometə kɨmiaha. Tihəkwein
amasan ia nirəha, mhəpwəh nəkwein
ərəhaien ia nirəha. 15 ✡Nəpɨn nərmama
kamhagien, kɨmiaha mwi tihagien kɨmiaha
mɨnraha. Nənə nəpɨn nərmama rerɨnraha
rəpou, kɨmiaha mwi tihasək kɨmiaha
mɨnraha. 16 ✡Ramasan mə hiamarə
nətərɨgien səkɨmiaha truvehe mo kuatia.
Tihəpwəh nəfiəutəien ia kɨmiaha, mətə
tihəuvehi nətərɨgien sə reiwaiu. Rerɨmiaha
trəpwəh nɨrhiien mə kɨmiaha hiəukurən
pɨk nari.
17 ✡Trɨni mɨnuə iərmama riti ramo
rərəha ia kɨmiaha, tihəpwəh nərpwɨnien
noien səvənhi. Tihousari mə tiho noien
sə nərmama pam tuhətoni mə ramasan.
18 ✡Kɨmiaha tihousari mho narimnari me
pam səməme hiəukurən noien mə tiharə
ia nəmərinuien ia nəpɨn me kɨmiaha
nərmama pam. 19 ✡Nərmama keikei me,
tihəpwəh nərpwɨnien noien ərəha səvəi
iərmama riti, mətə tihəpwəh a pwəh
Kumwesən ruvei pen niemaha səvənhi
min. Iakani iamɨnhi irə tɨ nəri nə mə
kɨmərai pen nəgkiariien i ia Nəkukuə Ikinan
rani mə, “Iou takərpwɨn noien ərəha səvəi
nərmama, nɨpərhienien iou tako.” 20 ✡Mətə
tiho iamɨnhi irə:

“Trɨni mɨnuə iərmama riti sə raməmwəki
ik nukumhə rahi, tikaməkeikei
məkwməni.
Trɨni mɨnuə rəkwakwa, tikaməkeikei
mhəuvei pen nui min rənɨmwi.

Ia noien nəha tiko in raurɨs pɨk anan.”
21 Tihəpwəh nəseniien noien ərəha mə tru-
vehi irapw nɨskaiien səkɨmiaha, mətə ia
noien amasan tihəuvehi irapw nɨskaiien
səvəi noien ərəha.

13

Pwəh nərmama pam həsiai nərmama asori me səməme kamhərɨmənu

1 ✡Pwəh nərmama pam həsiai nərmama
asori me səməme kamhərɨmənu. Iakani
iamɨnhi irə tɨ nəri nə mə nərɨmənuien ruku
pen əpa tɨ Kumwesən, nənə, nərmama me
pam səməme kamhərɨmənu Kumwesən
rɨnəmri irəha. 2 Ro iamɨnhi irə trɨni
mɨnuə iərmama riti rərui nəkwai nərmama
kamhərɨmənu, in rɨnərui nəri sə Kumwesən
rɨməuvehi utə. Nənə nərmama səməme
kamho iamɨnha irə tukərpwɨn noien
ərəha səvənraha. 3 ✡Nərmama səməme
kamho noien amasan tuhəhekɨr nərmama
kamhərɨmənu tɨ nəfe? Mətə nərmama
səməme kamho noien ərəha irəha nəha
tuhekɨr. Ikokeikei mə tikəpwəh nehekɨrien
ia iərmama sə ramərɨmənu? Tikaməkeikei
mo noien amasan, nənə in trəgnəgɨni ik
tukwe. 4 ✡Iakani iamɨnhi irə tɨ nəri nə mə
iərmama sə ramərɨmənu in ramo tukwini
nari m Kumwesən, mamo nari amasan
ramasitu ia niram. Mətə trɨni mɨnuə
ikamo noien ərəha, tikaməkeikei mehekɨr
tɨ nəri nə mə nɨskaiien sə in rauvehi tɨ
nərpwɨnien noien ərəha ro nɨpərhienien.
Iərmama sə ramərɨmənu in ramo tukwini
nari m Kumwesən, mamərpwɨn noien
ərəha me səvəi nərmama. Nənə noien nəha
ramahatən pen niemaha səvəi Kumwesən.
5 Ro pen kɨmiaha tihaməkeikei mhəsiai
nərmama səməme kamhərɨmənu. Tihəpko
mhə tɨ nəri nə mə hiamhekɨr əpa niemaha
səvəi Kumwesən, mətə tiho mwi tɨ nəri nə
mə hiəukurən mə in noien atukwatukw.
6 Ro iamɨnhi irə kɨmiaha hiamərəku pen
mwi takis me, tɨ nəri nə mə nərmama
səməme kamhərɨmənu irəha nərmama
kamho tukwini nari m Kumwesən mamho
wok səvənhi. 7 ✡Kɨmiaha tihaməkeikei
mhəuvei pen m nərmama me pam nəfe
səvənraha. Iərmama sə rauvehi mane
səvəi takis me səpəmsəpə, tihaməkeikei
mhərəku pen takis me nəha min. Iərmama
sə kamsiai, tihaməkeikei mhəsiai. Nənə
iərmama sə kamo nəkwan, tihaməkeikei
mho nəkwan.

✡ 12:13: Hip 13:2 ✡ 12:14: Mat 5:44, Wok Me 7:60, 1Kor 4:12 ✡ 12:15: Sam 35:13 ✡ 12:16: Rom 15:5, 11:20, Prov 3:7, Aes 5:21 ✡ 12:17: 1Tes 5:15 ✡ 12:18: Mak 9:50, Hip 12:14 ✡ 12:19: Dut 32:35, Mat 5:39, Rom 13:4, 1Tes 1:6-7, Hip 10:30 ✡ 12:20: Prov 25:21-22, Mat 5:44 ✡ 13:1: Taet 3:1, Prov 8:15, Jon 19:11 ✡ 13:3: 1Tes 2:13-14, 1Tes 3:13 ✡ 13:4: Rom 12:19 ✡ 13:7: Mat 22:21 ✡ 13:8: Mat 22:39-40, Jem 2:8

*K*itaha tsaməkeikei mhokeikei kitaha me

8 ✡Ripkamasan mhə mə tiho kaon m nərmama nepwin. Mətə nari riti nəha ikin sə rəmwhen ia kaon səkimiaha tihaməkeikei mho. In i kimiaha tihaməkeikei mhokeikei kimiaha me. Iakani iaminhi irə ti nəri nə mə iərmama sə ramokeikei piəvni in ramo narimnari me pam Loa səvəi Kumwesən rani. 9 Loa nəha rani mə, "Tikəpwəh nakresien pran səvəi iərməpə," "Tikəpwəh nousi əpuneien iərmama," "Tikəpwəh nakresien," "Rerim trəpwəh nakresien narimnari səvəi iərmama riti,"✡ nənə Loa me nepwin mwi nəha ikin. Mətə nəgkiariien riti nəha in rəuiui pam irəha, rani mə, "Tikaməkeikei mokeikei piam rəmwhen ikokeikei atukw a ik." 10 ✡Trini minuə iərmama riti rokeikei piəvni, ko ripko mhə nərəhaien min. Ro pen iərmama sə ramokeikei nərmama in ramo narimnari me pam Loa səvəi Kumwesən rani.

11 ✡Kimiaha tihaməkeikei mho iaminha irə ti nəri nə mə hiəukurən nəpin i samarə irə nəha təkwtəkwuni mə rino raka nəpin atukwatukw sə tihətui mhəpwəh mwi napriien. Iakani iaminhi irə ti nəri nə mə nəpin sə Kumwesən truvehimiru kitaha irə ruvəuvehe ipaka, in ipaka mwi məpi raka fwe kupwən nəpin səpkuvehe vi a mhəni nipərhienien ia Iesu Kristo. 12 ✡Tripko mhə tui nəpitəvien ro sampam nənə nukuraanien ruvehe. Ro pen pwəh saraka ia noien me səvəi nəpitəvien nənə mho noien me səvəi nukuraanien. Noien me nəha həmwhen ia karkahu iərmama rarkahu irə mo tukuahag nipwran ti naruagənien. 13 ✡Pwəh kitaha so noien amasan me rəmwhen ia nərmama səməme kamhavən ia nukuraanien. Tsəpwəh noien lafet ərəha me, mhəpwəh nənimwiien nənimwiien skai mhakonə irə, mhəpwəh nakresien nipran, mhəpwəh noien nəfe nəghin nətərigien ərəha səkitaha rokeikei, mhəpwəh nəvisəien, nənə reritaha trəpwəh nirhi ərəhaien kitaha me. 14 ✡Mətə tiharkahu Iərimənu səkitaha Iesu Kristo rəmwhen karkahu səkimiaha, nənə rerimiaha trəpwəh mwi nirhiien suatuk me nepwin səvəi noien ərəha səvəi nipwramiaha mə tiho nəfe rokeikei.

14

*Tuk*əfo ia iərmama nahatətəien səvənhi ripkiskai mhə

1 ✡Trini minuə iərmama riti nahatətəien səvənhi ripkiskai mhə ruvehe tukumiaha, nənə kimiaha tihaməkeikei mhəsevər ia rerimiaha tukwe, mətə tihəpwəh nəvisəien kimiaha min ti nətərigien me səvənhi. 2 ✡Iərmama riti rini nipərhienien mə in rukurən nəniien nəvegінien me pam, mətə iərmama riti mwi nahatətəien səvənhi ripkiskai mhə in raməni a nəvegінien ia nəmhien. 3 ✡Pwəh iərmama sə raməni nəvegінien me pam rəpwəh nətoni ərəhaien iərmama sə ripkəni mhə nəvegінien me pam. Nənə pwəh iərmama sə in ripkəni mhə nəvegінien me pam rəpwəh niniien mə iərmama sə raməni nəvegінien me pam ramo noien ərəha. In trəpwəh niniien iaminha irə ti nəri nə mə Kumwesən rinəsevər raka ia rerin ti iərmama nəha, minəseni raka in ruvehe tukwe in. 4 ✡Ik nəfe iərmama mə tikini mə iərmama sə ramo tukwini nari səvəi iərmama əpə riti mwi rino noien ərəha? Ia nəmri Iərimənu a səvənhi in trərer uə trimwei. Nənə in trərer ti nəri nə mə Iərimənu səvənhi rukurən noien mə in trərer.

5 ✡Iərmama riti rəməkiri mə nəpin kuatia ropə ia nəpin me nepwin, mətə iərmama riti mwi rəməkiri mə nəpin me pam həmnəmwhen a. Pwəh nərmama kuatia kuatia hətərig ia nətərigien me səvənraha mə sə pəku nəha ro nipərhienien. 6 Iərmama sə rerin ramrhi mə nəpin kuatia ropə ia nəpin nepwin, in ramo noien nəha mə trisiai Iərimənu səkitaha. Nənə iərmama sə raməni nəvegінien me pam raməni mə trisiai Iərimənu səkitaha, ti nəri nə mə in rani tanak m Kumwesən ti nəvegінien sənəni. Nənə iərmama sə ripkəni mhə nəvegінien me pam in mwi raməpwəh nəniien ti nisiaiien Iərimənu səkitaha, nənə in mwi rani tanak m Kumwesən ti nəvegінien sənəni. 7 Iərmama riti ripkərimənu atukw mhə ia nimiruien səvənhi, nəri auər a mə in ramiru uə in remhə. 8 ✡Trini minuə kitaha saməmiru,

✡ 13:9: Eks 20:13-15, 17, Dut 5:17-19, Dut 5:21 ✡ 13:10: 1Kor 13:4-7 ✡ 13:11: Efes 5:14, 1Tes 5:6-7 ✡ 13:12: 1Jon 2:8, Efes 5:11, 6:11 ✡ 13:13: Luk 21:34, Efes 5:18 ✡ 13:14: Kal 3:27 ✡ 14:1: Rom 15:7 ✡ 14:2: Jen 1:29, 9:3 ✡ 14:3: Kol 2:16 ✡ 14:4: Mat 7:1, Jem 4:11-12 ✡ 14:5: Kal 4:10 ✡ 14:8: Luk 20:38, Kal 2:20, 1Tes 5:10

nɨmɨruien səkɨtaha in səvəi Iərɨmənu
səkɨtaha. Nənə trɨni mɨnuə kɨtaha semhə,
nemhəien səkɨtaha in səvəi Iərɨmənu
səkɨtaha. Ro iamɨnhi irə trɨni mɨnuə
saməmɨru uə səuvamhə, kɨtaha səvəi
Iərɨmənu səkɨtaha. 9 Kristo rɨmamhə marə
mətui mwi tɨ nəri, mə in truvehe Iərɨmənu
səvəi nərmama səməme kamhəmɨru mɨne
səməme həuvamhə raka. 10 ✡Ro pen rəfo
ikaməkiri noien səvəi piam mə rərəha? Uə
ik, rəfo ikamətə ərəha piam? Kɨtaha pam
tsərer ia nəmri Kumwesən, in trəkiri kɨtaha
tɨ noien me səkɨtaha. 11 Iakani iamɨnhi irə
tɨ nəri mə nə nəgkiariien i kɨmərai pen ia
Nəkukuə Ikinan rani mə,
"Iou Iərɨmənu iakamɨru, iakani
nɨpərhienien
mə nərmama me pam tuhənɨmwi
nukurhunraha ia nənimek,
nənə nərmama me pam tuhəni irapw
mə iou, iou Kumwesən."
12 ✡Nəgkiariien nəha nɨpwran mə kɨtaha
pam tsaməkeikei mhəni irapw noien me
səkɨtaha ia nəmri Kumwesən.
13 Ro iamɨnhi irə pwəh kɨtaha səpwəh
mwi nəkiriien noien me səkɨtaha me mə
rərəha mətə pwəh səuvehi nətərɨgien riti sə
rani mə tsəpwəh noien nari riti ia nəpɨn riti
sə tro piəvtaha riti rapəti mɨmwei. 14 ✡Iou
iakukurən amasan mə nəvegɨnien me pam
hamasan a tɨ nəniien həpko mhə iərmama
riti rəmkemɨk ia nəmri Kumwesən. Iesu
Iərɨmənu səkɨtaha rasitu ia nirak mo iaku-
vehe mɨni nɨpərhienien ia nəri nəha. Mətə
trɨni mɨnuə iərmama riti rerɨn rɨrhi mə
nari riti rəmkemɨk ia nəmri Kumwesən,
nəri nəha rəmkemɨk atukw a tukwe in.
15 ✡Nəpɨn iko piam riti rɨregi rərəha tɨ
nəvegɨnien me səməme ikaməni rama-
hatən pen mə ikɨnəpwəh narəien i sə ika-
marə irə mamo nokeikeiien. Tikəpwəh
noien mə nəri ikɨməni trouraha piam riti sə
Kristo rɨmamhə tukwe. 16 ✡Nənə tikəpwəh
noien mə nəri ikətoni mə ramasan a tukɨni
ərəha. 17 Nɨtətə sə Kumwesən ramərɨmənu
irə rɨpko mhə in nə nəniien nari mɨne
nənɨmwiien nari, mətə nɨtətə nəha in
nə natukwatukwien, mɨne nəmərinuien,
mɨne nagienien sə Nənɨmwɨn Ikinan rauvei
pehe. 18 Iərmama sə ramo tukwini nari
m Kristo ia suatuk iamɨnha irə Kumwesən
rerɨn ramagien tukwe, nənə nərmama mwi
həukurən nɨniien mə noien səvənhi ratuk-
watukw.
19 ✡Ro pen pwəh sousari tɨ noien sə
raməmri nəmərinuien mɨne narimnari me
səməme tuhasitu ia kɨtaha tɨ nuvrhəkɨnien
kɨtaha me səuvehe mhəutə. 20 ✡Tikəpwəh
nəseniien nəvegɨnien sənam rouraha
wok səvəi Kumwesən. Nəvegɨnien me
pam hamasan a həpko mhə iərmama
riti rəmkemɨk ia nəmri Kumwesən, mətə
rɨpkatukwatukw mhə mə tiko piam rɨmwei
tɨ nəniien nari. 21 Ro iamɨnha irə ramasan
mə tikəpwəh nəniien nusai nari uə ikəpwəh
nənɨmwiien nənɨmwiien skai rəmwhen ia
waen uə noien nari riti mwi sə tro piam
rapəti mɨmwei.
22 Nahatətəien səim tɨ narimnari me nəha
ramasan mə tikəkwtəmhiri ramarə a tukw
ik mɨne Kumwesən. Trɨni mɨnuə iərmama
riti ramesi pen noien sə in rukurən mə
ramasan a, mɨpkregi mhə rərəha tukwe,
in rerɨn tragien. 23 ✡Mətə trɨni mɨnuə
iərmama riti nətərɨgien səvənhi ramo
kəru tɨ nəvegɨnien riti, nənə in raməni,
ramo noien ərəha ia nəmri Kumwesən, tɨ
nəri nə mə in raməni nəvegɨnien nəha,
mətə rəpwəh nɨniien nɨpərhienien irə
mə ratukwatukw a mə tro iamɨnhi irə.
Nəfe nəghɨn iərmama rəpwəh nɨniien
nɨpərhienien irə mə ratukwatukw a mə
tro, trɨni mɨnuə ramo, ramo noien ərəha
ia nəmri Kumwesən.

15

1 Kɨtaha nərmama nahatətəien səkɨtaha
rɨskai tsaməkeikei mhasitu ia nərmama
nahatətəien səvənraha rəpwəh nɨskaiien,
mhəvrani nari pəmpəm me səvənraha,
nənə mhəpwəh nəvraniien mə rerɨtaha
tragien tukwe. 2 ✡Mətə pwəh kɨtaha sousari
mə tso piəvtaha me rerɨnraha ragien,
mho ramasan mɨnraha, mhəuvrhəkɨn irəha
həuvehe mhəutə. 3 ✡Iakani iamɨnhi irə tɨ
nəri nə mə Kristo rɨpkousari mhə mə tro
rerɨn əpa ragien. Rəmwhen ia nəgkiariien
i kɨmərai pen ia Nəkukuə Ikinan rani mə,
"Nɨni ərəhaien me nərmama səpəmsəpə
kamhəni ia niram,
həuvehe mhəmak ia nirak."
4 ✡Kɨtaha səukurən mə nəgkiariien me pam
səməme kɨmərai pen ia Nəkukuə Ikinan fwe
kupwən kɨmərai pen irəha mə tuhəvəhag

✡ 14:10: Mat 25:31-32, Wok Me 17:31, 2Kor 5:10, Fil 2:10-11 ✡ 14:12: Kal 6:5 ✡ 14:14: Wok Me 10:15, Taet 1:15 ✡ 14:15: 1Kor 8:11-13 ✡ 14:16: Taet 2:5 ✡ 14:19: Rom 12:18, Rom 15:2 ✡ 14:20: 1Kor 8:13 ✡ 14:23: Taet 1:15 ✡ 15:2: Rom 14:19, 1Kor 9:19, 1Kor 10:24,33 ✡ 15:3: Sam 69:9 ✡ 15:4: Rom 4:23-24, 1Kor 10:11

m kɨtaha mə tsəmri pen əknekɨn nətərɨgien
səkɨtaha ia Kumwesən. Kɨtaha səukurən
noien noien nəha tɨ nəri nə mə samərer
əknekɨn ia nəpɨn me nənə nəgkiariien
me səvəi Nəkukuə Ikinan kamhəuvehi utə
nətərɨgien səkɨtaha.

5 Kumwesən əpa ramasitu ia kɨtaha mə
tsərer əknekɨn ia nəpɨn me, nənə in əpa
rauvehi utə nətərɨgien səkɨtaha. Nənə
təkwtəkwuni iakaməres in mə trasitu ia
kɨmiaha ia nətərɨgien səkɨmiaha mə tru-
vehe mo kuatia rəmwhen ia noien səvəi
Iesu Kristo. 6 Nənə iakaməres iamɨnha irə
mə kɨmiaha pam rerɨmiaha rukurən nu-
veheien məmwhen ia reri iərmama kua-
tia a tɨ nuvehi utəien nəghi Kumwesən i
in Kumwesən mɨne Tata səvəi Iesu Kristo
Iərɨmənu səkɨtaha.

7 ✡Ro pen mə piəvtaha riti ruvehe
tukumiaha tihəsevər ia rerɨmiaha tukwe
rəmwhen ia Kristo rɨnəsevər ia rerɨn
tukumiaha nəpɨn hiəuvən tukwe in. Tiho
iamɨnha irə pwəh nərmama həuvehi utə
nəghi Kumwesən. 8 ✡Iakani pehe tukumi-
aha i mə Kristo rɨməuvehe iərmama sə ro
tukwini nari m nəkur Isrel* mə trahatən
mə Kumwesən in nɨpərhienien, nənə mə
tro promes me səməme Kumwesən rɨno m
kaha kupwən me səvəi nəkur Isrel həuvehe
mho nɨpərhienien. 9 ✡Nənə in rɨməuvehe
mə tro nərmama rɨpko mhə irəha nəkur
Isrel həuvehi utə nəghi Kumwesən tɨ
napiien səvənhi. Rəmwhen ia nəgkiariien i
kɨmərai pen ia Nəkukuə Ikinan rani mə,

"Ro iamɨnhi irə takəgnəgɨni ik ia reri
nərmama rɨpko mhə irəha nəkur
Isrel,
takəni nɨpu muvehi utə nəghɨm."

10 Nənə in rani mwi mə:

"Kɨmiaha nərmama me rɨpko mhə kɨmiaha
nəkur Isrel tihagien kɨmiaha
nərmama me səvənhi."

11 Nənə rani mwi mə:

"Kɨmiaha nərmama me pam i rɨpko mhə
kɨmiaha nəkur Isrel tihəgnəgɨni
Kumwesən,†
kɨmiaha pam ia kwənəkwus me pam
tihəuvei pen nəgnəgɨniien min."

12 ✡Nənə Profet Aesea rani mwi mə:

"Nuai nei riti trukwesər ia Jese muvehe,
mutə, mərɨmənu ia nərmama rɨpko
mhə irəha nəkur Isrel.
Nərmama me nəha tuhəmri pen əknekɨn
nətərɨgien səvənraha irə."

13 Kumwesən əpa ramasitu ia kɨtaha mə
tsəmri pen əknekɨn nətərɨgien səkɨtaha
irə. Nənə təkwtəkwuni iakaməres in
mə tro rerɨmiaha ragien məpwiuən
nəpɨn kɨmiaha hiəni nɨpərhienien ia Iesu
Kristo. Iakaməres mə in tro iamɨnha irə
mə ia nɨskaiien səvəi Nənɨmwɨn Ikinan
kɨmiaha hiəukurən nuveheien mhəskai
mwi tɨ nəmri pen əknekɨnien nətərɨgien
səkɨmiaha irə.

Pol in aposol riti səvəi Iesu Kristo

14 Piak me, iou iakukurən amasan
mə nɨmɨruien səkɨmiaha rukuər ia
namasanien, nənə hiəməuvehi nukurənien
me pam, nənə hiəmwhen tɨ nəvəhagien
m kɨmiaha me. 15 Nəgkiariien me nepwɨn
ia nəkukuə i həknekɨn kwopti, mətə
iakətɨgase mɨrai pen m kɨmiaha mə tako
a pwəh rerɨmiaha ramrhi. Ratukwatukw
a mə takəgkiari iamɨnha irə tɨ nəri nə
mə Kumwesən rɨməuvei pehe namasanien
səvənhi miou, 16 ✡muvehi utə iou irə mə iou
aposol riti səvəi Iesu Kristo‡ kərhi pen iou
iakamevən tɨ nərmama rɨpko mhə irəha
nəkur Isrel. Iou iakamowok rəmwhen ia
pris riti, maməvisau irapw nəgkiariien
amasan səvəi Kumwesən. Rəmwhen ia pris
rauvei pen narimnari me m Kumwesən ia
təkure nɨfatə, iou mwi iakauvei pen nari riti
min. Nəri nəha iakauvei pen m Kumwesən
in i nərmama rɨpko mhə irəha nəkur Isrel.
Nənə iakokeikei mə Nənɨmwɨn Ikinan tro
irəha həuvehe mhəmher, mho ikinan i,
nənə Kumwesən rerɨn tragien tɨ nuvehiien
irəha.

17 Tɨ nəri nə mə iou aposol riti səvəi Iesu
Kristo, ro pen iakukurən nəfiəutəien iou tɨ
wok səvəi Kumwesən. 18 ✡Mətə rəknekɨn
mə takəgkiari ia nari riti iou atukw iakɨno.
Takɨni a nəfe Kristo rɨno ia nirak tɨ nuvi-
ien nərmama rɨpko mhə irəha nəkur Isrel
həuvehe mho nəkwai Kumwesən. Kristo
rɨno wok ia nəgkiariien səiou mɨne noien
me səiou. 19 Nənə in rɨno wok ia nɨskaiien
səvəi nɨmtətien me mɨne narimnari me
kamətoni kamərkərinari irə. In rɨno

✡ 15:7: Rom 14:1 ✡ 15:8: Mat 15:24 * 15:8: Uə nərmama kuvehi ninhum mɨnraha ✡ 15:9: Wok Me 3:25, Rom 11:30, 2Saml 22:50 † 15:11: Uə Iərɨmənu ✡ 15:12: Rev 5:5 ✡ 15:16: Rom 1:5, 12:3, Rom 11:13, Fil 2:17 ‡ 15:16: Uə iərmama sə ramo tukwini nari m Iesu Kristo ✡ 15:18: 2Kor 3:5

irəha pam ia nɨskaiien səvəi Nənɨmwɨn Ikinan. Ro pen iakɨni irapw pam nəgkiariien amasan səvəi Kristo, iakɨməkupwən fwe Jerusalem mevən ia kwopun me pam meste pen tənə nəha Ilirikam. 20 ✡Nənə ia nəpɨn me iakokeikei mə takəvisau irapw nəgkiariien amasan səvəi Kumwesən ia kwopun me nepwɨn səməme kɨpkregi raka mhə nəghi Kristo ikɨn. Iakəpwəh nokeikeiien mə takuvrhəkɨn nari ia təkure nəri sə iərməpə rɨnəmri irapw. 21 Mətə rəmwhen ia nəgkiariien i kɨmərai pen ia Nəkukuə Ikinan rani mə,

"Nərmama səməme kɨpkɨni irapw mhə iərmama nəha mɨnraha, irəha tuhətoni in
nənə nərmama səməme həpkregi raka mhə, irəha tuhəukurən."

22 ✡Noien i iakamo mamevən ia kwopun me səpəmsəpə nəpɨn rɨpɨk raməsisəg iou tɨ nuveheien mətoni kɨmiaha.

Pol rokeikei mə trətoni nakalasia me fwe taon nəha Rom

23 Mətə təkwtəkwuni wok səiou ia kwopun i rɨno sampam. Ia nuk me rɨpɨk iakokeikei mə takuvehe mətoni kɨmiaha. 24 ✡Ro iamɨnhi irə rerɨk rɨrhi mə takuvehe mətoni kɨmiaha nəpɨn takevən ia tənə i Spen. Nəpɨn takuvehe tsarə nəpɨn kwakwa a, nənə iakokeikei mə tihasitu ia nirak ia navənien səiou. 25 ✡Mətə təkwtəkwuni iakamevən fwe Jerusalem mə takasitu ia nərmama me səvəi Kumwesən fwe ikɨn. 26 ✡Nakalasia me fwe ia profens mi nəha Masetonia mɨne Akaea rerɨnraha ragien həuvei pehe mane me nepwɨn trasitu ia nərmama me səvəi Kumwesən fwe Jerusalem səməme nautə səvənraha riwən. 27 ✡Rerɨnraha ragien a tɨ noien nəha. Nənə nɨpərhienien səvənraha kaon rarə tɨ nəkur Isrel tɨ nəri nə mə irəha həuvehe mamhəuvehi pəri narimnari amasan me səvəi nəkur Isrel ramasitu ia nənɨmwɨnraha. Ro iamɨnhi irə ratukwatukw mə nərmama rɨpko mhə irəha nəkur Isrel irəha mwi tuhasitu ia nəkur Isrel, mhəuvei pen narimnari amasan me səvənraha trasitu ia nɨpwranraha. 28 Takuvehi mane i həməuvei pehe miou mevən muvei pen mɨnraha. Nənə nəpɨn iako sampam ia nəri i, iakier mevən ia tənə i Spen, nənə ia navənien səiou takuvehe mətoni kɨmiaha. 29 ✡Nənə iakukurən mə nuveheien səiou sə takuvehe tukumiaha irə, trukuər ia narimnari amasan me səvəi Kristo mə kɨmiaha tihəregi ramasan.

30 ✡Piak me, tɨ nəri nə mə kɨtaha samahatətə ia Iesu Kristo Iərɨmənu səkɨtaha, nənə Nənɨmwɨn Ikinan ramo kɨtaha samokeikei kɨtaha me, iakaməres kɨmiaha mə tihəfwaki əknekɨn m Kumwesən tukw iou rəmwhen iou mwi iakaməfwaki tukwe. 31 Tihəfwaki mə Kumwesən truvehi raka iou ia rəgi nəkur Jutia səməme həpkɨni mhə nɨpərhienien ia Iesu. Nənə tihəfwaki mwi mə nəpɨn takevən mier pen fwe Jerusalem, nərmama me səvəi Kumwesən fwe ikɨn rerɨnraha tragien tɨ nasituien səiou. 32 Nənə ia noien nəha, trɨni mɨnuə nəkwai Kumwesən pərhien, takuvehe mətoni kɨmiaha ia nagienien, nənə kɨtaha pam rerɨtaha tragien. 33 Pwəh Kumwesən i in nukune nəmərinuien tramarə tukumiaha. Ouəh, pwəh ro iamɨnhi.

16

Pol rani ramasan revən tɨ nərmama me səpəmsəpə fwe taon nəha Rom

1 Iou iakani pehe tukumiaha i mə kɨtirimətaha Fipi, ramasitu ia wok səvəi nəfwakiien fwe Kegkria, in prən amasan riti. 2 Ramasan mə tihəuvehi in ruvehe mo kuatia kɨmiaha min ia nəghi Iərɨmənu səkɨtaha, noien nəha ratukwatukw mə nərmama me səvəi Kumwesən tuho. Trɨni mɨnuə nari riti səvənhi riwən, ramasan mə tihasitu irə, tɨ nəri nə mə in rɨnasitu ia nərmama həpɨk, masitu mwi ia nirak.

3 ✡Tihəni tukwini ramasan səiou revən tɨ Prisila mɨne Akwila, kɨmrahar mɨnrau iamharo pəri wok səvəi Iesu Kristo. 4 Irau krɨnouərer irapw mə trouemhə tɨ nasituien ia nirak. Rɨpko mhə iou əpa, mətə iou mɨne nakalasia me pam səməme rɨpko mhə irəha nəkur Isrel kɨmaha iahaməni tanak tɨ nirau. 5 ✡Tihəni tukwini ramasan səiou revən mwi tɨ nakalasia me səməme kamhousəsɨmwɨn irəha me fwe ia nimwə səvənrau.

Tihəni tukwini ramasan səiou revən tɨ iərmama keikei səiou Epainetas, in rɨməkupwən mɨni nɨpərhienien ia Kristo fwe ia profens nəha Esia.

✡ 15:20: 2Kor 10:15-16 ✡ 15:22: Rom 1:10-13 ✡ 15:24: 1Kor 16:6 ✡ 15:25: Wok Me 19:21 ✡ 15:26: 1Kor 16:1, 2Kor 8:1, 2Kor 9:2,12, Wok Me 24:17 ✡ 15:27: Rom 9:4, 1Kor 9:11 ✡ 15:29: Rom 1:11 ✡ 15:30: 2Kor 1:11, Kol 4:3, 2Tes 3:1 ✡ 16:3: Wok Me 18:2,18,26 ✡ 16:5: 1Kor 16:15,19, 2Tim 1:15

6 Tihəni tukwini ramasan səiou revən tɨ Meri, in raməmwur pɨk tɨ nasituien ia kɨmiaha.

7 Tihəni tukwini ramasan səiou revən tɨ Antronikas mɨne Junias kɨmrahar nəkur Isrel kɨmrahar mɨnrau iamharevən ia kalapus. Aposol me kamhəsiai irau, irau krɨməkupwən ia nirak rouni nɨpərhienien ia Kristo.

8 Tihəni tukwini ramasan səiou ia nəghi Iərɨmənu səkɨtaha revən tɨ Ampliatas keikei səiou.

9 Tihəni tukwini ramasan səiou revən tɨ Urpanas, kɨtaha min samo pəri wok səvəi Kristo. Tihəni tukwini ramasan səiou revən mwi tɨ Stakis keikei səiou.

10 Tihəni tukwini ramasan səiou revən tɨ Apeles, in rɨnahatən pen raka mə in iərmama pərhien səvəi Kristo.

Tihəni tukwini ramasan səiou revən tɨ Aristopolas mɨne nərmama me ia nəkwai nimwə səvənhi.

11 Tihəni tukwini ramasan səiou revən tɨ Herotion iəmə Isrel riti mwi.

Tihəni tukwini ramasan səiou ia nəghi Iərɨmənu səkɨtaha revən tɨ Narkisos mɨne nərmama me ia nəkwai nimwə səvənhi. 12 Tihəni tukwini ramasan səiou revən tɨ Trifaena mɨne Trifosa, prən mi nəha krauo wok səvəi Iərɨmənu səkɨtaha.

Tihəni tukwini ramasan səiou revən tɨ Persis keikei, pran riti sə ramo pɨk wok səvəi Iərɨmənu səkɨtaha.

13 ✡Tihəni tukwini ramasan səiou revən tɨ Rufas, iərmama riti sə raməmwur pɨk tɨ noien wok səvəi Iərɨmənu səkɨtaha.

Tihəni tukwini ramasan səiou revən mwi tɨ mama səvənhi. In rɨno ramasan miou rəmwhen ia mama atukwatukw səiou.

14 Tihəni tukwini ramasan səiou revən tɨ Asukritas mɨne Flekon, mɨne Heremes mɨne Patropas mɨne Heremas mɨne piəvtaha me nepwɨn səməme kamharə irəha mɨnraha. 15 Tihəni tukwini ramasan səiou revən tɨ Filolokas, mɨne Julia mɨne Nereas irau kɨtirimənɨ, mɨne Olimpas, mɨne nərmama me nepwɨn səvəi Kumwesən səməme kamharə irəha mɨnraha.

16 ✡Tihəni ramasan tukumiaha me, mhakei m kɨmiaha me ia nakeiien sə rəmher. Nakalasia me pam səvəi Kristo kamhəni ramasan tukumiaha.

17 ✡Piak me, iakaməgkiari skai m kɨmiaha mə tihaməsiari tɨ nərmama nepwɨn nəha ikɨn. Irəha kamhərukwumen nəvisəien me, mamhouraha nahatətəien səvəi nərmama, mamhahatən nəgkiariien sə ropə ia nəgkiariien i kɨnahatən raka kɨmiaha irə. Tihəpwəh nevənien ipaka tɨ nirəha, 18 ✡tɨ nəri nə mə nərmama səməme kamho iamɨnha irə, irəha həpko tukwini mhə nari m Kristo Iərɨmənu səkɨtaha, mətə irəha kamho tukwini nari m tɨpwɨnraha. Nənə ia nəgkiariien əsien me mɨne nəgkiariien me həpwəh nəmwhenien, irəha kamheikuə ia nərmama me səməme həpkukurən amasan mhə nari. 19 ✡Nərmama həuvəregi raka nəvisauien mə kɨmiaha hiamo nəkwai Kristo, ro pen rerɨk ragien pɨk tukumiaha. Mətə iakokeikei pɨk mə tihəukurən amasan nari tɨ noien atukwatukw me, nənə mhəpwəh nevənien ia noien ərəha me.

20 ✡Kumwesən in nukune nəmərinuien trɨpko mhə tui in trəseni kɨmiaha hieivə tesi Setan ia nɨsumiaha. Pwəh namasanien səvəi Iesu Iərɨmənu səkɨtaha tramarə tukumiaha.

21 ✡Timoti iərmama sə iarauo pəri wok kɨmrau min rani ramasan tukumiaha.

Nənə Lusias mɨne Jeson mɨne Sosipata, irəhar nəkur imwak mirəhar, harni mwi ramasan tukumiaha.

22 Iou Tertius i iakmərai tukwini nəgkiariien səvəi Pol ia nəkukuə i iakani ramasan tukumiaha ia nəghi Iərɨmənu səkɨtaha.

23 ✡Iəmə i Kaius rani ramasan tukumiaha. Iou Pol, iakamarə ia nimwə səvənhi, nənə nakalasia me kamhousəsɨmwɨn irəha me ia nimwə səvənhi irəha pam kamhəni ramasan tukumiaha. Erastas i ramərɨmənu ia mane me səvəi taon nəha mɨne piəvtaha Kwotas, irau mwi krauni ramasan tukumiaha. 24 *

25 ✡Pwəh səuvehi utə nəghi Kumwesən revən fwe irənhə ia nəpɨn me. In əpa rukurən noien kɨmiaha hiərer əknekɨn ia nahatətəien səkɨmiaha. Noien nəha ramesi pen nəgkiariien amasan səiou mɨne

✡ 16:13: Mak 15:21 ✡ 16:16: 1Kor 16:20, 1Tes 5:14 ✡ 16:17: Mat 7:15, Taet 3:10 ✡ 16:18: Fil 3:19, Kol 2:4, 2Tes 2:3 ✡ 16:19: Rom 1:8, Mat 10:16, 1Kor 14:20 ✡ 16:20: Rom 15:33, Jen 3:15 ✡ 16:21: Wok Me 16:1-2, Wok Me 19:22, 20:4 ✡ 16:23: 1Kor 1:14 * 16:24: Niutestamen me nepwɨn kɨmərai pen ia nəgkiariien səvəi nəkur Kris fwe kupwən nəgkiariien riti ia vas 24 rani iamɨnhi irə mɨnuə: “Pwəh namasanien səvəi Iərɨmənu səkɨtaha Iesu Kristo tramarə tukumiaha pam.” ✡ 16:25: Efes 1:9, 3:5,9, Kol 1:26, Rom 1:5

nəvisauien ia Iesu Kristo. Ramesi pen mwi
nəgkiariien səvəi Kumwesən sə nɨpwran
rɨnərkwafə fwe tui, 26 mətə təkwtəkwuni
mɨne Kumwesən rɨno pui nərmama hətoni.
In Kumwesən sə ramarə rerɨn. Pro-
fet me səvənhi me fwe kupwən həmərai
pen nəgkiariien nəha səvənhi ia nəkukuə
me səvənraha. In rɨni mə nəgkiariien
nəha traməkeikei mevən tɨ nərmama ia
tənəmtənə me pam mə irəha tuhahatətə
irə mho nəkwan. 27 ✡Kumwesən əpa in
Kumwesən, in əpa rukurən nari. Pwəh
nəgnəgɨniien revən tukwe in ia nuk nuk me
tɨ nəri i Iesu Kristo rɨno. Ouəh, pwəh ro
iamɨnhi.

✡ 16:27: 1Tim 1:17, Jut 25

Fas Korin

Nəgkiariien sə rani mə nəfe i nəkukuə

Nəkukuə i kani mə Fas Korin Pol rɨmərai revən tɨ nakalasia me fwe Korin ia nuk 55. Pol ramarə fwe Efesas mərhi pen nəkukuə i revən tɨ nakalasia me fwe Korin tɨ nɨrɨpwenien nəkukuə səvənraha. Korin raməmak ia nɨkare təsi Metiterenian. In taon asori riti. Səvənhi nautə rasori. Mətə noien səvəi nəkur Korin rərəha. Ia tənəmtənə me pam nərmama həukurən mə Korin in taon ərəha riti. Tɨ nəri nə mə nakalasia me fwe Korin həuvehe vi a mhahatətə ia Iesu Kristo, rəknekɨn tɨ nirəha tɨ noien noien amasan. Irəha kamho ihi noien ərəha. Nakalasia me fwe Korin haməvisə mɨnraha me. Irəha nepwɨn kamho noien ərəha anan. Pol rɨrai nəkukuə i məgkiari skai mɨnraha mamahatən irəha mə irəha tuhəfarə irə. In rɨrai nəgkiariien me nepwɨn ia nəkukuə i mə trahatən irəha ia narəien səvənraha. Trɨni mɨnuə irəha hesi pen nəgkiariien me nəha nənə tuhəukurən noien amasan mɨne noien ərəha.

1 Iou Pol, iou aposol riti səvəi Iesu Kristo, tɨ nəri nə mə Kumwesən rɨno rəmwhen ia sə in rokeikei, məkwein iou mə tako wok i, mɨne piəvtaha Sostenes.

2 ✡Nəkukuə i rauvehe tukumiaha nakalasia me səvəi Kumwesən fwe taon nəha Korin, kɨmiaha nərmama me i Iesu Kristo rɨnəpərhi kɨmiaha hiəmher, nənə Kumwesən rɨnəkwein kɨmiaha mə nəkur ikinan me səvənhi, kɨmiaha mɨne nərmama ia kwopun me pam səməme hiaməfwaki m Iesu Kristo Iərɨmənu səkɨtaha sə in Iərɨmənu səkɨtaha pam.

3 ✡Pwəh Kumwesən Tata səkɨtaha mɨne Iesu Kristo Iərɨmənu səkɨtaha trouəriari pehe namasanien mɨne nəmərinuien m kɨmiaha.

Pol rani vivi Kumwesən tɨ nakalasia me fwe Korin

4 Ia nəpɨn me iakani vivi Kumwesən tukumiaha, tɨ nəri nə mə rɨnəriari pehe namasanien səvənhi m kɨmiaha ia Iesu Kristo, 5 mo hiəuvehe mhəmwhen ia iərmama riti nautə səvənhi rasori. Nautə nəha in nəha nɨniien me pam mɨne nukurənien me pam hiaməuvehi raku pen tɨ Iesu Kristo. 6 Kumwesən rɨnəriari namasanien nəha m kɨmiaha iamɨnha irə tɨ nəri nə mə kɨmiaha hiaməni mə nəgkiariien sə raməvisau Kristo ro nɨpərhienien. 7 ✡Ro pen kɨmiaha hiəuvəuvehi raka nɨskaiien me pam səməme Nənɨmwɨn Ikinan rauvehi pehe, hiaməuvehi mamheitenhi nəpɨn nəha tukətoni Iərɨmənu səkɨtaha Iesu Kristo trier pehe. 8 ✡In tro kɨmiaha hiərer əknekɨn meste nəpɨn sampam mə tukəpwəh nətoniien noien ərəha riti ia kɨmiaha ia nəpɨn nəha Iesu Kristo Iərɨmənu səkɨtaha truvehe mwi irə. 9 ✡Kumwesən ramo nəgkiariien səvənhi ia nəpɨn me. In rɨnəkwein kɨmiaha, mo kɨmiaha hiəuvehe mho kuatia kɨmiaha tɨni, Iesu Kristo, sə in Iərɨmənu səkɨtaha.

Nakalasia me fwe Korin kamheitehieitehi kusen səvənraha

10 ✡Piak me, ia nəghi Iesu Kristo Iərɨmənu səkɨtaha iakaməres skai tukumiaha mə kɨmiaha pam tihəni a nari kuatia, mhəpwəh noien mə nətərɨgien riti truvehe meitehi kɨmiaha. Mətə nəpɨn me nətərɨgien səkɨmiaha mɨne rerɨmiaha trouvehe rouo kuatia. 11 Iakani iamɨnhi irə, piak me, tɨ nəri nə mə nəkur imwei Kloe nepwɨn haməni pehe tukw iou i mə kɨmiaha hiaməvisə. 12 ✡Nɨpwrai nəgkiariien sə iakani ro iamɨnhi irə. Kɨmiaha kuatia kuatia hiaməgkiari. Riti rani mə, “Iou iərmama səvəi Pol.” Riti rani mə, “Iou iərmama səvəi Apolos.” Riti rani mə, “Iou iərmama səvəi Pita.” Riti rani mə, “Iou iərmama səvəi Kristo.”

13 Hiənuə ko hieitehieitehi Kristo iamɨnha irə? Rəfo? Kɨnərui tərini pen iou Pol ia nei kamarkuaui tukumiaha? Uə kɨno baptaes ia kɨmiaha ia nəghi Pol? 14 ✡Iou iakamɨni tanak tɨ Kumwesən mə iapko mhə paptaes ia kɨmiaha riti, mətə iakɨno a paptaes ia Krispas mɨne Kaius. 15 Rerɨk ragien iamɨnha irə tɨ nəri nə mə iərmama riti ko rɨpkɨni mhə mə kɨno baptaes irə ia nəghɨk. 16 ✡(Nɨpərhienien iakɨno mwi paptaes ia Stefanas mɨne nərmama me fwe ia nəkwai nimwə səvənhi. Kurirə ia in, iakenouenou mə iakɨno mwi baptaes ia iərmama riti uə rekəm.) 17 ✡Kɨmiaha hiəukurən mə Kristo rɨpkərhi pehe mhə iou mə tako paptaes ia nərmama, mətə rərhi pehe iou

✡ 1:2: 1Kor 6:11, Wok Me 9:14 ✡ 1:3: Rom 1:7 ✡ 1:7: Luk 17:30, 2Tes 1:7, Taet 2:13 ✡ 1:8: Fil 1:6, 1Tes 3:13, 5:23 ✡ 1:9: 1Jon 1:3, 1Kor 10:13, 1Tes 5:24 ✡ 1:10: Fil 2:2 ✡ 1:12: 1Kor 3:4, Wok Me 18:24-28, Jon 1:42 ✡ 1:14: Wok Me 18:8, Rom 16:23 ✡ 1:16: 1Kor 16:15 ✡ 1:17: Mat 28:19, Jon 4:2

mə takəvisau irapw nəgkiariien amasan
səvənhi. Iakaməvisau irapw nəgkiariien
amasan nəha mipkesi pen mhə nukurənien
səvəi iərmama kamo nei kamarkuaui səvəi
Kristo ruvehe niskaiien səvənhi riwən.

*Kristo in nukur*ənien mine niskaiien
səvəi Kumwesən
18 ✡Iakani iaminhi irə ti nəri nə mə
nəvisauien Kristo ia nei kamarkuaui ro
narisien i ti nərmama səməme kamhəuvən
mə tuhemhə, mətə tukutaha i nərmama
səməme Kumwesən rauvehimiru kitaha,
nəvisauien nəha in niskaiien səvəi
Kumwesən. 19 Iakani iaminhi irə ti nəri nə
mə Nəkukuə Ikinan rani mə,
"Iou takouraha nukurənien səvəi nərmama
səməme həukurən amasan nari,
nənə mo nəri auər a ia nukurənien
səvəi nahatən me."
20 ✡Iərmama sə rukurən amasan nari in
pəku? Iahatən pəku səvəi Loa? Iərmama sə
rariipwen nəresien me ia tiprənə i in pəku?
Həiwən! Kumwesən rino nukurənien
səvəi nərmama ia tiprənə i ruvehe mo
narisien irə. 21 ✡Ro iaminhi irə ti nəri
nə mə ia nukurənien səvəi Kumwesən
in rino mə nərmama səvəi tiprənə i
tuhəpwəh nukurənien in ia nukurənien
səvənraha. Mətə Kumwesən rerin
ragien mə truvehimiru nərmama səməme
kamhəni nipərhienien ia nəgkiariien
i kitaha saməvisau irə, nəgkiariien sə
nərmama haməni mə ro narisien irə.
22 ✡Nəkur Isrel hokeikei mə tuhətoni
nimtətien me. Nərmama ripko mhə irəha
nəkur Isrel kamhətui nukurənien, 23 ✡mətə
kitaha saməvisau Kristo kinərui tərini pen
in ia nei kamarkuaui. Nəgkiariien nəha
nəkur Isrel kamhapəti irə mamhəmwei,
nənə nərmama ripko mhə irəha nəkur
Isrel kamhəni mə nəgkiariien nəha ro
narisien i. 24 ✡Mətə nərmama səməme
Kumwesən rinəkwein irəha, nəkur Isrel
nepwin mine nərmama nepwin ripko
mhə irəha nəkur Isrel, irəha hənətoni mə
Kristo in niskaiien səvəi Kumwesən mine
nukurənien səvəi Kumwesən. 25 ✡Noien
nəha səvəi Kumwesən sə nərmama
kamhəni mə ro narisien i rukurən nari
məpi raka nukurənien səvəi nərmama
pam. Nənə noien nəha səvəi Kumwesən sə
nərmama kamhəni mə niskaiien səvənhi
riwən riskai məpi raka noien səvəi
nərmama pam.
26 ✡Piak me, rerimiaha tramrhi nəpin
Kumwesən rinəkwein kimiaha irə fwe
kupwən. Ia nəpin nəha kimiaha hiəpik
hiəpkukurən mhə nari ia nəmri nərmama.
Kimiaha hiəpik hiəpkuvehi mhə niskaiien,
ripko mhə kimiaha hiəpik nipwnəti nəmə
asori me nepwin. 27 Mətə Kumwesən
rimərfi narimnari me səməme nərmama
ia təkure tiprənə i haməni mə ro narisien
i, mə ia noien nəha in tro naurisien m
nərmama səməme həukurən nari. In
rimərfi narimnari me səməme nərmama
ia təkure tiprənə i haməni mə niskaiien
səvənraha riwən, mə ia noien nəha in tro
naurisien m nərmama səməme niskaiien
səvənraha rarə. 28 In rimərfi narimnari auər
a me, mine narimnari me kamətə ərəha
irəha, mə ia noien nəha in tro nərmama
me kamətə irəha mə irəha nərmama anan
me nepwin tuhəuvehe mho nərmama auər
a ia nirəha. 29 ✡Kumwesən rino iaminhi
irə mə iərmama riti riwən trəgkiari ərpwi
ia nənimen. 30 ✡Mətə in rino kimiaha
hiəuvehe mho kuatia kimiaha Iesu Kristo.
Nənə Kristo in nukurənien səkitaha ruku
pen ti Kumwesən. In rino kitaha səuvehe
mhatukwatukw ia nəmri Kumwesən. In
rino kitaha səuvehe mho nəkur ikinan me
səvənhi. In rinərəku suatuk mifi raka nari
ia kitaha. 31 ✡Ro iaminhi irə, rəmwhen ia
nəgkiariien i kimərai pen ia Nəkukuə Ikinan
rani mə, "Pwəh iərmama sə raməgkiari
ərpwi, trəgkiari ərpwi a ia narimnari me
səməme Iərimənu səkitaha rino."

2

1 ✡Piak me, nəpin iakiməuvehe tuku-
miaha, iakuvehe mini irapw tukumiaha
nəgkiariien i Kumwesən rinərkwafə irə
fwe kupwən, mətə iapkini irapw mhə
nəgkiariien uə nukurənien sə rutə pik,
rekəm. 2 ✡Nəpin iakinamarə kitaha m
kimiaha, rerik riskai mə tapkini irapw
mhə mwi nari riti, mətə Iesu Kristo a
mine nemhəien səvənhi ia nei kamarkuaui.
3 ✡Nəpin iakiməuvehe mətoni kimiaha,
niskaiien səiou riwən anan, mamhekir ia

✡ 1:18: 2Kor 4:3, Rom 1:16 ✡ 1:20: Aes 19:12, Aes 33:18, Aes 44:25, Job 12:17 ✡ 1:21: Mat 11:25 ✡ 1:22: Mat 12:38, Wok Me 17:28,32 ✡ 1:23: Rom 9:32, 1Kor 2:14 ✡ 1:24: Kol 2:3 ✡ 1:25: 2Kor 13:4 ✡ 1:26: Mat 11:25, Jon 7:48, Jem 2:1-5 ✡ 1:29: Rom 3:27, Efes 2:9 ✡ 1:30: Jer 23:5-6, Jon 17:19, 2Kor 5:21 ✡ 1:31: Jer 9:24, 2Kor 10:17 ✡ 2:1: 1Kor 1:17 ✡ 2:2: Kal 6:14 ✡ 2:3: Wok Me 18:9, 2Kor 10:1 ✡ 2:4: 1Tes 1:5

nəpɨn me, mamətəmnɨmwɨn. 4 ✡Nənə
nəgkiariien səiou mɨne nəvisauien səiou,
iapkɨni irapw mhə mesi pen nukurənien
səvəi nərmama tɨ nuvi peheien kɨmiaha.
Mətə nəpɨn iakɨnəgkiari, hiətoni nɨskaiien
səvəi Kumwesən mɨne wok səvəi Nənɨmwɨn
Ikinan. 5 Iakɨno iamɨnha irə mə na-
hatətəien səkɨmiaha trəpwəh nərer penien
ia nukurənien səvəi nərmama, mətə trərer
pen ia nɨskaiien səvəi Kumwesən.

*Nukur*ənien sə rauku pen tɨ Nənɨmwɨn
səvəi Kumwesən
6 ✡Mətə nɨpərhienien, nərmama
me i həuvəskai raka ia nɨmɨruien
səvənraha, kɨmaha iahaməvəhag mɨnraha
ia nukurənien. Mətə nukurənien nəha
rɨpkuku pehe mhə tɨ tɨprənə i uə ia
nəmə asori me səməme kamhərɨmənu ia
tɨprənə i. Nəmə asori me nəha tuhəuvehe
mho nəmə auər a ia nirəha. 7 ✡Mətə
kɨmaha iahaməgkiari ia nukurənien
səvəi Kumwesən sə rɨnamərkwafə fwe
kupwən nərmama me həpkətoni mhə.
Nukurənien nəha Kumwesən rɨnəmri raka
fwe tui anan mə truvehi utə kɨtaha irə
tsəuvehi nasoriien. 8 ✡Nərmama səməme
kamhərɨmənu ia tɨprənə i irəha pam
həpkukurən mhə nəgkiariien nəha. Ko
həpkukurən həpkərui tərini pen mhə
Iərɨmənu asori səkɨtaha ia nei kamarkuaui.
9 Mətə rəmwhen ia nəgkiariien i kɨmərai
pen ia Nəkukuə Ikinan rani mə,
“Iərmama riti riwən rɨnətə raka ia
nənimen,
uə ruvəregi raka ia nəkwəregɨn,
uə rerɨn ruvərhi raka
nəfe Kumwesən rɨnəpnəpenə irə mə truvei
pen m nərmama səməme hokeikei
in.”
10 ✡Mətə Kumwesən rɨno pui pehe narim-
nari me nəha m kɨtaha ia Nənɨmwɨn
səvənhi.
Nənɨmwɨn səvənhi rukurən noien
iamɨnha irə tɨ nəri nə mə in ramətə
pui narimnari me pam, mamətə pui
mwi nətərɨgien səvəi Kumwesən sə
rəmwhenɨmw. 11 ✡Narimnari me səməme
iərmama rerɨn ramrhi, nənɨmwɨn əpa
səvənhi fwe imwə rukurən. Ia noien a
mwi nəha, narimnari me nəha səməme
Kumwesən rerɨn ramrhi, Nənɨmwɨn əpa
səvənhi rukurən. 12 ✡Nənɨmwɨn i kɨməuvei
pehe m kɨtaha rɨpko mhə Nənɨmwɨn səvəi
tɨprənə i, mətə Nənɨmwɨn sə raku pen tɨ
Kumwesən. Kɨməuvei pehe m kɨtaha mə
tsəukurən nəfe Kumwesən rauvei pehe
auər a m kɨtaha. 13 ✡In i nəgkiariien i
kɨmaha iahaməni irapw. Nənə nukurənien
səvəi nərmama rɨpkahatən mhə kɨmaha
ia nəgkiariien me nəha, mətə Nənɨmwɨn
nəha rɨnahatən kɨmaha irə. Nənə iahaməni
irapw nəgkiariien pərhien me səvənhi ia
nəgkiariien me səməme in rauvei pehe.
14 ✡Iərmama sə Nənɨmwɨn səvəi Kumwesən
riwən irə ko rɨpkuvehi mhə narimnari
me Nənɨmwɨn nəha raməriari pehe i. In
rətoni narimnari me nəha ho a narɨsien
irə. Ko rɨpkukurən mhə irəha tɨ nəri
nə mə kaukurən narimnari me nəha ia
Nənɨmwɨn səvəi Kumwesən. 15 ✡Iərmama
Nənɨmwɨn səvəi Kumwesən ramarə irə
rəməkiri mamətə sas narimnari me pam,
mətə iərmama riti riwən ko rəkiri noien
səvəi iərmama nəha. 16 ✡Ro iamɨnhi irə tɨ
nəri nə mə Nəkukuə Ikinan rani mə,
“Sin rukurən nətərɨgien səvəi Iərɨmənu
səkɨtaha
mə trahatən in?”
Mətə kɨtaha saməuvehi nətərɨgien səvəi
Kristo.

3

*Kumwes*ən əpa trəkiri wok səvəi
nərmama me səvənhi
1 ✡Piak me, fwe kupwən, nəpɨn
iakɨnamarə kɨtaha m kɨmiaha, ko
iapkəgkiari mhə m kɨmiaha rəmwhen
iakaməgkiari m nərmama Nənɨmwɨn səvəi
Kumwesən rɨnarə raka ia nirəha, mətə
iakɨnəgkiari m kɨmiaha rəmwhen mə
kɨmiaha nərmama me a səvəi tɨprənə,
uə kɨmiaha nəkwərhakwərha me a
ia nɨmɨruien vi səkɨmiaha ia Kristo.
2 ✡Nəpɨn iakɨnamahatən kɨmiaha rəmwhen
iakauvei pehe a nəvegɨnien mərməru m
kɨmiaha. Iapkuvei pehe mhə nəvegɨnien
sɨkai m kɨmiaha tɨ nəri nə mə kɨmiaha
hiəpkəmwhen mhə tɨ nəniien nəvegɨnien
sɨkai. Nənə nɨpərhienien təkwtəkwuni
hiəpwəh ihi nəmwhenien tɨ nənien
nəvegɨnien sɨkai. 3 ✡Noien səkɨmiaha
rəmwhen a ia noien səvəi nərmama səvəi

✡ 2:6: Efes 4:13, Fil 3:15 ✡ 2:7: Rom 16:25 ✡ 2:8: Luk 23:34, Jem 2:1 ✡ 2:10: Mat 13:11 ✡ 2:11: Prov 20:27 ✡ 2:12: Jon 16:13-14 ✡ 2:13: 1Kor 2:4 ✡ 2:14: Jon 8:47, 14:17, 1Kor 1:23 ✡ 2:15: 1Jon 2:20 ✡ 2:16: Rom 11:34 ✡ 3:1: Jon 16:12 ✡ 3:2: Hip 5:12-13, 1Tes 2:2 ✡ 3:3: 1Kor 1:10-11, 1Kor 11:18

tiprənə i. Kimiaha hiamətəriɡ ərəha ia
kimiaha me, mamhəvisə m kimiaha me.
Noien nəha hiamo ramahatən pen mə
kimiaha nərmama me a, noien səkimiaha
rəmwhen a ia nərmama nepwin səvəi
tiprənə i. 4 ✡Nəpin iərmama riti rini mə,
"Iou iərmama səvəi Pol," nənə riti mwi
rini mə, "Iou iərmama səvəi Apolos," noien
nəha ramahatən pen mə kimiaha nərmama
me a səvəi tiprənə.

5 Hətoni ro. Apolos in nəfe iərmama?
Pol in nəfe iərmama? Kimrau iotukwini-
nari mi a iarinouasitu ia kimiaha mə tihəni
nipərhienien ia Iesu. Kimrau iarauo wok sə
Iərimənu səkitaha riməuvei pehe m kimrau
kuatia kuatia mə trouo. 6 Rəmwhen mə
iou iakinəpwei nuni nari, nənə Apolos in
rinəfwi ia nui, mətə Kumwesən rino rutə.
7 Ro iaminhi irə iərmama sə raməpwei nuni
nari, uə iərmama sə raməfwi ia nui, in
nəri auər a, mətə Kumwesən in nukune
wok nəha, ti nəri nə mə in ramo narim-
nari haməmiru mamhəutə. 8 Iərmama
sə raməpwei nuni nari mine iərmama
sə raməfwi ia nui irau krouəmnəmwhen
a. Kumwesən trərəku irau mesi pen
atukwatukw wok sə irau kro. 9 ✡Iakani
iaminhi irə ti nəri nə mə kimrau iotukwin-
inari mi səvəi Kumwesən iarauo pəri wok.
Nənə kimiaha hiəmwhen ia nəmhien səvəi
Kumwesən uə nimwə səvəi Kumwesən.

10 ✡Ia namasanien səvəi Kumwesən sə
rinəriari pehe irə miou, iako rəmwhen ia
iərmama sə rukurən amasan nuvrhəkinien
nimwə, məmri irapw nəri skai riti
tukuvrhəkin pen nimwə ia təkuren, nənə
təkwtəkwuni iərməpə rauvrhəkin pen
nimwə ia təkure nəri skai nəha iakinəmri
irapw. Pwəh nərmama hətui amasan
mə kamhəfo mamhəuvrhəkin pen nimwə
irə. 11 ✡Iakani iaminhi irə ti nəri nə mə
iərmama riti ko ripkəmri irapw mhə nəri
skai riti sə tukuvrhəkin pen nimwə irə
ropə ia nəri skai nəha kinəmri irapw
raka. Nəri skai nəha in nəha Iesu Kristo.
12 Nərmama nepwin haməuvehi narimnari
me səməme tuhəuvrhəkin nimwə irə
rərer kini tui rəmwhen ia aean mi nəha
kol mine silva mine kəpwier amasan me
səməme nənimenraha rəknekin. Nərmama
me nepwin mwi haməuvehi narimnari
me səməme ko həpkərer əpwəmwis mhə
rəmwhen ia nei mine nig mine nimwai
nari. 13 ✡Tukətoni wok səvəi nərmama
kuatia kuatia ti nəri nə mə nəpin səvəi
Kristo tro pui irəha. Ia nəpin nəha napw
trahi wok səvəi nərmama kuatia kuatia
mahatən pen wok səvənraha mə ramasan
uə rərəha. 14 Trini minuə napw rəpwəh nahi
əmwesiien wok sə iərmama riti ruvrhəkin
pen ia təkure nəri skai kinəmri irapw,
iərmama nəha truvehi nərəkuien riti.
15 Mətə trini minuə napw rahi əmwesi wok
səvəi iərmama riti, iərmama nəha trarfai
ia nərəkuien səvənhi. Mətə Kumwesən
truvehimiru in rəmwhen ia iərmama
riti sə napw rinahi nimwə səvənhi mine
narimnari me səvənhi nənə in əpa ramiru.

16 ✡Hiəukurən uə rekəm? Nimwə səvəi
Kumwesən in nə kimiaha. Nənimwin
Ikinan ramarə ia kimiaha. 17 Trini
minuə iərmama riti rouraha nimwə səvəi
Kumwesən, Kumwesən trouraha in. Iakani
iaminha irə ti nəri nə mə nimwə səvəi
Kumwesən ro ikinan i, nənə nimwə nəha
in nə kimiaha.

18 Rərəha mə iərmama riti treikuə atukw
a irə. Trini minuə kimiaha riti rerin ramrhi
mə in rukurən nari nəha təkwtəkwuni ia
nəmri nərmama, ramasan mə pwəh ruvehe
iərmama riti nərmama haris irə. Ia suatuk
nəha in truvehe mukurən nari. 19 ✡Ro
iaminhi irə ti nəri nə mə nukurənien səvəi
nərmama ia tiprənə i ro narisien i ia nəmri
Kumwesən. Rəmwhen ia nəɡkiariien i
kimərai pen ia Nəkukuə Ikinan rani mə,

"Kumwesən ramo mə nərmama səməme
    həukurən nari
noien ikou me səvənraha trousi tərini
    irəha rəmwhen ia kwənkru."

20 ✡Nəkukuə Ikinan rani mwi mə,

"Iərimənu rukurən mə nətəriɡien səvəi
    nərmama səməme həukurən nari
ho a nəri auər a ia nirəha."

21 Ro iaminhi irə tihəpwəh ninniien mə
kimiaha nərmama səvəi iərmama i uə
kimiaha nərmama səvəi iərmama nəha
mə tihəuvehi utə atukw a kimiaha tukwe.
Kumwesən rauvei pehe narimnari me pam
mə trasitu ia kimiaha. 22 Pol uə Apolos
uə Pita uə təkure tiprənə uə nimiruien uə
nemhəien uə nəpin ipwet mine uə nəpin
sə tripkuvehe, mətə irəha pam səkimiaha,
23 kimiaha nəha səvəi Kristo, nənə Kristo in
səvəi Kumwesən.

✡ 3:4: 1Kor 1:12 ✡ 3:9: Mat 13:3-9, Efes 2:20-22 ✡ 3:10: 1Kor 15:10, 2Tes 3:15 ✡ 3:11: Aes 28:16, 1Tes 2:4-6 ✡ 3:13: 1Kor 4:5, 2Tes 1:7-10 ✡ 3:16: 1Kor 6:19, 2Kor 6:16 ✡ 3:19: Job 5:13 ✡ 3:20: Sam 94:11

4

Aposol me səvəi Kristo

1 ✡Ro iamɨnhi iərmama riti trəfətə kɨmaha irə? In trətə kɨmaha rəmwhen
ia kɨmaha iotukwininari me səvəi Kristo.
Nəgkiariien me i səvəi Kumwesən
hənamərkafə fwe kupwən, Kumwesən
rɨnəmri pehe nəgkiariien me nəha ia
rəgɨmaha mə tahətui amasan tukwe.
2 ✡Nənə kɨmiaha hiəukurən nərmama
me səməme iəmə asori riti rəmri pen
narimnari me səvənhi ia rəgɨnraha
hamətui tukwe, irəha tuhaməkeikei mho
wok səvənraha ramasan mə nəpɨn iəmə
asori rətoni wok səvənraha nənə rɨni
nɨpərhienien ia nirəha. 3 Mətə tukw iou,
ro a nəri ouihi riti trɨni mɨnuə kɨmiaha uə
nərmama əpə me nepwɨn hənuə tuhəkiri
noien səiou. Iou mwi ko iapkəkiri atukw
mhə noien səiou iamɨnhi irə. 4 ✡Ia
nətərɨgien səiou, iou iakɨno a sə ramasan,
mətə rɨpko mhə iakani mə iakatukwatukw.
Iərɨmənu səkɨtaha in əpa ratukwatukw
tɨ nəkiriien noien səiou. 5 ✡Ro iamɨnhi
irə tihəpwəh nəkiri akwauakwien noien
səvəi nərmama ia nəpɨn sə rɨpkatukwatukw
mhə mə tukəkiri noien səvəi nərmama
irə. Tihəfwini meste nəpɨn Iərɨmənu
səkɨtaha truvehe irə. In truvehe mɨpeki
irapw narimnari səməme hamərkwafə ia
nəpitəvien, mɨpeki pehe ia nukuraanien,
nənə mɨni irapw nətərɨgien afafa me səvəi
nərmama ia nukuraanien. Ia nəpɨn nəha
Kumwesən trəgnəgɨni nərmama kuatia
kuatia mesi pen atukwatukw noien amasan
me səməme hənə.
6 ✡Piak me, iakɨməni nəgkiariien me i
ia kɨmrau Apolos mə trasitu ia kɨmiaha.
Iakokeikei mə tihəuvehi nukurənien
ia kɨmrau nənə mhəukurən nɨpwrai
nəgkiariien i sə rani mə, "Tikamevən
məpwəh nəpi rakaien nəfe kɨmərai
pen ia Nəkukuə Ikinan." Rərəha mə
tihərpwi kɨmiaha tɨ iərmama riti mamhəni
ərəha riti. 7 ✡Rəfo? Kɨmiaha hiasori
mhəpi raka nərmama me pam? Rekəm!
Kɨmiaha hiəpkuvehi mhə nari riti sə ruku
pehe atukw tukumiaha. Narimnari me
pam səməme hiaməuvehi, Kumwesən
rauvei pehe auər a m kɨmiaha. Ro pen
rɨpkəmwhen mhə mə tihaməgkiari ərpwi.
8 ✡Rəfo nəha? Rosi kɨmiaha hiəuvəukuər
raka uə? Rosi nautə səkɨmiaha ruvəuvehe
mɨnasori raka uə? Rosi kɨmiaha
hiənəvtənhi raka kɨmaha mhəuvehe mho
kig me ia kɨmiaha uə? Kamo hiamərɨmənu
pərhien kɨmaha iahokeikei pwəh sərɨmənu
pəri kɨtaha m kɨmiaha. 9 ✡Kɨmaha aposol
me, mətə iakamətoni mə Kumwesən ruvehi
irapw kɨmaha inhərɨpw anan. Kɨmaha
iahəmwhen ia nərmama səməme kɨnəkiri
raka irəha mə tuhaməkeikei mhemhə.
Rəmwhen mə iahamərer ia nəmri nagelo
me mɨne nərmama me pam səvəi tɨprənə
mə irəha tuhəspau ia noien səvəi nemhəien
səkɨmaha. 10 ✡Kɨmaha nərmama səvəi
Kristo ro pen nərmama kamharɨs ia kɨmaha
mə kɨmaha iahəreirei nari. Mətə rəfo?
Rosi kɨmiaha hiəukurən nari tɨ nəri nə
mə hiəuvəuvehe mhəno kuatia kɨmiaha
Kristo uə? Kɨmaha nɨskaiien səkɨmaha
riwən. Mətə rəfo? Rosi nɨskaiien səkɨmiaha
rarə uə? Nərmama kamhəni ərəha
kɨmaha. Mətə rəfo? Rosi irəha kamhəsiai
kɨmiaha uə? 11 ✡Meste pehe ipwet
mɨne nukumhə ramahi kɨmaha, kɨmaha
iahaməkwakwa, mamharkahu ia tɨnari
eitehi me, nərmama hamousi kɨmaha,
nimwə səkɨmaha riwən. 12 ✡Kɨmaha
iahaməsese mamhowok ia rəgɨmiaha tɨ
nuvehiien nəvegɨnien sənəmaha. Nəpɨn
nərmama həni ərəha kɨmaha, kɨmaha
iahəkwein amasan ia nirəha. Nəpɨn
nərmama hometə kɨmaha, kɨmaha iahəseni
a mhərer əknekɨn. 13 ✡Nəpɨn nərmama
houraha nəghɨmaha ia neikuəien, mətə
kɨmaha iahəgkiari pen amasan a mɨnraha.
Meste pehe ipwet mɨne ia nəmri nərmama
kamətə kɨmaha rəmwhen ia nəri əmkemɨk
me səməme kamərarki mɨne nɨpware
narimnari me pam ia təkure tɨprənə i.

14 Iapkrai mhə nəgkiariien me i mə
tako kɨmiaha hiaurɨs, rekəm. Kɨmiaha
hiəmwhen ia nɨpwnətɨk keikei me səiou ro
pen iakaməvəhag m kɨmiaha. 15 ✡Nahatən
me səkɨmiaha həpɨk səməme tuhahatən
kɨmiaha ia Kristo. Rosi irəha həmwhen
ia tata karen i səkɨmiaha irəha pam
ten taosen, mətə tata atukwatukw
səkɨmiaha kuatia a, in i iou, tɨ nəri nə
mə iou iakɨməuvehe mo tata səkɨmiaha
ia Iesu Kristo nəpɨn iakɨnaməvisau pehe

✡ 4:1: Taet 1:7 ✡ 4:2: Luk 12:42 ✡ 4:4: Sam 143:2 ✡ 4:5: 1Kor 3:8 ✡ 4:6: Rom 12:3 ✡ 4:7: Rom 12:6 ✡ 4:8: Rev 3:17,21 ✡ 4:9: Rom 8:36, Hip 10:33 ✡ 4:10: 1Kor 3:18 ✡ 4:11: 2Kor 11:23-27 ✡ 4:12: Wok Me 18:3, 1Kor 9:14-15, 2Tes 3:8, Sam 109:28, Mat 5:44 ✡ 4:13: Krae 3:45 ✡ 4:15: Kal 4:19 ✡ 4:16: Fil 3:17, 1Tes 1:6

nəgkiariien amasan səvənhi m kɨmiaha fwe kupwən. 16 ✡Ro pen iakani pehe tukumiaha i mə ramasan mə tihəuvnhi iou. 17 ✡Ro iamɨnhi irə iakərhi pehe Timoti ruvehe tukumiaha. In nərɨk keikei riti ia Iərɨmənu səkɨtaha. Iou iakukurən nətɨgiteien irə. In trahatən mwi kɨmiaha ia suatuk me səiou ia Iesu Kristo, suatuk me nəha iakamahatən nakalasia me irə ia kwopun me pam.

18 Kɨmiaha me nepwɨn hiamərpwi kɨmiaha tɨ nəri nə mə rerɨmiaha ramrhi mə tapkuvehe mhə mətoni kɨmiaha. 19 ✡Mətə trɨpko mhə tui iakuvehe mətoni kɨmiaha trɨni mɨnuə Iərɨmənu səkɨtaha rəseni iou. Nənə iou tapkregi mhə nəgkiariien me səvəi nərmama səməme hamərpwi irəha, mətə takuvehe mətə sas ia nɨskaiien səvənraha. 20 ✡Iakani iamɨnhi irə tɨ nəri nə mə nɨtətə sə Kumwesən ramərɨmənu irə rɨpko mhə nɨtətə səvəi nəgkiariien, mətə nɨtətə səvəi nɨskaiien. 21 Nənə hiokeikei nəfe? Takuvehe mətoni kɨmiaha mərisi kɨmiaha uə takuvehe masitu ia kɨmiaha ia noien məru tɨ nəri nə mə iakokeikei kɨmiaha?

5

*K*ɨmiaha tihərhi irapw iərmama sə ramo noien ərəha ia nɨmwrhenɨmiaha

1 ✡Kɨməni pehe tukw iou i mə kɨmiaha riti ramo noien riti rərəha anan. Kɨpkətoni mhə nərmama səməme hərеirei Kumwesən kamho noien ərəha nəha. Iakani iamɨnhi irə tɨ nəri nə mə iərman riti rɨməiri pran kurirə səvəi tata səvənhi krauarə pəri nəha təkwtəkwuni. 2 Nənə kɨmiaha hiamərpwi kɨmiaha tukwe mə ramasan a! Mətə rəfo kɨmiaha hiəpkregi mhə rərəha mhasək tukwe? Iəmə sə rɨno noien nəha, kɨmiaha tihaməkeikei mhərhi irapw in ia nɨmwrhenɨmiaha. 3 ✡Təkwtəkwuni iapkarə mhə kɨtaha m kɨmiaha ia nɨpwrak, mətə ia nənɨmwɨk iakamarə kɨtaha m kɨmiaha. Trɨni mɨnuə iakamarə kɨtaha m kɨmiaha, iakuvəni raka ia nəghi Iesu Iərɨmənu səkɨtaha nəfe tso ia iəmə nəha. 4 ✡Nəpɨn hiousəsɨmwɨn kɨmiaha me, nənə ia nənɨmwɨk iou mwi iakamarə kɨtaha m kɨmiaha, nənə ia nɨskaiien səvəi Iesu Iərɨmənu səkɨtaha, 5 ✡kɨmiaha tihəmri pen iəmə nəha ia rəgi Setan mə tukouraha nɨpwran. Tiho iamɨnha irə mə tukuvehimɨru nənɨmwi iəmə nəha ia nəpɨn nəha Iərɨmənu səkɨtaha Iesu truvehe irə.

6 ✡Noien sə hiaməgkiari mamhərpwi kɨmiaha irə rɨpkamasan mhə. Hiəukurən uə rekəm? Yis ouihi raməse bred pəpwiə. 7 ✡Tihəuvehi raka yis akuas mə kɨmiaha tihəmwhen ia bred vi sə yis riwən irə. Nɨpərhienien kɨmiaha hiəmwhen ia bred nəha tɨ nəri nə mə Kristo, kwəti sipsip səkɨtaha səvəi nəvegɨnien asori nəha Pasova, kɨnousi əpune nɨten ruvehimɨru kɨtaha. 8 ✡Ro pen pwəh kɨtaha tso nəvegɨnien asori nəha, mhəpwəh nəmwəkiien kɨtaha me, mhəpwəh noien ərəha. Noien me nəha həmwhen ia yis akuas. Mətə pwəh so nəvegɨnien asori nəha mho noien sə rəmher matukwatukw rəmwhen ia bred sə yis riwən irə.

9 ✡Iakuvərai raka nəkukuə riti m kɨmiaha, mɨni mə tihəpwəh navən pəriien kɨmiaha nərman mɨne nɨpran səməme kamhəiri əpnapen irəha me, 10 mamhəpwtɨg tɨ nautə səvənraha, mamhakres, mamhəfwaki m nənɨmwi nari me. Rɨpko mhə nɨpwrai nəgkiariien nəha səiou mə kɨmiaha tihəpwəh navən pəriien kɨmiaha nərmama me səvəi tɨprənə i səməme kamho noien ərəha me nəha. Rəknekɨn ko hiəpkaraka mhə ia nirəha tɨ nəri nə mə kɨtaha mɨnraha samarə ko səpkaraka mhə ia təkure tɨprənə i. 11 ✡Mətə nəkukuə sə iakɨmərai m kɨmiaha, nɨpwran ro iamɨnhi irə mə tihəpwəh navən pəriien kɨmiaha nərman mɨne nɨpran səməme kamhəni mə irəha nəkur əfwaki me, mətə kamhəiri əpnapen irəha me, mamhəpwtɨg tɨ nautə səvənraha, mamhəfwaki m nənɨmwi nari me, mamhəni neikuəien mamhouraha nəghi iərmama irə, mamhənɨmwi pɨk nənɨmwiien skai mamhakonə irə, mamhakres. Kɨmiaha tihəpwəh nəkure pəriien kɨmiaha nərmama me nəha mhani nari kɨmiaha mɨnraha.

12-13 ✡Rɨpko mhə səiou nəha wok mə takəkiri noien səvəi nərmama iruə me. Kumwesən əpa trəkiri noien səvənraha. Mətə kɨmiaha nakalasia me kɨmiaha nərmama me i nəkwai nimwə nənə tihaməkeikei mhəkiri noien me səkɨmiaha

✡ 4:17: Wok Me 19:22 ✡ 4:19: Wok Me 18:21 ✡ 4:20: 1Kor 2:4 ✡ 5:1: Lev 18:7-8, Dut 22:30, Dut 27:20 ✡ 5:3: Kol 2:5 ✡ 5:4: Mat 16:19, 2Kor 13:10 ✡ 5:5: 1Tim 1:20, 1Tes 4:6 ✡ 5:6: Kal 5:9 ✡ 5:7: Eks 13:7, 12:21, Aes 53:7, 1Pit 1:19 ✡ 5:8: Dut 16:3 ✡ 5:9: Mat 18:17, 2Tes 3:14 ✡ 5:11: 2Tes 3:6, Taet 3:10, 2Jon 10 ✡ 5:12-13: Dut 13:5, 17:7, Dut 22:24, Mak 4:11

me. Rəmwhen ia Nəkukuə Ikinan rani mə,
"Tihərhi irapw iərmama sə ramo noien
ərəha ia nɨmwrhenɨmiaha."

6

Nakalasia me mɨne nəvisəien me
səvənraha

1 Nəpɨn kɨmiaha mi kəru krouəski irau
me, nənə ro naurɨsien mə irau trouvehi
nəvisəien səvənrau rouevən tɨ nərmama
səməme hərеirei Kumwesən mə tuhəkiri
nəgkiariien səvənrau. Irau trouəkeikei
rouuvehi nəvisəien səvənrau rouevən tɨ
nərmama səvəi Kumwesən pwəh irəha
həkiri. 2 ✡Hiəukurən uə rekəm? Ia nəpɨn sə
trɨpkuvehe nərmama me səvəi Kumwesən
tuhəkiri nərmama ia təkure tɨprənə i
tɨ noien me səvənraha. Trɨni mɨnuə
kɨmiaha tihəkiri nərmama ia təkure tɨprənə
i rəfo, ko hiəpkəkiri atukw mhə noien
kwərhakwərha me səkɨmiaha? 3 Hiəukurən
uə rekəm? Kɨtaha tsəkiri nagelo me tɨ noien
me səvənraha. Mə ro iamɨnhi irə, noien me
səvəi tɨprənə i haməru a tɨ nəkiriien. 4 Ro
pen rəfo kɨmiaha hiaməuvən tɨ nərmama
me nəha səməme nakalasia me həpkɨsiai
mhə irəha mə irəha tuhəkiri kɨmiaha tɨ
nəvisəien me səkɨmiaha sə ro me iamɨnha
irə? 5 Iakani nəgkiariien nəha ramo
naurɨsien m kɨmiaha. Rəfo, kɨmiaha riti
riwən sə nukurənien səvənhi rəmwhen mə
trəmri amasan nəvisəien səvəi piəvtaha mi
kəru? 6 Mətə piəvtaha mi krouəvisə mɨnrau
me rouuvehi rouevən tɨ nərmama səməme
həpkɨni mhə nɨpərhienien ia Kristo mə
irəha tuhəkiri nəgkiariien səvənrau.

7 ✡Noien nəha hiaməuvən tɨ iərmama
riti mə trəkiri kɨmiaha tɨ nəvisəien me
səkɨmiaha ramahatən pen me hiənarfai
raka ia suatuk səvəi Kumwesən ia
nɨmɨruien səkɨmiaha. Rəfo, trɨni mɨnuə
iərmama riti ramo rərəha ia niram,
ramasan mə tikenouenou a irə. Trɨni
mɨnuə rameikuə ia niram, mamakres mik,
ikenouenou a mwi irə. 8 Mətə rekəm.
Kɨmiaha piəvmiaha me a, mətə hiamo
rərəha ia kɨmiaha me, mamheikuə ia
kɨmiaha me, mamhakres m kɨmiaha me.

9 ✡Kɨmiaha tihaməkeikei mhəukurən.
Nərmama səməme həpkatukwatukw mhə
irəha ko həpkuvimwə mhə ia nɨtətə sə
Kumwesən ramərɨmənu irə. Tihəpwəh
neikuə atukwien ia kɨmiaha. Nərman mɨne
nɨpran səməme kamhəiri əpnapen irəha
me, mɨne nərmama səməme kamhəfwaki
m nənɨmwi nari me, mɨne nərman mɨne
nɨpran səməme kamhakres ia nirəha me,
mɨne nərman səməme kamhəiri atukw a
irəha me, 10 mɨne rakres me, mɨne nərmama
səməme kamhəpwtɨg tɨ nautə səvənraha,
mɨne nərmama səməme kamhənɨmwi
pɨk nənɨmwiien skai mamhakonə, mɨne
nərmama səməme kamhəni neikuəien
mamhouraha nəghi iərmama irə, mɨne
nərmama səməme kamheikuə mamhakres,
irəha ko həpkuvnimwə mhə ia nɨtətə
sə Kumwesən ramərɨmənu irə. 11 ✡Fwe
kupwən kɨmiaha me nepwɨn hiənamo
iamɨnha irə. Mətə təkwtəkwuni nəha,
ia nəghi Iərɨmənu səkɨtaha Iesu Kristo
mɨne ia nɨskaiien səvəi Nənɨmwɨn Iki-
nan, Kumwesən rɨnəpərhi raka kɨmiaha
hiəmher. In rɨno hiəuvehe nəkur ikinan
me səvənhi, muvəni raka mə kɨmiaha
hiatukwatukw ia nənimen.

*N*ərman mɨne nɨpran kamhəiri
əpnapen irəha me rərəha ia nəmri
Kumwesən

12 ✡Kamɨni mə, "Narimnari me pam
ramasan a iou iakukurən noien,"
nɨpərhienien, mətə rɨpko mhə irəha
pam tuhasitu. "Narimnari me pam
ramasan a iou iakukurən noien," mətə
iou ko iapkəseni mhə mə nari riti
trərkwi iou, mamərɨmənu ia nirak.
13 ✡Kamɨni mə, "Nəvegɨnien kɨno səvəi
tɨpwi iərmama, nənə tɨpwi iərmama kɨno
səvəi nəvegɨnien." Nɨpərhienien, mətə
Kumwesən trouraha irau pəri. Nɨpwrai
iərmama komhə kɨno mə iərman triri
əpnapen nɨpran irə, mətə kɨno nɨpwrai
iərmama mə trəgnəgɨni Iərɨmənu irə, nənə
Iərɨmənu ramarə tɨ nɨpwrai iərmama.
14 ✡Kumwesən rɨno Iərɨmənu səkɨtaha
rətui mwi ia nemhəien, nənə ia nɨskaiien
səvənhi in tro mwi kɨtaha sətui mwi.
15 ✡Hiəukurən uə rekəm? Nɨpwrataha irəha
nɨpəri nɨpwrai Kristo. Nənə rerɨmiaha
rɨrhi mə ko iakuvehi nɨpwrak i sə in nɨpəri
nɨpwrai Kristo mevən mo kuatia irə irau
pran ia suatuk? Rekəm! Ko rɨpko mhə
iamɨnhi irə mɨne. 16 ✡Hiəukurən uə rekəm?
Iərmama sə ramiri pran ia suatuk, irau
krouvehe rouəmwhen ia nɨpwrai iərmama
kuatia. Rəmwhen ia nəgkiariien i kɨmərai

✡ 6:2: Dan 7:22, Mat 19:28, Rev 2:26, 3:21, 20:4 ✡ 6:7: Mat 5:39, 1Tes 5:15, 1Tes 3:9 ✡ 6:9: Kal 5:19-21, Efes 5:5, Rev 22:15 ✡ 6:11: Taet 3:3-7 ✡ 6:12: 1Kor 10:23 ✡ 6:13: 1Tes 4:3-5 ✡ 6:14: Rom 8:11, 1Kor 15:20, 2Kor 4:14 ✡ 6:15: Rom 12:5, Efes 5:30 ✡ 6:16: Mat 19:5

pen ia Nəkukuə Ikinan rani mə, “Irau
trouvehe rouəmwhen ia nipwrai iərmama
kuatia.” 17 ✡Mətə iərmama sə rauvehe
mamo kuatia irau Iərimənu səkitaha, in
ruvehe mo kuatia irau min ia nənimwin.
18 Tiharaka mhəpwəh nevənien ipaka ti
noien i sə iərman ramiri əpnapen nipran.
Noien ərəha me nepwin səməme iərmama
ramo, irəha fwe iruə ko həpkuvnimwə mhə
ia nipwrai iərmama. Mətə iərman sə ramiri
əpnapen nipran ramo noien ərəha riti ia
nipwran atukw. 19 ✡Hiəukurən uə rekəm?
Nipwramiaha rəmwhen ia nimwə riti
səvəi Nənimwin Ikinan fwe ia rerimiaha.
Kumwesən ruvei pehe Nənimwin nəha m
kimiaha. Nənə ripko mhə səkimiaha atukw
a nə nipwramiaha. 20 ✡Kumwesən rinərəku
raka kimiaha ia nərəkuien riti rəknekin.
Ro pen tihaməkeikei mhəuvehi utə nəghi
Kumwesən ia nəfe hiamo ia nipwramiaha.

7

*Ne*rəien

1 Ia nikaren səvəi nəresien me nəha
hiəmərai mhərhi pehe miou. Ramasan mə
iərman riti trəpwəh niriien pran. 2 Mətə
nərman mine nipran kamhəiri əpnapen
pik irəha me ro pen ramasan mə iərman
riti traməkeikei miri pran riti səvənhi, nənə
pran riti traməkeikei mesi pen iərman riti
səvənhi. 3 Iərman traməkeikei mapri irau
pran səvənhi trini minuə pran rokeikei,
nənə pran traməkeikei mapri irau iərman
səvənhi trini minuə iərman rokeikei.
4 Iakani iaminhi irə ti nəri nə mə pran
rəpwəh nərimənu atukwien ia nipwran,
mətə iərman səvənhi ramərimənu irə.
Rəmwhen a mwi iərman in rəpwəh
nərimənu atukwien ia nipwran, mətə pran
səvənhi ramərimənu irə. 5 Ripkamasan mhə
mə pran uə iərman rehekir ti nipwran trini
minuə riti rokeikei. Mətə trini minuə irau
pəri krouəseni mə trouəpwəh napri pəriien
nəpin ouihi a ti nəfwakiien, nənə ramasan
a. Mətə irau trouəkeikei rouvehe rouapri
pəri mwi kamo riməru ti Setan mə tro irau
kroumwei ia nərəhaien ti nəri nə mə irau
kroupkiskai mhə. 6 Nəgkiariien nəha iakini
mə, “Trouəpwəh napri pəriien nəpin ouihi
a ti nəfwakiien,” ramarə a ia kimiaha mə
tiho uə tihəpwəh noien, ripko mhə loa
riti. 7 ✡Iakregi mə ko nərmama me pam
həmwhen a ia nirak, səiou pran riwən,
ramasan, mətə Kumwesən rəpwəh nuvei
penien niskaiien m nərmama me pam mə
tuharə əpa. Riti rauvehi niskaiien mə tro
iaminhi irə, riti mwi mə tro iaminha irə.
8 Nərmama səməme həpkarə pəri mhə
mine səməme nərman uə nipran me
səvənraha həuvamhə raka, iakani mə
ramasan mə irəha tuhəpwəh narə pəriien
rəmwhen a ia nirak. 9 ✡Mətə trini minuə
rəknekin ti nirəha mə tuhavən ia suatuk
atukwatukw nənə ramasan mə irəha
tuhaməkeikei mharə pəri pwəh iərman
rerin rəpwəh nevən pikien ia pran, pran
rerin rəpwəh nevən pikien ia iərman.
10 ✡Nərmama me səməme kamharə
pəri, iakani pehe tukumiaha i, ripko mhə
nəgkiariien səiou mətə səvəi Iərimənu
səkitaha, mə pran trəpwəh nəpwəhien
iərman səvənhi. 11 Mətə trini minuə pran
rəpwəh iərman səvənhi, in trəpwəh mwi
narə pərien irau iərman riti mwi, mətə
mə rəfo in trirərig pen a mwi ti iərman
səvənhi. Nənə iərman trəpwəh nəpwəhien
pran səvənhi.
12 Trini minuə piəvtaha riti pran səvənhi
ripkahatətə mhə ia Kristo, mətə rəseni mə
trouarə irau iərman nəha, iərman trəpwəh
nəpwəhien prən nəha. Nəgkiariien i iakani
ripko mhə səiou mətə səvəi Iərimənu
səkitaha. 13 Trini minuə pran riti səvənhi
iərman rəpwəh nahatətəien ia Kristo, mətə
rəseni mə trouarə irau prən nəha, prən
nəha trəpwəh nəpwəhien in. 14 Kimiaha
hiəukurən. Iərman sə ripkahatətə mhə
ia Kristo, nahatətəien səvəi pran səvənhi
rino raka iərman nəha ruvehe məmwhen
ia nari riti kinəmri əpə ro ikinan i səvəi
Kumwesən. Nənə pran sə ripkahatətə
mhə ia Kristo, nahatətəien səvəi iərman
səvənhi rino raka prən nəha ruvehe
məmwhen ia nari riti kinəmri əpə ro
ikinan i səvəi Kumwesən. Mə ripko mhə
iaminhi irə nəkwərhakwərha me səvənrau
tuhəmkemik ia nəmri Kumwesən, mətə
təkwtəkwuni irəha həuvəuvehe mhəno
ikinan i.
15 ✡Mətə trini minuə sə nəha ripkahatətə
mhə ia Kristo rokeikei mə irau trouəpwəh
irau me, pwəh ro iaminhi irə. Piəvtaha
riti uə kitirimətaha riti nari riti mwi riwən
rərihi irau pran uə iərman sə rinəpwəh in
iaminha irə. Mətə Kumwesən rinəkwein
kitaha mə tsarə ia nəmərinuien. 16 ✡Ik
pran sə ikamahatətə ia Kristo, tikəfukurən?

✡ 6:17: Jon 17:21-23, Rom 8:9-11 ✡ 6:19: 1Kor 3:16 ✡ 6:20: 1Kor 7:23, 1Pit 1:18-19, Fil 1:20 ✡ 7:7: Mat 19:12 ✡ 7:9: 1Tim 5:14 ✡ 7:10: Mat 5:32, 19:9 ✡ 7:15: Rom 14:19 ✡ 7:16: 1Tes 3:1

Rosi tikuvehimiru iərman səim uə? Nənə
ik iərman sə ikamahatətə ia Kristo,
tikəfukurən? Rosi tikuvehimiru pran səim
uə?
17 ✡Mətə nəri kuatia i mə pwəh kimiaha
kuatia kuatia tihamarə ia narəien sə
Iərimənu səkitaha riməuvei pehe m
kimiaha fwe kupwən sə hiənamarə irə ia
nəpin nəha in rinəkwein ia kimiaha. In i
nəvəhagien səiou iakauvei pen m nakalasia
me pam. 18 Kimiaha səməme kuvəuvehi
raka ninhum m kimiaha fwe kupwən,
kurirə Kumwesən rəkwein ia kimiaha,
rərəha mə ipwet mine hiaməmwur mə
tihamərkwafə noien nəha kino m kimiaha.
Kimiaha səməme kəpwəh nuvehiien
ninhum m kimiaha fwe kupwən, kurirə
Kumwesən rəkwein kimiaha, rərəha mə
ipwet mine tihəuvən mə tukuvehi ninhum
m kimiaha. 19 ✡Iakani iaminhi irə ti nəri nə
mə ro nəri auər a irə mə kuvehi ninhum m
iərmama uə kəpwəh nuvehiien, mətə nəri
anan riti in i tsaməkeikei mho nəgkiariien
me səvəi Kumwesən. 20 Kimiaha kuatia
kuatia tihaməkeikei mharə a ia narəien sə
hiənamarə irə fwe kupwən ia nəpin nəha
Kumwesən rinəkwein ia kimiaha. 21 Trini
minuə ik slef riti nəpin Kumwesən rəkwein
ik, tikəpwəh nətərig pikien. Mətə trini
minuə ikukurən suatuk sə tukifi nari ia
niram, ikesi pen. 22 ✡Kimiaha hiəukurən.
Trini minuə Iərimənu rəkwein ia iərmama
riti sə in slef, iərmama nəha rəmwhen ia
iərmama riti kuvəfi raka raka nari irə in
səvəi Iərimənu. Ia noien a mwi nəha, trini
minuə Iərimənu rəkwein ia iərmama riti sə
ripko mhə in slef, iərmama nəha in slef
riti səvəi Kristo. 23 Kumwesən rinərəku
raka kimiaha ia nərəkuien riti nənimen
rəknekin. Ro pen tihəpwəh nuveheien mho
kimiaha slef me səvəi nərmama. 24 Piak
me, nəfe narəien kimiaha kuatia kuatia
hiənamarə irə fwe kupwən ia nəpin nəha
Kumwesən rinəkwein ia kimiaha, ramasan
mə tihamarə a irə kimiaha Kumwesən.
25 ✡Ia nikaren səvəi nəresien nəha mə
rəfo ia nəkur vi me səməme həpkarə pəri
mhə ihi, iou iapkuvehi atukwatukw mhə
nəgkiariien riti ti Iərimənu səkitaha. Mətə
takini nətərigien səiou, nənə ti nəri nə
mə Iərimənu səkitaha rinapi pik tukw iou,
ro pen hiəukurən niniien nipərhienien ia
nəfe takini. 26 Ia nətəien səiou, ti nəri
nə mə kitaha samarə ia nəpin əknekin
ipwet mine, ramasan mə iərmama riti
tramarə a iaminhi irə mamevən. 27 Ik
iərmama sə ikinarə pəri raka kimirau pran,
tikəpwəh neitehiien narəien səim. Nənə
ik iərmama sə ikəpwəh ihi narə pəriien
kimirau pran, tikəpwəh nətuiien pran riti
səim. 28 ✡Mətə trini minuə ikuə tikarə pəri
kimirau pran, ipko mhə noien ərəha. Nənə
trini minuə pran vi riti rinuə trarə pəri
irau iərman, in ripko mhə noien ərəha.
Mətə nərmama səməme kamho iaminha
irə tuhəregi nəmisəien ia təkure tiprənə
i, nənə iakəpwəh nokeikeiien mə tihəregi
nəmisəien me nəha.
29 ✡Piak me, in i nipwrai nəgkiariien
səiou. Nəpin səvəi tiprənə i ruvəuvehe
muvəkwakwa. Ro pen ipwet mine
muvehe mamevən nərman me səvənraha
me fwe nipran me tuhamarə rəmwhen
mə nipran me səvənraha me həiwən.
30 Nərmama səməme rerinraha rəpou, irəha
tuhamarə rəmwhen mə rerinraha rəpwəh
nəpouien. Nərmama səməme rerinraha
ragien, irəha tuhamarə rəmwhen mə
rerinraha rəpwəh nagienien. Nərmama
səməme kamhəuvehi nəmri narimnari
me, irəha tuhamarə rəmwhen mə ripko
mhə səvənraha. 31 ✡Nərmama səməme
kamho narimnari me səvəi tiprənə i, irəha
tuhamarə rəmwhen mə narimnari me nəha
ripko mhə nimiruien ihi səvənraha. Iakani
iaminhi irə ti nəri nə mə tiprənə i səvəi
təkwtəkwuni mine rinauvehe triwən.
32 Nənə iakokeikei mə tihəpwəh nətərig
pikien ti nari riti səvəi tiprənə i. Iərman
səvənhi pran riwən, in ramətərig pik ti
narimnari me səvəi Iərimənu mə trəfo
mo reri Iərimənu ragien. 33 Mətə iərman
səvənhi fwe pran in ramətərig pik ti narim-
nari me səvəi tiprənə mə trəfo mo reri pran
səvənhi ragien. 34 Nənə nətəriigien səvənhi
ro kəru. Rəmwhen a mwi pran səvənhi
iərman riwən, uə pran vi, in ramətərig
pik ti narimnari me səvəi Iərimənu mə
in trəfo marei ti Iərimənu səkitaha ia
nipwran mine nənimwin. Mətə pran
səvənhi fwe iərman, in ramətərig pik ti
narimnari me səvəi tiprənə mə trəfo mo
reri iərman səvənhi ragien. 35 Iapkini pehe
mhə nəgkiariien me i mə takərkouani pehe
nəkwus ia kimiaha, mətə iakani ti na-
masanien səkimiaha. Iakokeikei mə tiharə
ia noien atukwatukw, mamho tukwini nari

✡ 7:17: 1Kor 7:20,24 ✡ 7:19: Rom 2:25, Kal 5:6, 6:15 ✡ 7:22: Flm 16, Efes 6:6, 1Tes 2:16 ✡ 7:25: 1Tim 1:12-13 ✡ 7:28: Luk 21:33 ✡ 7:29: Rom 13:11 ✡ 7:31: 1Jon 2:17

m Iərɨmənu səkɨtaha, mho a nətərɨgien
səkɨmiaha irə kuatia.
36 Mətə trɨni mɨnuə iərman riti mɨne pran
vi riti kɨmərfi irau mə trouarə pəri, nənə
iərman rɨni mə trouəpwəh pəpɨm, mətə
rerɨn rɨrhi mə rɨpko mhə noien atukwatukw
ia prən nəha, nənə trɨni mɨnuə prən nəha
rarə amasan a meste nuk me nepwɨn, nənə
iərman rerɨn rɨrhi mə traməkeikei miri
prən nəha, nənə ramasan a, in rukurən niri-
ien. In rɨpko mhə noien ərəha. Ramasan
mə irau trouarə pəri.* 37 Mətə mə iərman
nəha rəpwəh nokeikeiien mə trarə pəri irau
prən vi nəha kɨmərfi mə səvənhi, iərmama
riti riwən sə raməkeikei min mə trəpwəh
niriien prən nəha, mətə in nə nətərɨgien
atukw a səvənhi, iərman nəha in mwi ro
noien amasan. 38 Ro iamɨnhi irə iərman sə
riri pran vi səvənhi, in ramo noien amasan.
Nənə iərman sə rɨpkiri mhə pran in ramo
noien amasan məpi raka.

39 ✡Pran sə rɨnerə raka kɨnərkwi tərini
irau iərman səvənhi nəpɨn iərman səvənhi
ramɨru. Mətə trɨni mɨnuə iərman səvənhi
ruvamhə, kɨfi nari irə rukurən nesi penien
iərman riti mwi sə in rokeikei, mətə nari
kwatia in traməkeikei mesi pen iərman riti
sə ramahatətə ia Iərɨmənu səkɨtaha. 40 Mətə
ia nətərɨgien səiou trɨni mɨnuə in ramarə
a iamɨnhi irə mɨne məpwəh nesi penien
iərman riti mwi rerɨn tragien. Rerɨk rɨrhi
mə Nənɨmwɨn səvəi Kumwesən ruvei pehe
nətərɨgien nəha miou.

8

Nəvegɨnien i kauvei pen m nənɨmwi
nari me səməme kaməfwaki pen mɨnraha

1 ✡Ia nɨkaren səvəi nəvegɨnien i
kauvei pen m nənɨmwi nari me səməme
kaməfwaki pen mɨnraha, kɨtaha səukurən
mə kɨtaha pam saməuvehi nukurənien.
Nukurənien in nari riti sə iərmama
raməfiəutə in tukwe, mətə nokeikeiien
rauvrhəkɨn iərmama ruvehe mautə.
2 ✡Trɨni mɨnuə iərmama riti rerɨn ramrhi
mə rukurən pɨk nari, in rɨpkukurən anan
mhə narimnari me səməme in traməkeikei
mukurən. 3 ✡Mətə trɨni mɨnuə iərmama riti
rokeikei Kumwesən, Kumwesən rukurən
in.

4 ✡Rəfo ia nəvegɨnien i kauvei pen m
nənɨmwi nari me səməme kaməfwaki pen
mɨnraha? Ko sani nəvegɨnien me nəha
uə rekəm? Kɨtaha səukurən mə nənɨmwi
nari sə kaməfwaki pen min ramahatən
pen nɨpwrai nari riti sə rɨpkɨmɨru mhə.
Səukurən mwi mə Kumwesən riti mwi
riwən mətə kuatia a. 5 Mətə kumwesən
eikuə me i kamɨni mə kamharə ia neiai
mɨne ia təkure tɨprənə i ko kamharə
pərhien ko rəfo? Nɨpərhienien i mə kamɨni
mə "kumwesən me" mɨne "iərɨmənu me"
irəha həpɨk, 6 ✡mətə tukutaha i, səkɨtaha
Kumwesən kuatia a, Tata Kumwesən. In
nukune narimnari me pam. Ro iamɨnhi
irə nɨmɨruien səkɨtaha səvənhi. Iərɨmənu
səkɨtaha kuatia a, Iesu Kristo. Narimnari
me pam həuku pen irə mharə. Ro iamɨnhi
irə nɨmɨruien səkɨtaha ruku pen tukwe.

7 Mətə nərmama pam həpkukurən
amasan mhə nəri nəha. Nərmama nepwɨn
nəha ikɨn irəha hənaməfwaki pɨk m
nənɨmwi nari me fwe kupwən. Ro pen
ipwet mɨne nəpɨn hani nəvegɨnien i
kauvei pen m nənɨmwi nari me səməme
kaməfwaki pen mɨnraha, rerɨnraha rɨrhi
mə haməsiai ihi nənɨmwi nari me nəha.
Irəha həregi pen ia nirəha mə həno noien
ərəha tɨ nəri nə mə nahatətəien səvənraha
rɨpkɨskai mhə. 8 ✡Mətə nəvegɨnien ko
rɨpkuvehi mhə kɨtaha səuvehe ipaka tɨ
Kumwesən. Sani uə səpkani mhə ro nəri
auər a irə.

9 ✡Kuvəfi raka nari ia kɨmiaha hiəukurən
nəniien nəvegɨnien me nəha, mətə

* 7:36: Suatuk riti mwi tɨ nuvsiniien nəgkiariien i ia vas 36-38 ro iamɨnhi irə: "Trɨni mɨnuə iərman riti ia nətərɨgien səvənhi rətə mə rɨpkatukwatukw mhə mə trəkwtəmhiri əknekɨn prən ouihi vi səvənhi, nənə mətə mə nuk səvəi prən ouihi vi nəha rɨnəmwhen raka, nənə iərman nəha rɨregi rəmwhen mə in trevən merə, ramasan mə tro rəmwhen sə rokeikei, maraka irə pwəh revən merə. Mə ro ianha irə rɨpko mhə noien ərəha. Mətə iərman sə nətərɨgien səvənhi rɨskai, nari riti rɨpkəkeikei mhə min, rɨnətərɨg raka irə fwe ia rerɨn mə trəkwtəmhiri əknekɨn prən ouihi vi nəha səvənhi məpwəh nəseniien mə trevən merə, iərmama nəha in mwi ramo noien amasan. Ro iamɨnhi irə, iərman sə ruvei pen prən ouihi vi səvənhi mə trevən merə, in ramo noien amasan. Nənə iərman sə rəkwtəmhiri əknekɨn prən ouihi vi səvənhi mə trəpwəh nevənien merə, in ramo noien amasan məpi raka. ✡ 7:39: Rom 7:2-3 ✡ 8:1: Wok Me 15:29 ✡ 8:2: Kal 6:3 ✡ 8:3: Kal 4:9 ✡ 8:4: 1Kor 10:19, Kal 4:8, Dut 4:35,39, Dut 6:4 ✡ 8:6: Mal 2:10, 1Kor 12:5,6, Efes 4:5,6, Jon 1:3 ✡ 8:8: Rom 14:17 ✡ 8:9: Rom 14:13-15, Kal 5:13

tihaməkeikei a mhətui amasan tukwe.
Rərəha mə noien səkɨmiaha tro nərmama
səməme nahatətəien səvənraha rɨpkɨskai
mhə həmwei ia noien ərəha. 10 Ik sə
ikukurən mə ikukurən nəniien nəvegɨnien
i kauvei pen m nənɨmwi nari sə kaməfwaki
pen min. Trɨni mɨnuə iərmama riti
nahatətəien səvənhi rɨpkɨskai mhə rətoni
ikaməni nəvegɨnien me nəha, truvi mwi
in rəni rɨno noien ərəha. 11 ✡Trɨni mɨnuə
iko iamɨnha irə, nukurənien nəha səim
trouraha iərmama i nahatətəien səvənhi
rɨpkɨskai mhə, in piəvtaha riti sə Kristo
rɨmamhə tukwe. 12 Ia suatuk nəha kɨmiaha
hiamo noien ərəha ia Kristo tɨ nəri nə
mə hiamo noien ərəha ia piəvtaha me.
Rəmwhen hiamo noien riti mamhəuəsi
irəha irə nəpɨn nahatətəien səvənraha
rɨpkɨskai mhə. 13 ✡Ro iamɨnhi irə trɨni
mɨnuə nəvegɨnien riti sə iakaməni ramo
piak mə trɨmwei ia nərəhaien, ramasan
mə takəpwəh nənien mwi nəvegɨnien nəha
nəpɨn riti mə in trəpwəh nɨmweiien.

9

*Pol ram*əgkiari m nərmama me səməme
kamhəkiri noien səvənhi mə rəpwəh
nəmwhenien
1 ✡Iou iərmama riti sə iakukurən noien
nəfe iakokeikei uə rekəm? Ouəh! Iou aposol
riti uə rekəm? Ouəh! Iou iakɨnətoni Iesu
Iərɨmənu səkɨtaha ia nənimek uə rekəm?
Ouəh! Kɨmiaha nə kwənkwai wok me səiou
sə iakamo tukwini m Iərɨmənu səkɨtaha uə
rekəm? Ouəh! 2 ✡Rosi nərmama nepwɨn
kamhətoni iou mə ko mhə iou aposol,
mətə kɨmiaha ko hiəpkətə mhə iamɨnha irə.
Nɨmɨruien səkɨmiaha sə hiaməuvehe mho
kuatia kɨmiaha Iərɨmənu səkɨtaha rama-
hatən pen mə iou aposol pərhien riti.
3 In i nəgkiariien səiou takɨni pen tɨ
nərmama me i səməme kamhəkiri noien
səiou mə rəpwəh nəmwhenien. 4 ✡Kɨmiaha
hiaməni mə rɨpkatukwatukw mhə mə
tihəuvei pehe nəvegɨnien mɨne nəri
kaməniмwi m kɨmaha tɨ wok səkɨmaha,
mətə ratukwatukw a mə tihəuvei pehe
narimnari me nəha. 5 ✡Kɨmiaha hiaməni
mə rɨpkatukwatukw mhə mə ia navənien
səkɨmaha tahəiri nɨpran me səkɨmaha
həkurirə ia kɨmaha rəmwhen ia aposol me
nepwɨn mwi mɨne piəvi Iərɨmənu səkɨtaha
me mɨne Pita kamho, mətə ratukwatukw
a mə kɨmaha taho iamɨnha irə. 6 Uə rəfo,
rosi rerɨmiaha rɨrhi mə iou mɨne Panapas
kɨmrau əpa trouəkeikei rauo atukw wok
tɨ narəien səkɨmrau? Nətərɨgien nəha
rɨpkatukwatukw mhə.
7 Sin ramo iaruagən in mətə rəpwəh
nokeikeiien mə tukərəku in irə? Uə sin
raməmhu mətə rɨpkuvehi mhə nəvegɨnien
riti sənəni ia nəmhien nəha? Uə sin
raməkwməni nərimɨru me mətə rəpwəh ihi
nənien riti? 8 Rerɨmiaha rɨrhi mə narimnari
me səməme iakaməgkiari irə haməuku pen
a ia nətərɨgien səvəi iərmama? Rekəm!
Loa rani a nari kuatia. 9 ✡Kɨmərai pen
nəgkiariien i ia Loa səvəi Moses rani mə,
“Tihəpwəh nərihi tərinien tərhui kau
nəpɨn rameivə testesi kwənuni wit mə
tekɨn trier raka.” Rəfo, Kumwesən rerɨn
ramrhi a kau me, 10 ✡uə in rɨni nəgkiariien
nəha rerɨn ramrhi mwi kɨtaha? Ouəh,
kɨmərai nəgkiariien nəha tukutaha. Iakani
iamɨnhi irə tɨ nəri nə mə nərmama səməme
haməkupwən mhəmhu ia nəmhien, nənə
səməme həkurirə mhavən ia nəmhien
nəha, nətərɨgien səvənraha kuatia a mə
tuhəuvehi nəvegɨnien ia nəmhien nəha.
11 ✡Ia wok səkɨmaha kɨmaha iahəmwhen
ia iərmama riti rɨnəpwei nuni nari ia
nəmhien. Nəmhien nəha in nə kɨmiaha.
Nəri sə iahənəpwei in nə narimnari me
səməme tuhasitu ia nənɨmwɨmiaha. Ro
iamɨnhi irə ratukwatukw mə kɨmiaha
tihəuvei pehe narimnari me tuhasitu
ia nɨpwramaha. Noien nəha rəmwhen
ia iərmama sə ramesi kwənkwai nari ia
nəmhien sə rɨməsese tukwe. 12 ✡Rosi
nərmama əpə me nepwɨn həukurən
nəresien nəvegɨnien tukumiaha nənə
ratukwatukw a tɨ nəri nə mə irəha
kamhasitu ia kɨmiaha, mamho wok səvəi
Kumwesən. Mətə rəfo ia kɨmaha? Nəresien
səkɨmaha ratukwatukw anan məpi raka
irəha.

Mətə kɨmaha iahəpko mhə ia kɨmiaha
rəmwhen mə kɨmaha iahəukurən noien.
Kɨmaha iahəpwəh nokeikeiien mə taho
nari riti rəsisəg ia nəgkiariien amasan
səvəi Kristo. Ro pen nəfe nari sə
rɨpam rauvehe tukumaha mətə ia-
haməvrani. 13 ✡Hiəukurən uə rekəm?

✡ 8:11: Rom 14:15,20 ✡ 8:13: Rom 14:21 ✡ 9:1: Wok Me 22:17-18, Wok Me 26:16, 1Kor 15:8 ✡ 9:2: 2Kor 3:2-3 ✡ 9:4: Luk 10:8, 1Kor 9:13-14 ✡ 9:5: Jon 1:42 ✡ 9:9: Dut 25:4, 1Tim 5:18 ✡ 9:10: 2Tim 2:6 ✡ 9:11: Rom 15:27 ✡ 9:12: Wok Me 20:34-35, 2Kor 11:9, 1Kor 13:7 ✡ 9:13: Nam 18:8,31, Dut 18:1-3

Nərmama səməme kamho wok ia nimwə
səvəi Kumwesən haməuvehi nəvegɨnien
sənənraha ia nimwə nəha. Nənə səməme
kamhəvi netə ia nɨfatə, irəha kamhani
nɨpərpəri nərimɨru me i səməme kamhousi
əpune irəha mamhəuvei pen m Kumwesən.
14 ✡Ia suatuk kuatia Iərɨmənu səkɨtaha
rɨməni nəkwan mə nərmama səməme
kamhəni irapw nəgkiariien amasan
səvənhi, nərmama me nəha səməme
kamhəregi irəha tuhaməkeikei mhəuvei
pen narimnari me səvəi narəien səvənraha.

15 ✡Mətə iou iapko anan mhə narimnari
me nəha ratukwatukw a mə tako. Nənə
nəkukuə i iakamrai təkwtəkwuni iapkrai
mhə mə takəres nərəkuien sə ro iamɨnha
irə. Iakaməgkiari ərpwi kwopti mə iakani
irapw nəgkiariien amasan kɨpkərəku mhə
iou irə. Nənə iakəpwəh nokeikei ananien
mə takesi pen suatuk əpə. Nemhəien
ramasan məpi raka suatuk əpə. 16 ✡Trɨni
mɨnuə iakaməvisau irapw nəgkiariien
amasan səvəi Kristo, takəgkiari ərpwi tɨ
nəfe? Kɨnəmri pehe wok nəha ia rəgɨk
takaməkeikei mo. Aueh nəmisəien asori
truvehe tukw iou trɨni mɨnuə iakəpwəh
nəvisau irapwien nəgkiariien amasan nəha!
17 ✡Trɨni mɨnuə iou iakɨmərfi wok i mə
tako, nənə ratukwatukw a mə takuvehi
nərəkuien irə. Mətə in Kumwesən sə
rɨmərfi iou məmri wok i ia rəgɨk, nənə ro
pen takaməkeikei mo. 18 Nənə nəfe nəha
nərəkuien səiou? In i mə iakaməvisau
irapw nəgkiariien amasan səvəi Kristo
mauvei pen auər a m nərmama irəha
həpwəh nərəkuien iou irə. Ratukwatukw
a mə takuvehi nərəkuien irə, mətə iou
iakəpwəh.

19 ✡Nɨpərhienien iərmama riti
rɨpkərɨmənu mhə ia nirak, mətə iou
iakɨməuvehi irapw atukw iou mə iou
iərmama riti sə iakamo tukwini nari
m nərmama me pam mə takuvi pehe
nərmama həpɨk həuvehe tɨ Kristo.
20 ✡Nəpɨn iakavən kɨmaha nəkur Isrel,
iakuvehe məmwhen ia nirəha mə takuvi
pehe irəha həuvehe tɨ Kristo. Irəha
kamharə tegɨn Loa səvəi Moses, ro pen
nəpɨn iakavən kɨmaha mɨnraha iakuvehe
məmwhen ia nirəha. Nɨpərhienien i iou
iapkarə tegɨn mhə Loa səvəi Moses, mətə
iakuvehe məmwhen ia nirəha mə takuvi
pehe irəha həuvehe tɨ Kristo. 21 ✡Nəpɨn
iakavən kɨmaha nərmama rɨpko mhə irəha
nəkur Isrel, həpkuvehi mhə Loa nəha,
iakuvehe məmwhen ia nirəha. Mətə
iakəpwəh nərarkiien Loa səvəi Kumwesən,
rekəm. Iakamarə tegɨn Loa səvəi Kristo.
Iakamo iamɨnhi irə mə takuvi pehe irəha
həuvehe tɨ Kristo. 22 ✡Nəpɨn iakavən
kɨmaha nərmama nahatətəien səvənraha
rəpwəh nɨskaiien, iakuvehe məmwhen ia
nirəha, mə takuvi pehe irəha həuvehe tɨ
Kristo. Nərmama me pam noien səvənraha
səpəmsəpə, mətə nəpɨn iakavən kɨmaha
mɨnraha iakuvehe məmwhen ia nirəha,
mə ia suatuk me pam takuvi pehe nepwɨn
həuvehe tɨ Kristo. 23 Iakamo iamɨnhi irə tɨ
nəgkiariien amasan səvəi Kristo, mə iou
mwi takuvehi namasanien me səməme
həuku pen ia nəgkiariien amasan nəha.

24 Hiəukurən uə rekəm? Ia naiuien,
nərmama me pam hamaiu, mətə kuatia
a trəvtənhi nərmama me pam kuvei pen
nərəkuien min. Nənə ramasan mə ti-
haiu ia noien səvəi naiuien mə tihəuvehi
nərəkuien nəha.

25 ✡Nərmama me pam səməme kamhaiu,
ia narimnari me pam kamho tuhaməkeikei
mharei tukwe. Irəha kamho mə tuhəuvehi
nərəkuien sə triwən, mətə kɨtaha samo
mə tsəuvehi nərəkuien sə ramarə rerɨn.
26 Ro iamɨnhi irə, rəmwhen ia naiuien, iou
iapkaiu əpnapen mhə. Nənə rəmwhen
ia iərmama sə ramərui iərmama, iou iap-
karkuai mhə rəmwhen ia iərmama sə
ramərui kwənmahan. 27 ✡Mətə iakamo
nəmisəien m nɨpwrak mə nɨpwrak truvehe
mɨskai mo rəmwhen sə iakokeikei. Iakamo
iamɨnhi irə kamo nəpɨn iakɨnəvisau raka m
nərmama mə tuhəuvehe mhaiu ia naiuien
nəha, mətə kurirə irə iakərui natuakəmien
me səvəi naiuien nəha nənə kərarki iou ia
naiuien.

10

Noien səvəi nəkur Isrel fwe kupwən
trəsuəpwiri kɨtaha

1 ✡Piak me, iakokeikei mə tihəukurən mə
nəpɨn kaha kupwən me səkɨmaha həməier
fwe Ijip, irəha pam havən tegɨn nəpuə riti.✡
Irəha pam həpi sɨmwɨn ia təsi əruerəv.

✡ 9:14: Mat 10:10, Luk 10:7, Kal 6:6 ✡ 9:15: Wok Me 18:3 ✡ 9:16: Jer 20:9 ✡ 9:17: 1Kor 4:1 ✡ 9:19: Mat 20:26-27 ✡ 9:20: Wok Me 21:20-26 ✡ 9:21: Kal 2:3 ✡ 9:22: 2Kor 11:29, Rom 11:14 ✡ 9:25: Fil 3:14, 2Tim 4:7-8, 2Tim 2:4-5, Jem 1:12, 1Tes 5:4 ✡ 9:27: Rom 8:13, 13:14 ✡ 10:1: Eks 13:21-22, Eks 14:22-29 ✡ 10:1: Eks 13:20-21, Sam 105:39

2 Ia nəpuə nəha mɨne təsi Kumwesən ro
paptaes ia nirəha pam mə irəha nərmama
me səvəi Moses. 3 ✡Irəha pam hani
nəvegɨnien kuatia a sə Kumwesən ruvei
pen mɨnraha. 4 ✡Irəha pam hənɨmwi nui
kuatia a sə Kumwesən ruvei pen mɨnraha.
Irəha hamənɨmwi nui ia kəpwier səvənhi
sə rakurirə ia nirəha,✡ nənə kəpwier nəha
in Kristo. 5 ✡Irəha pam həno iamɨnha irə,
mətə Kumwesən rerɨn rɨpkagien mhə tɨ
nirəha həpɨk, ro pen irəha hemhə əpnapen
a fwe ia kwopun akwesakwes.

6 ✡Narimnari me nəha həmwhen ia
nɨmtətien me səməme tuhəsuəpwiri
kɨtaha. Rərəha mə kɨtaha tsokeikei noien
ərəha me rəmwhen irəha hənamo fwe
kupwən. 7 ✡Rərəha mə kɨtaha tsəfwaki
m nənɨmwi nari me rəmwhen irəha
nepwɨn hənamo fwe kupwən. Rəmwhen
ia nəgkiariien i kɨmərai pen ia Nəkukuə
Ikinan rani mə, "Nərmama me nəha irəha
həkure mhani nari, mhənɨmwi, kurirə irə
həskəmter mamhotanis." 8 ✡Rərəha mə
kɨtaha tsəiri əpnapen nɨpran rəmwhen
irəha nepwɨn hənamo fwe kupwən, nənə
irəha pam twenti-tri-taosen həmamhə
ia nəpɨn kuatia a. 9 ✡Rərəha mə kɨtaha
tseipweipwi Iərɨmənu səkɨtaha* rəmwhen
irəha me nepwɨn hənamo fwe kupwən,
nənə snek me hahi əpune irəha. 10 ✡Rərəha
mə kɨtaha tsəgkiari əgkiari mhəni ərəha
Kumwesən rəmwhen irəha me nepwɨn
hənamo fwe kupwən, nənə agelo sə
ramousi əpune iərmama rousi əpune irəha.

11 ✡Narimnari me nəha həier pehe
ia nərmama me nəha fwe kupwən
mhəmwhen ia nɨmtətien riti tukunraha,
mətə kɨmərai pen ia nəkukuə mə trəvəhag
m kɨtaha nərmama me i səməme samarə
təkwtəkwuni nəpɨn sampam rɨnauvehe
ipaka. 12 Ro iamɨnhi irə iərmama sə rerɨn
ramrhi mə ramərer əknekɨn traməkeikei
maməsiari kamo in mwi rɨmwei ia noien
ərəha me nəha. 13 ✡Narimnari me
nəha səməme kamhəuvehe ia nɨmɨruien
səkɨmiaha mə tuhətə sas ia nahatətəien
səkɨmiaha kamhəuvən tɨ nərmama me
pam. Mətə nəpɨn me pam Kumwesən ramo
nəgkiariien səvənhi, nənə in trɨpkəseni
mhə narimnari me nəha həuvehe
mhəskai ia nɨmɨruien səkɨmiaha mhəpi
raka niskaiien səkɨmiaha. Mətə nəpɨn
narimnari me nəha tuhəuvehe ia nɨmɨruien
səkɨmiaha, Kumwesən tro suatuk riti mə
hiəukurən nuvehiien nərerien səkɨmiaha
mə narimnari me nəha tuhəpwəh noien
kɨmiaha hiəmwei ia noien ərəha.

*Nakalasia me tuh*əpwəh nuveheien mho
kuatia irəha nəremhə me
14 ✡Ro iamɨnhi irə nərmama keikei
me səiou, tiharaka mhəpwəh nevənien
ipaka mə tihəfwaki m nənɨmwi nari me.
15 Kɨmiaha nərmama səməme hiəukurən
nari, tihəkiri ro nəgkiariien səiou mə
ramasan uə rərəha. 16 ✡Kap amasan
nəha saməgnəgɨni Kumwesən tukwe,
nəpɨn kɨtaha sənɨmwi irə, səuvehe mho
kuatia kɨtaha Kristo ia niten. Bred nəha
saməkwsen, nəpɨn sani, səuvehe mho
kuatia kɨtaha Kristo ia nɨpwran. 17 ✡Kɨtaha
səpɨk, mətə səmwhen a ia nɨpwrai iərmama
kuatia, tɨ nəri nə mə bred kuatia a, nənə
kɨtaha pam sani bred nəha.

18 ✡Rerɨmiaha tramrhi ro nəkur Isrel.
Irəha kamhani nusai nərimɨru me nəha
səməme kɨnousi əpune irəha kauvei pen
m Kumwesən ia təkure nɨfatə. Ro pen irəha
həuvehe mho kuatia ia noien nəha ho ia
nɨfatə. 19 ✡Nɨpwrai nəgkiariien səiou rəfo
irə? Rɨpko mhə nɨpwran i mə nəvegɨnien i
kauvei pen m nənɨmwi nari me səməme
kaməfwaki pen mɨnraha in nari riti uə
nənɨmwi nari sə kaməfwaki pen min in
nari riti, rekəm. 20 ✡Mətə nəgkiariien səiou
nɨpwran in i mə nəpɨn nərmama kamhousi
əpune nərimɨru me mamhəuvei pen m
nənɨmwi nari me səməme kaməfwaki
pen mɨnraha, irəha kamhəuvei pen m
nəremhə me mhəpkuvei pen mhə m
Kumwesən. Nənə iakəpwəh nokeikeiien mə
tihəuvehe mho kuatia kɨmiaha nəremhə
me. 21 ✡Kɨmiaha ko hiəpkənɨmwi mhə ia
kap səvəi Iərɨmənu səkɨtaha irau kap səvəi
nəremhə me. Kɨmiaha ko hiəpkəkure mhə
mhani nari ia tepol səvəi Iərɨmənu səkɨtaha
irau tepol səvəi nəremhə me. 22 ✡Rərəha
mə kɨtaha tsəkurirə nəremhə me mho

✡ 10:3: Eks 16:35 ✡ 10:4: Eks 17:6, Nam 20:11 ✡ 10:4: Nam 20:2-17 ✡ 10:5: Nam 14:26-30, Hip 3:17, Jut 5 ✡ 10:6: 1Kor 10:11, Nam 11:4,34 ✡ 10:7: Eks 32:6 ✡ 10:8: Nam 25:1-9 ✡ 10:9: Nam 21:5-6 * 10:9: Uə "Rərəha mə kɨtaha tseipweipwi Kristo." ✡ 10:10: Nam 16:41-49, Hip 3:11,17 ✡ 10:11: 1Kor 10:6, 1Tes 4:7 ✡ 10:13: 1Kor 1:9 ✡ 10:14: 1Jon 5:21 ✡ 10:16: Mat 26:26-28 ✡ 10:17: Rom 12:5, Efes 4:16 ✡ 10:18: Lev 7:6 ✡ 10:19: 1Kor 8:4 ✡ 10:20: Dut 32:17, Rev 9:20 ✡ 10:21: 2Kor 6:15-16 ✡ 10:22: Dut 32:21

Iərɨmənu səkɨtaha niemaha rəpi rəmwhen ia iərman pran səvənhi revən tɨ iərməpə. Rərəha mə rerɨtaha rɨrhi mə kɨtaha səskai mhəpi raka in.

*Tiho narimnari me pam mh*əuvehi utə nəghi Kumwesən

23 ✡Kamɨni mə, "Narimnari me pam ramasan a kɨtaha səukurən noien," nɨpərhienien, mətə rɨpko mhə irəha pam tuhasitu. "Narimnari me pam ramasan a kɨtaha səukurən noien," mətə rɨpko mhə irəha pam tuhəuvrhəkɨn iərmama ruvehe mutə. 24 ✡Rərəha mə kɨmiaha riti trətui suatuk tɨ nasituien ia in əpa, mətə traməkeikei mətui mwi suatuk tɨ nasituien ia nərmama nepwɨn mwi.

25 Nusai nərimɨru me pam səməme kauvehi nənimen ia kwopun kauvehi nəmri nusai nərimɨru me ikɨn kɨmiaha hiəukurən naniien. Tihani mhəpwəh nəresien tukwe ia nətərɨgien səkɨmiaha mə hiamo noien ərəha uə rekəm. 26 ✡Tihəpwəh nəresien tukwe tɨ nəri nə mə Nəkukuə Ikinan rani mə, "Tɨprənə i mɨne narimnari me pam irə səvəi Iərɨmənu səkɨtaha."

27 ✡Trɨni mɨnuə iərmama riti sə rɨpkahatətə mhə ia Kristo rəres ik mə tikevən məni nari kɨmirau min fwe ia nimwə səvənhi, nənə rerɨm ragien mə tikevən, ikevən məni a nəfe nəvegɨnien truvei pehe mik, məpwəh nəresien tukwe ia nətərɨgien səim mə ikamo noien ərəha uə rekəm. 28 ✡Mətə tikəfo trɨni mɨnuə kɨmirau iərmama nəha irauəni pəri nari, nənə in ruvei pehe nusai nərimɨru riti mik, mɨni pehe tukw ik i ianhi mə, "Nusai nərimɨru i kɨməuvei pen m nənɨmwi nari riti sə kaməfwaki pen min"? Trɨni mɨnuə iərmama nəha rɨni pui pehe nəri nəha mik iamɨnhi irə, ramasan mə rerɨm tramrhi iərmama nəha, mamrhi mwi nətərɨgien səvənhi. 29 Trɨni mɨnuə nətərɨgien səvənhi rətə mə ikaməni nusai nərimɨru nəha mamsiai nənɨmwi nari sə kaməfwaki pen min, nənə tikəpwəh nəniien, mətə rerɨm a trukurən mə ramasan a. Rosi iərmama riti trəres iamɨnhi irə mə, "Kuvəfi raka raka nari ia nirak, mətə rəfo nətərɨgien səvəi iərməpə rəsisəg iou mə takəpwəh noien rəmwhen sə iakokeikei? 30 ✡Trɨni mɨnuə iakani tanak m Kumwesən tɨ nəvegɨnien, rəfo kani ərəha iou tɨ nari riti sə iakuvəni raka tanak m Kumwesən tukwe?"

31 ✡Nukune nəgkiariien me pam nəha ro iamɨnhi irə. Nəfe tiho, uə nəfe nəvegɨnien tihani, uə nəfe nari tihənɨmwi, tihaməkeikei mho ia noien sə rauvehi utə nəghi Kumwesən. 32 ✡Tihəpwəh noien mə nəkur Isrel, uə nərmama rɨpko mhə irəha nəkur Isrel, uə nakalasia me səvəi Kumwesən ho rəmwhen ia iərmama riti sə rapəti mɨmwei. 33 ✡Tiho noien nəha rəmwhen ia noien səiou sə iakaməmwur mə tako reri nərmama me pam ragien ia noien me pam səməme iakamo. Iakamo iamɨnhi irə tɨ nəri nə mə iapkətui atukw mhə namasanien səiou, mətə iakamətui namasanien səvəi nərmama həpɨk mə Kumwesən truvehimɨru irəha.

11

1 ✡Kɨmiaha tihaməkeikei mhəuvnhi iou rəmwhen ia iou iakauvnhi Kristo.

*N*ɨpran me tuhəfo irə nəpɨn nakalasia me housəsɨmwɨn irəha me tɨ nəfwakiien

2 Iakaməgnəgɨni kɨmiaha tɨ nəri nə mə hiəpkenouenou mhə iou ia nəpɨn me, nənə mamhəkwtəmhiri noien me səməme iakɨnahatən kɨmiaha irə.

3 ✡Mətə iakokeikei mə kɨmiaha tihəukurən mə kənkapwə nərman me pam nə in nə Kristo, kənkapwə pran nə in nə iərman səvənhi, nənə kənkapwə Kristo nə in nə Kumwesən. 4 Trɨni mɨnuə iərman riti ruvegi kənkapwə maməfwaki uə mani irapw nəgkiariien sə Kumwesən rɨməuvei pen min, ramo auris Kristo. 5 Mətə pran sə rəpwəh nuvegiien kənkapwə maməfwaki uə rani irapw nəgkiariien sə Kumwesən rɨməuvei pen min, in ramo auris iərman səvənhi. Noien nəha rəmwhen mə kɨnəkihi nukwəne prən nəha rɨpwiə. 6 Trɨni mɨnuə pran riti rəpwəh nokeikeiien mə truvegi kənkapwə iamɨnha irə ramasan mə trərai a nukwənen. Mətə tɨ nəri nə mə ro a naurisien mə pran trəkihi nɨmwai nukwənen uə tro kɨpwiə ia kənkapwə, nənə ramasan mə trauvegi a kənkapwə. 7 ✡Rərəha mə iərman riti truvegi kənkapwə tɨ nəri nə mə iərman in rəmwhen ia nənɨmwi nari riti kamətə pen Kumwesən irə mɨne noien amasan səvəi Kumwesən irə. Mətə pran kamətə pen noien amasan

✡ 10:23: 1Kor 6:12 ✡ 10:24: Rom 15:2 ✡ 10:26: Sam 24:1 ✡ 10:27: Luk 10:8 ✡ 10:28: 1Kor 8:7 ✡ 10:30: 1Tim 4:4 ✡ 10:31: Kol 3:17 ✡ 10:32: Rom 14:13 ✡ 10:33: 1Kor 9:20-22 ✡ 11:1: 1Kor 4:16 ✡ 11:3: Jen 3:16, Efes 5:23, 1Kor 3:23 ✡ 11:7: Jen 1:26-27, Jem 3:9 ✡ 11:8: Jen 2:21-23, 1Tim 2:13

səvəi iərman irə. 8 ✡Ro iaminhi irə ti nəri
nə mə fwe kupwən Kumwesən ripkuvehi
mhə pran mo iərman irə, mətə in ruvehi
iərman mo pran irə. 9 ✡Nənə Kumwesən
rəpwəh noien iərman mə in iasitu səvəi
pran mətə rino pran mə in iasitu səvəi
iərman. 10 Ro pen pran traməkeikei muvegi
kənkapwə mə nagelo me tuhətoni mə in
ramsiai iərman səvənhi.

11 Mətə tukutaha i səməuvehe mho kuatia
kitaha Iərimənu səkitaha, pran ko ripko
əpa mhə narimnari, nənə iərman mwi
ko ripko əpa mhə narimnari, irau trouo
pəri wok. 12 Ro iaminhi irə ti nəri nə mə
fwe kupwən Kumwesən ruvehi iərman mo
pran irə, mətə təkwtəkwuni iərman rətui
pehe ia pran. Nənə narimnari me pam
haməuku pen ti Kumwesən. 13 Həkiri ro
nəri i mə pran sə raməfwaki m Kumwesən,
məpwəh nuvegiien kənkapwə, noien
nəha ratukwatukw uə rekəm? 14 Noien
səkitaha nərmama ramahatən kimiaha
ia nəri i takini uə rekəm? Iərman sə
nukwənen rəpwəmwis ramo auris in,
15 mətə trini minuə pran riti nukwənen
rəpwəmwis, rerin tragien tukwe, ti nəri
nə mə Kumwesən riməuvei pen nimwai
nukwənen min mə trauvegi kənkapwə.
16 Mətə trini minuə iərmama riti rokeikei
mə trəvisə ia noien nəha iakani, nənə iou
takini iaminhi irə mə noien riti mwi riwən
nakalasia me səvəi Kumwesən ia kwopun
me hamo, mətə həmnəmwhen a.

Nəvegінien ikinan

17 Ia nəgkiariien me i takini pehe tuku-
miaha nəha təkwtəkwuni, tapkəgnəgini
mhə kimiaha ti nəri nə mə nousəsimwinien
səkimiaha ripkasitu mhə ia kimiaha
mətə ramouraha a kimiaha. 18 ✡Nəri
kiməkupwən kini pehe tukw iou i
iakregi mə nəpin kimiaha nakalasia
me hiamousəsimwin kimiaha me, nənə
mamheitehieitehi kimiaha me. Nənə
rerik rirhi mə nəgkiariien me nəha
nepwin ho nipərhienien, 19 ✡ti nəri nə mə
tihaməkeikei meitehieitehi kimiaha me
nənə tukətə mə nisimə nəha ia kimiaha
kamho noien atukwatukw. 20 Nəpin
hiamousəsimwin kimiaha me mə tihani
nəvegінien ikinan səvəi Iərimənu səkitaha,
ripko mhə nəvegінien nəha hiamani.
21 Iakani iaminhi irə ti nəri nə mə kimiaha
kuatia kuatia hiaməmwur ia nənien nari.
Kimiaha nepwin nukumhə ramahi irəha.
Nepwin kamhənimwi nənimwiien skai
mamhakonə. 22 ✡Rəfo, rosi nimwə me
səkimiaha riwən mə tihəkupwən mhəuvən
mhəvegin mhənimwi fwe ikin uə? Uə
rəfo, rosi hiamətə ərəha a nakalasia me
səvəi Kumwesən, nənə hiokeikei mə tiho
auris nərmama nautə səvənraha riwən uə?
Takəfni pehe m kimiaha? Takəgnəgini
kimiaha ti noien nəha? Rekəm, ko
iapkəgnəgini mhə kimiaha!

23 Iou iakinahatən raka kimiaha ia
nəgkiariien sə Iərimənu səkitaha riməuvei
pehe miou. Iakini mə ia nəpin kurirə
kəseni pen Iesu Iərimənu səkitaha ia rəgi
nərmama səməme haməmwəki in, in
ruvehi bred, 24 məfwaki mini vivi Kumwesən
tukwe, nənə məkwsen, mini mə, "In
i nipwrak sə takuvei pen tukumiaha.
Kimiaha tihaməkeikei mamho iaminhi irə
mə rerimiaha ramrhi iou." 25 ✡Rəmwhen a
mwi nəpin irəha hani raka nari, in ruvehi
kap waen, mini mə, "Kap i in i nəgkiariien
vi səvəi Kumwesən nitek trərihi tərini
əknekin nəgkiariien nəha. Tihamarə
mamhəuvən nəpin tihamənimwi ia kap i
tihaməkeikei mamho iaminhi irə rerimiaha
tramrhi iou." 26 Ro iaminhi irə nəpin hiani
bred i, uə hiamənimwi kap waen i, hiaməni
irapw nemhəien səvəi Iərimənu səkitaha.
Tihamo iaminhi irə mamhəuvən mheste in
truvehe mwi.

27 ✡Ro iaminhi irə iərmama sə raməni
bred uə ramənimwi kap waen i səvəi
Iərimənu səkitaha ia noien riti sə rəpwəh
natukwatukwien, in ramo noien ərəha,
mamo nəri auər a ia nipwrai Iərimənu
səkitaha sə ro ikinan i, mamo mwi nəri
auər a ia niten sə ro ikinan i. 28 ✡Ro
pen iərmama riti traməkeikei mukupwən
məkiri atukw a noien səvənhi kurirə rəni
bred nəha, mənimwi kap waen nəha. 29 In
traməkeikei mo iaminha irə ti nəri nə mə
iərmama sə raməni bred nəha, mamənimwi
kap waen nəha, mətə ripkətə sas mhə
nipwrai Iərimənu səkitaha, in ravi pehe
atukw a nərpwinien sə Kumwesən tro
min ti noien ərəha səvənhi. 30 Nəri nəha
rino mə təkwtəkwuni nəha kimiaha hiəpik
hiaməpou mamhemhə irə, nənə kimiaha
nepwin həuvamhə raka. 31 Mətə trini minuə
kitaha səkupwən mhəkiri atukw a noien

✡ 11:9: Jen 2:18 ✡ 11:18: 1Kor 1:10-12, 1Kor 3:3 ✡ 11:19: Dut 13:3, 1Jon 2:19 ✡ 11:22: Jem 2:5-6
✡ 11:25: Eks 24:6-8, Sek 9:11, Hip 8:8-13 ✡ 11:27: Hip 10:29 ✡ 11:28: Mat 26:22, 2Kor 13:5 ✡ 11:32: Hip 12:5-6

səkɨtaha kurirə sani nəvegɨnien ikinan,
Iərɨmənu səkɨtaha ko rəpwəh nərpwɨnien
noien ərəha səkɨtaha. 32 ✡Nəpɨn Iərɨmənu
səkɨtaha rərpwɨn noien ərəha səkɨtaha,
in ramo mə trəkoui atukwatukw kɨtaha
irə, mə nəpɨn trərpwɨn noien ərəha me
səvəi nərmama ia tɨprənə i, nənə kɨtaha
tsəpkuvehi mhə nərpwɨnien nəha kɨtaha
mɨnraha.
33 Ro pen piak me, nəpɨn hiousəsɨmɨn
kɨmiaha me mə tihani nəvegɨnien ik-
inan, tiheitenhi kɨmiaha me. 34 Trɨni
mɨnuə kɨmiaha riti nukumhə rahi,
ramasan mə trəni nari fwe imwəni,
mə nəpɨn hiousəsɨmwɨn kɨmiaha me,
Kumwesən trəpwəh nərpwɨnien noien
ərəha səkɨmiaha.
Narimnari me nepwɨn mwi nəha ikɨn ia
noien nəha, mətə takuvei pehe nəgkiariien
tukwe nəpɨn takuvehe.

12

Niskaiien me səməme Nənɨmwɨn səvəi
Kumwesən rauvei pehe
1 Ia nɨkaren səvəi nɨskaiien me səməme
Nənɨmwɨn səvəi Kumwesən rauvei
pehe, piak me, iakokeikei mə kɨmiaha
tihaməkeikei mhəukurən. 2 ✡Kɨmiaha
hiəukurən mə fwe kupwən, nəpɨn
hiəpkahatətə mhə ihi ia Kristo, nari riti
ruvi pen kɨmiaha mə tihəfwaki m nənɨmwi
nari me səməme həpkəgkiari mhə, mətə
hiaməuvən a. 3 ✡Ro pen iakokeikei
mə kɨmiaha tihəukurən. Iərmama sə
Nənɨmwɨn səvəi Kumwesən ramiri in ko
rɨpkɨni mhə mə "Iesu in rərəha." Nənə
iərmama sə Nənɨmwɨn Ikinan rəpwəh
niriien in, ko in rəpwəh nɨniien mə "Iesu
in Iərɨmənu."
4 ✡Kɨtaha saməuvehi nɨskaiien me
səpəmsəpə, mətə Nənɨmwɨn i səvəi
Kumwesən sə rauvei pehe nɨskaiien me
nəha in kuatia a. 5 ✡Kɨtaha samo tukwini
nari ia suatuk me səpəmsəpə, mətə
Iərɨmənu i samo tukwini nari min in kuatia
a. 6 Kɨtaha samo wok me rɨpɨk səpəmsəpə,
mətə Kumwesən kuatia a ramo wok ia
nɨmɨruien səvəi nərmama me pam mə irəha
tuho pam wok me nəha.
7 ✡Nənɨmwɨn səvəi Kumwesən rauvei
pehe nɨskaiien me səvənhi m kɨtaha kua-
tia kuatia, mauvei pehe mə nɨskaiien me
nəha tuhasitu ia kɨtaha pam. 8 Iərmama
riti, Nənɨmwɨn rauvei pen nɨskaiien min
mə trɨni irapw nəgkiariien sə nukurənien
rarə irə. Riti mwi, Nənɨmwɨn kuatia a
rauvei pen nɨskaiien min mə trɨni irapw
nətərɨgien amasan. 9 Riti mwi, Nənɨmwɨn
kuatia a rauvei pen nɨskaiien min mə tra-
hatətə əknekɨn ia Kumwesən. Riti mwi,
Nənɨmwɨn kuatia a rauvei pen nɨskaiien
min tɨ noien nərmama səməme hamemhə
həuvehe mhəsanɨn. 10 ✡Riti mwi, Nənɨmwɨn
rauvei pen nɨskaiien min tɨ noien nɨmtətien
me səpəmsəpə. Riti mwi, Nənɨmwɨn rau-
vei pen nɨskaiien min tɨ nɨni irapwien
nəgkiariien sə Kumwesən ruvei pehe. Riti
mwi, Nənɨmwɨn rauvei pen nɨskaiien min
tɨ nəkiriien nənɨmwɨn me səpəmsəpə. Riti
mwi, Nənɨmwɨn rauvei pen nɨskaiien min
tɨ nəgkiariien ia nəgkiariien me səpəməpə,
nənə mauvei pen m iərmama riti mwi
nɨskaiien tɨ nɨniien nɨpwrai nəgkiariien me
nəha. 11 ✡Nɨskaiien me nəha, irəha pam
haməuku pen a ia Nənɨmwɨn kuatia a,
nənə in rauvei pehe m kɨtaha kuatia kuatia
mamesi pen a nəfe in rokeikei.

12 ✡Nɨpwrai iərmama kuatia a, mətə
nourenouren me rɨpɨk. Nənə nəri auər
a nourenouren me səpəmsəpə, mətə
hamərɨpɨn ia nɨpwrai iərmama kuatia
a. Nənə ro iamɨnhi irə rəmwhen a ia
Kristo. 13 ✡Iakani iamɨnhi irə tɨ nəri nə mə
Nənɨmwɨn kuatia a rɨno paptaes ia kɨtaha
pam ia nɨpwrai Kristo kuatia, nəkur Isrel
uə nərmama rɨpko mhə irəha nəkur Isrel,
slef me uə nərmama komhə irəha slef me.
Kumwesən rɨno mə kɨtaha pam səuvehi
Nənɨmwɨn kuatia a rarə ia kɨtaha rəmwhen
ia nui kamənɨmwi.
14 Nɨpwrai iərmama komhə nouren kuatia
a, mətə nourenouren me rɨpɨk. 15 Trɨni
mɨnuə nɨsun rɨni mə, "Rɨpko mhə iou rəgɨn
nənə ro pen rɨpko mhə iou nɨpəri nɨpwrai
iərmama riti," nəgkiariien nəha ko rəpwəh
noien mə nɨsun komhə in nɨpəri nɨpwrai
iərmama. 16 Nənə trɨni mɨnuə nɨfregɨn
rɨni mə, "Rɨpko mhə iou nənimen nənə ro
pen rɨpko mhə iou nɨpəri nɨpwrai iərmama
riti," nəgkiariien nəha ko rəpwəh noien mə
nɨfregɨn komhə in nɨpəri nɨpwrai iərmama.
17 Trɨni mɨnuə nɨpwrai iərmama riti in
nənimen me pam, nənə trəfo mɨregi nari?
Nənə trɨni mɨnuə nɨpwrai iərmama riti in
nɨfregɨn me pam, in trəfo mɨregi nari?

✡ 12:2: Hab 2:18-19 ✡ 12:3: 1Jon 4:2-3 ✡ 12:4: Rom 12:6, Efes 4:4 ✡ 12:5: Efes 4:11 ✡ 12:7: 1Kor 14:26 ✡ 12:10: Wok Me 2:4, 1Kor 14:5 ✡ 12:11: Rom 12:3, 1Kor 7:7 ✡ 12:12: 1Kor 10:17 ✡ 12:13: Kal 3:28

18 Mətə rekəm, Kumwesən rino nipwrai
iərmama nourenouren me rarə rəmwhen
in rokeikei. 19 Trini minuə nourenoure
nipwrai iərmama nə kuatia a, nənə nipwran
pəku? In riwən. 20 Mətə nipərhienien
nourenouren me ripik, mətə nipwran kua-
tia a.
21 Nənimen ko ripkini pen mhə ti rəgin
mə, "Iou iakəpwəh ik, iou iakinəmwhen
raka." Nənə kənkapwə ko ripkini pen mhə
ti nisun mi mə, "Iou iakəpwəh kimirau, iou
iakinəmwhen raka." 22 Ripko mhə iaminhi
irə. Nourenoure nipwrataha me səməme
reritaha ramrhi mə həpou anan, mətə irəha
tuhaməkeikei mharə. 23 Nənə nourenoure
nipwrataha me səməme reritaha ramrhi
mə irəha nəri auər a me, samasan pen
minraha. Nənə nourenoure nipwrataha
me samauris tukwe, səuvən ia tinari tukwe.
24 Mətə nourenoure nipwrataha me səməme
həpko mhə naurisien, səpwəh a iaminhi
irə. Mətə Kumwesən rinousəsimwin
nourenoure nipwrataha me, nənə mauvehi
utə səməme samo pen a irəha hasori
mhəpi raka nourenoure nipwrataha
nepwin. 25 Nənə ia noien nəha, nourenoure
nipwrataha me ko həpwəh neitehieitehiien
irəha me, mətə irəha tuhətoni amasan pam
irəha me. 26 Trini minuə nouren riti ramregi
nəmisəien, nənə nouren me pam tuhəregi
nəmisəien irəha min. Nənə trini minuə
kauvei pen nisiaiien m nouren riti nouren
me pam tuhagien irəha min.
27 ✡Nipwrai nəgkiariien i mə kimiaha
pam nipwrai Kristo, nənə kimiaha kuatia
kuatia kimiaha nourenoure nipwran me.
28 ✡Nənə ia nousəsimwinien səvəi nakalasia
me Kumwesən rinəmri pen nərmama me ia
kwopun me səvənraha. In rinəmri kupwən
aposol me, profet me kamhəkurirə pen
irəha, nənə nahatən me kamhəkurirə pen
mwi irəha. Irəha raka nənə nərmama
kamho nimtətien me, nənə nərmama
kamhomasan nərmama kamhemhə, nənə
nərmama kamhasitu ia nərmama, nənə
nərmama kamhəkəkini nakalasia me
ia nəfe wok kamho, nənə nərmama
kamhəgkiari ia nəgkiariien əpə me. 29 Ripko
mhə irəha pam aposol me, uə profet me,
uə nahatən me. Ripko mhə irəha pam
nərmama səvəi noien nimtətien me, 30 uə
kamhəuvehi niskaiien ti noien nərmama
kamhemhə həuvehe mhəsanin. Irəha pam
həpkuvehi mhə niskaiien ti nəgkiariien ia
nəgkiariien əpə me, uə niskaiien ti nini
irapwien nipwrai nəgkiariien əpə me nəha.
31 ✡Mətə tihousari əknekin mə tihəuvehi
niskaiien me nəha Nənimwin rauvei pehe
səməme hasori mhəpi raka niskaiien me
nepwin.
Mətə təkwtəkwuni takini pehe suatuk sə
ramasan məpi raka.

13

Noien səvəi nokeikeiien

1 Trini minuə iakaməgkiari ia nəgkiariien
əpə me səvəi nərmama mine nagelo me,
mətə nokeikeiien riwən ia nirak, iou
iakəmwhen a ia təmtəm riti kauəsi ramierig
asori, uə bel kauəsi ramasək. 2 ✡Trini
minuə iakauvehi niskaiien ti nini irapwien
nəgkiariien sə Kumwesən rauvei pehe,
uə iakukurən pam nipwrai narimnari me
səməme kamhərkwafə mine nukurənien
me pam, uə nahatətəien sə iakauvehi riskai
məmwhen mə takuvehi raka təkuər me
irə, mətə nokeikeiien riwən ia nirak, iou
iakəmwhen a ia nəri auər a. 3 ✡Trini minuə
iakipeki pen pam narimnari me səiou m
nərmama me səməme nautə səvənraha
riwən, uə iakəseni nipwrak mə napw trahi,
mətə nokeikeiien riwən ia nirak, noien
nəha iakino ko ripkasitu mhə ia nirak.
4 Noien səvəi nokeikeiien ikamo
nətərigien səim raməpwəmwis, nənə
mamo ramasan m nərmama, ik rerim
rəpwəh nirhi ərəhaien nərmama, uə
ipkəgkiari ərpwi mhə, nənə məpwəh nu-
vehi utəien ik. 5 ✡Noien səvəi nokeikeiien
ikəpwəh no penien nərmama, mipkəmwur
mhə ti tipwim, mipko akwauakw mhə
niemaha, uə ikəpwəh nəkwtəmhiri
əknekinien nərəhaien sə iərmama riti rino
mik ia rerim. 6 ✡Rerim ripkagien mhə
ti noien sə ripkatukwatukw mhə, mətə
rerim ramagien a ti nipərhienien. 7 ✡Noien
səvəi nokeikeiien ikəvrani nəfe nəghin
kamo mik, ia nəpin me ikani nipərhienien
ia Kumwesən, maməmri pen əknekin
nətərigien səim irə. Nəpin nərəhaien reste
ik, mətə ikamərer əknekin.
8 Noien səvəi nokeikeiien ko ripkiwən
mhə ia nəpin riti. Mətə noien səvəi
nini irapwien nəgkiariien sə Kumwesən
rauvei pehe, uə noien səvəi nəgkiariien
ia nəgkiariien əpə me, uə noien səvəi

✡ 12:27: Rom 12:5, Efes 5:30 ✡ 12:28: Efes 4:11-12 ✡ 12:31: 1Kor 14:1 ✡ 13:2: Mat 17:20 ✡ 13:3: Mat 6:2 ✡ 13:5: Fil 2:4 ✡ 13:6: Rom 12:9 ✡ 13:7: Rom 15:1, 1Tes 4:8, 1Kor 9:12

nukurənien nari, noien mirəhar nəha
tuhariwən. 9 Ro iamɨnhi irə tɨ nəri nə
mə ipwet mɨne nukurənien səkɨtaha
ro nɨpərpərɨn, nənə nəgkiariien me i
Kumwesən rauvei pehe saməni irapw
ro nɨpərpərɨn. 10 Mətə nəpɨn sə pekɨn
trier pehe, sə ro nɨpərpərɨn triwən.
11 Nəpɨn iakɨnamouihi, iakaməgkiari
rəmwhen ia iəkunouihi, nukurənien səiou
rəmwhen səvəi iəkunouihi, nənə noien
səvəi nətərɨgien səiou rəmwhen səvəi
iəkunouihi. Mətə nəpɨn iakuvehe masori,
iakəmri noien me səvəi iəkunouihi ia
təkutak. 12 ✡Ipwet mɨne kɨtaha samətoni
rəmwhen saməti pen ia klas sə rakwhakw,
mətə ia nəpɨn nəha tsətoni rəmwhen
saməti pen ia nəmrɨtaha atukwatukw.
Ipwet mɨne iakukurən a nɨpərɨn, mətə
ia nəpɨn nəha takukurən amasan pam
rəmwhen ia Kumwesən rukurən amasan
pam iou nəha təkwtəkwuni. 13 ✡Nənə
təkwtəkwuni noien mirəhar i kahar
hamarərer: noien səvəi nahatətəien, noien
səvəi neitenhiien nəri amasan mə truvehe,
mɨne noien səvəi nokeikeiien. Mətə noien
sə ramasan pɨk anan ia nirəhar in i noien
səvəi nokeikeiien.

14

*N*əgkiariien sə Kumwesən rauvei pehe
mɨne nəgkiariien əpə me

1 ✡Pwəh nokeikeiien nəri hiamousari
tukwe ia nɨmɨruien səkɨmiaha. Nɨskaiien
me səməme Nənɨmwɨn Ikinan rauvei pehe,
ramasan mə rerɨmiaha tramevən ia nirəha,
mətə sə ramasan pɨk anan rerɨmiaha
tramevən irə in i nɨni irapwien nəgkiariien
sə Kumwesən rauvei pehe. 2 Iakani iamɨnhi
irə tɨ nəri nə mə iərmama sə raməgkiari
ia nəgkiariien əpə riti, in rɨpkəgkiari
mhə m nərmama, mətə raməgkiari m
Kumwesən. Pərhien iərmama riti riwən
sə rukurən nəgkiariien sə in rani, mətə ia
nɨskaiien səvəi Nənɨmwɨn Ikinan, in rani
irapw nəgkiariien me nepwɨn nɨpwran
rərkwafə. 3 Mətə iərmama sə ramɨni irapw
nəgkiariien sə Kumwesən rauvei pehe, in
raməgkiari m nərmama, nənə mauvrhəkɨn
irəha, mamərpwi əknekɨn irəha, mauvehi
utə nətərɨgien səvənraha. 4 Iərmama
sə raməgkiari ia nəgkiariien əpə riti, in
ramasitu atukw a irə. Mətə iərmama
sə rani irapw nəgkiariien sə Kumwesən
rauvei pehe, in ramasitu ia nakalasia
me. 5 ✡Iakokeikei mə kɨmiaha pam anan
tihəgkiari ia nəgkiariien əpə me, mətə
ramasan pɨk mə tihəni irapw nəgkiariien
sə Kumwesən rauvei pehe. Iərmama
sə rani irapw nəgkiariien sə Kumwesən
rauvei pehe, in ramasitu pɨk ia nakalasia
me məpi raka iərmama sə raməgkiari ia
nəgkiariien əpə me. Mətə nɨpərhienien
trɨni mɨnuə iərmama riti rɨni irapw nɨpwrai
nəgkiariien əpə nəha, noien nəha trasitu
mwi ia nakalasia me.

6 Piak me, trɨni mɨnuə iakuvehe mətoni
kɨmiaha, nənə maməgkiari m kɨmiaha ia
nəgkiariien əpə me iamɨnha irə, takəfo
masitu ia kɨmiaha? Hiəukurən mə
takaməkeikei muvehe mɨni pui pehe nari
vi riti m kɨmiaha, uə nukurənien riti, uə
nəgkiariien riti Kumwesən ruvei pehe, uə
nahatənien riti. Mə rekəm, ko iapkasitu
anan mhə ia kɨmiaha. 7 Rerɨmiaha tramrhi
ro narimnari me i həpkɨmɨru mhə mətə
rerɨnraha fwe ikɨn rəmwhen ia tərhe
nau uə kitar. Trɨni mɨnuə rerɨnraha
rɨpkatukwatukw mhə, nənə iərmama
riti trəfo mukurən nəfe nɨpu kamhani?
8 Uə kisɨpw i kaməse tɨ nəsuəpwiriien
nərmama tɨ naruagənien trɨni mɨnuə rerɨn
rəpwəh nasək amasanien mo nukurənien
i m nərmama, nənə sin trəpnəpenə tɨ
naruagənien? 9 Rəmwhen a ia kɨmiaha.
Trɨni mɨnuə hiaməgkiari ia nəgkiariien
sə nərmama həreirei, tuhəfo mhəukurən
nɨpwrai nəgkiariien sə hiaməni? Kɨmiaha
hiaməgkiari a m kwənmahan, nərmama
həpkukurən mhə nɨpwran. 10 Pərhien,
nəgkiariien me rɨpɨk ia təkure tɨprənə i,
nənə irəha pam nɨpwranraha fwe ikɨn.
11 Mətə trɨni mɨnuə iapkukurən mhə
nɨpwrai nəgkiariien sə iərmama riti rani
pehe tukwe iou, iou iəpwɨspwɨs tukwe in,
nənə in iəpwɨspwɨs tukw iou. 12 Rəmwhen
a ia kɨmiaha. Rerɨmiaha ramevən pɨk ia
nɨskaiien me səməme Nənɨmwɨn Ikinan
rauvei pehe, nənə ro pen tihousari mə
tihəuvrhəkɨn nakalasia me ia nɨskaiien me
səməme tuhasitu pɨk ia nirəha.

13 Ro iamɨnhi irə iərmama sə raməgkiari
ia nəgkiariien əpə riti, in traməkeikei
məfwaki məres nɨskaiien tɨ nɨni irapwien
nɨpwran. 14 Trɨni mɨnuə iakaməfwaki mani
irapw nəgkiariien əpə me, nənɨmwɨk fwe
imwə raməfwaki, mətə ia nətərɨgien səiou

✡ 13:12: 2Kor 5:7, Jem 1:23 ✡ 13:13: 1Tes 1:3, 1Jon 4:16 ✡ 14:1: 1Kor 12:31, 1Kor 14:39 ✡ 14:5: Nam 11:29 ✡ 14:15: Efes 5:19

iapkukurən mhə nɨpwrai nəgkiariien me i
iakani. 15 ✡Ro iamɨnhi takəfo irə? Takəfwaki
ia nənɨmwɨn, məfwaki mwi ia nətərɨgien
səiou. Takani nɨpu ia nənɨmwɨn, məni mwi
nɨpu ia nətərɨgien səiou. 16 Mə rekəm, trɨni
mɨnuə ikəfwaki ia nənɨmwɨn ia nəgkiariien
əpə məgnəgɨni Kumwesən, iərmama auər a
riti ia kwopun nəha, in trəfo mɨni "Ouəh"
ia nəfwakiien səim? Rəknekɨn tɨ nəri nə
mə in rɨreirei nəri ikani. 17 Nɨpərhienien
nəfwakiien səim səvəi nɨniien tanak m
Kumwesən ramasan pɨk, mətə ko rɨpkasitu
anan mhə ia iərmama nəha.
18 Iakani tanak m Kumwesən mə
iakaməgkiari ia nəgkiariien əpə me
məpi raka kɨmiaha pam. 19 Mətə ia
nousəsɨmwɨnien səvəi nakalasia me, trɨni
mɨnuə iakahatən nərmama ia kwopi
nəgkiariien me krirum a səməme həukurən
ramasan məpi raka mə iakɨni kwopi
nəgkiariien me ten-taosen ia nəgkiariien
əpə sə həreirei.
20 ✡Piak me, rərəha mə tihəmwhen ia
nəkwərhakwərha ia nətərɨgien səkɨmiaha.
Ramasan mə tihəreirei noien ərəha
rəmwhen ia nəkwərhakwərha me, mətə
ia nətərɨgien səkɨmiaha tihaməkeikei
mhəmwhen ia nərmama həuvəpwinari
raka. 21 Kɨmərai pen nəgkiariien riti ia
nəkukuə səvəi Loa rani mə,
"Iou takəgkiari m nərmama me i.
Nəgkiariien səiou trier ia nərmama
səməme kamhəni nəgkiariien əpə
me,
mier mwi ia tərhui iəpwɨspwɨs me.
Nəri auər a mə takəgkiari mɨnraha iamɨnhi
irə,
mətə irəha tuhəpkətərɨg mhə iou.
Iou Iərɨmənu iakani iamɨnhi irə."
22 Ro iamɨnhi irə sətoni mə nɨskaiien tɨ
nɨniien nəgkiariien əpə me ro nɨmtətien
riti ramevən tɨ nərmama səməme həpkɨni
mhə nɨpərhienien ia Kristo. Rɨpkevən mhə
tɨ nərmama səməme haməni nɨpərhienien
irə. Mətə nɨskaiien tɨ nɨni irapwien
nəgkiariien sə Kumwesən rauvei pehe
ro nɨmtətien riti ramevən tɨ nərmama
səməme haməni nɨpərhienien ia Kristo.
Rɨpkevən mhə tɨ nərmama səməme həpkɨni
mhə nɨpərhienien irə. 23 ✡Ro iamɨnhi
irə, trɨni mɨnuə nərmama iruə me uə
səməme həpkɨni mhə nɨpərhienien ia
Kristo həuvnimwə pehe ia kwopun kɨmiaha
nakalasia me hiamousəsɨmwɨn ikɨn, nənə
mhətoni kɨmiaha pam hiaməgkiari ia
nəgkiariien əpə me, rəfo? Irəha tuhəni mə
kɨmiaha hiamarməri. 24 ✡Mətə trɨni mɨnuə
kɨmiaha pam hiaməni irapw nəgkiariien
sə Kumwesən rauvei pehe, nənə iərmama
riti sə rɨpkɨni mhə nɨpərhienien ia Kristo
uə iərmama iruə riti ruvnimwə pehe,
nəgkiariien səkɨmiaha pam tro in rukurən
mə in iərmama riti sə ramo noien
ərəha, nənə in trəkiri noien səvənhi.
25 ✡Nəgkiariien me nəha səkɨmiaha trɨni
pui nətərɨgien səvənhi in ramərkwafə irə
fwe ia rerɨn, nənə ro iamɨnha irə iərmama
nəha treiwaiu nənimen trɨrapi tɨprənə, in
truvei pen nɨsiaiien səvənhi m Kumwesən,
mani irapw mə Kumwesən ramarə pərhien
tukumiaha.

*Tihou*səsɨmwɨn kɨmiaha me tɨ
nəfwakiien, mhəfwaki, mhesi pen suatuk
tukwe
26 ✡Ro iamɨnhi irə, piak me, rəfo?
Nəpɨn hiamousəsɨmwɨn kɨmiaha me tɨ
nəfwakiien, kɨmiaha kuatia kuatia, riti
rəni nɨpu, riti ramahatən, riti rani irapw
nari riti Kumwesən rɨno pui pen min,
riti raməgkiari ia nəgkiariien əpə riti,
riti mwi rani irapw nɨpwrai nəgkiariien
nəha. Tihaməkeikei mho narimnari me
nəha mhasitu ia kɨmiaha me irə. 27 Trɨni
mɨnuə nərmama me nepwɨn haməgkiari
ia nəgkiariien əpə me, ramasan mə
iərmama kəru a uə kahar həgkiari. Nəpɨn
iərmama riti rəgkiari, in əpa rəgkiari
meste ro sampam, kurirə riti rəgkiari.
Nənə iərmama riti traməkeikei mɨni irapw
nɨpwrai nəgkiariien me nəha. 28 Mətə trɨni
mɨnuə iərmama riwən tɨ nɨni irapwien
nɨpwrai nəgkiariien me nəha, iərmama sə
raməgkiari ia nəgkiariien əpə, in trəpwəh
nəgkiari asoriien ia nəmri nakalasia me, in
trəgkiari afafa a pwəh irau əpa Kumwesən
krouregi.
29 ✡Nərmama səməme kamhəuvehi
nɨskaiien tɨ nɨni irapwien nəgkiariien
sə Kumwesən rauvei pehe, ramasan mə
kəru a uə kahar həgkiari, nənə nərmama
nepwɨn həkiri amasan nəgkiariien sə
haməni. 30 Mətə trɨni mɨnuə iərmama
riti sə raməkure kɨmiaha min rɨregi mə
Kumwesən ro pui nəgkiariien riti min,

✡ 14:20: Efes 4:14, Fil 3:15 ✡ 14:23: Wok Me 2:13 ✡ 14:24: Jon 16:8 ✡ 14:25: Aes 45:14, Sek 8:23, Jon 4:19
✡ 14:26: 1Kor 12:8-10, Efes 4:12 ✡ 14:29: Wok Me 17:11, 1Tes 5:21

nənə iərmama sə raməgkiari trəpwəh
nəgkiariien. 31 Ro iamɨnhi irə, kɨmiaha
pam hiəukurən nɨni irapwien nəgkiariien
sə Kumwesən rauvei pehe, riti rukupwən
məgkiari raka nənə riti. Tiho iamɨnha
irə mə nərmama me pam tuhəuvehi
nukurənien, nənə trasitu ia nərmama me
pam. 32 Kɨmiaha hiəukurən. Nərmama
səməme kamhəuvehi nɨskaiien tɨ nɨni
irapwien nəgkiariien sə Kumwesən
rauvei pehe, irəha hamərɨmənu atukw
a ia nənɨmwɨnraha me, mhəukurən
nəgkiariien, mhəukurən mwi nafafaien.
33 Iakani iamɨnhi irə tɨ nəri nə mə Kumwesən
rɨpko mhə in Kumwesən səvəi noien
nɨreireiien ia nari, mətə in Kumwesən səvəi
nəmərinuien.

Rəmwhen ia nakalasia me pam, nəpɨn
kamhousəsɨmwɨn irəha me, 34 ✡nɨpran
tuhəpwəh nəgkiariien ia nousəsɨmwɨnien
me nəha. Rəpwəh natukwatukwien mə
tuhəgkiari, mətə tuhaməkeikei mhei-
waiu mho nɨsiaiien rəmwhen Loa səvəi
Moses rani. 35 Trɨni mɨnuə hokeikei mə
tuhəukurən nari riti, tuhaməkeikei mhəres
tɨ səvənraha me nərman fwe ia rukwənu.
Iakani iamɨnhi irə tɨ nəri nə mə ro naurɨsien
mə pran trəgkiari ia nousəsɨmwɨnien səvəi
nakalasia me.

36 Rəfo? Rerɨmiaha rɨrhi mə nəgkiariien
səvəi Kumwesən rɨməkupwən ia kɨmiaha
muvehe? Uə rerɨmiaha rɨrhi mə
nəgkiariien səvəi Kumwesən rɨməuvehe
a tukumiaha? 37 ✡Trɨni mɨnuə kɨmiaha riti
rerɨn rɨrhi mə in profet riti, uə Nənɨmwɨn
Ikinan rɨməuvei pen nɨskaiien riti min,
ramasan. Mətə in traməkeikei mukurən
mə nəgkiariien i iakamrai m kɨmiaha in
nəkwai Iərɨmənu səkɨtaha. 38 Trɨni mɨnuə
rəpwəh nɨniien nɨpərhienien ia nəgkiariien
i, tukəpwəh mwi nɨniien nɨpərhienien ia
nəgkiariien səvənhi.

39 Ro iamɨnhi irə, piak me, nɨskaiien
sə tihokeikei pɨk, in i nɨni irapwien
nəgkiariien sə Kumwesən rauvei pehe.
Mətə tihəpwəh nɨniseien nɨskaiien i sə
nərmama haməgkiari ia nəgkiariien əpə
me. 40 ✡Narimnari me pam səməme hiamo,
tihaməkeikei mho ia noien sə ratukwatukw
mhesi pen suatuk tukwe.

15

Kristo rɨnətui mwi ia nemhəien səvənhi

1 Piak me, iakokeikei mə tako kɨmiaha
hiəukurən nəgkiariien amasan sə
iakɨnəvisau irə m kɨmiaha fwe kupwən.
Nəgkiariien amasan i kɨmiaha hiəuvəni
raka nɨpərhienien irə mamhərer irə.
2 Trɨni mɨnuə hiaməkwtəmhiri əknekɨn
nəgkiariien amasan i iakɨnəvisau raka
m kɨmiaha, Kumwesən truvehimɨru
kɨmiaha irə. Mətə trɨni mɨnuə hiaraka ia
nəgkiariien amasan i, nənə hiəuvəni auər a
nɨpərhienien irə.

3 ✡Narimnari me səməme iakɨməregi,
iou iakuvəni raka tukumiaha. Iakɨməni
mə nəri sə tihaməkeikei mhəkupwən
mhəukurən in i mə Kristo rɨmamhə tɨ
noien ərəha me səkɨtaha ramesi pen
nəgkiariien me kɨmərai pen ia Nəkukuə
Ikinan. 4 ✡Kɨmənɨmwi nənə rətui mwi ia
nemhəien səvənhi ia nəpɨn sə ro kahar irə
ramesi pen nəgkiariien me kɨmərai pen ia
Nəkukuə Ikinan. 5 ✡Nənə in rɨməkupwən
mier irapw tɨ Pita, marə mier irapw mwi
tɨ nərmama səvənhi twelef. 6 Kurirə irə
in rier irapw mwi tɨ piəvtaha me həpɨk
həpi raka faef hantret ia nəpɨn kuatia a.
Irəha həpɨk haməmɨru ihi, mətə nepwɨn
həuvamhə raka. 7 ✡Nəpɨn in rier irapw
raka tɨ nirəha, marə mier irapw mwi tɨ
Jemes, nənə mier irapw mwi tɨ aposol me
pam. 8 ✡Kurirə ia nirəha pam, in rier irapw
mwi tukw iou, mətə iou iakəmwhen ia
iəkunouihi əmtəmetə riti rɨpkətui mhə ia
nəpɨn atukwatukw səvənhi.

9 ✡Iakani iamɨnhi irə tɨ nəri nə mə
iou inhərɨpw anan ia aposol me pam,
nənə iakəpwəh nəmwhenien mə nərmama
tuhəkwein iou mə iou aposol riti, tɨ
nəri nə mə iakɨnamometə nakalasia me
səvəi Kumwesən fwe kupwən. 10 ✡Mətə
Kumwesən rɨnasitu ia nirak ia namasanien
səvənhi, mo iakuvehe mo iamɨnhi irə nəha
təkwtəkwuni. Nənə namasanien səvənhi
sə rɨno miou rəpwəh nuvehe əpnapenien,
mətə rukuə kwənkwan. Nɨpərhienien,
iakɨno wok məpi raka aposol me pam, mətə
rɨpko mhə ia nɨskaiien atukw səiou, mətə
ia namasanien sə Kumwesən rauvei pehe
miou. 11 Ro iamɨnhi irə nəri auər a mə
iou iakani irapw nəgkiariien amasan i m

✡ 14:34: 1Kor 11:3, 1Tim 2:12, Taet 2:5 ✡ 14:37: 1Jon 4:6 ✡ 14:40: Kol 2:5 ✡ 15:3: Aes 53:8-9 ✡ 15:4: Mat 12:40, Wok Me 2:24-32 ✡ 15:5: Luk 24:34, Mat 28:16-17 ✡ 15:7: Luk 24:50 ✡ 15:8: Wok Me 9:3-6, 1Kor 9:1 ✡ 15:9: Efes 3:8, 1Tim 1:15 ✡ 15:10: Wok Me 8:3, 2Kor 6:1, 2Kor 11:5,23

kɨmiaha, uə irəha haməni irapw m kɨmiaha,
mətə nəgkiariien kuatia a i səkɨmaha pam
iahaməni irapw tukumiaha nənə hiəuvəni
raka nɨpərhienien irə.

Nərmama səməme həuvamhə tuhətui
mwi ia nemhəien
12 Kɨmiaha hiəukurən mə ia nəgkiariien
səkɨmaha, kɨmaha iahaməni irapw mə
Kristo rɨnətui mwi ia nemhəien. Mə
iahaməvisau iamɨnha irə, rəfo kɨmiaha
nepwɨn hiaməni mə nərmama səməme
həuvamhə ko həpkətui mhə mwi? 13 Trɨni
mɨnuə nərmama səməme həuvamhə ko
həpkətui mhə mwi, nənə ko Kristo mwi
rəpwəh nətuiien ia nemhəien. 14 Nənə
trɨni mɨnuə Kristo rəpwəh nətuiien ia
nemhəien, wok i səkɨmaha sə iahaməni
irapw nəgkiariien amasan ro nəri auər a irə
rəmwhen a mwi ia nahatətəien səkɨmiaha.
15 ✡Nari riti mwi, trɨni mɨnuə Kristo rəpwəh
nətuiien ia nemhəien, kɨmaha iahəneikuə
ia Kumwesən, tɨ nəri nə mə iahaməni irapw
mə Kumwesən rɨno Kristo rətui mwi ia
nemhəien. Trɨni mɨnuə nəgkiariien nəha
ro nɨpərhienien mə nərmama səməme
həuvamhə ko həpkətui mhə mwi ia
nemhəien, nənə Kumwesən ko rəpwəh
noien mwi Kristo rətui ia nemhəien. 16 Trɨni
mɨnuə nərmama səməme həuvamhə raka
ko həpkətui mhə mwi ia nemhəien, nənə
ko Kristo rɨpkətui mhə mwi ia nemhəien.
17 Trɨni mɨnuə Kristo rɨpkətui mhə mwi ia
nemhəien, nənə nahatətəien səkɨmiaha
nɨpwran riwən, kɨmiaha hiamarə ihi ia
noien ərəha me səkɨmiaha. 18 Nənə trɨni
mɨnuə nəgkiariien nəha ro nɨpərhienien,
nərmama səməme haməni nɨpərhienien
ia Kristo fwe kupwən həuvamhə raka,
irəha həuvəiwən ko həpkətui mhə mwi.
19 Kɨtaha saməmri pen əknekɨn nətərɨgien
səkɨtaha ia Kristo, mətə mə noien nəha
səvəi nɨmɨruien a i səvəi tɨprənə, rərəha
anan tukutaha məpi raka nərmama me
nepwɨn.

20 ✡Mətə nəgkiariien sə ro nɨpərhienien
ro iamɨnhi irə. Kristo rɨnətui mwi ia
nemhəien səvənhi. In rukupwən mətui
mwi rəmwhen ia nukwai nei kukupwən
kesi. Nərmama səməme həuvamhə raka
irəha tuhətui mwi ia nemhəien kurirə.
21 ✡Iakani iamɨnhi irə tɨ nəri nə mə
nemhəien rɨməuvehe ia iərmama riti,
nənə ia suatuk kuatia a, nətuiien mwi
ia nemhəien rɨməuvehe ia iərmama riti.
22 Nərmama me pam tuhemhə tɨ nəri nə mə
haməuku pen ia Atam. Ia noien a mwi nəha,
nərmama me pam səməme haməuvehe
mho kuatia irəha Kristo tuhətui mwi ia
nemhəien. 23 ✡Mətə irəha nəha tuhətui mwi
ia nəpɨn atukwatukw səvənraha. Kristo in
rɨməkupwən mətui mwi. Nəpɨn in truvehe
mwi irə, nərmama me səvənhi tuhətui
mwi. 24 Nənə nəpɨn sampam truvehe,
Kristo trouraha nənɨmwɨn me pam səməme
kamhəuvehi nərɨmənuien mɨne nasoriien.
In trouraha nɨskaiien me pam. Kurirə
irə in raraka ia nɨtətə sə in ramərɨmənu
irə revən ia rəgi Tata Kumwesən. 25 ✡Ro
iamɨnhi irə tɨ nəri nə mə Kristo traməkeikei
mamərɨmənu meste Kumwesən trəmri
narimnari me pam səməme in raməmwəki
irəha kamharə inhərɨpw ia tɨpage nɨsui
Kristo mi. 26 ✡Sə trouraha sampam ia nirəha
nemhəien. Nənə nemhəien triwən mwi.
27 ✡Iakani iamɨnhi irə tɨ nəri nə mə Nəkukuə
Ikinan rani mə, “Kumwesən rɨnəmri
narimnari me pam kamharə inhərɨpw ia
tɨpage nɨsun mi.” Mətə ro nukurənien i
mə nəgkiariien nəha sə rani mə “narimnari
me pam,” kɨpkəvsini pen mhə Kumwesən
ia narimnari me nəha. In rɨnəmri pen
narimnari me nəha kamharə inhərɨpw ia
tɨpage nɨsui Kristo mi. 28 Narimnari me pam
tuheiwaiu Kristo trərɨmənu ia nirəha. Irəha
pam tuheiwaiu raka, nənə Tɨni Kumwesən
truvehi irapw atukw a in, meiwaiu marə
tegɨn nərɨmənuien səvəi Tata səvənhi sə
rɨnəmri irapw narimnari me pam ia tɨpage
nɨsun mi. Ro iamɨnhi irə mɨne Kumwesən
trərɨmənu ia narimnari me pam.

29 Rəfo ia nərmama səməme kamo
paptaes ia nirəha tɨ nərmama səməme
həuvamhə raka? Trɨni mɨnuə nərmama
səməme həuvamhə raka tuhəpkətui mhə
mwi ia nəpɨn riti, nənə rəfo kamo paptaes
ia nərmama tɨ nirəha? 30 ✡Rəmwhen
a ia kɨmaha. Rəfo iahaməuvehi pekɨn
nəpɨn sɨkai me ia nɨmɨruien səkɨmaha ia
nəpɨn me pam? 31 Iakani kwəsuahi piak
me mə nəpɨn rɨpɨk nərmama haməmwur
mə tuhousi əpune iou! Rerɨk ragien pɨk
tukumiaha tɨ nəri nə mə hiəməuvehe
mho kuatia kɨmiaha Iesu Kristo Iərɨmənu
səkɨtaha. Nənə mo pen nəgkiariien i
iakani ro nɨpərhienien. 32 ✡Ia kwopun i
Efesas, rəmwhen mə iakaruagən kɨmaha

✡ 15:15: Wok Me 1:22, 4:33, Wok Me 5:32 ✡ 15:20: Kol 1:18 ✡ 15:21: Rom 5:12,18 ✡ 15:23: 1Tes 4:16, Rev 20:5 ✡ 15:25: Mat 22:44 ✡ 15:26: Rev 20:14, 21:4 ✡ 15:27: Sam 8:6 ✡ 15:30: Rom 8:36 ✡ 15:32: 2Kor 4:10-11, Luk 12:19-20

nəri əprmɨn me. Mətə rəfo? Trɨni mɨnuə
nərmama səməme həuvamhə ko həpkətui
mhə mwi, iakɨnaruagən tɨ nəfe? Trɨni
mɨnuə nərmama səməme həuvamhə ko
həpkətui mhə mwi, ramasan mə tihesi pen
a nəgkiariien i sə rani mə,
"Pwəh sani nari mhənɨmwi,
tɨ nəri nə mə trakwakwi semhə."
33 Tihəpwəh neikuə atukwien ia kɨmiaha.
Nəgkiariien i kamɨni ro nɨpərhienien.
"Nəpɨn nərmama səvənraha noien
ramasan havən pəri irəha nərmama
səməme noien səvənraha rərəha, səməme
noien səvənraha rərəha houraha noien
amasan səvənraha." 34 ✡Hərərɨg pehe
mwi mhəuvehi atukwatukw nətərɨgien
səkɨmiaha sə ratukwatukw, nənə mharaka
ia noien ərəha me. Iakani iamɨnhi irə tɨ
nəri nə mə kɨmiaha nepwɨn hiamreirei
ihi Kumwesən, nənə ro naurɨsien asori m
kɨmiaha.

Nərmama tuhətui mwi ia nemhəien
mətə nɨpwranraha trəfo irə?
35 ✡Mətə iərmama riti trəres nəresien i
mə, "Nərmama səməme həuvamhə tuhəfo
mhətui mwi? Nɨpwranraha trəfo irə?"
36 Ik iərmama ikreirei nari, nuni nari
sə ikəpwei traməkeikei memhə kurirə
ruverə mutə. 37 Nənə nəri sə ikəpwei
ropə ia nɨpwran sə trutə. Sə ikəpwei in
nə nuni nari, rosi nuni wit uə nuni nari
riti mwi. 38 ✡Mətə Kumwesən rauvei pen
nɨpwran rəmwhen sə in rokeikei. Nənə
nuni nari me kuatia kuatia, in rauvei pen
nɨpwranraha me. 39 Rəmwhen a mwi nusai
nari rəpwəh nəmnəmwhenien, mətə nusai
nari səpəmsəpə. Nusai iərmama ropə ia
səi nərimɨru me, uə menu me, uə nəmu
me. 40 Narimnari me ia nɨmagouagou
ho nɨpwranraha. Rəmwhen a mwi
narimnari me ia təkure tɨprənə i ho
nɨpwranraha. Mətə narimnari me nəha
kamətə fwe ia nɨmagouagou kamhəser
ropə ia nɨpwrai narimnari me nəha kamətə
ia təkure tɨprənə. 41 Nukuraanien səvəi
meri ropə ia nukuraanien səvəi məkwə
mɨne nəhiapwien səvəi kəməhau me.
Nəhiapwien səvəi kəməhau me nepwɨn
hopə ia səvəi nepwɨn mwi.
42 Tro mwi iamɨnhi irə ia nəpɨn nəha
nərmama səməme həuvamhə tuhətui
mwi. Iərmama sə kɨmənɨmwi nɨpwran
trɨmərɨr, mətə nəpɨn in trətui mwi nɨpwran
trɨpkɨmərɨr mhə mwi. 43 ✡Iərmama sə
kɨmənɨmwi nɨpwran rɨpkamasan mhə,
mətə nəpɨn in trətui mwi nɨpwran
tramasan. Iərmama sə kɨmənɨmwi nɨpwran
nɨskaiien səvənhi riwən, mətə nəpɨn in
trətui mwi nɨpwran trɨskai. 44 Nəpɨn
kɨmənɨmwi iərmama nɨpwran ro nusan,
mətə nəpɨn in trətui mwi nɨpwran tro
nənɨmwɨn.
Trɨni mɨnuə nɨpwrai iərmama sə ro
nusan, nənə nɨpwrai iərmama sə ro
nənɨmwɨn in mwi fwe ikɨn. 45 ✡Iakani
iamɨnhi irə tɨ nəri nə mə kɨmərai pen
nəgkiariien i ia Nəkukuə Ikinan rani
mə, "Iərmama sə rɨməkupwən, Atam, in
rɨməuvehe iərmama riti sə ramɨru." Atam
sampam, in i Kristo, rɨməuvehe mo in
nənɨmwɨn i rauvei pehe nɨmɨruien. 46 Mətə
rɨpko mhə nɨpwrataha i sə ro nənɨmwɨn
trukupwən, mətə nɨpwrataha sə ro nusan,
nənə kurirə irə nɨpwrataha sə ro nənɨmwɨn.
47 ✡Iərmama sə rɨməkupwən in səvəi
tɨprənə i. Kumwesən rɨno in ia tɨprənə.
Mətə iərmama sə rɨməkurirə rɨməuku pen
ia neiai. 48 Nərmama me pam səvəi tɨprənə,
nɨpwranraha rəmwhen ia nɨpwrai iərmama
nəha Kumwesən rɨno ia tɨprənə. Nərmama
səməme tuhəuvən ia neiai, nɨpwranraha
trəmwhen ia nɨpwrai iərmama sə rɨməuku
pen ia neiai. 49 Təkwtəkwuni kɨtaha
səmwhen ia iərmama nəha sə Kumwesən
rɨno ia tɨprənə. Ia noien a mwi nəha
kɨtaha tsəmwhen a mwi ia iərmama nəha
sə rɨməuku pen fwe ia neiai muvehe.
50 ✡Iakani irapw tukumiaha, piak me,
nɨpwrai iərmama sə ro nusan mo nɨten ko
rɨpkuvnimwə mhə ia nɨtətə sə Kumwesən
ramərɨmənu irə. Rəmwhen a mwi nəri
mərɨr ko rɨpkuvehi mhə nəri sə ramarə
rerɨn. 51-52 ✡Həregi ro. Nəgkiariien i
iakani pehe tukumiaha i nəha təkwtəkwuni
in nəgkiariien riti sə rɨnamərkwafə fwe
kupwən. Rɨpko mhə kɨtaha pam tsemhə,
mətə nəpɨn kisɨpw sampam trasək kɨtaha
pam tsəuvehe mhərməvi. Kurirə iərmama
riti rapri m kuatia ia nənimen, mətə nəri
nəha rɨno sampam akwauakw a. Nəpɨn
kisɨpw sampam trasək, nənə nərmama
səməme həuvamhə tuhətui mwi mhəpwəh
mwi nemhəien, nənə kɨtaha tsəuvehe
mhərməvi. 53 ✡Nɨpwrataha sə ro nəri
mərɨr i traməkeikei muvehe mo nəri
sə ko rɨpkɨmərɨr mhə. Nɨpwrataha i

✡ 15:34: Rom 13:11, Wok Me 26:8, 1Kor 6:5 ✡ 15:35: Jon 12:24 ✡ 15:38: Jen 1:11 ✡ 15:43: Fil 3:20-21 ✡ 15:45: Jen 2:7, Jon 6:63, 2Kor 3:6,17 ✡ 15:47: Jen 2:7 ✡ 15:50: 1Kor 6:13 ✡ 15:51-52: Mat 24:31, 1Tes 4:15-17 ✡ 15:53: 2Kor 5:4

səvəi nemhəien traməkeikei muvehe mo
nəri sə ramarə rerɨn. 54 ✡Nɨpərhienien,
nɨpwrataha sə ro nəri mərɨr i traməkeikei
muvehe mo nəri sə ko rɨpkɨmərɨr mhə.
Nɨpwrataha i səvəi nemhəien traməkeikei
muvehe mo nəri sə ramarə rerɨn. Nəpɨn
nəri nəha truvehe mo sampam, nənə
nəgkiariien sə kɨmərai pen ia Nəkukuə
Ikinan ruvehe mo nɨpərhienien, rani mə,
"Nemhəien ruvəiwən. Kuvəuvehi irapw in
ia naruagənien."
55 "Eh, nemhəien, tikəfo masori ia kɨmaha?
Eh, nemhəien, tikəfo mo nəmisəien m
kɨmaha?"
56 ✡Nəri sə nemhəien rauvehi nɨskaiien
səvənhi irə tɨ noien nəmisəien m iərmama
in nə noien ərəha, nənə nəri sə noien ərəha
rauvehi nɨskaiien səvənhi irə in nə Loa.
57 Mətə pwəh səni tanak m Kumwesən sə
rauvei pehe m kɨtaha noien i saməuvehi
raku pen tɨ Iərɨmənu səkɨtaha Iesu Kristo,
noien sə ramo kɨtaha səskai mhəpi raka
nemhəien.
58 ✡Ro pen piak keikei me, kɨmiaha
tihaməkeikei mhərer əknekɨn, mhəpwəh
nəseniien nari riti rɨkiukiu ia kɨmiaha.
Nəpɨn me tihamo wok səvəi Iərɨmənu
səkɨtaha ia rerɨmiaha pam, tɨ nəri nə mə
hiəukurən mə wok səvəi Iərɨmənu səkɨtaha
sə hiamo hiəpko auər a mhə.

16

Mane səvəi nasituien ia nərmama me
səvəi Kumwesən

1 ✡Ia nɨkaren səvəi mane səvəi nasitu-
ien ia nərmama me səvəi Kumwesən fwe
Jerusalem, tihaməkeikei mho rəmwhen sə
iakɨməni pen tɨ nakalasia me fwe ia pro-
fens nəha Kalesia. 2 Ia Sante me pam,
kɨmiaha pam kuatia kuatia tihaməkeikei
mhəmri karen mane me nepwɨn. Iərmama
sə rauvehi mane asori trəmri karen rɨpɨk.
Iərmama sə rauvehi mane ouihi trəmri
karen ouihi a. Ro iamɨnhi irə nəpɨn iaku-
vehe ko hiəpkəmwur mhə mwi mə tiho
pam nəri nəha ia nəpɨn kuatia. 3 Tihərui
irapw kɨmiaha me nepwɨn mə tuhəuvehi
mane mhəuvən. Nənə nəpɨn iakuvehe,
iakrai nəkukuə mɨni irapw irəha tɨ nəkur
Jerusalem nənə mərhi pen irəha həpeki
mane mhəuvən fwe ikɨn. 4 Trɨni mɨnuə
iakətoni mə ramasan mə iou mwi takevən,
nənə irəha tuhəkurirə iou.

*Pol ram*əres narimnari me nepwɨn mə
nəkur Korin tuhaməkeikei mho
5 ✡Kurirə iakuvehe məti pehe kɨmiaha,
takevən raka fwe profens nəha Maseto-
nia, tɨ nəri nə mə takaməkeikei mukupwən
mevən fwe Masetonia. 6 ✡Rosi takarə
kwopti kɨtaha m kɨmiaha mə rəfo sarə
a meste nəpɨn səvəi nəkwieiien tro sam-
pam. Nənə hiəukurən nasituien ia ni-
rak ia navənien səiou sə iakamevən pen
me ikɨn. 7 ✡Iapkokeikei mhə mə taku-
vehe mətoni kɨmiaha nənə mier mwi, mətə
iakokeikei mə takuvehe sarə kwopti trɨni
mɨnuə Iərɨmənu səkɨtaha rəseni iou. 8 Mətə
takarə a ia kwopun i ia Efesas meste nəpɨn
səvəi Pentekos, 9 ✡tɨ nəri nə mə Kumwesən
rɨnəsevər ia suatuk tukw iou mə tako wok
amasan sə trukuə kwənkwan rɨpɨk, nəri
auər a mə nərmama həpɨk haməmwur mə
tuhəsisəg iou tɨ noien wok.
10 ✡Trɨni mɨnuə Timoti ruvehe mətoni
kɨmiaha, hio ramasan min, mhəuvei pen
nɨsiaiien min, tɨ nəri nə mə in ramo
wok səvəi Iərɨmənu səkɨtaha rəmwhen a
ia nirak. 11 ✡Rərəha mə tihamətoni in
rəmwhen mə in iərmama auər a riti.
Mətə tihaməkeikei mhasitu irə ia navənien
səvənhi nəpɨn in rɨrərɨg muvehe mətoni
iou. Iou iakameitenhi piəvtaha me irəha
Timoti mə tuhəuvehe mhətoni iou.
12 ✡Ia nɨkaren səvəi piəvtaha Apolos,
iakɨməni pen tukwe in mə in traməkeikei
mukurirə piəvtaha me muvehe mətoni
kɨmiaha. Mətə in rəpwəh nokeikeiien mə
truvehe nəha təkwtəkwuni, mətə in tru-
vehe ia nəpɨn sə ratukwatukw tukwe.
13 ✡Hətui mhəpwəh napriien, nənə
mhərer əknekɨn ia nahatətəien səkɨmiaha,
mhəpwəh nehekɨrien, mho mə hiəskai.
14 Narimnari me pam səməme hiamo, tiho
ia nokeikeiien.
15 ✡Kɨmiaha hiəukurən mə Stefanas
mɨne nərmama ia nəkwai nimwə səvənhi,
irəha haməkupwən mhəni nɨpərhienien ia
Iesu fwe profens nəha Akaea, nənə irəha
həmwur pɨk tɨ nasituien ia nərmama me
səvəi Kumwesən. Piak me, iakuə takɨni
pehe tukumiaha i mə 16 ✡tihəuvei pen
nɨsiaiien m nərmama sə ro me iamɨnha

✡ 15:54: Aes 25:8 ✡ 15:56: Rom 6:14, 7:13 ✡ 15:58: 2Kron 15:7, Rev 14:13 ✡ 16:1: Rom 15:25-26, 2Kor 8:1-9, Kal 2:10 ✡ 16:5: Wok Me 19:21 ✡ 16:6: Rom 15:24, Taet 3:12 ✡ 16:7: Wok Me 18:21 ✡ 16:9: Wok Me 19:8-10, 2Kor 2:12, Kol 4:3, Rev 3:8 ✡ 16:10: 1Kor 4:17 ✡ 16:11: 1Tim 4:12 ✡ 16:12: 1Kor 1:12, 3:6 ✡ 16:13: Sam 31:24, Efes 6:10 ✡ 16:15: Rom 16:5, 1Kor 1:16 ✡ 16:16: 1Tes 5:12

irə, mɨne nərmama me pam səməme
kamhowok mamhəsese pəri irəha mɨnraha.
17 Nəpɨn Stefanas, Fotunatas, mɨne Akaekas
harier pehe rerɨk ragien, tɨ nəri nə mə nari
auər a mə kɨmiaha hiəiwən, mətə nəpɨn
iakətoni irəhar rəmwhen mə iakɨnətoni
kɨmiaha. 18 ✡Irəhar haro iou iakuvehi
napwɨsien ia rerɨk rəmwhen irəhar haro
mwi ia kɨmiaha. Nərmama me iamɨnha
irə, ramasan mə tihəgnəgɨni irəha pwəh
nərmama hətoni mhəukurən irəha.

Nəgkiariien sampam

19 ✡Nakalasia me ia profens fwe Esia
haməni ramasan tukumiaha. Akwila
mɨne Prisila krouokeikei pɨk mə trouni
ramasan tukumiaha ia nəghi Iərɨmənu
səkɨtaha irəha nakalasia me səməme
hamousəsɨmwɨn irəha me ia nimwə
səvənrau. 20 ✡Piəvtaha me pam ia kwopun
i haməni ramasan tukumiaha. Tihəni
ramasan tukumiaha me mhakei m kɨmiaha
me ia nakeiien sə rəmher.
21 ✡Iou Pol, iakamrai nəgkiariien i səvəi
nɨniien ramasan tukumiaha, mamrai ia
rəgɨk atukwatukw.
22 ✡Trɨni mɨnuə iərmama riti rəpwəh
nokeikeiien Iərɨmənu səkɨtaha, pwəh
Kumwesən rəkwein ərəha irə. Iərɨmənu
səkɨtaha, uvehe rə!
23 Pwəh namasanien səvəi Iesu Iərɨmənu
səkɨtaha ramarə tukumiaha.
24 Pwəh nokeikeiien səiou ramarə tuku-
miaha pam səməme hiəuvəuvehe mhəno
kuatia kɨmiaha Iesu Kristo. Ouəh, pwəh ro
iamɨnhi.

✡ 16:18: Fil 2:29 ✡ 16:19: 2Tim 1:15, Wok Me 18:2,18,26, Rom 16:5 ✡ 16:20: Rom 16:16, 2Kor 13:12 ✡ 16:21: Kol 4:18, 2Tes 3:17 ✡ 16:22: Kal 1:8-9

Seken Korin

Nəgkiariien sə rani mə nəfe i nəkukuə

Pol rɨmərai nəkukuə i kani mə Seken Korin. In ruvərai raka Fas Korin məkwə nepwɨn həukurau nənə in rɨrai mwi sə i mərhi pen i revən. Nakalasia me fwe Korin kamheitehieitehi ihi kusen səvənraha, mamho ihi noien ərəha me. Pol revən fwe Korin mətə rarə ouihi a tɨ nəri nə mə irəha həpkrərɨg mhə ia noien ərəha me səvənraha. Nənə nəkur əfwaki me nepwɨn həpkɨni mhə nɨpərhienien ia Pol mə in aposol pərhien riti səvəi Kumwesən. Nəpɨn Pol rəpwəh irəha mevən fwe profens Masetonia, in rerɨn ragien pɨk nəpɨn Taetas ruvehi nəgkiariien amasan muvehe mə nakalasia me fwe Korin hənətə sas ia noien ərəha me səvənraha nənə mhərərɨg ia noien ərəha me səvənraha. Nəpɨn Pol rɨregi nəgkiariien nəha, in rɨrai nəkukuə sə ro kəru irə revən tɨ nəkur Korin. Ia nɨpəri nəkukuə i sə rakupwən Pol rɨni pen tɨ nəkur Korin mə rerɨn ragien tɨ nəri nə mə irəha hənəpwəh noien ərəha me səvənraha mamho noien amasan sə Kumwesən rokeikei. Ia nɨpəri nəkukuə sə rakurirə Pol raməgkiari atukw a ia in mɨne nərmama səməme kamhəmwəki in mamhəni ərəha in.

1 ✡Iou Pol. Iou aposol riti səvəi Iesu Kristo, tɨ nəri nə mə Kumwesən rɨməni nəkwan mə tako, mɨne piəvtaha Timoti.

Nəkukuə i rauvehe tukumiaha nakalasia me səvəi Kumwesən fwe taon nəha Korin, mɨne nərmama me pam səvəi Kumwesən fwe profens nəha Akaea.

2 ✡Pwəh Kumwesən Tata səkɨtaha, mɨne Iesu Kristo Iərɨmənu səkɨtaha, krouəriari pehe namasanien mɨne nəmərinuien m kɨmiaha.

*Kumwes*ən sə in nukune noien səvəi nasituien

3 ✡Pwəh səgnəgɨni Kumwesən i in Kumwesən mɨne Tata səvəi Iərɨmənu səkɨtaha Iesu Kristo, in Tata sə in nukune napiien, nənə in Kumwesən sə in nukune noien səvəi nasituien me pam. 4 In ramasitu ia kɨmaha ia nəmisəien me pam səkɨmaha, mə kɨmaha iahəukurən nasituien ia nərmama ia nəmisəien me səpəmsəpə səməme irəha haməregi. Nənə kɨmaha tahasitu ia nirəha ia noien səvəi nasituien sə Kumwesən rɨno m kɨmaha. 5 ✡Rəmwhen a ia nəmisəien sə Kristo rɨməuvehi, nəmisəien nəha rauvehe pɨk mwi ia nɨmɨruien səkɨmaha. Ia noien a mwi nəha, tɨ nəri nə mə kɨmaha iahəmauvehe mho kuatia kɨmaha Kristo, Kumwesən ramasitu pɨk ia kɨmaha, nənə noien nəha ramevən mwi tɨ nərmama nepwɨn. 6 ✡Trɨni mɨnuə kɨmaha iahamregi nəmisəien, mətə in nə trasitu ia kɨmiaha muvehimɨru kɨmiaha. Trɨni mɨnuə Kumwesən rasitu ia kɨmaha ramo mə kɨmaha iahəukurən nasituien ia kɨmiaha. Nənə kwənkwai nasituien nəha raukuə ia nɨmɨruien səkɨmiaha, nənə nəpɨn hiarə ia nəmisəien kuatia a tsarə irə trasitu ia kɨmiaha mə tihərer əknekɨn ia nəpɨn me. 7 Kɨmaha iahənəmri pen əknekɨn nətərɨgien səkɨmaha ia Kumwesən tukumiaha mə tihərer əknekɨn. Ro iamɨnhi irə tɨ nəri nə mə kɨtaha pam samarə ia narəien kuatia a mə kɨmiaha tihəregi nəmisəien sə iahamarə irə, nənə ia noien a mwi nəha Kumwesən trasitu ia kɨmiaha rəmwhen ramasitu ia kɨmaha.

8 ✡Piak me, kɨmaha iahokeikei mə tihəukurən amasan nəpɨn sɨkai sə iahənarə irə ia profens nəha Esia. Nəpɨn nəha rɨskai pɨk tukumaha, mo rerɨmaha rɨrhi mə ko iahəpkɨmɨru mhə mamhəuvən. 9 Kɨmaha iahamregi rəmwhen kɨnəkiri raka kɨmaha mə tahemhə. Mətə narimnari me nəha haməuvehe mə kɨmaha tahəpwəh nətɨgiteien ia nɨskaiien atukw səkɨmaha, mətə tahətɨgite ia Kumwesən sə ramo nərmama hemhə hətui mwi. 10 ✡Ia nəpɨn nəha ipaka kɨmaha iahemhə, mətə in rɨməuvehimɨru kɨmaha. Nənə in trauvehimɨru kɨmaha iamɨnhi irə mamevən. Iahənəmri pen əknekɨn nətərɨgien səkɨmaha irə mə in truvehimɨru mwi kɨmaha. 11 Mətə kɨmiaha tihaməkeikei mhasitu ia kɨmaha mhəfwaki tukumaha. Tiho iamɨnha irə mə nərmama həpɨk tuhəni tanak m Kumwesən tɨ narimnari amasan me səməme in tro m kɨmaha tɨ nəri nə mə nərmama həpɨk hənəfwaki tukumaha.

*Pol r*ərari ia nətərɨgien səvənhi mɨne nəfe tro

12 ✡Nari riti kɨmaha iahaməgkiari ərpwi irə. Kɨmaha iahamregi fwe ia rerɨmaha

✡ 1:1: 1Kor 1:1 ✡ 1:2: 1Kor 1:3 ✡ 1:3: Efes 1:3, 1Tes 1:3, Rom 15:5 ✡ 1:5: Sam 34:19, Sam 94:19 ✡ 1:6: 2Kor 4:15 ✡ 1:8: Wok Me 19:23, 1Kor 15:32 ✡ 1:10: 2Tim 4:18 ✡ 1:12: Hip 13:18, 2Kor 2:17, 1Kor 1:17

mə ro nɨpərhienien. In i mə noien
səkɨmaha ia təkure tɨprənə iahəno m
nərmama nepwɨn, mhəno mwi m kɨmiaha
rəpi raka, in noien sə raməmak irapw ia
kwopun ukuraan. Iahaməni a nəgkiariien
pərhien rəmwhen sə Kumwesən rokeikei.
Iahəpkəgkiari mhə ia nukurənien səkɨmaha
səvəi tɨprənə, mətə iahaməgkiari ia
namasanien səvəi Kumwesən. 13-14 ✡Iakani
iamɨnhi irə tɨ nəri nə mə iahəpkrai mhə
nəgkiariien riti sə rɨskai tukumiaha tɨ
nəvsiniien, uə tɨ nukurənien nɨpwran.
Təkwtəkwuni hiəuvəukurən nətərɨgien
səkɨmaha kwopti, mətə iakokeikei pɨk mə
nəpɨn riti tihəukurən pam. Nənə ia noien
nəha, nəpɨn Iesu Iərɨmənu səkɨtaha truvehe
mwi, kɨmiaha tihagien tukumaha rəmwhen
a mwi mə kɨmaha iahamagien tukumiaha.

15-16 ✡Tɨ nəri nə mə iakukurən mə
hiamagien tukumaha, nətərɨgien kupwən
səiou mə takevən fwe profens nəha
Masetonia, mukupwən muvehe mətoni
kɨmiaha, nənə nəpɨn takrərɨg takuvehe
mwi mətoni kɨmiaha. Ro pen tihəuvehi
namasanien m kəru, nənə kurirə irə
tihasitu ia nirak ia suatuk səiou tɨ nevənien
fwe ia tənə Jutia. 17 Mətə iakɨnəpwəh.
Ro pen rosi rerɨmiaha rɨrhi mə nəpɨn
iakamətərɨg mə tako iamɨnha irə nətərɨgien
səiou ramaiuaiu? Uə rosi iakəmwhen a ia
nərmama nepwɨn səvəi tɨprənə kamhəni
nəgkiariien mi nəha "Ouəh" mɨne "Rekəm"
ia nəgkiariien kuatia a?

18 Kɨmiaha hiəukurən mə Kumwesən
ramo nəgkiariien səvənhi ia nəpɨn me.
Nənə kɨmaha mwi nəgkiariien səkɨmaha
tukumiaha rɨpko mhə "Ouəh" mɨne
"Rekəm." 19 ✡Iakani iamɨnhi irə tɨ nəri
nə mə Tɨni Kumwesən i Iesu Kristo sə
iahamarəvisau irapw tukumiaha kɨmrahar
Saelas mɨne Timoti, rɨpko mhə "Ouəh"
mɨne "Rekəm," mətə ia Kristo, nəpɨn me
pam nəgkiariien səkɨmaha in nə "Ouəh."
20 ✡Iakani iamɨnhi irə tɨ nəri nə mə promes
me pam səvəi Kumwesən həuvehe mho
nɨpərhienien i ia Iesu Kristo. Kɨtaha
səuvəuvehe mhəno kuatia kɨtaha min, ro
pen səukurən nɨniien "Ouəh" tɨ nuvehi
utəien nəghi Kumwesən. 21 Kumwesən a
ramo kɨmaha iahamərer əknekɨn ia Kristo
kɨtaha m kɨmiaha. In rɨmərfi kɨtaha,
22 ✡məmri Nənɨmwɨn səvənhi ia rerɨtaha
rahatən pen mə kɨtaha nərmama me
səvənhi. Tɨ nəri nə mə Nənɨmwɨn nəha
ramarə ia rerɨtaha, nənə, kɨtaha səukurən
amasan mə Kumwesən truvei pehe pam
narimnari amasan me səməme rɨnəmri
karen mə səkɨtaha.

23 ✡Təkwtəkwuni iakaməkwein
Kumwesən mə trɨregi nəgkiariien i səiou.
Trɨni mɨnuə iapkɨni mhə nɨpərhienien,
pwəh in rərpwɨn noien ərəha səiou. Iou
iakɨnapkuvehe mhə fwe Korin tɨ nəri nə
mə iapkokeikei mhə mə takɨni nəgkiariien
sɨkai riti tukumiaha. 24 ✡Kɨmaha iahəpwəh
nokeikeiien mə tahərɨmənu ia nahatətəien
səkɨmiaha, rekəm. Mətə taho wok kɨtaha m
kɨmiaha tɨ nagienien səkɨmiaha, tɨ nəri nə
mə hiənərer əknekɨn raka ia nahatətəien
səkɨmiaha.

2

1 ✡Ro pen iakuvəni raka ia rerɨk mə
ko iapkuvehe mhə mwi mətoni kɨmiaha
mo rerɨmiaha rəmisə. 2 Iakani iamɨnhi
irə tɨ nəri nə mə kɨmiaha a hiamo rerɨk
ramagien, mətə trɨni mɨnuə iako rerɨmiaha
rəmisə, nənə iərmama riti riwən sə tro rerɨk
ragien. 3 Nənə iakɨmərai nəkukuə nəha mə
nəpɨn iakuvehe mətoni kɨmiaha tapkregi
mhə rerɨk rəmisə. Iakəpwəh nokeikei-
iien mə nərmama səməme tuhaməkeikei
mho rerɨk ragien, tuho rerɨk rəmisə. Iou
iakuvəukurən raka mə kɨtaha kuatia a, nənə
nəpɨn rerɨk ragien, kɨmiaha mwi rerɨmiaha
tragien. 4 ✡Ro pen nəpɨn iakɨmərai nəkukuə
nəha m kɨmiaha rerɨk rəmisə pɨk tukumi-
aha, mərkwəpɨr, nɨse nənimek raiu tuku-
miaha. Iapkrai mhə nəkukuə nəha mə
tro rerɨmiaha rəmisə, mətə iakɨmərai mə
tihəukurən nokeikeiien i səiou rasori tuku-
miaha.

*Nakalasia me fwe Korin tuham*əkeikei
mhenouenou noien ərəha sə iərmama nəha
rɨno

5 ✡Mətə iərmama nəha rɨno noien ərəha,
in rɨpko mhə rerɨk rəmisə, mətə rɨno mə
kɨmiaha pam rerɨmiaha rəmisə kwopti.
Iakani nəgkiariien i məpwəh nokeikeiien
mə trɨskai pɨk tɨ iərmama nəha, 6 tɨ nəri nə
mə nərpwɨnien nəha kɨmiaha hiəpɨk hiəno
min tɨ noien ərəha səvənhi rɨnəmwhen
raka. 7 Təkwtəkwuni nəha tihaməkeikei

✡ 1:13-14: 2Kor 5:12, Fil 2:16 ✡ 1:15-16: 1Kor 16:5-6 ✡ 1:19: Wok Me 18:5 ✡ 1:20: Rev 3:14 ✡ 1:22: 1Jon 2:27, Efes 1:13-14, 2Kor 5:5, Rom 8:16-17 ✡ 1:23: Rom 1:9, 2Kor 11:31 ✡ 1:24: 1Tes 5:3 ✡ 2:1: 1Kor 4:21, 2Kor 12:21 ✡ 2:4: Wok Me 20:31 ✡ 2:5: 1Kor 5:1

mhenouenou noien ərəha səvənhi nənə
mhomasan rerɨn, mə rerɨn trəpwəh nəmisə
pɨkien muvehi irapw nətərɨgien səvənhi.
8 Iakaməres kɨmiaha mə tiho pwəh in
rukurən nokeikeiien səkɨmiaha tukwe.
9 ✡Iakani iamɨnhi irə tɨ nəri nə mə in nə
nəri iakɨmərai nəkukuə nəha tukwe, mə
takətoni ro kɨmiaha mə tiho nəkwak ia
narimnari me pam uə rekəm. 10 Trɨni mɨnuə
hiənenouenou noien ərəha səvəi iərmama
riti, iou mwi takenouenou irə. Trɨni mɨnuə
iərmama nəha rɨno nəri ərəha me nepwɨn
mə iou takaməkeikei menouenou noien
səvənhi, mətə iou iakɨnenouenou raka
noien səvənhi ia nəmri Kristo tɨ nasituien
ia kɨmiaha. 11 ✡Iakamo noien nəha kamo
Setan rouraha kɨtaha ia neikuəien me
səvənhi. Iakani iamɨnhi tɨ nəri nə mə kɨtaha
səuvəukurən raka nətərɨgien me səvənhi
səməme in ramesi pen.

*Kumwes*ən ramo nərmama kamhəukurən
Kristo ia aposol me səvənhi

12 ✡Nəpɨn iakevən fwe ia taon nəha Troas
mə takəvisau irapw nəgkiariien amasan
səvəi Kristo, iakətoni mə Iərɨmənu səkɨtaha
rɨnəsevər ia təpinhə miou mə tako wok fwe
ikɨn. 13 ✡Mətə iakamətərɨg pɨk mɨpkapwɨs
mhə, tɨ nəri nə mə iapkətoni mhə piak
Taetas ia kwopun nəha. Nənə iakəsəkɨr
mɨnraha mier mevən fwe ia profens nəha
Masetonia.
14 Mətə iakaməgnəgɨni Kumwesən tɨ
nəri nə mə ia nəpɨn me in ramiri kɨmaha
ia Kristo, mamo kɨmaha iahəmwhen
ia nərmama me i kamhəkurirə ia kig
riti sə rɨnaruagən pam, mamrərɨg pen
fwe imwəni. Ia nəpɨn me Kumwesən
ramo nukurənien ia Kristo rauku pen
ia kɨmaha mamevən ia kwopun me.
Nərmama kamhəregi nukurənien nəha
rəmwhen ia nari riti kamregi nɨpekɨn.
15 ✡Iakani iamɨnhi irə tɨ nəri nə mə
kɨmaha iahəmwhen ia nɨmwəkmwəki
nari nɨpekɨn rapein amasan Kristo
rauvani tɨ nəgnəgɨniien Kumwesən
nɨse napw irə ramevən tɨ nərmama
səməme Kumwesən rauvehimɨru irəha,
mamevən mwi tɨ səməme kamhəuvən mə
tuhemhə. 16 ✡Səməme kamhəuvən mə
tuhemhə həregi kɨmaha iahəmwhen ia
nɨpeki nɨse napw nəha sə rauku pen ia
nemhəien mamevən tɨ nemhəien. Səməme
Kumwesən rauvehimɨru irəha həregi
kɨmaha iahəmwhen ia nɨse napw nəha
sə rauku pen ia nɨmɨruien mamevən tɨ
nɨmɨruien. Wok nəha wok asori. Sin
rukurən noien? 17 ✡Kɨmaha iahəpkəmwhen
mhə ia nərmama me nəha həpɨk kamhəni
irapw nəgkiariien səvəi Kumwesən tɨ
nuvehiien a mane, rekəm. Mətə Kumwesən
rɨnərhi pehe kɨmaha. Ia Kristo kɨmaha ia-
haməni irapw nəgkiariien amasan səvənhi
ia nəmri Kumwesən, nənə nəgkiariien
səkɨmaha rauku pen a ia rerɨmaha sə
ratukwatukw.

3

*N*əkukuə riti kɨmərai rani sas ia Pol
mɨne in me nepwɨn

1 ✡Rosi rerɨmiaha rɨrhi mə iahənaməfiəutə
mwi kɨmaha ia nəmrɨmiaha, mətə rɨpko
mhə iamɨnhi irə. Nəpɨn nərmama pwɨspwɨs
me həuvehe imwəmiaha, tuhaməkeikei
mhəuvehi nəkukuə riti kɨmiaha me nepwɨn
həmərai tɨ nɨni irapwien irəha tukumiaha,
tɨ nəri nə mə hiəreirei irəha. Nənə nəpɨn
həier mhəpwəh kɨmiaha, tuhaməkeikei
mhəuvehi nəkukuə səkɨmiaha tɨ noien
kɨmiaha me nepwɨn həukurən irəha.
Kɨmiaha hiənuə tiho iamɨnhi irə ia kɨmaha?
Rekəm! 2 ✡Kɨmiaha atukwatukw hiəmwhen
ia nəkukuə səkɨmaha rani sas ia kɨmaha.
Nəkukuə nəha kɨmərai pen ia rerɨmaha,
nərmama pam tuhəvsini mhəukurən. 3 ✡Ro
nukurənien i tukunraha hətoni mə Kristo
əpa rɨmərai nəkukuə nəha, məmri pehe
ia rəgɨmaha mə tahərhi pen i ramevən.
In rɨpkrai mhə nəkukuə nəha ia nəri
kamrai nari irə, mətə rɨmərai nəkukuə
nəha ia Nənɨmwɨn i in səvəi Kumwesən sə
ramɨru. Nənə rɨpkrai pen mhə ia kəruəterei
sə rɨpwiəpwiə, mətə rɨmərai pen ia reri
nərmama.
4 ✡Kɨmaha iahəpkehekɨr mhə mə
tahəni iamɨnhi irə, tɨ nəri nə mə kɨmaha
iahəuvəuvehe mhəno kuatia kɨmaha Kristo,
nənə mamhahatətə əknekɨn ia Kumwesən.
5 Kɨmaha iahəmwhen tɨ noien wok i, mətə
ko iahəpkɨni mhə mə nari riti rauku pehe
atukw a tukumaha. Kɨmaha iahəmwhen
tɨ nəri nə mə Kumwesən ramasitu ia
kɨmaha. 6 ✡In rɨno kɨmaha iahənəmwhen
tɨ noien wok kɨmaha iotukwininari me

✡ 2:9: 2Kor 7:15, 10:6 ✡ 2:11: Luk 22:31 ✡ 2:12: Wok Me 14:27, 1Kor 16:9 ✡ 2:13: Wok Me 20:1 ✡ 2:15: 1Kor 1:18 ✡ 2:16: Luk 2:34, 2Kor 3:5-6 ✡ 2:17: 2Kor 1:12, 1Tes 4:11 ✡ 3:1: 2Kor 5:12, Wok Me 18:27, Rom 16:1 ✡ 3:2: 1Kor 9:2 ✡ 3:3: Eks 24:12, Jer 31:33, Esik 36:26-27 ✡ 3:4: 2Kor 2:16 ✡ 3:6: Jer 31:31, 1Kor 11:25, Jon 6:63, Rom 7:6

səvəi nəgkiariien vi səvənhi sə in rɨnərihi tərini əknekɨn. Nəgkiariien vi nəha rɨpkuku pen mhə ia Loa sə kɨmərai, mətə rɨməuku pen ia Nənɨmwɨn səvəi Kumwesən. Iakani iamɨnhi irə tɨ nəri nə mə Loa sə kɨmərai ramousi əpune iərmama, mətə Nənɨmwɨn səvəi Kumwesən rauvei pehe nɨmɨruien.

*N*əgkiariien vi kɨnərihi tərini əknekɨn ramser pɨk anan rɨnəpi raka Loa

7 ✡Fwe kupwən, nəpɨn Loa sə kɨmərai pen ia kəruəterei kəru rɨməuvehe vi a, rɨməuvehe irau nukuraanien səvəi Kumwesən. Nukuraanien nəha rəhiəpwɨn nənime Moses ramser pɨk. Nəkur Isrel ko həpkəti əter pen mhə ia nənime Moses, nəri auər a mə nukuraanien nəha ia nənimen rɨnameiwaiu. Noien səvəi Loa nəha ramo mə iərmama remhə, mətə rɨməuvehe irau nukuraanien səvəi Kumwesən. 8 ✡Mə ro iamɨnhi irə rəfo ia noien səvəi Nənɨmwɨn Ikinan? Tukətoni nukuraanien səvəi Kumwesən irə ramser pɨk məpi raka. 9 ✡Nəgkiariien akuas səvəi Loa sə raməkiri nərmama mə tuhaməkeikei mhemhə kamətə nukuraanien səvəi Kumwesən irə ramser, mətə mə ro iamɨnhi irə nəgkiariien vi kɨnərihi tərini əknekɨn sə ramo nərmama hatukwatukw ia nəmri Kumwesən, tukətoni mwi nukuraanien səvəi Kumwesən irə ramser pɨk məpi raka. 10 ✡Nɨpərhienien, nəgkiariien akuas səvəi Loa sə kamətoni nukuraanien səvəi Kumwesən irə, təkwtəkwuni nəha kəpwəh nətoniien nukuraanien nəha irə, tɨ nəri nə mə nəgkiariien vi kɨnərihi tərini əknekɨn ramser pɨk anan rɨnəpi raka Loa nəha. 11 Nəgkiariien akuas səvəi Loa rɨməuvehe irau nukuraanien səvəi Kumwesən, mətə triwən mwi rəmwhen ia nukuraanien sə rɨməser ia nəmri Moses. Mətə nəgkiariien vi Kumwesən rɨnərihi tərini əknekɨn trarə rerɨn, mɨser pɨk məpi raka.

12 Tɨ nəri nə mə kɨmaha iahəukurən amasan nəri nəha mə ro iamɨnhi irə, ro pen kɨmaha iahamətɨgase, 13 ✡mhəpkəmwhen mhə ia Moses. In rɨnousəman nənimen ia tɨnari əgeigei mə nəkur Isrel tuhəpwəh nətoniien mə nukuraanien sə raməhiəpwɨn nənimen rɨnamiwən. 14 ✡Mətə nətərɨgien səvəi nəkur Isrel me nəha fwe kupwən kɨnərəpinhə i. Nənə meste pehe nəha ipwet mɨne nəpɨn irəha həvsini nəgkiariien akuas səvəi Loa, irəha həpkregi sas mhə nəfe rani, tɨ nəri nə mə nari riti ramərəpinhə nətərɨgien səvənraha rəmwhen ia tɨnari əgeigei sə rɨnousəman nənime Moses. Mətə Kristo əpa rukurən nuvehi rakaien nəri nəha ia nətərɨgien səvəi iərmama nəpɨn iərmama ruvehe mo kuatia irau min. 15 Ouəh meste pehe nəha ipwet mɨne, nəpɨn həvsini Loa səvəi Moses, nari riti raməsisəg ia nətərɨgien səvənraha rəmwhen ia tɨnari əgeigei nəha sə rɨnousəman nənime Moses fwe kupwən. 16 ✡Mətə trɨni mɨnuə iərmama riti ruvsini in muvehe tɨ Iərɨmənu səkɨtaha, tɨnari nəha trier raka. 17 ✡Iərɨmənu nəha səkɨtaha in Nənɨmwɨn Ikinan. Nənə kwopun Nənɨmwɨn Ikinan ramarə ikɨn, in rafi nari ia nərmama. 18 ✡Kɨtaha pam i səpkuvegi mhə nəmrɨtaha rəmwhen ia Moses, mətə nəmrɨtaha ramser kamətə nukuraanien səvəi Iərɨmənu ia kɨtaha. Ia nəpɨn me in rauvsini nɨmɨruien səkɨtaha mə tsəuvehe mhəmwhen irə sarə ia nukuraanien riti mharə mhəuvən mwi ia riti. Noien i rauku pen tɨ Iərɨmənu səkɨtaha in nə Nənɨmwɨn Ikinan.

4

*Kumwes*ən ruvei pen wok m aposol me

1 ✡Kumwesən rapi tukumaha nənə muvei pehe wok i m kɨmaha ro pen tahəpwəh nəpouien i. 2 ✡Kɨmaha iahəuvəuvei pen raka təkutamaha ia noien afafa me mɨne noien me səməme ho naurɨsien. Iahəpkavən mhə ia noien səvəi neikuəien, uə iahəpkuvsini mhə nəgkiariien səvəi Kumwesən, rekəm. Mətə kɨmaha iahaməni irapw nəgkiariien pərhien ia nəmri nərmama me pam mə irəha tuhəkiri noien səkɨmaha mhəukurən ia rerɨnraha mə kɨmaha iahamo noien atukwatukw ia nəmri Kumwesən. 3 Rosi nəgkiariien amasan sə iahaməni irapw ramərkwafə tɨ nərmama nepwɨn, mətə ramərkwafə a tɨ nərmama səməme kamhəuvən mə tuhemhə. 4 ✡Irəha ko həpkɨni mhə nɨpərhienien ia nəgkiariien amasan nəha, tɨ nəri nə mə Setan i, iəremhə sə ramərɨmənu ia tɨprənə i, rɨnousəman nətərɨgien səvənraha, mamo irəha həpwəh nətoniien nukuraanien sə raməhiəpwɨn

✡ 3:7: Eks 34:30 ✡ 3:8: Kal 3:2,5 ✡ 3:9: Dut 27:26, Rom 1:17, 3:21 ✡ 3:10: Eks 34:29 ✡ 3:13: Eks 34:33-35 ✡ 3:14: Rom 11:25 ✡ 3:16: Rom 11:23,26 ✡ 3:17: Jon 8:32,36, Rom 8:2, Kal 5:1 ✡ 3:18: Eks 16:7, 24:17 ✡ 4:1: 2Kor 3:6 ✡ 4:2: 2Kor 2:17, 1Tes 2:5, 1Kor 1:18 ✡ 4:4: Efes 2:2, Kol 1:15, Hip 1:3

irəha. Nukuraanien nəha rauku pen ia nəgkiariien amasan sə raməvisau nasoriien səvəi Kristo. Kristo nəha in rəmwhen atukwatukw ia Kumwesən. 5 ✡Kimaha iahəpkəvisau atukw mhə kimaha, mətə iahaməvisau Iesu Kristo mə in Iərimənu, nənə kimaha nərmama iahamo tukwini nari m kimiaha ia nəghi Iesu. 6 ✡Ro iaminhi irə ti nəri nə mə Kumwesən nəha rimənі mə, "Pwəh nukuraanien ruək məhiəpwin kwopun ripitəv ikin," in raməhiapw ia rerimaha, mə kimaha iahəukurən nətoniien nukuraanien səvəi Kumwesən, nənə iahətoni nukuraanien nəha ramser ia nənime Kristo.

*Aposol me h*əpkiskai mhə ia niskaiien atukw səvənraha

7 ✡Mətə kimaha iahaməuvehi nəri amasan nəha ia nipwramaha me i kino ia tiprənə həpkiskai mhə. Ro iaminhi irə mə trahatən pen mə niskaiien amasan nəha rəpi raka riməuku pen ti Kumwesən, ripkuku pehe mhə tukumaha. 8 ✡Ia nəpin me kimaha iahamregi rərəha ia narimnari me ripik, mətə iahəpkimwei mhə. Nəpin me nepwin iahəreirei suatuk, mətə iahaməmwur mhəpwəh nəpwəhien. 9 Nərmama hamo nərəhaien m kimaha, mətə Kumwesən ripkəpwəh mhə kimaha. Hamousi kimaha, mətə həpkouraha mhə kimaha. 10 ✡Ia nəpin me rəmwhen mə kimaha iahaməuvehi nemhəien səvəi Iesu ia nipwramaha, ro iaminhi irə mə nərmama həukurən nətoniien mwi nimiruien səvəi Iesu ia nipwramaha. 11 ✡Iakani iaminhi irə ti nəri nə mə kimaha iahamarə, nəpin me pam kauvei pen kimaha mə tahemhə ti nəghi Iesu. Ro iaminhi irə mə nərmama tuhətoni nimiruien səvənhi ia nipwramaha sə tripkemhə ia nəpin riti. 12 Noien nəha nipwran mə nemhəien ramowok ia kimaha, mətə nimiruien ramowok ia kimiaha.

13 ✡Nəkukuə Ikinan rani mə, "Iakinahatətə ro pen iakani." Ia noien kuatia a səvəi nahatətəien kimaha mwi iahənahatətə ro pen iahaməni. 14 ✡Kimaha iahəukurən amasan mə Kumwesən sə rino Iərimənu səkitaha rətui mwi ia nemhəien, in tro kimaha mine kimiaha, kitaha pam sətui mwi ia nemhəien kitaha Iesu, nənə mərpwi irapw kitaha ia nənimen. 15 ✡Narimnari me i, kimaha iahamo ramasitu ia kimiaha mə nəpin namasanien səvəi Kumwesən rivi pehe nərmama həpik mwi həuvehe ti Kristo, nənə nərmama həpik mwi tuhəni tanak ti Kumwesən, mhəuvehi utə nəghin irənhə anan.

16 ✡Narimnari me nəha ho kimaha iahəpwəh nəpouien i. Nəri auər a mə nipwramaha iruə ramevən mə trərəha, mətə rerimaha fwe imwə Kumwesən ramo mə ramərməvi ia nəpin me. 17 ✡Ro iaminhi irə ti nəri nə mə nəmisəien me i saməregi ia təkure tiprənə i irəha nəri auər a, həpkarə əpwəmwis mhə, mətə haməpnəpenə ia kitaha ti narəien rerin sə raməhiapw mamasan pik məpi raka. 18 ✡Nənə ro iaminhi irə, nənimemaha həpkərer pen mhə ia narimnari me kamətoni, mətə hamərer pen ia narimnari me kipkətoni mhə. Iakani iaminhi irə ti nəri nə mə narimnari me kamətoni irəha narimnari me səvəi təkwtəkwuni a, tuhəpkiwən, mətə narimnari me kipkətoni mhə irəha tuharə rerin.

5

*N*ipwrataha sə vi fwe ia neiai

1 ✡Iakani iaminhi irə ti nəri nə mə nipwrataha rəmwhen ia nimwə tapolen samarə irə səvəi nəpin ouihi a ia tiprənə i. Nənə kitaha səukurən mə trini minuə nipwrataha i ruvehe memhə mərəha, mətə fwe ia neiai nipwrataha vi fwe ikin sə rəmwhen ia nimwə riti ripko mhə iərmama rino mətə Kumwesən a rino nənə in trarə rerin. 2 ✡Nəpin samarə ia nipwrataha i, saməregi rərəha, mamhəvi kwakwa neiahagien tukwe, mamhokeikei anan mə tsəuvən mharə ia nimwə vi nəha fwe ia neiai. 3 Kitaha tsarkahu nipwrataha vi nəha rəmwhen ia karkahu, tipkətə mhə mə samavən auər a. 4 ✡Nəpin samarə ihi ia nimwə tapolen i səkitaha ia tiprənə i, saməregi rərəha pik, mamhəvi neiahagien tukwe, mhəpwəh nokeikeiien mə tukuvehi raka nipwrataha i rəmwhen ia karkahu. Mətə sokeikei mə tukarkahu pehe nipwrataha sə fwe ia neiai mə nipwrataha i sə ko ripkarə rerin mhə truvehe mərməvi marə rerin. 5 ✡Kumwesən əpa rino kitaha ti narimnari me nəha. In riməuvei pehe

✡ 4:5: 2Kor 1:24 ✡ 4:6: Jen 1:3, Aes 9:2, 2Kor 3:18 ✡ 4:7: 2Kor 5:1 ✡ 4:8: 2Kor 1:8, 7:5 ✡ 4:10: 1Kor 15:31 ✡ 4:11: Rom 8:36 ✡ 4:13: Sam 116:10 ✡ 4:14: 1Kor 6:14 ✡ 4:15: 2Kor 1:3-6 ✡ 4:16: Efes 3:16 ✡ 4:17: Rom 8:17-18 ✡ 4:18: Kol 1:16, Hip 11:1-3 ✡ 5:1: 2Kor 4:7, 2Pit 1:13-14 ✡ 5:2: Rom 8:23 ✡ 5:4: 1Kor 15:53-54 ✡ 5:5: Rom 8:16,23

Nənɨmwɨn Ikinan m kɨtaha. Tɨ nəri nə mə
Nənɨmwɨn nəha ramarə ia kɨtaha, nənə,
kɨtaha səukurən amasan mə Kumwesən
truvei pehe pam narimnari amasan me
səməme rɨnəmri karen mə səkɨtaha. 6 ✡Ro
iamɨnhi irə kɨtaha samətɨgase ia nəpɨn me,
mamhəukurən mə nəpɨn samo imwətaha
ia nɨpwrataha i, səpkarə mhə fwe imwei
Iərɨmənu. 7 ✡Iakani iamɨnhi irə tɨ nəri nə
mə kɨtaha samarə ia nahatətəien, səpkarə
mhə ia nəfe samətoni. 8 ✡Kɨtaha samətɨgase
mamhəregi mə ko səpwəh nɨpwrataha i
mhəuvən mho imwətaha fwe ia neiai kɨtaha
Iərɨmənu səkɨtaha sə nəha ramasan pɨk
məpi raka. 9 ✡Ro iamɨnhi irə mɨne nəri
auər a mə samarə kɨtaha min uə səpkarə
mhə kɨtaha min, mətə saməmwur mə rerɨn
tragien tukutaha. 10 ✡Iakani iamɨnhi irə tɨ
nəri nə mə kɨtaha pam tsaməkeikei mhərer
kupwən ia nəmri Kristo mə in trəkiri
noien me səkɨtaha. Kɨtaha kuatia kuatia
tsəuvehi nərəkuien resi pen noien me səno
ia narəien i samarə irə ia nɨpwrataha i,
noien amasan uə noien ərəha.

*Kumwes*ən rɨno suatuk ia Kristo mə
kɨtaha səukurən nuveheien mho in me
nepwɨn

11 ✡Nənə təkwtəkwuni kɨmaha
iahəuvəukurən amasan mamhəhekɨr
Iərɨmənu səkɨtaha. Ro pen iahaməmwur
mə tahəvi pehe nərmama. Kumwesən
rukurən amasan kɨmaha. Rerɨk rɨrhi mə
kɨmiaha mwi hiəukurən amasan kɨmaha.
12 ✡Kɨmaha iahəpwəh nokeikeiien mə
tahəuvehi utə kɨmaha ia nənimemiaha,
mətə tahəuvei pehe nətərɨgien səkɨmaha
mə rəfo rerɨmiaha tragien tukumaha.
Nənə təkwtəkwuni hiəukurən nɨrɨpwenien
nəgkiariien səvəi nərmama səməme
hamərpwi irəha tɨ noien sə nərmama
kamhətoni, mətə rerɨnraha rɨpkrhi mhə
nəri sə ramarə ia reri iərmama. 13 Trɨni
mɨnuə rerɨmiaha rɨrhi mə iahamarməri,
mətə kwa iahamo wok səvəi Kumwesən.
Nənə trɨni mɨnuə rerɨmiaha rɨrhi mə
iahəukurən nari, mətə kwa iahamasitu ia
kɨmiaha. 14 Ro iamɨnhi irə tɨ nəri nə mə
nokeikeiien səvəi Kristo ramərɨmənu ia
kɨmaha. Kɨmaha iahəukurən amasan mə
iərmama kuatia a rɨmamhə tɨ nərmama
pam, nənə ro pen rəmwhen mə nərmama
me pam həuvamhə. 15 ✡Nənə rɨmamhə tɨ
nərmama pam mə səməme kamhəmɨru
tuhəpwəh noien narimnari me səməme
irəha a hokeikei, mətə irəha tuhaməkeikei
mho noien me səməme Iesu rokeikei. In
rɨmamhə tɨ nirəha, nənə mətui mwi ia
nemhəien.

16 Ro pen ipwet mɨne kɨmaha iahəpkəkiri
mhə nərmama ia noien sə nərmama
səvəi tɨprənə haməkiri nərmama irə.
Nɨpərhienien kɨmaha iahənəkiri Kristo ia
noien nəha ia nəpɨn riti, mətə təkwtəkwuni
iahəpko mhə mwi. 17 ✡Ro iamɨnhi irə trɨni
mɨnuə iərmama riti ruvehe mo kuatia
irau Kristo, in rɨməuvehe mo in iərmama
vi. Noien akuas səvənhi ruvəiwən, nənə
noien vi ruvəuvehe. 18 ✡Narimnari me pam
nəha haməuku pen tɨ Kumwesən. In rɨno
suatuk ia Kristo mə kɨmaha tahəpwəh mwi
nəmwəkien in mhəuvehe in me nepwɨn.
Nənə in rɨnəmri pehe wok i ia rəgɨmiaha,
mə kɨmaha tahəvi pehe mwi nərmama
səməme haməmwəki in həuvehe in me
nepwɨn. 19 ✡Nəgkiariien sə iahaməvisau
i mamhəni mə Kumwesən rɨno suatuk
ia Kristo mə tro nərmama səməme
haməmwəki in ia tɨprənə i həuvehe in
me nepwɨn, nənə məpwəh nəvsiniien
noien ərəha me səvənraha. Nənə muvei
pehe nəgkiariien i m kɨmaha mə tahəni
irapw mə Kumwesən rɨno raka suatuk tɨ
nərmama haməmwəki in mə tuhəuvehe in
me nepwɨn. 20 Ro pen kɨmaha nərmama
səməme iahaməgkiari tukwini səvəi Kristo.
Rəmwhen mə Kumwesən raməkwein
nərmama ia nəgkiariien səkɨmaha. Nənə
iahaməres kɨmiaha ia nəghi Kristo mə
tihəpwəh nəmwəkiien Kumwesən nənə
mhəuvehe in me nepwɨn. 21 ✡Kristo noien
ərəha səvənhi riwən. Mətə tɨ nasituien ia
kɨtaha, Kumwesən ro in ruvehe məmwhen
ia noien ərəha. In ro iamɨnhi irə mə
ia Kristo kɨtaha tsəukurən nuveheien
mhəmwhen ia noien atukwatukw səvəi
Kumwesən.

6

1 ✡Kɨmaha iahamo wok pəri kɨmaha
Kumwesən. Ro pen iahaməres kɨmiaha

✡ 5:6: Hip 11:13-16 ✡ 5:7: 1Kor 13:12 ✡ 5:8: Fil 1:23 ✡ 5:9: Kol 1:10, 1Tes 4:1 ✡ 5:10: Pri 12:14, Rom 2:16, 14:10 ✡ 5:11: 2Kor 4:2 ✡ 5:12: 2Kor 3:1, 1:14 ✡ 5:15: 1Tim 2:6, Rom 14:7-8 ✡ 5:17: Rom 8:1,10, Kal 6:15, Aes 43:18, Rev 21:5 ✡ 5:18: Rom 5:10 ✡ 5:19: Rom 3:23-25, Kol 1:19-20 ✡ 5:21: Jon 8:46, Hip 4:15, Kal 3:13, 1Kor 1:30, Fil 3:9 ✡ 6:1: 2Kor 5:20 ✡ 6:2: Luk 4:19-21

mə nəpɨn Kumwesən ramərіari pehe na-
masanien səvənhi m kɨmiaha, tihəpwəh
nuvehiien rəmwhen ia nəri auər a, 2✡tɨ nəri
nə mə Kumwesən rani mə,
“Ia nəpɨn səvəi nasituien ia iərmama,
iakregi kɨmiaha.
Ia nəpɨn səvəi nuvehimɨruien
iərmama, iakasitu ia kɨmiaha.”
Hətə ro. Təkwtəkwuni rɨno nəpɨn səvəi
Kumwesən tɨ nasituien ia iərmama.
Təkwtəkwuni rɨno nəpɨn səvəi nuve-
himɨruien iərmama.

*Pol m*ɨne in me nepwɨn kamhəregi
rərəha ia narimnari me rɨpɨk
3 Kɨmaha iahəpko mhə nari riti mə
iərmama riti trɨmwei irə, tɨ nəri nə mə
iahəpwəh nokeikeiien mə tukɨni ərəha
wok səkɨmaha. 4 ✡Mətə ia narimnari me
pam səməme kɨmaha iahamo iahamahatən
pen mə kɨmaha iotukwininari me pərhien
səvəi Kumwesən, mamhərer əknekɨn
ia nəpɨn səvəi nəmisəien, mɨne nəpɨn
skai me, mɨne nəpɨn iahamregi rərəha.
5 ✡Nərmama hənousi kɨmaha, nənə kuvei
pen kɨmaha ia kalapus, nənə karɨpwi
kɨmaha mə tukousi kɨmaha. Iahəno
pɨk wok, mhəpwəh napriien ia nəpɨn,
nukumhə rahi kɨmaha. 6 ✡Ro nukurənien
i mə kɨmaha iotukwininari me pərhien
səvəi Kumwesən tɨ nəri nə mə iahamo
wok noien səkɨmaha rəmher, kɨmaha
iahəukurən nari, nətərɨgien səkɨmaha
rəpwəmwɨs, iahamo ramasan m nərmama,
Nənɨmwɨn Ikinan rukuər ia rerɨmaha,
kɨmaha iahokeikei nərmama ia nokeikeiien
pərhien, 7 ✡mamhəni a nɨpərhienien,
nənə nɨskaiien səvəi Kumwesən ramarə
ia kɨmaha. Kɨmaha iahamo noien atuk-
watukw rəmwhen ia narimnari me səvəi
naruagənien iahaməuvehi ia rəgɨmaha
mwatuk mɨne mour. 8 Nərmama nepwɨn
haməsiai kɨmaha, nepwɨn hamo aurɨs
kɨmaha. Nepwɨn haməni ərəha kɨmaha,
nepwɨn haməni amasan kɨmaha. Nepwɨn
haməni mə kɨmaha ieikuə me, mətə
kɨmaha iahaməni a nəgkiariien pərhien.
9 ✡Kamo m kɨmaha rəmwhen mə kɨmaha
nərmama kreirei kɨmaha, mətə kɨmaha
kukurən amasan kɨmaha. Kamo m kɨmaha
rəmwhen mə iahəuvamhə raka, mətə hətə
ro iahaməmɨru ihi. Kamousi kɨmaha,
mətə kɨpkousi əpune mhə ihi kɨmaha.
10 ✡Kɨmaha iahamregi rərəha, mətə ia nəpɨn
me rerɨmaha ramagien. Nautə səkɨmaha
riwən, mətə iaho nərmama həpɨk nautə
səvənraha rɨpɨk. Nari riti səkɨmaha riwən,
mətə iahaməuvehi narimnari me pam.
11 Nəkur Korin, kɨmaha iahaməni
pehe pam nəgkiariien me m kɨmiaha
mhəpkəpwəh mhə riti. Nənə iahamokeikei
kɨmiaha ia rerɨmaha pam. 12 Kɨmaha
iahəpkəsisəg mhə nokeikeiien səkɨmaha
tukumiaha, mətə kɨmiaha hiaməsisəg
səkɨmiaha tukumaha. 13 ✡Təkwtəkwuni
nəha iakaməgkiari m kɨmiaha rəmwhen
mə nɨpwnətɨk atukwatukw me nə kɨmiaha.
Ratukwatukw a mə kɨmiaha mwi tihokeikei
kɨmaha ia rerɨmiaha pam.

*Kumwes*ən sə ramɨru nimwə səvənhi nə
kɨtaha
14 ✡Kɨmiaha tihəpwəh nuvehiien
rəgɨmiaha me kɨmiaha nərmama səməme
həpkɨni mhə nɨpərhienien ia Kristo mho
pəri wok. Iakani iamɨnha irə tɨ nəri nə mə
kɨmiaha hiəukurən. Noien amasan mɨne
noien ərəha trouəfo rouo pəri nari riti?
Uə nukuraanien mɨne nəpɨtəvien trouəfo
rouavən pəri? 15 Kristo mɨne Setan trouəfo
rouni nəgkiariien kuatia? Uə iərmama sə
rani nɨpərhienien ia Kristo mɨne iərmama
sə rɨpkɨni mhə nɨpərhienien irə trouəfo
ro nari ia nətərɨgien kuatia? 16 ✡Nimwə
səvəi Kumwesən tukəfo kəfwaki m nənɨmwi
nari me ikɨn? Kumwesən sə ramɨru nimwə
səvənhi nə kɨtaha. Rəmwhen Kumwesən
rɨməni mə,
“Takarə kɨmaha nərmama me səiou,
nənə mavən kɨmaha mɨnraha,
iou takuvehe Kumwesən səvənraha,
irəha tuhəuvehe nərmama me səiou.”
17 ✡Nənə Iərɨmənu səkɨtaha rɨməni mə,
“Ro iamɨnhi irə, tiharaka ia nirəha,
mhavən isipwɨn tɨ nirəha,
mhəpwəh nɨrapiien nəri sə rəmkemɨk ia
nənimek,
rerɨk ragien mə takuvehi kɨmiaha,
18 ✡iou takuvehe tata səkɨmiaha,
nənə kɨmiaha tihəuvehe nɨpwnətɨk
me.
Iou Iərɨmənu sə iakauvehi nɨskaiien me
pam,
iakani nəgkiariien nəha.”

✡ 6:4: 2Kor 4:2 ✡ 6:5: 2Kor 11:23-27 ✡ 6:6: 1Tim 4:12 ✡ 6:7: 1Kor 2:4 ✡ 6:9: 2Kor 4:10, Sam 118:18 ✡ 6:10: 2Kor 7:4, Fil 2:17, Kol 1:24 ✡ 6:13: 1Kor 4:14 ✡ 6:14: Efes 5:7,11 ✡ 6:16: 1Kor 3:16, Lev 26:12, Esik 37:27 ✡ 6:17: Rev 18:4 ✡ 6:18: 2Saml 7:14, Aes 43:6, Jer 31:9, Rev 1:8

7

1 Nərmama keikei me səiou, promes
me i səkitaha. Ro pen pwəh səpərhi
atukw a kitaha, mhəpeki raka narim-
nari me pam səməme hamo nipwrataha
mine nənimwitaha həmkemik ia nəmri
Kumwesən. Pwəh so mə noien səkitaha
ratukwatukw pam, mo ikinan i, ti nəri nə
mə kitaha samhekir Kumwesən.

*Na*gienien səvəi Pol

2 ✡Tihəsevər ia rerimiaha tukumaha.
Kimaha iahəpko mhə rərəha ia iərmama
riti. Iahəpkivi pen mhə iərmama riti ia
kwopun ərəha ikin. Iahəpkəmwur mhə
mə tahəuvehi nari riti səvəi iərmama
riti ia noien ikou. 3 ✡Iou iapkini mhə
nəgkiariien i, mini mə hiəno noien ərəha,
rekəm. Iakuvəni raka tukumiaha i mə
nəri auər a mə tsəmiru pəri uə tsemhə
pəri, mətə kimiaha hiamarə ia nətərigien
səkimaha ia nəpin me. 4 Iou iakama-
hatətə əknekin ia kimiaha. Ia nəpin me
rerik ramagien tukumiaha. Ia nəmisəien
me pam səkimaha, kimiaha hiamo rerik
raməpwiuən, mamagien pik.

5 ✡Nəpin iahaməuvehe ia profens
Masetonia iahəpkapwis mhə, mətə ia nəpin
me nərəhaien rauvehi kimaha, nərmama
hənuə tuhəvisə m kimaha, nənə kimaha
iahekir. 6 ✡Mətə Kumwesən sə rauvehi
utə nətərigien səvəi iərmama sə rerin
rəpou, ruvehi utə nətərigien səkimaha
ia nuveheien səvəi Taetas. 7 Ripko mhə
nuveheien a səvənhi ruvehi utə nətərigien
səkimaha, mətə rerimaha ragien mwi ti
nəgkiariien səkimiaha sə hiəməni pen
tukwe in riməuvehi utə mwi nətərigien
səvənhi. In riməni pehe tukumaha mə
hiokeikei pik mə tihətoni iou, nənə mini
mə rerimiaha rəpou pik, hiamərer mwatuk
mə tihənise nəgkiariien ərəha me kamini
ia nirak. Nəpin iakregi narimnari me nəha
rerik ragien pik.

8 ✡Rosi nəkukuə kupwən səiou ro
kimiaha hiəregi rərəha, mətə iou iapkregi
mhə rərəha tukwe. Mətə kupwən iakregi
rərəha tukwe, ti nəri nə mə iakətoni
mə nəkukuə nəha rino kimiaha hiəregi
rərəha, mətə səvəi nəpin ouihi a. 9 Mətə
təkwtəkwuni rerik ramagien, mətə ripko
mhə rerik ramagien mə iakino kimiaha
hiəregi rərəha, mətə ti nəri nə mə nəpin
hiəregi rərəha, hiərərig ia noien ərəha
səkimiaha. Kimiaha hiəpkouraha mhə
kimiaha, ti nəri nə mə nəpin hiəregi
rərəha, mətə hiaməti pen ia Kumwesən.
10 ✡Nəpin səregi rərəha rəmwhen sə
Kumwesən rokeikei trukuə kwənkwan in
i kitaha tsəpwəh noien ərəha me səkitaha
mhəuvehe Kumwesən ruvehimiru kitaha.
Nənə reritaha trəpwəh nəpouien ti noien
nəha. Mətə nəpin səregi rərəha rəmwhen
nərmama səvəi tiprənə kamhəregi trukuə
kwənkwan in i kitaha tsemhə. 11 Kimiaha
hiəuvəregi raka rərəha rəmwhen sə
Kumwesən rokeikei. Nənə hətə ro nəfe
raukuə ia kimiaha. Hiamo akwauakw mə
tukətoni kimiaha mə nərəhaien riwən
ia kimiaha, niemaha raməpi kimiaha ti
noien ərəha səvəi iərmama nəha, kimiaha
hiaməhekir, mamhokeikei pik mə tihətə
iou, rerimiaha raməreuən, mamhərer
mwatuk ti nəkoui atukwatukwien iərmama
sə ramo noien ərəha. Ia noien me
pam səkimiaha hiənahatən mə hiəpko
mhə nari riti rərəha ia narimnari me
i. 12 Iakimərai nəkukuə nəha m kimiaha,
mətə iapkrai mhə m iərmama i sə rino
noien ərəha. Nənə iapkrai mhə mwi m
iərmama sə iərmama nəha rino noien ərəha
irə, rekəm. Iakimərai mə tihətə sas ia
nəmri Kumwesən mə hiamokeikei pərhien
kimaha. 13 Ro iaminhi irə narimnari me pam
nəha haməuvehi utə nətərigien səkimaha.
Ouəh, nəgkiariien səvəi Taetas ruvehi utə
nətərigien səkimaha.

Nari riti mwi, rerimaha ragien pik nəpin
iahətoni nagienien səvənhi, ti nəri nə mə
kimiaha hio nətərigien səvənhi rapwis.
14 Fwe kupwən iakiməni pen tukwe in mə
iakamərpwi iou tukumiaha, nənə kimiaha
hiəpko mhə iou iakauris. Narimnari
me pam səməme iahəməni tukumiaha ho
nipərhienien. Ia noien a mwi nəha, narim-
nari me pam ia kimiaha iahəməni pen ti
Taetas i, mamhərpwi kimaha tukwe, ho
nipərhienien. 15 ✡Taetas rerin ramrhi ihi
mə kimiaha pam anan hiəno nəkwan, nənə
mhehekir mhətəmnimwin nəpin hiəseni
in mə truvehe mətoni kimiaha. Nəpin
rerin rirhi narimnari me nəha, nokeikeiien
səvənhi ramasori pik anan mwi tukumiaha.
16 Rerik ramagien pik tukumiaha ti nəri
nə mə iakani nipərhienien ia kimiaha mə
kimiaha hiamo noien atukwatukw.

✡ 7:2: Wok Me 20:33, 2Kor 12:17 ✡ 7:3: 2Kor 6:11-12 ✡ 7:5: 2Kor 2:13 ✡ 7:6: 2Kor 1:3-4 ✡ 7:8: 2Kor 2:4 ✡ 7:10: Mat 27:3-5, Hip 12:16-17 ✡ 7:15: 2Kor 2:9

8

Nakalasia me fwe Korin tuho sampam ia wok sə həno vi a ia nuk kurirə

1 ✡Piak me, kɨmaha iahokeikei mə
tihəukurən namasanien səvəi Kumwesən
sə ramərіari pen irə m nakalasia me fwe
profens Masetonia mə irəha həukurən
nasituien ia nərmama nepwɨn mwi. 2 Irəha
hənarə ia nəpɨn sɨkai riti rəknekɨn tɨ nirəha,
mətə rerɨnraha ramagien a ia nəpɨn me.
Nautə səvənraha riwən, mətə housəsɨmwɨn
mane asori mhəuvei pen m nakalasia
me ia kwopun me. 3 Iakani nɨpərhienien
tukumiaha i mə irəha həuvei pen mane
səvənraha sə raməmak rəmwhen a, harə
mhəuvei pen asori anan mwi. Rerɨnraha
ragien a mə pwəh ho. 4 ✡Irəha hənəres
kɨmaha nəpɨn rɨpɨk mə tahəseni pwəh
irəha hasitu ia wok səvəi nuvei penien
mane m nərmama me səvəi Kumwesən
fwe Jerusalem. 5 Rerɨmaha rɨpkrhi mhə
mə irəha tuho rasori iamɨnha irə, mətə
həno. Irəha haməkupwən mhəuvei pen
nɨmɨruien səvənraha m Iərɨmənu səkɨtaha,
kurirə həuvei pehe mwi nɨmɨruien
səvənraha m kɨmaha ia noien sə Kumwesən
rokeikei. 6 Nəpɨn hiəno vi a wok nəha tɨ
nousəsɨmwɨnien mane nəha, rerɨmiaha
ragien a tukwe. Tɨ nəri nə mə Taetas ramiri
kɨmiaha irə, iahaməni pen tukwe in mə
tro wok kɨmiaha min meste wok nəha ro
sampam. 7 ✡Ia narimnari me pam kɨmiaha
hiaməuvehi raməpi raka anan. Ia noien
səvəi nahatətəien, noien səvəi nəgkiariien,
mɨne noien səvəi nukurənien, kɨmiaha
hiəuvehi rəpi raka. Kɨmiaha hiəskai mwi tɨ
nasituien, nənə mhokeikei pɨk mwi kɨmaha.
Ro iamɨnhi irə kɨmaha iahokeikei mə ia
nokeikeiien səkɨmiaha tihasitu asori mwi
ia wok i.

8 Iapkɨni mhə mə tihaməkeikei mho.
Mətə iakamahatən m kɨmiaha mə nərmama
əpə me rerɨnraha ragien tɨ nasituien ia
wok nəha. Nənə təkwtəkwuni nəha iakuə
takətə sas ia nokeikeiien səkɨmiaha mə
ro nɨpərhienien rəmwhen ia nokeikeiien
səvənraha uə rekəm. 9 ✡Kɨmiaha hiəukurən
amasan namasanien səvəi Iesu Kristo
Iərɨmənu səkɨtaha sə rɨnəriari pehe irə m
kɨmiaha. Nautə səvənhi rasori, mətə rɨno
tukumiaha mə nautə səvənhi riwən. Nənə
tɨ nəri nə mə in rɨno mə nautə səvənhi
riwən, nənə mo kɨmiaha nautə səkɨmiaha
rasori.

10 In i nətərɨgien səiou sə trasitu ia
kɨmiaha ia narimnari me i. Ramasan
mə tiho sampam ia wok sə hiəno vi a
ia nuk kurirə. Rerɨmiaha rɨməkupwən
mɨrhi mə tiho wok nəha, nənə kɨmiaha
hiaməkupwən mho. 11 Ramasan mə
təkwtəkwuni tihaməmwur ia noien wok
nəha mho sampam irə. Ramasan mə
tihəskai mwi tɨ noien sampam irə rəmwhen
ia nətərɨgien səkɨmiaha rɨməskai fwe
kupwən tɨ noien. Nənə ramasan mə
tiho ia mane me səkɨmiaha. 12 ✡Trɨni
mɨnuə rerɨmiaha ragien tɨ nuvei penien,
Kumwesən rerɨn tragien tɨ nuvehiien
a narimnari me səməme hiaməuvehi
mamhəuvei pen min. In rɨpkəres mhə
narimnari me səməme həiwən tukumiaha.

13 Iakəpwəh nokeikeiien mə nɨmɨruien
səvəi nərmama nepwɨn trɨməru tɨ nəri
nə mə haməuvehi mane me səkɨmiaha,
mətə nɨmɨruien səkɨmiaha trɨskai tɨ
nəri nə mə hiənasitu ia nirəha, rekəm.
Iakokeikei mə trəmnəmwhen a tukumiaha
pam. 14 ✡Təkwtəkwuni, tɨ nəri nə mə
narimnari me səkɨmiaha ruvəpɨk, ramasan
mə tihasitu ia nərmama nepwɨn səməme
narimnari me səvənraha riwən. Nənə
trɨni mɨnuə nəpɨn nepwɨn səkɨmiaha riwən
nənə səvənraha rasori, irəha tuhasitu
mwi ia kɨmiaha. In i suatuk nərmama
tuhəuvehi rəmnəmwhen a. 15 ✡Rəmwhen
ia nəgkiariien i kɨmərai pen ia Nəkukuə
Ikinan rani mə,

"Iərmama sə rousəsɨmwɨn nəvegɨnien
rɨpɨk, mətə rəmwhen a rɨpkəpi raka
mhə.
Nənə iərmama sə rousəsɨmwɨn
nəvegɨnien rouihi, mətə rəmwhen
a rɨpkiwən mhə."

*K*ərhi pen Taetas revən fwe Korin

16 Iakani tanak m Kumwesən tɨ Taetas,
tɨ nəri nə mə Kumwesən rɨno in rerɨn
rokeikei pɨk mə trasitu ia kɨmiaha rəmwhen
iakokeikei. 17 Nənə Taetas rerɨn ragien mə
tro narimnari me nəha səməme iahaməni
pen tukwe, mətə nari riti mwi, rerɨn ragien
pɨk mə trasitu ia kɨmiaha. Nənə nətərɨgien
a səvənhi mə truvehe mətoni kɨmiaha.
18 Nənə tahərhi pehe mwi piəvtaha riti
mwi ruvehe irau min. Iərmama nəha
raməvisau irapw nəgkiariien amasan səvəi

✡ 8:1: Rom 15:26 ✡ 8:4: 2Kor 9:1-2 ✡ 8:7: 1Kor 1:5, 1Kor 16:1-2 ✡ 8:9: Mat 8:20, Fil 2:6-7 ✡ 8:12: Mak 12:43 ✡ 8:14: 2Kor 9:12 ✡ 8:15: Eks 16:18

Kristo, nakalasia me pam haməgnəgɨni
in tukwe. 19 Rɨpko mhə nəri əpa nəha,
mətə nakalasia me hənərpwi rəgɨnraha
ia iərmama nəha mə truvehe kɨmaha
min iahəuvehi mane sə rerɨmiaha ragien
hiəuvei pehe. Kɨmaha tahəuvehi mane
nəha, mhəuvehi mhəuvən, mhəuvei pen
m nakalasia me fwe Jerusalem, mhəuvehi
utə nəghi Iərɨmənu səkɨtaha irə, nənə
mamhahatən mə rerɨmaha ragien pɨk tɨ
nasituien. 20 Kɨmaha iahamətui amasan
tɨ mane asori i kamo iərmama riti rɨni
ərəha kɨmaha mə iahənəfo irə ia mane.
21 Ro iamɨnhi irə tɨ nəri nə mə kɨmaha
iahaməmwur mə taho nəri atukwatukw,
mətə rɨpko mhə ia nəmri Iərɨmənu a
səkɨtaha, mətə ia nəmri nərmama me mwi.
22 Nənə tahərhi pehe piəvtaha riti mwi
ruvehe irəhar iəmənmi i. Iərmama nəha,
kɨmaha iahaməmwur mə tahətə sas irə
nəpɨn rɨpɨk. Nənə ia nəpɨn me kɨmaha
iahətoni mə rerɨn ragien pɨk mə tra-
situ. Nənə təkwtəkwuni nəha rerɨn ragien
pɨk mwi mə trasitu ia nirau, tɨ nəri
nə mə in rɨni nɨpərhienien ia kɨmiaha.
23 Kɨmiaha hiəuvəukurən raka Taetas. In
ramo wok pəri kɨmrau min tɨ nasituien
ia kɨmiaha. Nənə piəvtaha mi səməmi
kroukurirə in, irau iəmə mi sə nakala-
sia me hənərhi irapw irau, nənə irau
krauvehi utə nəghi Kristo. 24 ✡Ramasan
mə tiho ramasan ia nirəhar pwəh irəhar
mɨne nakalasia me pam hətoni nokeikeiien
səkɨmiaha mə ro nəri pərhien riti. Pwəh
irəha hətoni mə nəgkiariien səkɨmaha ia-
haməni mamhəuvehi utə nəghɨmiaha irə ro
nɨpərhienien.

9

1 ✡Trɨni mɨnuə iapkrai mhə nəkukuə
i m kɨmiaha, ramasan a tɨ nəri nə mə
hiəuvəukurən raka wok i səvəi nasituien
ia nakalasia me fwe Jerusalem. 2 Iou
iakukurən mə hiokeikei mə tihasitu.
Iakauvehi utə noien amasan səkɨmiaha
ia nəmri nəkur Masetonia, mani pen tɨ
nirəha mə ia nuk kurirə kɨmiaha fwe Akaea
hiənərer mwatuk tɨ nasituien. Nəpɨn
hətoni rerɨmiaha ragien pɨk tɨ nasituien,
ro mwi irəha həpɨk hokeikei mə tuhasitu
mwi. 3 Mətə təkwtəkwuni nəha iakərhi
pehe piəvtaha me i mə irəhar tuharuvehe
mharətoni kɨmiaha mə kɨmiaha tihəuvei
pen mane me nəha mɨnraha rəmwhen
iakuvəni raka tukumiaha. Ro iamɨnhi irə
nəgkiariien səkɨmaha səvəi nuvehi utəien
noien amasan səkɨmiaha rɨpko mhə nəri
auər. 4 Mətə trɨni mɨnuə hiəpko mhə,
nəpɨn iakuvehe kɨmaha nəkur Masetonia
nepwɨn, tuhətoni mə hiəpko mhə ihi.
Noien nəha tro kɨmaha iahaurɨs tɨ nəri
nə mə iahəuvəuvehi utə raka kɨmiaha.
Tro kɨmiaha hiaurɨs mwi məpi raka. 5 Ro
pen rerɨk rɨrhi mə takaməkeikei məres
piəvtaha mirəhar mə irəhar tuharukupwən
mharuvehe mharətoni kɨmiaha nənə
mharo sampam ia wok tɨ nuvei peheien
mane sə hiəuvəni raka mə tihəuvei pen.
Mətə iakokeikei mə mane nəha sə tihəuvei
pen ruku pen a ia rerɨmiaha mə tihəuvei
pen rɨpko mhə iərmama riti raməkeikei m
kɨmiaha mə tihəuvei pen.

*Kumwes*ən ramokeikei iərmama sə rau-
vei pen nasituien m nərmama ia rerɨn agien
6 ✡Tihəpwəh nenouenouien nəri i.
Iərmama sə rəpwei ouihi nuni nari tresi
ouihi. Iərmama sə rəpwei rɨpɨk tresi
rɨpɨk. 7 Kɨmiaha kuatia kuatia tihaməkeikei
mhəuvei pen nəfe hiaməni ia rerɨmiaha
mə tihəuvei pen. Trɨni mɨnuə rerɨm
rɨpkagien mhə tukwe, rəpwəh namasanien
mə tikuvei pen. Trɨni mɨnuə ikuvei pen
tɨ nəri nə mə iərmama riti raməkeikei
mik mə tikuvei pen, rɨpkamasan mhə
mwi. Iakɨni iamɨnhi irə tɨ nəri nə mə
Kumwesən rokeikei iərmama i rauvei pen
ia rerɨn agien. 8 Kumwesən rukurən nəriari
peheien namasanien me pam anan m
kɨmiaha mə ia nəpɨn me ia narimnari me
pam tihəuvehi narimnari me pam səməme
hatukwatukw mə tihaməkeikei mhəuvehi,
nənə mhəuvehi rɨpɨk mwi mə tihauai m
nərmama. 9 ✡Rəmwhen ia nəgkiariien i
kɨmərai pen ia Nəkukuə Ikinan rani mə,

"In ruai narimnari me səvənhi rɨpɨk m
nərmama nautə səvənraha riwən,
nənə noien amasan səvənhi ramarə
rerɨn."

10 ✡Kumwesən in rauvei pen nuni nari
m iərmama sə raməmhu, mauvei pen
nəvegɨnien tɨ nəniien. Ia suatuk kuatia a
in truvei pehe narimnari rɨpɨk m kɨmiaha
mo rasori mwi mə kɨmiaha hiəukurən na-
situien ia nərmama nepwɨn mwi. In tro
kwənkwan rɨpɨk sə ruku pen ia noien atuk-
watukw səkɨmiaha. 11 ✡Ia narimnari me
pam ia nɨmɨruien səkɨmiaha, Kumwesən

✡ 8:24: 2Kor 7:13-14 ✡ 9:1: 2Kor 8:1-7 ✡ 9:6: Prov 11:24, 22:9, Rom 12:8 ✡ 9:9: Sam 112:9 ✡ 9:10: Aes 55:10, Hos 10:12 ✡ 9:11: 2Kor 1:11, 4:15

truvei pehe namasanien səvənhi m kɨmiaha
mə kɨmiaha hiəukurən nəriariien ia nəpɨn
me. Nəpɨn kɨmaha tahəuvehi nasitu-
ien səkɨmiaha, mhəuai, mhəuvei pen m
nərmama, irəha tuhəni tanak m Kumwesən
tukwe.
12 ✡Wok amasan i sə hiamo trɨpkasitu əpa
mhə ia nakalasia me səməme narimnari
me səvənraha riwən, mətə tro nərmama
həpɨk rerɨnraha ragien, nənə həni tanak m
Kumwesən tukwe. 13 Tɨ nəri nə mə kɨmiaha
hiamo wok amasan i, ro pen hiamo pui
noien səkɨmiaha m nərmama həpɨk. Irəha
tuhəuvehi utə nəghi Kumwesən tukwe
tɨ nəri nə mə kɨmiaha hiamo pərhien
noien səvəi nərmama səməme haməni
nɨpərhienien ia nəgkiariien amasan səvəi
Kristo, rerɨmiaha ragien hiəuvei pen mane
asori səkɨmiaha mɨnraha mɨne nərmama
me. 14 Irəha tuhəfwaki tukumiaha, nənə
mhokeikei kɨmiaha, tɨ nəri nə mə hətoni
mə Kumwesən rɨnəriari pehe namasanien
səvənhi m kɨmiaha rəpi raka anan mə ti-
hasitu ia nirəha. 15 Pwəh səni tanak m
Kumwesən tɨ nəfe in rɨməuvei pehe m
kɨtaha ramasan pɨk məpi raka.

10

*Pol ram*əgkiari m nərmama nepwɨn
kamhəni ərəha in
1 ✡Nərmama nepwɨn haməni mə nəpɨn
kɨtaha m kɨmiaha nətərɨgien səiou reiwaiu,
mətə nəpɨn iakier məpwəh kɨmiaha,
noien sə iakamo m kɨmiaha rɨskai pɨk.
Mətə iou Pol, iakokeikei mə takɨni nari
riti tukumiaha i. Kristo, in nətərɨgien
səvənhi reiwaiu. In iərmama riti noien
səvənhi ramasan mɨməru. Ia noien a
mwi nəha 2 ✡iakaməres kɨmiaha mə tiho
noien səkɨmiaha ratukwatukw mə nəpɨn
iakuvehe, iakəpwəh nəgkiari skaiien m
kɨmiaha. Mətə iakukurən amasan mə
takəgkiari skai m nərmama me nepwɨn
səməme haməni mə iahamesi pen noien
səvəi tɨprənə i. 3 Nɨpərhienien, kɨmaha
iahamarə ia tɨprənə i, mətə iahamaruagən,
mhəpkesi pen mhə noien kamaruagən
irə səvəi tɨprənə i. 4 ✡Iakani iamɨnhi irə
tɨ nəri nə mə narimnari me səkɨmaha
iahamərer irə mamharuagən rɨpko mhə
narimnari me səvəi tɨprənə i, mətə
həskai ia nɨskaiien səvəi Kumwesən. Ia
narimnari me nəha kɨmaha iahəuvehi
irapw kwopun skai me kamərkwafə ikɨn.
Iahəuvehi irapw mwi nəgkiariien
eikuə me 5 mɨne nəgkiariien ərpwi me
səməme hamənise nərmama tɨ nukurənien
Kumwesən. Iahamaruagən ia nətərɨgien
me pam səvəi nərmama, mamho irəha
həuvehe mho nəkwai Kristo. 6 ✡Nəpɨn
kɨmiaha tihamo nəkwai Kristo ia narimnari
me pam, kɨmaha tahamərer mwatuk tɨ
nəkoui atukwatukwien kɨmiaha trɨni mɨnuə
hio mwi noien ərəha me.

7 Kɨmiaha hiaməkiri nari mamhesi pen
a nəfe hiamətoni iruə, mətə tihaməkeikei
mhəukurən nəri i. Trɨni mɨnuə iərmama
riti rukurən pərhien mə in iərmama
səvəi Kristo, nənə in trətərɨg amasan
mwi mə kɨmaha mwi nərmama səvəi
Kristo iahəmwhen irə. 8 ✡Nəri auər a
mə iakaməgkiari mamərpwi iou kwopti tɨ
nasoriien sə Iərɨmənu səkɨtaha rɨməuvei
pehe miou, mətə ko iapkaurɨs mhə
tukwe. Rɨməuvei pehe nasoriien nəha
miou mə takuvrhəkɨn kɨmiaha hiəuvehe
mhəutə, mətə rɨpkuvei pehe mhə nasoriien
nəha miou mə takuvehi irapw kɨmiaha.
9 Iakəpwəh nokeikeiien mə kɨmiaha tihətə
mə iakamrai nəkukuə me i mə kɨmiaha
tihəhekɨr. 10 Iakani iamɨnhi irə tɨ nəri
nə mə nərmama nepwɨn haməni iou mə,
“Nəkukuə səvənhi rɨskai mɨpam, mətə
nəpɨn ramavən kɨtaha min, rɨpko mhə in
iəmə sɨkai riti, nənə nəgkiariien səvənhi
ro nəri auər a irə.” 11 ✡Pwəh nərmama
sə ro me iamɨnha irə həukurən nəri i.
Nəfe kɨmaha iahamərai ia nəkukuə nəpɨn
iahamarə isipwɨn, tahamo rəmwhen nəpɨn
samarə pəri.

12 ✡Rəknekɨn tukumaha ko iahəpkərer
mhə kɨmaha nərmama me nəha səməme
haməgnəgɨni atukw a irəha. Rəknekɨn
mwi tukumaha ko iahəpkətə əmwhen
mhə kɨmaha mɨnraha. Nərmama me nəha
hamətə əmwhen irəha me mamhəkiri irəha
me mə sin in iəmə asori mɨne sin rɨpko mhə
in iəmə asori. Mətə nəpɨn kamho iamɨnha
irə ramahatən pen mə həpkukurən mhə
nari. 13 ✡Mətə kɨmaha tahəpkəgkiari ərpwi
mhə məpi raka nari. Kɨmaha tahəgkiari
ərpwi əpa tɨ wok sə Kumwesən rɨməuvei
pehe m kɨmaha. Wok i kɨmaha iahamo
rɨneste raka mwi kɨmiaha. 14 Ro pen kɨmaha
iahəukurən nəgkiari ərpwiien. Nəpɨn

✡ 9:12: 2Kor 8:14 ✡ 10:1: 1Kor 2:3 ✡ 10:2: 1Kor 4:21 ✡ 10:4: Efes 6:13-17 ✡ 10:6: 2Kor 2:9 ✡ 10:8: 2Kor 13:10, 2Kor 12:6 ✡ 10:11: 2Kor 13:2,10 ✡ 10:12: 2Kor 3:1, 5:12 ✡ 10:13: Rom 12:3

iahamo iamɨnhi irə, iahəpwəh nəpi rakaien
wok səkɨmaha, tɨ nəri nə mə kɨmaha
nə nərmama iahaməkupwən mhəuvehi
nəgkiariien amasan səvəi Kristo mhəuvehe
tukumiaha. 15 ✡Kɨmaha iahəpkəgkiari
ərpwi mhə tɨ wok sə iərməpə rɨno, mətə
iahaməgkiari ərpwi a ia wok sə Kumwesən
rɨnəmri pehe m kɨmaha. Kɨmaha iahokeikei
mə nahatətəien səkɨmiaha truvehe masori,
ro pen wok səkɨmaha ia rerɨmiaha truvehe
masori mwi, 16 ✡mo kɨmaha iahəukurən
nəvisauien nəgkiariien amasan səvəi Kristo
ia tənə me ia kwopun səkɨmiaha mevən
evən mwi. Ia noien nəha kɨmaha iahəpko
mhə wok ia kwopun riti sə iərmama riti
rɨno raka wok ikɨn, nənə mhəpkəgkiari
ərpwi mhə tɨ wok səvəi iərməpə. 17 ✡Mətə
Nəkukuə Ikinan rani mə,
"Pwəh iərmama sə raməgkiari ərpwi,
trəgkiari ərpwi a ia narimnari me
səməme Iərɨmənu səkɨtaha rɨno."
18 ✡Iakani iamɨnhi irə tɨ nəri nə mə
kɨpkəseni mhə iərmama sə raməgnəgɨni
atukw a in, mətə kaməseni iərmama sə
Iərɨmənu səkɨtaha raməgnəgɨni in.

11

*Pol ram*əgkiari ia nərmama nepwɨn
komhə irəha aposol pərhien me səvəi
Kristo
1 Iakokeikei mə tihəpwəh nəpouien iou
pwəh iakɨni narmərɨien səiou kwopti m
kɨmiaha. Hətərɨg iou mhəpwəh nəpouien.
2 ✡Rerɨk ramevən pɨk ia kɨmiaha məpwəh
nokeikeiien mə tihəkurirə iərməpə. Noien
nəha səiou raku pen tɨ Kumwesən. Iakani
iamɨnhi irə tɨ nəri nə iakɨmərfi kɨmiaha
mə tihesi pen iərman kuatia a in nə
Kristo. Iakɨno iamɨnha irə mə takuvei
pen kɨmiaha min hiəmwhen ia prən vi
riti rəmher ramreirei ihi iərman. 3 ✡Mətə
iakamhekɨr kɨmiaha kamo hiəmwhen ia
If, prən nəha sə snek rɨneikuə irə ia
nəgkiariien əsien səvənhi. Iakamhekɨr
mə kamo iərmama riti rɨvi pen nətərɨgien
səkɨmiaha ia kwopun əpə nənə hiəpwəh
nokeikeiien i ratukwatukw məmher sə
hiamo m Kristo. 4 ✡Iakani iamɨnhi
irə tɨ nəri nə mə rerɨmiaha ragien a
hiaməseni nərmama nepwɨn kamhəuvehe
mamhəvisau m kɨmiaha Iesu riti sə ropə ia
Iesu i kɨmaha iahaməni irapw. Rerɨmiaha
ragien a hiaməseni irəha kamhəuvei pehe
m kɨmiaha nənɨmwɨn riti uə nəgkiariien
amasan riti sə ropə ia Nənɨmwɨn i mɨne
nəgkiariien amasan i kɨmiaha hiəuvəuvehi
raka tukumaha. 5 ✡Nərmama me nəha
kamhəuvehe tukumiaha, kɨmiaha hiaməni
mə irəha "aposol asori me," mətə ia
nətərɨgien səiou iapkətoni mhə mə irəha
hasori mhəpi raka iou. 6 ✡Rosi kɨpkahatən
amasan mhə iou ia nəgkiariien, mətə
iakukurən amasan nukune nəgkiariien
amasan. Kɨmaha iahənahatən kɨmiaha ia
nəri nəha ia noien me pam nəpɨn rɨpɨk.
7 ✡Nəpɨn iakɨnani irapw nəgkiariien
amasan səvəi Kumwesən m kɨmiaha, iapko
mhə mə tihərəku iou tukwe. Iou iakuvehi
irapw atukw a iou tɨ nuvehi utəien kɨmiaha.
Nənə rəfo? Noien nəha in noien ərəha
riti? Rekəm! 8 ✡Nəpɨn iakɨnamo wok
kɨtaha m kɨmiaha, nakalasia me ia kwopun
əpə me kamhərəku iou. Ipaka rəmwhen
mə iakamakres mɨnraha tɨ nasituien ia
kɨmiaha. 9 ✡Nənə nəpɨn iakamarə kɨtaha
m kɨmiaha, nari riti səiou riwən, iapkəres
mhə iərmama riti tɨ nasituien tɨ nəri
nə mə piəvtaha me səməme haməuku
pen ia Masetonia haməpeki pehe səiou
me narimnari səməme həiwən. Ro pen
iapkəres mhə nari riti tukumiaha, nənə
mɨpkuvei pehe mhə wok sɨkai m kɨmiaha
tɨ nətoniien iou, nənə takamo iamɨnha irə
ia nəpɨn me. 10 ✡Iou iakamərpwi iou tɨ
nəri nə mə iakaməvisau irapw nəgkiariien
amasan kɨpkərəku mhə iou irə. Rəmwhen
ia nɨpərhienien səvəi Kristo ramarə ia
nirak, iakani pərhien mə iou tapko əpəiti
mhə mwi ia kwopun riti ia profens
Akaea. 11 Rəfo iakəpwəh nəresien nari riti
tukumiaha? Tɨ nəri nə mə iapkokeikei mhə
kɨmiaha? Rekəm! Kumwesən rukurən mə
iakokeikei kɨmiaha. 12 Ia noien i sə iakamo
takarɨpɨn mamo nəha təkwtəkwuni mə
trɨnise nəgkiariien səvəi nərmama me nəha
səməme haməfiəutə ia nirəha mə irəha
aposol me. Iakokeikei mə tako rəknekɨn
tɨ nirəha tɨ nɨniien mə kamho wok ia noien
i kɨmaha iahamo wok irə. 13 ✡Nərmama
me iamɨnha irə, irəha aposol eikuə me.
Hameikuə ia nərmama ia wok səvənraha,
mamhəuvsini noien səvənraha tɨ noien mə

✡ 10:15: Rom 15:20 ✡ 10:16: Wok Me 19:21 ✡ 10:17: 1Kor 1:31 ✡ 10:18: 1Kor 4:4-5 ✡ 11:2: Efes 5:26-27 ✡ 11:3: Jen 3:4,13 ✡ 11:4: Kal 1:8-9 ✡ 11:5: 1Kor 15:10, 2Kor 12:11, Kal 2:6 ✡ 11:6: 1Kor 2:1,13, Efes 3:4 ✡ 11:7: 1Kor 9:12,18 ✡ 11:8: Fil 4:15-18 ✡ 11:9: 2Kor 12:13 ✡ 11:10: 1Kor 9:15 ✡ 11:13: 2Kor 2:17, Fil 3:2

nərmama tuhətoni mə irəha həmwhen ia
aposol me səvəi Kristo. [14] Mətə nənimetaha
trəpwəh nierien ia noien nəha. Nəri auər a
mə Setan, mətə rukurən nuvsiniien noien
səvənhi tɨ noien mə nərmama tuhətoni mə
in rəmwhen ia agelo riti səvəi nukuraanien.
[15] Ro pen rɨpko mhə nari riti sə nənimetaha
trier tukwe trɨni mɨnuə iotukwininari me
səvəi Setan həuvsini noien səvənraha mə
tuho nərmama hətoni irəha rəmwhen
mə irəha iotukwininari me səvəi noien
atukwatukw. Nəpɨn sampam səvənraha
tuhəuvehi nərpwɨnien tresi pen a noien
me səvənraha.

*Pol ram*əgkiari ərpwi tɨ nəmisəien me
səvənhi

[16] ✡Iaksmwatuk mwi. Pwəh iərmama riti
riwən rerɨn rɨrhi mə iou iakamarməri. Mətə
trɨni mɨnuə rerɨmiaha rɨrhi iamɨnha irə,
nənə hiəseni iou pwəh iako noien səvəi
narməriien kwopti, nənə məgkiari ərpwi
kwopti. [17] Nəgkiariien i səiou, Iərɨmənu
səkɨtaha rɨpkɨni pehe mhə miou mə takɨni.
Mətə iakaməgkiari a rəmwhen ia iarməri
riti. [18] Nərmama həpɨk haməfiəutə ia
nirəha tɨ noien me səvəi tɨprənə, nənə
ro iamɨnhi irə, iou mwi takəgkiari ərpwi.
[19] Rerɨmiaha rɨrhi mə hiəukurən amasan
nari, nənə ro pen hiaməseni a nərmama
me səməme hamarməri. [20] Nəri auər a mə
nərmama me nəha hərkwi kɨmiaha mə tiho
nəkwanraha, uə hamakres m kɨmiaha, uə
haməuəsi kɨmiaha rəmwhen ia kwənkru,
uə haməuvehi utə irəha ia nənimemiaha,
uə haməpwi nənimemiaha, mətə rerɨmiaha
ragien a tɨ nəseniien irəha ho iamɨnha irə.
[21] ✡Iou iakamaurɨs tɨ nɨniien mə kɨmaha
nɨskaiien səkɨmaha riwən ko iahəpko mhə
noien me nəha ia kɨmiaha.

Iakaməgkiari rəmwhen ia iarməri riti,
mətə nəfe nəghɨn sə nərmama me nəha
hokeikei mə tuhəfiəutə irəha tukwe, iou
mwi takəgkiari ərpwi tukwe. [22] Irəha nəkur
Hipru? Iou mwi. Irəha nəkur Isrel? Iou
mwi. Irəha kwənəkwus me səvəi Epra-
ham? Iou mwi. [23] ✡Irəha iotukwininari
me səvəi Kristo? Iou mwi, mətə iou iakəpi
raka irəha. Rosi iakaməgkiari rəmwhen ia
iarməri riti, mətə iakɨno pɨk wok məpi raka
irəha. Nənə kuvei pen iou ia kalapus nəpɨn
rɨpɨk rəpi raka irəha. Kərisi iou rəpi raka
irəha. Nənə ipaka iakemhə nəpɨn rɨpɨk.
[24] ✡Nəpɨn krirum nəkur Isrel hərisi iou m
toti-naen. [25] ✡Nəpɨn kahar nəkur Rom
həuəsi iou ia kwərgi nei. Nəpɨn riti kəkwi
iou ia kəruəterei. Nəpɨn kahar iakevən ia
nɨtətə nənə nɨtətə rəmwhenɨmw. Nəpɨn riti
iakeiai fwe ia təmwei təsi nəpɨn pekɨn riti
ia nəpɨn mɨne ia ran. [26] ✡Nəpɨn me pam
iakamavən tɨ noien wok səiou, maməsiari
tɨ iapiwən asori me ia nəkwətənə me,
nənə mamarə ia kwopun ərəha ikɨn imwei
rakres me, mɨne ia kwopun ərəha ikɨn
imwei nəkur imwak me nəkur Isrel, mɨne ia
kwopun ərəha ikɨn imwei nərmama rɨpko
mhə irəha nəkur Isrel, mɨne ia kwopun
ərəha ikɨn ia taon asori, mɨne ia kwopun
ərəha ikɨn ia kwopun akwesakwes ikɨn,
mɨne ia kwopun ərəha ikɨn fwe ia təsi,
mɨne ia kwopun ərəha ikɨn imwei nərmama
səməme hamənɨ mə iou me nepwɨn nəha
irəha, mətə hameikuə. [27] ✡Iakɨnowok pɨk
mɨsese, nənə nəpɨn rɨpɨk iapkapri mhə
ia nəpɨn. Nəpɨn me nepwɨn nukumhə
rahi iou, nənə iakəkwakwa. Nəpɨn rɨpɨk
nəvegɨnien sənak riwən. Nənə nəpɨn rɨpɨk
iakaməkure tɨnari me səiou rɨpkəmwhen
mhə tɨ nəkwieiien. [28] ✡Narimnari nepwɨn
mwi səməme iapkɨni mhə, mətə riti ia
nirəha in i ia nəpɨn me rerɨk ramrhi pɨk
nakalasia me ia kwopun me, iakamregi
rəmwhen ia nəri pam riti iakaməvrani.
[29] ✡Nəpɨn iərmama riti rɨpkɨskai mhə, nənə
iou mwi iakamregi mə iapkɨskai mhə.
Nəpɨn ko iərmama riti rɨmwei ia nərəhaien,
nənə rerɨk raməmisə pɨk tukwe.

[30] ✡Iou takaməkeikei məgkiari ərpwi,
mətə takəgkiari ərpwi a tɨ narimnari me
səməme kamhahatən pen mə nɨskaiien
səiou riwən. [31] ✡Kumwesən i in Kumwesən
mɨne Tata səvəi Iesu Iərɨmənu səkɨtaha sə
kaməgnəgɨni in ia nəpɨn me ia nuk nuk
me, in rukurən mə iou iapkeikuə mhə.
[32] ✡Fwe taon nəha Tamaskes iəmə asori
sə ramarə tegɨn Kig Aretas rokeikei mə
trəkwtəmhiri iou. Rəmri naruagən me
səvənhi ia kwəruə asori səvəi taon mə
tuhəkwtəmhiri iou mhəuvehi puvnimwə
iou ia kalapus. [33] Mətə kɨməvai pen iou
ia tənərɨpw asori riti krukwi pen nəkwus
irə kuvei pen ia ruei nəpai riti, nəpai sə

✡ 11:16: 2Kor 12:6 ✡ 11:21: Fil 3:5 ✡ 11:23: Wok Me 16:23, 1Kor 15:10 ✡ 11:24: Dut 25:3 ✡ 11:25: Wok Me 16:22, 14:19 ✡ 11:26: Wok Me 9:23, 14:5 ✡ 11:27: 1Kor 4:11, 2Kor 6:5 ✡ 11:28: Wok Me 20:18-21,31 ✡ 11:29: 1Kor 9:22 ✡ 11:30: 2Kor 12:5 ✡ 11:31: 2Kor 1:23 ✡ 11:32: Wok Me 9:23-25

ramərer kuraukurau ia taon nəha, karaka
mərməru ia nəkwus reiwaiu, nənə iakap
iəmə asori nəha rəpwəh nəkwtəmhiriien
iou.

12

*Pol ram*əgkiari ia vison me səməme
Kumwesən rɨnəriari pen min
1 Takaməkeikei məgkiari ərpwi nəri
auər a mə noien nəha ko rɨpko mhə nari
riti ramasan. Mətə takaməkeikei mevən
mɨni vison me nepwɨn mɨne narimnari
me nepwɨn Iərɨmənu səkɨtaha rɨno pui
miou. 2 Iakukurən iərman riti sə rɨməni
nɨpərhienien ia Kristo.* Nuk fotin rukurau
raka, Kumwesən rɨməuvehi in mevən
fwe irənhə ia neiai nəha sə ro kahar irə.
Iakreirei mə revən ia nɨpwran uə nənɨmwɨn
rier ia nɨpwran mevən, Kumwesən əpa
rukurən. 3 Iakɨni mwi mə iakreirei mə
revən ia nɨpwran uə nənɨmwɨn rier ia
nɨpwran mevən, Kumwesən əpa rukurən.
Mətə iakukurən mə iəmə nəha, 4 Kumwesən
rɨməuvehi utə revən fwe kwopun nəha
Parataes, nənə in rɨməregi nəgkiariien
afafa me səməme iərmama rɨreirei nɨniien.
5 ✡Iou takəgkiari ərpwi tɨ sə ro iamɨnha
irə, mətə tapkəgkiari ərpwi mhə tukw
iou atukw. Narimnari me səməme
kamhahatən pen mə nɨskaiien səiou riwən,
irəha əpa nə takəgkiari ərpwi tukwe.
6 ✡Mətə rəfo? Trɨni mɨnuə iakokeikei mə
takəgkiari ərpwi, komhə iou iərmama riti
iakamarməri, tɨ nəri nə mə nəgkiariien sə
iakani ro nɨpərhienien. Mətə iapkəgkiari
ərpwi mhə iamɨnha irə tɨ nəri nə mə
iakəpwəh nokeikeiien mə iərmama riti
truvehi utə iou irənhə məpi raka nəri sə
ratukwatukw. Iakokeikei mə trətoni iou
rəmwhen ia nəfe tako uə takɨni.
7 ✡Vison me nəha Iərɨmənu rɨno pui
miou rɨpɨk.† Tɨ nɨniseien iou mə takəpwəh
nəfiəutəien iou ia vison me nəha iakɨnətoni,
kuvei pehe nari riti miou rəmwhen ia təsi
nɨmɨrhi riti raməpi nɨpwrak, məmwhen
mwi ia iəremhə riti ruku pen tɨ Setan
mamo nəmisəien miou. Kuvei pehe nəri
nəha miou mə takəpwəh nəfiəutəien iou ia
narimnari me nəha Iərɨmənu səkɨtaha rɨno
pui miou. 8 Iakɨnəres Iərɨmənu səkɨtaha
m kahar mə truvehi raka nəri nəha pwəh
rəpwəh noien nəmisəien miou. 9 ✡Mətə
Iərɨmənu rɨni pehe tukw iou i mə, "Na-
masanien səiou rɨnəmwhen raka trasitu
ia niram. Nəpɨn nɨskaiien səim riwən,
nɨskaiien səiou truvehe masori ia niram."
Ro pen rerɨk ramagien mə takəgkiari ərpwi
ia nɨmɨruien səiou sə nɨskaiien riwən irə,
mə nɨskaiien səvəi Kristo trarə ia nɨmɨruien
səiou. 10 Ro pen iou rerɨk ramagien a ia
nəpouien me, nɨni ərəhaien me, nəpɨn skai
me, nometəien me, mɨne nərəhaien me
nepwɨn mwi səməme kamo ia nirak tɨ nəri
nə mə iou iərmama riti səvəi Kristo. Rerɨk
ramagien a tɨ nəri nə mə nəpɨn nɨskaiien
səiou riwən, nənə nəpɨn nəha in nəha
iakauvehi nɨskaiien.

*Pol ram*əgkiari skai m nəkur Korin

11 ✡Təkwtəkwuni iakaməgkiari
iakəmwhen ia iərmama riti ramarməri,
mətə kɨmiaha hiənəkeikei miou tɨ noien
iamɨnhi irə tɨ nəri nə mə ratukwatukw mə
tihəgnəgɨni iou, mətə hiənəpwəh noien.
Rosi iou iəmə auər a, mətə aposol me
nəha səməme hiaməni mə irəha hasori,
iou iapkətoni anan mhə mə irəha hasori
anan ia nirak. 12 ✡Nəpɨn iakɨnamarə kɨtaha
m kɨmiaha, iakamo nɨmtətien me səməme
kamhahatən mə iou aposol pərhien riti.
Iakɨnamo nɨmtətien me, mɨne narimnari
me səməme nərmama hətoni nənimenraha
rier. Iakɨnamo narimnari me nepwɨn mwi
ia nɨskaiien səvəi Kumwesən ia rerɨmiaha,
nənə mo nətərɨgien səiou rəpwəmwɨs.
13 ✡Noien amasan sə iakɨno m kɨmiaha
rəmwhen a iakɨno m nakalasia me pam,
mətə nari kuatia ropə in nə iapkəres mhə
mane tukumiaha. Mə noien nəha rərəha
enouenou ia nərəhaien səiou.
14 ✡Təkwtəkwuni iakamərer mwatuk mə
takuvehe məti pehe kɨmiaha səro kahar
irə. Nənə tapkəres mhə mane tukumi-
aha, tɨ nəri nə mə iakəpwəh nokeikei-
ien nautə səkɨmiaha, mətə iakokeikei a
kɨmiaha. Həregi ro. Rɨpko mhə wok
səvəi nəkwərhakwərha me mə tuhəmri
karen mane sə trasitu ia tata mɨne mama
səvənraha kurirə. Mətə wok səvəi tata
mɨne mama irau tro iamɨnha irə rəsitu
ia nəkwərhakwərha me səvənrau. 15 ✡Ro
pen rerɨk ramagien mə takuvei pehe pam

* 12:2: Ia kwopun i Pol ram*ə*gkiari ia iərman riti, mətə iərman nə in nə Pol. ✡ 12:5: 2Kor 11:30 ✡ 12:6: 1Kor 10:8, 1Kor 11:16 ✡ 12:7: Job 2:6 † 12:7: Narimnari me i Pol ram*ə*gkiari irə Kumwesən rɨno pui pen min ia vison me rətoni fwe ia neiai sə ro kahar irə. ✡ 12:9: Fil 4:11-13 ✡ 12:11: 2Kor 11:5 ✡ 12:12: Rom 15:19 ✡ 12:13: 2Kor 11:9 ✡ 12:14: 2Kor 13:1 ✡ 12:15: Fil 2:17

narimnari me səiou m kɨmiaha, nənə mu-
vei pen mwi nɨmɨruien səiou tukumiaha.
Nokeikeiien səiou rasori tukumiaha, mətə
səkɨmiaha rouihi a tukw iou. Noien
nəha rəpwəh natukwatukwien! 16 Kɨmiaha
hiəukurən mə nɨpərhienien iou iapkəres
mhə mane m kɨmiaha, mətə rosi kɨmiaha
nepwɨn hiaməni mə iakɨno noien ikou
me, muvehi kɨmiaha ia neikuəien me
rəmwhen ia kwənkru. 17 Rəfo? Iakakres
m kɨmiaha ia nərmama me nəha iakɨnərhi
pehe irəha həuvehe tukumiaha? Rekəm!
18 ✡Iakɨnəres Taetas mə truvehe mətoni
kɨmiaha, nənə mərhi pehe piəvtaha riti irau
min. Mətə Taetas nəha in rɨpkakres mhə
m kɨmiaha. Kɨmiaha hiəukurən mə kɨmrau
min irauavən pəri nətərɨgien səkɨmrau
mɨne noien kuatia.

19 Rosi rerɨmiaha rɨrhi mə ia nəgkiariien
me pam nəha kɨmaha iahaməgkiari m
kɨmiaha, mamhənise nəgkiariien ərəha
me nepwɨn səməme kamɨni ia kɨmaha,
mətə rekəm. Ia nəmri Kumwesən kɨmaha
iahaməgkiari, mamhəni rəmwhen sə Kristo
rokeikei. Nərmama keikei me, narimnari
me pam səməme iahamo, mətə iahamo mə
tahəuvrhəkɨn kɨmiaha hiəuvehe mhəutə.
20 ✡Iakani iamɨnhi irə tɨ nəri nə mə
iakamhekɨr mə kamo nəpɨn takuvehe,
takətoni mə hiopə, hiəpko mhə noien sə
iakokeikei. Nənə kɨmiaha mwi tihətoni
mə iakopə, iapko mhə noien sə hiokeikei.
Iakamhekɨr mə takətoni kɨmiaha nepwɨn
hiaməvisə, nepwɨn rerɨnraha ramrhi
ərəha irəha me, nepwɨn niemaha raməpi
irəha, nepwɨn kamhətərɨg əpa tɨ nirəha,
nepwɨn kamhəni neikuəien mamhouraha
nəghi iərmama irə, nepwɨn kamhəni
nɨkare iərmama, nepwɨn kamhərpwi irəha,
mamho əpnapen noien me. 21 ✡Iakamhekɨr
mə kamo nəpɨn takuvehe mwi Kumwesən
səiou ro iou iakaurɨs ia nəmrɨmiaha. Nənə
rerɨk trərkwəpɨr iakasək tukumiaha me
nepwɨn səməme hənamo noien ərəha
fwe kupwən, nənə mhəpwəh nɨrərɨgien
ia noien ərəha me səvənraha səməme
kamho ia nəpɨn me. Irəha kamho noien
me səməme həmkemɨk, irəha nərman
mɨne nɨpran kamhəiri əpnapen irəha me,
mamho mwi noien ərəha nepwɨn mwi.

13

Nəgkiariien sə Pol rani tɨ nəsuəpwiriien
nakalasia me fwe Korin

1 ✡In i navənien səiou sərо kahar irə
takuvehe mətoni kɨmiaha. Nəkukuə Ikinan
rani mə, "Nəpɨn iərmama riti rarukwi pen
nəgkiariien ia iərmama riti, iərmama kəru
uə kahar tuhaməkeikei mhəni nəgkiariien
kuatia, nənə nərmama tuhəukurən mə
nəgkiariien nəha karukwi pen ia iərmama
nəha ro nɨpərhienien."
2 Iakokeikei mə takɨni nəgkiariien riti
tukumiaha səməme fwe kupwən hi-
amo noien ərəha, iakokeikei mə takɨni
mwi tukumiaha pam. Iakuvəni raka
nəgkiariien i tukumiaha kupwən nəpɨn
iakɨməuvehe tukumiaha sə ro kəru irə,
nənə təkwtəkwuni iakamarə isipwɨn
tukumiaha, mətə iakokeikei mə takɨni
mwi. Trɨni mɨnuə iakuvehe mətoni mwi
kɨmiaha, mətə kɨmiaha nepwɨn hiamo ihi
noien ərəha, tako rɨskai mɨnraha məkoui
atukwatukw irəha irə. 3 Tako iamɨnhi
irə tɨ nəri nə mə hiamətui nari riti sə
tako trahatən pen mə nɨpərhienien i
Kristo raməgkiari ramier ia nəgkiariien
səiou. Nəfe Kristo ramo m kɨmiaha
rɨpkəpou mhə tukwe, mətə in ramo
kamətə nɨskaiien səvənhi ia kɨmiaha.
4 ✡Nɨpərhienien, nəpɨn kɨnərui tərini pen
in ia nei kamarkuaui, nɨskaiien səvənhi
riwən. Mətə ipwet mɨne in ramɨru
ia nɨskaiien səvəi Kumwesən. Kɨmaha
nɨskaiien səkɨmaha riwən rəmwhen mwi ia
Kristo fwe kupwən. Mətə nəpɨn tahəuvehe
mhətoni kɨmiaha, tihətoni mə kɨmaha
iahaməmɨru ia nɨskaiien səvəi Kumwesən
rəmwhen a ia Kristo ipwet mɨne.

5 ✡Ramasan mə kɨmiaha atukw tihətə
amasan kɨmiaha me, mhəkiri noien
səkɨmiaha, mhətə sas mə hiaməkwtəmhiri
pərhien noien səvəi nahatətəien uə rekəm.
Tihaməkeikei mhəukurən mə Iesu Kristo
in fwe ia rerɨmiaha, mətə mə nahatətəien
səkɨmiaha ro neikuəien i, Kristo in riwən
fwe ia rerɨmiaha. 6 Nənə rerɨk ramrhi
mə tihətə sas ia kɨmaha mə nahatətəien
səkɨmaha rɨpko mhə neikuəien i. 7 Mətə
kɨmaha iahaməfwaki m Kumwesən mə
kɨmiaha riti trɨpko mhə nari riti rərəha.
Kɨmaha iahəpkəfwaki mhə iamɨnhi irə mə
tuko kəgnəgɨni kɨmaha mə wok səkɨmaha
ramasan, rekəm. Mətə iahokeikei mə
kɨmiaha tiho noien sə ratukwatukw nəri
auər a mə ia nətəien səvəi nərmama
nepwɨn həni mə wok səkɨmaha rərəha.

✡ 12:18: 2Kor 8:6,16-18 ✡ 12:20: 2Kor 2:1-4 ✡ 12:21: 2Kor 13:2 ✡ 13:1: 2Kor 12:14, Mat 18:16, 1Tim 5:19
✡ 13:4: Fil 2:7-8 ✡ 13:5: 1Kor 11:28 ✡ 13:8: 1Kor 13:6

8 ✡Ro iamɨnhi irə tɨ nəri nə mə ko iahəpko
mhə nari riti sə rəsisəg nɨpərhienien, mətə
iahəukurən a noien nəri sə rauvehi utə
nɨpərhienien. 9 Nəri auər a mə kamətə
kɨmaha mə nɨskaiien səkɨmaha riwən, mətə
mə kɨmiaha hiəskai rerɨmaha ragien. Ro
iamɨnhi irə iahaməfwaki mə tihəuvehe
matukwatukw amasan. 10 ✡Iakamarə
isipwɨn tukumiaha mɨrai nəkukuə i mərhi
pehe i tukumiaha. Iako iamɨnha irə
mə nəpɨn takuvehe tapko mhə rɨskai
m kɨmiaha. Iou aposol riti, Kumwesən
ruvei pehe nasoriien nəha miou mə
takuvrhəkɨn kɨmiaha hiəuvehe mhəutə,
mətə in rɨpkuvei pehe nasoriien nəha miou
mə takouraha kɨmiaha hiewaiu.

*N*əgkiariien sampam

11 ✡Piak me, in i nəgkiariien sam-
pam səiou iakɨni məsəkɨr m kɨmiaha.
Kɨmiaha tihaməkeikei mheipeni suatuk
me səkɨmiaha, mhəregi nəgkiariien
səiou, mho nətərɨgien səkɨmiaha pwəh
ruvehe mo kuatia, mharə ia nəmərinuien,
nənə Kumwesən səvəi nokeikeiien mɨne
nəmərinuien tramarə tukumiaha.
12 ✡Həni ramasan tukumiaha me mhakei
m kɨmiaha me ia nakeiien sə rəmher.
13 Nərmama me pam səvəi Kumwesən
kamhəni pehe ramasan tukumiaha.
14 Pwəh namasanien səvəi Iesu Kristo
Iərɨmənu səkɨtaha mɨne nokeikeiien səvəi
Kumwesən mɨne no pəriien nari səvəi
Nənɨmwɨn Ikinan tramarə tukumiaha pam.

✡ 13:10: 2Kor 2:3, 10:8 ✡ 13:11: Rom 15:33 ✡ 13:12: Rom 16:16

Kalesia

Nəgkiariien sə rani mə nəfe i nəkukuə

Pol rɨmərai nəkukuə i revən tɨ nakalasia me ia profens riti səvəi Rom kani mə Kalesia. Nakalasia me ia Kalesia nətərɨgien səvənraha raməvsausini pɨk tɨ nahatən eikuə me nəghɨnraha mə Juteiaisa me. Nahatən eikuə me nəha həni pen tɨ nərmama rɨpko mhə irəha nəkur Isrel mə Kumwesən trəpwəh nuvehimɨruien irəha. Irəha həni mə nərmama rɨpko mhə irəha nəkur Isrel tuhaməkeikei mhesi pen loa səvəi nəkur Isrel rəmwhen ia kuvehi ninhum mɨnraha, mɨne nəniien nari, mɨne nousəsɨmwɨnien ia nəpɨn səvəi nəvegɨnien asori me səvəi nəkur Isrel. Nahatən eikuə me nəha həni mwi mə Pol rɨpkuvehi mhə nasoriien səvəi Kumwesən. Ro iamɨnhi irə tuhəpwəh nətərɨgien in. Ia nukune nəkukuə i Pol rɨməni pen tɨ nəkur Kalesia mə nəfe nəgkiariien amasan in raməvisau. In rani mwi mə Kumwesən ruvei pen nasoriien min. Ko kɨpkuvehimɨru mhə kɨtaha trɨni mɨnuə samesi pen Loa səvəi Moses. Mətə tukuvehimɨru kɨtaha nəpɨn səni nɨpərhienien ia Iesu Kristo. Nahatətəien in nəha suatuk tɨ nuvehiien nɨmɨruien vi. Pol rɨni mə tsahatətə ia Iesu Kristo, mho nokeikeiien, nənə mharə ia Nənɨmwɨn Ikinan.

1 ✡Iou Pol. Iou aposol riti. Nərmama me həpkəkwein mhə iou mə takowok i. Iərmama riti rəpwəh nuvehi utəien iou, mətə Iesu Kristo mɨne səvənhi Tata Kumwesən sə rɨno rətui mwi ia nemhəien səvənhi, irau nəha krouvehi utə iou. 2 Iou mɨne piəvmiaha me nepwɨn kɨmaha mɨnraha ia kwopun i iahamrai nəkukuə i rauvehe tukumiaha nakalasia me fwe profens nəha Kalesia. 3 ✡Nəfwakiien səiou mə Kumwesən tata səkɨtaha mɨne Iesu Kristo Iərɨmənu səkɨtaha trouəriari pehe namasanien mɨne nəmərinuien m kɨmiaha. 4 ✡Iesu rɨnəseni nɨmɨruien səvənhi memhə tɨ noien ərəha me səkɨtaha. In rɨno iamɨnha irə mə truvehi raka kɨtaha ia nɨtətə ərəha i samarə irə ipwet mɨne. In remhə mesi pen nəkwai Kumwesən Tata səkɨtaha. 5 Pwəh nəgnəgɨniien revən tukwe ia nuk nuk me. Ouəh, pwəh ro iamɨnhi.

*N*əgkiariien amasan sə ro nɨpərhienien kuatia a

6 Iou iakərkərinari ia kɨmiaha tɨ nəri nə mə Kumwesən rɨnəkwein kɨmiaha mə tihəuvehe mharə tegɨn namasanien səvəi Kristo, mətə nəpɨn ouihi a rukurau, nənə kɨmiaha hiəuvei pen təkutamiaha min, mamhəuvən tɨ nəgkiariien amasan riti mwi. 7 ✡Iakɨni iamɨnhi irə mətə nəgkiariien amasan riti mwi riwən. Nəgkiariien amasan sə ro nɨpərhienien kuatia a. Mətə nərmama nepwɨn nəha ikɨn kamho kɨmiaha hiamhekɨr pɨk. Irəha hokeikei mə tuhəuvsini nəgkiariien amasan səvəi Kristo ruvehe nəgkiariien əpə riti. 8 ✡Mətə iakani pehe tukumiaha i trɨni mɨnuə kɨmaha riti uə agelo riti sə ruku pen ia neiai trəvisau pehe m kɨmiaha nəgkiariien amasan riti ropə ia nəgkiariien amasan nəha iahənəvisau raka m kɨmiaha i, pwəh iərmama nəha revən ia napw. 9 Kɨmaha iahəuvəni raka nəgkiariien i tukumiaha fwe kupwən, nənə təkwtəkwuni takɨni mwi. Trɨni mɨnuə iərmama riti raməvisau m kɨmiaha nəgkiariien amasan riti ropə ia nəgkiariien amasan nəha hiəuvəuvehi raka, pwəh iərmama nəha revən ia napw. 10 ✡Kɨmiaha hiaməfətərɨg irə? Ipwet mɨne iakaməmwur mə sin trəkwein amasan ia nirak, iərmama uə Kumwesən? Rerɨmiaha ramrhi mə iakaməmwur tɨ nəfe, mə tako nərmama rerɨnraha ragien tukw iou uə? Trɨni mɨnuə iakaməmwur ihi mə tako nərmama rerɨnraha ragien tukw iou rɨpko mhə iou pərhien iərmama riti sə iakamo tukwini nari m Kristo.

*Pol ram*ɨni irapw mə kɨnəfo irə ruvehe mo aposol riti

11 ✡Piak me, iakokeikei mə kɨmiaha tihəukurən nəri. Nəgkiariien amasan i iakɨnəvisau m kɨmiaha rɨpko mhə nəvisauien səvəi iərmama. 12 ✡Iapkuvehi mhə ruku pen tɨ iərmama riti. Iərmama riti rɨpkahatən mhə iou irə. Mətə iakɨməuvehi ia nəpɨn nəha Iesu Kristo rier pehe tukw iou. 13 ✡Kɨmiaha hiəuvəregi raka noien səiou sə iakɨnəfo irə kupwən ia nəpɨn nəha iakɨnaməfwaki ihi ia nəfwakiien səvəi nəkur Isrel. Iakɨnamometə pɨk nakalasia me səvəi Kumwesən, mamousari

✡ 1:1: Kal 1:11-12 ✡ 1:3: Rom 1:7, Fil 1:2 ✡ 1:4: Kal 2:20, 1Tim 2:6, Taet 2:14, 1Jon 5:19 ✡ 1:7: Wok Me 15:1,24 ✡ 1:8: 1Kor 16:22 ✡ 1:10: 1Tes 2:4 ✡ 1:11: Mat 16:17 ✡ 1:12: Kal 1:1 ✡ 1:13: Wok Me 8:3 ✡ 1:14: Wok Me 22:3

mə takouraha irəha. [14] ✡Ia nəpɨn nəha
iakɨnauvehe mamskai ia nəfwakiien səvəi
nəkur Isrel məpi raka iou me nepwɨn
tɨ nəri nə mə iakamousari pɨk mamesi
pen narəien nəha kaha kupwən me səiou
həməuvei pehe. [15] ✡Mətə Kumwesən sə
ruvərfi raka iou fwe ia tɨpwi mama səiou, in
rəkwein iou, tɨ nəri nə mə rerɨn ramasan
tukw iou. [16] ✡Nəpɨn rəkwein iou irə,
rerɨn ragien tɨ nəseniien iou iakətə Tɨni
mə takəvisau irapw nəgkiariien amasan
səvənhi m nərmama me rɨpko mhə irəha
nəkur Isrel. Nənə nəpɨn iakətoni Tɨni,
təkwtəkwuni a iapkevən mhə tɨ iərmama
riti mə trahatən iou. [17] Iapkevən mhə
fwe Jerusalem mə takətoni nərmama me
nəha haməkupwən ia nirak mho irəha
aposol me. Mətə iakier mevən fwe tənə
nəha Arepia. Kurirə irə iakrərɨg mwi
mevən fwe Tamaskes. [18] ✡Nəpɨn nuk kahar
rukurau, nənə iakutə pen fwe Jerusalem
mə takətoni Pita. Iakuvehi nəfwakiien kəru
fwe ikɨn kɨmrau min. [19] ✡Mətə iapkətoni
mhə aposol me nepwɨn mwi, Jemes əpa,
piəvi Iərɨmənu səkɨtaha. [20] (Nəgkiariien
i iakamrai rauvehe tukumiaha ia nəmri
Kumwesən iakəpwəh neikuəien irə.)
[21] ✡Nəpɨn iakier ia Jerusalem, iakevən fwe ia
kwopun me ia profens mi nəha Siria mɨne
Silisia. [22] Ia nəpɨn nəha, nakalasia me səvəi
Kristo ia tənə Jutia həpkətə raka mhə iou,
mhəreirei ihi iou. [23] Kamhəregi a nərmama
me kamhəvisau iamɨnhi mə, "Iəmə i
kupwən ramometə kɨtaha, təkwtəkwuni
raməvisau irapw nahatətəien səkɨtaha sə
kupwən ramousari mə trouraha." [24] Nənə
irəha həgnəgɨni Kumwesən tukwe iou.

2

Pol revən məgkiari irəha aposol me
nepwɨn fwe Jerusalem

[1] ✡Nəpɨn nuk fotin rukurau, iakutə pen
fwe Jerusalem kɨmrau Panapas. Iakiri mwi
Taetas ruvehe kɨmrahar min. [2] Iakutə pen
iamɨnhi tɨ nəri nə mə Kumwesən rɨnahatən
raka iou iakɨnətoni mə takaməkeikei
mevən. Nənə iakevən mətoni nəmə
asori me səvəi nakalasia me. Nəpɨn
kɨmaha əpa, iakɨni pen amasan tɨ nirəha i
nəgkiariien amasan səiou sə iakamɨni irapw
tɨ nərmama me rɨpko mhə irəha nəkur
Isrel. Iakamo iamɨnhi irə tɨ nəri nə mə
iakəpwəh nokeikeiien mə narimnari me
səməme iakamo mɨne iakɨno raka, iakamo
auər a. [3] ✡Ia nəpɨn nəha Taetas kɨmrau
min. Nɨpərhienien in iəmə Kris, mətə
irəha həpwəh nɨniien mə tukaməkeikei
kuvehi ninhum min. [4] ✡Mətə noien səvəi
nuvehiien ninhum m iərmama kɨmaha
iahəgkiari irə tɨ nəri nə mə nərmama
me nepwɨn kamhəkurirə afafa kɨtaha,
mamheikuə mə irəha piəvtaha me. Irəha
həuvehe mamhətə afafa kɨtaha, tɨ nəri
nə mə Iesu Kristo rɨneivinari ia kɨtaha.
Nənə hokeikei mə tuhətoni mə saməfarə
irə. Irəha hənuə tuhəsisəg mwi kɨtaha
ia natuakəmien me səvənraha. [5] Mətə
kɨmaha iahəpwəh nəseni ananien irəha mə
tuhasori ia kɨmaha, tɨ nəri nə mə iahokeikei
mə nəgkiariien amasan i sə ro nɨpərhienien
trarə amasan tukumiaha mamevən.

[6] ✡Ia nəpɨn nəha, nərmama nepwɨn
fwe ikɨn kani irəha mə nəmə asori me.
(Mə irəha hasori mhəfo pen irə, mətə
iakəpwəh nətərɨg penien irə. Iou iakukurən
mə Kumwesən ramo rəmnəmwhen a ia
nərmama me pam.) Nəmə asori me nəha
həpwəh nɨniien nəgkiariien riti mhərɨpɨn
pen ia nəgkiariien amasan sə iakaməvisau
irapw i. [7] ✡Irəha həpko mhə iamɨnhi
irə, mətə hətə sas mə Kumwesən rəmri
pehe nəgkiariien amasan səvənhi ia tɨpage
rəgɨk mə takəvisau irapw irə ramevən tɨ
nərmama me rɨpko mhə irəha nəkur Isrel.
Noien nəha Kumwesən ro miou rəmwhen
a mwi sə rɨno raka m Pita. Pita nəha
raməvisau irapw nəgkiariien amasan səvəi
Kumwesən ramevən tɨ nəkur Isrel. [8] Nəmə
asori me nəha hətə sas mə Kumwesən ra-
masitu ia kɨmrau pəri ia wok mi nəha ia-
rauo. Ramasitu ia Pita ia wok səvənhi sə
in ramo in aposol riti səvəi nəkur Isrel,
mamasitu mwi ia nirak ia wok səiou sə
iakamo iou aposol riti səvəi nərmama me
rɨpko mhə irəha nəkur Isrel. [9] ✡Nənə Jemes,
mɨne Pita, mɨne Jon, iəmə mirəhar nəha
kani irəhar mə pos me səvəi nimwəfwaki,
nəpɨn irəhar harənətə Kumwesən ramasitu
ia nirak ia namasanien səvənhi, harosə
pehe rəgɨnrahar mwatuk m kɨmrau Pana-
pas rəmwhen mə kɨmaha kusen kuatia.
Nənə kɨmaha pam iahəseni mə tahəuai
kɨmaha me. Kɨmrau Panapas tarouevən

✡ 1:15: Aes 49:1, Jer 1:5, Rom 1:1 ✡ 1:16: Wok Me 9:3-6, Kal 2:7 ✡ 1:18: Jon 1:42, Wok Me 9:26 ✡ 1:19: Mat 13:55 ✡ 1:21: Wok Me 9:30 ✡ 2:1: Wok Me 15:2 ✡ 2:3: Wok Me 16:3 ✡ 2:4: Kal 1:7, Kal 5:1,13 ✡ 2:6: Wok Me 10:34 ✡ 2:7: Wok Me 22:21 ✡ 2:9: Jon 1:42

rouəvisau m nərmama rɨpko mhə irəha
nəkur Isrel, nənə irəha tuhəuvən mhəvisau
m nəkur Isrel. [10] ✡Mətə nəgkiariien kuatia
a həməni pehe tukumrau i mə rerɨmrau
tramrhi nərmama me nautə səvənraha
riwən, iarouasitu ia nirəha. Mətə nəri
nəha iakɨnətə raka takaməkeikei mo. Rerɨk
ragien tukwe.

Pol rəgkiari skai m Pita

[11] Mətə nəpɨn Pita ruvehe ia Antiok,
iakərer ia nənimen, məgkiari skai min,
tɨ nəri nə mə ramo noien riti rəpwəh
nəmwhenien. [12] ✡Nəpɨn rɨməuvehe vi a
ia Antiok, raməni pəri nari irəha piəvtaha
me səməme rɨpko mhə irəha nəkur Isrel.
Mətə kurirə irə Jemes rərhi nərmama
nepwɨn həuvehe. Nəpɨn hapirapw, Pita
rɨnaməpwəh nəni pəriien nari irəha
nərmama me rɨpko mhə irəha nəkur
Isrel, nənə mɨnamərer əpə ia nirəha.
In ro iamɨnhi irə tɨ nəri nə mə rehekɨr
nəkur Isrel me nəha səməme kamhəni
mə nərmama rɨpko mhə irəha nəkur Isrel
tuhaməkeikei mhəuvən kuvehi ninhum
mɨnraha tɨ Loa səvəi Moses. [13] Nənə
piəvtaha me nepwɨn səməme irəha nəkur
Isrel həhekɨr mwi, mhəkurirə ia Pita ia
noien nəha ramo. Panapas mwi in rehekɨr,
mukurirə irəha. [14] Mətə nəpɨn iakətoni
mə irəha həpkesi pen mhə nəgkiariien
amasan sə ro nɨpərhienien, iakəgkiari skai
m Pita ia nəmrɨnraha pam. Iakɨni pen
tukwe in mə, "Pita. Ik iəmə Isrel, mətə
ikɨnəpwəh raka narəien səvəi nəkur Isrel,
mamarə ia narəien səvəi nərmama rɨpko
mhə irəha nəkur Isrel. Ro iamɨnhi irə
rəfo təkwtəkwuni ikamərhiərhi nərmama
me i rɨpko mhə irəha nəkur Isrel mə
tuharə ia narəien səvəi nəkur Isrel? [15] Ia
nətuiien səkrau krɨnouətui pehe iəmə Isrel
mi. Rɨpko mhə krau iərmama mi səvəi
kwənəkwus əpə riti sə nəkur Isrel kamhəni
mə kwənəkwus səvəi nəkur ərəha me.
[16] ✡Mətə krau krouukurən mə iərmama
sə ramesi pen Loa səvəi nəkur Isrel
rɨpkatukwatukw mhə ia nəmri Kumwesən,
mətə iərmama sə ramahatətə ia Iesu Kristo,
in əpa nə ratukwatukw ia nənimen.*
Nətərɨgien nəha rɨno mə kɨtaha mwi nəkur
Isrel səni nɨpərhienien ia Iesu Kristo.
Kɨtaha samahatətə ia Kristo tɨ nəri nə mə
noien iamɨnha irə tro kɨtaha satukwatukw
ia nəmri Kumwesən. Mətə səpkətɨgite mhə
ia nesi penien Loa, tɨ nəri nə mə iərmama
riti riwən ko ruvehe matukwatukw ia
nəmri Kumwesən nəpɨn ramesi pen Loa.
[17] Kɨtaha i nəkur Isrel səuvəuvehe raka
tɨ Iesu mə in tro kɨtaha satukwatukw
ia nəmri Kumwesən. Mətə mə kɨtaha
sətoni mə kɨtaha nəkur ərəha rəmwhen ia
nərmama rɨpko mhə irəha nəkur Isrel, rəfo
irə? Kristo ro kɨtaha səuvehe nərmama
kamho noien ərəha? Rekəm! [18] Mətə trɨni
mɨnuə iakuvrhəkɨn mwi Loa nəha sə fwe
kupwən iakɨneitehi, noien nəha iakamo
ramahatən pen mə pərhien iou iərmama sə
iakamərui Loa. [19] ✡Ia nɨkaren səvəi Loa,
iakuvamhə raka. Loa nəha rousi əpune
iou. Nənə tɨ nəri nə mə iakuvamhə raka
ia nɨkaren səvəi Loa, iakukurən nɨmɨruien
ia nɨkaren səvəi Kumwesən. Rəmwhen mə
kɨnərui tərini pen iou ia nei kamarkuaui
kɨmrau Kristo. [20] ✡Rɨpko mhə iou iakamɨru
təkwtəkwuni, mətə Kristo ramɨru ia nirak.
Nɨmɨruien sə iakamarə irə təkwtəkwuni
ia tɨprənə i, iakamarə irə, mamahatətə ia
Tɨni Kumwesən. In rokeikei iou memhə
tukw iou. [21] Ko iapkərarki mhə namasanien
i səvəi Kumwesən sə ruvei pehe miou.
Trɨni mɨnuə Loa in suatuk iərmama tresi
pen tɨ nuveheien matukwatukw ia nəmri
Kumwesən, ro iamɨnhi irə Kristo remhə
auər a."

3

*Sin ro nɨ*feifeiien ro nəkur Kalesia hətə
wau ia nəgkiariien pərhien?

[1] Nəkur Kalesia, kɨmiaha hiamarməri!
Kɨnəvisau raka Iesu Kristo m kɨmiaha
rəmwhen hiənətoni ia nəmrɨmiaha mə
remhə ia nei kamarkuaui. Mətə nɨsɨmə
nəha həno nɨfeifeiien mhəuvehi raka
kɨmiaha? [2] Iakuə takəres nəresien riti
tukumiaha i. Fwe kupwən, nəpɨn hiəuvehe
vi a mhəuvehi Nənɨmwɨn Ikinan, hiamo
nəfe noien ro Kumwesən ruvei pehe
Nənɨmwɨn nəha m kɨmiaha? Rosi hiamesi
pen Loa səvənhi uə? Kɨmiaha hiəukurən
mə rɨpko mhə iamɨnhi. Mətə kɨmiaha
hiəregi nəgkiariien amasan səvənhi, mhəni
nɨpərhienien irə, ro pen Kumwesən ruvei

✡ 2:10: Wok Me 11:29-30 ✡ 2:12: Wok Me 11:3 ✡ 2:16: Wok Me 15:10-11, Rom 3:20-28, Rom 4:5, 11:6, Kal 3:11

* 2:16: Suatuk riti mwi tɨ nɨniien nəgkiariien nəha ia vas 16 in i mə "Mətə krau krouukurən mə iərmama rɨpkatukwatukw mhə ia nəmri Kumwesən ia nesi penien Loa, mətə nahatətəien ia Iesu Kristo ramo in ratukwatukw ia nənimen." ✡ 2:19: Rom 7:6 ✡ 2:20: Jon 13:1, Kal 1:4

pehe Nənɨmwɨn səvənhi m kɨmiaha. [3] Rəfo
kɨmiaha hiamarməri iamɨnhi irə? Fwe
kupwən, nəpɨn hiəuvehe vi a mhahatətə
ia Iesu, hiamətɨgite ia nɨskaiien səvəi
Nənɨmwɨn Ikinan. Mətə rəfo nəha
təkwtəkwuni, ko hiəuvehe mhatukwatukw
ia nɨskaiien atukw səkɨmiaha? [4] Mətə rəfo
ia nəmisəien me həpɨk hiəuvəregi raka tɨ
Iesu? Hiaməregi auər a uə? [5] Kumwesən sə
rauvei pehe Nənɨmwɨn Ikinan m kɨmiaha,
nənə mamo nɨmtətien me ia nəmrɨmiaha,
in ramo noien me nəha tɨ nəfe? Tɨ nəri
nə mə hiamesi pen Loa? Rekəm! Mətə
in ramo noien me nəha tɨ nəri nə mə
nəpɨn hiəregi nəgkiariien amasan səvəi
Iesu, hiəni nɨpərhienien irə. [6] ✡Rerɨmiaha
tramrhi Epraham fwe kupwən. Nəkukuə
Ikinan rani mə Epraham "rɨni nɨpərhienien
ia Kumwesən. Nənə tɨ nəri nə mə in
rahatətə iamɨnhi, Kumwesən rətə in mə
in ratukwatukw ia nənimen." [7] Ro pen
kɨmiaha tihaməkeikei mhəukurən mə
nərmama səməme kamhahatətə, irəha
nəha nɨpwnəti Epraham me. [8] Nəkukuə Iki-
nan ruvəni raka fwe kupwən mə Kumwesən
trɨni nərmama i rɨpko mhə irəha nəkur
Isrel mə irəha hatukwatukw ia nənimen
tɨ nəri nə mə kamhahatətə irə. Nəpɨn
noien nəha rɨpkuvehe mhə ihi, Nəkukuə
Ikinan rɨnəvisau pen nəgkiariien amasan
i m Epraham. Rɨni mə, "Nərmama ia
tənəmtənə me pam tuhəuvehi namasanien
səiou truku pen ia kwənəkwus səim."
[9] Ro iamɨnhi irə sətoni mə Kumwesən
raməkwein amasan ia nərmama səməme
kamhahatətə irə rəmwhen raməkwein
amasan ia Epraham tɨ nəri nə mə Epraham
ramahatətə irə. [10] ✡Mətə nərmama me
pam səməme kamhətɨgite ia nesi penien
Loa mə tro irəha hatukwatukw ia nəmri
Kumwesən, Kumwesən raməkwein ərəha
ia nirəha. Iakani iamɨnhi irə tɨ nəri nə mə
nəgkiariien i sə kɨmərai pen ia Nəkukuə
Ikinan rəuiui irəha. Rɨni mə, "Kumwesən
trəkwein ərəha ia nərmama me pam həpko
mhə narimnari me pam kɨmərai pen ia
nəkukuə səvəi Loa." [11] ✡Nənə ruvehe mɨno
nukurənien i tɨ nərmama mə iərmama
riti riwən ko resi pen Loa nənə muvehe
matukwatukw ia nəmri Kumwesən. Rɨno
nukurənien i tɨ nəri nə mə Nəkukuə Ikinan
rani mə, "Iərmama sə ratukwatukw ia
nəmri Kumwesən ia nahatətəien səvənhi,
in truvehi nɨmɨruien."
[12] ✡Mətə Loa in ropə ia nahatətəien. Iakani
iamɨnhi irə tɨ nəri nə mə Loa rani mə,
"Iərmama sə ramo narimnari me pam nəha
Loa rani truvehi nɨmɨruien irə." [13] ✡Mətə
Kristo ruvəfi raka nari ia kɨtaha. Loa nəha
ko rɨpkəkwein ərəha mhə mwi ia kɨtaha, tɨ
nəri nə mə Iesu rɨməuvehi təmwkɨtaha,
muvehe mo in iərmama sə Kumwesən
raməkwein ərəha irə. Rəmwhen ia
nəgkiariien i kɨmərai pen ia Nəkukuə
Ikinan rani mə, "Trɨni mɨnuə kousi əpune
iərmama riti nɨpwran rəgher ia nei,
ramahatən pen mə Kumwesən raməkwein
ərəha irə." [14] Mətə təkwtəkwuni, tɨ nəri nə
mə Iesu Kristo remhə iamɨnhi, namasanien
sə Kumwesən rɨməuvei pen m Epraham ko
ruvehe tɨ nərmama rɨpko mhə irəha nəkur
Isrel. Tɨ nəri nə mə kɨtaha samahatətə ia
Iesu, səukurən nuvehiien Nənɨmwɨn nəha
Kumwesən ruvəni raka mə truvei pehe m
kɨtaha.

*Promes m*ɨne Loa

[15] Piak me, iakuə takɨni noien riti səkɨtaha
nərmama, mahatən nəri nəha iakaməgkiari
irə. Nəpɨn iərmama kəru krourai sun
nəgkiariien riti nənə rouərihi nɨpekə
tukwe, rəknekɨn tɨ iərmama riti mə trɨfi
nɨpekə səvənrau, mərihi atukw a səvənhi
riti. [16] ✡Fwe kupwən, Kumwesən rɨno
promes me səvənhi m Epraham mɨne
mwipwɨni. Kumwesən rəpwəh niniien
mə ramo promes me səvənhi m Epraham
mɨne "nɨmwipwɨni me." Nəgkiariien i mə
"Nɨmwipwɨni me" ramɨni nərmama həpɨk.
Mətə Kumwesən rɨni mə ramo promes me
səvənhi m Epraham "mɨne mwipwɨni."
Nəgkiariien i "mwipwɨni" ramɨni iərmama
kuatia. Mwipwi Epraham nəha Kumwesən
rəgkiari irə in nə Kristo. [17] ✡Nɨpwrai
nəgkiariien səiou ro iamɨnhi: Fwe kupwən,
Kumwesən rɨno promes riti səvənhi m
Epraham, marə mɨni mwi mə nəgkiariien
nəha səvənhi traməkeikei mukuə. Nəpɨn
nuk fo-hantret-toti rukurau, nənə Loa
ruvehe. Mətə Loa nəha ko rɨpkousi ərəgrəgi
mhə promes nəha Kumwesən rɨnəmri
raka m Epraham fwe kupwən. [18] ✡Trɨni
mɨnuə kɨtaha saməuvehi narimnari me
sə Kumwesən rauvei pehe tɨ nəri nə mə
samesi pen Loa, noien nəha ramahatən
pen mə promes nəha səvəi Kumwesən

✡ 3:6: Rom 4:3 ✡ 3:10: Dut 27:26 ✡ 3:11: Rom 1:17, Kal 2:16 ✡ 3:12: Rom 10:5 ✡ 3:13: Rom 8:3, 2Kor 5:21, Kal 4:5, Dut 21:23 ✡ 3:16: Wok Me 7:5 ✡ 3:17: Eks 12:40 ✡ 3:18: Rom 4:14, 11:6

ruvehe muvəiwən. Nənə ko səpkuvehi mhə
narimnari me nəha ruku pen tɨ promes
nəha. Mətə Epraham ruvehi narimnari
me nəha Kumwesən rɨməuvei pen min tɨ
nəri nə mə Kumwesən rɨno promes mə tro
iamɨnhi.

*Kumwes*ən rɨməuvei pehe Loa tɨ nəfe?

19 ✡Ro iamɨnhi irə Kumwesən rɨməuvei
pehe Loa tɨ nəfe? Tɨ nəri nə mə nərmama
kamho noien ərəha me, ro pen in rɨrɨpɨn
pen Loa ia promes səvənhi, mə Loa
traməmak meste mwipwi Epraham sə
promes səvənhi rɨnəgkiari irə truvehe.
Nəpɨn Loa ruvehe irə, nagelo me həuvei
pen m Moses, nənə kɨmaha iahəuvehi ia
rəgi Moses, iəmə sə ramərer ia nɨmwrhenhi
Kumwesən mɨne kɨmaha. 20 Mətə iərmama
sə ramərer ia nɨmwrhenhi iərmama kəru
iamɨnha irə mə truvi sɨmwɨn irau, rɨpko
mhə səvəi iərmama kuatia nə in, mətə
Kumwesən in kuatia a.
21 ✡Ro iamɨnhi irə kɨtaha tsəgkiari ia
narimnari me i mhəfni irə? Loa səvəi
Kumwesən rərəha mətə promes me səvəi
Kumwesən hamasan? Rekəm, kɨtaha ko
səpkɨni mhə iamɨnhi irə. Trɨni mɨnuə
Kumwesən rɨməuvei pehe loa riti sə
rukurən nuvei peheien nɨmɨruien, kɨtaha
tsesi pen loa nəha nənə mhəuvehe mhatuk-
watukw ia nəmri Kumwesən. 22 ✡Mətə
rɨpko mhə iamɨnhi irə. Nəkukuə Ikinan
rani mə noien ərəha rəuiui nərmama me
pam, mərihi tərini irəha. Ro iamɨnhi irə
narimnari me pam Kumwesən rɨno promes
mə truvei pehe m kɨtaha, kɨtaha səukurən
nuvehiien tɨ nəri nə mə səni nɨpərhienien
ia Iesu Kristo. 23 ✡Fwe kupwən, nəpɨn
Kristo rɨpkuvehe mhə ihi mə tsahatətə irə,
kɨtaha samarə tegɨn Loa səvəi Moses. Loa
nəha raməkwtəmhiri kɨtaha. Rəmwhen mə
samarə ia kalapus mamheitenhi mheste
Kristo trɨpkier pehe tukutaha mə tsahatətə
irə. 24 ✡Fwe kupwən, Loa nəha rasori
ia kɨtaha, mamətui tukutaha. Sənamarə
tegɨn Loa nəha meste Kristo ruvehe. Nənə
nəpɨn Kristo ruvehe, kɨtaha sahatətə irə
mə tsəuvehe mhatukwatukw ia nəmri
Kumwesən. 25 Mətə təkwtəkwuni nəha, tɨ
nəri nə mə Kristo ruvəuvehe raka, nənə
samahatətə irə, səpkarə tegɨn mhə Loa.
26 ✡Iakani iamɨnhi irə tɨ nəri nə mə kɨmiaha
pam nə nɨpwnəti Kumwesən me tɨ nəri nə
mə hiamahatətə ia Iesu Kristo. 27 ✡Kɨmiaha
pam sə hiəno raka paptaes mə tihəuvehe
mho kuatia kɨmiaha Kristo, hiəuvəuvehi
raka Kristo rəmwhen hiamarkahu karkahu.
28 ✡Nənə təkwtəkwuni rɨpko mhə kɨmiaha
nepwɨn nəkur Isrel mɨne nepwɨn rɨpko mhə
nəkur Isrel. Rɨpko mhə kɨmiaha nepwɨn
nərmama səməme hiamo slef mɨne nepwɨn
hiəpko mhə slef. Rɨpko mhə kɨmiaha
nepwɨn nɨpran mɨne nepwɨn nərman.
Iakɨni iamɨnhi irə tɨ nəri nə mə kɨmiaha
pam kuatia a ia Iesu Kristo. 29 ✡Trɨni
mɨnuə səvəi Kristo nə kɨmiaha, nɨpwnəti
Epraham me nə kɨmiaha. Kɨmiaha nə
nəkwərhakwərha me tihəuvehi narimnari
amasan me nəha Kumwesən rɨno raka
promes mə truvei pen m Epraham.

4

*K*ɨmiaha nə nɨpwnəti Kumwesən me

1 Nɨpwrai nəgkiariien səiou ro iamɨnhi
irə. Nəpɨn iərmama remhə, nautə me pam
səvənhi səvəi tɨni. Mətə trɨni mɨnuə tɨni
ramouihi ihi, ko in rɨpkasori mhə ia nautə
me nəha, mətə in rəmwhen a ia slef. 2 Nəpɨn
ramouihi ihi trarə tegɨn nəmə asori me
nepwɨn. Irəha tuhətui amasan tɨ nautə
səvənhi meste nəpɨn nəha tata səvənhi
rɨməni. 3 ✡Rəmwhen a mwi ia kɨtaha.
Nəpɨn sənaməkwərhakwərha ihi samarə
tegɨn nənɨmwɨn me i irəha nukune noien
me səvəi tɨprənə i. Irəha kamhərɨmənu
ia kɨtaha səmwhen ia slef me. 4 Mətə
nəpɨn atukwatukw nəha Kumwesən rɨməni
ruvehe, nənə in rərhi pehe Tɨni. Pran
riti rərəhi. Rətui pehe, marə tegɨn Loa
səvəi Moses, 5 ✡mə in trərəku raka səməme
kamharə tegɨn Loa nəha. Kumwesən ro
iamɨnhi irə mə tresi kɨtaha səuvehe mho
nɨpwnətɨn me. 6 ✡Tɨ nəri nə mə nɨpwnətɨn
me i kɨtaha, rərhi pehe Nənɨmwɨn səvəi Tɨni
ruvehe mamarə ia reritaha. Ia Nənɨmwɨn
nəha kɨtaha saməkwein Kumwesən mə,
“Rɨmɨmaha, Tata!” 7 ✡Ro iamɨnhi irə rɨpko
mhə kɨmiaha hiamo ihi slef ia kɨmiaha,
mətə kɨmiaha nɨpwnəti Kumwesən me. Tɨ
nəri nə mə kɨmiaha nɨpwnəti Kumwesən
me, ro pen Kumwesən truvei pehe m
kɨmiaha narimnari me nəha rɨməni mə tru-
vei pen m nɨpwnətɨn me.

✡ 3:19: Rom 5:20, Wok Me 7:38 ✡ 3:21: Rom 8:2-4 ✡ 3:22: Rom 3:9-19, Rom 11:32 ✡ 3:23: Kal 4:3 ✡ 3:24: Rom 10:4 ✡ 3:26: Jon 1:12 ✡ 3:27: Rom 6:3, 13:14 ✡ 3:28: Rom 10:12, 1Kor 12:13 ✡ 3:29: Rom 4:13 ✡ 4:3: Kal 3:23, Kol 2:20 ✡ 4:5: Kal 3:13 ✡ 4:6: Rom 8:15-16 ✡ 4:7: Rom 8:17, Kal 3:29

Pol rerɨn rəpou tɨ nəkur Kalesia

8 ✡Fwe kupwən, nəpɨn kɨmiaha
hiamreirei Kumwesən, hiəmwhen ia
slef me səvəi kumwesən eikuə me.
9 Mətə təkwtəkwuni nəha hiəuvəuvehe
mhəuvəukurən raka Kumwesən, uə
ramasan mwi iakɨni mə təkwtəkwuni
Kumwesən ruvəukurən raka kɨmiaha. Mətə
rəfo hiamrərɨg mwi tɨ nənɨmwɨn me i
irəha nukune narəien kupwən səkɨmiaha.
Irəha nəgsenraha riwən. Ho nəri auər
a. Hiokeikei mə tihəmwhen mwi ia slef
me səvənraha uə? 10 ✡Hiaməsiai nəpɨn
ikinan me, mɨne məkwə me, mɨne nuk me.
11 Iakamhekɨr tukumiaha. Rosi iakɨnəmwur
auər a ia kɨmiaha uə? 12-13 ✡Piak me, iakase
kɨmiaha mə tihəməkeikei mhəuvehi noien
səiou. Hətə ro. Iakuvəuvehi raka noien
səkɨmiaha. Kɨmiaha hiəuvəukurən raka
mə fwe kupwən iakɨməuvehe tukumiaha
tɨ nəri nə mə nemhəien riti rarə ia
nɨpwrak. Ia nəpɨn nəha iakɨməkupwən
məvisau irapw nəgkiariien amasan səvəi
Iesu m kɨmiaha. Mətə kɨmiaha hiəpko
mhə nəmisəien miou. 14 Nɨpərhienien
nemhəien səiou rɨskai, hiamarkut pɨk irə,
mətə hiəpwəh nəmwəkiien iou tukwe,
uə hiəpkərhi irapw mhə iou, rekəm.
Hiəuvehi puvnimwə pehe iou rəmwhen
ia iou agelo riti səvəi Kumwesən, uə
iou nəha Iesu Kristo. 15 Ia nəpɨn nəha
rerɨmiaha ragien pɨk. Mətə nagienien
nəha səkɨmiaha ruvəwəku? Iakani pehe
tukumiaha i mə pərhien fwe kupwən trɨni
mɨnuə rɨməru tukumiaha, hiəpkukumwiri
raka a nənimemiaha mhəuvei pehe miou
iakomasan səiou irə. 16 ✡Mətə rəfo nəha
təkwtəkwuni? Rosi tɨ nəri nə mə iakamɨni
pehe tukumiaha i nəgkiariien pərhien
hiaməmwəki iou tukwe uə? 17 Nərmama
me nəha kamhəmwur pɨk tukumiaha, mətə
həpko mhə tɨ nəri amasan riti. Irəha
hokeikei mə tuhəvi raka kɨmiaha mə
tihaməmwur əpa tɨ nirəha. 18 Ramasan
mə hiaməmwur tɨ noien narimnari me,
mətə tihəməkeikei mhəmwur tɨ noien
amasan. Nəgkiariien nəha ro nɨpərhienien
ia nəpɨn me, nəri auər a mə samarə
kɨtaha miou uə səpkarə mhə kɨtaha miou.
19 Nəkwərhakwərha me səiou. Iakregi
iakaməmisə pɨk mwi tukumiaha rəmwhen
ia pran təkutan raməmisə mə trərəhi
iəkunouihi. Takregi iamɨnhi meste kɨmiaha
tihəuvehi noien atukwatukw səvəi Kristo
ia nɨmɨruien səkɨmiaha. 20 Ko ramo kɨtaha
m kɨmiaha nəha təkwtəkwuni, nənə ko
iapkəgkiari skai mhə m kɨmiaha. Mətə
iou iakamarə isipwɨn, iakreirei mə takəfo
masitu ia kɨmiaha.

Pol rusipekɨn ia Heka mɨne Sera

21 Kɨmiaha səməme hiokeikei mə tiharə
tegɨn Loa səvəi Moses, tiho mhəni pehe
ro tukw iou i. Hiəuvəregi raka nəfe Loa
nəha rani uə rekəm? 22 ✡Kɨmərai pen
iamɨnhi mə Epraham tɨni kəru iərman.
Pran sə in slef rərəhi riti, nənə pran sə
rɨpko mhə in slef rərəhi riti. 23 ✡Tɨni slef
rətui rəmwhen ia nəkwərhakwərha me
nepwɨn a. Mətə tɨni prən nəha rɨpko
mhə in slef rətui tɨ nəri nə mə Kumwesən
rɨno promes iamɨnha irə ia prən nəha.
24 ✡Nəgkiariien nəha ro nɨpərhienien irə,
mətə ramasan mə iakusipekɨn irə. Prən mi
nəha kəru krouəmwhen ia nəgkiariien kəru
Kumwesən rɨnərihi tərini əknekɨn. Prən
nəha Heka rəmwhen ia Loa səvəi Moses sə
Kumwesən rɨməuvei pen fwe təkuər Sinae.
Loa nəha ramərəhi nəkwərhakwərha,
mətə irəha slef me. 25 Heka rəmwhen ia
təkuər Sinae fwe Arepia, məmwhen mwi
ia taon nəha Jerusalem ipwet mɨne, tɨ
nəri nə mə taon nəha ro slef irə, nənə
nəkwərhakwərha me səvənhi irəha mwi
slef me. 26 ✡Mətə Jerusalem nəha fwe
ia neiai rəmwhen ia prən nəha rɨpko
mhə in slef. Nənə in nə mama səkɨtaha.
27 Rəmwhen ia nəgkiariien i kɨmərai pen ia
Nəkukuə Ikinan rani mə, “Agien, pran sə
ipkəkwəhakwen mhə! Əkwein əpwəmwɨs,
magien, pran sə ipkəmisə raka mhə tɨ
nərəhiien iəkunouihi! Nəkwərhakwərha
me səvəi prən nəha kɨnəpwəh in, tuhəpɨk
mhəpi raka nəkwərhakwərha me səvəi
prən sə səvənhi fwe iərman.” 28 ✡Piak
me, kɨmiaha nə nɨpwnəti Kumwesən me.
Hiəmwhen ia Aesak, iəkunouihi sə rɨnətui
tɨ nəri nə mə Kumwesən rɨno promes
mə tro iamɨnhi. 29 Mətə fwe kupwən,
iəkunouihi nəha Ismael sə rɨnətui rəmwhen
ia nəkwərhakwərha me nepwɨn, ramometə
iəkunouihi nəha Aesak sə rɨnətui ia
nɨskaiien səvəi Nənɨmwɨn səvəi Kumwesən.
Rəmwhen a mwi ipwet mɨne. 30 ✡Mətə
Nəkukuə Ikinan raməfni irə? Rani mə,
“ərhi irapw prən nəha in slef irau tɨni, tɨ

✡ 4:8: 1Kor 8:4-6 ✡ 4:10: Rom 14:5, Kol 2:16 ✡ 4:12-13: 1Kor 2:3 ✡ 4:16: Amos 5:10 ✡ 4:22: Jen 16:15, 21:2 ✡ 4:23: Rom 9:7-9 ✡ 4:24: Rom 8:15, Kal 5:1 ✡ 4:26: Hip 12:22, Rev 3:12, Rev 21:2,10 ✡ 4:28: Rom 9:7, Kal 3:29 ✡ 4:30: Jen 21:10, Jon 8:35

nəri nə mə tɨni slef nəha ko rɨpkɨpeki pəri
mhə nautə səvəi tata səvənhi irau tɨni prən
nəha rɨpko mhə in slef." 31 ✡Ro pen, piak
me, rɨpko mhə kɨtaha nɨpwnəti prən nəha
in slef, mətə kɨtaha nɨpwnəti prən nəha
rɨpko mhə in slef.

5

1 ✡Kristo rɨneivi raka nari ia kɨtaha.
In rɨno noien nəha mə nari riti trəpwəh
nəsisəgien mwi kɨtaha. Ro iamɨnhi irə
kɨmiaha tihaməkeikei mhərer əknekɨn,
mhəpwəh nəseniien Loa nəha rəkwtəmhiri
kɨmiaha hiəuvehe mwi mho slef ia kɨmiaha.
2 Həregi ro, iou Pol iakani pehe tukumi-
aha i, trɨni mɨnuə hiəseni kuvehi ninhum m
kɨmiaha tɨ Loa nəha, nemhəien səvəi Kristo
trɨpkasitu anan mhə ia kɨmiaha. 3 Iakuə
takɨni irapw mwi tukumiaha i. Trɨni mɨnuə
iərman riti rəseni kuvehi ninhum min tɨ
Loa nəha, in traməkeikei mesi pen pam
nəfe Loa nəha rani. 4 Ik sə ikuə tikesi pen Loa
nəha mə tikuvehe matukwatukw ia nəmri
Kumwesən, kɨnərai raka ik. Ikɨnəpwəh
noien kuatia kɨmirau Kristo, mɨnəpwəh
namasanien səvəi Kumwesən. 5 Mətə kɨtaha
i saməmri pen əknekɨn nətərɨgien səkɨtaha
ia Kumwesən mə in tro kɨtaha satukwatukw
ia nənimen tɨ nəri nə mə samahatətə ia
Kristo. Nənɨmwɨn Ikinan ramo kɨtaha
saməskai mə tsameitenhi meste nəri nəha
trier irapw. 6 ✡Nəpɨn səuvehe mho kuatia
kɨtaha Iesu Kristo, nəri auər a mə iərmama
riti kuvehi ninhum min uə kɨpkuvehi
mhə ninhum min. Mətə nəri asori kɨtaha
tsaməkeikei mhahatətə ia Iesu, nənə
mhokeikei Kumwesən mɨne nərmama me.
7 ✡Fwe kupwən, kɨmiaha hiamaiu amasan.
Sin rərer tukuahag kɨmiaha mɨnise kɨmiaha
mə tihəpwəh nesi penien nəgkiariien sə ro
nɨpərhienien? 8 Noien nəha rɨpkuku pen
mhə tɨ Kumwesən sə raməkwein kɨmiaha.
9 ✡Kɨmiaha tihaməsiari. "Yis ouihi trəsə
bred asori rəsisi." 10 ✡Mətə iou iakətɨgite ia
Iərɨmənu səkɨtaha mə nətərɨgien səkɨmiaha
trɨpkuvehe mhə mopə ia nətərɨgien səiou.
Iərmama nəha rameikuə ia kɨmiaha, iou
iakreirei mə in sin, mətə Kumwesən
trərpwɨn noien ərəha səvənhi. 11 ✡Piak
me, hətərɨg ro, trɨni mɨnuə iakaməvisau ihi
mə nərmama rɨpko mhə irəha nəkur Isrel
tuhaməkeikei mhəuvən kuvehi ninhum
mɨnraha, rəfo nəkur Isrel kamhometə
ihi iou? Trɨni mɨnuə iakaməvisau ihi
nəgkiariien nəha, ko niemaha rɨpkəpi mhə
irəha. Mətə niemaha raməpi irəha tɨ nəri
nə mə iakaməvisau irapw nemhəien səvəi
Iesu ia nei kamarkuaui. 12 Nərmama me
nəha səməme kamhəni mə tihaməkeikei
mhəuvən kuvehi ninhum m kɨmiaha tɨ Loa,
iakregi mə ko irəha hərai raka mwatuk
səvənraha, rerɨk ragien!
13 ✡Piak me, Kumwesən rɨnəkwein raka
kɨmiaha, mɨneivi raka nari ia kɨmiaha.
Mətə tihəpwəh nɨniien iamɨnhi irə mə,
"Loa nəha rəpwəh nəkwtəmhiriien iou, ro
pen iakukurən noien narimnari me i noien
ərəha səvəi nɨpwrak rokeikei." Kɨmiaha
tihəpwəh nɨniien iamɨnhi irə, mətə ti-
haməkeikei mho tukwini nari m kɨmiaha
me, tɨ nəri nə mə hiokeikei kɨmiaha me.
14 ✡Nəgkiariien riti nəha ia Loa səvəi Moses
rəuiui loa me pam. In i nəgkiariien
i rani mə, "Tikaməkeikei mokeikei piam
rəmwhen ikokeikei atukw a ik." 15 Mətə trɨni
mɨnuə hiamahiahi kɨmiaha me rəmwhen ia
kuri me, tihaməsiari kamo hiouraha pam
kɨmiaha me.

Nənɨmwɨn Ikinan mɨne noien ərəha
səvəi nɨpwrai iərmama

16 ✡Mətə iakani pehe tukumiaha i mə
tihaməkeikei mhəuvehi nɨskaiien səvəi
Nənɨmwɨn Ikinan mharə irə. Nəpɨn hiamo
iamɨnhi irə tihəpko mhə narimnari me i
noien ərəha səvəi nɨpwramiaha rokeikei.
17 ✡Iakani iamɨnhi irə tɨ nəri nə mə noien
ərəha səvəi nɨpwrai iərmama rokeikei
narimnari me səməme Nənɨmwɨn Ikinan
rəpwəh nokeikeiien. Rəmwhen a mwi
Nənɨmwɨn Ikinan rokeikei narimnari me
i noien ərəha səvəi nɨpwrai iərmama
rəpwəh nokeikeiien. Noien ərəha səvəi
nɨpwrai iərmama mɨne Nənɨmwɨn Ikinan
irau krouəmwəki irau me. Ro pen
rəknekɨn tukumiaha mə tiho narimnari
me hiokeikei mə tiho. 18 ✡Mətə trɨni
mɨnuə Nənɨmwɨn Ikinan ramiri kɨmiaha,
Loa nəha ko rɨpkəkwtəmhiri mhə mwi
kɨmiaha. 19 ✡Nərmama me i noien
ərəha səvəi nɨpwranraha ramiri irəha
rɨməru a tɨ nətoniien. Irəha nərman
mɨne nɨpran kamhəiri əpnapen irəha
me. Irəha kamho noien me nepwɨn

✡ 4:31: Kal 3:29 ✡ 5:1: Jon 8:32,36, Kal 2:4, 5:13, Wok Me 15:10 ✡ 5:6: 1Kor 7:19, Kal 6:15 ✡ 5:7: Kal 1:6 ✡ 5:9: 1Kor 5:6 ✡ 5:10: Kal 1:7, 2Kor 11:15 ✡ 5:11: 1Kor 1:23 ✡ 5:13: 1Tes 2:16 ✡ 5:14: Mat 5:43, Rom 13:9 ✡ 5:16: Rom 8:4, Kal 5:25 ✡ 5:17: Rom 7:15-23, 1Tes 2:11 ✡ 5:18: Rom 6:14, 8:14 ✡ 5:19: 1Kor 6:9-10

həmkemɨk mɨne nəfe nari nətərɨgien ərəha
səvənraha rokeikei. 20 Irəha kamhəfwaki
m nənɨmwi nari me, mamho nahak,
mamhəmwəki irəha me, mamhəvisə.
Rerɨnraha ramrhi ərəha irəha me. Niemaha
raməpi irəha. Irəha kamhəfiəutə ia nirəha
me, mamho nərmama həmwəki irəha me
mhərai narəien səvənraha. 21 Rerɨnraha
ramakres. Irəha kamhənɨmwi nənɨmwiien
skai mamhakonə irə, mamho lafet ərəha
me, mamho mwi narimnari me nepwɨn
iamɨnhi. Iou takɨni pehe tukumiaha i
nəgkiariien i iakuvəni raka fwe kupwən.
Nərmama səməme kamho noien iamɨnha
irə tuhəpwəh nuvnimwəien ia nɨtətə sə
Kumwesən ramərɨmənu irə. 22 ✡Mətə
nərmama səməme Nənɨmwɨn Ikinan ramiri
irəha həukuə kwənkwanraha sə ramasan
me i. Irəha hokeikei nərmama. Rerɨnraha
ragien. Irəha kamharə ia nəmərinuien,
mamho nətərɨgien səvənraha rəpwəmwɨs.
Rerɨnraha ramasan tɨ nərmama. Irəha
kamho noien amasan. Ia nəpɨn me irəha
kamhəkwtəmhiri əknekɨn nəgkiariien
səvənraha mɨne nəfe həni mə tuho.
23 ✡Noien səvənraha ramasan məpou. Irəha
kamhəkoui atukw a irəha mə tuhəpko mhə
noien ərəha. Loa riti riwən raməsisəg
kɨmiaha mə tihəpwəh noien iamɨnha irə.
24 ✡Nərmama me səvəi Iesu Kristo rəmwhen
mə hənərui tərini pen raka noien ərəha
səvəi nɨpwranraha mɨne narimnari me
nəha noien ərəha nəha rokeikei pɨk ia nei
kamarkuaui. 25 ✡Nənɨmwɨn Ikinan rauvei
pehe nɨmɨruien vi m kɨtaha. Ro iamɨnhi irə
pwəh səkurirə Nənɨmwɨn nəha. 26 ✡Rərəha
mə saməfiəutə ia kɨtaha me, uə samo
niemaha m kɨtaha me, uə rerɨtaha ramakres
narimnari me səkɨtaha me.

6

*K*ɨmiaha tihasitu ia kɨmiaha me

1 ✡Piak me, trɨni mɨnuə kɨmiaha riti
rɨmwei ia nərəhaien, kɨmiaha səməme
hiəuvəskai ia Nənɨmwɨn Ikinan ti-
haməkeikei mhəiri məru in, pwəh rɨrərɨg
mwi tɨ suatuk amasan. Mətə tihaməsiari
kamo kɨmiaha mwi tihəregi noien ərəha
ruvi nətərɨgien səkɨmiaha mo kɨmiaha
hiəmwei. 2 ✡Tihasitu ia kɨmiaha me
mhəvrani nari pəmpəm me səkɨmiaha me.
Noien nəha tiho nənə mhesi pen nəkwai
Kristo. 3 Rərəha mə iərmama auər a riti
rerɨn tramrhi atukw a in, mamɨni iamɨnhi
irə mə, “Eh, iou iərmama riti.” Iərmama
sə ramo noien nəha rameikuə atukw a irə.
4 ✡Iərmama riti traməkeikei mətə sas əpa ia
wok səvənhi mə rəmwhen. Mə wok səvənhi
ramasan, rukurən nəfiəutə atukwien in tɨ
səvənhi əpa wok. Mətə rərəha raməfiəutə
atukw a in tɨ wok səvəi iərməpə. 5 ✡Iakɨni
iamɨnhi tɨ nəri nə mə nərmama kuatia
kuatia tuhəməkeikei mhətui amasan tɨ
səvənraha wok. 6 ✡Iərmama sə kamahatən
in ia nəgkiariien səvəi Kumwesən, nəpɨn
ruvehi nari amasan riti, ramasan mə ruvehi
pen nɨpərɨn m iahatən səvənhi.

*N*əfe nuni nari iərmama trəpwei tresi
əpa mwi nukwan

7 Kɨmiaha tihəpwəh neikuə atukwien ia
kɨmiaha. Hiəukurən mə ko hiarɨs ia
Kumwesən? Rekəm! Nəfe nuni nari
iərmama trəpwei tresi əpa mwi nukwan.
8 Trɨni mɨnuə iərmama rəpwei noien ərəha
sə nɨpwran rokeikei, noien nəha səvənhi
truvei pen nukwan min, in nə iərmama
nəha tremhə. Mətə trɨni mɨnuə iərmama
rəpwei noien amasan sə Nənɨmwɨn Ikinan
rokeikei, Nənɨmwɨn Ikinan truvei pen nuk-
wan min, in nə nɨmɨruien rerɨn. 9 ✡Kɨtaha
tsaməkeikei mho noien amasan, mhəpwəh
nəpouien irə, tɨ nəri nə mə tsesi nukwai
noien nəha samo ia nəpɨn atukwatukw
səvənhi. 10 Ro iamɨnhi irə, rɨno nəpɨn
səvənhi pwəh so noien amasan, mhasitu ia
nərmama me pam. Irənhə irə, tsaməkeikei
mho iamɨnhi irə ia nərmama me nəha irəha
piəvtaha me mɨne kɨtirimətaha me tɨ nəri
nə mə irəha mwi kamhahatətə ia Iesu.

*N*əgkiariien sampam

11 Hətoni ro nukwai nəkukuə me i
həpwinari. Iakrai atukw ia rəgɨk ia
nəkukuə səkɨmiaha. 12 ✡Nərmama me
nəha səməme kamhərhiərhi kɨmiaha mə
tihəuvən kuvehi ninhum m kɨmiaha tɨ
Loa səvəi Moses, irəha kamho noien
nəha mə nəkur Isrel tuhəgnəgɨni irəha.
Irəha həpwəh nokeikeiien mə nəkur Isrel
tuhometə irəha, ro pen həpwəh nəvisauien
nemhəien səvəi Kristo ia nei kamarkuaui.
13 Nərmama me nəha səməme kuvəuvehi
raka ninhum mɨnraha tɨ Loa səvəi Moses,
irəha mwi həpwəh nesi penien Loa nəha.
Mətə hokeikei mə tuhəuvehi ninhum

✡ 5:22: Efes 5:9 ✡ 5:23: 1Tim 1:9 ✡ 5:24: Rom 6:6, Kol 3:5, 1Tes 2:11 ✡ 5:25: Rom 8:4 ✡ 5:26: Fil 2:3
✡ 6:1: Mat 18:15, Jem 5:19 ✡ 6:2: Rom 15:1 ✡ 6:4: 1Kor 11:28 ✡ 6:5: Rom 14:12 ✡ 6:6: 1Kor 9:11,14
✡ 6:9: 1Tes 3:13 ✡ 6:12: Kal 5:11, Fil 3:18

m kɨmiaha, nənə kurirə irə tuhəfiəutə
ia nirəha ia nəmri nəkur Isrel tɨ noien
nəha kɨno ia nɨpwramiaha. 14 ✡Mətə iou
takəpwəh nəfiəutəien ia nirak. Takəfiəutə
a ia nei kamarkuaui səvəi Iesu Kristo,
Iərɨmənu səkɨtaha. Ia nei kamarkuaui nəha
iakuvamhə raka mɨnəpwəh raka noien me
səvəi tɨprənə i. 15 ✡Ro nəri auər a mə iərman
kuvehi ninhum min uə kɨpkuvehi mhə
ninhum min, mətə nari pərhien in i mə
Kumwesən ro nɨmɨruien səvəi iərmama
ruvehe mo sə vi irə. 16 Nərmama me pam
səməme kamhəkurirə nəgkiariien nəha
pwəh nəmərinuien mɨne napiien trouarə
tɨ nirəha, pwəh trouarə mwi tɨ Isrel səvəi
Kumwesən.
17 ✡Iakəpwəh nokeikeiien mə iərmama
tro iou iakəmwur mwi. Iakuvəuvehi raka
təmwki nousiien ia nɨpwrak tɨ nəri nə mə
iou iərmama riti səvəi Iesu.
18 Piak me, pwəh namasanien səvəi Iesu
Kristo Iərɨmənu səkɨtaha tramarə tukumi-
aha. Ouəh, pwəh ro iamɨnhi.

✡ 6:14: 1Kor 1:31, 2:2 ✡ 6:15: Kal 5:6, 2Kor 5:17 ✡ 6:17: 2Kor 4:10

Efesas

Nəgkiariien sə rani mə nəfe i nəkukuə

Ia nuk 60 Pol ramarə ia kalapus fwe taon nəha Rom nuk kəru, nənə mirai nəkukuə i revən tɨ nakalasia me rukurau ia taon nəha Efesas. Efesas in taon asori riti. Nəgkiariien asori səvəi Pol ia nəkukuə i in i mə nəkur Isrel mine nərmama rɨpko mhə irəha nəkur Isrel tuhəuvehe mhəmwhen nɨpwrai iərmama kuatia ia Kristo. Noien nəha ramesi pen nətərɨgien sə Kumwesən rɨnamərkwafə irə fwe kupwən. Pol rɨni mə səuvehe mho kuatia ia Iesu Kristo, ro pen tsaməkeikei mhokeikei kɨtaha me. Pol ramahatən kɨtaha mə tsaməkeikei mharə ia nokeikeiien rəmwhen ia iərman rokeikei səvənhi pran, mine tata mine mama krouokeikei səvənrau iəkunouihi, mine slef trokeikei səvənhi iəmə asori. Pol raməgkiari mwi ia nakalasia me. Rɨpko mhə nousəsɨmwɨnien əpa səvənraha fwe Efesas, mətə nərmama səməme hahatətə ia Iesu Kristo rukurau ia tɨprənə i. Pol rɨni mə Iesu rokeikei kɨtaha rəmwhen kɨtaha sokeikei nɨpwrataha mine rəmwhen ia iərman rokeikei pran səvənhi. Ia nəkukuə i rusipekɨn ia nakalasia me mɨni mə irəha həmwhen ia nɨpwrai Kristo, mhəmwhen ia nimwə riti sə Kumwesən rauvrhəkɨn, mhəmwhen mwi ia pran səvəi Kristo.

*N*əgkiariien sə rakupwən

1 ✡Iou Pol. Iou aposol riti səvəi Iesu Kristo tɨ nəri nə mə Kumwesən rɨno rəmwhen ia sə in rokeikei muvehi utə iou mə tako.

Nəkukuə i rauvehe tukumiaha nərmama me səvənhi ia taon nəha Efesas kɨmiaha hiamahatətə pərhien ia Iesu Kristo.

2 ✡Nəfwakiien səiou mə Kumwesən tata səkɨtaha mine Iesu Kristo Iərɨmənu səkɨtaha, trouəriari pehe namasanien mine nəmərinuien m kɨmiaha.

*Kumwes*ən rəkwein amasan ia kɨtaha səməme səməuvehe mho kuatia kɨtaha Kristo

3 ✡Pwəh səgnəgɨni Kumwesən i in Kumwesən mine Tata səvəi Iərɨmənu səkɨtaha Iesu Kristo. In rɨnəkwein amasan ia kɨtaha nərmama səməme səməuvehe mho kuatia kɨtaha Kristo, məriari pehe ia nənɨmwɨtaha mine narimnari amasan me pam səməme kamhəuku pen ia nɨtətə ia neiai. 4 ✡In ruvərfi raka kɨtaha fwe tui nəpɨn tɨprənə ramiwən ihi, mə tsəuvehe mho kuatia kɨtaha Kristo, nənə mhəuvehe mho nəkur ikinan me səvənhi, tsatukwatukw pam ia nənimen. Tɨ nəri nə mə in rokeikei kɨtaha, 5 ✡in rɨnəmri əpə raka kɨtaha fwe tui anan, mə kɨtaha tsəuvehe mho nɨpwnətɨn me ia Iesu Kristo. Noien nəha ramesi pen nətərɨgien amasan səvənhi mine nəfe in rokeikei mə tro. 6 ✡Kumwesən ro iamɨnhi irə mə tsaməgnəgɨni in tɨ namasanien səvənhi sə ramasan məpi raka. In rəriari pehe auər a namasanien nəha m kɨtaha saməuvehi raku pen tɨ Tɨni keikei. 7 ✡Tɨ nəri nə mə kɨtaha səməuvehe mho kuatia kɨtaha min, niten rɨfi nari ia kɨtaha, mo Kumwesən trəpwəh nərpwɨnien noien ərəha me səkɨtaha. Noien nəha ramesi pen namasanien səvənhi sə rasori pɨk anan. 8 In rətəgi irapw namasanien nəha m kɨtaha rəpi raka, mo kɨtaha səukurən mhətə sas ia narimnari me pam. 9 ✡In ro pui pehe m kɨtaha nəfe in rɨnamərkwafə i fwe kupwən mokeikei mə tro. Nəri nəha ramesi pen nətərɨgien amasan səvənhi sə in tro kɨni nəghi Kristo irə. 10 ✡Kumwesən tro nəri nəha ia nəpɨn atukwatukw səvənhi, mousəsɨmwɨn narimnari me pam ia neiai mine ia tɨprənə həuvehe Kristo trasori ia nirəha.

11 ✡Kumwesən rɨmərfi kɨmaha mwi mə kɨmaha tahəuvehe nərmama səvənhi, mho kuatia kɨmaha Kristo. In ro iamɨnha irə mesi pen nətərɨgien səvənhi sə in ruvəukurən raka fwe tui anan. In Kumwesən sə ramo narimnari me pam mamesi pen nətərɨgien səvənhi mine nəfe rokeikei mə tro. 12 Nənə in rokeikei mə kɨmaha səməme iahəməukupwən mhəmri pen əknekɨn nətərɨgien səkɨmaha ia Kristo tahaməkeikei mhəgnəgɨni in tɨ nasoriien səvənhi. 13 ✡Nənə kɨmiaha mwi hiəməuvehe mho kuatia kɨmiaha min nəpɨn hiəregi nəgkiariien pərhien, nəgkiariien amasan sə Kumwesən rauvehimɨru kɨmiaha irə. Tɨ nəri nə mə kɨmiaha hiəni

✡ 1:1: Rom 1:1,7, 1Kor 1:1, Kol 1:1, Wok Me 18:19-21, Wok Me 19:1 ✡ 1:2: 2Kor 1:2, Kol 1:2 ✡ 1:3: Efes 2:6 ✡ 1:4: Jon 15:16, 17:24, 2Tes 2:13, Efes 5:27, Kol 1:22 ✡ 1:5: Jon 1:12 ✡ 1:6: Mat 3:17, Kol 1:13 ✡ 1:7: Efes 2:7, Kol 1:14,20 ✡ 1:9: Rom 16:25 ✡ 1:10: Kal 4:4, Kol 1:16,20 ✡ 1:11: Rom 8:28-29 ✡ 1:13: Kol 1:4-6, Efes 4:30

nipərhienien ia Kristo, Kumwesən rəmri pen mak səvənhi ia kimiaha rahatən pen mə kimiaha nərmama me səvənhi. Mak nə in nə Nənimwin Ikinan sə Kumwesən riməni mə truvei pehe. 14 ✡Ti nəri nə mə Nənimwin Ikinan ramarə ia kitaha, nənə, kitaha səukurən amasan mə Kumwesən truvei pehe pam narimnari amasan me nəha in rinəmri karen mə səkitaha. Kitaha tsəuvehi narimnari amasan me nəha nəpin Kumwesən trifi anan nari ia kitaha. Pwəh səgnəgini in ti nasoriien səvənhi!

*N*əfwakiien mine nini viviien

15-16 ✡Ro pen, ia nəpin me pam iakani vivi Kumwesən tukumiaha, məpwəh nəpwəhien, ti nəri nə mə iakuvəregi raka kamini nahatətəien səkimiaha ia Iərimənu səkitaha Iesu, mine nokeikeiien səkimiaha sə ramevən ti nərmama me pam səvənhi. Ia nəpin me pam iakani kimiaha ia nəfwakiien me səiou, 17 ✡maməres Kumwesən səvəi Iərimənu səkitaha Iesu Kristo, Tata sə ramasan pik, mə in truvei pehe Nənimwin səvənhi m kimiaha. Nənimwin nəha tro kimiaha hiəukurən nari, mo pui Kumwesən m kimiaha mə tihəukurən amasan in. 18 ✡Iakaməres mə fwe imwə ia rerimiaha nəmrimiaha trukuraan mə tihətə sas nəri nəha Kumwesən rinəkwein kimiaha tukwe mini mə tihəmri pen əknekin nətərigien səkimiaha irə. Tihətə sas mwi ia narimnari amasan me ripik səməme in truvei pen m nərmama me səvənhi, 19 ✡mine niskaiien səvənhi sə rasori anan ia kitaha nərmama saməni nipərhienien ia Kristo. Niskaiien nəha rəmwhen ia niskaiien asori səvənhi 20 ✡sə in rino Kristo irə rətui mwi ia nemhəien səvənhi, marə mo mwi in rəkure ia nikaren mwatuk ia nitətə ia neiai. 21 Kwopun Kristo raməkure ikin in fwe irənhə anan məpi raka pam nənimwin me səməme kamhəuvehi nasoriien mine nərimənuien, məpi raka pam nəmə skai me mine nərimənu me. Rəmwhen a mwi nəhag sə Kumwesən riməuvei pen min in irənhə anan məpi raka nahag me pam səməme kamini. Ripko mhə nəhag me əpa i səməme kamini ia nəpin i ipwet mine mətə nəhag me nəha mwi səməme tukini ia nəpin sə tripkuvehe. 22 ✡Kumwesən rinəmri narimnari me pam kamharə inhəripw ia tipage nisui Kristo nənə mo in ruvehe masori ia narimnari me pam. Ro iaminhi irə mə trasitu ia nakalasia me səvənhi. 23 ✡Nakalasia me nəha irəha nə nipwrai Kristo, Kristo rukuər ia nirəha, nənə ia noien a mwi nəha in rukuər ia narimnari me pam.

2

*Kumwes*ən riməuvehimiru kitaha ia namasanien səvənhi

1 ✡Fwe kupwən kimiaha hiəmwhen mə hiəuvamhə raka ti nəri nə mə hiamərui nəkwai Kumwesən, nənə mamho noien ərəha me. 2 ✡Fwe kupwən hiamavən mamho noien ərəha me nəha, mamhesi pen suatuk səvəi tiprənə i, mamhəkurirə iəremhə asori sə ramərimənu ia nənimwin ərəha me ia nimagouagou. In nəha nənimwin sə ramowok nəha təkwtəkwuni ia reri nərmama səməme kamhərui nəkwai Kumwesən. 3 ✡Fwe kupwən kitaha pam səmwhen a ia nirəha. Noien ərəha me reritaha rokeikei pik kamhəiri kitaha samo nəfe nəghin nipwrataha mine nətərigien səkitaha krouokeikei. Ro pen ia noien səkitaha kitaha səmwhen a ia nərmama me pam səməme hamo niemaha raməpi pik Kumwesən. 4 Mətə Kumwesən napiien səvənhi rasori. Nokeikeiien rokeikei kitaha irə rasori pik anan, 5 mo in ruvei pehe nimiruien m kitaha nəpin səmwhen ia nərmama həuvamhə raka ia noien ərəha me, sətui mwi ia nemhəien kitaha Kristo. (Kumwesən rinasitu ia kimiaha ia namasanien səvənhi nənə muvehimiru kimiaha.) 6 ✡Nənə ia noien nəha sə Kumwesən ro kitaha səməuvehe mho kuatia kitaha Iesu Kristo, in ruvehi utə kitaha min, səkure kitaha min ia nitətə ia neiai. 7 ✡In rokeikei mə ia nəpin me səməme kamhəuvehe in trukurən noien nərmama hətoni namasanien i səvənhi rasori pik anan irau nokeikeiien krauvehe tukutaha ia Iesu Kristo. 8 ✡Kumwesən rinasitu ia kimiaha ia namasanien səvənhi, nənə muvehimiru kimiaha, ti nəri nə mə hiaməni nipərhienien ia Kristo. Narimnari me nəha ripko mhə kimiaha atukw hiəno, mətə rəmwhen ia nari riti sə Kumwesən

✡ 1:14: 2Kor 1:22 ✡ 1:15-16: Kol 1:3-4, 1Tes 1:2 ✡ 1:17: Kol 1:9 ✡ 1:18: Efes 4:4, Kol 1:12 ✡ 1:19: Kol 1:11 ✡ 1:20: 2Kor 13:4, Kol 2:12, Hip 1:3, Kol 1:16, 2:10 ✡ 1:22: Sam 8:6, Mat 28:18 ✡ 1:23: Efes 4:10,15, Rom 12:5, Kol 1:18 ✡ 2:1: Kol 1:21, 2:13 ✡ 2:2: Kol 3:7, Taet 3:3, Jon 12:31, Efes 5:6, 6:12 ✡ 2:3: Kol 3:6 ✡ 2:6: Kol 2:12 ✡ 2:7: Efes 1:7 ✡ 2:8: Jon 4:10, Hip 6:4 ✡ 2:9: 1Kor 1:29-31, 2Tim 1:9

rɨməuvei pehe auər a m kɨmiaha. 9 ✡Ro
pen ko iərmama riti rɨpkəfiəutə atukw
mhə in tukwe, tɨ nəri nə mə rɨpko mhə
kɨmiaha hiəno narimnari me nəha. 10 ✡Ro
iamɨnhi irə tɨ nəri nə mə kɨtaha nərmama
Kumwesən rɨno wok ia nɨmɨruien səkɨtaha,
mo kɨtaha səuvehe mho kuatia kɨtaha Iesu
Kristo mə kɨtaha tsamo noien amasan
me. Kumwesən rɨnəpnəpenə raka ia noien
amasan me nəha fwe kupwən mə kɨtaha
tsamarə mamho.

*N*əkur Isrel mɨne nərmama rɨpko mhə
irəha nəkur Isrel
11 ✡Ro iamɨnhi irə kɨmiaha nərmama
rɨpko mhə kɨmiaha nəkur Isrel ia
nɨpwramiaha rerɨmiaha tramrhi narəien
kupwən səkɨmiaha. Nəkur Isrel kamɨni
irəha mə nərmama kauvehi ninhum
mɨnraha irəha kamhəni ərəha kɨmiaha
tɨ nəri nə mə kɨpkuvehi mhə ninhum
m kɨmiaha. Nuvehiien ninhum nəha
iakani kamo ia nɨpwrai iərmama, nərmama
kamho ia rəgɨnraha. 12 ✡Kɨmiaha rerɨmiaha
tramrhi mə fwe kupwən kɨmiaha hiamarə
Kristo riwən tukumiaha, kɨmiaha nəkur
iruə me, rɨpko mhə kɨmiaha nəkur Isrel,
kɨmiaha nəkur pwɨspwɨs me, ko hiəpkuvehi
mhə narimnari me səməme Kumwesən
rɨno promes fwe kupwən mə truvei pen
m nərmama me səvənhi. Fwe kupwən
narəien səkɨmiaha ia təkure tɨprənə i nari
amasan riti riwən irə sə tihameitenhi mə
truvehe, nənə hiəreirei anan Kumwesən.
13 ✡Fwe kupwən kɨmiaha hiaməuvən
isipwɨn tɨ Kumwesən, mətə təkwtəkwuni
hiaməuvehe mho kuatia kɨmiaha Iesu
Kristo, nənə mhəuvehe ipaka tɨ Kumwesən
ia nɨte Kristo.
14 ✡Ro iamɨnhi irə tɨ nəri nə mə Kristo
in nə nəmərinuien səkɨtaha in rɨno kɨtaha
nəkur Isrel mɨne səməme rɨpko mhə
kɨtaha nəkur Isrel səuvehe mho kuatia.
Nəpai kɨno ia kəruəterei sə fwe kupwən
ro kɨtaha saməmwəki kɨtaha me, rərpɨfi
kɨtaha səpkuvehe mhə mho kuatia, Kristo
rɨnousi ətestesi nəpai nəha rɨmwei ia
nemhəien səvənhi. 15 ✡In ruvehi raka
Loa səvəi nəkur Isrel irəha natuakəmien
me irə, mə in rukurən nuvi sɨmwɨnien ia
nɨpwran nəkur Isrel mɨne nərmama rɨpko
mhə irəha nəkur Isrel krouvehe iərmama
vi riti ia nirau. Ia noien nəha in rəmri
nəmərinuien. 16 ✡Ia nei kamarkuaui in
rousəsɨmwɨn kɨtaha pəri ia nɨpwran kuatia,
mɨpeki kɨtaha səuvehe tɨ Kumwesən, mousi
əpune noien i saməmwəki kɨtaha me. 17 ✡In
rɨməuvehe məvisau nəgkiariien amasan
səvəi nəmərinuien revən tɨ nərmama
isipwɨn tɨ Kumwesən, nənə məvisau
mwi nəgkiariien nəha revən tɨ nərmama
ipaka tukwe. 18 ✡Nənə tɨ nəri nə mə
kɨtaha səməuvehe mho kuatia kɨtaha
min, kɨtaha nəkur Isrel mɨne səməme
rɨpko mhə kɨtaha nəkur Isrel kɨtaha pam
səukurən nuvnimwəien ia Nənɨmwɨn
kuatia mhəuvən tɨ Tata Kumwesən.
19 ✡Ro iamɨnhi irə rɨpko mhə kɨmiaha
nəkur iruə me rəmwhen sə fwe kupwən,
rɨpko mhə kɨmiaha nərmama pwɨspwɨs
me, mətə kɨmiaha hiəuvəuvehe mhəno ku-
atia kɨmiaha nərmama ikinan me səvəi
Kumwesən, kɨmiaha nərmama ia nəkwai
nimwə səvənhi. 20 ✡Kuvrhəkɨn nimwə nəha
ia təkure nəri sə aposol me mɨne profet me
hənəmri irapw. Iesu Kristo in rəmwhen ia
kəruəterei nəha kukupwən kukurei pen ia
kona kostat kuvrhəkɨn nimwə irə. 21 ✡In
raməkwtəmhiri pam nimwə nəha, mamo
nimwə nəha rautə muvehe mo nimwə iki-
nan irə səvəi Iərɨmənu. 22 ✡Tɨ nəri nə mə
kɨmiaha hiəməuvehe mho kuatia kɨmiaha
min, in rauvehi mwi kɨmiaha, mauvrhəkɨn
pen kɨmiaha ia nimwə nəha, mə tihəuvehe
mhəmwhen ia nimwə sə Kumwesən ramarə
irə ia Nənɨmwɨn.

3

*Pol in i*ərmama sə rəmməvisau m
nərmama rɨpko mhə irəha nəkur Isrel
1 ✡Ro iamɨnhi irə, iou Pol, iərmama səvəi
Iesu Kristo sə iakamarə ia kalapus tuku-
miaha nərmama rɨpko mhə kɨmiaha nəkur
Isrel, iakaməfwaki tukumiaha.
2 ✡Rosi kɨmiaha hiəuvəregi raka mə
Kumwesən rɨno ramasan miou, muvei
pehe wok i miou mə takasitu ia kɨmiaha.
3 ✡Rəmwhen ia nəgkiariien sə iakuvrai
raka, məgkiari ouihi a irə, iakani mə
Kumwesən rɨno pui pehe nari riti miou
nari sə fwe kupwən ramərkwafə. 4 Nəpɨn
hiəvsini nəgkiariien nəha, nənə tihəukurən

✡ 2:10: Taet 2:14 ✡ 2:11: Efes 5:8 ✡ 2:12: Kol 1:21, Rom 9:4, 1Tes 4:13 ✡ 2:13: Kol 1:20 ✡ 2:14: Aes 9:6, 1Kor 12:13, Kol 2:14 ✡ 2:15: 2Kor 5:17, Kol 1:20,22 ✡ 2:16: Sek 9:10 ✡ 2:17: Aes 57:19 ✡ 2:18: Efes 3:12 ✡ 2:19: Efes 3:6, Hip 12:22-23 ✡ 2:20: Mat 16:18, 1Kor 3:11 ✡ 2:21: Efes 4:15-16, Kol 2:19, 1Kor 3:16 ✡ 2:22: 1Tes 2:5 ✡ 3:1: Efes 4:1, Fil 1:7,13, Flm 1,9 ✡ 3:2: Kol 1:25 ✡ 3:3: Efes 1:9-10, Kol 1:26

nɨpwrai nəgkiariien səiou ia nəgkiariien
i raməgkiari ia Kristo, nəgkiariien sə
ramərkwafə 5 kɨpkɨni irapw mhə tɨ
nɨpwnəti nərmama me fwe kupwən,
mətə təkwtəkwuni Kumwesən rɨno pui
nəgkiariien nəha m aposol ikinan me mɨne
profet me səvənhi. In rɨno pui pen mɨnraha
ia Nənɨmwɨn səvənhi. 6 ✡Nəgkiariien nəha
ro iamɨnhi irə. Nərmama rɨpko mhə irəha
nəkur Isrel həuvəuvehe mhəno kuatia irəha
nəkur Isrel nənə tuhəuvehi pəri nautə
amasan me səməme Kumwesən rɨnəmri
karen mə səvəi nərmama me səvənhi.
Irəha tuhəuvehi pəri nəfe Kumwesən rɨno
promes irə ia nəgkiariien amasan səvənhi
truku pen ia Iesu Kristo.

7 ✡Iou iasitu riti sə iakaməvisau irapw
nəgkiariien amasan nəha. Noien nəha
ramesi pen namasanien i Kumwesən ruvei
pehe auər a miou ia nɨskaiien səvənhi.
8 ✡Nəri auər a mə iou inhərɨpw anan ia
nərmama me pam səvəi Kumwesən, mətə
in ruvei pehe namasanien nəha miou mə
takəvisau m nərmama rɨpko mhə irəha
nəkur Isrel nautə me səvəi Kristo ko
səpkətə pam mhə. 9 ✡Takaməkeikei mamo
nərmama me pam hətə mhəukurən mə
Kumwesən rəfo mo nətərɨgien səvənhi
sə fwe kupwən ramərkwafə rier pehe.
Ia nuk nuk me fwe kupwən Kumwesən
sə rɨno narimnari me pam rɨnərkwafə
nətərɨgien nəha. 10 ✡Kumwesən ro
iamɨnhi irə tɨ nəri nə mə təkwtəkwuni
rokeikei mə tro nənɨmwɨn me səməme
kamhəuvehi nasoriien mɨne nərɨmənuien
ia nɨmagouagou hətoni nukurənien
səvənhi. Nukurənien nəha səvənhi suatuk
me səvənhi səpəmsəpə. Nənə irəha
tuhətoni nukurənien səvənhi nəpɨn irəha
tuhətoni nakalasia me səvənhi. 11 In i
ramesi pen nətərɨgien səvənhi sə rɨnarə
raka fwe tui nəpɨn tɨprənə ramiwən ihi,
nənə rɨməuvehe mo nɨpərhienien irə ia Iesu
Kristo Iərɨmənu səkɨtaha. 12 ✡Tɨ nəri nə mə
kɨtaha samahatətə irə, kɨtaha səməuvehe
mho kuatia kɨtaha min, nənə ro iamɨnhi
irə kɨtaha səukurən nuveheien mhərer ia
nəmri Kumwesən mhəpwəh nehekɨrien.
13 ✡Ro pen iakaməres kɨmiaha mə tihəpwəh
noien nətərɨgien səkɨmiaha rɨmwei ia
nəmisəien sə iakamarə irə ia kwopun i.
Iakamregi nəmisəien tukumiaha, nənə
nəmisəien sə iakamarə irə truvehi utə
kɨmiaha.

*Pol ram*əfwaki tɨ nərmama me səvəi Iesu
fwe Efesas

14 Mətə ia narimnari me nəha səməme
iakuvəni raka, iakɨnɨmwi nukurhuk mi
ia nəmri Tata Kumwesən, 15 sə in əpa
in nukune nahag me səvəi nərmama
me pam ia neiai mɨne təkure tɨprənə.
16 ✡In rauvehi nasoriien sə rasori pɨk.
Iakaməres in mə truvei pehe nɨskaiien m
kɨmiaha tihəuvehi ruku pen tɨ Nənɨmwɨn
səvənhi, nənə tro rerɨmiaha rɨskai tihərer
əknekɨn. 17 ✡Iakaməres in mə Kristo
tramarə ia rerɨmiaha tɨ nəri nə mə kɨmiaha
hiamahatətə irə. Iakaməres in mə tro
nɨmɨruien səkɨmiaha rərer pen ia noien
i səvəi Kristo sə ramokeikei nərmama,
rəmwhen mə nuai nei raməkwtəmhiri
tɨprənə, rəmwhen mə nimwə rəpwit
pen əknekɨn ia tɨprənə sə ramərer ikɨn.
18 ✡Ro iamɨnhi irə kɨmiaha nərmama me
pam səvəi Kumwesən tihəukurən amasan
nokeikeiien səvəi Kristo, rəmwhenɨmw
pɨk, məpwəmwɨs pɨk, masori pɨk, mutə
pɨk. 19 ✡Nokeikeiien nəha səvəi Kristo
iərmama ko rɨpkukurən pam mhə tɨ nəri nə
mə rəpi raka nukurənien səvəi iərmama.
Mətə iakaməfwaki mə tihəukurən amasan
nokeikeiien nəha mə Kumwesən rukuər
ia rerɨmiaha ia noien amasan me pam
səvənhi.
20 ✡Təkwtəkwuni pwəh səuvehi utə nəghi
Kumwesən! Ia nɨskaiien səvənhi sə ramo
wok ia rerɨtaha, in rukurən noien narim-
nari rəpi raka anan narimnari me pam
səməme rerɨtaha ramrhi uə samərəs in
tukwe. 21 Pwəh nəgnəgɨniien revən tukwe
in ia nuk nuk me mɨpko mhə sampam tɨ na-
masanien səvənhi kamətə ia nakalasia me
mɨne Iesu Kristo. Ouəh, pwəh ro iamɨnhi.

4

*N*ərmama me səvəi Iesu Kristo
həuvəuvehe mhəno kuatia

1 ✡Ro pen iou iərmama sə iakamarə ia
kalapus tɨ Iərɨmənu səkɨtaha, iakamase
kɨmiaha mə tihaməkeikei mharə ia narəien
sə ratukwatukw rəmwhen sə Kumwesən

✡ 3:6: Efes 2:13,16-19 ✡ 3:7: Kol 1:23,25 ✡ 3:8: 1Kor 15:9-10, Kal 1:16, Efes 1:7 ✡ 3:9: Rom 16:25
✡ 3:10: Rom 11:33, 1Pit 1:12 ✡ 3:12: Jon 14:6, Rom 5:2, Hip 4:16 ✡ 3:13: Kol 1:24 ✡ 3:16: Kol 1:11
✡ 3:17: Jon 14:23, Kol 1:23, 2:7 ✡ 3:18: Kol 2:2 ✡ 3:19: Kol 2:10 ✡ 3:20: Kol 1:29 ✡ 4:1: Efes 3:1, Kol 1:10 ✡ 4:2: Kol 3:12-13

rɨnəkwein kɨmiaha mə tiho. [2] ✡Tihamarə
mamhəuvehi irapw nətərɨgien səkɨmiaha ia
nəpɨn me, mhəpwəh nəfiəutəien kɨmiaha.
Ia nəpɨn me pam tiho nətərɨgien səkɨmiaha
rəpwəmwɨs, mhokeikei kɨmiaha me,
nənə, mhəpwəh nəseniien niemaha rəpi
akwauakw kɨmiaha. [3] ✡Nənɨmwɨn Ikinan
rɨno kɨmiaha hiəuvehe mho kuatia, ro pen
tihəmwur mharə ia nəmərinuien nəha
sə rukurən noien kɨmiaha hiəuvehe mho
kuatia ia nəpɨn me. [4] ✡Iakani iamɨnhi
irə tɨ nəri nə mə nɨpwrai Kristo kuatia a,
Nənɨmwɨn kuatia a, rəmwhen a mwi nəri
kuatia a ramasan hiameitenhi mə truvehe
sə Kumwesən rɨnəkwein kɨmiaha tukwe.
[5] ✡Nənə Iərɨmənu kuatia a, nahatətəien
kuatia a, paptaes kuatia a, [6] ✡Kumwesən
səkɨtaha pam kuatia a, in Tata səkɨtaha
pam. In ramərɨmənu ia kɨtaha pam,
mamo wok ia nɨmɨruien səkɨtaha pam,
nənə mamarə ia rerɨtaha pam. [7] ✡Mətə
kɨtaha kuatia kuatia saməuvehi nɨskaiien
me səpəmsəpə ramesi pen namasanien sə
Kristo rɨnəriari irə m kɨtaha. [8] ✡Rəmwhen
ia Nəkukuə Ikinan rani mə,
"Nəpɨn in rutə mevən fwe irənhə anan,
nənə miri nərmama səməme ruvehi
irapw nɨskaiien səvənraha ia
naruagənien,
miri irəha mevən kamho kalapus fwe
imwəni,
nənə məriari pen narimnari amasan
me m nərmama."
[9] ✡Mətə nəgkiariien i sə rani mə, "In
rutə," nɨpwran rani mə in rɨneiwaiu pehe
ia tɨprənə i inhərɨpw anan. [10] Iərmama
i sə rɨneiwaiu pehe, in iərmama kuatia
sə rɨməutə mwi fwe irənhə anan məpi
raka neiai mə in trukuər ia narimnari
me pam. [11] ✡Nənə in rɨməuvei pen
nɨskaiien me səpəmsəpə m nərmama
mə nepwɨn tuhəuvehe mho aposol ia
nirəha, nepwɨn tuhəuvehe mho profet
ia nirəha, nepwɨn tuhəuvehe mho irəha
nərmama səvəi nɨni irapwien nəgkiariien
amasan, nepwɨn tuhəuvehe mho pasta
ia nirəha mɨne nahatən me. [12] ✡Kuvei
pen nɨskaiien me nəha mɨnraha mə irəha
tuhasitu mhəpnəpenə ia nərmama me
səvəi Kumwesən həukurən noien wok
səvənhi. Wok nəha in nəha wok səvəi
nuvrhəkɨnien nɨpwrai Kristo. [13] ✡Irəha
tuho wok irə meste kɨtaha pam səuvehe
mho kuatia ia nahatətəien səkɨtaha mɨne
nukurənien səkɨtaha ramo nukurənien tɨ
Tɨni Kumwesən, nənə kɨtaha səmwhen ia
iərmama sə ruvəpwinari mhəmwhen a mwi
ia Kristo.
[14] ✡Nənə ro iamɨnhi irə kɨtaha
tsəpkəmwhen mhə mwi ia nəkwərhakwərha,
nahatənien eikuə me səvəi nərmama
səməme kamho ikouikou tɨ niriien
nərmama ia mour ko həpko mhə kɨtaha
səmwhen ia kɨnu riti sə təsi rauvsiniuvsini
nənə nɨmətagi raməpwi irapw mamevən.
[15] Mətə kɨtaha tsaməkeikei mamhəni irapw
nəgkiariien pərhien, mamhəni irapw ia
nokeikeiien, nənə mhəuvehe mhəpwinari
ia narimnari me pam mhəmwhen ia Kristo.
Kristo in kənkapwə, [16] nənə kɨtaha səmwhen
ia nɨpwran. In ramo kɨtaha səuvehe mho
kuatia mhəmwhen ia nɨpwrai iərmama
kuvi tərini nɨpərpərɨn me ia kwopun
nɨkəkrin me kamhərɨpɨn ikɨn, nənə nəpɨn
nɨpərpəri nɨpwran nəha kamho wok me
səvənraha kuatia kuatia, nɨpwran pam
ruvehe mɨpwinari, nənə mamo in atukw
ruvehe mamskai mwi ia nokeikeiien.

*K*ɨtaha tsaməkeikei mharə mhəmwhen
ia nɨpwnəti nukuraanien me

[17] ✡Ro pen ia nəghi Iərɨmənu səkɨtaha
iakani pehe skai tukumiaha mə kɨmiaha
tihəpwəh mwi narəien rəmwhen ia
nərmama səməme hərеirei Kumwesən.
Irəha kamharə mamhesi pen nətərɨgien
səvənraha sə ro nəri auər a irə.
[18] ✡Nətərɨgien səvənraha raməmak ia
nəpitəvien. Irəha isipwɨn tɨ nɨmɨruien səvəi
Kumwesən tɨ nəri nə mə kənkapwənraha
rɨskai, hərеirei nari. [19] ✡Irəha hənəpwəh
naurɨsien, mhəseni pen atukw a irəha ia
noien ərəha mamho noien əmkemɨk me
səpəmsəpə, ko kɨpkuvi raka mhə irəha irə
tɨ nəri nə mə hokeikei pɨk.
[20] Mətə nəpɨn kɨnahatən kɨmiaha ia
Kristo, nahatənien nəha ropə anan ia
sə nəha! [21] Kɨmiaha hiəuvəregi raka
nəgkiariien səvənhi. Tɨ nəri nə mə
kɨmiaha nərmama me səvənhi, nərmama
hənahatən raka kɨmiaha ia nəgkiariien
pərhien sə ruku pen tɨ Iesu, [22] ✡mhahatən
kɨmiaha mə tihaməkeikei mharaka ia noien
akuas me səkɨmiaha səməme hiənamo ia

✡ 4:3: Kol 3:14-15 ✡ 4:4: Rom 12:5, Efes 2:16,18 ✡ 4:5: Jon 10:16 ✡ 4:6: 1Kor 12:6 ✡ 4:7: Rom 12:3,6 ✡ 4:8: Kol 2:15 ✡ 4:9: Jon 3:13 ✡ 4:11: 1Kor 12:28 ✡ 4:12: 2Tim 3:17 ✡ 4:13: Kol 1:28 ✡ 4:14: 1Kor 14:20 ✡ 4:17: 1Pit 1:14, Rom 1:21 ✡ 4:18: Efes 2:12 ✡ 4:19: Kol 3:5 ✡ 4:22: Rom 8:13, Kol 3:9

narəien səkɨmiaha fwe kupwən. Noien
me nəha hiamokeikei pɨk kamheikuə
ia kɨmiaha mamhouraha kɨmiaha.
23 ✡Nɨmɨruien mɨne nətərɨgien səkɨmiaha
tuhaməkeikei mhəuvehe mhərməvi mwi.
24 ✡Nənə kɨmiaha tihaməkeikei mharkahu
ia nɨmɨruien vi. Nɨmɨruien vi nəha in
nəha iərmama vi sə Kumwesən rɨno mə
trəmwhen irə. In rɨno iərmama nəha mə
tratukwatukw pərhien, məmher.

25 ✡Kɨmiaha pam tihaməkeikei mhəpwəh
noien səvəi neikuəien, nənə mamhəni a
nɨpərhienien m kɨmiaha me, tɨ nəri nə
mə kɨtaha pam kuatia ia nɨpwrai Kristo.
26 ✡Trɨni mɨnuə niemaha raməpi kɨmiaha,
rərəha mə hio noien ərəha riti. Tihəpwəh
nuvehiien niemaha meste meri rivə,
27 kamo hiəuvei pen kwənmahan m Setan.
28 ✡Iərmama sə ramakres traməkeikei
məpwəh noien nəha. In traməkeikei
mamsese, mamowok sə ramasan ia rəgɨn
mə in rukurən nasituien ia nərmama nautə
səvənraha riwən.

29 ✡Tihəpwəh nɨniien nəgkiariien
ərəha ia tərhumiaha, mətə tihəni a
nəgkiariien amasan sə rukurən nasituien
ia nərmama səməme həpou həuvehe
mhəskai mwi. Nəgkiariien nəha rukurən
nasituien ia nərmama səməme kamhəregi.
30 ✡Tihəpwəh noien Nənɨmwɨn Ikinan rɨregi
rərəha tukumiaha, tɨ nəri nə mə Nənɨmwɨn
nəha rəmwhen ia mak riti sə Kumwesən
rɨnəmri raka ia kɨmiaha ramahatən
pen mə ia nəpɨn sampam in treivinari
ia kɨmiaha. 31 ✡Kɨmiaha tihaməkeikei
mhəpwəh nəgkiariien əfiə me pam, mɨne
niemaha, mɨne nətəpaharien, mɨne nɨniien
nɨkare iərmama irəha nəmwəkiien me pam.
32 ✡Kɨmiaha tihaməkeikei mho ramasan m
kɨmiaha me, nənə mho rerɨmiaha rɨməru
tukumiaha me. Trɨni mɨnuə kɨmiaha riti ro
rərəha m kɨmiaha riti mwi, tihenouenou
irə rəmwhen ia Kumwesən rɨnenouenou
ia noien ərəha me səkɨmiaha tɨ nəri nə mə
hiəuvəuvehe mhəno kuatia kɨmiaha Kristo.

5

1 ✡Ro pen tihousari mə tihəmwhen ia
Kumwesən tɨ nəri nə mə kɨmiaha nɨpwnətɨn
me in rokeikei pɨk kɨmiaha. 2 ✡Tihamarə
mamho nokeikeiien rəmwhen ia Kristo
rokeikei kɨtaha nənə muvehe memhə tuku-
taha. Nemhəien səvənhi rəmwhen ia nəri
kauvani ia təkure nɨfatə nɨpekɨn rapein
amasan kauvei pen m Kumwesən.

3 ✡Tɨ nəri nə mə kɨmiaha nərmama
me səvəi Kumwesən nənə tihəpwəh anan
noien nari riti mə tukɨni ərəha kɨmiaha
tukwe. Iakani noien ərəha me rəmwhen ia
nərman mɨne nɨpran kamhəiri əpnapen
irəha me, mɨne noien ərəha me pam
səməme ro a naurɨsien, mɨne noien i
iərmama rerɨn ramakres. 4 ✡Rɨpkamasan
mhə mə tihəni nəgkiariien sə ro naurɨsien
tɨ nɨniien, uə nəgkiariien ərəha, uə
nəfkəmanəien ərəha, uə naien. Nəgkiariien
me iamɨnha irə rɨpkatukwatukw mhə mə
tihəni. Mətə tihəni tanak m Kumwesən
tɨ narimnari səməme in ramo m kɨmiaha.
5 ✡Tihaməkeikei mhəukurən nəri i mə
pran uə iərman sə ramo əpnapen nari,
uə iərmama sə ramo noien ərəha sə ro a
naurɨsien, uə iərmama sə rerɨn ramakres,
(iərmama nəha rəmwhen mə raməfwaki
pen m nənɨmwi nari), kwopun riti səvənhi
riwən mə trevən muvehi ia nɨtətə sə
Kristo mɨne Kumwesən krauərɨmənu irə.
6 ✡Tihəpwəh nəseniien mə iərmama riti
truvei pen kɨmiaha ia nəgkiariien eikuə
me səvənhi səməme nɨpərhienien riwən
irə. Iakani iamɨnhi irə tɨ nəri nə mə noien
ərəha me nəha kamho Kumwesən niemaha
raməpi, nənə in trərpwɨn noien ərəha me
səvəi nərmama səməme kamhərui nəkwan.
7 Ro iamɨnhi irə kɨmiaha tihəpwəh navən
pəriien kɨmiaha nərmama me səməme ho
iamɨnha irə.

8 ✡Fwe kupwən kɨmiaha hiamarə ia
nəpitəvien, mətə təkwtəkwuni tɨ nəri nə mə
hiəuvəuvehe tɨ Iərɨmənu səkɨtaha, hiənarə
ia nukuraanien. Ro iamɨnhi kɨmiaha ti-
haməkeikei mharə mhəmwhen ia nɨpwnəti
nukuraanien me, 9 tɨ nəri nə mə nukwai
nukuraanien kamətoni ia noien me pam
səməme hamasan, mhatukwatukw, mho
nɨpərhienien. 10 ✡Nənə tihousari mhətui ia
noien me səməme Iərɨmənu səkɨtaha rerɨn
ragien tukwe. 11 ✡Tihəpwəh nukurirəien
nərmama me səvəi nəpitəvien mhəpwəh

✡ 4:23: Rom 12:2 ✡ 4:24: Jen 1:26, Kol 3:10 ✡ 4:25: Kol 3:8-9, Sek 8:16 ✡ 4:26: Sam 4:4, Jem 1:19-20 ✡ 4:28: 1Tes 4:11 ✡ 4:29: Efes 5:4, Kol 3:8, 4:6 ✡ 4:30: Aes 63:10, 1Tes 5:19, Efes 1:13-14 ✡ 4:31: Kol 3:8 ✡ 4:32: Mat 6:14, Mat 18:22-35, Kol 3:12-13 ✡ 5:1: Mat 5:48 ✡ 5:2: Rom 14:15, Kal 2:20, Hip 10:10, Eks 29:18 ✡ 5:3: Kol 3:5 ✡ 5:4: Efes 4:29 ✡ 5:5: 1Kor 6:9-10, Kol 3:5 ✡ 5:6: Kol 2:4,8, Rom 1:18 ✡ 5:8: Efes 2:11,13, Kol 1:13, 1Tes 2:9, Jon 12:36 ✡ 5:10: Rom 12:2 ✡ 5:11: 2Jon 10-11

noien noien ərəha kɨmiaha mɨnraha. Nəri
amasan riwən ia noien me nəha. Mətə
tihəuvehi noien me nəha mhəuvehe ia
nukuraanien. 12 Nɨpərhienien ro a naurɨsien
mə tɨkɨni narimnari me səməme irəha
kamho afafa, 13 ✡mətə narimnari me pam
nukuraanien raməhiəpwɨn həuvehe mho
nɨpwran kamətoni. 14 ✡Ro iamɨnhi irə tɨ nəri
nə mə nəpɨn nukuraanien raməhiəpwɨn
nari riti, nəri nəha ruvehe mo nukuraanien
irə. Ro iamɨnhi irə kani mə,
“Ik sə ikamapri, ikətui rə,
mətui mwi ia nemhəien səim,
pwəh Kristo rəhiəpwɨn ik.”
15 Ro pen tihətui amasan tɨ narəien
səkɨmiaha mə hiaməfarə irə. Rərəha
hiamarə mhəmwhen nərmama həreirei
nari, mətə tihaməkeikei mharə mhəmwhen
ia nərmama səməme həukurən nari.
16 Nənə trɨni mɨnuə hiətoni suatuk
səvəi namasanien, hiesi pen tɨ nəri
nə mə ipwet mɨne samarə ia nəpɨn
ərəha. 17 ✡Həpwəh nɨreireiien nari, mətə
tihəmwur mhəukurən nəri sə Iərɨmənu
səkɨtaha rokeikei. 18 ✡Tihəpwəh nakonəien
nənɨmwiien skai rəmwhen ia waen tɨ
nəri nə mə tro kəmkapwəmiaha rətə wau
miri pen kɨmiaha ia noien ərəha. Mətə
pwəh Nənɨmwɨn Ikinan rukuər ia kɨmiaha.
19 ✡Tihəgkiari m kɨmiaha me ia nɨpu me
ia nəkukuə nəha Ol Sam, mɨne nɨpu me
səvəi nəfwakiien, mɨne nɨpu me səməme
kamhəuku pen ia Nənɨmwɨn Ikinan. Nənə
tihani nɨpu me ia rerɨmiaha tɨ nəgnəgɨniien
Iərɨmənu. 20 ✡Ia nəghi Iesu Kristo Iərɨmənu
səkɨtaha, tihaməni tanak m Tata Kumwesən
tɨ narimnari me pam ia nəpɨn me.
21 ✡Kɨmiaha tihaməkeikei mhəsiai
kɨmiaha me tɨ nəri nə mə kɨmiaha hiaməsiai
Kristo.

*N*ɨpran me mɨne nərman me səvənraha

22 ✡Kɨmiaha nɨpran me, tihaməkeikei
mhəsiai nərman me səkɨmiaha rəmwhen
hiaməsiai Iərɨmənu səkɨtaha. 23 ✡Iakani
iamɨnhi irə tɨ nəri nə iərman in kənkapwə
rasori ia pran səvənhi rəmwhen ia Kristo in
kənkapwə rasori ia nakalasia me səvənhi.
Nakalasia me nəha irəha həmwhen ia
nɨpwrai Kristo, nənə in rauvehimɨru irəha.
24 Rəmwhen ia nakalasia me kamhəsiai
Kristo, pwəh nɨpran mwi kamhəsiai
nərman me səvənraha ia narimnari me
pam.
25 ✡Kɨmiaha nərman me, tihaməkeikei
mhokeikei nɨpran me səkɨmiaha rəmwhen
ia Kristo rokeikei nakalasia me səvənhi,
nənə məseni nɨmɨruien səvənhi tɨ nirəha.
26 ✡In rɨmamhə tɨ nirəha mə trəmri karen
irəha mə səvəi Kumwesən, məpərhi irəha
ia nui irau nəgkiariien səvənhi. 27 ✡In
rɨno iamɨnha irə mə in trukurən nərpwi
irapwien nakalasia me səvənhi ia nənimen,
irəha tuhəmwhen ia pran riti tɨnari
səvənhi ramasan pɨk, nəmkemɨkien uə
nəri pitəv uə nari riti iamɨnhi riwən,
mətə irəha tuhəmher, mhatukwatukw
pam. 28 Ia noien a mwi nəha, nərman
tuhaməkeikei mhokeikei nɨpran me
səvənraha rəmwhen mə irəha kamhokeikei
atukw a nɨpwranraha. Iərman sə rokeikei
pran səvənhi, in rokeikei atukw a in.
29 Iakani iamɨnhi irə tɨ nəri nə mə iərmama
riti riwən sə raməmwəki atukw ia nɨpwran,
mətə in raməni amasan nari mə tro
nɨpwran ruvehe mɨskai, nənə mamətui
amasan tɨ nɨpwran rəmwhen ia Kristo in
ramətui amasan tɨ nakalasia me səvənhi,
30 ✡tɨ nəri nə mə kɨtaha səmwhen ia
nɨpərpəri nɨpwran. 31 ✡Rəmwhen ia
Nəkukuə Ikinan rani mə,
“Ro iamɨnhi irə iərman traraka ia tata mɨne
mama səvənhi,
mevən rouarə pəri irau pran səvənhi,
nənə irau trouvehe rouəmwhen ia nɨpwrai
iərmama kuatia.”
32 ✡Nəgkiariien nəha rani nari riti rasori
nɨpwran rərkwafə, mətə iou iakani mə
raməgkiari ia Kristo mɨne nakalasia me
səvənhi. 33 Mətə raməgkiari mwi ia
kɨmiaha kuatia kuatia. Ro pen iərman
traməkeikei mokeikei pran səvənhi
rəmwhen ramokeikei atukw a in, nənə pran
traməkeikei mɨsiai iərman səvənhi.

6

*N*əkwərhakwərha me irəha tata me
mɨne mama me səvənraha

1 ✡Kɨmiaha nəkwərhakwərha me səvəi
Iərɨmənu, tihaməkeikei mho nəkwai tata
mɨne mama me səkɨmiaha tɨ nəri nə
mə noien i ratukwatukw mə kɨmiaha

✡ 5:13: Jon 3:20-21 ✡ 5:14: Aes 26:19, 60:1, Rom 13:11 ✡ 5:17: Rom 12:2, Kol 1:9 ✡ 5:18: Luk 21:34 ✡ 5:19: Kol 3:16, Sam 33:2-3 ✡ 5:20: Kol 3:17 ✡ 5:21: 1Tes 5:5 ✡ 5:22: Kol 3:18, 1Tes 3:1 ✡ 5:23: 1Kor 11:3, Efes 1:22 ✡ 5:25: Kol 3:19, 1Tes 3:7, Kal 1:4 ✡ 5:26: Taet 3:5, Hip 10:10 ✡ 5:27: 2Kor 11:2, Kol 1:22 ✡ 5:30: 1Kor 6:15, Efes 1:22-23 ✡ 5:31: Mat 19:5 ✡ 5:32: Rev 19:7 ✡ 6:1: Kol 3:20 ✡ 6:2: Mat 15:4

tiho. 2 ✡"Tikisiai səim tata mine mama."
In i loa kiməkupwən kini irau promes
riti. 3 ✡Promes nəha rani mə, "Trini
minuə ikamo iaminha irə, narimnari me
ia nimiruien səim tuhaiu amasan, nənə
nimiruien səim ia tiprənə i trəpwəmwis."
4 ✡Kimiaha tata me, tihəpwəh noien
nəkwərhakwərha me səkimiaha niemaha
rəpi irəha, mətə tihətoni amasan irəha,
mhəkoui amasan irəha, nənə mhahatən
irəha ia suatuk səvəi Iərimənu.

*Slef me m*ine nəmə asori me səvənraha

5 ✡Kimiaha slef me, tihaməkeikei mho
nəkwai nəmə asori me səkimiaha ia təkure
tiprənə i mhehekir mhətəmnimwin, nənə
tiho ia rerimiaha pam rəmwhen a mə iəmə
asori səkimiaha in Kristo. 6 Tihəpwəh noien
nəpin kamhətoni a kimiaha rəmwhen ia
nərmama səməme kamhəmwur mə tuho
nərmama rerinraha ragien, mətə tiho
nəkwanraha rəmwhen mə kimiaha slef
me səvəi Kristo, nənə mamho nəkwai
Kumwesən ia rerimiaha pam. 7 Tiho wok
səkimiaha ia nətərigien amasan rəmwhen a
mə Iərimənu in iəmə asori səkimiaha, ripko
mhə iərmama a riti in iəmə asori səkimiaha.
8 ✡Kimiaha hiəukurən mə Iərimənu truvei
pen nərəkuien m nərmama me pam ti
noien amasan me səməme hənо, nəri auər
a mə in slef uə ripko mhə in slef.

9 ✡Nənə kimiaha nəmə asori me, ti-
haməkeikei mhətoni amasan mwi slef me
səkimiaha iaminha irə, mhəpwəh nəgkiari
skaiien minraha mə tuho nəkwamiaha,
ti nəri nə mə hiəukurən mə iəmə asori
səkimiaha minraha kuatia a fwe ia neiai,
nənə in tro rəmnəmwhen m nərmama me
pam.

Narimnari me səvəi naruagənien
Kumwesən ripeki pehe m kitaha

10 ✡Səiou nəgkiariien sampam ro
iaminhi irə. Tihərer əknekin ia Iərimənu
səkitaha mine niskaiien asori səvənhi.
11 ✡Tihaməkeikei mharkahu narimnari me
pam səvəi naruagənien səməme Kumwesən
ripeki pehe m kimiaha, mə hiəukurən
nərerien mhənise neikuəien me səvəi
Setan. 12 ✡Iakani iaminhi irə ti nəri nə mə
kitaha səpkaruagən mhə kitaha nərmama,
mətə samaruagən kitaha nənimwin me
səməme kamhəuvehi nasoriien mine
nərimənuien. Irəha i nənimwin skai
me səməme kamhərimənu ia noien me
səvəi nəpitəvien ia təkure tiprənə i mine
nənimwin ərəha me ia nimagouagou.
13 Ro iaminhi irə kimiaha tihaməkeikei
mharkahu ia narimnari me pam səvəi
naruagənien səməme Kumwesən ripeki
pehe m kimiaha, mə nəpin nərəhaien sə
Setan ramo ruvehe hiəukurən nərerien
mhənise nərəhaien nəha. Nənə nəpin
hiənaruagən pam, tihərer əknekin. 14 ✡Ro
pen kimiaha tihaməkeikei mhərer mwatuk
ti naruagənien. Tihəkwtəmhiri əknekin
nəgkiariien pərhien rəmwhen kətoti sə
hiərihi tərini kurkwamiaha irə. Tiho
noien atukwatukw rəmwhen ia aean
sə ramo tukuahag kwənpwenhimiaha.
15 ✡Tihəvisau irapw nəgkiariien amasan
səvəi nəmərinuien rəmwhen ia put skai
sə rauvegi nisumiaha. 16 Tihahatətə ia
Kumwesən rəmwhen ia nari sə hiaməuvehi
mamhərkwafə pen irə. Ia nəri nəha
hiəukurən no tukuahagien nukwai nifagə
me napw rauək ia nirəha səməme iəremhə
asori ramerukw ia nirəha. 17 ✡Tihəni
nipərhienien ia Kumwesən mə in rauve-
himiru kimiaha rəmwhen ia kəfəfau kino ia
aean sə ramo tukuahag kəmkapwəmiaha.
Tihəkwtəmhiri nəgkiariien me səvəi
Kumwesən rəmwhen ia nau səvəi
naruagənien sə Nənimwin Ikinan rauvei
pehe m kimiaha. 18 ✡Tihəfwaki ia nəpin
me ia niskaiien səvəi Nənimwin Ikinan,
mamhəfwaki mamhəres narimnari me
səpəmsəpə. Tihamo noien nəha, mamhətui
a, mhəpwəh nəpouien, nənə mamhəfwaki
ti nərmama me pam səvəi Kumwesən.

19 ✡Tihəfwaki mwi tukw iou mə nəpin
iakuə takəgkiari Kumwesən in truvei
pehe nəgkiariien miou mə takini irapw
nəgkiariien nəha məpwəh nehekirien.
Nənə takini irapw nəgkiariien amasan
səvəi Kristo sə rinamərkwafə fwe kupwən.
20 ✡Təkwtəkwuni ti nəri nə mə iakaməvisau
irapw nəgkiariien amasan nəha ia nəghi
Kristo, ro pen iakamarə ia kalapus.
Həfwaki ro tukw iou mə takaripin mamini

✡ 6:3: Dut 5:16 ✡ 6:4: Kol 3:21, Dut 6:7,20-25, Sam 78:4, Prov 22:6 ✡ 6:5: Kol 3:22-23, Taet 2:9-10, 1Tes 2:18 ✡ 6:8: 2Kor 5:10, Kol 3:24-25 ✡ 6:9: Kol 4:1, Rom 2:11 ✡ 6:10: 1Kor 16:13 ✡ 6:11: Rom 13:12, 2Kor 10:4, Efes 4:14 ✡ 6:12: Jon 14:30, 1Tes 5:8-9 ✡ 6:14: Aes 11:5, 59:17, 1Tes 5:8 ✡ 6:15: Aes 40:9, Neham 1:15, Rom 10:15 ✡ 6:17: 1Tes 5:8, Aes 49:2, Hip 4:12 ✡ 6:18: Luk 18:1, Kol 4:2, 1Tes 5:17 ✡ 6:19: Wok Me 4:29, Kol 4:3-4, 2Tes 3:1 ✡ 6:20: 2Kor 5:20, Flm 9

irapw nəgkiariien amasan nəha məpwəh
nehekɨrien rəmwhen sə ratukwatukw mə
tako.

Nəgkiariien sampam

21 ✡Iou iakokeikei mə kɨmiaha tihəregi
nəgkiariien səiou mɨne nəfe iakamo ia
kwopun i. Ro pen takərhi pehe Tikikas
ruvehe. In piəvtaha keikei riti sə kɨmaha
iahəukurən nətɨgiteien irə, ramasitu mamo
tukwini nari m Iərɨmənu səkɨtaha. In
trɨni pehe tukumiaha narimnari me pam.
22 Takərhi pehe in tukumiaha tɨ noien i, mə
in tro kɨmiaha hiəregi ramasan, mɨni irapw
tukumiaha mə kɨmaha iahaməfarə irə.
23 Pwəh Tata Kumwesən mɨne Iesu
Kristo Iərɨmənu səkɨtaha trouəriari
pehe nəmərinuien mɨne nokeikeiien m
kɨmiaha, rauo nahatətəien səkɨmiaha
rɨskai. 24 ✡Pwəh Kumwesən trəriari pen
namasanien səvənhi m nərmama me pam
səməme hokeikei Iesu Kristo Iərɨmənu
səkɨtaha ia nokeikeiien sə trɨpkiwən mhə.

✡ 6:21: Wok Me 20:4, Kol 4:7-8, 2Tim 4:12 ✡ 6:24: 1Tes 1:8

Filipae

Nəgkiariien sə rani mə nəfe i nəkukuə

Ia nuk i 60, Pol ramarə ia kalapus fwe Rom nənə mirai nəkukuə me i Filipae, Kolosi, Filimon, mine Efesas. Nəkur Filipae hərəhi pen Epafrotaetas ruvehi nari riti mevən muvei pen m Pol. Nəpin Epafrotaetas ramarə fwe Rom, in ramemhə pik. Nənə nakalasia me fwe Filipae rerinraha rəpou tukwe. Nəpin in rəsanin, Pol rərhi pen in ruvehi nəkukuə i mevən fwe Filipae. Pol rokeikei pik nakalasia me fwe Filipae. In raməgkiari minraha rəmwhen mə in tata səvənraha. Pol rini tanak minraha ti nokeikeiien mine nasituien səvənraha. Nəri auər a Pol ramarə fwe ia kalapus, mətə səvənhi nəkukuə raməgkiari pik ia nagienien. Nəpin ripik nəkukuə i raməgkiari ia "nagienien" mine "nəgnəginiien." Pol rini irapw nətəien səvənhi ia nikaren səvəi nimiruien səvəi ipwet mine samarə irə ia təkure tiprənə i. In rini mə, "Trini minuə iakimiru, nimiruien səiou in səvəi Kristo. Nənə trini minuə iakemhə, ramasan pik anan mwi" (1:21). Rəmwhen ia nəkukuə me pam səvənhi, ia nəkukuə i Pol rauvehi utə nətərigien səvəi nakalasia me, maməvəhag minraha mə irəha tuhaməkeikei mharə pwəh nətərigien səvənraha kuatia. Irəha tuhaməkeikei mharə mamho nəkwai Kumwesən.

*N*əgkiariien sə rakupwən

1 ✡Iou Pol mine Timoti, kimrau iərmama mi səvəi Iesu Kristo iarauo tukwini nari min.

Nəkukuə i rauvehe tukumiaha pam nərmama me səvəi Iesu Kristo səməme hiamarə ia taon nəha Filipae, mauvehe mwi ti nəmə asori me nəha kamhətui amasan tukumiaha mine tikon me.

2 ✡Pwəh Kumwesən Tata səkitaha mine Iesu Kristo Iərimənu səkitaha trouəriari pehe namasanien mine nəmərinuien m kimiaha.

*Pol ram*əfwaki m Kumwesən ti nəkur Filipae

3 ✡Nəpin me, nəpin rerik ramrhi kimiaha, iakani tanak m Kumwesən tukumiaha. 4 Nənə nəpin me pam, nəpin iakaməfwaki tukumiaha, iakaməfwaki rerik ramagien 5 ti nəri nə mə fwe iakinərer vi a mani irapw nəgkiariien amasan muvehe meste pehe ipwet mine saməuvehi pəri rəgitaha me tukwe. 6 ✡Nənə iakukurən amasan mə Kumwesən sə rino stat ia noien amasan ia kimiaha, in traməkeikei mamo noien nəha mamevən meste tro sampam irə ia nəpin sə Iesu Kristo truvehe irə.

7 Nəpin me rerik ramrhi kimiaha, nənə ratukwatukw a mə iakamo iaminhi irə, ti nəri nə mə kimiaha pam hiamasitu ia nirak ia wok i Kumwesən riməuvei pehe miou ia namasanien səvənhi mə tako. Nənə nəpin iakamarə ia kalapus, mine nəpin iakamərer irapw ia nəmri nərmama, maməvisau mə nəgkiariien amasan ro nipərhienien i, kimiaha hiamasitu ia nirak ia wok i. 8 ✡Kumwesən rukurən mə nəgkiariien i iakani ro nipərhienien. Iakokeikei mə takətoni kimiaha ti nəri nə mə iakokeikei pik kimiaha rəmwhen a ia Iesu Kristo rokeikei kimiaha.

9 Nənə in i nəfwakiien səiou mə nokeikeiien səkimiaha truvehe masori mwi irəhar nukurənien mine nəkiri amasanien nari tuharuvehe mharasori ia kimiaha 10 ✡mə kimiaha hiəukurən nətə sasien nəfe noien ramasan pik mə tiho. Nənə ia noien nəha kimiaha tihəmher, tukəpwəh nətoniien noien ərəha riti ia kimiaha ia nəpin sə Kristo truvehe irə, 11 ✡kimiaha tihəukuər ia noien atukwatukw me səməme Iesu Kristo rino həukuə ia kimiaha, nərmama tuhətoni mhəuvehi utə nəghi Kumwesən mhəgnəgini in tukwe.

Pol in fwe ia kalapus

12 ✡Piak me, iakokeikei mə tihəukurən mə iakamarə ia kalapus, mətə noien i rinasitu pik mo nəgkiariien amasan səvəi Kristo ruviris mwi mamevən. 13 ✡Ro pen naruagən me səməme kamhətui ti nimwə səvəi Kig Sisa mine nərmama həpik mwi həuvəukurən raka mə iakamarə ia kalapus ti nəri nə mə iou iərmama riti sə iakamo tukwini nari m Kristo. 14 Narəien səiou ia kalapus ramasitu ia piəvtaha me həpik, mamo irəha hahatətə əknekin mwi ia Iərimənu səkitaha, nənə mamo nətərigien səvənraha riskai ti nini irapwien

✡ 1:1: Wok Me 16:12-40 ✡ 1:2: Rom 1:7, Kal 1:3, Flm 3 ✡ 1:3: Rom 1:8, 1Kor 1:4 ✡ 1:6: 1Kor 1:8, Fil 2:13 ✡ 1:8: Rom 1:9, 2Kor 1:23 ✡ 1:10: Hip 5:14, Fil 1:6, 2:16, 1Tes 5:23 ✡ 1:11: Jon 15:8 ✡ 1:12: 2Tim 2:9 ✡ 1:13: Wok Me 28:30, Efes 3:1

nəgkiariien səvəi Kumwesən mhəpwəh
nehekirien.

15 Nipərhienien nepwin kamhəni irapw
Kristo ti nəri nə mə irəha kamhəmwəki
iou nənə mhokeikei mə irəha tuhasori
ia nirak. Mətə nepwin kamhəni irapw
Kristo ia nətərigien amasan. 16 Nərmama
me i nətərigien səvənraha ramasan irəha
kamhəni irapw Kristo ti nəri nə mə hokeikei
iou, nənə mhəukurən mə kinəmri iou
iakamarə ia kalapus mə takərer irapw ti
nəgkiariien amasan səvəi Kristo mə ro
nipərhienien i. 17 Mətə nepwin səməme
kamhəmwəki iou həpkini irapw mhə Kristo
ia rerinraha pərhien. Irəha kamho iaminhi
irə mamhokeikei mə tuhəuvehi utə atukw
a irəha, nənə rerinraha ramrhi mə tuho
nərəhaien miou nəpin iakamarə ia kala-
pus. 18 Mətə nəri auər a mə kamho
ia noien atukwatukw uə rekəm, mətə
kamhəni irapw Kristo nənə ro iaminhi irə
iou rerik ramagien.

Pərhien, nənə takagien mwi 19 ✡ti nəri
nə mə iakukurən amasan mə nəri i tro
Kumwesən ruvehimiru iou ia nəfwakiien
me səkimiaha mine nasituien səvəi
Nənimwin səvəi Iesu Kristo. 20 ✡Iou
iakukurən amasan, maməmri pen əknekin
nətərigien səiou ia Kumwesən, mə in
trəpwəh nəseniien iou iako nari riti
takauris tukwe. Iakokeikei mə ia nəpin me
takətigase rəmwhen iakamo təkwtəkwuni,
nənə nəri auər a mə tukini mə takimiru
uə takemhə, mətə noien sə iakamo ia
nipwrak truvehi utə nəghi Kristo. 21 ✡Trini
minuə iakimiru, nimiruien səiou in səvəi
Kristo. Nənə trini minuə iakemhə,
ramasan pik anan mwi. 22 ✡Trini minuə
iakəpwəh nemhəien, iakukurən noien wok
me nepwin sə trukuə kwənkwan. Mətə
iakreirei mə sə pəku nəha iakokeikei.
23 ✡Təkwtəkwuni nəha nətərigien səiou
ro kəru. Iakokeikei pik mə takemhə,
məpwəh nipwrak, nənə marə kimrau
Kristo. Iakregi mə sə nəha ramasan pik
məpi raka. 24 Mətə iakətoni mə narimnari
me nepwin nəha takaməkeikei mo masitu
ia kimiaha, ro pen iakukurən amasan mə
tapkemhə mhə. 25 Ti nəri nə mə iakukurən
mə nəri i ro nipərhienien, nənə iakukurən
mə takamiru a maripin mamarə kitaha m
kimiaha pam, nənə mamasitu ia kimiaha
mə tihəuverə mwi, nənə rerimiaha tragien
mwi ia nahatətəien səkitaha. 26 Ro iaminhi
irə kimiaha tihəukurən nəgnəgini pikien
mwi Iesu Kristo tukw iou, ti nəri nə mə
takuvehe mwi tukumiaha.

27 ✡Mətə nəri kuatia i mə pwəh narəien
səkimiaha hiamarə irə ratukwatukw
amasan mesi pen nəgkiariien amasan səvəi
Kristo. Nənə nəri auər a mə takuvehe
mətoni kimiaha uə takəpwəh nuveheien,
mətə pwəh iakregi mə hiamərer əknekin
ia Nənimwin kuatia, nətərigien səkimiaha
kuatia, hiamousari pəri mə tihasitu ia
nərmama mə tuhahatətə ia nəgkiariien
amasan, 28 nənə mhəpwəh nehekirien ia
nərmama səməme haməmwəki kimiaha.
Noien nəha tiho ro nimtətien i irəha
tuhətoni mhəukurən mə tukouraha irəha,
mətə tukuvehimiru kimiaha, nənə nəri
i ruku pen ti Kumwesən. 29 ✡Iakani
iaminhi irə ti nəri nə mə kinəseni pehe
m kimiaha mə kimiaha nərmama hiaməni
nipərhienien ia Kristo mamho tukwini nari
min, mətə kinəseni pehe mə kimiaha mwi
tihəuvehi nəmisəien tukwe. 30 ✡Kimiaha
hiamregi nəmisəien sə hiənətoni kino
miou fwe kupwən, nənə təkwtəkwuni
hiamregi mə kamo ihi nəmisəien nəha
miou. Rəmwhen mə kitaha samaruagən
pəri ia naruagənien riti.

2

*N*ətərigien səkitaha traməkeikei
məmwhen ia nətərigien səvəi Iesu Kristo

1 Rerimiaha riskai ia Kristo ti nəri nə
mə hiəuvəuvehe mhəno kuatia kimiaha
min uə rekəm? Ouəh! Hiamregi ramasan
ia nokeikeiien səvənhi uə rekəm? Ouəh!
Nənimwin Ikinan ramarə ia kimiaha
uə rekəm? Ouəh! Hiamo ramasan m
kimiaha me nənə mamhapi tukumiaha
me uə rekəm? Ouəh! 2 Mə ro iaminhi irə
iakokeikei mə tiho rerik pwəh ragien mwi.
Kimiaha pam tihaməkeikei mhəuvehe
mho kuatia ia nətərigien səkimiaha, mho
nokeikeiien m kimiaha me, mho pəri nari
ia nətərigien kuatia rəmwhen mə kimiaha
iərmama kuatia. 3 ✡Tihəpwəh noien nari
riti ia nətərigien səkimiaha əpa, uə mho
mhəuvehi utə kimiaha irə, mətə tiheiwaiu
nənə mhətərig ia kimiaha me nepwin rəpi

✡ 1:19: 2Kor 1:11 ✡ 1:20: 1Tes 4:16 ✡ 1:21: Kal 2:20 ✡ 1:22: Rom 1:13 ✡ 1:23: 2Kor 5:8 ✡ 1:27: Efes 4:1, 1Tes 2:12, Fil 4:3 ✡ 1:29: Wok Me 16:19-40 ✡ 1:30: Fil 1:13 ✡ 2:3: Kal 5:26, Rom 12:10 ✡ 2:4: 1Kor 10:24,33

raka kɨmiaha atukw. 4 ✡Nənə tihasitu ia
kɨmiaha me tɨ nɨmɨruien me səkɨmiaha.
Rɨpkamasan mhə mə iərmama riti ramətui
amasan tɨ nɨmɨruien əpa səvənhi.
5 Nətərɨgien səkɨmiaha traməkeikei
məmwhen ia nətərɨgien səvəi Iesu Kristo:
6 ✡Nɨpərhienien in Kumwesən pərhien,
mətə in rɨpkəmwur mhə mə
trəkwtəmhiri əknekɨn noien
nəha sə in mɨne Kumwesən
krouəmnəmwhen a,
7 ✡in rəmri karen nasoriien səvənhi,
muvehi noien səvəi iərmama sə ramo
tukwini nari,
mətui pehe ia tɨprənə i nɨpwran
rəmwhen ia nɨpwrai nərmama.
8 ✡Nənə nəpɨn kamətə in mə ramarə ia
narəien səvəi iərmama,
in ruvehi irapw atukw in,
mamo nəkwai Kumwesən ia narim-
nari me pam meste memhə,
nɨpərhienien remhə ia nei ka-
markuaui.
9 ✡Ro iamɨnhi irə Kumwesən ruvehi utə in
revən fwe irənhə anan,
muvei pen nahag min sə rəpi raka pam
nahag me,
10 ✡mə ia nəghi Iesu narimnari me pam
səməme kamhəmɨru ia kwopun me
pam ia neiai, mɨne tɨprənə, mɨne
Imwei Nəkur Həuvamhə,
tuhənɨmwi nukurhunraha mhəuvei
pen nɨsiaien min,
11 ✡nənə irəha pam tuhəni irapw mə Iesu
Kristo in Iərɨmənu,
nənə noien nəha truvehi utə nəghi
Tata Kumwesən.

*N*ərmama me səvəi Iesu Kristo
kamhəser rəmwhen ia kəməhau me
12 ✡Nərmama keikei me səiou. Nəpɨn
iakamarə ihi kɨtaha m kɨmiaha, hiamo
nəkwak ia nəpɨn me. Nənə təkwtəkwuni
nəha iakamarə isipwɨn tukumiaha, kɨmiaha
tihaməkeikei mhousari mho nəkwak
mamhəuvən. Tihəhekɨr mhətəmnɨmwɨn
mamho narimnari me nəha Kumwesən
rɨməuvehimɨru kɨmiaha tukwe. 13 ✡Iakani
iamɨnhi irə tɨ nəri nə mə in nə Kumwesən
fwe ia rerɨmiaha ramo kɨmiaha hiokeikei
noien narimnari me kamhesi pen
nətərɨgien amasan səvənhi.
14 Ia narimnari me pam səməme
hiamo, tihəpwəh nəgkiari əgkiariien
tukwe mhəpwəh nəvisəien m kɨmiaha
me tukwe. 15 Ia noien nəha kɨmiaha
nɨpwnəti Kumwesən me tihatukwatukw,
mhəmher, tukəpwəh nətoniien noien
ərəha riti səkɨmiaha nəpɨn hiamarə ia
kurkwai nərmama ikou me səməme
kamho noien ərəha. Ia rerɨnraha kɨmiaha
hiaməser mhəmwhen ia kəməhau me
ia nɨmagouagou, 16 mamhəuvei pen
nəgkiariien səvəi nɨmɨruien mɨnraha.
Kɨmiaha tiho iamɨnhi irə mə nəpɨn sə Kristo
truvehe irə iou rerɨk tragien tukumiaha,
nənə iakukurən mə iapkaiu auər a mhə
uə iapkɨsese auər a mhə. 17 ✡Nahatətəien
səkɨmiaha rəmwhen ia nari riti hiaməuvei
pen m Kumwesən kauvani ia təkure nɨfatə.
Trɨni mɨnuə kousi əpune iou nɨtek raiu
rəmwhen ia waen kətəgi irapw ia nəri nəha,
mətə iou iakokeikei a mamagien kɨtaha m
kɨmiaha. 18 ✡Nənə ia noien kuatia kɨmiaha
tihaməkeikei mhokeikei a mamhagien
kɨtaha miou.

*Timoti m*ɨne Epafrotaetas
19 Trɨni mɨnuə Iesu Iərɨmənu səkɨtaha
rəseni, iakokeikei mə trɨpko mhə tui iakərhi
pehe Timoti ruvehe mətoni kɨmiaha mə
nəpɨn in rɨrərɨg muvehe məvisau pehe
kɨmiaha miou, nənə iou mwi rerɨk tragien.
20 Iərmama riti mwi riwən ia kwopun
i nətərɨgien səvənhi rəmwhen ia səvəi
Timoti, in rerɨn ramrhi pɨk kɨmiaha.
21 ✡Nərmama əpə me kamhətərɨg a ia
wok me səvənraha, mhəpwəh nətərɨgien
ia wok səvəi Iesu Kristo. 22 Mətə Timoti
noien səvənhi ramasan pɨk. Kɨmiaha
hiəuvəukurən raka mə in ramasitu ia nirak
ia wok səvəi nəgkiariien amasan səvəi
Kristo rəmwhen iəkunouihi ramo wok irau
tata səvənhi. 23 Ro iamɨnhi irə rerɨk ramrhi
mə nəpɨn iakukurən mə nari riti tro iou,
iakərhi pehe in ruvehe mətoni kɨmiaha.
24 Nənə iakətɨgite ia Iərɨmənu səkɨtaha mə
trɨpko mhə tui iou mwi iakuvehe mətoni
kɨmiaha.
25 ✡Mətə rerɨk ramrhi mə takaməkeikei
mərhi pehe Epafrotaetas rɨrərɨg muvehe
mətoni kɨmiaha. In piak sə kɨmrau min
iarauo pəri wok nənə rauaruagən pəri. Fwe

✡ 2:6: Jon 1:1-2, 17:5 ✡ 2:7: 2Kor 8:9, Jon 1:14 ✡ 2:8: Rom 8:3, Jon 10:17, Hip 5:8, 12:2 ✡ 2:9: Wok Me 2:33, Efes 1:20-21, Hip 1:3-4 ✡ 2:10: Rom 14:11 ✡ 2:11: Rom 10:9 ✡ 2:12: Sam 2:11, 1Pit 1:17 ✡ 2:13: Jon 15:5, 1Kor 12:6, 15:10, 2Kor 3:5, 1Tes 2:13 ✡ 2:17: Rom 15:16, 2Tim 4:6 ✡ 2:18: Fil 3:1, 4:4 ✡ 2:21: 2Tim 4:10 ✡ 2:25: Fil 4:18

kupwən hiənərhi pehe in ruvehe muvei
pehe narimnari me nepwɨn masitu ia nirak
irə ia nəghɨmiaha. 26 In rokeikei pɨk mə
trətoni pam kɨmiaha. In ramregi rərəha
anan tɨ nəri nə mə hiəregi mə in ramemhə.
27 Pərhien nemhəien riti rɨməuvehi ipaka
remhə, mətə Kumwesən rapi in mapi mwi
iou nənə momasan in ia nemhəien səvənhi.
Mətə trɨni mɨnuə rɨmamhə pərhien iou
takregi rərəha pɨk anan mwi. 28 Ro iamɨnhi
irə iakokeikei pɨk mə takərhi pehe in nəpɨn
hiətoni rerɨmiaha tragien mwi, nənə iou
mwi nətərɨgien sə iakamregi rərəha irə
tukumiaha truvehe miwən. 29 ✡Ro iamɨnhi
irə nəpɨn in truvehe tukumiaha, kɨmiaha
tihaməkeikei mhəsevər ia rerɨmiaha tukwe
ia nəghi Iərɨmənu səkɨtaha mhagien asori.
Nənə tihəuvei pen nɨsiaien m nərmama sə
ro me iamɨnha irə, 30 tɨ nəri nə mə ipaka
in remhə tɨ wok səvəi Kristo. In rɨpkhekɨr
mhə tɨ nɨmɨruien səvənhi ia nəpɨn skai me
mə trasitu ia nirak nəpɨn suatuk səkɨmiaha
riwən tɨ nasituien.

3

*K*ɨtaha saməfiəutə kɨtaha tɨ Iesu Kristo
əpa

1 ✡Piak me, iakuə takəgkiari ia nari
riti mwi. Kɨmiaha tihaməkeikei mhagien
tɨ Iərɨmənu səkɨtaha. Iou iakuvəni raka
nəgkiariien me i tukumiaha fwe kupwən,
nənə təkwtəkwuni iakamrai pen mwi ia
nəkukuə i. Rɨpkɨskai mhə tukw iou tɨ
noien tɨ nəri nə mə iakukurən mə trasitu ia
kɨmiaha.
2 ✡Kɨmiaha tihaməkeikei mhəsiari tɨ
nərmama me nəha irəha həmwhen ia
kuri me. Tihaməkeikei mhəsiari tɨ nirəha
tɨ nəri nə mə noien səvənraha rərəha.
Irəha kamhəni mə tukaməkeikei kuvehi
ninhum m nərmama tɨ nahatən penien
mə irəha nərmama me səvəi Kumwesən.*
3 ✡Mətə kɨtaha i nərmama pərhien me səvəi
Kumwesən səməme Nənɨmwɨn səvənhi
ramarə ia rerɨtaha mamo kɨtaha saməfwaki
ia nɨpərhienien. Kɨtaha saməfiəutə kɨtaha
tɨ Iesu Kristo əpa, səpwəh nətɨgite ananien
ia noien me kɨno ia nɨpwrataha iruə.
4 ✡Nɨpərhienien iou iakukurən nəfiəutəien
iou tɨ narimnari me iamɨnha irə.

Trɨni mɨnuə iərmama riti nəha rerɨn
ramrhi mə in rukurən nəfiəutəien in tɨ
nɨpwran, iou iakukurən nəfiəutəien iou
məpi raka. 5 ✡Kaha me səiou irəha nəkur
Isrel atukwatukw, nənə iakɨməuku pen
ia kwənəkwus səvəi Penjamin. Nəpɨn
iakɨnətui muvehi nəpɨn eit, nənə kuvehi
ninhum miou. Trɨni mɨnuə kani nəkur
Isrel atukwatukw me, kwa iou riti ia
nirəha. Kupwən iou Farisi riti, nənə
iakamesi pen amasan Loa səvəi Moses.
6 ✡Iakɨnokeikei pɨk nəfwakiien səvənraha
mamometə nakalasia me səvəi Iesu Kristo.
Ia nɨkaren səvəi natukwatukwien nəha kau-
vehi raku pen tɨ Loa səvəi Moses kɨpkətə
mhə noien ərəha riti səiou.

7 ✡Mətə narimnari me pam nəha səməme
iakɨnamətɨgite ia nirəha fwe kupwən nənə
rerɨk rɨrhi mə hamasan pɨk anan, mətə
təkwtəkwuni nəha iakətoni mə ho a nəri
auər a me ia nirəha tɨ nəri nə mə iakukurən
narimnari me Kristo rɨno. 8 Mətə rɨpko mhə
sampam ia kwopun nəha. Təkwtəkwuni
iakətoni mə narimnari me pam ho a nəri
auər a ia nirəha tɨ nəri nə mə iakətoni
nari riti sə in ramasan pɨk anan in i
mə iakukurən Iesu Kristo Iərɨmənu səiou.
Iakɨnəpwəh narimnari me pam nəha tɨ
Iesu. Iakətoni narimnari me pam nəha
həmwhen ia nəri pein. Iakɨnaraka ia
nirəha mə iou iakukurən nuvehiien Kristo,
9 ✡nənə tukətoni iou mə iou iərmama riti
sə iakɨməuvehe mo kuatia kɨmrau min,
iapkatukwatukw mhə ia nəmri Kumwesən
ia nɨskaiien atukw səiou ia noien səvəi
nesi penien Loa, mətə iakatukwatukw ia
nənimen tɨ nəri nə mə iakamahatətə ia
Kristo. Nərmama səməme kamhahatətə
iamɨnhi Kumwesən ramo irəha həuvehe
mhatukwatukw ia nənimen. 10 ✡Iakokeikei
mə takukurən amasan mwi Kristo mɨne
nɨskaiien sə rɨno in rətui mwi ia nemhəien
səvənhi. Nənə iakokeikei mə nəmisəien me
səvəi Kristo tuko mwi ia nirak pwəh iaku-
vehe məmwhen irə ia nemhəien səvənhi
11 ✡mesi pen suatuk nəha meste Kumwesən
tro mwi iou iakətui ia nemhəien.

✡ 2:29: 1Kor 16:16,18, 1Tim 5:17 ✡ 3:1: Fil 2:18 ✡ 3:2: Sam 22:16,20, Rev 22:15 * 3:2: Nərmama nepwɨn nəha irəha kamhəuvehi ninhum m nərmama rɨpko mhə irəha nəkur Isrel mə trahatən pen mə irəha nərmama me səvəi Kumwesən. Mətə aposol me həni me rekəm, nahatətəien ia Iesu Kristo in suatuk ro ik ikuvehe iərmama səvəi Kumwesən. ✡ 3:3: Rom 2:29 ✡ 3:4: 2Kor 11:18,21 ✡ 3:5: Luk 1:59, Rom 11:1, 2Kor 11:22, Wok Me 23:6 ✡ 3:6: Wok Me 8:3 ✡ 3:7: Mat 13:44,46 ✡ 3:9: Rom 3:21-22 ✡ 3:10: Rom 6:3-5, Rom 8:17, Kal 6:17 ✡ 3:11: Wok Me 4:2, Rev 20:5-6

Naiuien səvəi Pol

12 ✡Iou iapkɨni mhə mə iakɨneste raka
noien nəha, uə iakɨnatukwatukw raka,
rekəm. Mətə tɨ nəri nə mə Iesu Kristo
ro iou iakuvehe mo iou iərmama səvənhi,
iakamousari mə tako noien səvənhi ru-
vehe noien səiou. 13 Piak me, tukwe
iou, ia nətəien səiou, iapkuvehi raka mhə
narimnari me nəha. Mətə nəri kuatia
i iakamo. Iakamenouenou ia narimnari
me ia təkutak, iakaməmwur pɨk mauvehi
nɨseseien tɨ nəri sə raməmak kupwən ia
nirak. 14 ✡Iakamaiu pen atukwatukw tɨ
kwopun tako sampam ia naiuien səiou ikɨn
mə takuvehi nəri amasan riti tukuvei pehe
miou. Nəri amasan nəha in i nɨmɨruien
rerɨn sə Kumwesən rɨnəkwein kɨtaha tukwe
mə tsəuvən fwe irənhə mhəuvehi ruku pen
tɨ Iesu Kristo.
15 ✡Nənə kɨtaha pam nərmama səməme
səuvəskai raka ia nɨmɨruien səkɨtaha
tsaməkeikei mhəuvehi nətərɨgien me
nəha. Mətə trɨni mɨnuə kɨmiaha nepwɨn
nətərɨgien səkɨmiaha ropə, Kumwesən tro
pui pehe nəri nəha m kɨmiaha hiətoni.
16 ✡Mətə nəri kuatia i mə pwəh səkwtəmhiri
əknekɨn nəfe səuvəuvehi raka mhəpwəh
narakaien irə.
17 ✡Piak me, kɨmiaha tihəuvehe mho
kuatia mhesi pen təmwki nɨsuk sə iakɨno
raka hiətoni, nənə mhətoni amasan
səməme kamhesi pen təmwki nɨsumaha.
18 ✡Iakuvəni pehe raka nəgkiariien i
tukumiaha nəpɨn rɨpɨk, nənə təkwtəkwuni
iakani pehe mwi nɨse nənimek ramaiu.
Nərmama həpɨk nəha irəha həpwəh
nokeikeiien mə tuhəregi kaməvisau
nemhəien səvəi Kristo ia nei kamarkuaui.
19 ✡Ia nəpɨn sampam tukouraha irəha.
Kumwesən səvənraha in nə tɨpwɨnraha.
Irəha kamhəfiəutə irəha tɨ noien me sə ro a
naurɨsien. Nətərɨgien səvənraha ramevən a
tɨ narimnari me ia təkure tɨprənə i. 20 ✡Mətə
kɨtaha nərmama imwətaha fwe ia neiai.
Kɨtaha sameitenhi iərmama riti truku
pen ikɨn muvehimɨru kɨtaha. Iərmama
nəha in i Iesu Kristo Iərɨmənu səkɨtaha.
21 ✡In truvsini nɨpwrataha i sə rəpou, mo
rəmwhen ia nɨpwran sə rɨskai mamser. In
tro iamɨnhi irə ia nɨskaiien səvənhi sə in
ramo narimnari me pam irə səvəi tɨprənə i
kamhəsiai in mamho nəkwan.

4

1 ✡Ro pen piak keikei me kɨmiaha
tihaməkeikei mhərer əknekɨn iamɨnhi irə
ia Iərɨmənu səkɨtaha. Kɨmiaha nərmama
keikei me səiou iakamokeikei pɨk mə
takətoni kɨmiaha. Hiamo rerɨk ramagien.
Iakamregi ramasan tukumiaha rəmwhen
ia iərmama sə kəfəfau pen kəfəfau səvəi
nɨsiaiien irə.

*Pol ram*əvəhag m nəkur Filipae

2 Iuotia mɨne Sintike, iakaməgkiari vivi
m kɨmirau mə tirouəmwur mə nətərɨgien
səkɨmirau truvehe mo kuatia tɨ nəri nə
mə kɨmirau pəri irouahatətə ia Iərɨmənu
səkɨtaha. 3 ✡Iakaməres ik mwi, iərmama sə
ikɨno pəri wok krau mik,* tikasitu ia prən
mi i, tɨ nəri nə mə iakɨno pɨk wok kɨmrahar
mɨnrau, krɨnouasitu ia nirak rouni irapw
nəgkiariien amasan səvəi Kristo kɨmaha
Klemen mɨne piak me nepwɨn mwi səməme
hənasitu ia wok, nəghɨnraha fwe ia
nəkukuə səvəi nɨmɨruien.
4 ✡Tihagien ia nəpɨn me tɨ Iərɨmənu
səkɨtaha. Iakɨni mwi mə tihagien. 5 ✡Pwəh
nərmama hətoni noien səkɨmiaha mə
ramasan məpou. Trɨpko mhə tui Iərɨmənu
səkɨtaha rɨrərɨg pehe mwi. 6 ✡Rerɨmiaha
trəpwəh nɨrhi pɨkien narimnari me.
Nəri auər a mə nəri ouihi uə nəri
asori, mətə narimnari me pam səməme
hiokeikei tihəfwaki tukwe. Tihəfwaki
mhəres Kumwesən mhəni tanak tukwe
in. 7 ✡Nənə Kumwesən truvei pehe m
kɨmiaha nəmərinuien sə rasori pɨk məpi
raka nukurənien me pam səvəi nərmama.
Nəmərinuien nəha trərɨmənu amasan ia
rerɨmiaha mɨne nətərɨgien səkɨmiaha tɨ
nəri nə mə hiamahatətə ia Iesu Kristo.
8 ✡Piak me, nəfe nəghɨn ro nɨpərhienien,
nəfe nəghɨn ro nɨsiaien, nəfe nəghɨn ratuk-
watukw, nəfe nəghɨn rəmher, nəfe nəghɨn
kamɨni mə ramasan musəpə kamokeikei,
trɨni mɨnuə nari riti nəha ikɨn ratuk-
watukw mə tukəgnəgɨni irə, tihətərɨg ia

✡ 3:12: 1Tim 6:12,19, Wok Me 9:5-6 ✡ 3:14: 1Kor 9:24 ✡ 3:15: 1Kor 2:6 ✡ 3:16: Kal 6:16 ✡ 3:17: 1Kor 4:16, 1Tes 1:7, 1Tes 5:3 ✡ 3:18: 1Kor 1:23, Kal 6:12 ✡ 3:19: Rom 16:18, Rom 8:5-6 ✡ 3:20: Efes 2:6,19 ✡ 3:21: Rom 8:29, 1Kor 15:28, 1Kor 15:43-53 ✡ 4:1: 1Tes 2:19-20 ✡ 4:3: Sam 69:28, Luk 10:20, Rev 20:12
* 4:3: Kɨpkukurən mhə mə sin nəha iərmama nəha Pol raməgkiari irə krɨnouwok irau min fwe taon nəha Filipae. ✡ 4:4: Fil 3:1 ✡ 4:5: Hip 10:25,37, Jem 5:8-9 ✡ 4:6: Mat 6:25-34, Kol 4:2 ✡ 4:7: Aes 26:3, Jon 14:27, Kol 3:15 ✡ 4:8: Rom 12:17 ✡ 4:9: Rom 16:20, 1Kor 14:33, 1Tes 5:23

narimnari me nəha. 9 ✡Nəfe nəghɨn
hiəuvəregi mhətoni iakɨnahatən kɨmiaha
irə ia nəgkiariien mɨne noien səiou kɨmiaha
tihaməkeikei mho nənə Kumwesən i in
nukune nəmərinuien tramarə tukumiaha.

*Pol r*əgnəgɨni nəkur Filipae tɨ nasituien
səvənraha

10 Iərɨmənu səkɨtaha ro iou iakamagien
pɨk tɨ nəri nə mə fwe tui kwopti hiəpkasitu
mhə ia nirak, mətə təkwtəkwuni nəha
rerɨmiaha ramrhi mwi iou. Rɨpko mhə
nɨpwrai nəgkiariien səiou mə kɨmiaha
hiənenouenou iou, mətə suatuk riwən mə
tihasitu ia nirak. 11 ✡Iapkɨni mhə iamɨnhi
irə tɨ nəri nə mə narimnari me səiou riwən,
rekəm. Iou iakuvəukurən raka suatuk rerɨk
ramagien a ia nəpɨn me pam nəri auər a
mə narəien səiou ramasan uə rərəha. 12 Iou
iakɨnarə raka ia narəien i narimnari me
səiou riwən irə mukurən, nənə mukurən
raka mwi narəien i narimnari me səiou
rɨpɨk irə məpi raka iou. Nəfe narəien
iakamarə irə, nəri auər a mə nəvegɨnien
sənak rasori uə rouihi, uə nautə səiou
rasori uə rouihi, mətə iakukurən pam raka
narəien tukwe mamagien a. 13 ✡Tɨ nəri nə
mə Kristo rɨməuvei pehe nɨskaiien səvənhi
miou, nənə iakukurən narəien ia narəien
me pam.†

14 Mətə kɨmiaha hiəno noien amasan
nəpɨn hiənasitu ia nirak ia nərəhaien sə
iakɨnarə irə. 15 ✡Nɨpərhienien, kɨmiaha
nəkur Filipae hiəuvəukurən raka mə
nəpɨn hiənamregi vi a nəgkiariien amasan
səvəi Kristo, nəpɨn iakɨməier ia profens
Masetonia, kɨmiaha əpa hiənasitu ia nirak
ia mane. Nakalasia me nepwɨn ia kwopun
riti mwi həiwən sə hasitu ia nirak. 16 Nəpɨn
iakamarə ia taon nəha Tesalonaeka rɨpko
mhə nəpɨn kuatia a hiamərhi pehe mane
miou. 17 Rɨpko mhə iakamətui mane mə
tihəuvei pehe miou, mətə iakokeikei mə
nasituien i səkɨmiaha trukuə kwənkwan,
in nə Kumwesən trəgnəgɨni kɨmiaha
tukwe. 18 ✡Iakɨməuvehi pam narimnari
me səməme hiənərhi pehe miou, nənə
rəmwhen məpi raka. Nəpɨn Epafrotaetas
rɨməuvehi narimnari me muvehe muvei
pehe miou, təkwtəkwuni nəha narimnari
me səiou həuvəpɨk. Narimnari me nəha
hiəməuvei pehe miou rəmwhen ia nəri
kauvani ia təkure nɨfatə nɨpekɨn rapein
amasan kauvei pen m Kumwesən in ruvehi
rerɨn ramagien tukwe. 19 Nənə Kumwesən
səiou sə nautə səvənhi rasori, mauvehi
nɨskaiien fwe ia neiai, in truvehi pehe m
kɨmiaha nəfe nəghɨn riwən təni kɨmiaha
tɨ nəri nə mə hiəməuvehe mho kuatia
kɨmiaha Iesu Kristo.

20 Pwəh nəgnəgɨniien revən tɨ Kumwesən
Tata səkɨtaha ia nuk nuk me. Ouəh, pwəh
ro iamɨnhi.

*N*əgkiariien sampam

21 Tihəni tukwini ramasan səiou revən
tɨ nərmama me pam səvəi Iesu Kristo.
Piəvtaha me i kɨmaha mɨnraha, irəha mwi
həni ramasan tukumiaha. 22 ✡Nərmama
me pam səvəi Kumwesən ia kwopun
i kamhəni ramasan tukumiaha, nənə
nərmama nepwɨn mwi səməme kamhəni
nɨpərhienien ia Kristo fwe ia nimwə səvəi
Kig Sisa kamhəni ramasan tukumiaha.
23 Pwəh namasanien səvəi Iərɨmənu
səkɨtaha Iesu Kristo tramarə tukumiaha.

✡ 4:11: 1Tim 6:6 ✡ 4:13: 2Kor 12:10, 2Tim 4:17 † 4:13: Uə "Iakukurən noien narimnari me pam."
✡ 4:15: 2Kor 11:9 ✡ 4:18: Fil 2:25, Esik 20:41, Efes 5:2 ✡ 4:22: Fil 1:13

Kolosi

Nəgkiariien sə rani mə nəfe i nəkukuə

Kolosi in nəkukuə sə ro kahar i Pol rɨmərai nəpɨn in ramarə ia kalapus fwe Rom ia nəpɨn riti ipaka tɨ nuk 59 uə 60. Epafras revən fwe Rom mɨni pen tɨ Pol mə nahatən eikuə me nepwɨn fwe Kolosi kamhahatən nərmama mə nahatətəien səvənraha ia Kristo rɨpkəmwhen mhə. Nahatən eikuə me nəha hamahatən irəha mə tuhəfwaki m nagelo me, mhesi pen natuakəmien me nepwɨn, mhəsiai mwi nəpɨn ikinan me nepwɨn. Pol rɨrai nəkukuə i revən tɨ nirəha mə tuhaməkeikei mhərər əknekɨn, mhəpwəh nətərɨgien ia nahatən eikuə me nəha. Kristo in rasori ia narimnari me pam. Nemhəien səvəi Kristo in əpa ruvehimɨru kɨtaha tɨ noien ərəha me səkɨtaha. Iesu rɨfi nari ia kɨtaha tsəpwəh mwi nɨsiaiien natuakəmien me səvəi iərmama.

1 ✡Iou Pol, iou aposol riti səvəi Iesu Kristo
tɨ nəri nə mə Kumwesən rɨməni nəkwan mə
tako, mɨne piəvtaha Timoti. 2 ✡Nəkukuə
i rauvehe tukumiaha nərmama me səvəi
Kumwesən fwe taon nəha Kolosi.

Kɨmiaha nə piəvmaha me hiəməuvehe
mho kuatia kɨmiaha Kristo, hiamahatətə
pərhien irə.

Pwəh Kumwesən Tata səkɨtaha trəriari
pehe namasanien mɨne nəmərinuien m
kɨmiaha.

Nəgnəgɨniien mɨne nəfwakiien

3 Nəpɨn me pam, nəpɨn kɨmaha ia-
haməfwaki tukumiaha, iahaməni tanak
tɨ Kumwesən i in Tata səvəi Iesu Kristo
Iərɨmənu səkɨtaha. 4 Iahaməni tanak
tukwe in tɨ nəri nə mə iahəuvəregi raka
mə kɨmiaha hiamahatətə əknekɨn ia Iesu
Kristo nənə mamhokeikei pɨk nərmama
me səvəi Kumwesən. 5 Nahatətəien mɨne
nokeikeiien səkɨmiaha ro iamɨnhi irə tɨ
nəri nə mə hiəukurən amasan ia rerɨmiaha
mə Kumwesən truvei pehe nəfe nari sə
rɨnəpnəpenə irə m kɨmiaha fwe ia neiai.
Hiəuvəregi raka narimnari me nəha ia
nəgkiariien pərhien, in i nəgkiariien
amasan səvəi Iesu Kristo. 6 Ia kwopun me
pam ia təkure tɨprənə nərmama kamhəni
irapw nəgkiariien amasan səvəi Kristo,
nənə raukuə mamo kwənkwan mauverə
mamo amasan nɨmɨruien səvəi nərmama
me həpɨk. Rəmwhen a mwi ia kɨmiaha
nəpɨn hiamregi mhəukurən nɨpərhienien
nəha ia namasanien səvəi Kumwesən,
nənə rauverə mwi mukuə ia nɨmɨruien
səkɨmiaha. 7 Epafras rɨnahatən kɨmiaha ia
nəgkiariien nəha. In iərmama riti səkɨmaha
iahokeikei pɨk in, iahamo tukwini pəri
nari kɨmaha min. Kɨmaha iahəukurən
nətɨgiteien irə, ramasitu ia wok səvəi Kristo
maməgkiari tukwini səkɨmaha. 8 In rɨməni
pehe tukumaha i mə nokeikeiien səkɨmiaha
rasori raku pen tɨ Nənɨmwɨn Ikinan.

9 ✡Ro iamɨnhi irə nəpɨn iahəregi
nəvisauien nəha, nənə iahaməfwaki
tukumiaha ia nəpɨn me pam, mamhəres
mə kɨmiaha tihəuvehe mhəukurən amasan
pam nəkwai Kumwesən ia nukurənien sə
raku pen tɨ Nənɨmwɨn səvənhi. 10 ✡Ro
iamɨnhi irə mɨne kɨmiaha tihamarə ia
narəien atukwatukw sə ramo Iərɨmənu
səkɨtaha rerɨn ramagien, mamhəukuə
kwənkwamiaha ia noien amasan me
pam, nənə ia nəpɨn me nukurənien
səkɨmiaha truvehe masori mwi hiəukurən
amasan mwi Kumwesən. 11 ✡Iahaməfwaki
mə nɨskaiien asori səvəi Kumwesən
tro kɨmiaha hiəskai nəpɨn nərəhaien
truvehe, pwəh hiərer əknekɨn ia nəpɨn
me pam, nənə mho nətərɨgien səkɨmiaha
rəpwəmwɨs, nənə mamho kɨmiaha
hiamagien 12 ✡mamhəni tanak tɨ Tata
Kumwesən tɨ nəri nə mə in rɨno kɨmiaha mə
hiəukurən nuvehi pəriien nautə kɨmiaha
nərmama ikinan me səvənhi. In rɨnəmri
karen nautə nəha ia kwopun rukuraan ikɨn.
13 ✡Iakani iamɨnhi irə tɨ nəri nə mə in rɨpeki
raka kɨtaha ia nɨskaiien səvəi nəpɨtəvien,
mɨpeki pen kɨtaha ia nɨtətə sə Tɨni keikei
ramərɨmənu irə. 14 ✡Tɨni rɨfi nari ia kɨtaha,
mo mə Kumwesən trəpwəh nərpwɨnien
noien ərəha me səkɨtaha.

Kristo in rasori ia narimnari me pam

15 ✡Tɨni Kumwesən in rəmwhen atuk-
watukw ia Tata səvənhi sə səpkətoni mhə.
In nəmritaik sə in rasori ia neiai mɨne
tɨprənə mɨne narimnari me pam. 16 ✡In
rasori tɨ nəri nə mə in rɨno pam narimnari
me nəha, narimnari me səməme samətoni
mɨne səməme səpkətoni mhə, kig me,
uə ieni mə, uə nənɨmwɨn me səməme

✡ 1:1: Efes 1:1 ✡ 1:2: Rom 1:7 ✡ 1:9: Efes 1:9,16,17, Fil 1:9 ✡ 1:10: Fil 1:27, Efes 2:10 ✡ 1:11: Efes 1:19, 3:16 ✡ 1:12: Efes 1:11,18 ✡ 1:13: Luk 22:53, Efes 2:2 ✡ 1:14: Efes 1:6,7 ✡ 1:15: 2Kor 4:4, Jon 1:18 ✡ 1:16: Jon 1:3,10

kamhəuvehi nasoriien mine nərimənuien.
Narimnari me pam nəha, Tini Kumwesən
rino irəha mə səvənhi. 17 ✡In riməkupwən
marə ia narimnari me pam, nənə narim-
nari me pam kamharə ti nəri nə mə
niskaiien səvənhi raməkwtəmhiri irəha.
18 ✡In rasori ia nakalasia me səvənhi irəha
həmwhen ia nipwran in kənkapwə. In
nukunen, iərmama sə riməkupwən mətui
mwi ia nemhəien səvənhi, ro pen in ra-
masan ia narimnari me pam mukupwən.
19 ✡Kumwesən ramarə pam ia reri Tini
mukuər irə. Nənə Kumwesən rerin ragien
pwəh ro iaminhi irə. 20 ✡Rerin ragien
ripeki narimnari me pam ia təkure tiprənə
mine ia neiai hənəvisə irəha min, muvi
simwin pehe irəha ia tini, nənə məmri
nəmərinuien ia niten sə rinaiu ia nei ka-
markuaui.
21 ✡Fwe kupwən kimiaha hiamarə
isipwin ti Kumwesən. Hiaməmwəki in ti
nəri nə mə rerimiaha ramrhi ərəha in,
nənə mamho noien ərəha me. 22 ✡Mətə
təkwtəkwuni, ti nəri nə mə Tini ruvehe
iərmama məmwhen ia kitaha, memhə,
ro pen Kumwesən ro kimiaha hiəuvehe
in me nepwin. In ro iaminhi irə mə
trərpwi irapw kimiaha ia nənimen
hiatukwatukw pam,* mhəmher, kəpwəh
nətoniien noien ərəha riti səkimiaha.
23 ✡Mətə tihaməkeikei mhəmwur pen
ia nahatətəien səkimiaha, mamhərer
əknekin irə, mhəpwəh nikiukiuien,
mhəpwəh narakaien ia noien sə hiaməmri
pen əknekin nətərigien səkimiaha ia
nəgkiariien amasan nəha hiəuvəregi raka
mine nəfe rani. Kinəvisau irapw raka
nəgkiariien amasan nəha ia kwopun me
ia tiprənə. Iou Pol, iou iərmama riti sə
iakamasitu ia wok nəha.

Pol ramasitu mamsese ti nakalasia me
səvəi Iesu Kristo

24 ✡Təkwtəkwuni rerik ragien a mə kamo
nəmisəien miou tukumiaha.† Ia nəmisəien
me i iakamregi ia nipwrak, iakamripin pen
a mamo sampam ia nəmisəien me səvəi
Kristo səməme in riməregi ti nipwran.
Nipwran nə in nə nakalasia me səvənhi.
25 ✡Iou iərmama riti sə iakamasitu ia
nakalasia me nəha. Kumwesən rinəmri
pehe wok i ia rəgik mə takasitu ia
kimiaha, məvisau irapw pam nəgkiariien
səvənhi m kimiaha. 26 ✡Nəgkiariien
nəha in nəgkiariien riti səvəi Kumwesən
rinərkwafə ti nərmama fwe kupwən, mətə
təkwtəkwuni nəha Kumwesən rino pui
m nərmama me səvənhi. 27 ✡Kumwesən
rokeikei mə tro nərmama me nəha səvənhi
hətoni mhəukurən mə nəgkiariien nəha
in rinərkwafə i truvei pen nautə amasan
m nərmama ripko mhə irəha nəkur Isrel.
Nautə amasan nəha Kristo ia rerimiaha,
iəmə sə hiamətigite irə truvei pehe
nasoriien m kimiaha ia neiai.
28 ✡Kristo nəha, kimaha iahaməni
irapw in, mamhəvəhag m nərmama me
pam, mamhahatən nərmama me pam
ia nukurənien me pam, mə irəha pam
tuhəuvehe mhəmruə ia noien səvəi Kristo,
nənə iahərpwi irapw irəha ia nəmri
Kumwesən. 29 ✡Ia noien nəha iakaməmwur
mamsese tukwe mamesi pen niskaiien
asori səvəi Kristo sə ramo wok ia nimiruien
səiou.

2

1 Iakokeikei mə tihəukurən mə iou
iakamsese pik tukumiaha nəkur Kolosi,
mine nəkur Laotisia, mine nakalasia
me pam səməme həpkətoni raka mhə
nənimek ia nəpin riti. 2 ✡Iakokeikei
mə takasitu ia nirəha pwəh hərегi
ramasan fwe ia rerinraha, mhəuvehe mho
kuatia mhokeikei irəha me, mhəukurən
amasan nipwrai nəgkiariien pərhien nənə
mhəuvehi namasanien me pam səvəi noien
i. Ro iaminhi irə irəha tuhəukurən nipwrai
nəgkiariien sə Kumwesən rinərkwafə i
fwe kupwən. Nəgkiariien nəha in Kristo,
3 ✡iəmə sə Kumwesən rinərkwafə pen
nukurənien amasan me pam səvənhi irə.
4 ✡Iakaməgkiari iaminhi irə m kimiaha ti
nəsisəgien ia nəgkiariien eikuə me səvəi

✡ 1:17: Jon 1:1, 8:58 ✡ 1:18: Efes 1:22-23, Wok Me 26:23, Rev 1:5 ✡ 1:19: Jon 1:16, Kol 2:9 ✡ 1:20: Efes 1:10, 2:16, Rom 5:1, Efes 1:7, 2:13, 1Jon 2:2 ✡ 1:21: Rom 5:10, Efes 2:12, 4:18 ✡ 1:22: Efes 2:14-16, Efes 5:27
* 1:22: Uə "kimiaha nəkur ikinan me səvənhi." ✡ 1:23: Efes 3:17, Hip 3:14, Mak 16:15, 1Tim 3:16
✡ 1:24: Efes 3:13 † 1:24: Pol raməmak fwe ia kalapus nəpin rirai nəkukuə i. Kalapus nəha in nəha nəmisəien sə Pol raməgkiari irə ia vas 24. ✡ 1:25: Efes 3:2,7-8 ✡ 1:26: Rom 16:25-26, Efes 3:3-5,9-10 ✡ 1:27: Efes 1:18, 1Tim 1:1 ✡ 1:28: Efes 4:13 ✡ 1:29: Efes 3:7,20, Fil 4:13 ✡ 2:2: Efes 3:4,18, Kol 1:26 ✡ 2:3: Aes 45:3, 1Kor 1:24,30, Efes 3:19 ✡ 2:4: Rom 16:18, Efes 5:6, Kol 2:8 ✡ 2:5: 1Kor 5:3

nərmama sə rəsien mavi raka nətərɨgien
səkɨmiaha. 5 ✡Nɨpərhienien, nɨpwrak
rɨpkarə mhə kɨmiaha min, mətə iakamarə
kɨtaha m kɨmiaha ia nənɨmwɨk. Nənə
rerɨk ragien pɨk tɨ nəri nə mə iakamətoni
mə nətərɨgien səkɨmiaha kuatia a, nənə
hiamahatətə əknekɨn ia Kristo.

*N*ərmama me səvəi Kristo nɨmɨruien
səvənraha ruvəuvehe muvəukuər raka
6 Tɨ nəri nə mə kɨmiaha hiəməuvehi
Iesu Kristo mə in Iərɨmənu səkɨmiaha,
nənə tihaməkeikei mharə ia narəien kuatia
kɨmiaha min. 7 ✡Tihəkwtəmhiri əknekɨn
in rəmwhen ia nuai nei raməkwtəmhiri
əknekɨn tɨprənə. Nɨmɨruien səkɨmiaha
traməkeikei mərer əknekɨn irə rəmwhen
ia nimwə sə ramərer əknekɨn ia tɨprənə.
Nahatətəien səkɨmiaha traməkeikei mɨskai
ia nəpɨn me pam rəmwhen kɨnahatən raka
kɨmiaha irə. Nənə ia nəpɨn me pam ti-
haməkeikei mhəni tanak m Kumwesən.
8 ✡Nərmama nepwɨn nəha irəha kamhəni
mə hokeikei pɨk nukurənien. Mətə
nəgkiariien səvənraha ro neikuəien i,
nɨpwran riwən, tɨ nəri nə mə ramesi
pen a nahatənien səvəi nərmama mɨne
nənɨmwɨn me i irəha nukune noien me
səvəi tɨprənə i. Nəgkiariien səvənraha
rɨpkesi pen mhə nəvisauien ia Kristo.
Tihamətui amasan mə nərmama me
nəha tuhəpwəh nərkwiien kɨmiaha ia
nəgkiariien me səvənraha.
9 ✡Iakani iamɨnhi irə tɨ nəri nə mə
iərmama nəha Kristo, Kumwesən ramarə
pam ia nɨpwran mukuər irə. 10 ✡Nənə
tɨ nəri nə mə kɨmiaha hiəməuvehe mho
kuatia kɨmiaha min nɨmɨruien səkɨmiaha
ruvəukuər raka nari riti mwi riwən ti-
haməkeikei mhətui. Kristo in rasori ia
nənɨmwɨn me pam səməme kamhəuvehi
nasoriien mɨne nərɨmənuien. 11 ✡Nənə
tɨ nəri nə mə hiəməuvehe mho kuatia
kɨmiaha min, kuvəuvehi raka ninhum m
kɨmiaha. Mətə nuvehiien ninhum nəha
iakani rɨpko mhə sə nəha iərmama riti ro
ia rəgɨn, rekəm. Iakani nuvehiien nin-
hum nəha Kristo rɨno mərai raka noien
ərəha səvəi nɨpwramiaha. 12 ✡Nənə nəpɨn
kɨno paptaes ia kɨmiaha, kɨnɨmwi kɨmiaha
kɨmiaha min. Ia paptaes nəha kɨməuvehi
utə mwi kɨmiaha hiətui mwi ia nemhəien
kɨmiaha min, tɨ nəri nə mə hiamahatətə
ia nɨskaiien səvəi Kumwesən. Ia nɨskaiien
nəha in rɨno Kristo rətui mwi ia nemhəien
səvənhi.

*Ia nei kamarkuaui Kumwes*ən rɨfi nari ia
nərmama me səvənhi
13 ✡Kɨmiaha nərmama rɨpko mhə kɨmiaha
nəkur Isrel kəpwəh nuvehiien ninhum
m kɨmiaha ia nɨpwramiaha, fwe kupwən
rəmwhen mə hiəuvamhə raka tɨ nəri
nə mə hiənamo noien ərəha me, mətə
Kumwesən ruvei pehe nɨmɨruien vi m
kɨmiaha nəpɨn rɨno Kristo rətui mwi ia
nemhəien səvənhi. In rɨnenouenou raka
noien ərəha me pam səkɨtaha. 14 ✡Nəkukuə
nəha rərəha ia kɨtaha kɨmərai pen noien
ərəha me irə səkɨtaha mə tukərpwɨn pehe
m kɨtaha, Kumwesən ruvəuvehi raka raka
nəkukuə nəha irau nəgkiariien me səvəi
Loa səməme kamhərkwi kɨtaha, mərui
tərini pen ia nei kamarkuaui. Ro pen in
rɨfi nari ia kɨtaha. 15 ✡Ia nei kamarkuaui
Kumwesən rətefi nɨskaiien səvəi nənɨmwɨn
me səməme kamhəuvehi nasoriien mɨne
nərɨmənuien. Rəmwhen mə rərihi tərini
rəgɨnraha, miri irapw irəha ia nəmri
nərmama, mahatən pen mə ruvəuvehi
irapw nɨskaiien səvənraha ia naruagənien.
16 ✡Ro pen tihəpwəh nəseniien iərmama
riti rəkiri noien səkɨmiaha ia nɨkaren
səvəi nəfe hiamani uə hiamənɨmwi, uə ia
nɨkaren səvəi nəfe hiamo ia nəpɨn ikinan
me, uə nəpɨn səvəi məkwə vi, uə sapat.
17 ✡Narimnari me nəha həmwhen a ia
nənɨmwi nari sə rəpwəh ihi nier peheien,
mətə nɨpwran in Kristo. 18 Nərmama
nepwɨn nəha irəha kamhəni mə nərmama
tuhaməkeikei mhəuvehi irapw nətərɨgien
səvənraha nənə mhəfwaki m nagelo me.
Irəha kamhəni nəgkiariien nəha mamhərer
ia nəməkrəhaien me səvənraha səməme
hənətoni. Kɨmiaha tihəpwəh nukurirəien
irəha kamo hiarfai ia nəfe nari hiamaiu
tukwe. Nərmama me nəha kamhəfiəutə ia
nirəha tɨ nəri nɨpwran riwən, mamhəni
nəfe ruku pen tɨ nətərɨgien atukw
səvənraha. 19 ✡Irəha həpkəkwtəmhiri
əknekɨn mhə Kristo, mətə in rəmwhen
ia kənkapwə iərmama. Kɨtaha səmwhen
ia nɨpwrai iərmama nəha kwənəkwus me
hərkwi tərini kwopun nɨkəkrin me rɨrɨpɨn
ikɨn. Nəpɨn Kristo raməkwməni kɨtaha

✡ 2:7: Efes 3:17, Efes 2:20-22 ✡ 2:8: Kol 2:3 ✡ 2:9: Jon 1:14,16 ✡ 2:10: Efes 1:21-22 ✡ 2:11: Rom 2:29
✡ 2:12: Rom 6:4, Efes 1:19-20, Kol 3:1 ✡ 2:13: Efes 2:1,4-5 ✡ 2:14: Efes 2:14-16, 1Pit 2:24 ✡ 2:15: Kol 1:13
✡ 2:16: Rom 14:1-12 ✡ 2:17: Hip 8:5, 10:1 ✡ 2:19: Efes 2:21, Efes 4:15-16

nənə kɨtaha pam səuverə ia nuverəien sə
ruku pen tɨ Kumwesən.
20 Kɨmiaha hiəuvamhə raka kɨmiaha
Kristo. Hiənaraka raka raka ia nənɨmwɨn
me i irəha nukune noien me səvəi tɨprənə i.
Mə ro iamɨnhi irə rəfo kɨmiaha hiamarə
ihi rəmwhen kɨmiaha nərmama me
səvəi tɨprənə? Rəfo kɨmiaha hiaməsiai
natuakəmien me i kamhəni iamɨnhi irə
mə, 21 "Tikəpwəh nuvehiien, məpwəh
nəni əghanien, məpwəh nɨrapiien"?
22 ✡Natuakəmien me nəha kamhəni
nəvegɨnien mɨne narimnari me hiani uə
hiəuvehi nənə triwən mwi. Kamhesi
pen nətərɨgien mɨne nahatənien səvəi
iərmama. 23 Nɨpərhienien, rosi nərmama
me nepwɨn kamhətə mə natuakəmien
me nəha ho nukurənien i tɨ nəri nə mə
ikamesi pen maməmwur mə tikəfwaki skai
m Kumwesən, mauvehi irapw nətərɨgien
səim, nɨpwram raməmisə i. Mətə
natuakəmien me nəha ko həpkasitu mhə
mhəsisəg noien ərəha səvəi nɨpwrataha.

3

Nərmama me səvəi Iesu Kristo
tuhaməkeikei mharkahu ia nɨmɨruien vi
1 ✡Tɨ nəri nə mə Kumwesən rɨno kɨmiaha
hiətui mwi ia nemhəien kɨmiaha Kristo,
ro pen təkwtəkwuni nəha tihaməkeikei
mhətui narimnari me fwe irənhə ia
kwopun nəha Iesu raməkure ikɨn ia
nɨkare Kumwesən mwatuk. 2 ✡Nətərɨgien
səkɨmiaha traməkeikei məmak ia narim-
nari me fwe irənhə, mətə trəpwəh
nəmakien ia narimnari me ia təkure
tɨprənə i. 3 ✡Iakani iamɨnhi irə tɨ nəri nə
mə kɨmiaha hiəuvamhə raka, nɨmɨruien
səkɨmiaha kɨnərkwafə pen ia Kumwesən
kɨmiaha Kristo. 4 ✡Nɨmɨruien pərhien
səkɨtaha in nə Kristo. Nənə nəpɨn Kristo
trɨrərɨg pehe mwi, Kumwesən tro nərmama
pam hətoni Kristo mɨne kɨtaha, nənə
irəha tuhətoni namasanien mɨne nɨskaiien
səvənhi.
5 Ro pen kɨmiaha tihaməkeikei mhəpwəh
anan noien ərəha səvəi tɨprənə me i:
nɨpran mɨne nərman kamhəiri əpnapen
irəha me, irəha kamho noien ərəha sə
ro a naurɨsien, mamhokeikei pɨk irəha
me tɨ noien ərəha, nətərɨgien səvənraha
rukuər ia noien ərəha, rerɨnraha ramakres
(noien nəha rəmwhen mə kamhəfwaki
pen m nənɨmwi nari me). 6 Noien me
nəha kamho niemaha raməpi Kumwesən.
Trɨpko mhə tui in ruvehe mərpwɨn noien
ərəha me səvəi nərmama me nəha səməme
kamhərui nəkwan. 7 Fwe kupwən kɨmiaha
mwi hiamarə mamho noien ərəha me nəha
nəpɨn noien ərəha me nəha kamhərɨmənu
ia kɨmiaha. 8 ✡Mətə təkwtəkwuni nəha
tihaməkeikei mharaka pam ia nirəha:
niemaha, nətəpaharien, nəmwəkiien
iərmama, nɨniien nɨkare iərəmə, mɨne
nəgkiariien əmkemɨk sə raku pen ia
tərhui iərəmə. 9 ✡Tihəpwəh neikuəien ia
kɨmiaha me, tɨ nəri nə mə hiənəpwəh raka
nɨmɨruien akuas səkɨmiaha mɨne noien
ərəha me səvənhi, 10 ✡nənə mharkahu
ia nɨmɨruien vi. Nɨmɨruien vi nəha in
nəha iərmama vi sə Kumwesən rɨno,
mamərməvi ia nətərɨgien səvənhi mə
truvehe məmwhen irə. 11 ✡Tɨ nəri nə mə
kɨtaha səuvəuvehe mhəno nərmama vi me
ia kɨtaha nəri auər a mə ik iəmə Isrel uə
rɨpko mhə ik iəmə Isrel, kuvehi ninhum mik
uə kɨpkuvehi mhə ninhum mik, ikukurən
amasan nari uə ipkukurən amasan mhə
nari, ik slef uə rɨpko mhə ik slef, mətə Kristo
in narimnari me pam, mamarə ia rerɨtaha
pam.
12 ✡Kɨmiaha nərmama Kumwesən rɨmərfi
kɨmiaha. Kɨmiaha nərmama ikinan mɨne
nərmama keikei me səvənhi. Ro iamɨnhi
irə kɨmiaha tihaməkeikei mhəuvehi pen
nɨmɨruien vi nəha səkɨmiaha rəmwhen ia
karkahu səkɨmiaha. Kɨmiaha tihaməkeikei
mhapi tɨ nərmama, mho ramasan
mɨnraha, mhəuvehi irapw nətərɨgien
səkɨmiaha, mhəpkəfiəutə mhə ia kɨmiaha,
mho nətərɨgien səkɨmiaha rəpwəmwɨs,
13 ✡mhəpwəh nəseniien niemaha rəpi
akwauakw kɨmiaha. Trɨni mɨnuə iərmama
riti ro rərəha ia kɨmiaha riti ramasan
mə hienouenou i. Iərɨmənu səkɨmiaha
rɨnenouenou noien ərəha me səkɨmiaha.
Ro pen kɨmiaha mwi tihaməkeikei
mhenouenou noien ərəha me səkɨmiaha
me. 14 ✡Nənə irənhə ia noien me pam nəha,
tiharkahu nokeikeiien sə ravi tərini amasan
narimnari me pam həuvehe mho kuatia.
15 ✡Nənə pwəh nəmərinuien səvəi

✡ 2:22: Aes 29:13, Mat 15:9 ✡ 3:1: Kol 2:12, Mak 12:36, 16:19, Efes 1:20 ✡ 3:2: Mat 6:33 ✡ 3:3: Rom 6:2, 2Kor 5:14 ✡ 3:4: Fil 1:21, 1Kor 15:43, 1Jon 3:2 ✡ 3:8: Efes 4:25-31, 5:4 ✡ 3:9: Efes 4:22,25 ✡ 3:10: Efes 4:24 ✡ 3:11: Kal 3:28 ✡ 3:12: 1Tes 2:9, Efes 4:2,32 ✡ 3:13: Efes 4:32, 5:2 ✡ 3:14: Rom 13:8-10, 1Kor 13:13, Efes 4:3 ✡ 3:15: Fil 4:7, 1Kor 12:13,27, Efes 4:4

Kristo rərɨmənu ia rerɨmiaha, tɨ nəri
nə mə Kumwesən rɨnəkwein ia kɨmiaha
mə tihəuvehe mhousəsɨmwɨn rəmwhen
nɨpwrai iərmama kuatia mharə ia
nəmərinuien nəha. Nənə ia nəpɨn me
kɨmiaha tihaməkeikei mhəni tanak m
Kumwesən. 16 ✡Pwəh nəgkiariien səvəi
Kristo ramarə pəpwiə ia rerɨmiaha,
hiamahatən mamhəvəhag m kɨmiaha me
ia nukurənien me pam. Tihani nɨpu me
ia nəkukuə nəha Ol Sam, mɨne nɨpu me
səvəi nəfwakiien, mɨne nɨpu me səməme
kamhəuku pen tɨ Nənɨmwɨn Ikinan,
mhəgnəgɨni Kumwesən mə rerɨmiaha
ragien tukwe. 17 ✡Narimnari me pam
səməme hiamo, mɨne nəgkiariien me pam
səməme hiaməni, tihamo mamhəni ia
nəghi Iesu Iərɨmənu səkɨtaha, mamhəni
tanak m Tata Kumwesən tukwe.

*N*əvəhagien revən tɨ nakalasia me ia
nimwə me səvənraha

18 ✡Kɨmiaha nɨpran me, tihaməkeikei
mhəsiai nərman me səkɨmiaha. In nə
noien atukwatukw nɨpran me kamhahatətə
ia Iərɨmənu tuho.
19 ✡Kɨmiaha nərman me, tihaməkeikei
mhokeikei nɨpran me səkɨmiaha, mhəpwəh
nometəien irəha.
20 ✡Kɨmiaha nəkwərhakwərha me, ti-
haməkeikei mho nəkwai tata mɨne mama
me səkɨmiaha ia narimnari me pam, tɨ nəri
nə mə noien i ramo Iərɨmənu səkɨtaha rerɨn
ramagien.
21 ✡Kɨmiaha tata me, tihəpwəh noien
nəkwərhakwərha me səkɨmiaha niemaha
rəpi irəha, kamo nətərɨgien səvənraha
rɨmwei.
22 ✡Kɨmiaha slef me, tihaməkeikei mho
nəkwai nəmə asori me səkɨmiaha ia
tɨprənə i ia narimnari me pam, mətə
tihəpwəh noien nəpɨn kamhətoni a
kɨmiaha rəmwhen ia nərmama səməme
kamhəmwur mə tuho nərmama rerɨnraha
ragien, mətə tiho ia rerɨmiaha pam
mhehekɨr Iərɨmənu səkɨtaha. 23 Nəfe nəghɨn
hiamo, tiho ia rerɨmiaha pam rəmwhen
hiamo tukwini nari m Iərɨmənu səkɨtaha,
rɨpko mhə hiamo tukwini nari m nərmama.
24 Kɨmiaha hiəukurən mə Iərɨmənu səkɨtaha
truvei pehe nərəkuien atukwatukw səvəi
narimnari me səməme hiamo. Nərəkuien
nəha in rɨnəmri karen raka mə səvəi
nərmama me səvənhi. Iərɨmənu pərhien
sə hiamo tukwini nari min in nə Kristo.
25 ✡Mətə iərmama sə ramo rərəha truvehi
atukwatukw mwi nərəkuien səvəi noien
ərəha səvənhi, tɨ nəri nə mə Kumwesən
ramo raməmnəmwhen m nərmama me
pam.

4

1 ✡Kɨmiaha nəmə asori me, tihaməkeikei
mho ratukwatukw m slef me səkɨmiaha
pwəh rəmnəmwhen a. Tiho iamɨnhi irə
tɨ nəri nə mə hiəukurən mə kɨmiaha mwi
hiamarə tegɨn iəmə asori riti. Iəmə asori
nəha in fwe ia neiai.

*N*əvəhagien me nepwɨn mwi

2 ✡Kɨmiaha tihaməkeikei mhəfwaki m
Kumwesən ia nəpɨn me. Nəpɨn tihəfwaki
irə, tihəpwəh napriien, mamhəni tanak
m Kumwesən. 3 ✡Tihaməfwaki mwi
tukumaha mə Kumwesən trəsevər ia
təpinhə tukumaha pwəh iahəni irapw
nəvisauien ia Kristo sə fwe kupwən
ramərkwafə. Nəgkiariien i in i iakɨnani
irapw nənə kuvehi puvnimwə iou ia
kalapus tukwe. 4 ✡Tihəfwaki mə takɨni
irapw nəgkiariien nəha trəmher amasan
rəmwhen a mə takaməkeikei mo iamɨnhi
irə. 5 ✡Kɨmiaha tihaməkeikei mho nari
ia nukurənien ia nəmri nərmama iruə
me mhəpwəh nətə wauien ia nəpɨn riti
səkɨmiaha tɨ nuvi peheien irəha. 6 ✡Pwəh
nəgkiariien səkɨmiaha ramasan ia nəpɨn
me məsien rəmwhen ia nəvegɨnien kuvei
pen sol irə, nənə tihaməkeikei mhəukurən
amasan mə tihəfo irə mhərɨpwen
nəgkiariien səvənraha kuatia kuatia.

*N*əgkiariien sampam

7 ✡Tikikas trəvisau irapw pam noien
me səiou ia kwopun i m kɨmiaha. In
piəvtaha keikei riti sə kɨmaha iahəukurən
nətɨgiteien irə, ramasitu mamo tukwini
nari m Iərɨmənu səkɨtaha kɨmaha min.
8 ✡Takərhi pehe in tukumiaha tɨ noien i,
mə in tro kɨmiaha hiəregi ramasan, mɨni
irapw tukumiaha mə iahaməfarə irə. 9 ✡In
truvehe irau Onesimas, piəvtaha keikei
i kɨmaha iahəukurən nətɨgiteien irə, in

✡ 3:16: Efes 5:19 ✡ 3:17: 1Kor 10:31, Efes 5:20 ✡ 3:18: Efes 5:22 ✡ 3:19: Efes 5:25 ✡ 3:20: Efes 6:1 ✡ 3:21: Efes 6:4 ✡ 3:22: Efes 6:5-8 ✡ 3:25: Rom 2:11 ✡ 4:1: Lev 25:43,53, Efes 6:9 ✡ 4:2: Efes 6:18, Fil 4:6 ✡ 4:3: Rom 15:30, Efes 6:19, 1Kor 16:9 ✡ 4:4: Efes 6:20 ✡ 4:5: Efes 5:15-16, 1Tes 4:11-12 ✡ 4:6: Efes 4:29, 1Pit 3:15 ✡ 4:7: Efes 6:21 ✡ 4:8: Efes 6:22 ✡ 4:9: Flm 10-12

iərmama riti səkɨmiaha. Irau trouəvisau
narimnari me pam ia kwopun i m kɨmiaha.
10 ✡Aristakas in ramarə ia kalapus
kɨmrau min, in rani ramasan tukumiaha.
Mak, piəvi Panapas sə karen, in mwi
rani ramasan tukumiaha. Mak nəha,
kɨmaha iahəuvəni pehe raka tukumiaha
i mə kɨmiaha tihaməkeikei mhəsevər
ia rerɨmiaha tukwe trɨni mɨnuə ruvehe
tukumiaha. 11 Nənə Josua Jastas in mwi
rani ramasan tukumiaha. Ia kwənəkwus
me səvəi nəkur Isrel səməme kamhəni
nɨpərhienien ia Iesu, iəmənmirəhar i
irəhar əpa kamharowok kɨmaha mɨnraha
ia nɨkaren səvəi nɨtətə sə Kumwesən
ramərɨmənu irə, nənə irəhar harnasitu pɨk
ia nirak. 12 Epafras, iərmama riti səkɨmiaha
sə ramo tukwini nari m Iesu Kristo, in
mwi rani ramasan tukumiaha. Ia nəpɨn
me rerɨn ramrhi kɨmiaha ia nəfwakiien
me səvənhi, maməres Kumwesən mə
kɨmiaha tihərer əknekɨn mhəmruə nənə
mhəukurən amasan narimnari me pam
səməme Kumwesən rokeikei. 13 Iou iakəseni
mə nɨpərhienien in ramo wok skai tɨ
nasituien ia kɨmiaha, mɨne nəkur Laotisia,
mɨne nəkur Hierapolis. 14 Luk, tokta keikei
səkɨtaha, mɨne Temas, irau krauni ramasan
tukumiaha. 15 Tihəni tukwini ramasan
səiou revən tɨ piəvtaha me fwe Laotisia,
mɨne prən nəha Nimfa, mɨne nakalasia
me səməme kamhousəsɨmwɨn irəha me ia
nəkwai nimwə səvənhi.
16 Nəpɨn tihəvsini raka nəkukuə i səiou,
nənə tihaməkeikei mhərhi pen i revən tɨ
nəkur Laotisia mə irəha tuhəvsini mwi m
nakalasia me fwe ikɨn. Ia noien a mwi
nəha, kɨmiaha tihaməkeikei mhəvsini mwi
nəkukuə səvəi nəkur Laotisia.
17 ✡Nənə tihaməkeikei mhəni pen tɨ
Akipas mə in traməkeikei mo pam wok sə
Iərɨmənu səkɨtaha rɨməuvei pen min.
18 ✡Iou Pol iakauvehi nəri kamrai nari irə
mamrai a ia rəgɨk nəgkiariien səvəi nɨniien
ramasan m kɨmiaha. Tihəpwəh nenoue-
nouien jen me i kɨnərihi iou irə. Pwəh
namasanien tramarə tukumiaha.

✡ 4:10: Wok Me 19:29, 12:12, Wok Me 13:13, Flm 24 ✡ 4:17: Flm 2 ✡ 4:18: 1Kor 16:21

Fas Tesalonaeka

Nəgkiariien sə rani mə nəfe i nəkukuə

Pol ramavən maməvisau irapw nəgkiariien amasan səvəi Kristo ia kwopun me. Ia navənien səvənhi sə ro kəru irə rərpwi vi a nousəsimwinien səvəi nakalasia me fwe Tesalonaeka. In rarə fwe ikin nəfwakiien kahar nənə mier ti nəri nə mə nəkur Isrel həmwəki in, mhometə in. Ia nuk 51 Timoti rərhi pen nəkukuə riti revən ti Pol maməgkiari ia narəien səvəi nakalasia me fwe Tesalonaeka. Pol ramarə fwe Korin nəpin in ruvehi nəkukuə səvəi Timoti. In rokeikei mə truvehi utə nətərigien səvəi nəkur Tesalonaeka ro pen rirai nəkukuə i. Pol rinaməgnəgini nəkur Tesalonaeka ti nəri nə mə hamərər əknekin ia nahatətəien səvənraha nəpin nərmama hamometə irəha. In ramahatən irəha ia narəien sə ratukwatukw ia nəmri Kumwesən, mamahatən mwi irəha ia nuveheien səvəi Iesu. Kitaha səreirei mə Iesu truvehe ia nəfe nəpin. Ro pen tsaməmwur ia noien amasan meste nuveheien səvəi Iesu Kristo.

1 ✡Iou Pol, Saelas, mine Timoti.

Nəkukuə i rauvehe tukumiaha nakalasia me fwe Tesalonaeka. Kimiaha nərmama səvəi Kumwesən tata səkitaha mine Iesu Kristo Iərimənu səkitaha.

Pwəh namasanien mine nəmərinuien krauarə tukumiaha.

*K*ini vivi Kumwesən ti nahatətəien səvəi nəkur Tesalonaeka

2 ✡Nəpin me pam iahaməni kimiaha ia nəfwakiien me səkimaha, nənə mamhəni vivi Kumwesən tukumiaha pam, 3 ✡ti nəri nə mə ia nəmri Kumwesən Tata səkitaha rerimaha ramrhi noien amasan səkimiaha sə ruku pen ia nahatətəien, mine nəmwurien səkimiaha sə ruku pen ia nokeikeiien, mine nərerien səkimiaha sə hiamərer əknekin irə ti nəri nə mə hiəmri pen əknekin nətərigien səkimiaha ia Iərimənu səkitaha Iesu Kristo.

4 Piak me, Kumwesən rokeikei kimiaha, nənə muvərfi raka kimiaha mə kimiaha nərmama me səvənhi. Kimaha iahəukurən amasan mə nəri nəha ro nipərhienien 5 ✡ti nəri nə mə nəpin nəgkiariien amasan sə iahaməvisau irapw i riməuvehe tukumiaha fwe kupwən, ripkuvehe mhə ia nəgkiariien a, mətə ruvehe mwi ia nəgsen, mine Nənimwin Ikinan, mine ia suatuk riti sə rahatən pen mə hiamahatətə pərhien irə. Nənə nəpin iahənarə kitaha m kimiaha, hiəukurən mə iahənəfarə irə. Iahəno a narimnari me rasitu ia kimiaha. 6 ✡Nənə ia nəpin nəha hiəuvehe mhəmwhen a ia kimaha mine Iərimənu səkitaha, ti nəri nə mə nəpin kuvei pehe nəgkiariien səvəi Kumwesən m kimiaha nənə hiəuvehi nərmama ho nəmisəien asori m kimiaha, mətə Nənimwin Ikinan ro rerimiaha ragien a. 7 ✡Ia noien nəha hiənahatən suatuk amasan riti m nərmama me pam səməme kamhahatətə fwe profens mi nəha Masetonia mine Akaea mə tuhesi pen noien səkimiaha. 8 ✡Iakani iaminhi irə ti nəri nə mə kimiaha hiənəvisau irapw raka nəgkiariien səvəi Iərimənu kuvəregi ia kwopun me rəmwhen ia kisipw rasək. Ripko mhə fwe Masetonia əpa mine Akaea, mətə nərmama ia kwopun me pam həuvəregi raka kamini mə hiənəfo mhəuvehe mhahatətə ia Kumwesən. Ro iaminhi irə kimaha tahəni nəgkiariien riti ti nəfe. 9 ✡Nərmama me pam nəha kamhəgkiari ia kitaha, mamhəni mə nəpin iahəuvehe mhətə kimiaha fwe kupwən, hiəsevər ia rerimiaha tukumaha, nənə mharaka ia nənimwi nari me səkimiaha səməme hiaməfwaki pen minraha, mhəuvehe mhəkurirə Kumwesən səkimaha. Irəha kamhəni mə ipwet mine hiamo tukwini nari m Kumwesən pərhien sə ramiru, 10 ✡mamheitenhi tini sə in rino rətui mwi ia nemhəien. Tini nəha Iesu sə truku pen ia neiai, muvehe, muvehi raka kitaha ti niemaha səvəi Kumwesən ia nəpin rauvehe.

2

Wok sə Pol rino fwe Tesalonaeka

1 ✡Piak me, kimiaha hiəukurən mə nəpin iahəuvehe mhətoni kimiaha fwe kupwən, nuveheien səkimaha ripko mhə nəri auər a irə. 2 ✡Hiəukurən mə nəpin iahamarə ihi fwe Filipae, nərmama ho nəmisəien m kimaha, mhəni ərəha kimaha. Mətə Kumwesən səkitaha rino nətərigien səkimaha riskai iahəuvehe mhəni irapw

✡ 1:1: Wok Me 17:1-10, 2Tes 1:1 ✡ 1:2: Fil 1:3-4, Kol 1:3, 2Tes 1:11 ✡ 1:3: 1Kor 13:13, Kol 1:4-6 ✡ 1:5: 1Kor 2:4-5, 1Kor 4:20 ✡ 1:6: 1Kor 4:16, 2Tes 3:9, Wok Me 17:5-9 ✡ 1:7: 1Tes 5:3 ✡ 1:8: Rom 1:8 ✡ 1:9: Wok Me 14:15 ✡ 1:10: Taet 2:13, Wok Me 17:31, 1Tes 5:9 ✡ 2:1: 1Tes 1:5,9 ✡ 2:2: Wok Me 16:19-24, Wok Me 17:1-9

nəgkiariien amasan səvənhi tukumiaha ia
nəmri nərmama həpɨk səməme həmwəki
nəgkiariien nəha. 3 Nənə hiəukurən mə
nəgkiariien səkɨmaha iahənəvisau irapw
m kɨmiaha rier ia tərhumaha tɨ nəfe? Tɨ
nəri nə mə iahərkwafə nətərɨgien ərəha riti
ia rerɨmaha, uə iahəmwur mə taheikuə ia
kɨmiaha, uə taho nɨfeifeiien m kɨmiaha?
Rekəm! 4 ✡Iahəpwəh noien iamɨnha irə,
mətə ia nəpɨn me iahaməni nəgkiariien
sə Kumwesən rokeikei, tɨ nəri nə mə
in rɨnətə raka kɨmaha mə iahəmwhen,
rəmri pehe nəgkiariien amasan səvənhi
ia tɨpage rəgɨmaha. Ro iamɨnhi irə
iahəpkəmwur mhə mə nərmama rerɨnraha
tragien tukumaha, mətə iahaməmwur mə
Kumwesən sə ramətə nətərɨgien səkɨmaha
rerɨn tragien tukumaha. 5 ✡Rəmwhen
kɨmiaha hiəuvəukurən raka kɨmaha
iahəpkuvehe mhə mhəni nəgkiariien əsien
me tukumiaha, uə nəgkiariien sə tahəvi
kɨmiaha irə hiəuvehe mhəuvei pehe mane
m kɨmaha. Kumwesən mwi rukurən mə
nəgkiariien i ro nɨpərhienien! 6 ✡Nənə
iahəpkəmwur mhə mə taho nərmama
həgnəgɨni kɨmaha. Iahəpwəh noien
iamɨnhi irə ia kɨmiaha uə ia nərmama
nepwɨn mwi.

7 Nənə nari riti tɨ nəri nə mə kɨmaha
aposol me səvəi Kristo iahəukurən nɨniien
mə tihaməkeikei mhəsiai kɨmaha rəmwhen
ia nəmə asori me, mətə iahəpko mhə
iamɨnhi irə. Nəpɨn iahamarə kɨtaha m
kɨmiaha fwe kupwən, noien səkɨmaha
rɨməru rəmwhen ia mama riti sə ramətui
amasan tɨ nɨpwnətɨn me. 8 Iahokeikei pɨk
kɨmiaha, ro pen ia nəpɨn me nəha rerɨmaha
ragien tɨ nɨni irapwien nəgkiariien amasan
səvəi Kumwesən tukumiaha. Mətə rɨpko
mhə in əpa i, rerɨmaha ragien a mwi
tɨ nuvei peheien nɨmɨruien səkɨmiaha
m kɨmiaha tɨ nəri nə mə iahokeikei pɨk
kɨmiaha.

9 ✡Piak me, rerɨmiaha ramrhi wok skai sə
iahəno uə rekəm? Nəpɨn iahaməni irapw
nəgkiariien amasan səvəi Kumwesən tuku-
miaha, iahamo wok ia rəgɨmaha ia nəpɨn
mɨne ia ran mə tahəpwəh nəres peheien
nari riti tukumiaha.

10 Kɨmiaha mɨne Kumwesən mwi
hiəukurən mə nəgkiariien i ro
nɨpərhienien! Nəpɨn iahamarə kɨtaha
m kɨmiaha nərmama hiamahatətə ia
Kumwesən, noien səkɨmaha ro ikinan,
matukwatukw, məmher. 11 Hiəukurən mə
iahəno m kɨmiaha rəmwhen ia tata riti
ramo m nɨpwnətɨn me. 12 Iahamərpwi
əknekɨn kɨmiaha, mamhəuvehi utə
nətərɨgien səkɨmiaha, nənə mamhəgkiari
skai m kɨmiaha mə tiharə ia narəien
sə ratukwatukw ia nəmri Kumwesən.
In raməkwein kɨmiaha mə tihəuvehe
ia nəkwai nɨtətə sə in ramərɨmənu irə
mamhəhiapw.

13 ✡Nari riti mwi nəha ikɨn ia nəpɨn
me pam iahaməni vivi Kumwesən tukwe.
Nəpɨn iahəni pehe nəgkiariien səvəi
Kumwesən tukumiaha, kɨmiaha hiəregi,
mhəuvehi nəgkiariien nəha, mhəni
nɨpərhienien irə. Hiəpkuvehi mhə
nəgkiariien nəha rəmwhen ia nəgkiariien
səvəi iərmama, mətə hiəuvehi atukwatukw
mhəukurən mə nəgkiariien i in pərhien
nəgkiariien səvəi Kumwesən. Nəgkiariien
nəha rauverə ia kɨmiaha səməme hiaməni
nɨpərhienien irə. 14 ✡Piak me, hiəukurən
nakalasia me səvəi Kumwesən fwe tənə
Jutia kamhəni nɨpərhienien ia Iesu Kristo.
Kɨmiaha hiəuvəuvehe mhənəmwhen raka
ia nirəha. Iakani iamɨnhi irə tɨ nəri
nə mə nəmisəien me nəha nəkur Isrel
həno mɨnraha nəkur imwəmiaha me həno
rəmwhen a mwi ia kɨmiaha. 15 ✡Nəkur
Isrel me nəha irəha hənousi əpune Iesu
Iərɨmənu səkɨtaha, mɨne profet kupwən
me, nənə mhəkoui irapw kɨmaha iahəier.
Kumwesən rerɨn rɨpkagien anan mhə tɨ
nirəha. Irəha kamhəmwəki nərmama me
pam, 16 ✡mamhəmwur mə tuhənise kɨmaha
iahəpwəh nəgkiariien m nərmama rɨpko
mhə irəha nəkur Isrel kamo Kumwesən ru-
vehimɨru irəha. Ia noien nəha kamhakutan
pen noien ərəha səvənraha meste trukuər.
Mətə təkwtəkwuni nəha niemaha səvəi
Kumwesən ruvəuvehe mɨneste irəha.

Pol rokeikei pɨk mə trətoni mwi nəkur
Tesalonaeka

17 ✡Piak me, fwe kupwən kɨmaha
iahənəpwəh kɨmiaha ia nɨpwramaha
mhəuvən isipwɨn tukumiaha səvəi nəpɨn
ouihi, mətə nətərɨgien səkɨmaha raməmak
ihi ia kɨmiaha. Ia nəpɨn nəha iahaməmwur
pɨk mə tahərərɨg mhətoni mwi kɨmiaha

✡ 2:4: 1Tim 1:11, Kal 1:10, Jer 11:20 ✡ 2:5: Wok Me 20:33, 2Tes 2:3, Rom 1:9, 1Tes 2:10 ✡ 2:6: Jon 5:41,44 ✡ 2:9: Wok Me 20:34, 1Kor 4:12 ✡ 2:13: 1Tes 1:2, 2Tes 2:13, Kal 1:11-12 ✡ 2:14: Wok Me 17:5 ✡ 2:15: Wok Me 2:23, 7:52 ✡ 2:16: Mat 23:32-33 ✡ 2:17: 1Tes 3:10

ti nəri nə mə iahokeikei pik kimiaha.
18 Iahənokeikei mə tahəuvehe mhətoni
kimiaha, iou, Pol, iakani pərhien mə
iakinəmwur nəpin ripik, mətə Setan rəsisəg
kimaha. 19 ✡Nəfe nəha iahaməmri pen
əknekin nətəripgien səkimaha irə, uə nəfe
nəha nagienien səkimaha mine kəfəfau
səvəi nisiaiien sə tahərpwi kimaha tukwe
ia nəmri Iərimənu səkitaha Iesu nəpin
in truvehe irə? Rosi kimiaha nə uə?
20 Ouəh nipərhienien, kimiaha nə nərmama
iahamərpwi kimaha tukumiaha, nənə
rerimaha ramagien tukumiaha.

3

1 ✡Nəpin kimaha iahəuvavən isipwin
tukumiaha, rerimaha rəpou pik ti nəri
nə mə iahəreirei mə hiamarə amasan uə
rekəm. Ro iaminhi irə iahəni simwin mə
iou mine Saelas trauarə kimrau əpa ia taon
nəha Atens, 2 ✡mətə Timoti truvehe mətoni
kimiaha. In piəvtaha riti sə ramo wok
səvəi Kumwesən kimaha min, iahaməvisau
irapw nəgkiariien amasan səvəi Kristo.
Kimaha iahərhi pehe in tukumiaha mə
trasitu ia kimiaha muvehi utə nətəripgien
səkimiaha, nənə mərpwi əknekin kimiaha
ia nahatətəien səkimiaha, 3 ✡mə nəmisəien
me i kamo m kimiaha tuhəpwəh noien
kimiaha riti rimwei. Hiəuvəukurən raka
mə nəri in i kimərfi raka mə tuko m kitaha
iaminhi irə. 4 ✡Nəpin iahamarə kitaha
m kimiaha fwe kupwən iahaməni pehe
tukumiaha mə tuko nəmisəien m kitaha.
Nənə hiəukurən amasan mə ruvəuvehe
mino nipərhienien irə rəmwhen iahəməni
tukumiaha i. 5 ✡Ro iaminhi irə nəpin
rerik rəpou pik ti nəri nə mə iakreirei mə
hiamarə amasan uə rekəm nənə iakərhi
pehe Timoti mə truvehe mətoni ro na-
hatətəien səkimiaha mə ramskai ihi uə
rekəm. Iakamhekir mə ia suatuk riti Setan
sə raməmwur mə tro nərmama həmwei
ia nərəhaien rino raka kimiaha hiəmwei
ia nərəhaien, nənə wok səkimaha tro nəri
auər a irə.

Timoti rirərig pehe məvisau nəgkiariien
amasan riti m Pol mine Saelas

6 ✡Təkwtəkwuni nəha Timoti ruvərərig
pehe mwi tukumaha, nənə məvisau pehe m
kimaha nəgkiariien amasan i raməgkiari ia
nahatətəien mine nokeikeiien səkimiaha.
In rimməni pehe tukumaha i mə rerimiaha
ramrhi ihi kimaha ia nagienien, nənə
mhokeikei mə tihətoni kimaha rəmwhen a
ia kimaha iahokeikei mə tahətoni kimiaha.
7 ✡Ro iaminhi irə, piak me, nəri auər
a iahamregi rərəha ia nəmisəien me i
kamo m kimaha, mətə nəgkiariien səvəi
nahatətəien səkimiaha rimməuvehi utə
nətəripgien səkimaha tukumiaha. 8 Nəpin
kimaha iahəregi mə kimiaha hiamərer
əknekin ti Iərimənu səkitaha iahəregi
mə iahəuvehi mwi nimiruien. 9 Ia nəmri
Kumwesən səkitaha rerimaha ramagien
tukumiaha. Nagienien nəha rasori pik
mamo kimaha iahaməni vivi Kumwesən
tukumiaha. 10 Ia nəpin me pam ia nəpin
mine ia ran iahaməfwaki skai mə tahətoni
mwi kimiaha, mhahatən kimiaha ia nəfe
hiəreirei ihi mə nahatətəien səkimiaha
triskai mwi.
11 ✡Nənə pwəh Kumwesən tata səkitaha,
mine Iesu Iərimənu səkitaha, trouo su-
atuk riti səkimaha ti nuveheien mhətoni
kimiaha. 12 Pwəh Iərimənu səkitaha tro
nokeikeiien i hiamo m kimiaha me mine
nərmama me pam ruvehe masori mwi
rəmwhen ia nokeikeiien səkimaha rasori
tukumiaha. 13 ✡Ia noien i in tro rerimiaha
riskai. Nənə ia nəpin nəha Iesu Iərimənu
səkitaha truvehe irə irəha nərmama ikinan
me səvənhi, tihərer ia nəmri Kumwesən
tata səkitaha, mhatukwatukw, mhəmher.

4

Nəfe nəha noien nəkur əfwaki me tuho
Kumwesən rerin ragien ti nirəha

1 ✡Piak me, takaməkeikei məgkiari ia
narimnari nepwin. Iahənahatən raka
kimiaha ia nəfe noien sə tiho mə Kumwesən
rerin ragien tukumiaha. Nipərhienien
i hiəno raka. Nənə təkwtəkwuni ia-
hamares kimiaha nənə mamhəres skai ia
nəghi Iesu Iərimənu səkitaha mə tihamo a
iaminhi irə mamhəuvən. 2 Hiəuvəukurən
raka nəvəhagien me nəha səməme iahəuvei
pehe m kimiaha fwe kupwən ia nəghi Iesu
Iərimənu səkitaha.
3 ✡Nəri in i nəkwai Kumwesən mə
kimiaha tihəmher, mho nəkur ikinan
me səvənhi ia kimiaha. Tihəpwəh nesi
penien suatuk səvəi nipran mine nərman

✡ 2:19: Fil 2:15-16, 4:1, 2Tes 1:4 ✡ 3:1: Wok Me 17:15 ✡ 3:2: Wok Me 16:1-3 ✡ 3:3: Efes 3:13, 2Tim 3:12 ✡ 3:4: Wok Me 14:22 ✡ 3:5: Fil 2:16 ✡ 3:6: Wok Me 18:5 ✡ 3:7: 2Tes 1:4 ✡ 3:11: 2Tes 2:16 ✡ 3:13: Fil 1:10, 2Tes 1:7,10 ✡ 4:1: 2Tes 3:6 ✡ 4:3: 1Tes 5:23, Hip 10:10, 1Pit 1:16

səməme kamhəiri əpnapen irəha me.
4 Kurirə kɨmiaha kuatia kuatia hiəiri pran
tihəkupwən mhəukurən noien sə rəmher,
mo ikinan, mo nɨsiaiien kamiri pran
irə. 5 Tihəpwəh niriien pran ia suatuk sə
hiaməkurirə a nəfe nɨpwramiaha rokeikei
pɨk rəmwhen ia nərmama səməme hərеirei
Kumwesən kamho. 6 ✡Ia narimnari me
nəha, kɨmiaha riti trəpwəh noien rərəha
ia piəvni makres səvənhi pran uə tɨni.
Iərɨmənu səkɨtaha trərpwɨn noien ərəha
səvəi nərmama me nəha səməme kamho
noien nəha rəmwhen iahəuvəni skai raka
tukumiaha. 7 ✡Kumwesən rɨpkəkwein mhə
kɨtaha mə tsamesi pen noien sə rəmkemɨk,
mətə noien sə rəmher, mo ikinan i. 8 ✡Ro
pen iərmama sə ruvei pen təkutan m
nəvəhagien i, rɨpko mhə ruvei pen təkutan
m iərmama, mətə ruvei pen təkutan m
Kumwesən sə rauvei pehe Nənɨmwɨn
Ikinan səvənhi m kɨmiaha.
9 ✡Mətə ia nɨkaren səvəi nokeikeiien
sə hiamo m piəvtaha me kɨmaha tahərai
nəkukuə tukumiaha tɨ nəfe. Kumwesən
rɨnahatən raka kɨmiaha mə tihaməkeikei
mhokeikei kɨmiaha me. 10 ✡Nənə pərhien
hiokeikei piəvtaha me pam fwe Masetonia.
Mətə piak me iahamərеs pehe mə tihamo a
iamɨnhi irə mamhəuvən.
11 ✡Tihaməkeikei mamhəmwur mamharə
ia narəien afafa, mamhətui atukw a tɨ
narimnari me səkɨmiaha, nənə mamho wok
ia rəgɨmiaha rəmwhen a iahəuvəni raka
tukumiaha i. 12 ✡Ia noien nəha nərmama
iruə me tuhətoni noien sə hiamo ia nəpɨn
me mə ratukwatukw a. Nənə tihəpwəh
nətɨgiteien ia nərməpə me mə tuhəuvei
pehe nəfe riwən təni kɨmiaha.

Nuveheien səvəi Iərɨmənu səkɨtaha

13 ✡Piak me, kɨmaha iahokeikei mə
tihaməkeikei mhəukurən kaməfo ia
nərmama me i səməme həuvamhə mə
tihəpwəh nasəkien tɨ nirəha rəmwhen ia
nərmama səməme nari amasan riti riwən
kamheitenhi mə truvehe. 14 ✡Kɨtaha samənɨ
nɨpərhienien mə Iesu rɨmamhə marə mətui
mwi ia nemhəien səvənhi. Ro pen səukurən
mə tuko mwi iamɨnhi irə ia nərmama me
i səməme həməni nɨpərhienien ia Iesu
meste hemhə. Kumwesən trɨpeki irəha
hərərɨg mwi irəha Iesu. 15 ✡Nəgkiariien i
iahaməni pehe tukumiaha i təkwtəkwuni
in nəgkiariien səvəi Iərɨmənu səkɨtaha.
Kɨtaha i nərmama səməme samənɨru ihi
meste nuveheien səvəi Iərɨmənu səkɨtaha,
kɨtaha ko səpkukupwən mhə ia nərmama
səməme həuvamhə raka. 16 ✡Iərɨmənu
səkɨtaha truku pen fwe ia neiai mameiwaiu
pehe. Ia nəpɨn nəha in trɨni nəkwan, agelo
sə in rasori ia nagelo me trəkwein, kisɨpw
səvəi Kumwesən trasək, nənə nərmama
səməme həməni nɨpərhienien ia Kristo
meste hemhə irəha tuhəkupwən mhətui
mwi ia nemhəien səvənraha. 17 Kurirə irə
kɨtaha i səməme samənɨru ihi tukuvehi
kɨtaha səutə kɨtaha mɨnraha. Tsəutə i
nəpuə me tsətoni Iərɨmənu səkɨtaha ia
nɨmagouagou. Nənə tsarə rerɨn kɨtaha
Iərɨmənu səkɨtaha. 18 Ro pen tihəni
nəgkiariien me i tukumiaha me mhəuvehi
utə nətərɨgien səkɨmiaha me irə.

5

1 ✡Mətə piak me, ia nɨkaren səvəi nəpɨn
atukwatukw narimnari me nəha tuhəier
pehe irə kɨmaha tahərai nəkukuə tukumi-
aha tɨ nəfe. 2 ✡Kɨmiaha hiəuvəukurən raka
mə nəpɨn i kani mə Nəpɨn səvəi Iərɨmənu
truvehe rəmwhen ia rakres sə rauvehe ia
nəpɨn. 3 ✡Nəpɨn nərmama kamhəni mə,
“Narimnari me pam həmərinu, nari riti
tro nehekɨrien i riwən,” nənə, nərəhaien
truvehe akwauakw tɨ nirəha rəmwhen ia
pran sə təkutan rɨnaməmisə tɨ nərəhiien
tɨni. Nənə ko irəha həpkap mhə.
4 Mətə piak me, kɨmiaha hiəpkarə
mhə ia nəpitəvien rəmwhen ia nirəha.
Rɨpkatukwatukw mhə mə nəpɨn nəha tro
kɨmiaha hiərkərinari rəmwhen ia rakres
riti. 5 ✡Kɨmiaha nɨpwnəti nukuraanien
me mɨne nɨranien. Rɨpko mhə kɨtaha
nɨpwnəti nəpitəvien me mɨne nəpɨn. 6 Ro
iamɨnhi pwəh səpwəh nəmwhenien ia
nərmama me i kamhapri, mətə pwəh
samətui a, mhəpwəh noien rəmwhen ia
nərmama me i kamhəniмwi nənɨmwiien
skai mamhakonə irə. 7 Iakani iamɨnhi irə
tɨ nəri nə mə nərmama me i kamhapri,
irəha kamhapri ia nəpɨn. Nənə nərmama
səməme kamhəniмwi nənɨmwiien skai
mamhakonə irə, irəha kamho noien

✡ 4:6: Sam 94:1 ✡ 4:7: 2Tes 2:13-14, 1Pit 1:15-16 ✡ 4:8: Luk 10:16, Esik 36:27, Esik 37:14, 2Kor 1:22 ✡ 4:9: Jon 13:34 ✡ 4:10: 2Tes 3:4 ✡ 4:11: Efes 4:28, 2Tes 3:8,12 ✡ 4:12: 1Kor 5:12-13, Kol 4:5 ✡ 4:13: Efes 2:12 ✡ 4:14: Rom 14:9, 1Kor 15:3-4,12 ✡ 4:15: 1Kor 15:51 ✡ 4:16: 1Tes 1:10, 2Tes 1:7, 1Kor 15:52 ✡ 5:1: Mat 24:36 ✡ 5:2: Mat 24:42-44, 2Tes 3:10, Rev 3:3 ✡ 5:3: Esik 13:10, Mat 24:39, Luk 21:34-35, Jon 16:21-22 ✡ 5:5: Rom 13:12, Efes 5:9

nəha ia nəpɨn. 8 Mətə kɨtaha i nɨpwnəti
nukuraanien me. Pwəh sətui mhəpwəh
nakonəien nənɨmwiien skai. Pwəh
səkwtəmhiri noien səvəi nahatətəien mɨne
nokeikeiien. Noien nəha rəmwhen ia tɨnari
kɨno ia aean ramo tukuahag kwənpwenhi
iərmama tɨ naruagənien. Pwəh səmri pen
əknekɨn nətərɨgien səkɨtaha ia Kumwesən
mamheitenhi in mə truvehimɨru kɨtaha.
Noien nəha rəmwhen ia kəfəfau kɨno ia
aean ramo tukuahag kənkapwə iərmama
tɨ naruagənien. 9 ✡Kumwesən rɨpkrfi
mhə kɨtaha mə niemaha səvənhi truvehe
tukutaha, mətə rɨmərfi kɨtaha mə Iesu
Kristo Iərɨmənu səkɨtaha truvehimɨru
kɨtaha. 10 ✡In rɨmamhə tukutaha mə
saməmɨru uə səuvamhə raka tsəukurən
narəien kɨtaha min.* 11 ✡Ro iamɨnhi
irə tihəuvehi utə nətərɨgien səkɨmiaha
me, nənə mhərpwi əknekɨn kɨmiaha me
rəmwhen sə hiamo ipwet mɨne.

Nəvəhagien me sampam

12 ✡Piak me, iahaməres pehe m
kɨmiaha mə tihəsiai nərmama me nəha
kamhəsese kɨmiaha mɨnraha, səməme
Iərɨmənu səkɨtaha rɨməuvehi utə irəha
hasori ia kɨmiaha, nənə mamhəvəhag
m kɨmiaha. 13 Tihəsiai amasan irəha
mhokeikei irəha tɨ wok sə kamho. Kɨmiaha
tihaməkeikei mharə ia nəmərinuien,
mhəpwəh nəvisəien m kɨmiaha me.
14 ✡Nənə piak me iahaməni pehe tukumiaha
i mə tihaməkeikei mhəgkiari skai m
nərmama səməme kamharpaha. Nərmama
səməme rerɨnraha rəpou tihəgkiari
vivi mɨnraha mhəuvehi utə nətərɨgien
səvənraha. Hasitu ia nərmama səməme
nɨskaiien səvənraha rɨwən. Niemaha
trəpwəh nəpi akwauakwien kɨmiaha, mətə
tiho nətərɨgien səkɨmiaha rəpwəmwɨs tɨ
nirəha pam. 15 ✡Trɨni mɨnuə nərmama
kamho rərəha ia kɨmiaha, mətə tihəpwəh
nərpwɨnien tai noien səvənraha. Nəpɨn
me pam tihaməkeikei mhousari mə tiho
ramasan m kɨmiaha me mɨne nərmama me
pam.

16 ✡Rerɨmiaha traməkeikei mamagien ia
nəpɨn me pam, 17 ✡nənə, mhəgkiari m
Kumwesən ia nəfwakiien ia nəpɨn me pam.
18 ✡Nəpɨn me pam tihəni tanak tɨ Kumwesən
nəri auər a mə hiamarə ia namasanien uə
nərəhaien. Tiho iamɨnhi tɨ nəri nə mə
in i nəkwai Kumwesən sə in rokeikei mə
kɨmiaha nərmama səvəi Iesu Kristo tiho.

19 ✡Tihəpwəh nɨniseien Nənɨmwɨn
Ikinan. 20 ✡Tihəpwəh nətə ərəhaien
nəgkiariien səvəi iərmama riti sə rɨni
mə Kumwesən rɨməuvei pen nəgkiariien
nəha min. 21 Hətoni amasan nənə
mhəkiri amasan narimnari me pam, nənə,
mhəkwtəmhiri əknekɨn nəri amasan,
22 nənə, mhəpwəh narimnari me pam
səməme hərəha.

23 ✡Pwəh Kumwesən əpa i Kumwesən
səvəi nəmərinuien ro kɨmiaha hiəuvehe
mhəmher pam. Pwəh in ro nənɨmwɨn me
pam səkɨmiaha, mɨne nɨmɨruien me pam
səkɨmiaha, mɨne nɨpwramiaha me pam
tuhatukwatukw ia nəpɨn Iərɨmənu səkɨtaha
Iesu Kristo truvehe irə. 24 Kumwesən
rɨnəkwein raka kɨmiaha, nənə, kɨmiaha
hiəukurən nətɨgiteien irə mə in tro narim-
nari me nəha.

25 ✡Piak me, tihəfwaki tukumaha.
26 ✡Tihəni ramasan tɨ piəvtaha me, mhakei
mɨnraha ia nakeiien sə rəmher. 27 Ia nəghi
Iərɨmənu səkɨtaha iakani skai tukumiaha i
mə tihəvsini irapw nəkukuə i m piəvtaha
me pam.

28 Pwəh namasanien səvəi Iərɨmənu
səkɨtaha Iesu Kristo tramarə tukumiaha.

✡ 5:9: 1Tes 1:10, 2Tes 2:14 ✡ 5:10: Rom 14:8-9, 1Tes 4:14 * 5:10: Suatuk riti mwi tɨ nɨniien nəgkiariien i ia vas 10 in i mə: “In rɨmamhə tukutaha mə samapri uə samətui tsəukurən narəien kɨtaha min.” ✡ 5:11: Jut 20 ✡ 5:12: 1Kor 16:18, 1Tim 5:17 ✡ 5:14: 2Tes 3:6,11,15 ✡ 5:15: Prov 20:22, Rom 12:17, 1Tes 3:9 ✡ 5:16: Fil 4:4 ✡ 5:17: Luk 18:1 ✡ 5:18: Efes 5:20 ✡ 5:19: Efes 4:30 ✡ 5:20: 1Kor 14:1,39 ✡ 5:23: 1Kor 1:9, 2Tes 3:3 ✡ 5:25: Kol 4:3, 2Tes 3:1 ✡ 5:26: Rom 16:16

Seken Tesalonaeka

Nəgkiariien sə rani mə nəfe i nəkukuə

Nəkukuə i Seken Tesalonaeka Pol rɨmərai. In ramarə fwe Korin muvərai raka Fas Tesalonaeka, məkwə me nepwɨn həukurau, nənə in rərhi pen sə i revən. Nərmama nepwɨn həpkukurən amasan mhə nəgkiariien səvəi Pol. Rerɨnraha rɨrhi mə Iesu truvehe akwauakw. Nənə irəha həpwəh wok səvənraha mheitenhi Iesu. Pol rɨrai nəkukuə i mə irəha tuhəukurən mə nuveheien səvəi Iesu trəfo irə. In rɨni mə tuhaməmwur ia noien wok meste Iesu truvehe.

Nəgkiariien sə rakupwən

1 ✡Iou Pol, Saelas, mɨne Timoti.
Nəkukuə i rauvehe tukumiaha nakalasia me fwe Tesalonaeka.
Kɨmiaha nərmama səvəi Kumwesən Tata səkɨtaha mɨne Iərɨmənu səkɨtaha Iesu Kristo.
2 ✡Pwəh Kumwesən Tata səkɨtaha mɨne Iərɨmənu səkɨtaha Iesu Kristo trouəriari pehe namasanien mɨne nəmərinuien m kɨmiaha.

Nəgnəgɨniien mɨne nəfwakiien

3 ✡Piak me, nəpɨn me pam kɨmaha iahaməregi mə tahaməkeikei mhəni vivi Kumwesən tukumiaha pam. Ratukwatukw mə tahamo iamɨnhi irə tɨ nəri nə mə nəpɨn me pam nahatətəien səkɨmiaha ruvehe mamskai mwi, nənə nəpɨn me pam nokeikeiien səkɨmiaha kuatia kuatia hiamo m kɨmiaha me ruvehe mamasori mwi. 4 ✡Ro pen iahaməni irapw tɨ nakalasia me səvəi Kumwesən ia kwopun me pam mə rerɨmaha ragien pɨk tukumiaha. Kɨmaha iahaməni iamɨnhi irə tɨ nəri nə mə nəpɨn me pam hiamərer əknekɨn ia nahatətəien səkɨmiaha, nəri auər a mə nərmama me kamhometə kɨmiaha, nənə, mamho nəmisəien me rɨpɨk m kɨmiaha.

5 ✡Narimnari me i ramahatən pen mə nəkiriien səvəi Kumwesən ratukwatukw a nənə ro pen tukətə kɨmiaha mə hiəmwhen tihəuvnimwə ia nɨtətə sə Kumwesən ramərɨmənu irə. Kamo nəmisəien m kɨmiaha nəha təkwtəkwuni tɨ nɨtətə nəha. 6 ✡Mətə Kumwesən in ratukwatukw. Nərmama me i kamho nəmisəien m kɨmiaha, in trərpwɨn pen mwi nəmisəien mɨnraha, 7 ✡nənə, muvei pehe napwɨsien m kɨtaha m kɨmiaha səməme hiamregi rərəha. Kɨtaha tsəuvehi napwɨsien nəha nəpɨn tukətoni Iesu Kristo rier pehe irə irəha nagelo skai me səvənhi 8 ✡ia napw sə nəgsen rasori. In trərpwɨn noien ərəha me səvəi nərmama səməme hərеirei Kumwesən mɨne nərmama səməme həpwəh nesi penien nəgkiariien amasan səvəi Iesu Iərɨmənu səkɨtaha. 9 ✡Irəha tuhəuvehi nərpwɨnien riti sə trouraha irəha ia nuk nuk me fwe kwopun riti tɨpkətə mhə nəmri Iərɨmənu səkɨtaha ikɨn mɨne nukuraanien ia nəsanɨnien asori səvənhi. 10 ✡Irəha tuhəuvehi nərpwɨnien nəha nəpɨn in truvehe irə. Ia nəpɨn nəha nərmama ikinan me səvənhi tuhəgnəgɨni in. Nərmama me pam səməme həni nɨpərhienien irə tuhətoni in, nənə nənimenraha trier. Kɨmiaha mwi tiho mwi iamɨnha irə tɨ nəri nə mə hiəuvəni raka nɨpərhienien ia nəgkiariien səkɨmaha.

11 ✡Nəpɨn me pam iahaməfwaki tukumiaha mə Kumwesən səkɨtaha trəvsini kɨmiaha mə kɨmiaha nərmama me səvənhi. Iahaməres mə nəfe nətərɨgien amasan uə nəfe noien amasan ruku pen ia nahatətəien hiokeikei mə tiho, in tro irəha pam həuvehe mhəukuə ia nɨskaiien səvənhi. 12 ✡Ia noien nəha nərmama tuhəuvehi utə nəghi Iesu Iərɨmənu səkɨtaha tukumiaha, mhəuvehi utə mwi nəghɨmiaha tukwe resi pen namasanien səvəi Kumwesən səkɨtaha mɨne Iərɨmənu səkɨtaha Iesu Kristo.

2

Iərmama kani mə Iəmə sə Ramərui Loa

1 ✡Piak me, ia nɨkaren səvəi nuveheien səvəi Iərɨmənu səkɨtaha Iesu Kristo mɨne nəpɨn tukousəsɨmwɨn kɨtaha irə səuvən mhətoni in, kɨmaha iahaməres kɨmiaha 2 mə tihəpwəh nehekɨr akwauakwien, mhəpwəh nɨregiien rərəha trɨni mɨnuə hiəregi kani mə nəpɨn səvəi Iərɨmənu ruvəuvehe raka. Nəri auər a mə tihəregi nəgkiariien nəha ruku pen tɨ nənɨmwɨn riti uə nəvisauien riti uə ia nəkukuə riti sə kani mə kɨmaha

✡ 1:1: 1Tes 1:1 ✡ 1:2: Rom 1:7 ✡ 1:3: 1Tes 1:2-3, 2Tes 2:13 ✡ 1:4: 2Kor 7:4, 1Tes 2:19, Rev 1:9 ✡ 1:5: Fil 1:28 ✡ 1:6: Rom 12:19, Rev 18:6-7 ✡ 1:7: Mat 25:31, 1Tes 3:13, 4:16 ✡ 1:8: Sam 79:6, Aes 66:15, Rom 2:8, 1Tes 4:17 ✡ 1:9: Aes 2:10,19,21 ✡ 1:10: Kol 3:4, 1Tes 3:13 ✡ 1:11: Kol 1:9, 1Tes 1:2-3 ✡ 1:12: Aes 24:15, Mal 1:11 ✡ 2:1: 1Tes 4:13-17 ✡ 2:3: 1Tim 4:1, 1Jon 2:18, 4:3, Jon 17:12

iahərhi pehe i tukumiaha. 3 ✡Tihəpwəh
nəseniien iərmama riti reikuə ia kɨmiaha
ia suatuk riti iamɨnha irə tɨ nəri nə mə
nəpɨn nəha trɨpkuvehe mhə meste nəpɨn
nəha kamɨni trukupwən muvehe nərmama
tuhəskəmter mhəni ərəha Kumwesən, nənə
iərmama nəha kani mə Iəmə sə Ramərui
Loa tukətoni trier pehe, in nəha iərmama
sə tukouraha in. 4 ✡Nəpɨn trier pehe irə,
in trɨni ərəha pam narimnari me səməme
kaməfwaki pen mɨnraha mɨne narimnari
me pam səməme kamɨni kumwesən ia
nirəha. In truvehi utə atukw a in irənhə ia
narimnari me nəha, muvnimwə məkure ia
nəkwai nimwə səvəi Kumwesən, nənə mɨni
mə in Kumwesən.
5 Rəfo? Hiənenouenou mə nəpɨn
iakɨnamarə kɨtaha m kɨmiaha, iakamɨni
pehe narimnari me i tukumiaha? 6 Nənə
hiəuvəukurən raka nəfe ramo tukuahag
iərmama nəha təkwtəkwuni mə ia nəpɨn
atukwatukw səvənhi tukətoni in trier pehe.
7 Ipwet mɨne nərmama kamhərui afafa raka
Loa, mətə iərmama sə ramo tukuahag irəha
mə tuhəpwəh noien ia kwopun rukuraan
ikɨn, in tro iamɨnhi irə meste Kumwesən
ruvehi raka in. 8 ✡Ia nəpɨn nəha tukətoni
Iəmə sə Ramərui Loa trier pehe. Mətə
Iərɨmənu səkɨtaha Iesu trəse əpune in ia
nɨmətagi truku pen ia tərhun. Nəpɨn Iesu
trier pehe irə nuveheien səvənhi trouraha
iərmama nəha. 9 ✡Iəmə sə Ramərui Loa
truvehe mo narimnari me ia nɨskaiien səvəi
Setan. In tro nɨmtətien eikuə me, mɨne
narimnari me səməme kamərkərinari irə,
10 mɨne nɨfeifeiien me səpəmsəpə səməme
həpkatukwatukw mhə. Ia noien nəha
in treikuə ia nərmama səməme kamhesi
pen suatuk səvəi nemhəien. Kumwesən
trouraha irəha tɨ nəri nə mə kamhəni mə
həpwəh nokeikeiien nəgkiariien pərhien
sə rukurən nuvehimɨruien irəha. 11 ✡Tɨ
noien nəha səvənraha, Kumwesən trərhi
pen nɨfeifeiien skai riti tɨ nirəha mə tro
irəha həni nɨpərhienien ia neikuəien. 12 Ro
iamɨnhi irə nərmama me pam səməme
həpkɨni mhə nɨpərhienien ia nəgkiariien
pərhien, mətə rerɨnraha ragien tɨ noien sə
rɨpkatukwatukw mhə, Kumwesən trərpwɨn
noien ərəha me səvənraha.

*N*əkur Tesalonaeka tuhaməkeikei
mhərer əknekɨn

13 ✡Mətə piak me, Iərɨmənu səkɨtaha
rokeikei kɨmiaha. Ia nəpɨn me pam kɨmaha
tahaməkeikei mhəni vivi Kumwesən
tukumiaha tɨ nəri nə mə in rɨmərfi
kɨmiaha fwe tui mə truvehimɨru kɨmiaha.
Nənə in ruvehimɨru kɨmiaha ia nɨskaiien
səvəi Nənɨmwɨn səvənhi sə ro hiəuvehe
mhəmher, mho nəkur ikinan me səvənhi,
nənə muvehimɨru kɨmiaha tɨ nəri nə mə
kɨmiaha hiəni nɨpərhienien ia nəgkiariien
pərhien səvənhi. 14 Kumwesən rɨnəkwein
ia kɨmiaha tɨ narimnari me nəha ia
nəgkiariien amasan sə iahaməvisau irapw
mə tihəuvehi pəri nasoriien sə Iərɨmənu
səkɨtaha Iesu Kristo rauvehi fwe ia neiai.
15 Ro iamɨnhi irə, piak me, tihərer əknekɨn,
mhəkwtəmhiri əknekɨn nəgkiariien me
səməme hiəuvəregi raka iahamahatən
kɨmiaha irə ia tərhumaha mɨne ia nəkukuə.
16 Kumwesən Tata səkɨtaha rokeikei
kɨtaha, mamərɨari pehe namasanien
səvənhi m kɨtaha. Ia nəpɨn me pam in
rauvehi utə nətərɨgien səkɨtaha, nənə
mamo kɨtaha samərɨegi ramasan tɨ nəri
nə mə saməmri pen əknekɨn nətərɨgien
səkɨtaha irə. Iakəfwaki pen min mɨne
Iesu Kristo Iərɨmənu səkɨtaha mamərɨes
mə irau 17 ✡trouvehi utə rerɨmiaha nənə
rauo kɨmiaha hiəskai tɨ noien noien amasan
mɨne nɨniien nəgkiariien amasan me pam.

3

*Kam*əres nəfwakiien

1 ✡Piak me, in i nəgkiariien sampam.
Tihəfwaki tukumaha mə nəgkiariien səvəi
Iərɨmənu səkɨtaha trevən akwauakw ia
kwopun me pam, nənə, nərmama tuhəsiai
mhesi pen rəmwhen a ia kɨmiaha hiaməsiai
mamhesi pen. 2 Tihəfwaki tukumaha mə
Kumwesən truvehi raka kɨmaha tɨ nəkur
ərəha me, tɨ nəri nə mə komhə nərmama
pam kamhahatətə ia Kumwesən. 3 ✡Mətə
kɨtaha səukurən nətɨgiteien ia Iərɨmənu
səkɨtaha. In tro kɨmiaha hiəskai, nənə
mətui amasan tukumiaha tɨ Setan mə
trəpwəh nourahaien kɨmiaha. 4 ✡Nənə
kɨmaha iahəukurən amasan ia nəmri
Iərɨmənu səkɨtaha mə təkwtəkwuni nəha
kɨmiaha hiamo nəfe iahaməni, nənə,
tihamo iamɨnhi irə mamhəuvən. 5 Pwəh
Iərɨmənu səkɨtaha triri rerɨmiaha ia

✡ 2:4: Dan 11:36, Esik 28:2 ✡ 2:8: Job 4:9, Aes 11:4, Rev 19:15 ✡ 2:9: Mat 24:13, Rev 13:11-13 ✡ 2:11: 2Tim 4:4 ✡ 2:13: 2Tes 1:3, Jon 15:16, Efes 1:4, 1Tes 4:7, 5:9 ✡ 2:17: 1Tes 3:13 ✡ 3:1: 1Tes 5:25 ✡ 3:3: 1Tes 5:24 ✡ 3:4: 2Kor 7:16, Kal 5:10, 1Tes 4:10

nokeikeiien səvəi Kumwesən, mo hiərer
əknekɨn ia nərerien səvəi Kristo.

*K*ɨnise narpahaien

6 ✡Nənə təkwtəkwuni piak me, iahəni
pehe nəkwamaha tukumiaha i ia nəghi
Iərɨmənu səkɨtaha Iesu Kristo mə ti-
haməkeikei mhərer isipwɨn tɨ piəvtaha
me səməme kamharpaha, mhəpwəh nesi
penien nəgkiariien sə iahənəvəhag raka m
kɨmiaha irə. 7 ✡Kɨmiaha hiəuvəukurən raka
mə tihamo rəmwhen a ia kɨmaha. Nəpɨn
iahənamarə kɨtaha m kɨmiaha fwe kupwən,
iahəpkarpaha mhə. 8 ✡Kɨmaha iahəpkani
mhə nəvegɨnien sə iərmama riti ruvei pehe
auər a m kɨmaha. Mətə ia nəpɨn mɨne ia
ran iahaməsese mamhowok. Iahəpwəh
nokeikeiien mə tahəuvei pehe wok skai
m kɨmiaha tɨ nəkwmənɨien kɨmaha.
9 ✡Hiəukurən mə ramasan a ko iahəres
pehe nasituien iamɨnhi, mətə iahəpko mhə.
Iahəuvei pehe noien səkɨmaha m kɨmiaha
rəmwhen ia noien riti sə tihəuvnhi.
10 ✡Nənə nəpɨn iahənamarə kɨtaha m
kɨmiaha, iahəuvei pehe nəgkiariien i
m kɨmiaha mə, “Trɨni mɨnuə iərmama
rəpwəh noien wok, kəpwəh nuvehi penien
nəvegɨnien min.”

11 ✡Iahaməni iamɨnhi irə tɨ nəri nə mə
iahamregi mə nərmama nepwɨn nəha irəha
kamharə kɨmiaha mɨnraha mamharpaha,
mamhəgkiari pɨk, mhəpko mhə wok.
12 ✡Ro pen nərmama səməme kamho
iamɨnhi irə, kɨmaha iahaməni pen tɨ
nirəha i, nənə mamhəgkiari skai mɨnraha
ia nəghi Iərɨmənu səkɨtaha Iesu Kristo
mə tuhaməkeikei mharə afafa, mamho
wok tɨ nuvehiien nəvegɨnien sənənraha.
13 ✡Nənə kɨmiaha piak me tiho noien sə
ratukwatukw mhəpwəh nəpouien i.

14 ✡Trɨni mɨnuə iərmama riti rəpwəh nesi
penien nəgkiariien səkɨmaha ia nəkukuə i,
nənə, tihaməkeikei mho pwəh nərmama
həukurən mə in sin. Nənə mhəpwəh
nevənien ipaka tukwe pwəh rauris tɨ noien
səvənhi. 15 ✡Mətə tihəpwəh nəmwəkiien i tɨ
nəri nə mə in piəvmiaha riti, nənə ramasan
mə tihərpwi atukwatukw in.

*N*əgkiariien sampam

16 ✡Pwəh Iərɨmənu səvəi nəmərinuien in
əpa truvei pehe nəmərinuien m kɨmiaha ia
nəpɨn me pam ia noien me pam. Pwəh
Iərɨmənu səkɨtaha tramarə tukumiaha
pam. 17 ✡Iou Pol iakamrai nəgkiariien
i ia rəgɨk mamɨni ramasan tukumiaha.
Ia nəkukuə me pam iakamrai iamɨnhi
irə mə tihəukurən nɨraiien səiou. In i
nɨraiien səiou iakamrai iamɨnhi irə. 18 Pwəh
namasanien səvəi Iərɨmənu səkɨtaha Iesu
Kristo tramarə tukumiaha pam.

✡ 3:6: Mat 18:17, Rom 16:17 ✡ 3:7: Fil 3:17, 1Tes 1:6 ✡ 3:8: 1Tes 2:9 ✡ 3:9: 1Kor 9:4, 1Tes 1:6 ✡ 3:10: 1Tes 4:11 ✡ 3:11: 1Tim 5:13 ✡ 3:12: 1Tes 4:11 ✡ 3:13: Kal 6:9 ✡ 3:14: 1Kor 5:9,11 ✡ 3:15: 1Tes 5:14 ✡ 3:16: 1Tes 5:23 ✡ 3:17: 1Kor 16:21

Fas Timoti

Nəgkiariien sə rani mə nəfe i nəkukuə

Nəkukuə me i Pol rɨmərai, Fas mɨne Seken Timoti mɨne Taetas, kani mə nəkukuə me səvəi pasta me, tɨ nəri nə mə haməgkiari ia wok mɨne noien səvəi pasta me. Timoti rɨnətui fwe Listra. Səvənhi tata iəmə Kris, mətə səvənhi mama pran Isrel. Səvənhi mama ramahatən in ia Nəkukuə Ikinan ia nouihiien səvənhi. Pol ramevən maməvisau irapw nəgkiariien amasan səvəi Kristo. Ia navənien səvənhi sə ro kəru irə Timoti rukurirə in. In ramasitu ia Pol ia wok səvənhi. Nəpɨn Pol rɨmərai nəkukuə i, Timoti ramo wok rəmwhen ia iahatən mɨne iəmə asori səvəi nakalasia me fwe Efesas. Timoti in təmaruə riti, mətə ruvehi wok səvəi niriien nakalasia me. Ro pen Pol rɨrai nəkukuə i revən tukwe. Ia nəkukuə i Pol ramasitu irə maməvəhag min ia wok səvənhi. Pol raməvəhag min mə traməkeikei məsiari tɨ nahatən eikuə me mɨne nahatənien me səvənraha səməme həpwəh natukwatukwien. Pol rokeikei pɨk Timoti, ro pen ruvei pen nəvəhagien me min mə trəfo irə tɨ nəri nə mə in iərmama riti səvəi Kumwesən.

1 ✡Iou Pol. Iou aposol riti səvəi Iesu Kristo. Kumwesən sə rauvehimɨru kɨtaha mɨne Iesu Kristo sə saməmri pen əknekɨn nətərɨgien səkɨtaha irə irau krouni nəkwanrau mə tako.
2 ✡Iakamrai nəkukuə i mik, Timoti. Ia nahatətəien səkrau ikəmwhen ia nərɨk pərhien. Pwəh Tata Kumwesən mɨne Iesu Kristo Iərɨmənu səkɨtaha trouəriari pehe namasanien mɨne napiien mɨne nəmərinuien mik.

*Timoti tr*ɨnise nahatən eikuə me

3 ✡Fwe kupwən, ia nəpɨn iakɨnamevən fwe profens Masetonia, nənə, iakɨni pehe tukw ik i mə tikamarə pəpɨm ia taon nəha Efesas. Nərmama nepwɨn nəha ikɨn hamarə irəha kamhahatən nərmama ia nəgkiariien sə ropə ia nəgkiariien atukwatukw. Mətə ik tikɨnise irəha mə tuhəpwəh noien noien nəha. 4 ✡Tikɨni pen tɨ nirəha i mə tuhəpwəh nətərɨg pɨkien ia kwənagei eikuə me mɨne nəgkiariien sə rani pɨk kwənəkwus me səvəi kaha kupwən me. Nəgkiariien me nəha kamhəvi pehe a nəvisəien me. Ko həpkasitu mhə ia iərmama riti mə tro wok səvəi Kumwesən. Wok nəha nərmama səməme kamhahatətə a kamho. 5 Tikəvəhag m nərmama me səkɨtaha mə irəha tuhaməkeikei mhokeikei irəha me. Pwəh rerɨnraha rəmher. Pwəh irəha hamo a noien me səməme irəha həukurən mə ramasan. Pwəh irəha hahatətə pərhien ia Kumwesən. 6 Nərmama nepwɨn hənəpwəh noien me i, mhənəti karen, mhəuvavən tɨ nəgkiariien sə nɨpwran riwən. 7 ✡Irəha hokeikei pɨk nahatənien Loa, mətə həreirei nɨpwrai nəfe kamhəni, nəri auər a mə kamhəgkiari skai tukwe mə həukurən.

8 ✡Kɨtaha səukurən mə Loa in ramasan, mətə nərmama tuhaməkeikei mhahatən nərmama irə ia noien atukwatukw səvənhi. 9 Kɨtaha səukurən mwi mə kɨpkəmri mhə Loa raməmak tɨ nəkur atukwatukw me, mətə kəmri Loa raməmak tɨ nəkur kamhərui loa, mɨne nəkur kənkapwənraha rɨskai, mɨne nəkur həpkahatətə mhə ia Kumwesən, mɨne nəkur kamho noien ərəha, mɨne nəkur həpko mhə nəkur ikinan me, mɨne nəkur həpkəmher mhə, mɨne nəkur kamhousi əpune tata mɨne mama səvənraha, mɨne nəkur kamhousi əpune nərmama. 10 ✡Kəmri Loa raməmak tɨ nərman mɨne nɨpran səməme kamhəiri əpnapen irəha me, mɨne nərman səməme kamhəiri atukw a irəha me, mɨne nərmama kamhakres iərmama mə tuhoslef irə, mɨne ieikuə me, mɨne nəkur kamheikuə ia kwopun kaməkiri nəgkiariien ikɨn, mɨne nəkur kamho noien ərəha me nepwɨn mwi. Ouəh, nɨpərhienien kəmri Loa raməmak tɨ nəkur kamho narimnari me pam nəha sə ramərarki nəgkiariien kamahatən nərmama irə sə ratukwatukw. 11 ✡Kumwesən in rasori mukuraan nərmama kamhəgnəgɨni in. Nəgkiariien atukwatukw nəha iakani raməmak ia nəgkiariien amasan səvənhi. In rɨnəmri pehe nəgkiariien nəha ia rəgɨk, nənə iakaməvisau irapw i.

*Iesu r*ɨnapi Pol

12 ✡Iesu Kristo Iərɨmənu səkɨtaha sə ramo iakɨskai tɨ noien wok səvənhi, iakani tanak tukwe in tɨ nəri nə mə in rɨnəkiri iou mə iakəmwhen, mətɨgite ia nirak, məmri iou iakamo tukwini nari min. 13 Fwe

✡ 1:1: Kol 1:27 ✡ 1:2: Wok Me 16:1-3, Taet 1:4 ✡ 1:3: Fil 2:24 ✡ 1:4: 1Tim 4:7, Taet 1:14 ✡ 1:7: 1Tim 6:4,20, Taet 1:10 ✡ 1:8: Rom 7:12,16 ✡ 1:10: Taet 1:9 ✡ 1:11: 1Tim 6:15 ✡ 1:12: Wok Me 9:15, Kal 1:15-16, 1Kor 15:9-10, Kal 1:13

kupwən, iou iərmama riti sə iakani ərəha
nəghin, nənə mamometə nərmama me
səvənhi, mamousi pik irəha. Mətə in
rapi iou ti nəri nə mə iapkini mhə ihi
nipərhienien irə, nənə, mireirei mə nəfe
nəha iakamo. 14 Iərimənu səkitaha rətəgi
irapw namasanien səvənhi ia nirak rasori
pik irəhar nahatətəien mine nokeikeiien sə
ruku pen ti Iesu Kristo.

15 ✡In i nəgkiariien pərhien, nənə, kitaha
pam tsaməkeikei mhəni nipərhienien irə.
Iesu Kristo riməuvehe ia tiprənə i mə tru-
vehimiru nərmama ərəha me. Iou iəmə
iakərəha anan məpi raka pam irəha. 16 Mətə
Iesu Kristo rinapi iou mə iou iakərəha
anan rəmwhen ia nimtətien riti sə rama-
hatən mə nətəri gien səvənhi rəpwəmwis
mipko mhə sampam ramevən ti nərmama
ərəha me, pwəh nərmama nepwin hətoni
mho rəmwhen sə iakino həni nipərhienien
irə, nənə in truvei pen nimiruien rerin
minraha. 17 ✡Kumwesən in Iərimənu rerin.
In ripkemhə mhə. Ko səpkətoni mhə. Nənə
in əpa in Kumwesən. Pwəh nisiaien mine
nəgnəginiien krauevən tukwe in ia nuk nuk
me. Ouəh, pwəh ro iaminhi.

18 ✡Nəgkiariien i iakani pehe tukw ik i
təkwtəkwuni, nərik Timoti, rəmwhen a ia
nəgkiariien me nəha profet me nepwin
həməni ia niram fwe kupwən. Tikuvehi
nəgkiariien me i pwəh hasitu ia niram
ia naruagənien amasan sə ikamaruagən
irə. 19 ✡Tikaməkeikei məkwtəmhiri əknekin
nahatətəien səim, məpwəh noien nari
riti sə tro ik ikregi fwe ia rerim mə
ikino nərəhaien. Nərmama nepwin ho
noien me nepwin sə həukurən mə rərəha,
nənə ia noien nəha hənouraha nahatətəien
səvənraha rəmwhen ia nitətə sə rəpəruə ia
nimaha. 20 ✡Iəmə mi nəha Hameneus mine
Aleksanta irau mwi nəha irəha minraha.
Iou iakinəseni raka irau mə krouəmak ia
rəgi Setan pwəh krouukurən mə trouəpwəh
nini ərəhaien Kumwesən.

2

*N*əvəhagien me ia nikaren səvəi
nəfwakiien

1 Nəri sə iakokeikei mə takukupwən mini
ro iaminhi irə. Tikəvəhag m nərmama me
səkitaha mə irəha tuhaməkeikei mhəfwaki
m Kumwesən ti nərmama me pam, nənə
mhəres in mə trasitu ia nirəha, muvei pen
nəfe riwən ti nirəha. Nənə tuhaməkeikei
mhəni mwi tanak ramevən ti Kumwesən ti
nirəha. 2 ✡Irəha tuhəfwaki ti kig me mine
nərmama me pam səməme kamhəuvehi
nasoriien mə kitaha tsarə ia nəmərinuien
mine narəien afafa, mharə irə, mhəsiai
Kumwesən, nənə mhesi pen noien atuk-
watukw me. 3 Noien i ramasan nənə
nəpin Kumwesən səkitaha sə rauvehimiru
kitaha trətoni rerin ragien. 4 ✡In rokeikei
mə truvehimiru nərmama me pam, nənə
mokeikei mə irəha tuhəuvehe mhəukurən
nəgkiariien pərhien səvənhi. 5 Kumwesən
kuatia a ramarə, nənə, Iərmama kuatia a
ramərer ia nimwrhenhi Kumwesən mine
nərmama mavi simwin irəha. Iərmama
nəha in nəha Iesu Kristo 6 ✡sə riməuvei
pehe atukw a in ia nəpin atukwatukw
ti nərəkuien suatuk səvəi nərmama me
pam mə trifi irəha ia noien ərəha me
səvənraha. Nənə ramahatən mə Kumwesən
rokeikei mə truvehimiru nərmama me
pam. 7 ✡Nəri in i kuvehi utə iou tukwe
aposol mine iahatən səvəi nərmama ripko
mhə irəha nəkur Isrel mə takəvisau irapw
nəgkiariien amasan minraha sə raməgkiari
ia nahatətəien mine nipərhienien. (Iakani
pərhien iapkeikuə mhə.)

8 Ro iaminhi irə iakokeikei mə ia
kwopun me pam nərman me tuhəuvehi
utə rəginraha rəmher, mo ikinan i, nənə
mhəfwaki m Kumwesən. Irəha tuho
iaminha irə mhəpwəh niemaha mine
nəvisəien.

9 ✡Nənə iakokeikei mə nipran me
tuharkahu ia tinari sə ratukwatukw a, ripko
mhə tinari kavi nətəri gien səvəi nərman
irə, uə tinari kamarkahu i kamərpwi tukwe.
Rərəha mə ho nimwai nukwənenraha
mə tuhərpwi tukwe uə həuvehi pen
marəmarə me kino ia kol mine perel me, uə
harkahu tinari nənimen rutə pik. 10 ✡Irəha
tuhaməkeikei mharkahu ia noien amasan
me rəmwhen ia karkahu səvənraha, ti nəri
nə mə in i noien atukwatukw sə nipran
me səməme kamhəni mə irəha hokeikei
Kumwesən tuho.

11 Nəpin kamahatən nakalasia me,
pwəh nipran me hafafa mhəpwəh

✡ 1:15: Luk 15:2, 19:10 ✡ 1:17: Rom 16:27 ✡ 1:18: 1Tim 6:12, Jut 3 ✡ 1:19: 1Tim 3:9 ✡ 1:20: 2Tim 2:17, 2Tim 4:14, 1Kor 5:5 ✡ 2:2: Efes 6:18, Fil 4:6 ✡ 2:4: Esik 18:23, 1Tim 4:10, 2Tes 3:9, Rom 3:29-30, Hip 12:24 ✡ 2:6: Kal 1:4 ✡ 2:7: Wok Me 9:15, Kal 2:7-8, 2Tim 1:11 ✡ 2:9: 1Tes 3:3-5 ✡ 2:10: 1Tim 5:10 ✡ 2:12: 1Kor 14:34

nəgkiariien, mhəsiai nahatən me, mhəuvehi nukurənien. 12 ✡Iou iapkəseni mhə mə nipran tuhahatən uə hərimənu ia nərman. Irəha tuhaməkeikei mhafafa, 13 ✡ti nəri nə mə fwe kupwən Kumwesən riməkupwən mo Atam kurirə ro If. 14 ✡Nənə ripko mhə Atam nə Setan riməkupwən meikuə irə nənə ro nəkwan, mətə If rino nəkwai Setan nənə mərui nəgkiariien səvəi Kumwesən. 15 Mətə mə pran raməmwur pen ia nahatətəien, mine nokeikeiien, mine noien sə rəmher mo ikinan i, nənə in prən afafa, nəpin raməmisə ti tini mə trətui, Kumwesən trətui amasan tukwe muvehimiru in.

3

Noien səvəi elta me mine tikon me

1 ✡In i nəgkiariien pərhien. Trini minuə iərmama riti rokeikei mə truvehe iəmə asori sə ramətui ti nakalasia me, nənə, in rinokeikei wok riti sə ramasan. 2 ✡Iəmə asori sə rauvehi wok nəha noien səvənhi traməkeikei mo iaminhi irə. Kəpwəh nətəien noien ərəha riti irə. In səvənhi pran kuatia a. Ripko mhə in iərmama sə ramənimwi pik, mətə in nətərigien səvənhi raməmak amasan ia nəpin me. In iərmama sə kamsiai in. In iərmama sə raməsevər ia rukwənu səvənhi ti nərmama pwispwis me. In iahatən amasan riti. 3 Iərmama sə ramənimwi pik uə ramousi iərmama ko ripkuvehi mhə wok i. Mətə iərmama sə noien səvənhi ramasan məpou, rəpwəh nəvisəien, mipkokeikei pik mhə mane, in rukurən nuvehiien wok i. 4 In traməkeikei miri amasan nərmama kamharə ia nəkwai nimwə səvənhi, nənə mo nipwnətin me tuhəsiai in mho nəgkiariien səvənhi. 5 Trini minuə iərmama riti rireirei niri amasanien nərmama kamharə ia nəkwai nimwə səvənhi, nənə, trəfo miri amasan nakalasia me səvəi Kumwesən? In rireirei noien. 6 Iərmama rahatətə vi a ia Iesu ripkəmwhen mhə mə truvehi wok i kamo rərpwi tukwe mimwei pen ia nərəhaien sə Setan rino nənə Kumwesən rərpwin noien ərəha səvənhi. 7 ✡Rəmwhen a mwi iərmama sə rauvehi wok iaminhi nərmama me fwe iruə tuhaməkeikei mhəni amasan in kamo in rimwei pen ia kwənkru səvəi Setan nənə kini ərəha in.

8 Ia noien a mwi nəha tikon me noien səvənraha traməkeikei mo iaminhi irə. Irəha nərmama səməme kamsiai irəha. Nəgkiariien səvənraha ripko mhə kəru. Həpkənimwi pik mhə nənimwiien skai rəmwhen ia waen. Irəha həpkokeikei pik mhə mane. 9 Irəha tuhaməkeikei mhəkwtəmhiri noien səvəi nahatətəien Kumwesən rino pui pehe ia nətərigien səvənraha sə rəmher. 10 Nərmama səməme hokeikei mə tuhəuvehi wok səvəi tikon, nakalasia me tuhaməkeikei mhəkupwən mhətə amasan irəha. Trini minuə həpkətə mhə noien ərəha riti ia nirəha, nənə, irəha həukurən nuvehiien wok nəha.

11 ✡Ia noien a mwi nəha nipran me səvəi tikon me* noien səvənraha traməkeikei mo iaminhi irə. Irəha nipran me səməme kamsiai irəha. Ripko mhə irəha nipran me səvəi niniien nikare iərmama uə nipran me səvəi nənimwiien, mətə irəha nipran me səməme nərmama həukurən nətigiteien ia nirəha ia narimnari me pam.

12 Iərmama riti sə rauvehi wok səvəi tikon traməkeikei miri pran kuatia a, nənə, miri amasan nipwnətin me mine nərmama pam kamharə ia nəkwai nimwə səvənhi. 13 Nərmama səməme kamho amasan wok səvəi tikon nəghinraha tramasan irə, nənə, irəha tuhəpkehekir anan mhə mhəgkiari ia nahatətəien səvənraha sə ruku pen ti Iesu Kristo.

14 Təkwtəkwuni nəha, nəpin iakamrai nəkukuə i mik, rerik ramrhi mə tripko mhə tui iakuvehe mətoni ik. 15 ✡Mətə trini minuə iapkuvehe akwauakw mhə, nənə, nəkukuə i tro nukurənien i mik mə nəfe nəha noien ratukwatukw nərmama me ia nəkwai nimwə səvəi Kumwesən tuho. Nərmama ia nəkwai nimwə nəha kani irəha mə nakalasia me səvəi Kumwesən sə ramiru, irəha həmwhen ia pos asori mine nəri skai kauvrhəkin nimwə ia təkuren, mamhirhan nəgkiariien pərhien. 16 ✡Nənə nipərhienien nəgkiariien i kino pui pehe in

✡ 2:13: Jen 2:7,22, 1Kor 11:8-9 ✡ 2:14: 2Kor 11:3 ✡ 3:1: Wok Me 20:28 ✡ 3:2: Taet 1:6-9 ✡ 3:7: 2Kor 8:21 ✡ 3:11: Taet 2:3 * 3:11: Suatuk riti mwi ti nuvsiniien nəgkiariien i ro iaminhi irə. "Ia noien a mwi nəha, tikon nipran me noien səvənraha traməkeikei mo iaminhi irə. Irəha nipran me səməme kamsiai irəha. Ripko mhə irəha nipran me səvəi niniien nikare iərmama uə nipran me səvəi nənimwiien, mətə irəha nipran me səməme nərmama həukurən nətigiteien ia nirəha ia narimnari me pam." ✡ 3:15: Efes 2:19-22 ✡ 3:16: Jon 1:14, Mak 16:19

nukune nahatətəien səkɨtaha rani nari riti
rasori, mani mə,
"In rɨməier pehe tukutaha nɨpwran
rəmwhen ia nɨpwrataha.
Nənɨmwɨn Ikinan rahatən amasan mə
in iəmə atukwatukw.
Nagelo me hətoni in.
Kəvisau irapw nəgkiariien səvənhi ia
tənəmtənə me.
Nərmama me i ia təkure tɨprənə i həni
nɨpərhienien irə.
Kuvehi utə in revən fwe ia neiai."

4

*Pol ram*əvəhag m Timoti

1 ✡Nənɨmwɨn Ikinan rani irapw amasan
mə tramevən ipaka tɨ nəpɨn sampam nənə
nərmama nepwɨn tuharaka ia nahatətəien
səvənraha, mhəuvən mhətərɨg pɨk ia
nənɨmwɨn me səməme kamheikuə mɨne
nəgkiariien me səməme nəremhə me
kamhahatən. 2 Nəgkiariien me nəha ieikuə
me nepwɨn tuhəni irapw. Nətərɨgien
səvəi ieikuə me nəha rɨnərəha anan ro
pen həpkregi sas mhə fwe ia rerɨnraha
noien ərəha me səməme irəha kamho.
3 ✡Irəha tuhənise iərman tɨ niriien pran,
nənə, mhənise mwi irəha tɨ nəniien
nəvegɨnien me nepwɨn. Mətə Kumwesən
rɨno nəvegɨnien me nəha mə tukəni.
Nənə nərmama səməme kamhəukurən
nəgkiariien pərhien, həni nɨpərhienien irə,
həukurən nuvehiien, mhəfwaki mhəni vivi
Kumwesən tukwe, mhani. 4 ✡Nəvegɨnien
me pam Kumwesən rɨno ramasan a. Nari
riti riwən nərmama tuhəpwəh nənien.
Nərmama həukurən nənien nəvegɨnien
me pam trɨni mɨnuə həfwaki mhəni vivi
Kumwesən tukwe. 5 Nəgkiariien səvəi
Kumwesən mɨne nəfwakiien iamɨnhi krauo
nəvegɨnien me pam hamasan a tɨ nəniien.
6 Trɨni mɨnuə ikani irapw nəgkiariien
i m piəvtaha me, ik iərmama riti sə
ikamo tukwini amasan nari m Iesu
Kristo. Nənə ramahatən mə ikɨmruə ia
nəgkiariien pərhien me səvəi nahatətəien
səkɨtaha mɨne nəgkiariien amasan kama-
hatən nərmama irə sə ikɨnesi pen raka.
7 ✡Tikəpwəh nətərɨgien ia kwənagei eikuə
me səməme nərmama həpkɨsiai mhə ia
Kumwesən kamhəni. Nəpɨn me pam
tikaməkeikei mamarkut mamo noien me
səməme Kumwesən rokeikei. 8 ✡Ikukurən
trɨni mɨnuə ikamarkut mə nɨpwram trɨskai,
noien nəha ramasan. Mətə trɨni mɨnuə
ikamarkut nəpɨn me pam mə tiko noien
me səməme Kumwesən rokeikei, noien
nəha ramasan məpi raka. Trasitu ia
niram ia nɨmɨruien səvəi ipwet mɨne mɨne
nɨmɨruien sə truvehe kurirə.
9 ✡In i nəgkiariien pərhien nənə kɨtaha
pam tsaməkeikei mhəni nɨpərhienien
irə. 10 ✡Kɨtaha samarkut mamhəsese tɨ
nəgkiariien i mə sənəmri pen əknekɨn
raka nətərɨgien səkɨtaha ia Kumwesən sə
ramɨru. In rauvehimɨru nərmama pam,
mətə in rauvehimɨru pərhien irəha səməme
kamhəni nɨpərhienien irə.
11 Tikəvəhag m nərmama mahatən
narimnari me i. 12 ✡Pwəh nərmama
tuhəpwəh nətə puiien ik tɨ nəri nə mə ik
təmaruə a riti, mətə tikəmwur ia nəpɨn
me mə ik iərmama riti nəkur əfwaki me
həukurən nukurirəien təmwki nɨsum ia
nəgkiariien, ia noien, ia nokeikeiien, ia
nahatətəien, mɨne ia noien sə ratukwatukw
məmher. 13 Tikəməkeikei mo wok i səvəi
nəvsiniien Nəkukuə Ikinan m nərmama.
Tikəvisau mahatən irəha ia nəgkiariien
pərhien. Pwəh ruvehe mo səim wok
tramərer kupwən ia nɨmɨruien səim meste
takuvehe. 14 ✡Timoti, Kumwesən rɨməuvei
pehe nasituien səvənhi mik tɨ noien wok
səvənhi. In rɨməuvei pehe nasituien nəha
nəpɨn elta me səvəi nəfwakiien hənəmri
utə rəgɨnraha ia niram. Ia nəpɨn nəha
profet me nepwɨn irəha mwi həməni
irapw nəgkiariien sə Kumwesən rɨməni
ia niram. Tikəpwəh nəpwəhien nasituien
nəha raməmak auər a.
15 ✡Tikəməkeikei mo narimnari me nəha
iakani. Tikamarə mamo wok me nəha
pwəh nərmama pam hətoni nɨmɨruien səim
mɨne wok səim rautə amasan. 16 Tikətui
amasan tukw ik mɨne nəgkiariien sə ikama-
hatən nərmama me irə. Nəpɨn me pam
tiko iamɨnhi irə. Trɨni mɨnuə iko, nənə,
tikuvehimɨru ik mɨne nərmama səməme
kamhətərɨg ik.

5

*N*ɨpran me nərman me səvənraha
hemhə mhəpwəh irəha

✡ 4:1: 2Tim 3:1, 2Tes 3:3, 1Jon 2:18, Jut 18 ✡ 4:3: Jen 9:3, Rom 14:6, 1Kor 10:30-31 ✡ 4:4: Jen 1:31, Wok Me 10:15 ✡ 4:7: 1Tim 1:4, 6:20, 2Tim 2:16 ✡ 4:8: 1Tim 6:6 ✡ 4:9: 1Tim 1:15 ✡ 4:10: 1Tim 2:3-4 ✡ 4:12: Taet 2:15 ✡ 4:14: 2Tim 1:6, Wok Me 6:6, 8:17 ✡ 4:15: 1Tim 5:22 ✡ 5:1: Lev 19:32

1✡Tikəpwəh nəgkiari skaiien m nərgharə
me, mətə tikəgkiari amasan mɨnraha
rəmwhen mə irəha tata me səim.
Tikəgkiari m ntəmaruə me rəmwhen mə
irəha piam me, 2 məgkiari m nɨprənemə
me rəmwhen mə irəha mama me səim.
Tikəgkiari m nɨpran vi me rəmwhen mə
irəha kɨtirimam me. Nəgkiariien sə tikɨni
pen tɨ nirəha i traməkeikei matukwatukw
pam məmher.

3 Nɨpran me nərman me səvənraha
hemhə mhəpwəh irəha səməme kamharə
əpa, nakalasia me tuhaməkeikei mhasitu
ia nirəha. 4 Mətə mə nɨpwnəti nɨpran me
nəha fwe uə nɨmwipwɨnraha me, tikahatən
irəha i pwəh həukurən mə nəri sə irəha
tuhəkupwən mho mhəsiai Kumwesən
irə, in i tuhətui amasan tɨ nərmama
səməme kamharə ia nəkwai nimwə me
səvənraha. Noien nəha rəmwhen mə
kamhərpwɨn tai nasituien m tata me
səvənraha mɨne mama me mɨne kaha me.
(Noien nəha ramasan ia nəmri Kumwesən
mamo rerɨn ragien.) 5 ✡Mətə pran sə
iərman səvənhi remhə məpwəh in əpa
anan ramarə, in rəməmri pen əknekɨn
nətərɨgien səvənhi ia Kumwesən. Ia nəpɨn
me pam ia nəpɨn mɨne ia ran raməfwaki
m Kumwesən mə trasitu irə. 6 Mətə pran
sə ro iamɨnhi, trɨni mɨnuə ramətərɨg
pɨk tɨ narimnari me səvəi nɨpwran tɨ
nɨregiien ramasan irə, in ramɨru, mətə ia
nənɨmwɨn rəmwhen mə ruvamhə raka.
7 Tikuvei pen nəvəhagien me i mɨnraha
mə irəha tuhaməkeikei mamho. Pwəh
kəpwəh nətoniien nərəhaien riti ia nirəha.
8 Iərmama riti traməkeikei mətui amasan tɨ
nəkur imwəni me, nənə mukupwən mətui
amasan tɨ səməme kamharə ia nəkwai
nimwə səvənhi. Mətə trɨni mɨnuə rɨpko
mhə, ramahatən pen mə in rɨpkahatətə
pərhien mhə ia Kumwesən. In rərəha məpi
raka iərmama sə rɨpkahatətə mhə.

9 Trɨni mɨnuə pran riti səvənhi iərman
remhə məpwəh in, mətə nuk səvənhi
rɨpkeste mhə ihi sikisti, tikəpwəh nɨrai
penien nəghɨn ia nəkukuə səvəi nasituien.
Ikukurən nɨrai penien nəghɨn trɨni
mɨnuə fwe kupwən səvənhi iərman kuatia a, 10 ✡nənə nəghɨn ramasan ia noien
amasan me səvənhi, rəmwhen mə rɨnətui
amasan tɨ nɨpwnətɨn me mamevən meste
həpwinari, maməsevər ia rukwənu səvənhi
tɨ nərmama pwɨspwɨs me, mamaikuas ia
nɨsui nərmama me səvəi Kumwesən, mamasitu ia iavən ərəha me. Trɨni mɨnuə ramo
noien amasan me pam iamɨnhi, ikukurən
nɨrai penien nəghɨn ia nəkukuə nəha.

11 Mətə tikəpwəh nɨrai penien səməme
həpkəprənemə mhə. Kurirə trɨni mɨnuə
nətərɨgien səvəi nesi penien mwi iərman
ruvehe mɨskai ia rerɨnraha məpi raka
nətərɨgien səvənraha ia Kristo, nənə irəha
hənuə tuhesi pen mwi nərman, 12 nənə
tukəkiri irəha mɨnuə həno noien ərəha
mhərui nəgkiariien səvənraha mɨne nəfe
həməni fwe kupwən mə tuho. 13 ✡Nənə
rərəha mwi tɨ nəri nə mə tuhəuvehe mho
irəha rarpaha me, mhəuvən ia nimwə riti
mhəier mhəuvən ia riti. Nənə tuhəpkuvehe
əpa mhə mho irəha rarpaha me, mətə
tuhəuvehe mwi mho irəha nɨpran me
kamhəni nɨkare iərmama, nənə mhəpwəh
noien wok, mamhəni nəgkiariien me
rɨpkatukwatukw mhə mə tuhəni. 14 ✡Ro
iamɨnhi irə iakani pen tɨ nɨpran me
nəha səməme həpkəprənemə mhə mə
ramasan tuhesi pen mwi nərman, mhərəhi
nɨpwnətɨnraha me, mhətui amasan tɨ
nərmama səməme kamharə ia nəkwai
nimwə me səvənraha. Nənə trɨni mɨnuə
ho iamɨnha irə, nənə nərmama səməme
haməmwəki kɨtaha ko həpkɨni mhə
nəgkiariien ərəha riti mhəuəsi kɨtaha irə.
15 Mətə nɨpərhienien nɨpran me nepwɨn
hənəpwəh raka suatuk atukwatukw nənə
mamhəkurirə Setan təkwtəkwuni.

16 Nɨpran me i səməme kamhəni
nɨpərhienien ia Iesu tuhaməkeikei mhətui
amasan tɨ nɨpran me i ia kwənəkwus
səvənraha səməme nərman me səvənraha
hemhə mhəpwəh irəha. Irəha tuhəpwəh
naraka penien irəha m nakalasia me mə
tuhamətui amasan tɨ nirəha. Nənə ro
iamɨnhi irə nakalasia me tuhəukurən
nasituien ia nɨpran me i səməme nərman
me səvənraha hemhə mhəpwəh irəha əpa
anan kamharə.

17 ✡Nəmə asori me səvəi nəfwakiien
səməme kamhəiri amasan nakalasia me,
nakalasia me tuhaməkeikei mhəsiai irəha,
nənə mhərəku irəha. Tuhəkupwən
mho iamɨnhi irə ia elta me səməme
kamhəsese mamhəvisau mamhahatən.
18 ✡Iakani iamɨnhi irə tɨ nəri nə mə
Nəkukuə Ikinan rani mə, “Tihəpwəh nərihi
təriniien tərhui kau nəpɨn rameivə testesi

✡ 5:5: Luk 2:37, 18:7 ✡ 5:10: Hip 13:2 ✡ 5:13: 2Tes 3:11 ✡ 5:14: 1Kor 7:9 ✡ 5:17: 1Kor 16:18
✡ 5:18: 1Kor 9:9, Mat 10:10

kwənuni wit mə tekɨn trier raka." Nənə
Nəkukuə Ikinan rani mwi mə, "Iərmama
sə ramowok ratukwatukw mə tukərəku
in." [19] ✡Tikəpwəh nətərɨgien nəgkiariien
səvəi iərmama kuatia a sə rani mə elta
riti səvəi nəfwakiien ramo noien ərəha,
mətə mə iərmama kəru uə kahar kamharni,
nənə, ikətərɨg ia səvənrahar nəgkiariien.
[20] ✡Nənə elta me nəha səməme kamho
noien ərəha, tikɨnise irəha ia nəmri
nərmama pam mə elta me nepwɨn mwi
tuhəhekɨr noien noien ərəha.
[21] Ia nəmri Kumwesən, Iesu Kristo, nagelo
me səməme Kumwesən rɨmərfi raka irəha,
iakani pehe tukw ik i mə tikaməkeikei
mamesi pen nəgkiariien me səiou ia noien
sə ratukwatukw. Tikəpwəh noien noien
əpə iti m iərmama riti, nənə, mo mwi
səpə iti m iərmama riti mwi. Mətə tiko
rəmnəmwhen ia nirəha pam.
[22] Tikəpwəh nəmri utə akwauakwien
rəgɨm mi ia iərmama riti məfwaki pen min
mə truvehi wok səvəi nəfwakiien. Trɨni
mɨnuə in iərmama riti səvənhi fwe ikɨn
nərəhaien, nənə, səvənhi nərəhaien trarə
ia niram rəmwhen mə ik mwi ikɨməuvehi
nərəhaien səvənhi. Mətə ia nəpɨn me pam
tikəmher.
[23] (Rɨpkamasan mhə mə tikamənɨmwi a
nui, mətə ramasan mə tikənɨmwi ouihi
waen kwopti pwəh rasitu ia tɨpwɨm mɨne
nemhəien me sə ramo ik ia nəpɨn me.)
[24] Noien ərəha me səvəi nərmama nepwɨn
həuvəier irapw raka, nəri auər a mə nəpɨn
sə Kumwesən trərpwɨn noien ərəha irə
rɨpkuvehe mhə ihi, mətə noien ərəha me
səvəi nərmama nepwɨn tuhəpkier irapw
kurirə. [25] Rəmwhen a mwi noien amasan
me səvəi nərmama nepwɨn həuvəier
irapw raka nənə səməme kamhərkwafə
ihi təkwtəkwuni, irəha mwi tuhaməkeikei
mhəier irapw.

6

*Slef me tuham*əkeikei mhəsiai nəmə
asori me səvənraha
[1] ✡Pwəh slef me pam həsiai amasan
nəmə asori me səvənraha kamo nərmama
nepwɨn həni ərəha nəghi Kumwesən mɨne
nəgkiariien səkɨtaha samahatən nərmama
irə. [2] ✡Slef me səməme nəmə asori
me səvənraha kamhəni nɨpərhienien ia
Iesu irəha tuhəpwəh noien nəha kamhəni
mə, "Eh, iəmə asori nəha in piəvtaha
a riti," nənə, irəha tuhəpkɨsiai amasan
mhə. Mətə irəha tuhaməkeikei mho pɨk
mwi wok ia rerɨnraha pərhien, tɨ nəri nə
mə səvənraha iəmə asori in iərmama riti
sə rani nɨpərhienien ia Iesu, nənə irəha
hokeikei in. Tikahatən narimnari me i,
mɨni pen tɨ nərmama mə tuhaməkeikei
mamho.

*Noien s*əvəi nokeikei pɨkien mane
[3] ✡Trɨni mɨnuə iərmama riti ramahatən
nərmama, nəgkiariien səvənhi traməkeikei
mesi pen nəgkiariien atukwatukw səvəi
Iesu Kristo Iərɨmənu səkɨtaha mɨne
nəgkiariien kamahatən nərmama irə sə
ro ikinan i. Mə in ramahatən nəgkiariien
me nepwɨn ropə ia nəgkiariien nəha, [4] in
ramərpwi in, mɨpkukurən anan mhə nari.
Nətərɨgien səvənhi ramemhə rokeikei
pɨk nəgkiariien tɨ nəresien me səməme
kamhəvi pehe nəmwəkiien mɨne nəvisəien.
Noien nəha ro nərmama kamhəni ərəha
nəghɨnraha me, nənə, mamhətərɨg ərəha
ia nirəha me, [5] ✡ia nəpɨn me pam
kamhousari. Noien nəha səvəi nərmama
səməme nətərɨgien səvənraha rərəha.
Irəha kamhəruei ia nəgkiariien pərhien,
mamhəni mə noien nəkwai Kumwesən
in suatuk riti səvəi nuvehiien mane mɨne
nautə.
[6] ✡Nɨpərhienien, trɨni mɨnuə kɨtaha samo
nəkwai Kumwesən, noien nəha trasitu asori
ia kɨtaha, mətə tsaməkeikei mamhagien a,
nəri auər a mə səkɨtaha nautə rouihi a uə
rasori. [7] ✡Səukurən mə nəpɨn sənətui pehe
ia tɨprənə i, nənə, mhəpkuvehi mə nari
riti mhəuvehe. Nənə nəpɨn tsemhə irə,
ko səpkuvehi mhə mwi nari riti mhərərɨg.
[8] ✡Mətə trɨni mɨnuə sənətaha nəvegɨnien
mɨne tɨnari səkɨtaha rəmwhen a, nənə
kɨtaha tsagien. [9] ✡Nərmama səməme
hokeikei pɨk mə nautə səvənraha trasori,
nənə rɨməru a tɨ nirəha mə tuho noien
ərəha me rɨpɨk. Rəmwhen ia kwənkru
riti rəkure tərini irəha ia təpuapəg səvəi
nərəhaien, nənə, irəha hokeikei mə tuho
narimnari me rɨpɨk səməme həpkamasan
mhə tɨ nirəha mamhouraha irəha. Nənə
nokeikeiien səvəi narimnari ərəha me nəha
trouraha nɨmɨruien səvənraha. [10] ✡Iakani

✡ 5:19: 2Kor 13:1 ✡ 5:20: Kal 2:14, Efes 5:11 ✡ 6:1: Efes 6:5 ✡ 6:2: Flm 16 ✡ 6:3: 2Tim 1:13, Kal 1:6-9 ✡ 6:5: 2Tim 3:8, 4:4, Taet 1:14 ✡ 6:6: 1Tim 4:8, Fil 4:11-12, Hip 13:5 ✡ 6:7: Job 1:21, Pri 5:15 ✡ 6:8: Prov 30:8 ✡ 6:9: Prov 23:4, 28:22 ✡ 6:10: Efes 5:5

iaminhi irə tɨ nəri nə mə noien səvəi nokeikei pɨkien mane in nukune noien ərəha me səpəmsəpə. Noien nəha ruvəiri raka raka nərmama nepwɨn ia nahatətəien səkɨtaha, mo irəha ho noien me rɨpɨk təkwtəkwuni rerɨnraha raməmisə tukwe rəmwhen mə həpi atukw a irəha ia nau.

*Pol ram*əvəhag m Timoti

11 ✡Mətə ik iərmama səvəi Kumwesən tikaraka məpwəh nevənien ipaka tɨ noien ərəha me nəha. Tikamarə mamo natukwatukwien, mamo nəkwai Kumwesən, mamahatətə ia Kristo, mamo nokeikeiien, mamərer əknekɨn, mamo ik iəmə noien səim ramasan məpou. 12 ✡Naruagənien amasan səvəi nahatətəien, tikaruagən irə, muvehi əknekɨn nɨmɨruien rerɨn sə Kumwesən rɨnəkwein ik tukwe fwe kupwən nəpɨn ikɨməni irapw amasan nahatətəien səim ia nəmri nərmama həpɨk. 13 ✡Kumwesən in nukune nɨmɨruien. Iesu Kristo in iərmama sə rɨməni irapw amasan nəgkiariien pərhien ia nəmri Ponjes Paelat. Ia nənimenrau iakani pehe tukw ik i mə 14 tikaməkeikei mo nəgkiariien i kuvei pehe mik. Tiko ia suatuk sə rəmher. Pwəh nərmama həpwəh nətoniien nərəhaien riti ia niram. Tiko iaminhi irə mamevən meste Iərɨmənu səkɨtaha Iesu Kristo truvehe mwi. 15 ✡Nuveheien səvənhi Kumwesən tro rier pehe ia nəpɨn atukwatukw səvənhi. In Kumwesən sə kaməgnəgɨni in. In əpa ramərɨmənu ia narimnari me pam. In Kig sə rasori ia kig me. Nənə in Iərɨmənu sə rasori ia nərɨmənu me. 16 ✡In əpa rɨpkemhə mhə mamarə rerɨn ia kwopun riti rukuraan ikɨn, nənə, iərmama riti ko rɨpkevən mhə ipaka. Iərmama riti rɨpkətoni raka mhə in, nənə, tɨpkətoni mhə mwi. Pwəh nɨsiaiien mɨne nərɨmənuien sə trɨpkiwən mhə krauevən tukwe in. Ouəh, pwəh ro iaminhi.

17 ✡Tikəgkiari m nərmama me nautə səvənraha rasori ia nɨtətə səvəi ipwet mɨne, mɨni pen tɨ nirəha i mə tuhəpwəh nuvehi utə pɨkien irəha, mhəpwəh nəmri pen əknekɨnien nətərɨgien səvənraha ia nautə, nautə səvəi təkwtəkwuni a mətə trakwakwi riwən. Irəha tuhaməkeikei mhəmri pen əknekɨn nətərɨgien səvənraha ia Kumwesən sə rauvei pehe narimnari me rɨpɨk m kɨtaha mə rerɨtaha tragien.

18 Tikɨni pen tɨ nirəha i mə tuhaməkeikei mho noien amasan. Pwəh noien amasan me nəha səvənraha hasori mhəmwhen ia nautə səvənraha. Irəha tuhaməkeikei mhasitu mhəriari m nərmama. 19 ✡Noien nəha rəmwhen mə hənoeite nautə me rɨpɨk sə trasitu ia nirəha kurirə. Nənə irəha həukurən nuvehiien nɨmɨruien i nɨmɨruien pərhien.

20 ✡Timoti, Kumwesən rɨnəmri pehe raka nəgkiariien amasan səvənhi ia rəgɨm. Tikaməkeikei mətui amasan tukwe, məpwəh nətərɨgien ia nəgkiariien auər a me səvəi tɨprənə i uə nəgkiariien me kani mə nəgkiariien sə kauvehi nukurənien irə, mətə rekəm neikuəien. 21 ✡Nərmama nepwɨn kamhəkurirə ia nukurənien nəha, nənə, mhənəpwəh nahatətəien səvənraha.

Pwəh namasanien tramarə tukumiaha.

✡ 6:11: 2Tim 2:22 ✡ 6:12: 1Kor 9:25-26, 1Tim 1:18, 2Tim 4:7 ✡ 6:13: Jon 18:36-37, Jon 19:11 ✡ 6:15: Dut 10:17, Rev 17:14 ✡ 6:16: Eks 33:20 ✡ 6:17: Sam 62:10, Luk 12:20 ✡ 6:19: Mat 6:20 ✡ 6:20: 1Tim 4:7, 2Tim 1:14 ✡ 6:21: 1Tim 1:6, 2Tim 2:18

Seken Timoti

Nəgkiariien sə rani mə nəfe i nəkukuə

Nəpɨn Pol ruvərai raka Fas Timoti mɨne Taetas kətoni mə kəkwtəmhiri mwi in kuvei puvnimwə ia kalapus. Nənə in rɨrai Seken Timoti ia kalapus fwe Rom. Pol rukurən mə nəpɨn səvənhi ruvəkwakwa mə tremhə ro pen rɨrai nəkukuə i revən tɨ Timoti. Pol rəpwəh nokeikeiien mə trətoni a Timoti, mətə rokeikei mə trətoni nənə muvehi utə nətərɨgien səvənhi tɨ nəri nə mə in rokeikei mə nəpɨn tremhə Timoti truvehi təmwhekɨn ia wok səvənhi. Pol ramahatən Timoti ia niriien nakalasia me maməvəhag min mə trərer isipwɨn tɨ nahatən eikuə me. Pol raməvəhag m Timoti mə Timoti traməkeikei məkwtəmhiri əknekɨn nəgkiariien sə ro nɨpərhienien i kamahatən nakalasia me səvəi Kristo irə.

1 ✡Iou Pol. Iou aposol riti səvəi Iesu Kristo tɨ nəri nə mə Kumwesən rɨməni nəkwan mə tako. In rərhi pen iou mə takəvisau irapw nɨmɨruien sə in rɨməni mə truvei pehe m kɨtaha ruku pen tɨ Iesu Kristo.
2 ✡Nəkukuə i rauvehe tukw ik, Timoti, nərɨk keikei.
Pwəh Kumwesən Tata səkɨtaha mɨne Iesu Kristo Iərɨmənu səkɨtaha trouəriari pehe namasanien mɨne napiien mɨne nəmərinuien mik.

*Pol ram*əvəhag m Timoti

3 ✡Ia nəpɨn mɨne ia ran, nəpɨn iakaməfwaki, rerɨk ramrhi rerɨn ik, nənə iakani vivi Kumwesən tukw ik. Iakamo tukwini nari min, mamo a noien me səməme iakukurən mə hatukwatukw ia nənimen rəmwhen ia kaha kupwən me səiou hənamo. 4 Nəpɨn rerɨk ramrhi nɨse nənimem sə rɨnaiu, iakokeikei pɨk mə takətoni ik, nənə rerɨk ragien. 5 ✡Rerɨk ramrhi nahatətəien pərhien səim, in nəha nahatətəien sə kaha pran səim Loes mɨne mama səim Iunis kroukupwən rouahatətə irə, nənə təkwtəkwuni iakukurən amasan mə ik mwi ikamahatətə irə. 6 ✡Ro iamɨnhi irə iakuə tako pwəh rerɨm ramrhi nəri fwe ia rerɨm ramo ikamskai tɨ noien wok səvəi Kumwesən. Kumwesən rəriari nəri nəha mik fwe kupwən nəpɨn iakəmri utə rəgɨk mi ia niram. Tikaməkeikei meireiri nəri nəha pwəh ruək. 7 ✡Iakani iamɨnhi irə tɨ nəri nə mə Kumwesən rɨpkuvei pehe mhə m kɨtaha nənɨmwɨn riti sə ramo kɨtaha samhekɨr, mətə in ruvei pehe m kɨtaha nənɨmwɨn riti sə ramo kɨtaha saməskai, mamhokeikei kɨtaha me, mamhəkoui atukw kɨtaha mə tsəpko mhə noien ərəha.

8 ✡Ro iamɨnhi irə tikəpwəh naurɨsien tɨ nɨni irapwien Iərɨmənu səkɨtaha, məpwəh naurɨsien mwi tukw iou, iərmama riti səvənhi sə iakamarə ia kalapus tukwe. Mətə pwəh krau pəri krouregi nəmisəien tɨ nəgkiariien amasan səvənhi. Kumwesən truvei pehe nɨskaiien mik mə tiko iamɨnhi. 9 ✡In rɨməuvehimɨru kɨtaha, nənə, məkwein kɨtaha ia nəkweinien sə ro ikinan i. In rɨpko mhə iamɨnhi irə ia kɨtaha tɨ noien me səkɨtaha, mətə in ro iamɨnhi irə tɨ nəri nə mə resi pen a nətərɨgien atukw səvənhi sə in ruvəukurən raka fwe tui nəpɨn tɨprənə ramiwən ihi. Ia nəpɨn nəha in ruvəni raka mə truvei pehe namasanien səvənhi m kɨtaha truku pen tɨ Iesu Kristo. 10 ✡Nənə təkwtəkwuni sətoni namasanien nəha ro m kɨtaha, tɨ nəri nə mə Iəmə sə rauvehimɨru kɨtaha rɨməier pehe. Iəmə nəha in nə Iesu Kristo sə rɨno sampam ia noien iərmama remhə, nənə ia nəgkiariien amasan səvənhi ramo nərmama me hətoni mə tuhəfo mhəuvehi nɨmɨruien rerɨn. 11 ✡Kumwesən rɨnərpwi rəgɨn ia nirak, mɨni mə iou aposol riti sə takəməkeikei məvisau nəgkiariien amasan nəha, mahatən nərmama me irə. 12 Nənə tɨ nəri nə mə iakamo iamɨnhi irə, iakamregi rərəha i ia kalapus. Mətə iapkaurɨs mhə, tɨ nəri nə mə iakukurən iəmə sə iakani nɨpərhienien irə. In rəmri pehe nəgkiariien amasan səvənhi ia rəgɨk, nənə iakukurən amasan mə trətui amasan tukwe mamevən meste nəpɨn səvənhi.

13 ✡Timoti, tikaməkeikei məkwtəmhiri əknekɨn nəgkiariien me i səməme ikuvəregi raka iakɨni pehe tukw ik i. Nəgkiariien me nəha hatukwatukw, mamhahatən suatuk sə tikesi pen. Tikaməmwur pen ia noien mi nəha nahatətəien mɨne nokeikeiien sə krauku pen tɨ Iesu Kristo. 14 ✡Ia nɨskaiien səvəi Nənɨmwɨn Ikinan sə ramarə

✡ 1:1: Efes 1:1 ✡ 1:2: 1Tim 1:2 ✡ 1:3: Fil 3:5, Wok Me 23:1 ✡ 1:5: Wok Me 16:1 ✡ 1:6: 1Tim 4:14 ✡ 1:7: Rom 8:15 ✡ 1:8: Rom 1:16 ✡ 1:9: Efes 2:8-9, Taet 3:5 ✡ 1:10: 1Kor 15:55-57, Hip 2:14 ✡ 1:11: 1Tim 2:7 ✡ 1:13: 1Tim 1:10, 1Tim 4:6, 6:3, Taet 1:9, 2:1 ✡ 1:14: 1Tim 6:20

ia rerɨtaha tikaməkeikei mətui amasan tɨ
nəri amasan sə kəmri pehe ia rəgɨm.
15 Ikuvəukurən raka mə nərmama
pam fwe profens Esia hənəpwəh iou
mhəuvavən. Iəmə mi nəha Fukelas mɨne
Hemokenes irəha mɨnraha.
16 ✡Mətə iakaməfwaki mə Iərɨmənu
səkɨtaha trapi nərmama me ia nəkwai
nimwə səvəi Onesiforas, tɨ nəri nə mə nəpɨn
rɨpɨk in ramomasan iou, nənə mɨpkaurɨs
mhə iou mɨne jen me kɨnərihi iou irə.
17 Mətə nəpɨn rapirapw ia Rom, ramətui
əmisə iou mamevən meste mətə iou.
18 ✡Iakəfwaki mə Kumwesən trəseni in
rətoni Iərɨmənu səkɨtaha trapi in ia nəpɨn
səvənhi. Nənə ikukurən amasan mə rasitu
pɨk ia nirak fwe ia Efesas.

2

1 Ro iamɨnhi irə, nərɨk, ik tikaməkeikei
muvehi namasanien i raku pen tɨ Iesu
Kristo pwəh ro ikɨskai. 2 Nənə nəgkiariien
sə ikuvəregi raka iakɨnahatən kɨmiaha irə
ia nəmri nərmama me həpɨk, tikaməkeikei
məmri pen ia rəgi nəmə me nepwɨn
ikukurən nətɨgiteien ia nirəha mə tuha-
hatən nepwɨn mwi. 3 ✡Tikəmisə krau
mik rəmwhen ik iaruagən amasan riti
səvəi Iesu Kristo. 4 Ikukurən noien səvəi
iaruagən. Nəpɨn ramaruagən, ko rəpwəh
nuvehiien mwi wok me nepwɨn, tɨ nəri
nə mə raməmwur mə iəmə asori səvənhi
rerɨn tragien. 5 ✡Iərmama səvəi naiuien
traməkeikei mesi pen natuakəmien me
səvəi naiuien. Mə rəpwəh ko kɨpkəfəfau
pen mhə kəfəfau səvəi nɨsiaiien irə. 6 ✡Nənə
iərmama sə raməmhu pɨk ratukwatukw
mə in trukupwən mesi kwənkwai nari sə
rutə ia nəmhien səvənhi. 7 Rerɨm tramrhi
nəfe iakamɨni pehe tukw ik i. Iərɨmənu
səkɨtaha truvei pehe nukurənien mik, nənə
tikukurən narimnari me pam.
8 ✡Rerɨm tramrhi Iesu Kristo. In iəmə
sə rɨnətui mwi ia nemhəien səvənhi. In
kwənəkwus səvəi Kig Tevɨt. In i nəgkiariien
amasan sə iakaməvisau irapw. 9 ✡Iou
iakamregi nəmisəien tɨ nəgkiariien amasan
i. Kɨnərihi iou ia jen rəmwhen ia iou
iəmə iakamərui loa, mətə nəgkiariien
səvəi Kumwesən ko kɨpkərihi mhə ia jen.
10 ✡Ro iamɨnhi irə, nəri auər a mə kamo
nəmisəien me ia nirak, mətə takaməkeikei
mamərer əknekɨn ia nəpɨn me tɨ nəri nə mə
rerɨk ramrhi nərmama me nəha səməme
Kumwesən ruvərfi raka irəha. Ikokeikei mə
irəha mwi tuhəuvehi nɨmɨruien vi sə raku
pen tɨ Iesu Kristo, nənə mharə rerɨn irəha
min ia nukuraanien asori səvənhi.
11 ✡In i nəgkiariien pərhien:

Trɨni mɨnuə səmamhə kɨtaha Iesu,
nənə tsaməkeikei mwi mhəmɨru pəri
kɨtaha min.
12 ✡Trɨni mɨnuə samərer əknekɨn ia na-
hatətəien səkɨtaha,
nənə tsaməkeikei mwi mhərɨmənu
pəri kɨtaha min.
Trɨni mɨnuə səni mə səreirei in,
nənə in mwi traməkeikei mɨni mə in
rɨreirei kɨtaha.
13 ✡Trɨni mɨnuə kɨtaha səmwei ia na-
hatətəien səkɨtaha,
in traməkwtəmhiri ihi kɨtaha,
tɨ nəri nə mə in ko rɨpkətefi mhə
nəgkiariien me səvənhi.

Iərmama sə ramo tukwini amasan nari
m Kumwesən
14 ✡Tiko nərmama me səim pwəh
rerɨnraha ramrhi narimnari me i ikani.
Tikɨni pen tɨ nirəha i ia nəmri Kumwesən
mə tuhəpwəh nousariien tɨ nəgkiariien
me. Noien nəha ko rɨpko mhə nari
amasan riti, mətə ramouraha a nərmama
səməme kamhətərɨg. 15 ✡Tikəmwur mə
ik iərmama riti səvəi wok sə nəpɨn
Kumwesən ramətə wok səim ko rɨni mə
“Wok səim ramasan.” Nənə tikəpwəh
nɨregiien ikaurɨs tɨ wok səim, tɨ nəri nə
mə ikamahatən atukwatukw nəgkiariien
sə ro nɨpərhienien. 16 ✡Mətə nəgkiariien
auər a me səvəi tɨprənə i, ik tikəpwəh
nɨniien. Nəgkiariien me nəha tuhəiri pen
nərmama həuvən isipwɨn tɨ Kumwesən.
17 ✡Nəgkiariien səvəi nərmama səməme
kamhəgkiari iamɨnhi truvirɨs rəmwhen
ia nɨmwapw ruvehe masori. Nəgkiariien
səvəi iəmə mi nəha Hameneus mɨne
Faelitas ro iamɨnhi. 18 Irau krɨnouəpwəh
raka nəgkiariien pərhien rauni mə nəpɨn
sə Kumwesən tro nərmama me pam hətui
mwi ia nemhəien ruvəuvehe raka. Ia

✡ 1:16: 2Tim 4:16 ✡ 1:18: Jut 21 ✡ 2:3: 2Tim 1:8, 4:5 ✡ 2:5: 2Tim 4:8 ✡ 2:6: 1Kor 9:7,10 ✡ 2:8: 1Kor 15:4,20, Rom 1:3 ✡ 2:9: Efes 3:1,13, Fil 1:12-14 ✡ 2:10: Kol 1:24 ✡ 2:11: 2Kor 4:11 ✡ 2:12: Mat 10:33 ✡ 2:13: Rom 3:3-4, Nam 23:19, Taet 1:2 ✡ 2:14: 1Tim 6:4, Taet 3:9 ✡ 2:15: 1Tim 4:6, Taet 2:7-8 ✡ 2:16: 1Tim 4:7 ✡ 2:17: 1Tim 1:20 ✡ 2:19: Nam 16:5,26, Jon 10:14, 1Kor 8:3, Aes 52:11

nəgkiariien nəha səvənrau krauouraha nahatətəien səvəi nərmama me nepwɨn.
19 ✡Mətə nəri əknekɨn Kumwesən rɨnəmri kauvrhəkɨn nimwə ia təkuren rəpwəh nɨkiuien. Nənə kɨmərai pen nəgkiariien me i ia nɨkaren: Riti mə, "Iərɨmənu ruvəukurən raka mə nərmama əfo me nəha səvənhi." Nənə riti mwi mə, "Pwəh nərmama pam səməme kamhəni nɨpərhienien ia nəghi Iərɨmənu həpwəh noien ərəha."

20 ✡Ia nəkwai nimwə asori riti nəri kaməni pen nari me irə səpəmsəpə. Rɨpko mhə səməme nəha əpa kɨno ia aean mi nəha kol mɨne silva, mətə nepwɨn mwi nəha ikɨn kɨnərai ia nɨpəri nei, nepwɨn mwi kɨno ia nɨse tɨprənə rərpwu muvehe mɨskai. Nepwɨn kaməni nari irə ia nəpɨn ikinan me. Nepwɨn kaməni nari irə ia nəpɨn auər a me. 21 ✡Ro iamɨnhi irə trɨni mɨnuə iərmama riti rəpwəh noien ərəha me, məpərhi in, in truvehe məmwhen ia nəri kaməni pen nari irə sə kɨnəmri əpə mə səvəi nəpɨn ikinan me. Kɨnəpnəpenə raka irə mə iəmə asori səvəi nimwə nə rukurən nuvehiien mo noien amasan me pam irə.

22 ✡Mətə noien ərəha me ntəmaruə me hokeikei pɨk, ik tikaraka məpwəh nevənien ipaka tɨ nirəha. Ia nəpɨn me pam tikaməkeikei mamo noien atukwatukw, mamahatətə ia Kumwesən, mamokeikei nərmama, mamarə ia nəmərinuien. Tikamarə mamo noien me nəha kɨmiaha nərmama me nəha səməme kamhəkwein Iərɨmənu ia rerɨnraha sə ratukwatukw məmher. 23 ✡Tikərer isipwɨn tɨ nəresien me nəha nərmama hərеirei nari kamhəni. Ikukurən mə nəresien me nəha kamhəvi pehe nəvisəien me. 24 ✡Mətə noien səvəi iərmama sə ramo tukwini nari m Iərɨmənu traməkeikei mopə. Rɨpko mhə in iərmama səvəi nəvisəien, mətə in iərmama sə ramasan tɨ nərmama pam. In iərmama sə rukurən nahatənien nərmama, nənə niemaha rɨpkəpi akwauakw mhə in. 25 ✡In iərmama sə raməgkiari məru tɨ nəmri atukwatukwien nərmama səməme haməmwəki in, pwəh Kumwesən rəseni irəha hərərɨg ia noien ərəha, mhəuvehe mhəukurən nəgkiariien pərhien. 26 Ia noien nəha irəha ko həier irapw ia kwənkru səvəi Setan in rɨməuvehi irəha irə mamo irəha hamo nəkwan.

3

*Tramev*ən ipaka tɨ nəpɨn sampam

1 ✡Mətə tikaməkeikei mukurən nəri. Tramevən ipaka tɨ nəpɨn sampam narəien ia tɨprənə i truvehe məknekɨn. 2 ✡Nərmama tuhokeikei atukw a irəha me, nənə mhokeikei pɨk mane. Irəha tuhəfiəutə atukw irəha me, nənə mhərpwi pɨk irəha me. Irəha tuhəni nəgkiariien ərəha mhəuəsi nərmama me i. Irəha tuhərui nəkwai tata mɨne mama səvənraha. Nəpɨn tukuvei pen nari amasan riti mɨnraha, irəha tuhəpkɨni mhə tanak tukwe. Irəha tuhəpko mhə nəkur ikinan me ia nirəha. 3 Irəha tuhəpkapi mhə tɨ nərmama, mətə tuhərpwɨn a tai nərəhaien səvənraha. Irəha tuhəni nɨkare nərmama. Irəha tuhəreirei nari, mamho pen a nari ia nəpɨn me, mhəpkokeikei mhə noien amasan. 4 Irəha tuhəuvsini təkutanraha m piəvnraha me, mho akwauakw noien ərəha, mhəpkətərɨg mhə tɨ noien səvənraha mɨne nəfe kamho. Irəha rerɨnraha trukuər ia nəgnəgɨniien atukw irəha me, mhokeikei pɨk narimnari me nɨpwranraha ramregi ramasan irə, nənə, mhəpkokeikei mhə Kumwesən. 5 ✡Ia nəmri nərmama tukətoni irəha həmwhen ia nəkur əfwaki me, mətə nəgse Nənɨmwɨn səvəi nəfwakiien riwən ia nirəha. Nənə ik tikaməkeikei mərer isipwɨn tɨ nərmama səməme hamo iamɨnhi irə.

6 ✡Irəha me nepwɨn kamhəuvnimwə ia nəkwai nimwə me mamheikuə ia nɨpran me. Nɨpran me nəha nəgsenraha riwən, həuvəpəmpəm ia noien ərəha me, nənə narimnari ərəha me səpəmsəpə hokeikei pɨk ramiri irəha. 7 Kamahatən irəha ia nukurənien ia nəpɨn me, mətə ko irəha həpkukurən amasan mhə nəgkiariien pərhien ia nəpɨn riti. 8 ✡Ikukurən klepa mi nəha Janes mɨne Jampres sə krauni ərəha Moses fwe kupwən. Nərmama me i iakani, irəha həmwhen ia nirau, mamhəni ərəha nəgkiariien pərhien. Irəha nərmama me nətərɨgien səvənraha rikou, həpkahatətə pərhien mhə ia Kumwesən. 9 Mətə irəha tuhəpkarə əpwəmwɨs mhə. Nərmama me pam tuhətə sas noien ikou me səvənraha rəmwhen ia nərmama me hənətə sas noien ikou səvəi Janes mɨne Jampres fwe kupwən.

*N*əvəhagien sampam

✡ 2:20: 1Kor 3:12 ✡ 2:21: 2Tim 3:17 ✡ 2:22: 1Tim 6:11 ✡ 2:23: 1Tim 4:7 ✡ 2:24: 1Tim 3:3, Taet 1:7 ✡ 2:25: 1Tim 2:4 ✡ 3:1: 1Tim 4:1 ✡ 3:2: Rom 1:29-31 ✡ 3:5: Mat 7:15,21, Rom 2:19-20, Taet 1:16 ✡ 3:6: Taet 1:11 ✡ 3:8: 2Tim 2:25, Eks 7:11,22, 1Tim 6:5

10 Mətə ik, Timoti, nəpɨn ikɨnakurirə ia ni-
rak fwe kupwən, ikuvəregi raka nahatənien
səiou, mɨnətə raka noien səiou sə iakamarə
mamo. Ikɨnətə raka nəfe iakaməmwur
tukwe ia nɨmɨruien səiou. Ikɨnətə raka
nahatətəien səiou, mɨne nətərɨgien səiou
sə iakaməfo mo raməpwəmwɨs. Ikɨnətə
raka nokeikeiien səiou, mukurən mwi
nərerien səiou sə iakamərer əknekɨn irə
ia nəpɨn me. 11 ✡Ikɨnətə raka nometəien
me mɨne nəmisəien me kɨno ia nirak fwe
ia taon me nəha Antiok mɨne Ikoniam
mɨne Listra. Kɨnamometə iou iamɨnhi irə,
mətə Iərɨmənu səkɨtaha ruvehi raka iou tɨ
nəmisəien me pam nəha. 12 ✡Nɨpərhienien,
nərmama me pam səməme hokeikei
mə tuhəuvehe mho kuatia irəha Iesu
Kristo, nənə mamharə ia narəien sə
Kumwesən rokeikei, tukaməkeikei kometə
irəha. 13 Mətə nərmama ərəha me mɨne
nərmama eikuə me narəien səvənraha
sə rɨnərəha raka trɨpkuvehe mərəha
mwi. Irəha tuhameikuə ia nərmama me,
nənə mamheikuə atukw a mwi ia nirəha.
14 ✡Mətə ik tikaməkeikei məkwtəmhiri
əknekɨn nəgkiariien sə kɨnahatən raka
ik irə. Ikuvəni raka nɨpərhienien ia
nəgkiariien nəha, mamahatətə əknekɨn
irə, mukurən amasan nərmama səməme
hənahatən ik irə. 15 ✡Fwe ia nouihiien
səim ikuvəukurən raka nəgkiariien me
səvəi Nəkukuə Ikinan. Nəgkiariien me
nəha kamhəuvei pehe nukurənien mik.
Nukurənien nəha ramiri pen ik ikevən
mahatətə ia Iesu Kristo mə Kumwesən
truvehimɨru ik. 16 ✡Nəgkiariien me pam ia
Nəkukuə Ikinan haməuku pen tɨ Nənɨmwɨn
səvəi Kumwesən.* Nəgkiariien me nəha
hamasitu ia kɨtaha. Kɨtaha səukurən
nɨniien nəgkiariien me nəha mhahatən
nərmama, mhəni pui noien ərəha me
səvənraha, mhəkoui atukwatukw irəha,
mhəvəhag mɨnraha ia noien atukwatukw.
17 Nəpɨn samo iamɨnha irə tro iərmama səvəi
Kumwesən ruvehe məmwhen tɨ noien wok
amasan me pam.

4

*Timoti tram*əkeikei məvisau irapw
nəgkiariien amasan

1 ✡Timoti, təkwtəkwuni iakaməgkiari
pehe mik rəmwhen krau krouərer ia
nəmri Kumwesən mɨne Iesu Kristo.
Ikukurən Iesu Kristo in iərmama sə
trəkiri nərmama me pam tɨ noien me
səvənraha, nərmama səməme kamhəmɨru
mɨne səməme həuvamhə raka. In trier
pehe mwi mərɨmənu ia nɨtətə səvənhi. Tɨ
nəri nə mə tro iamɨnhi irə, ro pen iakani
pehe tukw ik i mə 2 ✡tikaməkeikei məvisau
irapw nəgkiariien səvənhi, mamərer
mwatuk tukwe ia nəpɨn me pam, nəpɨn
nərmama hokeikei mə tuhəregi mɨne
nəpɨn nərmama həpwəh nokeikeiien mə
tuhəregi. Tikɨni pui noien ərəha me
səvənraha, mɨnise pen əknekɨn tɨ nirəha mə
tuhəpwəh, muvei pen nəgkiariien sə trasitu
ia nirəha, mo iamɨnhi irə səim nətərɨgien
rəpwəmwɨs, nənə, mahatən amasan irəha.
3 ✡Tikaməkeikei mamo iamɨnhi irə tɨ nəri
nə mə nəpɨn riti trɨpkuvehe nərmama
me tuhəpkətərɨg mhə nəgkiariien sə
ro nɨpərhienien, mətə irəha tuhesi pen
nətərɨgien atukw səvənraha, nənə mhətui
nahatən me səməme tuhəni nəgkiariien
sə nəkwəregɨnraha rəfiəfiə tɨ nɨregiien.
4 ✡Irəha tuhəpwəh nəgkiariien sə ro
nɨpərhienien, nənə mhəuvən mhəkurirə
kwənagei eikuə me. 5 Mətə ik, tikaməkeikei
mo nətərɨgien səim pwəh raməmak amasan
ia nəpɨn me. Tikərer əknekɨn ia nəmisəien
me sə kamo ia niram, nənə mo wok i səvəi
nəvisauien nəgkiariien amasan, nənə mo
pam wok səim sə Kumwesən ruvei pehe
mik mə tiko.

6 ✡Iakani iamɨnhi irə tɨ nəri nə mə
trɨpko mhə tui nɨtek raiu rəmwhen ia
waen i kətəgi pen ia təkure nɨfatə kuvei
pen m Kumwesən. Səiou nəpɨn takier
irə ruvəuvehe ipaka. 7 ✡Ia nɨmɨruien
səiou rəmwhen mə iakamaruagən ia
naruagənien amasan riti. Rəmwhen
mə iakamaiu ia naiuien əknekɨn riti.
Nənə təkwtəkwuni iakɨno sampam irə,
nənə iakamahatətə ihi. 8 ✡Təkwtəkwuni
kɨnəpnəpenə kəfəfau riti fwe səiou
kaməfəfau pen ia nəmə atukwatukw me.

✡ 3:11: Wok Me 13:50, Wok Me 14:5,19, Sam 34:19 ✡ 3:12: Mat 16:24, Jon 15:20, Wok Me 14:22 ✡ 3:14: 2Tim 2:2 ✡ 3:15: Jon 5:39, 2Pit 1:20-21 ✡ 3:16: Rom 15:4, 2Tim 2:21 * 3:16: Suatuk riti mwi tɨ nɨniien nəgkiariien i ia vas 16 ro iamɨnhi irə: Nəgkiariien me pam ia Nəkukuə Ikinan Kumwesən rɨneiahag pehe irə. ✡ 4:1: Wok Me 10:42, Rom 14:9-10 ✡ 4:2: Wok Me 20:20,31 ✡ 4:3: 1Tim 4:1, 2Tim 1:13 ✡ 4:4: 1Tim 4:7 ✡ 4:6: Fil 2:17 ✡ 4:7: 1Tim 6:12 ✡ 4:8: 1Kor 9:24-25, Rev 2:10

Iərɨmənu səkɨtaha raməkiri atukwatukw nari in truvei pehe kəfəfau nəha miou ia nəpɨn səvənhi. Trɨpkuvei pehe əpa mhə miou, mətə truvei pen mwi m nərmama me pam səməme hokeikei in nənə mamheitenhi in mə truvehe mwi.

Pol rokeikei mə Timoti trevən mətoni in

9 ✡Tikaməmwur muvehe mətə akwauakw iou, 10 ✡tɨ nəri nə mə Temas rokeikei pɨk anan narəien ipwet mɨne səvəi tɨprənə i, nənə mɨnəpwəh iou, muvavən fwe Tesalonaeka. Kresens ruvavən fwe Kalesia, nənə Taetas ruvavən fwe Talmesia. 11 ✡Təkwtəkwuni Luk əpa ramarə kɨmrau min. Nəpɨn tikauvehe irə tikiri Mak kɨmirau min, tɨ nəri nə mə in rukurən nasituien mo tukwini nari miou. 12 ✡Iakɨnərhi pen Tikikas ruvavən fwe Efesas. 13 ✡Nənə nəpɨn tikauvehe irə, tikuvehi karkahu səiou səvəi nəkwieiien iakɨnəpwəh raməmak ia nimwə səvəi Karpas fwe Troas. Tikuvehi mwi nəkukuə me. Iakokeikei pɨk mə tikuvehi səməme nəha kɨmərai pen ia teki nəni.

14 ✡Fwe kupwən, Aleksanta, iəmə sə ramo nari ia aean, ro pɨk nəmisəien miou. Iərɨmənu trərpwɨn noien ərəha me nəha rɨno miou. 15 Nənə ik mwi tikaməkeikei məsiari in, tɨ nəri nə mə fwe kupwən in raməmwur mə trɨnise nəgkiariien səkɨtaha.

16 ✡Nəpɨn iakɨnərer vi ia nəmri iəmə asori ia kwopun i mə takɨni irapw nəgkiariien səiou ia nɨkaren səvəi nəgkiariien me nəha kamɨni ərəha iou irə, iərmama riti riwən ruvehe mərer ia nɨkarek mə trasitu. Mətə irəha pam hap raka ia nirak. (Iakəfwaki mə Kumwesən trəpwəh nərpwɨnien noien nəha mɨnraha.) 17 ✡Mətə ia nəpɨn nəha Iərɨmənu səkɨtaha ramərer ipaka tukw iou, mauvei pehe nɨskaiien miou, mə iou iakukurən nəvisau irapwien nəgkiariien me pam səvənhi, nənə nərmama me pam səməme həreirei Kumwesən həukurən nɨregiien. Nənə in ruvehi raka iou ia nərəhaien nəha rəmwhen mə ruvehi raka iou ia nəkwai laeon. 18 Iərɨmənu səkɨtaha truvehi raka iou ia noien ərəha me pam nərmama hənuə tuho ia nirak. In trətə amasan iou meste in ruvehi iou mevən fwe ia nɨtətə sə in ramərɨmənu irə fwe ia neiai. Pwəh nəgnəgɨniien revən tukwe in ia nuk nuk me. Ouəh, pwəh ro iamɨnhi.

Nəgkiariien sampam

19 ✡Tikɨni pen tɨ Prisila mɨne Akwila mɨne nərmama me pam ia nəkwai nimwə səvəi Onesiforas mə iakɨni ramasan tɨ nirəha i.

20 ✡Erastas rɨpkukurirə mhə iou. In ramarə a fwe Korin. Nənə iakɨnəpwəh Trofimas fwe Maelitas, tɨ nəri nə mə in ramemhə. 21 Tikaməmwur muvehe akwauakw tukw iou kurirə nəpɨn səvəi nəkwieiien ruvehe.

Iupulas, Putens, Linus, Klautia mɨne piəvtaha me pam ia kwopun i həni ramasan tukw ik.

22 Pwəh Iərɨmənu səkɨtaha tramarə ia rerɨm, məriari pehe namasanien m kɨmiaha pam.

✡ 4:9: 2Tim 1:4 ✡ 4:10: Kol 4:14, Taet 1:4 ✡ 4:11: Kol 4:14, Wok Me 15:37-39 ✡ 4:12: Efes 6:21-22 ✡ 4:13: Wok Me 20:6 ✡ 4:14: 1Tim 1:20, Sam 62:12, Prov 24:12, Rom 2:6 ✡ 4:16: 2Tim 1:15 ✡ 4:17: Wok Me 23:11, 27:23, Dan 6:22 ✡ 4:19: Wok Me 18:2, 2Tim 1:16-17 ✡ 4:20: Wok Me 19:22, 20:4

Taetas

Nəgkiariien sə rani mə nəfe i nəkukuə

Taetas in riti nəha Pol. Iasitu riti səvəi Pol. Nəpin nepwin in ramavən irau Pol. Nakalasia me fwe tənə əmweris riti kani mə Krit, Taetas in iəmə asori riti səvənraha. Nəkukuə i rəmwhen ia nəkukuə mi səvəi Timoti. Nakalasia me fwe Krit həpkukurən amasan mhə noien səvəi nəfwakiien ti nəri nə mə irəha həpkuvehe vi a mhahatətə ia Kristo. Ro pen iərmama traməkeikei mevən masitu ia nirəha. Pol rini pen ti Taetas mine nakalasia me fwe ikin mə tuhəfarə irə. Pol rini pen ti Taetas mə trahatən irəha ia nipərhienien. In rahatən mwi Taetas ia niriien nakalasia me.

*Pol ramrai n*əkukuə i m Taetas

1 Iou Pol, iou iərmama riti sə iakamo tukwini nari m Kumwesən, nənə iou aposol riti səvəi Iesu Kristo. In rərhi pen iou mə takasitu ia nərmama me səməme Kumwesən ruvərfi raka irəha. In rokeikei mə takasitu ia nirəha ia nahatətəien səvənraha, nənə masitu mwi ia nirəha mə tuhəukurən nəgkiariien pərhien sə ramahatən noien me Kumwesən rokeikei. 2 ✡In rərhi pen iou mə takasitu ia nirəha pwəh həmri pen əknekin nətəriigien səvənraha ia nimiruien rerin. Fwe tui, nəpin tiprənə ramiwən ihi, Kumwesən sə ripkeikuə mhə ruvəni raka mə truvei pen nimiruien rerin nəha minraha, 3 ✡nənə ia nəpin atukwatukw səvənhi in ro pui nimiruien nəha ia nəgkiariien səvənhi. Kumwesən sə rauvehimiru kitaha rəmri pehe nəgkiariien nəha ia rəgik mini nəkwan mə takəvisau irapw irə.

4 ✡Nəkukuə i rauvehe tukw ik Taetas. Ia nahatətəien səkrau ikəmwhen ia nərik pərhien. Pwəh Kumwesən Tata səkitaha mine Iesu Kristo sə rauvehimiru kitaha trouəriari pehe namasanien mine nəmərinuien mik.

*Wok s*ə Taetas ramo ia tənə Krit

5 Iakinəpwəh ik ia tənə Krit mə tikəmri atukwatukw narimnari me səməme krau kripko mhə sampam irə. Rəmwhen iakiməni pehe tukw ik i, tikaməkeikei mevən ia rukwənu me pam muvehi utə elta me səvəi nəfwakiien. 6 ✡Ikukurən nuvehi utəien iərmama riti trini minuə noien səvənhi ratukwatukw pam, səvənhi pran kuatia, nipwnətin me kamhəni nipərhienien ia Iesu, kipkini mhə irəha mə kənkapwənraha riskai, uə həpwəh nisiaiien tata mine mama səvənraha. 7 ✡Iəmə asori sə ramətui ti nakalasia me ramo tukwini nari m Kumwesən, ro iaminhi irə noien səvənhi traməkeikei matukwatukw pam. Rərəha mə kənkapwə riskai, uə niemaha raməpi akwauakw in, uə ramənimwi pik, uə ramousi iərmama, uə ramo noien ikou mauvehi mane irə. 8 Mətə iərmama sə rauvehi wok i traməkeikei mo iaminhi irə: In raməsevər ia rukwənu səvənhi ti nərmama pwispwis me. In rokeikei noien amasan, nənə mukurən nari. In ramo noien atukwatukw mine noien sə rəmher mo ikinan i. In ramatuakəm amasan. 9 ✡In traməkeikei məkwtəmhiri əknekin nəgkiariien pərhien sə kinahatən in irə. Ia noien nəha in rukurən nasituien ia nərmama, mahatən irəha ia nəgkiariien atukwatukw, mukurən mwi nəmri atukwatukwien nərmama səməme kamhəni nəgkiariien sə ropə ia nəgkiariien nəha.

10 ✡Iakani iaminhi irə ti nəri nə mə nərmama həpik kənkapwənraha riskai. Irəha kamhəni nəgkiariien me nepwin nipwran riwən, mamheikuə ia nərmama. Pərhien nəkur Isrel me nepwin nəha irəha kamho iaminhi irə mhəpi raka nərmama me nepwin. Irəha kamhəni mə tukaməkeikei kuvehi ninhum m nərmama ti nahatən penien mə irəha nərmama me səvəi Kumwesən. 11 ✡Tikərəpinhə rə ia nəgkiariien səvənraha, ti nəri nə mə irəha kamhouraha nərmama pam ia nəkwai nimwə nepwin, mamhahatən nərmama ia nəgkiariien sə ripkatukwatukw mhə mə tukahatən. Irəha kamho mə tuhəuvehi mane irə, mhəpwəh naurisien i. 12 Iəmə Krit riti kupwən in profet riti səvənraha, in mwi rimməni iaminhi mə, “Nəkur Krit irəha nərmama səvəi neikuəien ia nəpin me pam. Irəha həmwhen ia nəri əprmin me. Irəha rarpaha me. Nəpin me irəha hokeikei mə tuhamani a nari.” 13 ✡Nəgkiariien səvəi profet nəha ro a nipərhienien. Ro iaminhi irə tikəgkiari skai minraha pwəh

✡ 1:2: Kol 1:27 ✡ 1:3: Efes 1:9-10, Taet 2:10, 3:4, 1Tim 1:1,11 ✡ 1:4: 2Kor 8:23, Kal 2:3, 2Tim 1:2, 4:10, Rom 1:7 ✡ 1:6: 1Tim 3:2-7, 2Tim 2:24-26 ✡ 1:7: 1Kor 4:1 ✡ 1:9: 2Tim 4:3, Taet 2:1 ✡ 1:10: 1Tim 4:7 ✡ 1:11: Jon 10:12, 1Tes 5:2, 2Tim 3:6 ✡ 1:13: 2Tim 4:2 ✡ 1:14: 1Tim 4:7

irəha həuvehe mhahatətə ia nəgkiariien
sə ratukwatukw, 14 ✡mhəpwəh nesi penien
kwənagei me səvəi nəkur Isrel mine
natuakəmien me səvəi nərmama me
səməme hənəpwəh nəgkiariien pərhien.
15 ✡Nərmama səməme həmher ia nəmri
Kumwesən nari riti riwən sə tro irəha
həuvehe mhəmkemik. Mətə nərmama
səməme həmkemik ia nəmri Kumwesən ti
nəri nə mə həpwəh niniien nipərhienien
ia Iesu, nənə noien riti riwən sə tro
irəha həmher. Ro iaminhi irə nətərigien
səvənraha ramevən əpa ti nərəhaien,
həreirei nəkiriien noien me. 16 ✡Irəha
həni mə həukurən Kumwesən, mətə noien
səvənraha ramahatən pen mə rekəm irəha
həreirei in. Nərmama me nəha hərəha
anan, mamhərui nəkwai Kumwesən. Irəha
ko həpko mhə nari amasan riti.

2

*Taetas tram*əkeikei mahatən
nəgkiariien sə ratukwatukw

1 ✡Mətə ik Taetas nəgkiariien səim
trəməkeikei mesi pen nəgkiariien kama-
hatən nərmama irə sə ratukwatukw.
2 Tikahatən nərgharə me mə rərəha
irəha nərmama səvəi nənimwiien. Irəha
tuhəməkeikei mhəukurən nari, pwəh
nərmama həsiai irəha. Irəha tuhəməkeikei
mamhahatətə pərhien, mamhokeikei
nərmama, mamhərer əknekin ia nəpin me.
3 ✡Ia noien kuatia a, tikahatən
niprənemə me mə irəha tuhəməkeikei
mho noien sə ro ikinan i rəmwhen sə
Kumwesən rokeikei. Rərəha mə irəha
kamhəni nikare nərmama, uə kamhənimwi
pik nənimwien skai rəmwhen ia waen.
Irəha tuhəməkeikei mhahatən nəgkiariien
sə ramasan, 4 mamhəvəhag m nipran
me səməme harə vi a irəha nərman mə
irəha tuhəməkeikei mhokeikei səvənraha
me nərman me mine nipwnətinraha me.
5 ✡Irəha tuhəməkeikei mhəvəhag m nipran
me i mə irəha tuhəuvehe mho irəha nipran
me səməme həukurən nari, mhəmher,
mamhətui amasan ti narimnari me fwe
ia rukwənu, nənə mamhəsiai nərman me
səvənraha. Nəpin kamho noien sə ro
iaminhi, nənə, tuhərəpinhə ia nərmama
me mə tuhəpwəh nini ərəhaien nəgkiariien
səvəi Kumwesən.

6 Ia noien kuatia a mwi, tikəgkiari amasan
m ntəmaruə me mə irəha tuhəməkeikei
mho narimnari me sə ramahatən pen
mə irəha həukurən nari. 7 ✡Nənə ik,
ia narimnari me pam, tikamo a noien
sə ramasan pwəh irəha hesi pen nəfe
ikamo. Nəpin tikahatən, nimiruien səim
trəməkeikei matukwatukw mo nəgkiariien
səim ripam mo nərmama həsiai irə.
8 ✡Tikəməkeikei mamini a nəgkiariien
pərhien mə nərmama tuhəpwəh nətoniien
təkutai nəgkiariien səim mhəni ərəha.
Pwəh in tro nərmama səməme haməmwəki
ik tuhauris tukwe ti nəri nə mə irəha
həpkətoni mhə noien ərəha riti səim, nənə,
mhəpwəh nini ərəhaien kitaha.

9 ✡Tikahatən slef me mə irəha
tuhəməkeikei mho nəkwai nəmə asori me
səvənraha ia narimnari me pam pwəh
rerinraha ragien ti wok səvənraha. Slef
me tuhəpwəh niniien tai nəgkiariien
səvəi nəmə asori me səvənraha, 10 ✡nənə,
mhəpwəh nakresien minraha. Mətə nəpin
me pam irəha tuhəməkeikei mho amasan
nari pwəh nəmə asori me səvənraha
tuhəni nipərhienien ia wok səvənraha.
Noien me nəha tuho ia narimnari me pam
rəmwhen mə kəməkwani pen tihinari me
ia nəgkiariien səvəi Kumwesən, Kumwesən
sə rauvehimiru kitaha.

11 Krau kraukurən mə namasanien
səvəi Kumwesən ruvəier pehe raka ti
nərmama me pam. In nəha namasanien sə
rauvehimiru nərmama irə. 12 ✡Namasanien
nəha raməvəhag m kitaha mə tsəni
rekəm ia noien me səməme Kumwesən
raməmwəki mine noien ərəha me səvəi
tiprənə i nərmama hokeikei pik. Ia
nitətə i ipwet mine kitaha tsəməkeikei
mharə, mamhəukurən nari, mamho noien
atukwatukw mine noien me səməme
Kumwesən rokeikei, 13 ✡nənə, mamhəfwini
nəpin amasan nəha kitaha saməmri pen
əknekin nətərigien səkitaha irə. Nəpin
amasan nəha in nə nəpin sə Iesu Kristo trier
pehe irə irau niskaiien səvənhi. Iesu nə
in Kumwesən asori səkitaha rauvehimiru
kitaha. 14 ✡In rinəseni nimiruien səvənhi
memhə tukutaha mə truvehi raka kitaha ia

✡ 1:15: Mat 15:11, Rom 14:20 ✡ 1:16: 2Tim 3:5, 1Jon 1:6, 2:4 ✡ 2:1: Taet 1:9 ✡ 2:3: 1Tim 3:11 ✡ 2:5: Efes 5:22 ✡ 2:7: 1Tim 4:12, 1Tes 5:3 ✡ 2:8: 1Tes 2:15 ✡ 2:9: 1Tim 6:1 ✡ 2:10: Taet 1:3 ✡ 2:12: 1Jon 2:16, Efes 1:4 ✡ 2:13: 1Kor 1:7, Fil 3:20 ✡ 2:14: Kal 1:4, Eks 19:5, Dut 7:6, Sam 130:8, Esik 37:23, 1Tes 2:9

noien ərəha me pam, nənə, məpərhi kɨtaha
səmher mhəuvehe mho kɨtaha nərmama
səvənhi əpa səskai tɨ noien amasan me.
15 ✡Narimnari me i ik tikamahatən
nərmama me irə. Tikuvehi utə nətərɨgien
səvənraha, məgkiari mɨnraha tɨ nɨniseien
noien ərəha me səvənraha. Ikauvehi
nasoriien tɨ noien nəri i. Pwəh iərmama
riti rɨpko mhə nəri auər a ia niram, məpwəh
mwi nətəien təkutam.

3

*Noien amasan me s*əməme Taetas
traməkeikei məvəhag m nakalasia me irə
1 ✡Taetas. Tiko a pwəh rerɨnraha
ramrhi mə tuhəsiai nəmə asori me mɨne
nərmama səməme kamhərɨmənu ia nirəha.
Tuhaməkeikei mho nəkwanraha, nənə
mhərer mwatuk ia nəpɨn me tɨ noien
amasan me pam. 2 ✡Irəha tuhəpwəh
nɨni ərəhaien iərmama riti. Ia nəpɨn
me tuhaməkeikei mharə ia nəmərinuien,
mhəpwəh nəvisəien, nənə mheiwaiu
mhasitu ia nərmama me pam.
3 ✡Irəha tuhaməkeikei mho iamɨnhi
irə tɨ nəri nə mə fwe kupwən kɨtaha
mwi səreirei nari, mamhərui nəkwai
Kumwesən. Kameikuə ia kɨtaha səpwəh
nətəien suatuk atukwatukw. Noien
ərəha me nepwɨn sokeikei pɨk mhəregi
ramasan irə kamhərɨmənu ia kɨtaha. Ia
narəien səkɨtaha samo pɨk nərəhaien.
Rerɨtaha ramakres narimnari me səvəi
nərmama. Kaməmwəki kɨtaha nənə kɨtaha
saməmwəki kɨtaha me. Fwe kupwən noien
səkɨtaha ro iamɨnha irə, 4 ✡mətə Kumwesən
sə rauvei pehe nɨmɨruien vi m kɨtaha
rərhi pehe namasanien mɨne nokeikeiien
səvənhi rier pehe tukutaha. 5 ✡Ia nəpɨn
nəha Kumwesən ruvehimɨru kɨtaha. Mətə
in rɨpkuvehimɨru mhə kɨtaha tɨ nəri nə
mə samo noien amasan me, rekəm. In
ruvehimɨru kɨtaha tɨ nəri nə mə rapi kɨtaha.
In ruvehimɨru kɨtaha nəpɨn Nənɨmwɨn
Ikinan raikuas raka noien ərəha me
səkɨtaha, sətui mwi, mhəuvehe mhərməvi
mwi. 6 ✡Kumwesən rətəgi irapw Nənɨmwɨn
nəha ruvehe mukuər ia kɨtaha muku pen tɨ
Iesu Kristo. Iesu nəha in iərmama sə rauvei
pehe nɨmɨruien vi m kɨtaha. 7 ✡In rasitu ia
kɨtaha ia namasanien səvənhi, mo kɨtaha
satukwatukw ia nəmri Kumwesən mə
kɨtaha tsəuvehi nɨmɨruien rerɨn sə sənəmri
pen əknekɨn raka nətərɨgien səkɨtaha irə.
8 Nəgkiariien i in nəgkiariien pərhien.
Nənə iakokeikei mə tikahatən amasan
nərmama me ia narimnari me i. Pwəh
nərmama səməme həməni nɨpərhienien
ia Kumwesən tuhamarə mamho noien
amasan me. Narimnari me i hamasan pɨk
mamhasitu ia nərmama.
9 ✡Mətə nəresien me nərmama həreirei
nari kamhəni, mɨne nəgkiariien me
kamhəni ia kwənəkwus səvəi kaha kupwən
me, mɨne nəvisəien me kamhəvisə mɨnraha
me tɨ nɨpwrai Loa səvəi Moses, tikəməkeikei
mərer isipwɨn tɨ nirəha, tɨ nəri nə mə ko
həpkasitu mhə, namasanien səvənraha
riwən. 10 ✡Trɨni mɨnuə iərmama riti rɨni
nəgkiariien iamɨnhi meitehi kɨmiaha irə,
tikevən mɨnise. Mə ro mwi iamɨnhi, nənə,
tikevən mɨnise mwi. Trɨni mɨnuə ikɨnise
m kəru, mətə raməkeikei ia noien səvənhi,
nənə, tikərer pen isipwɨn tukwe, məpwəh.
11 ✡Ikukurən mə iərmama sə ramo iamɨnhi
irə, in iəmə rərəha, mamo noien ərəha.
Noien səvənhi ramo pui atukw a in mə in
iərmama riti Kumwesən trərpwɨn noien
ərəha səvənhi.

*N*əgkiariien sampam səvəi Pol

12 ✡Takərhi pehe iərman mi i riti Atemas
uə Tikikas truvehe mətoni ik. Nəpɨn tru-
vehe irə, tikəməkeikei mətoni akwauakw
a suatuk mə tikuvehe mətoni iou fwe
taon nəha Nikopolis, tɨ nəri nə mə iou
iakokeikei mə takevən marə fwe ikɨn ia
nəpɨn səvəi nəkwieiien. 13 ✡Iərmama mi
kəru nəghɨnrau nə Apolos mɨne Sinas, Sinas
in iərmama riti sə ramowok ia nɨkaren
səvəi loa səvəi nəkur Rom, irau krauavən
ia navənien səvənrau, mətə tikasitu ia ni-
rau mə nari riti trəpwəh niwən təniien ia
nirau. 14 ✡Ramasan mə ikahatən nərmama
me səkɨtaha mə irəha tuharə mamhəmwur
mamho noien amasan me mamhasitu ia
nərmama nepwɨn səməme narimnari me
səvənraha rɨpkəmwhen mhə. Rərəha mə
nərmama me səkɨtaha tuhamarə auər a.
15 Nərmama me pam səməme kamharə
kɨmaha mɨnraha həni ramasan tukw ik.
Nənə ik tikɨni tukwini ramasan səkɨmaha

✡ 2:15: 1Tim 4:12 ✡ 3:1: Rom 13:1-7, 1Tes 2:13-14 ✡ 3:2: Fil 4:5 ✡ 3:3: 1Kor 6:11, Efes 2:2, 5:8 ✡ 3:4: Taet 1:3 ✡ 3:5: 2Tim 1:9, Efes 5:26, Jon 3:5 ✡ 3:6: Wok Me 2:17-18 ✡ 3:7: Rom 3:24 ✡ 3:9: 2Tim 2:14,16,23 ✡ 3:10: Mat 18:15-17, 2Jon 10 ✡ 3:11: 1Tim 6:3-5 ✡ 3:12: Efes 6:21-22 ✡ 3:13: Wok Me 18:24, 1Kor 3:5-6, 1Kor 16:12 ✡ 3:14: Efes 4:28, Taet 2:14, Mat 7:19

revən tɨ nərmama me səməme hokeikei kɨmaha mamhahatətə ia Iesu.

Pwəh namasanien tramarə tukumiaha pam.

Filimon

Nəgkiariien sə rani mə nəfe i nəkukuə

Filimon in iəmə asori riti səvəi nakalasia me fwe Kolosi. In riti nəha Pol. Onesimas, in slef riti səvəi Filimon. In rakres mane səvəi Filimon nənə map mevən fwe Rom. Nəpɨn in ramarə fwe Rom, in rətoni Pol, mɨni nɨpərhienien ia nəgkiariien səvəi Iesu Kristo. Pol rərhi pen Onesimas ruvehi nəkukuə i mevən muvei pen m Filimon. Pol rəres skai m Filimon mə trəpwəh nərpwɨnien noien ərəha səvəi Onesimas nənə mo in rəmwhen ia piəvni. Nəkukuə i rukwakwa. Filimon, Efesas, Kolosi, mɨne Filipae kani mə nəkukuə me səvəi kalapus tɨ nəri nə mə Pol ramarə ia kalapus fwe Rom ia nuk 59-61 mɨrai nəkukuə me i.

1 ✡Iou Pol iakamarə ia kalapus tɨ nəghi
Iesu Kristo. Kɨmrau piəvtaha Timoti
iarouni ramasan tukw ik Filimon. Ik
iərmama i kɨtahar mik samaro pəri
wok. Kɨmrau iarouokeikei ik. 2 ✡Nənə
iarouni mwi ramasan tɨ kɨtirimətaha Apia,
mɨne piəvtaha Akipas, iəmə sə kɨtaha
min səmwhen ia naruagən me. Iarouni
ramasan tɨ nakalasia me pam nəha səməme
kamhousəsɨmwɨn irəha me ia nəkwai
nimwə səim. 3 ✡Iarouəfwaki mə Kumwesən
tata səkɨtaha mɨne Iesu Kristo Iərɨmənu
səkɨtaha trouəriari pehe namasanien
mɨne nəmərinuien pwəh irau krauarə
tukumiaha.

*Pol ram*əkwein amasan ia Filimon

4 ✡Filimon. Ia nəpɨn me, nəpɨn
rerɨk ramrhi ik ia nəfwakiien me səiou,
iakani vivi Kumwesən, 5 tɨ nəri nə mə
iakamregi kamɨni nokeikeiien səim sə
ikamo m nərmama me pam səvənhi mɨne
nahatətəien səim ikauvehi ia Iesu Iərɨmənu
səkɨtaha. 6 ✡Iakamregi mwi mə ikaməriari
ia rerɨm pam tɨ nəri nə mə ikamahatətə.
Iakəfwaki mə noien nəha trasitu ia niram
mo ikukurən amasan mwi narimnari
amasan me pam kauvei pehe saməuvehi
rauku pen tɨ Kristo. 7 ✡Piak, iakaməfwaki
iamɨnhi irə tɨ nəri nə mə nokeikeiien səim
ro nərmama me səvəi Kumwesən rerɨnraha
ragien. Nənə nəpɨn iakregi, iou mwi rerɨk
ragien. Ruvehi utə mwi nətərɨgien səiou.

*N*əresien səvəi Pol

8 Filimon, iakuə takəres nari riti mik.
Iakukurən nɨniien nəkwak tukw ik ia nəghi
Kristo mə nəfe tikaməkeikei mo, 9 ✡mətə
nokeikeiien səkrau, ko iapko mhə iamɨnhi.
Iakuə takəres a ik. Təkwtəkwuni iou
Pol iakɨnərgharə, nənə rəmwhen iakuvəni
raka iakamarə ia kalapus tɨ Iesu Kristo,
10 ✡iakaməres nari riti mik ia nɨkaren səvəi
Onesimas,* in i səim slef. In ruvehe mətoni
iou ia kalapus, nənə iakuvehe məmwhen
ia tata səvənhi, in ruvehe nərɨk. 11 (Fwe
kupwən in rɨpkasitu mhə ia niram, mətə
təkwtəkwuni nəha in rukurən nasituien ia
krau pəri.)
12 Təkwtəkwuni iakamərhi pehe iəmə i,
iəmə sə iakokeikei pɨk, rɨrərɨg muvehe
tukw ik. 13 ✡Iakokeikei mə takəkwtəmhiri
əknekɨn ramarə kɨmrau min mə truvehi
təmwhekɨm, mamo tukwini nari miou
nəpɨn iakamarə ia kalapus tɨ nəgkiariien
amasan. 14 ✡Mətə iapkokeikei mhə mə tako
nari riti sə ipkəseni mhə irə. Trɨni mɨnuə
ikamo nəri amasan iakokeikei mə truku
pen ia rerɨm agien, mətə rɨpko mhə nəri
iakaməkeikei mik tukwe mə tiko. 15 Rosi
Onesimas rɨnap məpwəh ik nəpɨn ouihi a
mə tikuvehi mwi rouarə rerɨn kɨmirau min.
16 ✡Nənə təkwtəkwuni in rɨpko mhə slef əpa
riti səim, mətə in rəpi raka slef. In piəvtaha
keikei riti. Iou iakokeikei pɨk in, mətə ik
tikokeikei pɨk in rəpi raka tɨ nəri nə mə in
slef səim, mətə irənhə mwi irə in piam, tɨ
nəri nə mə in ruvəuvehe mamahatətə ia
Iərɨmənu səkɨtaha.
17 Ro pen trɨni mɨnuə ikamətə iou
rəmwhen ia ik riti sə krauo pəri wok,
tikuvehi in ia rerɨm pam rəmwhen a mə
ikauvehi iou. 18 Trɨni mɨnuə rɨno nari
riti rərəha ia niram, uə rɨməuvehi nari
riti mɨpkuvehi mhə nənimen, tikəmri
pen ia kaon səiou. 19 ✡Iou, Pol, iakamrai
nəgkiariien i ia rəgɨk, iou tapkərəku. (Mətə
tikəpwəh nenouenouien mə səim kaon rarə
tɨ nəri nə mə iou iakɨnasitu ia niram ikuvehi
nɨmɨruien vi.) 20 Ouəh, piak, iakokeikei
mə tikasitu ia nirak, mo rerɨk ragien, tɨ
nəri nə mə krau pəri krauahatətə ia Kristo

✡ 1:1: Efes 3:1 ✡ 1:2: Kol 4:17, 2Tim 2:3 ✡ 1:3: Kal 1:3 ✡ 1:4: Rom 1:8-9 ✡ 1:6: Fil 1:9, Kol 1:9 ✡ 1:7: 2Kor 7:4 ✡ 1:9: Flm 1 ✡ 1:10: Kol 4:9, 1Kor 4:15 * 1:10: Nɨpwrai nəhag nəha Onesimas in i mə Iəmə sə Ramasitu. ✡ 1:13: Fil 2:30 ✡ 1:14: 2Kor 9:7, 1Tes 5:2 ✡ 1:16: 1Tim 6:2 ✡ 1:19: 1Kor 16:21, Kal 6:11

Iərɨmənu səkɨtaha. 21 Iakamrai nəkukuə i
mik, mukurən amasan mə tiko nəkwak.
Iakukurən mə tiko rəpi raka nəfe nəghɨn
iakaməres i.
22 ✡Nənə tikəpnəpenə mwi kwopun riti
səiou takapri ikɨn. Iakani iamɨnhi irə tɨ nəri
nə mə iakameitenhi Kumwesən mə trəseni
nəfwakiien me səkɨmiaha, mo suatuk miou
iakrərɨg pehe tukumiaha.

Nəgkiariien sampam səvəi Pol

23 ✡Epafras i iou riti sə kɨmrau min
iarouarə ia kalapus tɨ nəghi Iesu Kristo in
rɨni ramasan tukw ik. 24 ✡Nənə Mak mɨne
Aristakas, mɨne Temas, mɨne Luk iou me
nepwɨn səməme iahamo pəri wok, irəha
mwi həni ramasan tukw ik. 25 Iakəfwaki
mə namasanien səvəi Iesu Kristo Iərɨmənu
səkɨtaha tramarə tukumiaha.

✡ 1:22: Fil 1:25, 2:24 ✡ 1:23: Kol 1:7 ✡ 1:24: Kol 4:10,14, 1Tim 4:10-11

Hipru

Nəgkiariien sə rani mə nəfe i nəkukuə

Səreirei mə sin rɨmərai nəkukuə i. Iərmama riti rɨmərai ia nuk 60. Ia nəpɨn nəha nərmama kamhometə nakalasia me fwe Rom. Kɨmərai pen nəkukuə i revən tɨ nəkur Isrel nepwɨn səməme haməni nɨpərhienien ia Iesu. Səpkukurən mhə mə irəha hamarə pəku rosi fwe tənə Isrel uə taon nəha Rom. Kamo nəmisəien mɨnraha ro pen irəha na tuhəpwəh nahatətəien səvənraha ia Iesu mhərərɨg mhesi pen mwi Loa səvəi Moses. Nəkukuə i kani mə Hipru raməgkiari m nəkur Isrel mə nahatətəien səvənraha ia Iesu Kristo ramasan pɨk məpi raka nahatətəien kupwən səvənraha. Iesu in Tɨni Kumwesən. In rasori məpi raka nagelo me, Moses, Josua, mɨne pris me. Iesu in rɨmamhə m kuatia a rɨnəmwhen tɨ nuvehi rakaien noien ərəha. Nemhəien səvənhi rousi raka noien səvəi pris kupwən me səməme haməvi netə tɨ noien ərəha ia nəpɨn səvəi Oltestamen. Japta 11 raməgkiari ia nahatətəien səvəi nərmama ia Oltestamen. Nəpɨn nəkur Isrel səməme haməni nɨpərhienien ia Kristo həvsini nəkukuə i, ruvehi utə nətərɨgien səvənraha ia nahatətəien səvənraha. Nənə həni nɨpərhienien ia Kumwesən ia nəpɨn səvəi nəmisəien.

1 Fwe kupwən, nəpɨn rɨpɨk mɨne ia suatuk me səpəmsəpə, Kumwesən rəgkiari m kaha me səkɨtaha, nəgkiariien səvənhi ruku pen ia profet me səvənhi, 2 ✡mətə nəpɨn kurirə rɨnauvehe ipaka, nənə in rəgkiari m kɨtaha, nəgkiariien səvənhi ruku pen ia Tɨni sə rɨmərfi mə trərɨmənu ia narimnari me pam səvəi Tata səvənhi. Ia Tɨni, in rɨno neiai mɨne tɨprənə mɨne narimnari me pam. 3 ✡Tɨni Kumwesən kamətə pen nukuraanien asori səvəi Kumwesən irə, tɨ nəri nə mə in rəmwhen atukwatukw ia Tata səvənhi ia narimnari me pam, maməkwtəmhiri narimnari me pam ia nəgkiariien əsanɨn səvənhi. Nəpɨn rɨnaikuas raka noien ərəha me səvəi nərmama, nənə mevən fwe ia neiai, məkure ia nɨkare Kumwesən asori mwatuk.

Tɨni Kumwesən in rasori məpi raka nagelo me

4 ✡Tɨni Kumwesən ruvehe mɨnasori raka məpi raka nagelo me rəmwhen mə nəhag Kumwesən rɨməuvei pen min rasori məpi raka nəghɨnraha. 5 ✡Iakani iamɨnha irə tɨ nəri nə mə Kumwesən rɨpkɨni anan mhə tɨ agelo riti səvənhi mə,

"Ik nərɨk,
təkwtəkwuni iakuvəuvehe tata atukwatukw səim."

Kumwesən rɨpkɨni anan mhə tɨ agelo riti mə,

"Iou takuvehe tata səim,
nənə ik tikuvehe nərɨk."

6 ✡Mətə nəpɨn Kumwesən rɨnərhi pehe tɨni sə rɨməkupwən mətui ruvehe ia tɨprənə i, nənə mɨni mə,

"Pwəh nagelo me pam səiou hənɨmwi nukurhunraha, mhəsiai in."

7 Mətə in rəgkiari ia nagelo me mɨni mə,

"In ramo nagelo me səvənhi həmwhen ia nɨmətagi me,
mamo səvənhi iotukwininari me həmwhen ia nərami napw me."

8 Mətə rɨnaməgkiari ia tɨni nənə mani mə,

"Kumwesən nərɨmənuien səim tramarə rerɨn ia nuk nuk me.
Ik ikamərɨmənu ia nərmama me səim ia noien atukwatukw.

9 Ik ikokeikei a natukwatukwien
nənə məmwəki noien ərəha.
Ro pen Kumwesən, Kumwesən səim, rɨnəmri kupwən ik,
nənə ik ikasori ia ik me nepwɨn.
Nənə rɨno pen oel ia kəmkapwə ramahatən pen mə ik kig,
mamo rerɨm ramagien məpi raka ik me nepwɨn."

10 Nənə Kumwesən rɨni pen mwi tɨ tɨni mə,

"Iərɨmənu, fwe nukune narəien ikɨnəmri tɨprənə i,
nənə narimnari me ia nɨmagouagou ikɨno irəha ia rəgɨm mi.

11 Narimnari me pam i tuhəpkiwən,
irəha tuhakuas mhəmwhen ia tɨnari sə rɨmərɨr,
mətə ik ikamarə rerɨn a.

12 Ik tikərfe irəha rəmwhen kamərfe tɨnari,
tuko irəha rəmwhen karkahu kuvehi raka karkahu pen səpə,
mətə ik ikamarə a iamɨnhi irə mamevən ia nuk nuk me
ko ipkemhə mhə nəpɨn riti."

✡ 1:2: Sam 2:8, Mat 21:38, Jon 1:3 ✡ 1:3: 2Kor 4:4, Wok Me 2:33-34, Kol 1:20, Hip 8:1 ✡ 1:4: Fil 2:9 ✡ 1:5: Wok Me 13:33, Hip 5:5, 1Kron 17:13 ✡ 1:6: Rom 8:29, Sam 97:7

13 Kumwesən rɨpkɨni pen anan mhə tɨ agelo
riti səvənhi mə,
“Əkure ia nɨkarek mwatuk
meste tako nərmama səməme
haməmwəki ik həuvehe,
tikərpwi utə tɨpage nɨsum mi ia
nirəha.”
14 ✡Mətə nagelo me, irəha nəfe? Irəha
nənɨmwɨn me kamho tukwini nari m
Kumwesən. In rərhi pehe irəha mə
tuhəuvehe mhasitu ia nərmama səməme
in truvehimɨru irəha.

2

*K*ɨtaha tsaməkeikei mhətərɨg amasan tɨ
nəfe səuvəregi raka

1 Ro iamɨnhi irə kɨtaha tsaməkeikei
mhətərɨg amasan mwi tɨ nəfe səuvəregi
raka, kamo kɨtaha saraka mərməru irə.
2 ✡Kɨtaha sənətə raka mə nəgkiariien səvəi
Loa nagelo me həuvei pen m kaha kupwən
me səkɨtaha ro nɨpərhienien. Nərmama me
pam səməme həno noien ərəha uə hənərui
nəgkiariien nəha, kuvei pen nərpwɨnien
sə ratukwatukw mɨnraha. 3 ✡Ro pen tsəfo
mhap tɨ nərpwɨnien sə Kumwesən tro
m kɨtaha trɨni mɨnuə so nəri auər a ia
nəgkiariien i ramasan pɨk maməvisau
suatuk sə in rauvehimɨru nərmama irə?
Iərɨmənu səkɨtaha rɨməkupwən mɨni irapw
nəgkiariien nəha. Kurirə irə nərmama me
i səməme həmərегi, irəha hahatən kɨtaha
ia nəgkiariien nəha mə ro nɨpərhienien.
4 ✡Kumwesən in mwi ro kɨtaha sətoni
mə nəgkiariien nəha ro nɨpərhienien
i. In ro nɨmtətien me mɨne narimnari
me nərmama hətoni nənimenraha rier
tukwe, nənə muvei pen nɨskaiien me səvəi
Nənɨmwɨn Ikinan m nərmama resi pen
nətərɨgien səvənhi.

*Iesu r*ɨməuvehe iərmama nɨpwran
rəmwhen ia nɨpwrataha

5 Rɨpko mhə nagelo me Kumwesən
rɨməuvehi utə irəha mə tuhərɨmənu ia
tɨprənə vi sə trɨpkuvehe, tɨprənə nəha
saməgkiari irə. 6 Nəgkiariien riti sə
raməmak ia Nəkukuə Ikinan rani mə,
“Iərmama in nəri auər a,
mətə rerɨm tramrhi in,
tikəpwəh nenouenouien irə,
nənə ik ikamətui amasan tɨ iəməti
iərmama.
7 Ia nəpɨn kwakwa a ik ikɨməuvehi irapw
in reiwaiu inhərɨpw anan ia nagelo
me,
nənə məfəfau pen nasoriien mɨne
nɨsiaien ia kənkapwə,
8 ✡məmri narimnari me pam kamharə
inhərɨpw ia tɨpage nɨsun mi.”
Nəgkiariien i sə rani mə Kumwesən rəmri
narimnari me pam kamharə inhərɨpw
ia tɨpage nɨsui iərmama nɨpwran mə
Kumwesən rɨpkəpwəh mhə kuatia mə
iərmama trəpwəh nərɨmənuien irə.
Mətə kɨtaha səpkətoni mhə ihi iərmama
ramərɨmənu ia narimnari me pam. 9 ✡Mətə
nari kuatia sənətoni in i Iesu sə Kumwesən
rɨməuvehi irapw in reiwaiu anan ia
nagelo me səvəi nəpɨn kwakwa a. Nənə
təkwtəkwuni nəha kɨnəfəfau pen nasoriien
mɨne nɨsiaien ia kənkapwə tɨ nəri nə mə
rɨməuvehi nəmisəien memhə. Ouəh, ia
namasanien səvəi Kumwesən in remhə
muvehi təmwki nərmama pam.

10 ✡Kumwesən sə rɨno narimnari me pam
mə narimnari me nəha səvənhi, in ro noien
riti ramasan pɨk in i ro Iesu rɨregi nəmisəien
me. Nəmisəien me nəha həno Iesu ruvehe
matukwatukw məmwhen. In iərmama sə
rukupwən mousi əmwesi nəkwus tɨ nuve-
himɨruien nɨpwnəti Kumwesən me həpɨk.
Kumwesən truvehi utə irəha tuhəuvən
mharə ia kwopun ramser. 11 ✡Iesu ramo
nərmama me səvənhi həuvehe mho nəkur
ikinan me mə irəha nərmama me səvəi
Kumwesən noien ərəha səvənraha riwən.
Nənə Iesu mɨne nərmama me səvənhi
səvənraha tata kuatia a. Ro pen Iesu
rɨpkaurɨs mhə mə trəkwein irəha mə piəvni
me 12 nəpɨn raməgkiari iamɨnhi irə mɨnuə,
“Iou takɨni irapw nəghɨm tɨ piak me.
Ia nɨmwrhenhi nousəsɨmwɨnien
səvənraha takəgnəgɨni ik.”
13 In rani mwi mə,
“Iou takəmri pen nahatətəien səiou ia
Kumwesən.”
Nənə mani mwi mə,
“Ətə ro. Iou i kɨmaha nəkwərhakwərha me
səməme Kumwesən rɨməuvei pehe
irəha miou.”
14 ✡Tɨ nəri nə mə nəkwərhakwərha me
nəha nusanraha mɨne nɨtenraha rarə, ro
pen Iesu in mwi ruvehe mo in iərmama

✡ 1:14: Sam 34:7, 91:11 ✡ 2:2: Kal 3:19 ✡ 2:3: Hip 10:29, 12:25 ✡ 2:4: Mak 16:20, 1Kor 12:4,11 ✡ 2:8: 1Kor 15:27 ✡ 2:9: Fil 2:8-9 ✡ 2:10: Rom 11:36 ✡ 2:11: Mat 25:40, Mak 3:35, Jon 20:17 ✡ 2:14: Jon 12:31, 1Jon 3:8, Rev 12:10

rəmwhen a ia nirəha nusan mɨne nɨten rarə. In ro iamɨnha irə mə tremhə, nənə ia nemhəien səvənhi trouraha iəremhə sə rauvehi nɨskaiien səvəi noien iərmama remhə. Iəremhə nəha Setan. [15] Tɨ nəri nə mə nərmama haməhekɨr nemhəien, nehekɨrien səvənraha raməkwtəmhiri tərini irəha nəpɨn me pam ia nɨmɨruien səvənraha. Rəmwhen a mə irəha slef me. Mətə Iesu rɨmamhə mə truvei raka irəha, tuhəpwəh mwi noien irəha slef me. In ruvəfi nari ia nirəha. [16] ✡Rɨno nukurənien irə mə Iesu rɨpkasitu mhə ia nagelo me, mətə rɨnasitu ia kwənəkwus me səvəi Epraham. [17] ✡Ro pen in rɨməuvehe məmwhen a ia piəvni me ia noien me pam, mə ia nɨkaren səvəi wok səvəi Kumwesən, in rukurən nuveheien pris asori anan riti sə trapi tɨ nərmama me səvənhi, nənə irəha həukurən nətɨgiteien irə traikuas raka noien ərəha me səvənraha. [18] Tɨ nəri nə mə in ruvəregi raka nəmisəien ia nəpɨn nəha kɨnameipweipwi in ia noien ərəha ro pen in rukurən nasituien ia səməme kameipweipwi irəha ia noien ərəha ipwet mɨne.

3

*Iesu in rasori m*əpi raka Moses

[1] Ro pen, piak ikinan me, nərmama me Kumwesən ia neiai rɨnəkwein pəri ia kɨtaha m kɨmiaha, hətərɨg ro ia Iesu, aposol mɨne pris asori anan səvəi nəgkiariien səkɨtaha sə saməni irapw. [2] Kumwesən rɨməuvehi utə in mə tro wok i, nənə in ro nəkwai Kumwesən ia narimnari me pam, rəmwhen ia Moses fwe kupwən in rɨno nəkwai Kumwesən ia wok me pam səvənhi ia nəkwai nimwə səvəi Kumwesən. [3] Mətə Iesu in rasori məpi raka Moses rəmwhen iəmə sə ruvrhəkɨn nimwə riti in rasori məpi raka nimwə nəha. [4] Ouəh nɨpərhienien, nimwə me pam kuatia kuatia iərmama ruvrhəkɨn, mətə Iəmə sə rɨməuvrhəkɨn narimnari me pam in nəha Kumwesən. [5] ✡Moses in io-tukwininari riti sə ro nəkwai Kumwesən ia wok me pam səvənhi ia nəkwai nimwə səvəi Kumwesən, nənə mukupwən mɨni irapw narimnari me səməme Kumwesən trəgkiari mwi irə kurirə ikɨn. [6] ✡Kristo, in mwi ro nəkwai Kumwesən ia narimnari me pam. Mətə rɨpko mhə in io-tukwininari a riti ia nəkwai nimwə səvəi Kumwesən rəmwhen ia Moses. In Tɨni Kumwesən sə ramərɨmənu ia nimwə nəha. Nənə trɨni mɨnuə kɨtaha saməkwtəmhiri noien i samo, noien sə samahatətə əknekɨn ia Kumwesən, mamhəmri pen əknekɨn nətərɨgien səkɨtaha irə, in i rahatən pen mə kɨtaha nimwə səvənhi.

*Tih*əpwəh noien kəmkapwəmiaha rɨskai

[7] Ro pen rəmwhen ia Nənɨmwɨn Ikinan rani,
"Ipwet, trɨni mɨnuə hiəregi reri Kumwesən,
[8] ✡hiəpwəh noien kəmkapwəmiaha rɨskai,
rəmwhen ia kaha kupwən me səkɨmiaha hənamo mamhərui nəkwai Kumwesən,
nəpɨn irəha hameipweipwi in fwe ia kwopun akwesakwes.
[9] Kwopun nəha, ia nəpɨn me meste nuk foti, kaha kupwən me səkɨmiaha hamətoni narimnari me səməme iakamo mɨnraha,
mətə irəha hameipweipwi iou, mamhokeikei mə tuhətoni mwi nɨskaiien səiou.
[10] Ro pen niemaha rəpi iou tɨ nərmama me nəha,
nənə iakɨni mə, 'Ia nəpɨn me pam irəha kamhəuvən mamharikou ia rerɨnraha.
Irəha həpkesi pen mhə suatuk me səiou.'
[11] ✡Niemaha rəpi pɨk iou, iakuvehi kwəsuahi mɨni mə,
'Irəha tuhəpkuvnimwə mhə ia nəpɨn riti mhəuvehi napwɨsien səiou.' "

[12] Piak me, tihətui amasan, kamo kɨmiaha riti rerɨn ruvehe mərəha, məpwəh nɨniien nɨpərhienien ia nəgkiariien pərhien, miri pen in mə trəpwəh Kumwesən sə ramɨru, mevən isipwɨn tukwe. [13] Mətə nəgkiariien nəha Nənɨmwɨn Ikinan rɨməni mə "ipwet" ramarə ihi, ramasan mə kɨmiaha tihaməkeikei mamhəgkiari m kɨmiaha me mamhərpwi əknekɨn kɨmiaha me ia nəpɨn me, mə noien ərəha trəpwəh neikuəien ia kɨmiaha riti mo kənkapwə rɨskai. [14] ✡Iakani iamɨnha irə tɨ nəri nə mə kɨtaha tsaməkeikei mhahatətə əknekɨn ia Kristo rəmwhen səno fwe kupwən nəpɨn səuvehe vi a mhahatətə irə. Trɨni mɨnuə səkwtəmhiri noien nəha səkɨtaha meste

✡ 2:16: Aes 41:8-9 ✡ 2:17: Fil 2:7, Hip 2:14, 1Jon 2:2, 4:10 ✡ 3:5: Nam 12:7 ✡ 3:6: Kol 1:23, Hip 3:14
✡ 3:8: Eks 17:7, Nam 20:2-5 ✡ 3:11: Nam 14:21-23 ✡ 3:14: Hip 3:6

nɨmɨruien səkɨtaha ro sampam, rahatən
pen mə nɨpərhienien kɨtaha nərmama me
səvəi Kristo, saməuvehi pəri narimnari me
kɨtaha min. 15 ✡Nəgkiariien səvəi Nəkukuə
Ikinan rani iamɨnhi irə:
"Ipwet, trɨni mɨnuə hiəregi reri Kumwesən,
hiəpwəh noien kəmkapwəmiaha
rɨskai,
rəmwhen ia kaha kupwən me səkɨmiaha
hənamo mamhərui nəkwai
Kumwesən."
16 ✡Nɨsɨmə me nəha həməregi reri
Kumwesən mətə həpwəh noien nəkwan?
Irəha pam səməme Moses rɨməiri irapw
irəha fwe tənə Ijip uə rekəm? Ouəh, irəha
nəha. 17 ✡Nɨsɨmə me nəha həno Kumwesən
niemaha rəpi nuk foti? Irəha səməme həno
noien ərəha, nənə nɨpwranraha rɨmwei pen
ia kwopun akwesakwes hemhə uə rekəm?
Ouəh, irəha nəha. 18 ✡Nɨsɨmə me nəha
Kumwesən raməgkiari mɨnraha mauvehi
kwəsuahi mə irəha tuhəpkuvnimwə mhə ia
nəpɨn riti mhəuvehi napwɨsien səvənhi? In
raməgkiari m nərmama səməme hənərui
nəkwan. 19 Ro iamɨnhi irə sətoni mə
kɨnise irəha həpkuvnimwə mhə tɨ nəri
nə mə irəha həpkɨni mhə nɨpərhienien ia
Kumwesən.

4

Napwɨsien riti nəha ikɨn nərmama me
səvəi Kumwesən həukurən nuvehiien ip-
wet
1 Mətə kɨtaha i, Kumwesən ruvəni
raka tukutaha mə kɨtaha səukurən
nuvnimwəien mhəuvehi napwɨsien
səvənhi, nənə nəgkiariien nəha ramərer
maməsevər tukutaha. Ro pen pwəh
səhekɨr. Rərəha mə tukəkiri kɨmiaha
riti kətə mə rəpwəh nesteien napwɨsien
nəha. 2 Kɨtaha səuvəregi raka nəgkiariien
amasan riti rəmwhen nərmama me
nəha fwe kupwən həməregi. Mətə
nəgkiariien nəha irəha həməregi rɨpkasitu
mhə ia nirəha, tɨ nəri nə mə irəha
həməregi a mətə həpwəh nahatətəien
irə. 3 ✡Mətə kɨtaha səməme səuvəni
raka nɨpərhienien ia nəgkiariien nəha
saməuvnimwə mamhəuvehi napwɨsien
nəha Kumwesən raməgkiari irə mamɨni
mə,
"Niemaha rəpi pɨk iou, iakuvehi kwəsuahi,
mɨni mə,
'Irəha tuhəpkuvnimwə mhə ia nəpɨn
riti mhəuvehi napwɨsien səiou.' "
In rɨni iamɨnhi irə nəri auər a mə rɨno pam
wok me səvənhi ia nəpɨn rɨnəmri tɨprənə
irə. 4 ✡Kɨtaha səukurən mə rɨno pam raka
wok me nəha iamɨnha irə tɨ nəri nə mə
Nəkukuə Ikinan raməgkiari ia nəpɨn sə ro
sefen irə, mani mə, "Ia nəpɨn sərо sefen,
Kumwesən rapwɨs ia wok me pam səvənhi."
5 ✡Nənə rani mwi ia kwopun i mə, "Irəha
tihəpkuvnimwə mhə ia nəpɨn riti mhəuvehi
napwɨsien səiou."
6 Nərmama səməme haməkupwən
mhəregi nəgkiariien amasan, irəha
həpkuvnimwə mhə mhəpkuvehi mhə
napwɨsien nəha tɨ nəri nə mə irəha hənərui
nəkwai Kumwesən. Mətə napwɨsien nəha
raməmak ihi mə nərmama nepwɨn mwi
irəha həukurən nuvnimwəien mhəuvehi.
7 Ro nukurənien i mə ro iamɨnha irə
tɨ nəri nə mə nuk rɨpɨk rukurau nənə
Kumwesən rəmri mwi nəpɨn riti mwi kani
mə "Ipwet." Kig Tevɨt rɨməni irapw nəri
nəha ia nəgkiariien i iakuvəni raka, rani
mə,
"Ipwet, trɨni mɨnuə hiəregi reri Kumwesən,
hiəpwəh noien kəmkapwəmiaha
rɨskai."
8 ✡Fwe kupwən, Josua rɨpkuvei pen mhə
napwɨsien mɨnraha ia tənə Kenan. Ko
ruvei pen mɨnraha Kumwesən ko rɨpkɨni
mhə mwi nəpɨn əpə riti mwi kurirə.
9 Mətə Kumwesən rɨni nəpɨn əpə riti
mwi. Ro iamɨnhi irə napwɨsien riti
nəha ikɨn raməmak ihi nərmama me
səvəi Kumwesən həukurən nuvnimwəien
mhəuvehi. Napwɨsien nəha rəmwhen
ia sapat, 10 ✡tɨ nəri nə mə iərmama sə
truvnimwə muvehi napwɨsien nəha səvəi
Kumwesən, in mwi trapwɨs ia wok səvənhi
rəmwhen ia Kumwesən rɨnapwɨs ia wok
səvənhi fwe kupwən. 11 Ro pen pwəh kɨtaha
sousari əknekɨn mə tsəuvnimwə mhəuvehi
napwɨsien nəha. Rərəha mə kɨtaha riti tresi
pen noien səvəi nəkur kupwən me səməme
hənərui nəkwai Kumwesən mhəmwei.
12 ✡Iakani iamɨnhi irə tɨ nəri nə mə
Nəgkiariien səvəi Kumwesən ramɨru mamo
nɨpwran, məhiə məpi raka nau səvəi
naruagənien sə rəhiə ia nɨkaren pəri mi,
mamərai ərori iərmama meste fwe imwə

✡ 3:15: Hip 3:7-8 ✡ 3:16: Nam 14:1-35 ✡ 3:17: 1Kor 10:10 ✡ 3:18: Hip 3:11 ✡ 4:3: Hip 3:11 ✡ 4:4: Jen 2:2 ✡ 4:5: Sam 95:11 ✡ 4:8: Dut 31:7, Jos 22:4 ✡ 4:10: Hip 4:4 ✡ 4:12: 1Pit 1:23, Efes 6:17, Rev 1:16, 19:15, Jon 12:48

anan ia kwopun nɨmɨruien mɨne nənɨmwɨn
krauarə ikɨn, meste kwopun nɨkəkrin me
hərɨpɨn ikɨn mɨne nui fwe imwə ia nɨkəkrin
me, maməkiri nətərɨgien me mɨne noien
afafa me ia reri iərmama. 13 Nari riti riwən
sə Kumwesən rɨno ko rərkwafə ia nənimen,
mətə in ramətə pam irəha. Nənə in nəha
trəres kɨtaha mə sənəfarə irə ia nɨmɨruien
səkɨtaha.

Iesu in pris asori anan riti

14 ✡Ro pen pwəh səkwtəmhiri əknekɨn
nəgkiariien səkɨtaha sə saməni irapw tɨ
nəri nə mə səuvəuvehi pris asori anan riti
səkɨtaha in rasori. In i Iesu, Tɨni Kumwesən
sə rutə məpi raka nɨmagouagou mevən fwe
ia neiai. 15 Pris asori anan nəha səkɨtaha
rukurən amasan mə nɨskaiien səkɨtaha
riwən, nənə ramapi tukutaha, tɨ nəri nə mə
narimnari me pam həneipweipwi raka in.
Mətə nari kuatia in rɨpko mhə noien ərəha.
16 ✡Ro pen pwəh səpwəh nehekɨrien. Pwəh
səuvən ipaka tɨ jea sə Kumwesən raməkure
irə mamərɨmənu, jea sə namasanien raku
pen ikɨn. Ia kwopun nəha in trapi kɨtaha,
muvei pehe namasanien m kɨtaha nəpɨn
samətui in mə trasitu ia kɨtaha.

5

1 Kɨtaha səukurən mə ia narəien səvəi
nəkur Isrel nəpɨn me pam Kumwesən rarfi
iərmama riti ia reri nərmama mauvehi
utə in mə truvehe mo in pris asori anan.
Pris asori anan nəha tro suatuk səvəi
nərmama həuvən tɨ Kumwesən. In rau-
vei pen tukwini narimnari me səvənraha
m Kumwesən ia təkure nɨfatə, nənə mavi
netə tɨ nuvehi rakaien noien ərəha me
səvənraha. 2 ✡Nərmama səməme hamreirei
nari mamhəuvən ia mour, pris asori anan
nəha rukurən noien rɨməru tɨ nirəha tɨ nəri
nə mə in mwi rɨpkɨskai mhə mamo noien
ərəha nəpɨn rɨpɨk. 3 ✡Ro iamɨnhi irə in
traməkeikei muvi netə tɨ nuvehi rakaien
noien ərəha me səvənhi, nənə marə mo
mwi səvəi nərmama.

4 ✡Nənə iərmama riti ko rɨpkuvehi utə
atukw mhə in mə tro wok səvəi pris asori
anan, mətə Kumwesən rəkwein in mə tro
rəmwhen rɨnəkwein ia Eron fwe kupwən.
5 ✡Rəmwhen a mwi Kristo rɨpkuvehi utə
atukw mhə in mə in pris asori anan, mətə
Kumwesən rɨmərfi, nənə mɨni pen tukwe in
mə,
"Ik nərɨk.
Təkwtəkwuni iakuvehe tata atuk-
watukw səim."
6 ✡Nənə ia kwopun riti mwi ia Nəkukuə
Ikinan in rani mə,
"Ik pris riti rəmwhen ia Melkisetek fwe
kupwən,
tikauvehi wok i ia nəpɨn me mɨne ia
nuk nuk me."
7 ✡Ia nɨmɨruien səvənhi ia təkure tɨprənə
i Iesu raməfwaki m Kumwesən maməres
nari, mamasək əpwəmwɨs nɨse nənimem
ramaiu. Kumwesən rauvehi nɨskaiien tɨ
nuvehimɨruien in mə trəpwəh nemhəien.
Nənə in ramsiai Kumwesən mamo nəkwan,
ro pen Kumwesən rɨregi in. 8 Nɨpərhienien
Iesu in Tɨni Kumwesən, mətə rɨməregi
nəmisəien. Ro pen nəmisəien səvənhi
ro in rukurən amasan nɨpwrai noien
nəkwai Kumwesən. 9 Nənə nəpɨn ruvehe
mɨnatukwatukw pam, in ruvehe nukune
nɨmɨruien rerɨn kauvehimɨru nərmama me
pam irə səməme kamho nəkwan. 10 ✡Nənə
Kumwesən ruvei pen nahag i min mə in
pris asori anan rəmwhen ia pris nəha
Melkisetek fwe kupwən.

*N*əgkiariien kani kaməsuəpwiri irəha
irə

11 Kɨmaha iahaməuvehi nəgkiariien
rɨpɨk mə tahəni mhəgkiari ia nəri
nəha, mətə rəknekɨn tɨ nɨni amasan
pamien tukumiaha, tɨ nəri nə mə
kɨmiaha hiarpaha nɨregiien nari riti
nənə mhəukurən. 12 ✡Kɨnahatən raka
kɨmiaha tui ia nəgkiariien səvəi Kumwesən.
Təkwtəkwuni ratukwatukw a mə kɨmiaha
tihahatən nərmama me irə, mətə kɨmiaha
ko hiəpko mhə. Təkwtəkwuni nəha
tukaməkeikei kahatən mwi kɨmiaha ia
nukune nəgkiariien səvəi Kumwesən.
Kɨmiaha hiamesɨs a ko hiəpkani mhə
nəvegɨnien skai. 13 Mətə iərmama sə
ramesɨs ihi iamɨnha irə trəfo mukurən
nəgkiariien səvəi natukwatukwien?
Rəknekɨn tɨ nəri nə mə in iəkunouihi.
14 ✡Mətə nəvegɨnien sɨkai sənəi nəkur
həuvəmruə raka səməme kamhəkiri noien
me ia nəpɨn me, nətərɨgien səvənraha
ruvəuvehe muvəukurən sə ramasan mɨne
sə rərəha.

✡ 4:14: Hip 3:1, 10:23 ✡ 4:16: Hip 10:19 ✡ 5:2: Hip 4:15 ✡ 5:3: Lev 9:7, 16:6 ✡ 5:4: Eks 28:1 ✡ 5:5: Hip 1:5 ✡ 5:6: Hip 6:20, 7:1,17 ✡ 5:7: Mat 26:39-46, Fil 2:6-8 ✡ 5:10: Hip 5:6 ✡ 5:12: 1Kor 3:1-3 ✡ 5:14: Rom 16:19, Fil 1:10

6

1 Ro pen ramasan mə tsəpkahatən mhə
mwi nukune nahatənien səvəi nahatətəien
ia Kristo, mətə pwəh səuvən atukwatukw
tɨ nəgkiariien me səməme ho kɨtaha
səuvehe mhəmruə. Kɨtaha səuvərərɨg
raka ia noien emhə me, mhənahatətə
raka ia Kumwesən. Rəmwhen a mə
sənəpərhi raka təmwki nimwə. Nəpɨn nəha
təkwtəkwuni səvəi nɨrɨpesuien nimwə.
2 ✡Kɨtaha səuvəukurən raka nahatənien me
səvəi noien me səpəmsəpə səvəi paptaes,
nənə mhəuvəukurən raka noien səvəi
nəmri penien rəgi iərmama ia kənkapwə
iərmama məfwaki tukwe. Nənə kɨtaha
səuvəukurən raka mə nərmama tuhətui
mwi ia nemhəien, nənə mhəuvəukurən
mwi mə Kumwesən trəkiri noien me səvəi
nərmama, nənə muvei pen nərpwɨnien
rerɨn m nərmama səməme kamho noien
ərəha. Narimnari me i, sənəgkiari raka
irə. Rɨpkamasan mhə mə tsəsmwatuk
mwi ia nəgkiariien kuatia me ia nəpɨn me.
3 Ro iamɨnhi irə trɨni mɨnuə Kumwesən
rəseni kɨtaha, nənə kɨtaha tsəuvehe kɨtaha
nərmama səməme səuvəmruə raka.

4 Hiəukurən mə nərmama nepwɨn nəha
irəha həuvəuvehe raka ia nukuraanien,
mhənənɨmwi əghan raka namasanien sə
Kumwesən rauvei pehe auər a raku pen ia
neiai, həuvəuvehi pəri raka Nənɨmwɨn Iki-
nan kɨtaha mɨnraha, 5 ✡mhənənɨmwi əghan
raka nəgkiariien səvəi Kumwesən mə
ramasan, mhəuvəregi raka nɨskaiien səvəi
nɨtətə sə trɨpko mhə tui ruvehe, 6 ✡mətə
təkwtəkwuni hənəpwəh nahatətəien
səvənraha mhəuvərərɨg. Irəha tuhəfo
mhərərɨg mwi ia noien ərəha səvənraha
mhəuvehe mwi tɨ Kumwesən? Suatuk
riti mwi riwən. Rəmwhen a mə irəha
hənərui tərini pen mwi Tɨni Kumwesən
ia nei kamarkuaui, mhəuvehi utə mwi in,
mho aurɨs in ia nəmri nərmama.

7 Tɨprənə sə rauvehi amasan nui səvəi
nesən sə rətəgətəg irapw irə nəpɨn
rɨpɨk, mukuə narimnari me sə trasitu
ia nərmama səməme haməmhu irə,
Kumwesən trəkwein amasan irə. 8 ✡Mətə
mə tɨprənə nəha rukuə nurhi ərəha me sə
ro rɨrevɨn, rɨpkamasan mhə mwi tɨ nari riti,
rɨnamevən a tukəkwein ərəha irə. Ia nəpɨn
sampam səvənhi napw trahi əmwesi pam
narimnari səməme kamharə irə.
9 Nərmama keikei me, kɨmaha ia-
haməgkiari iamɨnhi irə, mətə iahəukurən
amasan ia kɨmiaha mə noien səkɨmiaha
ramasan mwi məpi raka tɨprənə ərəha
nəha. Kɨmiaha hiamo narimnari
me səməme kamhahatən pen mə
Kumwesən ruvəuvehimɨru pərhien
kɨmiaha. 10 ✡Kumwesən ko rɨpkenouenou
mhə narimnari me səməme hiəno tɨ
nəri nə mə noien səvənhi ratukwatukw
a ia nəpɨn me pam. Nənə in ko rɨpko
mhə nəri auər a ia noien amasan səvəi
nokeikeiien sə hiəno min, nənə mamho ihi,
nəpɨn hiənasitu ia nərmama me səvənhi.
11 ✡Nənə kɨmaha iahokeikei mə kɨmiaha
kuatia kuatia rerɨmiaha tragien tɨ noien
iamɨnha irə mamhəuvən meste tihəuvehi
nəfe hiaməmri pen əknekɨn nətərɨgien
səkɨmiaha irə. 12 Kɨmaha iahəpwəh
nokeikeiien mə tiharpaha, mətə iahokeikei
mə tihəmwhen ia nərmama səməme
hamahatətə, nənə nətərɨgien səvənraha
rəpwəmwɨs, nənə həukurən nuvehiien
narimnari me səməme Kumwesən rɨno
promes mə truvei pen mɨnraha.

Promes səvəi Kumwesən trəməkeikei
muvehe mukuə
13 Nəpɨn Kumwesən rɨno promes m Epra-
ham fwe kupwən, nahag riti mwi riwən
mə in truvehi mo nəgkiariien səvənhi
rɨpam, tɨ nəri nə mə nəghi Kumwesən ra-
sori məpi raka nahag me pam. Ro pen
Kumwesən ruvehi atukw a kwəsuahi ia
nəghɨn, 14 ✡mani mə, "Iakani nɨpərhienien
mə iou takəkwein amasan ia niram, mo
nərmama ia kwənəkwus səim tuhəpɨk."
15 Tɨ nəri nə mə nətərɨgien səvəi Epra-
ham rəpwəmwɨs, in reitenhi meste ruvehi
narimnari me nəha Kumwesən rɨno promes
mə truvei pen min.

16 ✡Nəpɨn iərmama ruvehi kwəsuahi
ia nəghi iəmə asori riti səvənhi,
nənə kwəsuahi nəha səvənhi rərihi
nəgkiariien səvənhi rɨpam. Nənə nərmama
tuhaməkeikei mhəni nɨpərhienien ia
nəgkiariien səvənhi, ko həpkəvisə mhə
mwi tukwe. 17 Kumwesən rɨməuvehi
kwəsuahi ia nəghɨn iamɨnhi irə, tɨ nəri
nə mə in rokeikei mə tro nərmama
me i səməme tuhəuvehi nəfe in rɨno

✡ 6:2: Hip 9:14 ✡ 6:5: 1Tes 2:3 ✡ 6:6: Mat 12:31, Hip 10:26-27, 1Jon 5:16 ✡ 6:8: Jen 3:17-18 ✡ 6:10: Hip 10:32-34 ✡ 6:11: Hip 3:14 ✡ 6:14: Jen 22:16-17 ✡ 6:16: Eks 22:10-11 ✡ 6:18: Nam 23:19, 1Saml 15:29

promes həukurən amasan mə nətərɨgien
səvənhi ko kɨpkuvsini mhə nəpɨn riti.
18 ✡Nəgkiariien mi nəha promes mɨne
kwəsuahi ko krɨpkuvsini mhə ia nəpɨn
riti. Ia nəgkiariien mi nəha Kumwesən
ko rɨpkeikuə mhə. Kɨtaha nərmama me
i sənap raka mhəuvən mamhərkwafə
ipaka tɨ Kumwesən, nəgkiariien mi nəha
krouasitu asori ia kɨtaha, rauo mə kɨtaha
tsəkwtəmhiri əknekɨn noien i samo, noien
sə sameitenhi nəri amasan i Kumwesən
rɨnəmri kupwən ia kɨtaha. 19 Nəri
amasan nəha sameitenhi raməkwtəmhiri
nɨmɨruien səkɨtaha rəmwhen ia aean sə
ravi tərini nɨtətə. Kɨtaha sameitenhi
nəri amasan nəha rəmwhen mə kɨtaha
səuvəuvnimwə raka ia kwopun ikinan
anan sə tɨnari ramo tukuahag fwe ia
neiai ia nimwə səvəi Kumwesən. 20 ✡Iesu
ruvəuvnimwə raka ia kwopun nəha. In
ruvnimwə tukwini səkɨtaha mə trəsevər
ia suatuk səkɨtaha. In ruvəuvehe raka mɨno
pris asori anan irə rəmwhen ia Melkisetek
fwe kupwən, nənə in trauvehi ia nəpɨn me
ia nuk nuk me.

7

*Pris asori anan n*əha Melkisetek

1 ✡Fwe kupwən, iəmə i Melkisetek, in kig
səvəi Salem, nənə in pris səvəi Kumwesən i
in rasori pɨk anan. Nəpɨn Epraham rɨmavən
ia naruagənien irəha kig me, nənə in ruvehi
irapw irəha, nənə in rɨrərɨg mɨnauvehe,
Melkisetek ramevən mətoni ia suatuk, nənə
rəfwaki məres Kumwesən mə trəkwein
amasan ia Epraham. 2 Nənə Epraham
roueite nautə me pam ia kusen ten nənə
muvei pen kusen kuatia m Melkisetek.
Nahag i Melkisetek nɨpwran i mə Kig
səvəi Natukwatukwien. Nənə nəghɨn
riti mwi kaməkwein in irə mə kig səvəi
Salem. Nɨpwran mə Kig səvəi Nəmərinuien.
3 ✡Nəkukuə Ikinan rɨpkəgkiari mhə ia
tata səvənhi mɨne mama səvənhi mɨne
kwənəkwus me səvənhi, nənə mɨpkɨni mhə
nəpɨn rɨnətui irə mɨne nəpɨn rɨmamhə irə.
Rəmwhen mə in rɨpkemhə mhə, in ramo ihi
wok səvəi pris. Ro iamɨnhi irə ikətoni mə in
rəmwhen ia Tɨni Kumwesən, in pris rerɨn
riti.
4 Rerɨmiaha trɨrhi ro Melkisetek mə in
nəfe iəmə asori. Epraham kaha kupwən
səkɨtaha rɨnoeite nautə me səvəi kig
me səməme rɨməuvehi irapw irəha ia
naruagənien, muai ia kusen ten muvei
pen kusen kuatia m Melkisetek. 5 ✡Kɨtaha
səukurən mə ia nuk me pam nəkur Isrel
tuhaməkeikei mhəuai nautə me səvənraha
ia kusen ten mhəuvei pen kusen kuatia m
kwənəkwus me səvəi Livae səməme irəha
pris me rəmwhen ia Loa səvəi Kumwesən
rani. Nəri auər a mə pris me nəha irəha
kwənəkwus me səvəi Epraham, mətə
piəvnraha me tuhaməkeikei mhəuvei pen
nautə me nəha mɨnraha. 6 Melkisetek,
rɨpko mhə in kwənəkwus riti səvəi Livae,
mətə Epraham rɨməuai nautə me nəha ia
kusen ten muvei pen kuatia min. Nənə
Melkisetek rəfwaki m Kumwesən mə
trəkwein amasan ia Epraham i Kumwesən
rɨno promes me min. 7 Nənə nərmama
pam həukurən. Iərmama sə rauvehi nahag
asori trəfwaki mə Kumwesən trəkwein
amasan ia iərmama sə in inhərɨpw irə.
8 Nənə pris me i ipwet mɨne səməme kauai
nautə me kusen ten kauvei pen kuatia
mɨnraha, irəha nərmama me a səməme
tuhəpkemhə. Mətə Melkisetek i kuai
nautə me kusen ten kuvei pen kuatia min,
Nəkukuə Ikinan rani mə in ramɨru. 9 Rosi
kɨtaha səukurən nɨniien mə Livae, iəmə i
nəkur Isrel ipwet mɨne kamhəuai nautə
me səvənraha kusen ten mamhəuvei pen
kusen kuatia m kwənəkwus me səvənhi,
rəmwhen mə Livae atukwatukw nəha fwe
kupwən rɨməuai nautə nəha səvəi Epraham
kusen ten muvei pen m Melkisetek. 10 Iakani
iamɨnha irə tɨ nəri nə mə nɨpərhienien
Livae rɨnəpwəh ihi nətuiien ia nəpɨn nəha
Melkisetek rɨnətoni Epraham ia suatuk,
mətə in rɨnəmak raka ia nɨte* kaha nəha
səvənhi Epraham.

*Iesu Kristo in r*əmwhen ia Melkisetek

11 Wok səvəi pris me nəha kamhəuku pen
ia kwənəkwus səvəi Livae in nukune Loa
sə Kumwesən rɨməuvei pen m nəkur Is-
rel. Mətə wok səvəi pris me nəha rəpwəh
nəmwhenien, ko irəha həpkəmri atuk-
watukw pam mhə nari. Ro pen pris əpə riti
traməkeikei muvehe, mɨpkəmwhen mhə
ia Eron, mətə in rəmwhen ia Melkisetek.
12 Nənə hiəukurən nəpɨn kuvsini noien səvəi
nɨrfiien pris, nənə tukaməkeikei kuvsini
mwi Loa. 13 Traməkeikei mo iamɨnhi irə tɨ
nəri nə mə kɨtaha saməgkiari ia Iərɨmənu
səkɨtaha sə rɨməuku pen ia kwənəkwus əpə
riti. Iərmama riti riwən ia kwənəkwus

✡ 6:20: Lev 16:2-3, Lev 16:12,15, Hip 5:6 ✡ 7:1: Jen 14:17-20 ✡ 7:3: Sam 110:4 ✡ 7:5: Nam 18:21 * 7:10: Uə “in fwe ia nɨpwrai kaha səvənhi”

nəha rino raka wok səvəi pris ia nifatə.
14 ✡Nərmama həuvəukurən raka mə in
riməuku pen ia kwənəkwus səvəi Juta.
Nəpin Loa səvəi Moses raməgkiari ia wok
səvəi pris me, ripkəgkiari anan mhə ia
kwənəkwus nəha. 15 Ruvehe mo mwi
nukurənien irə mə kuvsini noien səvəi
nirfiien pris ti nəri nə mə pris riti mwi
ruvəuvehe raka in rəmwhen ia Melkisetek.
16 In riməuvehe pris mipkesi pen mhə loa
nəha sə rani kwənəkwus səvəi pris me,
mətə resi pen niskaiien səvəi nimiruien i
ko ripkiwən mhə ia nəpin riti. 17 ✡Iakani
iaminhi irə ti nəri nə mə Nəkukuə Ikinan
raməgkiari irə, mamini mə,

"Ik pris riti rəmwhen ia Melkisetek fwe
kupwən,
nənə tiko wok səvəi pris ia nəpin me ia
nuk nuk me."

18 Nəgkiariien nəha rinəmri karen loa
kupwən, ti nəri nə mə niskaiien səvənhi
riwən, in ripkasitu mhə, ko ripko mhə
nari riti. 19 ✡Ro iaminhi irə ti nəri nə mə
Loa səvəi Moses rireirei nəmri atukwatuk-
wien nari riti. Nənə təkwtəkwuni nəha,
noien əpə riti sə in ramasan məpi raka
ruvəuvehi təmwhekin mə kitaha tsəmri
pen əknekin nətərigien səkitaha irə. Noien
nəha in suatuk səkitaha ti nevənien ipaka ti
Kumwesən.

20 Nari riti mwi Kumwesən riməuvehi
kwəsuahi muvehi utə noien nəha. Nəpin
nərmama me nəha fwe kupwən həuvehe
mho irəha pris me, nuvehiien kwəsuahi
riwən. 21 ✡Mətə nəpin Iesu riməuvehe
mo in pris, Kumwesən riməuvehi kwəsuahi
mini mə:

"Iərimənu riməuvehi kwəsuahi riti,
nənə ko ripkərari mhə mwi ia
nətərigien səvənhi.
Ik tiko wok səvəi pris ia nəpin me ia nuk nuk
me."

22 ✡Kumwesən riməuvehi kwəsuahi iaminhi
irə, mo Iesu ruvehe iərmama sə rəmri
nəgkiariien i kinərihi tərini əknekin irə
ramasan məpi raka.

23 Nari riti mwi, pris kupwən me həpik,
ti nəri nə mə kuatia tro wok mamevən
memhə nənə riti ruvehi təmwhekin. Irəha
həpkuvehi mhə wok rəpwəmwis. 24 Mətə
Iesu, in truvehi wok səvəi pris ia nuk
nuk me mipko mhə sampam, ti nəri nə
mə in ramarə rerin. 25 ✡Ro iaminhi irə
in rukurən nuvehimiruien nərmama me
səməme kamhəuvən ti Kumwesən ia suatuk
sə in rino. In rukurən nuvehimiruien irəha
ia nuk nuk me mipko mhə sampam ti nəri
nə mə in ramarə rerin, maməgkiari tukwini
səvənraha m Kumwesən.

26 ✡Pris asori anan riti sə ro iaminhi in
rəmwhen ti nasituien ia kitaha ti nəri nə
mə in iəmə ikinan, in ripko mhə noien
ərəha uə noien əmkemik. In ropə ia
nərmama səməme kamho noien ərəha,
nənə kiməuvehi utə in, in rasori məpi
raka irəha fwe ia neiai. 27 ✡In ropə
ia pris asori anan me nəha. Nəpin
me pam irəha tuhaməkeikei mhəkupwən
mhəvi netə ti naikuas rakaien ia noien
ərəha me səvənraha kurirə həpko səvəi
nərmama ti naikuas rakaien noien ərəha
me səvənraha. Mətə Iesu riməvi netə m
kuatia a rinəmwhen ko ripko mhə mwi
ia nəpin riti mwi. In rino noien nəha
nəpin rinəseni nimiruien səvənhi memhə.
28 ✡Loa rauvehi utə pris asori anan me
səməme həpkiskai mhə. Mətə kwəsuahi
səvəi Kumwesən, sə rukurirə ia Loa, in
ruvehi utə Tini sə ramasan məmwhen ti
noien wok nəha ia nuk nuk me mipko mhə
sampam.

8

Iesu in pris asori anan səkitaha

1 ✡Kimaha iahaməgkiari ia nəri i, mətə
nukunen ro iaminhi irə. Səkitaha riti pris
asori anan rəmwhen a ia sə i iahaməni.
In fwe ia neiai. Jea nəha Kumwesən asori
raməkure irə mamərimənu, pris asori anan
nəha səkitaha rinəkure ia nikare jea nəha
mwatuk. 2 In ramo wok ia nəkwai kwopun
ikinan, in i nimwə tapolen pərhien sə
Kumwesən riməvi fwe ia neiai. Ripko mhə
iərmama riməvi nimwə tapolen nəha.

3 Pris asori anan me pam səməme Loa
riməuvehi utə irəha wok səvənraha fwe
ikin. Irəha haməuvei pen narimnari me
m Kumwesən, mamhəvi netə ia nifatə
səvənhi. Ia suatuk kuatia a, pris asori
anan səkitaha, in mwi traməkeikei muvei
pen nari riti m Kumwesən. 4 Trini minuə
in ramarə ihi ia tiprənə i, ko ripkuvehe
mhə mo in pris riti, ti nəri nə mə pris me
hənarə raka mə tuhəuvei pen narimnari

✡ 7:14: Jen 49:10, Aes 11:1, Mat 2:6, Rev 5:5 ✡ 7:17: Hip 5:6 ✡ 7:19: Hip 9:9 ✡ 7:21: Hip 5:6 ✡ 7:22: Hip 8:6, 12:24 ✡ 7:25: Rom 8:34 ✡ 7:26: Hip 3:1 ✡ 7:27: Hip 5:3 ✡ 7:28: Hip 5:1-2 ✡ 8:1: Hip 1:3, 3:1, Hip 10:12, 12:2 ✡ 8:5: Kol 2:17, Hip 9:23, Eks 25:40

m Kumwesən rəmwhen Loa rani. [5] ✡Pris
me nəha, irəha kamho wok səvənraha
ia nəkwai nimwə sə rauvnhi a narimnari
me səməme kamharə ia neiai. Ro pen
nəpin Kumwesən riməni pen ti Moses fwe
kupwən mə trivi nimwə tapolen, mini mə,
"Tikaməkeikei mətui amasan mə tiko
narimnari me i səvəi nimwə tapolen
resi pen atukwatukw nəfe iakinahatən
raka ik irə fwe ia təkuər."
[6] ✡Mətə təkwtəkwuni Kristo riməuvehi wok
səvəi pris sə ramasan məpi raka wok
səvəi pris kupwən me. Rəmwhen a mwi
nəgkiariien sə in rinərihi tərini əknekin
ramasan məpi raka nəgkiariien kupwən,
ti nəri nə mə ramərer utə ia promes me
səməme hamasan mhəpi raka.
[7] Nəgkiariien sə kiməkupwən kərihi
tərini əknekin ripkatukwatukw pam
mhə. Ko ratukwatukw pam tukərihi
tərini əknekin nəgkiariien vi riti ti nəfe?
[8] Mətə Kumwesən rinətoni mə irəha
həpkatukwatukw mhə nəpin rani mə,
"Nəpin nəha ikin rauvehe
sə takərihi tərini əknekin nəgkiariien
vi riti
nəkur Isrel mine nəkur Juta tuharə irə.
[9] Nəgkiariien nəha ripkəmhwen mhə ia
nəgkiariien nəha iakinərihi tərini
əknekin
mə kaha me səvənraha tuharə irə,
ia nəpin nəha iakiməuvehi rəginraha
miri irapw irəha fwe tənə Ijip.
Irəha həpkəkwtəmhiri mhə nəgkiariien
səiou,
nənə ro pen iakenouenou irəha. Iou
Iərimənu iakani iaminha irə.
[10] ✡Nənə iou Iərimənu iakani mə
nəgkiariien səiou takərihi tərini
əknekin ia nəpin sə truvehe nəkur
Isrel tuharə irə ro iaminhi irə:
Takəmri pen loa me səiou ia nətərigien
səvənraha,
nənə mirai pen ia rerinraha.
Iou takuvehe mo iou Kumwesən
səvənraha,
nənə irəha tuhəuvehe mho irəha nərmama
me səiou.
[11] Ko irəha riti ripkevən mhə mahatən
nəkur imwəni me uə piəvni mə, 'Ik
tikaməkeikei mukurən Iərimənu i.'
Ko ripkahatən mhə irəha iaminhi ti nəri nə
mə irəha pam tuhəukurən iou,
iərmama sə in inhəripw anan ia
nirəha, mevən meste iərmama sə
in rasori ia nirəha.
[12] ✡Iou takapi irəha ti noien me səvənraha
səməme həpkatukwatukw mhə,
nənə rerik tripkrhi mhə mwi noien
ərəha me səvənraha ia nəpin riti."
[13] Nəpin Kumwesən raməgkiari ia
nəgkiariien nəha in trərihi tərini əknekin
mə in nəgkiariien vi, nipwran i mə
nəgkiariien riməkupwən mərihi tərini
əknekin rinakuas. Nənə nəri sə rinakuas,
rinəpwəh nəmwhenien, nənə tripko mhə
tui riwən.

9

*Nimw*ə tapolen kaməfwaki irə ia tiprənə
i

[1] ✡Nəgkiariien nəha Kumwesən
riməkupwən mərihi tərini əknekin fwe
kupwən səvənhi me fwe ikin loa kamha-
hatən mə tukəfwaki irə, nənə səvənhi riti
nimwə tapolen kaməfwaki irə ia tiprənə
i. [2] ✡Nimwə tapolen nəha kiməvi kərpifi
nəkwan kəru. Nəkwan sə kukupwən
kuvnimwə ikin kani mə Kwopun Ikinan.
Ia kwopun nəha nəri kamhiai pen napw irə
rəməhiapw mine tepol kaməmri utə bred
ikinan irə. [3] ✡Nəkwan sə ro kəru irə, kiməvi
tukuahag tinari irə, kani mə Kwopun ikinan
anan. [4] ✡Kwopun nəha, nifatə riti fwe ikin
kino ia kol, kauvani nimwəkmwəki nari
nipekin rapein amasan ia təkuren. Pokis
riti fwe ikin kiməvegi nikarkaren me ia kol.
Ia nəkwai pokis nəha tikinari riti kino ia kol
nəveginien nəha kani mə mana rukuər irə.
Rigi nei nəha rino tihin mahatən pen Eron
mə in pris, in mwi ia nəkwai pokis nəha.
Kəruəterei mi kəru nəha kiməraі pen loa
me ten ia nirau irau mwi fwe ikin.
[5] ✡Ia təkure pokis nəha nənimwi Jerupim
kəru nəha ikin səməmi krouahatən pen mə
Kumwesən rəmamak fwe ikin. Tərəginrau
krouvi atukw i rəuiui kwopun nəha
Kumwesən rauvehi raka noien ərəha me
səvəi nərmama ikin. Mətə təkwtəkwuni
nəha nəpin riwən ti niniien narimnari
me i mərai kwərhakwərha. [6] ✡Nəpin
hənəmri amasan pam narimnari me nəha,
ia nəpin me pam pris me kamhəuvnimwə
mamhəier ia kwopun ikinan, mamho
wok səvənraha. [7] ✡Mətə kwopun ikinan

✡ 8:6: Hip 7:22, 9:15, 12:24 ✡ 8:10: Hip 10:16 ✡ 8:12: Hip 10:17 ✡ 9:1: Eks 26:1-30 ✡ 9:2: Eks 25:23-40
✡ 9:3: Eks 26:31-33 ✡ 9:4: Eks 16:33, Eks 25:10-16, Eks 30:1-6, Nam 17:8-11, Dut 10:3-5 ✡ 9:5: Eks 25:18-22
✡ 9:6: Nam 18:2-6 ✡ 9:7: Eks 16:2-34

anan, pris asori anan in əpa rauvnimwə
ikɨn. Mətə ko rɨpkevən mhə ia nəpɨn
me. In rauvnimwə ia kwopun nəha
nəpɨn kuatia ia nuk me. Nənə nəpɨn
in rauvnimwə traməkeikei muvehi netə,
mevən muvei pen m Kumwesən tɨ noien
ərəha səvənhi mɨne noien ərəha səvəi
nərmama həno mhəreirei. 8 ✡Ia narimnari
me nəha, Nənɨmwɨn Ikinan ramahatən mə
suatuk tɨ nuvnimwəien ia kwopun ikinan
anan rɨpkəsevər mhə ihi nəpɨn nimwə
tapolen rɨnamərer ihi fwe kupwən. 9 ✡In
rəmwhen ia nənɨmwi nari riti sə ramahatən
pen nəpɨn i samarə irə təkwtəkwuni.
Nɨpwran mə narimnari me səməme pris
me kamhəuvei pen m Kumwesən mɨne
nərimɨru me səməme kamhousi əpune
irəha kavi nɨtenraha tɨ noien ərəha
həreirei nəmri atukwatukwien nətərɨgien
səvəi nərmama səməme kamhəuvehe tɨ
nəfwakiien. 10 ✡Ro iamɨnhi irə tɨ nəri nə mə
noien səvəi narimnari me nəha raməgkiari
a ia nəveginien mɨne nənɨmwien mɨne
naikuasien me səpəmsəpə. Narimnari me
nəha səvəi nɨpwrai iərmama a. Kɨnəmri
narimnari me nəha mə tuharə mheste
Kumwesən tro narimnari me pam həuvehe
mhərməvi mwi.

*N*ɨte Iesu Kristo

11 ✡Mətə təkwtəkwuni nəha Kristo
ruvəuvehe raka. In pris asori anan sə
rɨməpeki narimnari amasan me muvehe.
In rɨməuvnimwə ia nimwə tapolen sə
ramasan anan mwi məpi raka sə kupwən.
Nimwə tapolen nəha rɨpko mhə nari riti
sə nərmama həno ia rəgɨnraha, nənə rɨpko
mhə nari riti səvəi tɨprənə i sə Kumwesən
rɨno. 12 Nəpɨn Kristo rɨməuvnimwə ia
kwopun ikinan anan, in rɨno m kuatia a
nəmwhen ko rɨpkuvnimwə mhə mwi, tɨ
nəri nə mə in rɨpkuvehi mhə nɨte nəni
mɨne nɨte kwəti kau muvnimwə, mətə
in rɨməuvehi atukw a nɨten muvnimwə,
mo suatuk tɨ nɨfi rakaien kɨtaha ia noien
ərəha me səkɨtaha, nənə suatuk nəha trarə
rerɨn. 13 ✡Kɨmiaha hiəukurən. Nɨte nəni
mɨne nɨte kau mɨne nɨmwrakw ia kwəti kau
kɨməuvani əmwesi ia nɨfatə, trɨni mɨnuə
pris riti ruvi rərəgi pen ia iərmama sə
rɨməuvehe məmkemɨk ia nəmri Kumwesən,
nənə ia noien nəha in ruvehe məmher mwi.
14 ✡Mə ro nɨpərhienien i rəfo ia nɨte Kristo?
In rukurən noien məpi raka. Ia nɨskaiien
səvəi Nənɨmwɨn sə ramarə rerɨn, Kristo
rɨməuvei pen atukw a in m Kumwesən
rəmwhen ia nərimɨru nərəhaien riwən irə
kousi əpune kuvei pen m Kumwesən. Nɨte
Kristo traikuas ia rerɨmiaha tɨ noien emhə
me mə kɨmiaha hiəukurən no tukwiniien
nari m Kumwesən sə ramɨru.

15 ✡Ro pen Kristo in iəmə sə ravi sɨmwɨn
nərmama mɨne Kumwesən ia nəgkiariien
vi sə kɨnərihi tərini əknekɨn. In ravi
sɨmwɨn irəha iamɨnha irə mə səməme
Kumwesən raməkwein ia nirəha həukurən
nuvehiien narimnari me nəha tuhəpkiwən
mhə səməme Kumwesən ruvəni raka mə
truvei pen m nərmama me səvənhi. Tɨ nəri
nə mə Kristo rɨmamhə, ro pen nemhəien
səvənhi rɨneivinari ia nirəha, tukəpwəh
nərpwɨnien noien ərəha me səməme həno
nəpɨn nəgkiariien kɨməkupwən kərihi
tərini əknekɨn fwe kupwən rauiui ihi irəha.

16 Kɨmiaha hiəukurən. Trɨni mɨnuə
iərmama riti rərihi tərini əknekɨn
nəgkiariien riti mə tukəfuai nautə me
səvənhi nəpɨn tremhə irə, iərmama nəha
traməkeikei mukupwən memhə kurirə
irə ko nəgkiariien sə rɨnərihi tərini
əknekɨn. 17 Ro iamɨnhi irə tɨ nəri nə
mə nəgkiariien sə ro iamɨnhi ro nəri
auər a irə nəpɨn iərmama nəha ramɨru
ihi. 18 Rəmwhen a mwi nəgkiariien sə
Kumwesən rɨməkupwən mərihi tərini
əknekɨn ruvehe mo nəgkiariien riti
tukaməkeikei ko, mətə mə netə rɨpkaiu
mhə nəgkiariien nəha ro nəri auər a irə.
19 ✡Iakani iamɨnhi irə tɨ nəri nə mə nəpɨn
Moses rɨni irapw pam raka nəgkiariien
me səvəi Loa m nərmama, nənə kurirə
irə in ruvehi nɨmwheri sipsip sə kɨno
rəruerəv mɨne rɨgi nei nəha hisop, meitesi
pen ia nɨte kwəti kau mɨne nɨte nəni sə
rɨnərapi ia nui, nənə mɨvi rərəgi pen netə
ia nəkukuə səvəi Loa mɨne ia nərmama me
pam, 20 ✡nənə mɨni pen tɨ nirəha mə, "In
i netə trərihi tərini əknekɨn nəgkiariien i
Kumwesən rɨməni pehe tukumiaha i mə
tiho." 21 ✡Ia noien a mwi nəha Moses ruvi
rərəgi pen netə ia nimwə tapolen mɨne
narimnari me pam ikɨn səvəi nəfwakiien.
22 ✡Nɨpərhienien i, ia noien səvəi Loa nəha,
ipaka nari m nari me pam netə rəpərhi

✡ 9:8: Hip 10:19 ✡ 9:9: Hip 10:1-2 ✡ 9:10: Lev 11:2,25, Lev 15:18, Nam 19:11-13 ✡ 9:11: Hip 3:1, 10:1
✡ 9:13: Lev 16:3,14-16, Hip 10:4, Nam 19:9,17-19 ✡ 9:14: 1Pit 1:18-19, 1Jon 1:7, Hip 6:1 ✡ 9:15: 1Tim 2:5, Hip 8:6
✡ 9:19: Eks 24:3,6-8, Lev 14:4,6 ✡ 9:20: Eks 24:8 ✡ 9:21: Lev 8:15,19 ✡ 9:22: Lev 17:11, Efes 1:7

irəha həuvehe mhəmher. Nənə trɨni
mɨnuə netə rəpwəh naiuien, Kumwesən
ko rɨpkenouenou mhə noien ərəha me.
23 ✡Ro pen netə raiu tɨ nəpərhiien narim-
nari me nəha həuvehe mhəmher. Mətə
nimwə tapolen nəha mɨne narimnari me
səvənhi irəha həuvnhi a narimnari me
fwe ia neiai. Mətə narimnari me səvəi
nəfwakiien fwe ia neiai, nɨte nərimɨru
riti rɨpkəmwhen mhə tɨ nəpərhiien irəha
həuvehe mhəmher. Tukaməkeikei ku-
vehi netə riti sə ramasan məpi raka.
24 ✡Kristo rɨpkuvnimwə mhə ia nimwə
tapolen ia tɨprənə i sə nərmama həno
ia rəgɨnraha mhəuvnhi a nimwə tapolen
pərhien irə, mətə Kristo ruvnimwə atuk-
watukw ia neiai, nənə təkwtəkwuni nəha in
ramərer ia nəmri Kumwesən maməgkiari
tukwini səkɨtaha. 25 Pris asori anan səvəi
nəkur Isrel rauvnimwə ia kwopun iki-
nan anan ia nuk me pam mauvehi nɨte
nərimɨru me, mətə Iesu rɨpko mhə iamɨnha
irə. In ruvnimwə m kuatia a muvei pen
nɨmɨruien səvənhi m Kumwesən. 26 Ko rau-
vnimwə nəpɨn me nɨpwran mə in trauvehi
nəmisəien ia nei kamarkuaui ia nəpɨn me
fwe kɨnəmri vi a tɨprənə muvehe meste
pehe təkwtəkwuni. Mətə təkwtəkwuni
nəha, trɨpko mhə tui tɨprənə i ro sam-
pam, in rier pehe m kuatia a muvei pen
nɨmɨruien səvənhi tɨ nuvehi rakaien noien
ərəha, nənə ko rɨpkuvei pen mhə mwi ia
nəpɨn riti. 27 ✡Kumwesən rɨnəmri raka mə
nərmama me pam tuhaməkeikei mhemhə
m kuatia a, nənə kurirə irə in trəkiri irəha tɨ
noien me səvənraha. 28 Ia noien a mwi nəha,
Kristo rɨməuvei pen nɨmɨruien səvənhi m
kuatia a tɨ nuvehi rakaien noien ərəha səvəi
nərmama həpɨk. Nənə in trier pehe mwi ia
nuveheien sə ro kəru irə, rɨpko mhə tɨ nu-
vehi rakaien noien ərəha, mətə in truvehe
mwi tɨ nuvehi mɨruien nərmama səməme
hameitenhi in.

10

1 ✡Narimnari me səvəi Loa həmwhen a ia
nənɨmwi nari m nari amasan me səməme
trɨpko mhə tui həuvehe, rɨpko mhə nɨpwrai
narimnari me. Ia nuk me pam pris me
nəha səvəi nəkur Isrel kamho a nari kuatia,
mamhəvi netə tɨ noien ərəha. Mətə nɨte
nərimɨru me nəha rɨreirei noien nərmama
səməme kamhəuvehe tɨ Kumwesən hatuk-
watukw ia nənimen. 2 Ko ro nərmama me
i səməme kamhəfwaki həuvehe mhatuk-
watukw pərhien, tukaikuas irəha m kua-
tia a ia netə nəha, nənə kurirə irə irəha
tuhəpkregi mhə mwi mə noien ərəha
raməmak ia nirəha, nənə tukousi əpune
mwi nərimɨru me kuvi nɨtenraha tɨ nəfe.
Kukurən nəpwəhien noien nəha. 3 Ro
iamɨnhi irə, ia nuk me pam, irəha kamhəvi
auər a netə, mətə ko həpkenouenou mhə
noien ərəha me səvənraha, 4 ✡tɨ nəri nə mə
nɨte nəni mɨne kau ko rɨpkuvehi raka anan
mhə noien ərəha.

5 Ro pen, nəpɨn Kristo rɨnauvehe ia
tɨprənə i, rɨni pen tɨ Kumwesən mə,

"Ik ikəpwəh nokeikeiien noien nəha ka-
mousi əpune nərimɨru me kauvei
pehe mik,
uə noien nəha kauvei pehe narimnari
nepwɨn mwi mik,

mətə ikɨnəpnəpenə ia nɨpwrak.
6 Nərimɨru me nəha kauvani əmwesi
nɨpwranraha pam ia təkure nɨfatə

mɨne nərimɨru me nəha kavi nɨtenraha tɨ
noien ərəha,
ik rerɨm rɨpkagien mhə tɨ nirəha.

7 Nənə iakɨni mə, 'Kumwesən, ətə ro, iou
iakauvehe mə tako nəkwam
rəmwhen atukwatukw ia nəgkiariien
kɨmərai pen ia nəkukuə səvəi Loa
səim sə raməgkiari ia nirak.' "

8 Ia nəgkiariien nəha irənhə, Kristo
rɨməkupwən mɨni mə, "Ik ikəpwəh
nokeikeiien noien nəha kamousi əpune
nərimɨru me kauvei pehe mik, uə noien
nəha kauvei pehe narimnari nepwɨn mwi
mik. Nərimɨru me nəha kauvani əmwesi
nɨpwranraha pam ia təkure nɨfatə, mɨne
nərimɨru me nəha kavi nɨtenraha tɨ noien
ərəha, ik rerɨm rɨpkagien mhə tɨ nirəha."
(In rɨni nəgkiariien nəha nəri auər a
mə nuvei penien narimnari me nəha m
Kumwesən ramesi pen nəfe Loa rani.)
9 Mətə Kristo rani mwi mə, "Kumwesən,
ətə ro, iou iakauvehe mə tako nəkwam."
Ia nəgkiariien nəha səvənhi ramousi raka
nəkwai Kumwesən sə kupwən, mə in trəmri
nəkwai Kumwesən sə kurirə. 10 ✡Nənə
nəkwai Kumwesən sə nəha sə kurirə
rɨnaikuas raka noien ərəha me səkɨtaha
nəpɨn Iesu Kristo rɨməuvei pen nɨpwran m
Kumwesən m kuatia a, nənə ko rɨpkuvei
pen mhə mwi nəpɨn riti mwi.

✡ 9:23: Hip 8:5, 10:1 ✡ 9:24: 1Jon 2:1 ✡ 9:27: Fil 3:20, Hip 10:10, 1Pit 2:24 ✡ 10:1: Hip 8:5 ✡ 10:4: Hip 9:13 ✡ 10:10: Hip 9:12,28 ✡ 10:11: Eks 29:38

11 ✡Nəpɨn me pam pris me kamhərer
mamho wok səvənraha, mamho a nəri ku-
atia ia nəpɨn me, mamhəvi nɨte nərimɨru
me, netə sə rɨreirei naikuas rakaien noien
ərəha me ia nəpɨn riti. 12 Mətə Kristo
rɨnəseni nɨmɨruien səvənhi memhə m ku-
atia a tɨ naikuas rakaien noien ərəha me
səvəi nərmama ia nuk nuk me mɨpko mhə
sampam, nənə kurirə irə in revən məkure ia
nɨkare Kumwesən mwatuk. 13 ✡Ia kwopun
nəha in treitenhi meste Kumwesən tro
nərmama səməme haməmwəki in həuvehe
in trərpwi utə tɨpage nɨsun mi ia nirəha.
14 Iakani iamɨnhi irə mɨne tɨ nəri nə mə
Kristo nɨten rɨnaiu m kuatia a mo nərmama
me səvənhi hatukwatukw ia nənimen ia
nuk nuk me. Nərmama me nəha irəha nəha
rɨno irəha ho ikinan.
15 Nənə Nənɨmwɨn Ikinan mwi rani pehe
tukutaha mə nəri nəha ro nɨpərhienien.
Rani mə,
16 ✡"Iərɨmənu rani mə, 'Nəgkiariien səiou
takərihi tərini əknekɨn
ia nəpɨn sə truvehe nəkur Isrel tuharə
irə ro iamɨnhi irə:
Takəmri pen loa me səiou ia nətərɨgien
səvənraha,
nənə mɨrai pen ia rerɨnraha.' "
17 ✡Nənə in rani mwi mə,
"Iou rerɨk trɨpkrhi mhə mwi ia nəpɨn riti
noien ərəha me mɨne noien ourour me
səvənraha."
18 Mə Kumwesən rɨnenouenou raka
nərəhaien me nəha, nənə tukvi mwi netə
tɨ noien ərəha tɨ nəfe. Tukəpwəh a noien
nəha. 19 ✡Piak me, təkwtəkwuni nəha ia
nɨte Iesu kɨtaha səukurən nuvnimwəien ia
kwopun ikinan anan mhəpwəh nehekɨrien,
20 ✡mhesi pen suatuk vi sə ramɨru Iesu
rɨnəsevər irə tukutaha ia nɨpwran mə
tsəukurau ia tɨnari nəha raməgher
tukuahag kwopun ikinan anan. 21 Kɨtaha
səuvəuvehi pris riti səkɨtaha in rasori
mamərɨmənu ia nimwə səvəi Kumwesən.
22 ✡Narimnari me nəha ho nɨpərhienien.
Ro pen pwəh səuvən ipaka tɨ Kumwesən
mhəpwəh nərkwafəien neikuəien ia
rerɨtaha, mhahatətə əknekɨn irə, nənə
rerɨtaha sə fwe kupwən ramrhi noien ərəha
me səkɨtaha ruvehe məmher ia nɨte Kristo,
nənə nɨpwrataha mwi rəmher, tɨ nəri nə
mə sənaru raka ia nui əmher. 23 ✡Pwəh
səkwtəmhiri əknekɨn nɨni irapwien
nəri amasan sə sameitenhi, mhəpwəh
nɨkiukiuien, tɨ nəri nə mə Kumwesən sə
rɨməni mə truvei pehe nəri amasan nəha m
kɨtaha ramo nəgkiariien səvənhi ia nəpɨn
me. 24 Pwəh sətərɨg mə tsəfo mhasitu ia
kɨtaha me mho nokeikeiien mɨne noien
amasan me. 25 ✡Rɨpkamasan mhə mə
tsəpwəh noien səvəi nousəsɨmwɨnien
kɨtaha me rəmwhen ia nərmama nepwɨn
kamho, mətə pwəh sərpwi əknekɨn kɨtaha
me, mamho ia nəpɨn me tɨ nəri nə mə
kɨtaha səukurən mə nuveheien səvəi Iesu
ruvəuvehe ipaka.

26 ✡Iakani iamɨnha irə tɨ nəri nə mə kɨtaha
səuvəukurən raka nɨpərhienien. Trɨni
mɨnuə samo nəri auər a irə, mamhəmwur
pen ia noien ərəha, nənə netə riti mwi
riwən anan mə traiu maikuas raka noien
ərəha səkɨtaha. 27 ✡Trɨni mɨnuə kɨtaha
saməmwur pen ia noien ərəha, nəri kuatia
a tsaməti pen i mamheitenhi. Nəri nəha
ro nehekɨrien i. In nə nəpɨn Kumwesən
trərpwɨn noien ərəha me irə mɨne napw i
raməpnəpan pɨk trahi nərmama səməme
haməmwəki in. 28 ✡Kɨmiaha hiəukurən.
Trɨni mɨnuə iərmama riti ramərui Loa
səvəi Moses, nənə iərmama kəru uə kahar
tuharni irapw in, nənə in traməkeikei
memhə. Ko kɨpkapi mhə tukwe. 29 ✡Mətə
rəfo ia iərmama sə ramavən avən ia
Tɨni Kumwesən? Kumwesən ruvəni raka
nəgkiariien vi səvənhi tukutaha, nənə nɨte
Tɨni rərihi tərini əknekɨn nəgkiariien nəha.
Mətə rəfo ia iərmama sə ro nəri auər a
ia netə nəha sə rɨno in ruvehe məmher
mo ikinan i? Nənɨmwɨn Ikinan rauai
namasanien səvənhi m nərmama, mətə
rəfo ia iərmama sə rani ərəha Nənɨmwɨn
nəha? Iərmama nəha nərpwɨnien sə
Kumwesən tro min tɨ noien ərəha səvənhi
trɨskai məpi raka nərpwɨnien səvəi
iərmama sə ramərui Loa səvəi Moses.
30 ✡Iakani iamɨnha irə tɨ nəri nə mə kɨtaha
səuvəukurən raka mə Kumwesən rɨməni
mə, "Iou takərpwɨn noien ərəha səvəi
nərmama, nɨpərhienien iou tako."✡ Nənə
in rɨməni mwi mə "Iərɨmənu in trəkiri
noien me səvəi nərmama me səvənhi."
31 Kumwesən in ramɨru. Trɨni mɨnuə

✡ 10:13: Hip 1:3, Sam 110:1 ✡ 10:16: Hip 8:10 ✡ 10:17: Hip 8:12 ✡ 10:19: Hip 4:16 ✡ 10:20: Mat 27:51, Hip 9:8 ✡ 10:22: Lev 8:30, Esik 36:25, Efes 5:26 ✡ 10:23: Hip 4:14 ✡ 10:25: Hip 3:13 ✡ 10:26: Hip 6:4-8 ✡ 10:27: Aes 26:11 ✡ 10:28: Dut 17:6, 19:15 ✡ 10:29: Eks 24:8, Hip 13:20 ✡ 10:30: Rom 12:19, Dut 32:36, Sam 135:14 ✡ 10:30: Dut 32:35

saməmak ia rəgɨn mə in trərpwɨn noien
ərəha me səkɨtaha, nari nəha in nari riti
səvəi nehekɨrien.
32 Mətə rerɨmiaha tramrhi nəpɨn kupwən,
nəpɨn hiəpkuvehe vi a ia nukuraanien.
Nəpɨn nəha nəpɨn skai. Kamo nəmisəien
me m kɨmiaha, mətə hiəpwəh nɨmweiien.
33 ✡Nəpɨn me nepwɨn nərmama kamhəni
ərəha kɨmiaha ia nəmri nərmama, nənə
mamho rərəha ia kɨmiaha. Nəpɨn
me nepwɨn kɨmiaha hiamərer kɨmiaha
nərmama səməme kamho rərəha ia nirəha
iamɨnhi irə. 34 ✡Kɨmiaha hiaməuvehi pəri
nəmisəien kɨmiaha nərmama səməme
hamarə ia kalapus. Nəpɨn nərmama
hənakres narimnari me səkɨmiaha, mətə
rerɨmiaha ragien a tukwe, tɨ nəri nə mə
hiəuvəukurən raka mə narimnari nepwɨn
nəha ikɨn səkɨmiaha, səməme hamasan
mhəpi raka, nənə narimnari me nəha
tuharə rerɨn.
35 Ro iamɨnhi irə tihaməkeikei mhərer
əknekɨn, tɨ nəri nə mə nərəkuien fwe
ikɨn səkɨmiaha ramarə sə tihəuvehi.
36 ✡Tihaməkeikei mho nətərɨgien səkɨmiaha
rəpwəmwɨs mə tiho narimnari me səməme
Kumwesən rokeikei. Nənə tihəpkuvehi
nəfe in ruvəni raka mə truvei pehe m
kɨtaha. 37 Ro iamɨnhi irə rəmwhen ia
Nəkukuə Ikinan rani mə trɨpko mhə tui,
"Iərmama i kamɨni mə truvehe, truvehe, in
trɨpko mhə tɨpwə.
38 ✡Mətə iərmama atukwatukw səiou
trɨmɨru ia nahatətəien səvənhi,
nənə trɨni mɨnuə ramavən rərɨg rərɨg,
nənə rerɨk trɨpkagien mhə tukwe."
39 Mətə kɨtaha i səpko mhə iamɨnha irə. Ko
səpkavən rərɨg rərɨg mhə mə Kumwesən
trouraha kɨtaha, rekəm. Kɨtaha nərmama
səvəi nahatətəien ia Kumwesən tsəuvehi
nɨmɨruien.

11

Kaha kupwən me hənahatətə ia Kumwesən

1 ✡Nahatətəien ia Kumwesən ikukurən
amasan mə tikuvehi narimnari amasan
me ikameitenhi, mani nɨpərhienien ia
narimnari me ipkətə mhə ia nənimem.
2 Nahatətəien iamɨnhi in nəha nəfe kaha
kupwən me həno ro Kumwesən rəgnəgɨni
irəha.
3 ✡Nahatətəien ro kɨtaha səukurən
amasan mə Kumwesən rɨno neiai mɨne
tɨprənə mɨne narimnari me pam ia
nəgkiariien səvənhi, mo narimnari me
nəha kamətoni həuku pen ia narimnari
me kɨpkətoni mhə. 4 ✡Epel in rɨnahatətə
ia Kumwesən, ro pen ruvei pen nari riti
m Kumwesən sə ramasan məpi raka səvəi
Ken. Nənə tɨ nəri nə mə in rɨnahatətə ia
Kumwesən iamɨnhi irə, nənə Kumwesən
rɨni irapw mə in iəmə atukwatukw
riti, nənə rerɨn ragien tɨ nuvehiien
narimnari me səvənhi. Nɨpərhienien iəmə
nəha ruvamhə raka, mətə noien səvəi
nahatətəien səvənhi raməgkiari ihi m
kɨtaha.
5 ✡Inok rɨnahatətə ia Kumwesən, ro
pen kuvehi utə in mə trɨpkemhə mhə,
nənə kɨpkətoni mhə mwi in tɨ nəri nə mə
Kumwesən rɨməuvehi raka in ia tɨprənə i
revən fwe ia neiai. Mətə nəpɨn kɨpkuvehi
raka mhə ihi in, Nəkukuə Ikinan rani mə
Kumwesən rerɨn ragien tukwe. 6 Mətə
trɨni mɨnuə iərmama rɨpkahatətə mhə ia
Kumwesən, in trəfo mo Kumwesən rerɨn
ragien tukwe? In rɨreirei anan noien,
tɨ nəri nə mə iərmama riti rokeikei mə
truvehe tɨ Kumwesən, in traməkeikei
mɨni nɨpərhienien mə Kumwesən ramarə
nənə mamo ramasan m nərmama səməme
haməmwur mə tuhətoni in.
7 ✡Noa rɨnahatətə ia Kumwesən. Ro
iamɨnhi irə nəpɨn Kumwesən rɨnani pen
narimnari me min fwe kupwən səməme
nərmama həpwəh ihi nətoniien, Noa
ramsiai, mamo nəkwan, nənə muvrhəkɨn
nɨtətə asori riti mə truvehimɨru nərmama
səməme kamharə ia nəkwai nimwə
səvənhi. Ia noien i, Noa ramo pui noien
ərəha me səvəi nərmama ia tɨprənə, nənə
muvehe iərmama riti sə ratukwatukw ia
nəmri Kumwesən tɨ nəri nə mə ramahatətə
irə.
8 ✡Epraham rɨnahatətə ia Kumwesən, ro
pen nəpɨn Kumwesən rəkwein in mə trevən
ia tənə əpə riti tukuvei pen min, ro nəkwan,
mier, mɨreirei mə rauəku. 9 ✡In rɨnahatətə
ia Kumwesən ro pen in rarə ia tənə nəha
Kumwesən rɨno promes mə truvei pen min.
Mətə rɨnamarə ia kwopun nəha ia nimwə
tapolen rəmwhen a iəpwɨspwɨs riti. Nənə
Aesak mɨne Jekop irau nəha Kumwesən

✡ 10:33: 1Kor 4:9 ✡ 10:34: Mat 6:20, Mat 19:21,29 ✡ 10:36: Luk 21:19, Hip 6:12 ✡ 10:38: Rom 1:17, Kal 3:11 ✡ 11:1: Rom 4:18, 2Kor 5:7 ✡ 11:3: Jen 1:1, Sam 33:6, 2Tes 3:5 ✡ 11:4: Jen 4:3-10 ✡ 11:5: Jen 5:24 ✡ 11:7: Jen 6:13-22, Jen 7:1, 1Pit 3:20, Rom 3:22, 4:13 ✡ 11:8: Jen 12:1-5, Wok Me 7:2-4 ✡ 11:9: Jen 26:3, Jen 35:12,17

rɨno promes mɨnrahar pəri, irau mwi
krauarə a ia nimwə tapolen. 10 Epraham rɨno
iamɨnha irə tɨ nəri nə mə in rameitenhi mə
trevən ia taon riti sə ramərer ia təkure nəri
skai riti. Taon nəha, Kumwesən rɨno mak
irə, nənə mɨno raka ramarə.

11 ✡Sera rɨnahatətə ia Kumwesən, ro pen
Kumwesən ruvei pen nɨskaiien min mə tro
tɨpwɨn. Nəri auər a mə Sera in rɨnəprənemə
anan, mətə rərəhi tɨni tɨ nəri nə mə in
rɨnətɨgite ia Kumwesən sə rɨno promes
min. 12 ✡Ro pen sətoni mə iərmama ku-
atia a i Epraham rɨnərgharə ipaka remhə,
mətə rərəhi iəkunouihi riti, nənə nərmama
ia kwənəkwus səvənhi həuvehe mhəpɨk
mhəmwhen ia kəməhau me ia kəpuapen
uə nɨpəkɨr ia nɨkare təsi ko kɨpkəvsini pam
mhə irəha.

13 ✡Nərmama me i irəha pam kamha-
hatətə ia Kumwesən. Mətə nəpɨn irəha
hemhə, irəha həpwəh ihi nuvehiien
narimnari me nəha səməme Kumwesən
rɨno promes mə truvei pen mɨnraha. Irəha
hamətoni mə narimnari me nəha haməmak
isipwɨn ihi tɨ nirəha, mətə rerɨnraha
ramagien pɨk mə tuhətoni. Nənə irəha
haməni irapw mə hamarə ia tɨprənə i
mətə irəha həmwhen a iəpwɨspwɨs me.
Tɨprənə i rɨpko mhə imwənraha pərhien.
14 Nəpɨn nərmama haməgkiari iamɨnha
irə ramahatən pen mə irəha hamətui
imwənraha atukwatukw. 15 Kamo rerɨnraha
ramrhi tənə nəha həməier irə mə in nəha
imwənraha atukwatukw ko hərərɨg mwi.
16 ✡Mətə irəha həpkrərɨg mhə tɨ nəri nə mə
hokeikei tənə əpə riti sə ramasan məpi raka,
in nəha fwe ia neiai. Ro pen Kumwesən
rɨpkaurɨs mhə mə irəha tuhəkwein in mə
Kumwesən səvənraha, tɨ nəri nə mə in
rɨnəpnəpenə raka ia taon riti səvənraha.

17 Epraham rɨnahatətə ia Kumwesən, ro
pen nəpɨn Kumwesən raməkiri nahatətəien
səvənhi, rəmrutə Aesak ia təkure nɨfatə.
Ia nəpɨn nəha Epraham i Kumwesən rɨno
promes me min ramərer mwatuk mə trousi
əpune tɨni anan kuatia. 18 Kumwesən ruvəni
raka tukwe mə, "Epraham, nɨmwipwɨm me
səməme tuhəuku pen ia Aesak irəha nə
takəvsini irəha mə kwənəkwus me səim."
19 ✡Mətə Epraham ramərer mwatuk mə
trousi əpune tɨni, tɨ nəri nə mə rerɨn rarhi
mə Kumwesən rukurən noien iərmama
rətui mwi ia nemhəien. Ro pen nəpɨn
ruvehi raka tɨni ia nɨfatə rəmwhen mə in
rɨnətui mwi ia nemhəien.

20 ✡Aesak rɨnahatətə ia Kumwesən,
ro pen rəfwaki mə Kumwesən trəkwein
amasan ia Jekop mɨne Isau, mamɨni irapw
narimnari me səməme tuhəpkuvehe ia
nəpɨn riti.

21 ✡Jekop rɨnahatətə ia Kumwesən, ro
pen nəpɨn ipaka remhə, in rəfwaki mə
Kumwesən trəkwein amasan ia tɨni Josef
mi. In rɨnərpwi kaskɨn mərer əmakəmak,
nənə maməgnəgɨni Kumwesən.

22 ✡Josef rɨnahatətə ia Kumwesən, ro pen
nəpɨn ipaka remhə, in rəgkiari ia nəpɨn
nəha sə kwənəkwus me səvəi nəkur Isrel
tuhəier fwe tənə Ijip, mɨni mə tuhəfo ia
nɨkəkrin me.

23 ✡Tata mɨne mama səvəi Moses
krɨnouahatətə ia Kumwesən, ro pen
nəpɨn Moses rətui, irau krouətoni mə in
iəkunouihi amasan riti, nənə krouərkwafə
i roueste məkwə kahar. Nənə irau
kroupkhekɨr mhə nəruien nəgkiariien səvəi
kig.

24 ✡Moses rɨnahatətə ia Kumwesən, ro
pen nəpɨn in rupwinari, rəpwəh nəseniien
mə tukəkwein in tɨni prən ouihi səvəi Fero,
kig səvəi nəkur Ijip. 25 In revən marə irəha
nərmama me səvəi Kumwesən muvehi pəri
nəmisəien irəha mɨnraha. In rokeikei sə
nəha məpi raka mə in tramregi ramasan
ia nagienien i kamregi ramasan irə nəpɨn
ouihi a, nagienien səvəi noien ərəha. 26 ✡Ia
nətəien səvənhi, kamo naurɨsien min tɨ
Kristo sə trɨpkuvehe ramasan məpi raka
nautə me pam ia tənə Ijip. Nətəien səvənhi
ro iamɨnha irə tɨ nəri nə mə in raməti
pen ia nərəkuien sə Kumwesən truvei pen
min. 27 ✡Moses rɨnahatətə ia Kumwesən,
ro pen in rier ia tənə Ijip məpwəh ne-
hekɨrien ia kig nəha sə niemaha raməpi
pɨk. In rɨpkəti ərari mhə mə trɨrərɨg, mətə
ramərer əknekɨn rəmwhen mə in raməton
Kumwesən i iərmama rɨpkətoni mhə ia
nənimen. 28 ✡In rɨnahatətə ia Kumwesən,
ro pen rəmri nəvegɨnien asori nəha Pasova,
məmri mwi noien i nəkur Isrel ho pen netə

✡ 11:11: Jen 18:11-14, Jen 21:2 ✡ 11:12: Rom 4:19, Jen 15:5, 22:17, Dut 10:22 ✡ 11:13: Jen 23:4, 1Kron 29:15, Sam 39:12, 1Tes 2:11 ✡ 11:16: Eks 3:6,15, Mak 12:26 ✡ 11:19: Rom 4:17 ✡ 11:20: Jen 27:27-29, Jen 27:39-40 ✡ 11:21: Jen 48:15-16 ✡ 11:22: Jen 50:24-25, Eks 13:19 ✡ 11:23: Eks 1:22, 2:2 ✡ 11:24: Eks 2:10-12 ✡ 11:26: Hip 10:34-35 ✡ 11:27: Eks 12:51, Eks 14:13,14, Rom 1:20, 1Tim 1:17, Hip 11:1 ✡ 11:28: Eks 12:21-30

ia təpinhə ia nimwə me səvənraha kamo
agelo sə trouraha nəmritaik me rɨrapi irəha
hemhə.
29 ✡Nəkur Isrel me nəha hənahatətə
ia Kumwesən, ro pen irəha həpi sɨmwɨn
ia təsi əruerəv. Irəha hənavən mhəpi
sɨmwɨn rəmwhen hamavən ia tɨprənə
əvəhak. Mətə nəpɨn nəkur Ijip haməmwur
mə tuhəkurirə irəha, təsi rɨrərɨg muvehe
mousəman irəha həmwhenɨmw.
30 ✡Nəkur Isrel hənahatətə ia Kumwesən,
ro pen havən mhəkuraukurau ia nəpai səvəi
taon Jeriko meste nəpɨn sefen, nənə nəpai
nəha rərkwəpɨr məsas.
31 ✡Rehap pran səvəi suatuk in rɨnahatətə
ia Kumwesən, ro pen in rɨpkemhə mhə
irəha nəkur Jeriko səməme hənərui nəkwai
Kumwesən. Nəkur Isrel həpwəh nousi
əpuneien prən nəha tɨ nəri nə mə rerɨn
ragien mə truvehi iəmə Isrel mi nəha
səməmi krɨməuvehe mə trouətoni afafa
taon nəha. Irau krauevən fwe ia nimwə
səvənhi.
32 Mətə ko iapkəgkiari mhə mwi
rəpwəmwɨs. Səiou nəpɨn riwən mə
takəgkiari ia Kiteon, Parak, Samson,
Jefta, Kig Tevɨt, Samuel, mɨne profet me.
33 ✡Nərmama kupwən me nəha hamahatətə
ia Kumwesən, nənə ro pen həuvehi irapw
kig me ia naruagənien, mho noien atuk-
watukw me, mhəuvehi nəfe Kumwesən
rɨno promes mɨnraha, mhəsisəg ia tərhui
laeon me, 34 ✡mhousi əfi napw asori sə
rauək, mhap mhəvtənhi nərmama səməme
hənuə tuhərai əpune irəha ia nau səvəi
naruagənien. Irəha nərmama nɨskaiien
səvənraha riwən, mətə Kumwesən ruvei
pen nɨskaiien mɨnraha, nənə irəha
həuvehe mhəskai tɨ naruagənien, mho
naruagən me səvəi tənə əpə me hap.
35 ✡Nɨpran nepwɨn nəha ikɨn səməme
hənahatətə ia Kumwesən, Kumwesən
ro nɨpwnətɨnraha me hətui mwi ia
nemhəien. Nərmama nepwɨn mwi səməme
hənahatətə ia Kumwesən, irəha hənəseni
nərmama səməme haməmwəki irəha ho
nəmisəien asori ia nɨpwranraha. Irəha
həpkəpwəh mhə nahatətəien səvənraha
mə nərmama səməme haməmwəki irəha
heivi nari ia nirəha. Irəha hamahatətə
ia Kumwesən mə in tro irəha hətui mwi
ia nemhəien səvənraha ia nɨmɨruien riti
sə ramasan məpi raka. 36 ✡Nənə irəha
me nepwɨn, nərmama haməfkəmanə ia
nirəha, mamhərisi irəha. Nənə irəha me
nepwɨn, nərmama hərihi irəha ia jen, nənə
mhəuvehi puvnimwə irəha ia kalapus.
37 ✡Irəha me nepwɨn kɨnəkwi əpune irəha
ia kəruəterei. Nənə kərai əmwesi irəha
nepwɨn ia so ro nɨpərɨn kəru. Nənə irəha
me nepwɨn, kɨnərai əpune irəha ia nau
səvəi naruagənien. Nənə irəha me nepwɨn
hənamarə mamharkahu ia teki nəni mɨne
sipsip, nautə səvənraha riwən anan. Nəpɨn
me nərmama hamouraha irəha, mamho
rərəha anan ia nirəha. 38 Irəha nərmama
amasan me. Tɨprənə i rɨpkəmhwen mhə mə
irəha tuharə ikɨn. Irəha hamarə əpnapen
a fwe ia kwopun akwesakwes ikɨn, mɨne
ia təkuər me, mɨne ia nɨpəgi kəpwier me,
mɨne ia nɨpəgi tənə me.
39 Nɨpərhienien i nərmama kupwən me
nəha, irəha pam kani amasan nəghɨnraha
ipwet mɨne tɨ nahatətəien səvənraha, mətə
nəpɨn hənamarə irə həpkuvehi mhə nəfe
kɨno promes irə, 40 tɨ nəri nə mə Kumwesən
rɨnətə raka fwe kupwən nəfe tro m kɨtaha
ramasan məpi raka. Nənə ia nətərɨgien
səvənhi, in rokeikei mə trukupwən mo
kɨtaha mɨnraha səuvehe mho kuatia.
Ia noien nəha in rukurən noien kɨtaha
mɨnraha səuvehe mhatukwatukw pam.

12

*Kumwes*ən raməkoui atukwatukw
nɨpwnətɨn me

1 ✡Nərmama me nəha hənahatətə ia
Kumwesən irəha həmwhen ia iərmama riti
sə rani irapw nəfe rɨnətoni ia nənimen
mə kɨtaha səukurən nɨniien nɨpərhienien
irə. Irəha həpɨk kamhərer kuraukurau
ia kɨtaha. Ro iamɨnhi irə pwəh səfraka
nari pəmpəm me pam, mɨne noien ərəha
sə raməkwtəmhiri əknekɨn kɨtaha, nənə
mhaiu ia naiuien nəha Kumwesən rɨnəmri
kupwən ia kɨtaha məpwəh nəpouien. 2 ✡Ia
nəpɨn me tsaməti pen a ia Iesu nəha in
nukune nahatətəien səkɨtaha fwe nukunen
meste nəkrəkwerɨn. In rəti ərgarɨg pen
ia nei kamarkuaui mətoni nagienien sə
in tragien irə kurirə. Ro iamɨnhi irə in
revən ia nei kamarkuaui mo nəri auər a
ia naurɨsien tuko min. Nənə təkwtəkwuni

✡ 11:29: Eks 14:21-31 ✡ 11:30: Jos 6:12-21 ✡ 11:31: Jos 2:1-21, Jos 6:21-25, Jem 2:25 ✡ 11:33: Dan 6:22
✡ 11:34: Dan 3:23-27 ✡ 11:35: 1King 17:17-24, 2King 4:18-37 ✡ 11:36: 1King 22:24-27, Jer 20:2, 37:15, Jer 38:6 ✡ 11:37: 2Kron 24:21 ✡ 12:1: Rom 7:21, 1Kor 9:24-25 ✡ 12:2: Hip 1:3

nəha in raməkure ia nikare jea mwatuk sə
Kumwesən raməkure irə mamərimənu.
3 Ramasan mə rerimiaha tramrhi Iesu mə
rinəfərer əknekin nəpin nərmama ərəha
me kamhəmwəki in, mamho noien ərəha
irə, kamo kimiaha hiəregi hiənəpou ia
nimiruien səkimiaha mhəpwəh. 4 Nərmama
me səməme kamho noien ərəha kamho
nəmisəien m kimiaha. Rəmwhen mə
hiamərer ia naruagənien riti. Mətə kimiaha
riti ripkemhə mhə ihi ia naruagənien
nəha. 5 Kimiaha tihəpwəh nenouenouien
nəgkiariien i raməkwein tini ia kimiaha.
Rani mə,
"Nərik, nəpin Iərimənu raməkoui atuk-
watukw ik, tikəpwəh noien nəri
auər a irə.
Rerim trəpwəh nəpouien nəpin ranise
skai noien ərəha səim.
6 ✡Trini minuə Iərimənu rokeikei pik
iərmama riti, nənə traməkeikei
məkoui atukwatukw.
Nənə in traməkeikei mo nəmisəien m
iərmama sə raməkwein i mə tini mə
trəpwəh noien ərəha səvənhi."
7 ✡Ro pen tihərer əknekin ia nəpin sikai
me. Kumwesən rauvei pehe nəpin sikai
me nəha ti nəkoui atukwatukwien kimiaha.
Noien nəha ramahatən pen mə Kumwesən
ramo kimiaha rəmwhen mə kimiaha
nipwnətin me. Iəkunouihi riti riwən sə
tata səvənhi ripkəkoui atukwatukw mhə
in. 8 Kumwesən raməkoui atukwatukw pam
nipwnətin atukwatukw me. Trini minuə
Kumwesən rəpwəh noien iaminha irə ia
kimiaha nənə nipwran nə mə ripko mhə
nipwnətin atukwatukw me nə kimiaha. 9 Ia
nikaren səkitaha nərmama, səkitaha me
fwe tata me hənəkoui atukwatukw kitaha
fwe kupwən, nənə səsiai irəha. Mətə rəfo
ia Tata səvəi nənimwitaha? Ramasan mə
kitaha tseiwaiu mhəsiai mwi in mhəpi
raka nənə mhəmiru. 10 Tata me səkitaha
fwe kupwən hənəkoui atukwatukw kitaha
nəpin kwakwa a ia nətərigien a səvənraha.
Mətə Kumwesən raməkoui atukwatukw
kitaha mə trasitu ia kitaha, mo kitaha
səuvehe mho nəkur ikinan me rəmwhen
irə. 11 ✡Kimiaha hiəukurən. Noien i
nəkoui atukwatukwien iərmama nəpin
kamo ro nəmisəien i. Ripko mhə nari
riti kamregi ramasan irə, mətə kurirə
irə trukuə kwənkwan ia nimiruien səvəi
nərmama səməme kinəkoui irəha irə
mheste həpwinari. Kwənkwan nə in i
nəmərinuien mine natukwatukwien.
12 ✡Ro iaminhi irə kimiaha hiənəpou
rəgimiaha remhə tihaməkeikei mhəuvehi
utə rəgimiaha. Mə nukurhumiaha rinəpou
həvi atukw i pwəh riskai. 13 ✡Tiho su-
atuk atukwatukw me nisumiaha travən
irə mə sin ia kimiaha nisun rərəha nisun
ko ripkərəha anan mhə mier raka mətə
tripkamasan mwi.

*Tiham*əsiari kamo hiameikuə a
niregiien Kumwesən raməgkiari

14 ✡Tihəmwur mə tiharə amasan ia
nəmərinuien kimiaha nərmama me
pam, nənə mhəmwur mə tiho nimiruien
səkimiaha ro ikinan. Iərmama sə ripko mhə
ikinan, ko ripkətoni mhə nəmri Iərimənu
nəpin riti. 15 ✡Tihətui amasan kamo
kimiaha riti rarfai ia namasanien səvəi
Kumwesən. Tihətui amasan kamo kimiaha
riti ruvehe məmwhen ia nuai nei akonə
riti sə rukwesər mutə mukuə kwənkwan
rərəha. Iərmama sə ro iaminha irə tro
nərmama həpik həuvehe mhəmkemik
ia noien ərəha. 16 ✡Tihətui amasan
kamo kimiaha nərman mine nipran hiəiri
əpnapen kimiaha me. Tihətui amasan
kamo kimiaha riti ro nəri auər a ia
narimnari ikinan me rəmwhen Isau rino.
In rəmri pen nəmri nari ia nasoriien səvəi
nəmritaik kuvehi nənimen ia nəvegінien
plet kuatia. 17 ✡Kimiaha hiəukurən mə
kurirə in rokeikei mə truvehi mwi nasoriien
nəha, nənə markut pik mə tata səvənhi
trəkwein amasan irə, mətə rekəm. Nəri
auər a mə Isau rinasək pik tukwe, mətə ko
ripkrərig mhə ia noien nəha sə rino.
18 ✡Kimiaha hiəpkuvehe mhə ia təkuər
riti rəmwhen təkuər Sinae. Fwe kupwən
nəkur Isrel həuvən ia təkuər nəha, mhətoni
napw rauək. Nəpitəvien reiwaiu mahakwi
nari. Həregi nimətagi asori, 19 ✡mine
nasəkien səvəi kisipw. Həregi mwi reri
Kumwesən raməgkiari minraha. Nəpin
həregi nəgkiariien səvənhi, həni mə
irəha həpwəh nokeikeiien mə tuhəregi
mwi nəgkiariien nəha. 20 ✡Irəha həhekir
mətəmnimwin ti nəgkiariien nəha rimməni
mə,

✡ 12:6: Rev 3:19 ✡ 12:7: Dut 8:5, 2Saml 7:14 ✡ 12:11: Jem 3:17-18 ✡ 12:12: Aes 35:3 ✡ 12:13: Prov 4:26 ✡ 12:14: Sam 34:14, Rom 12:18 ✡ 12:15: Wok Me 8:23 ✡ 12:16: Jen 25:33-34 ✡ 12:17: Jen 27:30-40 ✡ 12:18: Eks 19:16-20, Dut 4:11-12 ✡ 12:19: Eks 20:18-21, Dut 5:22-27 ✡ 12:20: Eks 19:12-13

"Trɨni mɨnuə nari riti rɨrapi təkuər i, nəri
auər mə nərimɨru a riti,
mətə tukaməkeikei kəkwi əpune ia
kəruətərei."
21 ✡Nəpɨn Moses rətoni narimnari
me nəha, in mwi rɨregi rərəha nənə
mɨni mə, "Iou iakɨnehekɨr iakɨnehekɨr,
mɨnamətəmnɨmwɨn."

22 ✡Mətə kɨmiaha hiəuvəuvehe ia təkuər
i Saeon, mɨne taon i imwei Kumwesən sə
ramɨru. In i Jerusalem vi fwe ia neiai,
kwopun nagelo me həpɨk hamousəsɨmwɨn
irəha me ikɨn mamhagien ia nəpɨn me.
23 ✡Hiəuvəuvehe ia nousəsɨmwɨnien asori
səvəi nərmama me səvəi Kumwesən
səməme həmwhen ia nəmritaik me
səvənhi, kɨmərai pen nəghɨnraha fwe
ia neiai. Hiəuvəuvehe tɨ Kumwesən sə
trɨpkəkiri noien səvəi nərmama me pam.
Hiəuvəuvehe tɨ nənɨmwi nərmama amasan
me kɨno həuvehe mhatukwatukw pam.
24 ✡Hiəuvəuvehe tɨ Iesu sə ravi sɨmwɨn
nərmama mɨne Kumwesən ia nəgkiariien vi
kɨnərihi tərini əknekɨn. Nənə hiəuvəuvehe
tɨ netə sə kɨməvi tɨ noien ərəha raməgkiari
mani nəri amasan məpi raka nəfe nɨte Epel
rani.

25 ✡Ro iamɨnhi irə kɨmiaha tihaməkeikei
mhətui amasan kamo hieikuə a nɨregiien
Kumwesən nəha raməgkiari m kɨmiaha.
Nəkur kupwən me nəha səməme heikuə a
nɨregiien nəgkiariien səvənhi sə iərmama
ia təkure tɨprənə rani tɨ nəsuəpwiriien
irəha, mətə ko həpkap mhə nəpɨn
Kumwesən rərpwɨn noien ərəha səvənraha.
Nənə trɨni mɨnuə kɨtaha seikuə a nɨregiien
nəgkiariien səvəi Kumwesən sə ruku pen
fwe ia neiai muvehe mə trəsuəpwiri kɨtaha,
tsəfo map nəpɨn trərpwɨn noien ərəha
səkɨtaha? 26 ✡Ia nəpɨn nəha fwe kupwən
reri Kumwesən rɨməkiukiu ia tɨprənə,
mətə təkwtəkwuni nəha in rəgkiari m
kɨtaha mɨni mə, "Nəpɨn riti mwi nəha ikɨn,
iou takɨkiukiu mwi ia tɨprənə. Ia nəpɨn
nəha rɨpko mhə tɨprənə əpa trɨkiukiu,
neiai mwi trɨkiukiu." 27 Nəgkiariien nəha
Kumwesən rɨməni mə, "Nəpɨn riti mwi,"
nɨpwran i mə in trɨkiukiu ia narimnari me
ia tɨprənə i səməme in rɨno mə truvehi raka
irəha. Mətə narimnari me səməme həpwəh
nɨkiukiuien irəha tuharə rerɨn.
28 Ro pen pwəh səni tanak tɨ Kumwesən.
Nari riti riwən ko rɨkiukiu ia nɨtətə sə in
ramərɨmənu irə. Nənə in ruvəuvei pehe
raka nɨtətə nəha m kɨtaha. Ramasan mə
tsəfwaki min ia noien sə rerɨn ragien tukwe
ia nisiaiien mɨne nehekɨrien, 29 ✡tɨ nəri nə
mə "Kumwesən səkɨtaha rəmwhen ia napw
asori riti sə ramahi əmwesi narimnari me
pam."

13

Nəvəhagien sampam

1 ✡Nokeikeiien i hiamokeikei piəvtaha
me irə pwəh ramo a iamɨnhi irə.
2 ✡Tihəpwəh nenouenouien mə tihətoni
amasan tɨ iəpwɨspwɨs me səməme
haməuvehe imwəmiaha. Nərmama nepwɨn
fwe kupwən həno noien nəha, mhəuvehi
puvnimwə nagelo me nepwɨn ia nəkwai
nimwə me səvənraha, mətə həreirei anan
mə irəha nagelo me. 3 ✡Rerɨmiaha tramrhi
nərmama səməme hamarə ia kalapus
rəmwhen mə kɨmiaha mwi hiamarə ia
kalapus kɨmiaha mɨnraha. Rerɨmiaha
tramrhi nərmama səməme nərmama əpə
me hamo irəha həregi rərəha anan ia
nɨpwranraha. Rerɨmiaha tramrhi irəha tɨ
nəri nə mə kɨmiaha mwi hiamregi rərəha
ia nɨpwramiaha rəmwhen ia nirəha.

4 ✡Pwəh nərmama pam həsiai narəien
səvəi pran mɨne iərman səməmi krouarə
pəri. Iərman mɨne pran səməmi krauarə
pəri irau trousiai napri pəriien səvənrau
ia nəpɨn me. Iakani iamɨnhi irə tɨ nəri nə
mə Kumwesən trərpwɨn noien ərəha səvəi
nərman mɨne nɨpran səməme kamhəiri
əpnapen irəha me uə səməme kamhakres
irəha me. 5 ✡Tihamarə mhəpwəh nokeikei
pɨkien mane. Rerɨmiaha traməkeikei
magien a tɨ narimnari me nəha hiaməuvehi
rəmwhen tɨ nəri nə mə Kumwesən ruvəni
raka mə,
"Ko iapkəpwəh mhə ik,
məpwəh nap rakaien ia niram nəpɨn
riti."
6 ✡Ro iamɨnhi irə kɨtaha səukurən nɨniien
nəgkiariien i, mhəpwəh nəmkiəmkiien mə,
"Iərɨmənu in iasitu səiou,
ro pen iou iakəpwəh nehekɨrien.

✡ 12:21: Dut 9:19 ✡ 12:22: Kal 4:26, Rev 5:11 ✡ 12:23: Luk 10:20 ✡ 12:24: Hip 8:6, 10:22, 1Tes 1:2, Jen 4:10 ✡ 12:25: Hip 2:1-3, Hip 10:26-29 ✡ 12:26: Eks 19:18, Sam 68:8, Hag 2:6 ✡ 12:29: Dut 4:24, 9:3, Aes 33:14 ✡ 13:1: Jon 13:34 ✡ 13:2: Rom 12:13, 1Tes 4:9, Jen 18:1-8, Jen 19:1-3 ✡ 13:3: Mat 25:36, Hip 10:34 ✡ 13:4: Kal 5:19,21, Efes 5:5 ✡ 13:5: 1Tim 6:8, Jos 1:5 ✡ 13:6: Sam 27:3, 146:5 ✡ 13:7: 1Kor 4:16, Hip 6:12

Nəfe iərmama rukurən noien miou?”
7 ✡Rerɨmiaha tramrhi nəmə asori me səkɨmiaha səməme haməkupwən mhahatən kɨmiaha ia nəgkiariien səvəi Kumwesən. Hətərɨg ro mə hənəfarə irə mheste hemhə. Hətərɨg irə nənə mhəuvnhi nahatətəien səvənraha. 8 ✡Iesu Kristo in ramo a iamɨnhi irə mɨne ia nərineiv, ipwet, nənə tramarə a iamɨnhi irə mɨne ia nuk nuk me mɨpko mhə sampam.
9 ✡Tihəpwəh nəseniien nahatənien vi me səpəmsəpə həvi raka kɨmiaha ia suatuk atukwatukw. Iakani iamɨnha irə tɨ nəri nə mə ramasan mə reri iərmama fwe imwə namasanien sə Kumwesən rauvei pehe auər a trasitu irə mo ruvehe mɨskai. Rərəha mə truvehe mɨskai ia natuakəmien me səvəi nəvegɨnien. Natuakəmien me nəha hərеirei nasituien ia nərmama səməme kamhesi pen. 10 Nɨfatə səkɨtaha rarə. Mətə pris me səməme kamho wok səvənraha fwe imwə ia nimwə tapolen, kɨpkəseni mhə irəha mə tuhani nəvegɨnien riti ia nɨfatə nəha səkɨtaha.
11 ✡Ia noien səvəi pris asori anan səvəi nəkur Isrel, nəpɨn rousi əpune raka nərimɨru, nənə muvehi nɨten, muvnimwə fwe kwopun ikinan anan, nənə muvei pen m Kumwesən tɨ naikuas rakaien noien ərəha səvəi nərmama. Mətə kurirə irə həuvehi raka nɨpwrai nərimɨru nəha mhəuvehi mhəuvani əmwesi fwe iruə kwopun nərmama həpkarə mhə ikɨn. 12 ✡Ia noien a mwi nəha, Iesu rɨməregi nəmisəien ia taon fwe iruə, mə ia nɨten atukwatukw in trəpərhi nərmama me səvənhi, mo irəha nəkur ikinan me. 13 ✡Ro iamɨnhi irə pwəh kɨtaha səuvən mhətoni in ia kwopun nəha fwe iruə, mhəregi rərəha kɨtaha min ia noien i nərmama həno aurɨs in. 14 ✡Kɨmiaha hiəukurən. Ia təkure tɨprənə i taon atukwatukw riti səkɨtaha riwən sə tramarə rerɨn. Mətə kɨtaha samətui ia taon səkɨtaha sə trɨpkuvehe.
15 ✡Ro iamɨnhi irə ia nəpɨn me pam pwəh kɨtaha saməni irapw nəghi Iesu mə in Iərɨmənu səkɨtaha. Noien nəha rəmwhen ia nɨmwək mwəki nari kauvani ia təkure nɨfatə nɨpekɨn rapein amasan kauvei pen m Kumwesən tɨ nəgnəgɨniien in. 16 ✡Tihəpwəh nenouenouien mə tiho noien amasan, nənə mhəriari səkɨmiaha me narimnari. Noien nəha mwi rəmwhen ia nɨmwəkmwəki nari kauvani ia təkure nɨfatə nɨpekɨn rapein amasan kauvei pen m Kumwesən rerɨn ramagien tukwe.
17 ✡Tihaməkeikei mho nəkwai nəmə asori me səkɨmiaha nənə mhəsiai irəha. Irəha nəha hamətui amasan tɨ nɨmɨruien səkɨmiaha mhəpwəh napwɨsien, tɨ nəri nə mə irəha tuhaməkeikei mhəni irapw tɨ Kumwesən mə haməuvehi wok nəha mhəfo irə. Tihaməkeikei mho rerɨnraha ragien tɨ wok nəha. Trɨni mɨnuə hiəpwəh noien rerɨnraha ragien tɨ wok nəha, noien nəha ko rɨpkasitu anan mhə ia kɨmiaha.
18 ✡Tihaməkeikei mhəfwaki tukumaha. Kɨmaha iahəukurən amasan mə noien səkɨmaha ratukwatukw a, nənə iahokeikei anan mə tahamo a noien amasan ia nəpɨn me. 19 Iou iakokeikei anan mə tihaməkeikei mhəres Kumwesən mə iou takrərɨg pehe akwauakw a tukumiaha.
20 Kumwesən in nukune nəmərinuien. In rɨno Iərɨmənu səkɨtaha Iesu Kristo rətui mwi ia nemhəien səvənhi. Iesu in iəmə asori sə ramətui amasan tɨ sipsip me səvənhi. Nɨten kɨnərihi tərini əknekɨn nəgkiariien irə, nəgkiariien i tramarə rerɨn.
21 Təkwtəkwuni iakaməfwaki m Kumwesən mə truvei pehe narimnari amasan me pam m kɨmiaha səməme tuho kɨmiaha hiəmwhen tɨ noien nəkwan. Iakaməres in mə ia nasituien səvəi Iesu Kristo in tramo wok ia rerɨtaha mamo nəfe noien ramasan ia nənimen. Pwəh nəgnəgɨniien ramevən tɨ Iesu ia nuk nuk me. Ouəh pwəh ro iamɨnhi.
22 Piak me, iakaməres kɨmiaha mə tihəpwəh nəpou akwauakwien tɨ nɨregiien nəgkiariien səiou iakamərpwi əknekɨn kɨmiaha irə, nəkukuə i iakɨmərai m kɨmiaha rəpwəh nəpwəmwɨsien.
23 Iakokeikei mə tihəukurən mə piəvtaha nəha Timoti, irəha hənəseni raka in rier ia kalapus. Trɨni mɨnuə in truvehe akwauakw nənə kɨmrau min tarouvehe.
24 Kɨmiaha tihəni tukwini ramasan səkɨmaha revən tɨ nəmə asori me pam səkɨmiaha mɨne nərmama me pam səvəi Kumwesən nə imwəmiaha. Piəvtaha me ia tənə Itali haməni ramasan tukumiaha.
25 Pwəh namasanien tramarə tukumiaha pam.

✡ 13:8: Efes 4:14 ✡ 13:9: Rom 14:17 ✡ 13:11: Lev 16:27 ✡ 13:12: Mat 21:39, Jon 19:17 ✡ 13:13: Hip 11:26, 12:2 ✡ 13:14: Hip 11:10,16, Hip 12:22 ✡ 13:15: 2Kron 29:31, Sam 50:14,23, Hos 14:2 ✡ 13:16: Fil 4:18 ✡ 13:17: Esik 3:17, 1Tes 5:12 ✡ 13:18: Wok Me 24:16, 2Kor 1:12

Jemes

Nəgkiariien sə rani mə nəfe i nəkukuə

Ia nuk 48 Jemes rɨməkupwən mɨrai nəkukuə i ia nəkukuə me pam ia Niutestamen. Jemes in piəvi Iesu. In iəmə asori riti ia nəmə asori me səvəi nakalasia me fwe Jerusalem. Nəkukuə səvənhi revən tɨ nakalasia me pam rɨpkevən mhə tɨ nousəsɨmwɨnien səvənraha kuatia. Jemes rɨmərai nəkukuə i mə trahatən nakalasia me ia noien səvəi nərmama səməme kamhahatətə ia Kristo. In rɨni mə trɨni mɨnuə nahatətəien səvəi iərmama riti ro nɨpərhienien, tukətoni ia noien səvənhi. Jemes ramahatən nərmama ia narimnari me mɨni mə niemaha trəpwəh nəpiien irəha. Irəha tuhəpwəh nɨni ərəhaien irəha me. Irəha tuho rəmnəmwhen a ia nirəha me. Irəha tuhətui amasan tɨ nəfe nəramɨnraha rani. Irəha tuhəpwəh nəfiəutəien irəha. Irəha tuho nətərɨgien səvənraha rəpwəmwɨs nənə mhəfwaki.

*N*əgkiariien sə rakupwən

1 ✡Iou Jemes. Iou iərmama riti sə iakamo tukwini nari m Kumwesən mɨne Iesu Kristo Iərɨmənu səkɨtaha. Iakamərhi pehe nəkukuə i rauvehe tukumiaha kwənəkwus twelef səvəi nəkur Isrel hiamarə kɨrkɨri ia tənəmtənə me. Iakani ramasan tukumiaha.

*Naha*tətəien mɨne nukurənien

2 ✡Piak me, narimnari me səpəmsəpə tuhəuvehe mho nəmisəien m kɨmiaha. Nəpɨn tihətoni, rerɨmiaha trəməkeikei magien. 3 ✡Kɨmiaha hiəuvəukurən raka mə nəpɨn nəmisəien ruvehe mə tro mətə sas ia nahatətəien səkɨmiaha, noien nəha tro hiəuvehe mhəskai mwi tɨ nərer əknekɨnien ia nahatətəien səkɨmiaha. 4 Nənə kɨmiaha tihaməkeikei mhərer əknekɨn ia nahatətəien səkɨmiaha ia nəpɨn me mheste pen nəpɨn sə tihəuvehe mhatukwatukw mhəmwhen, nari riti mwi ko rɨpkiwən təni mhə kɨmiaha. 5 ✡Trɨni mɨnuə kɨmiaha riti nukurənien səvənhi rəpwəh nəmwhenien, ramasan mə in trəres Kumwesən sə rauvei pen auər a narimnari me m nərmama me pam mɨpkətə ərəha mhə irəha. Nənə Kumwesən trasitu irə, mo nukurənien səvənhi ruvehe məpwəmwɨs mwi. 6 ✡Mətə nəpɨn iərmama nəha trəres i, in trəməkeikei mahatətə ia Kumwesən, məpwəh nəmkiəmkiien, tɨ nəri nə mə iərmama sə raməmkiəmki nari rəmwhen ia peiau ia təsi nɨmətagi raməpwi raməsəsau əpnapen. 7 Iərmama iamɨnhi ko rəpwəh nətəien mə truvehi nari riti ruku pen tɨ Iərɨmənu, 8 tɨ nəri nə mə nətərɨgien səvənhi ro kəru ko rɨpkərer mhə ia nari kuatia ia noien me sə in ramo.

*I*ərmama auər a mɨne iərmama sə nautə səvənhi rasori

9 ✡Trɨni mɨnuə piəvtaha riti nautə səvənhi riwən, ramasan mə rerɨn tragien nəpɨn Kumwesən truvehi utə in. 10 ✡Rəmwhen a mwi trɨni mɨnuə piəvɨtaha riti nautə səvənhi rasori, ramasan mə rerɨn tragien nəpɨn Kumwesən truvehi irapw in. Iakani iamɨnhi irə tɨ nəri nə mə iərmama nautə səvənhi rasori traukei məmwhen ia tihi nurhi. 11 Nəpɨn meri rutə məpnəpan pɨk mənhi nurhi, nurhi trɨmhiə, tihin traukei məsas, namasanien səvənhi triwən. Ia noien nəha rəmwhen a mwi iərmama nautə səvənhi rasori. Nəpɨn ramavən mamowok səvənhi, in tremhə, nautə səvənhi triwən.

*Kumwes*ən ko rɨpko mhə iərmama rɨmwei ia nərəhaien

12 ✡Nəpɨn nəmisəien truvehe mə tro mətə sas ia nahatətəien səvəi iərmama riti, trɨni mɨnuə iərmama nəha ramərer əknekɨn ia nahatətəien səvənhi, rerɨn tragien. Nəpɨn nəmisəien nəha traraka irə, Kumwesən truvei pen nɨmɨruien rerɨn min rəmwhen kəfəfau pen kəfəfau səvəi nɨsiaiien m iərmama riti. In rɨno raka promes mə truvei pen nɨmɨruien rerɨn nəha m nərmama me səməme hokeikei in. 13 Trɨni mɨnuə iərmama riti rɨregi noien ərəha ravi nətərɨgien səvənhi, iərmama nəha trəpwəh nɨniien mə, “Kumwesən rərhi pehe nəri i, mavi nətərɨgien səiou irə mə takɨmwei.” In trəpwəh nɨniien nəgkiariien nəha tɨ nəri nə mə noien ərəha ko rɨpkɨvi mhə nətərɨgien səvəi Kumwesən, nənə rɨpko mhə noien səvəi Kumwesən mə trɨvi nətərɨgien səvəi iərmama irə. 14 ✡Mətə iərmama trɨregi noien ərəha ravi nətərɨgien səvənhi nəpɨn rerɨn atukw ramrhi noien ərəha sə in rokeikei mə tro. In nə ravi nətərɨgien səvənhi mamiri raka in. 15 Nəpɨn iərmama rerɨn rɨnamrhi noien

✡ 1:1: Kal 1:19, Wok Me 15:23, 1Tes 1:1 ✡ 1:2: Rom 5:3-5 ✡ 1:3: 1Tes 1:7 ✡ 1:5: Prov 2:3-6 ✡ 1:6: Mak 11:24 ✡ 1:9: Jem 2:5 ✡ 1:10: Aes 40:6-7, 1Pit 1:24 ✡ 1:12: 2Tim 4:8 ✡ 1:14: Rom 7:7-10

ərəha sə in rokeikei pɨk mə tro, noien
ərəha nəha truvi nətərɨgien səvənhi mo in
rɨmwei. Nənə noien ərəha truvehe masori
ia nɨmɨruien səvənhi mukuə kwənkwan nə
iərmama nəha tremhə. 16 Piak keikei me.
Kɨmiaha tihəpwəh nəseniien iərmama riti
reikuə ia kɨmiaha. 17 ✡Narimnari me pam
səməme hamasan mhatukwatukw kauvei
pehe m kɨtaha kamhəuku pen fwe ia neiai.
Kumwesən ramərhi irapw pehe narimnari
me nəha. In rɨno meri, mɨne məkwə,
mɨne kəməhau me ia nɨmagouagou. Noien
səvənhi ko rəpwəh nərariien, uə in ko
rəpwəh nərariien muvei pehe təkutan
m kɨtaha, məpwəh kɨtaha samarə ia
nəpitəvien. 18 ✡Tɨ nəri nə mə Kumwesən
rokeikei in rərhi pehe nəgkiariien sə
ro nɨpərhienien. Nəgkiariien nəha ro
kɨtaha səuvehe mhəno nəkwərhakwərha
me səvənhi. Kumwesən ro iamɨnhi irə
mə ia narimnari me pam in rɨno kɨtaha
tsəmwhen ia kwənkwai nei me sə vi
tukukupwən kesi.

*K*ɨmiaha tihaməkeikei mhətərɨg ia
nəgkiariien səvəi Kumwesən mho nəfe
rani.
19 Piak keikei me, rerɨmiaha tramrhi
nəgkiariien i. Nəpɨn kɨmiaha hiaməgkiari,
tihaməkeikei mhətərɨg amasan, mhəpwəh
nəgkiari akwauakwien. Kɨmiaha tihəpwəh
nəseniien niemaha rəpi akwauakw
kɨmiaha, 20 ✡tɨ nəri nə mə niemaha səvəi
iərmama ko rɨpkukuə pehe mhə nukwan
sə ratukwatukw rəmwhen Kumwesən
rokeikei. 21 ✡Kɨmiaha tihaməkeikei
mhərarki raka noien me pam səməme
həmkemɨk mɨne noien ərəha me nəha
həpɨk ia nɨmɨruien səkɨmiaha. Tiheiwaiu
mhətərɨg amasan tɨ nəgkiariien nəha
kɨnəpwei rəmwhen ia nuni nari ia
rerɨmiaha. Nəgkiariien nəha rukurən
nuvehimɨruien kɨmiaha. 22 ✡Mətə ti-
haməkeikei mho nəfe nəgkiariien nəha
rani. Trɨni mɨnuə kɨmiaha hiamətərɨg
a irə, hiameikuə atukw a ia kɨmiaha.
23 Trɨni mɨnuə iərmama riti ramətərɨg
a ia nəgkiariien səvəi Kumwesən, mətə
rəpwəh noien nəfe rani, in rəmwhen
ia iərmama sə ramətə nənimen ia klas.
24 Nənə nəpɨn rətə raka nənimen, məpwəh
mevən, təkwtəkwuni a mwi renouenou
mə nənimen rɨnəfo irə. 25 ✡Mətə iərmama
sə raməti pen ia loa atukwatukw nəha
sə rameivinari ia nərmama, nənə raməti
pen mamətə ia nəpɨn me, mɨpko mhə in
iərmama sə ramətərɨg a nənə menouenou
i, mətə in ramo nəfe loa nəha rani, iərmama
sə ramo iamɨnhi Kumwesən trəkwein
amasan irə ia nəfe wok səvənhi ramo.
26 ✡Trɨni mɨnuə iərmama riti rerɨn ramrhi
mə in iərmama səvəi nəfwakiien, mətə
rɨpkətə amasan mhə tɨ nəfe nəramɨn
ramɨni, in rameikuə atukw a irə. Nəfe
nari in ramo mamsiai Kumwesən irə
ramo auər a. 27 Kumwesən in Tata
səkɨtaha. Noien i nəkur əfwaki me tuho
mhəsiai in irə sə ratukwatukw məmher
ia nənimen, in i irəha tuhaməkeikei
mhasitu ia nɨpran me səməme nərman me
səvənraha hemhə mhəpwəh irəha, mhasitu
ia nəkwərhakwərha kemhə təni irəha,
nənə mhətui amasan mwi tɨ nɨmɨruien
səvənraha mə noien ərəha me səvəi
tɨprənə i tuhəpwəh noien irəha həuvehe
mhəmkemɨk.

2

*K*ɨmiaha tiho rəmnəmwhen a ia
kɨmiaha me
1 ✡Piak me, kɨmiaha hiənahatətə raka
ia Iərɨmənu asori səkɨtaha Iesu Kristo. Ro
pen kɨmiaha tihəpkopəiti mhə ia kɨmiaha
me, mətə tiho rəmnəmwhen a. 2 Trɨni
mɨnuə kɨmiaha hiousəsɨmwɨn kɨmiaha
me, nənə iəmə kəru krouuvnimwə pehe,
riti tɨnari səvənhi ramasan, ruvei pen
rig kɨno ia kol, riti nautə səvənhi riwən,
tɨnari səvənhi rəpəruəpəruə, kɨmiaha
tihaməkeikei mho rəmnəmwhen a ia
nirau. 3 Rərəha mə hiəsiai iəmə tɨnari
səvənhi ramasan, mhəni pen tukwe in
mə, "Uvehe, məkure i ia kwopun amasan
ikɨn," mhəni ərəha iəmə i nautə səvənhi
riwən mə, "Ərer pen fwe," uə "əkurei irapw
ia nɨsuk." 4 Nəpɨn kɨmiaha hiamo noien
me iamɨnhi, hiətoni mə kɨmiaha nepwɨn
hiasori mhəpi raka kɨmiaha nepwɨn. Nənə
hiaməkiri nərmama ia nətərɨgien ərəha
səkɨmiaha. 5 ✡Piak keikei me, hətərɨg ro.
Kumwesən ruvərfi raka nərmama nautə
səvənraha riwən ia təkure tɨprənə i mə
nahatətəien səvənraha trɨskai. In ruvərfi
raka mwi irəha mə tuhəuvnimwə pen
ia nɨtətə sə in ramərɨmənu irə. Nɨtətə
nəha Kumwesən rɨməni mə nərmama

✡ 1:17: Mat 7:11 ✡ 1:18: Jon 1:13 ✡ 1:20: Pri 7:9 ✡ 1:21: Kol 3:8, 1Tes 2:1 ✡ 1:22: Mat 7:26, Rom 2:13
✡ 1:25: Rom 8:2, Jem 2:12, Jon 13:17 ✡ 1:26: Sam 34:13, Sam 141:3 ✡ 2:1: Wok Me 10:34, Jem 2:9 ✡ 2:5:
1Kor 1:26-28

səməme hokeikei in tuhəuvnimwə pen irə.
6 Mətə kɨmiaha hiamətə ərəha a nərmama
me nəha nautə səvənraha riwən. Mətə
nɨsɨmə nəha kamho nəmisəien m kɨmiaha?
Nɨsɨmə nəha kamhəvi irapw kɨmiaha ia
kwopun kaməkiri nəgkiariien ikɨn? Kwa
nərmama me nəha nautə səvənraha rasori
kamho iamɨnhi irə. 7 Irəha nəha kamhəni
ərəha nahag asori səvəi Iesu, nəhag sə
Kumwesən rɨnəkwein kɨmiaha irə. 8 ✡Mətə
loa asori səvəi Iərɨmənu səkɨtaha raməmak
ia Nəkukuə Ikinan rani mə, "Tikaməkeikei
mokeikei piam rəmwhen ikokeikei atukw
ik." Trɨni mɨnuə kɨmiaha hiamesi pen
pərhien nəgkiariien nəha, hiamo noien
amasan. 9 ✡Mətə trɨni mɨnuə hiamopəiti
ia nərmama nepwɨn, hiamo noien ərəha,
nənə loa nəha tro pui kɨmiaha, mɨni
mə kɨmiaha nərmama sə hiamərui Loa.
10 ✡Trɨni mɨnuə iərmama riti ramarkut mə
tresi pen pam nəfe Loa səvəi Kumwesən
rani, mətə rapəti ia nəgkiariien kuatia a,
rəmwhen mə in rɨnərui nəgkiariien me
pam ia Loa nəha. 11 ✡Kumwesən nəha
sə rɨməni mə, "Tikəpwəh nakresien pran
səvəi iərməpə," Kumwesən nəha in nəha
rɨməni mwi mə, "Tikəpwəh nousi əpuneien
iərmama." Trɨni mɨnuə ikəpwəh nakresien
pran səvəi iərməpə, mətə ikamousi əpune
iərmama, ik iərmama ikamərui ihi Loa səvəi
Kumwesən. 12 ✡Nəgkiariien me səkɨmiaha
mɨne noien me səkɨmiaha tuhaməkeikei
mhesi pen loa sə rameivinari ia kɨmiaha.
Kɨmiaha tihaməkeikei mho iamɨnhi irə tɨ
nəri nə mə Kumwesən trəkiri kɨmiaha ia
loa nəha. 13 ✡Trɨni mɨnuə iərmama riti
rəpwəh napiien nərmama nəpɨn raməkiri
irəha tɨ noien me səvənraha, Kumwesən
trəpwəh napiien in nəpɨn trəkiri in tɨ noien
me səvənhi. Napiien tɨ iərmama ramasan
məpi raka nəkiriien in tɨ noien me səvənhi.

*Nahat*ətəien sə rɨpko mhə nari riti ro
nəri auər a i
14 ✡Piak me, trəfo masitu ia iərmama
riti trɨni mɨnuə rani mə ramahatətə ia
Iesu Kristo mətə in rɨpko mhə nari riti, ko
nahatətəien sə ro iamɨnhi irə ruvehimɨru
in? Rekəm! 15 ✡Trɨni mɨnuə piəvtaha riti
uə kɨtirimətaha riti ramarə ərəha tɨnari
səvənhi riwən nəvegɨnien sənəni rəpwəh
nəmwhenien, 16 tihaməkeikei mhəuvei
pen tɨnari uə nəvegɨnien min. Trɨni
mɨnuə hiəpwəh nuvehi penien nari riti
min, mhəni pen a tukwe in mə, "Evən ia
nəmərinuien, məpwəh nəkwieiien, məni
amasan nari," nəgkiariien nəha trəfasitu
irə? Ro nəri auər a i. 17 ✡Ia noien
nəha rəmwhen a mwi nahatətəien əpa
trɨni mɨnuə rɨpko mhə nari riti remhə.
18 ✡Mətə iərmama riti trəgkiari iamɨnhi
irə mɨni mə, "Ik səim nə nahatətəien,
mətə iou səiou nə noien me." Itə. Ko
iko ro iakətoni nahatətəien səim mətə
ipko mhə nari riti? Rəknekɨn. Mətə
iou iakukurən noien ikətoni ia noien me
səiou mə iakamahatətə pərhien. 19 ✡Ik
ikani nɨpərhienien ia Kumwesən mə in
kuatia a. Ramasan. Nəremhə me irəha
mwi kamhəni nɨpərhienien irə, nənə
kamhəhekɨr mamhətəmnɨmwɨn. 20 Ik
iərmama ikreirei nari. Nahatətəien sə
rɨpko mhə nari riti ro nəri auər a i.
Ikokeikei mə tako ikətoni mə nəri nəha
ro nɨpərhienien i? 21 ✡Rerɨm trɨrhi ro
kaha kupwən səkɨtaha Epraham. In
ratukwatukw ia nəmri Kumwesən ia noien
me səvənhi uə rekəm? Ouəh, Kumwesən
rɨməni mə in ratukwatukw ia nənimen
nəpɨn rɨnaməmrutə tɨni, Aesak, ia təkure
nɨfatə. 22 ✡Ikətoni mə nahatətəien səvəi
Epraham mɨne noien me səvənhi krauo
nari kuatia. Noien me səvənhi həno
nahatətəien səvənhi ruvehe matukwatukw
məmwhen. 23 ✡Nənə nəgkiariien i səvəi
Nəkukuə Ikinan ruvehe mukuə. Rɨni mə,
"Epraham rɨni nɨpərhienien ia Kumwesən.
Nənə tɨ nəri nə mə in rahatətə iamɨnhi,
Kumwesən rətə in mə in ratukwatukw ia
nənimen." Kurirə irə kəkwein Epraham
mə in riti nə Kumwesən. 24 Ro iamɨnhi irə
hiamətoni mə iərmama in ratukwatukw ia
nəmri Kumwesən ia noien me, rɨpko mhə
ia nahatətəien əpa.

25 ✡Rəmwhen a mwi rerɨmiaha trɨrhi
ro prən nəha Rehap, pran səvəi suatuk.
In ratukwatukw ia nəmri Kumwesən ia
noien me səvənhi uə rekəm? Ouəh,
Kumwesən rɨməni mə in ratukwatukw ia
nənimen nəpɨn prən nəha rɨnəsevər ia
nimwə səvənhi tɨ iəmə kəru sə kɨnərhi pen
irau krouevən rouətə afafa Jeriko. Nənə
kurirə irə rərhi pen irau krauesi pen su-

✡ 2:8: Mat 19:19, Kal 5:14 ✡ 2:9: Dut 1:17 ✡ 2:10: Mat 5:19 ✡ 2:11: Eks 20:13-14, Rom 13:9 ✡ 2:12: Kal 6:2, Jem 1:25, 1Tes 2:16 ✡ 2:13: Mat 5:7, Mat 18:32-35 ✡ 2:14: Mat 7:21 ✡ 2:15: 1Jon 3:17 ✡ 2:17: Jem 2:20,26 ✡ 2:18: Kal 5:6 ✡ 2:19: Mat 8:29 ✡ 2:21: Jen 22:9-12 ✡ 2:22: Hip 11:17-18 ✡ 2:23: Rom 4:3,9,22, 2Kron 20:7, Aes 41:8 ✡ 2:25: Hip 11:31 ✡ 2:26: Jem 2:17

atuk əpə iti rauevən. 26 ✡Nipwrai iərmama
neiahagien riwən irə ruvamhə. Ia noien
nəha rəmwhen a mwi nahatətəien əpa sə
ripko mhə nari riti remhə.

3

*Ik tik*ətui amasan ti nəfe nəramim rani
1 ✡Piak me, rərəha mə kimiaha hiəpik
hiəuvehe mho nahatən me ia kimiaha.
Kimiaha hiəukurən mə nəpin Kumwesən
trəkiri kimaha nahatən me tro riskai
mwi m kimaha məpi raka nərmama me
nepwin. 2 Nəpin ripik kitaha pam samapəti,
mətə iərmama sə rəpwəh nəfwəkourien ia
nəgkiariien səvənhi in iəmə atukwatukw
pərhien. Iərmama sə raməkoui amasan
nəramin riməru tukwe in ti nəkouiien
mwi nipwran me pam. 3 Kitaha saməuvei
pen fraetel ia nəkwai hos me mə tuho
nəkwataha. Ia noien nəha saməkoui
nipwrai hos me pam. 4 Hətə ro mwi
nitətə me. Nipwranraha rasori. Nimətagi
asori me kamhəpwi irapw irəha. Mətə
nəri sə raməkəkini irəha irə rouihi a.
Kamhəuvən ia kwopun pəku iəmə sə
raməkəkini nitətə rokeikei. 5 Ia noien
nəha rəmwhen a mwi nəramitaha rouihi
ia nipwrataha, mətə raməfiəutə pik nari.
Rerimiaha tramrhi nəri. Nukumheəv
ouihi rukurən nurkwumenien napw
asori sə ramahi əmwesi nei mhiə me
ripik. 6 ✡Nənə nəramitaha rəmwhen ia
napw. Rərəha anan ia nipwrataha me
pam, mamo nipwrataha me pam ruvehe
məmkemik. Kwopun napw asori rauək
ikin ramhiai pehe napw ia nəramitaha.
Nənə nəramitaha ramhiai pen napw ia
nimiruien pam səkitaha. 7 Nəri əprmin me
pam həukurən nuveheien mhəmweimwei.
Nərmama me həno raka noien nəha ia
nirəha me pam, menu me, uə snek me, uə
nəmu me. 8 ✡Mətə iərmama riti riwən ko
ro nəramin ruvehe mimweimwei. Nərami
iərmama nəri ərəha riti ko ripkapwis mhə.
Rukuər ia nəri akonə sə ramousi əpune
iərmama. 9 ✡Ia nəramitaha saməgnəgini
Kumwesən Tata səkitaha.* Nənə ia
nəramitaha mwi saməkwein ərəha ia
nərmama Kumwesən rino irəha həmwhen
irə. 10 Nəkwataha kuatia, krouəgnəgini
Kumwesən irə, nənə krouarə rouəkwein
ərəha mwi ia nərmama. Piak me, noien
me nəha mə tripko mhə iaminhi. 11 Rəfo,
ia nəmri nui kuatia ko nui mine təsi irau
pəri krouapour? 12 Rəfo, piak me, ko niemis
rukuə nukwai olif, uə nei nəha krep rukuə
nukwai niemis? Rekəm! Rəmwhen mwi
kwopun kakwəhi təsi ikin ko kipkukwəhi
mhə mwi nui ikin.

*Nukur*ənien sə ruku pen ia neiai
13 Sin ia kimiaha rukurən nari, uə
nukurənien səvənhi rəpwəmwis? Iərmama
nəha traməkeikei mo noien amasan,
məpwəh nəfiəutəien in. Noien nəha
trahatən pen mə in rukurən pərhien
nari. 14 Mətə trini minuə rerimiaha
ramrhi ərəha kimiaha me uə hiamətərig
atukw a ia kimiaha me mə tihəfo mhəutə
mhəpi raka nərmama nepwin, kimiaha
tihəpwəh nəfiəutəien ia kimiaha me mə
hiəukurən nari, ti nəri nə mə ia noien
nəha hiameikuə a mhəpwəh niniien
nipərhienien. 15 ✡Iərmama sə ramo noien
nəha ripkuvehi mhə nukurənien sə ruku
pen ia neiai, mətə in ruvehi nukurənien
sə ruku pen ia tiprənə i. Nənimwin
Ikinan ripkuvei pen mhə nukurənien
nəha min, mətə ruku pen ia nəremhə me.
16 Nəpin nərmama rerinraha ramrhi ərəha
irəha me uə irəha kamhətərig atukw a
ia nirəha mə tuhəfo mhəutə mhəpi raka
nərmama nepwin, ia kwopun kamharə
ikin tihətoni kamho pripri ia narimnari
me, mamho mwi noien ərəha me pam.
17 Mətə iərmama sə ruvehi nukurənien nəha
ruku pen ia neiai noien səvənhi ropə. Nəri
sə rakupwən nətərigien səvənhi rəmher.
In iərmama sə raməmri nəmərinuien.
Noien səvənhi ramasan məpou. In ramsiai
nətərigien səvəi nərmama me səpəmsəpə.
In ramapi pik ti nərmama. Nukurənien
səvəi iərmama nəha rukuə nukwan ripik
sə ramasan ia nimiruien səvənhi. In
ramo rəmnəmwhen ia nərmama me pam,
məpwəh neikuəien. 18 ✡Nəpin nərmama
səməme kamhəmri nəmərinuien kamharə
ia nəmərinuien rəmwhen mə kamhəpwei
nuni nari riti. Nuni nari nəha trutə mukuə
kwənkwan nə narəien sə ratukwatukw.

4

*I*ərmama sə rokeikei pik noien səvəi
tiprənə i

✡ 3:1: Luk 12:47 ✡ 3:6: Mat 12:36-37, Mat 15:11,18-19 ✡ 3:8: Rom 3:13 ✡ 3:9: 1Kor 11:7 * 3:9: Nəgkiariien səvəi nəkur Kris kupwən rini iaminhi irə minuə ‘Iərimənu Tata səkitaha.’ ✡ 3:15: Jem 1:5,17 ✡ 3:18: Mat 5:9, Aes 32:17, Hip 12:11 ✡ 4:1: Rom 7:23

1 ✡Nəfe nəha nukune naruagənien me
mɨne nukune nəvisəien me səkɨmiaha?
Rosi in i uə rekəm? Ia rerɨmiaha kɨmiaha
hiokeikei pɨk mə tihəregi ramasan ia
narimnari me pam, nənə noien nəha ramo
kɨmiaha hiaməvisə ia nəpɨn me. 2 Hiokeikei
nari riti, mətə rəknekɨn tɨ nuvehiien,
ro pen hiousi əpune iərmama tukwe.
Rerɨmiaha rakres nari riti səvəi iərməpə,
mətə rəknekɨn tɨ nuvehiien, ro pen hiəvisə,
mamharuagən tukwe. Kɨmiaha hiəpwəh
nuvehiien nəfe hiokeikei, tɨ nəri nə mə
hiəpkəres pen mhə Kumwesən i. 3 Trɨni
mɨnuə kɨmiaha hiəres pen i, hiəpwəh
nuvehiien, tɨ nəri nə mə hiaməres, mətə
nətərɨgien səkɨmiaha rɨpkatukwatukw
mhə. Narimnari me nəha hiaməres pen
Kumwesən mə truvei pehe m kɨmiaha,
hiokeikei mə tihəuvehi nənə mhəuvehi
nəmri nari sə nətərɨgien ərəha səkɨmiaha
rokeikei. 4 ✡Kɨmiaha hiəmwhen prən i sə
raməpwəh səvənhi iərman mamesi pen
iərman əpə. Rəfo? Rosi kɨmiaha hiəreirei
mə iərmama sə rokeikei pɨk noien me səvəi
tɨprənə i truvehe iərmama sə raməmwəki
Kumwesən? Ro iamɨnhi irə trɨni mɨnuə
iərmama riti ia kɨmiaha rɨnuə trokeikei
pɨk noien me səvəi tɨprənə i in trəmwəki
Kumwesən. 5 ✡Rəfo? Rosi kɨmiaha hiəreirei
nəgkiariien i raməmak ia Nəkukuə Ikinan?
Rani mə,

"Nənɨmwɨn nəha Kumwesən rɨnəmri
raməmak ia rerɨtaha rokeikei pɨk
mə kɨtaha səvəi Kumwesən əpa."

Nənə nəgkiariien nəha rɨpko mhə nəri auər
a i. 6 ✡Mətə Kumwesən ramərіari pehe
namasanien m kɨtaha rasori pɨk. Ro pen
Nəkukuə Ikinan rani mə,

"Kumwesən rerɨn rɨpkagien mhə tɨ
nərmama səməme kamhəfiəutə ia
nirəha,
mətə ramərіari pen namasanien
səvənhi m nərmama səməme
kamhəuvehi irapw irəha."

7 ✡Ro iamɨnhi irə kɨmiaha tihaməkeikei
mheiwaiu, mharə tegɨn Kumwesən,
mhəni rekəm tɨ Setan, nənə in trəpwəh
kɨmiaha map. 8 ✡Kɨmiaha tihəuvehe
ipaka tɨ Kumwesən, nənə in truvehe
ipaka tukumiaha. Kɨmiaha nəkur ərəha
me tihaməkeikei mhərkwerɨg. Kɨmiaha
nətərɨgien səkɨmiaha ro kəru tihaməkeikei
mho rerɨmiaha rəmher. 9 Ramasan mə
tihəregi rərəha, mhasək, mhəkwein
əpwəmwɨs. Pwəh narɨsien səkɨmiaha
ruvehe mo nasəkien irə. Pwəh nagienien
səkɨmiaha ruvehe mo nəpouien irə.
10 ✡Kɨmiaha tihaməkeikei mheiwaiu
mhənɨmwi nukurhumiaha ia nəmri
Kumwesən, nənə in truvehi utə kɨmiaha.

*K*ɨmiaha tihəpwəh nɨni ərəhaien
kɨmiaha me

11 Piak me, kɨmiaha tihəpwəh nɨni
ərəhaien kɨmiaha me. Iərmama sə rani
ərəha piəvni uə rani piəvni mə ramo noien
ərəha, iərmama nəha ramɨni ərəha Loa
səvəi Kumwesən, mamɨni mə Loa nəha
rəpwəh nəmwhenien. Mətə nəpɨn ikani loa
nəha mə rəpwəh nəmwhenien, ikəpwəh
noien nəfe Loa nəha rani, mətə ikamo ik
iəmə sə ikasori ia Loa nəha. 12 ✡Iərmama
kuatia in əpa rauvehi nasoriien mə trəmri
Loa, məkiri noien me səvəi nərmama, nənə
mərpwɨn tai noien me səvənraha. Iərmama
nəha in nəha rauvehimɨru nərmama,
mamouraha mwi irəha. Mətə ik sin i? Rəfo
ikaməkiri noien me səvəi piam?

*Ik tik*ətɨgite ia Kumwesən ia nəfe tiko
trakwakwi tɨneis mɨne

13 ✡Tihətərɨg ia nirak kɨmiaha səməme
hiaməni mə, "Ipwet uə trakwakwi tsəuvən
ia taon i uə taon nəha, mharə nuk kuatia,
mho pisnes fwe ikɨn, mhəuvehi mane."
14 ✡Kɨmiaha tihəfukurən nəfe trɨmwei
irapw trakwakwi? Nəfe nəha nɨmɨruien
səkɨmiaha? Kɨmiaha hiəmwhen ia nɨse
napw sə ruvehe nəpɨn ouihi a nənə marə
miwən mwi. 15 ✡Mətə nəgkiariien sə
ratukwatukw mə kɨmiaha tihəni ro iamɨnhi
irə, "Trɨni mɨnuə nəkwai Kumwesən
pərhien, tsarə mho narimnari me i uə
narimnari me nəha." 16 Mətə ipwet
mɨne kɨmiaha hiaməgkiari mamhəfiəutə
ia kɨmiaha. Nəgkiariien sə raməfiəutə
nərmama iamɨnhi rərəha. 17 ✡Iərmama sə
rukurən nəfe noien ratukwatukw mə tro,
mətə in rəpwəh noien, in ramo nərəhaien.

5

*N*əvəhagien ramevən tɨ nərmama
nautə səvənraha rasori

✡ 4:4: Rom 8:7, 1Jon 2:15 ✡ 4:5: Eks 20:3,5 ✡ 4:6: 1Tes 5:5 ✡ 4:7: Efes 6:12 ✡ 4:8: Sek 1:3, Mal 3:7, Aes 1:16 ✡ 4:10: Job 5:11, 1Tes 5:6 ✡ 4:12: Rom 2:1, 14:4 ✡ 4:13: Luk 12:18-20 ✡ 4:14: Prov 27:1, Sam 39:5,11 ✡ 4:15: Wok Me 18:21 ✡ 4:17: Luk 12:47 ✡ 5:1: Luk 6:24

1 ✡Kɨmiaha nərmama nautə səkɨmiaha
rasori tihətərɨg ia nirak. Ramasan mə
kɨmiaha tihasək mhəkwein əpwəmwɨs tɨ
nəmisəien me nəha səməme kamhəuvehe
tuheste kɨmiaha. 2 ✡Nautə səkɨmiaha
ruvəmərɨr. Uvnə me hənani raka tɨnari
me səkɨmiaha. 3 Kol mɨne silva səkɨmiaha
rɨnopwei raka. Nopweiien nəha səvənraha
trahatən pen mə nɨpərhienien kɨmiaha
hiəno noien ərəha, nənə trahi nɨpwramiaha
rəmwhen ia napw. Ipaka nəpɨn sampam
i, mətə kɨmiaha hiamoeite ihi nautə me
səkɨmiaha. 4 ✡Hətə ro! Nərmama me
səməme kamhowok həno raka wok fwe
ia nəmhien me səkɨmiaha, mətə kɨmiaha
hiəpwəh nərəkuien irəha. Nərəkuien nəha
səvənraha ramasək mani mə kɨmiaha hiəno
noien ərəha. Iərɨmənu sə rauvehi nɨskaiien
me pam ruvəregi raka ia nəkwəregɨn
nasəkien səvəi nərmama səməme kamhesi
nəvegɨnien sə ruvəmruə fwe ia nəmhien
me səkɨmiaha. 5 ✡Ia tɨprənə i kɨmiaha
hiəpwəh nɨseseien. Nəfe nautə me kɨmiaha
hiokeikei mə tihəuvehi hiaməuvehi.
Hiaməkwməni atukw a kɨmiaha hiaməsisi
mhəmwhen ia kau me səməme rɨpko mhə
tui kousi əpune irəha. 6 Kɨmiaha hiaməkiri
nəmə atukwatukw me mə tuhaməkeikei
mhemhə. Hiamousi əpune irəha, nənə
həpwəh nəsisəgien kɨmiaha.

*N*ətərɨgien səkɨmiaha trəpwəmwɨs

7 ✡Piak me, kɨmiaha tihaməkeikei
mho nətərɨgien səkɨmiaha rəpwəmwɨs,
mamheitenhi mheste nuveheien səvəi
Iərɨmənu səkɨtaha. Hətoni ro iərmama
sə raməmhu raməfo mamo nətərɨgien
səvənhi raməpwəmwɨs mameitenhi
nəvegɨnien amasan sə rutə pehe ia tɨprənə.
Ko rɨpkesi akwauakw mhə, mətə tro
nətərɨgien səvənhi rəpwəmwɨs meste
nesən kupwən rauər nənə məkwə me
nepwɨn həuvehe mhəukurau nənə nesən
sə ro kəru irə rauər mwi. 8 ✡Kɨmiaha mwi
tihaməkeikei mho nətərɨgien səkɨmiaha
rəpwəmwɨs mɨskai tɨ nəri nə mə nuveheien
səvəi Iərɨmənu səkɨtaha ruvəuvehe ipaka.
9 ✡Piak me, kɨmiaha tihəpwəh nɨni ərəhaien
kɨmiaha me kamo Kumwesən rərpwɨn
noien ərəha me səkɨmiaha. Hətə ro!
Iəmə sə trərpwɨn noien ərəha me səvəi
nərmama ruvəuvehe ipaka. Ramərer
a ia kwəruə. 10 Piak me, rerɨmiaha
tramrhi profet me nəha fwe kupwən
haməgkiari ia nəghi Iərɨmənu. Nəpɨn
kamo nəmisəien mɨnraha, ho nətərɨgien
səvənraha rəpwəmwɨs. 11 ✡Ia nətəien
səkɨtaha nərmama səməme kamhərer
əknekɨn ia nahatətəien səvənraha ia nəpɨn
me Kumwesən ramo irəha hamagien.
Kɨmiaha hiəuvəregi raka noien səvəi Jop.
Nəpɨn ramarə ia nəmisəien me rɨpɨk, rərer
əknekɨn ia nahatətəien səvənhi. Nənə
hiənətə raka nəfe Iərɨmənu rɨno min kurirə
ikɨn. Iərɨmənu rerɨn ramərkwəpɨr pɨk tɨ
nərmama. In ramapi tɨ nirəha.

*K*ɨmiaha tihəpwəh nakutanien ia
nəgkiariien me

12 ✡Mətə piak me, irənhə ia narimnari
me pam, trɨni mɨnuə kɨmiaha hiəni promes
riti tihəpwəh nakutanien ia nəgkiariien
səkɨmiaha mə tiho nərmama hətoni
kɨmiaha hiaməni pərhien. Tihəpwəh
nɨniien nɨtətə ia neiai uə tɨprənə i uə nari
riti mwi mə tiho noien nəha. Mətə trɨni
mɨnuə hiəseni nari riti, tihəni a mhəseni
mə "Ouəh." Trɨni mɨnuə hiəpkəseni mhə
nari riti, tihəni a mə "Rekəm." Mə kɨmiaha
hiaməgkiari əpnapen, Kumwesən trərpwɨn
noien ərəha səkɨmiaha.

*N*əfwakiien sə ramo nɨpwran

13 ✡Rəfo? Riti ia kɨmiaha raməmisə?
Ramasan mə rəfwaki. Riti ia kɨmiaha
rerɨn ramagien? Ramasan mə rəni nɨpu,
məgnəgɨni Kumwesən. 14 ✡Riti ia kɨmiaha
ramemhə? Ramasan mə rəkwein elta
me səvəi nəfwakiien pwəh irəha hətəgi
pen oel irə ia nəghi Iərɨmənu mhəfwaki
tukwe. 15 ✡Nənə nəfwakiien səvəi nərmama
səməme kamhahatətə ia Kumwesən truve-
himɨru iərmama sə ramemhə. Iərɨmənu
tromasan iərmama nəha. Trɨni mɨnuə
iərmama nəha rɨno noien ərəha me,
Iərɨmənu trenouenou noien ərəha me nəha
məpwəh nərpwɨnien. 16 Ro iamɨnhi irə
kɨmiaha tihəni pen tukumiaha me i noien
ərəha me səməme hiəno, nənə mhəfwaki
tukumiaha me mə Kumwesən tro kɨmiaha
hiəuvehe mhəsanɨn. Nəpɨn iərmama
sə ramo noien atukwatukw raməfwaki,
nəfwakiien səvənhi nəgsen rasori mamo
nɨpwran. 17 ✡Profet Elaeja in iərmama

✡ 5:2: Mat 6:19 ✡ 5:4: Dut 24:14-15, Mal 3:5 ✡ 5:5: Luk 16:25, Jer 12:3, 25:34 ✡ 5:7: Luk 21:19, Dut 11:14, Jer 5:24, Joel 2:23 ✡ 5:8: Rom 13:11-12, Hip 10:25, 1Tes 4:7 ✡ 5:9: Mat 24:33 ✡ 5:11: Eks 34:6, Sam 103:8, Sam 111:4 ✡ 5:12: Mat 5:34-37 ✡ 5:13: Kol 3:16 ✡ 5:14: Mak 6:13 ✡ 5:15: Mak 16:18 ✡ 5:17: 1King 17:1, Luk 4:25

rəmwhen a ia kɨtaha. Rəfwaki skai mə
nesən trəpwəh nauərien. Nənə nesən
rɨpkauər mhə ia tənə nəha nuk kahar
məkwə sikis. 18 ✡Nənə kurirə ikɨn rəfwaki
mwi, nənə nesən rukrutə ia nɨmagouagou,
kwənkwai narimnari me həutə mwi ia
tɨprənə.

*I*ərmama sə rəruei

19 ✡Piak me, trɨni mɨnuə kɨmiaha riti
rəpwəh nəgkiariien sə ro nɨpərhienien
məruei, nənə kɨmiaha riti mwi riri in
mɨrərɨg, 20 ✡iakokeikei mə rerɨmiaha tram-
rhi nəri i. Iərmama sə ramiri raka iəmə
ərəha ia suatuk sə raməruei irə mɨrərɨg, in
rauvehimɨru iəmə ərəha nəha mə trəpwəh
nemhəien. Kumwesən trenouenou noien
ərəha me həpɨk səvəi iəmə ərəha nəha,
məpwəh nərɨpwɨnien.

✡ 5:18: 1King 18:42-45 ✡ 5:19: Kal 6:1 ✡ 5:20: Sam 51:13, Prov 10:12, 1Tes 4:8

Fas Pita

Nəgkiariien sə rani mə nəfe i nəkukuə

Nəkukuə i Pita rɨmərai. Pita in iərmama riti ia twelef nərmama me səvəi Iesu. In rɨmərai nəkukuə i mərhi pen i revən tɨ nakalasia me səməme kamharə parei fwe profens riti səvəi Rom kani mə Esia Maenor. Pita rokeikei mə truvehi utə nətərɨgien səvənraha tɨ nəri nə mə nərmama me nepwɨn kamhometə irəha tɨ nahatətəien səvənraha. Pita rokeikei mə rerɨnraha tramrhi mə Iesu rokeikei pɨk irəha, nənə muvehi nəmisəien tɨ nirəha. Irəha tuhəkurirə noien səvəi Iesu. Irəha tuho iamɨnha irə tɨ nəri nə mə Kumwesən rɨmərfi irəha mə irəha nərmama me səvənhi nənə Iesu remhə tɨ nirəha. Pita rɨni pen tɨ nirəha mə tuhaməkeikei mharə ia narəien sə ro ikinan. In rɨni pen mwi tɨ nirəha mə ia tɨprənə i nərəhaien rasori, mətə tuhaməkeikei mhərer əknekɨn, mho nətərɨgien səvənraha rəpwəmwɨs, mhəmri pen əknekɨn nətərɨgien səvənraha ia Kumwesən, nənə mheitenhi narimnari amasan me səməme tuhəpkuvehe kurirə.

1 ✡Iou Pita, iou aposol riti səvəi Iesu Kristo.

Iakamrai nəkukuə i rauvehe tukumiaha nərmama pwɨspwɨs me səməme hiamarə kɨrkɨri ia profens me i Pontas, mɨne Kalesia, mɨne Kapatosia, mɨne Esia, mɨne Pitinia. 2 ✡Kɨmiaha i nərmama Kumwesən rɨmərfi kɨmiaha resi pen nətərɨgien səvənhi sə in ruvəukurən raka fwe kupwən. In rɨmərfi kɨmiaha mə Nənɨmwɨn səvənhi tro kɨmiaha hiəuvehe mhəmher, mho nəkur ikinan me səvənhi, nənə, tihəuvehe mho nəkwai Iesu Kristo, tukəfwiəfwi kɨmiaha ia nɨten.

Nəfwakiien səiou mə Kumwesən trəriari pehe namasanien mɨne nəmərinuien rasori mwi m kɨmiaha.

*Pwə*h səgnəgɨni Kumwesən tɨ nɨmɨruien vi

3 ✡Pwəh səgnəgɨni Kumwesən i in Kumwesən mɨne Tata səvəi Iərɨmənu səkɨtaha Iesu Kristo! Napiien səvənhi rasori tukutaha. In ro kɨtaha sətui mwi ia nɨmɨruien vi, nənə, mo kɨtaha səmri pen əknekɨn nətərɨgien səkɨtaha irə. In ro iamɨnha irə nəpɨn ro Iesu Kristo rətui mwi ia nemhəien səvənhi. 4 ✡Kumwesən ro kɨtaha sətui mwi mə tsəuvehi nautə amasan me in truvei pen m nərmama me səvənhi. Nautə amasan me nəha ko həpkɨmərɨr mhə, mhəpkəmkemɨk mhə, nənə nukuraanien səvənraha ko rɨpkiwən mhə. Kɨnəmri amasan nautə me nəha fwe ia neiai tukuvei pehe m kɨmiaha. 5 ✡Kɨmiaha nərmama səməme Kumwesən ro tukuahag kɨmiaha ia niskaiien səvənhi tɨ nəri nə mə hiamahatətə irə. In trətui amasan tukumiaha meste tihəuvehi nɨmɨruien vi sə kɨnəpnəpenə raka irə tukətoni rier pehe ia nəpɨn sampam. 6 ✡Ramasan mə rerɨmiaha ragien tɨ narimnari me i. Mətə təkwtəkwuni rosi narimnari me səpəmsəpə tuhəuvehe mho nəmisəien m kɨmiaha ia nəpɨn ouihi a. 7 ✡Narimnari me i kamhəuvehe trahatən pen mə kɨmiaha hiamahatətə pərhien. Aean i kol, nəri auər a mə trɨpkiwən mwi nəpɨn riti, mətə nərmama tuhaməkeikei mhəuvani ia napw tɨ nətə sasien mə in kol pərhien uə rekəm. Ia noien nəha rəmwhen a mwi nahatətəien səkɨmiaha sə ramasan məpi raka kol, tukaməkeikei ko kɨmiaha həregi nəmisəien me tɨ nətə sasien mə hiamahatətə pərhien uə rekəm. Nənə mə hiamahatətə pərhien, nəpɨn tukətoni Iesu Kristo rier pehe irə, Kumwesən trəgnəgɨn kɨmiaha, muvehi utə nəghɨmiaha, nənə, muvei pehe nɨsiaiien m kɨmiaha. 8 ✡Nəri auər a mə hiəpkətoni mhə Iesu Kristo, mətə hiokeikei in. Nənə nəri auər a hiəpkətoni mhə nəha təkwtəkwuni, mətə hiaməni nɨpərhienien irə, nənə, mamhagien. Nagienien nəha hiamregi rasori pɨk anan iərmama riti ko rɨpkɨni mhə ia nəgkiariien. 9 ✡Rerɨmiaha ramagien iamɨnha irə tɨ nəri nə mə hiaməuvehi nəri i sə hiamahatətə irə, in i mə Kumwesən truvehimɨru kɨmiaha.

10 ✡Profet kupwən me hamətui ia suatuk i Kumwesən truvehimɨru nərmama irə, nənə mamhəres mə tukəfo irə. Ia nəgkiariien sə Kumwesən rɨməuvei pen mɨnraha, irəha həni irapw mə Kumwesən trasitu ia kɨmiaha ia namasanien səvənhi. 11 ✡Nəpɨn Nənɨmwɨn səvəi Kristo sə ramarə ia nirəha rɨməkupwən mɨni irapw nəmisəien me səməme Kristo trɨregi ia

✡ 1:1: Jem 1:1, 2Tim 1:15 ✡ 1:2: Rom 8:29, 2Tes 2:13, Hip 12:24 ✡ 1:3: 2Kor 1:3 ✡ 1:4: Kol 1:12 ✡ 1:5: Jon 10:28, 17:11 ✡ 1:6: 1Tes 5:10, Jem 1:2 ✡ 1:7: Job 23:10, Prov 17:3, Aes 48:10, Sek 13:9, Mal 3:3, Jem 1:3 ✡ 1:8: Jon 20:29, 2Kor 5:7 ✡ 1:9: Rom 6:22 ✡ 1:10: Mat 13:16-17 ✡ 1:11: Sam 22, Aes 53, Luk 24:26-27

nɨpwran mɨne nasoriien sə tukuvei pen
min truvehe kurirə, profet me haməmwur
mə tuhəukurən mə nəfe suatuk mɨne
nəfe nəpɨn narimnari me nəha tuhəier
pehe. 12 ✡Kumwesən rɨno pui pen m
profet me nəha mə nəgkiariien me səməme
irəha kamhəni həpkəgkiari mhə ia nəpɨn
səvənraha mə trasitu ia nirəha, mətə
haməgkiari ia nəpɨn səkɨmiaha trasitu ia
kɨmiaha. Narimnari me i profet kupwən
me həməni təkwtəkwuni hiəuvəregi raka
rɨməuku pen ia tərhui nərmama səməme
hənəvisau nəgkiariien amasan səvəi Kristo
m kɨmaha. Nəgkiariien səvənraha rɨməuku
pen ia Nənɨmwɨn Ikinan sə Kumwesən rərhi
pehe i. Narimnari me i nagelo me irəha
mwi hokeikei mə tuhətoni mhəukurən.

*Kumwes*ən sə rɨnəkwein kɨmiaha in
iəmə ikinan, in rəmher
13 Ro pen tihaməkeikei mho nətərɨgien
səkɨmiaha rərer mwatuk tɨ noien wok,
mho nətərɨgien səkɨmiaha pwəh rukurən
amasan. Tihəmri pen əknekɨn nətərɨgien
səkɨmiaha ia namasanien sə Kumwesən
truvei pehe m kɨmiaha nəpɨn tukətoni
Iesu Kristo rier pehe. 14 ✡Tiho nəkwai
Kumwesən rəmwhen ia nəkwərhakwərha
me səməme kamho nəkwai tata me. Fwe
kupwən kɨmiaha hiəreirei nari, nənə
mamho noien ərəha me səməme rerɨmiaha
rokeikei pɨk. Mətə təkwtəkwuni tihəpwəh
nəseniien ia nətərɨgien me nəha ravi raka
mwi kɨmiaha. 15 Kumwesən sə rɨnəkwein
ia kɨmiaha in Iəmə ikinan, in rəmher. Ro
iamɨnhi irə kɨmiaha mwi tihaməkeikei
mho kɨmiaha nəkur ikinan me, mhəmher
ia narimnari me pam səməme hiamo.
16 ✡Iakani iamɨnhi irə tɨ nəri nə mə
Nəkukuə Ikinan rani mə, “Tihaməkeikei
mho kɨmiaha nəkur ikinan me, mhəmher,
tɨ nəri nə mə iou Iəmə ikinan iakəmher.”
17 ✡Kɨmiaha hiaməkwein Kumwesən
mə “Tata.” Mətə in Kumwesən ramo
rəmnəmwhen ia nərmama me pam.
Trərpwɨn noien me səvənraha tresi pen
atukwatukw nəfe irəha həno. Ro iamɨnhi
irə mɨne, nəpɨn kɨmiaha hiamarə ihi ia
təkure tɨprənə i, tihaməkeikei mhehekɨr
in, mamho noien sə ramasan. 18 ✡Kɨmiaha
hiəukurən mə kɨneivinari ia kɨmiaha
hiəuvəier raka ia narəien ərəha nəha kaha
kupwən me səkɨmiaha həməuvei pehe
m kɨmiaha. Mətə kɨpkərəku raka mhə
kɨmiaha ia nari riti sə truvehe mərəha
məmwhen ia kol mɨne silva, 19 ✡rekəm.
Mətə kɨnərəku raka kɨmiaha ia nɨte Kristo
in nəri keikei ramasan pɨk. Kristo in
rəmwhen ia kwəti sipsip sə ratukwatukw
pam, nemhəien uə nərəhaien riwən anan
irə. 20 ✡Kumwesən ruvərfi raka in fwe
tui nəpɨn tɨprənə ramiwən ihi, nənə
təkwtəkwuni rɨpko mhə tui nəpɨn sampam
ruvehe kətoni in rier pehe masitu ia
kɨmiaha. 21 ✡Ia Kristo kɨmiaha hiaməni
nɨpərhienien ia Kumwesən sə rɨno in rətui
mwi ia nemhəien səvənhi nənə muvei pen
nasoriien min. Ro iamɨnhi irə Iəmə sə
hiamahatətə irə, mamhəmri pen əknekɨn
nətərɨgien səkɨmiaha irə, in i Kumwesən.
22 ✡Kɨmiaha hiamesi pen nəgkiariien
sə ro nɨpərhienien mamhokeikei pərhien
piəvtaha me. Ia noien nəha hiənəpərhi
raka nɨmɨruien me səkɨmiaha həmher.
Mətə kɨmiaha tihaməkeikei mhərɨpɨn
mamhokeikei pərhien kɨmiaha me ia
rerɨmiaha pam. 23 ✡Kɨmiaha hiənətui mwi
rəmwhen nəkwərhakwərha me, nənə,
nɨmɨruien vi sə hiənətui mwi irə rɨpkuku
pen mhə tɨ tata riti sə tremhə, mətə
ruku pen tɨ Tata riti sə trɨpkemhə mhə.
Nəgkiariien səvəi Kumwesən sə ramɨru
mamarə rerɨn rɨno kɨmiaha hiətui mwi.
24 ✡Iakani iamɨnhi irə tɨ nəri nə mə Nəkukuə
Ikinan rani mə,
“Nərmama me pam həmwhen ia nurhi,
nənə namasanien səvənraha
rəmwhen ia tihi nurhi.
Nurhi nəha ramaukei, nənə tihin me
kamhəsas,
25 mətə Nəgkiariien səvəi Iərɨmənu ra-
marə ia nuk nuk me.”
Nənə in i nəgkiariien sə kɨnəvisau m
kɨmiaha.

2

1 ✡Ro pen kɨmiaha tihaməkeikei
mhəpwəh noien ərəha me pam. Tihəpwəh
mwi neikuəien, mhəpwəh mwi noien
nətərɨgien səkɨmiaha ro kəru. Tihəpwəh
mwi nəmwəkien ia kɨmiaha me, mhəpwəh
mwi nɨniien nɨkaremiaha me. 2 ✡Kɨmiaha

✡ 1:12: Efes 3:10 ✡ 1:14: Rom 12:2, Efes 2:3, 4:17-18 ✡ 1:16: Lev 11:44-45, Mat 5:48 ✡ 1:17: Mat 6:9, Rom 2:11, 2Tim 4:14, Rev 2:23 ✡ 1:18: 1Kor 6:20 ✡ 1:19: Wok Me 20:28, Hip 9:12-14, 1Tes 1:2 ✡ 1:20: Wok Me 2:23, Efes 1:4 ✡ 1:21: Jon 14:6, Rom 4:24, 5:1-2, Rom 10:9 ✡ 1:22: Jon 13:34, Rom 12:10 ✡ 1:23: Jon 1:13, Hip 4:12 ✡ 1:24: Jem 1:10-11 ✡ 2:1: Efes 4:22, Jem 1:21 ✡ 2:2: Mat 18:3, 1Kor 3:2

tihaməkeikei mhəuvehe mhokeikei pik
nəgkiariien səvəi Kumwesən sə rəmher
mhəmwhen iəkunouihi əmtəmetə me
i kamhasək mə tuhesis. Nəgkiariien
i tro kimiaha hiəuvehe mhəpwinari,
nənə, Kumwesən ruvehimiru kimiaha.
3 ✡Nəkukuə Ikinan rani mə, "Kimiaha
hiənani əghan namasanien səvəi Iərimənu
mhətoni mə ramasan pik anan."

*Kristo in k*əruəterei miru

4 ✡Həuvehe ti Kristo. In nəha kəruəterei
miru nəha nərmama me həni mə rərəha,
mhəpwəh, mətə ia nəmri Kumwesən
in kəruəterei keikei anan sə in rimərfi.
5 ✡Kimiaha mwi hiəmwhen ia kəruəterei
miru me kauvrhəkin nimwə ia nirəha,
nimwə sə Nənimwin ramarə irə. Ia nimwə
nəha, kimiaha hiəmwhən ia pris ikinan me
kamhousi əpune nərimiru me mamhəuvei
pen m Kumwesən. Mətə narimnari me
səməme kimiaha hiaməuvei pen ripko
mhə nipwrai nari mətə kwa nənimwin.
Nənə Kumwesən raməkwein amasan ia
narimnari me nəha hiaməuvei pen min ti
nəri nə mə hiaməuvei pen ia nəghi Iesu
Kristo. 6 ✡Rəmwhen ia Nəkukuə Ikinan rani
mə,

"Hətoni ro. Iakaməmri kəruəterei riti fwe
Saeon,*
in kəruəterei keikei anan sə iou
iakimərfi, kəruəterei nəha tukostat
kuvrhəkin nimwə irə,
nənə iərmama sə trini nipərhienien irə, in
tripkauris mhə."

7 ✡Ro iaminhi irə, kəruəterei nəha in
nəri keikei tukumiaha nərmama səməme
hiaməni nipərhienien irə, mətə nərmama
səməme həpkini mhə nipərhienien irə,
kəruəterei nəha rəmwhen ia nəgkiariien i
ia Nəkukuə Ikinan rani mə,

"Kəruəterei nəha nəmə kamhəuvrhəkin
nimwə hənuə rərəha, mhəpwəh,
təkwtəkwuni nəha ruvəuvehe mino
kəruəterei sə rəpi raka pam
kəruəterei me, məkwtəmhiri
əknekin pam nimwə."

8 ✡Nənə Nəkukuə Ikinan rani mwi mə,

"In i kəruəterei riti sə nərmama tuhapəti
irə,
mine kəpwier sə tro irəha həmwei"

Irəha kamhapəti irə ti nəri nə mə kamhərui
nəgkiariien səvəi Kumwesən mamhesi pen
a nəfe Kumwesən ruvəukurən raka fwe
kupwən məmri mə tuho.

9 ✡Mətə kimiaha nərmama ia kwənəkwus
i Kumwesən rimərfi kimiaha, kimiaha pris
me səvəi kig, kimiaha nərmama ikinan
me ia kusen kuatia, kimiaha nərmama
me səvəi Kumwesən əpa. Kino kimiaha
iaminha irə mə kimiaha hiəukurən nini
irapwien narimnari amasan me Kumwesən
rino. In rinəkwein ia kimiaha mə tiharaka
ia nəpitəvien mhəuvehe ia nukuraanien
amasan səvənhi. 10 ✡Fwe kupwən, kimiaha
nərmama auər a me, mətə təkwtəkwuni
kimiaha nərmama me səvəi Kumwesən.
Fwe kupwən, kimiaha nərmama napiien
səvəi Kumwesən riwən tukumiaha, mətə
təkwtəkwuni kimiaha nərmama napiien
səvənhi ramarə tukumiaha.

11 ✡Nərmama keikei me, kimiaha
hiəmwhen iəpwispwis me mine nərmama
imwənraha riwən ia tiprənə i. Ro
pen iakani pehe tukumiaha i mə
tihəpwəh nəseniien noien ərəha me
nəha nipwramiaha rokeikei pik səməme
kamharuagən ia nəpin me mə tuhouraha
nimiruien səkimiaha. 12 ✡Təkwtəkwuni
nərmama səməme hərеirei Iərimənu
kamhəni ərəha kimiaha mə kimiaha
nəkur ərəha me. Ro iaminhi irə narəien
səkimiaha hiamarə irə ia nənimenraha
traməkeikei matukwatukw, pwəh irəha
hətoni noien amasan me səkimiaha, nənə
mhəuvehi utə nəghi Kumwesən ia nəpin
nəha in truvehe irə.

*N*ərmama me səvəi Iesu Kristo
tuhaməkeikei mhəsiai nərmama səməme
kamhərimənu

13 ✡Ti nəri nə mə kimiaha nərmama
me səvəi Iərimənu səkitaha, tihaməkeikei
mhəsiai nərmama me pam səməme
haməuvehi nasoriien mamhərimənu.
Tihəsiai ia kig sə in rasori anan, 14 mhəsiai
mwi ia nəmə asori me səməme in ramərhi
irapw irəha kamhərimənu ia nəghin. Nəmə
asori me nəha, kig ramərhi irapw irəha
mə tuho nəmisəien m nərmama səməme
kamho noien ərəha, nənə mhəgnəgini
səməme kamho noien amasan. 15 ✡Kimiaha

✡ 2:3: Sam 34:8 ✡ 2:4: Mat 21:42, Aes 28:16 ✡ 2:5: Efes 2:21-22, Eks 19:6, Aes 61:6, Rev 1:6, Rom 12:1 ✡ 2:6: Rom 9:33, Efes 2:20 * 2:6: Seaon in Jerusalem ✡ 2:7: Mat 21:42 ✡ 2:8: Rom 9:33 ✡ 2:9: Aes 9:2, Aes 40:20-21, 1Tes 2:5, Taet 2:14, Wok Me 26:18, Efes 5:8 ✡ 2:10: Rom 9:25 ✡ 2:11: Sam 39:12, Kal 5:17,24, Jem 4:1 ✡ 2:12: Mat 5:16, Luk 19:44 ✡ 2:13: Taet 3:1 ✡ 2:15: 1Pit 3:16

tihaməkeikei mhəsiai nəmə asori me pam
tɨ nəri nə mə Kumwesən rokeikei mə
noien amasan me səkɨmiaha trəsisəg tərhui
nərmama me i həreirei nari. Pwəh irəha
həpwəh mwi nɨniien nəgkiariien arməri
me. 16 ✡Ramasan mə hiamarə mhəmwhen
ia nərmama kɨneivinari ia nirəha, mətə
tihəpwəh nɨniien mə, “Eh, kɨneivinari
ia nirak. Iakukurən noien nəfe noien
ərəha iakokeikei.” Kɨmiaha tihaməkeikei
mamharə mhəmwhen ia iotukwininari me
səvəi Kumwesən. 17 ✡Tihəsiai nərmama
me pam. Tihokeikei piəvtaha me, nənə
tihəhekɨr mhəsiai Kumwesən, nənə tihəsiai
kig sə ramərɨmənu.

18 ✡Kɨmiaha slef me, tihaməkeikei mho
nəkwai nəmə asori me səkɨmiaha, nənə
mhəuvei pen nɨsiaien mɨnraha. Tiho
iamɨnhi irə mɨnraha pam, nəmə asori
me səməme kamho rɨməru mamasan m
kɨmiaha mɨne nəmə asori me səməme
kamho noien skai me m kɨmiaha. 19 Rəfo hi-
amo a narimnari me səməme hatukwatukw
mətə nəmə asori me səkɨmiaha kamho
rərəha ia kɨmiaha? Trɨni mɨnuə hiəukurau
ia nəpɨn skai me nəha, mamhəti pen a m
Kumwesən, Kumwesən trəkwein amasan
ia kɨmiaha. 20 ✡Trɨni mɨnuə hiamo noien
ərəha, kamo nəmisəien m kɨmiaha tukwe,
hiamo nətərɨgien səkɨmiaha rəpwəmwɨs
tɨ nuvehiien nəmisəien nəha, noien nəha
ko kəpwəh nəgnəgɨniien kɨmiaha tukwe.
Mətə mə kɨmiaha hiamo a noien amasan,
nənə kamo nəmisəien m kɨmiaha tukwe,
Kumwesən trəkwein amasan ia kɨmiaha
trɨni mɨnuə hio nətərɨgien səkɨmiaha
rəpwəmwɨs tɨ nuvehiien nəmisəien nəha.
21 ✡Kumwesən rɨnəkwein ia kɨmiaha mə
tihəuvehi nəmisəien, tɨ nəri nə mə Kristo
in mwi rɨməuvehi nəmisəien tukumiaha. In
rɨməkupwən mahatən noien atukwatukw
nəha mə kɨmiaha tihesi pen a təmwheki
nɨsun. 22 ✡Nəkukuə Ikinan rani mə,

“In rɨpko mhə noien ərəha riti,
kɨpkregi mhə neikuəien riti ia
tərhun.”

23 ✡Nəpɨn nərmama həni nəgkiariien ərəha
irə, mətə in rɨpkəski mhə irəha. Nəpɨn
in rɨregi nəmisəien ia nɨpwran, mətə in
rɨpkɨni mhə mə trərpwɨn tai nərəhaien.
Mətə rɨnəmri pen narimnari me pam ia
rəgi Kumwesən sə raməkiri atukwatukw
nari. 24 ✡In rɨməuvehi noien ərəha me
səkɨtaha ia nɨpwran ia nei kamarkuaui
mə ia nɨkaren səvəi noien ərəha kɨtaha
tsemhə nənə ia nɨmɨruien səkɨtaha tsamo
noien atukwatukw. Nəmisəien me səvənhi
rɨməregi ia nɨpwran rɨno kɨmiaha hiəuvehe
mhəsanɨn. 25 ✡Fwe kupwən kɨmiaha
hiəmwhen ia sipsip me səməme hənəruei,
mətə təkwtəkwuni kərari ia kɨmiaha
hiəvərərɨg mhəuvəuvehe tɨ Iərmama
ramətui tɨ sipsip me, in i Iərmama ramətui
tɨ nɨmɨruien səkɨmiaha.

3

*N*ɨpran mɨne nərman me səvənraha

1 ✡Ia noien a mwi nəha, kɨmiaha
nɨpran me tihaməkeikei mhəsiai nərman
me səkɨmiaha. Nənə trɨni mɨnuə irəha
nepwɨn həpkɨni mhə nɨpərhienien ia
nəgkiariien səvəi Kumwesən, mətə noien a
səkɨmiaha truvi irəha həuvehe mhahatətə.
Noien səkɨmiaha rəmwhen məpi raka mə
hiəgkiari mɨnraha. 2 Nəpɨn irəha hətoni
mə noien səkɨmaha rəmher, hiaməsiai
irəha, nənə noien nəha truvi irəha həuvehe
mahatətə. 3 ✡Rərəha mə hiamasan
pen ia nɨpwramiaha iruə ia noien nəha
sə hiamərəri nɨmwai nukwənemiaha,
mamhəuvei pen marəmarə me kɨno ia
kol mɨne tɨnari amasan me. 4 Mətə
tihamasan pen imwə ia rerɨmiaha sə
kɨpkətoni mhə. Ramasan mə tihəuvehe
mho nɨpran səməme nətərɨgien səkɨmiaha
rəpou mafafa. Noien iamɨnha irə ramasan
anan ia nəmri Kumwesən mɨpkiwən mhə.
5 In i noien səvəi nɨpran ikinan me fwe
kupwən səməme hənəmri pen əknekɨn
nətərɨgien səvənraha ia Kumwesən. Irəha
hənaməsiai nərman me səvənraha, nənə
ia noien nəha hənamamasan pen ia
rerɨnraha. 6 ✡Rəmwhen ia Sera, in rɨno
nəkwai Epraham, nənə maməkwein in
mə iəmə asori səvənhi. Nənə kɨmiaha
nɨpwnəti Sera me trɨni mɨnuə hiamo noien
amasan, mhəpkehekɨr mhə nari riti sə ramo
nehekɨrien.

7 ✡Ia noien a mwi nəha, kɨmiaha nərman
me tihaməkeikei mharə kɨmiaha nɨkare
rəgɨmiaha me, mhəukurən mə irəha pran
nɨskaiien səvənraha rɨpkɨskai pɨk mhə

✡ 2:16: Kal 5:13 ✡ 2:17: Rom 12:10, Prov 24:21, Mat 22:21 ✡ 2:18: Efes 6:5 ✡ 2:20: 1Pit 3:14,17, 1Tes 4:14 ✡ 2:21: Mat 16:24, Jon 13:15 ✡ 2:22: Jon 8:46 ✡ 2:23: Aes 53:7, 1Tes 3:9 ✡ 2:24: Hip 9:28, Rom 6:2,11, Aes 53:5 ✡ 2:25: Aes 53:6, Esik 34:5-6, Mat 9:36, Jon 10:14 ✡ 3:1: Taet 2:5 ✡ 3:3: 1Tim 2:9 ✡ 3:6: Jen 18:12 ✡ 3:7: Efes 5:25

rəmwhen ia iərman. Kɨmiaha tihaməkeikei mhəuvei pen nɨsiaiien mɨnraha, tɨ nəri nə mə kɨmiaha mɨnraha tihəuvehi pəri nəri amasan i nɨmɨruien rerɨn. Tiho iamɨnha irə pwəh nari riti trəpwəh nəsisəgien nəfwakiien me səkɨmiaha

*N*əmisəien kamregi tɨ noien amasan

8 Nəgkiariien sampam. Kɨmiaha pam tihaməkeikei mho nətərɨgien səkɨmiaha ruvehe mo kuatia, tihapi kɨmiaha me, mhokeikei kɨmiaha me, mho rerɨmiaha rɨməru tukumiaha me, mhəuvehi irapw nətərɨgien səkɨmiaha. 9 ✡Trɨni mɨnuə nərmama kamho rərəha ia kɨmiaha, mətə tihəpwəh nərpwɨnien tai nərəhaien. Trɨni mɨnuə nərmama hai m kɨmiaha, mətə tihəpwəh nərpwɨnien. Mətə tihəkwein amasan a ia nirəha. Tiho iamɨnhi irə tɨ nəri nə mə Kumwesən rɨnəkwein kɨmiaha mə tiho noien nəha, mə hiəuvehi namasanien səvənhi. 10 Nəkukuə Ikinan rani mə,

"Iərmama sə rokeikei nɨmɨruien amasan,
nənə mokeikei mə trɨregi ramasan ia nəpɨn me pam,
in traməkeikei məpwəh nɨniien mwi nəgkiariien ərəha me ia nəramɨn,
məpwəh mwi neikuəien ia tərhun.
11 In traməkeikei mɨrərɨg ia noien ərəha me səvənhi, nənə mo a narimnari amasan me.
In traməkeikei mətui suatuk səvəi nəmərinuien, nənə mukurirə i.
12 In traməkeikei mo iamɨnhi irə tɨ nəri nə mə Iərɨmənu ramətoni amasan nərmama səməme hatukwatukw,
nənə mamətərɨg amasan ia nəfwakiien səvənraha,
mətə in raməmwəki səməme kamho noien ərəha."

13 Trɨni mɨnuə hiəskai pɨk tɨ noien amasan me, sin trouraha kɨmiaha? Iərmama riti riwən! 14 ✡Mətə trɨni mɨnuə nəpɨn me nepwɨn nərmama kamho kɨmiaha hiamregi rərəha ia nɨpwramiaha tɨ noien atukwatukw səkɨmiaha, mətə ia nətərɨgien səkɨmiaha, kɨmiaha tihəregi ramasan. Tihəpwəh nehekɨrien ia nirəha, mhəpwəh nətərɨg pɨkien. 15 Mətə ia rerɨmiaha tihəsiai Kristo mə in Iərɨmənu səkɨmiaha. Tihərer mwatuk ia nəpɨn me pam tɨ nɨrɨpwenien nəgkiariien səvəi nɨsəməme nəha nərmama səməme tuhəres ia kɨmiaha mə rəfo hiaməmri pen əknekɨn nətərɨgien səkɨmiaha ia Iesu. 16 ✡Mətə tihəgkiari məru mɨnraha ia nɨsiaiien, mhəpwəh noien nari riti sə tro hiəregi fwe ia rerɨmiaha mə hiəno nərəhaien. Tiho əpa noien amasan me tɨ nəri nə mə kɨmiaha nərmama me səvəi Kristo. Trɨni mɨnuə hiamo iamɨnhi irə nərmama me i kamhəni nɨkaremiaha mə noien səkɨmiaha rərəha tuhauris tɨ nəgkiariien ərəha me səvənraha. 17 ✡Trɨni mɨnuə ia nətərɨgien səvəi Kumwesən mə hiaməuvehi nəmisəien tɨ noien amasan me səkɨmiaha, ramasan pɨk anan mwi məpi raka mə hiaməuvehi nəmisəien tɨ noien ərəha me səkɨmiaha. 18 ✡Ro iamɨnhi irə tɨ nəri nə mə Kristo rɨmamhə tɨ noien ərəha me. Rɨmamhə nəpɨn kuatia a rɨnəmwhen. Ko rɨpkemhə mhə mwi ia nəpɨn riti. In iərmama atukwatukw anan, mətə rɨmamhə tɨ nərmama həpkatukwatukw mhə mə truvehi kɨmiaha hiəuvən tɨ Kumwesən. Hənousi əpune in nənə nɨpwran remhə, mətə Nənɨmwɨn ro in rətui mwi ia nemhəien səvənhi, 19 nənə ia nɨskaiien səvəi Nənɨmwɨn nəha in revən mɨni irapw nəgkiariien riti tɨ nənɨmwɨn me i ia kalapus, 20 ✡səməme hənamərui nəkwai Kumwesən fwe kupwən anan nəpɨn Kumwesən ramo nətərɨgien səvənhi raməpwəmwɨs mameitenhi ia nəpɨn Noa rɨnauvrhəkɨn nɨtətə. Nərmama eit a, irəha kamhəmak ia nəkwai nɨtətə, Kumwesən rɨməuvehimɨru irəha ia nui. 21 ✡Nui nəha, in nə nənɨmwi paptaes sə rauvehimɨru kɨmiaha nəha təkwtəkwuni. Paptaes i rɨpko mhə nɨpwran i mə rɨnaikuas raka nəmtɨgei ia nɨpwrai iərmama, mətə nɨpwran mə hiəres Kumwesən mə rerɨmiaha truvehe mamasan məmher. Paptaes nəha rukurən nuvehimɨruien kɨmiaha iamɨnha irə tɨ nəri nə mə Iesu Kristo rɨnətui mwi ia nemhəien səvənhi. 22 ✡Iesu nəha, in ruvavən raka fwe ia neiai, maməkure ia nɨkare Kumwesən mwatuk, nagelo me, mɨne nənɨmwɨn me səməme kamhəuvehi nasoriien mɨne nɨskaiien kamhəsiai in, mamho nəkwan.

4

*Nar*əien kamarə irə kamesi pen nəkwai Kumwesən

1 ✡Nəpɨn Kristo ramarə ia tɨprənə i, in rɨregi nəmisəien ia nɨpwran. Ro pen

✡ 3:9: Mat 5:44, 1Tes 5:15, 1Pit 2:23 ✡ 3:14: Aes 8:12-13, Mat 5:10, 1Tes 2:20, 4:14 ✡ 3:16: 1Tes 2:12 ✡ 3:17: 1Tes 2:20 ✡ 3:18: Rom 6:10, Efes 2:18 ✡ 3:20: Jen 6–7 ✡ 3:21: Hip 10:22 ✡ 3:22: Mat 22:44, Efes 1:20-21 ✡ 4:1: Rom 6:2,7

kɨmiaha mwi tihaməkeikei mhəuvehi
nətərɨgien rəmwhen ia səvənhi mə
tro kɨmiaha hiəskai, tɨ nəri nə mə
nərmama səməme kamhəregi nəmisəien
ia nɨpwranraha rəmwhen ia Kristo, irəha
həpwəh mwi noien noien ərəha. 2 ✡Ro
pen nəpɨn hiamarə ia tɨprənə i, tihəpwəh
nesi penien noien ərəha me səməme
rerɨmiaha rokeikei, mətə tihesi pen suatuk
səvəi noien nəkwai Kumwesən. 3 ✡Nəpɨn
sə ruvəuvehe muvəukurau raka hiənarə
irə rɨnəpwəmwɨs mɨnəmwhen. Ia nəpɨn
nəha kɨmiaha hiənamo noien ərəha me
səməme nərmama həreirei Kumwesən
hokeikei pɨk. Hiaməiri əpnapen kɨmiaha
me, mamho noien ərəha me nɨpwramiaha
rokeikei, mamhənɨmwi nənɨmwiien skai
mamhakonə irə, mamhətui pɨk nərəhaien,
mamho lafet ərəha me, nənə mamhəfwaki
m nənɨmwi nari me noien i in noien
ərəha anan. 4 Ipwet mɨne nərmama me
nəha həreirei Kumwesən nənimenraha
ramier tɨ nəri nə mə kɨmiaha tihəpkaiu
mhə mhəuvən kɨmiaha mɨnraha, mhəpko
mhə noien ərəha me sə rasori pɨk anan.
Nənə irəha kamhəni ərəha kɨmiaha
tukwe. 5 ✡Mətə irəha tuhaməkeikei mhəni
irapw tɨ Kumwesən mə hənəfarə irə. In
ramərer mwatuk mə trəkiri nərmama
həuvamhə mɨne səməme kamhəmɨru.
6 ✡Ro pen kɨnəvisau raka mwi nəgkiariien
amasan səvəi Kristo m nərmama səməme
həuvamhə, mə nəri auər a haməuvehi
nərpwɨnien ia nɨpwranraha mhemhə
rəmwhen ia nərmama pam, mətə ia
nənɨmwɨnraha kamharə mamhesi pen
nəkwai Kumwesən.

7 ✡Nəpɨn sə narimnari me pam tuhəiwən
irə ruvəuvehe ipaka. Ro pen tihəpwəh
nakonəien ia nənɨmwiien skai. Nətərɨgien
səkɨmiaha traməkeikei məmak amasan
mə hiəukurən nəfwakiien. 8 ✡Nəri
sə tihəkupwən mho in i tihaməkeikei
mhokeikei kɨmiaha me ia rerɨmiaha pam
tɨ nəri nə mə nokeikeiien ramousəman
noien ərəha me həpɨk hiəpkətoni mhə.
9 ✡Ramasan mə tihəsevər ia rukwənu
me səkɨmiaha tukumiaha me, mhəpwəh
nəgkiari əgkiari pɨkien tukwe. 10 ✡Kɨmiaha
kuatia kuatia hiəməuvehi nari riti sə
Kumwesən rɨməuvei pehe m kɨmiaha
ramo hiamskai tɨ noien wok səvənhi. Ro
iamɨnhi irə tihaməkeikei mho rəmwhen ia
iotukwininari sə ramətui amasan tɨ nautə
səvəi iəmə asori səvənhi, nənə, mhəuvehi
namasanien me i səpəmsəpə Kumwesən
rɨnəriari pehe, mhasitu ia kɨmiaha me irə.
11 ✡Trɨni mɨnuə kɨmiaha riti in iərmama
səvəi nəvisauien, ramasan mə in trəvisau
mɨni irapw nəgkiariien səvəi Kumwesən.
Trɨni mɨnuə kɨmiaha riti in iərmama
səvəi nasituien, ramasan mə in trasitu,
mo ia nəsanɨnien sə Kumwesən rauvei
pen min. Mə kɨmiaha hio iamɨnha irə,
nərmama tuhətə narimnari me hiamo
nənə mhəgnəgɨni Kumwesən tɨ Iesu
Kristo. Pwəh nasoriien mɨne nərɨmənuien
krauevən tukwe in ia nuk nuk me. Ouəh,
pwəh ro iamɨnhi.

*N*əmisəien kamo m nərmama me səvəi
Iesu Kristo

12 ✡Nərmama keikei me. Rərəha mə
hiamərkərinari ia nəmisəien i rəmwhen
ia napw sə rauvehe tukumiaha nəha
təkwtəkwuni mə tro mətə sas ia na-
hatətəien səkɨmiaha. Hiəukurən mə rɨpko
mhə kɨmiaha əpa hiamregi nəmisəien
me iamɨnha irə. 13 ✡Mətə ramasan mə
rerɨmiaha tragien tɨ nəri nə mə nəmisəien
me i hiamregi həmwhen a ia səməme Kristo
rɨməregi. Trɨni mɨnuə hiamo iamɨnhi irə,
nənə rerɨmiaha tragien pɨk anan nəpɨn
tukətoni in rier pehe ia nɨskaiien səvənhi.
14 ✡Trɨni mɨnuə nərmama kamhəni ərəha
kɨmiaha tɨ nəghi Kristo, nənə, rerɨmiaha
tragien, tɨ nəri nə mə Nənɨmwɨn asori
səvəi Kumwesən ramarə ia kɨmiaha.
15 Mətə rərəha mə kɨmiaha riti rousi əpune
iərmama, uə rakres, uə rərui loa, uə rani
neikuəien mamouraha nəghi iərmama irə.
Trɨni mɨnuə kɨmiaha riti ro iamɨnhi irə,
ratukwatukw a mə tuko nəmisəien min.
16 ✡Mətə trɨni mɨnuə kamo nəmisəien m
kɨmiaha riti tɨ nəri nə mə in iərmama riti
səvəi Kristo, ramasan mə iərmama nəha
trəpwəh naurɨsien, mətə pwəh in rɨni
nəghi Kristo muvehi utə Kumwesən irə.
17 ✡Iakani iamɨnhi irə tɨ nəri nə mə nəpɨn sə
Kumwesən trəkiri noien me səvəi nərmama
irə ruvəuvehe nəha təkwtəkwuni, nənə
in trukupwən məkiri noien me səkɨtaha

✡ 4:2: 1Jon 2:16 ✡ 4:3: Efes 2:2-3 ✡ 4:5: Wok Me 10:42 ✡ 4:6: Rom 8:10, 1Kor 5:5 ✡ 4:7: Rom 13:11-12, 1Kor 10:11, 1Jon 2:18 ✡ 4:8: 1Pit 1:22, Jem 5:20 ✡ 4:9: Hip 13:2 ✡ 4:10: Rom 12:6-8 ✡ 4:11: 1Kor 10:31 ✡ 4:12: 1Tes 1:6-7 ✡ 4:13: Wok Me 5:41, Rom 8:17, 2Tim 2:12, Jem 1:2 ✡ 4:14: Sam 89:50-51, 1Tes 2:20 ✡ 4:16: Wok Me 11:26, Fil 1:20 ✡ 4:17: Jer 25:29, 2Tes 1:8

nərmama səməme samarə ia nəkwai nimwə
səvənhi. Trɨni mɨnuə rukupwən ia kɨtaha,
nənə trəfo ia nərmama səməme kamhərui
nəgkiariien amasan səvənhi? In trəkiri
noien me səvənraha kurirə ikɨn, mo rɨskai
mwi mɨnraha məpi raka. 18 ✡Nəkukuə
Ikinan rani mə,
"Trɨni mɨnuə rəknekɨn tɨ nərmama
atukwatukw me mə tuhəuvehi
nɨmɨruien,
nənə rəfo ia nərmama səməme
həpkɨsiai mhə Kumwesən mamho
noien ərəha, irəha tuhəfa mhəuvehi
nɨmɨruien?"
19 ✡Ro iamɨnhi irə nərmama səməme
kamhəregi nəmisəien, mətə tɨ nəri nə mə
nətərɨgien səvəi Kumwesən, ramasan mə
irəha tuhaməmwur pen ia noien amasan,
nənə, mhəmri pen nɨmɨruien səvənraha
ia rəgi Kumwesən mə trətui amasan
tukwe. Irəha həukurən nətɨgiteien irə. In
Kumwesən rɨno neiai mɨne tɨprənə mɨne
narimnari me pam.

5

*N*əvəhagien revən tɨ elta me səvəi
nəfwakiien mɨne ntəmaruə me
1 ✡Nənə iakokeikei mə takəgkiari kwopti
m kɨmiaha elta me səvəi nəfwakiien. Iou
elta riti səvəi nəfwakiien iakəmwhen a ia
kɨmiaha. Iakɨnətoni Kristo ia nənimek
nəpɨn rɨregi nəmisəien me ia nɨpwran.
Narimnari asori me i rɨpko mhə tui həier
pehe iou mwi takətoni. 2 ✡Kɨmiaha ti-
haməkeikei mhətui amasan tɨ nərmama me
səvəi Kumwesən səməme in rɨnəmri irəha
ia rəgɨmiaha. Irəha həmwhen ia sipsip
me səvənhi. Rərəha mə tihətui amasan
tɨ nirəha rerɨmiaha rəpwəh nagienien,
mətə tihətui amasan tɨ nirəha rerɨmiaha
ragien rəmwhen Kumwesən rokeikei. Nənə
rerɨmiaha trəpwəh nɨrhiien mə tihəuvehi
mane irə. Mətə tihətui amasan a tɨ nirəha
tɨ nəri nə mə rerɨmiaha ramagien mə tiha-
situ. 3 ✡Nənə rərəha mə tihəfiəutə kɨmiaha
me, mamhərɨmənu ia sipsip me i səməme
Kumwesən rɨnəmri irəha ia rəgɨmiaha,
mətə tiho noien sə ratukwatukw mamasan
mə irəha həukurən nətoniien mhesi pen
noien səkɨmiaha. 4 ✡Iəmə sə rasori anan
ia nərmama səməme kamhətui tɨ sipsip me
trier pehe, nənə nəpɨn nəha in trəgnəgɨni
kɨmiaha muvei pehe nasoriien m kɨmiaha
sə trɨpkiwən mhə.
5 ✡Ia noien a mwi nəha kɨmiaha
ntəmaruə me tihaməkeikei mhəsiai elta
me səvəi nəfwakiien. Kɨmiaha pam anan
tihəuvehi irapw nətərɨgien səkɨmiaha
reiwaiu mhasitu ia kɨmiaha me, tɨ nəri nə
mə Nəkukuə Ikinan rani mə,
"Kumwesən rerɨn rɨpkagien mhə tɨ
nərmama səməme kamhəfiəutə ia
nirəha,
mətə ramərɨari pen namasanien
səvənhi m nərmama səməme
kamhəuvehi irapw irəha."
6 ✡Ro pen kɨmiaha tihəuvehi irapw atukw
kɨmiaha, mharə tegɨn rəgi Kumwesən
əsanɨn, mə in truvehi utə kɨmiaha ia nəpɨn
atukwatukw səvənhi. 7 ✡Nənə tihəuvehi
pam katipə pəmpəm me səkɨmiaha
mhəuvehe mhəmri pen m Kumwesən tɨ
nəri nə mə nəpɨn me rerɨn ramrhi kɨmiaha.
8 ✡Hətui mhətui amasan tɨ nəri nə mə
iəremhə asori Setan raməmwəki kɨmiaha.
In rəmwhen ia laeon riti sə raməkri
asori mamavən mamətui iərmama mə
trəni. 9 ✡Tihərer əknekɨn ia nahatətəien
səkɨmiaha mhəpwəh nəseniien in, tɨ nəri
nə mə hiəukurən mə ia kwopun me pam ia
tɨprənə i kamo nəmisəien m piəvtaha me
tɨ nəghi Iesu rəmwhen a ia nəmisəien me i
kamo m kɨmiaha.
10 ✡Kumwesən in nukune namasanien
me pam. In rɨnəkwein ia kɨmiaha hiəuvehe
mho kuatia kɨmiaha Kristo mə tiharə
kɨmiaha min ia nasoriien səvənhi sə
trɨpkiwən mhə. Kurirə ia nəmisəien
kwakwa nəha hiamregi, in tromasan
kɨmiaha, məmri əknekɨn kɨmiaha hiəuvehe
mhəskai mhəpwəh nɨkiukiuien. 11 Pwəh in
rərɨmənu ia nuk nuk me. Ouəh, pwəh ro
iamɨnhi.

*N*əgkiariien sampam

12 Saelas i kɨmrau min, iakamətoni mə
in piəvtaha riti iakukurən nətɨgiteien irə,
in rɨnasitu ia nirak mɨrai pen nəgkiariien
səiou ia nəkukuə i. Iakamərhi pehe
nəkukuə i tukumiaha, mamərpwi əknekɨn
kɨmiaha, mani irapw mə in i namasanien
pərhien səvəi Kumwesən tihərer əknekɨn

✡ 4:18: Luk 23:31 ✡ 4:19: Sam 31:5 ✡ 5:1: Rom 8:17 ✡ 5:2: Jon 21:15-17, Wok Me 20:28, Flm 14, Taet 1:11 ✡ 5:3: 2Kor 1:24, Fil 3:17, Taet 2:7 ✡ 5:4: Hip 13:20, 1Kor 9:25 ✡ 5:5: Efes 5:21, Jem 4:6 ✡ 5:6: Mat 23:12, Jem 4:10 ✡ 5:7: Sam 55:22, Mat 6:25-30 ✡ 5:8: 1Tes 5:6 ✡ 5:9: Efes 6:11-13, Jem 4:7 ✡ 5:10: 1Tes 2:12, 1Tes 1:6

irə. 13 ✡Pran sə ramarə ia Papilon*
Kumwesən rɨmərfi kɨmiaha min, in rani
ramasan tukumiaha, nənə nərɨk Mak, in
mwi rani ramasan tukumiaha. 14 ✡Tihəni
ramasan tukumiaha me, mhakei m kɨmiaha
me ia nakeiien sə rahatən nokeikeiien.
Pwəh nəmərinuien tramarə tukumiaha
pam nərmama me səvəi Kristo.

✡ 5:13: 2Tim 4:11 * 5:13: Ia vas 13 Pita rɨni nəgkiariien i mə, "Pran sə ramarə ia Papilon." Rɨpko mhə Papilon taon asori nəha Oltestamen raməgkiari irə, mətə rosi Pita rani Papilon in taon nəha Rom. Pran sə ramarə fwe ikɨn in nəha nakalasia me səvəi Iesu Kristo ia taon nəha. ✡ 5:14: 1Kor 16:20

Seken Pita

Nəgkiariien sə rani mə nəfe i nəkukuə

Nəpɨn riti ipaka tɨ nuk 66, Pita rɨrai nəkukuə sə ro kəru irə revən tɨ nakalasia me fwe profens nəha kani mə Esia Maenor. Nəmisəien sə kɨnamo ia nakalasia me nəha fwe Esia Maenor rɨno sampam. Mətə nahatən eikuə me həuvehe mwi tɨ nirəha. Pita rɨni pen tɨ nakalasia me mə irəha tuhəukurən amasan nari nənə mhərer əknekɨn ia nahatətəien səvənraha. Noien nəha trəkoui raka nahatən eikuə me tɨ nirəha. Pita rɨni pen mə Kumwesən trouraha nahatən eikuə me. Tɨ nəri nə mə Iesu Kristo truvehe mwi, Pita rɨni pen tɨ nakalasia me mə tuharə ia narəien sə ro ikinan.

1 Iou Saemon Pita, iou iərmama riti sə
iakamo tukwini nari m Iesu Kristo, nənə,
iou aposol riti səvənhi.
Iakamrai nəkukuə i m kɨmiaha nərmama
me səməme hiaməuvehi nahatətəien riti
sə krouamasan pɨk rouəmnəmwhen a
ia nahatətəien səkɨmaha. Hiaməuvehi
nahatətəien ia noien atukwatukw səvəi
Kumwesən mɨne iərmama sə rauvehimɨru
kɨtaha Iesu Kristo.
2 ✡Pwəh namasanien mɨne nəmərinuien
krouvehe rouasori mwi tukumiaha tɨ nəri
nə mə hiəukurən Kumwesən mɨne Iesu
Iərɨmənu səkɨtaha.

*Noien me n*ərmama tuho trahatən pen mə irəha həukurən amasan Iesu Kristo

3 ✡Ia nɨskaiien səvəi Kumwesən, in ruvei
pehe m kɨtaha narimnari me pam səməme
tsaməkeikei mhəuvehi səvəi nɨmɨruien
mɨne noien me səməme hatukwatukw nənə
rerɨn ragien tukwe. Narimnari me nəha
həməier pehe tukutaha tɨ nəri nə mə kɨtaha
səukurən Kumwesən sə in rɨnəkwein kɨtaha
mə tsəuvehi pəri nasoriien səvənhi mɨne
namasanien səvənhi. 4 Ia narimnari me
nəha, in rɨməuvei pehe m kɨtaha promes
keikei me səvənhi hasori pɨk. In rɨməuvei
pehe promes me i mə tihəuvehi pwəh
hasitu ia kɨmiaha hiaraka ia noien ərəha
me səvəi tɨprənə i səməme kamhouraha
nərmama tɨ nəri nə mə irəha hokeikei pɨk
mə tuho, nənə hiəukurən nuveheien mho
kuatia ia nɨmɨruien səvəi Kumwesən.
5 Ro iamɨnha irə kɨmiaha tihaməkeikei
mhousari mhakutan pen noien me i ia
nahatətəien səkɨmiaha. Tihəkupwən
mhakutan pen noien amasan, nənə, nəpɨn
hiənakutan pen raka i, hiakutan pen mwi
nukurənien, 6 ✡nənə, nəpɨn hiənakutan
pen raka i, hiakutan pen mwi noien i sə
hiaməkoui atukw kɨmiaha, nənə, nəpɨn
hiənakutan pen raka i, hiakutan pen
mwi nərerien sə hiamərer əknekɨn irə
ia nəpɨn me, nənə, nəpɨn hiənakutan
pen raka i, hiakutan pen mwi noien i sə
hiamo narimnari me səməme Kumwesən
rokeikei, 7 nənə, nəpɨn hiənakutan pen
raka i, hiakutan pen mwi nokeikeiien i sə
hiamokeikei piəvtaha me irə, nənə, nəpɨn
hiənakutan pen raka i, hiakutan pen mwi
nokeikeiien i sə hiamokeikei nərmama me
pam irə. 8 Ramasan mə tiho noien me
nəha. Nəpɨn noien me nəha rasori pɨk ia
nɨmɨruien səkɨmiaha, ro kɨmiaha hiəpkarə
auər a mhə, mətə kɨmaha tihəukurən
amasan Iesu Kristo Iərɨmənu səkɨtaha,
nənə nɨmɨruien səkɨmiaha trukuə mo
kwənkwan. 9 Mətə iərmama sə rɨpko mhə
noien me nəha in rəmwhen iərmama sə
nənimen rɨfwə ko rɨpkəti pen mhə isipwɨn,
nənə in rɨnenouenou mə Iesu rɨnaikuas
raka noien ərəha me səvənhi səməme in
rɨno fwe kupwən.
10 Ro iamɨnhi irə piak me tihaməkeikei
mhousari əknekɨn mə tiho noien me nəha,
nənə ramahatən pen mə Kumwesən rɨmərfi
pərhien kɨmiaha, məkwein kɨmiaha mə
kɨmiaha nərmama me səvənhi. Ro pen
trɨni mɨnuə hiamo noien me nəha ko
hiəpkɨmwei mhə nəpɨn riti. 11 Nənə nəpɨn
Iesu Kristo Iərɨmənu səkɨtaha truvehe irə,
in truvehimɨru kɨmiaha, nənə, məseni
kɨmiaha hiəuvnimwə ia nɨtətə səvənhi sə in
trərɨmənu irə ia nuk nuk me.

*N*əgkiariien səvəi profet me ia Nəkukuə Ikinan

12 ✡Ro pen nəpɨn me pam takaməkeikei
mo a pwəh rerɨmiaha ramrhi narimnari
me i, nəri auər a mə hiəukurən nənə
mamhərer əknekɨn ia nɨpərhienien sə
hiəuvəuvehi raka. 13 ✡Nəpɨn iakamɨru ihi
ia nɨpwrak i, rerɨk ramrhi mə ratukwatukw
mə takɨni nəgkiariien i məsuəpwiri kɨmiaha
irə pwəh rerɨmiaha ramrhi, 14 ✡tɨ nəri nə
mə iakukurən mə trɨpko mhə tui iakemhə,
məpwəh nɨpwrak i rəmwhen ia Iesu Kristo
Iərɨmənu səkɨtaha ruvəni pehe raka tukw
iou i. 15 Nənə takaməkeikei məmwur nəha
təkwtəkwuni mə tihəpwəh nenouenouien

✡ 1:2: Jut 2 ✡ 1:3: 1Tes 2:9 ✡ 1:6: Kal 5:22-23 ✡ 1:12: Jut 5 ✡ 1:13: 2Tes 3:1 ✡ 1:14: 2Kor 5:1, Jon 21:18-19

ia narimnari me i nəpɨn iakuvamhə raka mier ia tɨprənə i.

16 ✡Nəpɨn iahaməni irapw tukumiaha mə Iesu Kristo truvehe mwi ia nɨskaiien, iahəpkɨni mhə kwənagei me irə səməme iərmama rani a ia nətərɨgien səvənhi, mətə kɨmrahar iaharənətoni atukwatukw ia nənimemrahar nɨskaiien mɨne nukuraanien asori səvənhi. 17-18 ✡Iakani iamɨnhi irə tɨ nəri nə mə fwe kupwən, kɨmrahar* iahamaravən ia təkuər ikinan kɨmaha Iesu. Ia nəpɨn nəha Tata Kumwesən ruvei pen nɨsiaien m Iesu, nənə mo nukuraanien rəhiapw mier ia nɨpwran, nənə reri Kumwesən rɨni mə, "In i nərɨk keikei, rerɨk ragien pɨk tukwe." Kɨmrahar iaharregi nəgkiariien nəha ruku pen fwe ia neiai muvehe.

19 Kɨtaha səukurən mwi mə nəgkiariien səvəi profet kupwən me ro nɨpərhienien. Ramasan mə kɨmiaha tihətərɨg amasan irə tɨ nəri nə mə nəgkiariien səvəi profet kupwən me rəmwhen ia laet sə raməhiapw ia nəpɨtəvien. Laet nəha traməhiapw iamɨnha irə meste ruvəran pen ia nəpɨn asori nəha nənə koufətəteiə rutə ia rerɨmiaha. 20 Nəri sə tihəkupwən mhəukurən ro iamɨnhi irə. Nəgkiariien me pam səvəi profet me ia Nəkukuə Ikinan riti riwən in nəgkiariien atukw səvəi profet riti. 21 ✡Iakani iamɨnhi irə tɨ nəri nə mə profet me hənapkɨni irapw mhə nətərɨgien atukw səvənraha, mətə irəha nərmama səməme Nənɨmwɨn Ikinan riri irəha mo irəha həni irapw nəgkiariien sə ruku pen tɨ Kumwesən.

2

*Nahat*ən eikuə me Kumwesən trouraha irəha

1 ✡Mətə fwe kupwən profet eikuə me nəha ikɨn ia reri nəkur Isrel. Ia noien a mwi nəha kɨmiaha tihətoni nahatən eikuə me ia rerɨmiaha. Irəha tuhəuvehe afafa, mhahatən kɨmiaha ia neikuəien me səməme tuhouraha nari. Irəha tuhəni mə rekəm rɨpko mhə Iesu in iəmə asori sə rɨnərəku raka irəha meivinari ia nirəha. Tɨ noien nəha kamho Kumwesən trouraha akwauakw irəha. 2 Nərmama həpɨk tuhəkurirə pen nahatən eikuə me nəha ia noien ərəha sə irəha kamho ramo naurɨsien. Ro iamɨnhi irə nərmama nepwɨn mwi tuhəni ərəha suatuk səvəi nɨpərhienien. 3 ✡Tɨ nəri nə mə nahatən eikuə me nəha hokeikei pɨk mane, irəha tuhəni neikuəien me m kɨmiaha mə tihəuvei pen mane mɨnraha. Kumwesən ruvəni raka tui ia Nəkukuə Ikinan mə trərpwɨn noien ərəha me səvənraha, nənə, mɨnərer mwatuk mə trouraha irəha məpwəh napriien.

4 ✡Kɨmiaha hiəukurən. Fwe kupwən, nəpɨn nagelo me nepwɨn həno noien ərəha, Kumwesən rɨpkəkwtəmhiri mhə nərpwɨnien səvənraha, mətə rɨnərihi irəha ia jen, mərarki pen irəha ia kwopun riti fwe inhərɨpw* mə tuhamarə ikɨn ia nəpitəvien meste nəpɨn in trərpwɨn noien ərəha me irə. 5 ✡Nənə Kumwesən rɨpkəkwtəmhiri mhə nərpwɨnien səvəi nərmama kupwən me səməme kamhərui nəkwan ia nəpɨn səvəi Noa, mətə rɨnouraha irəha ia nui asori. Mətə Noa rɨməni irapw nəgkiariien səvəi noien atukwatukw, nənə Kumwesən ruvehimɨru in mɨne nərmama me səvənhi irəha pam sefen. 6 ✡Nənə Kumwesən rɨno nərpwɨnien tɨ nərəhaien səvəi nəkur Sotom mɨne Komora, rɨməuvani taon mi nəha ia napw krouo nɨmwrakw ia nirau. In ro iamɨnha irə mə trahatən nəfe tro m nərmama səməme kamhərui nəkwan. 7 ✡Mətə in rɨməuvehimɨru Lot. Iəmə nəha in iəmə atukwatukw, nənə rerɨn raməmisə tɨ noien ərəha sə ramo naurɨsien səvəi nəkur ərəha me nəha ikɨn. 8 In ramarə irəha mɨnraha, mamətoni noien ərəha me nəha kamho, mamregi nəgkiariien ərəha me nəha kamhəni, ia nəpɨn me pam rerɨn sə ratukwatukw raməmisə pɨk tukwe. 9 ✡Narimnari me nəha ramahatən mə Iərɨmənu rukurən nuvehimɨruien nərmama me səməme kamhəsiai in, mamho noien me sə in rokeikei, nənə rukurən nɨpeki rakaien irəha ia nərəhaien sə kamharə irə. Mətə nərmama səməme həpkatukwatukw mhə Kumwesən rukurən nərpwɨnien noien

✡ 1:16: Mat 17:1-5 ✡ 1:17-18: Mat 17:5 * 1:17-18: Irəhar nə Pita, Jemes, mɨne Jon ✡ 1:21: 2Tim 3:16, 1Pit 1:11 ✡ 2:1: Mat 24:11, Jut 4 ✡ 2:3: Rom 16:18, 1Tes 2:5 ✡ 2:4: Jut 6 * 2:4: Ia nəgkiariien Krik, kwopun nəha inhərɨpw sə Pita rani nəghɨn nə Tartaros. Nəkur Kris həməni kwopun nəha mə kwopun kamərpwɨn noien ərəha me ikɨn səvəi nənɨmwɨn ərəha me mɨne nərmama me səməme hənərui nəkwai Kumwesən. ✡ 2:5: Jen 6–8, 8:18, 2Tes 3:6 ✡ 2:6: Jen 19:24, Jut 7 ✡ 2:7: Jen 19:1-16 ✡ 2:9: 1Kor 10:13, Jut 6

ərəha me səvənraha təkwtəkwuni, marə mo tukuahag mwi irəha rəmwhen ia nərmama ia kalapus, mamevən meste in truvei pen nərpwɨnien sampam mɨnraha ia nəpɨn kurirə. [10] ✡Kumwesən truvei pen nərpwɨnien m nərmama ərəha me pam, mətə truvei pen nərpwɨnien asori mɨnraha nəha səməme kamhesi pen noien əmkemɨk me nɨpwranraha rokeikei pɨk, mamhətə ərəha nasoriien sə kauvehi kamərɨmənu irə.

Nahatən eikuə me nəha səməme iakaməgkiari ia nirəha, irəha kamhərpwi irəha, mamho kənkapwənraha, mamhəni nəgkiariien ərəha me ia nagelo me ia neiai mhəpwəh nehekɨrien. [11] ✡Nəri auər a mə nagelo me nəha irəha həskai nənə nəgsenraha rasori məpi raka nərmama me nəha, mətə irəha həpkɨni ərəha mhə irəha riti ia nəmri Iərɨmənu. [12] ✡Mətə nahatən eikuə me nəha kamhəni ərəha narimnari me səməme irəha həpkukurən mhə. Irəha həmwhen ia nəri əprmɨn me nətərɨgien səvənraha riwən, mətə kamho a nari sə hokeikei. Nəri əprmɨn me nəha kɨməkwəhi irəha mə kwənkru trousi tərini irəha, kousi əpune irəha. Kumwesən trouraha mwi nahatən eikuə me nəha rəmwhen ia nəri əprmɨn me nəha.

[13] ✡In trərəku irəha ia nərəhaien tɨ nəri nə mə irəha həno nərəhaien m nərmama. Ia nətəien səvənraha noien i ramasan pɨk mə ia rukwəsikər tuhani pɨk nari mhənɨmwi pɨk. Irəha həmwhen ia tɨnari əmkemɨk, uə təmwki nɨmwapw sə ramo aurɨs kɨmiaha. Irəha həuvehe mhani nari kɨmiaha mɨnraha, mətə kamheikuə ia kɨmiaha rerɨnraha ragien a. [14] Ia nəmrɨnraha kamhətə pɨk nɨpran me, mamhakres irəha, mhəpkapwɨs mhə ia noien ərəha. Irəha kamhəvi nərmama səməme nətərɨgien səvənraha rɨpkɨskai mhə mə tuhəuvən mho noien ərəha. Rerɨnraha rokeikei pɨk mane. Kɨnahatən amasan irəha irə. Irəha nɨpwnəti nərəhaien Kumwesən raməkwein ərəha ia nirəha! [15] ✡Irəha hənəpwəh suatuk sə ratukwatukw, nənə mhəikou mamhesi pen suatuk səvəi Palam tɨni Peor, iərmama sə rokeikei pɨk nuvehiien mane ia noien ərəha. [16] ✡Mətə togki riti rɨnəski tɨ noien ərəha me səvənhi. Kɨtaha səukurən mə togki rɨpkəgkiari mhə, mətə Kumwesən rɨno togki rəgkiari ia reri iərmama mə trɨnise noien ikou səvəi profet nəha.

[17] ✡Nahatən eikuə me nəha həmwhen ia nəmri nui me səməme hənamə, uə nəpuə sə nɨmətagi rɨməpeki raka nənə nesən riwən irə. Kumwesən rɨnəpnəpenə raka ia nəpitəvien asori mə səvənraha. [18] ✡Irəha kamhəfiəutə ia nirəha me, mamhəni nəgkiariien arməri me, mamhəvi nəmə me səməme həpkaraka a i ia nəkur kamharə ia nəpitəvien mə tuhəuvehe mho noien ərəha me sə ramo naurɨsien nɨpwranraha rokeikei pɨk. [19] ✡Irəha kamhəni pen tɨ nəmə me nəha mə tukeivinari ia nirəha, mətə nahatən eikuə me nəha irəha slef me səvəi noien sə ramouraha nərmama. Iakani iamɨnhi irə tɨ nəri nə mə iərmama riti in slef səvəi nəfe noien sə ramərɨmənu irə. [20] ✡Iesu Kristo in Iərɨmənu səkɨtaha, nənə, in mwi Iərmama sə rauvehimɨru kɨtaha. Nərmama səməme həukurən in həukurən narakaien ia noien əmkemɨk me səvəi tɨprənə i. Mətə mə hərərɨg pen mwi kurirə ikɨn, noien me nəha hərkwi mwi irəha, mamhəuvehi irapw nɨskaiien səvənraha, tuharə ia narəien sə rərəha məpi raka narəien sə kupwən. [21] ✡Trɨni mɨnuə irəha hamreirei anan suatuk səvəi natukwatukwien, ramasan pɨk məpi raka mə irəha həuvəukurən suatuk nəha nənə kurirə irə həuvsini pen təkutanraha ia nəgkiariien ikinan sə Kumwesən rɨməuvei pen mɨnraha. [22] ✡Noien səvəi nərmama me nəha ramahatən mə nəgkiariien i kamɨni rerɨn ro nɨpərhienien: “Kuri reuə mɨrərɨg pen maməni newəien səvənhi. Kɨnəvərui raka pɨkə revən mamaru mwi ia nəmtɨgei.”

3

*N*əpɨn nəha kani mə nəpɨn səvəi Iərɨmənu

[1] ✡Nərmama keikei me, in i nəkukuə səiou sə ro kəru irə rauvehe tukumiaha. Iakɨmərai irau pəri mə takəsuəpwiri nətərɨgien atukwatukw səkɨmiaha ia nirau, pwəh rerɨmiaha ramrhi [2] ✡nəfe profet ikinan me fwe kupwən haməkupwən mhəni irapw mə tuhəier pehe mɨne nəgkiariien i Iərɨmənu sə rauvehimɨru

✡ 2:10: Jut 7-8,16 ✡ 2:11: Jut 9 ✡ 2:12: Jut 10 ✡ 2:13: Jut 12 ✡ 2:15: Nam 22:7, Jut 11, Rev 2:14 ✡ 2:16: Nam 22:28-35 ✡ 2:17: Jut 12-13 ✡ 2:18: Jut 16 ✡ 2:19: Jon 8:34 ✡ 2:20: Mat 12:45 ✡ 2:21: Luk 12:47-48 ✡ 2:22: Prov 26:11 ✡ 3:1: 2Pit 1:13 ✡ 3:2: Jut 17 ✡ 3:3: 1Tim 4:1, Jut 18

kɨtaha rɨməni pehe tukumiaha ia tərhui aposol me səkɨmiaha.

3 ✡Nəri sə tihəkupwən mhəukurən ro iamɨnhi irə. Tramevən ipaka tɨ nəpɨn sampam nərmama nepwɨn tuhəuvehe irəha tuhamesi pen nəfe noien ərəha me nətərɨgien səvənraha rokeikei. Irəha tuharɨs ia Kumwesən, 4 ✡mhəni mə, "Rəfo? Rɨməni mə truvehe mwi, mətə in pəku? Nəpɨn kaha me səkɨtaha həmamhə meste pehe nəha təkwtəkwuni narimnari me pam həpkopəiti mhə kamho a iamɨnhi irə. Fwe kupwən anan, nəpɨn kɨno tɨprənə meste pehe təkwtəkwuni, narimnari me pam kamho a nari kuatia." 5 ✡Kamhəni iamɨnha irə mətə irəha həpkokeikei mhə mə tuhətərɨg fwe tui anan ia nəgkiariien səvənhi Kumwesən ro neiai mɨne tɨprənə, nənə mo tɨprənə rutə ia kurkwai nui, muvehi nui mo kwopun me pam ia təkure tɨprənə irə, 6 ✡nənə marə makiətənɨmw mwi tɨprənə kupwən, mouraha ia nui nəha. 7 Nəgkiariien nəha səvəi Kumwesən rəməkwtəmhiri neiai mɨne tɨprənə krauarə təkwtəkwuni. Irau trouarə roueste nəpɨn in truvani irau ia napw ia nəpɨn sə in trərpwɨn noien ərəha me irə səvəi nərmama səməme kamhərui nəkwan, mouraha irəha.

8 ✡Mətə nərmama keikei me, tihəpwəh nenouenouien nari kuatia i mə ia nətərɨgien səvəi Iərɨmənu nəpɨn kuatia rəmwhen ia nuk wan-taosen, nənə nuk wan-taosen rəmwhen ia nəpɨn kuatia. 9 ✡Nərmama nepwɨn rerɨnraha rɨrhi mə Iərɨmənu ramo tɨpwə tɨ noien nəgkiariien səvənhi ruvehe mukuə, mətə rɨpko mhə iamɨnhi irə. In ramo nətərɨgien səvənhi rəməpwəmwɨs mə trameitenhi kɨmiaha. In rəpwəh nokeikeiien mə iərmama riti tremhə kouraha in, mətə rokeikei mə nərmama pam tuhərərɨg ia noien ərəha me səvənraha mhəuvehe tukwe.

10 ✡Mətə nəpɨn i kani mə nəpɨn səvəi Iərɨmənu truvehe rəmwhen ia rakres. Ia nəpɨn nəha, tsəregi nurɨgrɨgien asori. Kəpuapen triwən. Napw trahi meri mɨne məkwə mɨne kəməhau me. Irəha tuharɨs mhəiwən. Nənə nəpnəpanien tro tɨprənə mɨne narimnari me pam kamharə irə tuhəiwən.

11 Tɨ nəri nə mə Kumwesən trouraha pam narimnari me nəha ia noien nəha, hiəukurən mə tihəfarə irə. Kɨmiaha tihaməkeikei mharə ia narəien sə ro ikinan i, mamho narimnari me səməme Kumwesən rokeikei, 12 ✡mamheitenhi nəpɨn i kani mə nəpɨn səvəi Kumwesən, nənə, mamhəmwur ia noien wok sə tro nəpɨn nəha truvehe akwauakw. Ia nəpɨn nəha nəpnəpanien tro kəpuapen mouraha narimnari me pam irə. Nənə napw trahi meri mɨne məkwə mɨne kəməhau me. Irəha tuharɨs mhəiwən. 13 ✡Mətə kɨtaha sameitenhi nəgkiariien səvəi Kumwesən mə truvehe mukuə. In rɨməni mə tro neiai vi mɨne tɨprənə vi, kwopun riti sə narimnari me hatukwatukw a tuhamarə ikɨn.

14 Ro pen nərmama keikei me, tɨ nəri nə mə hiameitenhi narimnari me i tihousari əknekɨn mə Kumwesən trəpwəh nətoniien nəmkemɨkien riti ia nɨmɨruien səkɨmiaha, uə noien ərəha riti triwən ia nɨmɨruien səkɨmiaha, nənə tiharə ia nəmərinuien kɨmiaha min. 15 ✡Tihaməkeikei mhəukurən mə nətərɨgien səvəi Iərɨmənu səkɨtaha rəpwəmwɨs tɨ neitenhiien kɨtaha. In ramo mə truvehimɨru nərmama nepwɨn mwi. Rəmwhen ia nəgkiariien sə piəvtaha keikei Pol rɨmərai m kɨmiaha mesi pen nukurənien sə Kumwesən rɨməuvei pen min. 16 Ia nəkukuə me pam səvənhi rəməgkiari ia narimnari me nəha. Ia nəkukuə me nəha, narimnari me nepwɨn nəha ikɨn həknekɨn tɨ nukurənien. Nərmama səməme hərеirei nari nətərɨgien səvənraha ramaiuaiu, irəha kamhəuvsini nəgkiariien me səvəi Pol, ia noien a mwi nəha irəha kamhəuvsini mwi nəgkiariien me nepwɨn ia Nəkukuə Ikinan. Nənə Kumwesən trouraha irəha tukwe.

17 ✡Ro iamɨnhi irə, nərmama keikei me, tɨ nəri nə mə kɨmiaha hiəuvəukurən raka nəri i kurirə rier pehe, tihaməkeikei mhəsiari kamo nəgkiariien ərəha me səvəi nərmama səməme kamhərui nəkwai Kumwesən həvi raka kɨmiaha ia kwopun səkɨmiaha hiamərer əknekɨn ikɨn, nənə, hiəmwei. 18 ✡Mətə tihəuverə ia namasanien mɨne nukurənien səvəi Iərɨmənu səkɨtaha Iesu Kristo. In nəha iərmama sə rauvehimɨru kɨtaha.

✡ 3:4: Aes 5:19, Esik 12:22, Mat 24:48 ✡ 3:5: Jen 1:6-9 ✡ 3:6: Jen 7:11-21, 2Tes 2:5 ✡ 3:8: Sam 90:4 ✡ 3:9: Hab 2:3, 1Tim 2:4 ✡ 3:10: 1Tes 5:2, Mat 24:29,35 ✡ 3:12: Aes 34:4 ✡ 3:13: Aes 65:17, Aes 66:22, Rev 21:1,27 ✡ 3:15: Rom 2:4, 2Tes 3:9 ✡ 3:17: Mak 13:5,33, 1Kor 10:12 ✡ 3:18: Jut 25

Pwəh nasoriien revən tukwe in ipwet mɨne ia nuk nuk me. Ouəh, pwəh ro iamɨnhi!

Fas Jon

Nəgkiariien sə rani mə nəfe i nəkukuə

Jon in aposol riti sə Iesu rokeikei pik. In rirai nəkukuə me i Jon, Fas Jon, Seken Jon, mine Namba Tri Jon. In rirai nəkukuə me nəha ipaka ti nuk 90. Fas Jon rəvəhag m nakalasia me mini mə irəha tuhaməkeikei mhəsiari ti nahatən eikuə me kamo nahatən eikuə me həkoui irapw irəha ia suatuk atukwatukw. Nahatən eikuə me nəha kamhəni mə Iesu ripko mhə in Kristo, Tini Kumwesən. Həni mə Kumwesən ripkuvehe mhə mo in iərmama rəmwhen ia kitaha. Jon rokeikei mə nakalasia me tuhəukurən mə Iesu in Kumwesən mine in mwi iərmama. Jon rokeikei mə truvehi utə nətərigien səvəi nakalasia me pwəh hərer əknekin ia nahatətəien səvənraha ia Iesu Kristo mamho nokeikeiien. In rini mə kitaha tsaməkeikei mhokeikei kitaha me, mamhəsiai nəgkiariien me səvəi Kumwesən. Trini minuə samo iaminha irə, səukurən mə kitaha nipwnəti Kumwesən me.

*N*əgkiariien səvəi Nimiruien

1 ✡Nəgkiariien i səkimaha raməvisau Nəgkiariien sə rinarə raka fwe tui nəpin tiprənə ramiwən ihi. Kimaha iahəuvəregi raka Nəgkiariien nəha, mhətoni ia nənimemaha, mhəspau irə, mhərapi ia rəgimaha. Nəgkiariien nəha in Nimiruien. 2 ✡Nimiruien i riməier pehe tukumaha. Kimaha iahənətoni mhəukurən mə in nipərhienien. Nənə təkwtəkwuni iahaməni irapw Nimiruien Rerin i tukumiaha. Fwe kupwən in rinamarə irau Tata Kumwesən, nənə marə mier pehe tukumaha. 3 Iahaməni irapw tukumiaha narimnari me i iahənətoni mhəregi mə kimiaha tihəuvehe mho pəri nari kitaha m kimiaha. Pərhien kimaha iahamo pəri nari kimaha Tata Kumwesən mine Tini, Iesu Kristo. 4 ✡Nəgkiariien me i iahamrai rauvehe tukumiaha mə tro rerimaha ragien.

*Nav*ənien ia nukuraanien

5 ✡Nəgkiariien i kimaha iahəregi in riməni pehe tukumaha, nənə iahaməni pehe tukumiaha, mə Kumwesən in nukuraanien nəpitəvien riwən anan irə. 6 ✡Trini minuə kitaha səni mə samo pəri nari kitaha min, mətə ia navənien səkitaha samavən ia nəpitəvien, nənə sameikuə. Noien səkitaha ripkesi pen mhə nəgkiariien sə ro nipərhienien. 7 ✡Mətə trini minuə ia navənien səkitaha samavən ia nukuraanien rəmwhen in ramarə ia nukuraanien, nənə kitaha samo pəri nari, nite Tini, Iesu, ramaikuas raka noien ərəha me pam səkitaha, mo kitaha səmher. 8 ✡Trini minuə kitaha səni mə səpko mhə noien ərəha, sameikuə atukw a ia kitaha me, nənə nəgkiariien sə ro nipərhienien riwən ia kitaha. 9 Mətə kitaha səukurən nətigiteien ia Kumwesən, noien səvənhi ratukwatukw. Ro iaminhi irə, trini minuə səni irapw noien ərəha me səkitaha min, nənə in trenouenou noien ərəha me səkitaha, maikuas raka noien me pam i səno həpkatukwatukw mhə, mo kitaha səmher. 10 Trini minuə kitaha səni mə səpko mhə noien ərəha, samo Kumwesən mə in ieikuə riti, nənə nəgkiariien səvənhi riwən ia kitaha.

2

1 ✡Nipwnətik me. Iakamrai nəgkiariien me i tukumiaha maminise kimiaha mə tihəpwəh noien ərəha. Mətə trini minuə iərmama riti ro noien ərəha, iərmama riti nəha ikin trasitu ia kitaha, məgkiari tukwini səkitaha m Tata Kumwesən. Iərmama nəha in nəha Iesu Kristo, in iəmə atukwatukw. 2 ✡In remhə niten raikuas raka noien ərəha me səkitaha. In ripkemhə mhə mə niten traikuas raka əpa noien ərəha me səkitaha, mətə in remhə mwi mə niten traikuas raka noien ərəha me səvəi nərmama me ia tənəmtənə me pam.

3 Kitaha səfukurən mə səuvəuvehe mhəuvəukurən pərhien Kumwesən? Trini minuə samo nəgkiariien me səvənhi, noien nəha ramahatən pen. 4 ✡Iərmama sə rani mə in rukurən Kumwesən mətə ripko mhə nəgkiariien me səvənhi, in ieikuə, nənə nəgkiariien sə ro nipərhienien riwən irə. 5 Mətə trini minuə iərmama riti ramo nəgkiariien səvəi Kumwesən, in pərhien iərmama i ramokeikei Kumwesən ia noien sə ratukwatukw pam. Kitaha səfukurən mə səpwit əknekin ia Kumwesən? Noien

✡ 1:1: Jon 1:1-2,4, 1Jon 2:13-14 ✡ 1:2: Jon 1:14 ✡ 1:4: Jon 16:24 ✡ 1:5: 1Tim 6:16, Jem 1:17 ✡ 1:6: 1Jon 2:4 ✡ 1:7: Jon 3:21, Aes 2:5, Hip 9:14, Rev 1:5, 7:14 ✡ 1:8: Sam 32:5, Prov 28:13 ✡ 2:1: Hip 7:25, 9:24 ✡ 2:2: Jon 1:29, 11:52, Kol 1:20, 1Jon 4:10,14 ✡ 2:4: 1Jon 1:6,8

i sə takɨni ramahatən pen. [6] Iərmama sə rani mə in rəpwit əknekɨn ia Kumwesən traməkeikei mavən ia navənien kuatia nəha Iesu rɨnavən irə.

*N*əgkiariien vi

[7] ✡Nɨpwnətɨk keikei me. Nəgkiariien i iakamrai m kɨmiaha rɨpko mhə nəgkiariien vi riti, mətə in nəgkiariien akuas sə hiəuvəregi raka kɨnani fwe nukunen. Nəgkiariien akuas i in nəgkiariien i sə hiəuvəregi raka. [8] ✡Mətə ia nətoniien riti mwi, nəgkiariien i iakamrai rauvehe tukumiaha, in nəgkiariien vi. Kɨnətoni ia suatuk vi riti ia nɨmɨruien səvəi Iesu mɨne səkɨmiaha tɨ nəri nə mə nəpitəvien rɨnakurau mamevən, nukuraanien pərhien ruvəuvehe maməhiapw.

[9] ✡Iərmama sə rani mə in ramarə ia nukuraanien mətə raməmwəki piəvni, in ramarə ihi ia nəpitəvien. [10] ✡Iərmama sə ramokeikei piəvni in ramarə ia nukuraanien, nənə nari riti riwən ia narəien səvənhi tro in rapəti mɨmwei. [11] ✡Mətə iərmama sə raməmwəki piəvni in ramarə ia nəpitəvien, mamavən ia nəpitəvien, mɨreirei kwopun ramevən ikɨn, tɨ nəri nə mə nəpitəvien rəuiui nənimen.

[12] ✡Nəkwərhakwərha me. Iakamrai nəgkiariien i rauvehe tukumiaha,
tɨ nəri nə mə Kumwesən rɨnenouenou raka noien ərəha me səkɨmiaha tɨ nəri Iesu rɨno.
[13] ✡Tata me. Iakamrai nəgkiariien i rauvehe tukumiaha,
tɨ nəri nə mə kɨmiaha hiəuvəukurən raka Iərmama sə rɨnarə raka fwe tui nəpɨn tɨprənə ramiwən ihi.
Ntəmaruə me. Iakamrai nəgkiariien i rauvehe tukumiaha,
tɨ nəri nə mə kɨmiaha hiəuvəuvehi irapw raka nɨskaiien səvəi iəremhə ərəha Setan.
[14] Nəkwərhakwərha me. Iakamrai nəgkiariien i rauvehe tukumiaha,
tɨ nəri nə mə kɨmiaha hiəuvəukurən raka Tata Kumwesən.
Tata me. Iakamrai nəgkiariien i rauvehe tukumiaha,
tɨ nəri nə mə kɨmiaha hiəuvəukurən raka Iərmama sə rɨnarə raka fwe tui nəpɨn tɨprənə ramiwən ihi.
Ntəmaruə me. Iakamrai nəgkiariien i rauvehe tukumiaha,
tɨ nəri nə mə kɨmiaha hiəskai,
nəgkiariien səvəi Kumwesən ramarə ia rerɨmiaha,
nənə hiəuvəuvehi irapw raka nɨskaiien səvəi iəremhə ərəha Setan.

*T*ɨprənə i mɨne noien me kamo ia tɨprənə i

[15] ✡Tihəpwəh nokeikeiien noien me səvəi tɨprənə i uə narimnari me səvəi tɨprənə i. Trɨni mɨnuə iərmama riti rokeikei noien me səvəi tɨprənə i, in rɨpkokeikei pərhien mhə Tata Kumwesən. [16] ✡Iakani iamɨnhi irə tɨ nəri nə mə nəpɨn me pam nərmama me səvəi tɨprənə i kamho nəfe noien ərəha nɨpwranraha rokeikei. Nəpɨn me pam rerɨnraha ramevən ia nəfe nənimenraha rətoni hokeikei mə tuhəuvehi. Irəha kamhərpwi irəha tɨ nautə me səvənraha. Noien me pam nəha həpkuku pen mhə tɨ Tata Kumwesən, mətə kamhəuku pen tɨ tɨprənə i. [17] ✡Noien me səvəi tɨprənə i mɨne narimnari me nərmama səvəi tɨprənə i hokeikei hənaməuvehe tuhəiwən, mətə iərmama sə ramo nəkwai Tata Kumwesən ramarə rerɨn.

*Profet eiku*ə me

[18] ✡Nɨpwnətɨk me. Nəpɨn sampam i samarə irə. Kɨmiaha hiəuvəregi raka mə iərmama riti truvehe məmwəki pɨk Kristo. Təkwtəkwuni mɨne nəha nərmama həpɨk səməme kamhəmwəki pɨk Kristo həuvəuvehe raka. Noien i ro nukurənien i tukutaha səukurən mə pərhien nəpɨn sampam i samarə irə. [19] ✡Nərmama me nəha hənəpwəh kɨtaha mhəier, tɨ nəri nə mə rɨpko mhə irəha nərmama me pərhien səkɨtaha. Trɨni mɨnuə irəha nərmama pərhien me səkɨtaha ko kamhərɨpɨn, mamharə kɨtaha mɨnraha. Mətə irəha hənəpwəh kɨtaha mhəier, mho nukurənien i mə rɨpko mhə irəha nərmama me pərhien səkɨtaha.
[20] ✡Mətə kɨmiaha hiəuvəuvehi raka Nənɨmwɨn i Kristo Ikinan rɨnətəgi

✡ 2:7: 2Jon 5-6, 1Jon 2:24, 3:11 ✡ 2:8: Jon 13:34, Rom 13:12, Jon 1:9 ✡ 2:9: 1Jon 3:10,15, 1Jon 4:20 ✡ 2:10: Jon 11:9, Rom 14:13 ✡ 2:11: Jon 11:10, 12:35 ✡ 2:12: 1Kor 6:11 ✡ 2:13: 1Jon 1:1 ✡ 2:15: Rom 8:7 ✡ 2:16: Rom 13:14, Jem 4:16, 1Tes 2:11 ✡ 2:17: Mat 7:21, 1Kor 7:31 ✡ 2:18: 1Tes 4:7, Mat 24:5,24, 2Jon 7 ✡ 2:19: Wok Me 20:30, 1Kor 11:19 ✡ 2:20: 1Kor 2:15, 1Jon 2:27

pen ia kɨmiaha, ro pen kɨmiaha pam
hiəuvəukurən nari. [21] Rɨpko mhə iakamrai
nəgkiariien i rauvehe tukumiaha tɨ nəri
nə mə kɨmiaha hiəreirei nəgkiariien sə
ro nɨpərhienien, rekəm. Mətə iakamrai
nəgkiariien i rauvehe tukumiaha tɨ nəri
nə mə hiəuvəukurən raka nəgkiariien sə
ro nɨpərhienien, nənə hiəukurən mwi mə
neikuəien riti ko rɨpkuku pen mhə irə.
[22] ✡Sin in ieikuə? Iərmama sə rani mə rɨpko
mhə Iesu in Kristo in ieikuə. Iərmama
iamɨnha irə in raməmwəki pɨk Kristo,
mani neikuəien ia Tata Kumwesən mɨne
Tɨni. [23] ✡Iərmama sə rani neikuəien ia Tɨni
Kumwesən, Tata Kumwesən rɨpkarə mhə
tukwe. Mətə iərmama sə rani irapw Tɨni
Kumwesən, Tata Kumwesən in mwi ramarə
tukwe.

[24] Nəgkiariien nəha kɨmiaha hiəməregi
kɨnani fwe nukunen tihətui amasan tukwe
pwəh rəpwit əknekɨn ia rerɨmiaha ia
nəpɨn me. Trɨni mɨnuə nəgkiariien nəha
hiəməregi kɨnani fwe nukunen rəpwit
əknekɨn ia rerɨmiaha nəpɨn me, kɨmiaha
mwi tihəpwit əknekɨn ia Tɨni Kumwesən
mɨne Tata səvənhi. [25] ✡Nənə in i nəri
Kumwesən rɨməni mə traməkeikei muvei
pehe m kɨtaha: nɨmɨruien rerɨn.

[26] Iakamrai nəgkiariien i rauvehe
tukumiaha, maməgkiari ia nərmama me
nəha səməme kamhəmwur mə tuheikuə
ia kɨmiaha. [27] ✡Kɨmiaha hiəuvəuvehi
raka Nənɨmwɨn sə Kristo rɨnətəgi pen
ia kɨmiaha. Nənɨmwɨn nəha rɨnarə raka
ia kɨmiaha ro pen hiəpkətui mhə mwi
iərmama riti mə trahatən kɨmiaha. Mətə
nənɨmwɨn sə Kristo rɨnətəgi pen ia kɨmiaha
ramahatən kɨmiaha ia narimnari me pam.
Nənə narimnari me nəha ramahatən
kɨmiaha irə ro nɨpərhienien rɨpko mhə
neikuəien. Ro iamɨnhi irə tihəpwit əknekɨn
ia Kristo rəmwhen ia Nənɨmwɨn nəha
rɨnahatən kɨmiaha irə.

*N*ɨpwnəti Kumwesən me

[28] ✡Ouəh nɨpwnətɨk me. Tihəpwit
əknekɨn ia Kristo mə nəpɨn in trier pehe irə
kɨtaha tsəpwəh nehekɨrien, ia nuveheien
səvənhi kɨtaha tsəpwəh naurɨsien ia
nənimen. [29] ✡Kɨmiaha hiəuvəukurən raka
mə noien səvəi Kumwesən ratukwatukw.
Ro iamɨnhi irə hiəuvəukurən mwi mə
nərmama səməme kamho noien atuk-
watukw irəha nɨpwnətɨn me.

3

*Kumwe*sən rokeikei pɨk kɨtaha

[1] ✡Hətoni ro Kumwesən rokeikei pɨk
kɨtaha! Nokeikeiien səvənhi rasori pɨk
tukutaha ro pen in raməkwein kɨtaha mə
nɨpwnətɨn me. Pərhien kɨtaha nɨpwnətɨn
me. Nərmama səvəi tɨprənə i həreirei
kɨtaha tɨ nəri nə mə həreirei Kumwesən.
[2] ✡Nɨpwnətɨk keikei me. Təkwtəkwuni nəha
kɨtaha səuvəuvehe raka mhəno nɨpwnəti
Kumwesən me ia kɨtaha, mətə rəpwəh ihi
noien nukurənien i mə tsəuvehe mhəfo
irə. Mətə nari kuatia kɨtaha səukurən.
Nəpɨn Kristo trier pehe irə, kɨtaha tsəuvehe
mhəmwhen irə, tɨ nəri nə mə nəpɨn
nəha kɨtaha tsətoni in ia nənimetaha.
[3] Nərmama me pam səməme kamhəmri
pen əknekɨn nətərɨgien səvənraha ia Kristo
mə tuhəuvehe mhəmwhen irə kamho
noien səvənraha rəmher rəmwhen ia noien
səvənhi rəmher.

[4] Iərmama sə ramo noien ərəha in
ramərui Loa səvəi Kumwesən. Iakani
iamɨnhi tɨ nəri nə mə nəgkiariien i "noien
ərəha" nɨpwran i nəruien Loa səvəi
Kumwesən. [5] ✡Nənə kɨmiaha hiəukurən mə
Kristo rɨməier pehe mə truvehi raka noien
ərəha me. Hiəukurən mə noien ərəha riwən
irə. [6] ✡Ro iamɨnhi irə iərmama sə rəpwit
əknekɨn ia Kristo ko rɨpkəmwur pen mhə
ia noien ərəha. Iərmama sə raməmwur
pen ia noien ərəha rɨpkətə raka mhə Kristo
mɨpkukurən raka mhə mwi in.

[7] ✡Nɨpwnətɨk me. Tihəpwəh nəseniien
iərmama riti reikuə ia kɨmiaha. Iərmama
sə ramo noien atukwatukw, in iəmə atuk-
watukw rəmwhen ia Kristo in iəmə atuk-
watukw.

[8] ✡Iərmama sə raməmwur pen ia noien
ərəha, in tɨni Setan, tɨ nəri nə mə fwe
ia nukune narəien mauvehe Setan ramo
noien ərəha. Nəri i in i Tɨni Kumwesən
rɨməier pehe tukwe mə trouraha noien
me Setan ramo. [9] ✡Iərmama sə in tɨni
Kumwesən ko rɨpkəmwur pen mhə ia
noien ərəha tɨ nəri nə mə nɨmɨruien səvəi
Kumwesən ruvəuvehe mɨno raka kuatia
irau nɨmɨruien səvənhi. In trɨpkəmwur pen

✡ 2:22: 1Jon 4:3, 2Jon 7 ✡ 2:23: Jon 5:23, 15:23, 1Jon 4:15, 5:1, 2Jon 9 ✡ 2:25: Jon 3:15, 6:40 ✡ 2:27: Jon 16:13 ✡ 2:28: 1Jon 3:2, 4:17 ✡ 2:29: 1Jon 3:7,10 ✡ 3:1: Jon 1:12-13, Jon 16:3 ✡ 3:2: 2Kor 3:18, Fil 3:21 ✡ 3:5: 2Kor 5:21, 1Pit 2:22-24, 1Jon 2:2 ✡ 3:6: Rom 6:1-2,14, 1Jon 3:9 ✡ 3:7: 1Jon 2:29 ✡ 3:8: Jon 8:44 ✡ 3:9: 1Jon 5:18

mhə ia noien ərəha tɨ nəri nə Kumwesən
in Tata səvənhi. 10 Kɨtaha səfukurən mə
nɨsɨmə nəha nɨpwnəti Setan, nɨsɨmə nəha
nɨpwnəti Kumwesən? Noien i ramahatən
pen. Iərmama sə rɨpko mhə noien atuk-
watukw, məpwəh nokeikeiien piəvni rɨpko
mhə in tɨni Kumwesən. In tɨni Setan.

Sokeikei kɨtaha me

11 ✡Nəgkiariien i in i kɨmiaha hiəuvəregi
raka kɨnani fwe nukunen mə kɨtaha
tsaməkeikei mhokeikei kɨtaha me.
12 ✡Kɨtaha tsəpwəh nəmwhenien ia Ken. In
iərmama səvəi Setan. In rousi əpune piəvni
anan. Ken rousi əpune piəvni tɨ nəfe? In
rousi əpune tɨ nəri nə mə noien sə piəvni
ramo ramasan, mətə noien sə in ramo
rərəha. 13 ✡Piak me, nənimemiaha trəpwəh
nierien nəpɨn tihətoni nərmama səvəi
tɨprənə i kamhəmwəki kɨmiaha. 14 ✡Kɨtaha
səukurən mə səuvəier raka ia nemhəien
mhəuvehe ia nɨmɨruien. Səukurən nəri
i tɨ nəri nə mə samokeikei piəvtaha me.
Iərmama sə nokeikeiien riwən irə in
ramarə ihi ia nemhəien. 15 ✡Iərmama sə
raməmwəki piəvni in rəmwhen ia iərmama
sə ramousi əpune iərmama. Nənə kɨmiaha
hiəukurən mə iərmama sə ramousi əpune
iərmama nɨmɨruien rerɨn riwən irə.
16 ✡Kɨtaha səfukurən nəri nokeikeiien?
Iesu Kristo rɨnahatən kɨtaha irə nəpɨn
rɨnəseni pehe nɨmɨruien səvənhi tuku-
taha. Nənə ratukwatukw mwi mə kɨtaha
tsəseni pen nɨmɨruien səkɨtaha tɨ piəvtaha
me. 17 ✡Trɨni mɨnuə iərmama riti səvənhi
narimnari me səvəi tɨprənə i rasori rətə
piəvni riti nari riwən tukwe, mətə in
ramo nəri auər a irə, nokeikeiien səvəi
Kumwesən trəfo marə irə? 18 ✡Nɨpwnətɨk
me. Rərəha mə samokeikei nərmama ia
tərhutaha a. Kɨtaha tsaməkeikei mhokeikei
pərhien irəha, mho narimnari me trasitu
ia nirəha. 19 Trɨni mɨnuə samo iamɨnha
irə, kɨtaha səukurən mə kɨtaha nərmama
səvəi nɨpərhienien. Nənə səukurən nu-
veheien ia nəmri Kumwesən rerɨtaha fwe
imwə rəpwəh nehekɨrien. 20 Nəri auər a
mə səregi ia rerɨtaha mə səno noien riti
rərəha, mətə tsəpwəh nehekɨrien tɨ nəri nə
mə Kumwesən in rasori məpi raka rerɨtaha,
nənə mukurən pam narimnari.
21 ✡Nɨpwnətɨk keikei me. Trɨni mɨnuə
kɨtaha səregi ia rerɨtaha mə səpko mhə
noien riti rərəha, tsəpwəh nehekɨrien ia
nəmri Kumwesən. 22 ✡Nənə nəfe nəghɨn
kɨtaha tsəres, in truvehi pehe m kɨtaha, tɨ
nəri nə mə samo nəgkiariien me səvənhi
mɨne nəfe rerɨn ramagien tukwe. 23 ✡Nənə
in i nəgkiariien səvənhi sə in rɨməni mə tso.
Kɨtaha tsaməkeikei mhəni nɨpərhienien ia
nəghi Tɨni, Iesu Kristo, nənə mamhokeikei
kɨtaha me rəmwhen in ruvəni raka tuku-
taha i. 24 ✡Iərmama sə ramo nəgkiariien
me səvənhi rəpwit əknekɨn ia Kumwesən,
nənə Kumwesən rəpwit əknekɨn irə. Kɨtaha
səfukurən mə Kumwesən rəpwit əknekɨn ia
kɨtaha? Nənɨmwɨn sə in rɨməuvei pehe m
kɨtaha ramo kɨtaha səukurən.

4

Nətə sasien ia nənɨmwɨn me

1 ✡Nɨpwnətɨk keikei me. Tihəpwəh
nɨniien nɨpərhienien ia profet me pam,
mətə tihəkupwən mhətə sas raka ia nirəha
mə nənɨmwɨn sə ramarə ia nirəha ruku
pen pərhien tɨ Kumwesən uə rekəm. Iakani
iamɨnhi irə tɨ nəri nə mə profet eikuə me
həpɨk həuvavən pam ia tənəmtənə me.
2 ✡Noien nəha sə tro kɨmiaha hiəregi sas
mə nənɨmwɨn səvəi Kumwesən ramarə
ia iərmama ro iamɨnhi irə. Trɨni mɨnuə
iərmama rani mə nəpɨn Iesu Kristo
rɨməuvehe ia tɨprənə i nɨpwran rəmwhen
ia nɨpwrai iərmama, iərmama nəha
Nənɨmwɨn sə raku pen tɨ Kumwesən ramarə
irə. 3 ✡Mətə nərmama me pam səməme
həpwəh nɨni irapwien Iesu Nənɨmwɨn
səvəi Kumwesən rɨpkarə mhə ia nirəha.
Nənɨmwɨn sə ramarə ia nirəha nənɨmwɨn
səvəi iərmama sə raməmwəki pɨk Kristo.
Kɨmiaha hiəuvəregi raka mə iərmama
nəha truvehe, mətə təkwtəkwuni nəha
nənɨmwɨn səvənhi ruvəuvehe raka ia
tɨprənə i.
4 ✡Nɨpwnətɨk me. Kɨmiaha nə nərmama
me səvəi Kumwesən. Hiəuvəuvehi irapw
raka nɨskaiien səvəi profet eikuə me nəha
tɨ nəri nə mə Nənɨmwɨn sə ramarə ia
kɨmiaha nɨskaiien səvənhi rasori məpi
raka nənɨmwɨn sə ramarə ia tɨprənə i.
5 ✡Irəha nərmama səvəi tɨprənə, ro pen

✡ 3:11: Jon 13:34 ✡ 3:12: Jen 4:8 ✡ 3:13: Mat 5:11-12, Jon 5:18-19 ✡ 3:14: Jon 5:24, 1Jon 2:11, Mat 5:21-22 ✡ 3:15: Rev 21:8 ✡ 3:16: Jon 13:1, Kal 1:4, 1Tes 2:8 ✡ 3:17: Dut 15:7 ✡ 3:18: Jem 2:15-16 ✡ 3:21: Hip 4:16 ✡ 3:22: Mat 21:22 ✡ 3:23: Jon 6:29, 13:34 ✡ 3:24: Rom 8:9, 1Jon 4:13 ✡ 4:1: Mat 7:15, 1Jon 2:18, 2Jon 7, 1Tes 5:21 ✡ 4:2: 1Kor 12:3 ✡ 4:3: 1Jon 2:18, 2Jon 7 ✡ 4:4: Mat 12:29, 1Jon 5:4-5 ✡ 4:5: Jon 15:19

nəgkiariien səvənraha səvəi tiprənə, nənə
nərmama səvəi tiprənə kamhətərig ia
nirəha. 6 ✡Mətə kitaha nərmama me səvəi
Kumwesən. Ro iaminhi irə iərmama sə
rukurən Kumwesən ramətərig ia kitaha,
mətə iərmama ripko mhə in iərmama səvəi
Kumwesən in rəpwəh nətərigien ia kitaha.
Noien i ro kitaha sətə sas Nənimwin sə rani
nipərhienien mine nənimwin sə rameikuə.

*Kumwes*ən riməkupwən mokeikei
kitaha
7 ✡Nipwnətik keikei me. Pwəh kitaha
sokeikei kitaha me ti nəri nə mə nokeikeiien
raku pen ti Kumwesən. Iərmama sə ramo
nokeikeiien in tini Kumwesən in rukurən
Kumwesən. 8 ✡Iərmama sə nokeikeiien
səvənhi riwən in rireirei Kumwesən ti nəri
nə mə Kumwesən in nukune nokeikeiien.
9 ✡Kumwesən rinəfo mo kitaha sətoni
nokeikeiien səvənhi? In rinərhi pehe Tini
anan kuatia ruvehe ia tiprənə i mo suatuk
m kitaha səuvehi nimiruien irə. 10 ✡Nəri i
in nokeikeiien pərhien. Ripko mhə kitaha
sənokeikei Kumwesən, mətə Kumwesən
rinokeikei kitaha, mərhi pehe Tini remhə
niten raikuas raka noien ərəha me səkitaha.
11 ✡Nipwnətik keikei me. Kumwesən
rokeikei pik kitaha ro iaminhi irə kitaha
mwi tsaməkeikei mhokeikei kitaha me.
12 ✡Iərmama riti ripkətoni raka mhə
Kumwesən. Mətə mə kitaha samokeikei
kitaha me, Kumwesən rəpwit əknekin ia
kitaha, nənə nokeikeiien səvənhi ruvehe
matukwatukw pam ia kitaha.

13 ✡Kitaha səfukurən mə səpwit əknekin
ia Kumwesən in rəpwit əknekin ia
kitaha? Kitaha səukurən ti nəri nə mə
in riməuvei pehe Nənimwin səvənhi
m kitaha. 14 ✡Nənə kimaha iahənətoni
raka mamhəni irapw mə nipərhienien
Tata Kumwesən rinərhi pehe Tini ruvehe
mə truvehimiru nərmama ia tiprənə.
15 ✡Iərmama sə rani irapw mə Iesu in Tini
Kumwesən, Kumwesən rəpwit əknekin irə,
nənə in mwi rəpwit əknekin ia Kumwesən.
16 ✡Kitaha səuvəukurən raka nokeikeiien
i Kumwesən ramo m kitaha, səuvəuvehe
raka mhəni nipərhienien irə. Kumwesən
in nukune nokeikeiien. Ro iaminhi irə
iərmama sə ramarə ia nokeikeiien in
rəpwit əknekin ia Kumwesən, Kumwesən
rəpwit əknekin irə. 17 ✡Nəpin nokeikeiien
ruvehe matukwatukw pam ia kitaha,
noien i tro kitaha səpwəh nehekirien ia
nəpin Kumwesən trərpwin noien ərəha
me irə səvəi nərmama. Kitaha tsəpwəh
nehekirien nəpin nəha, ti nəri nə mə
ia tiprənə i noien səkitaha rəmwhen
ia noien səvəi Kristo. 18 Iərmama sə
ramokeikei Kumwesən ko ripkhekir mhə
in. Nəpin kitaha səukurən amasan mə
Kumwesən ramokeikei kitaha, kitaha
tsəpwəh nehekirien. Iərmama ramhekir ti
nəri nə mə rerin ramrhi nərpwinien nəha
Kumwesən tro, mətə iərmama sə ramhekir
iaminhi irə ripkukurən amasan mhə ihi mə
Kumwesən ramokeikei in.
19 Kitaha samokeikei kitaha me ti nəri
nə mə Kumwesən riməkupwən mokeikei
kitaha. 20 Trini minuə iərmama riti rini mə
ramokeikei Kumwesən, mətə raməmwəki
ihi piəvni, in ieikuə riti. Iərmama sə
rəpwəh nokeikeiien piəvni sə ramətoni ia
nənimen in ko ripkokeikei mhə Kumwesən
sə ripkətoni mhə. 21 ✡Nənə nəgkiariien i in
i Iesu riməuvei pehe m kitaha. Iərmama
sə ramokeikei Kumwesən traməkeikei
mokeikei mwi piəvni.

5

*I*ərmama sə rani nipərhienien ia Iesu
Kristo
1 ✡Nərmama me pam səməme kamhəni
nipərhienien ia Iesu mə in Kristo sə
Kumwesən rimənі mə trərhi pehe i, irəha
nipwnəti Kumwesən me. Nənə kimiaha
hiəukurən mə iərmama sə ramokeikei tata
riti in ramokeikei mwi nipwnətin me.
2 Kitaha tsəfukurən mə samokeikei pərhien
nipwnəti Kumwesən me? Trini minuə
samokeikei Kumwesən, nənə mamho
nəgkiariien me səvənhi, noien nəha
ramahatən pen mə kitaha samokeikei
pərhien irəha. 3 ✡Trini minuə samokeikei
Kumwesən nipwran i tsamo nəgkiariien
me səvənhi. Nənə nəgkiariien me səvənhi
həpkipam mhə tukutaha, 4 ✡ti nəri nə
mə kitaha pam nipwnəti Kumwesən me
saməuvehi irapw niskaiien səvəi noien
ərəha me kamo ia tiprənə i. Nəri sə
saməskai irə rauvehi irapw niskaiien səvəi

✡ 4:6: Jon 8:47 ✡ 4:7: 1Jon 2:29 ✡ 4:8: 1Jon 4:16 ✡ 4:9: Jon 3:16 ✡ 4:10: Rom 5:8-10, 1Jon 2:2 ✡ 4:11: Mat 18:33 ✡ 4:12: Jon 1:18, 1Jon 2:5-6 ✡ 4:13: 2Kor 1:22, 1Jon 3:24 ✡ 4:14: Jon 3:17 ✡ 4:15: 1Jon 5:5 ✡ 4:16: 1Jon 4:8 ✡ 4:17: 1Jon 2:28 ✡ 4:21: Mat 5:44-45, Mak 12:29-31 ✡ 5:1: 1Jon 4:15 ✡ 5:3: Jon 14:15,23-24, 2Jon 6, Mat 11:30 ✡ 5:4: Jon 16:33 ✡ 5:5: Rom 8:37, 1Jon 4:4

noien ərəha me kamo ia tɨprənə i in i
nahatətəien səkɨtaha. 5 ✡Sin ko ruvehi
irapw nɨskaiien səvəi noien ərəha me kamo
ia tɨprənə i? Iərmama sə rani nɨpərhienien
mə Iesu in Tɨni Kumwesən, iərmama nəha
in əpa ko ruvehi irapw nɨskaiien səvəi noien
ərəha me kamo ia tɨprənə i.

6 ✡Iesu Kristo in iərmama sə rɨməuvehe
ko paptaes irə ia nui marə memhə mwi
nɨten raiu. Rɨpko mhə in iərmama sə
rɨməuvehe ko paptaes əpa irə ia nui,
rekəm. Mətə in iərmama sə rɨməuvehe
ko paptaes irə ia nui marə memhə mwi
nɨten raiu. Nənɨmwɨn Ikinan rani irapw
mə nəri nəha ro nɨpərhienien, tɨ nəri
nə mə Nənɨmwɨn Ikinan in nukune
nɨpərhienien. 7 Nəri kahar hamarni
irapw nəri nəha mə ro nɨpərhienien,
8 ✡Nənɨmwɨn Ikinan mɨne nui mɨne netə.
Nənə nəgkiariien səvənrahar kwatia.
9 ✡Nəpɨn me kɨtaha saməni nɨpərhienien
ia nəgkiariien səvəi iərmama, mətə
nəgkiariien səvəi Kumwesən ro nəgsen
məpi raka, tɨ nəri nə mə nəgkiariien nə
nəgkiariien səvəi Kumwesən. Nənə in
ruvəuvei pehe raka nəgkiariien səvənhi
raməgkiari ia Tɨni. 10 ✡Iərmama sə rani
nɨpərhienien ia Tɨni Kumwesən rauvehi
nəgkiariien nəha ia rerɨn. Mətə iərmama
sə rɨpkɨni mhə nɨpərhienien ia Kumwesən,
in rani Kumwesən mə ieikuə riti, tɨ nəri
nə mə in rɨpkɨni mhə nɨpərhienien ia
nəgkiariien sə Kumwesən ruvəuvei pehe
raka raməgkiari ia Tɨni. 11 Nəfe nəha
nəgkiariien? Nəgkiariien i in i. Kumwesən
rɨməuvei pehe nɨmɨruien rerɨn m kɨtaha,
nənə nɨmɨruien nəha saməuvehi ruku
pen tɨ Tɨni. 12 ✡Iərmama sə rauvehi Tɨni
Kumwesən rauvehi mwi nɨmɨruien, mətə
iərmama sə rɨpkuvehi mhə Tɨni Kumwesən
rɨpkuvehi mhə nɨmɨruien.

*N*ɨmɨruien rerɨn

13 ✡Iakamrai nəgkiariien me i rauvehe
tukumiaha. Kɨmiaha nərmama səməme
hiaməni nɨpərhienien ia nəghi Tɨni
Kumwesən. Iakokeikei mə kɨmiaha
tihəukurən mə hiəuvəuvehi raka nɨmɨruien
rerɨn. 14 ✡Nənə təkwtəkwuni, trɨni mɨnuə
kɨtaha səfwaki m Kumwesən, nari riti
nəha ikɨn ramasitu ia kɨtaha mə tsəpwəh
nehekɨrien. Nəri nəha in i Kumwesən
ruvəni raka mə trɨregi nəfwakiien səkɨtaha,
mətə nəfwakiien səkɨtaha traməkeikei
mhesi pen atukwatukw nətərɨgien səvənhi
mɨne nəfe in rokeikei mə tro. 15 Trɨni mɨnuə
səukurən mə in trɨregi nəfwakiien səkɨtaha,
nəfe nəghɨn tsəres in i, nənə səuvəukurən
raka mə tsəuvehi.

16 ✡Trɨni mɨnuə kɨmiaha riti rətoni piəvni
riti ramo noien ərəha mətə rɨpko mhə
noien ərəha sə ramiri pen in mə tremhə,
kɨmiaha tihəfwaki tukwe pwəh Kumwesən
ruvei pen nɨmɨruien min. Mətə noien ərəha
riti nəha ikɨn sə ramiri pen iərmama mə
tremhə. Nənə iou iapkɨni mhə mə tihəfwaki
tɨ nərmama səməme kamho noien ərəha
nəha. 17 Nərmama me pam səməme kamho
noien sə rɨpkatukwatukw mhə kamho
noien ərəha, mətə noien ərəha me nepwɨn
nəha ikɨn səməme həpkiri pen mhə irəha
mə tuhemhə.

18 ✡Kɨtaha səukurən mə iərmama sə
in tɨni Kumwesən, Tɨni Kumwesən atuk-
watukw rauvehi amasan in. Ro iamɨnhi irə
iərmama nəha ko rɨpkəmwur pen mhə ia
noien ərəha, iəremhə ərəha Setan rɨreirei
nɨrapiien in. 19 ✡Kɨtaha səukurən mə kɨtaha
nɨpwnəti Kumwesən me, mətə nərmama
səvəi tɨprənə irəha pam kamharə ia rəgi
iəremhə ərəha Setan. 20 ✡Kɨtaha səukurən
mwi mə Tɨni Kumwesən rɨməuvehe, muvei
pehe nukurənien m kɨtaha mə tsəukurən
Kumwesən i Kumwesən pərhien. Nənə
kɨtaha səuvəuvehe raka mhəpwit əknekɨn
ia Kumwesən nəha. Iakani iamɨnhi irə tɨ
nəri nə mə səpwit əknekɨn ia Tɨni, Iesu
Kristo. In nə Kumwesən pərhien. In nə
nɨmɨruien rerɨn.

21 ✡Nɨpwnətɨk me. Tihətui amasan
tukumiaha me mhəpwəh nəfwakiien m
nənɨmwi nari me.

✡ 5:6: Jon 1:29-34, 19:34 ✡ 5:8: Jon 15:26 ✡ 5:9: Jon 5:32-37, 8:18 ✡ 5:10: Kal 4:6 ✡ 5:12: Jon 3:36
✡ 5:13: Jon 20:31 ✡ 5:14: Jon 14:13, 16:23, 1Jon 3:21-22 ✡ 5:16: Mat 12:31 ✡ 5:18: 1Jon 3:9, Jon 17:5
✡ 5:19: 1Jon 4:6 ✡ 5:20: Jon 17:3 ✡ 5:21: 1Kor 10:14

Seken Jon

Nəgkiariien sə rani mə nəfe i nəkukuə

Jon rɨrai nəkukuə i kani mə Seken Jon revən tɨ pran sə Kumwesən rɨmərfi mɨne nɨpwnətɨn me. Səreirei mə rɨrai nəkukuə i revən tɨ pran əfwaki riti mɨne nərmama me ia nəkwai nimwə səvənhi uə nəfwakiien riti mɨne nakalasia me səvənhi. Nəkukuə i raməgkiari ia nokeikeiien sə nakalasia me tuho mɨnraha me. Jon rɨni mə nəpɨn iko nokeikeiien ikamo nəkwai Kumwesən. Nənə nəgkiariien səvəi Kumwesən rani mə tsarə ia nokeikeiien. Jon ramahatən mwi mə Iesu in Tɨni Kumwesən in iərmama in Kumwesən. Nakalasia me tuharaka ia nərmama me səməme kamhəni mə Iesu in iərmama a, rɨpko mhə in Kumwesən.

Nəgkiariien sə rakupwən

1 ✡Iou elta səvəi nəfwakiien. Iakamrai nəkukuə i rauvehe tukw ik pran asori sə Kumwesən ruvərfi raka ik. Rauvehe mwi tɨ nɨpwnətɨm me. Iakokeikei pərhien kɨmiaha. Nənə rɨpko mhə iou əpa, mətə nərmama me pam səməme həukurən nəgkiariien pərhien, irəha mwi hokeikei kɨmiaha. 2 Kɨmaha iahokeikei kɨmiaha iamɨnhi irə tɨ nəri nə mə nəgkiariien pərhien ramarə ia rerɨtaha, nənə trarə rerɨn tukutaha. 3 Pwəh Kumwesən Tata səkɨtaha, mɨne Tɨni, Iesu Kristo, trouəriari pehe namasanien, mɨne napiien, mɨne nəmərinuien m kɨtaha. Pwəh irəhar hararə tukutaha ia nɨpərhienien mɨne nokeikeiien.

Kɨtaha tsokeikei kɨtaha me

4 ✡Iou iakamagien asori, tɨ nəri nə mə iakətoni nɨpwnətɨm me nepwɨn kamhesi pen nəgkiariien pərhien rəmwhen ia Tata səkɨtaha rɨməni pehe tukutaha i mə tsaməkeikei mho. 5 ✡Nənə təkwtəkwuni kɨtirimak iakani pehe tukw ik mə kɨtaha tsaməkeikei mhokeikei kɨtaha me. Nəgkiariien i iakamrai mik rɨpko mhə nəgkiariien ro sə vi tukutaha, rekəm. Səuvəregi raka nəgkiariien i fwe kupwən. 6 ✡Kɨtaha tsəfo mho nərmama hətoni mhəukurən mə kɨtaha samarə pərhien ia nokeikeiien i sə iakaməgkiari irə? Kɨtaha tsaməkeikei mho nəgkiariien me səvəi Kumwesən. Nənə in i nəgkiariien səvənhi rəmwhen kɨmiaha hiəuvəregi raka fwe kupwən. Kɨtaha tsaməkeikei mharə ia nokeikeiien.

Kɨmiaha tihaməsiari tɨ nahatən eikuə me

7 ✡Nahatən eikuə me həpɨk həuvəier raka mamhəuvən ia kwopun me ia tɨprənə i. Nahatən me i həpkɨni mhə nɨpərhienien mə nəpɨn Iesu Kristo rɨməuvehe nɨpwran rəmwhen ia nɨpwrai iərmama pərhien. Iərmama iamɨnhi in iərmama sə rameikuə raməmwəki pɨk Kristo. 8 Kɨmiaha tihətə amasan kɨmiaha me mhəpwəh nəseniien irəha heikuə ia kɨmiaha, kamo kɨmiaha hiarfai ia nəfe kɨtaha sənəmwur tukwe. Ramasan mə kɨmiaha tɨhəuvehi nərəkuien pam səkɨmiaha. 9 ✡Iərmama sə rəpi raka nəgkiariien me sə Kristo rɨnahatən nərmama me səvənhi irə, mamrɨpɨn nəgkiariien me nepwɨn mwi sə raku pen ia nətərɨgien atukw səvənhi, Kumwesən riwən tukwe. Mətə iərmama sə ramesi pen amasan nahatənien me səvəi Kristo, Tata Kumwesən mɨne Tɨni, irau pəri krauarə tukwe. 10 ✡Trɨni mɨnuə iərmama riti ruvehe tukumiaha, mətə nəgkiariien sə ramahatən nərmama irə ropə ia nəgkiariien i, tihəpwəh nuvehiien in ruvnimwə ia nimwə me səkɨmiaha. Kɨmiaha tihəpwəh nɨniien ramasan tukwe, 11 tɨ nəri nə mə iərmama sə ramɨni ramasan tɨ iərmama iamɨnhi, rəmwhen a in mwi ramasitu ia noien ərəha me səvənhi.

Nəgkiariien sampam

12 ✡Nəgkiariien me i rɨpɨk iakuə takrai mɨni pehe tukumiaha, mətə iakəpwəh nokeikeiien mə takrai pen ia nɨmwai nəkukuə. Rerɨk ramrhi mə takaməkeikei muvehe tukumiaha, nənə kɨtaha sətə nəmrɨtaha me mhəgkiari. Tako iamɨnhi mə rerɨtaha pam tragien. 13 Piam i sə Kumwesən ruvərfi raka in, nɨpwnətɨn me həni ramasan tukw ik.

✡ 1:1: 1Tes 5:1, 3Jon 1 ✡ 1:4: 3Jon 3 ✡ 1:5: 1Jon 2:7, 3:11 ✡ 1:6: 1Jon 5:3 ✡ 1:7: 1Jon 4:1-3 ✡ 1:9: 1Jon 2:23 ✡ 1:10: Efes 5:11, 2Tes 3:6 ✡ 1:12: 3Jon 13-14

Nampa Tri Jon

Nəgkiariien sə rani mə nəfe i nəkukuə

Jon rɨrai nəkukuə i kani mə Nampa Tri Jon revən tɨ in riti nəghɨn nə Kaius. Kaius in iəmə asori riti səvəi nakalasia me. Ia nousəsɨmwɨnien səvəi nakalasia me fwe imwei Kaius iərman riti nəghɨn nə Tiotrefes. In rəpwəh nokeikeiien mə nakalasia me tuhəsevər ia rukwənu səvənraha tɨ nərmama səməme haməvisau nəgkiariien səvəi Kumwesən ia kwopun me. Jon rɨrai nəkukuə i mə trəgnəgɨni Kaius mɨni tanak tukwe tɨ nasituien səvənhi. In rɨrai mwi nəkukuə i mə trəgkiari skai m Tiotrefes mə in rɨpkasitu mhə. Jon rɨni mə traməkeikei mevən akwauakw fwe ikɨn masitu ia nirəha.

*N*əgkiariien sə rakupwən

1 ✡Iou elta səvəi nəfwakiien. Iakamrai nəkukuə i rauvehe tukw ik Kaius keikei. Iakokeikei pərhien ik. 2 Piak keikei. Iakəfwaki maməres mə tikamarə amasan ia narimnari me pam. Iakaməres mwi mə tikəsanɨn a nemhəien riti trɨpkuvehi mhə ik rəmwhen ikamarə amasan ia nɨmɨruien səim.

*Jon rer*ɨn ragien tɨ noien amasan səvəi Kaius

3 ✡Rerɨk ragien nəpɨn iakregi piəvtaha me nepwɨn həuvehe mhəni irapw nɨpərhienien səim. Irəha həni mə ia nəpɨn me ikamesi pen nəgkiariien sə ro nɨpərhienien. 4 Nəpɨn iakregi mə nɨpwnətɨk me kamhesi pen nəgkiariien sə ro nɨpərhienien rerɨk ragien pɨk məpi raka nəpɨn rerɨk ragien tɨ narimnari me nepwɨn. 5 Piak keikei. Ia nəpɨn me pam ikamo noien amasan, mamasitu ia piəvtaha me səməme həuvehe tukw ik nəri auər a mə ikreirei irəha. 6 ✡Irəha həuvəni irapw raka nokeikeiien səim ia nəmri nakalasia me ia kwopun i. Trɨni mɨnuə nepwɨn mwi həuvehi suatuk səvənraha mhəuvehe tukw ik, ramasan mə tikamasitu mwi ia nirəha ia noien sə Kumwesən rokeikei. 7 ✡Tiko iamɨnhi irə tɨ nəri nə mə irəha həuvəier imwənraha mə tuhəuvən mhəvisau irapw nəghi Iesu Kristo. Nənə ia suatuk səvənraha irəha həpkuvehi mhə nasituien riti ruku pen tɨ nərmama səməme hərеirei Kumwesən. 8 Kɨtaha tsaməkeikei mhasitu ia nərmama me ho iamɨnhi mə kɨtaha tsəuvehi rəgɨtaha me mho kuatia tɨ nɨni irapwien nəgkiariien sə ro nɨpərhienien.

*Tiotrefes m*ɨne Temetrius

9 Iakuvərai raka nəkukuə riti ruvehe tɨ nakalasia me nə imwam. Mətə Tiotrefes, iəmə sə rokeikei mə trakupwən ia nirəha, rɨpkətərɨg mhə nəgkiariien səiou. In rɨpkətərɨg mhə irə tɨ nəri nə mə in ramo nəri auər a ia nasoriien səkɨmaha. 10 Trɨni mɨnuə iakuvehe, takɨni irapw narimnari me sə in ramo. Takɨni irapw nəgkiariien ərəha me sə in ramɨni mauəsi kɨmaha irə. Rɨpko mhə in a nə in ramo. Mətə nəpɨn piəvtaha me həuvehe, in rɨpkəsevər mhə ia nimwə səvənhi tɨ nirəha, nənə mamɨnise mwi nərmama səməme hokeikei mə tuho, mamərhi irapw irəha ia nəmri nakalasia me. 11 ✡Piak keikei. Tikəpwəh nesi penien noien ərəha, mətə tikesi pen noien amasan. Iərmama sə ramo noien amasan in səvəi Kumwesən. Iərmama sə ramo noien ərəha in rɨreirei Kumwesən. 12 ✡Mətə nərmama pam kamhəni amasan Temetrius. Noien səvənhi ramahatən pen mə in ramesi pen nəgkiariien sə ro nɨpərhienien. Kɨmaha mwi iahaməni mə in iəmə amasan riti. Nənə kɨmiaha hiəukurən mə nəfe kɨmaha iahaməni ro nɨpərhienien.

*N*əgkiariien sampam

13 ✡Nəgkiariien me i rɨpɨk iakuə takrai mɨni pehe tukw ik, mətə iakəpwəh nokeikeiien mə takrai pen ia nɨmwai nəkukuə. 14 Rerɨk ramrhi mə trɨpko mhə tui iakuvehe tukw ik, nənə krau krouətə nəmrɨrau me rouəgkiari. 15 Iakəfwaki mə nəmərinuien tramarə tukw ik. Nənə ik me nepwɨn ia kwopun i həni pehe ramasan tukw ik. Tikɨni tukwini ramasan səkɨmaha revən tɨ piəvtaha me nepwɨn nə kɨmiaha mɨnraha.

✡ 1:1: 2Jon 1 ✡ 1:3: 2Jon 4 ✡ 1:6: Taet 3:13 ✡ 1:7: 1Kor 9:12,15 ✡ 1:11: 1Jon 3:6-10 ✡ 1:12: Jon 19:35 ✡ 1:13: 2Jon 12

Jut

Nəgkiariien sə rani mə nəfe i nəkukuə

Jut rəmwhen ia Jemes, in piəvi Iesu. In rɨrai nəkukuə i məgkiari ia nahatən eikuə me səməme Pita raməgkiari ia nirəha ia nəkukuə səvənhi sə ro kəru irə. Jut in mwi rɨni mə nakalasia me tuhaməkeikei mhəsiari kamo nahatən eikuə me nəha həkoui irapw irəha ia suatuk atukwatukw. Nahatən eikuə me nəha haməni mə Iesu rɨpko mhə in Tɨni Kumwesən. Irəha kamhəiri pen nərmama ia noien ərəha. Jut rɨni mə Kumwesən trərpwɨn noien ərəha səvəi nahatən eikuə me mouraha irəha. Rəmwhen in rɨnərpwɨn raka noien ərəha səvəi nagelo ərəha me mɨne nərmama ərəha me ia nəpɨn səvəi Oltestamen.

Nəgkiariien sə rakupwən

1 ✡Iou Jut. Iou iərmama riti sə iakamo tukwini nari m Iesu Kristo. Piak nə Jemes. Iakamrai nəkukuə i rauvehe tukumiaha nərmama me i Tata Kumwesən rɨnokeikei kɨmiaha, məkwein ia kɨmiaha. Iesu Kristo in ramətui amasan tukumiaha. 2 ✡Pwəh Kumwesən trəriari pehe napiien, nəmərinuien, mɨne nokeikeiien m kɨmiaha. Pwəh irəhar harasori mwi tukumiaha.

Nəkur ərəha me mɨne nərpwɨnien sə Kumwesən tro mɨnraha

3 ✡Piak keikei me. Fwe kupwən iakokeikei pɨk mə takrai nəkukuə i m kɨmiaha, məgkiari ia suatuk səkɨtaha pəri Kumwesən rauvehimɨru kɨtaha irə. Mətə təkwtəkwuni iakregi mə takaməkeikei mɨrai nəgkiariien i, mɨni pehe tukumiaha mə tihaməkeikei mhousari mhəkwtəmhiri əknekɨn nəgkiariien i kɨtaha samahatətə irə. In i nəgkiariien pərhien sə Kumwesən rɨməuvei pen m nərmama me səvənhi, nənə trɨpkuvei pen mhə mwi ia nəpɨn riti mwi. 4 ✡Iakani iamɨnhi irə tɨ nəri nə mə nərmama nepwɨn həuvəuvehe afafa raka ia nousəsɨmwɨnien səkɨmiaha. Irəha nəkur ərəha me. Kamhəkoui namasanien i Kumwesən rauvehimɨru kɨtaha irə ruvehe mo nari riti sə raməseni irəha həukurən noien nəfe nəghɨn nətərɨgien ərəha səvənraha rokeikei. Irəha kamhəuvsini təkutanraha m Iesu Kristo, mətə in əpa nəha Iəmə asori mɨne Iərɨmənu səkɨtaha. Kuvərai pen raka tui ia Nəkukuə Ikinan nəfe nərpwɨnien Kumwesən truvei pen mɨnraha.

5 ✡Iakuə tako rerɨmiaha rɨrhi nari m nari me nepwɨn səməme hiəuvəukurən raka. Fwe tui Iərɨmənu rɨməuvehimɨru nəkur Isrel, miri raka irəha ia tənə Ijip, mətə kurirə rousi əpune irəha nəha səməme həpkɨni mhə nɨpərhienien ia nəgkiariien səvənhi. 6 ✡Nənə rerɨmiaha trɨrhi ro nagelo me nəha fwe kupwən səməme həpkəkwtəmhiri mhə nasoriien sə kauvei pen mɨnraha, mətə haraka irə, mhəpwəh kwopun atukwatukw səvənraha. Kumwesən rɨnərihi irəha ia jen me səməme tuhəpkiwən mhə, məmri pen irəha fwe inhərɨpw ia kwopun rɨpitəv ikɨn. Tuhamarə ikɨn meste nəpɨn asori sə Kumwesən trərpwɨn noien ərəha irə. 7 ✡Nənə tihəpwəh nenouenouien taon mi nəha Sotom mɨne Komora mɨne rukwənu me ipaka fwe kupwən. Napw rahi pam nərmama me ikɨn tɨ nəri nə mə nərman mɨne nɨpran kamhəiri əpnapen irəha me, nərman me kamhəiri atukw a irəha me. Nərmama me nəha həmwhen ia nahatən penien riti sə ramahatən pen nərmama səməme Kumwesən trərpwɨn noien ərəha me səvənraha ia napw sə rauək rerɨn.

8 ✡Ia noien me nəha rəmwhen a mwi nərmama me i iakaməgkiari ia nirəha kamhəkurirə nəməkrəhaien me səvənraha, mamho noien əmkemɨk ia nɨpwranraha, mamhəni mə Iərɨmənu in rɨpkasori mhə ia nirəha, nənə mamhəni ərəha mwi nagelo me fwe ia neiai. 9 ✡Mətə Mikael i, agelo sə rasori ia nagelo me pam, in rɨpko mhə iamɨnhi. Fwe kupwən, nəpɨn krouəvisə irau Setan mə sin truvehi nɨpwrai Moses mɨnɨmwi, in rɨpkuvehi utə mhə in mɨni nəgkiariien ərəha riti muəsi Setan i. Mətə in rɨni a mə, "Pwəh Iərɨmənu trɨnise ik." 10 ✡Mətə nərmama me i, trɨni mɨnuə həreirei nɨpwrai nari riti, tuhaməkeikei mhəni ərəha. Irəha həmwhen ia nəri əprmɨn me səvənraha nətərɨgien riwən. Hamo a nəfe narimnari me rerɨnraha rokeikei, nənə noien nəha ramouraha a irəha.

11 ✡Aueh, trərəha anan tɨ nirəha! Irəha

✡ 1:1: Mat 13:55 ✡ 1:2: 2Tes 1:2 ✡ 1:3: 1Tim 1:18 ✡ 1:4: Kal 2:4, 2Tes 2:1 ✡ 1:5: 2Tes 1:12, 1Kor 10:5 ✡ 1:6: 2Tes 2:4,9 ✡ 1:7: Jen 19:1-25, 2Tes 2:6,10 ✡ 1:8: 2Tes 2:10 ✡ 1:9: Dan 10:13,21, Dan 12:1, 2Tes 2:11, Rev 12:7, Sek 3:2 ✡ 1:10: 2Tes 2:12 ✡ 1:11: 1Jon 3:12, 2Tes 2:15, Nam 16:1-35 ✡ 1:11: Jen 4:3-8

kamhesi pen suatuk nə Ken✡ rɨnesi pen.
Irəha hokeikei pɨk mane mamhəmwei ia
nərəhaien nəha Palam✡ rɨno. Irəha atukw
a kamhouraha irəha tɨ nəri nə mə kamhərer
mamhəni ərəha Kumwesən rəmwhen ia
Kora rɨno.
12 ✡Irəha həmwhen ia nɨpitəvpitəvien me
ia kurkwamiaha. Nəpɨn hiamousəsɨmwɨn
kɨmiaha me ia nokeikeiien, mamhani pəri
nari, irəha həpkehekɨr mhə, mamhətərɨg
atukw a tɨ nirəha. Irəha həmwhen ia
nəpuə me nɨmətagi rameikwi pehe irəha,
mətə nesən riwən. Irəha həmwhen ia
nei me həpkukuə mhə ia nəpɨn sə nei
raukuə irə. Ro iamɨnhi irə tukeivi utə irəha
irəha ruenhɨnraha me nənə tuhemhə anan.
13 ✡Irəha həmwhen ia peiau peiau asori me
ia təsi. Noien səvəi naurɨsien səvənraha
rameiai rəmwhen ia nɨsəkwai təsi. Irəha
həmwhen ia kəməhau səməme kamhəivə.
Kumwesən rɨnəpnəpenə raka kwopun pitəv
anan riti səvənraha tuharə rerɨn ikɨn.
14 ✡Inok, iərmama sə ro sefen ruku
pen ia kwənəkwus səvəi Atam, rɨni irapw
nəgkiariien sə Kumwesən ruvei pen min,
mukupwən məgkiari ia nərmama me i, mɨni
mə,
"Hətə ro! Iərɨmənu rauvehe irəha nagelo
ikinan me səvənhi irəha taosen m
taosen.
15 In rauvehe mə trərpwɨn noien ərəha
səvəi nərmama me pam.
Nəfe noien ərəha me irəha həno ia su-
atuk sə rəpwəh nəmwhenien ia
nənimen,
uə nəfe nəgkiariien skai me nəkur
ərəha me səməme kamho noien
ərəha həməni irə,
in tro pui pam, muvei pen nərpwɨnien
mɨnraha."
16 ✡Nərmama me i kamho nəgkiariien me tɨ
nɨni ərəhaien nari. Ko irəha həpkafafa mhə.
Kamhesi pen nəfe noien ərəha nətərɨgien
səvənraha rokeikei. Kamhəfiəutə atukw a
ia nirəha me. Kamhəgnəgɨni nərmama,
mətə ho a mə nərmama tuhasitu ia nirəha.

*Rer*ɨmiaha tramrhi nəgkiariien səvəi
aposol me

17 ✡Mətə piak keikei me, rerɨmiaha
traməkeikei mɨrhi nəfe aposol me səvəi Iesu
Kristo Iərɨmənu səkɨtaha həuvəni raka fwe
kupwən mə trier irapw. 18 ✡Həməni pehe
tukumiaha i mə, "Tramevən ipaka tɨ nəpɨn
sampam nərmama nepwɨn tuhəuvehe.
Irəha tuharɨs ia kɨmiaha, mamhesi pen
nəfe noien ərəha nətərɨgien səvənraha
rokeikei, mamho narimnari me həpwəh
nəmwhenien ia nəmri Kumwesən."
19 ✡Nərmama me i tuhəvisə mheitehi kusen
səkɨmiaha. Irəha nərmama me səvəi
tɨprənə i. Nənɨmwɨn Ikinan riwən ia nirəha.

20 ✡Mətə piak keikei me, kɨmiaha ti-
həməkeikei mhərpwi əknekɨn kɨmiaha me,
mho nahatətəien səkɨmiaha rɨskai. Na-
hatətəien nəha ruku pen tɨ Kumwesən,
nənə ro ikinan i. Nəpɨn me tihəməkeikei
mhəfwaki ia nɨskaiien səvəi Nənɨmwɨn Ik-
inan, 21 mhəpwəh narakaien ia nokeikeiien
səvəi Kumwesən. Tiho iamɨnhi mamheit-
enhi Iesu Kristo Iərɨmənu səkɨtaha. In
truvehe mapi kɨmiaha, nənə muvei pehe
nɨmɨruien rerɨn m kɨmiaha.
22 Nərmama səməme nahatətəien
səvənraha rɨpkɨskai mhə, kɨmiaha ti-
həməkeikei mhapi irəha. 23 ✡Nərmama
səməme kamho noien ərəha me, ti-
həməkeikei mhəuvehi raka irəha ia noien
ərəha me səvənraha. Tihəuvehimɨru irəha
pwəh həpwəh nevənien fwe ia napw.
Nərmama nepwɨn mwi tihəməkeikei mhapi
irəha, mhehekɨr mwi irəha. Nəri auər
a mə tɨnari səvənraha, mətə tihəhekɨr
i, mhəpwəh nɨrapiien, tɨ nəri nə mə
rəmkemɨk ia nərəhaien səvənraha.

*N*əgkiariien sampam

24 ✡Kumwesən in əpa trəkwtəmhiri
kɨmiaha mə tihəpwəh nɨmweiien. In
əpa tro hiəuvən mhərer ia nənimen ia
kwopun səvənhi sə rəməhiapw, kɨmiaha
tihatukwatukw pam, mamhagien asori.
25 ✡Kumwesən i sə rauvehimɨru kɨtaha
ia nəghi Iesu Kristo Iərɨmənu səkɨtaha
in əpa Kumwesən. Pwəh nəgnəgɨniien,
mɨne nərɨmənuien, mɨne nɨskaiien, mɨne
nasoriien həuvən əpa tukwe fwe tui nəpɨn
tɨprənə ramiwən ihi, ipwet mɨne, mamevən
meste nuk nuk me. Ouəh, pwəh ro iamɨnhi.

✡ 1:11: Nam 31:16 ✡ 1:12: 2Tes 2:13,17, Esik 34:8 ✡ 1:13: 2Tes 2:17, Aes 57:20 ✡ 1:14: Jen 5:21-24, Dut 33:2, Mat 25:31 ✡ 1:16: 2Pit 2:10,18 ✡ 1:17: 2Tes 3:2 ✡ 1:18: 2Tes 3:3 ✡ 1:19: 1Kor 2:14 ✡ 1:20: Kol 2:7, 1Tes 5:11 ✡ 1:23: Amos 4:11, Sek 3:2, Rev 3:4 ✡ 1:24: Fil 1:10, 2Tes 3:14 ✡ 1:25: Rom 16:27, 2Tes 3:18

Revelesen

Nəgkiariien sə rani mə nəfe i nəkukuə

Jon in aposol riti səvəi Iesu Kristo. Nəpin kinərhi irapw in revən fwe tənə əmweris riti nəghin nə Patmos nənə mirai nəkukuə i Revelesen. Jon rokeikei mə truvehi utə nətərigien səvəi nakalasia me səməme kamo nəmisəien minraha ti nahatətəien səvənraha ia Iesu Kristo. Jon rokeikei mə nakalasia me tuhəukurən mə Kumwesən ramərimənu ia nəfe kamo ia tiprənə i. Ia nəkukuə i Nənimwin raməgkiari mamo səukurən mə Iesu Kristo in Iərimənu. In ramərimənu ia nərmama me pam mine narimnari me pam, mamərimənu mwi ia nərmama səməme haməuvehi niskaiien asori ia tiprənə i. Kumwesən trərpwin noien ərəha me səvəi nərmama mine Setan ia kwopun napw rauək ikin. Kumwesən tro nitətə sə in ramərimənu irə trier irapw. In tro mwi neiai vi riti mine tiprənə vi riti.

*N*əgkiariien sə rakupwən

1 ✡Nəkukuə i raməgkiari ia nari m nari me səməme Iesu Kristo rino pui. Kumwesən riməuvei pen narimnari me i min mə in trahatən səvənhi iotukwininari me irə pwəh irəha hətoni mhəukurən narimnari me nəha ripko mhə tui tuhaməkeikei mhəier pehe. Iesu rərhi pen agelo səvənhi revən məvisau pen narimnari me i m səvənhi iotukwininari riti nəghin nə Jon. 2 Jon nə rirai pen ia nəkukuə i narimnari me pam sə in rinətoni. In i nəgkiariien səvəi Kumwesən mine nəgkiariien sə Iesu Kristo rini mə ro nipərhienien. 3 ✡Pwəh Kumwesən rəkwein amasan ia iərmama sə trəvsini irapw nəgkiariien me ia nəkukuə i. Pwəh in rəkwein amasan mwi ia səməme tuhəregi mhesi pen nəfe kimərai pen ia nəkukuə i. Iakani iaminhi irə ti nəri nə mə nəpin sə narimnari me i tuhəier pehe irə ruvəuvehe ipaka.

*Jon r*irai nəkukuə i revən ti nakalasia me ia taon me nəha sefen ia profens Esia

4 ✡Iou Jon iakamrai nəkukuə i rauvehe tukumiaha nakalasia me ia taon me nəha sefen ia profens Esia. Iakəfwaki mə Kumwesən sə rinarə fwe kupwən, marə ipwet mine, mamevən meste tripkiwən mhə, in truvei pehe namasanien mine nəmərinuien m kimiaha. Iakəfwaki mə nənimwin me nəha sefen kupwən ia jea sə in raməkure irə mamərimənu, 5 ✡mine Iesu Kristo irəha mwi tuho iaminhi irə. Iesu Kristo in iərmama i riməni irapw nəfe in rinətoni miregi nərmama həukurən nətigiteien ia nəgkiariien səvənhi. In iərmama i riməkupwən mətui ia nərmama me səməme həuvamhə. In iərmama i ramərimənu ia kig me səvəi tiprənə i. In ramokeikei kitaha, muvi niten meivinari ia kitaha irə mə noien ərəha me səkitaha ko həpkəkwtəmhiri mhə mwi kitaha. 6 ✡In ro kitaha səmwhen ia kig me mine pris me ia nəmri Tata Kumwesən səvənhi. Pwəh nasoriien mine nərimənuien krauevən tukwe in ia nuk nuk me. Ouəh pwəh ro iaminhi.

7 ✡Hətə ro. In rauvehe ia reri nəpuə me.
Nərmama me pam tuhətoni in ia nənimenraha.
Irəha səməme hənəpi in ia nitei,
mine nərmama ia kwənəkwus me pam ia təkure tiprənə i tuhətoni,
rerinraha rəpou hasək tukwe.
Ouəh pwəh ro iaminhi.

8 ✡Kumwesən səkitaha rani jaminhi irə mə, "Iou i Alfa mine Omeka.* Iakinarə fwe kupwən, marə ipwet mine, mamevən meste tapkiwən mhə. Iakauvehi niskaiien me pam."

*Jon r*ətoni Iəməti Iərmama

9 ✡Iou Jon piəvmiaha riti. Kitaha miou samarə pəri ia nəkwai nitətə Iesu ramərimənu irə. Iakamərer əknekin kitaha m kimiaha ia nəmisəien me səməme kamo m kitaha ti nəghin. Nəpin riti fwe kupwən kəmri pen iou iakarə ia tənə əmweris riti nəghin nə Patmos.† Irəha həmri pen iou fwe ikin ti nəri nə mə iakaməvisau irapw nəgkiariien səvəi Kumwesən mine nəgkiariien sə Iesu rini mə ro nipərhienien. 10 Ia nəpin səvəi Iərimənu səkitaha iakətoni

✡ 1:1: Dan 2:28-29, Rev 1:19, 22:6 ✡ 1:3: Rev 22:7,10 ✡ 1:4: Eks 3:14-15, Rev 1:8, 3:1, Rev 4:5,8, 5:6, Rev 11:17, 16:5, Aes 11:2 ✡ 1:5: Jon 18:37, Kol 1:18, Sam 89:27, Rev 3:14, 17:14, 1Jon 1:7, 4:10 ✡ 1:6: 1Tes 2:5,9, Rev 5:10, 20:6 ✡ 1:7: Mat 24:30, Jon 19:34-37 ✡ 1:8: Rev 1:4, 15:3, Rev 21:6, 22:13 * 1:8: Alfa in leta sə rukupwən ia alfapet səvəi nəkur Kris. Omeka in leta sampam. Nahag i kaməkwein Kumwesən irə nipwran mə in nukunen mine nəkrəkwerin. Əvsini mwi Rev 21:6, 22:13. ✡ 1:9: Rev 6:9 † 1:9: Patmos in tənə əmweris riti kəmri pen Jon fwe ikin rəmwhen mə in ramarə ia kalapus.

vison riti Nənɨmwɨn rəriari miou. Ia vison
nəha iakregi iərmama riti raməgkiari ia
təkutak rerɨn rasori rəmwhen ia kisɨpw,
11 mɨni mə, "Rai pen ia nəkukuə nəfe
ikamətoni, nənə mərhi pen nəkukuə nəha
revən tɨ nakalasia me səməme kamharə ia
taon me nəha sefen. Nəghi taon me nəha
Efesas mɨne Smana mɨne Pekamam mɨne
Tuatira mɨne Satis mɨne Filatelfia mɨne
Laotisia."
12 Iakuvsini iou mə takətoni mə sin nəha
raməgkiari pehe miou. Nəpɨn ikuvsini iou
mətoni nəri laet raməkure utə irə irəha
pam sefen kɨno ia kol. 13 ✡Ia kurkwanraha
iərmama riti rəmwhen ia iəməti iərmama
riti. Tɨnari səvənhi rəpwəmwɨs. Rəkwani
nari kɨno ia kol rukurau ia kwənpwenhɨn.
14 ✡Nɨmwai nukwənen rəpsan rəmwhen ia
nɨmwheri sipsip. Rəpsan pɨk rəmwhen ia
nɨsəkwai təsi.‡ Nənimen mi krouəmwhen
ia nərami napw. 15 Nɨsun mi krauser
rouəmwhen ia aean nəha prons sə kuvani
ia napw mə sə rərəha traiu raka. Rerɨn
rəmwhen ia nui asori sə ramivə mamierɨg.
16 ✡In rauvehi kəməhau me sefen ia rəgɨn
mwatuk. Nau səvəi naruagənien rəhiə ia
nɨkaren mi ruku pen ia nɨpəgi nəkwan mier.
Nənimen rəmwhen ia meri sə raməhiapw ia
rukwəsikər.
17 Nəpɨn iakətoni iəmə nəha iakmwei
irapw ia nɨsun mi rəmwhen iakemhə. Mətə
in rəmri pehe rəgɨn mwatuk ia nirak,
mɨni mə, "Tikəpwəh nehekɨrien. Iou
iərmama i iakɨnarə raka kupwən, nənə
takarə mwi kurirə. 18 ✡Iou iərmama i
iakamɨru. Fwe kupwən iakɨmamhə, mətə
ətə ro təkwtəkwuni iakuvəmɨru takɨmɨru
ia nuk nuk me. Iou iakasori ia Noien
Iərmama Remhə, masori mwi ia Imwei
Nəkur Həuvamhə.§
19 ✡Ro pen tikaməkeikei mɨrai pen
ia nəkukuə narimnari me i ikamətoni,
səməme kamo ipwet mɨne, mɨne səməme
tuhəuvehe kurirə. 20 ✡Takɨni pehe tukw ik
i nɨpwrai kəməhau me i irəha pam sefen
ikamətə ia rəgɨk mwatuk mɨne nɨpwrai
nəri laet raməkure utə irə irəha pam sefen
kɨno ia kol. Kəməhau me nəha sefen irəha
nəha nagelo me səvəi nakalasia me səməme
kamharə ia taon me nəha sefen. Nənə nəri
laet raməkure utə irə irəha pam sefen kɨno
ia kol irəha nəha nakalasia me səməme
kamharə ia taon me nəha sefen."

2

Nəgkiariien ramevən tɨ nakalasia me
fwe Efesas
1 ✡"Rai nəkukuə riti revən tɨ agelo səvəi
nakalasia me ia taon nəha Efesas, mɨni pen
mɨnuə:
Nəgkiariien i səvəi iərmama sə
rauvehi kəməhau sefen ia rəgɨn mwatuk,
nənə, mamavən ia kurkwai nəri laet
raməkure utə irə irəha pam sefen kɨno
ia kol. 2 ✡Iou iakukurən noien me
səkɨmiaha. Iakukurən mə hiaməmwur
pɨk mamhərer əknekɨn ia nəpɨn me.
Iakukurən mə hiamərəpinhə ia nəkur
ərəha. Hiənəkiri noien səvəi nərmama
me nəha kamhəni mə irəha aposol me
mətə rɨpko mhə irəha pərhien, nənə,
hiənətoni raka mə irəha kamheikuə.
3 Iakukurən mə ia nəpɨn me kamo
nəmisəien m kɨmiaha tɨ nəghɨk, mətə
hiamərer əknekɨn ia nahatətəien
səkɨmiaha mhəpwəh nəpouien.
4 Mətə nari riti nəha ikɨn hiamo
rɨpkatukwatukw mhə ia nənimek.
Kɨmiaha hiənəpwəh nokeikeiien kupwən
səkɨmiaha. 5 ✡Ro iamɨnhi irə rerɨmiaha
tramrhi nərerien sə hiənərer irə fwe
kupwən kurirə hiəmwei. Tihərərɨg ia
noien ərəha me səkɨmiaha, mho narim-
nari me nəha sə hiənamo fwe kupwən.
Trɨni mɨnuə hiəpwəh nɨrərɨgien ia noien
ərəha me səkɨmiaha, nənə takuvehe
tukumiaha muvehi raka səkɨmiaha nəri
laet raməkure utə irə ia təmwhekɨn.
6 ✡Mətə nari kuatia nəha ikɨn hiamo
ramasan. Kɨmiaha hiəmwəki noien me
nəha nərmama səvəi Nikolas kamho
rəmwhen iou mwi iakəmwəki.
7 ✡Iərmama sə nəkwəregɨn rarə
traməkeikei mətərɨg amasan ia
nəgkiariien me səməme Nənɨmwɨn
Ikinan rani pen tɨ nakalasia me. Iərmama

✡ 1:13: Dan 7:13, 10:5 ✡ 1:14: Dan 7:9, 10:6, Rev 2:18, 19:12, Rev 14:2 ‡ 1:14: Nəgkiariien səvəi nəkur Kris ramɨni iamɨnhi irə mɨnuə "Rəpsan pɨk rəmwhen ia sno." ✡ 1:16: Hip 4:12, Rev 1:20, Rev 2:12,16, Rev 19:15,21 ✡ 1:18: Aes 44:6, 48:12, Rev 2:8, 22:13 § 1:18: Nəgkiariien səvəi nəkur Kris ramɨni iamɨnhi irə mɨnuə "Iou iakauvehi ki me səvəi Noien Iərmama Remhə mɨne Imwei Nəkur Həuvamhə." ✡ 1:19: Rev 1:1 ✡ 1:20: Rev 1:16, 2:1, Rev 3:1 ✡ 2:1: Rev 1:16,20 ✡ 2:2: Rev 2:19, Rev 3:1,8,15, 1Jon 4:1 ✡ 2:5: Rev 2:16,22, Rev 3:3,19 ✡ 2:6: Sam 139:21 ✡ 2:7: Jen 2:9, Rev 22:2,14,19

sə triskai meste naruagənien rukurau,
iou takəseni in rəni nukwai nei kauvehi
nimiruien irə ramərer ia kwopun nəha
Parataes səvəi Kumwesən.”

*N*əgkiariien ramevən ti nakalasia me
fwe Smana

8 ✡“Rai nəkukuə riti revən ti agelo səvəi
nakalasia me ia taon nəha Smana, mini pen
minuə:

Nəgkiariien i səvəi iərmama sə rinarə
raka kupwən, nənə trarə mwi kurirə. In
remhə mətui mwi. 9 ✡Iou iakukurən
nəmisəien səkimiaha. Iakukurən mə
səkimiaha nautə riwən. (Mətə ia
nənimek nautə səkimiaha rasori anan.)
Iakukurən nəgkiariien ərəha me nəha
nərmama nepwin kamhəni ia kimiaha.
Irəha kamhəni mə irəha nəkur Isrel,
mətə rekəm. Nousəsimwinien səvənraha
səvəi Setan. 10 ✡Tihəpwəh nehekirien
nəmisəien i tripko mhə tui reste kimiaha.
Həregi ro. Setan tripkosə pen kimiaha
nepwin ia kalapus mə tro mətə sas
ia nahatətəien səkimiaha. Tihəregi
nəmisəien ia nəpin me i irəha pam
ten. Kimiaha tihaməkeikei mhərer
əknekin nəri auər a trini minuə kousi
əpune kimiaha, nənə iou takuvei pehe
nimiruien m kimiaha rəmwhen kəfəfau
pen kəfəfau amasan ia kənkapwə
iərmama sə rəvtənhi nərmama ia
naiuien.

11 ✡Iərmama sə nəkwəregin rarə
traməkeikei mətərig amasan ia
nəgkiariien me səməme Nənimwin
Ikinan rani pen ti nakalasia me. Iərmama
sə triskai meste naruagənien rukurau in
trəpwəh nemhəien ia nemhəien sə ro
kəru irə.”

*N*əgkiariien ramevən ti nakalasia me
fwe Pekamam

12 ✡“Rai nəkukuə riti revən ti agelo səvəi
nakalasia me ia taon nəha Pekamam, mini
pen minuə:

Nəgkiariien i səvəi iərmama sə rau-
vehi nau səvəi naruagənien rəhiə ia
nikaren pəri mi. 13 ✡Iou iakukurən
kwopun hiamarə ikin. Jea sə Setan
raməkure irə mamərimənu in nəha ia
kwopun nəha, mətə kimiaha hiamuvehi
əknekin nəghik ia nəpin me, mhəpwəh
nərkwafəien i mə hiamahatətə ia ni-
rak. Pərhien hiəpwəh mwi nərkwafəien
i fwe kupwən nəpin Antipas ramarə
ihi. In iərmama riti səiou iakukurən
nətigiteien irə. Rinərer irapw məgkiari
ia nirak kousi əpune in ia taon səkimiaha,
kwopun Setan ramarə ikin. 14 ✡Mətə
narimnari me nepwin nəha ikin hi-
amo həpkatukwatukw mhə ia nənimek.
Kimiaha me nepwin kamhəkurirə na-
hatənien səvəi Palam. Palam nəha in
rinahatən Kig Palak mə in trərhiərhi
nəkur Isrel pwəh irəha ho noien ərəha,
mhani nəveginien sə kiməuvei pen m
nəninmwi nari me sə kaməfwaki pen
minraha, nənə, mhəiri əpnapen irəha
me. 15 Ia noien nəha kimiaha nepwin mwi
kamhəkurirə nahatənien səvəi nərmama
me səvəi Nikolas. 16 Ro iaminhi irə
tihərərig ia noien ərəha me səkimiaha.
Mə hiəpwəh, tripko mhə tui iakuvehe
tukumiaha, mousi nərmama me nəha,
mərai irəha ia nau səvəi naruagənien sə
ruku pen ia nipəgi nəkwak mier.

17 ✡Iərmama sə nəkwəregin rarə
traməkeikei mətərig amasan ia
nəgkiariien me səməme Nənimwin
Ikinan rani pen ti nakalasia me. Iərmama
sə triskai meste naruagənien rukurau
takuvehi nəveginien i ramərkwafə,
nəghin nə mana, muvehi muvei pen min.
Nənə takuvei pen mwi kəpwier əpsan riti
min sə kimərai pen nəhag vi irə. Nəhag
vi nəha nərmama hərеirei. Iərmama sə
truvehi kəpwier nəha in əpa trukurən.”

*N*əgkiariien ramevən ti nakalasia me ia
Tuatira

18 ✡“Rai nəkukuə riti revən ti agelo səvəi
nakalasia me ia taon nəha Tuatira, mini pen
minuə:

Nəgkiariien i nəgkiariien səvəi Tini
Kumwesən sə nənimen mi krauəhiapw
rəmwhen ia napw, nənə nisun mi
krouəmwhen ia aean i pras sə kinahakwi
kahakwi amasan. 19 Iou iakukurən noien
me səkimiaha. Iakukurən nokeikeiien
səkimiaha, mine nahatətəien səkimiaha,
mine nasituien sə hiamo m nərmama.
Iakukurən mə hiamərer əknekin ia nəpin
me. Iakukurən mə noien amasan me
hiamo ipwet mine irəha həpik mhəpi

✡ 2:8: Rev 1:17 ✡ 2:9: 2Kor 11:14-15, Jem 2:5, Rev 3:9 ✡ 2:10: Mat 10:28, 2Tim 4:8, Jem 1:12, Rev 3:11 ✡ 2:11: Rev 20:14, 21:8 ✡ 2:12: Aes 49:2, Rev 1:16 ✡ 2:13: Rev 3:8 ✡ 2:14: Nam 22–24, Nam 25:1-2, Nam 31:16, 2Tes 2:15 ✡ 2:17: Eks 16:4,14-15, Jon 6:48-50, Aes 62:2, Rev 3:12, 19:12 ✡ 2:18: Rev 1:14-15

raka noien amasan me hiənamo fwe
kupwən.
20 ✡Mətə nari riti nəha ikɨn hiamo
rɨpkatukwatukw mhə ia nənimek.
Kɨmiaha hiaməseni noien səvəi pran
nəha Jesepel. In rani mə in profet riti,
mətə nahatənien səvənhi rameikuə ia
iotukwininari me səiou, mamo irəha
nərman mɨne nɨpran kamhəiri əpnapen
irəha me, nənə mamhani nəvegɨnien
sə kɨməuvei pen m nənɨmwi nari
me səməme kaməfwaki pen mɨnraha.
21 Iakeitenhi pran nəha mə in trɨrərɨg ia
noien ərəha səvənhi, mətə in rəpwəh
nokeikeiien mə tro iamɨnha irə. 22 Ro
pen, hətoni ro, takuvei pen nemhəien
skai riti min, mərarki irapw in raməmisə
a ia nɨməhan səvənhi. Nərmama me
nəha kamho əpnapen nari irəha min
takərarki pen irəha ia nəmisəien asori.
Tako iamɨnha irə trɨni mɨnuə irəha
həpwəh nɨrərɨgien ia noien ərəha me
səvəi prən nəha. 23 ✡Nənə nɨpwnəti prən
nəha takousi əpune irəha. Ro iamɨnhi
irə nakalasia me pam tuhəukurən mə
iou i iərmama iakamətə pui nətərɨgien
səvəi nərmama mɨne rerɨnraha me, nənə
takərpwɨn pehe nərəkuien m kɨmiaha
kuatia kuatia resi pen a noien me
səkɨmiaha. 24 Mətə iakukurən mə kɨmiaha
me nepwɨn fwe Tuatira hiəpkukurirə
mhə nəgkiariien səvəi Jesepel. Hiəreirei
nəgkiariien me nəha kamɨni mə,
‘Nəgkiariien anan me səvəi Setan in
ramərkwafə ia təkutan.’ Iakani pehe
tukumiaha i mə nari pam riti mwi riwən
sə takəmri pehe ia kɨmiaha mə tiho,
25 ✡mətə tihaməkeikei mhəkwtəmhiri
əknekɨn nəri sə hiəuvəuvehi raka meste
takuvehe.
26 Iərmama sə trɨskai meste
naruagənien rukurau, mamo mwi nəfe
iakɨməni mə tro mevən meste nəpɨn
sampam, iərmama nəha takuvei pen
nasoriien min, in trasori ia nərmama ia
tənəmtənə me.
27 ✡‘In truvehi nəri skai riti sə rəmwhen ia
nep ramahatən pen nasoriien səvəi
kig. In tramərɨmənu ia nirəha,
mamətəftefi irəha rəmwhen ka-
mousi testesi tekinari me i kɨno ia
nɨse tɨprənə.’
28 ✡Nɨpərhienien iou takuvei pen nasori-
ien min rəmwhen Tata səiou rɨməuvei
pehe miou. Nənə takuvei pen mwi
kəməhau i kofətəteia min. 29 Iərmama
sə nəkwəregɨn rarə traməkeikei mətərɨg
amasan ia nəgkiariien me səməme
Nənɨmwɨn Ikinan rani pen tɨ nakalasia
me.”

3

Nəgkiariien ramevən tɨ nakalasia me
fwe Satis
1 ✡“Rai nəkukuə riti revən tɨ agelo səvəi
nakalasia me ia taon nəha Satis, mɨni pen
mɨnuə:
Nəgkiariien i səvəi iərmama sə rauvehi
nənɨmwɨn me səvəi Kumwesən irəha
pam sefen, nənə mauvehi mwi kəməhau
me irəha pam sefen. Iou iakukurən
noien me səkɨmiaha. Iakukurən mə kani
nəghɨmiaha mə kɨmiaha hiaməmɨru,
mətə rekəm. Kɨmiaha hiəuvamhə raka.
2 Hətui rə! Trɨpko mhə tui noien amasan
me səkɨmiaha hiənamo fwe kupwən
tuhəiwən anan. Mətə tihaməkeikei
mhousari mə tihəuvehi utə mwi noien
me səkɨmiaha mho həuvehe mhəskai, tɨ
nəri nə mə iakəpwəh ihi nətoniien noien
amasan riti sə hiəno mhəuvən mho
sampam irə nənə ratukwatukw ia nəmri
Kumwesən səiou. 3 ✡Ro pen rerɨmiaha
tramrhi nəgkiariien sə hiəuvəuvehi
raka mhəregi kɨnahatən kɨmiaha irə
fwe kupwən. Tiho nəgkiariien nəha,
mhərərɨg ia noien ərəha me səkɨmiaha.
Trɨni mɨnuə hiəpwəh nətuiien, takuvehe
tukumiaha rəmwhen ia rakres, nənə
tihəreirei nəfe nəpɨn takuvehe tukumi-
aha irə.
4 ✡Mətə kɨmiaha nepwɨn a nə ia Satis
tɨnari səvənraha rɨpkəmkemɨk mhə ia
noien ərəha. Irəha tuhavən irəha miou
ia tɨnari əpsan tɨ nəri nə mə irəha
hatukwatukw. 5 ✡Iərmama sə trɨskai
meste naruagənien rukurau in trarkahu
ia tɨnari əpsan, nənə ko iapkuvehi raka
mhə nəghɨn ia nəkukuə səvəi nɨmɨruien.
Ia nəmri Tata səiou mɨne nəmri nagelo
me takɨni irapw nəghɨn mə in iərmama
riti səiou. 6 Iərmama sə nəkwəregɨn
rarə traməkeikei mətərɨg amasan ia

✡ 2:20: 1King 16:31, 2King 9:22, Rev 2:14 ✡ 2:23: Sam 7:9, Jer 11:20, Jer 17:10, 2Tim 4:14, Rev 20:12-13
✡ 2:25: Rev 3:11 ✡ 2:27: Rev 12:5 ✡ 2:28: Rev 22:16 ✡ 3:1: Rev 1:4,16, 2:2 ✡ 3:3: Rev 2:5, 1Tes 5:2
✡ 3:4: Jut 23 ✡ 3:5: Mat 10:32, Luk 10:20

nəgkiariien me səməme Nənɨmwɨn
Ikinan rani pen tɨ nakalasia me.”

*N*əgkiariien ramevən tɨ nakalasia me fwe Filatelfia

7 ✡“Rai nəkukuə riti revən tɨ agelo səvəi
nakalasia me ia taon nəha Filatelfia, mɨni
pen mɨnuə:
Nəgkiariien me i səvəi Iəmə Ikinan,
Iəmə sə rani nɨpərhienien. In rauvehi
ki səvəi Kig Tevɨt. Trɨni mɨnuə
rəsevər ia təpinhə riti, iərmama riti
ko rɨpkərəpinhə mhə. Nənə trɨni
mɨnuə in rərəpinhə ia təpinhə riti,
iərmama riti ko rɨpkəsevər mhə.
8 ✡Iou iakukurən noien me səkɨmiaha.
Hətoni ro. Iakɨnəsevər ia təpinhə riti
tukumiaha, təpinhə i iərmama riti
ko rɨpkərəpinhə mhə. Iakukurən mə
nɨskaiien səkɨmiaha rouihi a, mətə
hiaməkwtəmhiri nəgkiariien səiou,
mhəpwəh nərkwafəien mə kɨmiaha
nərmama me səiou. 9 ✡Həregi ro.
Nərmama me nəha ia nousəsɨmwɨnien
səvəi Setan həni mə irəha nəkur Isrel
(mətə rekəm irəha ieikuə me) iou tako
irəha həuvehe mhənɨmwi nukurhun-
raha ia nɨsumiaha, mhəsiai kɨmiaha,
nənə mhəukurən mə iou iakokeikei
kɨmiaha. 10 ✡Nənə tɨ nəri nə mə kɨmiaha
hiaməkwtəmhiri nəgkiariien səiou,
mamhərer əknekɨn ia nəpɨn me, iou
mwi takəkwtəmhiri kɨmiaha, mamarə
tukumiaha ia nəpɨn sə rɨpko mhə tui
ruvehe nərmama me pam ia təkure
tɨprənə tuhəregi nəmisəien irə mə trətə
sas ia nahatətəien səvənraha.*
11 ✡Trɨpko mhə tui iakuvehe.
Tihəkwtəmhiri əknekɨn narimnari
me səməme hiəuvəuvehi raka mə
iərmama riti trəpwəh nakresien
nərəkuien səkɨmiaha sə hiamaiu
tukwe. 12 ✡Iərmama sə trɨskai meste
naruagənien rukurau, iou tako in
rəmwhen ia nei skai riti krɨpesu nimwə
səvəi Kumwesən səiou irə. Nənə in
trɨpkier mhə ia nimwə nəha ia nəpɨn riti.
Nənə takrai pen nəghi Kumwesən səiou
irə, mɨne nəghi taon səvəi Kumwesən
səiou irə. Taon nəha in Jerusalem
vi sə truku pen ia neiai meiwaiu
pehe. Nənə takrai pen mwi nəghɨk
vi ia iərmama nəha. 13 Iərmama sə
nəkwəregɨn rarə traməkeikei mətərɨg
amasan ia nəgkiariien me səməme
Nənɨmwɨn Ikinan rani pen tɨ nakalasia
me.”

*N*əgkiariien ramevən tɨ nakalasia me fwe Laotisia

14 ✡“Rai nəkukuə riti revən tɨ agelo səvəi
nakalasia me ia taon nəha Laotisia, mɨni
pen mɨnuə:
Nəgkiariien i səvəi iərmama i kani
nɨpərhienien irə. In iərmama sə rɨməni
irapw nəfe in rɨnətoni mɨregi nərmama
həukurən nətɨgiteien ia nəgkiariien
səvənhi mə ro nɨpərhienien, nənə in
nukune narimnari me pam səməme
Kumwesən rɨno. 15 ✡Iou iakukurən noien
me səkɨmiaha. Iakukurən mə kɨmiaha
hiəmwhen ia nui əreuən. Hiəpwəh
nəkwieiien mhəpwəh nəpnəpanien.
Iakuə ko hiəkwiei uə hiəpnəpan
ramasan. 16 Mətə kɨmiaha hiəreuən
a, mhəpwəh nəpnəpanien, mhəpwəh
nəkwieiien. Ro pen takərgavəs raka
ia kɨmiaha, 17 ✡tɨ nəri nə mə hiaməni
mə nautə səkɨmiaha rasori, narimnari
me pam rarə tukumiaha, tihətui nari
riti mwi tɨ nəfe. Mətə hiəreirei mə
ia nənimek kɨmiaha nautə səvənraha
riwən, nənimemiaha rɨfwə, tɨnari
riwən ia nɨpwramiaha, nɨmapwmapw
me ro kɨmiaha, nərmama hətoni
kɨmiaha rerɨnraha raməpou. 18 ✡Ro
iamɨnhi irə iakaməvəhag m kɨmiaha mə
tihaməkeikei mhəuvehi nəmri aean i kol
tukw iou, kol i kosə pen ia napw rahi
raka sə rərəha məpwəh sə rəmher. Tiho
iamɨnhi irə mə nautə səkɨmiaha trasori.
Nənə tihaməkeikei mhəuvehi nəmri
tɨnari əpsan me tukw iou, mharkahu
irə, pwəh ruvegi nɨpwramiaha sə
ramo naurɨsien ia nəmri nərmama.
Nənə tihaməkeikei mhəuvehi mwi

✡ 3:7: Aes 22:22 ✡ 3:8: 1Kor 16:9, Rev 2:2 ✡ 3:9: Rev 2:9, Aes 45:14, Aes 49:23, Aes 60:14 ✡ 3:10: Luk 21:19, 2Tim 2:12 * 3:10: Suatuk riti mwi tɨ nɨniien nəgkiariien ia vas ten rɨni iamɨnhi irə mɨnuə: “Nənə tɨ nəri nə mə kɨmiaha hiaməkwtəmhiri nəgkiariien səiou, mamhərer əknekɨn ia nəpɨn me, iou mwi takəkwtəmhiri kɨmiaha, məpwəh nəseniien hiətoni nəpɨn sə rɨpko mhə tui ruvehe nərmama me pam ia təkure tɨprənə tuhəregi nəmisəien irə mə trətə sas ia nahatətəien səvənraha.” ✡ 3:11: Rev 2:10,16 ✡ 3:12: Aes 62:2, 65:15, Esik 48:35, Rev 14:1, 21:2 ✡ 3:14: Rev 1:5, 19:11, Kol 1:15 ✡ 3:15: Rom 12:11, Rev 2:2 ✡ 3:17: Hos 12:8, 1Kor 4:8, Luk 12:21 ✡ 3:18: Aes 55:1, Jem 2:5, Rev 3:5, 4:4, Rev 16:15

nəmri nari i ramomasan nəkwai nəmri
iərmama, mahakwi nəmrɨmiaha irə,
pwəh nəmrɨmiaha rətui hiətoni amasan
nari.
19 ✡Nərmama səməme iakokeikei
irəha, iakaməgkiari skai mɨnraha,
mamərpwi atukwatukw irəha. Ro
iamɨnhi irə tiho rerɨmiaha pwəh ruvehe
məpnəpan, mapwor, nənə mhərərɨg ia
noien ərəha me səkɨmiaha. 20 ✡Həregi
ro! Iakamərer ia kwəruə, makunkun
təpinhə tɨ nuvnimwəien. Trɨni mɨnuə
iərmama riti rɨregi rerɨk, nənə məsevər
ia təpinhə, iou takuvnimwə pehe kɨmrau
min trouəni pəri nari.
21 ✡Iərmama sə trɨskai meste
naruagənien rukurau, takəseni in rəkure
kɨmrau min ia jea səiou rouərɨmənu.
Tako irə rəmwhen kɨno ia nirak.
Iakuvəskai raka ia naruagənien meste
rukurau, nənə təkwtəkwuni iakaməkure
kɨmrau səiou Tata ia jea səvənhi
rouərɨmənu. 22 Iərmama sə nəkwəregɨn
rarə traməkeikei mətərɨg amasan ia
nəgkiariien me səməme Nənɨmwɨn
Ikinan rani pen tɨ nakalasia me."

4

*Jea riti fwe ia neiai Kumwes*ən raməkure
irə mamərɨmənu
1 ✡Iakɨnətə pam narimnari me i, nənə
məti pen mətoni təpinhə riti ia neiai
raməkwag. Nənə iərmama nəha iakuvəregi
raka rerɨn fwe kupwən rəgkiari pehe
mwi miou, rerɨn rupwinari rəmwhen
ia reri kisɨpw, mɨni mə, "Utə pehe ia
kwopun i. Iakuə takahatən narimnari me
səməme tuhəuvehe kurirə pwəh ikətoni."
2 ✡Təkwtəkwuni mwi iakətoni vison riti
Nənɨmwɨn rəriari miou. Jea riti kərpwi
ramərer ia neiai, Iəmə iti raməkure irə
mamərɨmənu. 3 ✡Iəmə nəha raməkure irə
ramser rəmwhen ia kəpwier amasan mi
kəru jaspa mɨne kanilian. Nənə mərarən
riti rukuraukurau ia jea səvənhi makuraan
rəmwhen ia kəpwier amasan riti emeral.
4 ✡Jea me nepwɨn mwi irəha pam twenti-
fo hərer kuraukurau jea nəha. Nəmə asori
me irəha pam twenti-fo kamhəkure ia jea
me nəha. Tɨnari me səvənraha həpsan. Ia
kənkapwənraha kəfəfau me səvəi nɨsiaiien
kɨno ia kol. 5 ✡Iəmə nəha raməkure ia
kurkwan mamərɨmənu, nouapɨrien mɨne
karuəruə mɨne nərkərɨkien kamharuku
pen ia jea səvənhi. Kupwən ia jea səvənhi
nərami napw irəha pam sefen kamhəuək.
Nərami napw me nəha irəha nənɨmwɨn me
səvəi Kumwesən irəha pam sefen. 6 ✡Nənə
kupwən ia jea səvənhi nari riti mwi fwe ikɨn
rəmwhen ia təsi, mətə rəmwhen ia klas sə
rəriri məmher. Nərimɨru me nepwɨn irəha
pam kefə kamhərer kuraukurau jea səvənhi
nukwai nənimenraha həpɨk ia nɨpwranraha
kupwən mɨne kurirə. 7 Nərimɨru me nəha
sə kupwən irə rəmwhen ia laeon, sə ro
kəru irə rəmwhen ia kau, sə ro kahar irə
kənkapwə rəmwhen ia kənkapwə iərmama,
nənə sə ro kefə irə rəmwhen ia mɨrup sə
ramivə. 8 ✡Nərimɨru me nəha kefə kuatia
kuatia tərəgɨnraha me sikis, nənə ia reri
tərəgɨnraha me mɨne təkurenraha nukwai
nənimenraha həpɨk. Nəpɨn me pam, ia
nəpɨn mɨne ia ran, irəha həpkapwɨs mhə
tɨ noskafəien i mə,

"Iəmə ikinan, Iəmə ikinan, Iəmə ikinan,
Iərɨmənu Kumwesən sə rauvehi
nɨskaiien me pam!

In rɨnarə fwe kupwən, marə ipwet mɨne,
mamevən meste trɨpkiwən mhə."

9 ✡Ia nɨpu nəha, nərimɨru me nəha
kamhəgnəgɨni Iəmə sə raməkure ia jea
səvənhi mamərɨmənu. Irəha kamhəsiai
in, mamhəni vivi Iəmə sə ramarə ia nuk
nuk me. Nəpɨn irəha kamho iamɨnhi
irə, 10 ✡nənə nəmə asori me nəha twenti-
fo heiwaiu mhənɨmwi nukurhunraha ia
nəmri Iəmə sə raməkure ia jea səvənhi
mamərɨmənu. Irəha kamhəsiai Iəmə sə
ramarə ia nuk nuk me, mamhərki pen
səvənraha kəfəfau me səvəi nɨsiaiien
kupwən ia jea səvənhi, mamhoskafə
iamɨnhi irə mə,

11 "Iərɨmənu mɨne Kumwesən səkɨmaha ika-
masan pɨk.

Ikɨno narimnari me pam,
mesi pen nətərɨgien səim mo irəha
kamharə.

✡ 3:19: 1Kor 11:32, Rev 2:5 ✡ 3:20: Jon 14:23, 1Jon 2:24 ✡ 3:21: Mat 19:28 ✡ 4:1: Rev 1:1,10 ✡ 4:2: Sam 47:8, Aes 6:1, Rev 4:9 ✡ 4:3: Esik 1:28 ✡ 4:4: Aes 24:23, Rev 3:18, 6:11 ✡ 4:5: Esik 1:13, Rev 1:4, 8:5, Rev 11:19, 16:18 ✡ 4:6: Esik 1:5-10,22, Esik 10:14 ✡ 4:8: Aes 6:2,3, Esik 1:18, 10:12, Rev 1:4,8 ✡ 4:9: Dan 4:34, 6:26, Dan 12:7, Rev 4:2,10 ✡ 4:10: Rev 4:9, Rev 5:1,7,13, Rev 6:16, Rev 7:10,15, Rev 19:4, 21:5

Pwəh nəgnəginiien mine nisiaiien mine
niskaiien haruvehe tukw ik ia nəpin
me.”

5

*Kw*əti sipsip mine nimwai nəkukuə
kinərfe
1 ✡Nənə iakətoni Iəmə sə raməkure ia jea
səvənhi mamərimənu in rauvehi nimwai
nəkukuə riti ia rəgin mwatuk. Nimwai
nəkukuə nəha kimərai pen nari ia nikaren
pəri mi, nənə kərfe kuvi tərini m sefen.
2 Nənə iakətoni agelo riti nəgsen rasori
raməgkiari asori mamini irapw mə, “Sin
ratukwatukw mə treitehi raka nəri me nəha
sefen kiməvi tərini nimwai nəkukuə irə
nənə məsevər ia nimwai nəkukuə?” 3 Mətə
iərmama riti riwən ia neiai, uə ia tiprənə,
uə ia reri tiprənə, in ratukwatukw mə ko
rəsevər ia nimwai nəkukuə i kinərfe məti
pen irə. 4 Nənə rerik rərkwəpir iakasək
ti nəri nə mə kipkətoni mhə iərmama
riti ratukwatukw mə ko rəsevər ia nimwai
nəkukuə kinərfe məti pen irə. 5 ✡Miregi
nəmə asori me nəha irəha riti rini pehe
tukw iou mə, “Əpwəh nasəkien. Mətoni
ro. Iərmama sə riməkupwən ia kwənəkwus
səvəi Kig Tevit, kani nəghin mə ‘Laeon səvəi
Juta,’ in ruvəskai raka meste naruagənien
rukurau. Ro pen in rukurən nuvehiien
nimwai nəkukuə nəha kinərfe kuvi tərini m
sefen məsevər irə.”
6 ✡Nənə iakəti pen mətoni kwəti sip-
sip riti ramərer ipaka ti jea səvəi Iəmə
nəha raməkure mamərimənu ia kurkwai
nərimiru me nəha kefə mine nəmə asori
me nəha twenti-fo. Kwəti sipsip nəha
iakətə rəmwhen mə kinousi əpune raka.
Kənkəpati sefen, nənə, nukwai nənimen se-
fen. Nukwai nənimen me nəha irəha nəha
nənimwin me nəha sefen səvəi Kumwesən
in rinərhi pen irəha həuvən ia kwopun
me ia təkure tiprənə. 7 ✡Nənə kwəti sip-
sip nəha revən ti Iəmə sə raməkure ia jea
səvənhi mamərimənu, muvehi raka nimwai
nəkukuə nəha kinərfe ia rəgin mwatuk.
8 ✡Nəpin ruvehi nimwai nəkukuə nəha
kinərfe, nənə nərimiru me nəha kefə mine
nəmə asori me nəha twenti-fo hənimwi
nukurhunraha mheiwaiu ia nəmri kwəti
sipsip. Irəha pam kamhəuvehi nəri kauəsi
kaməni nipu irə, mamhəuvehi mwi pesin
me kino ia kol. Pesin me nəha kamhəuvehi
həukuər ia nimwəkmwəki nari kauvani
nipekin rapein amasan. Nise napw irə
rəmwhen ia nəfwakiien me səvəi nərmama
me səvəi Kumwesən. 9 ✡Irəha kamhoskafə
ia nipu vi riti, mamhəni mə,
“Ratukwatukw mə ik tikuvehi nimwai
nəkukuə i kinərfe,
nənə məsevər irə.
Ik ikəmwhen ti nəri nə mə kinousi əpune ik,
nənə nitem sə rinaiu ikuvehi nəmri
nərmama me irə, irəha səvəi
Kumwesən.
Irəha nərmama səməme haməuku pen
ia kwənəkwus me pam, mine
nəgkiariien me pam, mine teki
nərmama me pam, mine tənəmtənə
me pam.
10 ✡Ik ikino irəha həuvehe mhəmwhen ia
kig me mine pris me ia nəmri
Kumwesən səkimaha,
nənə irəha tuhərimənu ia tiprənə.”
11 ✡Nənə iakəti pen miregi reri nagelo
me həpik həpik. Irəha kamhərer
kuraukurau ia Iəmə sə raməkure ia jea
səvənhi mamərimənu, mine nərimiru me,
mine nəmə asori me. Nagelo me nəha
irəha taosen m taosen uə ten-taosen m
ten-taosen, 12 ✡kamhoskafə əpwəmwis,
mamhəni mə,
“Kwəti sipsip sə kinousi əpune, in ramasan
pik.
Pwəh niskaiien, mine nautə, mine
nukurənien, mine nərimənuien,
mine nisiaiien, mine nasoriien,
mine nəgnəginiien həuvən tukwe
in ia nəpin me.”
13 ✡Nənə iakregi narimnari me pam
səməme Kumwesən rino ia neiai, ia təkure
tiprənə, ia reri tiprənə, ia reri təsi, iakregi
narimnari me pam səməme kamharə ia
kwopun me nəha kamhoskafə, mamhani
nipu mə,
“Iəmə sə raməkure ia jea səvənhi
mamərimənu mine kwəti sipsip,
pwəh nəgnəginiien, mine nisiaiien,
mine nasoriien, mine niskaiien,
həuvən ti nirau ia nuk nuk me.”
14 Nənə nərimiru me nəha kefə həni
mə, “Pwəh ro iaminhi!” Nənə nəmə

✡ 5:1: Rev 4:2,10, Aes 29:11, Esik 2:9-10 ✡ 5:5: Jen 49:9, Aes 11:1,10, Rev 22:16 ✡ 5:6: Sek 4:10, Jon 1:36, Rev 1:4, 5:12, Rev 13:8 ✡ 5:7: Rev 4:2,10 ✡ 5:8: Rev 8:3-4, 14:2, Rev 15:2, Sam 141:2 ✡ 5:9: Sam 33:3, 40:3, Sam 96:1, 98:1, Sam 144:9, Rev 14:3 ✡ 5:10: Eks 19:6, Aes 61:6, Rev 1:6, 20:6, Rev 22:5 ✡ 5:11: Dan 7:10, Hip 12:22 ✡ 5:12: 1Kron 29:11, Rev 5:6 ✡ 5:13: Rev 4:2,10

asori me hənɨmwi nukurhunraha mheiwaiu, mhəuvei pen nɨsiaiien səvənraha mɨnrau.

6

*K*wəti sipsip rəsevər ia nɨmwai nəkukuə sə kɨnərfe

1 ✡Ia nəpɨn nəha iakəti pen mətoni kwəti sipsip reitehi raka nəri nəha riti sə kɨməvi tərini nɨmwai nəkukuə irə. Meitehi raka pam, nənə iakregi nərimɨru me nəha kefə riti rəgkiari rerɨn rupwinari rəmwhen ia karuəruə mɨni mə, "Uvehe!" 2 ✡Nənə iakəti pen mətoni hos əpsan riti. Iəmə sə raməkure irə rauvehi nɨfagə. Kuvei pen kəfəfau səvəi nɨsiaiien min. In rier mamevən rəmwhen iərmama riti sə rɨnaruagən pam, nənə traruagən mwi muvehi irapw nɨskaiien səvəi nərməpə.

3 Nənə kwəti sipsip reitehi raka nəri sə ro kəru irə kɨməvi tərini nɨmwai nəkukuə irə. Meitehi raka pam, nənə iakregi nərimɨru me nəha kefə sə ro kəru irə rɨni mə, "Uvehe!" 4 Nənə hos riti mwi ruvehe hos əruerəv. Iərmama sə raməkure irə kuvei pen nau asori riti səvəi naruagənien min. Kɨnəseni in mə trevən mo nərmama ia təkure tɨprənə haruagən mhousi əpune irəha me.

5 Nənə kwəti sipsip reitehi raka nəri sə ro kahar irə kɨməvi tərini nɨmwai nəkukuə irə. Meitehi raka pam, nənə iakregi nərimɨru me nəha kefə sə ro kahar irə rɨni mə, "Uvehe!" Nənə iakəti pen mətoni hos pitəv riti. Iərmama sə raməkure irə rauvehi nəri sə kaməkiri nari irə. 6 Nənə iakregi reri iərmama riti ruku pen ia kurkwai nərimɨru me nəha kefə, mamɨni mə, "Evən. Kɨnəseni ik mə tiko nukumhə ravən ia tənəmtənə me. Nərmama tuhərarki mane asori tɨ nuvehiien nəvegɨnien rouihi a. Mətə tikəpwəh nourahaien nukune nei me nəha olif kamo oel ia nukwan mɨne nukune nəkwus me nəha krep kamo waen irə."

7 Nənə kwəti sipsip reitehi raka nəri sə ro kefə irə kɨməvi tərini nɨmwai nəkukuə irə. Meitehi raka pam, nənə iakregi nərimɨru me nəha kefə sə ro kefə irə rɨni mə, "Uvehe!" 8 ✡Nənə iakəti pen mətoni hos əmrakw riti. Iərmama sə raməkure irə nəghɨn nə Noien Iərmama Remhə. In riti nəghɨn nə Imwei Nəkur Həuvamhə rakurirə irə rauevən. Kɨnəseni pen nərmama pam ia təkure tɨprənə ia rəgɨnrau. Irau troueven rouəvsini irəha kefə kefə, rouo kuatia remhə rouəpwəh kahar kamharɨmɨru. Nepwɨn tuhemhə ia naruagənien. Nepwɨn nəvegɨnien triwən tɨ nirəha hemhə. Nepwɨn nemhəien truvehi irəha hemhə. Nepwɨn nəri əprmɨn me tuhahi əpune irəha.

9 Nənə kwəti sipsip reitehi raka nəri sə ro krirum irə kɨməvi tərini nɨmwai nəkukuə irə. Meitehi raka pam, nənə iakəti pen fwe nɨsui nɨfatə pirapw mətoni nərmama səməme kɨnousi əpune irəha tɨ nəri nə mə kamhəni irapw nəgkiariien səvəi Kumwesən, mamhəni mə in ro nɨpərhienien. 10 ✡Irəha kamhəkwein əpwəmwɨs mə, "Iərɨmənu asori. Ik Iəmə ikinan. Ik nɨpərhienien. Nərmama ia təkure tɨprənə hənousi əpune kɨmaha. Ikafwini mə tɨnesən ikərpwɨn pen noien ərəha səvənraha?" 11 ✡Irəha həni iamɨnha irə, nənə kuvei pen tɨnari əpsan mɨnraha kuatia kuatia, kɨni pen tɨ nirəha i mə tuhapwɨs ouihi a mwi meste tukukupwən kousi əpune pam piəvnraha me nepwɨn mwi səməme hənamo tukwini pəri nari irəha mɨnraha fwe kupwən.

12 ✡Nənə kwəti sipsip reitehi raka nəri sə ro sikis irə kɨməvi tərini nəkukuə irə. Meitehi raka pam, nənə iakəti pen mətoni nɨmwnɨmwien asori riti ravən. Meri ruvehe mɨpitəv mɨpitəv. Məkwə ruvehe məruerəv rəmwhen ia netə. 13 ✡Nənə kəməhau me fwe irənhə ia neiai həsas mheiwaiu ia tɨprənə rəmwhen ia nei riti nɨmətagi asori rɨkiukiu irə nukwan me həsas. 14 ✡Kəpuapen ruvehe miwən məmwhen ia nɨmwai nəkukuə iərmama ruvehi mərfe raka i. Nənə təkuər me mɨne tənə əmwerɨs me haraka ia təmwhekɨnraha me.

15 ✡Nənə kig me ia tɨprənə, mɨne ieni me, mɨne nəmə asori me səvəi naruagən me, mɨne nərmama nautə səvənraha rasori, mɨne nərmama nəgsenraha rasori, irəha mɨne nərmama pam nəri auər a mə irəha slef uə həpko mhə irəha slef, həuvən ia təkuər me mhərkwafə ia nɨpəgi kəpwier me mɨne reri kəpwier me, 16 ✡mamhəkwein

✡ 6:1: Rev 4:6, 5:1 ✡ 6:2: Sek 1:8, 6:1-6 ✡ 6:8: Jer 15:1-3, Esik 5:12,17, Esik 14:21, Esik 33:27 ✡ 6:10: Rev 16:7, Dut 32:43, Sam 79:10 ✡ 6:11: Rev 3:18, 7:9,13, Rev 19:14 ✡ 6:12: Mat 24:29, Wok Me 2:20, Rev 8:12 ✡ 6:13: Aes 34:4 ✡ 6:14: Aes 34:4, Rev 16:20 ✡ 6:15: Aes 2:10,19,21 ✡ 6:16: Luk 23:30, Rev 4:2,10

pen təkuər me mine kəpwier me mamhəni
mə, “Tiho mhəsas mhəkure tərini kimaha,
mhərkwafə kimaha, pwəh iəmə nəha
raməkure ia jea səvənhi mamərimənu
rəpwəh nətoniien kimaha, pwəh niemaha
səvəi kwəti sipsip rəpwəh nesteien kimaha.
17 ✡Kwa nəpin asori səvəi niemaha səvənrau
ruvəuvehe. Sin nəghin ko rərer irapw?”

7

Agelo rəmri pen mak səvəi Kumwesən
ia nəkur Isrel irəha pam 144,000

1 ✡Kurirə ia narimnari me i iakətoni
nagelo me kefə kamhərer ia təkure tiprənə
i riti ia nikaren pesu, riti ia nikaren parei,
riti ia nikaren prehi, riti ia nikaren per-
aha. Irəha kamhəkwtəmhiri nimətagi me
pam nəha kefə mə nimətagi triwən ia
təkure tiprənə mine təsi mine nei me.
2 Nənə iakəti pen mətoni agelo riti mwi
ruku peraha mauvehi nari riti tromak ia
nərmama irə trahatən pen mə Kumwesən
sə ramiru səvənhi me nərmama me nə
irəha. Agelo i rəkwein əpwəmwis nagelo
me nəha kefə səməme kinəseni irəha mə
tuhouraha tiprənə mine təsi. 3 ✡In rini
pen ti nirəha i mə, “Həpəpim narakaien
nimətagi pwəh rəpwəh nourahaien tiprənə
mine təsi mine nei me. Pwəh iako pen raka
mak səvəi Kumwesən səkitaha ia nipwənai
iotukwininari me səvənhi me.” 4 ✡Nənə
iakregi kini nərmama me nəha səməme
həuvehi mak səvəi Kumwesən irəha pam
wan-hantret-foti-fo-taosen. Nərmama me
nəha komak ia nirəha həuku pen pam ia
kwənəkwus me səvəi nəkur Isrel.

5 Ia kwənəkwus səvəi Juta, nərmama irəha
pam twelef-taosen.
Ia kwənəkwus səvəi Rupen, nərmama irəha
pam twelef-taosen.
Ia kwənəkwus səvəi Kat, nərmama irəha
pam twelef-taosen.
6 Ia kwənəkwus səvəi Aser, nərmama irəha
pam twelef-taosen.
Ia kwənəkwus səvəi Naftali, nərmama irəha
pam twelef-taosen.
Ia kwənəkwus səvəi Manase, nərmama
irəha pam twelef-taosen.
7 Ia kwənəkwus səvəi Simeon, nərmama
irəha pam twelef-taosen.
Ia kwənəkwus səvəi Livae, nərmama irəha
pam twelef-taosen.
Ia kwənəkwus səvəi Isakar, nərmama irəha
pam twelef-taosen.
8 Ia kwənəkwus səvəi Sepulun, nərmama
irəha pam twelef-taosen.
Ia kwənəkwus səvəi Josef, nərmama irəha
pam twelef-taosen.
Nənə, ia kwənəkwus səvəi Penjamin,
nərmama irəha pam twelef-taosen.

Nərmama həpik tinari səvənraha
rəpsan

9 ✡Kurirə ia narimnari me i iakəti pen
mətoni nərmama həpik ko kipkəvsini
pam mhə irəha. Irəha haməuku pen ia
tənəmtənə me pam, mine kwənəkwus
me pam, mine teki nərmama me pam,
mine nəgkiariien me pam. Kamhərer ia
nəmri Iəmə sə raməkure ia jea səvənhi
mamərimənu mine ia nəmri kwəti sipsip.
Irəha kamharkahu tinari əpsan me,
mamhəuvehi nimwai nəmwir me ia
rəginraha, 10 ✡mamhəkwein əpwəmwis
mamhəni mə,
“Kumwesən səkimaha sə raməkure ia jea
səvənhi mamərimənu
irau kwəti sipsip, irau nəha krino suatuk ti
nuvehimiruien kitaha!”
11 Nagelo me pam hərer kuraukurau ia
jea Kumwesən raməkure irə mamərimənu,
nənə, mhərer kuraukurau mwi ia nəmə
asori me, mine nərimiru me nəha kefə.
Nənə irəha hənimwi nukurhunraha
kupwən ia jea səvəi Kumwesən, mhei-
waiu nənimenraha rirapi tiprənə, nənə,
mamhəsiai in, 12 ✡mamhəni mə,
“Pwəh ro iaminhi!
Pwəh nini viviien, mine nəgnəginiien,
mine nukurənien, mine tanak, mine
nisiaiien,
mine nərimənuien, mine niskaiien,
həuvən ti Kumwesən səkitaha ia nuk nuk
me.
Pwəh ro iaminhi!”
13 ✡Nənə nəmə asori me nəha riti
ia nirəha rəres iou mə, “Nisimə nəha
kamharkahu ia tinari əpsan me? Irəha
haməuku pəku?”
14 ✡Miregi iakini mə, “Iəmə asori. Ik a
ikukurən.”
Miregi rini mə, “Irəha nərmama me nəha
səməme kamhəier ia nəpin nəha kimənі
mə truvehe nərmama tuhəregi nəmisəien
irə rasori pik anan. Irəha hənaikuas ia

✡ 6:17: Joel 2:11, Neham 1:6, Mal 3:2 ✡ 7:1: Jer 49:36, Dan 7:2 ✡ 7:3: Esik 9:4,6, Rev 9:4 ✡ 7:4: Rev 14:1,3 ✡ 7:9: Rev 3:18 ✡ 7:10: Rev 4:2,10 ✡ 7:12: Rev 5:12, 11:17 ✡ 7:13: Rev 3:18 ✡ 7:14: Mat 24:21 ✡ 7:15: Rev 4:2,10

tinari me səvənraha mho həpsan ia nite
kwəti sipsip. 15 ✡Ro pen irəha kamhərer
ia nəmri Kumwesən sə raməkure ia jea
səvənhi mamərimənu. Irəha həmwhen ia
pris me səməme kamho tukwini pen nari
min ia nəpin mine ia ran ia nəkwai nimwə
səvənhi. Nənə Kumwesən sə raməkure ia
jea səvənhi mamərimənu in trəuiui irəha
nəpin me pam.
16 ✡'Nukumhə tripkahi mhə mwi irəha.
Irəha tuhəpkəkwakwa mhə mwi.
Nukwəsikər tripkənhi mhə irəha,
uə nəpnəpanien asori səvəi meri
tripkənhi mhə irəha,
17 ✡ti nəri nə mə kwəti sipsip nəha ia
kurkwai jea sə Kumwesən raməkure
irə mamərimənu in trətui amasan
ti nirəha rəmwhen iərmama riti
sə ramətui amasan ti sipsip me
səvənhi.
In triri irəha mhəuvən ti nəmri
nuimiru me.
Nənə Kumwesən trirai raka pam nise
nəmrinraha.' "

8

*Kw*əti sipsip reitehi raka nəri sə ro sefen
irə kiməvi tərini nimwai nəkukuə irə
1 ✡Nəpin kwəti sipsip reitehi raka nəri sə
ro sefen irə kiməvi tərini nimwai nəkukuə
irə, nənə kwənamrig fwe ia neiai meste
nipəri aoa riti.
2 Nənə iakətoni nagelo me nəha sefen
səməme kamhərer ia nəmri Kumwesən ia
nəpin me kiməpeki pen kisipw kuatia kua-
tia minraha.
3-4 ✡ ✡Agelo riti mwi nəha ikin rauvehi
nari riti kino ia kol. Nəri nəha rukuər
ia nimwəkmwəki nari kauvani nipekin
rapein amasan. Kuvei pen nimwəkmwəki
nari nəha min mə truvani ia təkure nifatə
nəha kino ia kol ramərer kupwən ia jea
sə Kumwesən raməkure irə mamərimənu
pwəh nise napw irə rousəsimwin irəha
nəfwakiien me səvəi nərmama me pam
səvənhi. Ro iaminhi irə agelo nəha
ruvehe mərer pen ia nifatə nəha, muvani
nimwəkmwəki nari nəha ripik, nənə nise
napw irə rousəsimwin irəha nəfwakiien
me səvəi nərmama me səvəi Kumwesən,
həutə ia nəmri Kumwesən. 5 ✡Nənə
agelo nəha ruvehi nukumheəv rauək ia
təkure nifatə, mərki pen i ia nəri nəha
in rauvehi rukuər, mərarki irapw ia
təkure tiprənə i, nənə nouapirien rəhiapw,
karuəruə rərkwəpahar, kregi nərkərikien,
nimwnimwien ravən.

*Kis*ipw me irəha pam sefen

6 Nənə nagelo me nəha sefen səməme
kamhəuvehi kisipw kamhəpnəpenə ti
nəseien kisipw. 7 ✡Nagelo me nəha sə
kupwən rəse kisipw səvənhi, nənə aes mine
napw mine netə ho a kərapi irə kətəgi irapw
ia tiprənə i. Ruək mahi nipəri tiprənə,
məpwəh nipərin kəru, nənə mahi nei me
nipərinraha kuatia, məpwəh nipərinraha
kəru, nənə mahi pam nurhi merə me.
8 ✡Agelo sə ro kəru irə rəse kisipw
səvənhi, nənə nari riti rəmwhen ia təkuər
asori rauək kərarki pen ia təmwei təsi.
Nənə nipəri təsi kwatia ruvehe mo netə irə,
nipərin kəru krouamasan. 9 Nərimiru me
ia təmwei təsi nipərinraha kuatia hemhə,
nipərinraha kəru kamhəmiru, nənə nitətə
me səməme kamhaiu ia təsi ko koeite
irəha pam kuai irəha ia kusen kahar
harəmnəmwhen a kusen kuatia ruvehe
mərəha kəru krouamasan.
10 Agelo sə ro kahar irə rəse kisipw
səvənhi, nənə kəməhau asori riti rauək
rəmwhen ia kwənhiə rier raka ia neiai, mei-
waiu məsas pen ia nui aris me mine nəmri
nui me, mouraha nipərin riti məpwəh kəru
krouamasan a. 11 ✡Kəməhau nəha nəghin
nə Nəfiəien. Nui me nəha reste irəha
həuvehe mhəfiə. Nənə nərmama həpik
hemhə ti nəri nə mə hənimwi nui əfiə.
12 ✡Agelo sə ro kefə irə rəse kisipw
səvənhi, nənə nari riti ro meri mine məkwə
mine kəməhau me ro pen həpwəh nuəkien
ia nəpin pekin. Ia ran meri rauək ia nipərin
kəru, məpwəh nuəkien ia nipərin kuatia. Ia
nəpin məkwə mine kəməhau me kamhəuək
ia nipərin kəru, məpwəh nuəkien ia nipərin
kuatia.
13 ✡Nənə iakəti pen mətoni mirup riti
ramivə irənhə ia nimagouagou. Iakregi
ramasək əpwəmwis, mamini mə, "Aueh!
Aueh! Aueh! Nagelo mirəhar nəha na
tuharəse kisipw me səvənrahar. Trərəha
anan tukumiaha nərmama səməme hia-
marə ia təkure tiprənə."

✡ 7:16: Aes 49:10 ✡ 7:17: Sam 23:2, Aes 25:8, Jon 10:11, Rev 5:6, 21:4 ✡ 8:1: Hab 2:20 ✡ 8:3-4: Rev 5:8, Eks 30:1-3, Rev 9:13 ✡ 8:3-4: Rev 5:8 ✡ 8:5: Lev 16:12, Eks 19:16-19, Rev 4:5, 11:19, Rev 16:18 ✡ 8:7: Eks 9:23-26, Esik 38:22, Joel 2:30 ✡ 8:8: Eks 7:20-21 ✡ 8:11: Jer 9:15 ✡ 8:12: Rev 6:12-13 ✡ 8:13: Rev 9:12, 11:14

9

1 ✡Agelo sə ro krirum irə raməse kisɨpw
səvənhi, nənə iakətoni kəməhau riti
rukrutə ia neiai mɨmwei irapw ia təkure
tɨprənə. Kɨməuvei pen ki riti min. Ki nəha
səvəi nəsevərien ia nɨpəg sə rameiwaiu
nukunen riwən. 2 ✡Kəməhau nəha rəsevər
ia nɨpəg nəha nənə nɨse napw ruku pen
fwe ikɨn mutə rəmwhen ia nɨse napw sə
rasori pɨk anan. Meri mɨne nɨmagouagou
kroupitəv ia nɨse napw sə ruku pen ia
nɨpəg nəha. 3 ✡Nənə kəmnhəvt me həier
raka ia nɨse napw nəha mheiwaiu ia
tɨprənə. Kɨməuvei pen nɨskaiien mɨnraha
mə tuhəpi nərmama ia nɨpikɨnraha, mho
nəmisəien mɨnraha rəmwhen ia mimi
nəha skopion sə ramərkou ia tɨprənə.
4 ✡Kɨməni pen tɨ kəmnhəvt me i mɨnuə
tuhəpwəh nourahaien nurhi mɨne nei me
mɨne narimnari me səməme kamhəuverə
ia təkure tɨprənə, mətə tuhouraha əpa
nərmama me nəha səməme mak səvəi
Kumwesən riwən ia nɨpwənanraha.
5 Kɨnəseni irəha mə tuhəpi nərmama
mho nəmisəien mɨnraha meste məkwə
krirum, mətə tuhəpwəh nəpi əpuneien
irəha. Nəmisəien nəha tuhəregi rərəha
irə rəmwhen ia nəmisəien səvəi mimi
nəha skopion nəpɨn rəpi iərmama riti.
6 ✡Ia nəpɨn me nəha nərmama tuhətui
suatuk tɨ nemhəien, mətə ko həpkətoni
mhə. Tuhokeikei mə tuhemhə, mətə ko
həpkemhə mhə.

7 ✡Kəmnhəvt me nəha, iakətə irəha
həmwhen ia hos me kamhərer mwatuk tɨ
naruagənien. Ia nukwənenraha kəfəfau me
həmwhen ia kəfəfau səvəi nɨsiaiien kɨno
ia kol. Nənimenraha rəmwhen ia nəmri
nərmama. 8 ✡Nukwənenraha rəpwəmwɨs
rəmwhen ia nukwəne pran. Revɨnraha
rəhiə rəmwhen ia revi laeon. 9 ✡Səvənraha
karkahu kɨno ia aean kamhəvegi
kwənpwenhɨnraha irə səvəi naruagənien.
Tərəgɨnraha kamhəpuk pɨk rəmwhen
hos me səməme kamhəvkəkini kat me
mamhaiu mamhəuvən tɨ naruagənien.
10 Nɨpikɨnraha ro revɨn irə rəmwhen ia
nɨpiki mimi nəha skopion. Nɨskaiien
səvənraha tuho nəmisəien m nərmama
irə meste məkwə krirum raməmak ia
nɨpikɨnraha. 11 Səvənraha riti nəha ikɨn
iəmə asori ramərɨmənu ia nirəha. In nə
agelo səvəi nɨpəg sə rameiwaiu nukunen
riwən. Ia nəgkiariien Hipru nəghi agelo
nəha Apoton. Ia nəgkiariien Krik nəghɨn
nə Apolion (nɨpwran mə Kərietaha).

12 ✡Aueh! Nərəhaien kupwən ruvehe
muvavən. Mətə aueh, aueh, hətə ro!
Nərəhaien kəru mi nəha ikɨn troupkuvehe
mwi.

13 ✡Agelo sə ro sikis irə rəse kisɨpw
səvənhi, nənə iakregi reri iərmama riti
ruku pen ia nɨpəsegi nɨfatə nəha kefə sə
kɨno ia kol ramərer kupwən ia Kumwesən.
14 ✡Reri iərmama nəha rəgkiari m agelo i ro
sikis irə sə rauvehi kisɨpw nəha, mɨni pen
tukwe in mə, “Fi nari ia nagelo me nəha
kefə səməme kɨnərihi irəha fwe kupwən
kamharə fwe nui arɨs asori nəha Iufretes.”
15 ✡Ro iamɨnhi irə kɨfi nari ia nagelo me
nəha kefə. Kɨnəpnəpenə raka ia nagelo
me nəha kamheitenhi aoa nəha, nəpɨn
nəha, məkwə nəha, mɨne nuk nəha, mə
tukɨfi nari ia nirəha həuvən mhəvsini pam
nərmama ia təkure tɨprənə, mhəuai irəha
ia kusen kahar harəmnəmwhen a, mhousi
əpune riti mhəpwəh kəru. 16 Nənə iakregi
kɨni mə naruagən me səvənraha səməme
kamhəkure ia hos irəha pam tu-hantret-
milian.

17 Ia vison səiou iakətoni hos me nəha
mɨne nərmama səməme kamhəkure ia
hos me. Irəha harkahu ia tɨnari səvəi
naruagənien kɨno ia aean, mhəvegi
kwənpwenhɨnraha irə. Tɨnari me nəha
rəruerəv, mo plu, makwes. Kənkapwə
hos me nəha həmwhen ia kənkapwə
laeon me. Napw mɨne nɨse napw mɨne
təpisi ərəha kamharuku pen ia nɨpəgi
nəkwanraha mamharier 18 mharousi əpune
pam nərmama ia tənəmtənə me ia kusen
kuatia mharəpwəh kusen kəru. 19 Nɨskaiien
səvəi hos me nəha in nəha ia nɨpəgi
nəkwanraha mɨne nɨpikɨnraha, tɨ nəri nə
mə nɨpikɨnraha rəmwhen ia snek sə ro
kənkapwə ia nusvenhɨn. Ia nɨpikɨnraha me
ho nəmisəien m nərmama.

20 ✡Mətə nərmama me i səməme
nərpwɨnien mirəhar nəha harəpwəh
nousi əpuneien irəha, irəha həpkəpwəh
mhə kumwesən eikuə me nəha həno

✡ 9:1: Rev 20:1 ✡ 9:2: Jen 19:28, Eks 19:18, Joel 2:2,10 ✡ 9:3: Eks 10:12,15 ✡ 9:4: Rev 7:3 ✡ 9:6: Job 3:21, Jer 8:3, Rev 6:16 ✡ 9:7: Joel 2:4 ✡ 9:8: Joel 1:6 ✡ 9:9: Joel 2:5 ✡ 9:12: Rev 8:13 ✡ 9:13: Rev 8:3 ✡ 9:14: Rev 16:12 ✡ 9:15: Rev 8:7-12 ✡ 9:20: Rev 16:9,11, Aes 2:8,20, 1Kor 10:19-20, Sam 115:4-7, Sam 135:15-17, Dan 5:23

ia rəgɨnraha. Irəha kamhəmwur pen
a mamhəfwaki pen m nəremhə me
mɨne nənɨmwi nari me səməme kɨno ia
kəruətərei mɨne nei, kɨno mwi ia aean me
i kol, silva, mɨne pras. Irəha nənɨmwi nari
me a. Həpkətoni mhə nari, mhəpkregi mhə
nari, mhəpkavən mhə. 21 Nərmama me i
həpkəpwəh mhə noien ərəha me nepwɨn
mwi səvənraha. Mətə kamhəmwur pen a
mamhousi əpune nərmama, mamho nahak
mɨne noien səvəi klepa, mamhakres, irəha
nərman mɨne nɨpran kamhəiri əpnapen
irəha me.

10

*A*gelo sə rauvehi kwəti nɨmwai
nəkukuə riti kɨnərfe

1 Nənə iakətoni agelo riti mwi nəgsen
rasori rukrutə ia neiai meiwaiu pehe.
Nəpuə riti ruvegi nɨpwran. Mərarən riti
rukuraukurau ia kənkapwə. Nənimen
raməhiapw rəmwhen ia meri. Nɨsun mi
krouəmwhen ia pos asori mi krauuək.
2 Kwəti nɨmwai nəkukuə riti sə kɨnərfe
raməmak ia rəgɨn. In ruvi atukw i,
mərpwi pəri nɨsun mi mwatuk ia təsi
nənə nɨkaren mour ia tɨprənə, 3 marə
məkwein əpwəmwɨs, rerɨn rəmwhen ia
laeon sə ramasək asori. Nəpɨn rəkwein
iamɨnhi, karuəruə rərkwəpahar m sefen.
4 ✡Karuəruə rərkwəpahar raka m sefen,
iakəpnəpenə mə takrai pen ia nəkukuə
nəgkiariien sə rani, mətə iakregi reri
iərmama riti rukrutə ia neiai mamɨni mə,
"ərkwafə ia nəgkiariien i karuəruə rani,
məpwəh nɨrai penien ia nəkukuə."

5 ✡Nənə agelo sə iakətoni ramərer pen ia
təsi mɨne tɨprənə ruvehi utə rəgɨn mwatuk
mahatən pen fwe ia neiai, 6 ✡mɨni mə,
"Kumwesən ramarə ia nuk nuk me. In rɨno
neiai, tɨprənə, təsi, mɨne narimnari me
pam səməme kamharə ia nirəhar. Iakani
kwəsuahi ia nəghɨn mə nəpɨn ruvəkwakwa.
Kumwesən ko rɨpkəfwini mhə mwi, 7 ✡mətə
nəpɨn agelo sə ro sefen irə trəse kisɨpw
səvənhi, nəgkiariien nəha Kumwesən
rɨnərkwafə nɨpwran truvehe mukuə rosi
in rɨməni pen tɨ iotukwininari me səvənhi
profet kupwən me."

8 Nənə iakregi mwi reri iərmama nəha
ruku pen ia neiai mani pehe tukw iou i
mə, "Evən muvehi nɨmwai nəkukuə nəha
sə kɨnərfe raməmak ia rəgi agelo nəha
ramərer pen ia təsi mɨne tɨprənə."

9 ✡Ro iamɨnhi irə iakevən məres pen
agelo nəha mə truvei pehe miou nɨmwai
nəkukuə ouihi nəha sə kɨnərfe. In rɨni pehe
tukw iou i mə, "Tikuvehi məni. Trouraha
tɨpwɨm, mətə ia nəkwam tikregi rəsien
rəmwhen ia sukapak." 10 Nənə iakuvehi
raka nɨmwai nəkukuə ouihi nəha sə kɨnərfe
ia rəgi agelo, məni. Iakaməni mɨregi
ia nəkwak rəsien rəmwhen ia sukapak,
mətə nəpɨn iakətɨgai pam, nənə iakregi
tɨpwɨk ruvehe mərəha. 11 Nənə kɨni pehe
tukw iou i mə, "Tikaməkeikei məgkiari
mwi rəmwhen ia profet, mɨni irapw nəfe
treste nərmama həpɨk, nərmama ia teki
nərmama səpəmsəpə, mɨne kwənəkwus
me səpəmsəpə, mɨne nəgkiariien me
səpəmsəpə, mɨne kig me."

11

*I*əmə mi kəru krouərer irapw tɨ
nəgkiariien pərhien

1 ✡Ia nəpɨn nəha kuvei pehe nari riti miou
rəmwhen ia nig kauvehi mak səvəi nari irə,
nənə kɨni pehe tukw iou i mə, "Evən muvehi
mak səvəi nimwə səvəi Kumwesən mɨne
nɨfatə səvənhi, məvsini nərmama səməme
kamhəfwaki fwe ikɨn. 2 ✡Mətə tikəpwəh
nuvehiien mak ia nɨkare nimwə nəha iruə.
Tikəpwəh nuvehiien mak səvənhi, tɨ nəri
nə mə kuvəuvei pen raka kwopun nəha m
nərmama həreirei Kumwesən,* nənə irəha
tuheivə testesi taon ikinan səvənhi meste
məkwə foti-tu." 3 Iou takərhi pen iərman
mi kəru səiou səməmi krouərer irapw tukw
iou. Iəmə mi nəha trouarkahu tɨnari sə
rahatən pen mə krauasək tɨ nərəhaien,
nənə rouarə rouəvisau irapw nəgkiariien
sə takuvei pen mɨnrau meste nəpɨn irəha
pam wan-taosen tu-hantret-sikisti. 4 ✡Irau
nəha nukune nei mi olif, mɨne nəri mi laet
raməkure utə ia nirau səməmi krouərer ia
nəmri Kumwesən Iərɨmənu səvəi tɨprənə.
5 ✡Trɨni mɨnuə iərmama riti raməmwur
mə trouraha irau, nənə nərami napw

✡ 10:4: Dan 8:26, Dan 12:4,9 ✡ 10:5: Dut 32:40, Dan 12:7 ✡ 10:6: Neh 9:6, Sam 146:6 ✡ 10:7: Dan 9:6,10, Amos 3:7 ✡ 10:9: Esik 2:8, 3:1-3 ✡ 11:1: Esik 40:3, Sek 2:1-2 ✡ 11:2: Luk 21:24, Rev 12:6, 13:5
* 11:2: Nərmama həreirei Kumwesən. Suatuk riti mwi tɨ nɨniien nəgkiariien nəha in i mə "Nərmama ia tənəmtənə me" uə "Nərmama rɨpko mhə irəha nəkur Isrel." ✡ 11:4: Sek 4:3,11-14 ✡ 11:5: 2Saml 22:9, 2King 1:10, Sam 97:3, Jer 5:14

truku pen ia nɨpəgi nəkwanrau mier mahi
əpune nərmama səməme haməmwəki irau.
Iərmama sə raməmwur mə trouraha irau
traməkeikei memhə iamɨnha irə. [6] ✡Iəmə
mi nəha krauvehi nɨskaiien tɨ nəsisəgien
ia nəpuə mə nesən trəpwəh nauərien
nəpɨn irau krauni irapw nəgkiariien me
səvəi Kumwesən. Irau krauvehi mwi
nɨskaiien tɨ nuvsiniien nui me həuvehe
mho netə ia nirəha, nənə rouukurən mwi
nuvehi peheien nemhəien me səpəmsəpə
həuvehe mhouraha nərmama ia təkure
tɨprənə i. Irau krouukurən noien narimnari
me nəha ia nəpɨn me a rəmwhen mə irau
krauokeikei.
[7] ✡Nəpɨn irau krouni irapw pam raka
nəgkiariien səvənrau, nənə nərimɨru fwe
ia nɨpəg sə rameiwaiu nukunen riwən,
in trukrirapw mutə maruagən mɨnrau,
muvehi irapw nɨskaiien səvənrau, mousi
əpune irau. [8] ✡Nɨpwranrau mi trouəmak
ia suatuk səvəi taon asori nəha, kwopun
nəha kɨnərui tərini pen Iərɨmənu səvənrau
ia nei kamarkuaui ikɨn. Kɨməuvsini nəghi
taon nəha kɨni mə "Sotom" uə "Ijip"
ramahatən pen nərəhaien ia kwopun
nəha. [9] Nənə nərmama səməme haməuku
pen ia teki nərmama me səpəmsəpə,
mɨne nəgkiariien me səpəmsəpə, mɨne
kwənəkwus me səpəmsəpə, tuhəspau
ia nɨpwranrau meste nəpɨn kahar mɨne
nɨpərɨn, nənə, kɨpkəseni mhə nɨpwranrau
mə tukɨnɨmwi. [10] Nərmama me ia təkure
tɨprənə tuhagien pəri, mho lafet, mhəriari
pen narimnari amasan me mɨnraha me,
tɨ nəri nə mə profet kəru nəha səməmi
krɨno nəmisəien asori m nərmama ia təkure
tɨprənə krouvamhə.
[11] ✡Mətə nəpɨn kahar mɨne nɨpərɨn ru-
vehe mukurau, nənə iakətoni Kumwesən
ruvei pen nɨmɨruien mɨnrau kroueiahag
mwi rouərer ia nɨsunrau. Nənə nərmama
me pam səməme hətoni irau həhekɨr asori.
[12] ✡Nənə irəha həregi reri iərmama riti
rupwinari ruku pen ia neiai mɨni pen
tɨ nirau i mə, "Rouutə pehe i." Nənə
nəpuə riti ruvehi irau mutə mevən ia
neiai. Nərmama səməme kamhəmwəki
irau kamhərer mamhətoni irau krauutə.
[13] ✡Ia nəpɨn nəha təkwtəkwuni a
mwi nɨmwnɨmwien asori riti ravən,
makiə fifi nari ia kwopun kuatia ia taon
nəha, məpwəh kwopun naen hamasan.
Nɨmwnɨmwien ravən nərmama sefen
taosen hemhə. Nərmama me pam səməme
həpkemhə mhə həhekɨr mhətəmnɨmwɨn,
mhəuvehi utə nəghi Kumwesən sə ramarə
ia neiai.
[14] ✡Aueh, nərəhaien sə ro kəru irə ruvehe
muvavən! Mətə aueh, hətə ro, nərəhaien sə
ro kahar irə trɨpko mhə tui ruvehe!

*A*gelo sə ro sefen irə rəse kisɨpw
səvənhi
[15] ✡Agelo sə ro sefen irə rəse kisɨpw
səvənhi, nənə iakregi nərmama nepwɨn fwe
ia neiai kamhəgkiari rerɨnraha rupwinari
mamhəni mə,
"Nərɨmənuien kamərɨmənu irə ia təkure
tɨprənə i təkwtəkwuni ruvehe
məmak ia rəgi Kumwesən səkɨtaha
mɨne Kristo səvənhi.
Nənə in trərɨmənu ia nuk nuk me."
[16] ✡Nənə nəmə asori me nəha twenti-fo
səməme kamhəkure ia jea me səvənraha
ia nəmri Kumwesən hənɨmwi nukurhun-
raha mheiwaiu, mhəuvei pen nɨsiaiien
səvənraha revən tukwe, [17] ✡mamhəni mə,
"Iərɨmənu Kumwesən sə rauvehi nɨskaiien
me pam.
Ik ikɨnarə fwe kupwən muvehe meste
mwi ipwet mɨne.
Kɨmaha iahaməni tanak tukw ik,
tɨ nəri nə mə ikɨməuvehi nɨskaiien
asori səim,
nənə mɨnamərɨmənu nəha
təkwtəkwuni.
[18] ✡Nərmama ia tənəmtənə me niemaha
rəpi pɨk irəha,
mətə niemaha asori səim ruvəuvehe.
Rɨno nəpɨn səim tikəkiri nərmama səməme
həuvamhə,
mərəku pen səim iotukwininari me,
profet me mɨne nəkur ikinan me,
mɨne nərmama me pam səməme
kamhəsiai nəghɨm,
nəri auər a mə irəha kamhəuvehi na-
soriien uə həpkuvehi mhə nasori-
ien.
Nənə rɨno nəpɨn səim tikouraha nərmama
me nəha səməme kamhouraha nari
ia təkure tɨprənə."

✡ 11:6: 1King 17:1, Eks 7:17-20, 1Saml 4:8 ✡ 11:7: Dan 7:21, Rev 12:17, Rev 13:1,7, 17:8 ✡ 11:8: Luk 13:34 ✡ 11:11: Esik 37:5,10 ✡ 11:12: 2King 2:11 ✡ 11:13: Rev 8:5, 16:18 ✡ 11:14: Rev 9:12 ✡ 11:15: Eks 15:18, Sam 10:16, Dan 2:44, Obad 21 ✡ 11:16: Rev 4:4,10 ✡ 11:17: Rev 1:4,8, 15:3 ✡ 11:18: Sam 2:1, 46:6, Rom 2:5, Rev 10:7, 19:5, Sam 115:13 ✡ 11:19: Hip 9:4, Rev 8:5, 15:5, Rev 16:21

19 ✡Ia nəpɨn nəha kəsevər ia nimwə
səvəi Kumwesən fwe irənhə ia neiai. Ia
nəkwai nimwə nəha kətoni pokis səvəi
nəgkiariien i Kumwesən rɨnərihi tərini
əknekɨn. Nənə nouapɨrien rəhiapw,
karuəruə rərkwəpahar, kregi nərkərɨkien,
nɨmwnɨmwien ravən, aes rəsas rəmwhen ia
nesən asori.

12

*Pran riti m*ɨne snek asori riti

1 Nənə kətoni nɨmtətien asori riti rier
irapw fwe ia nɨmagouagou. Pran riti
rarkahu ia meri rəmwhen ia tɨnari səvənhi,
mərpwi utə nɨsun mi ia məkwə, nənə
məfəfau ia kəfəfau riti səvəi nɨsiaiien kɨno
pen kəməhau twelef irə. 2 ✡Prən nəha
ramregi nəmisəien mamasək əpwəmwɨs tɨ
nəri nə mə rɨno tɨpwɨn na trərəhi tɨni.
3 ✡Nənə nɨmtətien riti mwi rier irapw
ia nɨmagouagou. Iakətə snek asori riti
rəruerəv. Kənkapwə irəha pam sefen.
Kənkəpati irəha pam ten. Nənə kəfəfau
pen kəfəfau səvəi nɨsiaiien ia kənkapwə
me. 4 Nɨpikɨn reiesi raka kuse kəməhau
riti məpwəh kusen kəru. Səməme nəha
nɨpikɨn reiesi raka irəha həsas ia təkure
tɨprənə. Nənə snek asori nəha revən
mərer kupwən ia pran nəha na trərəhi
iəkunouihi mə nəpɨn tɨni trətui snek asori
nəha trəni. 5 ✡Prən nəha rərəhi tɨni iərman.
In iərman sə truvehi nəri skai rəmwhen
ia nep ramahatən pen nasoriien səvəi
kig, rauvehi mamərɨmənu ia nərmama ia
tənəmtənə me pam. Nəpɨn tɨni prən
nəha rɨnətui raka, nənə Kumwesən ruvehi
in, muvehi utə irənhə ia jea səvənhi mə
trərɨmənu. 6 ✡Nənə prən nəha rap mevən
fwe kwopun akwesakwes. Kwopun riti fwe
ikɨn Kumwesən rɨnəpnəpenə raka tɨ prən
nəha mə trarə ikɨn. Tukətui amasan tukwe
ia kwopun nəha keste nəpɨn wan-taosen tu-
hantret-sikisti.
7 ✡Nənə naruagənien riti rɨskəmter fwe
ia neiai. Mikael mɨne nagelo me səvənhi
kənamhousi snek asori, nənə snek asori
mɨne nagelo me səvənhi kənamhousi mwi
irəha. 8 Mətə Mikael mɨne nagelo me
səvənhi həuvehi irapw nɨskaiien səvəi snek
asori. Kwopun riti səvənraha riwən mwi
fwe ia neiai. 9 ✡Kuvehi snek asori nəha
kərarki irapw pehe ia təkure tɨprənə. In
snek tui kani mə Iəremhə uə Setan sə
rameikuə ia nərmama ia tənəmtənə me
pam. Kərarki irapw in irəha nagelo me
səvənhi heiwaiu ia təkure tɨprənə.

10 ✡Nənə iakregi iərmama riti fwe ia neiai
rerɨn rupwinari, mɨni mə,
"Təkwtəkwuni nəha Kumwesən səkɨtaha
truvehimɨru kɨtaha!
Təkwtəkwuni nəha in tro sətoni mə in rau-
vehi nɨskaiien, nənə, təkwtəkwuni
nəha in ramərɨmənu!
Nənə təkwtəkwuni nəha Kristo səvənhi tro
sətoni mə in rasori ia narimnari me
pam!
Ro iamɨnhi irə tɨ nəri nə mə Setan sə rani
ərəha piəvtaha me ia nəpɨn mɨne ia
ran ia nəmri Kumwesən,
kɨnərarki irapw in ia neiai.
11 Piəvtaha me hənaruagən raka irəha min,
mhəuvehi irapw nɨskaiien səvənhi ia
nɨte kwəti sipsip,
mhəuvehi irapw mwi nɨskaiien
səvənhi tɨ nəri nə mə həni irapw
nəgkiariien pərhien.
Irəha həpkokeikei pɨk mhə nɨmɨruien
səvənraha,
mətə hənərer mwatuk a tɨ nemhəien.
12 ✡Ro iamɨnhi irə, ik neiai mɨne nərmama
səməme kamharə ia niram tiho
mhagien!
Mətə aueh ik tɨprənə mɨne təsi! Tirouregi
rərəha anan tɨ nəri nə mə Setan
rɨneiwaiu pehe tukumirau!
Niemaha raməpi pɨk in tɨ nəri nə
mə rukurən mə nəpɨn səvənhi
ruvəkwakwa."

13 Nəpɨn snek asori nəha rətoni mə
kɨnərarki irapw in ia təkure tɨprənə,
nənə rɨnarɨpwi prən nəha sə rɨnərəhi tɨni
iərman. 14 ✡Mətə kuvei pen tərəgi mɨrup
kəru m prən nəha mə trivə irə mevən fwe
imwəni ia kwopun akwesakwes. Tukamətui
amasan tukwe ia kwopun nəha keste nuk
kahar mɨne nɨpərɨn mə snek asori trəpwəh
nourahaien in. 15 Snek asori nəha rɨruai nui
asori riti ia tərhun rəmwhen ia iapiwən
mə trukurirə pen prən nəha, muvehi map.
16 Mətə tɨprənə rasitu ia pran nəha, meitehi,
mətɨgai pam nui sə snek asori ruvəruai irə
ia tərhun. 17 ✡Ro pen snek asori niemaha
rəpi anan tɨ pran nəha. In rəpwəh in mevən
mə traruagən irəha kwənəkwus me nepwɨn

✡ 12:2: Maeka 4:10 ✡ 12:3: Dan 7:7 ✡ 12:5: Sam 2:9, Rev 19:15 ✡ 12:6: Rev 11:2-3 ✡ 12:7: Jut 9 ✡ 12:9: Jen 3:1,14, Luk 10:18, 22:31, Rev 20:2 ✡ 12:10: Job 1:11, Sek 3:1 ✡ 12:12: Aes 44:23, Aes 49:13 ✡ 12:14: Dan 7:25, 12:7 ✡ 12:17: Rev 11:7, 14:12

səvənhi. Irəha nəha nərmama səməme
kamho nəgkiariien me səvəi Kumwesən
mine nəgkiariien Iesu rimənі irapw mə ro
nipərhienien. [18] In revən mərer ia nikare
təsi.

13

*N*ərimiru riti sə rukrirapw ia reri təsi
mutə

[1] ✡Iakətoni nərimiru riti rukrirapw ia
reri təsi mutə. Kənkəpati me irəha pam
ten. Kənkapwə me irəha pam sefen.
Nənə kəfəfau pen kəfəfau səvəi nisiaiien
ia kənkəpati me. Kimərai pen nəhag
me ia kənkapwə me kuatia kuatia, nəhag
me səməme kamhəni ərəha Kumwesən.
[2] ✡Nərimiru nəha rəmwhen ia pusi asori
nəha kani mə lepet. Nisun me həmwhen ia
nərimiru nəha kani mə pea. Nipəgi nəkwan
rəmwhen ia nipəgi nəkwai laeon. Nənə
snek asori nəha ruvei pen niskaiien səvənhi
min. In ruvei pen mwi jea sə in raməkure
irə mamərimənu mine nasoriien sə rasori
m nərimiru nəha. [3] ✡Kənkapwə nərimiru
nəha riti iakətoni mə kinəpi əpune raka,
mətə rarə mimiru mwi təmwki nau ru-
vehe minamə. Nərmama me pam ia
təkure tiprənə nənimenraha rier tukwe,
nənə həkurirə nərimiru nəha. [4] Irəha
pam hənimwi nukurhunraha ia nəmri snek
asori, mhəsiai in, ti nəri nə mə in ru-
vei pen nasoriien səvənhi m nərimiru
nəha. Irəha hənimwi mwi nukurhunraha
ia nəmri nərimiru nəha, mhəsiai in, mhəni
mə, "Sin rəmwhen ia nərimiru nəha? Sin
rukurən naruagənien irau min?"

[5] ✡Kinəseni nərimiru nəha minuə
trəgkiari ərpwi mini ərəha Kumwesən.
Kiməuvei pen nasoriien min in rukurən
noien nəfe nəghin in rokeikei mə tro
meste məkwə foti-tu. [6] In rani ərəha pik
Kumwesən, mine nəghin, mine imwəni fwe
ia neiai, mine nərmama səməme kamharə
ikin. [7] ✡Kinəseni in mə traruagən irəha
nərmama me səvəi Kumwesən muvehi
irapw niskaiien səvənraha. Nənə kiməuvei
pen mwi nasoriien min mə trərimənu
ia nərmama me pam, nərmama səvəi
kwənəkwus me pam, mine teki nərmama
me pam, mine nəgkiariien me pam, mine
tənəmtənə me pam.

[8] ✡Nərmama me pam ia təkure tiprənə
səməme nəghinraha riwən ia nəkukuə
səvəi nimiruien tuhənimwi nukurhunraha
ia nəmri nərimiru nəha mhəsiai in. Fwe
tui nəpin tiprənə ramiwən ihi kuvərai pen
raka nəghi nərmama ia nəkukuə nəha səvəi
kwəti sipsip sə kinousi əpune.

[9] Iərmama sə nəkwəregin rarə
traməkeikei mətərig amasan.

[10] ✡Iərmama sə kimərfi mə trevən ia kalapus
traməkeikei mevən.
Iərmama sə kimərfi mə tukərai əpune ia
nau səvəi naruagənien,
tukaməkeikei kərai əpune.
Ti nəri nə mə tro iaminhi irə mine
ro pen nərmama me səvəi Kumwesən
tuhaməkeikei mhərer əknekin ia na-
hatətəien səvənraha ia nəpin me.

*N*ərimiru riti sə rukrirapw ia reri
tiprənə mutə

[11] Nənə iakətoni mwi nərimiru riti mwi
rukrirapw ia reri tiprənə mutə. Kənkəpati
kəru krouəmwhen ia kwəti sipsip riti.
Rəgkiari rerin rəmwhen ia snek asori
riti. [12] Nərimiru sə riməkupwən muvehe
ruvei pen nasoriien me pam səvənhi
min. Ramərer ia nəmri nərimiru sə
riməkupwən muvehe, maməkeikei m
nərmama me pam ia təkure tiprənə mə
tuhənimwi nukurhunraha ia nənimen
mhəsiai nərimiru sə riməkupwən muvehe
kinəpi əpune kənkapwə riti mətə rarə
mimiru mwi təmwki nau ruvehe minamə.
[13] ✡Nərimiru sə riməkurirə muvehe ramo
nimtətien asori me, mini napw rukrutə
ia neiai meiwaiu pehe ia tiprənə ia nəmri
nərmama. [14] ✡In ramərer ia nəmri nərimiru
sə riməkupwən muvehe mamo nimtətien
me kinəseni pen in mə tro. Ia noien nəha
in reikuə ia nərmama me səməme kamharə
ia təkure tiprənə mamini pen ti nirəha
i minuə tuhaməkeikei mhəuvrhəkin nari
riti mhəuvnhi nərimiru sə kinəpi əpune in
ia nau mətə rarə mimiru mwi. [15] ✡Nənə
nəri nəha kiməuvnhi nərimiru nəha irə
kəseni nərimiru sə riməkurirə muvehe
mə treiahag pen irə pwəh rəgkiari. Nənə
nənimwi nari nəha rəgkiari skai mini mə
tukaməkeikei kousi əpune nərmama me
pam səməme həpkinimwi mhə nukurhun-
raha ia nənimen mhəsiai in. [16] Nənə in

✡ 13:1: Rev 12:3, Rev 17:3,7-12 ✡ 13:2: Dan 7:4-6 ✡ 13:3: Rev 17:8 ✡ 13:5: Dan 7:8,25, Dan 11:36, Rev 11:2 ✡ 13:7: Rev 11:7 ✡ 13:8: Sam 69:28, Rev 3:5, 5:6, Rev 17:8, Rev 20:12,15, Rev 21:27 ✡ 13:10: Jer 15:2, 43:11, Mat 26:52, Rev 14:12 ✡ 13:13: Mat 24:24, 1King 18:24-39 ✡ 13:14: Dut 13:1,4, Rev 19:20 ✡ 13:15: Dan 3:4-6

raməkeikei m nərmama me pam, nərmama kamhəuvehi nasoriien mɨne nərmama həpkuvehi mhə nasoriien, nərmama nautə səvənraha rasori mɨne nərmama nautə səvənraha riwən, nərmama kamoslef ia nirəha mɨne nərmama kɨpko mhə slef ia nirəha. In raməkeikei mɨnraha mə tuhəuvehi mak riti ia rəgɨnraha mwatuk uə ia nɨpwənanraha. 17 ✡Mak nəha in nəha nəghi nərimɨru nəha uə nampa sə ramahatən nəghɨn. Trɨni mɨnuə iərmama riti mak nəha riwən irə, ko rɨpkuvehi mhə nəmri nari riti, məpwəh nəmri penien nəmri nari ia nari riti.

18 Ro iamɨnhi irə tikaməkeikei mo nukurənien səim rəpwəmwɨs mwi tɨ nukurənien nampa səvəi nərimɨru nəha. Nənə trɨni mɨnuə nukurənien səim rəmwhen tikukurən nɨniien nɨpwran. Nampa nəha sikis-hantret-sikisti-sikis, ramahatən iərmama riti.

14

*Kw*əti sipsip mɨne səvənhi nərmama me irəha pam 144,000

1 ✡Nənə iakəti pen fwe ia təkuər Saeon, mətoni kwəti sipsip ramərer ia təkuren, nərmama wan-hantret-foti-fo-taosen kamhərer irəha min. Kɨmərai pen nəghi kwəti sipsip mɨne Tata səvənhi ia nɨpwənanraha. 2 ✡Nənə iakregi reri iərmama riti fwe ia neiai raməgkiari, rerɨn rəmwhen ia nui sə ramivə mamierɨg, məmwhen mwi ia karuəruə ramərkwəpahar asori. Reri iərmama nəha iakregi rəmwhen ia nərmama me i kamhəuəsi nəri kauəsi kaməni nɨpu irə. 3 ✡Irəha kamhərer kupwən ia jea sə Kumwesən raməkure irə mamərɨmənu ɨpaka tɨ nərimɨru me nəha kefə mɨne nəmə asori me nəha twenti-fo, mamhani nɨpu vi riti. Iərmama riti rɨpkukurən mhə nɨpu nəha, nərmama me a nəha irəha wan-hantret-foti-fo-taosen səməme Kumwesən rɨfi nari ia nirəha mɨpeki raka irəha ia təkure tɨprənə, irəha həukurən. 4 ✡Irəha i nərmama me i səməme hənatuakəm amasan, mhəmher, tɨ nəri nə mə həpkiri raka mhə pran. Irəha nərmama vi a. Irəha kamhəkurirə kwəti sipsip mamhəuvən ia kwopun me pam in ramevən ikɨn. Nərmama me pam, mətə kɨfi nari ia nirəha i, kɨpeki raka irəha həmwhen ia kwənkwai nei kukupwən kesi kuvehi pen m Kumwesən mɨne kwəti sipsip. 5 ✡Nənə ia tərhunraha kɨpkətə mhə neikuəien riti tɨ nəri nə mə irəha hatukwatukw pam.

*Na*gelo me kahar

6 Nənə iakətoni mwi agelo riti mwi ramivə irənhə ia nɨmagouagou mauvehi nəgkiariien amasan riti sə ramarə rerɨn trəvisau irapw i m nərmama səməme kamharə ia təkure tɨprənə, nərmama səvəi tənəmtənə me pam, mɨne kwənəkwus me pam, mɨne nəgkiariien me pam, mɨne teki nərmama me pam. 7 ✡In rəgkiari rerɨn rupwinari mɨni mə, “Həsiai Kumwesən, mhəgnəgɨni in, tɨ nəri nə mə nəpɨn atuk-watukw səvənhi ruvəuvehe mə trərpwɨn noien me səvəi nərmama. In rɨno neiai mɨne tɨprənə mɨne təsi mɨne nəmri nui me. Kɨmiaha tihaməkeikei mhənɨmwi nukurhu-miaha me ia nənimen mhəsiai in.”

8 ✡Agelo riti sə ro kəru irə rukurirə mwi agelo nəha, muvehe, mamɨni mə, “In ruvəmwei! Taon asori nəha Papilon ruvəmwei! Taon nəha rəmwhen ia pran riti səvəi suatuk rɨvi nərmama ia tənəmtənə me pam həuvehe mhənɨmwi waen irəha min. Waen nəha sənmwɨn in nə noien ərəha sə nərman me kamho irəha min.”

9 ✡Nənə agelo riti mwi sə ro kahar irə, rukurirə pen mwi irau, rɨni nəgkiariien i rerɨn rupwinari mə, “Trɨni mɨnuə iərmama riti rɨnɨmwi nukurhun mi ia nəmri nərimɨru mɨne nəri kuvrhəkɨn kuvnhi nərimɨru irə, mɨsiai in, muvehi mak səvənhi ia nɨpwənan uə rəgɨn, 10 ✡niemaha səvəi Kumwesən treste in. Niemaha nəha rəmwhen ia waen riti sə rɨskai pɨk Kumwesən ruvi pen ia kap səvənhi muvehi pen m iərmama nəha rənɨmwi. Nənə in trɨregi nəmisəien ia napw mɨne təpisi ərəha, trouahi in ia nəmri nagelo ikinan me mɨne kwəti sipsip. 11 ✡Nɨse napw sə ramo nəmisəien mɨnraha rautə ia nuk nuk me. Nərmama me i səməme hənɨmwi nukurhunraha ia nəmri nərimɨru, mhənɨmwi mwi nukurhunraha ia nəmri nəri kuvrhəkɨn kuvnhi nərimɨru irə,

✡ 13:17: Rev 14:9,11, Rev 16:2, 19:20, Rev 20:4 ✡ 14:1: Rev 3:12, 7:3,4 ✡ 14:2: Esik 1:24, 43:2, Rev 1:15, 19:6 ✡ 14:3: Sam 149:1, Aes 42:10, Rev 5:9, 7:4 ✡ 14:4: Efes 5:27 ✡ 14:5: Sam 32:2, Sef 3:13 ✡ 14:7: Rev 10:6 ✡ 14:8: Aes 21:9, Jer 51:7,8, Rev 17:2, 18:2,3 ✡ 14:9: Rev 13:12-17 ✡ 14:10: Jen 19:24, Sam 11:6, 75:8, Aes 51:17,22, Jer 25:15, Esik 38:22, Rev 15:7, 16:19, Rev 19:20, 20:10, Rev 21:8 ✡ 14:11: Aes 34:10, Rev 13:12-17, Rev 19:3

mhəsiai in, uə sin nəghɨn ruvehi mak sə
rahatən nəghi nərimɨru, irəha tuhəregi
nəmisəien ia nəpɨn mɨne ia ran mhəpwəh
napwɨsien." 12 ✡Tɨ nəri nə mə tro iamɨnhi
irə mɨne ro pen nərmama me i səvəi
Kumwesən kamho nəgkiariien me səvənhi,
nənə mamhahatətə ia Iesu, tuhaməkeikei
mhərer əknekɨn ia nəpɨn me.

13 ✡Nənə iakregi reri iərmama riti ruku
pen ia neiai mɨni mə, "Rai pen nəgkiariien
i ia nəkukuə: Ipwet mɨne mamevən trɨni
mɨnuə nərmama me səvəi Iərɨmənu hemhə
rerɨnraha tragien."

Nənə Nənɨmwɨn Ikinan rɨni mə, "Ouəh
pərhien. Irəha tuhapwɨs mhəpwəh mwi
nəmwurien tɨ nəri nə mə noien amasan me
səvənraha tuhəkurirə pen irəha."

*Kumwes*ən treivə testesi nərmama
rəmwhen kamo ia tɨpwe krep sə rɨmarei

14 ✡Iakəti pen mətoni mwi nəpuə riti
rəpsan nənə iərmama riti raməkure utə
ia nəpuə nəha. Iərmama nəha rəmwhen
ia iəməti iərmama riti. In raməfəfau ia
kəfəfau səvəi nɨsiaiien kɨno ia kol, mauvehi
nau ikou riti rəhiə. 15 ✡Nənə agelo riti
mwi rier ia nimwə səvəi Kumwesən,
maməkwein əpwəmwɨs iərmama nəha
raməkure utə ia nəpuə mamɨni mə, "Uvehi
nau ikou səim, mərai raka nərmama ia
təkure tɨprənə. Nəpɨn tukərai raka irəha irə
ruvəuvehe tɨ nəri nə mə irəha həmwhen ia
nəvegɨnien sə ruvəmruə ia nəmhien." 16 Ro
iamɨnhi irə iərmama sə raməkure utə ia
nəpuə ruini pen nau ikou səvənhi ia təkure
tɨprənə, mərai raka nərmama ia təkure
tɨprənə rəmwhen kamo ia nəvegɨnien sə
ruvəmruə ia nəmhien. 17 Agelo riti mwi
rier ia nimwə səvəi Kumwesən fwe ia
neiai, mauvehi mwi nau ikou riti səvənhi
rəhiə. 18 ✡Nənə agelo riti mwi rier, in agelo
sə ramətui tɨ napw ia təkure nɨfatə. In
rier məkwein əpwəmwɨs agelo sə rauvehi
nau ikou mɨni mə, "Uvehi nau ikou səim,
mərai raka nərmama ia təkure tɨprənə
rəmwhen kamo ia tɨpwe krep sə rɨmarei."
19 Ro iamɨnhi irə agelo nəha ruini pen nau
ikou səvənhi ia təkure tɨprənə, mərai raka
nərmama ia təkure tɨprənə rəmwhen kamo
ia tɨpwe krep sə rɨmarei, nənə mərarki pen
irəha ia kwopun asori riti. Tukeivə testesi
irəha ikɨn rəmwhen kamo ia tɨpwe krep
sə rɨmarei mə nɨsen trarɨs. Kwopun nəha
iruə ia taon, kwopun sə Kumwesən truvehi
irapw niemaha səvənhi ikɨn. 20 ✡Nənə keivə
testesi nərmama me nəha rəmwhen kamo
ia tɨpwe krep sə rɨmarei mə nɨsen trarɨs.
Nɨtenraha rier ia kwopun nəha maiu meste
nari fwe tri-hantret kilometa. Ko hos ravən
irə netə nəha rutə meste tərhun.

15

*Na*gelo irəha sefen kamhəuvehi
nərpwɨnien irəha sefen

1 ✡Iakəti pen fwe ia neiai mətoni mwi
nɨmtətien riti mwi rasori iakərkərinari
irə. Nagelo irəha sefen kamhəuvehi
nərpwɨnien me irəha sefen. Nərpwɨnien
me nəha irəha sampam tɨ nəri nə mə
nəpɨn tuhəier pam nənə niemaha səvəi
Kumwesən riwən. 2 ✡Nənə iakətoni nari riti
rəmwhen ia təsi kɨno ia klas ko kərapi irə
irau napw. Iakətoni mwi nərmama nepwɨn
kamhərer ia nɨkarkare təsi nəha. Nərmama
me nəha hənəpwəh nəseniien nərimɨru
mɨne nəri kuvrhəkɨn kuvnhi nərimɨru
irə mɨne nampa sə ramahatən nəghɨn
mə trasori ia nirəha. Irəha kamhərer ia
nɨkarkare təsi kɨno ia klas. Ia rəgɨnraha
kamhəuvehi nəri kauəsi kaməni nɨpu irə
Kumwesən rɨməuvei pen mɨnraha. 3 ✡Irəha
kamhani nɨpu səvəi Moses iərmama sə ro
tukwini nari m Kumwesən, mɨne nɨpu səvəi
kwəti sipsip, mamhani mə,

"Iərɨmənu Kumwesən sə ikauvehi nɨskaiien
me pam,
narimnari me səməme ikamo hasori
kətoni kamərkərinari irə!
Ik kig sə ikamərɨmənu ia tənəmtənə me,
suatuk me səim ikamesi pen suatuk
me səvəi natukwatukwien mɨne
nɨpərhienien!
4 ✡Nərmama me pam tuhaməkeikei mhəsiai
ik, mhəuvehi utə nəghɨm,
tɨ nəri nə mə ik əpa Iəmə ikinan.
Nərmama ia tənəmtənə me pam tuhəuvehe
mhənɨmwi nukurhunraha ia
nənimem mhəsiai ik
tɨ nəri nə mə ikɨno raka noien
atukwatukw me səim nərmama
hənətoni."

✡ 14:12: Rev 12:17, 13:10 ✡ 14:13: 1Kor 15:58, Hip 4:10 ✡ 14:14: Dan 7:13 ✡ 14:15: Joel 3:13 ✡ 14:18: Joel 3:13 ✡ 14:20: Aes 63:3, Krae 1:15, Rev 19:15 ✡ 15:1: Lev 26:21, Rev 15:6-7 ✡ 15:2: Rev 4:6, 5:8 ✡ 15:3: Eks 15:1, Rev 11:17, 16:7, Sam 92:5, Sam 139:14, Sam 145:17 ✡ 15:4: Jer 10:6–7, Sam 86:9 ✡ 15:5: Eks 38:21 ✡ 15:6: Rev 15:1

5 ✡Irəha hani raka nɨpu nəha, nənə
iakəti pen mətoni kəsevər ia kwopun
ikinan anan ia nəkwai nimwə tapolen
fwe ia neiai. 6 ✡Nagelo me nəha irəha
sefen həier ia nimwə tapolen nəha,
mamhəpeki nərpwɨnien me nəha sefen.
Tɨnari səvənraha kɨno ia linen sə rəpsan
mamser. Həkwani nari kɨno ia kol rukurau
ia kwənpwenhɨnraha. 7 ✡Nənə nərimɨru
me nəha kefə riti rɨpeki pen pesɨn me
səməme kɨno ia kol muvei pen kuatia
kuatia m nagelo me nəha sefen. Pesɨn me
nəha həukuər ia niemaha səvəi Kumwesən,
Kumwesən sə ramarə ia nuk nuk me. 8 ✡Ia
nəpɨn nəha nimwə tapolen ruvehe mukuər
ia nɨse napw, tɨ nəri nə mə Kumwesən
ramarə ikɨn, mamser, mamo nəgsen.
Iərmama riti ko rɨpkuvnimwə mhə ia
nimwə nəha meste nərpwɨnien me sefen
səməme nagelo sefen kamhəpeki tuho
sampam irə.

16

*Pes*ɨn me irəha sefen həukuər ia
niemaha səvəi Kumwesən

1 ✡Nənə iakregi reri iərmama riti
raməgkiari asori fwe ia nimwə səvəi
Kumwesən, mamɨni pen tɨ nagelo me
nəha sefen mə, "Həuvən mətəgi irapw
ia təkure tɨprənə pesɨn me nəha sefen
həukuər ia niemaha səvəi Kumwesən."
2 ✡Agelo sə rakupwən revən mətəgi
irapw pesɨn səvənhi ia təkure tɨprənə.
Nənə nərmama me nəha səməme mak
səvəi nərimɨru ramarə ia nirəha, mɨne
səməme kamhənɨmwi nukurhunraha ia
nəmri nəri kɨməuvrhəkɨn kuvnhi nərimɨru
irə, mamhəsiai in, nɨpwranraha ruvehe
mukuər ia nɨmwapw me. Nɨmwapw me
nəha hərəha mamho nəmisəien mɨnraha.
3 ✡Agelo sə ro kəru irə rətəgi irapw pesɨn
səvənhi ia təsi, nənə təsi ruvehe mo netə irə
rəmwhen ia nɨte iərmama ruvamhə, narim-
nari me kamhəmɨru ia reri təsi hemhə pam.
4 ✡Agelo sə ro kahar irə rətəgi irapw
pesɨn səvənhi ia nui arɨs me mɨne nəmri
nui me, nənə irəha həuvehe mho netə
ia nirəha. 5-6 ✡Nənə iakregi agelo sə
ramərɨmənu ia nui me rɨni mə,
"Kumwesən Ikinan. Ik ikɨnarə fwe kupwən
muvehe meste mwi ipwet mɨne.
Təkwtəkwuni ikamo noien atukwatukw,
mamərpwɨn noien ərəha me i,
mauvei pen netə mɨnraha
hamənɨmwi.
In i nərəkuien atukwatukw səvənraha,
tɨ nəri nə mə irəha hənousi əpune
nərmama me səim mɨne profet me
səim nɨtenraha raiu."
7 ✡Nənə iakregi reri iərmama riti ruku
pen ia nɨfatə ramɨni mə,
"Ouəh pərhien Iərɨmənu Kumwesən sə
ikauvehi nɨskaiien me pam,
nəkiriien me səim hatukwatukw mho
nɨpərhienien!"
8 Nənə agelo sə ro kefə irə rətəgi irapw
pesɨn səvənhi ia meri, nənə Kumwesən
rəseni nukwəsikər mə trənhi nərmama
rəmwhen ia napw. 9 ✡Nəpnəpanien səvəi
nukwəsikər rahi irəha, nənə irəha həni
ərəha nəghi Kumwesən sə ramərɨmənu
ia nərpwɨnien me nəha. Irəha həpwəh
nɨrərɨgien ia noien ərəha me səvənraha,
mhəpwəh nuvehi utəien nəghɨn.
10 ✡Agelo sə ro krirum irə rətəgi
irapw pesɨn səvənhi ia jea sə nərimɨru
raməkure irə mamərɨmənu, nənə kwopun
me pam ia nəkwai nɨtətə sə nərimɨru
ramərɨmənu irə həuvehe mhəpitəv pam.
Nərmama kamhəregi nəmisəien, mamhahi
nəramɨnraha tukwe. 11 ✡Irəha kamhəni
ərəha Kumwesən fwe ia neiai tɨ nəmisəien
me mɨne nɨmwapw me səvənraha,
mhəpwəh nɨrərɨgien ia noien ərəha me
səvənraha.
12 ✡Nənə agelo sə ro sikis irə rətəgi
irapw pesɨn səvənhi ia nui arɨs asori
nəha nəghɨn nə Iufretes, nənə nui arɨs
nəha ramə, mo suatuk səvəi kig me
havən irə mhəuku peraha. 13 Ia nəpɨn
nəha iakətoni nənɨmwɨn əmkemɨk kahar
harəmwhen ia frok. Riti rier ia nɨpəgi
nəkwai snek asori, riti rier ia nɨpəgi nəkwai
nərimɨru, nənə riti rier ia nɨpəgi nəkwai
profet eikuə. 14 ✡Nənɨmwɨn mirəhar nəha
irəhar nəremhə me kamharo nɨmtətien
me. Irəhar harier, mharevən tɨ kig me
ia tənəmtənə me pam, mharousəsɨmwɨn
irəha mə tuharuagən ia nəpɨn asori səvəi

✡ 15:7: Rev 14:10 ✡ 15:8: 1King 8:10-11, Aes 6:4, Esik 44:4 ✡ 16:1: Aes 66:6, Rev 16:17, Sam 69:24, Jer 10:25, Sef 3:8 ✡ 16:2: Eks 9:10, Dut 28:35, Rev 13:12-17 ✡ 16:3: Eks 7:17-21 ✡ 16:4: Sam 78:44 ✡ 16:5-6: Sam 79:3, Sam 119:137, Aes 49:26, Rev 1:4 ✡ 16:7: Sam 19:9, Rev 15:3, 16:14, Rev 19:2 ✡ 16:9: Rev 9:20-21, Rev 16:21 ✡ 16:10: Eks 10:22, Aes 8:22 ✡ 16:11: Rev 9:20-21, Rev 16:21 ✡ 16:12: Aes 11:15, Jer 50:38 ✡ 16:14: Rev 16:7, Rev 19:6,15,19 ✡ 16:15: Rev 3:3,18

Kumwesən, Kumwesən sə rauvehi niskaiien me pam.

15 ✡"Həregi ro! Iou iakauvehe rəmwhen ia rakres! Iərmama sə ramətui a məpwəh napriien rerin tragien. Rərəha in ripeki raka tinari səvənhi ti napriien kətoni in ramavən auər a nənə in rauris tukwe."

16 ✡Nəremhə mirəhar nəha harousəsimwin pen kig me nəha ia kwopun riti nəgkiariien Hipru rani mə, "Amaketon."

17 ✡Agelo sə ro sefen irə rətəgi pen pesin səvənhi ia nimagouagou, nənə iakregi Kumwesən raməgkiari fwe ia nəkwai nimwə səvənhi. Rerin ruku pen ia jea sə in raməkure irə mamərimənu, mamini mə, "In i sampam!" 18 ✡Nənə nouapirien rəhiapw, karuəruə rərkwəpahar, kregi nərkərikien, nimwnimwien asori riti ravən. Nimwnimwien nəha rasori pik anan. Fwe Kumwesən rino iərmama ia təkure tiprənə meste pehe nəpin nəha kipkətoni raka mhə nimwnimwien riti ro iaminhi irə ia nəpin riti. 19 ✡Nimwnimwien nəha ravən meitehi taon asori nipərin kahar, nənə taon me ia tənəmtənə me həsas pam. Kumwesən rerin rirhi taon asori nəha Papilon, nənə in ruvehi pen kap riti rukuər ia waen maməkeikei min mə trənimwi pam. Waen nəha in niemaha səvəi Kumwesən rəpi pik in ti taon nəha. 20 ✡Tənə əmweris me pam hap mhəiwən. Kipkətoni mhə mwi təkuər me. 21 ✡Aes me səməme həmwhen ia kəpwier asori həukrutə ia nimagouagou mhəsas pen ia nərmama. Ko kəkiri kəpwier me nəha kuatia kuatia nipamien səvənhi rəmwhen ia fifti kilo. Nəpin nərmama hətoni aes me nəha kamhəsas pen ia nirəha iaminhi irə, irəha həni ərəha Kumwesən, ti nəri nə mə nərpwinien nəha in ramo minraha riskai pik anan.

17

Taon asori Papilon rəmwhen ia pran səvəi suatuk

1 ✡Nənə nagelo me nəha sefen kamhəuvehi pesin me nəha sefen riti ia nirəha ruvehe mini pehe tukw iou i mə, "Uvehe ro. Prən asori fwe raməkure ia nui me həpik, iakuə takahatən nərpwinien səvənhi pwəh ikətoni. Prən nəha in pran səvəi suatuk. 2 ✡Kig me ia təkure tiprənə həno əpnapen raka nari irəha min. Noien ərəha sə prən nəha ramo irəha nərman me rəmwhen ia waen riti. Nərmama ia təkure tiprənə hənəniimwi raka waen nəha mamhakonə irə."

3 ✡Nənə ia vison nəha Nəniimwin rəriari miou, iakətə agelo nəha ruvehi iou iarouevən fwe ia kwopun akwesakwes ikin. Ia kwopun nəha iakətoni pran riti raməkure utə ia nərimiru riti. Nərimiru nəha rəruerəv pik kirai pen nəhag me ia nipwran me pam. Nəhag me nəha kamhəni ərəha Kumwesən. Nərimiru nəha kənkapwə sefen, kənkəpati ten. 4 ✡Pran nəha tinari səvənhi rəmwhen ia tihi natis, məruerəv pik. In ramo pen marəmarə me ia nipwran, marəmarə me nənimen rutə pik kino ia kol mine kəpwier amasan me mine perel me. In rauvehi kap riti ia rəgin kino ia kol. Kap nəha rukuər ia noien me nərman me kamho irəha min hərəha pik mhəmkemik ia nəmri Kumwesən. 5 ✡Ia nipwənan kirai pen nəghin riti sə nipwran rərkwafə. Rani mə,

TAON ASORI PAPILON
MAMA SƏVƏI NIPRAN ME PAM SƏVƏI SUATUK
NUKUNE NOIEN ME PAM SƏMƏME HƏRƏHA PIK IA TƏKURE TIPRƏNƏ

6 ✡Nənə iakətoni mə prən nəha rinousi əpune nərmama me səvəi Kumwesən mine irəha səməme həməni irapw Iesu. Rəmwhen in rinəniimwi nitenraha mamakonə irə. Nəpin iakətoni prən nəha iakərkəri asori nari irə. 7 ✡Mətə agelo rini pehe tukw iou i mə, "Ikamərkərinari iaminhi irə ti nəfe? Iou takəusiəre pui pehe nipwrai nəri nəha ikamətoni, mo nukurənien i mə sin nəha prən nəha mine nəfe nəha nərimiru nəha in raməkure irə kənkapwə sefen kənkəpati ten. 8 ✡Nərimiru nəha ikətoni ramiru fwe kupwən, mətə təkwtəkwuni ruvamhə, tripko mhə tui rukrirapw ia nipəg sə rameiwaiu nukunen riwən mutə mier mevən kousi əpune. Nərmama kamharə ia təkure tiprənə səməme kipkrai pen raka mhə nəghinraha fwe tui nəpin tiprənə ramiwən ihi ia nəkukuə səvəi nimiruien, irəha tuhətoni nərimiru nəha, nənə hərkərinari irə ti nəri nə mə ramiru fwe kupwən, mətə

✡ 16:16: Jaj 5:19, Sek 12:11 ✡ 16:17: Rev 16:1 ✡ 16:18: Rev 4:5 ✡ 16:19: Rev 14:10 ✡ 16:20: Rev 6:14 ✡ 16:21: Eks 9:24, Rev 11:19, Rev 16:9,11 ✡ 17:1: Jer 51:12-13, Rev 17:15 ✡ 17:2: Aes 23:17, Rev 14:8 ✡ 17:3: Rev 13:1 ✡ 17:4: Jer 51:7, Rev 18:16 ✡ 17:5: Rev 14:8 ✡ 17:6: Rev 18:24, 19:2 ✡ 17:7: Rev 13:1 ✡ 17:8: Dan 12:1, Rev 11:7, 13:8

təkwtəkwuni ruvamhə, nənə trɨpkuvehe mwi. [9] Iərmama traməkeikei mukurən nari tɨ nukurənien nɨpwrai nəgkiariien i. Kənkapwə nərimɨru nəha irəha sefen irəha nə təkuər me səməme pran nəha raməkure utə ia nirəha. Irəha mwi kig me. [10] Kig me irəha krirum həuvəmwei raka, kuatia ramɨru nəha təkwtəkwuni mɨne, nənə riti mwi rəpwəh ihi nuveheien. Nəpɨn truvehe traməkeikei marə ouihi a. [11] Nərimɨru i sə ramɨru fwe kupwən, mətə təkwtəkwuni ruvamhə, in mwi in kig riti sə ramo eit irə, mətə in mwi in kig riti səvəi kig me nəha sefen. In trevən kousi əpune in. [12] ✡Kənkəpati me nəha ten ikətoni, irəha kig me ten həpwəh ihi nərɨmənuien, mətə irəha tuhəpkuvehi nasoriien mhərɨmənu ia nəpɨn ouihi a irəha nərimɨru nəha. [13] Nətərɨgien səvənraha kuatia, nənə irəha tuhəuvei pen nɨskaiien səvənraha mɨne nasoriien səvənraha m nərimɨru nəha. [14] ✡Irəha tuharuagən irəha kwəti sipsip, mətə kwəti sipsip truvehi irapw nɨskaiien səvənraha tɨ nəri nə mə in Iərɨmənu sə rasori ia nərɨmənu me pam, nənə, in Kig sə rasori ia kig me pam. Nərmama me nəha kamhərer irəha min irəha nəha nərmama səməme in rɨnəkwein irəha, mərpwi rəgɨn ia nirəha, nərmama səməme in rukurən nətɨgiteien ia nirəha."

[15] ✡Nənə agelo rɨni pehe mwi tukw iou i mə, "Ikətoni nui me nəha pran səvəi suatuk rəməkure ia nirəha. Nui me nəha irəha nərmama həpɨk tekɨnraha səpəmsəpə, nəgkiariien me səvənraha səpəmsəpə, həuku pen ia kwənəkwus me səpəmsəpə. [16] ✡Nərimɨru nəha mɨne kənkəpati me nəha ten səməme ikətoni, irəha tuhəmwəki pran səvəi suatuk, mhəpeki raka pam narimnari me səvənhi, mhəpwəh in ramaiu auər a. Irəha tuhani nusan mhəuvani əmwesi in ia napw. [17] Irəha tuho iamɨnhi irə tɨ nəri nə mə Kumwesən rɨnəmri ia nətərɨgien səvənraha mə tuho rəmwhen sə in rokeikei. Nətərɨgien səvənraha truvehe mo kuatia i, nənə irəha tuhəuvei pen nɨskaiien səvənraha m nərimɨru mə trərɨmənu meste nəgkiariien səvəi Kumwesən ruvehe mukuə. [18] Prən nəha ikətoni in taon asori nəha sə ramərɨmənu ia kig me pam ia təkure tɨprənə."

18

[1] Kurirə ia narimnari me i, iakətoni agelo riti mwi rukrutə ia neiai mameiwaiu pehe. In rauvehi nasoriien sə rasori. Nukuraanien sə ruku pen irə rəməhiəpwɨn pam tɨprənə. [2] ✡Rəkwein əpwəmwɨs mɨni mə,

"In ruvəmwei! Taon asori nə Papilon ruvəmwei!
Təkwtəkwuni nəha nəremhə me kamharə ikɨn.
In kwopun nənɨmwɨn ərəha me mɨne menu me səməme həmkemɨk kaməmwəki irəha kamhərkwafə ikɨn.
[3] ✡Taon nəha rəmwhen ia pran riti səvəi suatuk.
Nərmama me pam ia tənəmtənə me hənənɨmwi raka waen sənmwɨn.
Waen nəha in noien ərəha sə nərman me kamho irəha min.
Kig me ia təkure tɨprənə həno əpnapen raka nari irəha prən nəha.
Nərmama ia təkure tɨprənə səməme kamhəmri pen nəmri nari ia narimnari
irəha nautə səvənraha ruvəuvehe mɨnasori ruku pen tɨ noien ərəha me səvəi prən nəha."

[4] ✡Nənə iakregi mwi reri iərmama riti fwe ia neiai rɨni mə,

"Həier irə nərmama me səiou
mɨnuə noien ərəha səvənhi trəpwəh nuvehi pekɨnien kɨmiaha,
nənə kɨmiaha tihəpwəh nuvehiien nərpwɨnien riti səvənhi.
[5] ✡Noien ərəha me səvənhi rasori rutə ipaka rɨrapi neiai,
ro pen Kumwesən rəpwəh nenouenouien nərəhaien me səvənhi.
[6] ✡Kɨmiaha tiho irə rəmwhen rɨno ia kɨmiaha.
Narimnari me səməme in rɨno ia kɨmiaha,
kɨmiaha tihəməkeikei mhərpwɨn pen m kəru min.
In rɨməvi pen nənɨmwiien skai kuatia ia kap səkɨmiaha,
kɨmiaha tihəməkeikei mhəvi pen nənɨmwien skai ia kap səvənhi m kəru.
[7] ✡Taon nəha rəmwhen ia pran riti sə rauvehi utə atukw a in,
mamarə ia narəien sə rukuər ia narimnari amasan me.

✡ 17:12: Dan 7:24 ✡ 17:14: 1Tim 6:15 ✡ 17:15: Aes 8:7, Jer 47:2 ✡ 17:16: Rev 18:8 ✡ 18:2: Rev 14:8, Aes 13:21, Aes 34:11, Jer 50:39 ✡ 18:3: Rev 14:8 ✡ 18:4: Aes 48:20, Jer 50:8, Jer 51:6,45, 2Kor 6:17 ✡ 18:5: Jen 18:20-21, Jer 51:9 ✡ 18:6: Sam 137:8, Jer 50:15,29, 2Tes 1:6 ✡ 18:7: Aes 47:7-9

Ro iamɨnhi irə kɨmiaha tihaməkeikei
mhəuvei pen nəmisəien mɨne
nasəkien min rəmwhen irə.
In rani ia rerɨn mə,
‘Iou prən asori iakaməkure ia kwopun
i mamərɨmənu.
Rɨpko mhə iou pran sə iərman səvənhi
ruvamhə.
Ko iapkasək mhə ia nəpɨn riti.’
8 ✡Prən nəha ramərpwi atukw a in iamɨnhi
irə ro pen nərpwɨnien me səvənhi
tuhəuvehe ia nəpɨn kuatia a:
nemhəien, nasəkien, mɨne nukumhə.
Napw trahi prən nəha,
tɨ nəri nə mə Iərɨmənu Kumwesən
sə rauvei pen nərpwɨnien min
nɨskaiien səvənhi rasori.”
9 ✡Nəpɨn kig me səvəi tɨprənə səməme
həno əpnapen raka nari irəha prən nəha
nənə mharə irəha min ia narəien sə rukuər
ia narimnari amasan me tuhətoni nɨse
napw sə ramahi in, nənə rerɨnraha trəpou
hasək tukwe. 10 ✡Nəmisəien səvənhi tro
irəha həhekɨr, nənə mhərer pen a isipwɨn
mə,
“Aueh taon asori!
Aueh Papilon taon sə nəgsem rasori!
Nərpwɨnien səim ruvəuvehe ia aoa ku-
atia a.”
11 ✡Nərmama me ia təkure tɨprənə
kamhəmri pen nəmri nari ia narimnari
tuhasək tɨ prən nəha tɨ nəri nə mə iərmama
riti mwi riwən truvehi nəmri narimnari me
səvənraha. 12 ✡Narimnari me səvənraha
rəmwhen ia aean mi nəha kol mɨne silva,
mɨne kəpwier amasan me, mɨne perel
me, mɨne tɨnari amasan nəha linen, mɨne
tɨnari sə ro tihi natis irə, mɨne tɨnari nəha
silik, mɨne tɨnari sə rəruerəv pɨk, mɨne
nei me səpəmsəpə nɨpekɨnraha rapein
amasan, mɨne narimnari me səpəmsəpə
kɨno ia kənkəpati elefen, mɨne narimnari
me səpəmsəpə kɨno ia nei nənimen rutə
pɨk, mɨne aean me nepwɨn rəmwhen ia
prons, mɨne kəpwier amasan nəha mapil,
13 mɨne teki nei sinamon, mɨne nɨmwai
nari kavi rərəgi pen ia nəvegɨnien, mɨne
nɨmwəkmwəki nari kuvani nɨpekɨn rapein
amasan, mɨne nɨse nei mi nəha fragkinsens
mɨne mɨr, mɨne waen, mɨne oel, mɨne flaoa,
mɨne kwənuni wit, mɨne kau me mɨne
sipsip me, mɨne hos me mɨne kat me hos
me kamhəvi, mɨne slef me, slef me nə irəha
nərmama.
14 “Narimnari amasan me pam səməme
nətərɨgien səim ramevən ia nirəha,
hənəpwəh ik mhəuvavən.
Nautə me pam səim mɨne marəmarə me
pam səim ikɨnətə wau raka ia
nirəha,
nənə ko ipkətoni mhə mwi irəha ia
nəpɨn riti.”
15 ✡Nərmama me nəha səməme
kamhəmri pen nəmri nari ia narimnari me
nəha həpeki nautə rɨpɨk ruku pen tɨ prən
nəha. Irəha tuhəhekɨr nəmisəien səvəi
prən nəha, mhərer pen a isipwɨn tukwe
in, mamhasək əpwəmwɨs 16 ✡mə,
“Aueh! Aueh taon asori!
In rəmwhen ia pran ramarkahu ia tɨnari
amasan i kani mə linen
sə ro tihi natis irə ramərueərəv pɨk.
In ramo pen marəmarə me ia nɨpwran,
marəmarə me nənimen rutə pɨk kɨno
ia kol, mɨne kəpwier amasan me,
mɨne perel me.
17-18 ✡Mətə kouraha pam nautə me səvənhi
ia aoa kuatia a.”
Nənə nəmə səməme kamhəkəkini
nɨtətə ia təsi, mɨne nərmama səməme
kamhərəku nɨtətə mamhəputə, mɨne nəmə
səməme kamhowok ia nəkwai nɨtətə, mɨne
nərmama səməme nɨtətə rapeki narimnari
səvənraha muvehe mɨpeki parei kamhəmri
pen nəmri nari ia nirəha, mamhəuvehi
mane irə, irəha pam hətoni nɨse napw sə
ramahi prən nəha, mhərer pen a isipwɨn
tukwe in, mamhasək əpwəmwɨs, mamhəni
mə,
“Taon asori riti riwən rəmwhen ia taon
nəha!”
19 ✡Irəha hərki pen nɨməkwrur
ia kənkapwənraha, rerɨnraha rəpou,
kamhasək, mamhəni mə,
“Aueh! Aueh taon asori!
Nərmama me pam səməme nɨtətə
səvənraha ramaiu ia təsi,
irəha nautə səvənraha ruvehe masori
ia narimnari me səim!
Mətə kouraha pam narimnari me səim ia
aoa kuatia a.”
20 ✡Mətə nɨpu riti mwi rani iamɨnhi irə
mɨnuə,

✡ 18:8: Jer 50:34, Rev 17:16 ✡ 18:9: Rev 17:2, Esik 27:30-35 ✡ 18:10: Esik 26:17, Dan 4:30 ✡ 18:11: Esik 27:36 ✡ 18:12: Esik 27:12,13,22 ✡ 18:15: Esik 27:31,36 ✡ 18:16: Rev 17:4 ✡ 18:17-18: Esik 27:27-29,32 ✡ 18:19: Esik 27:30-34 ✡ 18:20: Aes 44:23, Dut 32:43, Jer 51:48

"Kɨmiaha ia nɨtətə ia neiai, kɨmiaha
nərmama me səvəi Kumwesən,
mɨne aposol me mɨne profet me,
rerɨmiaha traməkeikei magien,
tɨ nəri nə mə Kumwesən rɨnərpwɨn
noien ərəha prən nəha rɨno ia
kɨmiaha!"
21 ✡Nənə agelo riti nəgsen rasori ruvehi
kəruəterei asori riti mərarki pen i ia nəkwai
təsi mɨni mə,
"Tukəraki irapw akwauakw taon asori nəha
Papilon iamɨnhi irə,
nənə tukəpwəh nətoniien mwi in ia
nəpɨn riti.
22 ✡Ia niram taon Papilon tɨpkregi mhə mwi
nərmama səməme kamhəuəsi nəri
kauəsi kaməni nɨpu irə,
uə nərmama səməme kamhəse tərhe
nau mɨne kisɨpw.
Ia niram tɨpkətoni mhə mwi iərmama sə
ramarpəkau amasan narimnari me.
Tɨpkregi mhə mwi kəpwier ramərari
maməkwai ətestesi kwənuni wit
kamo flaoa i.
23 ✡Nukuraanien səvəi laet trɨpkəhiapw
mhə mwi ia niram,
nənə tɨpkregi mhə mwi reri iərman
mɨne pran səməmi krauni sɨmwɨn tɨ
narəien vi səvənrau.
Tro iamɨnhi irə tɨ nəri nə mə fwe
kupwən nərmama me səim səməme
kamhəmri pen nəmri nari ia
narimnari irəha kamhəuvehi
nasoriien ia təkure tɨprənə.
Nərmama ia tənəmtənə me pam
hətoni nɨmtətien me nəha ikɨno ia
nɨskaiien səvəi iəremhə reikuə ia
nirəha.
24 ✡Ia taon nəha Papilon Kumwesən rətoni
nɨte profet me mɨne nərmama me
səvənhi.
Nərmama me pam ia təkure tɨprənə
səməme kɨnousi əpune irəha
Kumwesən rətoni nɨtenraha ia taon
nəha."

19

Nərmama fwe ia neiai həgnəgɨni
Kumwesən
1 Kurirə ia narimnari me i iakregi reri
nari riti rəmwhen ia nərmama həpɨk fwe
ia neiai, kamhəgkiari rerɨnraha rupwinari
mamhəni mə,
"Pwəh səgnəgɨni Iərɨmənu Kumwesən
səkɨtaha!
In rauvehimɨru kɨtaha. Nasoriien mɨne
nɨskaiien səvənhi əpa.
2 ✡Nəkiriien me səvənhi ho nɨpərhienien,
mhatukwatukw.
In rɨnərpwɨn raka noien ərəha səvəi taon
asori nəha Papilon,
tɨ nəri nə mə taon nəha rəmwhen ia
pran səvəi suatuk
rouraha nərmama ia təkure tɨprənə i
ia noien ərəha səvənhi.
Kumwesən ruvəuvei pen raka nərpwɨnien
min,
tɨ nəri nə mə kousi əpune səvənhi
iotukwininari me ia taon nəha."
3 ✡Nənə irəha həgkiari asori mwi mə,
"Pwəh səgnəgɨni Iərɨmənu!
Nɨse napw sə ramahi taon nəha rautə ia nuk
nuk me ko rɨpkiwən mhə."
4 ✡Ia nəpɨn nəha nəmə asori me
nəha twenti-fo mɨne nərimɨru me nəha
kefə hənɨmwi nukurhunraha ia nəmri
Kumwesən sə raməkure ia jea səvənhi
mamərɨmənu, mhəsiai in, mhəni mə,
"Ouəh! Pwəh səgnəgɨni Iərɨmənu!"
5 ✡Nənə reri iərmama riti ruku pen ia
jea Kumwesən raməkure irə mamərɨmənu,
mɨni mə,
"Kɨmiaha nərmama hiamo tukwini nari m
Kumwesən, mamhəsiai in,
nəri auər a mə hiaməuvehi nasoriien
uə hiəpkuvehi mhə nasoriien,
kɨmiaha pam tihaməkeikei
mhəgnəgɨni Kumwesən səkɨtaha!"
6 ✡Nənə iakregi nari riti rəmwhen ia
nərmama həpɨk kamhəgkiari, rerɨnraha
rəmwhen ia nui sə ramivə mamierɨg, mɨne
karuəruə ramərkwəpahar. Irəha həni mə,
"Pwəh səgnəgɨni Iərɨmənu Kumwesən
səkɨtaha
tɨ nəri nə mə in rauvehi nɨskaiien me
pam, mamərɨmənu!
7 Pwəh sagien, mhagien pɨk, mhəuvehi utə
nəghɨn,
tɨ nəri nə mə nəpɨn ruvəuvehe tukiri
pen vi a pran m kwəti sipsip!
Pran səvənhi rɨnəpnəpenə pam raka,

✡ 18:21: Jer 51:63-64, Esik 26:21 ✡ 18:22: Aes 24:8, Esik 26:13 ✡ 18:23: Jer 7:34, 16:9, Jer 25:10, Aes 47:9
✡ 18:24: Jer 51:49, Mat 23:35, Rev 17:6 ✡ 19:2: Rev 6:10, 16:7 ✡ 19:3: Rev 14:11 ✡ 19:4: Rev 4:2,10
✡ 19:5: Sam 22:23, Sam 134:1, Sam 135:1, Rev 11:18 ✡ 19:6: Rev 11:15, 14:2, Rev 15:3, 21:2 ✡ 19:8: Aes 61:10

[8] ✡mamarkahu ia tɨnari amasan
nəha linen kuvei pen min rəpsan
məmher.”
(Tɨnari amasan nəha linen ramahatən pen
noien atukwatukw me səvəi nərmama me
səvəi Kumwesən.)
[9] ✡Nənə agelo nəha rɨni pehe tukw iou
i mə, “Rai pen nəgkiariien i ia nəkukuə.
‘Nərmama səməme kɨnəkwein ia nirəha
mɨnuə tuhəuvən ia nəvegɨnien asori səvəi
kwəti sipsip irəha rerɨnraha tragien.’ ”
Nənə agelo nəha rarə mɨni mwi tukw iou i
mə, “Nəgkiariien me i nəgkiariien pərhien
səvəi Kumwesən.” [10] In rɨni iamɨnhi irə,
nənə iakɨnɨmwi nukurhuk mi ia nɨsun mə
takɨsiai in, mətə in rɨni pehe tukw iou mə,
“Tikəpwəh noien iamɨnhi irə! Krau iotuk-
wininari mi a, kɨtaha piam me səməme
kamhəuvehi nəgkiariien i Iesu rɨni mə
ro nɨpərhienien. Tikaməkeikei mɨnɨmwi
nukurhum mi ia nəmri Kumwesən əpa,
mɨsiai in, tɨ nəri nə mə nəgkiariien i
Iesu rɨni mə ro nɨpərhienien in nukune
nəgkiariien me səvəi profet me.”

*I*ərmama sə raməkure ia hos əpsan

[11] ✡Nənə iakətoni kəsevər ia neiai.
Iakəti pen mətoni hos əpsan riti. Iəmə
sə raməkure irə nəghɨn nə “Iəmə sə
Kamətɨgite Irə. In rani nɨpərhienien.”
Nəpɨn in rəkiri nərmama uə raruagən,
mətə in ramo ia noien sə ratukwatukw a.
[12] ✡Nənimen mi krouəmwhen ia nərami
napw. Ia təkure kənkapwə kəfəfau səvəi
nɨsiaiien me həpɨk. Kɨrai pen nəhag riti irə,
mətə iərmama riti rɨpkukurən mhə nahag
nəha, in əpa in rukurən. [13] ✡In ramarkahu
ia tɨnari riti kɨneitesi ia netə. Nəghɨn
sə kaməkwein in irə in nə “Nəgkiariien
səvəi Kumwesən.” [14] Naruagən me ia neiai
kamhəkure ia hos əpsan me mamhəkurirə
in, mamharkahu ia tɨnari amasan nəha
linen rəpsan məmher. [15] ✡Iərmama nəha
nau riti səvəi naruagənien rəhiə ruku pen
ia nɨpəgi nəkwan mamier. Ia nau nəha in
truvehi irapw nɨskaiien səvəi nərmama
ia tənəmtənə me, nənə muvehi nəri skai
riti sə rəmwhen ia nep ramahatən pen
nasoriien səvəi kig, rauvehi mamərɨmənu
ia nirəha. In tro rɨskai anan ia nirəha
rəmwhen kamo ia tɨpwei krep sə rɨmarei
nərmama kamheivə testesi mə nɨsenraha
trarɨs. Noien nəha in nəha Kumwesən i
rauvehi nɨskaiien me pam truvehi irapw
niemaha asori səvənhi irə. [16] ✡Kɨmərai pen
nəghɨn ia tɨnari səvənhi mɨne nuvan mə:
KIG SƏ RASORI IA KIG ME. IƏRɨMƏNU SƏ
RASORI IA NƏRɨMƏNU ME.
[17] ✡Nənə iakəti pen mətoni agelo riti
ramərer pen ia meri. In raməkwein
əpwəmwɨs mani pen tɨ menu me səməme
kamhəivə ia nɨmagouagou mə, “Həuvehe
mhousəsɨmwɨn kɨmiaha me tɨ nəvegɨnien
asori səvəi Kumwesən. [18] Həuvehe mhani
nɨpwrai kig me, mɨne nəmə asori me səvəi
naruagən me, mɨne nərmama nəgsenraha
rasori, mɨne hos me, mɨne nərmama
səməme kamhəkure ia hos me. Həuvehe
mhani nɨpwrai nərmama me pam: irəha
səməme ko slef ia nirəha mɨne səməme
kɨpko mhə slef ia nirəha, irəha səməme
kamhəuvehi nasoriien mɨne səməme
həpkuvehi mhə nasoriien.”
[19] ✡Nənə iakətoni nərimɨru nəha, mɨne
kig me səvəi tɨprənə, mɨne naruagən
me səvənraha housəsɨmwɨn irəha me mə
tuharuagən irəha Iəmə sə raməkure ia
hos mɨne naruagən me səvənhi. [20] ✡Nənə
naruagən me səvəi Iəmə nəha həuvən
mhəkwtəmhiri nərimɨru nəha, mɨne
profet eikuə nəha sə rɨnamo nɨmtətien
me fwe kupwən nəpɨn rɨnamərer irau
nərimɨru nəha. (In rɨnamo nɨmtətien me
nəha, mameikuə ia nərmama səməme
kamhəuvehi mak səvəi nərimɨru nəha,
mɨne səməme kamhənɨmwi nukurhunraha
ia nəmri nəri kuvrhəkɨn kuvnhi nərimɨru
irə mhəsiai in.) Irəha həkwtəmhiri irau,
mhərarki pen mɨru a irau ia kwopun
əmwhenɨmw nəha napw mɨne təpisi
ərəha krauuək ikɨn. [21] ✡Nənə kig me
mɨne naruagən me səvənraha, Iəmə sə
raməkure ia hos rərai əpune irəha ia nau
səvəi naruagənien sə ruku pen ia nɨpəgi
nəkwan mamier. Nənə menu me pam hani
nɨpwranraha tɨpwɨnraha rəsisi amasan.

20

Nuk wan-taosen

[1] ✡Nənə iakətoni agelo riti rukrutə ia
neiai mameiwaiu pehe, mauvehi ki riti

✡ 19:9: Mat 22:2-3, Wok Me 10:25-26, Rev 22:8-9 ✡ 19:11: Rev 1:5, 6:2, Sam 96:13, Aes 11:4 ✡ 19:12: Rev 1:14, 2:17 ✡ 19:13: Aes 63:1-3, Jon 1:1,14 ✡ 19:15: Rev 1:16, 12:5, Rev 14:20, 4:8, Rev 21:22 ✡ 19:16: Rev 17:14 ✡ 19:17: Esik 39:17-20 ✡ 19:19: Sam 2:2 ✡ 19:20: Rev 13:12-17, Rev 20:10,15, Aes 30:33 ✡ 19:21: Rev 19:17-18 ✡ 20:1: Rev 9:1

ia rəgɨn, ki səvəi nɨpəg sə rameiwaiu
nukunen riwən. In rauvehi mwi jen asori
riti. 2 ✡In rəkwtəmhiri snek asori, snek
sə rɨnarə raka tui nəghɨn nə Iəremhə uə
Setan. Agelo nəha rəkwtəmhiri, mərihi
səvəi nuk wan-taosen, 3 ✡mərarki pen ia
nɨpəg sə rameiwaiu nukunen riwən, nənə
məsisəg əknekɨn irə mɨnuə snek asori nəha
trəpwəh mwi neikuəien ia nərmama ia
tənəmtənə me meste nuk wan-taosen ro
sampam. Nəpɨn nuk wan-taosen ro sam-
pam, tukaməkeikei kɨfi nari irə səvəi nəpɨn
ouihi a.
4 ✡Nənə iakətoni jea me nepwɨn
səvəi nəmə asori me. Nəmə asori me
səməme kamhəkure ia jea me nəha,
kuvei pen nasoriien mɨnraha tuhaməkiri
noien me mamhərpwɨn. Nənə iakətoni
nənɨmwi nərmama səməme kɨnərai
əmwesi kənkapwənraha tɨ nəri nə mə
irəha kamhərer irapw tɨ nɨni irapwien
nəgkiariien amasan səvəi Iesu mɨne
nəgkiariien səvəi Kumwesən. Irəha
həpwəh nɨnɨmwiien nukurhunraha ia
nɨsiaiien ia nəmri nərimɨru uə ia nəmri nəri
kuvrhəkɨn kuvnhi nərimɨru irə, mhəpwəh
nuvehiien mak səvənhi ia nɨpwənanraha
mɨne rəgɨnraha. Iakətoni irəha həuvehe
mhəmɨru mwi, nənə mamhərɨmənu irəha
Kristo meste nuk wan-taosen. 5 In i nəpɨn sə
Kumwesən rɨməkupwən mo nərmama irə
hətui mwi ia nemhəien. Mətə nərmama
həuvamhə səməme in rɨpko mhə irəha
hətui mwi ia nəpɨn nəha tuhəpkətui mhə
mwi ia nemhəien meste nuk wan-taosen
ro sampam. 6 ✡Nərmama me i səməme
Kumwesən rɨməkupwən mo irəha hətui
mwi ia nemhəien, irəha rerɨnraha tragien,
tɨ nəri nə mə irəha nəkur ikinan me
səvənhi. Irəha tuhəpkemhə mhə mwi ia
nemhəien sə ro kəru i, mətə irəha tuho pris
me ia nirəha, pris me səvəi Kumwesən mɨne
Kristo, nənə mhərɨmənu irəha min ia nuk
wan-taosen.

*Setan trev*ən ia napw

7 Nənə nəpɨn nuk wan-taosen ro sampam,
tukɨfi nari ia Setan rier irapw ia kwopun
kɨnəsisəg əknekɨn in ikɨn. 8 ✡In trier irapw,
mevən meikuə ia kwənəkwus me nəha
səməme kamharə ia nɨkare təkure tɨprənə
i kefə, nəghɨnraha Kauk mɨne Makauk,
nənə mousəsɨmwɨn irəha mə tuharuagən.
Nərmama me nəha tuhəpɨk məmwhen ia
nɨpəkɨr ia təsi. 9 ✡Iakətoni mə irəha həuvən
ia kwopun me pam ia tɨprənə, mhərer
kuraukurau kwopun nərmama me səvəi
Kumwesən kamharə ikɨn mɨne taon sə
Kumwesən rokeikei pɨk. Mətə napw riti
rukrutə ia neiai meiwaiu pehe mahi irəha.
10 ✡Nənə kuvehi Setan, iəremhə sə rɨneikuə
ia nirəha, kuvehi, kərarki pen ia kwopun
əmwhenɨmw nəha napw mɨne təpisi ərəha
krauuək ikɨn. In nəha kwopun nəha
kɨnərarki pen raka nərimɨru ikɨn mɨne pro-
fet eikuə. Nənə tuko nəmisəien mɨnrahar ia
nəpɨn mɨne ia ran ia nuk nuk me.

*Kumwes*ən rəkiri nərmama səməme
həuvamhə, mərpwɨn noien me səvənraha

11 Ia nəpɨn nəha iakətoni jea asori
riti rəpsan mɨne Iəmə sə rəməkure irə
mamərɨmənu. Tɨprənə mɨne neiai krouap tɨ
nənimen kɨpkətoni mhə mwi irau. 12 ✡Nənə
iakətoni nərmama həuvamhə səməme
fwe kupwən kamhəuvehi nasoriien mɨne
səməme həpkuvehi mhə nasoriien, irəha
pam kamhərer ia nəmri Iəmə sə rəməkure
ia jea səvənhi mamərɨmənu. Nənə krɨpwegi
nəkukuə me nepwɨn. Krɨpwegi mwi
nəkukuə riti mwi, nəkukuə səvəi nɨmɨruien.
Nənə Iəmə nəha rəkiri nərmama həuvamhə
mesi pen nəgkiariien kɨmərai pen ia
nəkukuə me nəha, mərpwɨn atukwatukw
noien me irəha həno fwe kupwən. 13 ✡Təsi
raraka ia nərmama həuvamhə səməme
kamharə irə. Noien Iərmama Remhə
mɨne Imwei Nəkur Həuvamhə irau mwi
krouaraka ia nərmama səməme kamharə ia
nirau. Irəha pam hətui mwi ia nemhəien
səvənraha, nənə Iəmə nəha rəkiri irəha
kuatia kuatia, mərpwɨn atukwatukw noien
me irəha həno fwe kupwən. 14 ✡Nənə
kuvehi Noien Iərmama Remhə mɨne Imwei
Nəkur Həuvamhə kərarki pen irau ia
kwopun əmwhenɨmw nəha napw rauək
ikɨn. Nəri nəha in nəha nemhəien sə ro
kəru i. 15 ✡Nərmama me pam səməme
kɨpkətoni mhə nəghɨnraha ia nəkukuə
səvəi nɨmɨruien kərarki pen irəha ia
kwopun əmwhenɨmw nəha napw rauək
ikɨn.

✡ 20:2: Rev 12:9 ✡ 20:3: Jut 6 ✡ 20:4: Dan 7:9,22,27, 1Kor 6:2, Rev 13:17 ✡ 20:6: Rev 1:6 ✡ 20:8: Esik 38:2,9, Esik 38:15-16 ✡ 20:9: 2King 1:10, Esik 39:6 ✡ 20:10: Jen 19:24, Sam 11:6, Rev 19:20, 21:8 ✡ 20:12: Dan 7:9-10, Mat 25:31-46, Wok Me 17:31, 2Kor 5:10, Rev 13:8 ✡ 20:13: Rom 2:6, 1Pit 1:17, Rev 2:23, 22:12 ✡ 20:14: 1Kor 15:26,55 ✡ 20:15: Rev 13:8, 19:20

21

Jerusalem vi

1 ✡Nənə iakətoni neiai vi mɨne tɨprənə
vi, tɨ nəri nə mə neiai akuas mɨne tɨprənə
akuas krouvehe rouiwən. Nənə təsi riwən
mwi. 2 ✡Nənə iakətoni taon ikinan səvəi
Kumwesən, in nə Jerusalem vi, rukrutə
tɨ Kumwesən ia neiai mameiwaiu pehe.
Taon ikinan nəha ramser rəmwhen ia tɨnari
sə pran rarkahu irə ia nəpɨn tukiri pen
vi a in kuvei pen m iərman səvənhi.
3 ✡Nənə iakregi reri iərmama riti rup-
winari ruku pen ia jea sə Kumwesən
raməkure irə mamərɨmənu, rɨni mə, "Hətə
ro! Təkwtəkwuni nəha Kumwesən rɨno
rukwənu səvənhi irəha nərmama. In tra-
marə irəha mɨnraha, nənə irəha tuhəuvehe
nərmama me səvənhi. Kumwesən in tra-
marə tɨ nirəha, nənə muvehe Kumwesən
səvənraha. 4 ✡In trɨrai raka pam nɨse
nənimenraha. Noien iərmama remhə
mɨne nasəkien mɨne nəmisəien triwən, tɨ
nəri nə mə narimnari tui me həuvehe
mhəuvəiwən."

5 ✡Nənə Iəmə sə raməkure ia jea
mamərɨmənu rɨni mə, "Hətə ro! Iakamo
narimnari me pam həuvehe mhərməvi."
Nənə in rarə mɨni mwi mə, "Rai pen
nəgkiariien i ia nəkukuə, tɨ nəri nə mə
nəgkiariien me i ho nɨpərhienien nərmama
həukurən nətɨgiteien ia nirəha."

6 ✡Nənə in rərari mɨni pehe tukw iou
i mə, "Təkwtəkwuni nəha kɨno sampam
ia narimnari me pam! Iou i Alfa mɨne
Omeka,* nukunen mɨne nəkrəkwerɨn.
Nərmama səməme həkwakwa iou takuvei
pen nui mɨnraha. Nui nəha kɨpkuvehi mhə
nənimen. Nəmri nui nəha rauvei pehe
nui kauvehi nɨmɨruien irə. 7 ✡Iərmama
sə trɨskai meste naruagənien rukurau,
iou takuvei pen narimnari me səməme
iakuvəni pen raka tukwe in. Iou takuvehe
Kumwesən səvənhi, nənə in truvehe nərɨk.
8 ✡Mətə nərmama səməme kamhəhekɨr
ia nərmama, mhəpwəh nahatətəien,
mamho noien əmkemɨk, mamhousi əpune
nərmama, mamhakres pran, mamho
klepa, mamhəuvehi nahak, mamhəfwaki
m nənɨmwi nari me, mɨne ieikuə me pam,
imwənraha atukwatukw fwe ia kwopun
əmwhenɨmw nəha napw mɨne təpisi ərəha
krauuək ikɨn. Nəri nəha in nemhəien sə ro
kəru irə."

9 ✡Nənə nagelo me nəha sefen
kamhəpeki pesɨn me nəha sefen həukuər ia
nərpwɨnien irəha sefen (nənə nərpwɨnien
me nəha irəha nərpwɨnien sampam
Kumwesən tro m nərmama), riti ia nagelo
me nəha rɨni pehe tukw iou i mə, "Uvehe
ro. Iakuə takahatən prən nəha, in pran
səvəi kwəti sipsip, pwəh ikətoni." 10 ✡Nənə
ia vison nəha Nənɨmwɨn rəriari miou
iakətoni agelo nəha ruvehi iou iarouevən
fwe ia təkuər riti rasori məpwəmwɨs. Nənə
in rahatən taon ikinan nəha Jerusalem
iakətoni ruku pen tɨ Kumwesən ia neiai
mameiwaiu pehe. 11 ✡Taon ikinan nəha
rukuraan ia nukuraanien səvəi Kumwesən.
Ramserser rəmwhen ia kəpwier amasan
riti kani mə tiaspa rəmher rəmwhen ia
klas. 12 ✡Nəpai riti rasori məpwəmwɨs
rukuraukurau irə. Ia nəpai nəha kwəruə me
irəha twelef. Nagelo me twelef kamhərer
ia kwəruə me nəha. Ia kwəruə me nəha
kɨmərai pen nəghi kwənəkwus me səvəi
nəkur Isrel irəha twelef. 13 Kwəruə me
nəha kahar ia nɨkare taon nəha peraha,
kahar mwi ia nɨkaren prehi, kahar ia
nɨkaren pesu, nənə kahar ia nɨkaren
parei. 14 Kəpwier asori me irəha twelef
kamhəkwtəmhiri əknekɨn nukune nəpai
nəha səvəi taon nəha. Nənə kɨmərai pen
nəghi aposol me twelef səvəi kwəti sipsip
ia kəpwier me nəha.

15 ✡Agelo sə raməgkiari miou rauvehi
nari riti kɨno ia kol truvehi mak səvəi
taon irə mɨne nəpai səvənhi mɨne kwəruə
me ia nəpai nəha. 16 Nɨkare taon nəha
irəha kefə. Nasoriien səvəi nɨkarkaren
me mɨne nəpwəmwɨsien səvənraha rutə
həmnəmwhen a. Agelo nəha ruvehi nəri
nəha rauvehi ia rəgɨn, muvehi mak səvəi
nɨkarkaren me, mətoni irəha kuatia kuatia
nasoriien səvənhi mɨne nəpwəmwɨsien
səvənhi rutə tu-taosen-fo-hantret kilo-

✡ 21:1: 2Tes 3:13 ✡ 21:2: Aes 52:1, 61:10, Hip 11:16, 12:22, Rev 3:12 ✡ 21:3: 2Kron 6:18, Sek 2:10, 2Kor 6:16, Rev 7:17 ✡ 21:4: Aes 35:10, Aes 65:19 ✡ 21:5: 2Kor 5:17, Rev 4:2,10 ✡ 21:6: Sam 36:9, Jer 2:13, Jon 7:37, Rev 1:8,17, 22:17 * 21:6: Alfa in leta sə rukupwən ia alfapet səvəi nəkur Kris. Omeka in leta sampam. Nəhag i kaməkwein Kumwesən irə nɨpwran mə in nukunen mɨne nəkrəkwerɨn. Əvsini mwi Rev 21:6; 22:13. ✡ 21:7: 2Saml 7:14 ✡ 21:8: Mat 25:41, Hip 10:38-39, Rev 19:20, 21:27, 22:15 ✡ 21:9: Rev 15:1 ✡ 21:10: Esik 40:2, Rev 21:2 ✡ 21:11: Aes 60:1-2,19 ✡ 21:12: Esik 48:30-35 ✡ 21:15: Rev 11:1

meta. 17 In ruvehi mwi nikimkimien səvəi
nəpai nəha mətoni rəmwhen ia sikisti-sikis
mita. Mita nəha sə agelo nəha rauvehi
mak səvəi nari irə rəmwhen a mwi ia mita
nəha nərmama kamhəuvehi mak səvəi
nari irə. 18 Nəpai nəha kino ia kəpwier
amasan i tiaspa, nənə kuvrhəkin taon ia
kol atukwatukw, kol sə rəmher məmwhen
ia klas. 19 ✡Kəpwier asori me səməme
kamhəkwtəmhiri əknekin nukune nəpai
səvəi taon nəha kəfəri pen irəha ia kəpwier
amasan me səpəmsəpə. Kiməkupwən
kəmri pen kəpwier amasan i tiaspa, sə ro
kəru irə kəmri pen kəpwier amasan i safaia,
sə ro kahar irə kəmri pen kəpwier amasan
i akat, sə ro kefə irə kəmri pen kəpwier
amasan i emeral, 20 sə ro krirum irə kəmri
pen kəpwier amasan i onikis, sə ro sikis irə
kəmri pen kəpwier amasan i kanilian, sə
ro sefen irə kəmri pen kəpwier amasan i
krisolaet, sə ro eit irə kəmri pen kəpwier
amasan i malakait, sə ro naen irə kəmri
pen kəpwier amasan i topas, sə ro ten irə
kəmri pen kəpwier amasan i kalsetoni, sə
ro eleven irə kəmri pen kəpwier amasan i
takwoes, nənə sə ro twelef irə kəmri pen
kəpwier amasan i ametis. 21 Kwəruə me
nəha twelef təpinhə me səvənraha kino ia
perel irəha twelef. Təpinhə kwatia kwatia
ko ia perel kwatia kwatia. Nənə suatuk
me fwe imwə ia taon nəha kino ia kol
atukwatukw, kol sə rəmher məmwhen ia
klas.

22 ✡Nənə iapkətoni mhə nimwə riti
kaməfwaki ikin ia nəkwai taon nəha, ti nəri
nə mə nimwəfwaki səvənhi in nə Iərimənu
Kumwesən sə rauvehi niskaiien me pam
mine kwəti sipsip. 23 ✡Ia taon nəha irəha
tuhəpkətui mhə mwi meri mine məkwə mə
trouəhiəpwin irəha ti nəri nə mə nuku-
raanien səvəi Kumwesən rəməhiəpwin
pam taon nəha, nənə kwəti sipsip in nə
laet səvənhi. 24 ✡Nərmama ia tənəmtənə
me tuhavən ia nukuraanien səvənhi, nənə
kig me ia təkure tiprənə tuhəpeki nautə
amasan me səvənraha mhəuvnimwə ia
taon nəha. 25 ✡Kwəruə me səvəi taon
nəha tukəpwəh nərəpinhəien irəha ia
nəpin riti, ti nəri nə mə nəpin ia nəpin
triwən ia kwopun nəha. 26 ✡Nərmama ia
tənəmtənə me tuhəpeki nautə amasan me
səvənraha mine narimnari me nərmama
həməuvei pen minraha ia nisiaiien, nənə
mhəpeki mhəuvnimwə ia taon nəha.
27 ✡Narimnari me səməme həmkemik ia
nəmri Kumwesən, mine nərmama səməme
kamho narimnari səvəi nauristien, mine
nərmama səməme kamheikuə, irəha
tuhəpwəh nuvnimwəien ia taon nəha ia
nəpin riti. Mətə nərmama me a i səməme
kimərai pen nəghinraha ia nəkukuə səvəi
nimiruien sə kwəti sipsip rauvehi irəha əpa
nəha tuhəuvnimwə ia taon nəha.

22

Nui aris kauvehi nimiruien irə

1 ✡Nənə agelo rarə mahatən mwi nui
aris riti iakətoni. Nui ia nui aris nəha nui
kauvehi nimiruien irə. Nui nəha rəmher
rəmwhen ia klas, raiu maku pen fwe ia jea
sə Kumwesən mine kwəti sipsip krauəkure
irə rouərimənu, 2 ✡mamesi pen suatuk ia
kurkwai taon nəha. Nənə iakətoni nei
kauvehi nimiruien irə ramərer ia nikarkare
nui nəha, maukuə m twelef ia nuk me
pam ia məkwə me pam. Nənə nərmama ia
tənəmtənə me pam kamhətimwi nimwan
ti nomasanien nemhəien me. 3 Ia nəkwai
taon nəha tukəpwəh mwi nətoniien nari
riti sə Kumwesən rəməkwein ərəha irə. Jea
sə Kumwesən mine kwəti sipsip krauəkure
irə rouərimənu trərer ikin. Nənə iotukwin-
inari me səvənhi tuhamo nəkwan. 4 ✡Irəha
tuhətoni nənimen, nənə tukrai pen nəghin
ia nipwənanraha. 5 ✡Nəpin ia nəpin triwən.
Irəha tuhəpkətui mhə meri uə nari riti
mwi truvei pen nukuraanien minraha, ti
nəri nə mə Iərimənu Kumwesən səvənraha
in trukuraan muvei pen nukuraanien
minraha, nənə irəha tuhərimənu ia nuk
nuk me. 6 ✡Nənə agelo nəha rini pehe tukw
iou i mə, "Nəgkiariien me i ho nipərhienien
nərmama həukurən nətigiteien ia nirəha.
Iərimənu Kumwesən səvəi nənimwi profet
kupwən me rinərhi pehe iou agelo səvənhi
mə takuvehe mahatən narimnari me
tripko mhə tui həier pehe pwəh səvənhi
iotukwininari me hətoni."

Tripko mhə tui Iesu ruvehe

7 ✡"Həregi ro! Tripko mhə tui iaku-
vehe. Iərmama sə ramo nəgkiariien me

✡ 21:19: Aes 54:11-12 ✡ 21:22: Rev 15:3 ✡ 21:23: Aes 60:19-20, Rev 22:5 ✡ 21:24: Aes 60:3,5 ✡ 21:25: Aes 60:11 ✡ 21:26: Sek 14:7, Rev 22:5 ✡ 21:27: Aes 52:1, 1Kor 6:9-10, Rev 13:8, 21:8 ✡ 22:1: Esik 47:1 ✡ 22:2: Joel 3:18, Sek 14:8, Jen 2:9, Esik 47:12, Rev 22:14,19 ✡ 22:4: Sam 42:2, Mat 5:8, Rev 3:12 ✡ 22:5: Dan 7:18,27, Rev 5:10, 20:6, Rev 21:23,25 ✡ 22:6: Rev 1:1 ✡ 22:7: Rev 1:3, 2:16 ✡ 22:8: Rev 19:10

səməme Kumwesən ruvei pehe, kamhəmak
ia nəkukuə i, in rerɨn tragien."

8 ✡Iou Jon, iou iakɨməregi mətoni narim-
nari me i. Nəpɨn iakregi mətoni raka narim-
nari me i, nənə iakɨnɨmwi nukurhuk mi ia
nəmri agelo sə rahatən iou irə mə takɨsiai
in. 9 Mətə in rɨni pehe tukw iou i mə,
"əpwəh noien iamɨnha irə! Krau iotuk-
wininari mi a səvəi Kumwesən kɨtaha piam
me i profet me mɨne nərmama me səməme
kamho nəgkiariien me ia nəkukuə i. Nɨmwi
nukurhum mi ia nəmri Kumwesən, mɨsiai
in!"

10 ✡Nənə in rarə mɨni mwi tukw
iou i mə, "Tikəpwəh nərkwafəien ia
nəgkiariien me i Kumwesən ruvei pehe
mik kamhəmak ia nəkukuə i tɨ nəri nə
mə narimnari me i trɨpko mhə tui həier
pehe. 11 ✡Nərmama səməme kamho noien
ərəha pwəh kamhəmwur pen ia noien
ərəha. Nərmama səməme kamho noien
əmkemɨk pwəh kamhəmwur pen ia noien
əmkemɨk. Nərmama səməme kamho noien
atukwatukw pwəh kamhəmwur pen ia
noien atukwatukw. Nərmama səməme
kamho noien əmher pwəh kamhəmwur
pen ia noien əmher.

12 ✡Həregi ro! Trɨpko mhə tui iaku-
vehe! Takuvehi nərəkuien səiou, muvehe,
muvei pen m nərmama me pam resi pen
narimnari me irəha həno. 13 ✡Iou i Alfa
mɨne Omeka,* nukunen mɨne nəkrəkwerɨn.
Iakɨnarə raka kupwən, nənə takarə mwi
kurirə.

14 ✡Nərmama səməme haikuas tɨnari
səvənraha rəpsan, irəha rerɨnraha tragien.
Takəseni irəha hani nukwai nei kauvehi
nɨmɨruien irə, nənə mhəukurau ia kwəruə
me səvəi taon nəha mhəuvnimwə.
15 ✡Mətə nərmama nepwɨn nəha ikɨn ko
həpkuvnimwə mhə. Irəha nəha nərmama
səməme həmkemɨk rəmwhen ia kuri me,
mamho klepa, mamho nahak. Nərman
mɨne nɨpran səməme kamhəiri əpnapen
irəha me irəha nəha ko həpkuvnimwə
mhə. Nərmama me pam səməme kamhousi
əpune nərmama, mamhəfwaki m nənɨmwi
nari me, mamhokeikei pɨk noien səvəi
neikuəien tuharə fwe iruə.

16 ✡Iou, Iesu, iakɨnərhi pehe agelo səiou
mə truvehe mɨni irapw narimnari me
i tukumiaha nakalasia me. Iou i kig
sə iakɨməuku pen ia kwənəkwus səvəi
Kig Tevɨt. Iou iakəmwhen ia kəməhau
kofətəteia sə rukuraan."

17 ✡Nənɨmwɨn Ikinan mɨne pran səvəi
kwəti sipsip krauni mə, "Uvehe!" Nənə
pwəh iərmama sə ramregi nəgkiariien i,
in mwi rɨni mə, "Uvehe!" Nənə pwəh
iərmama sə rəkwakwa ruvehe. Iərmama
sə rokeikei pwəh in rənɨmwi auər a nui sə
kauvehi nɨmɨruien irə.

18 ✡Iou, Jon, iakaməgkiari skai m
nərmama səməme kamhəregi nəgkiariien
me Kumwesən ruvei pehe miou kamhəmak
ia nəkukuə i. Trɨni mɨnuə iərmama riti
rakutan pen atukw nəgkiariien riti səvənhi
ia nəgkiariien me i, Kumwesən truvei pen
min nərpwɨnien me i nəkukuə i raməgkiari
irə makutan pen mwi. 19 ✡Trɨni mɨnuə
iərmama riti rɨpeki raka nəgkiariien me
nepwɨn ia nəkukuə i, Kumwesən trɨpeki
raka namasanien me i nəkukuə i raməgkiari
irə iərmama nəha trɨpkuvehi mhə riti.
Namasanien me nəha nukwai nei kauvehi
nɨmɨruien irə mɨne kwopun riti ia taon
ikinan nəha.

20 ✡Iərmama sə rani irapw narimnari me i
rɨni mə, "Pərhien trɨpko mhə tui iakuvehe!"
Ouəh, pwəh ro iamɨnhi! Uvehe rə Iərɨmənu
Iesu!

21 Pwəh namasanien səvəi Iərɨmənu
səkɨtaha Iesu tramarə tɨ nərmama me pam.
Ouəh, pwəh ro iamɨnhi!

✡ 22:10: Rev 1:3, 10:4 ✡ 22:11: Dan 12:10 ✡ 22:12: Aes 40:10, 2Kor 11:15, Rev 2:16,23 ✡ 22:13: Rev 1:8,17, 21:6 * 22:13: Alfa in leta sə rukupwən ia alfapet səvəi nəkur Kris. Omeka in leta sampam. Nahag i kaməkwein Kumwesən irə nɨpwran mə in nukunen mɨne nəkrəkwerɨn. Əvsini mwi Rev 21:6; 22:13. ✡ 22:14: Rev 22:2 ✡ 22:15: Rev 21:17 ✡ 22:16: Nam 24:17, Rom 1:3, Rev 2:28, 5:5 ✡ 22:17: Sing 8:14, Rev 21:6 ✡ 22:18: Dut 4:2, 12:32, Rev 15:1,6 ✡ 22:19: Rev 22:2 ✡ 22:20: Rev 2:16

Read the New Testament daily

January

date	Scripture
1	Matiu 1:1–2:12
2	Matiu 2:13–3:6
3	Matiu 3:7–4:11
4	Matiu 4:12-25
5	Matiu 5:1-26
6	Matiu 5:27-48
7	Matiu 6:1-24
8	Matiu 6:25–7:14
9	Matiu 7:15-29
10	Matiu 8:1-17
11	Matiu 8:18-34
12	Matiu 9:1-17
13	Matiu 9:18-38
14	Matiu 10:1-23
15	Matiu 10:24–11:6
16	Matiu 11:7-30
17	Matiu 12:1-21
18	Matiu 12:22-45
19	Matiu 12:46–13:23
20	Matiu 13:24-46
21	Matiu 13:47–14:12
22	Matiu 14:13-36
23	Matiu 15:1-28
24	Matiu 15:29–16:12
25	Matiu 16:13–17:9
26	Matiu 17:10-27
27	Matiu 18:1-22
28	Matiu 18:23–19:12
29	Matiu 19:13-30
30	Matiu 20:1-28
31	Matiu 20:29–21:22

February

date	Scripture
1	Matiu 21:23-46
2	Matiu 22:1-33
3	Matiu 22:34–23:12
4	Matiu 23:13-39
5	Matiu 24:1-28
6	Matiu 24:29-51
7	Matiu 25:1-30
8	Matiu 25:31–26:13
9	Matiu 26:14-46
10	Matiu 26:47-68
11	Matiu 26:69–27:14
12	Matiu 27:15-31
13	Matiu 27:32-66
14	Matiu 28:1-20
15	Mak 1:1-28
16	Mak 1:29–2:12
17	Mak 2:13–3:6
18	Mak 3:7-30
19	Mak 3:31–4:25
20	Mak 4:26–5:20
21	Mak 5:21-43
22	Mak 6:1-29
23	Mak 6:30-56
24	Mak 7:1-23
25	Mak 7:24–8:10
26	Mak 8:11–9:1
27	Mak 9:2-29
28	Mak 9:30–10:12

March

date	Scripture
1	Mak 10:13-31
2	Mak 10:32-52
3	Mak 11:1-26
4	Mak 11:27–12:17
5	Mak 12:18-37
6	Mak 12:38–13:13
7	Mak 13:14-37
8	Mak 14:1-21
9	Mak 14:22-52
10	Mak 14:53-72
11	Mak 15:1-47
12	Mak 16:1-20
13	Luk 1:1-25
14	Luk 1:26-56
15	Luk 1:57-80
16	Luk 2:1-35
17	Luk 2:36-52
18	Luk 3:1-22
19	Luk 3:23-38
20	Luk 4:1-30
21	Luk 4:31–5:11
22	Luk 5:12-28
23	Luk 5:29–6:11
24	Luk 6:12-38
25	Luk 6:39–7:10
26	Luk 7:11-35
27	Luk 7:36–8:3
28	Luk 8:4-21
29	Luk 8:22-39
30	Luk 8:40–9:6
31	Luk 9:7-27

date	Scripture
1	Luk 9:28-50
2	Luk 9:51–10:12
3	Luk 10:13-37
4	Luk 10:38–11:13
5	Luk 11:14-36
6	Luk 11:37–12:7
7	Luk 12:8-34
8	Luk 12:35-59
9	Luk 13:1-21
10	Luk 13:22–14:6
11	Luk 14:7-35
12	Luk 15:1-32
13	Luk 16:1-18
14	Luk 16:19–17:10
15	Luk 17:11-37
16	Luk 18:1-17
17	Luk 18:18-43
18	Luk 19:1-27
19	Luk 19:28-48
20	Luk 20:1-26
21	Luk 20:27-47
22	Luk 21:1-28
23	Luk 21:29–22:13
24	Luk 22:14-34
25	Luk 22:35-53
26	Luk 22:54–23:12
27	Luk 23:13-43
28	Luk 23:44–24:12
29	Luk 24:13-53
30	Jon 1:1-28

date	Scripture
1	Jon 1:29-51
2	Jon 2:1-25
3	Jon 3:1-21
4	Jon 3:22–4:3
5	Jon 4:4-42
6	Jon 4:43-54
7	Jon 5:1-23
8	Jon 5:24-47
9	Jon 6:1-21
10	Jon 6:22-40
11	Jon 6:41-71
12	Jon 7:1-29
13	Jon 7:30-52
14	Jon 7:53–8:20
15	Jon 8:21-30
16	Jon 8:31-59
17	Jon 9:1-41
18	Jon 10:1-21
19	Jon 10:22-42
20	Jon 11:1-53
21	Jon 11:54–12:19
22	Jon 12:20-50
23	Jon 13:1-30
24	Jon 13:31–14:14
25	Jon 14:15-31
26	Jon 15:1-27
27	Jon 16:1-33
28	Jon 17:1-26
29	Jon 18:1-24
30	Jon 18:25–19:22
31	Jon 19:23-42

date	Scripture
1	Jon 20:1-31
2	Jon 21:1-25
3	Wok Me 1:1-26
4	Wok Me 2:1-47
5	Wok Me 3:1-26
6	Wok Me 4:1-37
7	Wok Me 5:1-42
8	Wok Me 6:1-15
9	Wok Me 7:1-29
10	Wok Me 7:30-50
11	Wok Me 7:51–8:13
12	Wok Me 8:14-40
13	Wok Me 9:1-25
14	Wok Me 9:26-43
15	Wok Me 10:1-33
16	Wok Me 10:34-48
17	Wok Me 11:1-30
18	Wok Me 12:1-23
19	Wok Me 12:24–13:12
20	Wok Me 13:13-41
21	Wok Me 13:42–14:7
22	Wok Me 14:8-28
23	Wok Me 15:1-35
24	Wok Me 15:36–16:15
25	Wok Me 16:16-40
26	Wok Me 17:1-34
27	Wok Me 18:1-21
28	Wok Me 18:22–19:12
29	Wok Me 19:13-41
30	Wok Me 20:1-38

date	Scripture
1	Wok Me 21:1-16
2	Wok Me 21:17-36
3	Wok Me 21:37–22:16
4	Wok Me 22:17–23:10
5	Wok Me 23:11-35
6	Wok Me 24:1-27
7	Wok Me 25:1-27
8	Wok Me 26:1-32
9	Wok Me 27:1-20
10	Wok Me 27:21-44
11	Wok Me 28:1-31
12	Rom 1:1-17
13	Rom 1:18-32
14	Rom 2:1-24
15	Rom 2:25–3:8
16	Rom 3:9-31
17	Rom 4:1-12
18	Rom 4:13–5:5
19	Rom 5:6-21
20	Rom 6:1-23
21	Rom 7:1-14
22	Rom 7:15–8:6
23	Rom 8:7-21
24	Rom 8:22-39
25	Rom 9:1-21
26	Rom 9:22–10:13
27	Rom 10:14–11:12
28	Rom 11:13-36
29	Rom 12:1-21
30	Rom 13:1-14
31	Rom 14:1-23

date	Scripture
1	Rom 15:1-21
2	Rom 15:22–16:7
3	Rom 16:8-27
4	1 Korin 1:1-17
5	1 Korin 1:18–2:5
6	1 Korin 2:6–3:4
7	1 Korin 3:5-23
8	1 Korin 4:1-21
9	1 Korin 5:1-13
10	1 Korin 6:1-20
11	1 Korin 7:1-24
12	1 Korin 7:25-40
13	1 Korin 8:1-13
14	1 Korin 9:1-18
15	1 Korin 9:19–10:13
16	1 Korin 10:14–11:1
17	1 Korin 11:2-16
18	1 Korin 11:17-34
19	1 Korin 12:1-26
20	1 Korin 12:27–13:13
21	1 Korin 14:1-17
22	1 Korin 14:18-40
23	1 Korin 15:1-28
24	1 Korin 15:29-58
25	1 Korin 16:1-24
26	2 Korin 1:1-11
27	2 Korin 1:12–2:11
28	2 Korin 2:12-17
29	2 Korin 3:1-18
30	2 Korin 4:1-12
31	2 Korin 4:13–5:10

date	Scripture
1	2 Korin 5:11-21
2	2 Korin 6:1-13
3	2 Korin 6:14–7:7
4	2 Korin 7:8-16
5	2 Korin 8:1-15
6	2 Korin 8:16-24
7	2 Korin 9:1-15
8	2 Korin 10:1-18
9	2 Korin 11:1-15
10	2 Korin 11:16-33
11	2 Korin 12:1-10
12	2 Korin 12:11-21
13	2 Korin 13:1-14
14	Kalesia 1:1-24
15	Kalesia 2:1-16
16	Kalesia 2:17–3:9
17	Kalesia 3:10-22
18	Kalesia 3:23–4:20
19	Kalesia 4:21–5:12
20	Kalesia 5:13-26
21	Kalesia 6:1-18
22	Efesas 1:1-23
23	Efesas 2:1-22
24	Efesas 3:1-21
25	Efesas 4:1-16
26	Efesas 4:17–5:2
27	Efesas 5:3-33
28	Efesas 6:1-24
29	Filipae 1:1-26
30	Filipae 1:27–2:18

date	Scripture
1	Filipae 2:19–3:6
2	Filipae 3:7–4:1
3	Filipae 4:2-23
4	Kolosi 1:1-20
5	Kolosi 1:21–2:7
6	Kolosi 2:8-23
7	Kolosi 3:1-17
8	Kolosi 3:18–4:18
9	1 Tesalonaeka 1:1–2:9
10	1 Tesalonaeka 2:10–3:13
11	1 Tesalonaeka 4:1–5:3
12	1 Tesalonaeka 5:4-28
13	2 Tesalonaeka 1:1-12
14	2 Tesalonaeka 2:1-17
15	2 Tesalonaeka 3:1-18
16	1 Timoti 1:1-20
17	1 Timoti 2:1-15
18	1 Timoti 3:1-16
19	1 Timoti 4:1-16
20	1 Timoti 5:1-25
21	1 Timoti 6:1-21
22	2 Timoti 1:1-18
23	2 Timoti 2:1-21
24	2 Timoti 2:22–3:17
25	2 Timoti 4:1-22
26	Taetas 1:1-16
27	Taetas 2:1-14
28	Taetas 2:15–3:15
29	Filimon 1:1-25
30	Hipru 1:1-14
31	Hipru 2:1-18

date	Scripture
1	Hipru 3:1-19
2	Hipru 4:1-13
3	Hipru 4:14–5:14
4	Hipru 6:1-20
5	Hipru 7:1-19
6	Hipru 7:20-28
7	Hipru 8:1-13
8	Hipru 9:1-10
9	Hipru 9:11-28
10	Hipru 10:1-18
11	Hipru 10:19-39
12	Hipru 11:1-16
13	Hipru 11:17-31
14	Hipru 11:32–12:13
15	Hipru 12:14-29
16	Hipru 13:1-25
17	Jemes 1:1-18
18	Jemes 1:19–2:17
19	Jemes 2:18–3:18
20	Jemes 4:1-17
21	Jemes 5:1-20
22	1 Pita 1:1-12
23	1 Pita 1:13–2:10
24	1 Pita 2:11–3:7
25	1 Pita 3:8–4:6
26	1 Pita 4:7–5:14
27	2 Pita 1:1-21
28	2 Pita 2:1-22
29	2 Pita 3:1-18
30	1 Jon 1:1-10

date	Scripture
1	1 Jon 2:1-17
2	1 Jon 2:18–3:2
3	1 Jon 3:3-24
4	1 Jon 4:1-21
5	1 Jon 5:1-21
6	2 Jon 1:1-13
7	3 Jon 1:1-14
8	Jut 1:1-25
9	Revelesen 1:1-20
10	Revelesen 2:1-17
11	Revelesen 2:18–3:6
12	Revelesen 3:7-22
13	Revelesen 4:1-11
14	Revelesen 5:1-14
15	Revelesen 6:1-17
16	Revelesen 7:1-17
17	Revelesen 8:1-13
18	Revelesen 9:1-21
19	Revelesen 10:1-11
20	Revelesen 11:1-19
21	Revelesen 12:1-18
22	Revelesen 13:1-18
23	Revelesen 14:1-20
24	Revelesen 15:1-8
25	Revelesen 16:1-21
26	Revelesen 17:1-18
27	Revelesen 18:1-24
28	Revelesen 19:1-21
29	Revelesen 20:1-15
30	Revelesen 21:1-27
31	Revelesen 22:1-21

Nɨpəri nəkukuə sə rani nɨpwrai nəgkiariien me (Diksonari)

Agelo: Nagelo me irəha nənɨmwɨn me Kumwesən rɨno irəha kamho tukwini nari min. Nagelo me kamhəgnəgɨni Kumwesən fwe ia neiai (Mat 2:14). Nəpɨn me nepwɨn nagelo me həgkiari m nərmama, mhəvisau pen mɨnraha nəgkiariien sə Kumwesən rokeikei mə tuhəregi (Dan 9:20-23, Mak 16:5-8, Luk 1:26, Wok Me 1:9-11). Kumwesən ramərhi pehe nagelo me kamhəuvehe mamhasitu ia nərmama səməme tuhəuvehi nɨmɨruien rerɨn (Hip 1:14).

Mətə nagelo me nepwɨn nəha ikɨn həpwəh no tukwiniien nari m Kumwesən. Irəha nagelo ərəha me. Kani mwi irəha mə nəremhə me. Iəremhə i in rasori ia nirəha nəghɨn nə Setan. Wok səvəi Setan mɨne nagelo me səvənhi kamheikuə ia nərmama ia tənəmtənə me. Irəha həpwəh nokeikeiien mə nərmama tuhəni nɨpərhienien ia Iesu Kristo (2Kor 4:3-4, Rev 20:1-3,7-8). Tukamevən tukərarki pen nagelo ərəha me ia kwopun napw asori rauək rerɨn ikɨn. Nərmama səməme kamhəkurirə ia nagelo ərəha me nəha tukərarki pen mwi irəha həuvən ia kwopun nəha (Mat 25:41).

Aposol: Nəgkiariien i aposol nɨpwran in i mə Iərmama sə kɨnərhi pen in. Aposol riti rauvehi nasoriien maməgkiari tukwini səvəi iəmə asori sə rɨnərhi pen in. Iesu rɨməuvei pen nasoriien m nərmama səvənhi twelef mə irəha aposol me səvənhi. Wok səvəi aposol me səvəi Iesu ro iamɨnhi irə. Irəha hənətoni ia nənimenraha mə Iesu rɨnətui mwi ia nemhəien səvənhi. Irəha həməni irapw nəgkiariien amasan səvənhi. Nənə mhərpwi nousəsɨmwɨnien vi me səvəi nakalasia me ia kwopun me. Nənə nəpɨn rɨpɨk irəha ho nɨmtətien me ia nɨskaiien səvəi Nənɨmwɨn Ikinan. Nɨmtətien me nəha ho nukurənien i mə nəgkiariien amasan səvəi Iesu Kristo ro nɨpərhienien (Mak 16:19-20, Rom 15:19, Hip 2:4).

Iesu rətui mwi ia nemhəien səvənhi. Nəpɨn nepwɨn rukurau nənə, in rier irapw tɨ Pol məkwein in mə in truvehi wok səvəi aposol. Nərmama kuatia kuatia me nəha ikɨn rəmwhen ia Panapas sə nərmama kamhəkwein irəha mə aposol. Nəri auər a həpkətoni mhə Iesu Kristo. Nənə nəpɨn səvsini nəgkiariien nəha aposol ia nəkukuə i Wok Me, nɨpwran rani mə nərmama me i twelef səvəi Iesu hənavən irəha min. Nənə ia nəkukuə i, Pol rɨni mə in mwi aposol riti səvəi Iesu mətə in rɨpkavən mhə irəha nərmama me nəha twelef. Nəkukuə nəha raməgkiari pɨk ia aposol mi Pita mɨne Pol. (Mat 10:1-4, Mak 3:13-19, Luk 6:12-16).

Elta: Elta me irəha nəmə asori me kamhətui tɨ nakalasia me ia nousəsɨmwɨnien me səvənraha. (1Tim 3:1-7)

Epikurien me mɨne Stoik me: Irəha nahatən me səvəi nəkur Kris fwe tui anan kamhətui nɨpərhienien. Ia nəpɨn nəha Niutestamen raməgkiari irə nəkur Kris həpɨk hənamesi pen nahatənien səvəi nahatən me nəha. Epikurien me həməni mə nukune nɨmɨruien amasan in i mə nərmama tuhətui narimnari me səməme hamo iərmama riti rerɨn ramagien. Stoik me həməni mə rekəm iərmama traməkeikei məmwur mə rerɨn trəpwəh nagienien məpwəh mwi nəmisəien nəri auər a narəien səvənhi rəfo irə ramasan uə rərəha. (Wok Me 17:18)

Farisi: Farisi me mɨne nahatən me səvəi loa irəha nəmə asori me səvəi nəkur Isrel ia nəpɨn səvəi Iesu. Irəha həukurən amasan loa me pam səməme Kumwesən rɨməuvei pen m Moses, nənə mamhahatən mə nərmama tuhaməkeikei mhesi pen əknekɨn loa me pam nəha ia noien sə ratukwatukw amasan. Irəha kamhahatən mwi noien me mɨne loa me nepwɨn səməme kamrɨpɨn pen ia loa sə Kumwesən rɨməuvei pen. Irəha haməfiəutə pɨk irəha nənə rerɨnraha rɨrhi mə irəha hasori ia nərmama me pam. Irəha həməni mə noien səvənraha ramasan. Mətə nɨpərhienien irəha həpɨk kamho noien səvəi kəuətkəsuə. Irəha hənəmwəki Iesu nənə mhokeikei mə tuhousi əpune in. Əvsini mwi nəgkiariien i Satusi ia diksonari i.

Herot: Ia Niutestamen kaməkwein nərmama kefə nəghɨnraha i Herot.

(1) *Herot asori.* In kig səvəi nəkur Jutia nəpɨn Iesu rɨnətui. In raməmwur mə trousi əpune Iesu nəpɨn in ramouihi (Mat 2:1-22, Luk 1:9).

(2) *Herot Antipas.* In tɨni Herot asori. In ramərɨmənu ia tənə Kalili nəpɨn Iesu ramavən mani irapw nəgkiariien səvəi Kumwesən mamo nɨmtətien me. Herot Antipas riri Herotias. In rɨnərhi pen iaruagən riti səvənhi revən mərai raka kənkapwə Jon Paptaes fwe ia kalapus (Mak 6:14-29). Nəmə asori me səvəi nəkur Isrel haməuvehi Iesu mhəuvən tɨ Herot Antipas mə in trɨni mə Iesu traməkeikei memhə (Luk 23:6-12).

(3) *Herot Akripa sə* rukupwən. In tɨni Aristopolas. Piəvni Herot Antipas. In rɨno nərəhaien m nakalasia me nəpɨn Iesu rɨnətui raka ia nemhəien. Rɨnousi əpune Jemes i piəvi Jon (Wok Me 12:1-23).

(4) *Herot Akripa sə* resi pen. In tɨni Herot Akripa sə rukupwən. Kurirə Pol revən fwe Rom mə Kig Sisa trəkiri nəgkiariien səvənhi, Herot i rɨregi nəgkiariien səvəi Pol ia nəmri Festas (Wok Me 25:13–26:2, 26:19,27-32).

Hosana: Kupwən nɨpwrai nəgkiariien i Hosana kani mə uvehimɨru. Nənə kurirə irə nɨpwran ruvehe mə əgnəgɨni uə ni vivi.

Iəməti Iərmama: Nəgkiariien i Iəməti Iərmama in nəhag riti. Iesu rani pɨk nəgkiariien nəha, mani atukw a in. Iesu in Iəməti Iərmama. Nɨpwran mə in iərmama rəmwhen a ia kɨtaha, mətə nəhag nəha ramahatən pen mwi mə in Kristo, iərmama i profet kupwən me həməni mə truvehe. Ia nəməkrəhaien səvənhi Profet Taniel rɨnətoni iəməti iərmama riti revən mərer ia nəmri Kumwesən, nənə Kumwesən ruvei pen nasoriien min trərɨmənu ia nərmama ia tənə m tənəmepam (Dan 7:13-14).

Iesu: Nɨpwrai nəhag i Iesu in i iərmama sə rauvehimɨru nərmama. Kumwesən rɨnəkwein tɨni Meri mə Iesu tɨ nəri nə mə in truvehimɨru nərmama me səvənhi muvehi raka nərəhaien me səvənraha (Mat 1:21). Nəhag me nepwɨn səvəi Iesu kaməkwein in mə Iesu Kristo, Tɨni Kumwesən, Iəməti Iərmama, Kwənəkwus səvəi Kig Tevɨt.

Iotukwininari: Ia nəpɨn səvəi Niutestamen iotukwininari me səpəmsəpə. Nepwɨn kɨnərkwi tərini irəha kamho auər a wok səvəi iəmə asori. Iotukwininari me nəha həreirei noien nətərɨgien atukw səvənraha, mətə iərməpə ramərɨmənu ia nirəha. Kani mwi irəha mə slef me. Iotukwininari me nepwɨn mwi nəha ikɨn kamho wok səvəi nərməpə mətə kamhəuvehi nərəkuien irə (Luk 15:19). Kɨpkərihi tərini mhə irəha mə irəha slef me, mətə irəha həseni a mə iərməpə trɨni nəkwan tɨ nirəha i nənə irəha tuho rerɨnraha ragien a.

Isrel: Isrel nəhag vi riti sə Kumwesən rɨməuvei pen m Jekop tɨni Aesak mɨne Repeka. Kaha səvəi Isrel in nə Epraham. Isrel tɨni iərman twelef. Nənə irəha i kaha kupwən me səvəi nəkur Isrel. Kwopun sə hamarə ikɨn kani mwi mə tənə Isrel. Kupwən kani tɨprənə i mə Kenan.

Kamel: In nərimɨru riti kaməkure irə rəmwhen ia hos. Mətə in rupwinari ouihi a ia hos. In rəmwhen tɨ navənien fwe kwopun akwesakwes ikɨn. Rapeki nari pam me kamo tɨnari ia nɨmwherɨn.

Kəfəfau səvəi nɨsiaiien: Kəfəfau səvəi nɨsiaien Nəkukuə Ikinan raməgkiari irə riti kəfəfau kɨno ia nɨmwai nei uə tihinari me, nənə kəfəfau pen ia kənkapwə iərmama riti tɨ nəgnəgɨniien in. Rəmwhen ia iərmama riti sə rəvtənhi nərmama ia naiuien. Kəfəfau riti mwi in kəfəfau səvəi kig sə kɨno ia kol sə ramserser. Kəfəfau pen kəfəfau nəha ia kənkapwə kig ramahatən pen mə in rasori kamsiai in.

Kig Sisa: In nəghi iərmama sə ramərɨmənu ia nəkur Rom fwe kupwən.

Kol: In kəpwier sə ramserser pɨk. Kamo narimnari me irə nənimenraha rutə pɨk rəmwhen ia rig, uə nari krukwi pen ia nɨfregi iərmama, uə kwənari sə kaməkwani.

Krep: Krep in nei riti kəpwei rutə muvirɨs rəmwhen ia nəkwus. Kamo waen irə. Raukuə nukwan ramo tɨpwen.

Kristo: Ia nəgkiariien səvəi nəkur Kris fwe kupwən nɨpwran rani mə iərmama sə Kumwesən rɨmərfi mə trərhi pehe i ruvehe muvehimɨru nərmama. Nəkur Isrel həpɨk həni Iesu

mə rɨpko mhə in Kristo, in iərmama auər a. Mətə narəien səvəi Iesu rɨno nəgkiariien me səvəi profet tui me həuvehe mhəuvəukuə. Nəpɨn Iesu rɨnətui ia nemhəien səvənhi, ramahatən mə Iesu in Kristo (Rom 1:14).

Kwopun akwesakwes ikɨn: Nəpɨn kaməgkiari ia kwopun akwesakwes ikɨn ia Niutestamen nɨpwran mə kwopun nəha nərmama həiwən ikɨn. Narimnari me həpkutə amasan mhə ikɨn.

Kwopun ikinan: Rum riti ia nəkwai nimwə səvəi Kumwesən.

Kwopun ikinan anan: Rum riti mwi ia nəkwai nimwə səvəi Kumwesən.

Loa səvəi Moses: Nəgkiariien nəha Loa, uə Loa sə kɨmərai, nɨpwran rani mə Kumwesən rɨməuvei pen Loa me m nəkur Isrel. Nəghi nəkukuə krirum səməme hamarə ia Oltestamen. Nəghɨnraha ia Bislama Jenesis, Eksodas, Levitikas, Namba, mɨne Dutronome. Nəkukuə me nəha krirum həmwhen ia nukune loa me pam səvənraha nəkur Isrel.

Mastat: In nei sə kauvei pen nunɨn ia nəvegɨnien mə trapein amasan. Nunɨn rouihi anan ia nuni nei me (Mat 13:31).

Mesaea: Nɨpwran rəmwhen ia Kristo uə Iəməti Iərmama. Kumwesən rɨnərhi pehe mə truvehe muvehimɨru nərmama.

Nənɨmwɨn Ikinan: Nənɨmwɨn Ikinan in Nənɨmwɨn i rɨməuku pen tɨ Tata Kumwesən mɨne Tɨni. Kani in mə Iasitu (Jon 14:15-17). Ramarə ia reri nərmama me i kamhəni nɨpərhienien ia Iesu Kristo (Rom 8:9). Nənɨmwɨn Ikinan in Kumwesən (Wok Me 5:3-4).

Nənɨmwi nari sə kaməfwaki pen min: Nənɨmwi nari nepwɨn kuvnhi nərimɨru me irə, kuvnhi nərmama irə, uə kumwesən kwərhakwərha me, uə nəri əpə riti. In nari riti sə nərmama kamho ia nei, uə aean riti, uə ia kəruəterei. Nərmama ho mamhəfwaki pen mɨnraha, mamhəvi netə ramevən tɨ nənɨmwi nari me nəha. Kumwesən raməmwəki noien i nərmama kamhəfwaki pen m nənɨmwi nari me. (Eks 20:4-5, Kol 3:5-6, Efes 5:5-6, 1Jon 5:21)

Nakalasia: Misi Watt rɨnakres nəgkiariien i fwe kupwən. Nukune nəgkiariien i nəgkiariien Krik sə rani mə eklessia. Nɨpwran in i mə nərmama me i Kumwesən rɨnəkwein irəha həuvehe nərmama me səvənhi. Ia Inglis kani nəgkiariien i mə the Church. Bislama rani mə Jyos. Nəgkiariien me nepwɨn ia tənə kamhəni mə Nimwəfwaki. Mətə kɨmaha iahaməni mə nakalasia me. Kwopun me nepwɨn iahaməni mə nousəsɨmwɨnien səvəi nakalasia me. Iahaməni iamɨnha irə mə nərmama tuhəukurən mə Jyos səvəi Kumwesən rɨpko mhə nimwə riti, mətə kwa nərmama. Kwopun iərmama kəru uə kahar səvəi Iesu housəsɨmwɨn irəha me ikɨn Iesu ramarə tɨ nirəha ia kwopun nəha nəri auər a mə nimwəfwaki riti riwən (Mat 18:20).

Neai: In i kwopun kɨtaha nakalasia me tsəuvən mharə fwe ikɨn kɨtaha Kumwesən ia nəpɨn riti. Neai rɨpko mhə neai sə samətoni məkwə mɨne kəməhau me irə, rekəm. Neai in kwopun Kumwesən ramarə ikɨn.

Nɨtətə ia neai: Ia nəkukuə Matiu rɨmərai nəgkiariien i nɨtətə ia neiai nɨpwran mə nɨtətə sə Kumwesən ramərɨmənu irə (Mat 13:31-33, Luk 13:18-20). Ia kwopun me nepwɨn mwi ia Niutestamen nɨpwran mə kwopun Kumwesən ramarə ikɨn fwe ia neiai (Efes 2:6).

Nɨtətə sə Kumwesən ramərɨmənu irə: Kumwesən in kig sə ramərɨmənu rerɨn ia narimnari me pam fwe ia neiai mɨne ia təkure tɨprənə (Sam 145:13, Dan 4:34-35). Ro iamɨnhi irə kɨtaha səukurən nɨniien mə nɨtətə sə Kumwesən ramərɨmənu irə rɨnarə raka nənə trɨpkiwən mhə. Mətə ia nətəien riti mwi kɨtaha sətoni mə nɨtətə sə Kumwesən ramərɨmənu irə rɨpkuvehe mhə ihi. Nərəhaien rasori ia tɨprənə i. Nərmama kamhərui nəkwai Kumwesən. Setan ramo noien ikou me səvənhi. Kɨtaha sameitenhi mə nɨtətə sə Kumwesən ramərɨmənu irə trier pehe. Kig sə ramərɨmənu ia nɨtətə səvəi Kumwesən in nəha Iesu. Nəpɨn in truvehe mwi irə kɨtaha tsəni mə, "Təkwtəkwuni nəha Kumwesən səkɨtaha truvehimɨru kɨtaha! Təkwtəkwuni nəha in tro sətoni mə in rauvehi nɨskaiien, nənə, təkwtəkwuni nəha in ramərɨmənu! Nənə təkwtəkwuni nəha Kristo səvənhi tro sətoni mə in rasori ia narimnari me

pam!" (Rev 12:10). Nərmama səməme kamhəni nɨpərhienien ia Iesu Kristo tuhəuvnimwə ia nɨtətə nəha. Irəha tuhamarə rerɨn irəha Iərɨmənu səvənraha. Mətə nərmama səməme kamhərui nəkwai Kristo tuhəpkuvnimwə mhə ia nɨtətə nəha (Mat 25:34,36, 1Kor 6:9-11, Rev 21:5-8).

Nəvegɨnien Ikinan: Kurirə Iesu remhə ia nei kamarkuaui in rəkwein nərmama me səvənhi həuvehe mhani pəri nari irəha min ia nəvegɨnien asori səvəi Pasova. In rɨməuvehi bred məkwsen, muvei pen m nərmama me səvənhi hani. Nənə rɨməuvehi waen, muvei pen mɨnraha hənɨmwi. Bred mɨne waen krouahatən pen nemhəien səvəi Iesu. Kɨnousi əpune nɨpwran nɨten rɨnaiu tukutaha. Nəpɨn tsani bred nənə mhənɨmwi waen nəha kɨtaha nakalasia me rerɨtaha traməkeikei mɨrhi nemhəien səvənhi ia nei kamarkuaui. (Mak 14:12-26, Mat 26:17-30, Luk 22:7-23, 1Kor 11:23-25)

Nimwə səvəi Kumwesən: Fwe kupwən nimwə riti səvəi Kumwesən rɨnərer fwe tənə Isrel ia taon asori səvənraha Jerusalem. Fwe ikɨn, pris me səvəi nəkur Isrel haməvi netə tɨ naikuas rakaien nərəhaien me səvəi nərmama me səvəi Kumwesən. Mətə ia nuk 70 naruagən me səvəi nəkur Rom həuvehe mhousi testesi pam nimwə nəha. Nəkwai nimwə nəha rum kəru. Rum riti kani mə kwopun ikinan. Nənə rum riti mwi kani mə kwopun ikinan anan.

Nəvegɨnien asori kani mə Pentekos: Pentekos in nəvegɨnien asori riti səvəi nəkur Isrel. Irəha hamo nəvegɨnien asori nəha nəpɨn 50 kurirə nəvegɨnien asori kani mə Pasova. Nəpɨn Iesu rɨnamarə irə nəkur Isrel kamho nəvegɨnien asori nəha kamhəgnəgɨni Kumwesən tɨ nəvegɨnien vi fwe nəmhien. Nəpɨn nəha Pentekos, in nəha nəpɨn Nənɨmwɨn Ikinan rɨməuvehe irə mukuər ia reri nərmama səvəi Iesu (Wok Me 2:1-4, 20:16, 1Kor 16:8).

Nəvegɨnien asori kani mə Pasova: Pasova in nəvegɨnien asori riti səvəi nəkur Isrel. Irəha hamo nəvegɨnien asori nəha rerɨnraha ramrhi nəpɨn nəha Kumwesən rɨməiri raka kaha kupwən me səvənraha ia tənə Ijip. Ia nəpɨn nəha rɨməiri raka irəha irə in rousi əpune nɨpwnəti nəkur Ijip me nəmritaik me, mətə in rəpwəh nousi əpune nɨpwnəti nəkur Isrel me tɨ nəri nə mə hənahakwi pen netə ia kwəruə ia nimwə me səvənraha. Noien nəha Kumwesən rɨno rahatən pen wok sə Iesu Kristo truvehe mo muvehimɨru nərmama ia nɨten.

Nəvegɨnien asori səvəi pret yis riwən irə: In nəvegɨnien asori riti səvəi nəkur Isrel. Nəpɨn nəkur Isrel həməier fwe Ijip haməuvani pret nəha yis riwən irə mə irəha tuhəuvani akwauakw mə həier fwe Ijip tɨ nəri nə mə bred nəha yis riwən irə ramafə akwauakw a. (Mat 26:17, Mak 4:1-12, Luk 22:1-7)

Nui Asori Kalili, Nui Asori Taepirias: In nui asori riti fwe prehi ia tənə Isrel. Nəpwəmwɨsien səvənhi rəmwhen ia 22 kilometa. Nasoriien səvənhi rəmwhen ia 12 kilometa. Mavi rəmwhen ia təsi. Peiau peiau fwe ikɨn səvənhi. Kani mə Lek Kenesaret ia Luk 5:1. Ia Jon 6:1 nəghɨn riti mwi Taepirias.

Nuvehiien ninhum: In noien riti səvəi nəkur Isrel hamo fwe tui muvehe meste pehe ipwet mɨne. Ropə ia noien i nəkur ia Tənə kamho. Kupwən anan Kumwesən rɨno promes riti irau Epraham mə in Kumwesən səvənhi nənə Epraham mɨne nɨmwipwɨni me irəha nɨpwnəti Kumwesən me. Kumwesən rɨni pen tɨ Epraham ia Jenesis 17 mə tukuvehi ninhum m nərman kəmri karen irəha mə irəha nərmama me səvənhi. Trɨni mɨnuə iərman rətui muvehi nəpɨn eit, kuvehi ninhum min rahatən pen mə rauvehi nəvəhagien sə Kumwesən rɨməuvei pen m Epraham. Ia nəpɨn səvəi Oltestamen nuvehiien ninhum ramahatən pen mə iərman in kwənəkwus riti səvəi Epraham. Mətə Pol rahatən mə noien səvəi nuvehiien ninhum ro nəri auər a təkwtəkwuni. Nuvehiien ninhum ko rɨpkuvehi mhə ik ikevən ia neai. Mətə tikɨni nɨpərhienien ia Iesu Kristo pwəh Iesu ruvehi raka nərəhaien ia rerɨm. Noien iamɨnha irə in nəha noien pərhien səvəi nuvehiien ninhum m iərmama. (Rom 2:25-29, Kal 6:15-16, Kol 2:11)

Nuviien netə: Fwe kupwən nərmama haməuvehi nərimɨru me səpəmsəpə

rəmwhen ia mak, kau, uə sipsip, mhəuvehi mhəuvən, mhəuvei pen m pris me mə tuhəuvani əmwesi ia təkure nɨfatə, mhəvehi raka nərəhaien me səvənraha. Nəpɨn me nepwɨn mwi kamhəuvei pen nərimɨru me iamɨnha irə ia təkure nɨfatə tɨ nəgnəgɨniien Kumwesən irə. Mətə trɨni mɨnuə nərimɨru sə ramemhə uə rərəha ko kəpwəh nuvei penien m Kumwesən ia təkure nɨfatə səvənhi. Noien nəha ro nɨmtətien sə ramahatən pen mə nɨte Iesu traikuas raka nərəhaien me.

Perel: In kəpwier amasan riti sə raməmak ia nəkwai nari riti fwe ia təsi kamo kwənari ia nənimen mɨne nari krukwi pen ia nɨfregi iərmama.

Pokis səvəi nəgkiariien i Kumwesən rɨnərihi tərini əknekɨn: Pokis i ramahatən pen Loa səvəi Moses. Loa nəha nəgkiariien i Kumwesən rɨnərihi tərini əknekɨn, məmri nəkur Isrel hənamarə irə fwe kupwən. Kɨməuvrhəkɨn pokis nəha ia timpa nənə kuvegi nɨkarkaren me ia kol. Ia nəkwai pokis nəha tekinari riti kɨno ia kol nəvegɨnien nəha kani mə mana rukuər irə. Rɨgi nei nəha rɨno tihin mahatən pen Eron mə in pris, in mwi ia nəkwai pokis nəha. Kəruəterei mi kəru nəha kɨmərai pen loa me ten ia nirau irau mwi fwe ikɨn. Nəpɨn nəkur Isrel həier ia kwopun riti mhəuvən ia kwopun riti mwi, nənə mamhəuvehi pokis i. Nəpɨn harə ia kwopun riti nənə mhəmri pen pokis nəha ia nimwə tapolen sə ro ikinan. Pokis i mɨne narimnari me ia nəkwan irəha pam ho ikinan tɨ nəri nə mə irəha həmwhen ia nɨmtətien riti kamətə pen nəgkiariien irə sə Kumwesən rɨnərihi tərini əknekɨn. Nəpɨn haməuvrhəkɨn nimwə səvəi Kumwesən fwe Jerusalem, nənə pokis i raməmak fwe kwopun sə ro ikinan anan ia nimwə səvəi Kumwesən. (Eks 25:10-22, 9:4, 16:31-33, Hip 9:4-5, Rev 11:19)

Paal: Paal in kumwesən eikuə riti səvəi nəkur ia Kenan. (Rom 11:4)

Pielsepul: Pielsepul in nəha Setan. Fwe kupwən Farisi me həmwəki Iesu, mhəni ərəha in mə raməkoui irapw nəremhə me ia nərmama ia nɨskaiien səvəi Pielsepul. Irəha həpkɨni mhə nɨpərhienien ia Iesu mə in raməkoui irapw nəremhə me ia nərmama ia nɨskaiien səvəi Nənɨmwɨn Ikinan. (Mak 3:22, Luk 11:15)

Pris: Fwe kupwən nəkur Isrel həier ia tənə Ijip, Kumwesən riri pen irəha həuvən ia təkuər Sinae. Ia kwopun nəha in rɨni nəkwan mə irəha tuhəuvrhəkɨn nimwə tapolen riti. Nənɨmwɨn səvənhi tramərer pen ia nimwə tapolen nəha ia nəkwai rum sə ro ikinan anan. Kumwesən rərpwi rəgɨn ia Eron mə in mɨne kwənəkwus səvənhi tuhəuvehe mho wok səvəi pris me. Irəha tuhərer ia nɨmwrhenhi Kumwesən mɨne nərmama me səvənhi, mhəvi netə tɨ nərəhaien. Trɨni mɨnuə nərmama hokeikei mə tuhəuvei pen nari riti m Kumwesən, pris me tuhəuvehi nəri nəha mhəuvei pen tukwini səvənraha ia təkure nɨfatə səvəi Kumwesən. Ia nəpɨn səvəi Iesu fwe kupwən pris me kamho wok me iamɨnha irə ia nimwə səvəi Kumwesən fwe ia Jerusalem. Mətə ipwet mɨne pris asori anan səkɨtaha in i Iesu Kristo. In əpa ramərer ia nɨmwrhenhi Kumwesən mɨne nərmama me səvənhi mavi sɨmwɨn irəha.

Pris asori: In pris riti sə ramərɨmənu ia pris me nepwɨn səvəi nəkur Isrel.

Pris asori anan: In pris kuatia a sə in rasori ia pris me pam. Ia nuk me pam ia nəpɨn kuatia a in rauvehi nɨte sipsip muvnimwə ia kwopun sə ro ikinan anan ia nimwə səvəi Kumwesən mə truvehi raka nərəhaien me səvəi nəkur Isrel.

Profet: In iərmama riti sə Kumwesən rauvei pen nəgkiariien min mə trɨni irapw. Nəpɨn rɨpɨk profet me ia nəpɨn səvəi Oltestamen kamhəni irapw narimnari me səməme həpkuvehe mhə ihi.

Sapat: In nəpɨn səvəi nəkur Isrel kamhəfwaki irə. Sapat ramo stat ia 6 klok ia Fraete ia nəruarəv mevən meste Sapat ia nəruarəv ia 6 klok. Ia Sapat nərmama həpko anan mhə wok riti. Irəha hamapwɨs. Nəpɨn nəha in nəpɨn ikinan səvəi nəkur Isrel. Nəgkiariien i sapat ia nəgkiariien səvəi nəkur Isrel fwe kupwən nɨpwran rani mə apwɨs. Fwe kupwən, nəpɨn Kumwesən rɨno tɨprənə, Nəkukuə Ikinan rani mə in rɨno wok nəpɨn sikis nənə nəpɨn sə ro sefen irə in ro sampam, mapwɨs. Nəpɨn sə ro sefen

irə ia nəfwakiien in nəpɨn səvənhi. Nənə loa me səməme in rɨməuvei pen m Moses rani irapw mə nəpɨn sə ro sefen irə in nəpɨn ikinan səvənhi sə nərmama me səvənhi tuhəpwəh noien wok riti irə. Nənə noien sə nərmama tuhapwɨs ia nəpɨn nəha rɨnahatən raka mə irəha nərmama me səvəi Kumwesən. Ia Niutestamen, Iesu rɨməni irapw mə in ramərɨmənu ia Sapat (Mat 12:8, Mak 2:28, Luk 6:5). Mətə nəmə asori me səvəi nəkur Isrel haməmwəki in tɨ nəri nə mə in rɨno nərmama nepwɨn səməme hamemhə həsanɨn ia Sapat. Nənə irəha həni mə noien nəha in rɨno rɨnərui loa. Nənə in ro mwi narimnari me nepwɨn səm əme rerɨnraha rɨrhi mə rɨpkatukwatukw mhə mə tuko ia Sapat.

Sameria, iəmə Sameria: Fwe kupwən nəkur Isrel haməmwəki nəkur Sameria. Ia nəpɨn nəha rəknekɨn tɨ nəkur Isrel mə tuhavən fwe imwəi nəkur Sameria tɨ nəri nə mə ia nətəien səvənraha nəkur Sameria irəha həmkemɨk ia nəmri Kumwesən. Trɨni mɨnuə havən fwe imwənraha nənə irəha mwi tuhəmkemɨk.

Satusi: Irəha həmwhen ia pati riti. Nepwɨn kamho wok səvəi politik. Nepwɨn kamho wok səvəi nuviien netə ia təkure nɨfatə səvəi Kumwesən. Nepwɨn kamhətui tɨ nimwə səvəi Kumwesən. Irəha nəmə asori me səvəi nəkur Isrel. Irəha hamesi pen a loa səvəi Moses səməme kamharə fwe Jenesis, Eksodas, Levitikas, Namba, mɨne Dutronome. Irəha həni mə nəpɨn iərmama remhə rɨno sampam. Nənɨmwɨn ko rɨpkevən mhə ia kwopun riti. Irəha həni mwi mə nagelo me mɨne nəremhə me həiwən (Wok Me 23:8).

Setan: Nəgkiariien i Setan rakupwən ia nəgkiariien Hipru. In nəgkiariien səvəi nəkur Isrel. Nɨpwran mə iəremhə sə rəməmwəki iərmama. Setan kupwən in agelo riti səvəi Kumwesən. Mətə Kumwesən rɨnərhi irapw in ia neai tɨ nəri nə mə in ramaruagən irau Kumwesən mə in trərɨmənu ia Kumwesən (Aes 14:12-15, Eks 28:11-19).

Sinae: In təkuər riti ia tənə Ijip. Kwopun nəha Kumwesən rɨməuvei pen Loa səvənhi m Moses fwe ikɨn (Hip 12:18-24).

Tikon: In iərmama sə ramasitu ia nakalasia me ia nousəsɨmwɨnien me səvənraha. Kɨməkupwən kuvehi utə tikon me mə tuhasitu ia nakalasia me ia Wok Me 6:1-7. (Fil 1:1, 1Tim 3:8,10-12, Rom 16:1)

Vranda səvəi Solomon: In kwopun riti ia nimwə səvəi Kumwesən. Kwopun nəha nəpɨn me pam nəmə asori me səvəi nəkur Isrel kamhəgkiari ia loa səvəi Kumwesən ikɨn. Ia nəpɨn səvəi Iesu kɨno nəpai asori ia kəpwier rukurau ia nimwə səvəi Kumwesən. Fwe imwə kɨno tənɨfiə ia nɨkaren me pam. Kwopun nəha nərmama kamhəuvehi nəmri nərimɨru me ikɨn tɨ nuviien netə irə. Kwopun nəha kaməvriwei mane me ikɨn. (Luk 9:45-46, Jon 2:14-16)

Wit: Nari riti rəmwhen ia rais. Rutə rəmwhen ia nurhi mətə ro nukwan. Kaməkwaiəkwai, raməsas maməpwəh tekɨn. Kaməkwai testesi kwənkwan kamo flaoa irə.

Nɨpwrai nɨniien me ia Niutestamen

Paptaes
Mat 28:18-20, Wok Me 10:44-48, Kal 3:26-27, Jon 3:22, Wok Me 16:14-15,31-33, Kol 2:12, Jon 4:1-2, Wok Me 19:1-7, 1Pit 3:20-22, Wok Me 2:37-42, Wok Me 22:12-16, Wok Me 8:12,36-38, Rom 6:1-4

*Nar*əien ia nəkwai nimwə
Tata mɨne mama
Efes 6:4, Kol 3:21, 1Tim 3:4-5
Nəkwərhakwərha me
Mat 15:3-6, Efes 6:1-3, 1Tim 5:4,8, Luk 2:51, Kol 3:20, Hip 12:7-11
Nɨpran me səməme nərman me səvənraha hemhə mhəpwəh irəha
Wok Me 6:1, 1Kor 7:39-40, Jem 1:27, Rom 7:2-3, 1Tim 5:3-16
Nerəien Mat 19:4-6, Kol 3:18-19, Hip 13:4, 1Kor 7:1-16, 1Tes 4:3-8, Taet 2:3-5, 1Pit 3:1-7, Efes 5:21-33

*N*ərmama asori me səməme kamhərɨmənu (uə Kavmen)
Mat 22:15-22, Rom 13:1-7, Taet 3:1, Wok Me 5:27-29, 1Tim 2:1-4, 1Pit 2:13-17

*N*ərmama kamhometə nakalasia me səvəi Iesu Kristo
Mat 5:10-12, 1Kor 4:11-13, 1Pit 3:13-17, Mak 13:9-13, 2Kor 4:8-11, 1Pit 4:12-19, Luk 12:4-9, Fil 1:28-29, 1Jon 4:7-12,16, Jon 15:18-21, 2Tes 1:4-8, Rev 2:10, Wok Me 5:41, 2Tim 3:10-13, Rom 8:35-37, Hip 10:32-39, Rom 12:12-14,17-21, Hip 12:3-4

*Kumwes*ən
Noien səvəi Kumwesən
Mak 10:27, Rom 11:33-36, 1Pit 1:14-17, Mak 12:29-30, 1Kor 8:4-6, 1Jon 1:5, Luk 1:37, 2Kor 1:3, 1Jon 4:7-12,16, Luk 6:35-36, 1Tim 1:17, Jut 24-25, Jon 4:24, 1Tim 6:15-16, Rev 4:8-11, Wok Me 14:14-17, Hip 4:13, Rev 15:3-4, Wok Me 17:22-31, Hip 10:30-31, Rom 1:18-23, Jem 1:17
Kumwesən ramasitu ia kɨtaha
Mat 6:25-34, Rom 8:28, Hip 1:3, Mat 10:29-31, Rom 11:36, Jem 4:13-16, Wok Me 14:15-17, Kol 1:17
Kumwesən rɨno neiai mɨne tɨprənə
Mat 19:4, Wok Me 17:24-26, Hip 1:2, Jon 1:3, 1Kor 8:6, Hip 11:3, Wok Me 14:15, Kol 1:15-16, Rev 4
Kumwesən trəkiri nərmama tɨ noien me səvənraha
Mat 7:21-23, Rom 2:1-11, Hip 9:27-28, Mat 16:24-27, Rom 14:10-12, Hip 10:26-31, Mat 25:31-46, 1Kor 3:10-15, 1Pit 1:17, Jon 3:18-21, 1Kor 4:5, 1Pit 4:3-5, Jon 5:24-29, 2Kor 5:9-10, Rev 20:11-15, Wok Me 17:30-31, 2Tes 1:5-10
Kumwesən ramɨni nərmama me i kamhahatətə ia Iesu mə irəha hatukwatukw ia nənimen
Wok Me 13:38-39, Rom 5:1-19, Kal 3:6-9, Rom 1:16-17, Kal 2:16, Taet 3:7, Rom 3:21-26
Kumwesən rauvehimɨru nərmama
Jon 3:16-17, Rom 5:1-11, 1Tim 1:15-16, Wok Me 2:37-39, Rom 10:9-13, 1Tim 2:3-7, Efes 2:1-10, 1Pit 1:3-5

*N*əfwakiien m nənɨmwi nari me, mɨne noien səvəi klepa
Mat 4:10, 1Kor 6:9-11, 1Tes 1:9-10, Wok Me 13:4-12, 1Kor 8:1-13, 1Jon 5:21, Wok Me 17:22-31, 1Kor 10:1-22, Rev 21:8, Wok Me 19:11-20, 2Kor 6:14-18, Rev 22:15, 1Kor 5:11, Kal 5:19-21

Mane
Mat 6:19-21,24-34, 1Tim 6:6-10,17-19, Jem 2:1-9, Luk 12:13-21,32-34, Hip 13:5-6, Jem 5:1-6, Wok Me 20:35

*N*ənɨmwɨn səvəi Kumwesən
Mat 28:19, Wok Me 8:14-17, Efes 1:13-14,17, Mak 1:9-11, Wok Me 10:44-48, Efes 3:16, Mak 3:28-30, Wok Me 13:2-4, Efes 4:3-4,30, Luk 1:35, Wok Me 15:28, Efes 5:18-20, Luk 3:16, Wok Me 16:7-10, Efes 6:17-18, Luk 4:1, Wok Me 19:1-7, 1Tes 1:5-6, Luk 11:13, Rom 5:5, 1Tes 5:19, Luk 12:12, Rom 7:6, 2Tes 2:13, Jon 1:32-34, Rom 8:9-16,26-27, Taet 3:5-6, Jon 3:5-8, 1Kor 2:4,9-16, Hip 2:4, Jon 7:37-39, 1Kor 3:16, Hip 9:14, Jon 14:15-17,26, 1Kor 6:11,19, 1Pit 1:2,11, Jon 15:26, 1Kor 12:1-13, 2Pit 1:20-21, Jon 16:7-15, 2Kor 1:21-22, 1Jon 2:20, Jon 20:19-23, 2Kor 5:5, 1Jon 3:24, Wok Me 1:4-5,8, 2Kor 13:14, 1Jon 4:13, Wok Me 2:1-18,38-39, Kal 3:2-5, 1Jon 5:6-8, Wok Me 4:31, Kal 4:6, Wok Me 5:3-5, Kal 5:16-18,22-25

Nakresien pran səvəi iərməpə
Mat 5:27-30, 1Kor 6:9-20, 1Tes 4:1-8, Jon 8:2-11, Kal 5:19, Hip 13:4, Rom 13:8-10, Efes 5:3, Jut 7, 1Kor 5:9-11, Kol 3:5-6

*Kwopun napw asori rau*ək ikɨn
Mat 10:28, Luk 16:23-26, Rev 20:10-15, Mat 13:41-42,47-50, 2Tes 1:9, Rev 21:8, Mat 25:41

*N*əkukuə Ikinan səvəi Kumwesən

Mat 4:1-4, Rom 15:4, Hip 4:12, Mat 5:17-20, Rom 16:26, 1Pit 1:22-25, Mat 22:29, Kol 3:16, 2Pit 1:19-21, Jon 8:31-32, 1Tes 2:13, 2Jon 9-10, Jon 20:31, 1Tim 4:13, Rev 1:3, Wok Me 20:32, 2Tim 3:14-17

*N*əvegɨnien Ikinan

Mat 26:26-30, Luk 22:14-20, 1Kor 11:17-34, Mak 14:22-26, 1Kor 10:14-22

*N*əvegɨnien me

Mak 7:14-23, Rom 14:1-23, 1Kor 8:1-13, 1Tim 4:1-4

*N*əgkiariien amasan səvəi Iesu Kristo

Wok Me 20:24, Kal 1:6-12, 1Tes 1:5, Rom 1:2-4,16-17, Efes 1:13, 2Tes 2:14, 1Kor 1:17-25, Fil 1:27, 2Tim 1:8-11, 1Kor 15:1-7, Kol 1:5-6, 2Tim 2:8-10

*Nahat*ətəien

Iərmama sə ramahatətə ia Iesu Kristo truvehi nɨmɨruien rerɨn

Jon 1:12, Jon 20:31, Rom 10:9-10, Jon 3:15-18,36, Wok Me 4:12, Kal 2:16, Jon 6:47, Wok Me 16:30-31, Efes 2:8-9, Jon 14:6, Rom 3:20-22

Pwəh sərer əknekɨn ia nahatətəien səkɨtaha

Mak 11:22-25, Rom 14:22-23, Hip 11:1-40, Luk 17:5-6, 1Kor 13:13, Jem 1:2-8, Jon 14:1, 2Kor 5:6-7, Jem 2:14-26, Rom 5:1-2, Kal 5:6, 1Pit 1:3-9

*Nemh*əien

Jon 6:39-40, 1Kor 15:12-58, Rev 14:13, Jon 11:17-27, 2Kor 5:1-10, Rev 21:1-4, Jon 14:1-4, Fil 1:20-24, Rev 22:1-5, Rom 8:10-11,38-39, 1Tes 4:13-18, Rom 14:7-9, Hip 2:14-15

*Pw*əh səgnəgɨni Kumwesən, mhəni vivi in, mhəni tanak tukwe

Luk 17:11-19, Fil 4:4-7, 1Tes 5:18, Jon 6:11, Kol 2:7, 1Tim 2:1, Rom 1:21, Kol 3:17, 1Tim 4:4-5, Efes 5:20, Kol 4:2

*N*əmə asori me i kamhətui tɨ nakalasia me

Noien səvəi elta me səvəi nəfwakiien

Wok Me 6:1-6, 1Tim 3:1-13, Taet 1:5-9, Wok Me 14:23

Nəgkiariien sə ramevən tɨ elta me səvəi nəfwakiien Mat 28:18-20, 1Tes 2:1-12, 2Tim 3:10–4:5, Luk 22:24-27, 1Tim 4:1-16, Taet 2:7-8, Wok Me 20:17-35, 2Tim 2:1-26, 1Pit 5:1-4

Nɨsiaiien elta me səvəi nəfwakiien 1Kor 9:14, 1Tes 5:12-13, Hip 13:7,17, Kal 6:6, 1Tim 5:17-22

*N*əpwəhien pran

Mat 5:31-32, Luk 16:18, 1Kor 7:10-16, Mat 19:3-9, Rom 7:2-3

*N*əpwəhien nəvegɨnien tɨ nəfwakiien

Mat 6:16-18, Wok Me 13:1-3, Wok Me 14:23, Mak 2:18-20

Nasituien

Mat 6:1-4, 1Kor 10:24, Hip 13:1-3,16, Mat 7:12, 2Kor 8:1-15, Jem 1:27, Mat 25:31-46, 2Kor 9:1-15, Jem 2:15-16, Luk 3:10-11, Kal 6:9-10, 1Jon 3:16-18, Luk 6:38, Fil 4:14-19, Wok Me 11:27-30, Hip 10:24

*R*ərəha mə kɨtaha tsənɨmwi nənɨmwiien skai mhakonə irə

Rom 13:13, Kal 5:19-21, Taet 1:7, 1Kor 5:11, Efes 5:18, 1Pit 4:3-5, 1Kor 6:9-11, 1Tim 3:1-3

*N*əfwakiien m Kumwesən

Noien səvəi nəfwakiien Mat 6:5-13, Jon 16:23-26, 1Tim 4:4-5, Mat 7:7-11, Rom 8:26-27, Hip 4:16, Mat 18:19-20, Rom 12:12, Hip 10:19-22, Mak 11:24-25, Efes 2:18, Jem 1:5-8, Luk 11:1-13, Efes 6:18, Jem 4:2-3 Luk 18:1-8, Fil 4:6-7, Jem 5:13-18, Luk 21:36, Kol 4:2, 1Pit 4:7, Jon 14:13-14, 1Tes 5:17, 1Jon 3:21-22, Jon 15:7, 1Tim 2:1-4,8, 1Jon 5:14-15

Nəfwakiien me nepwɨn ia Nəkukuə Ikinan

Mat 11:25-26, Wok Me 16:25, Fil 1:3-5,9-11, Mat 14:23, Wok Me 20:36, Kol 1:9-12, Mat 19:13-15, Wok Me 21:5, Kol 4:3-4, Mak 1:35, Rom 1:9-10, 1Tes 3:9-13, Luk 5:16, Rom 10:1-2, 2Tes 1:11-12, Luk 6:12, Rom 15:30-33, 2Tes 3:1-5, Luk 22:32,39-46, 2Kor 12:7-10, Hip 5:7, Jon 11:41-42, Efes 1:15-20, Hip 7:25, Jon 17:1-26, Efes 3:14-21, Wok Me 4:24-31, Efes 6:19-20

*N*ətərɨgien səkɨtaha traməkeikei meiwaiu

Mat 5:3-12, Luk 18:9-14, Kol 3:12-13, Mat 18:1-5, Efes 4:2, Jem 4:5-10, Luk 14:7-11, Fil 2:3-11, 1Pit 5:5-7

Nakalasia me

Noien səvəi nakalasia me

Mat 16:13-20, 1Kor 12:12-30, Kol 3:12-17, Jon 13:34-35, Kal 5:22-26, 1Tes 5:16-17, Jon 14:27, Efes 1:22-23, Hip 10:24-25, Wok Me 2:41-42, Efes 2:19-22, 1Pit 2:4-10, Rom 12:4-8, Efes 4:1-16, Rev 19:5-10, Rom 12:9-13, Kol 1:18

Nakalasia me səvəi Iesu Kristo həmwhen ia nɨpwrai iərmama kuatia

Mat 18:19-20, Efes 1:22-23, 1Tim 4:13, Wok Me 2:41-47, Efes 4:11-16, Hip 10:24-25, Rom 12:4-8, Kol 3:15-17

*N*əmisəien me i saməregi ia tɨprənə i
Rom 8:18-25,28, Jem 1:2-4, 1Pit 2:19-21, 2Kor 1:4, 1Pit 1:6-9, 1Pit 5:8-10, 2Kor 4:16-18

*Noien s*əvəi nərpwɨnien noien ərəha
Kumwesən trərpwɨn noien ərəha me səvəi nərmama
Mat 26:28, Wok Me 26:18, Hip 10:17-18, Mak 11:25-26, Efes 1:7, 1Jon 1:8–2:2, Wok Me 5:31, Kol 1:13-14, Wok Me 10:43, Kol 2:13-14
Kɨtaha tsaməkeikei mhenouenou noien ərəha me nəha nərmama kamho m kɨtaha, mhəpwəh nərpwɨnien
Mat 6:12-15, Luk 6:37, Efes 4:31-32, Mat 18:21-35, Luk 17:3-4, Kol 3:13, Mak 11:25, 2Kor 2:5-11

*Nomasanien i*ərmama
Mat 4:23-25, Wok Me 8:4-8, 2Kor 12:7-10, Mat 9:35, Wok Me 19:11-16, 1Tim 5:23, Mat 11:2-5, Wok Me 28:8-9, 2Tim 4:20, Wok Me 3:1-6, 1Kor 12:9,29-30, Jem 5:14-15

Nokeikeiien
Kumwesən ramokeikei nərmama me pam
Jon 3:16, Efes 2:4-5, 1Jon 4:9, Rom 5:8
Kɨtaha tsaməkeikei mhokeikei Kumwesən
Mat 22:37-38, Jon 14:21, 1Jon 5:3, Mak 12:28-30, 1Pit 1:8
Kɨtaha tsaməkeikei mhokeikei nərmama
Mat 5:43-48, 1Jon 2:9-11, 1Jon 4:7-21, Mat 22:39, Jon 15:12-17, 1Kor 13:1-13, Jon 13:34-35, Rom 12:9-10, 1Kor 16:14, 1Tes 4:9-10, Rom 13:8-10, Kal 5:13-14, 1Pit 4:8, 1Jon 3:11-18

*Noien n*əkwai Kumwesən
Jon 14:15,21,23-24, 1Pit 1:14-16, 1Jon 3:22-24, Jon 15:10-17, 1Jon 2:3-8, 2Jon 5-6, Rom 13:8-10

Noien ərəha
Nəfe nəha noien ərəha? Rom 1:18-32, Efes 2:1-3, Jem 4:17, Rom 8:5-8, Efes 5:3-5, 1Pit 4:3, Kal 5:19-21, Kol 3:5-10, 1Jon 3:4-5
Nərmama me pam həno raka noien ərəha Jon 8:7-9, Rom 5:12, 1Jon 1:8-10, Rom 3:9-20, 23, Kal 3:22
Kumwesən trərpwɨn noien ərəha səvəi nərmama
Mat 10:28, Rom 6:23, Hip 10:26-31, Mat 13:41-42, Kal 6:7-8, 1Pit 1:17, Jon 3:18-20,36, Kol 3:5-6, 1Pit 4:3-5, Wok Me 17:30-31, 2Tes 1:7-9, Jut 7, Rom 1:18-19, Hip 9:27, Rev 20:11-15

*K*ɨtaha tsaməkeikei mhərərɨg ia noien ərəha me səkɨtaha
Mat 4:17, Wok Me 2:37-40, 2Kor 7:8-11, Mak 6:12, Wok Me 3:19-20, 2Pit 3:9, Luk 13:1-5, Wok Me 17:29-31, Rev 9:20-21, Luk 15:1-31, Wok Me 20:21, Luk 24:45-47, Wok Me 26:19-20

*N*ɨtətə ia neiai (uə Nɨtətə sə Kumwesən ramərɨmənu irə)
Suatuk səvəi nevənien ia nɨtətə ia neiai
Mat 19:16-30, Jon 17:2-3, Efes 2:1-6, Luk 10:25-28, Jon 20:31, Kol 2:13, Jon 3:1-16, Rom 5:21, Kol 3:1-4, Jon 5:19-29, Rom 6:5-14, 2Tim 1:10, Jon 10:10, Rom 8:10-17, Taet 3:4-7, Jon 11:25-26, 2Kor 5:17, 1Pit 1:23, Jon 14:6, Kal 2:20, 1Jon 5:11
Nɨtətə ia neiai ramasan pɨk
Luk 12:32-34, Kol 3:1, Rev 21:22–22:5, Jon 14:1-3, 1Pit 1:4-5, Rev 22:14-15, 2Kor 5:1-8, Rev 4:1-11, Fil 1:23, Rev 21:1-4

Nousi əpuneien nərimɨru me kauvei pen m Kumwesən
Mat 9:13, Rom 12:1, Hip 9:6–10:18, Mak 12:33

Setan
Noien səvəi Setan
Mat 13:19, 2Kor 2:10-11, 2Tes 2:9-12, Mat 25:41, 2Kor 4:4, 1Pit 5:8-9, Luk 4:1-13, 2Kor 11:13-15, 1Jon 3:8-10, Luk 22:3-4, Efes 2:2, Rev 12:7-12, Jon 8:42-44, 1Tes 2:18, Rev 20:1-3
Setan in iəremhə i raməmwur mə tro nərmama həmwei ia nərəhaien
Mat 4:1-11, 2Kor 12:7-10, Hip 12:1-2, Mat 6:13, Efes 3:20-21, Jem 4:7, Luk 22:31-32, Efes 6:10-18, 1Pit 1:5, Jon 17:14-19, Fil 4:13, 1Pit 5:8-11, Rom 8:31-39, 1Tes 3:5-8, 1Jon 4:4, Rom 12:12, 2Tes 3:3, 1Jon 5:3-5, Rom 16:19-20, 2Tim 1:7-8, Rev 12:7-12, 1Kor 10:12-13, Hip 2:18, 1Kor 16:13, Hip 4:14-16

Suatuk tɨ nuveheien nɨpwnəti Kumwesən me
Jon 1:12-13, Kal 4:6-7, 1Jon 3:1-3, Rom 8:14-17, Hip 12:5-11

*Kristo n*ɨten rɨnaikuas raka nərəhaien me səvəi nərmama me səvənhi
Mat 26:26-29, Efes 1:7, 1Jon 1:6-7, Rom 3:25, Hip 9:11-14, Rev 7:14-17, Rom 5:9-10

Iesu Kristo

Iesu in Tɨni Kumwesən
Mat 11:27-30, Jon 20:26-31, Kol 2:9-10, Mat 16:13-17, Wok Me 3:13-16, Hip 1:1-14, Luk 1:35, Wok Me 4:10-12, Hip 7:26-28, Jon 1:1-18, 1Kor 3:11, 1Jon 2:1-2, Jon 5:19-29, 2Kor 4:4-6, 1Jon 5:20, Jon 6:35-40, 2Kor 5:21, Rev 1:12-18, Jon 8:58, Kal 4:4-5, Rev 19:11-16, Jon 11:25-27, Fil 2:5-11, Jon 17:1-5, Kol 1:15-20

Iesu rɨməuvehe ia tɨprənə i nɨpwran rəmwhen ia nɨpwrataha
Jon 1:14, Luk 2:1-20, Fil 2:6-7, Luk 1:26-38, Mat 2:1-23, Hip 2:14-18, Mat 1:18-25, Kal 4:4-5

Iesu rɨno nɨmtətien me
Mat 8:1-15,23-33, Mak 1:21-28, Luk 22:50-51, Mat 9:1-7,18-33, Mak 7:32-37, Jon 2:1-11, Mat 12:9-14,22, Mak 8:22-25, Jon 4:46-54, Mat 14:15-32, Luk 5:4-8, Jon 5:5-9, Mat 15:22-28,32-38, Luk 7:11-15, Jon 9:1-7, Mat 17:14-18, Luk 13:10-13, Jon 11:11-44, Mat 20:29-34, Luk 14:1-4, Jon 21:4-6, Mat 21:18-22, Luk 17:12-14, Wok Me 2:22

Kɨnəkiri Iesu tɨ noien səvənhi kuvei pen nərpwɨnien sə rɨpkatukwatukw mhə min Mat 26:47-68, Mak 15:1-20, Jon 18:1-14, 19-24 Mat 27:1-2, 11-31, Luk 22:47-53, Jon 18:28–19:16 Mak 14:43-65, Luk 22:63–23:25

Kɨnərui tərini pen Iesu ia nei kamarkuaui
Mat 27:32-56, Luk 23:26-49, Jon 19:17-37, Mak 15:21-41

Kɨmənɨmwi nɨpwrai Iesu
Mat 27:57-66, Luk 23:50-56, Jon 19:38-42, Mak 15:42-47

Iesu rətui mwi ia nemhəien səvənhi
Mat 28:1-20, Wok Me 2:24-32, Wok Me 17:2-3,30-31, Mak 16:1-8, Wok Me 3:15, Rom 1:4, Luk 24:1-49, Wok Me 4:10,33, Rom 4:24-25, Jon 20:1–21:14, Wok Me 10:39-43, 1Kor 15:3-8,12-21, Wok Me 1:3-8, Wok Me 13:29-39, Rev 1:18

Iesu rɨrərɨg mevən fwe ia neiai
Luk 24:50-51, Efes 1:20-23, Hip 7:25-26, Wok Me 1:9-11, Fil 2:9-11, Hip 10:12-14, Wok Me 2:32-36, Hip 1:3-11, 1Pit 3:22, Wok Me 5:30-31, Hip 2:9, Rom 8:34, Hip 4:14-16

Iesu trɨrərɨg pehe mwi ia tɨprənə i
Mat 24:29-44, 1Tes 1:9-10, 2Tim 4:8, Jon 14:1-3, 1Tes 3:13, Hip 9:28, Wok Me 1:10-11, 1Tes 4:13–5:11, 2Pit 3:1-18, Wok Me 3:19-21, 2Tes 1:6-10, 1Jon 3:1-3, Fil 3:20-21, 2Tes 2:1-4, Rev 1:7, Kol 3:4, 1Tim 6:13-15, Rev 22:12-13